INSTRVCTORII

CONSCIENTIAE

R.P.F. LVDOVICI LOPEZ

ORDINIS PRÆDICATORVM

Prouinciæ Hiſpaniæ in ſacra Theologia Præſentati,

PRIMA PARS.

Opus vndique ſumma pietate & eruditione non vulgari refertum.

In quo reſolutiones & celebriores ſententiæ Conciliorum, veterum Patrum, Theologorum, Iuriſconſultorum, ad conſcientiæ inſtructionem ſolertiſſimè colliguntur.

Nunc variis locorum authoritatibus, locupletatum, Opera PETRI MATTHAEI I.V.D.

Acceſſit eiuſdem ſub calce operis de iudicibus Lectio.

Cum duplici Indice locorum communium, & materiarum vtriuſque partis copioſiſſimo.

LVGDVNI,

APVD PETRVM LANDRY.

M. D. XCII.

Cum Priuilegio Regis.

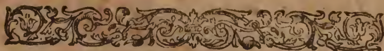
SVMMA PRIVILEGII.

Regis Christianissimi Priuilegio cautum est, ne quis Petri Lanary Lugdunensis Bibliopolæ iniussu hos duos tomos de Instructione Conscientiæ *nouissimè excusos & locupletatos ante decennium à die primæ editionis numerandum typis describat, imprimat, néve alibi impressos diuendat per Galliam qui secus faxit præter confiscationem librorum pœnis regio diplomate expressis multabitur.*

Sancitum Parisiis in Concilio Regio. 19. Decembris 1586.

Signatum

BRVLART.

R. P. F.

PETRO DE BOLLO

THEOLOGO PARISIENSI

Lugdunenſium Dominicanorum apud ſacram Virgini Deiparæ ædem Priori digniſſimo, de diuini verbi præconio optimè merito.

PRAECLARE à ſapientibus dictum eſt nihil fruſtrà in hac rerum machina fieri, aut ingrato torpere veterno, quod experientia profitemur, vt nihil videatur cui non ſit certa finis & officij ratio inſita, & vis quædam propagãdi ſui latiùs. Nec abs re naturalium rerum conſideratione miramur ſuos cuique motus, ſua cuique officia diſpenſata eſſe. Elementa miram harmoniam orbis conſtituunt, & corporibus hominum ſuas largiuntur opes, fouent, nutriunt, temperãt, ſyderum defluuia: cœli motus, noctem die, diem nocte mutat, vt eleganter ſuauiſsimis verſibus Mæonius Poëta ſcribit de Horis.

Αὐ τόμαται δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ ἃς ἔχον ὧραι,
Τῆς ἐπι τετραπται μέγας οὐρανὸς οὔλυμπός τε.

Adeo nihil eſt cui non ſint ſuæ in ordine rerum vices, quod non vehemẽter ab ocio abhorreat. Nihil inutile contemplatur ſub hac conuexi cœli machina. Omnia naturæ inſtitutis placent, & hominum ignauiam & ſocordiam arguere videtur, qui ſine fruge conſeneſcere, effætam ſolum ætatem præterire, ſine vllo vitæ ornamẽto emori, ſibi ipſis tantum viuere & prodeſſe eximium putent, vt nulla de his poſteris ſuperſtes ſit memoria. Hinc fit vt meo iudicio primis honoris ſubſellijs in hoc ampliſſimo orbis theatro collocãdi ſint qui ſuis laboribus & egregijs monumentis teſtantur aliquando ſe vixiſſe, quæ cauſa facit vt quotidie in publicum orbis commodum tot eximia virorum Doctiſſimorum prodeant inſignia, quorum iuuandis, illuſtrandis & exornandis laboribus iamdudum quicquid fortunarum ſumma Dei liberalitas conceſſit, deuoui. Cum autem multorum ſententia apud Hiſpanos ſua videãtur cõſtituiſſe optimæ literæ mœnia, tum ob aëris clementis temperiem ac religionis concordiam, tum ob quædam iura ſingularia, multóſque hinc exoriri viros ſummæ & conſpicuæ notæ credamus, qui omnia τὰ ἐκ τοῦ τρίποδος pronuncient, ego nullum charius habui ſtudium quàm ea Galliæ chariſſimæ nutrici commendare & communicare. Cúmque mihi relatum fuiſſet Ludouici Lopez opera ab omnibus affatim poſtulari, exiſtimari,

mari, & laudari, nolui huic meo animo deesse, quin nostris typis illa non committerem, & à varijs mendis quibus non authoris, sed Typographorum incuria scatebant, purgata & recognita, studio Petri Matthæi I C. qui quæ pollicitus fuerat præstare non potuit, sæuientis pestis furore vertere solum coactus, nā si toto operi conficiundo præfuisset, tot paginarum peristilia annotationibus elegantißimis non destituerētur. Nihilominus tamen Authoris clarißimi conspicietur honos nec superciliosam quorundam zoilorum arrogātiam reformidabit tui nominis insignijs tutatus. Hunc ergo (clarißime Doctor) Hispanum, monachū quidē, sed Dominicanū, sed Theologū, piū atque Catholicum tuis aliquando sacris interesse studijs, tuos instructißimos visitare lares permitte. Est hospes tanto hospite dignus. Virum habebis non gregariū, sed naris emūctißimæ & quāuis ostendat lemma aliquantulū frigidius, nihil habet in recessu quod ipsis etiam Archilochis nō sit venerabile. Cicero scripsit animū Lelij spirare in scriptis illius, ast profecto existimo mētem Diui Thome in Lopesij operibus clariùs & eximiùs splendescere. Est in Lopesio arguta quædā subtilitas, est fœlix quædā facilitas, naturæ donū, est perspicuitas, est profunda Scholasticæ Theologiæ enarratio, quæ totū hominē prædicat & extollit. Per se satislaudatur. Lopesius, Lopesiana scripta no-

ſtris nō egent preconijs. Res enim preclaræ per ſe placent neque deſiderant exoticam commendationem. Neque enim quiſquam commendat eximias gemmas diuitiarum admiratori, ita doctrinæ & virtutis inſignia apud tam egregium doctrinæ & virtutis ornatorem non egent commēdatione. Non erit planè inefficax Lopæſij lectio in his turbulentiſsimis & exulceratiſsimis ſæculis piáſque & afflictas multorum ſolabitur conſcientias. Huius grati mei animi pignoris participes tecum erūt R. P. Goraceus, Berion & Croiſſant, Theologi tui ordinis incomparabiles, iíque ſummæ Lutetiorum Academiæ, qui ſucceſsiuis horis illud ocij quod à doctiſsimis concionibus ſupereſt, huius operis lectioni impendere non grauabuntur, hinc fiet vt tua & eorum commendatione celeriùs apud doctos ſummo applauſu euulgètur, & æquioribus animis recipiatur.

Bene Vale Theologorum decus, R. T. incolumem tueatur Dominus. Ex noſtra Typographia Lugdunenſi Idib, Maij. 1587.

***

R. T.

Deditiſsimus

PETRVS LANDRY.

R. P. DIDACO DE CHAVES MAGISTRO, AC SERENISSIMI ATQVE Catholici Hiſpaniarum Regis noſtri Philippi confeſſori digniſſimo.

Frater Ludouicus Lopez ordinis Prædicatorum perpetuam in Chriſto fælicitatem.

Reverendissime Pater, Quoniam iam vſu ſolenni receptum eſt, vt qui lucubrationes ſuas in lucem edere parãt, alicui ampliſſimæ dignitatis perſonę dedicẽt atque offerãt, neque id abs re vſum induxiſſe crediderim, ſed id inoleuiſſe ad inſtar eorum, qui ſuos tenellos fœtus, vtpotè debiles, atque imbecilles exiſtimantes, ac perinde ſingulari ope, ac protectione indigere intelligẽtes eis perſonis fouendos concredunt, quæ præ ſua egregia authoritate, & præſtantia potentes ſunt eis extimationem, & fauorem non modicum conciliare, atque ſub ſua vmbra protegere, & mordaces arcere, & à liuidorũ morſibus

curari, ad instar quoque eorum agricolarum, qui tenellas plantas cum inseruerint, cum cœperint adolescere, quovsque vegetentur aliquo firmo fulcimento eas firmare curant, ne præ teneritudine flante aduerso vento versus humum inflexæ decidant, ramosq; contortos submittant, nec erigantur in comam, ideò cum per plures annos ex eo tempore, quo me tuum subditum habui sti in conuentu Abulensi, vbi Prioris strenui, atque dignissimi vices agebas, in euoluendis quibuscunque selectis Authoribus, tam modernis, quàm antiquis sim versatus, magna doctrinæ eorũ supellectili cum me vidissem aliquantisper adauctum, cúmque omnia ea notabilia quæ ex singulis doctoribus congesseram non modico exhausto sudore, veluti rudem, & indigestã materiam esse conspexissem, interiori quodam impulsu addactus, cœpi ea elaborata magis atque collimata ad seriem, & ordinem cuiusdam libri, quem Instructorium Conscientiæ, eo quod omnes materiæ in eo contentę ad conscientię directionem, institutionémque attinebant, appellare visum est, redigere, adiunctis etiam meis lucubrationibus, quarum doctrina, qui me per tot annos audiere in scholis legentem discipuli allecti tanquam

tanquam paruuli enutriti lacte materno efflagitarunt obnixè, vt in lucem ederentur. Quo ingenti labore, & non abſque magna animi defatigatione expedito, cogitanti mihi, quemnam meæ tenellæ fœturæ certum, & inſignem patronum pararem, tu ſolus Pater mi Reuerendiſſime, occurriſti, quo tanto donato fautore tutè in lucem prodeat, fœliciter incipiat, proſpere procedat, excipiatúrque beneuolè. At pluribus nominibus ſic eligendo patronum talem meæ editioni benè conſultum eſſe putaui, tum quia magno deſiderio angebar ſigno aliquo teſtandi meam erga te obſeruantiam, & pietatem conceptam iam inde à quo tempore tuorũ ſubditorũ minimus licet eſſe cœpi, iam enim exinde tua eſt mihi humanitas cognita, & explorata benignitas, quæ mihi pro muro contra liuoris impetus erit. Tum quia magnificus ſemper fuiſti ſtudiorum Mecœnas, & beneuolo animo, bonarum litterarum ſtudioſos proſecutus es, fouiſti, aluiſti, ornaſti, licet id tituli, ſcilicet, ſtudioſi non audeam mihi vendicare, ſpero tamen pro tua ſingulari benignitate propitius eris. Tum denique, vt quia materia huius libri ad confeſſores maximè ſpectat, cui nam aptius eum tutari congruit quam tibi confeſ-

ſorum optimo, & regio?non quod in hac parte noſtro opere indigeas,nec noſtro Inſtructorio Cõſcientiæ opus ſit tibi,ſed quia mihi: & illi vtpote ignotis tua perilluſtri authoritate opus eſt, ideò illud tibi dedico, & quidquid in eo habeo.Imo cum nec me ipſum habeam(ſum enim quidquid ſum tuus)nihil aliud me feciſſe credas,niſi quod debebam apponere tibi, quod tuum eſſe opto ſicut ego tuus ſum.

Vale fœlix.

*
**

PROLOGVS SVPER LIBRVM INTITVLATVM Instructorium Conscientiæ.

Beneuolo, pioq; Lectori, F. Ludouicus Lopez in Sacra Theologia Præsentatus prouinciæ Hispaniæ ordinis Prædicatorum, Sal. in Domino Iesu Christo.

OVERIS pie, & candide Lector, huius rei gratia animum ad has meas edendas in lucem lucubrationes hactenus cũ tineis in angulis corrixãtes me appulisse, ne mihi & vitio, & culpæ daretur, (si cum omnia vt visibilia & inuisibilia à summo vsque deorsum complectamur, suæ bonitatis communicationi insistant) ego solus si quid mihi suppeteret communicandũ Tyronibus indigentibus, subterfugerem impartiri. Nam cum assidua lectio grauium doctorum quibus cũ diu noctuq; sum versatus, me alioquin inutilem, & ignarũ fecisset alicuius lucis doctrinæ participem (nullum est enim fere egregiorum doctorum siue antiquorum, siue modernorum opus ad conscientiæ instructionem attinens, quod has meas effugerit manus, quódque non perlegerim, & euoluerim, selectásque sententias ex eo non exceperim, & tam albeolis, quam memoriæ meæ armariolo non mandauerim, cúmque per tot vitæ meæ annos (sum etenim iam ætatis prouectæ) non mediocre doctrinæ peculium congessissem adiunctis etiã meis lucubrationibus, quarum doctrina, qui me audiere in scholis legentem discipuli allecti tanquam paruuli enutriti lacte materno efflagitarunt obnixè, vt in lucem ederentur,

ederentur, sic animum meum induxi, rem non ingratam, sed forsitan acceptam multu me esse facturum si omnes morales dubitationes resolutu necessarias, non vnicuique peruias, scitu tamen dignas in varijs voluminibus doctorũ grauium per se sigillatim magni extimatũ sparsim contentas in hoc meo nouo libro Instructorium Cõscientia, ideo intitulato clariori quo possem stilo mihi genuino, serie, & ordine distinctis congregarem, vt varijs alijs negotijs praeoccupatis per varios libros diuagandi ad resolutiones casuum, & dubiorum intricabilium adinueniendas necessitas subtraheretur, & anxius labor.

¶ Huius rei gratia hoc singulariter in hoc meo opere praestare curaui, vt cum pertractandam susceperim materiam (pertracto autem multas, & varias, scilicet de pœnitentia, de dispositione ad administranda sacramenta, & ea suscipienda, de amore erga Deum & proximum, de voto, de iuramẽto, de bello, de homicidio, de furto, de obligatione respondendi ad censuras, vel interrogata à iudice, de peculio an religiosi habere illud possint, de rebus inuentis, de venationibus, de tributis, de ludo, de materia restitutionis cum infinitis particularibus annexis casibus, de falsitatibus, & infinitis fraudibus, de ignorantia, de redditibus ecclesiasticis distribuendis, de contractibus, de legatis, & testamentis, de dotibus inofficiosis, de donationibus, de Promissionibus, de auctionibus in tertia vel in quinta parte assis, de impedientibus à consecutione alicuius boni, de solennitate testamentorum, de ob turpem causam datis vel acceptis, de praescriptione, compositione. De fornicatione, de occasionibus tollendis, de intelligentia multarum legum ciuilium, & particularium Hispaniae, de materia vsurae copiosius pertractata quam prius, cum prope infinitis particularibus annexis quaestionibus, & casibus, de obligationibus, & restitu-

restitutionibus interuenientibus inter patres, & filios, dominos, & famulos, & inter coniuges, de bonis adducendis ad collationem, & cumulum diuisionis, de fructibus ad longum, de beneficijs ecclesiasticis, de residentia ecclesiastica, & laicali, & de innumeris quæstionibus aliis, quarũ non potest memoriã capere tam compendiosa præfatio quæ in copiosissimo indice operis à me confecto cõtinetur, cùm inquam hæc omnia, & alia, quæ prætereo hic ea quâ breuitate subticendo pertractanda suscipio, sic materiæ inceptæ semel omnia dubia exhaurio, vt nihil sub silentio præteream, quod aliunde merito desiderari poßit, aut mendicari. Commendat insuper pie lector (ni fallor) hoc opus nostrum accuratißima diligentia, quam vbi poßumus, non infrequenter in concordandis authoribus exhibemus per distinctiones, vel limitationes adhibitas, vel aliter adhibendo bona grana salis non rarò sparsim, vel in librandis opinionibus & potioris, cordatiori electione adiuncta solertia & sedulitas.

¶ Studui autem (quia omnibus debitores sumus) in materijs, quas hic agito tam Theologis, quam iuris ciuilis & canonici tironibus morem gerere, & inseruire, admiscendo Theologalia documenta cum ciuilibus & canonicis, nam mixtura hæc tam in Theologo quam in iurista inuenta ad resolutionem casuum eruendam in propriis materiis maiorẽ sufficientiã solet subministrare. Paratus sum item ad vlteriora, quæ in promptu habeo exhibenda, si hæc placuerint, sin minus animum meum beneuolum quæso pectore benigno suscipiant, nam si non placuero intra meam me pelliculam deinceps continendo. Vale fœlix pie & candide Lector.

APPROBATIO.

INSTRVCTORIVM Conſcientiæ quod vocat Author, Authore admodum Reuerendo Patre Fratre Ludouico Lopez in Sacra Theologia Præſentato, ordinis Prædicatorum editum de ſupremi Senatus commiſſione vidi, & quanta animi attentione potui conſideraui, opus ſanè accuratiſſimè elaboratum, & in opinionum varietate libratum, & perpenſum, quod ſanè opus pręter integram & raram reſolutionē ex probatiſſimis Authoribus ſelectam, nullam continet incertam, aut diſſonam à veritate doctrinam, quin potius omnibus ſtudio & diligentia exquirentibus certam, & irrefragabilem reſolutionē viam aperit, & ſternit. Vnde pro vtilitate ſtudentium dignum exiſtimaui, vt publicetur cum magna Authoris laude, & Eccleſiæ Catholicæ commodo & fructu. In Conuentu Diui Philippi, ordinis Diui Auguſtini, Anno Domini 1584. die verò 28. menſis Martij.

Frater Gabriel Pinelo.

APPROBATIO.

EX mandato Reuerendi admodum Patris nostri Prouincialis, legi diligenter librum, cui titulus est Instructorium Conscientiæ, Authore Fratre Ludouico Lopez Præsentato Ordinis Prædicatorum, & nihil offendi in toto hoc opere, quod esset Christianæ fidei, aut bonis moribus dissentaneum, sed potius quæ in hoc libro continentur consentiunt maximè iuri naturali, diuino, canonico, & ciuili, & meliorum Theologorum doctrinæ, meritóque laudari debet Authoris diligentia, qui veluti argumentosa apicula per omnes omnium authorum libros, qui de moribus & conscientiæ casibus scripserunt circumuolitans ex vnoquoque delegit illud, quod ad huius operis mellificium optimũ esse iudicauit. Quamobrem dignum esse existimo librum hunc, qui in lucem prodeat ad communem lectorum eorum præsertim qui audiendis confessionibus incumbunt vtilitatem. In nostro collegio S. Thomæ Complutensis. 14. Kalendas Septembris, anni. 1 5 8 3.

Frater Hieronymus de Almonacir Cathedraticus Bibliæ in Academia Complutensi,

PETRI MATTHÆI IN OPERIS COMMENDATIONEM.

AD LECTOREM.

QVI cupit externis curis, animoq́; solutus
Ponere tristitiam solicitumq́; metum.
Qui cupit horrēdas sceleris superare phalanges.
Pergere qui non vult ad Phlegetontis aquas,
Qui petit Astreæ meritis implere bilances
Tutus ab Harpyis insidiisq́; fori,
Qui cupit Ambrosias epulas nectárque perhenne
Perlegat hunc solers nocte diéque librum.
Hic mala quæ mentem prauis adfectibus inflant
Vincuntur, vitijs certa medela datur.
Concutitur fastus, vindicta, superbia, furtum,
Luxus, auaritiæ, fœda libido, furor.
Iustitia & pietas fulgentia dona rependunt
Hic condit mirus gemmea dicta lepos.
Enecat hic vitium virtute LOPÆSIVS *alma*
Fulminis in morem, fluminis inque modum
Aut velut aërijs prolabens montibus amnis
Rupit in exhaustos cum cataracta sinus
Grandis in eloquio sua sic tonitrua vibrat
Et laberinthæos discutit arte dolos.
Insignis pietate viri sacra munera Lector
Exiguum & nostri suscipe Martis opus.

DE DIFFINITIONE PECCATI, ET DIFFERENTIA INTER MORTALE ET *veniale peccatum, & de regulis quibus dignosci possint.*

CAPVT PRIMVM.

VONIAM liber hic (vt titulus eius præfefert) instructorium conscientię nūcupatur, de instruenda consciētia circa peccatorū cognitionē, ex qua fit progressus ad eorum detestationē pertractat, nō erit ab re, hic statim in initio operis quasdā veluti exordiales quæstiones de peccatis, quatenus per antidotū confessionis sacramenti veniunt expianda, præmisisse. *Materia operis.* ¶ At quia diffinitio est, quæ auctore Aristotele (si sit realis) naturā rei explicare habet; sermonē habituris de peccatis quę cōtra rectam conscientiam pugnant, operæpretiū erit hic, à diffinitione peccati actualis, (nā de hoc præsertim hic peragere est animus) inchoare, deinde eius diuisionem in mortale, & veniale subiungere: & deniq; de diffinitione peccati mortalis mētionē superaddere, vt re præcipuè cognitu necessaria. *Propositio.* ¶ At quia nec pilo tenus à doctrina D Thomæ, vt potè quæ quia tā solida est, & sana, tam communiter & gratanter est accepta in catholica Christianaq; religione discedere, non est animus, sed pro posse eā sectari, atq; lectoribus hic commendare, quia tanto auctore duce, ad portum veritatis, & scopum attingendum, securè vela dabimus: ideò de diffinitione peccati, verba habituri, D. Thomæ, quā [a] ipse meminit desumpsisse ex D. Aug. diffinitionem præstituamus. *Omnis quæstio debet exordiri à definitione.* *a 1.2.q. 71. art. 6.*

¶ Quando ergo quæritur, quid sit peccatum respōdetur planè, Peccatum est dictum, vel factum, vel cōcupitum contra legē æternam. Vnde in corpore articuli subnotat Diuus Thomas D. Augustinū in diffinitione peccati duo posuisse, *Peccati definitio.*

vnum:quod pertinet ad substantiam actus humani quod est quasi materiale in peccato:cum dicit dictum, vel factum, vel concupitum,aliud autem, quod pertinet ad rationem mali, quod est quasi formale in peccato , cum dixit contra legem æternã. ¶ At quia quis arguendo contra eam obiicere posset,quòd istæ particulæ dictum,vel factũ in diffinitione hac positæ, important aliquem actum:cum ergo nõ omne peccatum importet aliquem actũ, vt in peccato omissionis apparet,diffinitio videtur diminuta, quippe quæ non includit omne peccatum. D.Tho. in citatis quæst. & art in responsione ad 1. facit satis dicẽdo,quòd affirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus sicut in diuinis [b] genitum,& ingenitum ad relationem:vt D Aug.dicit.Et ideo pro eodem accipiendum est dictum,& non dictum,factum, & non factum, id est omissum contra legem æternam quare peccatũ omissionis restrictiuè hac diffinitione comprehenditur.

b Aug. in 5. de Tri.

Discrimẽ, venialis, & mortalis peccati.

¶ At iam de distinctione inter peccatum mortale , & veniale quia tanquam Catholica est recepta inter catholicos, non opus est plura insumere verba : sed tu pie lector quia nos hic breuitati studemus,cõsule D Tho.in 1.2.q.72.art.5. latè de hac differentia differentem , vbi eleganter primò comparat peccatum mortale morti quæ secundum naturã est irreparabilis quædam remotio vitæ. Veniale verò comparat infirmitati reparabili:propterid ꝙ saluatur in ea principium vitæ:sic peccatum mortale mors est animę spiritualis secundum naturam irreparabilis,eo quòd aufert principium vitæ,id est gratiam,& charitatem, peccatum vero veniale non sic ; sed veluti quædam infirmitas est animæ non mortalis,eo quòd in eius inordinatione,principiũ vitæ spiritualis animæ nõ tollitur:sed adhuc permanet nẽpe gratia, quæ cum veniali compatitur. ¶ Secundò comparatur mortale errori circa principia:qui suapte natura , est error irreparabilis. At veniale est veluti error circa media:quæ saluatis principiis sciẽtię,per ipsa principia est reparabilis. ¶ Tertiò comparatur mortale auersioni à fine,& termino,quia re vera,mortale peccatũ auersio est ab vltimo fine.i.à Deo. At verò veniale comparat non auersioni à fine, & termino sed obliquitati aliquali à recta via non tollenti assecutionẽ termini. ¶ Præter has quoque differentias , & aliæ à doctoribus solent assignari. Quia primò , mortale peccatum excludit à subiecto,in quo est,Dei charitatem , & gratiam. At verò

verò veniale hoc non facit: sed feruorem impedit charitatis, tepidúmque reddit sic peccantem. ¶ Secundò differentia alia differũt, quæ sequitur ex supradicta: quia peccatum mortale illius auctorem inimicum reddit Deo; sed tamen veniale non sic facit: quia licet veniale peccatum displiceat Deo nihilominus ipsum peccantem venialiter non sic Dei inimicum constituit. ¶ Tertiò quia secundum Diuum Gregorium peccatum mortale obtenebrat animam: veniale vero, animam obnubilare dicitur quatum differentiarum meminit Metina in sua 1. 2.

¶ Præterea & ipsa quoq; sacra pagina, & id discriminis, quod inter peccatum mortale, & veniale est, apertè testatur. Nam Apostolus Paulus dum ait: stipendia peccati mors est: *Rom. 6.* aperte de peccato mortali cuius est, cõsummatum cum fuerit, generare mortem, locutus est Quod & apertè quoq; explicatum fuerat Sapientiæ c. 1. dum dicitur, quod iniustitia *Sap. 1.* est mortis acquisitio. Peccatum autẽ veniale esse conclamat D. Ioan dum ait: si dixerimus quia peccatum non habemus, *1. Ioan. 1.* ipsi nos seducimus. Idem quoque contestatur D. Iacobus, *Iacob. 3.* scilicet venialibus peccatis nos nõ carere, dum ait in multis enim offẽdimus omnes. Sed & de peccatis venialibus absq; dubio locutus est sapiens, dum ait, septies in die cadit iustus. *Prou. 2.*

¶ Præterea hic, quamplura licet possem cõgerere verba, quibus cum ad detestationem, fugámque peccati mortalis, peccantes vrgere possem, quia tamẽ abunde ex aliis libris, qui de hoc ex professo sunt locuti, lector magnã materiam sibi comparare potest: & quia ipsummet nomẽ peccati mortalis horrorem ingerens, palam, quam sit detestandum clamat, & tãdem, quia alio propero, ideo hunc sermonem prætereo, Non subticebo tamen, sed libẽter hic meminerim illius pulchrę adnotationis circa veniale peccatum cauendũ, cuius sua 1. 2. meminit Metina: quæ animaduertẽda videtur ab iis cõfessoribus, qui eos pœnitẽtes audiunt, qui sibi satis, & suę consciẽtiæ bene consultũ putant, dũ proponant cauere à solis mortalibus: cũ interim eorũ cõscientiæ præ incuria infinitis pœnæ culpis venialib. implicentur Hos sui confessores admonitos esse curẽt de his nõ modicis incõmodis quæ multiplicatio culparũ venialiũ in assuetis afferre solet. *Venialiũ peccatorũ multiplicatione nõ indulgendum.*

¶ At quidẽ incõmoda hæc quãta sint, prout refert Metina sua. 1. 2. Caie. egregie docet, quia inquit, præterea quæ dicta sunt, veniale ad mortalę disponit, feruorem charitatis

 impedit,

impedit, tepidum reddit, & à Deo euomendum, quam doctrinam. Caietani, Metina loco citato, pulchrè exponat quibusnam appositissimis adhibitis exemplis ex Basilio, Plutarcho, Seneca, D. Chrysostomo, Plinio, Plauto, qui de hoc puncto meminerunt assumptis.

Quinque similitud. peccati venialis non iucundi dedite accommodatissimæ.

¶ Primò enim, culpis venialibus multiplicandis assuetus comparatur viro desperāti se fore diuitem: qui idcirco omnia prodigit, atq; profundit: sicut & è conuerso, quia sperat ditari, etiam minima commoda non contemnit. Sic assuetus venialibus, ideo eorum incommoda curare nō videtur; quia desperat ditari in domino. Si enim diuitē fieri in Deo speraret; ista incōmoda spiritualia à multiplicatione venialium orta, non negligeret: sed satageret expellere, & cauere.

¶ Secundò cōparatur sic venialibus assuetus flumini magno, quod ex guttis minutis pluuię tantoperę interdum increscere solet vt exeundo proprium alueum omnia circunstantia arua, & deuastet, & perdat, sic ex multiplicatione venialium dispositiuè, tāta inundatio peccatorum mortalium increscere solet, vt peccatorem ipsum dispositiuè in illam inundationem immergat de qua propheta Oseas meminit, dum ait, homicidium, & furtum, & adulteriū inundauerunt.

Osea, 4.

¶ Tertiò assuetus venialibus assimilatur arbori, cui paulatim decidunt folia, donec totus foliis denudatus, & turpis, & indecorus manet; nec valens commodè deinceps protegere fructus, aut eos conseruare ab intemperie aëris, & ab ardore nimio solis: sic assuetus venialibus, quasi arbor amissis foliis: quorum amissio parua videbatur, manet, non valens ita commodè fructificare in domino, nec in deó fructus vberiores facere.

Gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo.

¶ Quartò comparatur saxo tādem emollito, & ex instillatione assidua guttarū pluuiæ concauato. Sicut enim abundantia guttarum, earùmq; assuetudo cadendi, saxum quantumuis durissimum emollit, & cauat: sic assuetudo peccandi venialiter, hominem alioquin constantem & firmum tandem emollit: & concauat cor eius dispositiuè: vt tandem dispositiuè præcipitet eum in mortalia.

¶ Quintò assimilatur venialib⁹ assuetus homini qui plagas paruulas, aut scissuras minimas in suo corpore pati se videns: ideo id malum negligat, quia inquit, nihil curo quia paruę scissurę, & plagę sunt Cui excandescēs D. Aug. ait: noli dicere paruæ plagę sunt venialia. Ideo nō tantopere curo: quia

quia sicut toto corpore oppletus liuoribus,& paruis plagis, totus fœdus est: sic tu per tot venialium minimas plagas, coram Deo imaginem tuæ conscientię fœdasti:tollũt enim venialia, & si non ipsam gratiam, bene tamen eius nitorem:vt Theologi aiunt,sed de his satis. *Theologorum sententia.*

¶ Præterea hic non omittendã censeo,& illam quęstiunculam quã quæri solet, vtrum peccatum veniale dicendum sit esse contra legem,aut non? ¶ Responsio est facilis. Nam tenendo cum cõmuni opinione,dicimus peccatum veniale esse peccatum præter legem commissum, nõ contra legem. Est enim peccatum veniale comparatũ ad mortale imperfectum peccatum contra Durandum,licet secundum Metinam.1.2.peccatum veniale, in modo loquendi, simpliciter, hoc est sine addito,appelletur peccatum,est tamen quid imperfectum in genere mali culpæ:atq; ideo, Dei amicitia nõ dicitur priuare. Secundò super addo ad punctum quęstionis non discedẽdo à sentẽtia communi proposita:vt in aliquo, sensu admittamus sententiam Durandi, ex mente Metinæ Salmant.loco allegato, aliquomodo posse dici peccatũ veniale esse contra legem:non quidem ex eo, quod sit contra finem,& intentionem legis: quia non est cõtra charitatem, sed in hoc sensu dicitur esse cõtra legẽ, hoc est,quia veniale est contra virtutẽ prudentię & cõtra dictamen ipsius rationis dictans nõ licere veniale committere, in quo sensu non videtur omnino dissonus aut absurdus iste modus loquẽdi. *Qõ.1* *Qõ.2*

¶ Præterea,non immemor promissi ordinis hic seruãdi, ad diffinitionẽ peccati mortalis statuendã accedo. Sed quia auctore philosopho, diffinitio debet esse breuiloqua,nõ redundãs,nec diminuta:ideo explosa hac, illa prolixa Nauarri de peccato mortali diffinitione, melius,& subcinctius,& cõformius doctrinæ Diui Thomę sic diffiniri puto,scilicet, quod peccatum mortale est peccatum quod est contra charitatem Dei,& proximi in re graui. *Arist 6. Top.*

¶ Secundo,si aliam diffinitionem peccati mortalis velis, accipito illam, quæ etiam bona est: quam insinuat Metina [c] vbi peccatum mortale est, inquit,peccatũ occidẽs animam, & eam spolians vita spirituali,hoc est,gratia, vbi per effectum videtur peccatum mortale diffinisse.

[c] Metina in summ. de Instr. conf.fol. 17.pag. 1.2.

¶ Insuper,quia peccata mortalia sunt, quæ tam de obligatione præcepti,quàm etiam de necessitate veniunt confitenda, venialia autem non ita, sed voluntaria sunt materia

 confessionis.

confessionis nam iuxta concil. Trident. licet peccata venialia aptant materiam confessionis sacramenti, sed non sunt eiusdem sacramenti materia necessaria, quia per alia quoque remedia, deleri possunt. Ideo pro clariori ordine procedendi, non præter propositum nostrum erit, si hic regulas quasdam præstituamus ad id discriminis peroipiendum, quod inter mortale & veniale peccatum solet inueniri.

Regulæ cognoscendi mortale peccatum.

¶ Sit igitur prima regula, omne id quod cõtra Dei mandatum, vel eius Ecclesiæ omittitur, vel cõmittitur cum sufficienti deliberatione, & in materia graui præsertim, est peccatum mortale. Sicut si quis ageret contra mandatum non occidendi, non fornicandi, vel transgrederetur aliquod Ecclesiæ præceptum, vel non soluendo decimas, vel non confitendo semel in anno.

¶ Secunda regula, omne illud quod contra amorem Dei, vel proximi notabiliter, committitur, vel omittitur, peccatũ quidem mortale est, vt potè destructiuum charitatis & spoliatiuum vitæ spiritualis, qua cum viuit anima. At verò veniale (vt prædiximus) charitatem non excludit, neque ei cõtrariatur, neque ab ea discedit omnino nisi veluti aliquantisper obliquè retardando à via eius sic neque eius destructiuum esse dicitur, licet eius feruorem tepefaciat. Ad hoc genus peccati venialis pertinent otiosa verba, & vana gloria, & alia huiusmodi, quando contingunt esse sine damno notabili tertij, aut absque aliqua alia mortali circunstantia.

¶ Tertia regula: Omne illud opus, ꝙ in graue detrimentum proximi vergit, vel contra honorem Dei militat in materia graui, est peccatum mortale: & patet quia hoc opus non compatitur cum Dei, aut proximi charitate.

¶ Quarta regula sit, peccatum, quod in aliqua prędictarum regularum non comprehenditur: veniale esse censendum est, ita Metina in sua Sumula.

¶ At quia prædictæ quæstionis decisio pro sui cõplemento exposcit, expediamus, & hanc sibi annexam quæstionem. scilicet quibus modis accidere potest, quod opus illicitum, quia in nulla prę dictarum trium regularum comprehenditur, per consequẽs censendũ sit esse tantum veniale. Ad hãc quæstionem dicendum est planè, triplici via id vsu euenire posse. Primo modo, quãdo aliquod opus ex se, & ex suo genere erat peccatum mortale, vt furtum, & sit veniale ratione

Qõ. 3.

paruitatis

paruitatis materiæ ſicut furtum vnius dipondij, aut plumæ.

Secundò, id quoque accidere poteſt. ſ. quando, cum opus illicitum eſt mortale ex ſua ſpecie; defectu tamen perfectæ deliberationis, contingit fieri veniale, ſicut in repentinis motibus cogitationum, etiam infidelitatis, vſu euenire ſolet: qui quidē motus ſolent eſſe non ſufficienter deliberati, nec plenè per conſenſum voluntarij. Et ratio vtriuſque eſt: quia ſicut in naturalibus, ſpecies deſtruitur tam defectu formæ eiuſq; remotione, quam etiam defectu paruæ materiæ & modicæ, in qua, nec forma, nec ſpecies poteſt conſeruari: ita cum deeſt plena deliberatio circa tale peccatum, quæ ſe habet veluti forma actus, prout eſt humanus: & etiam, cum contingit inueniri in parua materia remanet veniale, vnde non conſeruatur ſpecies.

Repentini motus cogitationis.

¶ At ſi quis curioſus difficultatem indagator, inquirere pergat, vtrum ſemper paruitas materiæ excuſet à mortali? Soluit hanc quæſtionem Metina in ſua Sūmula, loco citato poſtquā tertium modum peccatorum venialium adnumerauit, cuiuſmodi ſunt nempe peccata ea, quæ de ſuo genere ſunt venialia, qualia diximus eſſe verba otioſa, mēdacia leuia neminem grauiter lædentia, vbi ſtatim ſubiungit exceptionē duorum caſuum, in quibus paruitas materiæ nō excuſat à mortali: primus caſus eſt vbi diſtinctius loquendo hic, quam Metina exemplificamus primo in iuramento aſſertorio, quando quis ſic iurat falsè, iuro per Deum non leuaui feſtucam, vel ſtipulam de terra manu mea, licet res ſit parui, vel nullius momenti, leuaſſe, vel non leuaſſe ſtipulam de terra, tamen ratione materiæ leuis ſic iuratæ falſæ, nō ſolum tale iuramentum, ſeu periurium ſit veniale: imò cum ſit mortale inde aggrauatur, quia in rebus nullius penſi, nihilque referentibus, adducitur Deus in teſtem falſi ſicq; in ſimilibus aſſertoriis. Secundò exemplificare id poſſumus in iuramentis quotidianis promiſſoriis, aut comminatoriis, vbi ſi quis promiſerit iuramento dare dipondium, aut iuramento comminatus eſt aliquis impingere alapam puero vbi materia iurata adeo modica eſt vt ferè nullius ſit momenti, ſi tamen cum ſic iurans iurauit, defuit ei animus adimplendi (quia in animo iurantis defuit præſens veritas) periuria ſunt mortalia talia defectu intentionis adimplendi: quia adducitur Deus in teſtem falſi, purà illius iuramenti, quod non intendit adimplere: quidquid ſit de culpa

In quibus leuitas ſiue minorum nō excuſetur à mortali peccato.

 imple-

impletionis, vel non adimpletionis postea & de eius qualitate de qua modo nihil loquimur: quia id difficultatis, suo reseruatur loco proprio.

Legis & praecepti contẽptus peccatum mortale.

¶ Secundus casus est, quãdo contingit aliquid mali, licet in se sit modicum fieri causa contemptus: vt si quis in contẽptum diuinę legis verba proferret otiosa: esset planè mortale, neq; excusaret paruitas materiæ. Sed casum hunc non esse adeò certum, ait Metina: quia Caietanus in summa verbo contemptus, non tam vniuersaliter hunc casum recipit: sed limitans eum, sic ait, verum esse, quod peccans, quomodocunque ex contemptu simpliciter, mortaliter peccat: sed qui contemnit aliquid, ex eo, quod minimum est cõtemnit simpliciter: sed secundum quid, ideo non peccat mortaliter, modificat enim illum contemptum cum illo minimo, sicut qui accipit minimum, non dicitur furari simpliciter, quam Caietani modificationem non carere probabilitate censet Metina vbi supra.

CAPVT II.

¶ *Vtrùm semiebrij, & semidormientes defectu deliberationis perfectæ, vt ait Nauarrus excusentur à mortali, & quibus casibus, quod ex se est mortale contingat esse veniale, & de cogitationibus illicitis, quando sint veniales, & quando mortales.*

Qõ. 1. QVIA materia de qua, veluti à præambulo, ad totam fabricam libri, cœpimus exordium, vt prolixitatem capituli vitaremus, inconsummata remansit: reliquas ei annexas, vel appendices quæstiones dabimus operam hic discussas relinquere. Quare quæritur vtrũ illa assertio Nauarri [a] vera sit, qua in confirmationem doctrinæ supra traditę, vbi docuimus defectu deliberationis, quod alias ex se erat mortale peccatum, accidere esse veniale affirmat Nauarrus semiebrios, vel semidormientes, vel alios adeò turbatos sic, quòd deliberatio imperfecta sufficit in illis ad veniale: sed non ad mortale, propter paruitatem iudicij, excusari à mortali. Cuius sententiæ citat authorem. Maiorem [b] eumque commẽdat, eò quòd pulchrè sic determinauerit. Vera ne sit inquam hæc sententia quæritur, & certè si superficie tenus agamus, videtur sanè vera, nec neganda. At si in principiis D. Thomę insistamus, videtur esse menti D. Thomæ parum consona.

[a] *Nauarrus in Sum. lat.*

[b] *Prelud. 9. c. 10. 3 Sent. d. 37. q. 14. col. fin.*

consona. Igitur responsurus ad quæstionē præmitto documentum D. Thom. [c] dicentis vires sensitiuæ inferiores magis vel minus opprimuntur à somno, propter vaporis turbulentiam, vel puritatem, & secundum hoc, vsus rationis magis, vel minus impedit. Semper tamē quantū ad aliquid impeditur, vt non possit omnino iudicium liberum habere, vt in 1. parte dictam est: & ideo nō imputatur ei ad culpam, quod tūc agit: & hoc ideo euenit: quia vt D Thom. docet in corpore articuli, nullus est dormiens: qui non intendat aliquibus similitudinibus phātasmatum, veluti rebus, & ideo, inquit, id quod agit homo dormiens: qui nō habet liberum iudicium rationis, non imputatur ei ad culpam, sicut nec illud, quod agit furiosus, aut amens. Hæc D. Thom. ex qua planè doctrina, videor mihi colligere, in ordine ad actus morales, & humanos, non dādum esse mediū inter dormiētem & nō dormientem, seu vigilantem, assignādo tanquam medium semidormientem: qui neque omnino dormit, neq; omnino vigilat (quidquid sentiat vulgus:) cuius modum loquendi non reprobo: quia per semidormientem, intelligit vulgus eū, cuius in somno, vsus rationis minus impeditur: licet secūdum D. Tho. semper impediatur taliter, quod eius tūc actiones non imputātur ad culpam vbi absolutè loquitur D. Tho. non distinguendo de culpa veniali, aut mortali, vt distinguit Nauarrus. Igitur dormiens, & non dormiens contradictoria sunt: inter quæ non datur medium, sicut neque inter currens, & non currens.

[c] 2. 2. q. 154. art. 5. 1.a fol. ad. 2.

Phantasmata dormientium.

¶ Hoc præmisso statuitur conclusio hæc contra Nauarrum & Maiorem: non datur homo semidormiens, qui pro tunc, in somno habeat iudicium sufficiēs ad peccādum venialiter. Hæc cōclusio innititur primo authoritati, & documento Diui Thomæ supra allegato, vbi ait licet iudiciū rationis in dormiēte minus, vel magis impediatur, semper tamen quoad aliquid impeditur: & ideo non imputatur quod pro tunc agit ad culpam. Ex quo Diui Thomę principio sic arguo: semidormiens dicitur vulgariter aliquis, cum minus, in somno eius vsus rationis impeditur: sed etiā cum in somno, minus vsus rationis impeditur semper inquit D. Thom. quoad aliquid impeditur: vt nō imputetur ei ad culpam, ergo semidormiētes, id est ij, quorum sensus in somno minus impediuntur: tam sufficienter pro tunc impediuntur: pro tunc nullam culpam neque venialē actualiter sint sufficien-

tes committere. Et confirmatur conclusio, quia secundum Thomistas non adeptus perfectum vsum rationis non potuit peccare ante venialiter, quam mortaliter: vnde inferũt aliqui ante vsum rationis plenum, non potuisse inueniri in puero peccatum veniale, cum originali, quia secundũ Caietanum, qui excusatur aliqua ratione à maiori, cæteris paribus eadem excusatur à minori: ergo si puer, ante plenũ vsus rationis aduentum, propter imperfectionem vsus rationis excusabatur à mortali etiam à veniali excusabitur: quia maior deliberatio, & discursus requiritur ad aduertendam & cognoscendam malitiam peccati venialis quam mortalis, quia malitia peccati mortalis regulariter ex se, est manifesta magis, & venialis non tantopere: ita ergo, pari ratione si semidormiẽtis, id est in somno minus impediti, quoad vsum rationis deliberatio adeo imperfecta est, quod excusat à mortali excusabit quoque à veniali.

Qõ. 2. ¶ Eadem difficultas emergit de semiebrio, an propter paruitatem iudicij vt ait Nauarrus excusari possit eius opus malum à mortali, licet non à veniali? & quidem videtur etiam aliquibus, idem esse dicendum de semiebrio quod diximus de semidormiente: sed tamen quia inter vtrunque, non nihil discriminis agnoscere mihi videor: pro difficul-
d 2.2.q. tate dissoluendã, duo documenta, ex D. Tho.[d] præmitten-
150.ar.1. da duxi. Primo quod ebrietas dupliciter potest accipi, primò
& 4. prout significat ipsum defectũ hominis: qui accidit ex multo: vino potato ex quo fit, vt nõ sit cõpos rationis: & secundũ hoc inquit D. Tho. ebrietas nõ nominat culpã: sed defectum pœnalem consequentem ex culpa. Alio modo, ebrietas potest nominare actũ, quo quis in hũc defectũ incidit, qui actus fuit causa ebrietatis. ¶ Secundũ documentum est ex. 4. ar. ꝙ ex parte defectus cõsequentis, in quo ligatur vsus rationis, ebrietas habet excusare à peccato in quantum causat inuoluntarium per ignorantiam: sed ex parte actus præcedentis causantis ebrietatem: si fuit sine peccato, tũc totaliter excusabit à culpa: vt potatio excusata ex inexperiẽtia, & inaduertentia fortitudinis vini, & debilitatis capitis. Si autem talis actus præcedens fuit culpabilis: tũc ebrietas inde sequens, nõ excusat totaliter à culpa peccatum ex ebrietate causatum. Sed diminuit tantũ peccatum sequens, quan-
e Genes. tum diminuitur ratio voluntarij, iuxta sententiam August.
19. dicentis cõtra Faustum ꝙ Loth[e] culpandus est non quan-

tum

tam ille incestus: sed quantum ebrietas meruit.

¶ At his præiactis fundamentis, & præstituta distinctione quod duplex sit ebrietas, alia plena, priuans vsu rationis: alia non plena quia rationis vsu non priuat, nec impotentem ad deliberandum facit: sed aliquantisper conturbat caput, vt non tam aptum, & commodū ad deliberandum reddat. ¶ Sit prima propositio, ebrietate non plena aliqualiter capite, sed non omnino rationis vsu priuatus: qui semiebrius solet vocari ex defectu paruitatis iudicij nō valet excusari à mortali, si tale opus malum cōmisit cōtra Nauarrū patet, quia sufficientem vsum rationis habebat, licet non tā aptum ad deliberandum perfectè omnino, exempli gratia, quando aliquis bene potatus, ita bene est cōfortatus capite quod rationis incompos non est factus & tamen sibi videtur, quod domus moueatur, hæc semiplena ebrietas, sicut non est mortalis, licet sit graue peccatum, quia secundum mentem D. Tho. [f] & Caiet. ibi ratio non obumbratur, ita non excusatur à mortali: si tunc illud committat. Non inficior tamen in isto semiebrio, sicut contingit in omnino sobriis ex subreptione, vel ex motu naturali, vel subita inaduertētia, posse opus eius pro tunc à mortali excusari, sed nō ex paruitate iudicij: vt insinuat Nauarrus quod quasi tā paruum habeat iudicium tunc: quod pro tunc non possit perfectè deliberare ad culpam committendam mortalem.

Duplex Ebrietas

Semiebrius.

f 2.2.q. 150.ar.1. & 5.

¶ At vero instabit quis rogitando, qua ratione in semidormientibus, sufficientem vsum rationis esse ad tunc peccandum mortaliter negauimus, & in sic semiebrio illum posse esse concedimus, rationem libenter discriminis excerptam ex D. Thom. reddimus. Nempe quia semper qui in somno minus impeditum habet vsum rationis, qui semidormiens vulgo dicitur, taliter habet illū impeditum quod secundum Diuum Thomam similitudinibus phantasmatū intendit, veluti ipsi rebus: vnde decipitur. At semiebrius: qui dicitur nō rationis vsu impeditus: sed taliter capite turbatus: quod minus cōmode ratiocinari possit, quia tamen absolutè deliberare perfectè potest, quia non ita intendit similitudinibus phantasmatum, vt ipsis rebus, non decipitur: vnde ex paruitate iudicij, & vsus rationis à mortali tunc commisso non potest excusari Idem dicendū est de aliunde semiturbato, & hæc verisimilior est resolutio.

Qō. 5.

¶ Insuper quia eos modos, seu casus supra retulimus: in quibus

quibus mortale ex genere, fit veniale, scilicet ratione deliberationis perfectæ deficientis, aut ratione paruæ materiæ: nunc quasi ratio efflagitare videtur: vt è conuerso eos modos subiiciamus: in quibus è contra, quod mortale est ex se peccatum contingit esse veniale. ¶ Igitur animaduertens primo lectoré, quod non est meæ mentis hic asserere, quod veniale possit fieri mortale per multiplicationem actuũ venialium etiam si in infinitum multiplicarentur: licet verum sit, quod disponunt ad mortale, eo quod pronitatem, & maiorem libertatem ad peccandum sæpius repetita solét causare: dico primo, quod peccatum quod ex se est veniale, potest esse mortale aliunde, scilicet, quando in eo constituitur vltimus finis taliter, quod plus extimatur quam Deus, vel quãdo illud operans hunc concipit animum: quod sicut est veniale, si esse mortale, illud committeret.

Quibus modis veniale induat naturã mortalis.

Secundò, quando ex se veniale parat periculum probabile ad mortale: ratione huius periculi adiuncti est mortale.

¶ Tertiò, veniale se accidit ex esse mortale, quia ordinatur ad mortale, vt causa, vel medium, verbi gratia, cum quis vanè se iactat de pulchritudine ad inescandam puellam, quæ quidem iactantia si per se sumeretur esset venialis, ratione tamen mortalis finis, ad quem ordinetur, fit mortalis. ¶ Similiter quando ludus alias venialis causa prætermittendi auditionem missæ in die festo de præcepto, quam alias non omitteret quis, nisi propter illum ludum, mortalis culpa est ratione adiuncti mali effectus.

¶ Quartò vt iam supradictum est, quod ex se veniale est, potest esse mortale ratione contemptus legis simpliciter, & sine modificatione contemptus prout non est in minima materia ex mente Caiet.

Qõ. 4. ¶ Tanquam annexam materiæ huic, & illam quæstionẽ attexendam censui, an peccata cogitationum, & desideriorum interiorum: quæ habent alias obiectum mortale, ex aliqua causa excusentur à mortali. At quia vt ait Metina § specialis difficultas accidit in hoc discernendo, refert summarie hoc declarasse. Pro cuius intellectione perpendendum venit cogitationem malam septifariam posse accidere in homine mala cogitante.

§ Sum. fo. 231. pag. 2. & fol. 234.

¶ Primo modo, quando excutit eam statim, vt aduertit, & cum celeritate eam à mente abiicit. In quo casu tantum abest vt sit culpa cõfitẽda, vt reuera sit meritum & coronatalem,

Malarũ cogitationum im-

talem cogitationem malam statim expulisse: etiam si contra pugnatio & infestatio male cogitationis durasset diu, si fortiter homo ei restitit: & coronam sibi per talem certamen parabit per resistendi meritum.

petus, se-prsariam in homine.

¶ Secundo modo id accidit, quando male cogitans in cogitatione ex imperfecta deliberatione in illicita cogitatione detentus est, In hac vero cogitatione interuenit peccatum veniale tanto maius, vel minus, quanto in ipsa illicita cogitatione maior, vel minor fuit detentio. Modus autem confitendi peccatum hoc debet esse dicendo, accuso me cogitationem inhonestam, vel iræ, vel odij menti meæ obuenisse quam nō ita cito, vt debueram à me expuli quin potius aliquantulum detentus fui in ea. ¶ Porro quia huic doctrinæ confine est, libet hic adnotare illud documentum à Metina [h] traditum, quando pœnitens sapiens est, & prudens & cordatus: huic confessor non perget molestus esse ipsum interrogando vt in casu verbi gratia, quo homo doctus cōfitetur se habuisse cogitationē inhonestam, non est interrogandus vltra à confessore, si fuit virgo vel vxorata, vel soluta, de qua inhoneste cogitauerit: quia si id explicatur necesse esset: id sanè pœnitēs, quia literatus est, explicasse. Et hoc particulariter intelligitur, quādo confessio huiusmodi docti hominis est confessio de peccatis venialibus.

[h] *Sum. fi. 261. pa. 1. c. 2.*

Circunstantiarū molesta enucleatio quando.

¶ Tertio modo potest accidere cogitatio illicita quando cogitans simul consensu & animo non caruit cogitationem suam malam deducendi ad opus: etiam si postea eam cogitationem executioni nō mandauerit. Palam est hic interuenire peccatū mortale & eiusdem speciei, id esse, cuius esset opus, si fuisset consummatum, quia vt ibi admonet Metina iuxta sententiam Theologorum, opus exterius nihil essentiale addit interiori.

¶ Quarto modo, illicitè cogitans se potest habere circa cogitationem illicitam scilicet quando placet sibi sic cogitare, vel delectationis gratia permittit sibi sic cogitare de re inhonesta, de vindicta, etiam si careat proposito prodeūdi ad opus cogitatum. Vbi certe peccatum mortale non abest. Est enim peccatum hoc delectatio, quam morosam Theologi vocant nam casus hic dicto communi, seu dicterio assimilatur, cum passim adagio dicitur, si in taberna non poto, tamen in ea commorari gaudeo. Genus autem peccati hoc est, quod vt frequentius in personis vitiis depravatis,

Deliciari in mala cogitatione peccatum mortale.

prauatis,& mente effrenatis,& ad delitias sensuales inhiantibus solet accidere, & inueniri. Est autem mortalis talis morosa hæc delectatio, quia explicite licet non consentiat in opus, tamen est cum consensu in ipsam delectationem operis, neque abest à periculo manifesto consentiendi in opus peccati sic cogitati, Prædicta in hoc quarto modo sic intelligas bone lector, scilicet quando sic cogitans aduertit, & acceptat delectari in illa cogitatione, quia si non aduertit se tale quid cogitare, non erit saltem peccatum mortale talis delectabilis cogitatio. Hoc autem inaduertentiæ genus potest & accidere in cogitationibus aliorum peccatorũ odij,& vindictæ, & in aliis peccatis mortalibus,licet desideria carnis vindictæ,& odij soleant esse vehementiora,& cogitationes eorum fortiores, quare in his cogitationes accidentes sine aduertentia, interdum non vacant culpa veniali quando licet sic cogitantes non aduerterunt, poterant tamen aduertere: & debuerant aduertere, & esse veluti in speculatione ad reprimendos inordinatos insurgentes motus animi,ita Medina ibi.

¶ Quinto modo, male cogitans se potest habere circa cogitationem, scilicet quando in eam non consentit,neque ex complacentia illius in illa immoratur. Sed ex negligentia non extimatæ cogitationis vel delectationis, propter quam non timet ruere, neque in talem delectationem, vel in opus eius,confidens in constanti voluntate sua tunc non peccat mortaliter, sed venialiter, quia in veritate non consentit, nec putat se illam delectationem continuare & acceptare,sed sine periculo suo,quia constans est eam tantum pati secus esset, si esset, fragilis, vidensque sibi imminere probabile periculum consentiendi eam non propulsaret à se,& secus esset etiã si ex cõplacentia illius detestabilis cogitationis vellet eam pati,nec eam à se amouere curaret, quia in his casibus delictum esset mortale. Hæc est Caietano, idem dicendum videtur secundum Nauarrum de eo, qui securus de ruina in consensum operis vel delectationis eam non acceptat cogitationem pluries,& infeste insurgentem, sed neque conatum suæ imaginationis apponit ad eam repellendam, ne per nimiam apprehensionem eam repellendi, vires illius cogitationis intendantur,& increscant Ideóque consultius putat de ea non curare sicut viris lasciuis consulitur de peccatis lasciuiæ etiam ad dolendum non multum

Caietan. Nauarrus.

multum immorando cogitare,ne ex tali cogitatione subrepat libidinis tentatio vehemens,quæ eos præcipitet in peccatum vt Sotus ait,quia iste sic cogitans,& sic à periculo securus si positiuè non nitatur eam expellere ex causa prædicta non ideo peccabit mortaliter. Secus est si ex eius complacẽtia in ea immoraretur,aut cum periculo cõsensus eam cogitationem aduertentes pateretur. *Sotus.*

¶ Sexto modus qui adnumeraretur Metina qui potius tangit consensum in peccatum quam cogitationem, est quando aliquis conditionalem consensum habet in peccatum sicut si intra se sic in animo statueret, si possem absque infamię nota,aut pœnæ periculo suffurari mille aureos quibus cum possem meę indigentiæ subuenire libenter id agerem,vel vlciscerer me de tali,vel tali muliere potirer. Certè cogitatio hæc cum tali consensu conditionali culpa mortalis est,quando de materia legali est, si autem de veniali materia sit,erit venialis Cęterum si aliquis intra se cogitans in animo diceret: si peccato, aut offensa Dei careret id facti, vindictam mihi sumerem de Petro,hoc citra vllam culpam diceret,quia consensus eius non est in peccatum,quia vlcisci se,& occidere,si non esset offensa Dei non esset peccatũ. Non nego tamen istum cogitatum, fprarer si non esset offensa Dei posse esse inanem,& vanum, cum ociosè hoc cogitat, sed talis culpa regulariter secundum Metinam non excedit limites veniales. *Pacta cõditione consentire malo cogitatui mortale.*

¶ Tandẽ animaduersione hic opus est, quod cũ de delectatione meminerimus,ne in æquinoco laboretur,cum duplex sit delectatio, ex parte rei de qua est delectatio, potest esse vna.s.de opere cogitato, vt de homicidio vulneribus& huiusmodi. Et isto modo est delectatio morosa, & consequenter mortalis, quia qui sic cogitat, & delectatur de tali opere mortali aduertenter cogitato secũdum Diuum Thomam ostendit se sufficienter inclinatum in opus.Nec peccatũ hoc contingit in bene dispositis, sed tantum in malè habituatis,qui si sine infamia, aut mundano respectu possent peccare iam parati essent.Alia delectatio est quæ potest esse de ipsa cogitatione speculatiua, vt aiunt Theologicũ anima naturaliter delectatur in conferendo præcipuè noua, & mira,dũ occurrit aliquis nouus modus peccãdi. Et hęc cogitatio tanquam mira,& noua inhæret animæ, & parit delectationem. Et hoc accidit præcipuè curiosis & affectis ad-

subtiles,

ſubtiles inuentiones,& delectatio hæc, & cogitatio ſi per ſe ſumatur non eſt mortale peccatum, quia non eſt de opere malo: ſed de cogitatione ipſa ſpeculatiua, ſed per accidens ratione periculi conſentiendi in opus, vel in delectationem operis, quod ſibi parare poteſt qui ſic cogitat, quando fragilis eſt, & procliuis ad malum mortale eſſe poteſt in illo. Sicut etiam ſi aliquis de huiuſmodi cogitet, vt ſtudeat componat & huiuſmodi nō eſt cogitatio moroſa, quia de malo actu non delectatur authore Caietano confirmante ſe dictis D.Thomæ[1].

[1] 1.2.q. 74.art. 8. de verit. q.15. art.8.

¶ At vero de delectatione viduæ de actu præterito cum coniuge, & de delectatione quæ oritur ex volitionibus & cogitationibus conditionalibus, ſic conceptis in animo, frueret illa fœmina ſi eſſet vxor mea & aliis huiuſmodi, quoniam in ſuo loco propiori poſtea diffinienda veniūt, in his hic amplius non immorabor: ſed concludo tandē, quod quia examina iſta cogitationum tam difficilia ſunt vt de cōſenſu in rem cogitatam, vel in eius delectationem etiam pœnitens ipſe interdum hæſitet: ita vt diſcernere nequeat qualiter ſe circa cogitationes illicitas habuerit an conſenſerit, an non præter alias coniecturas hac via, vt Caietanus docet confeſſor coniectare poterit, an pœnitens dubius de conſenſu conſenſerit, an non, quia ſi timoratæ eſt alioquin conſcientiæ, & ſolitus malis conſenſibus in illa materia reſiſtere coniecturale ſignum eſt valdè non cōſenſiſſe. Secus ſi effrenis eſt pœnitens, ſolituſq; ſe in talia opera, & conſenſuam præcipitem dare. Nam tunc in dubio eius potius iudicandum eſt ab ipſo & confeſſore ipſum præſtitiſſe conſenſum ad malum, ſed de his ſatis.

Coniecturis elicitur ratio peruerſæ cogitationis in cōfeſſione pœnitēte hæſitāte.

CAPVT III.

¶ *De cauſis quæ poſſunt excuſare à peccato in toto vel in parte, & an conſcientia erronea, vel ignorantia, vel dubium à peccato ſic excuſet, & an inaduertentia in aſſueto iurare excuſet illum à periurio, & an ſurreptio hic excuſet.*

QVONIAM eas quæſtiones veluti fundamentales & exordiales, ſcilicet de diffinitione diuiſioneq; peccati mortalis à veniali, déque notis, quibus internoſci poſſint, cœpimus enodare, cōſentaneum hic planè eſt de his cauſis à quæ

quæ à peccato in toto vel in parte solent excusare, sicut de defectu deliberationis perfectæ, & de paruitate materiæ excusantibus aliquo modo disertum est vt & hic differamus. Qō. 1.

¶ Et primo hic quidem reuocatur in dubium, an conscientia erronea excuset à peccato taliter, quod ei se cōformans immunis euadat à peccato. Solutio quęstionis exigit hic duo documenta ex D. Thom.[a] Primum est, quod simpliciter dicendum est omnem voluntatem discordantem à ratione siue recta, siue errante semper esse malam, quod cōfirmat D. Tho. ex philosopho[b] sic tradente quod per se loquendo inconueniens est, quod non sequitur rationem rectam, per accidens autem quod non sequitur rationem falsam. Hoc autem ideo per accidens euenit, quia obiectum à quo sumitur malitia, vel bonitas voluntatis, non secundum suam naturam tunc sumitur, sed secundum quod per accidens apprehenditur à ratione, sub illa ratione voluntas in illud fertur. Et si proponatur sub ratione mali, inde voluntas illud volens, accipit rationem mali.

a *1.2. ar. 6. & 5.*

b *Ex Arist. 7. Etic.*

¶ Secundum documentum est, quod ista quæstio vtrum conscientia erronea excuset, eadem est cum illa qua quæritur vtrum voluntas concordans rationi erranti sit bona.

¶ Iam post hæc ad quæstionem respondentes statuimus conclusionem, si conscientia erronea erret errore volũtario directè, quia affectat nescire, quæ scire potest, & tenetur, sine dubio non excusat à peccato, quia hæc est veluti ignorantia affectata, quia directe voluntaria est, non dicitur excusare à peccato. *Ignorantia affectata siue voluntaria.*

¶ Secunda conclusio si conscientia erronea erret errore voluntario indirectè circa id, quod quis scire tenetur, propter negligentiam sciendi non omnino excusat, vt voluntas concordans tali rationi erranti non sit mala, neque excusat penitus à peccato, licet extenuet malitiam peccati magis, vel minus, iuxta maiorem vel minorem negligentiam sciendi, quod si aliàs sciret esse illicitum non faceret. Sicut ignorantia vincibilis in hoc casu, in his quæ quis teneretur scire non excusaret omnino, vel omni parte, ita Diuus Tho. *Ignorãtia crassa.*

¶ Tertia conclusio, ratio errans seu conscientia erronea, quando est circa ea quæ quis scire tenetur: si abfuit omnis negligentia circa sciendam veritatem, quia ad indagandam veritatem omnino fuit taliter errans solicitus, & deceptus, excusat pœnitus à culpa iuxta regulam ignorantiæ in-

uincibilis, quæ dicitur omnino à peccato excusare iuxtà mentem Diui Thomæ locis citatis.

Qō.11. ¶ Hinc iam consequenter contingit dubitari, an agens contra conscientiam possint aliquo modo excusari à peccato, quam quæstionem absoluit Sotus de iustitia & iure lib. quinto quæstione quarta, articulo secundo dicens: Primo, quod agere contra conscientiam est intrinsece malum: quia hęc agens agit id quod extimat esse malum. Secundo addit, quod licet quidem agere contra scientiam speculatiuam, nō tamen contra scientiam practicam. Vnde iudex, qui secundum legitimè allegata, & probata idonea testimonia condemnat sibi alias notum innocentem, nō malè agit, quia licet agat contra istam scientiam speculatiuam priuatam est innocens, nō tamen agit contra scientiam publicam & practicam quę dictat illum fore occidendum: quia est legitimis testimoniis conuictus. Vndę damnando ad mortem illum innocentem legitimè probatum nocentem, non agit contra conscientiam, quia agere contra conscientiam non est agere contra speculatiuam: sed contra practicā scientiam. Pari namque ratione licet agere contra speculatiuum dubium, non contra practicum, vt patet in muliere, quæ bona fidę nupsit, postea vero dubitat an interuenerit impedimentum dirimens, vnde rursus ambigit an ille vir sit suus, ista mulier iuxta canonicas sanctiones exacta tenetur reddere debitum poscenti, vt insinuatur de secundis nuptiis. Vnde reddendo sic debitum non agit contra conscientiam, quia licet agat contra istud dubiū speculatiuum, an iste sit suus: tamen contra nullum dubium practicum agit: quia non dubitat an reddere debitum in tali casu teneatur, imo de hoc est certa quod ad id astringatur obligatione in conscientia.

Iudex iuxta idonea testimonia reum dānās alias notum innocentem non male agit.

¶ Ex quo sequitur Nauarrum non ita propriè significationem nominis conscientiæ obseruarę in sua summa latin. vbi ait, quod ad hoc, quod aliquod peccatum sit mortale nō requiritur: neque sufficit cōscientia generalis, licet requirat, & etiā sufficiat cōscientia specialis, id est hic, & nunc dictans non licere tale opus fieri, & esse mortale, quia cōscientia cū importet applicationē scientiæ ad opus particulare, quæ vt sic hic, & nunc considerat illud cōscientia isto modo nō potest dici generalis, id est abstrahens ab hic, & nūc, & cęteris circūstantiis particularibus. Vnde propriè nō inuenitur cōscientia generalis, sed parū refert, quia in re conuenit nobiscum:

Sum. lat. pral 2. num. 9.

cum: dū ait licet alio stylo obscuro hoc tamen in sententia, scilicet iurisconsultus qui dubitaret, an licet hic, & nunc, & hoc consilium sibi liceat dare in die festo, & stāte dubio pro tunc tale consilium daret, peccaret quidē quod nos libenter illi concedimus, quia iste tunc ageret contra dubium practicum. Si tamen stāte dubio generali an in die festo liceat iurisperitis concilia clientulis pręstare, ipse in particulari non dubitaret in casu singulari tali, vt pote summè necessario, & proficere sibi in festo consilium dare non peccare cōsulendo. Quia non agit contra dubium practicum: sed contra veluti speculatiuum & generale. Et in hoc sensu quoque interpretanda sunt verba Nauarri dum ibi subiungit, ꝙ si quis angatur, scrupulo generali, hæsitādo in generali an aliquid liceat, vel non liceat, verbi gratia, an liceat sibi in die ieiunij ieiunium non seruare: si tamen certus in particulari hic & nunc, sit, quod licet sibi id, quia medicus sic arbitratus est, & episcopus secum dispensauit, tunc ieiunium non seruando, nequaquam peccabit. Quia agere contra scrupulum in generali in hoc casu, non est peccatum, sed licet nolim esse nimis, superstitiosus obseruator verborū: quādo de mēte doctoris alioquin doctissimi constat, puto nō ita propriè scrupulum talē dubitationem in genere appellari, quia scrupulus propriè ad conscientiā refertur quæ versatur circa particulares actiones hic & nunc, sed quidquid sit de isto modo loquēdi id quod addit Nauarrus ibi. s. quod credens aliquid sibi licere, si illud faciat non peccat, etiā si angatur scrupulo particulari in contrarium, verum quidē est, quia sic agendo & credendo licere deponit scrupulum particulare in cōtrarium. Alioquin agere contrascrupulū non licet nisi prius deponatur, at deponere illū licet, præsertim quādo nullius est, aut minimè apparentiæ: qui proprius scrupulus dicitur.

An liceat diebus festis cōsilia clientibus Iuris consulto prę-stare.

¶ Præterea quia in mentem veniret aliquibus hæc dubitatio quia conscientia erronea ligat, nisi deponatur, an si conscientia dictet eis aliquid esse peccatum simpliciter tantum non dictando an sit veniale, an mortale, vt contingit circa aliquos casus particularibus personis vulgaribus & imperitis: an si contra istam conscientiam sic dictantem agant, peccent mortaliter, an venialiter. Sciunt etenim se committere peccatum, non tamen aduertunt an sit mortale an veniale, quia neque si id aduerterent nossent discernere. Casus est frequens cuius meminit Nauarrus summa la-

Qō. 3.

Sum. lat. preelud. 9. num. 9.

tina, præludio 9. n. 9 Cui quæstioni satisfacturi respondemus primò amplectentes in hoc sententiam Nauarri: sed tamen cum grano salis. Eius autem sententia hæc est in forma, scilicet peccata, quæ fiunt contra conscientiã dictantem tãtum esse venialia, vel esse simpliciter peccata, non dictando qualia solum erunt venialia: si ex se alioquin non sint mortalia.

b L. 1. ff. de senato. In cuius confirmationem citat Bald. [b] dicentem in causato non potest esse plus virtutis, quam in id potentia causæ infundat pro quo facit capit. Licet ex quadam, de testibus [c] conscientia dictãs quod aliquid sit veniale, vel simpliciter peccatum non infundit in id lætalem grauitatẽ, quam non dictat. Igitur peccata contra talem conscientiam facta non erunt ideo mortalia, nisi aliàs ex se mortalia essent.

c C. 1. §. hoc notãdum, qui sind. dare poss.

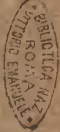
¶ At hæc doctrina Nauarri, si vniuersaliter intelligatur non videtur, vsquequaq; vera. Nam contra ipsam militare videtur doctrina grauium, cordatorumq; doctorum Caiet. & Soti & Fratris Ioannis de la peña, quorum sententia celebris, & acceptata est iam in regula fraternitatis iuramentorum dicente quod si quis est in vsu iurandi, & mentiendi in iuramento vt in plurimum peccat mortaliter inaduertenter iurãdo verum, nisi iuret veritates per se manifestas, ad quos sufficit virtualis aut momentanea cõsideratio, vt si sic iuret, iuro ꝙ Deus est, quod sol est. Cuius ratio potissima est quia iste sic iurans ex inaduertentia crassa, exponit se periculo frangendi præceptum, vt patet in ex inaduertentia iaciente sagittas, vbi aliquis mortaliter potest occidi. Vnde si vera est ista sententia prout esse eam veram sentio ex ea supradictã doctrinam Nauarri sic redarguo in his duobus casibus vbi quis ex vsu, non ex surreptione, solitus est freqnẽter iurare, & mentiri in iuramento, iste iurat bene aduertendo se iurate, non aduertendo an iuraret falsum, vel verum fortè tamẽ iurauit verum non excusatur ratione prædicta à mortali in ista iuratione veri Et tamen sua consciẽtia solum dictabat, vt suppono illum iuramentum esse tantum peccatum, quia vidit esse ociosum, iocosum & vanum. Nec illi dictabit conscientia esse nisi veniale, aut simpliciter esse peccatum, non dictando quale vt sæpius contingit. Et illa, iuratio veri ex se non erat mortalis, & tamen tunc imputatur ad mortale, ergo falsa est doctrina Nauarri in hoc casu dicentis ꝙ agere opus, quod ex se non est mortale, non erit mortale, quando conscientia dictat esse veniale, aut esse peccatum tantũ sicut

patet

patet in casu confirmationis iactus sagittarum etiam in loco, vbi potest aliquis occidi ex se non est peccatum mortale, quia si adhibeatur diligentia cauens periculum non erit mortale, & tamen etiã si conscientia iacentis sagittas ei dictaret tantum esse peccatum veniale ibi sagittas incautè iacere, non ideo talis proiectio sagittarum ibi desineret esse mortalis ratione periculi. ergo non est vsquequaq; vera doctrina Nauarri, sed patitur exceptionem quando habẽs tale conscientiæ dictamen debuit cauere periculum peccandi mortaliter alinnde experientia testãte in tali opere ex mortalibus euentibus causatum, vt patet in exemplis adhibitis, vbi in primo ex frequenti tali vsu iurandi paratur periculũ iurandi falsum. Et in secundo ex euentibus mortis exploratum est iacere sic sagittas incautè, periculo occidendi probabili non vacare. Tunc ratione periculi id quod alias esset veniale continget esse mortale, nisi caueret periculum, etiã si conscientia illud dictaret solum esse veniale, quia esset conscientia erronea non excusans à mortali, Nam tenebatur periculũ aduertere probabile, quod si non aduertit cum teneretur secundum Caietanum reddit actus in naturã suæ formæ, vnde non excusatur.

¶ At de ignorantia, an excuset à peccato dicendum restat postquam causas à culpa excusantes perfici cœpimus. Et breui ter accipito expeditionem quæstionis ex mente Diui Thomæ[d] per has propositiones. Qõ. 4. d 1. 2. q. 76. art. 3.

¶ Prima propositio, ignorantia inuincibilis quã quis per se, vel consulendo alios idoneos non potest superare, siue quia est eius, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat à peccato. Patet ex ratione Diui Thomæ quia est omnino inuoluntaria.

¶ Secunda propositio, ignorantia voluntaria directè, id est affectata: sicut quando aliquis studiosè vult nescire aliquid, vt liberius peccet nõ excusat à peccato. Patet quia non causat inuoluntarium, neq; etiam secundũ quid, ergo nullo modo excusat à peccato. Quia est ignorantia eorũ, qui dixerunt Deo, recede à nobis, viam scientiarũ tuarũ nolumus, & quia vt liberius peccet vult ignorare. quãuis Metina[e] ausit affirmare, quod probabiliter potest defendi: quod ignorantia affectata in aliquo casu causet inuolũtariũ secundum quid, & per consequens aliquantulum minuat malitiã peccati. sin casu, quo cito vult quis ignorare, tamen si sciret, tale e *Metin.* 1 2.

opus ignoratũ ignorantia affectata esse peccatum,illud nequaquam faceret.

¶ Tertia propositio,ignorãtia vincibilis.i.eorũ quæ quis scire tenetur licet minuat malitiã peccati,nõ tamẽ totaliter excusat à peccato,exemplificat D.Tho.vbi in homine , qui propter laborẽ,vel propter alias occupationes negligit addiscere id propter quod à peccato retraheretur. Patet quia talis negligẽtia facit ignorãtiã ipsam esse volũtariã & peccatũ,ergo nõ totaliter excusat à peccato,sed quia causat inuolũtariũ secũdũ quid extenuat malitias peccati aliquãtulũ.

¶ Quarta propositio , ignorantia si sit illius qui cõmittit actũ habentẽ duas specificas malitias,qualis actus est occidere clericum vbi est malitia homicidij,& etia sacrilegij , si vnã malitiã sciat quia scit se occidere hominem , etiãsi alia ignoret, quia quẽ occidit,nescit esse sacerdotẽ , quod si sciret eũ nõ occideret:non totaliter talis ignorantia excusat à peccato.Hoc est D.Tho.& probatur , quia cũ tali ignorãtia adhuc remanet cognitio peccati,scilicet quod occidere hominem sit peccatum mortale.

¶ Quinta propositio,ignorantia concomitans.s. quando aliquis ignoranter occidit inimicũ quem occidẽdi alias habeat animũ,sed tunc quãdo illũ occidit ignorãter omnẽ adhibuit diligentiam,ne hominẽ occideret:hæc secundum D. Thom.neq; accusat,neq; excusat,neq; minuit,neque aggrauat:[b] & patet quia hæc ignorantia concomitans nusquã est causa peccati,quia etiã ante illum gerebat animũ occidẽdi inimicum,& si scisset nihilominus occidisset,ergo hęc ignorantia concomitans,neque accusat neque excusat.

b Est hæc sententia D. Anthonius, Durandi & Syluestri.

¶ Accedit ad hoc corollariũ quod verum esse puto quod 1.2.tradit Metina,& ait esse demõstrationem, scilicet quod conditionales casus de rebus agendis nihil faciunt ad meritũ,vel demeritũ vt patet in cõiugato accedente bona voluntate ad propriã,qui tamen si reperisset in lectulo alienã, accederet ad illã quam alienã cognoscẽdi caruit proposito, quia non cogitauit de illa,sed de sua,nõ ideò dãnandus est ad culpam,quia Deus propter illud quod male facerem si se obtulisset occasio,dũ nõ feci, neque in proposito fui faciẽdi,non me damnanit ad gehennã.Reliqua de materia ignorantiæ possent desiderati.quia eam hic ex professio, non discutimus,ad suum proprium locum differenda reseruamus. Interim tamen concludimus cum Metina prima secundæ

quod

quod ignorantia in pagano, quando ignorat euangelij fidem non est secundum Diuum Thomam peccatum quādo prædicationem non audiunt, quia ad suas non peruenit aures.

¶ An circa præcepta decalogi possit esse ignorantia inuincibilis excusans communis sentētia doctorum est quòd talis ignorantia excusans hic non datur, quia lumine naturali præcepta decalogi nota sunt, licet Metina 1.2. insinuet ad breue tempus posse dari, quam senrētiam ego limito in puero enutrito inter barbaras deprauatasq; nationes & idolatras, qui cum primo peruenit ad vsum rationis, pro breui mora potest pati ignorātiam inuincibilem circa cultum vnius Dei & circa peccatum fornicationis simplicis, dico pro breui mora notanter, nam credo non multo post, primum vsum rationis, vel à Deo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum per lumen naturale inditum de veritatibus istis fore instituendum aut aliter. Qō V.

¶ Iam tandem huic capitulo finem imponentes, b & hanc quæstionem summè vtilem, & dudum controuersia positam duximus declarandam, & ignorantia iuris vel facti excuset, & quidem Nauarrus ab hac quæstione facilè se expedit, dicens quod ignorantia facti, imo frequenter quando est iuris excusat eo modo quo reddit actum inuoluntarium. Respondetur tamen quod ignorantia iuris quam facti eorum quæ scisse pertinent, ad statum alicuius quia ea scire, vel seruare ad statum suum pertinet: si negligat scire, cum possit non excusat eum à peccato quia ignorātia vincibilis est, & culpabilis. Secus est de iure, quod secundū statum suum non tenebatur scire, aut sufficienti adhibita diligentia non potuit scire. Exemplum de ignorantia facti, quando facta scandalosa, & publica subditorum episcopus, quia parū est solicitus de visitatione omnium ignorat illū non excusat, quia secundum regulam iuris nulla est excusatio pastoris, si lupus oues deuoret, & ipse nesciat, vel ignoret. Excusaret autem alium ista ignorātia, ad quem res non attineret. Sicut scientia iuris de vita & honestate clericorū non excusaret clericos, quia est de rebus pertinentibus ad suum statum, excusaret autem laicos. ¶ Denique de subreptione i. de actu non plenè deliberato loquendo (vt diximus ante) palā est ipsam excusare à mortali secundū D. Th. Adiicit Nauarrus huiusmodi surreptionem frequenter accidere

Qō VI.

b De Iuris & facti ignorātia extat tit. 6. ff. lib. 2. & C. 1.

cap. 12. q. 88. art. 5. & 22. q. 33 art. 5. & q. 58. art. 3.

cidere in accidiæ materia, dū quis habet displicentias quasdam bonorum diuinorum non satis deliberatas.

CAPVT IIII.

¶ *An dispensatio excuset a peccato, & an facta ab inferiore sine cognitione causæ seu non expresse sit valida, vbi de dispensatione multa tractantur.*

QVONIAM omnes causas excusantes à peccato inuestigari hic cœptum est, pergendo vlterius, & de dispensatione legis quatenus à peccato solet excusare dicēdū superest. Et dicitur primò quod dispēsatio iuxta doctrinam Nauarri[a] si ipso iure sit valida, (licet non fuerit iuste facta) quia nō affuit tā rationabilis causa in lege humana, nam de ipsa hic loquor, vt dispensaretur excusat sic dispensatum transgressione legis. Et sic contingit multas fieri dispensationes circa leges humanas.

a 9. Pre-lud. nu. 2.

¶ Præterea secundò dicitur, quod nulla dispensatio, quæ facta fuerit circa legē diuinam & naturalem sine iusta subsistente causa valet ipso iure, ac per consequens à violatione legis non excusat, quia nullus monarcha id faciēdi facultatē habet iusta gloss. solennem cap. non est, de voto quæ agit de dispensatione super voto, & gl. c. quanto de iureiur. quæ agit de dispensatione super iuramēto. At subnotauit hic nō male Nauarrus (quod prout ipse arbitratur) licet dispensator peccet, dispensatus tamen si bona fide nixus superioris authoritate omnia agentis cum consilio, putat sibi dispensationem iusta de causa datam, excusatur donec satis nouerit eam non sic fuisse datam.[b]

b Arg. c. quid culpatur. 23. q. 5.

¶ Tertiò addimus quod etiam dispensatio eorum superiorū ecclesiasticorum potestatē habētiū dispensandi super legem diuinam & naturalem dispensabilem, si validè fuerit ab eis facta, quia iusta causa affuit dispensandi, vt in voto & in iuramento promissorio excusabit dispensatos sic à peccato, vota, & iuramenta talia non seruantes.

¶ Sed quid si monarcha secularis dispenset circa suam legem cum aliquo iniuste tamen & sine causa, idque tam dispensatus, quam dispensans resciant an excusabuntur à peccato transgressionis legis. ¶ Ad hoc respondetur quartò, quod licet (vt dictum est) sit dispensatio monarchæ non agnoscētis superiorem, si dispenset circa suas leges etiam sine iusta causa, talis dispensatio valida sit, modo sine subreptione fiat, tamē si sciens se sine causa dispensare sic dispen-

sed non excusatur omnino à peccato aliquali.

¶ Sed adhuc instat quæst. an dispensatus sciēs in lege humana a legislatore sine iusta causa secū fuisse dispensatum, peccet tali dispensatione vtendo. ¶ Respōdetur, & sic dictū. s. scilicet, quod peccat in hoc casu sic dispensatus pro eo, quod se conformare sine causa renuit moribus honestis illorum, quibus cū viuit contra. c. quæ contra. 8. dist. non tamen peccat ob transgressionem legis per dispensationē ei relaxatæ, quia illa dispensatio, & relaxatio licet iniusta valida est ipso iure, vt absolutio excommunicationis iniusta [c]

c *Cap. venerabilibus §. fasne versic. vbi de sent. exc. lib. 6.*

¶ Sextò superaddimus, quod licet monarcha sine causa iusta, dispensans circa suas leges, idq; scienter peccet iuxta mentē D. Tho. & Caiet.[d] & patet per c. iustum est. 9 dist. ñ tale peccat. 8. peccatū quod dispensatus perēdo eā sine iusta causa cō mittere, solū sunt venialia, si scandalū & dānum notabile alterius cessent secundū mentē Caiet.[e] Sed re vera scandalū videtur mortale si nunc. Quamuis ex dispensatione Papæ sacerdos ... possit ducere vxorem si sine iusta causa, & vrge... peteret dispensationem ad hoc à Papa, & Papa dispensaret. Imo talis sacerdos ratione scandali, in ecclesia ... vtendo tali dispensatione peccaret mortaliter.

d *1. 2. q. 96. art. 5.*

e *1. 2. q. 96.*

¶ Adhuc in præsentiarū magna quæstio imminet examinanda, nēpe in dispensatio inferioris circa legē sui superioris sine iusta causa facta valeat, aut à peccato valeat excusare, cuius quæstionis meminit Nauarrus [f] quā pro vtraq parte ... & primò pro parte negatiua, scilicet quod non valeat talis dispensatio sic, vrget ex diffinitione dispensationis. Nam dispensatio diffinitur esse relaxatio legis causa cognita, iuxta glo. Solenne.[g] Ergo sine causa iusta nō valebit.

f *Summ. lat preIu. 9. nu 13.*

g *§. nisi rigor. 1. q. 7.*

¶ Secundo sic arguitur, quia sic se habet inferior ad legē ... monarchæ & superioris, sicut superior monarcha se habet ad legem Dei.[h] Sed dispensatio monarchæ circa legem ... sine causa, nihil valet, neque excusat vt prædictum est. ... go neque dispensatio inferioris circa legem sui monarchæ sine iusta causa valebit, nec proderit.

h *c. cum inferior. de maior. & obed. & c. inferior, 21. dist.*

¶ Tertiò sic arguitur, quia collatio beneficij facta à Papa ... quē scit esse inhabilē ad illud lege humana sua tantū, valet, licet non dicat se dispensare. Si tamen illa collatio facta ... rit ab ordinario etiam in casu, quo potest dispensare nō ... ebit talis dispensatio, neq; collatio sicut semel dixit celeber Innocentius adiuncta declaratione illius quam ponit

i *C. ... fin. ... de cler. coniug. & c. veniens de filij pre. b.*

Hostiensis in dicto capit, Diversis, quem sequitur Panormitanus cõmuniter receptus, sed nulla ratio efficax huius differentiæ reddi potest, scilicet quod Papæ collatio prædicta sit valida, & non facta ab inferiori sine causa, nisi hæc nẽpe quod inferior non potest dispensare sine causa circa legem superioris, ille autem sic circa suam potest.

x C. cum in cunctis § inferiora. col. pe. de Elect.

¶ Quartò arguitur ex determinatione illa singulari Innocẽtij in cap Dudũ. 2. de electione, videlicet quod dispensatio à legato facta sine causa iusta non valet, hæc Nauarrus vbi supra addit, quod ex hoc facile infertur contra multas ordinariorum dispensationes indiscretas, præsertim quoad forum conscientiæ.

¶ Igitur absoluturus quæstionẽ, sententiam Nauarri his punctis contentã explicatã iri curabo primò igitur) dico ex mente ipsius, quòd ex prędictis rationib. persuadetur, & cõcluditur quod dispẽsatio ab inferiori circa sui superioris legem sine vlla causa, & pro libito facta minime valet.

¶ Secundò quod inferior non censetur facere talẽ dispensationẽ circa legem superioris, nisi expressè dicat eã se facere etiã, si iubeat, aut permittat fieri aliquid, quod sine ipsius dispensatione iustè fieri nequiret. Sed hoc dictum Nauarri, scilicet quod non censetur tunc dispensare velle, nisi exprimat, intelligo quando nulla subest iusta causa dispensandi. Quia si rationabilis causa dispensandi subsit, tunc verã esse dicentẽ censeo in conscientia sententiam Metinæ aduertendum esse prælatos eo ipso quod fratres destinant, mittunq; ad ordines, dispensare cũ illis super irregularitatibus, nã de his ibi loquitur, etiã si id nõ dicãt aut exprimãt, hęc Metina.

l Sũ. fol 54. p. 1. de mod. tol. irregul.

¶ Tertiò dicitur ex mente Nauarri, quod non creditur inferiori se facere dispẽsationẽ circa legẽ superioris ex iusta causa dicẽti, probetur illa iusta causa, si ab ipso cũ causę cognitione, facta nõ fuisset, quia præsumitur ex iniusta causa vt sine causa dispensasset: sed sententia hæc Nauarri verum habet in foro exteriori. At loquẽdo in foro cõscientiæ verũ esse dictũ Armillæ censeo[m] in his, quæ iuris sunt positiũ nõ requiritur, quod princeps cognoscat causam, vt dispensatio sit valida, sed sufficit eius voluntas. Panormita.[n] Secus in inferiorẽ vt notat glos. §. nisi rigor c. multorum. 1. quæst. 7. In conscientia tamen quando adest causa iusta, ille qui dispensatur erit tutus, licet inferior, qui cum illo dispensauit sine cognitione causæ male fecerit, & debeat puniri. Quia con-

m Verb. dispens - 14. §. 14.

n Ca diuersis, de cl ricis coniug.

cõtra legẽ egit facit gl.c.2.de schis. quia sic dispẽsatus posset ob authoritatẽ superioris excusari nõ solũ in hoc casu, sed quod maius est(vt ait Nauarrus) in casu quo inferior dispensans cũ cognitione causæ dispensaret sciẽdo causam esse falsam,quia licet sic dispẽsans peccaret, ipse tamẽ bona fide dispensatus tutus remaneret in conscientia, dũ propter authoritatem superioris crederet ex iusta causa sibi fuisse concessam dispensationem.

¶ Quartò cõcluditur quod dispensatio ab inferiori circa suã vel sui antecessoris,vel inferioris sui legẽ facta valet in vtroq; foro,& exteriori,& consciẽtiæ,etiã si pro solo voluntatis libito eã fecerit.Imo etiã arbitratur Nauarrus eum tacite dispensare circa illã quoties prudens , & sciens iubet aut concedit aliquid contra eam , nulla de dispensatione quod dispenset mentione facta.

¶ Rursus pro complemento doctrinę inquirendũ hic venit an rationabilis causa vera , aut talis existimata, à transgressione legis excuset,& per consequẽs à peccato, pro hoc vide Nauarrum.[o] Qõ. 6.

¶ Igitur elucidandæ quæstionis gratia primũ accipio responsum,causa rationabilis semper excusat saltẽ à mortali culpa transgressionẽ legis humanæ. Ita insinuat D. Tho.[p] subscribit Nauarrus huic sententiæ,[q] explicãs qualis sit ista causa iusta,& rationabilis sufficiẽs ad sic excusãdũ. Et dicit eã sic dici causam iustam.quam legislator (si adesset) pro excusata haberet.[r]

¶ Secundũ ꝙ adhuc maius est,sit dictũ quinimo & causa quæ à parte rei nõ est iusta ad excusandũ sic,si tñ quis bona fide putat eã iustã & idoneã excusat à mortali,licet nõ à veniali. Quã sentẽtiã Caieta.egregiè tradit.[s] Cui accedit loco citato Nauarrus addẽs multos alios eã tenere & iuxta hanc doctrinã Caie[t] statuit regulã vniuersalẽ.s.quod in his, quæ sunt positiui iuris,si absque cõtẽptu,ac refutatione finis ex ignorãtia pura,aut ex apparẽte sibi excusatione transgressio fiat ab eo,qui animũ habet nullo modo consentiẽdi contra preceptũ obligãs ad mortale,nõ incurritur mortale peccatũ,quia nõ est intẽtio piæ & iustæ matris ecclesiæ bonas huiusmodi animas illaqueare tã hostili vinculo, & propterea talis apud Deum non incurreret excommunicationem. Absoluendum tamen esse ad cautelam crediderim inquit Caietanus sic ignorantem. ¶ Hæc autem regula generalis

o Sum. lat. c. 23. nu. 42.
p 1. 2. q. 96.art.6. & 22. q. 14.art.3.
q Sum. lat. prel. 9. nu. 14.
r Arg gl. sing. & recep. l. ea le pactis. §. quipo vocabit. de pactis.
s 22. q. 143.ar.3.
t summa verb. præcep.§. vitimo.

Caietani

Caietani multum consolationis afferre poterit scrupulosis animis insuper & signum quoddam est, quod confessores in foro pœnitentiæ, de transgressoribus legum qualiter se habuerint in transgressione possit diiudicare.

CAPVT V.

¶ *De diuisione peccatorum multiplici, & an illa opinio sit vera quod satis est dicere in confeßione, toties peccaui gloriam quærendo de peccatis mortalibus, licet non specificet illa quia fortè non fecit. Disputatur contra Iuniorem quendam doctorem.*

POstquam de diffinitione peccati mortalis, & de his quæ excusant à peccato abundè dissertum est, an promissioni nostræ astamus, nempe ad pertractandum de diuisione peccati, de qua dicturi præmittimus primo ex Metina. 1. 2. quod peccata ex triplici causa distingui contigit. Primo ex parte auersionis à Deo, vel non: & sic mortalia, quia auertũt à Deo vltimo fine, à venialibus distinguuntur, quæ ab ipso non auertunt. Nam mortalia cõparantur totali recessui a via, & à termino. At venialia solum aliqua retardationi in via assimilantur.

¶ Secundo modo, distinguuntur peccata ex diuersitate præceptorum. s. naturalium, diuinorũ, humanorũ, quamuis eadẽ res omnibus tribus his præceptis possit esse prohibita, atque ideo distinctio hæc nõ inducit plures peccatorũ species. ¶ Tertio modo distinguuntur peccata ex obiectis, & hæc distinctionis causa potissimè attenditur in distinctione peccatorum, quia constituit diuersas species peccatorum.

¶ Quarto modo, prætetea solẽt distingui peccata secũdũ causas finales etiã specificè. Imo etiã secũdũ causas motiuas specie distinguũtur nõ semper, sed quãdo motiuę transeunt in rationẽ obiecti, vel causę finalis Exempli gratia secũdum Metinã. 1. 2. homicidiũ grauius est, dum cõmittitur ꝓpter furtum, quã dum committitur propter odiũ quãdo ex odio fit tãque ex motiuo solo At si homicidiũ fiat ꝓpter odium, vt propter causam finalẽ. i. propter tollendũ de vita inimicũ quẽ odio graui ꝓsequitur: tũc grauius peccatũ est, quã homicidiũ ob furtum committendũ Secus est, vt prædiximus si ex odio solũ vt ex motiuo cõmissum est homicidiũ, quia tunc solũ est vt odiũ generale ꝓximi. At vero odiũ generale proximi includitur in omni peccato cõtra ꝓximũ. Et sic nõ in infinitũ specficè adauget peccatũ homicidii, & sic grauius est occidere propter furtum, quã propter odiũ, sed occidere homi-

hominem propter odium speciale proximi, vt finē grauius est, quam occidisse illum propter furtum, quia est cōtra eius amicitiam & perinde sic grauius censetur quam omnia peccata contra proximum ex genere.

¶ Porro adnotatur, & scitu valde operæ pretium est hic, ꝙ quia peccata species veluti accidentales necessario confitēdas sumunt ex finibus ea operantiū præter eas species fixas, & essentiales ex obiectis, & fine operis in quod per se ordinātur, quas habēt: attēdatur à cōfessore hic an actus siue interior, siue exterior, q est peccatū ratione sui obiecti, ad ꝙ per se ordinatur, sit etiā peccatū ratione alterius finis, vel aliorū finiū à peccatore intentorum, quia voluntas eius dirigit opus peccati in aliū, vel in alios fines quia hinc constabit, an simplex an multiplex fuit peccatum eius. Simplex est enim, cū quis simpliciter vult adulterari: sed duplex peccatū est saltē formaliter, cū vult adulterari, vt furetur à marito adulteræ pecunias. Triplex autē peccatum sic erit, si velit adulterari, vt furetur & occidat maritū adulteræ. Et multiplicius erit, si plures alios malos fines ad opus sui adulterij applicet. Et ideo vnus actus peccati qui vno respectu, est vnius speciei, alio respectu, potest quoq; esse alterius speciei, Verbi gratia, peccatū furādi ꝙ quis cōmittit, vt adulteretur est furtum, quatenus obiectū illius in quod per se ordinatur est contrectatio rei alienæ, & est etiam adulteriū quatenus ordinatur à voluntate in illū finem: imo magis est adulter quā fur iuxta illud Aristotelis [a] qui furatur vt adulteretur, magis est adulter quā fur. Ex quo corolariū sequitur, ꝙ licet circunstantiæ finium malorum diuersarum specierum constituant peccata diuersæ speciei, aliæ tamen circunstanciæ non efficiunt in plurimum idē: furtum enim factum in vno loco & tēpore, vel ab vna persona, non differt specie ab eo, quod fit in alio loco, vel tempore, vel huiusmodi authore. D.Tho.[b] Cui accedit Nauarrus.[c] Hoc autem intelligēdum venit sic, nisi speciali lege id prohiberetur, vt prohibetur furtum & homicidium in loco sacro.[d] quam limitationem D.Thom. explicuit art.2.1 2. q.72.

¶ Insuper perpendendū est quod licet peccata nō distinguātur specie secundū reatū pœnæ, quia est peraccidēs hoc est præter intentionem peccantis, sed diuidūtur peccata, in peccata omissionis, & cōmissionis, de qua diuisione dubitare nō ab re quis poterit an inducat illa, semper differentiam specifi-

a *Arist. Ethic.5.*

b 1.2 q. 72. art.9.

c *Prelu.* 9.nu.17.

d *Sacril.* 17.q.4. & c. *pro-posuisti, de consec. Eccles.* Qō.1.

ſpecificã. ¶ Reſpõdetur igitur ad id dubij primo, pręmiſſa diſtinctione ꝙ omiſſionis, & cõmiſſionis peccata poſsũt cõſiderari intra eandẽ materiã præcepti, aut circa diuerſas materias, circa quas verſatur præcepta affirmatiua & negatiua.

¶ Hac conſideratione pręhabita ſtatuitur prima propoſitio, peccata omiſſionis & commiſſionis intra eandem materiam pręcepti cõſiderata non ſemper differunt ſpecie, patet, quia intra eandẽ materiã virtutis abſtinẽtiæ, comedere minus, vbi eſt omiſſo debitæ quãtitatis cibi, & comedere plus, vbi eſt cõmiſſio in plus debito, ſumendo cibũ, non differũt ſpecie mortali. Quia vtrũque peccatum contra eandẽ virtutẽ abſtinẽtię eſt, quia magis & minus hic nõ variãt ſpeciem, ſicut nec magis albũ nec minus albũ. Hæc eſt Matinæ. 1.2.

¶ Secũda propoſitio, peccatũ omiſſionis & cõmiſſionis. i. tranſgreſſionis, quatenus ſunt cõtra diuerſa præcepta. i. quatenus peccatum omiſſionis eſt cõtra præcepta affirmatiua, & peccatum commiſſionis eſt contra præcepta negatiua ſic ſemper differunt ſpecie vt patet in furto, quod eſt cõtra pręceptum negatiuum non furatus eris, & parentum non ſubuentio, quæ peccatum eſt omiſſionis contra præceptum affirmatiuum de ſubueniendo parentibus, ſed accipere & non reddere, ſed detinere alienum inuito Domino, (vt diximus) eiuſdem ſpeciei ſunt, quia ad eandem ſpeciẽ furti pertinent, & contra præceptum negatiuum non furandi vtrunque eſt.

¶ Tertia propoſitio aliquando peccata differunt ſpecie ex ſuperabundantia, & defectu, vt ait Metina 1.2. patet in timiditate & audacia. Audacia enim eſt peccatũ per exceſſum, & timiditas eſt peccatum per defectum, & tamen differunt authore Diuo Thoma.

¶ Quarta propoſitio, furtum veniale ratione paruitatis materiæ, & furtum mortale non differunt in ſpecie naturæ, differunt tamen ineſſe moris ſicut auerſio à bono incõmutabili & aliqualis retardatio ab eo, differunt. Hæc eſt Nauarri. [e] Sed an veniale furtum & mortale differant ſpecie morali non tam certo auſim affirmare, prout ibi affirmat Nauarrus ſola hac ratione ductus, ſcilicet quod circunſtantia magnæ quantiatis cõſtituentis mortale furtum eſt confitenda neceſſariò, Ergo mutat ſpeciem, quia ſatis conuincens iſta ſua collectio non eſt, quia (licet non mutet ſpeciẽ) ſatis eſt, vt intra eandem ſpeciem aggrauet notabiliter, ſicut aggrauat quantitas furti, quæ conſtituit mortale, vt neceſſario

e ſum. in 9. prælu. num. 7.

rio talis circunstantia sit confitenda. Nec enim concilium Tridentinum (prout probè subnotauit Medina in sua summula) per hoc quod decreuit circunstantias omnes mutantes speciem fore confitendas, exclusit à necessitate confessionis circunstantias notabiliter, aggrauantes intra eandem speciem, licet non mutent speciem, atque sic contra Nauarrum tenent Thomistæ.

¶ Quinta propositio, aliquæ circunstantiæ sunt, quę licet inesse naturæ, variare videantur speciem tamen quia in esse morali nō variant, ideo earum explicatio parum facit ad cōfessionem, sicut diuinare per astra vel per alia, scilicet per terram, specie naturali iuxta mentem Diui Thomę differūt. Et si quis velit contendere, quod etiam ingetere moris differunt, tamen quia exinde non magis notabiliter aggrauatur malitia peccati diuisionis, ideo sine earum explicatione satis est in confessione dixisse, accuso me commisisse peccatum adiuinationis, sed melius est. Imo ita puto fore dicendum, dicere quod prædictæ circunstantiæ inesse moris non mutent speciem, quia alioquin contra consilium Tridentinum decernens omnes circunstantias inesse moris mutantes speciem fore confitendas esset decernente has prędictas circunstantias inesse moris mutare speciem, & ex alia parte simul dicere non esse necessariò confitendas. 5. Propos.

¶ Diuiditur insuper peccatum, in peccatum cordis, & oris & operis. Atque etiam diuidi solitum est in peccatum carnale, cuius delectatio est per sensum, gustus & tactus: & in spirituale, cuius delectatio percipitur per intellectum.

¶ Cæterum de peccatis capitalibus possit quis hæsitare qualis sit diuisio, quando peccatum capitale diuiditur in septem membra, scilicet in peccatum superbiæ, luxuriæ, iræ, accidiæ, an sit diuisio peccati in species specialissimas. Nam si sic in species specialissimas diuiditur, videtur satis esse in confessione sic se explicare, dicendo: Accuso me commisisse peccatum superbiæ, auaritiæ, vanæ gloriæ, non descendendo ad particularia, quoniam satis est in confessione species specialissimas explicuisse. ¶ Sed re vera satisfaciendo quęstioni dico primo, quod singula eorum peccatorum capitalium, scilicet inanis gloria, ira, inuidia, auaritia, accidia, luxuria, & gula à se inuicem differunt specie, ita Diuus Thomas scitè tradit [f] & patet, quoniam omnia eorum subiecta specie differunt. Qō. 11.

f 2.2. in q. 31. art. 2.

¶ Secun-

¶ Secundò dicitur, quoniam ista capitalia vitia differentia, qua differunt, est differentia specifica, non specialissima, sed veluti subalterna continens sub se alias specialiores differentias, sicut est videre in luxuria, quæ adhuc sub se continet specialiores species incestus, adulterij, stupri, ideo quo ad confessionem attinet non sufficit confiteri, (vt probe ait Nauarrus) per illa genera subalterna dicendo, commisi peccatũ luxuriæ, aut auaritiæ: sed oportet vt deueniatur ad specificationem illorum, quatenus cognoscantur, an sit mortalis culpa commissa, nec ne, & cuius speciei specialissimæ sit, An luxuria commissa sit incestus, vel adulterium, an auaritia commissa sit contra iustitiam proximi, & an sit rapina, vel furtum.

Qō. 3. ¶ Præterea & illa opinio Nauarri g examinanda est an

g Pra. 9. num. 4. omnino vera sit (dum ait) quod sufficit dicere in confessione toties peccaui gloriam & laudẽ quærendo de peccatis mortalibus, licet non specificet illa peccata mortalia, quæ fortè non fecit, vel alias confessus est, vel proponit confiteri cum venerit ad proprium locum eorum, quoniam doctrina hæc nõ parum difficultatis habet, quoniã laus de peccato mortali, complacentiam de illo importare secum videtur. Nam de his nos laudamus, in quibus cõmuniter nobis complacemus. At qui complacuit sibi de peccato mortali, non sat habet in confessione explicari sibi complacuisse de peccato mortali: sed necesse habet illam speciẽ peccati mortalis, de quo se laudat exprimere dicendo simul, accuso me mihi cõplacuisse in peccato mortali tali, id est, in adulterio, nã eiusdem speciei sunt complacentia, & consensus interior, cuius est actus malus exterior. Igitur hanc quæstionem sic distinctius absoluimus & resoluimus per hanc propositionem.

¶ Sit igitur propositio quando quis gloriam, & laudem quærit de peccatis mortalibus cum complacẽtia eorũ, qualem cõplacentiã, vt in plurimũ præ se fert laus & gloria impiorum, & deprauatorum moribus cum de peccatis gloriãtur, & se laudant, Tenentur statim cum confitentur peccatum de quo se laudant, & gloriantur, exprimere obiectum mortale specificũ eius, & hoc sufficienter probat argumentũ positũ in principio quæstionis, vnde aduertere debuisset Nauarrus, quod sua sententia definit vt in plurimum in hominibus affectu, & opere deprauatis, & non sic generaliter eam statuere debuit, quia isti cum complacentia peccati,

scilicet

scilicet quod potiti fuerint virgine nobili, & quòd strenuè & fortiter occiderint inimicum se laudant.

¶ Nec subterfugium relinquitur Nauarro nisi solum dicere, quod duplex potest esse in deprauatis hominibus cõplacentia cũ de peccatis gloriantur mortalibus, vna cõplacentia de ipsis operibus mortalibus, & alia cõplacentia de ipsa gloria mundana parta ex patratione eorum vtramq; confitetur iste vanus laudator, dũ iuxta normã Nauarri confitetur. Primò confitendo vanã laudem, & gloriã de mortali, nõ illud specificando, & postea illud confitendo, vel proponendo confiteri. Cui subterfugio in contrà obiicitur primò, quod nõ hinc euacuatur inconueniẽs, in eo, quod primò ait quod in casu, quo nõ fecerit peccatũ mortale, satis est cõfiteri laudem, quam habuit vanam de eo nihil specificando, de quali peccato, quia cũ in corruptis affectu, & opere hominibus cũ se laudant de opere mortali à se infecto, falsè dicendo potitos fuisse virginibus nobilibus: illa duplex cõplacentia sit, & in consensum, & in opus, si potuissent id perficere; & in gloriam prophanã de illo, cum postea non confiteantur de opere, quia falsè gloriantur, quia opus non perfecerunt, si cum confitentur de laude, & gloria quæsita ex tali se mortali non specificant de quali mortali an de potiundo virgine, ã secunda complacentia, seu consensus de tali opere mortali licet à se infecto, in confessione insufficienter, aut nullo modo explicata manebit. At sufficienter explicata maneret si sic specificaret dicendo accuso me gloriarum fuisse de tali re à me infecta, id est de re habita cum virgine, in quam cum de hoc gloriabar consentiebam.

¶ Secundò patet, quia sicut luxuria, quæ est vitium capitale, nõ satis sufficienter in cõfessione exponitur, dũ aliquis nõ specificat cũ qua luxuriatus est, an cum virgine, an cum xorata: ita peccatũ vanæ gloriæ, quæ vitiũ capitale est, dũ est mortale, non sufficienter exponitur in confessione, dum confitetur se, quis gloriatũ de mortali, nisi statim specificet de quali mortali est gloriatus. Et sic puto dicendum & tenendum, quia Axioma commune, & salubre est, quod dicat, tene certum, & dimitte incertum.

¶ Sed rursus facessit nobis negotiũ diffinitio illa Nauarri superaddita ad suprad cta, loco citato, vbi ait eũ qui circumstantiã aliquã necessario confitendã confiteri oblitus est posse confiteri eam, si non iterando confessionem peccati, Qõ.4.

vt si quis fuit confessus illa vel ista peccata fecisse & oblitus est cōfiteri circunstantiam fractionis iuramēti, vel voti, quo iurauit, vel vouit illa nō facere, satisfacit cōfitendo se toties peccasse transgrediendo iuramentum licitum, quamuis non exprimat peccata illa, per quorum perpetrationē transgressus est iuramentū, aut votum. Et quidem à prima facie vera videtur ista sententia Nauarri, quia cū hic in hoc casu coniungatur solùm duæ rationes formales, & speciales peccati, prima est fornicationis, vt suppono à qua iurauit, vel vouit abstinere, & secunda est irreligionis contra factū votum, & iuramentū in tali materia, si mulier iurās sic, & vouens confessa est iam primā malitiam, dicendo se fornicatam fuisse, si postea aliam malitiā in prima confessione obliuioni traditam in secunda confessione, (quia venit tunc in mentē) eam confitetur: nihil videtur restare confitendum, quia iam omnem malitiam (licet seorsum) in prima & secunda cōfessione explicuit. Profecto propter hoc argumentum non paruā præ se ferens apparentiā, non ausim istam sententiam Nauarri omnino damnare, & propter tanti viri authoritatē, & quia per eam in aliquo casu satisfiet scrupulo pœnitētis refugientis rursus repetere in confessione infinita propè adulteria, quæ cū vxoratis, & fornicationes innumeras cum solutis, quas aliqua mulier commiserat, & confessa fuerat, sed ex inaduertentia obliuiosa, circunstantiam voti continendi in illis non expresserat, huic forsitan sat erit iuxta sentētiam Nauarri: si redigat ad numerum transgressiones, & dicat toties fregi votum, aut iuramentum.

¶ At vero quia aliis videtur, qui authoritate egregia pollent, quod sicut tunc mortale furtum quod verbi gratia potest esse quatuor argenteorum, quia notabiliter aggrauatur ex quantitate millium argenteorū: furanti mille argenteos non satis est in confessione explicuisse se furatum esse quātitatē furti mortalis, quia maior pars grauitatis culpæ celabitur, dum per furtū mortale, quatuor argenteorū intelliget fortè cōfessor cōmisisse furtū: ita nō sat erit seorsum dixisse se fregisse iuramēta, aut vota, nō specificando materiam.

¶ Et cōfirmatur quia votum est promissio, sicut qui promisisset occidere clericum, non ei sat esset in confessione (etiamsi occisionem clerici confessus fuisset) postea confiteri solum, feci alicui promissionem mortalem: sed specificandum, scilicet, esset in gratiam ipsius occidere talem cle-

ricum

ticum inimicum eius promisisse, ita in voto.

¶ Adhuc corroboratur tertiò, quia licet tota malitia essentialis, & specifica secundũ Theologos sit in actu interiori, id est in volitione efficaci, tamẽ quãdo volitio illa efficax deducta est ad opus exterius, quia voluit fornicari, & fornicatus est, quia opus exterius est veluti materia, & pars materialis in tali peccato interiori deducto ad opus, non sat est confiteri volitionem, nisi cõfiteatur, & exteriorem fornicationem: ergo à simili, quia cum quis transgreditur votum continendi, & non fornicandi; quia illa fornicatio veluti materia fuit, & obiectum illius voti negatiui non fornicandi, tenebitur non solum confiteri transgressionem voti, sed etiam materiale obiectum transgressionis voti, specificando quod fregit votum continendi, fornicando cum soluta, vel adulterando cum vxorata.

¶ At tandẽ innaturalis cõcubitus videtur, & est distincta species luxuriæ, & distincta ab aliis speciebus luxuriæ, & tũ quia authore Caiet. 2. 2. innaturalis cõcubitus cum fœmina extra vas aggrauatur ex aliis speciebus si simul contingant, ideo nõ sat est peccatori dixisse in cõfessione, cõcubui innaturaliter extra vas cũ fœmina, nisi specificet simul statim cũ qua fœmina, an soluta fuerit an vxorata, & in hoc oẽs assentient Caietano. Ergo à simili licet fractio voti sit distincta species à fornicatione, vel ab adulterio, vel incestu, vel bestialitate, non sat erit, etiamsi hæc peccata quis iam confessus fuerit, & præ obliuione omisit circunstantiam, dicere in alia cõfessione tãtũ frãgi votũ, nõ explicãdo in qua materia.

¶ Et tandem vltimò in gratiam huius additur, quod quia explicatio circunstantiarũ mutantium speciẽ in cõfessione, ordinatur vltra finẽ absolutionis ad medelã peccato adhibẽdã, & quia alia efficaciora remedia applicabit cõfessor, cum has duas malitias incest⁹ & voti violati videt esse cõiũctas, sicut medicus corporalis alia efficaciora antidotalia remedia solet adhibere, cũ videt duas infirmitates differẽtes pati infirmũ, quam cum vno tantũ laborat morbo simplici, ideo tutius esse puto in casu Nauarri, cũ quis iã cõfessus est plura peccata, quæ iurauerat nõ facere, & oblitus est circunstãtiam iuramẽti, vt in alia confessione nõ solũ cõfiteatur fregisse iuramentum aut votũ, sed explicet materias, in quibus illa fregit in adulterãdo, an fornicãdo. Imò sic puto fore tenendum. Nã argumenta cõtra Nauarrum hic adducta plura

sunt & apparentia satis, & argumentum quod in gratiam Nauarri in contra à principio formaui per argumentorum hic accentorum doctrinam dilutum sufficienter manet.

¶ Hinc patet quod tanquam parum solida vacillat illa doctrina Nauarri, quam tanquam corollarium superaddit, & dicit quod ipsum quod dixit de inani gloria dicendum est de superbia, & præsumptione, ambitione, gula, & aliis vitiis capitalibus, & earum filiabus, & patet contra illum quia in gula nō satis est dicere peccaui gulose mortaliter, sed tenetur dicere vsq; ad ebrietatē, si inde inebriatus est, vel vsque ad nocumētū salutis, & propriæ vitæ, si inde subsecutum est notabiliter. Et tandem concludimus vere dixisse Nauarrum nō satis esse peccantē peccato commissionis contra præcepta negatiua, vel omissionis cōtra præcepta affirmatiua, dicere in cōfessione, accuso me cōmisisse, aut omisisse aliquid circa præcepta mortaliter, sed explicet necesse est circa quā materiā cōmisit, an circa rapinam, aut furtū, aut adulteriū, & etiam circa quā materiā peccato mortali omissionis deliquit, an omittēdo auditionem missæ in die festo de præcepto, aut omittēdo ieiunium de præcepto ecclesiæ. ¶ Idē etiā cum peccatum fuit commissum per defectum, vel excessum in diuersis materiis speciei, dicendum est, quia nō sat est dicere cōfitēdo excessi mortaliter, nisi dicat an in materia abstinētiæ nimis potādo ad ebrietatē vsq; an in materia correctionis nimis cōtumeliosè corrigēdo: nec satis est dicere cō misi peccatū per defectū circa id quod tenebar implere sed exprimat opus est an circa virtutē iustitiæ defecerit, cū esset iudex puniēdo reū atrocissimū nimis modica & ridicula pœna, vel aliter circa alias materias, vbi per defectū delictū cōmisi potest. ¶ Sicut etiam quia diuisio peccati vt est contra Deū & cōtra seipsū & cōtra proximū, quia diuisio est in genera subalterna, nō sufficit in cōfessione sic in genere explicare, nisi species specialissimas explicet exprimendo, in quo peccauit contra Deum, aut contra seipsum, vel proximum.

CAPVT VI.

¶ *De diffinitione contritionis, & de eius explicatione: & an requiratur distincta de singulis peccatis. Et an sine formali contritione extra tempus præcepti per dilectionem possit quis iustificari, vt dixit quidam Iunior an feruor martyrij remittat peccata sine contritione.*

QVIA

QVIA opus quod instructorium consciẽtiæ nuncupamus, medelam peccatorum, quæ maximè contra conscientiam sunt, & eam sauciant, & lacerãt miserabiliter, proponete pro scopo, & fine potissimo habet, inter medicamina cõtra peccata autem cõtritio potissima est, quia pars est sacramẽti pœnitentiæ in remediũ peccatorum à Deo instituti præcipua, ideo iuxta seriem rectam doctrinæ de ea primo acturi, ab eius diffinitione (vt à modo procedendi ordinario non recedamus) exordiamur, oportet.

¶ Est igitur contritio detestatio peccati, quatenus offensa Dei est, cum proposito emendandi vitam, cõfitendi, & satisfaciendi spe veniæ diuinitus obtinẽdæ. Hanc diffinitionem statuit Sotus [a] vbi admonet primò quod non est sanailla quorũdam diffinitio, quam de contritione tradunt dicẽdo, quod sit detestatio peccati actualis, vel virtualis, quia planũ est cõtritionẽ semper esse detestationẽ peccati nõ virtualẽ, sed actualem & formalem. ¶ Secundo cauendam esse, ait, & merito diffinitionem illam in summa alias docta Hispanice scripta contentã vbi sic diffinitur cõtritio. Contritio est pœnitentia *voluntaria, grandissima, actual ò virtual*. Quia non deberet vulgo proferri, quia particula grandissima offendiculum poneret in doctis putantibus inde colligi ad remissionem culparum requiri esse summè intensam. ¶ Secundò ex illa particula *virtual* intelligerent sufficere eleemosinam, vel aliud opus charitatis. Quare caute Nauarrus [b] posuit illam particulam maximã, id est, quod contritio est cum dolore maximo, ne notaretur in sermone, (nam dictio maxima est æquiuoca: sicut etiam dictio grãdissima) adiecit glossam tollentem æquiuocationem, scilicet quod per maximũ dolorem ibi in diffinitione nõ intelligit dolor summę intẽsum, neque superãtẽ alios dolores damnatorum, aut Christi Domini pro nobis in cruce patientis, sed intelligit debere esse maximũ quoad extimationem, quod Theologi dicunt appretiatiuè, id est, quod pœnitens malit tolerasse, tolerareque omnia mala pœnalia mundi, quam peccasse peccatum mortiferum, prout docet Diuus Thomas [c] In quo sensu dicimus amorem Dei maximũ esse debere, nõ quidem necessario quoad intẽsionẽ: sed quoad extimationem, & firmitatẽ, hoc est ꝙ dilectio eius præferẽda est omni dilectioni, cuiuscunque creaturę, neque propter vllã aliam est deserenda.

¶ Circa diffinitionem vero pręstiturã, quo magis illustrata ma-

Contritio.

a Sat lib. 4. de iust. & iure. [illegible]

b Sum. c. 1. ap. 1. num. 7. 8. & 9.

c Quodl. lib. 1. art. 9.

d *Soto. lib.4.* ta maneat aduertendum est primo cum Soto [d] quod dolor sensitiuus, qui est quędam passio solita causari ex contritione voluntatis, ex se non est virtus: sed quia ex electione voluntatis fit, rationē virtutis assumit. Sed iste sensitiuus dolor quamuis salubris sit, tamen quia nō est ad virtutem pœnitentiæ simpliciter necessarius. ¶ Secundò perpendendū est, quod vt tradit ibi Sotus indubiè detestatio pœnitētię est nō absoluta, sed conditionalis: quia est iste actus nollem peccasse, si esset possibile, & quia iam videt esse impossibile, quia iam offensa Dei est commissa, tristatur de offensa Dei. Hæc sententia est omnium inquit Sotus contra Ad. fuit Victorię, vt refert in Summa de Chaues, est Nauarri [e] vbi ait ꝙ nolle peccasse quia est offensa Dei est essentialiter contritio.

e *Sententia F. Victoriæ & Nauarri. in Sum. lat. cap 1. nu.3.*

¶ At dubitatio hic emergit paruula an requiratur ad cōtritionē, ꝙ in particulari pœnitentes detesterur peccata. An satis sit in generali habere istā detestationē nollē peccasse.

¶ Ad quam dubitationem Nauarrus respondet ibi & contritionem debere esse voluntariam, & cum dolore p̄cccati à se facti in particulari, nec sufficere in generali istum actum habere, nollem peccasse.

¶ At quo explicati⁹ veritas quæstionis illucescat statuitur prima propositio, cōtritio ex sua natura requirirur singulorū mortaliū specialis, nō solū in ordine ad cōfessionem, sed etiā secūdū seipsā in iure naturę, est Diui Thomæ.[f] & patet quia cōtritio est motus cōuersionis auersioni peccati cōtrarius. At p̄ quodcūq; mortale fit auersio, ergo de se vnūquodque mortale requirit cōuersionē specialē. ¶ Cōfirmatur vero vlterius, quia cōtritionē debem⁹ admetiri grauitati peccatorū: sed ex obiecto, & circunstātiis fit aggrauatio, Ergo cōtritio omnium debet esse particularis & specialis. Et hoc insinuauit Psalmista cum air, exercitabam & scopebā spiritū meum. Et illud regis Ezechię in suo cantico, recogitabo tibi oēs annos meos in amaritudine animæ meæ. Cui⁹ cōclusionis magis illucidādę gratia subnotabit Magister Can⁹, ꝙ ista cōtritio de oībus mortalib⁹ specialis, & distincta necessaria est ad salutē nō solū necessitate præcepti, sed etiā necessitate finis & fuit semper sic in omni lege necessaria etiam sine ordine ad cōfessionē. Exēplificatq; Canus quā vocemus hic cōtritionē de singulis mortalibus distinctam & specialē, & dicit esse illam, quæ fertur in singula peccata, vt si peccatis præteritis in memoriā reuocatis volūtas vnica contritionē

f *3. part. q.87. art. 1. Sotus. 4. Sent. & relectio Cani de Pœnitent.*

vniuersa illa detestetur. Hâc inquit Canus vocamus specialem & distinctã. Et patescit ista sentẽtia exẽplo visionis. Nã specialis visio dicitur & distincta vnica illa, qua video simul, & distinctè omnia ligna domus, licet singula singulis visionibus, nõ videã. Vbi maioris adhuc explicationis gratia Sotus adiicit, quod vsus pœnitẽtiũ est in principio habere cõtritionẽ, quæ fertur super inuestigãda peccata. Deinde incipiũt inuestigare peccata ad confitẽdũ, vel satis est si pœnitẽs peccatis omnibus memoratis vnã detestationẽ applicet, quia inqt Sotus cõtra Caietanũ quod nõ requirũtur detestationes attritionũ prȩcedẽtes cõtritionẽ, quia neq; peccata singula sigillatim opus est confiteri: sed plura peccata eiusdẽ speciei collectiuè potest cõfiteri quis dicẽdo, septies fornicatus sum, vel decies adulteratus sum. Ergo cõiũctim vna cõtritione potest illa detestari, quæ tamen secũdũ Sotũ tãto maior debet esse appretiatiuè, seu extimatiuè, quo grauiora fuere peccata.

¶ Sed quia prædicta conclusio rigidior videretur, nisi sane intelligeretur, ideo pro eius sana intelligẽtia statuitur secũda cõclusio, licet ista specialis & distincta cõtritio de singulis peccatis mortalibus de se sit requisita, intelligitur quod requiritur in re, quando haberi potest, si autẽ præ angustia tẽporis haberi nõ possit: nũc satis est habeatur in voto. Hæc cõclusio est magistri Cani[g] Durãd. Adriani.[h] est Ricar. & Palud. & Ale. Alẽ.[i] ita Aug. de vera & falsa pœnitẽtia.[k] & patet quia iuxta illud Ezechielis: in quacũque hora ingemuerit peccator in momẽto põt homo conuerti ad Deũ, sicut in momẽto potuit auerti, quia pronior est Deus ad misericordiam, quã ad pœnã. At cõuertitur peccator per cõtritionẽ sed contritio distincta, & specialis in re, quia requirit indagationẽ peccatorum, quȩ nõ potest fieri nisi in tẽpore, & nõ in instanti, ideo nõ potest ab eo qui iam vltimo agonizat haberi in instanti. Ergo satis est ei, ne ponamus eum in via extra statum salutis, vt si prȩangustia temporis distinctã & specialẽ contritionẽ de singulis peccatis mortalibus habere non possit, habeat tunc generalem contritionem in re, & hanc specialem in voto, quæ in instanti in voto haberi potest. Imo absolutè ait Sotus circa hãc materiã in quarto, quod dũ pœnitens habeat propositum singula peccata detestãdi, in momento potest cõfiteri per generalẽ recordationem, iuxta illud Ezechielis in quacunque hora.

g in re. de pœnit.
h d.14. q. 2. ad 1.
i q.3. de Baptis.
k 4. p. q. 69. mẽb. 8. art. 2. c. 9. & 14. & 17.

¶ Hic adnotare libet cauendũ esse lectori à licẽtiosa valde assertione fratris Iosephi Minoritæ dicentis quod extra tẽpus pręcepti pœnitẽtię, per dilectionẽ tantũ iustificabitur pœnitens, quia ex hac assertione aperte sequitur quod formalis pœnitentia, & formalis cõtritio nõ sit necessaria necessitate finis, sed necessitate tãtum præcepti postquã extra tẽpus præcepti pœnitentiæ, per solã tantum Dei dilectionẽ, sine cõtritione iustificari posse peccatorẽ insinuat quod intolerabile est auditu sic tã generaliter asserere, quia cõmunis opinio doctorum solum in duobus casibus dilectionẽ Dei, qua pœnitens diligit Deum, quæ virtualis pœnitentia tunc est, docet sufficere ad iustificationem peccatoris.

F. Iosephus minorita.

¶ Primò quãdo sic est aliquis omnino peccatorũ oblit⁹, vt facta diligẽti indagine nequeat vllius meminisse, quia tũc nõ est necessarius act⁹ pœnitẽdi, p act⁹ dilectiõis Dei, veniã obtinebit, ita Sot[l] & Gabriel.[m] Quia quãuis pœnitentia formalis necessaria sit nõ solũ necessitate pcepti: sed necessitate finis, hoc intelligitur, quãdo peccatorũ vlla põt haberi memoria: sed si nõ recordatur peccatorũ, quia nõ facit diligentiam: fatetur Sotus charitatis actum tunc non sufficere.

l Sotus in 4. sent.
m 4. l. di. 14 q. 1 art 2.

¶ Secũdò casu id accidit quãdo quis dũ patitur martyriũ subita martyrij oblatio actũ pœnitẽdi impediret. Tũc martyriũ, qui actus dilectionis Dei est maximus sine pœnitẽtia, & cõtritione sufficeret ad salutẽ, ita Sotus, Scotus, Gabriel di. pręcedẽti. q 1. art 3. quẽ casum adhuc limitandũ cẽset Sotus s. dũ atrocitas mortis martyrij sic occupat mẽtẽ ꝙ neq; meminisse peccatorũ potest, dũmodo nõ sit incomplacẽtia peccati, aut in eius proposito: per illã perpessionẽ mortis obtinebit veniã sine cõtritione actuali quia martyriũ supplet vicẽ baptismi iuxta illud maiorẽ charitatem nemo habet, & qui perdiderit animã suam ꝑpter me, ita expresse Chryso.[n] ait itẽ lector intelligat martyriũ pœnitẽtia præteriti nõ egere, & quia in martyrio habetur legitimis actus charitatis qui defectũ pœnitentiæ supplet, dũ mortis atrocitas subita mentẽ occupãs actũ eius impediuit. Signãter dicemus si sic impeditus est, quia secus est si expositus martyrio inducias habet, vt possit peccata recolere, quia conteri tunc tenetur. Imo si suppetit copia & tẽpus confiteri tenetur. Hæc gratia confutandi licentiosam assertionem fratris Iosephi prolixè magis quam par erat huic operi explicuimus.

Iohan. 5.
Mat 9.
n Chrys. ser. 29. de pœniten.

¶ At vitũ hoc priuilegiũ istius casus, scilicet, ꝙ tunc sine pœnitentia

pœnitẽtia remittat peccata fine pœnitẽtia formali dico,foli feruori martyrij fit cõcedẽdũ,controuertitur à doctorib. Nã Scotus id cõcedit cui aſtipulatur Nauarrus° adducens in gratiã opinionis Scoti tres has rationes. Primo, quia in hoc plus operatur amor quo quis martyriũ patitur, quã pœna eius ſubita arg.1.ad Corin.13.c.ſi tradidero corpus meum ita vt ardeã, charitatẽ non habuero, nihil ſum. Ergo id priuilegij, magis tribuendũ eſt amori patiẽdi, quã reali paſſioni martyrij. Secũdo arguit quia fieri poteſt vt quis plus amet, deſideretq; ve martyriũ non patiendo illud, quã alius patiendo præſertim momen. ance. Ergo ſi datur ſecundò, tribuendũ eſt plus amanti, & deſideranti pati ¶ Tertio arguitur, quia huiuſmodi amor extenditur ad recipiendũ martyriũ debitum Imò etiam ad volẽdã, atq; concipiendã formalem contritionem tempore, & loco debito. Ergo hoc priuilegiũ etiã volenti pati martyriũ (etiã ſi re, nõ ſibi inferatur) eſt tribuendum. Et cõfirmat Nauarrus, quia poteſt cõtingere vt ex duobus, qui ſe martyrio obtulerunt, alter qui plus diligit, & deſiderat, non patiatur, alter vero ſic, quare ergo iſto priuilegio eſt priuãdus ſine culpa ſua iſte tã egregiè bene meritus, qui deſiderio patiendi, paſſum anteceſſit poſtquã Deus intuetur cor. Hæc argumenta cõmentus eſt Nauarrus cõtrà Sotum in quarto oppoſitã ſententiã tenentẽ. At fortius argumentũ, & ad hominẽ mihi videor ſic poſſe formare cõtrà Sotũ. Qui actus dilectionis Dei ſupplet (vt ſua fuerit ſententia, quãdo facta diligenti indagine, nequit vllius meminiſſe ita vt pœnitentia formalis ei tunc non ſit neceſſaria, cũ ergo etiã ibi aſſerat in tẽpore martyrij potius teneri martyrem, niſi peccata ſua ſponte illi occurrãt, attentionẽ ad martyrium applicare per amorẽ ſe inflãmando, ne deficiat, quã ad recordationẽ peccatorum, ſequitur ſi iuxta ſuam ſententiã primus per dilectionem ſine pœnitentia iuſtificatur quia impeditus eſt à recordatione peccatorum, quia illorũ nõ recordatur omnino, quod etiã per dilectionẽ Dei habitã in feruore martyrij et ã ſi parato nõ infligatur, cũ iã gladius gutturi eius minaretur, ſine pœnitentia iuſtificabitur, poſtquam currit eadẽ ratio, & ſine martyrio in re, quod eſt quod contendunt Scotus & Nauarrus.

° Sum la c.1 n.10.

Argumenta Nauarri in fauorẽ Scot.

¶ At licet hæc argumẽta nõ modicã apparentiã opinioni Scoti, & Nauarri concilient, his non obſtantibus contra. etiam Soti ſententiã autumo magis eſſe tenendã, ſcilicet, ſoli

feruori voluntatis circa martyrium, si absit martyrium in re, id priuilegij quod sine pœnitentia remittat peccata, non esse tribuendum propter has multum verisimiles rationes.

¶ Primò, quia Deus ipsũ opus martyrij, id est, mortẽ pro ipso passam, quia est perfectũ testimoniũ fidei, Doctore D. Th. hoc singulari priuilegio voluit decorare, & ideo de re loquẽs dixit, qui perdiderit animã suam propter me, id est, qui actualiter perdiderit vitam pro eo.

¶ Secundò, quia sicut remissio omnis pœnæ peccatorũ quæ est vt priuilegiũ & effectus baptismi ordinarius nõ tribuitur, (ita docente ecclesia (soli voto baptismi, sine baptismo in re: ita istud priuilegium martyrij in re, non tribuitur soli martyrio in voto, aut feruori soli voluntatis circa illud, vt sine pœnitentia iustificet.

¶ Tertiò, quia aureola martyrij, quia est veluti quid insigne, & priuilegium concessum à Deo, patienti martyrium in re, nõ datur illud habenti solũ in voto: ita remittere peccata sine actuali pœnitentia, quæ est gratia à Deo indulta martyrio in re, in casu suprapofito, nõ est tributũ martyrio in voto soli, aut circa id, soli voluntatis feruori, sicut neque aureola doctorum nõ datur volenti prædicare, & docere (etiã si doctus sit) nisi realiter prædicet, & doceat Et per has hic adductas rationes abundè satisfactum puto argumentis Nauarri in contrà.

¶ At illud argumentum ad hominẽ fortius vrget, nihilominus hæc abundè sufficiens ad illud se offert solutio, quæ cõsistit in disparitate vtriusq; casus, nã Sotus in primò casu locutus est, vt verba eius aperte insinuãt in casu, quo facta diligẽti indagine, peccatorũ nequit meminisse, ꝑ dilectionẽ Dei iustificabitur sine pœnitẽtia, quia intelligitur necessaria esse pœnitentia, quando vlla peccatorum potest haberi memoria. At in secundo casu de habenti martyriũ in voto, dicitur ꝙ cum nõ patiatur in re martyrij mortẽ, superest ei vita, & tẽpus vitæ, ad indagã la peccata, & ad ea in memoriã reuocãda, quare nõ cogitur Sot⁹ id cõcedere huic, quod illi: sed fateor necessario cogitur Sotus fateri ꝙ iste in procinctu ad martyriũ, & ad id parato animo accinctus, si absque volũtate sua euasit martyriũ, si post indagationẽ peccatorum à se postea factã nequiuit vllius peccati meminisse: ꝑ solã dilectionẽ Dei si in eã tunc prodeat iustificabitur, quia his est primus casus Soti, & sentẽtia cõmunis catholicorum doctorum,

doctorũ.quæ vt ꝓbe ait Nauar.longè à Lutherana diſſidet, quia Lutherus in nullo caſu pœnitẽtiã formalẽ requirit:ſed ſolũ dicit ſufficere reſipiſcentiã,& nouã vitã,ꝙ dãnatum eſt in cõcilio Tridẽtino,p At catholici doctores in ꝑdictis duo- bus caſibus ſic limitatis à ſe.ſ cũ limitatione quando recor- datio peccatorũ, & pœnitentia actualis haberi non poteſt dilectionẽ Dei ponũt, quæ virtute cõtinet pertinentiã pec- catorũ,q̃ ſuppleat per quã ad Deũ tunc ſit cõuerſio. At Lu- therus nihil huiuſmodi ꝑreqrit,niſi inchoationẽ nouę vitę.

p Lutherũ opinio de pœnitẽtia damnatã Concil. Trid. ſeß. 14.ca.4. Can.5.

CAPVT VII.

¶ *An in caſu inaduertentiæ naturalis ſufficiat propoſitũ virtuale emẽdandi vitã? vt quidã Iuniores affirmant copioſe diſputatur: vbi tandẽ admonentur confeſſores, quantum referat eos incumbere in formando pœnitentium propoſitum.*

INdagãti mihi difficultates,ſi quę circa particularis diffinitionis cõtritionis emergunt,circa illã particulã cum propoſito emendãdi vitã contentã in diffinitione cõtritionis, haud vulgare ſe offert dubiũ,an licet ex ſe requiratur propoſitum formale de nõ vlterius peccãdo,in aliquo caſu per accidens,tẽpotis,vel cõſiderationis defectu,ſufficiat virtuale propoſitum,de quo caſu Nauarrus[a] dicit ſe fuiſſe interrogatũ, pro eo quod quidã inſignis doctor academiæ Cõplutenſis,aſſumptus poſtea in epiſcopum Legionẽſem,id affirmarat. Ad quam quæſtionẽ ei ſubſcribendo dicit Nauarrus ſe reſpõdiſſe affirmatiuè,cũ limitatione tantũ.ſ.ſi modo ita eum pœniteat præteritorum,quod ſi aduerteret ad futura, proponeret de nũquã iterando ea,aut admittẽdo futura. Et ſuperaddit Nauarrus ad hunc modum eſſe intelligenda ea, quæ de ſufficiẽtia propoſiti virtualis,magnifice ſcripſit nuper Andreas,à Vega.[b] Atq; ſecundò eã opinionẽ ibi confirmat Nauarrus ex Syluestro,verbo,Contritio, q. 1. dicente, qui mauult mori,quã peccare,eſt cõtritus, & tamẽ iſte non habet formale propoſitũ. ſed ego miror Nauarrũ ex hac authoritate Syluestri colligẽtẽ virtuale ꝓpoſitũ ſufficere. Imò oppoſitũ colligitur quia velle mori potius, quã peccare ꝓpoſitũ formale vitãdi peccata includit quod nemo nõ cęcus negabit. ¶ Secũdò eã cõfirmat ex ſentẽtia Palud [c] dicẽtis,cui diſplicet,quod huiuſmodi formalẽ contritionẽ ſibi cõparare nõ poteſt,contritus eſt,Sed certè (vt verum fatear) hęc argumenta Nauarri collecta ex dictis Syluestri,& Paludani,& debilia

a Sum.la c.1.n.10

b Vega li.3.c.21 de Iuſtificatione

c Palud. in 4.diſt. 17. q. 1. Concl. 5.

debilia sunt,& parum eosdem doctores suam istam tenuisse sententiã sunt indicantia.¶ Alia argumenta, si quæ pro ista sua opinione habeat perspectũ ego non habeo. Verũtamen, quæ in gratiam illium comminisci potui,hic proponam.

¶ Primò,sic arguo,dilectio Dei,quando post indaginem, peccata omnino memoriæ non occurrunt, sufficit sine pœnitentia actuali ad deletionem peccati, quia virtualiter tũc continet displicentiam peccatorum. At pœnitentia quoque virtualiter continet propositum vitandi peccata: quando defectu temporis, vel considerationis,meminisse de habendo formali proposito ea cauendi non potuit. Ergo eadẽ ratione per talem pœnitentiam præteritorum, sine formali proposito,tunc peccator iustificabitur.

¶ Confirmatur quia regulariter, & moraliter loquendo, isti duo actus pœnitentię.s.displicet mihi de peccatis,pręteritis:& secundus.s.propono cauere peccata futura: non solent haberi simul in eodem instanti, sed prius habet pœnitentes primum actum, & deinde secundum. Concedamus igitur ita esse,quod postquam habuit pœnitens primũ actũ, scilicet summè displicet mihi tot peccatis diuinam offendisse maiestatem,quia statim interceptus est morte,nõ potuit habere formaliter,& explicite secundum actum. s. propono cauere futura peccamina, tunc consensu durum esse videtur,quod iste, cui sic displicuere in primo instanti peccata, quod virtute illius displicentiæ statim nisi interclusus fuisset tempore, prodiret in actum proponendi abstinere in æternum pereat defectu formalis propositi, cum formaliter displicuerint ei præterita,& virtuali proposito, vt suppono non caruerit vitandi futura.

¶ Secundò sic argumentor,licet ex se requiratur ad iustificationem(vt dictum est)specialis, & distincta contritio de omnibus mortalibus, tamẽ secũdum Sotũ & Canum quando non suppetit tempus memorãdi peccata, sufficit eã contritionẽ specialem & distinctã habere in voto neq; requiritur eam tunc actualiter pœnitens habeat. Ergo pari ratione, licet ex formale, & actuale cauendi futura requiratur votũ, quando præangustia temporis,vel naturalis inconsiderationis causa,id propositũ actualiter nõ habuit, sufficit habuisse contritionem de præteritis quæ virtualiter, & veluti in voto formale propositum cõtinere videtur. Sicut in casu cõtritio illa generalis specialẽ nõ cõtinet actualiter, sed in voto.

¶ Tertiò

¶ Tertiò sic argumětor, & si fides explicita iam nūc post promulgationem Euangelij, omnibus ad salutē æternā assequendam necessaria credatur: tamen secundum Sotum[d] & Metinā[e] quando quis laborat ignorantia inuincibili fidei explicitæ incarnationis & Trinitatis, quia cū esset educatus in montibus, caruit prædicatore, ipsum de ipsa instruēte, secundum veram sententiam cum sola fide implicita, hoc est sine explicita saluabitur si moriātur in gratia, ad quam assequendā secundum nobiles doctores sic ignoranti explicitā, satis est cū cæteris requisitis fides implicita, quia illa, vt nomen illius sonat implicitè continet fidem explicitam. Ergo à simili licet propositū formale abstinendi sit necessarium, quando illo caruit agonizans in morte, quia ex quadam inaduertentia naturali, & quasi inuincibili, illius est oblitus, per displicentiam, quàm habuit virtualiter continentem tale propositum, saluabitur vt videtur si statim obiit.

d *Sot. in 4. senten.*
e *Metin. Sum. fol. 75. pag. 2.*

¶ Quartò arguitur ex anteceděti præassumpto ex Metina loco citato.[f] Si aliquis inter christicolas, qui constitutus est iam in extremis, dū confitetur alia peccata, confessus est negligentiorē fuisse circa addiscendā doctrinā, quia noluit eam audire, ac propterea se carere notitia mysterij incarnationis & Trinitatis, & articulorum fidei, & cum hoc confiteretur subito vsum loquelę & sensuum amisit, huic negandam ferè absolutionē esset impiū dicere, & vitio tribueretur confessori: si huic absolutionē negaret, quia alias homo hic extra statum salutis in hac vita viuens, esset constitutus: ex hoc supposito patet si talis absoluēdus est, quia fides implicita illi sufficit in hoc casu: vbi de explicita instrui nō potuit, ꝙ etiā à simili, qui in articulo mortis cōstitutus confitendo peccata rogatus à confessore, an proposuerit vitare peccata, respondit sibi displicuisse peccata præterita, sed de cauendo in futurum non meminisse, & cum hæc diceret subito priuatus est vsu rationis, pari ratione videtur absoluendus ne detur homo in vita extra statum salutis. Ergo si est absoluēdus, sufficit ei displicentia peccatorū præteritorum cum proposito virtuali, quod habuit, nam actuali, & formali caruit, quia priuatus sensu, illud post nequiuit habere: Nec antea habuit, vt ipse fassus est, neque cum dixit illius non meminisse, quia hęc verba formale non important, & occupatum circa respondendum confessori, verisimile est ad tūc actuale habendum non aduertisse. ¶ Certè hæc argumenta

f *Met. fol. 76. pag. 1.*

ta quæ despicabilia omnino non videntur me olim aliquantulum in opinionem Nauarri & Vegæ & episcopi Lægionēsis inflexere, sed iam re exactius, & limatius inspecta sanius duco cum nostris Thomistis tenere.

¶ Quare statuitur responsiua cōclusio propositū actuale cauendi peccata mortalia in posterum est necessarium ad iustificatione, nec sufficit virtuale. Hæc cōclusio est Soti in 4. vbi ait quod opinio cōtraria, neq; vera est, neq; tuta, neque in populo euulgāda. Imo l nullus antiquorū sic ausus est loqui, prout maior inuentor istius opinionis loquutus est, quia Alex.g & Durand. dicunt requiri propositum formale. Hæc est Victoriæ vt habetur in summa de Chaues in cuius gratiam adduxit illud dictum à dño paralytico. Noli amplius peccare. Vbi signanter dixit noli, quasi per nolitionem peccādi exegerit propositū formale. Nam nolle peccare deinceps, propositum est formale non peccandi. Et hæc conclusio est Metinæ in sua summa fol. 4. p. 1. vbi ait dolorē pœnitentiæ debere esse cōiunctū cum vero, & firmo proposito cauendi offensam Dei in omni loco, & tempore, & hoc propter dilectionem Dei principaliter, per propositum verum & firmum hic Metina non intelligit virtuale: sed formale & actuale quod verum propositum est.

g Alex. 4. part. q. 69. mēbr. 9. Durād. d. 17. q. 2.

At probatur primo quia nullius doctorum antiquorum fingit propositum virtuale neque somniauit sufficere, neque D. Ambro. qui dixit pœnitentiam esse male acta plangere, plāgenda nō iterare in sensu Nauarri, & Vegæ loquutus est.

¶ Item quia sacræ literæ pro nostra conclusione loquuntur quando Ezechielis 18. dicitur: si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis & custodierit præcepta mea. Ecce exigit propositum seruandi præcepta, & non virtuale vt isti autumant. ¶ Præterea patet, quia pœnitentia est conuersio ad Deum iuxtà illud. Conuertimini ad me. At cōuersio vtrumque extremum includit & recessum à peccato per eius displicentiam, & accessum ad Deum per volitionem, & propositum custodiēdi præcepta eius. Ergo formale propositū requiritur, sicut & formalis accessus ad Deū requiritur. Neque valet argumentū fallax contrariē opinantiū, inquit Sotus dum sic arguunt cum quis detestatur peccata tanquā offensam Dei, illa detestatio virtualiter includit propositum cauendi, ergo illud sufficit, quia respōdetur quod virtualiter illa detestatio includit propositum: quia gignit propositum formale

formale. Tamen ſi illud non pariat: non eſt vera deteſtatio.

¶ Vltimò tandem comprobatur ex decreto concilij Tridentin.[h] de contritione, vbi ait, contritio quæ primum locũ inter pœnitentis actus habet, animi dolor atq; deteſtatio eſt de peccato cõmiſſo cum propoſito non peccandi de cętero. Vnde palmarium iſtud mihi videor conficere argumentum, verba conſilij, ſicut & ſacræ ſcripturæ in propria ſignificatione, & ſenſu accipiũtur, neq; in ſacra ſcriptura verba ſunt in improprios retorquenda ſenſus & metaphoricos, niſi accepta in proprio ſenſu abſurditatem, & diſſonantia contra fidem ingenerarent. Et hoc eſt axioma Theologorum cõtra noſtræ tępeſtatis hæreticos, quia alias nullũ ſatis firmum ex ſacris locis contra ipſos videretur confici argumentũ. Cum ergo conſil. Tridentin. hic contritionem propoſitum non peccandi de cætero coniunctum habere determinat, planũ eſt, quod ſicut loquitur propriè de cõtritione, qualis eſt formalis dolor, & deteſtatio, ita loquitur propriè de vero & formali propoſito Nã virtuale propoſitum non tam verè & propriè propoſitum eſt, quia nec tam propriè & ſimpliciter propoſitum dicendum eſt, niſi cum illo addito, virtuale.

h Conc Trident. Seſs. 14. cap. 4.

¶ Cæterum quia forſitan aliquis hanc noſtram concluſionem pati exceptionem in caſu moderato à Nauarro exiſtimabit, ideo ſtatuitur contra hoc ſecunda concluſio, ſcilicet, nec etiam per accidens ratione anguſtiæ temporis, aut conſiderationis defectu, ſufficit virtuale propoſitum emendæ: etiam ſi taliter pœniteret de præteritis, quod ſi animaduerteret ad futura, proponeret ea cauere, quæ fuit limitatio Nauarri. Patet prima concluſio, quia rationes primæ concluſionis abſolutè requiri formale propoſitum probant.

¶ Secũdò, id etiã cõfirmatur imo potiſſima eſt probatio, quia in diffinitione contritionis, vtrumq; ponitur tanquam eſſentiale, & diſplicentia de præteritis, & propoſitũ cauendi futura, ſed nullos auſus eſt dicere in tali caſu ſufficere diſplicentiam virtualẽ, ergo neque ſufficit propoſitum virtuale.

¶ Denique pateſcit ex hoc, quia concil. Trid. loco citato pœnitentiã propoſitum vitæ nouæ, & non ſolùm ceſſationẽ à peccato, ſimul & odium veteris vitæ continere decernit. Sed hic concilium non diſtinguit, an in caſu anguſtiæ temporis, vel incõſiderationis requiratur virtuale, vel formale. Ergo nec nos diſtinguere debemus, quia legiſtarum[i] commune dictum eſt, & allegatũ ab ipſo Nauarro, quod vbi lex non

i L. de pretio. ff. de Publiciana in rem actione.

nō distinguit,nec nos distinguere debemus. Si ergo vt probatum est concilium Trid.loquitur de formali, & sine distinctione loquitur,parū tutum esse videtur sic distinguere, & limitare ad animas in re non tuta ad salutē assecurandas.

¶ Veruntamē ne opinionem istam de virtuali proposito, ab omni casu pœnitus excludamus. ¶ Statuitur tertia conclusio, in casu martyrij quando subito martyr rapitur ad martyriū vbi pœnitēdi locus nō superest,aut tēpus,& in casu quo quis post examinationē consciētiæ, obliuione naturali captus, nullius reminiscitur peccati, si tamē in his duobus casibus actu veræ dilectionis Dei non careat, sine formali proposito,cū solo virtuali cauendi ꝙ apti nata est Dei dilectio proginere iustificabitur. Hæc conclusio quę est Ga-
k *Metin.* brielis,Soti,& Metinæ[k] mansit iam in præcedentibus pro-
Sum fol. bata,& adhuc hac ratione fulcitur, quia sicut in his duobus
4 pag. 1. casibus remittuntur omnia peccata sine pœnitētia formali, quia dilectio Dei supplet ita sicut tunc talis dilectio supplet pœnitentiā formalem,ita quoque & propositum formale.

¶ Cæterum iā ad solutionem argumentorum in contra recurramus,quæ doctioribus patēt(sed quia etiā parum doctis debitores sumus)respondendo ordinatim facimus satis.

Ad primū argumentū respondetur,ꝙ discrimen est patēs, quia dilectio Dei in casu illius impotētiæ prætactæ in duobus casibus vltimæ conclusionis, (quia docente D. Paulo charitas omnia sustinet,) supplet necessitatem pœnitentiæ formalis operiendo multitudinem peccatorum suffragante huic sententiæ sacra scriptura. At vero displicentia de præteritis,& propositum cauendi futura,quia veluti duę partes sunt complentes diffinitionem contritionis: ideo vna non supplet aliam in aliquo casu, sicut neque animal supplet rationale:vbi abest rationale nec corpus supplet animam,vbi abest anima,quia sunt partes vnius diffinitionis siue logicę, vt in exemplo primo,siue physicæ vt in secundo.

¶ Ad confirmationē respondetur primò,ꝙ quia pœnitētia necessaria est non solum necessitate præcepti, sed necessitate medij,& sicut cōtinet displicentiā de præteritis, sic propositū cauendi in futurum sicut in casu Naaman,si deficeret displicentia formalis,tal s nō saluaretur, sic si deficeret propositum formale,(quāuis adesset ei virtuale)nō iustificaret.

¶ Secūdò respondetur ꝙ licet concedamus vsum pœnitentium in producēdo prius actū displicentiæ peccatorum deinde,

deinde secundò in producendo ꝓpositũ actuale emendę:tũ inde sufficienter non colligitur, ꝙ si post primum productũ displicentiæ actum pœnitens moriatur, quia formale propositum habere nõ potuit, cum virtuali solo, quod habuit, saluabitur, quia vt dictum est, sicut sine pœnitentia formali, quia necessaria est necessitate finis, si eã non habuit, nõ saluaretur: ita neq; sine formali proposito tunc iustificaretur. Præterquam, ꝙ negandum non videtur posse pœnitentem vnico actu voluntatis, atq; per consequens, vt in vno instãti ferri in displicentiam formalẽ peccatorum, & in propositum formale ea vitandi, quia ista ordinẽ habent inter se sicut accessus, & recessus idem est motus realiter aliquando, vt recessus à domo, & accessus ad ecclesiã, ita contritio, quæ est formaliter accessus ad bonã vitã per propositum emendæ, & recessus à mala per displicentiã eius, idem potest esse, & vnicus motus voluntatis, sicut secundum D.Tho. eodem motu realiter potest ferri voluntas in finem, & in media in eodem instanti, quia ordinem habent inter se, ex quo ruit vis confirmationis volentis probare non potuisse habere propositum pro instanti: quo habuit displicentiam.

¶ Ad secundũ argumentum dicitur inter præassumptũ & conclusum magnã inesse disparitatẽ, quia si secundum Sotũ & Canum: quãdo non suppetit tempus cõmemorandi peccata sufficit cõtritio generalis cum voto suo tẽpore habendi specialem, cum alias ex se specialis esset requisita, id ideo est, quia cõtritio generalis etiã formalis & actualis contritio est. Quare cum voto habendi specialem contritionẽ tẽpore debito, specialem pro tunc supplere potest. At vero in casu argumenti nihil processit formale, quod defectũ formalis propositi supplere posset, quia displicentia illud non supplet, cũ non sit propositum formale vt sic, nec præcessit propositum formale saltem generale emendandi se, quod propositum emendandi talia peccata contineret implicitè.

¶ Ad tertiũ argumentũ iam patet quid sit dicendum: quia si fides implicita in habente gratiã, si ignorantia inuincibili explicitè fidei laboret & si tunc obeat, sufficit ei ad salutem æternã, suppletq; explicitam iam nunc tempore gratiæ requisitam, id ideo est, quia fides implicita licet implicita sit, tamen fides formalis, & actualis est. Vnde talis nõ saluatur tunc sine fide actuali, & formali. Et propositum virtuale non est formale, neque pœnitentia, seu dolor de præteritis

 formaliter,

formaliter, continet formale propositum, vnde cum illa sola displicentia sine formali proposito, saluari non poterit. Quia non est eadem ratio de vtroque casu.

¶ Ad argumentũ quantum ex antecedente præassumpto ex Metina, iam ex solutione ad confirmationem & ad tertium illucescit solutio. Quia in casu Metinę iuxta opinionẽ probabiliorẽ fides implicita cum sit formalis, supplet. Vnde talis absoluendus est. At in casu consequẽtis nihil est. Quòd propositum formale suppleat vt supponimus, & probatum est, veruntamen nec negandam fore & huic secundo absolutionẽ credimus, quia nõ constat, nec satis constare potest dum admonitus est à confessore, & rogatus an habuerit propositum cauendi peccata, & dum respondit non habuisse antea in præterito, quòd non habuerit formale tunc in præsenti, maximè cum à confessore admoneretur. ¶ Prolixius hanc quæstionem pertractaui, quàm optaram, tamen spero non sine fructu sic fecisse.

Sotus in 4 senten. ¶ Præterea vt reliqua huic quæstioni confinia concludamus: perpendenda hęc veniunt, primũ, ꝙ licet vt insinuatur in diffinitione contritionis, ad contritionem, propositũ confitendi requiratur, tamen secundum Sotum propositum expressum, & explicitũ in momẽto iustificationis nõ requiritur, sed solum seruandi legem. Intra quod propositum implicitè continetur propositum cõfitendi suo tẽpore debito. Sed hæc assertio Soti intelligitur: quando iustificatio contingit extra tempus impletionis pręcepti confessionis. Nam tempore impletionis talis præcepti, expressum propositum illud implendi requiritur.

¶ Secundum, ꝙ licet dolor de præteritis, & propositũ formale de cauendis futuris ita necessaria sint, vt nisi in duobus casibus iam dictis, vbi dilectio Dei, & martyriũ supplent pœnitentiam, formale propositum suppleri non potest in ordine ad iustificationem, tamen in ordine ad validitatem, vel inualiditatem sacramenti pœnitentiæ magis vrget necessitas doloris. Quia secundum omnes doctores confessio sine aliquali formali dolore nõ erit valida, quia nec erit vera confessio, quia nec vera est accusatio, sed ficta, si fiat sine vllo dolore. At secundum Sotum in 4. vbi agit de validitate sacramenti confessionis: validum censetur esse sacramentũ, licet non fructuosum, vbi pœnitens existimans se gerere in animo propositum verum cauendi in futurũ peccata, quod

debet

debet esse absolutum, re vera falsus est, quia non gessit, nisi conditionale propositum, scilicet, vellem abstinere.

¶ Tertium venit aduertendum ꝙ quando Metina in sua summa fol.1. pag. ait secundum casum in quo iustificari, & saluari potest aliquis sine pœnitẽtia esse, quando quis obliuione naturali, nullius reminiscitur peccati, quia Deus, inquit dispones omnia suauiter nõ obligat, ad id, quod mortaliter est impossibile, diminutè loquutus est, quia in duab. limitationibus apponendis defecit, quia prima est limitatio, cũ qua est vera eius sentẽtia, & sine illa nõ est. s. quod intelligatur dũmodo in tali casu, vbi re vera sunt peccata mortalia in tali, sed illorum naturaliter est oblitus, sit eo actus dilectionis Dei supernaturaliter habitæ: quæ tunc supplet, quia pœnitẽtia est virtualis quia aliàs si ille sic oblitus peccatorũ, mortalibus re vera corã Deo implicitus sit, cum sit auersus à Deo, saluari nequit: nisi conuertitur per pœnitentiã, quia ea caret, & tunc secundum Metinã ei non est necessaria, ergo saltem conuerti debet tunc ad Deum per dilectionẽ Dei, quæ est accessus ad Deũ, & est pœnitẽtia virtualis, Et tamen Metina istã limitationẽ, quæ à Soto, & doctoribus cõmuniter apponitur ibi non apponit. Secundò deficit in eo, ꝙ casum istum non limitabit ad eum, qui post diligentiã recordandi adhibitam, nullum peccatum fecisse, ei in memoriam venit. Cuius limitationis cordatæ meminit Sotus. Sed non est valdè mirandum Metinam in hoc defecisse, dũ breuitati studebat in summa. Nã dum breuitati studemus, nonnulla nos contingit dicere, vt mihi vsu venit, quæ si extensius, & explicatius dicta fuissent nullam notam paterentur.

¶ Demum quia valde memoriæ confessorum commendatum esse volumus, eos oratos volumus, vt postquàm ex longa serie hac disputationis nosse poterunt, quanto opere formale, & actuale propositum emendandi vitam exigatur ad pœnitentium salutem vt in primis de hoc proposito habendo eos admonere satagant, & vt hortatur eos Sotus in firmando propositum pœnitentis maximè incumbant, & insudẽt, nã defectu huius firmi, & absoluti propositi, & pœnitentia solet claudicare: & salutem pœnitentium periclitari contingit, sunt. n. inqt Sotus confessores qui innumeras & supfluas inculcãt interrogationes in confessione, & tamẽ de firmando propositũ pœnitentis neq; vllũ proferunt verbũ.

CAPVT VIII

¶ *De differentiis inter contritionē & attritionem, & an attritio ex viribus naturæ elicita, sufficiat cum sacramento in re ad obtinendam gratiam, & quid senserit circa hoc Sotus & Canus, & quid insinuare videatur modo Concilium Tridentinum.*

POstquam particulas diffinitionis contritiones pro posse explicatas reliquimus, iā de differentia doloris, scilicet cōtritionis, & attritionis & rursus de differentiis, quibus inter se differunt, agere nos oportet; nam secundum Concil. Tridentinum [a] alia est contritio perfecta, & alia est imperfecta: quæ atritio dicitur, quoniā, vel ex turpitudinis peccati cōsideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu, cōmuniter concipitur. ¶ Quæ quidē genera dolorum contritio, & attritio Soto sic tradente in 4. sent. quintupliciter differunt, Primò, quòd contritio est dolor de offensa Dei, vt sic; seu propter Deum offensum. Attritio vero est propter pœnas temporales, aut æternas de peccato dolere. Secundò, quòd attritio oritur ex timore seruili, non tamen ideo facit hominem hypocritam, vt aiūt Lutherani. Immo domum Dei, & spiritus sancti impulsum ibi declarat sancta Synodus Tridentina. At contritio oritur ex timore filiali.

a Concil. Trid. sess. 14. cap. 4.

¶ Tertia differentia secundum Sotum est quod attritio potest viribus naturalibus elici, quia nō est vltima dispositio ad gratiam. Sed hoc dictum Soti contra concilium Tridētinum videtur esse quod talē attritionem donum Dei esse & Spiritus sancti impulsum declarauit, sed postea hoc declarabitur magis. At contritio semper sine dubio nascitur ex auxilio supernaturali præueniente liberum arbitrium.

¶ Quartò discriminatur, quia attritio per se extra sacramentū non est sufficiens ad constituendum hominē in gratia. Contritio vero vtpote dolor perfectus ex virtute Dei recepta, extra sacramentum in re, cum eius tamen in se incluso voto hominem ad gratiam reducere valet.

¶ Quinta differentia ponitur, quia attritio potest esse actus informis, id est non informatus gratia & charitate, Contritio autem semper est actus gratia & charitate formatus.

¶ Sed adhuc maioris explicationis gratia inuestigare perge, qualis dolor nomine attritionis intelligatur, cui quæst. responsio

responsio Soti in quarto facit satis, vbi ait quod nomine attritionis intelligitur dolor ille, qui cum sacramento sufficit ad gratiam. Vnde Velleitas impœnitentium respectu cauendi futura, non est (inquit) attritio. Qua cum sacramento ad gratiam non sufficit.

¶ At rursus ex hac Soti doctrina, & alia non contẽnenda sed scitu desiderabilis quæstio iritur an cum attritione orta solum ex viribus naturæ simul cũ sacramento in re, possit pœnitens iustificari. Et quidem quæstio est, quæ nobis Thomistis facit negotium, propterea quod Sotus, & Canus clarissimi Thomistæ videntur hic affirmatiuam tenere, quia Sotus ait ꝙ nomine attritionis intelligit actũ, qui cũ sacramento sufficit ad gratiã, & in tertia differẽtia à se præsignata inter attritionẽ & cõtritionẽ subiungit, quod attritio potest viribus naturalib. elici. Si igitur attritio est, quæ cum sacramento sufficit ad gratiã secundũ Sotum, & secundũ eundem, ex viribus naturalibus elici potest, ergo secundum ipsum cum attritione orta ex viribus naturalibus simul cum sacramento in re, poterit homo restitui ad gratiam. Q5.1.

¶ Canus quoq;, licet non tã clarè colligatur, in hanc aliquibus videbitur fortè inflexisse sentẽtiã dum [b] quod attritio quæ ꝓcedit ab amore naturali Dei super omnia forsitã dispositio est idonea, vt virtute sacramenti baptismi & pœnitentiæ, gratia cõferatur, quia talis attritio tollere videtur complacentiã peccati, & obicem sacramenti. Ad secundum Metinam. 1. 2. licet in natura lapsa simpliciter, & absolutè vt sentit D. Tho. diligere Deũ super omnia dilectione naturali ex viribus naturæ homo nõ possit, quia dilectio Dei super omnia obseruantiam vniuersalem mandatorum in se continet: tamẽ in puris naturalibus ex viribus naturæ dilectione Dei naturali super omnia saltem imperfecta, & per breue tẽpus, Deum diligere homo posset, quia alias homo obligaretur ad impossibile. Quod si de ista dilectione naturali Dei super omnia, quæ ex viribus naturæ imperfectè & per breue tẽpus haberi potest, locutus est Canus, quia sibi visa est sufficiens ad tollendã cõplacentiam, & obicem peccati planè videtur tenere: quod attritione ex tali dilectione orta, quæ viribus naturæ etiam, vt ipsa dilectio imperfecta haberi potest, simul cum sacramẽto in re, iustificabitur pœnitẽs.

b *Canus in Relect. de pœnit. fol. 121. pag. 2.*

¶ In cõtrarium videtur astare diffinitio concilij Tridentini. Igitur statuitur hęc indubitabilis cõclusio. Attritio quæ

cum ſacramento pœnitentia ſufficiens eſt ad conſequẽdam gratiã ex viribus naturæ ſolis haberi non poteſt. Hæc concluſio, ipſiſſima concilij Tridentini loco citato videtur eſſe, vbi de attritione loquens ait, attritio quæ ſic dicitur ex turpitudinis peccati conſideratione, vel gehennæ, & pœnarum metu, cõmuniter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat cum ſpe veniæ, non ſolum facit hominem hypocritam, & magis peccatorem: verum etiam donum Dei eſſe, & Spiritus ſancti impulſum non adhuc quidem inhabitantis: ſed tantũ mouentis, quo pœnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiã parat. Et quãuis ſine ſacramẽto pœnitentiæ per ſe ad iuſtificationem perducere peccatorẽ nequeat: tamen eum ad Dei gratiã ſacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit. Ecce quid clarius, nã ſi talem attritionem donum Dei eſſe, & Spiritus ſancti impulſum eſſe declaratur, ergo ex viribus naturæ haberi non poteſt. Huius ſententiæ eſt Metina. 1. 2 vbi ait, quod opera omnia quibus peccator diſponitur ad iuſtificationẽ ſiue mediatè, vel immediatè non poſſunt fieri ſine auxilio ſpeciali. Quia etiã generãs ponit diſpoſitiones remotas. Ergo ſecundum ipſum iſta attritio: quæ ſecundum concilium Tridentinum ad Dei gratiam in ſacramento pœnitentiæ impetrandã diſponit, ex ſpeciali auxilio Dei eſt, & nõ ex viribus naturæ. Et rationẽ congruã valdè noſtræ concluſioni hanc aſſignare poſſumus, quia Deus diſponit omnia ſuauiter, & ſicut ad formas naturales, diſpoſitiones naturales vtpote illis proportionatas adaptauit: ſic formæ ſupernaturali, qualis eſt gratia, quæ datur in ſacramento pœnitentiæ diſpoſitionem ſupernaturalẽ accommodauit nam diſpoſitio naturalis, id eſt viribus tantum naturæ dolor, iſtã proportionẽ, & habitudinẽ cõgruentẽ ad formã ſupernaturalem gratiæ nõ habet. ¶ Huius ſententiæ proculdubio non fuit magiſter Canus loco citato vbi licet ait quod attritio efficax ex timore pœnarũ ſupernaturaliũ idonea diſpoſitio eſt ad ſacramentorũ baptiſmi, & pœnitentiæ gratiam percipiendã, & licet alibi [c] dixerit quod ad dolendum de peccato propter pœnas ſpirituales, vel æternas lumine fidei cognitas, quia propter finem ſupernaturalem eſt hic dolor, neceſſarium eſt auxilium ait Dei ſpeciale, tamẽ omnia inturbare videtur dũ poſtea. [d] addit ꝙ ſi quærat aliquis, quando pœnitens fiat ex attrito contritus virtute ſacramenti, reſpondeo id euenire, quocunque attritionis genere homo ſit attritus: ſi exiſtimat

c *Can.* 3. *part. eiuſdẽ Relec. fol.* 34. *p.* 2.

d *Part. Relect. fo.* 121.

si existimat se præstitisse, quod necessarium erat, ignorátque inuincibiliter se non habere sufficientem dispositionem, quia huiusmodi non ponit obicem, Cum autem aliquod genus attritionis: scilicet quod est de peccato, quia induxit infamiam, vel nocumentum temporale, ex viribus naturæ haberi possit, & communiter habeatur, sequitur sensisse Canum cum tali attritione ex viribus naturæ elicita, accedente sacramento in re, posse homines iustificari, si ignoret inuincibiliter se non habere sufficientẽ dispositionem. ¶ Sed quid si sciat talem dolorem insufficientem esse dispositionẽ, tunc ait, sic attritus nõ fit ex attrito cõtritus virtute sacramenti, id est non accipit gratiam, ita Canus ex cuius dictis colligitur, quòd ad iustificationem attritio ex auxilio Dei speciali elicita non est necessaria cum sacramento, quia cum attritione habita ex viribus naturę: qualis est, qua quis dolet propter infamiam: si pœnitens suscipiens sacramentum ignoret inuincibiliter insufficientiam istius dispositionis poterit iustificari. Et eiusdem sententiæ puto fuisse Sotum.

¶ Sed ego iuxta mentem Cõcilij, arbitror absolutè attritionem, quæ sit donum Dei, & impulsus spiritus sancti ad iustificandum hominem simul cum sacramẽto in re, tam esse necessariam: vt si absit, etiã si adsit attritio ex viribus naturę nõ iustificabitur peccator, siue peccator inuincibiliter ignorer, vel non, insufficiẽtiam talis dispositionis. Quamuis crediderim attritionẽ ex viribus naturalibus de peccato propter inductam infamiam, vel iacturã bonorum temporaliũ ex perpetrato peccato: quamuis nõ idonea sit ad gratiã cũ sacramento conferendam tamen ad validitatem sacramenti pœnitentiæ sufficiẽtem esse: si pœnitens ignoret eius insufficientiam inuincibiliter contra Sotum, [e] qui licet concedat validum efficere sacramẽtum attritionem per vires naturæ elicitam, vt cum quis dolet de peccato propter infamiam, sed superaddit contra nostram conclusionem: quòd per sacramenntum tali attritione attritus fit cõtritus, & recepit gratiam: quia Deus per causas naturales, vt ipse Sotus alibi ait inuehit hæc mala, quatenus displicentiam peccati generant in peccatore.

e 4. dist. 14 q. 2. art. 5.

¶ Cęterùm ad rationem ipsorum oportet respõdere, quia inquiũt Sotus. & Canus hęc attritio ex pluribus naturalibus habita tollit obicem, & complacentiam peccati: ergo sufficit ad conferendam gratiam cum sacramento in re, dicitur.

Ergo ad hoc quod talis habẽs attritionẽ solũ ex viribus naturæ non ea ratione solum, quia ponit obiceẽ, vel nõ ponit, impeditur, vel nõ impeditur à sua iustificatione: sed quia nõ ponit dispositionẽ. i. attritionem saltẽ ad hũc finẽ sufficientẽ cum sacramento: quia illa attritio ex viribus naturæ tantũ, ad hoc in idonea est. Sicut verbi gratia non valet argumentum istud constitutus in mortis articulo, vbi sibi non suppetit copia confessoris, ad obtinendam sibi veniam peccatorũ prorumpit in hanc attritionem, probabiliter extimabit esse contritionem, & sufficiẽtem dolorem, ergo saluabitur: quia non posuit obicem, neque habuit complacentiam peccati, nihil valet illatio: quia non saluabitur, eo quod non apposuit contritionem quæ necessaria dispositio erat ad gratiam extra sacramentum in re.

¶ Nec valet eorum ratio. s. ꝙ sacramento iste naturaliter dolens non ponat obicem: quia aliqualiter ponit obicem non positiue, sed omissiue, non apponendo saltem attritionem habitã ex auxilio speciali Dei, quod Deus paratus est dare, nisi ipse negligens fuisset. Hæc omnia sub sanctæ Ecclesiæ Romanæ censura, dicta sint: sicut & cætera omnia à me dicta, & dicenda eius censuræ, & correctioni committo.

¶ Concludimus tandem cum Nauarro, & aliis, quod loquendo de contritione: contritio debet esse de offensa Dei principaliter: quia alias si solo timore seruili cum sua seruilitate quis dolet taliter dispositus in animo, quòd non doleret: nisi ille pœnę sibi impẽderet: imitatur Antiochũ, & Esau, & reliquos perperã pœnitẽtes, quãuis catholicè cõcedamus timorẽ seruilem secundum suam substantiam bonum esse.

CAP. IX.

¶ *Copiosè disputatur illa celebris quæstio. Vtrũ ad sacramentum baptismi, & pænitentiæ fructuose suscipiendum satis sit attritio cognita, respondendo ad argumenta opposita.*

CVM eatenus de contritione & attritione hic agamus, quatenus ad iustificationem disponunt, contritio quidem etiam extra sacramentum in re, cum voto tamen eius, & attritio cum sacramento ipso, consentaneum est, vt hic consequenter, & illam celebrem, & scitu dignam quæstionem disputemus quanto accuratius à nobis fieri poterit. De qua etiam dissident, & non satis conueniunt inter

se

se nostri præclari Thomistæ Sotus & Canus. Ea nempe quęstio est, an attritio cognita, qua peccator scit se nõ dolere de peccatis, quia offendit Deum: sed propter infamiã inde incursam, vel alia bona tẽporalia inde amissa, sufficiat ad condonationem peccatorũ per sacramẽtũ pœnitẽtiæ. Canus in [f]firmat sufficere:[g] & Salmanticẽsis. At negatiuè tuentur Sotus[h] & Nauarrus[i] pro eo, quod indignum eum putãt venia peccatorũ, qui nõ habito respectu diuinę maiestatis propter incommoda sibi orta ex peccato, de peccato dolet. Pro qua qdẽ affirmatiua parte, hæc sunt q̃ possũt militare argumẽta.

f Canus in relec. par. 5. de pœn.

g Sum. Hispan. fol. 294. pag. 1. & fol. 5 pag. 1. & 2.

h Sotus in 4. sentẽt.

i Sum. Latin. c. 1. nu. 11.

¶ Primũ Nauarri, quia inquit oportet in primis ob amorem Dei, vel ex eo, quod est eius offensa dolere, aut certe ꝙ habeat attritionẽ existimatã cõtritionẽ, ita quod probabiliter putat sic principaliter propter Deum dolere: licet secundario propter prædicta incommoda. arg. cap. firmissime. 15. q. 1. alias indignus videtur gratia sacramenti. Sicut confirmari potest exemplo illius offensoris, qui iam quærens recõciliationem cum offẽso eum sic obsecraretur, parce mihi, quia certe doleo animo de offensa tibi illata: non tã propterea, quod te offenderim, quam ob id, quod inde mihi incommoda aliqua obuenere: certe indignus venia videretur: sic in proposito in casu peccatoris coram Deo dicendum videtur potiori ratione.

¶ Secundo arguit Sotus sic. Sacramentũ pœnitẽtię requirit accusationem pro materia: accusatio autem vt sit fidelis propter Deum, & de Dei offensa debet esse saltem secundũ iudiciũ pœnitentis: igitur cum dolor pœnitentis (nisi falsus sit) debeat corresрõdere accusationi à se factæ in cõfessione sequitur, quod si accusatio propter Deum & de Dei offensa debet esse, quod etiam dolor saltẽ secundum iudicium pœnitentis, vt ei aptè correspondeat de offensa Dei, & propter Deum debet esse, & non propter incommoda. Ergo nõ sufficit ad sacramentum pœnitentiæ attritio cognita.

¶ Tertiò arguitur istud sacramẽtum pœnitentiæ est eorũ qui auersi sunt à Deo, & ad Deum propria voluntate cõuertuntur. Qui non pœnitet quia Deũ offendit, nõ cõuertitur, sed qui ob incommoda, de peccato dolet, non pœnitet quia Deum offendit: ergo non conuertitur sufficienter, nec satis est in sacramento talis attritio cognita.

¶ Quartò arguitur, quia istud sacramentum pœnitentiæ institutũ est ad recuperandam amicitiã Dei: sed ad recupe-

randam amicitiā offensi amici requiritur pœnitentia offensæ amico illatæ:ergo sic etiam in sacramento respectu Dei.

¶ Et confirmat Sotus suā sententiā ex authoritate patrū antiquorum,qui contritionem agnoscebant necessariā ad confessionem,nihil memorantes de ista attritione. Propter hęc argumenta audacter inquit Sotus,qui mihi diceret non se pœnitere propter Deum,non auderē absoluere, atq; hoc fulcire nititur ex authoritate Diui Thomæ [k] quod confessio de se operatur pręsupposita contritione,& in huius gratiā Diuus Thomas adducit illud Ecclesia ab eo , qui est in p ccato,cōfessio perit,scilicet quo ad fructum , sed qui in solā est attritione cognita est in peccato:ergo ab eo cōfessio perit quo ad fructū. ¶ Propter maxima energiā horū argumentorum,& quia pro opinione antiquorum faciūt:quorū opinio cæteris paribus magis mihi solet placere,in hac eorum opinionem olim magis propensus fui : sed iam nunc præcedente lumine cōcilij Tridentini,& quia industria doctorum aliquæ veritates magis illustratæ sunt audeo & hāc statuere conclusionem.

k 4.dist.21. Eccle.17.

¶ Probabilis est,& non parum veritati, & concil. Tridēt. cōsonās opinio affirmatiua.s quod ad iustitiā , remissionem peccatorū,in sacramēto pœnitentiæ,satis est attritio cognita,etiā si pœnitens non existimet probabiliter eam esse cōtritionē cōtra Sotū & Nauarrum.Pro hac opinione & conclusione primo facere videtur authoritas Diui Thomæ.qui nisi coniectura fallit sic sensisse videtur.[l] Et quidem inficiari nō poterit quisquis recte expenderit Verba Diui. Th. illa quæstio.8. artic.4. ad secundū,maxime pro ista conclusione facere.Nā sic in forma ait ad secundū dicēdum , quod nō quælibet medicina competit secūdū quēlibet statum infirmitatis,nam medicina quę datur iam liberatis à febre ad confortationē,noceret:si daretur adhuc febricitantibus,ita etiā baptismus & pœnitētia sunt quasi medicinę purgatiuę, quę dantur ad tollendā febrim peccati. Hoc autem sacramētum,scilicet eucharistia est medicina confortatiua : quæ non debet dari nisi liberatis à peccatis,hæc Diuus Thomas ait,vbi apertè respōdet,quod ad differētiā sacramēti eucharistię baptismus,& sacramētū pœnitentiæ,nō liberatis à peccato possunt dari,sed qui sunt attritione cognita , non sunt liberi à peccato,& cupiūt liberari.Ergo secundū mētē Diui Th.hæc sacramēta ad liberationē à peccato possunt eis dispensari,

l 3.par.q.79.art.3. ad 2.& in 4.Sentent. dist. 24.q. 1. art.3. qu. ad. 3. & q.80.art. 4.ad 2.

pẽſari. Neque obſtat in contrariũ gloſſa Soti ſic gloſſantis Diuũ Th,in hoc loco,ſcilicet ꝙ in hac ſolutione ad.1. eatenus Diuus Thomas pęnitẽtiã baptiſmo cõiungit, quatenus oſtenderet pœnitẽtiam etiam inſtitutam in remiſſionẽ peccatorum,ſicut baptiſmus,quod teſtatur forma abſolutionis, nõ tamẽ inquit inde colligitur pœnitentiæ ſacramẽtũ adminiſtrãdum eſſe,niſi accuſanti ſe , & dolenti offendiſſe Deum quia dico quod certe Diuus Th.contra Sotum apertè docet iſtud ſacramẽtũ pœnitẽtię,ſicut & baptiſmi poſſe miniſtrari nõ liberatis à peccatis quales ſunt attriti attritione cognita.

¶ Secũdo patet ex ratione nõ cõtemnenda D. Tho.ſcilicet,quod ſacramentũ baptiſmi, & pœnitentiæ per ſe ordinã tur ad præſtãdã vitã mortuis. Quare licitè poſſunt ſumi ab his qui habẽt cõſciẽtiã peccati mortalis,modo habeãt attritionẽ qua tollitur obex, & cõplacẽtia in peccatũ cõmiſſum.

¶ Tertio adhuc fulcitur noſtra concluſio ex altera eiuſdem D. Th. ratione.ſ. quia cum hæc duo ſacramenta & baptiſmus & pœnitentja ſint medicinæ directè paratæ contra morbos animæ:abſurdum eſt dicere,vt nullus,qui ſe ęgrum eſſe cognoſcit poſſit iuſtè hæc ſumere ſacramẽta , quemadmodũ res eſſet pœnitus abſurda dicere(inquit Canus) quod medicinas corporales à natura potiſſimum inſtitutas ad ſanandos corporis morbos,non poſſit ſumere, niſi ſanus , aut qui iam ſe ſanum extimaret .

¶ Et cõfirmatur ex Inno.[m] qui ait,vbi vulnus eſt,medicina eſt adhibenda qua poſſit recipere ſanitatem. Ergo etiam attritione cognita, vtpote vulnerato peccatis adhibẽda eſt medicina ſacramentis pœnitentiæ, qua poſſit recipere ſanitatem.

m 1.q.1. c.vẽtum.

¶ Vltimò ſtabilitur hęc noſtra cõcluſio ex Decreto Cõcil.[n] vbi de attritione verba ſubiungẽs declarat , quod quãuis hæc attritio ex gehẽnę metu,aut ex turpitudinis peccati conſideratione concepta,quam dicit donum Dei eſſe,& ſpiritus ſancti impulſum.ſine ſacramẽto pœnitentiæ per ſe ad iuſtificationẽ peccatorem perducere nequeat:tamẽ eum ad Dei gratiam in ſacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit , quod ſi hæc attritio ſecundum Concil. Trid ad Dei gratiam in ſacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit, quid vetat , vt ſic diſpoſito ſacramentum abſolutionis non conferatur. quod ſi in ſe ſic conſiderata diſponit ad gratiam iu ſacramento impetrandam , quare vt talis cognita, talis

n ſeſ. 14. can.4.

talis dispositio nõ erit? At verò concilium absolutè de attritione declarat, quod sit talis dispositio nihil limitãdo, quod ergo apponẽda est ista limitatio, quod sufficit attritio dum extimetur contritio? Nam si id esset admonitu necessarium: concilium id declarasset: ne in re tanti momẽti ad salutem, parum securos nos relinqueret.

¶ Sed iam de baptismo, an ad illum sola satis sit attritio cognita, post statutam hanc conclusionẽ, & rationes pro ea allatas nihil superest dicendum. Nam & pro baptismo etiã, tam authoritas D. Tho. quàm ipsæ rationes faciunt. vt patet in illo 2. arg. At solus Nauarrus est, qui hic nobis exsuscitat controuersiã. qui ° multas congerit authoritates, præsertim D. August. relati in aliquibus decretis præsertim cap. firmissimè. 14. q. 1 dicentis nullum hominem accepturum vitam æternã, qui non hic à malo fuerit per pœnitentiam, fidemq; conuersus, & cap. omnis. de consecr. distin. 4. nisi quem pœniteat veteris vitæ: nõ potest nouã inchoare. Et Petrus Apostolus, sic inquit, agite pœnitentiã, & baptizetur vnusquisq; vestrum, vbi non videtur de quacũque pœnitudine intellexisse, sed de illa, quæ concipitur propter amorẽ Dei. Et sententiam hanc Nauarri munire possumus adhuc ratione Victoriæ relata in summa de Chaues, scilicet, quod in iure naturæ, & suaptè natura ad remissionẽ peccati exigebatur cõtritio, & non sufficiebat attritio cognita: cũ ergo sacramenta gratiæ, sicut nec ipsa gratia, nõ destruant naturas rerum: sequitur, quod si tunc suapte natura requirebatur contritio, quo etiam nunc cum sacramento baptismi: & pœnitentiæ requirantur.

° Sum. Lat. cap. 1. nu. 39.

Act. 2.

¶ Et adhuc secũdo pro Nauarro facit: quia si vera est sententia Soti, quod præceptum dilectionis Dei super omnia obligat tẽpore, quo quis adultus intingitur lymphis baptismi: sequitur ꝙ attritio cognita non sit congrua dispositio: quia dilectio Dei pro illo tempore necessario habẽda, actus quocũque, vel pœnitudinẽ peccatorum tunc elicitam refert in Deum: quem tunc summè diligit, qui baptizatur? Nec verisimile videtur, vt qui tunc summè appreciatiuè Deum diligit si quẽ pro illo instanti eliciat pœnitentiæ dolorem per illũ magis propter propria incommoda ex peccatis incursa, quàm propter Deum summè dilectum pœniteat: quia pœnitentia est contritio: ergo non sat est attritio cognita.

¶ His tamen non obstantibus, statuitur secunda cõclusio talis

talis, multo potiori ratione ad accedendum licitè ad baptismum, sufficit attritio cognita, & quidem hęc satis est, quòd sit peccatorum generalis dolor, nec requiritur, sicut requirebatur in pœnitentiæ sacramento, quòd sit specialis. Vnde consequenter sequitur ex hac cōclusione, quòd potest peccator accedere ad baptismum cum conscientia peccati mortalis. Dummodo pro tunc illius careat complacentia, & sit attritus. Hęc est omniū prout existimo Thomistarum est Soti [p] Cani [q] & D. Thomę.[r] vbi ait quòd his qui dicuntur peccatores propter maculam; dum proposito peccandi careant, & complacentia peccati, conferendum est sacramentum baptismi. Et adhuc demonstratur peculiari ratione Soti; quia baptismus est regeneratio, & quemadmodum generās dum obicem non inuenit in materia, ibi imprimit suam perfectionem: sicut ignis in ligno, sic Deus regenerans adultum in baptismo, ei confert suam gratiam, dum per attritionem, quàm habet, tollit obicem. Hoc est complacentiam peccatorum.

¶ Accedit & alia specialis ratio, quia in baptismo applicatur baptizato totaliter passio Christi, est igitur satis, vt passio Christi, ibi totaliter applicata, per attritionem saltem cognitam inueniat ablatum obicem complacentiæ peccati, vt impertiat gratiam ac totalem pœnarum veniam.

¶ Ecce tertiò, & aliam satis congruam rationem, scilicet: quia baptismus ordinatur ad expiādum peccatum originale, quod quia sine nostra propria actuali voluntate est contractum à nobis. Et parte voluntatis in adulto, non requirit actum perfectum voluntatis, id est contritionem ad conferendam gratiā: ergo attritio cognita, quæ potius est tollere obicem, sat est ad eum fructuose suscipiendum.

¶ Et tandem hæc videtur esse sententia Concil. Trid.[s] vbi ait attritionem, quæ est donum Dei, & impulsis spiritus sancti disponere in pœnitentiæ sacramento ad impetrandam gratiā & pari ratione disponere hic ad impetrandam gratiā videtur sensisse. Hec est Cani sententia in sua relectione, contra Adrianum[t] affirmantem peccatum baptismū non remittere sine cōtritione, & contra Scotum, & Caietanum in alio extremo asseuerātes baptismi sacramentum sine dolore formali: sed per hoc solùm, quod à baptizando adulto assumitur in remissionem peccatorum, ei condonare peccata, sentit Canus requiri dolorem formalem, & satis esse attritionem

[p] 4. sent. & ca. 15. de natura & gratia.

[q] In rel. de pœnit. loco citat.

[r] 3. par. q. 68. art. 4.

[s] Sess. 14. cap. 4. de contritione.

[t] quodl. lib. 5. q. 3. & in 4. sent. q. 1.

attritionem propter aliquẽ finem reuelatũ subscribit Magistro Cano,Sotus,in 4.vbi ait istam opinionẽ Scoti. & Caietani fortasse esse verã.s. quòd satis sit sine alio dolore subiicere se baptismo,vt per illum remittantur peccata: sed non auderem,inquit,illam omnino approbare:quia D. Aug. dicens: nemo potest nouam vitam inchoare, nisi pœnituerit veteris de formali pœnitẽtia loquitur:sicut & D.Petrus duo distinguens,dum ait pœnitentiam agite,& baptizetur vnusquisque: formalem pœnitentiam videtur exigere alia pars conclusionis.s. ꝙ attritio requisita ad baptismum satis est,sit generalis dolor peccatorum, quæ est Soti patet, quia ista

Act.2. in fin. practica videtur vsus D.Petrus erga eos, quos primos in festo Pẽthecostes legimus baptizasse.Nec enim expectauit, vt longam indaginem facerent peccatorum:sed præmittentes generalem pœnitentiam peccatorum omnium commissorum, eos statim baptizauit. ¶ Sed iam supersunt nobis hic dissoluenda argumenta in contra: sed quia circa vtramque conclusionem,tam primam de pœnitentia, quàm secũdam, de baptismo constitutam, peculiaria sunt proposita argumenta,& distincta. Ideò primò ordinatim respondemus ad argumenta, in principio quæstionis allata contra primam conclusionem,de pœnitentia.

¶ Ad primũ igitur argumentũ respondetur negando attritum attritione cognita,non idoneã afferre dispositionem ad ineundã gratiam cum Deo per baptismum. Et ad confirmationem,eius consequentiã negamus,eo quod quantũ ad condonationem offensarum, latè differt inter Deum & hominẽ offensos:quia Deus bonus,optimus,præstabilis,super malitiam, & vincens malitiam hominis ad maiorem ipsius gloriã,non tamen propter suã vtilitatem, quia bonorũ nostrorum nõ eget,miserabiles nos noscens,ea instituit sacramentorum medicamina, quæ nostrã possent supplere inopiam.Et quia non est opus valentibus medico, sed malè habentibus:ideo in sacramento pœnitẽtiæ non exigit à nobis necessario contritionẽ, per quã iam sani accedamus:sed cõtẽtatur attritione,per quã obex tollatur, & hoc vt eius magis innitamur gratiæ,dum nostrã inopiã deprehendimus, & dicamus vidẽtes,tã gratis nos iustificari:non nobis dñe non

Psal.113. nobis,sed nomini tuo da gloriã: quia sic ad nostrã vtilitatẽ, ne cõtingas defraudari gratia cõferenda in sacramento pœnitentiæ,sic fragilibus consuluisti, acceptando pro idoneo cum

cum tali ſacramento ad tuam inſtaurandam amicitiã, eorũ imperfectum dolorem.i.attritionem. At verò homines cum offenſi ſint:quia in remiſſione offenſæ magis aſpiciunt ad propriam vtilitatem ſuæ extimationis, quàm offenſoris:facilè negant eis veniã etiam ſi petãt inſtanter, quibus diſplicere offenſam norunt,non tam,quia offenderunt, quàm ob incommoda temporalia,quæ inde ſibi pepererunt.

¶ Ad 2.argumentum ex Soto reſpondetur, ꝙ attritio cognita non facit accuſantem ſe in confeſſione de offenſa Dei fictum, ſicque Concilium Tridentinum declarauit contra Lutheranos attritionem huiuſmodi non facere peccatorem hypocritam: quia re vera qui ſic attritus confitetur de Dei offenſa dolet. i. de peccato propter incommoda tamen ſpiritualia,inde ſibi oborta. Vnde neque eius accuſatio eſt falſa,dum ſe accuſat de offenſa Dei, neque attritio cognita ei correſpondens, licet ſit ob pœnas non eſt diſſona tali accuſationi:quia iſta attritio, licet iſtum reſpectum ob offenſam Dei expreſſè non includat, ſed neque illum expreſsè excludit. Nec enim habet hunc voluntatis actum, nolo dolere propter offenſam Dei de peccato meo:ſed propter mea incommoda. Immo ſicut timor dicitur introducere dilectionem,ſicut ſeta filum: ſic iſta attritio cum ſacramento pœnitentiæ parat, vel diſponit ad impetrandam gratiam, quæ motus doloris altioris.i. contritionis propter Deum ſolere excitare, vt docet Sotus in 4. qui cenſet D. Thomam eius eſſe huius ſententiæ, quod in ſacramento huiuſmodi attritio tranſeat:dum venit vltima diſpoſitio ad gratiam:ſi tamẽ maneret(quod non repugnat) ſic attritio talis adueniente gratia,non intrinſecè,id eſt,non ex obiecto, ſed extrinſecè ratione gratiæ fieret contritio;licet abſolutè neget D. Thomas attritionem fieri contritionem. Vnde cum talis attritio, talem reſpectum.ſ.ob offenſam Dei non excludat,immo ad eum habendum viam patet: non eſt dicendus dolor falſus, aut confeſſioni ineptus.

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur,ꝙ licet ſacramẽtum pœnitentiæ ſit eorum:qui auerſi ſunt à Deo,& propria voluntate conuertuntur, & licet attritio talis,quæ contritio imperfecta appellatur à Concilio Tridentino[v] perfecta ex ſe conuerſio non ſit:tamen eſt,vt ait conſilium donum Dei, & impulſus ſpiritus ſancti, tantum mouentis: quo pœnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiã parat,& diſponit in ſacramento

[v] *Seſſ.14. cap. 4.*

mento ad gratiam,in ſacramento impetrandam,quæ quidē gratia ſecum affert perfectam conuerſionem. Vnde non eſt talis attritio incongrua ſacramento pœnitentiæ.

¶ Præterea inſtatur illa cōſequentia Soti in iſta ſimili,ſcilicet,medicina eſt eorum, qui antea erant ægri, & per eam ſanantur, ergo ad ſuſcipiendam illam medicinam non poſſunt accidere,niſi ſani etiam conuerſi ad ſanitatem. Sic non valet illatio Soti, eſt ſacramentum pœnitentiæ eorum qui conuertuntur ad Deum:ergo nō poſſunt accedere ad illud, niſi qui iam per contritionem ſunt conuerſi. ¶ Solutio 4. argumenti patet ex ſolutione confirmationis ad 1. vbi aſſignauimus differentiam inter animum Dei, & animos hominum circa remittendas iniurias,quia ſicut exaltantur cœli & terra,ſic exaltantur viæ meæ à viis veſtris dicit dominus per prophetam.

¶ Ad vltimum argumētum Soti ex authoritate antiquorum,qui omnes inquit Sotus contritionem neceſſariam ad confeſſionem agnoſcebant:neque mētionē fecerunt de iſta attritione, Reſpondetur primò,forte antiqui doctores ſub nomine cōtritionis largo modo loquentes,intelligebant,& includebant,& hunc imperfectum dolorem,quē nos diſtinctius loquētes vocamus attritionē,& ad hunc vſum loquendi doctorum antiquorū videtur alluſiſſe Concil.Trid.[x] cum ibi iſtam attritionem contritionem imperfectam vocat dicens,illam verò contritionem imperfectam,quę attritio dicitur:quoniam ex turpitudinis peccati conſideratione eſt ꝙ ſi ſic eſt:antiqui dum agnoſcebant contritionem eſſe neceſſariam ad confeſſionem hanc attritionem, quàm contritionem imperfectam vocabant illi; ſicut vocat conciliū non excludebant, quin diſpoſitio eſſet:vt ait cōcilium ad impetrandam gratiam in ſacramento pœnitentiæ. Et profectò ſi illi antiqui patres rogati fuiſſent, an largitas Dei in ſacramento pœnitentiæ, vt conſulat inopiæ noſtræ aliquid ſuppleat:vt cum extra ſacramentum in re, cum ſolùm habetur in voto ad iuſtificationem ſat ſit contritio:quæ eſt perfectus dolor:an cùm ſacramento ſat ſit cōtritio imperfecta, quam concilium vocat attritionem, profectò noſtram ſententiam non negarēt maximè, cum tot nouis vrgētibus rationibus, & authoritate Concil.Trid. viderent munitam. Alioquin ſi ſacramentum pœnitentiæ perfectam contritionem præexigeret,non tam ſecuritatem,quam anxietatem & ſcrupulum

x Seſſ. 14. cap. 4. de Contritione.

pœnitentibus

pœnitentibus iniiceret, dum dubitarent vtrum num contritione accederent vel non.

¶ Ad authoritates D. Thomæ primo satis esset responsum: si dixissemus D. Thomam loquutum fuisse in quarto, vbi sequebatur opiniones aliorũ magis communes: & in loco citato in summa in solutione illa ad secundum mutasse sententiam: sed glossari quoq; potest, vt cum dixit, ꝙ confessio de se operatur præsupposita contritione, quòd secundum ipsum operatur præsupposita contritione perfecta, seu etiam imperfecta: qualis secundum Concil. Trident. est attritio, & ad authoritatem subiunctam ex Ecclesiast. 17 scilicet ab eo, qui est in peccato perit confessio, dicitur intelligendam esse de eo, qui est in peccato per complacentiam peccati, vel eius proposi:um, ab hoc perit confessio: secus de eo, qui est in macula peccati: tamen per attritionem tollit obicem circa absolutionem.

¶ Sed de his satis Iam ad argumenta Nauarri, & alia contrà secundam cõclusionem pugnantia dissoluenda, accedámus. Ad arguméta autẽ Nauarri dicimus: quòd quia omnia nituntur authoritatibus præsertim D. Aug. facile sunt solubilia per glossam illarum, scilicet, quòd ad inchoandã nouã vitam necesse est pœnitere de veteri, quia si August. loquatur, ante baptismum in re, intelligitur tunc planè ad inchoandam vitam nouam gratiæ pœnitendum esse pœnitentia perfecta, id est contritione perfecta. Si autem intelligat ad inchoandam talem vitam per susceptionem baptismi in re, tunc glossandus est D. Aug. vt intelligatur tunc pœnitẽdum esse pœnitentia perfecta, id est contritione quo ad melius esse, vel saltẽ imperfecta, id est attritione: quæ sufficiat tollere obicem sacramento & sic quoque glossandæ veniunt reliquæ authoritates.

¶ Ad locum Petri Actor. 2. vbi dicitur, agite pœnitentiam & baptizetur vnusquisq; vestrũ. Respondetur quòd sicut D. Tho 2.2. ait in casibus moralibus consciẽtiæ magis esse stãdũ vsui Ecclesiæ quæ est columna, & firmamentum veritatis quàm dicto, & authoritati alicuius doctoris etiam sancti, scilicet, Aug. aut D. Hier. ita circa interpretationem alicuius loci sacræ scripturæ dubij, magis standum est interpretationi Ecclesiæ, aut Concilij: quàm interpretationi alicuius doctoris etiã sancti. Cũ ergo interpretatio huius loci adducti ex D. Petro iam conster ex Concilio Tridentino [y] Vbi

[y] *Concil. Trid. sess.* 14.

Vbi decernit côtritionẽ imperfectam, quam vocamus attritionem, idoneam esse in sacramento ad impetrandam gratiam, non oportet nos diuexare in quærendo alias glossas. Quoniam D. Petrus cum de pœnitentia ibi coniungenda cum baptismo, fuerit locutus; intelligendũ est locutũ fuisse de pœnitentia contritionis, quo ad melius, & perfectius esse, vel saltem de attritione tollenti obicem ad minus.

¶ Ad rationem Victoriæ responsio est plana, scilicet, quòd sacramentum baptismi, cum ad minus præexigit attritionem, non destruit naturam; sed perficit in eo, quo deficere poterat. Nã deficere poterat in habenda côtritione, quæ extra sacramentum ad gratiam erat necessaria. Supplet autem baptismus in hoc quod ad id cum sacramento in re, satis sit apponere attritionem. Sicut secundum D. Thom. fides circa sacramentum Eucharistiæ non destruit naturam sensuum, si in eo in quo sensus deficiunt; ipsa sufficit quia & si sensus deficit, sola fides ibi sufficit. Sic & sacramentum pœnitentiæ nihil naturale destituit dum cum attritione sufficit ad gratiam, supplendo defectum contritionis alias extra sacramentum in re ad gratiam necessaria.

¶ Ad aliud argumentum desumptum ex assertione Soti sentientis præceptum dilectionis Dei super omnia tempore quo baptizatur adultus, eum obligare ad reamandũ tam illustrissimum amatorem, qui per baptismum, sibi illum incorporat: dicimus primò quòd licet hæc assertio Soti aliquibus nõ placeat ex eo, quòd ad id obligationis, tunc nulla ratio vrget, tamen & si propter authoritatem tanti viri, & eius apparentes rationes, eam vt omnino improbabilem non ausim refutare: non tamen inde sequitur, quòd contritio ad baptismũ sit necessaria, ex eo quòd dilectio tunc habita Dei suaptè natura parit contritionem, potius quàm attritionem. Primò quia responderi potest quòd esto donemus præceptum dilectionis Dei tempore baptismi adultum baptizandum obligare: sed credo vt bene aduertit Nauarrus, non est necesse quod punctualiter pro tempore applicationis formæ, aut materiæ baptismi obliget. Quia satis est ad illius impletionem paulo ante baptismũ, vel paulò pòst in actum huius dilectionis prodierit, vel prodeat baptizandus. Secundò, quòd esto pro tempore intinctionis baptismi, tale præceptum punctualiter obligaret, vt sentit Sotus, non tamen inde sequitur, quod tunc non satis sit

attritio

attritio ad gratiàm cum baptismo. Tunc quia potuit tunc formaliter diligens formaliter, & actualiter in actum contritionis non prorumpere, tunc quia quanuis secundũ sententiam communem, tempore adimpletionis præcepti dilectionis Dei, teneatur omnes suos actus sic diligens referre in Deum, tamen si actum attritionis: si quem pro tunc habet referat in Deum, non propterea sit contritio, cum ex obiecto suo: sit attritio. Sicut nec actus morales virtutum acquisitarum, per hoc quòd à virtute charitatis referantur in Deum, secundum sitam substantiam non desinunt esse naturales actus, & hæc satis de tam scitu digna, & controuersa quæstione.

¶ Et quanuis prolixus videar, adhuc animaduertentem hic lectorẽ cupio, vt discernere possit ex tam diffidentibus sententiis doctorũ, quàm diffidentia corollaria ab ipsis inferantur Nam Sotus contra primam conclusionem videtur inferre, quòd dicentem non se pœnitere propter Deum ipse non auderet absoluere. Nauarrus vero contra secundam conclusionem videtur inferre summa lat.c.1 num.39. non audere asseuerare quòd liceat ministris in regionibus Indiarum baptizare Indos adultos, quanuis videant eos non pœnitere ob amorem Dei sed ob alias causas. Sed ego acceptandam esse duco circa hoc doctrinam Metinæ [z] cum grano tamen salis, quòd si confessor videt pœnitentem carere contritione perfecta, attritione autem, quæ dolor est imperfectus non carere, sic monitum illum esse curet. Frater esto verum sit ista tua attritio, & dolor imperfectus quem ostendis te habere, per se solum non sit sufficiens ad obtinendã veniam peccatorum à Deo: quia non doles eo quòd eum offenderis vt par erat, nihilominus tamen virtute sacramenti, & meritorum Iesu Christi in eo applicatorum, licet tantum cum isto dolore imperfecto accedas, cum pœnitudine etiam, qua te pœniteat de eo: quod te non pœniteat offendisse Deum tantopere, sicut pœnitere rationabile erat, virtute sacramenti assequens gratiam, & amicitiam Dei. Notanter dixi cum grano salis. Quia vltra hoc, istum pœnitentem admonendum censeo, exhortandúmque ad amorem Dei, perfectúmque dolorem, scilicet, contritionis habendum, & vt emuletur Charismata meliora, ne pereat de via iusta. Nam iste dolor attritionis imperfectus licet cum sacramẽto ad gratiam Dei resarciendam,

z *Summ. fol.294.p.*

ς 2 ciendam,

ciendam, sufficiat; sed ad eam conseruandam non tantoper-e, sicut contritio, id est, dolor de offensa Dei & eius amor, confirmat, nec tam efficaciter.

¶ Veruntamen ne corollaria Soti & Nauarri refutemus omnino, vera illa esse censemus & consentanea obseruatur nō absolutè, sed in casu, quo accessuri ad sacramentū pœnitentiæ, aut baptismi, sic tantum dolerent de peccatis propter pœnas inferni, quòd positiuè excluderēt respectum propter Deū, vt si baptizandus, vel absoluēdus diceret, nō dolere de peccato quia per illū Deū offendi: sed propter vitandā pœnā. Aut si hanc iniquam, & seruilē conditionē apponeret, si non essent pœnæ inferni me territātes, de adimplendo præcepto baptismi, aut pœnitentiæ non curarē, certè non esset absoluendus, hic aut baptizandus, & in hoc bene dicunt Nauarrus & Sotus. Quia ille tunc dolor, neq; attritio esset, neque idoneus dolor ad iustitiam impetrandā cum sacramento. Secus si ista exclusio positiua non fieret, nec mala alia & seruilis apponeretur conditio.

CAPVT X.

¶ *In quo actu cōsistat essentialiter cōtritio, an iste actus detestationis nollē offendisse Deum, sine dolore sufficiat ad remissionē peccatorū. An sacerdotes, Diaconi, Subdiaconi, Acolyti, prædicatores ad sua officia in gratia peragenda conteri teneantur.*

QVoniā de necessitate confessionis à nobis cœptum est agi, ante quàm cętera ad hanc materiā attinentia prosequamur, non erit præter propositum: vt si quia ex mente Nauarri[a] [b] Soti & Caietan.[c] Paludani[d] Scoti[e] est, quòd contritio quo ad suā essentiam est iste actus nollem peccasse, Deumq; offendisse quærere, vtrū iste actus detestationis nollem offendisse Deum, si sumatur sine dolore peccati: sufficiat ad delenda peccata, quando sic sine dolore contingeret, affirmat sic Scotus loco citato art. 3. quem late sequitur Vega.[f] Nauarrus[g] verò eā quæstionem indiffinitā reliquit. Igitur vt quid circa eā sentiamus, aperiamus, dicimus primò, quod concipere aliquem istam detestationem, scilicet, nollem offendisse Deum absque aliquo dolore, est de rarò contingentibus, de quibus, lex parum curat.[h]

¶ Secundò dicimus quòd dolor sequitur ad istam detestationem

a Sū, lat, c. 3, nu, 2,
b In 4, Sententiarum.
c In 2. Tomo q. 1.
d In 4 dist, 7.
e 4, dist, 14. in fin,
f Li. 14. c. 5. & c. 18. de iustif.
g In sum. lat. c. 1. n. 6,
h L. nam ad ea. ff. de legib.

nollē peccasse, sicut effectus ad causam secundū mentē Nauarri[l] dicentis quod cōmunis modus loquendi probatus à Conc.Florentin.& Trid.[k] c 4. per quem contritio definitur esse dolor intelligendus est causatiue, hoc est quòd est causa doloris. Eiusdem sententiæ est Sotus in 4.sent. dicens indubie detestatio pœnitentiæ est non absoluta sed conditionalis, scilicet nollem peccasse, si esset possibile: sed quia videt esse impossibile, mœret de offensa Dei.

l *Sum. lat. num. 26.*

k *Sess.14. cap.4.*

¶ Tertiò dicitur quòd sicut visio Dei clara ad quā suapte natura sequitur delectatio maxima, non esset omnino consummata si per potentiam Dei absolutā sumeretur sine illa ex ea dimanante delectatione, ita ista contritio, quæ essentialiter consistit in hoc actu ex auxilio speciali Deo habito nollem offendisse Deum, nō esse omnino consummata contritio, si contingeret haberi sine dolore de offensa Dei, quæ solet ex tali detestatione dimanare.

¶ Quartò denique asserimus quod tutius, & magis affine Concilio Tridentino est dicere, quòd si illa detestatio nollē peccasse cōtingeret alicui sine hoc quòd doleret de offensa Dei, idest, si hunc dolorem respueret positiue, non sufficeret per se ad delenda eius peccata, & hoc sub Ecclesiæ censura dictū sit, licet Sotus dicat quòd carētia doloris & tristitię nō est signū impœnitentis cordis præsertim imperfectis viris, in quibus ex contēplatione Dei minuitur vel tollitur, patet nam Concilium Trid. sic ait, contritio, quæ primum locum inter prædictos pœnitentis actus habet, animi dolor, & detestatio est de peccato cōmisso, cum proposito nō peccandi de cętero. Fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniā peccatorum hic cōtritionis motus necessarius, & in homine post baptismū lapso, ita demum pręparat ad remissionē peccatorum: si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Ecce vbi Concilium est expresse dicens quòd contritio animi dolor est, & quòd hic motus doloris quouis tempore ad impetrandam veniā peccatorum fuit necessarius, ergo iste motus nollem peccasse: si per se sine tali dolore sumatur eū excludendo positiue non videtur sufficere saltem extra sacramentum. Nam vtrum in sacramento sufficiat huius censuram ecclesiæ sanctæ Catholicæ committo quanuis Concilium videtur sonare vniuersaliter quòd talis dolor quouis tempore fuit necessarius

Sotus 4.

Sess.14. cap.14.

ergo etiam tempore sacramenti requiritur contritio, scilicet imperfecta ad minus, quæ attritio dicitur, quæ cōtineat dolorem formaliter vel secūdum alios causatiuè saltē nam alias suspectus esse videtur omnis detestationis modus, scilicet, quod non sit ex speciali auxilio Dei, & motione spiritus sancti, quando non prorumpit in aliqualem dolorem aut si non aptus natus est causare dolorem.

¶Præterea vt reliqua de necessitate contritionis persequamur quæritur, an ministri Ecclesiastici q implicati sunt culpis lætalibus, si ministrent sacramenta sine prævia contritione, peccent mortaliter: Circa quam quæstionem aliqui timide, & quasi subdubitantes, neq; pro certo affirmantes dixerunt, ꝙ forte minister qui sine complacentia peccati proponens se emendare, administraret sacramentū, licet probè nosset se nō esse contritum: sic administrando sacramentum non delinqueret mortaliter. Moti enim sunt ad id suspicandum his rationibus: primò quia nō est tā facile habere contritionē, & accedit ad hoc ꝙ nisi ratione cogente nō debemus superinducere obligationem illius. Præterea ad idē facere videtur, quòd ministri in displicentia peccati accedētes, ad administranda sacramēta, nō videntur profanare illa Dixerunt forte quia hæc argumenta non persuadent efficaciter, & quia nullius grauium doctorum visus est tam laxè, & largè loqui: vt sic accidentes ministros administrandum sacramenta excuset.

¶Ideo pro decidenda quæst. statuitur prima conclusio cōtritio, seu attritio probabiliter extimata contritio, sufficit ad licite administranda omnia sacramēta, non tamen satis est adhuc attritio cognita Patet quia cum sola attritione cognita, dispensare sacramenta, est illa cum conscientia mortali ministrum, qui sic peccauerat, ea administrare. At cum conscientia peccati mortalis sacramēta administrare, vt omnibus est in professo, culpa mortali non caret, quia tunc minister ad dispensanda sacrosancta mysteria irreuerēter accedit. Quia neq; cum illa dispositione, quam à Christo accepit, hæc sacramenta dispensaturus accedit Et quanuis alleget non esse ita facile in contritione accedere, adhoc tamen ex vi officij, quod hac cōclusione continetur, tenetur, quòd si in hoc desit, sibi imputet.

¶Secunda conclusio, non solū sacerdotes, sed diaconus, & subdiaconus ex officio ministrantes in mortali, id est,

cum

cum sola attritione cognita, sine contritione vera aut probabiliter extimata, quàm probabiliter existimēt se habere, peccant mortaliter. Hæc cōtra Sotum in 4. inquantū hæc conclusio diaconos & subdiaconos etiam inuoluit, nā Sotus, vt probabilius sibi videtur, solos sacerdotes ad peragēda diuina mysteria in gratia obligat: scilicet, consecrandum, & ad sacramenta administrandū, sed tamen nostra conclusio fuit patris fratris Ioannis de la Peña, imò nostra conclusio est D.Thom.[l] est communior & verisimilior patet. Quia satis est ad inducendum super diaconos, & subdiaconos hāc obligationem ministrandi in gratia q quoad suum ministeriū sint consecrati, exerceántque illud ex officio, non enim requiritur q actus sui ministerij, actus sit sanctificatiuus.i.cōferens gratiam, & sanctitatem cōtra Sotum. Satis autem est ad id ministerij in sua initione receperint gratiam, & quòd actus illorum sint sacri, & quia diaconus & subdiaconus circa corpus Christi verum, vel circa eius materiam actum habent immediatè.

l In additionib q. 46. art 3. ad 4.

¶ Non tamen ex hac ratione contra nos sequitur q Episcopus in mortali peccato ministrans benedictiones, & consecrationes conficiens præter sacramenta, ideo reus fiat peccati mortalis, quia non est principaliter consecratus adhæc munia, & hæc munia circa corpus Christi mysticum versantur. Sicut nec mortaliter fidem tuetur, quia licet iste actus sit sanctissimus, sed non dicitur sacer, prout sic dicitur actus attinens ad Corpus Christi verum, vel ad eius materiā immediatè actus sacer. Cuius rei gratia, cōfirmatus sacramento confirmationis ad ex officio pugnandum pro fide, vt miles Christi licet ad id muneris per tale sacramētū sit. Chrismate inunctus: non tamen si in mortali defensauerit fidem, ideo reatum incurret culpæ mortalis. Quia nec iste defensionis actus, admodum prædictum est sacer, neque constat voluisse tutari fidem tanquam ex officio.

¶ Quare sine vero fundamento puto esse illā opinionem Nauarri astruētis: quod prædicator occultè criminosus prædicans, mortaliter peccat, eo quod iure positiuo prædicatio annexa sit sacerdotio, quia planè fallitur, quia annunciare verbum Dei nō est ad sensum prædictum actus sacer, neque ad id officij prædicationis consecratur sacerdos principaliter. Vnde talis prædicator: qui occultè peccator est, si vellet absque crimine suum exercere prædicandi munus, intendensque

dénsque animarum fructum si ad cōcionandum accedit secundum Caietan.non ideo sit nouæ culpæ mortalis reus. Secus esset:si in mortali publico concionaretur. Quia tam tūc, & ratione scandali,& quia de prædicatione verbi Dei quasi iocum videretur velle facere, nouam sic concionādo super adderet reculpam mortalem.

¶ Tertia conclusio acolyti, & minoribus ordinibus initiati,in mortali peccato ministeria suorum ordinum ministrātes,non ideo super se nouam superinducunt culpam mortalē. Ista conclusio communiter est recepta vt in suis scriptis tradidit frater Ioannes de la Peña,& patet. Quia nō sunt distinctæ vestes pro ipsis vnde non vidētur ministeria horum ordinum ex officio exercere. Et licet Conciliū Tridētinum hæc ministeria restaurari mandarit, nescio quomodo hoc executioni sit mandatum, & tandem licet ex officio exercere hæc sua munia esset in vsu, ex paruitate materiæ excusarentur à mortali,etiam si ordines minores sacramenta omnino esse constaret. Vnde neque ratio aliquorū hic scrupulizantium sufficienter probat oppositum, quando dicunt se multum timere quod acolytus ministrans in mortali, si id agat ex officio peccet mortaliter,sicut & hostiarius hac sola moti ratione. Quia aperire ianuas dignis, & arcere ab ingressu Ecclesiæ indignos,ministeriū est graue,eo quod & aliquādo cum periculo mortis,indignis ingredi conantibus tenentur resistere,quia certè nō est actus tā sacer sicut subdiaconi,quia nec materiæ Eucharistiæ ita propinquus est. Vnde sicut licet concionator cū peruertuntur simplices populi ab hæreticis,teneatur resistere etiā occumbēdo morti: non tamen defendendo fidem in culpa lętali præsertim occulta peccaret mortaliter. Ita neque in præsenti casu acolytus vel hostiarius.

¶ Quarta conclusio,sacerdos qui arctatus necessitate sine solēnitate baptizat in mortali puerulum iam agonizantem statim moriturū subito, quia casus nō permittit solēnitatē exorcismorū:non peccat mortaliter. Ita D Thom.[m] ait peccare ministrum existētem in mortali si solēniter vel sine necessitate baptizet. Patet conclusio quia tunc nō videtur ex officio baptizare sacerdos,quia baptizat in casu in quo etiā laicus,deficiēte sacerdote posset,& deberet baptizare, vnde patet dissonam quoque à veritate esse sentētiam Andriani, Paludis,& Capreoli asserentium laicum in necessitate vrgēti,

m in q. Sen.dis.5.

ti,vbi abest sacerdos,in mortali baptizantem nouum committere peccatum mortale. Quia certe etiam si occurrãt illis peccata mortalia,cum ex officio non competat eis baptizare,ratione sacramenti baptismi à se tunc conferendi, ad contritionem non tenetur.

¶Quinta cõclusio, probabile valde puto quod curatus, aut sacerdos,qui de eius licẽtia inter est matrimonio de prę senti contrahendo,coniungendo matrimonio aut impertiẽdo benedictiones,etiam si id faciat in mortali, nõ ideo nouũ incurrit peccatum mortale, hæc conclusio patet,quia licet Canus neruose contenderit per multa argumenta probare de essentia matrimonij quatenus sacramentũ est, esse ministerium sacerdotis sponsos coniungẽtis tamen iã communiter tenetur,quod & tenuit in.4o. Sotus vere ante Concilium Tridentinũ matrimoniũ inter contrahentes de præsenti sine sacerdote contractum nõ solum contractum esse ciuilem:sed sacramentum verũ inter eos intercessisse cuius ipsi contrahentes applicando materiam, & formam fuere ministri, idémque videtur sensisse D.Thomas ante concil. Triden.matrimonium sine sacerdote cõtractũ fuisse sacramentũ.Quod & Cõcilium Tridentinum insinuare videtur [n] vbi dicernit matrimonia clãdestina liberorũ contrahentiũ consensu facta rata,& vera matrimonia esse, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit,vnde cum Concilium ibi statim ad huiusmodi matrimonia sine parrocho,vel alio sacerdote,de ipsius parrochi vel ordinarij licẽtia,& duobus vel tribus testibus contracta,de cætero irrita esse & nulla decernendum accedit prius illegitimat materiam dicendo & declarando, quod sancta synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, vbi contractum talem ex parte inhabilitatis materiæ,id est,sic contrahentium irritum esse decreuit, & non allegauit causam immediatam irritationis matrimonij esse absentiã curati,vel alterius sacerdotis de eius licentia.Nã si Cõciliũ sensisset sacerdotẽ esse iure diuino, matrimonio vt sacramẽtũ est,necessariũ ministrũ, & hanc rationẽ ad irritũ decernendum contractum attulisset.s.quod alias fieret sine ministro iure diuino necessario,& requisito, igitur si sacerdos iure diuino sacramẽti matrimonij necessarius ministet non fuit:sed ex statuto Ecclesiæ coniungere matrimonio & benedictionem impertire contrahentibus sibi competit,sequitur citra crimen mortale possit ibi sua munera exercere,

Canus in libro de locis

n Sess. 24 ca. de reform.

etiam si sit conscius sibi culpæ mortalis.

¶ Sed ne tot accumulemus cõclusiones hic, quasi corollarie subiungimus, quod & Caietanus tradit in opusculo de vsu rerum spiritualium in mortali, scilicet, ministros, qui nõ ex officio cantant Epistolam in choro, & sacerdotes ibi capitulantes, & officiantes, etiam si extra gratiã tũc sint, mortale peccatum non incidunt, quia cantantes epistolam ex officio non faciunt dum in choro cantant.

CAP. XI.

¶ De dispositione ad sacramentum Eucharistiæ lďte disputatur; & an in aliquo casu sine previa confessione licite suscipiatur.

CÆTERVM quoniam de contritionis necessitate in ordine actiuam sacramentorum collationem, & administrationem dictũ est abundè, superest vt de necessitate cõtritionis in ordine ad susceptionem passiuam eorum disseramus, & quia inter sacramenta dignissimum est Eucharistiæ sacramentum, quia corpus Christi realiter continet, ab ipso exordientes primam sic statuimus conclusionem.

¶ Prima cõclusio, qui sibi cõscius est alicuius culpę mortalis, siue sacerdos sit, siue laicus, sine præuia confessione, ad sacrum sanctæ Eucharistiæ sacramẽtum accedere nõ potest licite, etiam si sibi quantumuis contritus esse videatur. Hæc sententia vt refert Canus [a] Theologorum erat communis contra Caiet.[b] & 1. ad Corint. 2. in illa verba. Probet autem, & contra Ricardum [c] Petr. de Palud.[d] Adria.[e] & contra Abbates[f] celebratione missarũ: sed iam maiori pollet hæc conclusio authoritate: quia ipsissima Concilij Triden. declaratio est dicens communicare volentibus reuocandũ esse in memoriã eius pręceptũ, probet seipsum homo. Ecclesiastica consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, vt nullius sibi cõscius peccati mortalis, quantum sibi contritus videatur absque præmissa sacramẽtali confessione ad sacrã Eucharistiam accedere debeat. Quod à Christianis omnibus etiam ab his sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta synodus perpetuò seruandum decreuit, modo nõ desit illis copia cõfessoris, q si necessitate vrgẽte sacerdos absq; præuia cõfessione celebrauerit, quã primũ cõfiteatur. Hoc côcciliũ Tridẽtinũ[h] in forma declarauit super

a in relec. de Pœnitentia. b 3. par. q. 8. ar. 4. & in Summa Ver. communio c dist. 17. art. 5 quæ. 6. d 4. dist. 9. 1. e q. 3. d. Confes. f in ea. de h. m. decẽ. ii. mis. g Ses. 13. c. 7. h Ses. 13. can. 11.

super adiiciens quod si quis contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiã publicè disputando, defendere præsumpserit: eo ipso excommunicatus existat.

¶ Sotus autem in 4. quasi declarans illam limitationem Concilij nisi desit illis copia cõfessoris, tres aut quatuor casus adnumerat, in quibus nõ habita copia confessoris, licet celebrare aut communicare. Primus est quãdo sacerdos est mutus, aut surdus: cui infirmus cõfiteri nõ possit, neque adest alius sacerdos, qui in articulo mortis vbi iam infirmus est in periculo possit eum audire, poterit, tunc talis infirmus contritus suscipere Eucharistiam.

¶ Secundus casus est quando plebanus sacerdos, vel rusticanus longe esset distans à confessore legitimo posset, vno festo, vel duobus sine confessione celebrare: sed nõ pluries. At vero qui in cõcubinatu esset sacerdos, debet potius saluti animæ suæ consulere: quam temporali vitæ, aut honori, & à sacramentis abstinere quamdiu occasiones peccandi non amouet. Ita Sotus cui subscribit Metin.[i] ait, quod pœnitẽtes cogendi sunt occasiones periculosas peccatorũ relinquere, idéq; dicẽdum esse de eo, qui quasi quotidie, quo, celebraturus est missam accedit cum casibus reseruatis ad cõfessionẽ contendens quod necessario absolnẽdus sit à confessore, in suisq; defensam allegat, quod si nõ celebrauerit, vel cõmunicauerit, suum palã fiet, detegetur que delictũ Quia huic inquit ibi Metina negãda est absolutio. Imò dicẽdũ est ei quò placeret confessori, eius criminis, detectio fieret, vt pœnam subiret, & resipisceret, per eam, quẽ non pudet tam audacter offensas contra Deum cumulare, idcirco Christus Dominus talibus indicit, si oculus tuus scãdalizat te erue eum, & proiice abs te.

i *Sum. in str. El. Cõfessor fol. 199 pag.*

¶ Sed quia in hoc secundo casu Sotus notanter visus est dicere, si longe esset distans à confessore rogitare perget lector quanta futura sit ista distantia, & longitudo? quæ talẽ sacerdotẽ plebanum, excusaret semel, aut bis in casu Soti ab accedendo ad legitimum confessorem pro cõfessione illi facienda. Respondeo quod cum aliqui dicant, excusari tunc à cõfessione: si legitimus cõfessor distet per tres, aut quatuor leucas: sed ego dico quòd magis volo id arbitrio sapientorum doctorum arbitrandũ relinquere.

Matth 5. Qõ. 1.

¶ Non tamen quanuis frater Iosephus obmurmuret contemnandam hic esse censeo sententiam Soti in 4. maximè

quia fuit etiam Victoriæ vbi ait accedētes ad Eucharistiam non decere vt confiteantur peccata quorum fuerant obliti sacerdoti iam in altari existenti, & iam in procinctu ad cōmunionem astantibus impendendam, quia si communionē sine nota scandali in aliud tempus differre non potest, talis potest communicare in hoc casu cum contritione illorum, & cum proposito postea ea confitendi.

¶ Tertius casus in quo non habita copia confessoris licet celebrare, aut communicare, est quādo imminet præceptum communicandi, neq; adest copia sacerdotis potentis absoluere: sed hoc intelligitur: quando citra scandalum non potest quis excusare communionem, alias satius est abstinere ab eucharistia. Nam nō habita copia potētis absoluere nullum erit peccatum non communicare cessante scandalo.

¶ Ad hunc casum reducitur & illæ vbi religiosus habet casum reseruatum, neque adest prælatus, neque alius qui illum possit absoluere, & adest tempus, in quo omnes religiosi accedunt ad communionem: tunc propter scandalum vitandum, si ex omissione communionis orietur, cum contritione, & proposito confitendi illum, vbi fuerit confessoris copia, potest ad communionem accedere.

¶ Supradicti tamen casus intelligentur vbi non sit crimē annexū habens excommunicationem: quia excommunicatio, neq; propter scandalum, aut generale præceptum de cōmunione, non licet ad sacramentum accedere: & quamuis in hoc postremo de excommunicato, tam rigidè Sotus loquatur: sed in materia de confessione, & de reseruatione casuum hunc rigorem aliquantisper remisisse videtur, vbi sic ait in absentia Episcopi, & superioris. Si casus reseruatus annexam habeat excommunicationem, si sciret puniretur qui tunc sine confessione susciperet Eucharistiam: sed si secreto esset excommunicatus grauissimum deberet esse scādalum: cuius euitatio causa posset esse legitima suscipiendi sacramentum Eucharistiæ, præsertim si esset excommunicatus propter casum in Cœna Domini, vel hæresim, neq; ad euitandum quodcunque scandalum auderem consulere, inquit Sotus: sed solum propter grauissimum scandalum vitādum posset excommunicatus secreto in illo casu communionem suscipere. Si autem casus reseruatus esset non habens annexam excommunicationem: tunc nisi ad vitādum magnum scandalum, non licet & hoc semel permittēdum est, ne detur

causa

ausa communicandi sine absolutione, idque contrito & arato pro tempore satisfacere superiori suo, obtinendo bsolutionem ab illo.

¶ At inquiret aliquis in casu quo quis habet casum reser- Qō.2. atum superiori sine annexa tamen excommunicatione, & abet alia confitenda peccata mortalia non reseruata, & se- uitur graue scandalum, si omittat tunc tempore præcepti ommunicare,& prælatus est absens: qui possit absoluere à eseruato,an vt communiter teneatur de reseruato, & non eseruatis integram confessionē præmittere,si sit copia con- fessoris aliàs legitimi,& præsentis:qui potest absoluere à nō seruatis?Respondemus planè nos sentire in hoc casu con- ltius & verisimilius esse,&tutius esse dicere,quod tenetur: uia tenetur se probare per cōfessionem eo modo quo po- st.Et quia sic absolutus directè à nō reseruatis,in foro cō- ientiæ consecutiuè remissionem accipit, & peccati etiam seruati, licet cum obligatione obtinēdi absolutionē illius eseruante.Ergo sic magis securus, & probatus accedit ad ıcharistiam, Ergo conformatus est sanctioni Cōcil. Trid. uòd tunc tenetur istam præuiam confessionem facere.

¶ Reuocari quoque hic in dubium posset cum conscië- peccati mortalis accedens ad sacrosancta Eucharistiam, usa adimplendi præceptum de communione paschali,an æceptum tale adimpleat. Cui quæstioni Sotus respondet, asserit nō implere præceptum communionis, qui in pec- to mortali scienter recipit illā: quia peculiari ratione hoc ramentum,quia nutritiuum alimentorū est animæ, præ- egit vitam gratiæ. Cui contra dicere videtur aliquantu- n Metina 12.vbi ait præceptum Eucharistiæ, quoad sub- ntiam posse impleri in mortali: sicut communis opinio ntra Durandum dictat.s. ꝙ præcepta de sacramentis pos- nt extra gratiam impleri, quoad substantiam, quia tunc cum conscientia mortalis adimplendo ea, non videtur mmitti peccatum tale indignæ sumptionis contra præce- um de recipiendo sacramenta, sed contra illud præceptū, òd sancta sanctè sunt tractanda, & quòd cum puritate n diuina sacramenta sunt sumenda præsertim Euchari- e propter specialiorem quam exigit dispositionem, pro- r quòd probabilem etiam reputat opinionem Soti op- sitam.s.quòd præceptum Eucharistię,si quis accedat cum nscientia mortalis, non implet,sed ipse Metina, cui ego magis

l part 1. fol.205. magis accedo in summa,[l] probabilius esse censet. ꝙ in peccato recipiens Eucharistiam, licet peccet mortaliter contra illud præceptum de accedendo purè ad tam purissimum sacramentum, tamen talis implet præceptũ Ecclesiæ etiã si in mortali receperit, & ita credo vsum hanc sententiã confirmare:nam huiusmodi non iubentur sacramentum Eucharistiæ iterum sumere,neque confessores,id curant mandare.

¶ Cæterum addit Sotus ꝙ corpus Christi potest laicus manu tangere in necessitate, vt si decidit in terram neq; sit qui eleuet sacerdos,& licet esset in peccato tunc, si tamẽ reuerenter in absentia sacerdotis faceret:credit Sotus, ꝙ non peccaret. Secus est,inquit, si osculo adoraretur ab infirmo non potente illud recipere,an esset tunc mortale, licet non graue,ac si susciperet illud in mortali.

¶ Præterea propter specialiorem quàm hoc sacramẽtum Eucharistiæ exigit dispositionẽ, licet Sotus in chartula suæ doctrinæ asseruerit pueros ante 14. annũ,& puellas ante 12. præcepto Eucharistiam recipiendi nõ teneri,tamen consultius Metina[m] affirmat arbitrio confessoris docti relinquendum fore, vt arbitretur, an talis puer sufficienti vigeat vsu rationis, vt accedere ad hoc sacramentũ possit & accedente arbitrio confessoris de sufficientia vsus rationis ad id, obligatione tenebitur cõmunicandi. Hoc autem si intelligo, inquit Metina,excepto nisi aliquibus locis consuetudo inoleuerit,ꝙ nullus cõmunicet,antequam attigerit 12.vel 13. annos,tunc non peccaret,qui non cõmunicaret ante.Si tamen confessor reperierit puerum bonæ indolis intellectu sapientiaque ornatum,huic indicturus est confessor, ne seruet cõsuetudinem,sed accedat communionem: quia omnes pollentes vsu rationis ad communionem tenẽtur:sed ego hoc postremum dictum Metinæ limitandum censeo, dum cesset graue scandalum, quod oriretur, ex eo quòd contra vsum patriæ talem puerum præsertim populo ignotum ante 12. annos accedere ad corpus Christi viderent oppidani: quia istud scandalum prius esset sedandum, ex eo quod de iure naturali est pusillorum cauere scandalum.

m in Sũ. cas.106. pag.2.

¶ Insuper propter hanc specialiorem requisitam dispositionem Metina[n] rectè docet primò,quòd post coitum mariti cum vxore,vel post pollutionem habitam in somnis, tũ propter reuerentiam debitã huic sacramento, tum propter ineptitudinem,& diuagationem mẽtis, quæ ex talibus causis

n In sua Sum.fol. 206.pa. 1.

is subsequi solent, statim altera die non est communicandum nisi iuxtà consilium sanctorum post talem pollutionē ic pollutus inueniat se deuotum, lachrymis suffusum, compunctione dispositum: quia disciplinam assumpsit, vel longiorem habuit orationem, & sic istam extraordinariam dispositionem sibi comparauerit: quia tunc bene accedere poterit, maximè, quia dæmon, vt impedimento sit, tales illusiones insomnis machinatur. Vnde pollutiones pullulent, vel tales pollutiones naturaliter aliquando ex superabundantia materiæ contingant. Veruntamen si post pollutionem præhabitam tali carentes deuotione, & lachrymarum compunctione, à communione non se abstinuerint, altera die, maximè si seipsos distracta mente videāt à peccato veniali non sunt impunes.

¶ Secundò perpendendum esse ait peccatorem nequissimum, quia ante non est confessus, non statim recipiendum re ad communionem, sed expectandum esset ei per. 8. vel ... dies; quia non vocat grandi irreuerentia, q statim post ... mitum suorum, scelerum os porrigat ad sumendum corpus immaculatissimum Christi.

¶ Tertiò aduertit, q quamuis peccata venialia non contrarientur charitati, tñ quia impedimēto sunt charitatis ferori, qui maximè congruit suscepturis hoc sacramentum: i facilè se præcipitant in venialia, neque de eorum d mitione curāt consulendi sunt, ne statim ad altare communicari accedāt. Immò, inquit, Metina zelo rigidus, q nō sunt mittendi statim accedere: quia tāta procliuitas ad venia- & eorum frequentia & feruorem charitatis præpedit, & ritatis argumentum, & nonnullam præfert indecentiā. ego intelligo hoc dictum Metinæ cum grano salis, q de e esse non sunt tales statim permittendi communicare, non de rigore necessitatis, quia venialia in hoc non nesario obstant: sed tales non permittendi sunt frequenter edere: quia talis procliuitas, & effrænatio ad venialia, quenti sumptione huius sacramenti non congruit. Non t hac ratione, inquam permittendi à confessoribus, non d venialia sint impedimentū ne hoc sumatur sacramen-: quia dūmodo homo satis cauerit, ne in peccato mor- communicet, quamuis pluries in anno accedat ad communionem secundum Sotum in 4. peccati mortalis redarnon potest, quia solùm peccatum mortale, aut ecclesiæ prohi-

prohibitio. s. excommunicatio est impedimentum necessitatis, & his est sensus 2. conclusionis D. Thom. ait Sotus, & sic temperamur rigorem Metinæ.

¶ Quartò animaduerterit contra opinionem Caietani asserentis ad dignam sumptionem huius sacramenti requiri actualem deuotionem, hoc est actualem considerationem. Qua considerat actu se suscipere Christum: vt eius fructum percipiat, sine qua actuali deuotione peccatum mortale esse, Christi corpus sumpsisse, falsam esse, & durissimam hanc Caietani opinionem: quia satis est, inquit Metina virtualis deuotio, hoc est quod præcesserit ante punctum sumptionis, vel in sacristia, vel in oratione, vel quando ante cõsiderauit se velle accedere ad suscipiendum Christum, vt ex tali sancto animæ cibo in eo coalescant virtutes Christianæ, superaddit Metina, quod terrorem merito ingerit, quòd si aliquis taliter esset indeuotus, qui nusquam huic consideratio ni intenderet: sed perinde in communicando, seu celebrando se gereret, sicut cerdo in conficiendis calceis, seu vt quilibet artifex mechanicus, qui solum causa quæstus sua officia exercent: tunc profectò si celebrando, & communicãdo propter abusum sacramenti non abesset à mortali talis abusus, & ausus.

¶ Præterea peccatoribus publicis quamuis contritis & confessis non est porrigenda communio antequam constet in populo scandalizato de eorum emenda, & publica satisfactione.

¶ Rursus pro complemento huius materiæ liber & documenta Soti satis cordata, & hic commemorasse. Primum quòd illis qui nullo sunt mortali reatu polluti, vtrumq; laudabile esse potest, & accedere, & nõ accedere ad istud sacramentum, quia istud sacramentum habet amorem reuerẽtiæ coniunctum, ita D. Aug. de ecclesiasticis dogmatibus, vbi adducit exemplum de Zachæo, & Centurione.

¶ Secundum eius documentum est. Si vnum alteri comparetur laudabilius est in prædicto casu sumere communionem, quàm abstinere, quia sumere ex duplici virtute perfectiori procedit s. ex amore, & spe seu fiducia. Abstinere autem ex solo timore, quia Deus inuitat, si quis paruulus
Prou. 9. veniat ad me. & quia secundum Ambrosium est cibus animæ.
Eccl. 14. Ergo frequentandus est, & quia ipse ait, qui edunt me adhuc esurient, & ait delitiæ meæ esse cum filiis hominum, ergo

nostræ

nostræ delitiæ debent esse cum illo. Quare illa regula Caietani dicentis, quòd qui non sentit se proficere, immo tepidus & frigidus sibi apparet, tunc abstineat & accuratius, & sedulo magis se præparet, quamuis non sit à Deo spernenda inquit Sotus, immo est auscultanda, quia procedit ab authore D. Tho. ° probet seipsum homo (vt ego hisce oculis prospexi) tamen aliunde cautè etiam perpendendum est ne dæmonum opera tepores nobis accidant, per quos moliuntur à sacramento arcere. Vnde ait Gerson perinde esse tunc abstinere, sicut cum frigescas, nolle ad ignem accedere. ° D. Tho. super Epi. Pauli.

¶ Tertium documentum eius est Illis qui corruptis affectibus fluctuant, licet quotidie resurgant, nō est sanum consilium quotidie ad sacramentum accedere, etiam si sint sacerdotes: tum, quia timendum est illis, ne sua pœnitentia sit legitima, tum quia tam sinceram, & castam reuerentiam afferre non possunt, vt sacramentum pro dignitate extiment.

¶ Quartum documentum sæculares coniugati qui rei familiari inseruiunt, licet à mortalibus sint liberi, non consuleré, inquit Sotus frequentius, quam à quindena in quindenam ad sacramentum accedere, quia vt ait D. Paulus isti non possunt non curare quomodo placeant sibi, & quia illa implicatio coniugalis non est congruens frequentiori sumptioni sacramenti. Facit adhoc quod in religionibus quando non sunt sacerdotes, non datur eis frequentius communicare, quanuis istud fiat, vt omnes accedant simul, neque expedit omnes cogere frequentius.

¶ Quintò eius documentum est si inter seculares esset aliqua persona probitate, & modestia insignis, nulla esset irreuerentia imo deceret forte semel in hebdomoda communicare crebrius autem nullatenus approbare possum.

¶ Sextò eius documentum, religiosi & sacerdotes dummodo integræ sint & probatæ vitæ, non modo nulla esset temeritatis effigies, verum etiā religionis exemplum quotidie celebrare, refert namque D. Greg. P beato Casio Episcopo Narmensi quòd cum quotidie celebraret, audiuit vocem de cœlo dicentem age, quod agis & nō cesset pes tuus, In natali enim Apostolorum venies ad me & eo vsque die post septennium migrauit ad Dominum. His documentis Soti suffragatur Metina q quòd statuere regulam generalem communicandi de octo in octo dies, non est sana doctrina, quia non omnes personæ æquali deuotione, & præpara- P Grego. li. 4. Dial cap. 56. q In sum. fol. 210. pag 1.

preparatione solitæ sunt se præparare, neq; sufficiēter quare D. Aug. & S. Th. & D. Bonauentura hoc reprobant. Quia nō est indulgenda licentia communicandi quotidie: nisi ad summum semel in septimana; nisi veluti altera esset sancta Catherina Senensis, sic Bonauentura, imò causa probationis patientiæ, & humiliationis, dilatanda esset ei communio per tres menses, quam dilationem si patienter tulerit & humiliter, talis persona dignā se ostendit: vt frequentius, scilicet, semel in hebdomada, vel de quindena in quindenam communicare sibi concedatur, hoc Medina sensate loquitur, sed in vtrisque ad documenta Soti, quæ limitatiora sunt.

¶ Cæterùm quia iā finem impositur sumus huic materiæ non prætereundam fore puto illam sententiam Soti in qua ait, qui Eucharistiā in mortali sumens; si sumendo non peccet; semper suscipit primam gratiam, & puto non esse vsquequaq; veram. Quia esse videtur contra D. Tho.[r] nisi iuxta limitationem ibi. D. Tho. positam intelligatur, Quia si accedit in mortali ignorato sine culpa sua, si doluit de peccato; sed non sufficienter est contritus, tunc nō peccauit sumēdo corpus Christi, quia homo per certitudinē scire nō potest vtrum sit verè contritus, & tunc primam gratiā consequetur. Alias si saltem non doluit attritione putata probabiliter contritione primam gratiam non consequetur: etiā si ignoraret inuincibiliter se habere mortale. Quia cum re vera in illo esset, auersus erat à Deo, & nullo dolore sufficienti cum sacramento tollere obicem se præparabit ad conuersionem & ad istud sacramentum, quod aliquando secundum Aug. per accidens viuificat mortuos, scilicet dum attritis simul putantibus se probabiliter contritos datur.

r In 3. ar. q. 80 art. 4. in solu. ad 5.

Q5. ¶ Sed tandem si sciscitatur aliquis vtrum venialia impediant effectum huius sacramenti, is consulat D. Tho. q. 79. ar. 4. ad 3. vbi sic respondet ad 3. dicendum quòd maior est virtus charitatis cuius est hoc sacramentum, quam venialium peccatorum, nam charitas tollit per actum suum peccata venialia, quæ tamen non possunt totaliter impedire actum charitatis, & eadem ratio est de hoc sacramento, hæc D. Thom. quia sacramentum hoc tollit venialia: quæ actualiter non sunt in complacentia, & ipsa venialia actum sacramenti totaliter impedire non possunt: sicut nec ipsum charitatis actum.

¶ An

CAPVT XII.

¶ *An contritio requiratur ad alia sacramenta suscipienda, & quo tempore obliget eius præceptum & de quadā difficili quæstione.*

QVoniā iam ad sacramentum pœnitentiæ, & baptismi solam attritionem cognitam sufficere probatum relinquimus: solum superest vt dolore requisito ad tollendam fictionem baptismi dum ficte fuit susceptus disseramus & in promptu est solutio istius quæstionis. Quia secundum D. Tho. & Caiet. & Duran. & Scotum, ad remittendum peccatū fictionis interuenientis in susceptione baptismi: si extra confessionem remittatur, requiritur contritio: neq; satis est attritio contra Palud.[a] Veruntamen de per accidens, & non de per se in casu hoc, contritio ad peccata præcedentia baptismum requiritur, nam si sola essent præcedentia peccata, sufficeret ad illa attritio. a Palud 4. q. 5.

¶ Notatu quoque dignum est, quod hic opinatur Sotus dum inquit, quòd gradus gratiæ conferendus in baptismo si abesset fictio, secundum Scotum, & secundum maximam probabilitatem postea ablata fictione, non confertur, sed solum remissio omnium peccatorum. Sed si per absolutionem tollatur fictio baptismi: tunc datur etiam gratia baptismalis. Sed hoc non vacat modo examinare, quia non transit sine difficultate. Et quia videtur oppositum verum prout autumant alij, scilicet, quòd etiam ablata fictione per contritionem, apte absolutionem consequitur gratiam baptismalem: sed tamen hoc verum est, quod ficte baptizatus cōfiteri non tenetur de peccatis commissis ante baptismum; sed de peccatis post commissis, & etiam de illa fictione secundum D. August.

¶ Ad hæc quia de dispositione doloris ad baptismum dictum est, & quia martyrium æquiparatur baptismo, qualis dolor peccatorum ad martyrium requiratur solet controuerti. Nā aliqui Thomistæ quorum opinionē Sotus reputat probabilē asseuerant quòd existens in mortali, dū dormit: si occcisus est pro Christo nō sufficit ei attritio, vt liberetur à mortali. Sed tamē Sotus & Caiet. in hoc casu dū ante somnum habuit martyriū in voto ei sufficere attritionē putant, sine qua, neq; baptismus peccatum delet, quia ad tollendum obicem cōplacentiæ necessaria est aliqua displicentia qualis ad minus est ista attritio. Et hoc videtur sententiæ D. Thom, Qō. 1

 postquàm

postquam in hoc casu, baptismo æquiparat martyrium.

Q. 2. ¶ At quia hæc materia non omnibus suis numeris absoluta maneret: nisi de qualitate doloris, qui ad alia sacramenta, excepto baptismo & Eucharistia, de quibus abunde dictum est, diceremus, dicimus primò quòd licet mag. ster Canus [b] ausus est dicere non esse penitus absurdum: si diceremus ad reliqua etiam sacramenta sumenda confessionem præuiam esse peccatori necessariam. Sed tandem concludit, quòd quia huiusmodi argumenta retundi possunt: & præceptũ eiusmodi non ratiocinatione sed traditione maiorum constare debet, dicamus sane confessionem ad reliqua sacramenta non esse necessariam.

b 6. part. Relect. de pænit. col. 351. quod ad reliqua sacramenta suscipienda necessaria sit sacramentalis confessio.

¶ Sit igitur responsiua conclusio, Ad recipienda reliqua sacramenta, scilicet, confirmationem, ordinem sacrum, extremam vnctionem, matrimonij sacramentum, requiritur contritio, vel ad minus attritio probabiliter extimata contritio, vt quando quis bona fide dolet de mortali & credit probabiliter quòd est contritus, quia dolet de offensa Dei: idoneum se reddit ad hæc sacramenta suscipienda. Hæc est Soti in 4. dicentis quòd attritio probabiliter existimata contritio sufficiens dispositio est ad hæc sacramẽta. Est Cani loco citato; qui & etiam ad ea suscipienda præuiam confessionem esse necessariam contendebat probare, quamuis hoc retractauit: tamen attritionem extimatam contritionẽ saltem requiri significauit. Patet ex D. Tho [c] vbi ait solum baptismum, & pœnitentiam quia medicinæ purgatiuæ sunt quæ dantur ad tollendam febrim peccati, posse dari non liberatis peccatis: dum per attritionem tollant complacentiã. At reliqua sacramenta; quia per se vt medicinæ purgatiuæ non sunt sic institutæ: nam sunt conferenda his, qui saltem per attritionem putatam probabiliter contritionem iam liberos à peccato se esse non putant. Et patet ex ratione Cani, quia ista sacramenta perfectionem gratiæ conferunt: tenuerunt hominem per gratiam confortatum; & talia non sunt peccatoribus exhibenda; quales certè sunt: qui cũ sint conscij mortalium, de eis non conteruntur vere: aut probabiliter iuxta suum arbitrium probabile, quia esset sanctum dare canibus, & porrigere margaritas ante porcos.

c 3. p. q. 80. ar. 4. ad 2.

Q. 3. ¶ Iam de reliquis, scilicet, de præcepto contritionis, quoquo tempore obliget partim ex his quæ dicta sunt, partim ex postea suo loco dicendis abundè erit explicatum. Nam obligat

obligat tempore mortis, & tempore præcepti confessionis; quod intelligitur, si tunc quia copia confessoris deest, sacramentum absolutionis in re non suscipitur. Nam alias cum sacramento pœnitẽtiæ in re, iam diximus sufficere attritionem cognitam. Obligat quoque in susceptione aliorum sacramentorum, & in sacramentorum omnium administratione, & in quolibet actu, qui requirit hominem sine peccato. Non autem quandocunque occurrit memoriæ peccatum tenetur cõteri: sicut neque confiteri. Neque si non conteratur in die festo quis, ideo delinquet mortaliter, nec etiã si practicè occurrant memoriæ peccata extra tempus præcepti, quia tunc secundum Sotum neque placere, neque displicere: sed neutro modo se habere, non est contemptus. Itẽ quia non ratione præcepti; quia nec tunc occurrit, neque ratione periculi, quia satis est cogitationem malam amouere.

¶ Tandem aduertimus quòd ordinandi sacris ad præuiam confessionem, si obligantur, idest, quia communicaturi sunt in missa, alias ratione susceptionis ordinis eis sufficeret saltem attritio extimata probabiliter contritio, sine qua si sacerdos celebrat, vt ex omnibus supra contẽtis conclusionibus liquet & peccat mortaliter; dum in mortali cãtat epistolam, & rursus dum Euangelium dicit; & rursus dum consecrat, & rursus dum sumit sacramentum, & rursus dum aliis ibi illud administrat secundum mentem doctorum: quamuis omnia hæc peccata vno duntaxat hoc verbo in confessione explicare possit sic accuso me, quòd in mortali celebraui missam, & alteri ibi etiam sumministraui sacramentum Eucharistiæ. Et hęc satis sint de hac materia. Parcat lector, & boni consulat si in materia tam proficua sciatuque necessaria ad salutem, ne quid prætermitteretur, plusquam par erat immorati fuerimus.

¶ At adhuc paululum pergimus immorari in hac scitu digna quæstione ab hac non abhorrenti materia, scilicet, qui natus est surdus, & mutus inter infideles, qui nunc conuertuntur in Indiarum nouo orbe, qui iam adultus euasit & petit baptismum, quia alios videt baptizari an sit ei conferendus. Et quidem non tam patens est quæstio vt statim occurrat menti quid sit dicendum. Nam aliqui Thomistæ, quibus ad manus casus hic euenit in regionibus Indiarum, non ausi sunt tali conferre baptismũ. Nã pro parte negatiua Qō. 4.

 hæ

hæ rationes vrgere videntur. Prima quia cum ad baptiſmũ in adultis requiratur diſpoſitio fidei abſolutè, & contritionis aut attritionis, ſi baptizandus mortalis peccati eſt conſcius, iſte quia mutus, & ſurdus à natiuitate fuit: vnde iuxta Matt. vl. præceptum Domini: ite docete omnes gentes, baptizantes eos, edoceri non potuit; vt baptizaretur, fide explicita & implicita videtur carere: eſt ergo indiſpoſitus. Iterũ demus quod poſſibile, & veriſimile eſt furatum fuiſſe, cum vxore aliena coiſſe, quæ acta mala eſſe etiam nemine docente exterius, lumen naturale, quod ſignatum eſt ſuper nos ei dictat. Quorum peccatorum contritione, aut dolore videtur carere, quid de neceſſitate doloris ad baptiſmum neceſſarij edoceri nequit. Ergò ne indiſpoſitò, & in peccato complacenti, detur baptiſmus, non eſt ad baptiſmum recipiendus ne ſacrilega ſit receptio.

¶ Sed in contrarium, hæ quoque præmunt rationes. Prima quia non eſt in via aliquis relinquendus, dum viator eſt extra ſtatum ſalutis. Negare autem huic petenti baptiſmum videtur illum tanquàm ſine ſpe remedij relinquere, ergo, item præſumendum eſt talem ſurdum à natiuitate & elinguẽ ſi cum ſignis petit baptiſmum à Deo de quo D. Ioannes ait quòd illuminat hominem venientem in mundum, fuiſſe illuminatum de fide ſupernaturali ſaltem implicita, & de dolore neceſſario quia Deus non deficit in neceſſariis Ergo eſt baptizandus.

d Lib. 1. de Adul- terinis cõ- iugijs ca. vlt. ¶ Et confirmatur ex D. Aug.[d] vbi catheeumenos retinentes adulterina conſortia ſi deſperati, & intra ſe pœnitẽtes iacuerint, neq; pro ſe reſpondere potuerint: quia amiſerunt vſum linguæ alio modo, baptizandos inquit huiuſmodi puto. Ergo ſimili ratione huiuſmodi mutos, & ſurdos à natiuitate: ſi ſigna contritionis tundendo pectus, vel aliter oſtenderent baptizandos eſſe cenſeret.

¶ Sed quia rationes hæ pro parte affirmatiua ſolutiones planas habent, & quia rationes pro parte negatiua vrgentiores ſunt. Si quis velit huiuſmodi baptizare ſurdum, & elinguem me authore non faciet, ſed expectabit iudicium ſaltem Epiſcopi: qui cum doctis ſibi adiunctis perſonis inueſtigare curet, an talis ex viuacitate indicij, ex inſpiratione Dei, vel exterioribus religionibus Chriſtianæ exercitiis, & ſacramentis à ſe viſis dati, apprehenderit pro ſalute animæ talia ſuſcipi, remedia diuinaque eſſe: & ab vno Deo

Deo cœli, & terræ instituta si hæc signis exterioribus se intelligere significauerit, simulque fidem de Deo se habere, doloremque de peccatis. Tunc his præhabitis si baptizaretur, non damnare ausim alias affirmatiuam relinquens, negatiuam citius amplecterer.

CAPVT XIII.

¶ *An ad cōtritionē requiratur amor Dei super omnia. An timidus de recidiuo absolutum propositum emendæ possit habere: an peccato veniæ sufficiat in morte.*

IAM postquam grauiores, quæ in materia contritionis pertractari solent, quæstiones discussimus: Reliqua sub breuitate optata perstringere nos oportet. Et primò occurrit quæstio virum ad contritionem requiratur amor Dei super omnia. Ad quam dubitatiunculam quia D. Thom.[a] Respondet: satis erit, si verba hic subiiciamus, Contritus tenetur in generali velle pati magis quamcunque pœnā, quàm peccare, & hoc ideo, quia contritio non potest esse sine charitate, per quam omnia dimittūtur peccata, ex charitate autē plus homo diligit Deū: quàm seipsum. Vnde charitas hoc requirit vt quamlibet pœnam homo contritus præeligat culpæ, sed in speciali descendere ad hanc pœnam, vel illam nō tenetur, quia terribilia, sicut etiam delectabilia plus mouent in particulari considerata, quam in communi. Immò stultè faceret, si quis super his particularibus pœnis se consultaret, aut alium: quia stat, quòd aliquis non refugeret pati mortem pro Christo, qui si descenderet ad considerandum singulas pœnas, magis retraheretur Ideo descēdente in talibus ad singula est inicere hominem in tentationem, & præbere occasionem peccandi. Quare satis est iste amor sine quo cō tritio esse non potest, sit maior quàm cuiuscunque rei quantum ad firmitatem, non tamen necessariò requiritur sit maior quo ad intentionem.

Q. 11

a T om. quodli. 11 artic. 1

¶ Quare Sotus in 4. docet satis esse discere pœnitētibus, quod dolor pœnitentiæ. s. contritionis procedere debet ex Dei amore. Amor antē Dei quando absolutè sumitur sine cōparatione ad aliud, licet nō sit amor Dei super omnia, non tamen ideo est malus secundum Nauarrum, eo quod non sit adeo firmus: sicut nec timor Dei ob pœnas non est malus, secundum suam substantiam, licet non sit adeo

firmus:sicut timor Dei filialis. At vero quia amor præsupponit spem:ideo amor requisitus ad contritionem requiritur,sit cum spe veniæ saltem virtuali.

Qō 41. ¶ Præterea,quia ex supradictis liquet contritionem propositum formale,de cætero non peccandi continere,quæritur an timor,quem quis concepit de sua fragilitate , & propensione ad peccandum sibi experientia teste , atq; ideo timet,se pecc turū,hoc propositū quod firmū esse debet, explodat.Et aliquibus videtur , quòd certè excludat:quia audies non rarò aliquem dicētem, quomodo inquam possibile est me habere propositū firmum,& voluntatē absolutam non peccandi de cætero qui multoties cū sim confessus hoc animo de reliquo cauendi statim oblata occasione præceps in peccata præterita rursum feror.Palam est,quod idem modo sim facturus, sed nihilominus respondentes ad quæstionem dicimus primò, vt scrupulosis mētibus medeamur, nō vt effrenibus fræna laxemus aliud est timere se peccaturum, b Quæ volumus nō timemus. & aliud velle peccare.Nā quia timor est de malo,qui [b] planè timet se peccaturum,certe videtur non velle peccatum.

Secundò dicitur , quod memoriæ dignum est cōmēdari, scilicet,quod non est idem prorsus propositum habere non vitandi peccatum:& timor in peccatum labendi , quatenus attinet ad timoratæ & scrupulosæ conscientiç viros.Nam ij soliti sunt tali timore ruendi in peccatum agitari , tamen proposito vitandi peccatū non carent. Immo in proposito cauendi sunt consolidati,sed neque idem esse extimatur: quatenus etiā attinet ad effrenatos antea:sed iam ad tollendas occasiones transuersos eos agētes in peccata, animum & vires applicātes:quia in his & timor ruendi , & propositū absolutum à culpis præteritis abstinendi coire possunt. Solum igitur in hominibus deprauatis , qui in eisdē peccandi occasionibus permanere,contendunt,timor, si quo teneātur labendi, & propositum resipiscendi compati non posse videtur :quia ij quam diu occasiones peccandi non amouent, propositum formale cauendi non videntur habere:quia animo formali,aut virtuali saltem redeundi ad vomitum peccatorum nō carent,& sic intelligēdū venit , quod Nauarrus summa Latina ait,scilicet,quod quoad propositum satis est pœnitens proponat non amplius peccare : proponatque id efficere ope diuina.Nec opus est credat se amplius non peccaturū,vel quod talis timor de cætero peccandi ab eo absit.

¶ Prętęrea

¶ Prætèrea hæsitabit forsitan Tyro aliquis, si verum est, ꝙ de cõtritione catholicè dicitur, quod ante susceptionem sacramenti in re, & gratiam amissam reparat, expiatque pec cata: quid ergo post eam præhabitam opus est sacramento confessionis, & eius forma, scilicet absolutione ad remitten da peccata & gratiam Dei conciliandam. Respõdetur sanè, ꝙ multiplici nomine, post contritionem prçhabitam adhuc sacramento pœnitentiæ in re opus est Primò, quia cõtritio antecedens non sine voto suscipiendi sacramẽtum, quod in se includit remissionem peccatorũ operata est: frustraneum autem esset talç votum concepisse: si postea tempore debito executioni non mandaretur. Secundò quia cum nemo certus de sua contritione sit, quæ est vltima dispositio ad gratiam: adhuc securius remedium ad parandam eam, Deus no bis exhibuit clementissime ipsum sacramentum in re, quòd facit de attrito cõtritum, Quare Deus & id remedij, scilicet, sacramentum post habitam contritionem veram, vel putati uam, voluit suscipi à nobis. Tertiò, quia cum cõtritio actus interior sit, de quo ecclesia non directè iudicat voluit Deus nos subdi sacramento exteriori, quatenus appareat nos de nostra recõciliatione, & cum ecclesia per sacramentũ exterius tractare. Quartò, patet exemplo Nauarri dicentis, post contritionem præcedentem; licet remissum sit peccatum, adhuc, inquit pœnitens astrictus manet ad confitendum illud, quia ei condonatio peccati facta est à Deo ad instar regis condonantis iniuriam militi cũ obligatione, vt militet per annũ: Quæ quidem exemplificatio Nauarri sano modo est intelligenda non quasi Deus illa peccata per contritionẽ dimiserit cum conditione, vt talis remissio irritanda veniat, & irrita fuisse sit cẽsendum: si tempore debito sacramẽtum, quod habuit in voto, in re non suscipiat, & quasi peccata re missa: iam hoc non præstito, in seipsa sint redditura, quia hæc exemplificatio authore D. Th.[c] esset falsa contra alios: quia incredulitas eorum fidem Dei qui illa peccata iam dimisit, non euacuauit, ad Roma. 3. licet redeant secundum quantitatem ingratitudinis. Intelligitur ergo, quod sicut condonatio regis sub illa obligatione facta militi non est valida, si miles cum sibi fit, non gerit animũ eam obligationem adimplendi: sic neque taliter contritus: qui in animo non concepit tempore debito suscipere sacramentum: quia non est vere contritus, neque recuperabit gratiam, nec re-

Qõ. III. | in. 4 q. 88. art. 1.

missionem obtinebit peccatorum. At si tunc vere fuit contritus, quia iste non carnit tali animo gratiam primam per suam contritionem antecedentem obtinebit. Sed si post tempore præcepti sacramentum pœnitentiæ in re nō susceperit, recuperata antea gratia sibi non perseuerabit quia per transgressionem præcepti illam amittet.

¶ Ad hæc quoniam aliqui non satis in scholis versati, nō satis penetrant rationem, quidditatemque contritionis, recte eos admonet Nauarrus[d] dicens non sufficere ad contritionem tunsionem pectoris, aut prolationem miserere mei, vt ipsi autumant: sed hæc signa tantum procedunt quo. ad præsumptionem, qua ecclesia præsumit hæc signa ostendētes esse contritos, ad effectum non negandi eis sepulturam, sed istis videtur fauere Frater Iosephus minorita[e] dū ait ꝙ instante morte præangustia tollente recordationē peccatorum, si quis toto corde petat veniā sine actuali pœnitentia, per orationem iustificabitur, iuxta illud[f] petite, & dabitur vobis. Quæquidem doctrina quatenus insinuare videtur, ꝙ sola petitio veniæ tunc sufficiat cauēda est, quia D. Th.[g] ait, quod si totaliter est aliquis peccati oblitus, huic sufficit ad eius deletionem, generalis contritio, quasi significans salrē sine tali generali contritione etiam ei veniam petenti, eam à Deo nō esse concedendā: sed negari nō potest, ꝙ iste frater Iosephus subturbide hic loquatur, quare caute est legēdus.

d in sum. lat. c. 1. num. 17.

e Iosephus minorita in floribus Theologiæ.

f Matth. 17.

g 3. par. q. 8. ar. 4. ad 5.

CAP. XIIII.

¶ An vt aliquis cū sacramento fiat ex attrito contritus satis sit quod pœniteat se sufficientem pœnitentiam non habere, vt ait quidam iuniar.

EST cordi; mihi placet: & hic examinasse quomodo illa doctrina, Nauarri intelligenda sit, qua[a] tradit in hanc formā: satis est, vt aliquis sit cōtritus, vel saltem attritus taliter, vt possit absolui, quod pœniteat se istam pœnitentiam non habere, quam doctrinam asseuerat esse opinionem cōmunē & esse D. Th. & Bonau. esseq; in solatiū multorū: quia licet hoc inquit non sufficiat ad habendam contritionem formaliter, satis est tamen ad habendam attritionem, qua penitens possit absolui. Hæc Nauarrus, quę doctrina Nauarri, & si alicubi asserta à Diuo Thoma. & Bonauen. & ab

a Qō. 1. in c. 1. de co trit. in sum. lat. nume 22.

alijs

iis doctoribus inueniatur nõ ita nude, vt eã proponit Nauarrus, ſeu cum grano ſalis, vt ipſi doctores intellexere, & addidere, eſt lectoribus proponenda. vt. ſ. ſufficiat ad abſolu onẽ quod quis pœniteat ſe contritionem, vel attritionem on habere, dũ alias pœnitẽs ſaltem formalem habeat attri onẽ. vt probe ſubnotauit Metina[b] vbi prẹſupponens pœni eutem ad minus neceſſario habituum attritionẽ pro capiẽ a abſolutione, pœnitẽti eſſe tunc dicendum ait, frater & ſi erum eſt, quod iſta tua attritio, & dolor imperfectus per ſe on ſufficit: ſufficit tamen ad reparandã gratiã cũ ſacramen o dolor hic imperfectus, cum pœnitudine qua te pœniteat, e non pœnitere offendiſſe Deum, tãtum quantũ ratio ipſa exigebat. Ecce vbi Metina ad illam pœnitentiam, qua quis œniret eo. ꝙ nõ pœniteat vt debet: attritionẽ ſaltẽ formaẽ, vt ſufficiat cum ſacramento præſupponit: quia alias inſiciari poterit illam pœnitentiam qua quis pœnitet ſe non œnitere, cũ propoſito pecandi de cætero ſtare poſſe. Nam ſta pœnitentia habetur per iſtũ actũ nollem non pœnitere, aut per iſtum actum, haberi videtur: ſic etiam ſecũdũ docto res & ipſum Nauarrũ pœnitẽtia de præteritus habetur per ſtum cõditionalẽ actum, nollẽ peccaſſe, ſed cũ iſtis cõditionalibus nolleitatibus, aut velleitatibus, ſtare põt propoſitũ abſolutum de ſibi cõtrario, vt cùm noleitate, qua ingruente procella mercator nollet proiicere merces ſuas in mare ſecundum Ariſtot. ſtat abſolutum propoſitum ad euadendũ periculũ, eas proiiciẽdi. Et cũ velleitate, quã meretrix in lupanari tenet inde exeundi, ſtare põt abſoluta volũtas ibi manendi. Ergo ſtante etiã iſta nolentate ſ. nollem carere cõtritione, aut ſaltẽ attritione neceſſaria ſtare poteſt ꝙ in rei veritate tali attritione careat, imo quod in voluntate abſoluta contraria maneat Ergo ne id quod in ſolatiũ multorũ peccãtium Nauarro videtur eſſe, in eorũ animarũ perniciẽ propter deceptionem conuertatur admonendi ſunt pœnitẽtes, quòd iſta pœnitentia de non pœnitẽdo debitè per iſtas noleitates. vel velleitates tantũ habita. ſ. vellẽ debitè pœnitere, nollem non debitè pœnitere non ſufficit cum ſacramẽto pœnitentiæ ad ſalutẽ, niſi ſaltẽ attritio adſit Et licet cõcedamus iſtam pœnitentiam de non pœnitendo debitè, quia de prẹſenti eſt poſſe eſſe abſoluta, quia poteſt habere hunc actum, nolo nõ pœnitere debitè, & volo pœnitere debitè, ſed quia vt ſupponimus iſtud volo, vel nolo efficax nõ eſt, ideo falax

b *In. inſtru. Confeſſ. fol. 24. p. 1. & 2.*

falax esse potest, atque ideo non est ei tantùm innitendum, nisi attritio adsit formalis:quæ cum sacramẽto sufficit. Hæc dixerim sub aliorum iudicio non gratia detrahendi viro eruditissimo Nauarro:quem ego tum ob suam insignẽ probitatem vitæ,tum ob egregiam authoritatem, qua pollet in republica Christiana semper suspicio,& veneror: sed gratia eum declarandi.

CAPVT XV.

An vt confessio sit fructuosa requiratur, fiat cum dolore suprà omne odibile,vt ait Caietanus,& de multis curiosis dubijs concernentibus hanc materiam:& an in aliquo sensu sit vera opinio Scoti de certo gradu intensionis, vel extensionis contritionis necessario.

Qõ.1. Accedit & alia quæstio circa materiã contritionis:quam excitauit nobis Caietanus in summa verbo confessio conditione.12.An vt cõfessio cum absolutione fructuosa sit: dolor supra omne odibile sit necessarius de peccatis. Nam Caietanus ibi asserit,ꝙ si is cui displicent offensæ patratę in Deum, intenditq; pro posse suum à peccatis mortalibus cauere in futurum,si cũ hoc animus eius sic sit affectus,ꝙ non displiceat ei mortale supra omne odibile, nec supra omne odibile virtualiter saltem intendat omnia peccata vitare,nõ audeo,inquit,dicere,ꝙ talis virtute clauium, de attrito fiat contritus[a] Nauarrus ab hac decedẽs sententia dicit se tenere cum Victoria,& Soto dicentibus,ꝙ si quis dolet de peccato: quia vera offensa Dei est,& cũ vero proposito,& sine crassa ignorantia credit suum dolorem sufficientem,ꝙ huius confessio cum sacramẽto absolutionis fructuosa erit:quia nullũ concilium,nec sancti,nec scriptura sacra id supra omne odibile dolorem necessarium esse expressere:sed iam nos diximus retro ꝙ satis est, vt iuxta Concilium Tridẽtinum attritione saltem supernaturali, quæ sit impulsus spiritus sancti sit dispositus,vt mediante sacramento, ex attrito fiat cõtritus,neq; requiritur dolens ad hoc expresè doleat,& specia tim de peccato cum hac expressione, & specificatione suprà omne odibile doleo. Requiritur tamen (vt arbitror) ne expresè, aut positiuè in animo formet hunc actum nolo dolere de peccato suprà omne odibile, quia hic actus positus videtur

a Nauar. cap.1.nu.77.

detur excludere charitatem Dei, quam inducit sacramen-
m faciendo ex attrito contritum. Charitas enim hęc im-
erat actum pœnitentiæ, vt fiat ex amore Dei super omnia.
t quia dicēs in animo nolo dolere de peccato supra omne
dibile, videtur concipere animum potius admittendi ali-
uam mortalem offensam Dei: quā incidere in aliquod ma-
m pœnale præsertim valde odibile sibi. Adiicit Nauarrus
quod satis est pœnitens habeat propositum potius oppe- b *Sum.*
ndi mortem, quam peccandi: licet dubitet an faciet. Et re- *la. cap. 1.*
era possibile est tale habere propositum cum tali dubita- *num. 23.*
one: quia illa dubitatio veluti speculatiua est pertinens ad
tellectum. At illud propositum ad voluntatem attinet, &
d bonum spiritum iuxta illud dictum domini: spiritus qui-
em promptus est, caro autem infirma.

¶ Affine quoque videtur huic dicto Nauarri, & illud dictū
oti. in 4, vbi ait ꝙ detestari sic furtum, vt si ex necessitate
sset cōmittendum alterum, potius eligeret patrare homici-
ium, quā furtum, non est peccatum saltem mortale: dum-
odo firmissimum propositum adsit neutrum committen-
Iuxta quam normā frater Iosephus ait ꝙ bene ait Sotus
uod si sic diceret aliquis, si necessario aliquod horum mihi
sset euenturū, mallem esse hæreticus, quam sodomiticus, si
ne animo faciendi diceret, non est mortale, secus esset si cū
li animo diceret, quia conditionalis maximè impossibilis,
ualis est hæc, si necessario essem peccaturus aliquo peccato
ædictorū, quia nullus necessitatur absolutè ad peccandū,
animus absit faciendi, ex se nihil ponit inesse. Cæterum ꝙ
addit quoque Nauarrus loco citato, ꝙ satis est pœnitēs do-
at, quòd non possit magis dolere de peccato, quā de mor-
propria longiore examine, & declaratione egeret: nisi iā
supradictis, quomodo sit intelligendum liqueret, quia li-
t non descendentium sit ad istas cōparationes ingerentes
ntrationem, si tamen iam descendit ad determinandum se
suppositione in hoc casu: quia firmum gerere debet ani-
um oppetendi prius mortē, quam seco inquinare peccato,
quia cum opposito perficiendi peccatū stare potest: vt su-
a dictum est pœnitentia ista conditionalis, Nollem dolere
agis de morte propria, quam de peccato: ideo talis pœni-
ntia per actum conditionalem ex se non videtur esse sa-
; nec facit pœnitentem securū, nisi habeat talem pœniten-
am per hunc absolutum voluntatis actum (nolo me nunc
magis

magis pœniteat de morte propria, quam de offensa Dei, & pœniteat, & gerat animum tunc potius occumbēdi morte, quàm in Deum delinquendi.

¶ Præterea notandū est, quòd licet doctrina Soti in 4. vera sit, vbi ait, q̄ si comparatio inter culpas fiat, de maiori & grauiori culpa debet esse maior detestatio appreciatiuè: sed non est necesse de grauiori culpa sit maior detestatio intēsiuè. Nam probè ait Nauarrus [c] quòd grauior pœnitentia intensiuè, sit habenda de grauiori peccato est de consilio, & honestate tantum, quia secundum Sanctum Thomam quęcunque contritio vera quantumuis remissa etiam in instāti concepta satis est ad remittenda omnia mortalia. Vnde inquit Sotus, opinio Soti, de intensione & extensione certa, ad certum gradum necessaria ad detestationem & contritionē, cum nulla rationis basi, aut testimonio sanctorum roboretur, videtur labem temeritatis contrahere contra distinct 3. Cani. talis, & videtur dissona scripturæ Ezechielis, in quacūque hora conuersus fuerit, & contra Canonem de pœnitentia [d] sed tamen Vega & frater Iosephus contendunt Scotum ab hac labe temeritatis sibi ascripta liberare Nam Vega glossat Scotum esse intelligendum, quādo suppętit tempus ad pœnitendum, ideo certum tunc intensionis, aut extēsionis gradum Deo notum esse necessarium asserere, non est temeritati ascribendum; sed melius suo iudicio prædictus frater Iosephus, & alij Scotistæ videntur Scotum saluare, eius sensum, & mentem interpretando. Sic quod Scotus locutus est non in ordine ad remissionem culpæ, & restitutionem gratiæ. Nam culpam posse remitti, & gratiam posse restitui per contritionem etiam remissam & habitam in instāti, non dubitauit: sed quòd ad remissionem totalem, & integram illius pœnæ pro peccatis debitæ, quæ interdum restat expianda per opera satisfactoria, ad hanc expiandā pœnam totaliter, quæ si summo conatu peccator cōuerteretur, sicut Diua Magdalena conuersa est, & bonus latro, tota illa contritio ne summa, simul, expiata cum culpa maneret, ad hanc inquam expiandam, certum gradum intensionis & extēsionis, quoad tempus Deo notum, & ab eo taxatum iuxta maiorem, vel minorem grauitatem criminum, requiri sensit quando hæc pœna totaliter per contritionem expiandā venia q̄ si in hoc sensu locutus est Scotus, aut ergo fallor, aut non est temeritatis notandus. Nam nō multum dissimiliter ab

c Sum. las. cap. 1. num. 35

d Can. de pœn. d. st. 1. c. multiplex, misericordiæ Dei non possumus tēpora diffinire nec mensuras ponere.

hoc nostri Thomistæ loquentes sunt, & præsertim Sotus
iarto, docet de gratia amissa, quæ restituitur resurgenti à
ccato ratione operum bonorum per peccatū antea mor-
icatorum, quòd tota gratia antea habita per opera, non
stituitur per contritionem quamcunque remissam, nisi
eniteus summo conatu contritionis resurgat ex Dei auxi-
o, quòd si contritio ab hac summa deficiat in resurgente à
ccatis, in ea proportione qua à summa contritione distat,
stituetur sibi pristina gratia, vt si contritio, est medietas
mmæ, recuperabitur medietas gratiæ deperditæ.

¶ Atque etiam non solum per primam contritionem, sed
r actus congeminatos doloris secundum Sotum potest
urgens totam gratiam amissam recuperare, & per quos-
nque etiam actus charitatis, & eleemosynæ: quia post do-
rem, maximè extimat Deus hos actus charitatis, Hæc So-
s ait, qui superaddit affirmare, quòd sine dubio per marty-
um recuperatur tota gratia antea amissa per peccatum, &
et sibi videatur priuilegium fuisse concessum baptismo,
per ipsum recuperetur tota gratia amissa: sed ex alia parte
paret, quod non, cum per pœnitentiam, quæ plus gratiæ con-
t, quàm baptismus, non semper tota recuperetur, sed per
ritionem summam cum sacramento totam gratiā amis-
a restitui dicendum esse videtur, eo quod attritio cum sa-
mento perinde est ac valet ad viuificandum atque con-
io. Quæ quidem contritio magis inclinat ad dolendum
minimo peccato proprio, authore Soto, quàm de magno
eno appretiatiuè, & magis appreciatiuè ad dolendum de
peccato, quàm de passione Christi, sicut beata virgo ap-
ciatiuè maiori affecta est mœrore ex peccato crucifigen-
m, quàm ex passione filij, sicut & Christus, secus quoad
ectionem, qua sic maiorem fuisse de morte filij dicere
n est inconueniens.

CAPVT XVI.

*An præceptum contritionis obliget tempore obligationis orandi
o instanti populi necessitate, vt dicit quidam Iunior.*

D p e, quòd quid contritio est certum antidotum
contra peccata, & remedium contra multa insurgen-
ala, flagella Dei minantiaque vitanda, ideo etiam in
dubio

dubio, cum quis anceps est de suo peccato: an sit mortale, vel veniale pœnitere debet de illo, vt de mortali, vel saltem conditionaliter: quia dictum est tene certum, & dimitte incertum, & tenetur sub tali dubio confessori tale peccatum explicare.

¶ Ad hæc quoniam contritio remedium est contra nos circunstantia mala: ideo Nauarrus [a] ausus est cum Adriano asseuerare, quòd tempore orandi pro instanti populi necessitate, vbi requireretur magnus feruor, præceptum contritionis tunc temporis obligaret obnoxium ad orandum, sed certè hæc assertio Nauarri, licet suffulta auctoritate Adriani, non omni pollet certitudine: quia Antonius Cordubēsis [b] contrarium videtur astruere, dum sic ait ad necessaria ad salutem, & vbi requiritur specialis Dei directio, & illuminatio si humana industria adhibita non sufficit, requiritur oratio ad veritatem Dei, eiusq; illuminationem assequendam, sed ad hoc non requiritur contritio, sed bona affectio sine obice, vt si in rebus fidei scitu necessariis ignorantia daretur, at secundo ait, ꝙ cum timetur probabiliter, ꝙ propter peccata excæcatur quis, tenetur tunc conteri saltem generaliter, & præcari Deum: vt sibi suæ veritatis circa salutem animæ suæ lumen infundat etiam si ista sua ignorantia, & excęcatio contingat in his de quibus datur ignorantia inuincibilis Tertiò ait, quòd casus si detur, quo quis ignoraret inuincibiliter contritionem, & orationem ad hanc illuminationem à Deo obtinendam esse necessariam, excusabitur si contritione & oratione se non præparet. Secus si sciat hæc media tunc esse requisita.

¶ Quòd si instes pro Nauarro, ꝙ quia peccatores Deus non exaudit, vt dixit cæcus euangelicus, & pro instanti populi necessitate orare quis tenetur, ergo ne sit frustranea oratio sed sit exaudibilis à Deo, sic oraturus contritione se præmunire debet, ad hoc dicimus primò cum D. Aug. ꝙ adhuc iste cæcus euangelicus inunctus loquebatur. Nam & peccatores Deus exaudire solet præsertim authore D. Tho. 2.2. quando orant peccatores Deum non vt sic. i. vt peccatores sunt.[c]

¶ Dicimus secūdò cum Medina 12. ignorantia vincibilis circa pertinentia ad salutem per pœnitētiam tollitur quando quis pœnitet ignorasse, & proponit adhibere diligētiam ad sciendum: quia per talem pœnitentiam talis ignorantia sit

[a] Sum. lat. c.1. num.31.

[b] Ant. Cordub. in suo quæstionario lib. 2.q.2.de ignorantia.

[c] Id est nō se undum peccandi affectum, sed iuxta pium deuotionis, feruorem & emendationis propositum.

sit inuincibilis. Redibit tamen peccatum ignorantiæ si habita opportunitate ad sciendum, non adhibeat diligentiam. Quod maximè notandum esse aduertit, quia proderit, inquit ad multa intelligenda in hac materia.

¶ Tertiò cum eodem Metina asserimus, quod non solum per pœnitentiam & contritionem qua homo in gratia Dei constituitur, sed etiam per solam pœnitentiam de prædicta ignorantia sic ignorantis fit ignorantia inuincibilis, vt patet inculpabiliter seducto, & ignorante pœnitente de suo errore, & proponente quærere doctorem, qui eũ doceat, qui tamen cum hoc in suo concubinatu permanere contendit. Immo subiungit Metina, ꝙ vt talis ignorantia fiat inuincibilis pro tunc, & cesset esse culpabilis, prout perseuerat tantum in præsenti, satis est si pro illo præsenti proponat diligentiam ad sciendum, verbi gratia articulos fidei; etiam si pro tunc non pœniteat de ignorantia sua præterita; quia ignorantia quæ antea erat culpabilis, & vincibilis vt fiat inuincibilis satis est, aut pœnitere de culpa, aut de ignorantia, aut certe adhibere diligentiam, quæ solet adhiberi in illis casibus, quia Iacob in casu concubitus cum Lia non tenebatur facere diligentiam.

¶ Quartò dicimus ad quæstionis punctum ex prædictis respondendo, ꝙ quia solitis remediis quæ adhiberi solent est innitẽdum, vt hic ait Metina, & quia non constat priuatis hominibus tempore vrgentis necessitatis oraturis pro populi necessitate, quòd contritio de suis peccatis sit remedium solitum ab ipsis adhiberi, & quia ignorant id remedij esse necessarium, neque de hoc tanquam de re necessaria solent admoneri à confessoribus vel prædicatoribus; ideo peccatorem priuatũ tempore calamitatis magnæ, qua premitur respublica orantem Deum pro reipublicæ liberatione sine præuia contritione ad peccatum mortale, non ideo damnarem, sicut secundum communem sententiam Theologorum priuatus peccator etiam, vt impleat præceptum correctionis fraternæ, vt sic subueniat saluti animę fratris, non tenetur etiam si in peccato mortali sic noto & patenti, eo prius habere præuiam contritionem, tum quia satis si humiliter, & dolenter, & compatiendo sibi, & fratris, corrigat, tum quia sicut qui prodigè consumpsit pecunias, iam postquam eis sua culpa nudatus est, non tenetur quærere aliunde pecunias, vt subueniat graui necessitate

oppressio; sic neque qui sua culpa amisit gratiã adhunc si ẽ corrigendi nouo præcepto non tenetur conteri ad recuperandã gratiam. Diximus notanter, q̀ ad hoc nõ tenetur priuatus nam si ad correctionem exercendam, prælatus videt contritionem suam ostensam, subdito de suo peccato, esse medium necessarium, vt subditus resipiscat, q̀ tunc teneatur ipse ad adhibendã correctionem subdito conteri, placet aliquibus, & fratri Ios-pho placuit. Sicut etiam Petrus de Soto maior eius fertur fuisse sententię [d] dicens, quòd quamuis quando se offert necessitas non tenetur agere pœnitentiam qui tenetur corrigere alium, neq; ex vi pręcepti pœnitentiæ, neque ex vi præcepti correctionis, quia non est medium necessariũ, si tamen peccatum est publicum, & manifestũ, & corripiens peccator corripiendo scandalizat per correctionem quã facit, tenetur prius de illo peccato pœnitere, antequã corripiat aut ostendere signa pœnitentiæ ne scãdalizet corrigendum secundùm Ibañez. 2. 2. Igitur præceptum pœnitentiæ hic de per se non obligat, sicut neq; obligat antequam tempus ipsius præcepti (quia affirmatiuum est) veniat; quia etsi ante istud temporis teneatur homo nõ complacere de suo peccato, & exire à suo peccato; nec illud cõtinuare, sed ad id non obligatur peccato nouo, aut præcepto pœnitẽtiæ, sed illo præcepto, quo prohibitus est peccatum facere, scilicet non furari, eodem præcepto prohibetur retentionem alieni non continuare, non sub nouo peccato, sed maiori, si continuet, neque restituat, ita Sotus.

d *Petrus de Soto, super 2.2. D. Th. m.*

CAPVT XVII

¶ *Rursus de differentia inter contritionem & attritionem, & an r-fricanda si. memoria peccatorum, & an attritio fiat contritio.*

CÆTERVM, quia multa de contritione, & dicta & diffinita hic sunt, ne in æquiuoco laboremus sicut distinximus contritionem ab attritione, sic cõtritionem infusam de qua hactenus sumus locuti, ab contritione acquisita distinguere opus est. Differunt etenim, primò, quia contritio infusa ex auxilio supernaturali diuino est. At cõtritio acquisita secundùm Caie. ex viribus naturalib. haberi potest, quod & placet etiam Scoto. Secundò, quia cõtritio simpliciter dicta contra Caiet. & Scotum: quia suapte natura est infusa, & quia est vltima dispositio ad gratiã, nunquã dicitur

in

informis. Sed contritio quæ datur informis est contritio acquisita, quia ista non est infusa, neque vltima dispositio ad gratiam ita Sotus & Nauarrus.[a]

¶ Insuper quia contritio medicina adeò est salutaris, & quia meditate auxilio Dei speciali à nobis habetur, etiam memoria peccatorum solet præcedere, aliquis forte adiiciet sciscitari an consilium sanum sit refricare in memoria peccata iam dimissa ad habēdam de eis contritionem. Sed certè peruia est responsio quia si talia sint peccata, vt delectationem de se, aut extimationem illicitam gignant, non erit salutare consilium ea multū in memoria obseruare ad conterendū de eis his, qui, quia fragiles, sunt consentiendi inde paratur periculum, quia præsentia delectabilia pœnitentes non mortificatos, aut mente ægrotos, valde allicere solent, S. d perfectionem iam adeptos, immunesq; iam ab his periculis, ad sui humiliorem, maioremq; excitandum dolorem, cum absit periculum; sic ea mente agitare tantum abest vt sit exitiale, quod est salutare. Sicut etiam effrænibus peccatoribus peccata ingerentia terrorem, consilium est meminisse, vide Nauar. c. 1. num. 32.

¶ Demùm quia axioma Theologorum est q; mediante sacramento pœnitentiæ ex attrito fit illud suscipiens contritus, ambigere aliquis poterit, quænam opinio vera sit, opinio Scoti asserentis quod contritio fit tunc attritio, an opinio D. Tho. affirmantis oppositum. At in hac quæstione non opus est multum immorari, quia iam per Sotum, & Nauarrum[b] conciliantur S. Tho & Scotus, quia secundùm Scotum si mediante sacramento, attritio fit contritio, glossandus est, quòd attritio tunc fit contritio non intrinsecè, id est, non ratione obiecti, sed extrinsecè, id est, ratione superuenientis gratiæ fit contritio, vt dum quis ad sacramentum pœnitentiæ accedens attritus bona fide recipit gratiam. Sed secundùm D. Thomam, & veritatem ipsam, attritio ex obiecto, quæ est propter pœnas, nunquam fit intrinsecè, hoc est contritio ex obiecto. Quia sunt diuersarum specierum. Sicut equus non potest fieri intrinsecè homo, quia alterius speciei est equus ab homine. Sed Sotus lectorē admonitum esse vult hanc expositionem qua saluamus Scotum, scilicet quòd attritio extrinsecè fit contritio ratione gratiæ sic aduenientis ex sacramento, non esse de mente D. Tho. quia censet huiusmodi attritiones transire: dum venit vltima

g 2 dispositio

a Nauarrus cap. 1. Sum. lat. num. 30. Q. 1.

b Nauarrus Sum. lat. cap. 1. num. 4.

dispositio ad gratiam, quæ est contritio: si tamen manerent quod non repugnat, adueniente gratia, extrinsecè fierent contritiones, sed absolutè D. Thomas negat attritionem fieri contritionem.

¶ Sed vltimò meminisse iuuat de illa censura Nauarri [c] qui contra Victoriam, & Maiorem censet non esse satis firmum dictum Maioris dicentis, quod nullus est adeo imprudens, qui tempore confessionis peccata sua non detestetur formaliter vel virtualiter, quia talis, inquit, inueniri potest; qui hoc non faciat. Sed dictum istorum doctorum non videtur notandũ, licet in casu aliquo aliter inueniatur. Quia loquuntur moraliter, & vt in plurimum, & regulariter, sicut decet loqui Theologos aliquando in materiis moralibus. Sed iam diximus sæpiusque inculcamus necessariam esse detestationem formalem, & actualem. Ecce absoluimus materiam de contritione, vtinam iam exactè quam copiosè eam pertractauerimus ad gloriam Dei & obsequium lectorum.

c Sum. lat.c.1. n. 41.

CAPVT XVIII.

¶ *De 16. conditionibus confessionis explicatis secundùm doctores; & quænam earum sint de necessitate confessionis & quænam tantum de ornatu, & an in aliquo casu possit audiri & absolui pœnitens sine prævio sufficienti examine extra articulum mortis. Et an circunstantia non tollens mortale sed extenuans sit confitenda.*

IAm post materiam de contritione absolutam, ad expediendam materiam de confessione nos præparantes, ab eius diffinitione exordium sumimus, sic eam diffinientes, confessio sacramentalis est legitima coram sacerdote peccatorum declaratio, & accusatio, quæ pars est sacramenti pœnitentiæ. Et quia res etiam per suas conditiones innotescit; nõ erit abre, statim præmissa diffinitione confessionis, si de eius conditionibus sermonem subiiciamus, authore igitur D. Tho. confessio ad hoc quod perfecta sit. XVI. conditiones debet habere quæ his continentur versibus.

a Tho. in 4 Senten dist.17. 3.ar.4.q. vltim. & Caiet. in Summa.

Sit simplex humilis, confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, discreta libens, verecunda,
Integra, secreta, lachrimalis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

¶Prima

¶ Prima igitur conditio est quòd sit simplex idest sine admixtione histotiarum, & aliorum impertinentium secundum Armil. at secundum Caiet. sit simplex, id est non composita, id est, non artificiosè narrentur peccata ita vt non ponderentur à confessore, vel ita vt delectent suauitate vanæ eloquentiæ. Secundum Nauarrum sit simplex, idest, sine plica, ita vt sic specificè proponantur ibi peccata vt quod mortale, quod veniale sit possit intelligi à confessore.

¶ Secunda conditio est quòd si humilis. Secundùm Caiet. quatenus recognoscat se miserum peccatorē indignum venia: & quantum ad subiectionem, & accusationem peccatorum coram sacerdote humiliter faciendam flexis genibus, verbis humilibus, non se iactando Nam secundum Sotum: qui inter confitendum sic narraret peccatum. Accuso me occidisse sicut ingenuum decet, meum inimicum, quia nō potui, neq; debui, aliter facere, quia me graui iniuria affecerat, vel quia meum occiderat patrem: non est absoluendus Quia ista confessio magis iactantia est & peccati defensio, quam confessio quæ est humilis accusatio peccati.

¶ Tertia conditio est ꝙ sit pura secundùm Naua. & Caie. intelligitur non mixta impertinentibus. Secundum Sotum & Armillam, intelligitur pura, idest bona intētione ad Deū facta, spe veniç, vt Ecclesiæ pateat vt Deum placare possit, non propter solum vitandam pœnam, aut infamiam.

¶ Quarta quòd sit fidelis secundum Caiet. idest, quòd sit verax aliena à mēdatio, ita Nauarrus. Sed secundum Sotum quòd sit fidelis intelligitur vt verè proferat peccatum, vt est in corde, quod est de necessitate.

¶ Quinta frequens secundū Caie. hoc est, vt qui frequentet cadit frequenter cōfiteatur. Est enim medicina hæc valdè conseruatiua hominis in timore Dei, quare licet in iure Ecclesiastico nō inueniatur præceptū de maiori frequentia, quam semel in anno, tamen salubre consilium videtur illud quod tradit Metina, Sum fol. 299. p. 2. reg. 6. & (ni fallor) sic est vsu receptū apud aliquos cōfessores de societate Iesu. Ait enim ibi Metina quod si confessor viderit expedire pœnitēti, si magnus peccator sit iniungat sibi in pœnitentiā confiteatur quatuor festis præcipuis Dominæ nostræ virginis Mariæ, ꝙ si non adeò flagitiosus sit, quòd confiteatur semel in quolibet mense, quòd si quis obiecerit, qui fieri possit vt ipsum pœnitentiæ sacramentum iniungatur in satisfactio-

nem, respondendum est illi inquit Metina, q) hic non indicitur in pœnitentiam tale sacramentum, eo quod minus, aut magis principale sit: sed quatenus medicina, potissima est conducens valdè ad remedium perditissimarum animarum.

¶ Sextò nuda secundùm Caiet. hoc est non vestita coloribus, aut locis cooperientibus grauitatem peccati, & multo minus obscurantibus peccatum, ita Nauarius. Itaq; fiat sine inuolucris verborum, vt explicentur circunstantiæ necessariæ secundùm Sotum etiam.

¶ Septima conditio est quòd sit discreta secūdùm Caiet. quòd quantum ad honestatem verborum, quibus sunt explicanda peccata sit prudens, & quantum ad solas necessarias circunstantias in peccatis carnis explicandas: & quantum ad modum narrandi: vt quæ simul exprimi possunt, nō diuisim dicantur, aut è contra. Sed secundùm Sotum, si per discretam intelligatur quòd talis confessio sit actus humanus discernentis, sic est ista conditio de essentia confessionis, & si intelligatur, quod sit sciens discernere inter peccata non est de essentia ex parte pœnitentis.

¶ Octaua conditio, q) sit libens secūdùm Caiet. & Naua. id est, q) sit voluntaria, hoc est non ex metu principaliter pœnæ, sed ex amore sanitatis animæ. Sed secundùm Sotum si libens id sonet, q) eligens est de necessitate confessionis secundùm Arist.[c] sed si per lubens intelligatur prōptitudo ad confitendum, sic solum ad ornatū confessionis pertinet.

c Electio est de necessitate virtutu. Arist. Ethic. 6.

¶ Nona conditio est q) sit verecunda. Secūdùm Caie. ita vt epitōs erubescat de fœditate peccati tum apud seipsum tum apud confessorem pudor enim magna pars est pœnitentiæ Canon de pœni. dist. 6. secundùm Sotum primò intelligitur quod sit verecunda, id est, non per modum iactantiæ. Qui sic nulla esset, si autem intelligatur quod sit commitata pudore ad ornatum pertinet.

¶ Decima conditio quod sit integra quantum ad peccata mortalia alias non confessa tam certa, quam dubia. Ita Caiet. quia confessio non integra non est confessio. Quare confessio mutila ratione negligentiæ crassæ in examinando conscientiam inualidam redderet confessionem.

¶ Quare bene Metina[d] docet, q) si negotiator accedens ad confessionē ad recordationē suorū peccatorū nihil plus diligentiæ adhibuisset, quam ex sua domo eundo ad Ecclesiam

d Met. in Sum. fol. 182. p. 2.

Ecclesiam memorare, & recogitare peccata, non est audiendus à confessore. Sed charitatiuè est admonendus de diligentiori examine conscientiæ faciendo. Eique consignandum est ad id tempus vbi præparare se possit. Idémque perinde dicendum est de quolibet alio, quando diu est quòd non est confessus cuius rationem assignat, quia alias moraliter loquendo tàlis integrè confiteri non potest postquam iam in breui morula assumpta memorandi peccata diligentia insufficiens est, ad omnia ad memoriã reducenda, Hocque ex crassa, & veluti affectata ignorantia contingit. fol. 282. superaddit adhæc idem Metina dicens duos casus solitos esse Theologos exceptare hic, in quibus pœnitens etsi in examine conscientiæ defecerit, non est remittendus ad excogitanda amplius peccata. Sed admitti potest ad confessionem. Primus casus est quando confessor adeo expertus, & strenuus est in officio, vt cogitando pœnitentem radicitus sciet à pœnitente omnia eius peccata eruere, ad memoriãque reducere. Sed quia hoc rarò contingit: paucique sunt qui tam solertes inueniantur, moraliter loquẽdo non est innitendum multum in hoc. Secundus casus est quando pœnitens est in periculo, id est, in hora mortis. Quia tunc licet pœnitens incurius fuerit circa examinandam conscientiã, recipiendus est ad confessionem & adiuuandus ad eius euoluendam conscientiam, retegendáque peccata prout in tali oppressione melius fieri poterit.

¶ Neque prætereundũ hic sub silentio esse arbitror, quia ad hanc doctrinam attinet: quod Metina[e] rursus admonet quòd si defatigatus infirmus: qui confessus est aliqua peccata, dixerit confessori, pater ego valdè sum nunc lassatus, & anxiatus, relinquamus confessionem in posterum, quia adhuc mihi alia restant explicanda peccata, tunc absoluendus est, & hoc statim fieri multũ refert ne interceptus morte, sine absolutione obeat sicut accidit cuidam infirmo sic dicenti, cui confessor aliàs expertus absolutionem prolatauit, Absoluatur ergo statim in hoc casu. Dum præmiserit dicens accuso me de his peccatis confessis, & de aliis multis. Quæ quia non suppetit tẽpus, nec vires adsunt dicere non valeo peto à Deo veniam ¶ Imò si iam tam in vltimis sit, vt imperceptibiliter inter manus statim animam exhalaturus esse credatur non retinendus est interrogationibus, sed statim vt aliqua peccata explicauerit absoluendus est modo

[e] Met. fol. 285 prol. 2. in Summa.

prædicto, si tamen nullum confessus fuerit peccatum, sed tantum in communi signa contritionis ostendit: non est absoluendum[f] quia non est materia sufficiens, & legitima su prà quam absolutionis forma cadere possit.

[f] Quidam doctores contrariũ asserunt sed huius sunt Sententiæ Sotus, Canus, Nauarrus & Concilij Triden. decreta.

¶ Vndecima conditio est quod sit secreta, secundum Caiet. secreta intelligitur per exclusionem internuncij. Epistolæ, testis, quia his nemo tenetur confiteri de necessitate, & licet ista conditio secundùm Sotum non sit de essentia, sed ad sustentandã confessionem in Ecclesia Catholica est necessaria, & ne peccata secreta quæ de se sunt scandalosa, publicè confessa scandalum possint ingenerare.

¶ Conditio 12. lachrimabilis, secũdùm Caiet. id est, contrita cum displicentia omnium peccatorum mortalium, & cum proposito vitandi ea, quamuis vt diximus sufficiat, si coniuncta sit cum attritione cognita ad minus. At secundũ Sotum si per lachrymabilem intelligatur detestatio mentis sic de necessitate est ista conditio. Si per lachrymabilem intelligatur quod sit comitata lachrymis sensibilibus sic non est de necessitate, sed de bene esse & de ornatu.

¶ Decimatertia cõditio accelerata secundum Caiet. hoc est post commissum mortale non dilata si commoditas cõfitendi adest, & sic intellecta hæc conditio, quantum ad executionem confessionis consilij est, non præcepti. Secundum Sotũ quod sit accelerata & frequens ad consilium pertinet.

¶ Decimaquarta conditio, fortis secundum Caiet. id est, superans timorem retrahentem à confitendo, & explicando peccata. Sed secundum Sotũ si per fortem intelligatur, quod propter timorem prædictum non desistat à confitendo, de essentia est. Si autem per fortẽ intelligatur strenua, & virili animo facta, de ornatu est confessionis tantũ. Et quia confessio fortis debet esse ideo Metina[g] optimè ait antequam confessor interroget, præmittendã esse à pœnitente suã confessionẽ, eo modo quo nouerit per mãdatorũ ordinem, etiã si nõ tã ordinatè ea narret. Et quãuis pœnitens interrogari prius petat à confessore allegans quod sic confessus est, semper, non est in hoc morem gerendũ illi à confessore, Quibus conducit ad humiliationẽ pœnitentis quod prius ipse narret iniustitias suas, & iniquitates, se accusans proprijsq; conceptibus, & verbis explicet suæ conscientiæ miseriã. Quia inde confessor melius exploratam habebit recognitionem confusionémque peccatoris ob sua peccata.

[g] Met. Sũ fol. 284. pag. 2.

¶ De

¶ Decima quinta conditio confessionis est quod sit accusans secundùm Caiet. hoc est sibi imputans peccata, non cœlo, nō mundo, nō diabolo, non carni. Secundò accusans se, id est, non excusans. Quia circunstantias aggrauantes debet explicare, excusantes aūt debet tacere. seu secūdum Sotum quod sit accusans, & non excusans est conditio necessaria. Circa quam conditionem quatenus confessio non debet esse excusans, obuersantur quęstio cuius meminit Metin Sum.[h] vbi quæritur verū circunstantiæ extenuātes peccatū mortale, nō tamen tantū quin maneat in sua specie & in indiuiduo mortale, sint explicandę in confessione vt exempli gratia, Mulier metu graui, vel penuria vrgēte adacta, cōsensit in actum carnis illicitum in coitum cum alieno, palam est peccasse mortaliter, sed tamen simul etiā perspicuū est non tā grauiter peccasse, sicut si voluntariè his non vrgentibus oppressionibus fuisset aggressa crimen de huiusmodi circunstantiis ait Metina non multū conuenirem inter Theologos an sint exprimendæ in confessione [i] Nam Palude ait melius esse eas in confessione fieri quia earum declaratio in fauorem pœnitētis est, & sic eas tacere potest, cedēdo iuri suo, vt peccata sua maiori pudore, & cōfusione in confessione exponantur Sotus verò contrariū diffiniens eas circunstantias attenuātes & excusantes eo quod ex metu graui, vrgentique egestate peccarit, in confessione declarandas fore censet: vt pœnitens reuelans causam: quæ aliquo modo attentat peccatū suum sic consulat honori suo. Veruntamen placet mihi resolutio Metinę dicentis primò quamlibet harum opinionum posse pœnitētem sequi. Secūdò opinionem Paludis & probabiliorem esse, & magis accommodam ad humiliationem & cōfusionem pœnitentis.

h *Sum. fo. 15. pag. 1.*

i *Paludes ait melius esse eas in confeßione sistere quas Sotus vult declarari.*

¶ Decima sexta cōditio est quod sit parere parata quoad acceptandam à confessorę satisfactionem pro peccatis suis debitam secundùm Caiet. sed secundùm Sotum quod sit parere parata claue non errante. At concludit Sotus quòd de his quatuor conditionibus, scilicet, quod confessio sit accusans, sit integra, sit nuda, id est, cum circunstantiis necessariis, quod sit parere parata claue non errante sic sunt de necessitate confessionis, quod si confessio his careat confessio erit nulla.

CAPVT. XIX.

¶ An pœnitens non paratus excidere occasiones peccatorum sit absoluendus, qui modo non semper ex eis ruit, scitu valde digna & necessaria disputatio est contra quendam Iuniorem.

VT omnia à nobis disputanda recta scire annectantur, quia de conditionibus confessionis materiam expediuimus inter quas cõditiones vltima fuit:quod si parere parata scilicet quantum ad satisfactionẽ iniungendam à confessore subeundámque à pœnitente, & quia ad satisfactionem spectat authore D. Th. causas occasionesq́; peccatorum excidere:in quibus tollendis parendum est confessori iubenti eas eradicari, ideo hic subsequenter de quæstione hac nobis agendũ venit. An pœnitens non paratus extirpare causas & occasiones peccatorum sit absoluẽdus. Et videtur quod ideo non sit ei negãda absolutio dummodo inter eas occasiones innẽtus, propositum gerat cauendi peccati. Videtur.n.tũc eas nõ teneatur vitare, quia ex negotiatione, & ex bello magna incõmoda solent sequi occasionaliter & tamen mercator, seu negotiator non tenetur artẽ negotiandi tam occasionatam deferre, neque princeps hostes iniuste inuadentes ipsum bello non persequi. Imò nec mortale est vendere arma factiosis, cartas, taxillos lusoribus neque res infidelibus de quibus cõstat quod eis vtentur ad immolandum, neque illicitum videtur vxorem reddere debitum marito habenti votum castitatis & illud exigenti & tamen hæc omnia videntur opera plena occasionibus peccãdi. Sicut vendere regem officia occasionem videtur præstare ad magna scelera. Adde quod ante Conc. Trid ex matrimonio clandestino scandala non modica sequebantur, & tamen non erat tunc inualidum. Adde quod Dominus & Apostoli magna flagitia Iudeorum ex prędicatione Euangelij sequutura fore nouerant: Non tamen ideo à prædicando desistebant. ¶ Deinde quia papa Lucius[a] diffinit duos matrimonio iunctos posse viuere coniunctim vt frater, & soror, licet nõ valeret eorum matrimonium ob coeundi impotentiam: & tamen occasio inde dabatur eis sordidè se polluendi, sicut cõtingit, inter multos ineptos ad copulã indulgentes tamẽ delectationi obscenę Ergo non videtur neganda sit absolutio non vitantibus occasiones peccandi. In contrarium est quod occasiones tales afferre solent periculum peccandi, &

a Luc. Pa. 3. in cap. consul. de frigid. & malefic.

& tamen dictum est, ꝙ qui amat periculum peribit in illo.

¶ Profectò materia quæstionis in parte perplexa est, tum quia casus in ea cõtingunt non rari, vbi ex vna parte vrgere videtur ratio, & obligatio prospiciendi conscientiæ, & saluti animæ, in vitando peccandi occasiones. Ex alia parte occurrere solet necessitas obuiandi scandalo oriundi ex visitatione occasionis, & societatis perniciosæ, & consulendi famæ, & honori alias cum scandalo separandorum. s. cum sunt cognati habitantes in eadem domo.

¶ Igitur absoluendæ quæstionis gratia nonnulla præmittentes dicimus primò quod inter occasiones peccandi aliæ sunt remotæ, & aliæ sunt propinquæ remotæ sunt omnes creaturæ, quarum vsus culpa vtentium, malus esse contingit iuxtà illud sapientis. quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. ¶ Aliæ sunt occasiones propinquæ quæ propinquis se habent ad opus peccati. ¶ Secundò præsupponimus, quod in factis occasionalibus sæpè cõtingit, quod id quod est occasio peccandi vni, non est occasio peccandi alteri. Nam adolescenti & puellæ est huiusmodi occasio degere solos in eadem domo, ꝙ probat Nauarrus [b] qualis tamen non est seni, & puellæ neque vetulæ & adolescenti. Sicut neque est talis occasio vt in plurium cohabitatio cum matre sua, filia, nepote, aut sorore.[c] ¶ Item adire conspectum principis tyranni Turcarum est huiusmodi occasio deficiendi à fide homini pusillanimo, & inconstanti, nõ tamen forti & constanti imò est occasio martyrij.[d]

Sap.14.
b arg. gl. c.ab sit. 11.q.3.
c c.volumus. & c. cum omnibus. 81. dist. ca. 1. de cohab. cleric. & mulier.
d c. presbyteros. 50. dist.

¶ His igitur præmissis pro satisfactione ad quæstionẽ sit prima propositio, qui se exponit periculo peccandi faciẽdo opus dubium, an sit licitum, vel illicitum mortaliter, nõ est absoluendus: nisi deponat animum tali periculo se exponẽdi. Hæc elicitur ex Caiet. in sum. verbo periculum. Quia iste mauult illud opus cum dubio incurrendi transgressionẽ diuini præcepti, quam abstinere in opere illo cum certitudine non errandi, ac per hoc volũtas magis amat opus illud quã Deum in suo præcepto. Vnde sic verificatur sententia illa, exponens se periculo peccati mortalis, peccat mortaliter.

¶ Secũda propositio in periculo, & dubio ęquali ex omni parte de æquali culpa, & periculo siue fiat hoc, siue fiat oppositum: quando illud dubium non potest deponi, licitum est dubitandi alteram partẽ amplecti. Hęc est Metinæ

super

super 1.2 D. Tho. quã probat quia non non est maior ratio de sequendo vnam partem quam aliam. Alias daremus hominem perplexum sine culpa sua quod non admittit Theologia. Sed hæc conclusio non nisi cum moderatione cuius non meminit Medina(vt censeo) est admittenda, vt intelligatur habere verum in his, quæ nõ sunt intrinsecè mala, sed sunt tantum mala, quia prohibita. Quia in intrinsecè malis, & pro talibus cognitis, non habet locum, quia quãdo vtrisque dubitaretur vtrum esset intrinsecè malum facere hoc, sine facere oppositum: neutrum esset faciẽdũ, & neutrum faciendo non maneret perplexus.

¶ Tertia propositio, etiam si pœnitens non statuat in animo nunquam se vsurum occasionibus remotis: non ideò indignus est absolutione. Hæc censet Nauarrus.[e] in cuius probationis gratiam adducit illud D. Paul.* licet ad aliud propositum fortè dixerit, tamen ait non alioquin esset necesse migrare ab hoc mundo. Siquidem quidquid ferè in eo est, potest esse occasio illinc accepta peccandi. Quia potest esse talis occasio valetudo, & morbus, & diuitiæ, & paupertas, habere, & non habere vxorem, parentes, consanguinei, amici, pax, bellum & prospera & aduersa. Et ea, quæ notat S.Thom.[f]

e Sum. la. cap 3 num. 5.

* Paul. ad Corinth. 5.

f 2. 2. q. 43 art. 1. arg 4. & ad 4.

¶ Sed quia dubitari poterit an necessarium sit se abstinere ab occasionib. peccati venialis. Circa quam quæstionem anxiatur Nauarrus[g] dicẽs, necessarium esse abstinere à propinquis occasionibus peccati venialis, sed quales dicuntur huiusmodi respondeo, inquit, ꝙ mallem audire alium optimè respondentem, quam respondere, quia nemo quem viderim id pro dignitate definit. Hæc Nauarrus.

g Hoc dubium proponit Nauarrus Sum. lat. c.3. nu. 5.

¶ Pro hac quæstione si fortè punctum veritatis attingamus statuitur quinta conclusio. Illæ occasiones quæ solitæ sunt causare venialia, ex quibus, experientia sibi teste videt quis semper trahi ad mortalia, necessariò vitandæ sunt à tali, verbi gratia, curiosiùs desiderare solùm conspectum alicuius fœminę quia insigni decore splendeat ex se nihil plus quam veniale est, sicut adire domum eius ex curiositate nimia conspiciendi eam, aut defigere in eam oculum tantum, curiosiùs, quam par est, ex se tãtum inordinatio animi nondum lætaliter vulnerati est. Si tamen ex tali ad eam accessu, ex talique conspectu, talis confabulatio, & implicatio subsecuta est semel atque iterum, quòd inde inescatum se videt & per-

& pertractum ad eius consensum, & vulneratum eius amore, certè isti accessus, vel conspectus licet à principio solùm essent vani, iam quia causa lætalis vulneris fuere vitandi sunt necessariò. Hæc conclúsio est de mente Diui Augustini in regula vbi ait & si hanc, de qua loquor oculi petulātiam in aliquo vestrum aduerteritis, statim admonete, ne malè cœpta progrediātur, sed si post admonitionem iterum vel aliò quoque die idipsum facere videritis, iam velut vulneratum sanādum prodat. Quasi à principio non fuisset lætaliter vulneratus, sed ex incauta defixione oculi secuta fuerit plaga, & patet, quia exponens se periculo mortali peccat mortaliter: si per has occasiones quæ in alio solum fuissent veniales quia constans erat, huic fragili paratur periculum mortales. Sunt ergo necessariò fugiendæ ab eo.

¶ Sexta propositio, qui assidua consuetudine iurandi, in eo periculo, & occāsione est constitutus, vt facilè exeat in periurium, obligatur ad istā consuetudinem retractandam, hæc est Magistri Cani in Relectione de pœnitentia cui adiicit & aliud exemplum dicens, quod qui ex consuetudine peccandi cognoscit se ad aliud & aliud peccatum pertrahi, nec quotidianis tentationibus sine ingenti periculo posse resistere, tenetur ad illum statum deserendum.[h] Et ita veniūt intelligendi D. Gregor. & Leo Papa.

¶ Septima propositio, occasio generalis peccādi mortaliter quæ est quàm præbet officium, ars aut exercitium, quo possumus vti licitè, quæ potius est occasio accepta, non inducit necessariā obligationem abstinendi ab ea, vt quis absoluatur. Hæc est Nauarri,[i] quā probat primo. Quia nullum est officium in quo, qui in eo versatur non peccare possit circa illud cap. de occidendis. 23. q. 5. vbi dicitur quid est in vsu hominum bono, ac licito: vnde non possit irrogari pernicies? Et confirmatur quia nullæ artes sunt tam occasionatæ: sicut ars militaris, & ars negociatoria, quia paucorum militum, & negociatorum est in istis suæ vitæ artibus aliquando non peccare mortaliter: & tamen eorum confessarij non audent præcipere ne ad eas redeant: cum nec D. Ioānes Baptista* præceperit militibus ab eo quærentibus, quid facto opus esset, vt salui fierent, deserere militiam: neque Ecclesia præcipit militi, aut negotiatori, ne perseuerent in suis officiis, quamuis consulat.[k] Imò numerat ea inter licita etsi periculosa[l] & D. Thom.[m] inde magis propositio hæc patet.

Quia

h Ratio est quia vnusquisque tenetur fugere probabile mortaliū peccatorū periculū.
i Sum. la. ca. 3. n. 5.
* Luc. 3.
k Cap. cōsideret. 5. de pœnit. dist. 5.
l cap. si. o. i. milit. 23 q. 1. c. 1u. quoniam 88.
m 2. 2. q. 87. art. 1.

Quia non obstat ꝙ pœnitens, & confessarius timeant quòd nisi pœnitens se abstineat ab hac arte, nonnunquam ob eam peccaturus est etiam mortaliter in suis officiis: neque oportet id eas credere vt absoluatur pœnitens iuxtà Innocentiũ receptum cap. omnis de pœn. & remiss. quamquam proponere teneatur pœnitens nunquam se amplius ope diuina peccaturum mortaliter.

¶ Octaua propositio, occasio propinqua, à qua necessariò se debet abstinere pœnitens, & statuere in animo nunquàm se ea vsurum vt absolui possit, est omnis illa, quæ est peccatum mortale: aut est talis occasio peculiaris, qua credit, vel debet credere confessarius, vel pœnitens, nunquam vel rarò se vsurum ea sine peccato mortali bene perpensis eius circumstantiis Hæc est Nauarri sententia. At in ea ipse posuit istam particulam solam, quam consulto duximus hic resecandam, & non apponendam: quia nos hic certam conclusionem statuere volumus: at illa particula, & solo à Nauarro adiecta, si apponeretur hic nostram conclusionem incertam redderet. Nam ex ista particula, & sola intulit: hic Nauarrus corollaria aliqua quæ non placent omnibus, vt subnotabimus infrà, sed tamen reliquas particulas conclusiones optumè explicat. s. ꝙ diximus in propositione, quod in se est peccatum mortale ad includendum officium & artem necromantiæ, & fœnerandi, & alias artes, quæ exerceri nequeunt sine peccato mortali. Diximus peculiaris occasio, ad excludendam generalem occasionem, quàm præbet officium, ars, aut exercitium: quo possumus licitè vti: credimus tamen nos aliquando in eo peccaturos, mortaliter. De qua diximus in septima propositione, quòd ab absolutione non impedit. Diximus confessarius, aut pœnitens quòd satis est, quòd alter eorum credat, aut debeat credere, quòd est talis occasio. Diximus nunquam, aut rarò ad includendum eas occasiones, quibus rarissimè vtimur sine mortali. Diximus perpensis circunstantiis, vt significaremus, ꝙ hæc possunt esse causæ, vt eadem occasio sit talis vni pœnitenti, & non alteri. Vis veritatis huius conclusionis eo fundamento nititur. s. quod nemo potest absolui, nisi statuat, nunquam se in posterum peccaturum mortaliter, & consequenter vitaturũ occasionem, quæ ex se sit mortifera, aut peculiaris eiusmodi, quàm credit probabiliter peccati mortalis causam sibi fore, iuxtà illud Eccles. 3. qui amat periculum peribit in illo.

Siqui-

Siquidem non vitare occasionem huiusmodi non caret culpa mortali. At talis est occasio, qua credit quis se ferè semper ad sic peccandum impulsum iri.

CAPVT XX.

¶ *An solum necessario pœnitens abstinere debeat ab occasione non de se mortifera qua raro, aut nunquam vtitur sine peccaco, vt ait Nauarrus.*

QVAESTIO hæc in hoc consistit, an scilicet, sola ea occasio, vt vult Nauarrus, quæ cum in se non mortalis sit, est tamen secundùm arbitrium pœnitentis, aut confessoris talis vt pœnitens nunquam vel raro sit vsurus ea sine peccato mortali, inducat tantam obligationem abstinendi ab ea, & tam necessariam, vt alias non abstinens ab ea, non sit absoluendus. Quæ quæstio perinde est, ac si quæratur an omnis pœnitens qui licet in occasione, quæ de se peccatum mortale est, non versatur: tamen in ea occasione versatur quæ licet non semper, aut frequenter & regulariter eum in peccatum mortale præcipitem agat, tamen aliquoties eum ruere in tale mortale facit, possit absolui. At Nauarrus per eam particulam & sola, sic aliquoties ex tali occasione peccantes ad obligatione talem occasionem vitãdi excusat & eos etiam qui ex ea non semper, aut frequenter mortaliter peccant, licet ex eius impulsu aliquoties in peccata mortalia ruant.

¶ Ex qua sua assertione tale intulit infra corollarium, ꝙ aliquibus displicet, dicens ex prædicta sua diffinitione colligi absoluendos esse multos adolescentes, qui versantur inter mulieres emendo, vendendo, laborando, & conuersando absque cohabitatione illarum in eadem domo, licet non statuãt se abstinere perpetuò ab occasione peccandi, quã id ipsis præber, quamuis sæpius peccent voluntate verbis, aut tactibus impudicis aut etiam copula: quia inquit ista non est occasio peculiaris mortifera in se, aut quæ facit ferè semper peccare mortaliter eos, qui ea vtuntur. Miror virum aliàs doctissimum quasi sui dicti immemorem, in probationem istius sui corollari, hãc rationem adduxisse, scilicet quia nõ est occasio huiusmodi, quæ faciat peccare mortaliter eos, qui ea vtuntur cum antea c.3. num. 5. dixerit, ꝙ id quod est occasio huiusmodi vni, non est alteri, & quod est occasio pusillanimo non erit talis occasio constanti: cum ergo tales adolescentes, quos absoluendos, dicit etiam si ani-

si animo abstinendi à talibus occasionibus careant, eos tam atris coloribus depingat, tãquam vitiosos procliuesque ad malũ, quod sæpè immo sępius, vt verbis, Nauarri vtar voluntate, verbis, aut tactibus impudicis aut etiam copula cum mulieribus, quibus cum conuersentur peccauerint; ac per consequens illa occasio, illis sit sæpius peccãdi occasio quomodo eos ad obligatione hãc occasionem tollendi excusat præsertim cum verisimile sit eos adolescentes sic conuersantes emendo, laborando non cum omnibus mulieribus, sed cum inhonestis vel inhonestissimis sic per tactus impudicos, & copulã sæpius, vt ipse ait, solitos esse peccare nam honestæ mulieres, & quæ non sunt perditissimæ ad tam impudicos tactus, & copulã non solent admittere. Quare cum illis turpissimis mulieribus conuersari sunt permittẽdi cum tam probabili periculo animæ, & non potius abigendi sunt ab accessu ad eas cum cesset periculum, si emendo, vendendo, laborando cum mulieribus honestis conuersentur.

¶ Igitur pro decisione quæstionis sit Nona propositio, ire ad locum, siue ad societatẽ, vbi est periculum peccãdi mortaliter propter aspectus, persuasiones, cõmoditates, aut aliquid huiusmodi non est ex suo genere peccatum mortale, licet si sine vrgente necessitate fiat, ad peccatum in cautelæ spectet. Hæc est Caietan.[a] & probatur, quia in suę libertatis arbitrio restat non peccare mortaliter etiam præsentibus talibus occasionibus peccandi. Ergo ex suo genere, non est peccatum mortale.

a Caiet. in Summ. verbo periculum.

¶ Decima propositio qui (quia cõscius est propriæ fragilitatis) dubitat de casu, aut credit se casurum probabiliter si eat ad locum, siue societatem, vbi est sibi periculum tale peccandi mortaliter propter aspectum, persuasiones cõmoditates, aut aliquid eiusmodi: quia iam experientia teste didicit se non subsistere in huiusmodi: sed statim, aut quasi statim cadere peccabit mortaliter illuc eundo, neque vlla necessitas in tali casu excusabit illum sic fragilem: si illuc eat, aut ibi moretur. Hæc est Caiet. in Sum. verb. periculum, cuius gratia ait scriptum esse: si pes tuus scandalizat te abscinde eum, & proiice abs te.

¶ Vndecima propositio contra Nauarrum non credimus esse necessariũ, vt occasio, quæ de se nõ est mortifera, sit necessariò vitanda, & alias, non ꝙ talis, vt ferè semper pœnitens ea mortaliter vsurus esse credatur. Immò satis est si iam

iam experientia teſte didicerit ſe nõ ſubſiſtere . ſed ſtatim aut quaſi ſtatim per eam cadere Hæc elicitur ex Caiet.loco citato.

¶ E patet ex ratione Caietani efficaci:quia ad hoc ſatis eſt experientia teſtis,quæ teſtificatur de præteritis caſibus, ſed ad comparandam experientiam moralem,in tali caſu non requiritur expertũ ſe fuiſſe talẽ fere ſemper peccaſſe illa oblata occaſione, ſed ſatis eſt ſi ſimul cum cognitione propriæ fragilitatis explorare iam in aliis caſibus fragilitatis carnis,iam expertus ſit aliquoties ex tali peculiari occaſione cecidiſſe,& patet:quia ſi qui ſemel eſt talis in foro exteriori ſemper pręſumitur talis,quanto magis qui multoties,licet nõ fere ſemper peccauit ex iſta accepta occaſione credẽdus eſt adhuc peccaturus. Et confirmatur:quia ſi in ore duorũ vel triũ,iuxtà dictũ domini ſtabit omne verbum quare alias ſibi notus,& in aliis ſimilibus valdè fragilis,ſi duorum,aut triũ caſuum,quos ex tali occaſione peccãdo mortaliter perpeſſus eſt triplici teſtimonio ſimul cũ conſcientia propriæ fragilitatis ex aliis anteactis ſibi nota probabiliter non perſuadebit, ſe probabiliter caſurum, & mortaliter,niſi talem cauerit occaſionem dare.

¶ Item ſi qui cum potuiſſet reſtituere ſemel,aut bis abſolutus cum ſit;quia promiſit ſtatim ſe reſtiturũ:iam tertiò in confeſſione ei promittenti reſtituere nõ fidit cõfeſſor,niſi rationabiles cauſas afferat de nouo,quare nõ reſtituerit,& quę ſimul probabile faciãt eũ iã verè ſtatim reſtiturum,quare ergo fidẽdum eſt de fragili alias, qui alias ex occaſione graui à ſe aſſumpta mortaliter lapſus eſt multoties,iam quòd etiam perſeuerante tali occaſione nõ labetur,niſi nouas cauſas habeat,quibus ſibi perſuadeat, quòd iam illa occaſio non erit ſibi de cætero cauſa peccandi.

¶ Si ex tali quantitate vini,puta vna metreta oblata alicui debilis capitis experientia iam capta eſt ter , fuiſſe illũ inebriatum,tunc illa trina ebrietas iam explorata cum nõ excuſaret:ſi occaſionẽ bibendi cũ tãta quãtitate nõ tolleret : quare ergo excuſabitur ab occaſione tollenda , is qui etiã alias memor fragilitatis propriæ inuiſens mulierẽ plu ries peccauit cũ ea:licet talis occaſio ſui ſtatus homines nõ faciat ferè ſemper peccare,niſi iſte ratione apparẽti & noua iam ex tali occaſione credat ſe nõ adiecturum peccare.

¶ Duodecima propoſitio,ſi aliquis cõſtantẽ ſe putat,&

necessitas eundi, ad talem locum, vel societatẽ vrget, illuc adire nõ erit peccatum. Si autem in hoc casu, non vrgente necessitate, illuc accedat peccatum est in cautelæ, vt dictũ est malus, vel minus iuxtà cõditiones singulares periculi, vndique pensatas, hæc est Caiet vbi supra.

¶ Decimatertia propositio quando visitantibus fœminas ex colloquiis cum illis habitis non inhonestis, nullo intercedente malo consensu, aut opere, ipsis nolentibus accidũt quædam carnis titillationes, & humiditates absq; pollutione. Non propterea tales prohibẽdi sunt fœminas honestas inuisere, & colloquia nõ inhonesta cum illis inire, Hæc est Metinæ in sua summula. Et patet: quia hoc inter personas honestas & spirituales, spiritualiaq; pertractãtes naturaliter ipsis nolentibus, solet accidere.

¶ Decimaquarta propositio si quis habet domi fœminã qua cum semel aut bis rẽ habuit, & iam cõuersus decernit non amplius cum illa peccare, & putat ita fieri posse: quia nouam cautelam intendit adhibere, scilicet in domo: quia ampla est, nõ manere solum cum sola intra idẽ cubiculũ, vel si aliam cautelã de nouo adhibeat, qua rationabiliter periculum se expellere putat: non est omnino necessariũ, quòd in tali casu illam repellat à domo. Hęc est Victorię[b] & est Pedracę in sua summa, qui tamen aiunt, ꝙ si periculum est imminens, & euidẽs: quia iam multoties cum illa lapsus est, tenetur eã repellere. Patet, quia hæc conclusio fundatur in hoc, quod periculum vbi subest probabiliter: propellendum est necessariò, aliàs non.

b Victoria sup. 2. 2. D. Tho. in materia de desperatione.

¶ Decimaquinta propositio concubinarius, vel concubina nolens abiicere alterum vel alteram: si est periculum recidiuæ nõ debet absolui. Hæc est Syluest[c] Et patet, quia talis non est contritus: quia vera pœnitentia non est sine remotione causarum peccandi[d] sed an sit tale periculũ recidiui arbitrio confessoris venit arbitrandũ. At quid si arbitrio confessoris iam periculum recidiui abest an adhuc sit abiicienda concubina propter scandalum.

c Syluest. ver. Concubina-ius.
d C. fatuæ sa & io de Pœnit. dist. 3.

¶ Pro hoc sit decimasexta propositio, quæ etiam est Syluestri loco citato, licet concubinarius sit contritus de peccato, arbitrioq; sacerdotis iam absit periculũ recidiui: si tamen factum sit notorium, vel violenta suspicio de incontinenti propter scandalum nõ potest absolui: nisi abiiciat concubinam. Patet, quia vitare scãdalum de iure naturali est,

est, & diuino, sed filiam emendatus sit, absitq; periculũ, neque factum fuit notorium, vt posset ingenerare scandalum in vicinia, vel populo, tunc tenet summa Angelica in distinctè, quòd possit absolui

Pro hac verò difficultate dissoluẽda statuitur decimaseptima conclusio etiã si factũ nõ sit ita notoriũ, quòd posset ingenerare scandalũ in tota vicinia, vel in populo, si tamen scãdalũ sit illatũ vni vel duobus, etiã si iã emendatus sit, propter illud vitandũ scandalũ tenetur eã dimittere, & hoc nisi dictum scandalum auferatur. Hanc nõ aliter probat Syluester, quam remittendo se ad infra à se dicẽda de scandalo, sed probatur ex illo dicto domini: quisquis scãdalizauerit vnũ ex his, bonũ est ei magis, si circundaretur mola asinaria colo eius, & in mare mitteretur. Marc.

¶ Cæterùm ne singula sigillatim prosequamur præsertim, quo alibi latius dicenda veniunt: solum hic reliqua de occasionibus quas fœminæ solẽt dare sub vno verbo præstringentes dicimus. Primo, ꝙ secundũ Sotũ mulier, quæ nouit aliquem particularem ex eius aspectu, si prodeat in publicũ esse cõmouendũ: quia fragilis est ille, licet hac ratione non teneatur perpetuo sua libertate se priuare, tamẽ semel, aut bis posset gratia scandali fragili nõ inferẽdi, absumere ab agressu domus etiã ad audiẽdã missam de præcepto. Immo secundum Metinã si opus esset semel, aut bis prætermittere missæ auditionem, quæ est de præcepto, teneretur prætermittere: quia præceptum charitatis de non scandalizando fragilem semel, aut bis, temperare potest obligationem de audienda missa.

¶ Secundò dicimus, quòd mulier, quę semel continẽdo se in domo scit se euitaturã ruinam alicuius fragilis: quẽ scit ex suo aspectu commouendum, tunc si sui causa exeat eiusque aspectui se præsentet: videtur secundum Nauar. iã peccare mortaliter: quia videtur, si nõ desistat contemnere animam proximi. Huic accedit Metina magis prima secũdæ præsertim si insigniter ornatam illius conspectui sine causa se pręsentet. At quamuis omnes conueniãt, quòd nõ se teneatur priuare illa libertate, nisi semel, aut bis, idque tũc sine graui suo detrimento, Caiet tamẽ in casu de ornatu licentiosus se habet cũ fœminis, Dicẽs ꝙ sicut sua pte natura pulchra nõ tenetur, ne sua pulchritudine offẽdat fragilẽ se abscõdere: ita neque mulier non tã pulchra

tenetur abstinere à cultu muliebri: dum non lasciuè se ornet propter fragiles. Et hoc ita est regulariter loquendo: sed secus est semel in vno casu particulari vbi nulla subesset causa particularis se ornandi, si prætermittendo ornatum sic vitaret fragilis alicuius casum.

¶ At verò quia sermones in vniuersali minus prosunt quamuis multa quoque in particulari dixerimus ad corollaria Nauarri examinanda in particulari nobis veniendum est nunc.

CAPVT XXI.

¶ *Examinatio responsionum quindecim quas ex quodam fundamento à se posito intulit Nauarrus pro multis casibus quotidianus scitu valde necessaria confessoribus circa obligationem tollendæ occasionis.*

QVONIAM Nauarrus ex sua diffinitione peculiarē responsionem colligit, vt ipse ait ad grauissimas, & quotidianas quæstiones sibi propositas. Et quia in parte à veritate suā diffinitionē deficere commonstrauimus, cōmonstrādū nobis restat, quænā eius corollaria inde illata vera sint, quęnā verò à vero aberrēt. Nollē tanto viro contraire, nisi munus, qꝫ hic assumpsi dicādi veritatē maxime, quæ ad reformationem animarū spectat, sine cōiuratione in verba alicuius moderni magistri, me ad id adigeret.

¶ Igitur dicimus primò, qꝫ illud primum à Nauarro assertū, scilicet, qꝫ absolui potest pœnitēs ab occasione, quæ illum fecit corruere, cauendi etiā si careat proposito: quādo in eo cōcurrūt hæ quatuor conditiones, prima qꝫ pœniteat peccatorū ex illa occasione commissorum, & secūda, quod sit in firmo proposito, nūquam redeūdi ad similia peccata, & tertia quòd firmū concipiat propositū semper cauendi adiuuante Deo ne peccet ob eam occasionē, cum in ea se inuenerit, & quarta conditio, qꝫ sit aliqua notabilis causa non se abstinendi ab ea occasione, nō est in quā vsquequaque verū in omni casu: quia tāta potest esse fragilitas delinquentiū, & tā explorata ex conuictu preterito, & occasio tā ad peccatū impellens, quòd nullus sanè mentis cōcipiet spem emendæ, quia apparet se exponere tali occasioni esse tētare Deum, vt si occasio esset talis inueniendi se fragilem cum fragili, solum cū sola, temporibus, & locis suspectis in cōclaui angusto, etiā si aliqua notabilis causa se offerret ibi manēdi, cum cæteris cōditionibus

nibus non excusaret à tali non tollēda occasione.[a] Igitur dictū hoc Nauarri, licet non in hoc casu, vel similibus, tamen in aliis habet locum, scilicet quādo concurrentibus his quatuor conditionibus occasio non esset adeo vehemens, neq; personæ adeo procliues, & fragiles experiētia multa præterita teste, quod desperandum esset de emēda. Vt in casu Victoriæ & Pedracæ, scilicet, quando semel, aut bis peccauerat: quis cū fœmina à se retenta: sed quia neq; ipse, nec ipsa erant tam perditæ conscientiæ, aut tam fragiles quin statim curauerint de adhibenda cautela, nō etiunt separādi, similiter neque illi, qui pluries peccauerūt, & tamen iam noua occurrit causa sufficiens, qua creditur non esse peccaturos, etsi in eadem domo, sicut antea permaneāt, vt quia iam alter eorum duxit vxorem, quā multum deamat, quæ ipsum zelat, vel si iā illi mulieri ipse copater effectus est, hac intentione, eius in baptismo tenens filiū, ne deinde tentetur de tali crimine, quia reputat cum commatre iā facta coire esse crimē grauissimum, & in foro exteriori, magno supplicio dignum, vel si aliæ similes sint causæ persuadentes credulitatē emendæ de cætero, & si pluries peccauerint, absoluendi sunt cū illis quatuor cō ditionibus. Immo etiā in hoc casu, si desit causa vrgens ibi manendi. Nam in hoc casu vera est sententia Nauarri.

a Ratio, quia quasi pro violēta præsumptione compule talis occasio reputaretur. tit. de præsump. literis.

¶ At verò ad textum, quòd pro sua diffinitione intellecta vniuersaliter affert, dico cum Soro, ꝙ si tales matrimonio coniuncti alias impotētes qui permittuntur simul habitare, vt fratres, obscenis se tangerent tactibus venirēt separandi. At eius secūdā rationem respondemus, ꝙ nostra sententia sic intellecta non adeo rigorosa est, neque adeo emungit, vt eliciat sanguinem: quia ex nostra sentētia sequitur reformatio innumerarum conscientiarū perditarū in continuis peccatis alias manentiū: quia has occasiones cōfessores sibi nō præscindūt sub prætextu causæ notabilis allegatæ ad sic in eadē domo manendū, & ad talē societatē conseruandā, & familiaritatē non relinquendā sub spe emēdæ. Hæc est ruina animarū has cōfessores nō præscindere fragilibus pœnitentibus occasiones, cū D. Ber. ausus fuerit dicere nō minus ex se, esse difficile cū fœmina fragili fragilem nimis familiariter, & assiduè cōuersari, & non peccare, quam mortuum suscitari, propterea etiam infernus dilatauit os suum, quando tot sub prætextu emendæ

toties, absoluti à cõfessoribus: quia occasiones non abstulerunt in concubinatu perpetuò, dissimulato tamẽ permãserunt. Igitur quamuis rigidus non debeat esse confessor, vbi dominus tã pius & largus est sit tamen confessor fidelis, & prudẽs, ita vt dissimulatione crudeli animas nõ perdat: neq; in suis peccatis, & occasionibus ablactet, & simul bene dispositos, tollẽtesq; occasiones non abiiciat, immo absoluat, si opus fuerit septuagies septies. Infũdat oleũ cõsolationis, sed vinum reprehẽsionis applicare meminerit.

¶ Ad 3 rationẽ in cõtra Nauarri dicitur, ꝙ licet magis peccatũ, quã occasiones peccati cauere debeamus: tamen, quia vitare probabile peccã.li mortaliter periculũ sub mortali tenemur, vt dixit Caiet. ita etiã, quando occasiones tã vehementes sunt, ꝙ hoc periculũ probabile ingenerãt, & ipsę sub mortali vitandæ sunt, & hoc nemini est dubium: quia nulla videtur magis excusans causa ab exponẽdo se occasioni, & periculo peccãdi mortaliter: quã adire ad cõuertendã prostitutã fœminã: quam certò scit prædicator, si eã adeat, & alloquatur, à se fore cõuertendã. & tamẽ casu quo iste prædicator ex sua fragilitate nosset, se periculo probabili peccandi mortaliter cũ ea, si eã adeat se exponere: quidquid dicat Sotus D. Tho. cui magis credendum est [b] insinuat tunc illũ prædicatorẽ, si ex prædicta causa, tali periculo se exponeret, valdè esse vituperandũ: quia sic D. Tho. ibi in forma ait, quicũque non cauet pericula, videtur contẽnere id cuius detrimentum pericula inducere possunt, & ideo ꝙ aliquis propter spiritualia, periculis spiritualibus se exponat est valdè vituperandum: quamuis sit laudabile, quòd aliquis periculis corporalibus se exponat propter spiritualia.

b Quodl. 3. ar. 9. in solu. ad 3.

¶ Ex quo infero, quòd si aliquis confessarius expertus iã esset nõ dico se pollui solum inter confessiones fœminarum audiendas, sed se pollui volũtariè, & cum consensu in talẽ delectationẽ, vel pollutionẽ, vel fœminas, neque probabiliter concipit iam non spẽ emẽdæ: quia reluctatur experientia præteritorũ cõsensuum, & sua fragilitatis propriæ conscientia: tenetur ad istã occasionem deserẽdã dũ iam se muniuit orationibus propriis & alienis, & aliis remediis, & videt se statim cadere: neq; subsistere. Huius sententiæ videtur fuisse Caiet. supra propositione 10. & 9. quia quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ

verò ſuæ detrimentum patiatur. Et quia veriſimile eſt, ꝙ tam fragilis confeſſarius non multũ profuturus ſit animabus,& eſto proficeret,ſicut aliquãdo cõtingit, tamen currit ratio D. Tho.ſ.quòd valdè vituperandum eſt ſe exponere periculo ſpirituali peccandi mortaliter pro cõuerſione ſpirituali harum fœminarum,quas alius confeſſor non fragilis poteſt audire, & quia mulier,quæ nouit confeſſarium ex confeſſione ſuarum turpitudinum fore ſolicitandum excuſatur à confeſſione illarum coram illo ſi non ſit alius. Ergo multo magis confeſſor fragilis talis debet ſibi cauere,ne tales confeſſiones audiat. Ad 4 rationẽ Nauar. in contra.ſ.quia non opus eſt,credere, nunquam in poſterum ſe peccaturos,reſpondetur ꝙ tranſeat hoc: ſed tamẽ opus eſt,ne probabili periculo peccandi mortaliter ſe exponant,ac per conſequens opus eſt occaſiones hoc ſecum afferentes periculum,deponendi habere propoſitum.

¶ Iam ad corollarium, quòd infert de licitè abſoluẽdis iuuenibus cum fœminis quibus cum verſantur peccantibus ſæpius,etiã ſi tollẽdi tales occaſiones propoſito careãt plura eſſent dicẽda,niſi antea ſupra ea dixiſſemus, quibus hoc Nauarri corollarium confutabimus.

¶ Tertia eius reſpõſio.ſ. ꝙ nõ poteſt abſolui miles, qui ad bellum,quod credit iniuſtum vult redire, neque qui ad officium vſurarum, aut cambiorum vſurariorũ vult redire,aut contractuum iniuſtorũ,& alia ſimilia,quæ ſine peccato mortali exerceri non poſſunt certa eſt,& iuxta mentẽ D.Thom.quia ſunt occaſiones propinquæ, & in ſe mortales. De 4.reſpon vbi reſpondet ad quæſtionem de concubinariis,vbi citat Syluestr. verbo concubinatus dictum eſt ſupra 15.& 16.propoſitione. 2.2.q.169 art.2.ad 4

¶ Ad 5. Nauarri reſpon.quoad eius primam partem, ꝙ non poſſunt abſolui cõcubinarij,quãtumuis occulti regulariter,quia cõfeſſarius,vel pœnitens debet credere, ꝙ nũquam,aut raró,ſi ſimul viuant omittẽt peccare mortaliter voluntate verbis,vel opere,bene ait Nauar. ſed ꝙ ad ſecũdam quam adiungit partem ſ. ꝙ aliquãdo poterũt abſolui concurrentibus quatuor prædictis iam hoc nõ eſſe,vſquequaque verum oſtendimus ſupra vbi iſtam regulam examinauimus Nauarri,an hæ quatuor conditiones ſolũ concurrere ſufficiant, vt vbi concurrerint, ſine propoſito cauendi occaſiones quis poſſit abſolui.

¶ Ad 6 responsionē vbi Nauarrus respondit, quod non potuit absolui quędam concubina nolens omittere volūtatē visitandi suum concubinū ægrotantem, & tenēdi, aut porrigendi ipsi candelā in agone mortis, si sciebatur esse eius concubina: dicimus sane esse dictū, quia ista occasio est in se peccatum ob scandalum quod dat, sed id quod subiungit Nauar. ibi dicens, imo, etiam si nesciebatur esse concubina non potest absolui, nisi concurrant quatuor conditiones prædictæ, quas omnes quatuor cōditiones, inquit Nauar. ego non crederem concurrere, nisi illa conciperet propositum ad hortandi eum saltē generaliter, & sincere ad pœnitentiam peccatorum præteritorum, vt eorum memoria per præsentiam renouata sit potius therisca quam aconitum. hic Nauarrum satis bene fuisse locutū dicimus propter eius rationem, nam tunc quia cessat ratio prohibitionis, cessaret quoque & prohibitio.[d]

d cap. Cum cessante. de appellationibus.

¶ At illam 6. Nauarri responsionē. vbi ait quod cōfessarius potest iuste absoluere illam hospitā. quæ hospites excipit, & quoties certū quendā excepit, habet rem occultè cū illo modo statuat, & polliceatur non recepturum eū. Et hoc quidē sanè dictū est à Nauarro, sed cautè legēdū est, quod statim quasi per correctionē subiicit sic dicēs, immo possit eam absoluere sine proposito non recipiendi eum, accedentem ad confessionē, quando absque magno scandalo & detrimento, nō posset eum ab hospitio prohibere, modo proponeret, ac promitteret, nunquàm se solā cum eo solo, in aliquo cubiculo, separato versaturam, & dicturam se ei ex animo se pœnituisse, & iam confessam fuisse, quia & si huius responsionis pars vera quoque esse videatur, tamen non sufficiens est ad remedium, si iam omnes has conditiones in animo suo statuerat obseruare illa hospitā, & tamen vis amoris sic eam transuersam egit, vt experimento didicerit vim amoris erga hospitē non siuisse illas conditiones obseruare, quia ad introitum eius statim irruit in libidinosos amplexus eius. tunc enim non est absoluenda, quia iam potius tenetur consulere saluti animæ suæ, quam detrimento, aut scandalo ex eiectione hospitis successuro, quia secundum regulam Diui Hieronymi citius scandalum oriri permittitur, quam veritas vitæ deleratur.

¶ Hic

CAPVT. XXII.

¶ *Hic examinatur responsio octaua vsque ad 9.*

AD octauã respõsionem, vbi ait quod possunt absolui sine separatione cognatæ, ancillæ, ac famulæ, quæ rẽ habuere cũ suis cõsanguineis, quamuis, & heris, in quorũ domo degunt cõcurrẽtibus quatuor. s. pœnitudine peccatorum. Secundo proposito vitandi eam culpam proposito etiam dum se inuenerint in occasione nõ peccandi ex ea, quartò existente & cõcurrente quoque causa notabili ob quam sine magno incõmodo hospitiũ negari nõ potest.

¶ Est tamẽ quęstio notabilis, inquit Nauarrus, an poterunt absolui iterũ prædictæ personæ absque separatione si reciderint, & videtur nobis posse, concurrentibus illis quatuor conditionibus, & idem dicendum reor de tertia, & quarta vice: quia nõ solum semel, aut septies, sed etiam septuagies septies est parcendum & quia quotidie inquit absoluimus multos, qui quotannis recidunt, & quia recidere non est necessarium, argumentum ad iudicandum pœnitentiam præsentem, vel præteritam non fuisse aut non esse veram, quod probat Gratianus[a] Hæc Nauarrus: quia potest hæc responsio causa esse laxioris cuiusdam licentiæ tum confessariis audacibus ad indignos absoluendum: tum pœnitentibus ad in eisdem peccatis diu permanendum, & quia non est vsquequaque tuta sententia: ideo maiori examine, & discussione eget.

Matt. 18.
Luc. 17.

a *Gratianus in cap. quamuis de pœnit. distinct.*

¶ At verò præmittimus primo antequam nostram sententiam proferamus, super hoc, hæc notabilia, & primum quod inter occasiones peccãdi etiam graues alię sunt magis voluntariæ assumptę licet ex causa necessaria, vt videtur: & quarũ abdicatio magis est in nostra electione, & facultate. Quemadmodũ inter personas liberas, & quæ sunt, sui iuris, neque sunt sub alterius potestate cõtingit, vt liberiores sint ad permutandũ hospitia, periculosa si sint animabus earum. ¶ At aliarũ personarũ: quæ nõ sunt sui iuris vt filiarũ non emãcipatarum, vxorũ, seruorũ, & ancillarũ electio non est: neq; eis est tam integrũ statim, vt sentiũt periculum intra domum paternam, aut mariti, aut dominorum inde fugere, aut inde profugare occasionatos aut periculosos hospites. Quia compelluntur ad manendum neque eis adhibetur fides aliquando etiam si petulantiam

 hospitum.

hospitum,reuelauerint neque inueniunt tollendi occasionem remedium, hoc documentum subnotauit Caieta. super illud, si oculus tuus dexter scandalizat te.

¶ Secundum notabile sit, quod ordo charitatis est, vt velit quis proximo bonum conscientiæ,& famæ:& in his magis velit bonum conscientiæ quando vtrumque haberi non potest. Istud notamentum est D Thom [b] ex quo accertè colligitur quod confessarius in confessione tenetur consulere,& conscientiæ pœnitentis,& famæ eius: tamen quando vtrumque haberi non potest, est ordo charitatis, vt magis procuret bonum salutis animæ pœnitentis quam prospiciat honori,& famæ eius.

b Quodli. 11. art. 12.

¶ Tertium notabile sit,quod iniqua est compensatio, Si vt quis tollat scandalum aliorum,ipse sibi paret probabile scandalum,& ruinam non vitando occasiones, scandalum hoc sibi ingerentes.[c] Euenire enim nō potest: vt illud abscindendum sit quod est necessarium ad salutem. Si igitur necessarium est ad salutē cauere periculum, & occasionē probabilē peccati mortalis, nō est istum mediū proiciendum propter scandalum vitandum aliorum: qui interdum fere ex nulla causa scandalizātur. Patet ex eo quod D. Augustinus fertur dixisse, iniquam esse compensationem si vt quis conuertat infidelē, ipse se fingat infidelem: sicut iniqua est excusatio illarū mulierum, quæ cum solæ inuentæ sint domi,& impetitæ à viris petulātibus subito introeuntibus, cum se defendere nō potuisse allegent, nō clamasse ad vicinos, qui statim venientes prohiberent ausum nefarium, aiunt ea ratione ne diffamarentur, aut scandalum orriretur. Idcirco tandem in coitum nefarium consensisse. Hoc aiunt nolentes intelligere, vt bene agerent, sibi qualē gloriam æternam peperissent, si veluti altera Susana etiā apprehensæ non cōsensissent. Sed clamassent, tātum abest vt ipsa fœmina scandalū generaret ex clamore, & resistētia, vt potius omnes postea tam laudabilis repulsę cōscios egregio exemplo ædificaret sicut totā Ecclesiam Dei suo clamore & resistētia ædificat nūc Susana sancta. His præmissis dicitur primo ad octauā responsionē Nauarri quod illa potest habere locū in personis, quæ quia non sunt sui iuris[d] non est in eorum potestate situm, occasiones has vitare interdum circa hospites necessario eadē domo receptos,

c Hæc sententia colligitur ex Caietano sup. Matt. cap. 5. vbi ait quod absque perplexitate sunt diuina præcepta

d Sui iuris non sunt serui ancillæ filij & filiæ sub patria potestate non emancipatæ.

tos, cum conditionibus illis quatuor Nauarri poterint absolui, dum proponăt in eodem conclaui domus nō se inuenire solos: Et quod etiam recidentes post primă absolutionem, etiam tertia, & quarta vice concurrĕtibus illis quatuor conditionibus isti possint absolui, nō est dictum exorbitans à ratione maximè cum limitationibus ibi adiectis à Nauatro sic dicente. Veruntamĕ si ego essem cōfessarius non absoluerem eas personas si cernerent ꝙ vicibus præteritis nulla emĕdatio, neq; inchoatio eius extitisset, neque si circunstantiæ infirmitatis pusillanimitatis, & ingens propensio eatum ad peccatum & diffidĕtia, quam habent illæ de pœnitudine alterius partis, mihi persuaderent: quod nisi separentur, nulla sequetur emĕdatio, & cū limitatione postrema, scilicet, quod casu quo cōcepta spe de emendatione: iste persona quæ non sint sui iuris essent absoluendæ ante absolutionem iuberĕtur vt forti animo, & Christiano dicerent personis, quibuscum degūt, & peccant sibi denegari absolutionem, nisi separentur, vehemĕterque obsecrare per Deum vt ineant rationĕ, qua ab ipsis honestè separentur alioquin se cōfessario obedituras, quo peracto absoluerem eas cōcurrentibus illis quatuor etiam postea, quăuis non consequeretur separatio Quia non est in manu earum & si sequeretur notabilis emendatio iterū eas absoluerĕ, spe maioris correctionis futuræ ait Nauarrus & bene. Patet hoc quia si rationes Nauarri aliquid probăt hūc duntaxat casum cum his limitationibus, & restrictū ad personas: quę nō sunt sui iuris probăt. Et patet quia licet possint istæ personæ absolutæ vitare perplexitatem, etiam stantibus his occasionibus non peccando, sed certè e aliquomodo perplexæ essent: si viderent se ad confessionĕ dignam absolutione quotannis faciĕdam teneri, & ex alia parte illis absolutionĕ negari, quia non vitant occasiones quas moraliter loquĕdo, quasi impossibile videtur eas posse vitare: quia cum non sint sui iuris coguntur in eadĕ, domo manere. Cum igitur præcepta Domini suauia sint his concurrentibus nō est denegăda absolutio. Et adhuc probatur satis apparĕti ratione, quia licet vt præfati sumus vitare occasionĕ ꝓbabilĕ peccădi mortaliter, sicut vitădi tale periculū, pręceptū Domini sit iuxta illud, si oculis tuus scădalizat te: ᵉcū ergo has vitare occasiones sub electione barū personarū non sit quia sui iuris non sunt, nō videtur tam

e *Acute præceptum hoc oportet intelligamus in his rebus scandalizantibus quarū abdicatio sub nostra est electione. Caietan.*

tam arctè præceptum eas tollendi astringere, cum ad hoc impotentes sint. Si tamen spes abesset emēdationis, & quadam incuria circa hoc obsurdescerent: quia iam prorsus negligentiæ conuincerentur, non essent absoluendæ, quia vt dictum est potius consulendum est conscientiæ, quam honori. Et quia illa separatio non est absolutè impossibilis, ad eam faciendam, illis omnino nitendum esset. Sicut licet necessario est alicui in domo sua manere: si tā incēdium, aut periculum mortis pateretur: inde viis omnibus, vel perfugam inde recessum sibi pararet: sic in præsentiarum dum res nihilo melius se haberet, aut in peius abiret, aut notabilis peccandi interueniret excessus, qui spem emendæ intercideret

¶ Secundò dicimus ad responsionē hanc octauam quod illa in aliis personis quæ quia sunt sui iuris, non habet locū scilicet, quod quia notabilis causa occurrit, ob quā sine magno incōmodo hospitium negari non potest, stantib. aliis tribus cōditionibus, tales personę liberæ, & sui iuris, absoluendæ sint: etiam si occasiones experientia sibi teste parentes sibi periculum probabile peccādi mortaliter, nō vitent. Quia iam supra vndecima propositione, quàm cōfecimus ex doctrina Caiet. verbo periculum probatū reliquimus quòd postquam hi liberiores sunt ad vitandas has occasiones satis est vt eas teneātur vitare, quòd experientia teste, vt inquit ibi Caietan. didicerint se non subsistere, sed statim, aut quasi statim cadere, nisi vt dictum est talis se obtulerit de nouo causa, quòd etiam stante tali occasione, periculū probabile cadendi videatur cessare.[f] Nā causas excusantes à tollenda occasione manēdi in eadem domo dicimus esse quòd ipsa iā quia laborat graui infirmitate, tentatio cessauit, vel quia ipse vxorem ducens exosam habet ancillam, quam prius deamabat, vel quia iam custodia, & conclusiò in eadē domo arctior est tali fœminæ est præstituta: ita vt cessare videatur iam aditus ad peccatum, & aliæ similes causæ sufficientes ad remouendum peccatum etiam permanēte occasione habitationis in eadem domo, licet si isti tātum semel, aut bis rem habuissent nec tam fragiles essent ad malum nec tam effrænatæ conscientiæ quinimo timoratæ quia statim compūcti de peccato, tulerunt occasionem, ne manerent soli conclaui noctu quę fuerat occasio ruendi, præstiteruntque emendam in reli-

[f] *Vide ibi rationes huius & causas in probatione illius 11. propositionis.*

in reliquo tempore anni, etiam si in eadẽ domo maneant, non sunt propterea ab absolutione arcendi.

¶ Cæterum neque eos à vitanda occasione excusandos censeo qui experientia teste, & suæ fragilitatis cõscij experti sunt in his occasionibus non subsistere. Sed statim, aut quasi statim cadere etiã si allegent pro se alijs ex separatione oriturũ scandalũ cũ famæ iactura, quia cum sint sui iuris ad vitãdũ talem occasionem sibi imputent. Quia vt ait Sotus potius renetur quandiu quis non amouet occasiones peccandi, consulere conscientiæ quam famæ.

¶ Sed ad illud quod allegatur de scandalo oriundo ex separatione iam ex tertio notabili est cõclusum quòd iniqua est compensatio cum periculo probabili scandali, & ruinæ propriç velle scandalum aliorum vitare: si aliquod sequeretur ex separatione. Et ad probationem Nauarri in contra respõdetur quod verũ est quod septuagies septies est parcendum, & absoluendi sunt. Qui peccarunt, dũ tamen non ponãt obicem, volendo permanere in occasione pariente periculum probabile peccati mortalis, proposito carentis eam vitandi. Ad secũdam eius propositionem dicimus quòd non negamus recidiuum non esse sufficiens argumentum, neque conuincens retroactam pœnitentiam non fuisse veram. Sed non propterea, quia recidit sed quia vult manere in occasione probabili peccandi mortaliter, talis indignus efficitur absolutione.

CAPVT XXIII.

¶ *Hic prosequitur author examinationem responsionum Nauarri à 9. vsque ad decimamquartam exclusiue.*

AD nonam responsionem Nauarri vbi ait idem dicendum est de eo, qui occultè rem, aut impudicos tactus habet cum aliqua consanguinea, aut alia, si amica in alia domo degente, Posse talem absolui sine proposito nunquam ingrediendi in eam: dum proponeret se nunquam solum cum illa sola sine maxima causa versaturum, & vt admonet eam se pœnitere peccati cum ea commissi & confessum se esse, & rogaret eam vt idem faceret: Et quòd certo desperet iam de reditu ad peccatum cũ illo, aut de cõuersatione habenda cũ ea in aliqua secretiori

parte:

parte: dico ꝙ illa responsio posset tolerari casu quo, quia antea non tã fragiles fuerunt, neque tam effrænatè peccauerunt, neque se vident tam propensos ad ruinã, ideo putãt probabiliter sic periculũ probabile peccandi non manere: nec mansurum inter eos, si istam cautelam obseruẽt non se ponendi, cũ ea in loco secreto. Sed si post hãc protestationem ei factã, istã cautelam, postquam ingreditur, ad eã, non seruat, quia statim se recipiẽs cũ illa in loco secretiori irruit in amplexus, & tactus impudicos, & in copulã tanquã equus effrænis, non est absoluẽdus, etiam si maxima causa subsit illic ingrediẽdi: nisi vitet ingressũ. Quia nihil magis necessarium potest significari, quàm illud ꝙ significatur per oculum, aut manũ, & tamen dicit Dominus & præcipit. Si oculus tuus, aut manus scandalizat te, a proiice abs te. Quod propter tales causas etiam apparẽtes esse necessarias, quas iubet vitari, dum sunt causæ ruinæ, dixisse Dominum putato, vt interpretatur Caieta. super illud Matth. 5 Si oculus tuus, &c.

a *id est, sit tibi occasio ruinæ animæ.*

¶ Ad decimam responsionẽ Nauarri dicentis quòd nõ potest absolui aulicus, qui de more curię regię mensę assistens adeo blandè colloquebatur cum quadã nobili eidẽ mensæ assistenti, vt non solũ se oblectaret sermone, & cogitationibus sordidis: sed etiã turpi se pollutione fœdaret nisi statuat nunquam in posterum, sic versaturum cum illa. Etiam si versaretur animo ducendi eam vxorem, & pares ad id essent. Quia illa occasio loquendi tam blande cũ illa, & lasciue occasio est ꝓpinqua illius ruinæ: & in se est mala Imò inquit Nauarrus vt absolui possit non solũ necesse est statuat se non cõuersaturum cum illa illo modo illicito, sed neque etiam alio modo ex se licito, ex quo crederet prę sua fragilitate, & amore erga illã magno pertrahendũ esse semper ad peccandum, dicimus ꝙ hæc respõsio legitima est neque aliqua censura notanda: nisi iãtum quo ad id, quod ait per illam particulam, scilicet, nisi talis modus conuersandi cum ea, eum ad peccandũ quasi semper induceret quoties cum ea sic versaretur, quia semper Nauarrus habet eadem salebra scilicet ꝙ occasio, quæ de se non est peccatum, vt obliget ad sui expulsionem, & vitationem, necesse est ꝙ semper, aut quasi semper inducat ad peccandũ mortaliter ea vtẽtem. Quia hoc falsum esse probauimus, dum retro ex Caiet. & aliis rationib. adductis

in 11.

in 11. propositione probauimus satis esse, & si non quasi semper ad id induxerit, quòd toties induxerit ad peccãdum, quòd simul stante experiẽtia propriæ fragilitatis existimet quòd probabile sibi periculum paratur, nisi talem occasionẽ eui tet. Neque sanè extimabit pœnitens, qui extimabit solum hoc periculum ex pertractatione ad peccatum cõtinuata semper generari, & non etiã ex occasione, qua se videt semel, atque iterũ præ fragilitate in peccatũ deturbatum.

¶ Dicimus insuper illud quod adiicit Nauarrus rectè esse adiectum dum ait id etiam esse dicendũ de puellis nobilibus reginarum mensis astãtibus, & de adolescentibus, & adolescentulabus nobilium & rusticorum qui in aliqui bus partibus cõueniunt, & mutuò se miscent, & cõtingũt dum choreę ducuntur Et alia spectacula fiunt: illi in illarũ gremiis recũbunt fingẽtes id facere, quo ille capita illorũ vermiculis purgent interdum impudice sese tangentes, & amplectentes, [b] & faciẽtes id genus alia dignissima quæ in concionibus reprehendantur.

¶ Ad 11. responsionem Nauarri vbi ait quòd cõcurrentibus quatuor prædictis cõditionibus possunt absolui, qui sunt in facie Ecclesiæ coniugati, & non valet matrimoniũ inter eos propter aliquod impedimentum occultum, expectantq; dispensationem, vt denuò contrahant, & ex separatione sequeretur notabile incommodum, respõdetur quòd si hoc contingat in casu quo admisimus suam diffinitionẽ de quatuor cõditionibus concurrẽtibus, scilicet, casu quo ad petitionẽ alterius, alter ab ecclesia cõpellitur manere, quia non potest probare impedimentum. Quia iam veluti non sui iuris esse censetur cum limitationibus ibi à me po sitis poterit absolui. Si autem probabile periculũ sit inter eos peccandi ex fragilitate magna sibi nota, nõ sunt absol uendi prę sertim ipse qui facilius posset fingere necessariũ iter, & absentiã à domo, sic neq; ipsa nisi cõpelleretur inui ta manere cũ illo ĩ eadẽ domo, & esset aliqua spes emẽdæ.

b Hæc occasio nisi vitetur: quia propinqua est & in se mala non sunt absoluẽdi quod sanè est dictum.

¶ Ad 12. responsionem Nauarri dicentis, quòd etiã potest absolui, qui ob esum calidarum rerum incidit in adeò gra ues carnis tentationes: quę impulerunt ad consentiendum pollutioni, aut fornicationi sine proposito nũquàm in po sterum sic edendi, concurrentibus quatuor prædictis cõdi tionibus, imò etiã si desit tertia, id est, etiã si non sit necessi tas, aut causa comedendi talia, dummodo nõ comedat ea

necessitas eundi, ad talem locum, vel societatẽ vrget, illuc adire nõ erit peccatum. Si autem in hoc casu, non vrgente necessitate, illuc accedat peccatum est in cautelæ, vt dictũ est maius, vel minus iuxta cõditiones singulares periculi, vndique pensatas, hæc est Caiet vbi supra.

¶ Decimatertia propositio quando visitantibus fœminas ex colloquiis cum illis habitis non inhonestis, nullo intercedente malo consensu, aut opere, ipsis nolentibus accidũt quædam carnis titillationes, & humiditates absq; pollutione. Non propterea tales prohibẽdi sunt fœminas honestas inuisere, & colloquia nõ inhonesta cum illis inire, Hæc est Metinæ in sua summula. Et patet: quia hoc inter personas honestas & spirituales, spiritualiaq; pertractãtes naturaliter ipsis nolentibus, solet accidere.

¶ Decimaquarta propositio si quis habet domi fœminã qua cum semel aut bis rẽ habuit, & iam cõuersus decernit non amplius cum illa peccare, & putat ita fieri posse: quia nouam cautelam intendit adhibere, scilicet in domo: quia àmpla est, nõ manere solum cum sola intra idẽ cubiculũ, vel si aliam cautelã de nouo adhibeat, qua rationabiliter periculum se expellere putat: non est omnino necessariũ, quòd in tali casu illam repellat à domo. Hęc est Victorię[b] & est Pedracę in sua summa, qui tamen aiunt, quod si periculum est imminens, & euidẽs: quia iam multoties cum illa lapsus est, tenetur eã repellere. Patet, quia hæc conclusio fundatur in hoc, quod periculum vbi subest probabiliter: propellendum est necessariò, aliàs non.

b *Victoria sup. 2. 2. D. Tho. in materia de desperatione.*

¶ Decimaquinta propositio concubinarius, vel concubina nolens abiicere alterum vel alteram: si est periculum recidiuæ nõ debet absolui. Hæc est Syluest[c] Et patet, quia talis non est contritus: quia vera pœnitentia non est sine remotione causarum peccandi[d] sed an sit tale periculũ recidiui arbitrio confessoris venit arbitrandũ. At quid si arbitrio confessoris iam periculum recidiui abest an adhuc sit abiicienda concubina propter scandalum.

c *Syluest. ver. Concubina-rius.*

d *C. satisfactio de Pœnit. dist. 3.*

¶ Pro hoc sit decimasexta propositio, quæ etiam est Syluestri loco citato, licet concubinarius sit contritus de peccato, arbitrioq; sacerdotis iam absit periculũ recidiui: si tamen factum sit notorium, vel violenta suspicio de incontinenti propter scandalum nõ potest absolui: nisi abiiciat concubinam. Patet, quia vitare scãdalum de iure naturali

est,

est,& diuino,sed filiam emendatus sit,absitq; periculū, neque factum fuit notorium, vt posset ingenerare scandalum in vicinia,vel populo,tunc tenet summa Angelica in distinctè,quòd possit absolui

Pro hac verò difficultate dissoluēda statuitur decimaseptima conclusio etiā si factū nō sit ita notoriū,quòd posset ingenerare scandalū in tota vicinia,vel in populo,si tamen scādalū sit illatū vni vel duobus,etiā si iā emendatus sit,propter illud vitandū scandalū tenetur eā dimittere, & hoc nisi dictum scandalum auferatur.Hanc nō aliter probat Syluester, quam remittendo se ad infra à se dicēda de scandalo,sed probatur ex illo dicto domini:quisquis scādalizauerit vnū ex his,bonū est ei magis,si circundaretur mola asinaria colo eius,& in mare mitteretur.Marc.

¶ Cæterùm ne singula sigillatim prosequamur præsertim,quo alibi latius dicenda veniunt:solum hic reliqua de occasionibus quas fœminæ solēt dare sub vno verbo præstringentes dicimus.Primo, ꝙ secundū Sotū mulier, quæ nouit aliquem particularem ex eius aspectu, si prodeat in publicū esse cōmouendū:quia fragilis est ille, licet hac ratione non teneatur perpetuo sua libertate se priuare,tamē semel,aut bis posset gratia scandali fragili nō inferēdi,absumere ab agressu domus etiā ad audiēdā missam de precepto.Immo secundum Metinā si opus esset semel,aut bis prætermittere missæ auditionem,quæ est de præcepto,teneretur prætermittere:quia præceptum charitatis de non scandalizando fragilem semel,aut bis, temperare potest ob ligationem de audienda missa.

¶ Secundò dicimus,quòd mulier,quę semel continēdo se in domo scit se euitaturā ruinam alicuius fragilis: quē scit ex suo aspectu commouendum,tunc si sui causa exeat eiusque aspectui se præsentet: videtur secundum Nauar.iā peccare mortaliter:quia videtur,si nō desistat contemnere animam proximi.Huic accedit Metina magis prima secūdæ præsertim si insigniter ornatam illius conspectui sine causa se pręsentet.At quamuis omnes conueniāt,quòd nō se teneatur priuare illa libertate,nisi semel, aut bis,idque tūc sine graui suo detrimento, Caiet tamē in casu de ornatu licentiosus se habet cū fœminis,Dicēs ꝙ sicut sua pte natura pulchra nō tenetur,ne sua pulchritudine offēdat fragilē se abscōdere : ita neque mulier non tā pulchra

tenetur abstinere à cultu muliebri: dum non lasciuè se ornet propter fragiles. Et hoc ita est regulariter loquendo: sed secus est semel in vno casu particulari vbi nulla subesset causa particularis se ornandi, si prætermittendo ornatam sic vitaret fragilis alicuius casum.

¶ At verò quia sermones in vniuersali minus prosunt quamuis multa quoque in particulari dixerimus ad corollaria Nauarri examinanda in particulari nobis veniendum est nunc.

CAPVT XXI.

¶ *Examinatio responsionum quindecim quas ex quodam fundamento à se posito intulit Nauarrus pro multis casibus quotidianus scitu valde necessaria confessoribus circa obligationem tollendæ occasionis.*

QVONIAM Nauarrus ex sua diffinitione peculiarē responsionem colligit, vt ipse ait ad grauissimas, & quotidianas quæstiones sibi propositas. Et quia in parte à veritate suā diffinitionē deficere commonstrauimus, cōmonstrādū nobis restat, quænā eius corollaria inde illata vera sint, quęnā verò à vero aberrēt. Nollē tanto viro contraire, nisi munus, qđ hic assumpsi dicādi veritatē maxime, quæ ad reformationem animarū spectat, sine cōiuratione in verba alicuius moderni magistri, me ad id adigeret.

¶ Igitur dicimus primò, ꝙ illud primum à Nauarro assertū, scilicet, ꝙ absolui potest pœnitēs ab occasione, quæ illum fecit corruere, cauendi etiā si careat proposito: quādo in eo cōcurrūt hæ quatuor conditiones, prima ꝙ pœniteat peccatorū ex illa occasione commissorum, & secūda, quod sit in firmo proposito, nūquam redeūdi ad similia peccata, & tertia quòd firmū concipiat propositū semper cauendi adiuuante Deo ne peccet ob eam occasionē, cum in ea se inuenerit, & quarta conditio, ꝙ sit aliqua notabilis causa non se abstinendi ab ea occasione, nō est inquā vsquequaque verū in omni casu: quia tāta potest esse fragilitas delinquentiū, & tā explorata ex conuictu preterito, & occasio tā ad peccatū impellens, quòd nullus sanè mentis cōcipiet spem emendæ, quia apparet se exponere tali occasioni esse tētare Deum, vt si occasio esset talis inuenien di se fragilem cum fragili, solum cū sola, temporibus, & locis suspectis in cōclaue angusto, etiā si aliqua notabilis causa se offerret ibi manēdi, cum cæteris cōditionibus

nibus non excusaret à tali non tollēda occasione.[a] Igitur dictũ hoc Nauarri, licet non in hoc casu, vel similibus, tamen in aliis habet locum, scilicet quādo concurrentibus his quatuor conditionibus occasio non esset adeo vehemens, neq; personæ adeo procliues, & fragiles experiētia multa præterita teste, quod desperandum esset de emēda. Vt in casu Victoriæ & Pedracæ, scilicet, quando semel, aut bis peccauerat: quis cũ fœmina à se retenta: sed quia neq; ipse, nec ipsa erant tam perditæ conscientiæ, aut tam fragiles quin statim curauerint de adhibenda cautela, nō exirunt separādi, similiter neque illi, qui pluries peccauerũt, & tamen iam noua occurrit causa sufficiens, qua creditur non esse peccaturos, etsi in eadem domo, sicut antea permaneāt, vt quia iam alter eorum duxit vxorem, quā multum deamat, quæ ipsum zelat, vel si iā illi mulieri ipse copater effectus est, hac intentione, eius in baptismo tenens filiũ, ne deinde tentetur de tali crimine, quia reputat cum commatre iā facta coire esse crimē grauissimum, & in foro exteriori, magno supplicio dignum, vel si aliæ similes sint causæ persuadentes credulitatē emendæ de cætero, & si pluries peccauerint, absoluendi sunt cũ illis quatuor cō ditionibus. Immo etiā in hoc casu, si desit causa vrgens ibi manendi. Nam in hoc casu vera est sententia Nauarri.

a *Ratio, quia quasi pro violēta præsumptione compulæ talis occasio reputaretur, tit. de præsump. literis.*

¶ At verò ad textum, quòd pro sua diffinitione intellecta vniuersaliter affert, dico cum Soto, ꝙ si tales matrimonio coniuncti alias impotētes qui permittuntur simul habitare, vt fratres, obscenis se tangerent tactibus venirēt separandi. At eius secūdā rationem respondemus, ꝙ nostra sententia sic intellecta non adeo rigorosa est, neque adeo emungit, vt eliciat sanguinem: quia ex nostra sentētia sequitur reformatio innumerarum conscientiarũ perditarũ in continuis peccatis alias manentiũ: quia has occasiones cōfessores sibi nō præscindũt sub prætextu causæ notabilis allegatæ ad sic in eadē domo manendũ, & ad talē societatē conseruandā, & familiaritatē non relinquendā sub spe emēdæ. Hæc est ruina animarũ has cōfessores nō præscindere fragilibus pœnitentibus occasiones, cũ D. Ber. ausus fuerit dicere nō minus ex se esse difficile cũ fœmina fragili fragilem nimis familiariter, & assiduè cōuersari, & non peccare, quam mortuum suscitari, propterea etiam infernus dilatauit os suum, quando tot sub prætextu emendæ

toties, absoluti à cōfessoribus: quia occasiones non abstulerunt in concubinatu perpetuò, dissimulato tamē permāserunt. Igitur quamuis rigidus non debeat esse confessor, vbi dominus tā pius & largus est, sit tamen confessor fidelis, & prudēs, ita vt dissimulatione crudeli animas nō perdat: neq; in suis peccatis, & occasionibus ablactet, & simul bene dispositos, tollētesq; occasiones non abiiciat, immo absoluat, si opus fuerit septuagies septies. Infūdat oleū cōsolationis, sed vinum reprehēsionis applicare meminerit.

¶ Ad 3 rationē in cōtra Nauarri dicitur, ꝙ licet magis peccatū, quā occasiones peccati cauere debeamus: tamen, quia vitare probabile peccā si mortaliter periculū sub mortali tenemur, vt dixit Caiet. ita etiā, quando occasiones tā vehementes sunt, ꝙ hoc periculū probabile ingenerāt, & ipse sub mortali vitandæ sunt, & hoc nemini est dubium: quia nulla videtur magis excusans causa ab exponēdo se occasioni, & periculo peccādi mortaliter: quā adire ad cōuertendā prostitutā fœminā: quam certò scit prædicator, si eā adeat, & alloquatur, à se fore cōuertendā. & tamē casu quo iste prædicator ex sua fragilitate nosset, se periculo probabili peccandi mortaliter cū ea, si eā adeat se exponere: quidquid dicat Sotus D. Tho. cui magis credendum est [b] insinuat tunc illū prædicatorē, si ex prædicta causa, tali periculo se exponeret, valdè esse vituperandū: quia sic D. Tho. ibi in forma ait, quicūque non cauet pericula, videtur contēnere id cuius detrimentum pericula inducere possunt, & ideo ꝙ aliquis propter spiritualia, periculis spiritualibus se exponat est valdè vituperandum: quamuis sit laudabile, quòd aliquis periculis corporalibus se exponat propter spiritualia.

b *Quod. l. b. 3. ar. 9. in solu. ad 3.*

¶ Ex quo infero, quòd si aliquis confessarius expertus iā esset nō dico se pollui solum inter confessiones fœminarum audiendas, sed se pollui volūtariè, & cum consensu in talē delectationē, vel pollutionē, vel fœminas, neque probabiliter concipit iam non spē emēdæ: quia reluctatur experientia præteritorū cōsensuum, & sua fragilitatis propriæ conscientia: tenetur ad istā occationem deserēdā dū iam se muniuit orationibus propriis & alienis, & aliis remediis, & videt se statim cadere: neq; subsistere. Huius sententiæ videtur fuisse Caiet. supra propositione 10. & 9. quia quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ

verò

verò ſuæ detrimentum patiatur. Et quia veriſimile eſt, ꝙ tam fragilis confeſſarius non multũ profuturus ſit animabus,& eſto proficeret,ſicut aliquãdo cõtingit, tamen currit ratio D. Tho.ſ.quòd valdè vituperandum eſt ſe exponere periculo ſpirituali peccandi mortaliter pro cõuerſione ſpirituali harum fœminarum,quas alius confeſſor non fragilis poteſt audire, & quia mulier,quæ nouit confeſſarium ex confeſſione ſuarum turpitudinum fore ſolicitandum excuſatur à confeſſione illarum coram illo ſi non ſit alius. Ergo multo magis confeſſor fragilis talis debet ſibi cauere,ne tales confeſſiones audiat. Ad 4 rationẽ Nauar. in contra.ſ.quia non opus eſt,credere, nunquam in poſterum ſe peccaturos,reſpondetur ꝙ tranſeat hoc : ſed tamẽ opus eſt,ne probabili periculo peccandi mortaliter ſe exponant,ac per conſequens opus eſt occaſiones hoc ſecum afferentes periculum,deponendi habere propoſitum.

¶ Iam ad corollarium, quòd infert de licitè abſoluẽdis iuuenibus cum fœminis quibus cum verſantur peccantibus ſæpius,etiã ſi tollẽdi tales occaſiones propoſito careãt plura eſſent dicẽda,niſi antea ſupra ea dixiſſemus, quibus hoc Nauarri corollarium confutabimus.

¶ Tertia eius reſpõſio.ſ. ꝙ nõ poteſt abſolui miles, qui ad bellum,quod credit iniuſtum vult redire, neque qui ad officium vſurarum, aut cambiorum vſurariorũ vult redire,aut contractuum iniuſtorũ,& alia ſimilia,quæ ſine peccato mortali exerceri non poſſunt certa eſt,& iuxta mentẽ D.Thom.quia ſunt occaſiones propinquæ, & in ſe mortales. De 4.reſpon vbi reſpondet ad quæſtionem de concubinariis,vbi citat Syluestr. verbo concubinatus dictum eſt ſupra 15.& 16.propoſitione. 2.2.q.169 art.2.ad 4

¶ Ad 5. Nauarri reſpon.quoad eius primam partem, ꝙ non poſſunt abſolui cõcubinarij,quãtumuis occulti regulariter,quia cõfeſſarius,vel pœnitens debet credere, ꝙ nũquam,aut rarò,ſi ſimul viuant omittẽt peccare mortaliter voluntate verbis,vel opere,bene ait Nauar. ſed ꝙ ad ſecũdam quam adiungit partem ſ. ꝙ aliquãdo poterũt abſolui concurrentibus quatuor prædictis iam hoc nõ eſſe,vſquequaque verum oſtendimus ſupra vbi iſtam regulam examinauimus Nauarri,an hæ quatuor conditiones ſolũ concurrere ſufficiant, vt vbi concurrerint, ſine propoſito cauendi occaſiones quis poſſit abſolui.

¶ Ad 6 responsionẽ vbi Nauarrus respondit, ꝙ non potuit absolui quędam concubina nolens omittere volũtatẽ visitandi suum concubinũ ægrotantem,& renẽdi,aut porrigendi ipsi candelã in agone mortis,si sciebatur esse eius concubina:dicimus sane esse dictũ, quia ista occasio est in se peccatum ob scandalum quod dat , sed id ꝙ subiungit Nauar.ibi dicens,imo,etiam si nesciebatur esse concubina non potest absolui , nisi concurrant quatuor conditiones prædictæ,quas omnes quatuor cõditiones, inquit Nauar. ego non crederem concurrere,nisi illa conciperet propositum ad hortandi eum saltẽ generaliter, & sincere ad pœnitentiam peccatorum præteritorum , vt eorum memoria per præsentiam renouata sit potius theriaca quam aconitum. hic Nauarrum satis bene fuisse lo quutũ dicimus propter eius rationem,nam tunc quia cessat ratio prohibitionis,cessaret quoque & prohibitio.[d]

d cap.Cum cessante. de appellationibus.

¶ At illam 6.Nauarri responsionẽ.vbi ait quod cõfessarius potest iuste absoluere illam hospitã,quæ hospites excipit,& quoties certũ quendã excepit , habet rem occultè cũ illo modo statuat,& polliceatur non recepturum eũ.Et hoc quidẽ sanè dictũ est à Nauarro , sed cautè legẽdũ est, quod statim quasi per correctionẽ subiicit sic dicẽs, immo possit eam absoluere sine proposito non recipiendi eum, accedentem ad confessionẽ,quando absque magno scandalo & detrimento,nõ posset eum ab hospitio prohibere, modo proponeret, ac promitteret, nunquàm se solã cum eo solo,in aliquo cubiculo,separato versaturam, & dicturam se ei ex animo se pœnituisse , & iam confessam fuisse, quia & si huius responsionis pars vera quoque esse videatur, tamen non sufficiens est ad remedium , si iam omnes has conditiones in animo suo statuerat obseruare illa hospita,& tamen vis amoris sic eam transuersam egit, vt experimento didicerit vim amoris erga hospitẽ non sciuisse illas conditiones obseruare,quia ad introitum eius statim irruit in libidinosos amplexus eius.tunc enim non est absoluenda,quia iam potius tenetur consulere saluti animæ suæ,quam detrimento, aut scandalo ex eiectione hospitis successuro , quia secundum regulam Diui Hieronymi citius scandalum oriri permittitur , quam veritas vitæ deseratur.

¶ Hic

CAPVT. XXII.

¶ *Hic examinatur responsio octaua vsque ad 9.*

AD octauã respõsionem, vbi ait quod possunt absolui sine separatione cognatæ, ancillæ, ac famulæ, quæ rẽ habuere cũ suis cõsanguineis, quamuis, & heris, in quorũ domo degunt cõcurrẽtibus quatuor. s. pœnitudine peccatorum. Secundo proposito vitandi eam culpam proposito etiam dum se inuenerint in occasione nõ peccandi ex ea, quartò existente & cõcurrente quoque causa notabili ob quam sine magno incõmodo hospitiũ negari nõ potest.

¶ Est tamẽ quęstio notabilis, inquit Nauarrus, an poterunt absolui iterũ prædictæ personæ absque separatione si reciderint, & videtur nobis posse, concurrentibus illis quatuor conditionibus, & idem dicendum reor de tertia, & quarta vice: quia nõ solum semel, aut septies, sed etiam septuagies septies est parcendum & quia quotidie inquit absoluimus multos, qui quotannis recidunt, & quia recidere non est necessarium, argumentum ad iudicandum pœnitentiam præsentem, vel præteritam non fuisse aut non esse veram, quod probat Gratianus [a] Hæc Nauarrus: quia potest hæc responsio causa esse laxioris cuiusdam licentiæ tum confessariis audacibus ad indignos absoluendum: tum pœnitentibus ad in eisdem peccatis diu permanendum, & quia non est vsquequaque tuta sententia: ideo maiori examine, & discussione eget. *Matt. 18. Luc. 17.* *a Gratianus in cap. quamuis de pœnit. distinct.*

¶ At verò præmittimus primo antequam nostram sententiam proferamus, super hoc, hæc notabilia, & primum quod inter occasiones peccãdi etiam graues alię sunt magis voluntariæ assumptę licet ex causa necessaria, vt videtur: & quarũ abdicatio magis est in nostra electione, & facultate. Quemadmodũ inter personas liberas, & quæ sunt, sui iuris, neque sunt sub alterius potestate cõtingit, vt liberiores sint ad permutandũ hospitia, periculosa si sint animabus earum. ¶ At aliarũ personarũ: quæ nõ sunt sui iuris vt filiarũ non emãcipatarum, vxorũ, seruorũ, & ancillarũ electio non est: neq; eis est tam integrũ statim, vt sentiũt periculum intra domum paternam, aut mariti, aut dominorum inde fugere, aut inde profugare occasionatos aut periculosos hospites. Quia compelluntur ad manendum neque eis adhibetur fides aliquando etiam si petulantiam

 hospitum.

hospitum, reuelauerint neque inueniunt tollendi occasionem remedium, hoc documentum subnotauit Caieta. super illud, si oculus tuus dexter scandalizat te.

¶ Secundum notabile sit, quod ordo charitatis est, vt velit quis proximo bonum conscientiæ, & famæ: & in his magis velit bonum conscientiæ quando vtrumque haberi non potest. Istud notamentum est D Thom [b] ex quo acerte colligitur quod confessarius in confessione tenetur consulere, & conscientiæ pœnitentis, & famæ eius: tamen quando vtrumque haberi non potest, est ordo charitatis, vt magis procuret bonum salutis animæ pœnitentis quam prospiciat honori, & famæ eius.

h *Quodli. 11. art. 12.*

¶ Tertium notabile sit, quod iniqua est compensatio, Si vt quis tollat scandalum aliorum, ipse sibi paret probabile scandalum, & ruinam non vitando occasiones, scandalum hoc sibi ingerentes.[c] Euenire enim nõ potest: vt illud abscindendum sit quod est necessarium ad salutem. Si igitur necessarium est ad salutẽ cauere periculum, & occasionẽ probabilẽ peccati mortalis, nõ est istum mediũ proiciendum propter scandalum vitandum aliorum: qui interdum fere ex nulla causa scandalizãtur. Patet ex eo quod D. Augustinus fertur dixisse, iniquam esse compensationem si vt quis conuertat infidelẽ, ipse se fingat infidelem: sicut iniqua est excusatio illarũ mulierum, quæ cum solæ inuentæ sint domi, & impetitæ à viris petulãtibus subito introeuntibus, cum se defendere nõ potuisse allegent, nõ clamasse ad vicinos, qui statim venientes prohiberent ausum nefarium, aiunt ea ratione ne diffamarentur, aut scandalum oriretur. Idcirco tandem in coitum nefarium consensisse. Hoc aiunt nolentes intelligere, vt bene agerent, sibi qualẽ gloriam æternam peperissent, si veluti altera Susana etiã apprehensæ non cõsensissent. Sed clamassent, tãtum abest vt ipsa fœmina scandalũ generaret ex clamore, & resistẽtia, vt potius omnes postea tam laudabilis repulsę cõscios egregio exemplo ædificaret sicut totã Ecclesiam Dei suo clamore & resistẽtia ædificat nũc Susana sancta. His præmissis dicitur primo ad octauã responsionẽ Nauarri quod illa potest habere locũ in personis, quæ quia non sunt sui iuris[d] non est in eorum potestate situm, occasiones has vitare interdum circa hospites necessario eadẽ domo receptos.

c *Hæc sententia colligitur ex Caietano sup. Matt. cap. 5. vbi ait quod absque perplexitate sunt diuina præcepta*

d *Sui iuris non sunt serui ancillæ filij & filiæ sub patria potestate non emancipatæ.*

tos, cum conditionibus illis quatuor Nauarri poterint absolui, dum proponāt in eodem conclaui domus nō se inuenire solos: Et quod etiam recidentes post primā absolutionem, etiam tertia, & quarta vice concurrētibus illis quatuor conditionibus isti possint absolui, nō est dictum exorbitans à ratione maximè cum limitationibus ibi adiectis à Nauatro sic dicente. Veruntamē si ego essem cōfessarius non absoluerem eas personas si cernerent ꝙ vicibus præteritis nulla emēdatio, neq; inchoatio eius extitisset, neque si circunstantiæ infirmitatis pusillanimitatis, & ingens propensio earum ad peccatum & diffidētia, quam habent illæ de pœnitudine alterius partis, mihi persuaderent: quod nisi separentur, nulla sequetur emēdatio, & cū limitatione postrema, scilicet, quod casu quo cōcepta spe de emendatione: iste persona quæ non sint sui iuris essent absoluendæ ante absolutionem iuberētur vt forti animo, & Christiano dicerent personis, quibuscum degūt, & peccant sibi denegari absolutionem, nisi separentur, vehemēterque obsecrare per Deum vt ineant rationē, qua ab ipsis honestè separentur alioquin se cōfessario obedituras, quo peracto absoluerem eas cōcurrentibus illis quatuor etiam postea, quāuis non consequeretur separatio Quia non est in manu earum & si sequeretur notabilis emendatio iterū eas absoluerē, spe maioris correctionis futuræ ait Nauarrus & bene. Patet hoc quia si rationes Nauarri aliquid probāt hūc duntaxat casum cum his limitationibus, & restrictū ad personas: quę nō sunt sui iuris probāt. Et patet quia licet possint istæ personæ absolutæ vitare perplexitatem, etiam stantibus his occasionibus non peccando, sed certè aliquomodo perplexæ essent: si viderent se ad confessionē dignam absolutione quotannis faciēdam teneri, & ex alia parte illis absolutionē negari, quia non vitant occasiones quas moraliter loquēdo, quasi impossibile videtur eas posse vitare: quia cum non sint sui iuris coguntur in eadē, domo manere. Cum igitur præcepta Domini suauia sint his concurrentibus nō est denegāda absolutio. Et adhuc probatur satis apparēti ratione. quia licet vt præfati sumus vitare occasionē ꝓbabilē peccādi mortaliter, sicut vitādi tale periculū, pręceptū Domini sit iuxta illud, si oculis tuus scādalizat te: ᵉcū ergo has vitare occasiones sub electione harū personarū non sit quia sui iuris non sunt, nō videtur tam

e *Acuts præceptum hoc oportet intelligamus in his rebus scandalizantib... quarū abdicatio sub nostra est electione. Caietan.*

tam arctè præceptum eas tollendi astringere,cum ad hoc impotentes sint.Si tamen spes abesset emēdationis,& quædam incuria circa hoc obsurdescerent: quia iam prorsus negligentiæ conuincerentur,non essent absoluendæ,quia vt dictum est potius consulendum est conscientiæ, quam honori.Et quia illa separatio non est absolutè impossibilis,ad eam faciendam, illis omnino nitendum esset. Sicut licet necessario est alicui in domo sua manere:si tā incēdium,aut periculum mortis pateretur:inde viis omnibus, vel perfugam inde recessum sibi pararet:sic in præsentiarum dum res nihilo melius se haberet,aut in peius abiret, aut notabilis peccandi interueniret excessus, qui spem emendæ intercideret

¶ Secundò dicimus ad responsionē hanc octauam quod illa in aliis personis quæ quia sunt sui iuris,non habet locū scilicet,quod quia notabilis causa occurrit,ob quā sine magno incōmodo hospitium negari non potest stantib. aliis tribus cōditionibus,tales personę liberæ,& sui iuris, absoluendæ sint:etiam si occasiones experientia sibi teste parentes sibi periculum probabile peccādi mortaliter, nō vitent.Quia iam supra vndecima propositione,quàm cōfecimus ex doctrina Caiet. verbo periculum probatū reliquimus quòd postquam hi liberiores sunt ad vitandas has occasiones satis est vt eas teneātur vitare,quòd experientia teste,vt inquit ibi Caietan.didicerint se non subsistere,sed statim, aut quasi statim cadere,nisi vt dictum est talis se obtulerit de nouo causa,quòd etiam stante tali occasione,periculū probabile cadendi videatur cessare.[f] Nā causas excusantes à tollenda occasione manēdi in eadem domo dicimus esse quòd ipsa iā quia laborat graui infirmitate,tentatio cessauit,vel quia ipse vxorem ducens exosam habet ancillam, quam prius deamabat, vel quia iam custodia,& conclusio in eadē domo arctior est tali fœminæ est præstituta:ita vt cessare videatur iam aditus ad peccatum,& aliæ similes causæ sufficientes ad remouendum peccatum etiam permanēte occasione habitationis in eadem domo,licet si isti tātum semel,aut bis rem habuissent nec tam fragiles essent ad malum nec tam effrænatæ conscientiæ quinimo timoratæ quia statim compūcti de peccato,tulerunt occasionem,ne ma nerent soli conclaui noctu quę fuerat occasio ruendi,præstiteruntque emendam in reli-

[f] *Vide ibi rationes huius & causas in probatione illius 11. propositionis.*

in reliquo tempore anni, etiam si in eadẽ domo maneant, non sunt propterea ab absolutione arcendi.

¶ Cæterum neque eos à vitanda occasione excusandos censeo qui experientia teste, & suæ fragilitatis cõscij experti sunt in his occasionibus non subsistere. Sed statim, aut quasi statim cadere etiã si allegent pro se alius ex separatione oriturũ scandalũ cũ famæ iactura, quia cum sint sui iuris ad vitãdũ talem occasionem sibi imputent. Quia vt ait Sotus potius tenetur quandiu quis non amouet occasiones peccandi, consulere conscientiæ quam famæ.

¶ Sed ad illud quod allegatur de scandalo oriundo ex separatione iam ex tertio notabili est cõclusum quòd iniqua est compensatio cum periculo probabili scandali, & ruinæ proprię velle scandalum aliorum vitare: si aliquod sequeretur ex separatione. Et ad probationem Nauarri in contra respõdetur quod verũ est quod septuagies septies est parcendum, & absoluendi sunt. Qui peccarunt, dũ tamen non ponãt obicem, volendo permanere in occasione pariente periculum probabile peccati mortalis, proposito carentis eam vitandi. Ad secũdam eius propositionem dicimus quòd non negamus recidiuum non esse sufficiens argumentum, neque conuincens retroactam pœnitentiam non fuisse veram. Sed non propterea, quia recidit sed quia vult manere in occasione probabili peccandi mortaliter, talis indignus efficitur absolutione.

CAPVT XXIII.

¶ *Hic prosequitur author examinationem responsionum Nauarri à 9. vsque ad decimamquartam exclusiue.*

AD nonam responsionem Nauarri vbi ait idem dicendum est de eo, qui occultè rem, aut impudicos tactus habet cum aliqua consanguinea, aut alia, si amica in alia domo degente, Posse talem absolui sine proposito nunquam ingrediendi in eam: dum proponeret se nunquam solum cum illa sola sine maxima causa versaturum, & vt admoneret eam se pœnitere peccati cum ea commissi & confessum se esse, & rogaret eam vt idem faceret. Et quòd certo desperet iam de reditu ad peccatum cũ illo, aut de cõuersatione habenda cũ ea in aliqua secretiori

parte:

in 11. propositione probauimus satis esse, & si non quasi semper ad id induxerit, ꝙ toties induxerit ad peccādum, ꝙ simul stante experiētia propriæ fragilitatis existimet ꝙ probabile sibi periculum paratur, nisi talem occasionē euitet. Neque sanè extimabit pœnitens, qui extimabit solum hoc periculum ex pertractatione ad peccatum cōtinuata semper generari, & non etiā ex occasione, qua se videt semel, atque iterū præ fragilitate in peccatū deturbatum.

¶ Dicimus insuper illud quod adiicit Nauarrus rectè esse adiectum dum ait id etiam esse dicendū de puellis nobilibus reginarum mensis astātibus, & de adolescentibus, & adolescentulabus nobilium & rusticorum qui in aliquibus partibus cōueniunt, & mutuò se miscent, & cōtingūt dum choreę ducuntur Et alia spectacula fiunt: illi in illarū gremiis recūbunt fingētes id facere, quo ille capita illorū vermiculis purgent interdum impudice sese tangentes, & amplectentes, [b] & faciētes id genus alia dignissima quæ in concionibus reprehendantur.

b Hæc occasio nisi vitetur: quia propinqua est & in se mala non sunt absol uēdi quod sanè est dictum.

¶ Ad 11. responsionem Nauarri vbi ait quòd cōcurrentibus quatuor prædictis cōditionibus possunt absolui, qui sunt in facie Ecclesiæ coniugati, & non valet matrimoniū inter eos propter aliquod impedimentum occultum, expectantq; dispensationem, vt denuò contrahant, & ex separatione sequeretur notabile incommodum, respōdetur ꝙ si hoc contingat in casu quo admisimus suam diffinitionē de quatuor cōditionibus concurrētibus, scilicet, casu quo ad petitionē alterius, alter ab ecclesia cōpellitur manere, quia non potest probare impedimentum. Quia iam veluti non sui iuris esse censetur cum limitationibus ibi à me positis poterit absolui. Si autem probabile periculū sit inter eos peccandi ex fragilitate magna sibi nota, nō sunt absoluendi prętertim ipse qui facilius posset fingere necessariū iter, & absentiā à domo, sic neq; ipsa nisi cōpelleretur inuita manere cū illo ī eadē domo, & esset aliqua spes emēdæ.

¶ Ad 12. responsionem Nauarri dicentis, ꝙ etiā potest absolui, qui ob esum calidarum rerum incidit in adeò graues carnis tentationes: quę impulerunt ad consentiendum pollutioni, aut fornicationi sine proposito nūquàm in posterum sic edendi, concurrentibus quatuor prædictis cōditionibus, imò etiā si desit tertia, id est, etiā si non sit necessitas, aut causa comedendi talia, dummodo nō comedat ea

in

in illos fines malos se polluendi aut copulã habendi cum non sua, rectè dixisse Nauarrus dicimus, nõ propter suam rationem, sed quia secundum Caiet. & Victor. non tenetur istam causam vitare, neque ista libertate se priuare edendi cibos non prohibitos per Ecclesiam. Quia omnis creatura bona est si cum gratiarũ actione sumatur, & quia impulsus ex tali esu calidarũ rerũ prouenıens, dum videtur parte periculũ consentiendi, per alia remedia maceratiua carnis, per disciplinam, assumptionẽ cilicij sedari potest [c] vnde tãta potest ingruere necessitas, & tãta esse negligentia, vt talis negligentia sit mortalis, ideo dico si aliis tentatis remediis nullum remedium inueniret, & hoc solum remedium præsentaneum inueniret ad non consentiendum pollutionibus ex esu talium ciborum excessiuè, & extraordinariè calidorum frequenter prouenientibus, quod teneretur fortè ab illis abstinere. Quia si teneretur in isto casu macerare carnem vt illos motus, & consensus coerceret, postquam neque maceratio carnis, neque aliud remediũ inuenitur prodesse: videtur quod successiuo causæ quæ minus est, quam maceratio carnis, assumenda sit, tanquam præsentaneum remedium. Quia qui tenetur extinguere flammam, si non potest aliundè extinguere, nec alia via, tenetur extinguere hac via, nempe subtrahendo ligna.

c Sotus in 4. ait quod qui tentationib. carnis diuexari solet, tenetur se præcationibus & alijs remedijs aduersus illas coarmare & nonnũquã corpus macerare.

CAP. XXIIII.

¶ *De prædicta examinatione ad 13. responsionum.*

AD decimamtertiam responsionem, vbi ait, quòd etiã potest absolui concurrentibus quatuor prædictis cõditionibus: qui ob sermonem, choream, vel amplexum alterius iuxtà honestam patriæ consuetudinem sępè per delectationem morosam, & voluntatem deprauatã peccauit absque proposito nunquam ea occasione vtẽdi: imò ait se credere, quòd hic etiam si desit 4. conditio, id est, etiam si nulla sit causa ea occasione vtendi, potest absolui. Quia hæc occasio non est ex his quæ sunt mortiferæ, neque ex his, quæ ferè semper ad peccandũ mortiferè inducũt: Respondemus amplam hic dare Nauar. licẽtiam. Quia imprimis loquendo de choreis, nec Caiet. nec Syluest. ausi sunt tam licentiosè loqui, neque alij doctores. Nam Caietanus

verbo

verbo chorea ait, quòd licet choreas ducere ex suo genere non sit peccatum: tamen ex periculo prouocationis ad libidinem vnusquisque seipsum mensuret, & videat si exponit se periculo, quia si ex qualitate personæ periculum inde alicui imminet, prouideat sibi. Sicut debet cauere sibi ab aspectu mulieris, si ex aspectu, cognoscit sibi imminere periculum; ita Caieta. igitur sanior est ista doctrina Caietani docentis sibi debere cauere periculum, quàm Nauarri dicentis, quòd nisi quasi superinde inducatur pœnitens ad mortale nō tenetur cauere. ¶ Item Syluester verbo chorea docet dicēs qui probabiliter ex choreis inde sibi vel alteri periculum timet operis, vel cogitatus mortalis; mortaliter peccat, nisi desistat quia qui amat periculum, peribit in illo. Eccl. 3. Quid clarius contra Nauarrum? aut quis credet Nauarro dicenti prout insinuat quòd nunquàm imminet istud probabile, & necessariò vitandum periculum: nisi quando se viderit, inde iam quasi semper pertractum ad peccatū. Quasi conscientia propriæ fragilitatis cum aliquibus lapsibus inde sibi accidentibus, non sufficiat ad id periculi probabiliter timendum, licet non quasi semper inde fuerit lapsus. Imo quòd peius est, ait Nauarrus etiam si sæpe per delectationem morosam, voluntatemq; deprauatam peccauerit in choreis, est absoluendus etiam si eas non euitet; quæ est doctrina noua à se excogitata; quare non potest non esse nociua adolescentibus fragilibus, & estuantibus anhelantibus ad choreas, maximè cum Syluester ibi dicat quòd secundū Rod. ducens choreas ex consuetudine, mortaliter peccat. [a] Nec satisfacit pro hac noua opinione Nauarri illud axioma commune, scilicet, quòd iudicium ferendum est de rebus secundum quod in plurimum cōtingit, quasi hinc velit inferre, quod non est ferendū iudicium de aliquo quòd in choreis cadet nisi quasi semper ceciderit. Quia in ipsum retorquetur axioma. Quia fragilis est: qui oblata occasione sæpius cadit & quia secundum Arist. qualis vnusquisq; est: talis sibi finis esse videtur, & actus actiuorū in agēte disposito, sed adolescens, qui quia fragilis sæpe cecidit: dispositus esse videtur ad ruinam ergo probabiliter credendum est, quod nisi caueat occasionem corruet. Sicut probabile est de auaro, qui aliquoties ex sua auaritia surripuit aliena, quòd inuitatus si fuerit sub vsuris mutuare, quòd libenter faciet: licet non quasi semper vt ait Nauarrus fecerit.

[a] Hoc sic vult intelligi Syluester: quia in talibus choreis semper aut quasi semper aliqua de prauiſtis circunstātijs mortalib. reperiuntur.

¶ Sed ad illud quod superaddit Nauarrus ꝗ absoluendus est etiã qui ob amplexũ alterius iuxta honestã cõsuetudinẽ patriæ sæpe morosè delectatus est, etiam si careat proposito cauẽdi hoc amplexus, dicitur etiã non esse exactè dictũ Fateor Thomistæ bene concedant, ꝗ mulier carẽs periculo, & malo animo ex parte sua, in publico potest sustinere amplexus hos assuetos alicuius, iuxta honestam consuetudinẽ patriæ etiã si iã deprȩhẽderit se in publico amplexãtis animum erga se inhonestum, quia cum ipsa si ex se immunis à mala intentione, non tenetur in publico prodere malam intentionẽ alterius se subtrahendo ab amplexu assueto. Sicut neque Dñs prodidit Iudã, & ne scandalizet sic subterfugiendo præsentes, qui aliquid mali forte inde suspicabuntur, sed tamen in secreto tenetur eos amplexus in hoc casu vitare. Nullus tamen sensatus Thomista, aut quiuis alius doctor excusabit fragilem, qui sæpè morosè delectatus est iuxta morem patriæ amplexando fœminam: si ab his amplexibus vsquè generantib. graue, & probabile periculum non abstineat.

CAPVT XXV.

¶ *Prosequutio examinis circa dictas quindecim Nauarri responsiones, à decimaquarta vsque ad decimamquintam an iuniores sint absoluendi vel non abstinentes audiendi.*

AD 14. respõsionem Nauar. Vbi ait quòd potest absolui persona; quæ ex ep. ꝗ ducat aliam manu, aut ducatur ab alia, vel quia videt lauantes fœminas in flumine, aut viros natantes, aut ex aspectu pedum, crurium, pectorum, cinctuũ, brachiorum, perizomatũ, aut alia eiusdẽ generis peccauit sæpè, sine proposito cauendi has occasiones. Quãquã inquit optimum esset ab his omnibus cauerè dicimus ꝗ pari pede hæc respõsio claudicat. Et quia errauit in principio, nihil mirum, si aberrauit aliquantulum à vero in responsionibus inde deductis. Quia cùm vt medicus animarũ in suo manuali se habeat, ad illam Aristotelis regulam non aspexit. s. quòd medicus non curat hominem, sed Caliam. In his enim moralibus, cum iudicium morale sit prudentiale, & prudentia teste Aristotele, & D. Tho 2. 2. sit circa actiones singulares & actiones singulares ex circũstãtiis ad circũstãtias singulares nõ respexit quæ magis probabile periculũ in quibusdã q̃ in aliis imò in aliis sic, in aliis non causant: ideo regulam generalem statuit, scilicet, ꝗ dũmodo occasio non

soiita

solita sit inducere quia semper ad peccatum, non est necessariò vitanda. Sed nos, ne eodem hoc medicamine mederetur omnibus occasionatis peccatoribus, ad multas particulares circunstantias descendimus, quo prudentiale & particulare possemus proferre iudicium. Faxit Deus vt scopum veritatis attigerimus, quod magis nobis in votis est, quam cæteris contradicere, præsertim Nauarro viro scientia commendatissimo & mihi gratissimo.

¶ Sed iam ad hanc suam .14. responsionem respondentes dicimus quod iam inculcare toties piget. s. ꝙ quia peccare sæpè, licet non fuerit quasi semper præsertim in fragilibus & procliuibus ad malum, meritò solet ingenerare probabile periculum, & iudicium, ꝙ non euitabunt deinceps peccata, nisi vitent occasiones. Ideò qui in omnibus hic recensitis à Nauar. in hac .14. responsione occasionibus sæpè depræhendit se mortaliter peccasse, præsertim cum alias conscius sit propriæ fragilitatis, non est absoluendus, si proposito has occasiones. s. spectacula se sic scandalizantia mortaliter, cauendi careat. Facit pro hoc Caiet. qui verbo choreas ait, ꝙ si ex qualitate personæ periculum alicui imminet, prouideat sibi sicut debet sibi cauere ab aspectu mulieris, si sibi cognoscit imminere periculum. Quòd si ab aspectu mulieris in hoc casu secundum Caiet. cauendum est, pari ratione & in tali casu probabilis periculi: ab illis obscœnis, vel scādalizantibus se inspectationibus sibi abstinēdum est.

¶ Syluester quoq; ait [a] ꝙ curiositas quantū ad cognitionē, & visum est mortalis, cuius visio est videnti probabiliter periculosa de mortali, sicut cōmuniter accidit volētibus videre homines, aut bestias coeūtes, aut genitalia mēbra maximè sexus alterius aut audire, vel videre mulieres in loco periculosa. Vnde hæc occasio fragili, & expto se inde cadere: vitanda est, aliàs nō est absolutione dignus cōtra Nauar.

a Syluester verbo curiositas. §. 4.

¶ Ad 15 responsionem Nauarri vbi ait ꝙ potest absolui Clisteriferus sine animo vitandi occasionem peccati qui eo ꝙ infundit Clisteres mulieribus, & etiam Clisterifera, quæ ex eo, quòd eosdem viris immittit, & Chirurgus, vel medicus: qui ex eo, quòd medendo pulchras fœminas in locis se cretioribus, peccauerunt sæpè saltem morosis delectationibus, & deprauatis voluntatibus, dicimus eam non conuenire ordini charitatis ex quo etsi vt dixit Diuus Thom. laudabile sit exponere nostra temporalia periculo,

propter spiritualia bona proximi, tamen secundum ipsum, vituperandum est valdè: si quis bonum animæ periculo exponat pro bono corporali aut salute temporali alterius. Igitur in casu Nauarri ij, cum persensere experientia teste, suũ probabile periculum ex tali occasione, pro sua illorum, vel illarum fragilitate, non sunt absoluendi, nisi à talibus occasionibus statuant abstinere. Vnde suæ conscientiæ consulant. Nam non deerunt, qui subueniant infirmitatibus, nẽpe qui quia tã fragiles nõ sunt, medicinas applicabunt sine sui periculo. Neque excusat chirurgum, aut medicum ꝙ id pertineat ad suum officium. Quia primò huiusmodi medicinarum applicationes per alios carentes periculo fieri possunt. Secundò quia esto dixerimus suprà quòd officium vel ars non est deserenda propter occasiones quas solet afferre peccandi mortaliter, tum loquuti sumus ibi in communi loquendo, tum illa occasio non est culpa officij, & artis, sed propter abusum ea vtentis.

¶ At tunc dicimus clarioris intelligentiæ causa, hæc notatu digna primò, quòd artifex puta mercator, vel negociator veniens ad confessionẽ si deprehendatur ex occasione, & ex abusu peccata aliqua mortalia commisisse si statuat cauere à præteritis ex arte cõmissis culpis, & ab mortali eius abusu, non est compellendus ad illam artem, & officium relinquendum, vbi hoc officio derelicto, ruet in peius, scilicet quia magis occasionatum officium assumet aut officium latrocinandi assumet.[b]

[b] *Hæc est F. Alphonsi de Castro in quodam sermone super homilias.*

¶ Secũdò dicimus ꝙ de mente Caiet. est super illud Mat. 5. si oculus tuus dexter scandalizat te ꝙ etiã officia exteriora sunt relinquẽda, quando nobis occasionẽ præbent ruendi. Nã sic ibi Caiet. in forma ait, per quæ præcepta intendit Christus non quòd membra nostra naturalia abscindamus: sed intendit quòd exteriora officia, negocia, cõmercia, & id genus reliqua de genere bonorum tam chara ac necessaria nobis, vt oculus dexter, aut manus dextra, abscindamus à nobis, si præbent nobis occasionem ruinæ animæ.

¶ Tertiò dicimus quod licet officia & artes non sint tam facilè relinquenda propter abusus inde sequentes, quando de se non sunt mala. Sed abusus sunt ablegandi & tollendi, tamen officia illa, quæ non vniuersaliter, sed in aliqua parte sui, fragilibus ea exercentibus probabilem occasionem ruinæ animæ præbent, pro illa parte ab his omittendæ sunt:

ſunt:ſed non in toto,verbi gratia præcipuè in officiis negotiandi,& chirurgiæ, vbi contingere poteſt contactus illecebroſus carnis fœminæ inter eam curandum in pudendis, & quia cupiditas in negociatione,& illecebra in ſimilibus cõtactibus carnis in fragilibus magna vi flagrare ſolet : ideo non eſt incõueniens,tunc negociator auarus in aliquo contractu puta mohatrarum,qui cum aliquibus limitationibus ab aliquibus doctoribus ſolet admitti, ſi quia ſcandaloſus contractus eſt , & in illum talis præ auaritia ſolitus ſit impingere, ſi ab illo neceſſariò auocandus ſit à confeſſore, licet non à tota arte negotiandi : ſicut nec inconueniens eſt, quòd chirurgus fragilis, & ſi non ab omni materia ſuæ artis ſit amouendus,tamẽ ab illa materia,vbi interueniunt tactus in pudendis fœminarum, parantes ſibi probabile periculum,ſit neceſſariò auertendus, dum non ceſſat tale periculum.Nam non deerit, qui ſine periculo applicet quas applicandas indixerit medicinas.

¶ Per hoc vltra ſupra dicta reſponſum eſſe puta lector ad 16.& vltimã reſponſionem Nauarri, vbi ait,quòd poteſt abſolui confeſſarius, qui peccat quoties audit confeſſiones certæ perſonæ,& pœnitens, quæ idem facit quoties confitetur certo confeſſario conſueto,& non poteſt eũ mutare ſine aliqua magna nota, talis poteſt abſolui cõcurrentibus prædictis conditionibus. Quartò denuo dicimus ad hoc, quòd licet confeſſor:qui ſolum inuoluntariè, & ſine conſenſu patitur audiendo fœminas pollutionem ſecum , non ideo teneatur abſtinere ab eis audiendis in confeſſione,tamen qui eſt adeo fragilis, quod ſibi experiẽtia teſte imminet periculum peccandi probabile,nõ eſt abſoluendus, niſi ſtatuat ab hoc periculo,&occaſione eius ſe ſeparare,& idem de pœnitente : quia ſicut exponere ſe periculo probabili peccandi mortaliter,mortale eſt, ita nõ tollere hoc periculum,& occaſionem illud generantem non vacat culpa mortali, quæ indignos eos facit abſolutione, quandiu durat tale periculum immotum.[c]

¶ Inſuper cum omnia, quæ in hac materia ſcitu neceſſaria ſunt ratus, & memoriæ occurrere, latè ſim proſecutus nollem & hanc quæſtionem ſub ſilentio eſſe præteritã,ſcilicet,an in conſuetudine iurandi perſeuerantes ſint abſoluendi.& videtur ꝙ non, niſi talẽ conſuetudinem retractet:quia talis conſuetudo eſt occaſio probabile periculũ gignens ad peierandum.

c Hæc ſumme notatu digna ſunt ad explicationem Nauarri habendam ſententiã.

peierandũ. Ad quæstionẽ igitur respõdẽdo dicimus primò, q Sotus videtur ei fecisse satis dũ sic ait, cum iurandi consuetudo, neq; per se sit peccatũ ab actionib ipsis iurandi distinctũ, neq; sit alia occasio iurandi: quãque per solã cessationẽ amouebitur: nõ est ad sacramẽtũ cõfessionis alia cautela adhibenda necessariò, quã propositũ nõ iurandi, & fugiendi occasiones puta cõtubernia, & loca quibus homo ad iurandũ inducitur, est tamẽ saluberrimũ cõsilium per alias pœnas, & alia remedia cohibere se quenquã Huic sententiæ Soti videtur subscribere Metina [d] quòd qui consuetudine iurandi passim tenetur absq; delectu, & consideratione verũ verum falsũmve iuret, caretq; vero proposito extirpandi tã iniquam consuetudinem: non est absoluendus. Si autem emendam statuat, bonoque animo remedia sibi indicta à confessario amplexus fuerit, non est cur ei prolatanda sit absolutio.

d *Met. In Sũ. Hispa. fo. 66. p. 2.*

¶ Secundò dicimus ad quæstionem q quia Metina animaduertit prædicta remedia ab adiurare assuetis negligi, & interdũ pergere in peius: iã in eadẽ summula. fol. 83 p. 2. rigidius medicamentũ adhibens ait, q certe si qui ad confessionẽ accedit in multa prorupit iuramenta: & mala consuetudine, qua tenetur ad id raptus, iamq; pluries ante de hoc confessus cum fuerit, nunquam præstitit emendam non est absoluendus, sed mittendus est, vt per dies aliquot attentũ se vere gerat ad extirpandam tã perniciosam consuetudinẽ, & vt huius emendæ gratia gratiam diuinam, & opem imploret, & vt alia remedia postea dicenda apponat Cæterum si bis, aut ter confessus est de sua hac mala consuetudine, magnoq; dolore compunctus apparet promptumq; se exhibet ad omne remedium sibi adhoc à confessario applicãdum suspiciendũ, vt censeo, inquit Metina absoluendus est: quia huiusmodi peccatum magis inhæret linguæ quã cordi, & sic facilè est emendatu, si modica attentio saltem non desit. Veruntamẽ, qui in hoc adeo deprauatus est ex mala iurandi consuetudine, quòd etiã in ipsamet confessione sua dum cõfiretur ad omne verbum effutit suum iuramentum non est absoluendus pro tunc, Remedia autem sic tã perperam assuetis adhibenda huiusmodi erunt, vt cũ iurarit eleemosynã aliquam erogetcruce se signet in corde, confrater fiat confraternitatis iuramentorũ cum proposito, quæ illi statuta sunt pro remedio adimplẽdi, vel signũ exterius ferat oportet

oportet, in memoriã, vt linguam cohibeat à iuramento. Facilitas vincendi hoc vitium, si persuadeatur à confessarios adhoc adiumento erit.

¶ Tertiò recole, quod Metina ad id propositi eadem summula fo. 77. p. 1. præmisit de blasphemo: vbi ait, quòd si blasphemus assuetus blasphemare venerit ad confessionẽ, neq; per præmissas antea confessiones resipuit: nõ est absoluẽdus à confessore etiã si polliceatur emendã. Relinquẽdus est ergo per dies aliquot: vt contra se nitatur sibiq; resistat: ꝙ si iam emendatus accesserit, absoluatur, alias minimè est absoluendus.[e] Si autẽ tunc in illa prima confessione primo talem inueniri contigit: dum animus se emendandi ei non desit & dolor adsit de præterito, non est ab absolutione retardandus.

¶ Postremò dixerimus, ꝙ licet mala magna, & irremediabilia aliàs acrioribus & rigidioribus his indigeat remedijs, sed vt ipsemet Metina in summula hæc insinuat, & frater Ioannes de la Peña insinuauit: quia qui assuetus est iurare, tamen solicitus est iuramento, dum iurat non mentiri seu, quia summè horret mendaciũ, & maximè in iuramento: seu quia in iuramento mentiri mortalem culpam continere nouit ipse autẽ culpas mortales cauet, iste & si nõ tã emendatus de tali consuetudine accederet, nõ videtur sic ab absolutione remouẽdus: quia iã iste vitat mortale periculum, dũ sollicitè cauet maximè in iuramẽto mentiri, sed quia pauci tales reperiuntur, quia sicut scriptum est in multiloquio non deerit peccatum: ita in assidua iuratione regulariter non deerit periurium, ideo ista doctrina Metinæ, & Soti regulariter vera est.

¶ Præterea nota illa verba Metinæ[f] quod sacrilega est confessio eorum, qui accedunt sine proposito recedendi à quibusuis culpas mortalibus, & à periculosis occasionibus illorum quia insignis iniuria fit sacramento, vnde tam absoluens, quàm sic absolutus sacrilegi constituũtur, & sacramenti contẽptores. Hoc opus hic labor est, vt in tali casu animo cõstãti nõ præditus sit cõfessor ad absoluẽdũ omnino. Cuius documẽti neglectus in causa fuit, ꝙ multi in peccatis suis inueterauerunt, & in scandalũ populorũ vixerũt, quos tandem perpetua inferna deuorauerunt. Nam propterea dilatauit infernũ os suum absq; termino, eo ꝙ confessarij in his casibus caruerunt zelo animarum & scientia, vide

e *Ratio est quia homo fit assuetus neque ex confessionibus retroactis ad sanam mentem rediens credendus est etiã si nunc firmo proposito careret.*

f *Meti. in sua Instr. conf. fol. 66. p. 1. & 2.*

vide Metinam 299. fo & 298. pag. 2. &. 1. confirmantem nostram doctrinam contra Nauarrum, de expellenda famula, vel cognata, à domo cũ quibus ex tali occasione peccatur, etiam si allegent sic commorantes ex tali separatione, suum prodi delictum & infamia fore notandos. Aduerte etiam quomodo Metina[g] instruit, cõfessorẽ qualiter se debeat habere circa pœnitentem in posterum non proponentem emendã, vel quia renuit restituere, vel in statu peccati mortalis contendit permanere, vel quia castè se viuere posse negat, vel quia officium, quod sine mortali exerceri nequit, abdicare à se renititur, vel quia caret sufficiente dispositione: quia tunc benignè remittendus est, consignandique sunt ei 20. dies vel plures, vel pauciores, iuxta arbitrium cõfessoris, in quibus obnixe pro sua cõuersione precetur Deũ, vt eius molliat durum cor, deuotiones quoq; aliquas rosarij dominæ nostræ ei indicat confessor, & alia similia, & vt interim in morte, iudicio, gloria, & pœnis gehẽnalibus meditetur, vt post hoc reuertatur ad confessionem, vt exploret confessor an ad sanam mentem redierit. Tamen dum insanæ adhuc manet mẽtis, non est absoluendus quia absolutio non careret sacrilegio, neque confessor magni existimet querelas, aut scandalum, si ex negata tali absolutione oriatur, quia malitia pœnitentis in causa est eius scandali: ideo illi ascribatur: non consilio medici, aut legi Dei, quæ tota plena est amore, & æquitate.

g Met. in Instr. cõf. fol. 294.

Qõ. 1. ¶ Sed an audiendus sit in confessione, qui dicit se abstinere non posse à peccatis, non est quæstio tam facilis, vt apparet. Nam Caietanus in summa videtur significare nõ esse audiendum: quia cum ipse velit confiteri in ordine ad absolutionem, quam sacrilege à confessore vult extorquere, impleuit confessorem postea quærimoniis dicens: quia postquam audisti me, & passus sum pudorem mea peccata tibi detegẽdo inabsolutũ me dimittis, Metina vero,[h] contrariæ est sententiæ dicẽs verè esse audiendum: tum quia talis obstinatus pecator, tam verbis exhortatoriis cõfessoris, quam ope diuina interius principaliter operante emollitur, in corde, conuerturq; ad sanum propositum, quo ante carebat: tũ quia si talis culpas suas, & peccata confiteatur, etiam si prorogetur ei absolutio, neque statim ei impendatur, quia indispositꝰ accessit, ab excõmunicationis sentẽtia liber euadet, si quam episcopus aduersus nõ confessos fulminauerit.

h Metin. in sua Instruct. fol. 283 pag. 2.

¶ At

¶ At vero pro concordãtia horum doctorum dico, quòd fi talis fic confiteatur, quod obtẽdat extorquere poftea abfolutionem à confeffore,quia alias nullatenus confiteretur, nifi fperaret fe abfoluendum , non eft audiendus. Si autem caufa obtemperandi ecclefiæ , & vt euadat excõmunicationis fentẽtiam,vel vt fi exhortatione facerdotis mollificetur cor eius,& refipifcat, abfoluatur,alias non , tunc audiẽdus eft à fuo Curato,fed nõ eft abfoluendus,nifi mutatus fit in melius At vero extraneus confeffarius,licet fit expofitus dũ volũtariè audit cõfeffiones,& nõ ex obligatione,non tenetur prædictum audire, ficut nec tenetur ifte fecundũ Sotum abfoluere pœnitentem contrariam opinionem probabilem fequentem,cõtra fuam etiam probabilem,nifi iam eum incœperit audire,aut acceptauerit audire.Signanter dico non tenetur:quia fi velit,licite poterit,& audire,& abfoluere fecundum Medinam,& alios:quia mediante illa fua opinione probabili,accedit bene difpofitus pœnitens.

CAPVT. XXVI.

¶ *In quibus cafibus preceptum cõfeſsionis obliget, & de idoneitate confefforum, & de eorum expofitione poſt Concil. Tridentinum: quomodo debeant exponi, & an religiofus electus virtute diplomatis audiat valide confeſsiones fine confenfu Prelati.*

DE cõfefsione materiã abfoluturi breuitate pofsibili eã expedire ftudebimus.Et primo circa cafus obligationis eius dicimus,quod periculum mortis in quo omnes tenentur confiteri,eft,in quo homines communiter moriuntur,vt in probabili naufragio vel imminẽte prælio,vel graui vel acuta febri,vel tẽpore partus in illa,quæ primò parit,vel experta eft difficiles partus Secus eft fecũdum Canum,cum facilis eft nauigatio,& breuis,vel tempore placidi , & tranquilli maris.Secundo dicimus,quod & fi femel in anno teneantur fideles cõfiteri , tamen qui extimat fe per totum annum cariturum opportunitate confitendi , tenetur ante confiteri,fecundum Nauarr.[b] quia præceptum confitendi obligat femel in anno.

¶ Præterea,licet præceptum confeffionis habentem mortale tempore communionis obliget : tamen caufa vitandi grauis fcandali,vbi nõ fubeffet copia legitimi confefforis, vt diximus ex mente Soti:poffet tũc quis contritus communicare fine præuia confeffione , ficut in hoc cafu idẽ poffet facere mulier,quę folicitanda effet à legitimo confeffore,& i Nauar. cap 2. nu. 8. Canus In relect. de pœnitent.

non subesset alius legitimus confessor, cui posset confiteri. Sicut etiam, qui iam est accinctus ad communicandum in altari,neque sine nota differre communionē potest, nec cōmode tunc confiteri potest, sine confessione pro tunc venientiū ad memoriam peccatorum, communionem sumere poterit.neque est necessarium iste talis proponat confiteri statim post communionem ante annum, sicut authore Nauarro.cap 2.nume.7 qui confessus est, & oblitus est alicuius peccati mortalis, non tenetur illud statim confiteri, sed potest illud ad alium annum reseruare contra Metinam in sua instructione:quia inquit Nauarrus, licet Concilium Tridētinum oppositum videatur significare, loquitur tamē de sacerdote, & non de laico.At licet ita possit tute teneri, tamen hic intelligendum est dum ex crassa ignorantia, vel negligentia supina,talis peccati mortalis nō fuerit oblitus: quia tunc cum talis ignorantia & negligentia crassa reddat confessionem inualidum,obligatur ad iterum eodem anno confitendum.

¶ Præterea de idoneitate confessorum verba facturi: dicimus primò,quod necessario talis debet esse sacerdos, per sacerdotalem enim characterem accipit habitualem iurisdictionem ad absoluendum, sed non accipit tunc actualem secundum Nauar.c.3.nu.1. quousque ei tradatur per ecclesiam quod facit ecclesia: dum instituit confessarios ordinarios,vel ex commissione.Verisimiliùsque est secundum Sotum & Maiorem,quod simplex sacerdos in artic.mortis, vbi deest legitimus alius confessor si absoluat, quod iurisdictione tūc sibi cōcessa ab ecclesia id faciat & nō ex solo iure diuino

¶ Insuper simplex sacerdos non expositus, iam per ordinariū iuxtà concilij. Tridēt.etiam si sit religiosus necesse est vt approbetur prius,si inquā sic non sit expositus,mortalia peccata,licet absoluere non possit, sed de venialibus, an ea possit absoluere,dubitatur,& concertatur inter doctores: quia Nauarrus.c.4 nu.2. Canus in sua relectione de pœnit. & Caie.in summ.verbo absolutio sentiunt.quod venialia, vel mortalia iam cōnfessa & absoluta quilibet sacerdos simplex non expositus absoluere possit,contra Metin Cōplutensem in suo codice,de pœn.vtrumque negantem, & contra Sotū id negātem de peccatis mortalibus cōfessis, quia inquit ista de per se requirunt iurisdictionem.At opinio prædicta Nauar. Cani,& Caiet,optime teneri po.est:quamuis dicat Nauarrus

uarius q teneri potest nō propter rationē Caietani, scilicet, quia ad id nō opus sit iurisdictione ordinaria, vel delegata, sed propter aliā rationē, qua hac confutata, tradit Nauar. [b]

¶ Rursus de religioso sacerdote prohibito à suo superiore audire confessiones etiam si alias expositus erat an validè possit eas audire & absoluere in dubium verti potest. Ad hanc quæstionem Nauar. ait quòd religiosus cui ex statuto suæ religionis, vel ex imperio sui superioris est negata facultas, non potest audire confessiones etiam si pœnitens ex priuilegio Papæ possit, quemcunque etiā regularē eligere. At vero Sotus in 4. videtur contrariū tenere. s. quantum ad religiosos, quib. ex imperio sui superioris est negata facultas, sic diffiniens ait in 2. sent. quia electio confessoris concessa à Papa laicis: non cogit religiosos eos audire, ideo religiosus, qui inconsulto prælato eos audiret, posset ab eo, tanquā inobediens puniri, nihilominus absolutio teneret: quia per electionem, qua eligeretur in confessorem à laico iurisdictionē acquireret à Papa. Ita etiā Syluester, & Paludes contra Nau. insinuantem in hoc casu confessionē nō valere.

¶ Sed tamen pro concordia Nauarri, & Soti dicimus primo, quod si loquamur de tempore pristino vbi diplomata cruciatæ, & iubiliatæ quæ tūc cōdebantur absolutè, & sine limitatione concedebant simplices religiosos etiam posse eligi in confessores tunc vera erat sententia Soti, & Paludani, & Syluestr s. q talis confessio facta religioso, cui negata erat facultas à superiore, erat valida: quia per electionem iurisdictionē acquisiuit à Papa.

¶ Secūdo dico, quòd licet in casu predicto probabilis valde habita fuerit sententia Soti, Sylue & Paluda. contra Can. sed iam in his nostris tēporibus maximè à tempore Pij. V. vbi diplomata, & iubilei, qui conceduntur, quia limatius loquuntur, dum solū faciūt copiā eligendi expositos sacerdotes religiosos, vel seculares, non erit valida confessio si fiat religiosis nō expositis per suos superiores, nec per suos tātū superiores expositos, nisi iuxta normā Con. Tri. [c] fuerint expositi, scilicet, approbationem ab episcopo accipiendo.

¶ Tertiò dicimus religiosi semel expositi, si priuatione occulta sunt è prælatis suis priuati, vel de priuatione dubitatur, validè absoluūt eos, qui sibi bona fide, id ignorātes cōfitētur, ita Caie. & Syluest. ex quo vidētur tollerari in illo officio cōfessarij, qn̄ eorū priuatio nō publicatur. Hac ratione infert

b c. placuit num. 22. de Pœniten. c. 4. nume. 2. Sum. lat.

c Concil. Trid. se. 3. 23. c. 15.

d Met. in Inſtr. fol. 39. pag. 2.

infert Met.[d] ꝙ quia ſecundum aliud. & Caiet. contra alios valent confeſſiones factæ confeſſori excõmunicato non denunciatio publicè,& nominatim, aut nõ notorio percuſſori clerici, ideo religioſus apoſtata ignoranter expoſitus ab epiſcopo procurato quia vidit illum in habitu clericali, validè abſoluit illos, quibus præfectus fuit in curatum ſecundum veram ſententiam contra alios. Hinc etiam ſecũdum Met. ibi infert, ꝙ ordinatus ſacerdos ante 24. annos, qui re vera eſt ſuſpenſus & irregularis, ſi cum ſit ignoranter ad confeſſiones expoſitus abſoluit, quos audiuit in confeſſione validæ ſunt tales abſolutiones, ſuumque ſortiuntur effectũ quia ſuſpenſio eorum occulta erat, immò etiam ſi publica eſſet: dum non eſſent nominatim,& publicè ſuſpẽſi, quia ſecundũ Caiet. verbo abſolutio tenent geſta in foro pœnitentiali per confeſſores irretitos, quibuſcunque eccleſiaſticis cẽſuris vbi ſub illa particula quibuſcunque cenſuris etiam & ſuſpẽſionem comprehendit, quæ ſecundum ius canonicum eſt vna de tribus cenſuris Eccleſiæ,[e] valent, inquam geſta per tales cõfeſſores, niſi in duobus caſibus fuerint excommunicati. ſ. propter notoriam percuſſionem clerici, vel propter publicã nominatim denunciationem, infert vero Caiet.[f] quod hinc habetur, ꝙ abſolutus à legitimo alias confeſſore habẽte impedimontum occultum, quod ſi ſciretur impediret abſolutionem eſt verè abſolutus,& coram Deo,& coram Eccleſia.

e Cenſuræ Eccleſiaſticæ tres, Excõmunicatio, Interdictum, & Suſpẽſio.

f Caiet. ex l. barbarius. ff. de officijs.

¶ Nolo hic ſubticere breue Iulij III. Stephano vſus maris generali magiſtro ordinis prædicatorum fuiſſe conceſſum 17. Ian. anno 1555. vbi annullantur confeſſiones factæ religioſis noſtri prædicti ordinis qui per licentias vndecunque impetratas conſenſu ſuorum ſuperiorum,& eo durãte, eas, confeſſiones tam ſæcularium, quam regularium audierint eoſque in caſibus eiſdem prælatis reſeruatis abſoluerint niſi manu Papæ, vel cõſenſu Cardinalis protectoris, vel vice protectoris ſignatæ fuerint tales licentiæ, quia alias nullius roboris vel momenti eſſe renunciantur.

¶ Porrò ſecundum Nau. c. 4. num. 2. religioſi poſſint poſt Concil. Trid. aliis confiteri. ſ. clericis ſæcularibus idoneis, ſicut ante poterant virtute ſuarum bullarum: quia hoc non abſtulit eis Concil. Trid. veruntamen fratres prædicatores virtute ſuarum conſtitutionum id prohibentium, nõ poſſunt confiteri, niſi cum religioſis ſui ordinis, neque etiam in via, niſi tunc ſacerdotis religioſi ordinis ſui copia non haberetur

beretur. Sed clerici seculares post Concil. Trid non possunt se inuicem audire, sed cum expositis ab ordinario confiteri tenentur.

¶ Adhæc aduerte cum Nau. c. 4 n. 2. q. licet regularis non posset, nisi expositus & approbatus per epm, sicut neque reliqui sacerdotes laici seculariũ confessiones audire, si tamen parrochiale beneficiũ obtinuerit, censetur expositus pro secularibus, alias minimè iuxtà Concil Trid. non obstantibus priuilegiis, & consuetudinibus in contrarium, immò si talis regularis non obtinens parrochiale beneficium non fuerit approbatus per Episcopũ & examinatus, nisi Eps velit iure examinis renunciare, non potest, neque etiam secularium sacerdotum confessiones audire, neq; ad id idoneus reputari, idemq; dicendum est de sacerdotib. secularibus: quia ius antiquum hoc dictabat de sacerdotibus secularib. licet vsus receptus ante, Concil. Trid. præbuisset iurisdictionẽ clericis sacerdotib. se inuicem audiendi, sed iam stãdum est Concil. Trid. immò & iuri antiquo à quo non est recedendum, nisi quatenus videtur expressum per ius nouum.[g]

g *Præcipimus C. de appell. & c. 2 de translat.*

CAPVT XXVII.

¶ *De idoneitate confessoris, de examinatione formæ verborum, quibus sibi facultas absoluendi conceditur, de his quæ pertinent ad eius prudentiam: ibi numerantur multa de eius peritia, & scientia. An non callentes plenè linguam Indorum debeant eos prælato, audire.*

DICTVRIS hic nobis, de confessoris idoneitate, hũc ordinem placuit seruare, primò, q̃ vt idoneus reputetur, scire illum oportet suæ potestatis limites 1. quid possit, quid vero non possit absoluere, vnde aduertat potestatem, quæ circa hoc sibi conceditur à iure, vel à prælato superiore quia secundum Metı.[a] si prælatus superior impertit licentiam ad absoluendum virtute istius licentiæ non potest cõfessor dispensare, q̃ si sibi conceditur posse dispensare, virtute huius concessionis non poterit commutare, atque ideo cum peruenerit bulla continens huiusmodi concessiones, inspiciendus est eius tenor, & quæ nam facultas ibi confessori impendatur circa pœnitentem. Similis quoque cautela adhibenda est in examinandis tenoribus in iubileis continentibus gratias circa votorum, aut iuramentorum materias: quia si tenor eorum concedit commutationem votorum, virtute horum verborum non poterunt commutari iura-

a *Met. in sua Instr. fil. 258.*

iuramenta à confessore, quia alterius sunt rationis, ita Nau. licet Sotus dixerit, quod cum præbetur licentia ad dispensandū, datur etiam ad commutandum, quod est minus quam dispensare: quia qui concedit maius, concedit minus, sed cū in hoc interim cum Nauarro, & Iuristis teneamus, quia cum hoc pertineat ad ius, afferunt pro se rationes magis iuridicas.

¶ Deinde circa intelligētiam limitis potestatis datæ, memoriæ doct. Naua. mandato: qui [b] ait quod eps per confessionē suorum casuum non censetur concedere absolutionem excommunicationum sibi reseruatam, neque per concessionē, qua concedit facultatem absoluendi à suis casibus, & censuris, non est visus concessisse absolutionem, vel dispensationē votorum, vel irregularitatum, super quibus ipse potest, quia non sunt casus, neque censuræ reseruatæ sibi. Immò [c] & affirmat Nauar. quod Eps concedendo alicui omnem suam facultatem, & omnem suam authoritatem ad audiēdum confessiones, & ad absoluendum auditos, non videtur cōcedere casus sibi reseruatos iure communi, aut suo particulari, aut consuetudine generali, vel speciali.[d] Si tamen eps se concedere tali cōfessori omnes suos casus diceret, tunc à peccatis sibi reseruatis posse absoluere cōcedit, non tñ à censuris illi reseruatis, vt diximus, quia per casus iuxta consuetudinem peccata reseruata intelliguntur concedi, consuetudo autem loquendi attendenda est: [e] similiter quando concedit suam facultatem, non est visus concedere casus sibi reseruatos, nisi dixerit; & addiderit excepto tali casu reseruatur.[f]

¶ Sed hic habemus, vt apparet Metinam in sua instruct. contradicentem Nauarro, in eo quod dixit per concessionem hanc sub hoc tenore do tibi omnem meam authoritatē ad absoluendum, prælatus non videtur concedere facultatem absoluendi à reseruatis: quia Metina [g] ait, quod si tantum prælatus impertit facultatem, vt religiosus absoluat religiosum à transgressione voti paupertatis sibi reseruata, quia sine licentia donauit pecunias, poterit eum absoluere à tali transgressione, sed non potest d spensare virtute huius licentiæ cum illo transgressore, vt donatio pecuniarum per illum sine licentia facta maneat valida. At secus est inquit Metina si prælatus concedens facultatem talem, dixisset cōfessori, ego tibi impendo totam meam potestatem: quia in tali casu cōfessor, & absoluere & dispensare posset, vt teneret donatio, & cætera omnia, sed in hac sententia Metinæ sit certa, ego

b *Summ. Hisp. cap. 17. n. 55.*
c *Sum. l. a. eod. c. 27. num. 255.*
d *arg. c. si de offic. vic. lib. 6.*
e *c. ex literis de Spons. & l. librorū. §. quod tamen casus. de leg. 3.*
f *c. dom- num. 32. q. 7.*
g *Metin. Inst. Conf. fol. 258. pag. 2.*

non sum certus: quia in generali concessione, non veniunt, quæ quis verisimiliter in particulari non cõcederet, & quid si illa donatio fuit prodiga, & immodica, nunquid tunc sibi concedit, vt dispenset super illa donatione, vt teneatur, ideo malo tenere cum Nauarro, ꝙ per concessionem totius authoritatis nõ conceduntur casus reseruati, nisi in foro conscientiæ, & eo tantum casu, quando appareret intentionem episcopi, vel prælati fuisse cõcedere reseruatos ei casus, cum omnem suam facultatem concessit.[h]

¶ At vero in nostro sacro ordine sancti Dominici, iã consuetudo interpretatrix legis obtinuit, ꝙ cum sit à prælato in præcipuis solennitatibus absolutio coram pleno capitulo, & subiungit, ego concedo totam meam authoritatem, quam ego habeo, vt possint absoluere confessores expositi pro fratribus, de omni hucusque facto, prout ego possum, ꝙ datur authoritas plena absoluendi à casibus reseruatis. Nam intentio prælatorum tũc est omne tollere obstaculum, quo paratiores, & puriores accedãt religiosi ad sacrosancta mysteria Eucharistiæ suscipienda, & celebranda, atque ideo præmittunt excommunicationis absolutionem conditionalem per verba si tenemini, & subiungunt dispensationem super irregularitatibus, super qua forma concedendi absolutionem casuum aduertit in 4. sent Sotus, quod cum dupliciter possit fieri, vno modo vt talis absolutio fiat tali tẽpore, & non vlterius: tunc transacto isto tempore non poterunt absolui fratres à reseruatis, quia ad iterum absoluendũ peccata remissa, secundum Sotum requiritur iurisdictio. Secundò solet fieri sic concessio, & melius sub his verbis, concedo facultatem absoluendi hucusque peccata commissa, quia in superiori forma, qui non absoluitur illa die non potest vlterius absolui. At verò iam vsus interpretatur, vt qui semel à reseruatis absolutus est possit postea iterum ab eis absolui. Nam intentioni reseruantis per priorem absolutionem sit satis. Hæc Sotus.

¶ Sed addit frater Iosephus in suis floribus ꝙ authoritas prælati absolutè concessa intelligitur de peccatis etiã committendis, vsque ad terminum præfixum è prælato, vt si dicat concedo omnem meam authoritatem vsque ad mane, vsque ad ingressum missæ maioris, & nõ solum intelligitur de peccatis illucusq; quo protulit verba cõcessionis, cõmissis: vt patet, inquit in cõcessione bullæ, nisi aliud exprimat, sed

h *Arg. c. intelli. de verbo. sig.*

sed ego dico, quòd hæc assertio fratris Iosephi verum habet cum hac limitatione nempe dummodo ex confidētia huius cōcessionis, postea interim à puncto concessionis vsq; ad missam maiorem non deliquerit dicens, volo peccare, postquam concessa est licentia me absoluendi sed iam ne hac fraude se possint protegere subditi, prælati cautè solent exprimere in sua concessione sic do meam authoritatem ad peccata hucusque ad istud punctum commissa, insinuantes nō se dare facultatem ad postea, vsque ad missam maiorem committenda peccata absoluenda.

¶ Præterea præcipuis virtutibus confessarius ornatus esse debet, & talis qualis in Concilio Coloniensi depingitur, vt sit vir integer, studiosus, peritus, taciturnus, vt sit instructus bonis considerationibus ad instruendum pœnitentē quem Deus illi obtulerit instruendum, vt sit compositus interiori, exteriorique modestia, & habitu, & egregia prudentia insignitus sit oportet: vt nouerit ordinaria peccata, eorumque applicare remedia, vt nouerit interrogare pœnitentē de his quæ verisimiliter omittit cōfiteri, vel quia ignorat, vel quia pudore cohibetur: Ex quo infertur ꝙ ad prudentiā spectat confessoris, vt iam antea diximus, quando pœnitentes qui ei confitentur sunt docti, & de inhonesta cogitatione confitentur, non sunt interrogandi an de coniugata, soluta vel virgine cogitarint. Quia si id opus esset eis exprimere, illud ipsi non tacuissent, & præsertim hoc intelligitur, quādo talis eorum confessio est de peccatis venialibus...

¶ Ad prudentiam confessoris spectat honestiori modo interrogare vxoratas. Sic dicendo an vtatur bene matrimonio non explicando vt aduertit Caiet. an isto modo, vel illo in exercitio illius actus coniugalis se habeant. ¶ Ad prudentiam quoque confessoris attinet tacere, & nihil interrogare quando videt pœnitentem ignorantia inculpabili ignorare aliquid esse peccatum mortale, quando ex admonitione non speratur emenda, vel quando difficilè est remedium, non sequitur fructus, nisi multum inquietudinis, & scandali, vt verbi gratia cum bona fide, & inculpabiliter ignorat impedimentum matrimonium suum dirimens. Secus autē esset, si pœnitens agitatus scrupulo, de tali casu sciscitaretur confessorem. Quia tunc quidquid damni sequatur, confessor pœnitentem de tali veritate edocere tenetur.

¶ Ad prudentiam confessoris spectat in iniungendis pœnitentiis

nitentiis eum modum obſeruare, qui congruat, & qualitatibus, & peccatorũ, & perſonarum conditionibus, & ſtatibus, eorumq́; facultatibus, & viribus, & iuxtà conſilium D. Aug. prudentia confeſſoris exigit, vt perditiſſimi, & magni peccatores in principio mitius, & blandius tractentur vſq; pertrahantur ad Deum, exhortando illos ad frequentationẽ confeſſionis, & recitationem Roſarij, conſiderationem mortis, judicij, & malitię peccati. Et ne poſt confeſſionem ante octo dies communicent, quo melius ſe præparent; & reuerentius, & mundiores accedant.

¶ Prudentis quoq; confeſſoris officium eſt non cauterizare conſcientias pœnitentium infirmas, vel extinguere lignum fumigãs eligendo opiniones rigidiores, & magis auſteras. Quia ſatis eſt, vt prædiximus, vt pœnitens licitè poſſit abſolui, quòd opinionem probabilem doctorum ſequatur. ¶ Præterea ad eius prudentiam attinet ſummam cautelam adhibere ſigillo confeſſionis ſeruando; vt nihil mutire audeat, per quod vel pœnitens, vel tertia perſona ibi detecta peccans prodatur vel aliquid per quòd confeſſio fiat odioſa, vel minus amabilis, vel minus pretioſa. Item etiã ſecreta ſub illa ceremonia ſigilli confeſſionis, non admittere, cartam vbi continentur peccata ſcripta ad confitendum ſtatim rumpi aut igni tradi pœnitenti commendare.

¶ Cõmendandus quoq; eſt hic zelus bonus Metinæ, qui [i] ait ꝙ ſi tam imprudenter ſe geſſerit confeſſor circa pœnitentem: ꝙ in confeſſione dixerit pœnitenti vt ſibi reuelet complicem alias abiturũ inabſolutum, eo ꝙ non poſſit niſi reuelet abſoluere eum, tunc talis cõfeſſor denunciandus eſt neceſſario, quia hæreſis inquit Metina eſt affirmare quòd teneatur quis eam circunſtantiam confiteri, vnde infamia venit notanda talis perſona. At pœnitens iſte cui ſic indictum eſt à primo confeſſore de reuelando complice, ſi accedat ad ſecundum confeſſorem non eſt à ſecundo abſoluendus, donec denunciauerit, inquiſitoribus de primo, & afferat fidele teſtimonium de tali iam à ſe facta denunciatione, ita Mat. Laudandus eſt zelus tanti viri. ¶ Inſuper vltimò confeſſorem robuſto, fortiq́; animo, adamantinaque facie, cum opus eſt, & caſus expoſcit præditum, & munitum eſſe oportet vt euellat & deſtruat & ædificet, & plantet.

i *Met. de Instruct. fol. 268. pag. 1.*

¶ Porrò quia confeſſor ſcientia & peritia pollere quoque debet, placet hic illam diſtinctionem Nauarri c. 4. num. 2.

amplecti vbi de confessario distinguit sic. Quia confessarius potest esse perfectus cõfessarius, aut tãtum sufficiens. Perfectus inquit confessarius ille est, qui solus potest discernere de omnibus, & hic tanta scientia præstare debet, vt Theologiam sacramentalem, moralem, & vtriusque iuris peritiam, constitutionésque Synodales regionis, norit. Sufficiẽs autem confessarius scire debet peccata, quæ communiter perpetrant pœnitẽtes & circunstantias necessario confitendas, & casus habentes annexam excommunicationem & restitutionẽ, & casus reseruatos, & si audiat clericum, scire eum oportet irregularitates, vel satis est quod sciat dubitare in his quę alij mediocriter eruditi probè intelligunt, vt possit, nouerítque consulere periclitoes & hæc sufficiẽs sciẽtia est satis. Ita D. Thomas, [k] & satis est, hoc sciat per vulgares libros. Sed ego dico satis est si intelligat eos legens scientiæ terminos, & significationes eorum. Quia alias Sotus & Canus has vulgares summas ideo exosas habent, quia aiunt eas mille causas præbere errandi etiam sacerdotibus, & confessoribus imperitis scientiæ terminos non callentibus. Quorum errorum ego sum oculatus testis, quia memini eos depræhendisse in sæcularibus eos legentibus, & præmanibus habentibus; & ex locis illarum summarum male intellectis, suam malitiam coram peritis confessoribus defensantibus.

k D. Tho. in sententia in ex pos. litera.

¶ Adhæc quia auditio cõfessionum periculosa res est iis, quibus non satis constat an ad id muneris sint idonei, ideo illa opinione, qui sibi satis nõ fidẽtes sunt, se soliti sunt consolari, quæ Diui Antonini dicitur esse, vbi D. Antoninus assignat differentiam inter eum, qui iussus à prelato accedit ad audiẽdas cõfessiones, & inter eum, qui seipsum ad id muneris spontaneè offert. Quia inquit nõ iussus, & se offerens ad confessiones, tenetur de omnibus sibi à pœnitẽte propositis iudicare sed iussus à prelato audiẽs cõfessiones, satis est si predicto modo sciat dubitare. Sed hanc differenriam Nauarrus [l] non in apparenter impugnat dicens non esse iuridicam, quia si hæc differentia esset vera, pauci sæculares confessores quia se offerunt saluarentur, & quia obedientia non liberat ne scientem euidenter, & necessaria ad confessiones audiendas, & quia in aliis officiis, scilicet depositariorum tam qui accipit mercedem, quam qui se offert pro deposito custodiendo, Vterque tantum de culpa leui tenetur, non de

l sim. lat. cap. 4. nu. 3.

de leuissima & quando dicitur ꝙ depositari se offerentes tenentur de leuissima culpa, intelligitur dum præsumitur eos accipere depositum solum propriæ vtilitatis intuitu. Quia qui ratione vtilitatis vtriusq; suscipit depositum, aut init cõtractum solum tenetur de leui:sed si ratione tantum vtilitatis deponentis depositarius suscipiat depositum, solũ tenetur de dolo,& de lata culpa. Vnde quia confessor se offerens principaliter se offert intuitu pœnitentis,ideo nõ tenetur,nisi de lata,aut leui culpa non de leuissima. A qua lata culpa excusabitur,scilicet,si caueat id,quod confessarij communiter solent cauere,& vitare. Et ita in toto orbe obseruari videmus. At explicationis maioris causa adiicimus quòd confessarius qui principalius se offert intuitu pœnitentis ad audiendũ, solum tenetur de lata culpa. Quòd si æquè principaliter se offerat intuitu vtilitatis vtriusque suæ, & pœnitentis tenebitur de leui (vt credo) si quid damni ex tali audientia confessionis acciderit.¶ Deinde verũ estnõ indigere tanta scientia confessarium, qui audit cõfessiones in villis rusticorum, sicut indiget, qui eas audit in ciuitate mediterranea,aut qui in maritima aut indica. At verò q audiunt confessiones vbi sunt multi literatiquos possunt consulere non tanta scientia indigent,sicut qui audit confessiones vbi nullus est literatus secundum Nau.[m] quia ibi licet nouerit dubitare,non tamen habet consultores ad manum. m *Sum. lat. ca. 4. num. 4.*

¶Rursus quia nota communiter à confessoribus,saltẽ tenetur quilibet confessarius scire,ideò nõ excusantur à mortali confessarij expositi, neq; qui eos exponunt,si tales confessarij nesciant casus,à quibus possunt, vel non possunt absoluere, vel si nesciant differentiam excõmunicationis maioris,& minoris vel peccata mortalia communia, vel volũtatem deliberatam ad mortale esse peccatum mortale,vel si quamcunque superbiam & inuidiam iudicat esse mortalem culpam, vel de dubiis contractibus nescit dubitare secundũ Nauar.c.4.num.4.quia qui hæc ignorant confessarij,neque communiter nota à confessoribus nouere.

¶ Subinde si aliqua ratio, vel casus subsit excusandi imperitos cõfessores inquirendum hic nobis est. Igitur primo imperiti confessores excusari videtur à culpa mortali dum audiũnt peritos pœnitentesieos de sua ignorantia admonẽtes. Secũdò cũ audiunt pœnitẽtes regulariter tantũ peccata venialia habentes. Tertiò cum audiunt in articulo mortis

constitutum: neq; suppetit alius, qui tunc possit moriturum audire, Quattò cùm audiunt christianos inter sarracenos captiuos, vbi non est copia peritioris confessoris.

a Met. in sua instr. fol. 279. pag.

¶ Porrò ab hoc loco non abhorret & illa quæstio, cuius meminit Metina[a] Vbi inquirit Castellanus religiosus verbi gratia in Salmanticensi domo manens, qui plene Gallicam linguam non callet possit audire Gallicum in linguæ Hispaniæ expertem volentem confiteri lingua sua Gallica, & cũ absoluere casu, quo confessor ex eius confessione, nõ intelligit nisi vnũ tantum aut alterum vel tertium peccatum. Cui quæstioni ibi Metina negatiue respondet, scilicet, quòd nõ est audiẽdus: neq; absoluendus talis Gallus nisi sit in articulo mortis constitutus, vbi nõ inueniatur sacerdos alius, qui eũ plene intelligat. Imo tenebitur tunc eũ audire dum talis pœnitens ostẽdit dolorẽ se habere de suis peccatis, & de ibi confessis. Sed extra istum articulum necessitatis non est audiendus: neq; absoluendus, sed remittendus ad confessorem eũ plene intelligentem. Quod si non est præsens in prędicto cõuentu, alibi quæratur. Idem ait Metina esse dicendum de sacerdote: qui audit Indos in confessione, quorum nõ callet bene idioma, sic vt neq; Indi Hispanum idioma callent vt in eo possint se in confessione explicare. Quia cũ talis confessor periculo se exponat absoluendi eum, quem nescit an sit bene dispositus, neq; intellecta habet peccata, quæ fecerit, eum audire temeritate non caret. Sed in contrarium est, quòd muti & etiam surdi, qui in cõfessione nequeunt se satis explicare, per nutus & signa soliti sunt confiteri, eo modo quo possunt, confessoribus ea signa, & nutus, percipiẽtibus, & tamẽ verisimile est quòd per illa signa, & nutus, nõ omnia eorum percipiuntur peccata, & circunstãtiæ necessario explicandæ, & tamen nemo hos confessores eos audientes & absoluentes damnat. Et quia necessitas caret lege Et quia satis esse videtur apud Deum, si faciat pœnitens quod in se est reuelando peccata: quorum aliqua intelliguntur à confessore, & aliqua non. Et quia secundum Sotum in 4. dum pœnitens habet plura peccata, & solum aliqua sunt, quæ periculum est confiteri prælato, qui facultatem nõ concedere renuit confitendi alteri, Nec ad superiorem patet accessus, si nulla expectatur cõmoditas, salubrius est confiteri illa, in quibus non est periculum, & potest illa confiteri celando alia ingerentia periculũ. Nã nulla ratio vult, vt ob nequitias sacerdotis

sacerdotis subditus suo defraudetur commodo, atque ideo potest illa confiteri quæ sine periculo potest, quandoquidē per ipsum non stat quo minus omnia confiteretur præsertim cum accidere possit ꝙ ex attrito fiat contritus ratione sacramenti. Et augeatur gratia, sed si est commoditas differendi quousque sit integra confessio, si id potest fieri commode, ita faciēdū est, & ita Caiet.[o] & Sylvester[p] sed illa, quæ non confitetur, tenetur sublato impedimēto, habita opportunitate sublato periculo, confiteri, nō reseruando ad alium annum. Hæc Sotus, ex cuius doctrina quæ est etiam Sylvestri. & Caiet. videor mihi elicere solutionem ad quęstionem non tam rigidam sicut tradit hic Metina. Dico ergo, & talis Gallus potest audiri, & absolui etiā extra articulum mortis à confessore semiperito in sua lingua, qui aliqua peccata eorum intelligit, aliqua nondum non patet accessus facilis ad alium plene peritum in eorum lingua, neque expectatur cōmoditas alteri plane callenti linguam eorum confitendi, & dummodo per verba, vel signa, vel nutus bene percipiat eius dispositionē, nempe dolorem, & propositum emēdæ de suis peccatis, & dummodo aliqua eorum, licet non omnia intelligat. Quia tunc per ipsos non stat, quin sit integra, & periculū quod allegat Metina cessat: quia supponimus siue per verba siue per nutus, vel signa intelligenda est à confessore eius dispositio bona circa displicentiam peccatorum, & cauendi de cætero propositum. Idem dicendum puto de Æthyopibus nuper ad Hispaniam adductis iā baptizatis, & in lingua nostra Hispana ita balbutientibus, vt in cōfessione nō plene intelligantur omnia eorum peccata. ¶ Neque isti Æthyopes ignari doctrinæ, & mysteriorum fidei ita rigidè sunt arcendi, & abiiciēdi à confessione eo rigore cuius meminit Metina[q] quanuis de his specialiter non loquatur, dicens quod ignarus doctrinæ nō est absoluendus, & in hoc obfirmandum esse animum confessoris, ait, ne pereat medicus pariter, & æger. Sed nimis rigorose loquitur sine distinctione loquens. Quia si isti Æthyopes, quia mancipia sunt suæ libertatis expertia, non sunt in culpa, eo quod non didicerint articulos fidei: quia neq; eos teneri addiscere intellexerunt, neq; sui heri eos de rudimentis fidei edoceri curauerunt. Imò per quotidiana occupationum onera ab heris imposita, vel propter diuagationem itinerum, vel mansionē continuam in agris, & villis non potuerunt habere ad eos

o Caiet. verb. confessio ad 10.

p ver. Confessio. 1. §. 18.

q Met. in Instruct. fol. 282. pag. 2.

potentem docere recursum, tunc postquàm in culpa tanta non fuerunt, neq; per eos stetit non didicisse doctrinam, & si alias desperati abibunt, & sine remedio per multum temporis manebunt inconfessi: si hac ratione abiiciuntur, à cõfessoribus non sunt sic explodendi: sed potius iuxta Conci. Vuormaciense vt ait Canus in Relectio. de pœnit. quia confessor est pastor, & doctor, & medicus per modum historiæ diuinæ tamen, & certe eos crassa minerua in mysterio Trinitatis, & incarnationis, & in reliquis articulis fidei instituant, & intelligant confessores id sibi negotij dari, vt non modo pœnitentes audiant & absoluant, verum etiã erroribus amotis instituant neq; rem perdifficilẽ, & tam arduam id reputẽt, sed mihi experto credant: qui in religionibus Indiarum multos sic ignaros, & desperatos, & ab aliquibus pigris confessoribus abiectos tãquam doctrinæ ignaros, paululũ cũ illis in confessione immoratus, ita edocui, vt iam ad mysteria articulorũ fidei incarnationis, & Trinitatis interrogati bis, & ter & multoties recte responderent: cũ alias ad cõfessionẽ veluti muta animãtia accessissent. Et puto quod insolentiæ nõ tribuat Dominus, plus obsequij Deo præstitisse in vna hora, vel dimidia, quibus in exandiẽdo eos immoratus sum. Quàm si plures alias expertos iam & acutos pœnitentes audiuissem, & expedissem. Et simul hac diligentia adhibita admoneãtur de obligatione qua tenentur sciẽdi rudimenta fidei. Postquàm admonitionẽ & propositũ eam implendi, si in culpa fuerint non discedendo, & sua culpa ignari doctrinæ ad confessionem iterum accesserint locum habere poterit rigor Metinæ.

¶ Deniq; ad consolationẽ subditorũ qui à suis superioribus cõpelluntur fungi officio confessorũ: dicimus cum Nauarro ꝙ quando dubius est subditus de sua sufficientia ad confessiones audiendas, prælato suo id munus sibi iniungenti obtemperetur tenetur [r] & ita insinuat C. Tho. [s] saltem si nouit prælatum nõ ita, odio, amore vel cupiditate permotum id muneris inuinxisse: sed non tenetur parere, quando ei constat non esse idoneum secundum Nauar. [t]

r Arg. c. quid culpatur. 23. q.

s 22. q. 104. ar. 5

t c. 4. n. 6.

CAPVT XXVIII.

¶ *De interrogationibus in confeßione praeambulis, & quo ordine & quo stilo, & quod si puella responderit non examinasse conscientiam, an sit audienda & quid de eo qui antea non explicuit numerum.*

Sed

SED iam ad inferiora materiæ confessionis accedentes, de interrogationibus in confessionibus faciendis differamus oportet. Igitur interrogandus est primo pœnitens de statu,& conditione,& modo viuendi,nisi alias sit notus cõfessori,& hoc vt nouerit ei remedia consentanea applicare. Secundò interrogandus est quantum pertransierit temporis,ex quo non fuerit confessus,vt noscat confessor an seruauerit pœnitens præceptum Ecclesiæ de confitendo semel in anno,& quia aliter se gerere habet cum confitentib. frequentius,quàm cum tantum de anno in annum semel confitentibus. Tertiò rogitandus est an in confessionibus præteritis causa pudoris,vel crassi examinis omiserit confiteri aliquod peccatum. Quòd si dixerit sic omisisse: reiterandum illi esse confessionem de omnibus peccatis illic confessis indicat,quia valida non fuit, mittendúsque est ad faciendum omnium peccatorum in illa ficta confessione omissorum examẽ. Et hoc nisi sit in extremo mortis articulo constitutus: vbi periculum esset in mora examinandi conscientiam. Quòd si institerit pœnitens hic in hoc casu,vt audiatur, & absoluatur, quia ipsi pœnitet de tali fictione non est audiẽdus,neque absoluendus etiam si abiuit desperatus nunquã rediturus ad confessionem ita Metina [a] contra hominem quendam doctum dicẽtem quia de duobus malis minus est eligendum posse audiri,& absolui in hoc casu, sed hoc inquit Metina,est valdè falsum.

[a] In Instruct. Conf. fol. 725. pa. 1.

¶ At ego dico quod si contingeret talis casus, vt puella nobilis, quæ per totum annum reclusa domi manet, & custodita,veniretque comitata cum matre semel in anno ad Ecclesiam ad confitendum,communionémque suscipiendam, interrogataque à confessore, an examinarit conscientiam dixerit eam crasse,& parum examinasse: quod non damnarem confessorem eam audientem, & absoluentem, casu quo alias grauem notam infamiæ incurret, scandalumq; graue oriretur,si videret parentes eius,eámq; comitãtes incõfessam,& inabsolutam & incommunicatam abire & quasi desperatam. Vnde aliquid sinistri contra eam suspicarentur. Quia & hoc nobilis author Adrianus posse fieri affirmat. Et quia ratio suffragatur tũ quia si ratione vitandi scandali grauis secundũ Sotũ nõ habẽti copiã cõfessoris licet tẽpore præcepti cõmunionis sine præuia confessione cõmunicare, quare pari ratione gratia vitandi scandali non licebit istã &

 audire,

audire,& absoluere, & communicare. Tum quia etsi bene dixerit Metina quod regulariter loquendo examinatio cōscientiæ de domo ad Ecclesiam tantum non sufficit & licet bene quoque affirmauerit,confessore adeo solertem, & expertum,qui possit supplere vicem examinis à pœnitente omissi,& qui hoc prætermisso interrogando nouerit omnia peccata pœnitentis eruere. Tamen si talis examen à domo ad ecclesiam , & interrogatio confessoris vicem examinis circa mercatorem,vel de anno in annum confitentem supplere non possit regulariter,sed circa puellam hanc manentem toto anno domi reclusam,cui subtracta est materia vagandi,& multorum peccatorum , exteriorum intercisa est occasio,sat forte erit , ad supplendum solers interrogatio confessoris. Tum quia & si tantum non suppleret , tamen ratione infamiæ & scandali grauis cauendi eam audire & absoluere liceret.

¶ Præterea licet ante confessionem vt bene probant Nauatrus,& Metina in sua instruct. non sint interrogandi pœnitentes de præambulis interrogationibus,sed an sit pœnitens subditus confessori quoad id fori,vel via ordinaria,vel ex commissione confessor præsciat,oportet in confessione, vel antea. Sed tamen intra confessionem à principio , quasi præambulis interrogationibus interrogandus est pœnitens si est impeditus vt non possit absolui,puta si est excommunicatus aliqua reseruata excommunicatione. Si est vsurarius ,.si est perseuerans occcupator alieni seu tyrannus , seu concubinatius,nollens tollere occasionem,aut abstinere, & hoc vt optimè ait Caieta. vt non possit pœnitens conqueri dicendo , quòd voluisti audire,& scire facta mea omnia , & non vis me absoluere , & similem cautelam adhibendā esse ait,circa habentes curata incompatibilia absque rationabili causa,confitentes in bullis scriptis.[b]

[b] *Interrogādi sunt prius de cōscientiæ examine, quo neglecto remittēdi sunt, vt sufficiēti examinatione se præueniant.*

¶ Insuper licet nullatenus sit pœnitenti acquiescendum, vt prius interrogetur , vt ipse vult,& petit,quam ipse prius sua peccata . de eis se accusando narrauerit coram confessore,tamen postea iuxta Caietanum confessor tenetur interrogare pœnitentem in casu,quo putat aut rationabiliter dubitat omitti aliquod necessario confitendum , si non interroget Quia tenetur iudex interrogare omnia ea , quæ noscit esse necessaria scitu ad ferendam rectam sententiam, alias suo officio abutitur.Et patet ad hoc teneri ex iure extra-

tra. de pœnitentiis capi. omnis vtriusque sexus. vbi dicitur de confessore vt diligenter sit inquirens peccatoris, & peccati circunstantias: vbi autem sacerdos bona fide non opus esse interrogatione videt non peccat. Vt in exemplo Soti, quando pœnitens est cordatus, neque multis implicatus, dicitque pro sua facultate debitam fecisse diligentiam, nec alicuius esse oblitum. Sed hoc exemplum Soti verum habet in viribus timoratæ conscientiæ: neque negligentibus in pertinentibus ad salutẽ, sed in deprauatis hominibus parumq; curantibus de salute, & in rusticis verum habet quod docet Canus Relectio. de pœnitentia, quod interrogandi sint etiã si dicant se fecisse sufficientem diligentiam, & nullius peccati esse oblitos.[c]

¶ Porrò non incommodè, aut importunæ hic sibi vendicat locum dubitatio illa quam magnam esse ait Metina:[d] Ea nempe est, pœnitens qui accedens ad confessionem & interrogatus est à cõfessore de numero peccatorum, quia solum se accusabat dicendo aliquoties peieraui aliquando fornicatus sum, interdum sum adulteratus, si responderit confessori. Pater ego sic solitus fui confiteri, nec solitus sum numerum explicare Et si aliquando explicui numerum, sed non semper, quia neque de numero sum interrogatus, an hic cogendus est ad confessiones retroactas reiterandas? Et videtur quod sic quia vrget ratio pro parte affirmatiua, quia multa peccata omisit confiteri: ad quæ confitenda tenebatur, vnde integras confessiones non confecit ex culpa sua, ac per consequẽs nec validas eas effecit, sed reiterãdas.

c Interrogãdi sunt de his, de quibus creditur aut verisimiliter dubitatur ea eos omittere.

d Instru. fol. 286. p. 2. & fol. 287. p. 1.

¶ Igitur ad hanc quæstionem placet nobis responsio Metinæ dicentis primo, quòd si talis pœnitens ex proposito omisit illum certum numerum suorum peccatorum mortalium confiteri, plane obnoxius manet ad eas reiterandas. Secundò ait quod si talis pœnitens animo præparatus accessit vt si interrogaretur de numero, explicuisset, certe non videtur cõfessiones ante actas fuisse inualidas. Sufficiet igitur tunc se accusare de negligentia hac in illis habita, & explicasse numerũ, quo sic confessus est, item & vices quibus illa peccata cõmisit, cuius numerum omisit explicare. Hoc inquit Metina sat erit, tametsi securius remediũ esset vnam generalem confessionem, de vita retroacta superaddere, & licet ista resolutio Metinæ placuerit, & mihi in parte placet: sed non sine grano salis, aut sine hac limitatione

ſeu diſtinctione à me adhibenda.

¶ Diſtingo ergo, ſi is pœnitens qui ex propoſito numerū peccatorum ſuorum mortalium explicare nō omiſit, quinimo ſi de tali numero fuiſſet à cōfeſſore interrogatus, illum explicuiſſet, talis ſtatus, & conditionis ſit, quod re vera craſſa, & veluti affectata ignorantia, & negligentia circa hunc caſum de neceſſario confitendo numerum taliū peccatorū laboraſſe creditur, quia clericus erat, aut ſcholaſticus aut homo viuaciis ingenij erat, aut inter peritos conuerſatus, cogendus eſt ad tales confeſſiones vtpote inualidas, ex craſſa ſupinaque negligentia, non integre factas repetendas. Si autem talis pœnitens erat vulgaris & rudis, & de media plebe, qui citra craſſam ſupinamque ignorantiam, & negligentiam id potuit ignorare, in hoc prædicta diffinitio Metinæ integrè locum habet vnde cum hoc faciendum eſt vt ipſe Metina ait.

¶ Rurſus de materia interrogationum ſermonem exorſi vt cōfeſſor recte interroget aduertat oportet inter defectus quos committit pœnitens inter confitendum primum eſſe iam prædictum, de non explicando certo numero: ſed ſolū dicere ſe multoties, vel infinities peccaſſe non explicando numerum, & ſecundum defectum eſſe quando non explicat ſpeciem eius, quod generaliter confitetur, ſed dicendo tantum ſe peccaſſe peccato luxuriæ non exprimendo an tale peccatum fuerit adulterium vel fornicatio, ideóque ait Victoria vt refertur in ſumma de Chaues vulgares de prædictis non curare. At quanto eorum circa hoc maior eſt incuria tanto confeſſoris maior debet eſſe cura.

¶ Deinde interrogaturus eſt confeſſor per præcepta decalogi peccata ſuo ordine contra illa commiſſa & capitalia crimina, & omiſſiones circa. 12. articulos fidei, & circa ſacramenta, & opera miſericordiæ & circa cuſtodiam quinq; ſenſuum, & alia huiuſmodi pertinentia ad ſtatutum pœnitentis. Ita tamen vt alia impertinentia ad ſtatum, & quæ nō eſt veriſimile pœnitentem commiſiſſe non interroget.

¶ At cum mulieres audit non eas directè facie contra faciem ſtando audiat, nec multū proximè aſtare permittat: ſed honeſtiori modo, & reuerentiori, nempe aliquantulum verſis earū vultibus ad ſacerdotis latus, & aliquantulū demiſſis expertiſque faciebus vt verecundiam, & pudorem etiam in illo loco teſtentur, & poſt auditam earum confeſ-

ſionem

ſionem puellas quando viderit eſſe neceſſe, tanta cautela, & tam honeſtioribus verbis interroget. Vt ſicut dixit Victoria ſi ad iſtam primam interrogationem. Quæ primo fieri debet eis, ſcilicet, an aliquid inhoneſtè cogitauerint, reſponderint, non, nō eſt vlterius procedendum, ne forte ſcandalizentur, Vel aduertentes ad ea: quæ antea non nouerant, peccare doceantur, ſi autem dixerint ſe inhoneſtas habuiſſe cogitationes, vlterius interrogādę veniunt, an in illis immoratæ fuerint aduertenter. Quod ſi dixerint non, ſed eas ſtatim abieciſſe: tunc hic ſiſtat confeſſor, neque vlterius quærat. Quòd ſi in illis cogitationibus dimoratas eſſe reſpōderint: rurſus interrogandæ ſunt an conſenſerint voluntate in opus, quod ſi reſponderint ſe illud opus cogitatum deſideraſſe: rurſus interrogentur an opere conſummauerint: ſemper tamē honeſto valde ſtilo, & ſacramento, & pudori puellari cōuenienti, ſed ſi aliqua puella accedat adoleſcentula quidem ætate: ſed grandæua malitia quæ iam prius detegerit ſuam impudentiam, ab hac liberius interrogabit cōfeſſor circunſtantias neceſſarias, ſemper tamen honeſta vſus verborum forma.

¶ Præterea cū cōfeſſarius rationabiliter inductus interrogat de pollutione volūtaria vel extraordinaria, vel de fornicatione, nō diſquirat de modo, ſed ſatis eſt ſi pœnitens explicet numerum, & ſpecies citra deſcenſum ad aliquas turpes circunſtantias peccati, quod quidem in parte videtur contra Metinam hoc quod dicimus de mente eſſe Nauarri[e] Metina[f]. n. ſic ait ꝙ peccans, ſiue cū coniugata, ſiue ſoluta, ſufficit ſi explicet numerū cum ſpecie peccati non enim eſt opus narraſſe modum, vel hiſtoriam rei geſtæ, niſi modus tam extraordinarius, & exorbitans fuiſſet, ꝙ præ ſe ferret nouā circūſtantiā, vel deſhoneſtatē extraordinariamq́, ꝙ vel mutaret ſpeciē, vel notabiliter aggrauaret, idēque dicit obſeruandū eſſe in cogitationibus moroſis, vel verbis & tactibus, ſed quando non eſt adminiſtrata confeſſori rationabilis occaſio prædictos modos extraordinarios inquirendi dicit, ꝙ ſummatim ſunt interrogādi pœnitentes de oſculis, & amplexibus, & aliis impudicis tactibus dum non contingunt inter coniuges, neque tutum eſt ſuper his multum replicare interrogādo, ſed neq; cōiuges ſunt interrogandi de tactibus inhoneſtis, niſi quādo præſumitur de eis, ꝙ ex eis, aliqua extraordinaria pollutio ſit ſecuta, vel ad ſciēdū, ſi illi

e Sum. la. cap. 5. nu. 4.

f In inſtr. fo. 287. pag. 2.

tactus fuerunt cum probabili pollutionis periculo.

¶ At verò cum coniuges interrogati in communi an honestè vsi fuerint matrimonij sancti officio: responderint in particulari, quod non, immò quod se cōmiscuerint aliquando bestiali modo, vel per superegressionem vxoris tunc in copula, licet intra vas cubantis super virum acerrimè sunt reprehendendi. Sed si rursus, quia in isto modo coeundi aliquæ fœminæ retinent semen propter fortem vim attractiuā matricis, & aliæ statim non attrahentes expellunt propter frigiditatem matricis non attrahentis, aut quia sunt laxioris vasis, si interrogatæ dixerint in isto modo cocumbendi, quod semen viri non bene receptum fuerit intra vas, sed statim extra effluit, nisi ab istis modis abstineant coniuges, tunc non sunt absoluendi, quia per tales commixtiones, vtpotè extraordinarias tunc impeditur generatio, maximè si sic non est secutus conceptus.

¶ At nec sunt absoluendi, qui impotentes ad copulā contraxere matrimonium, & post cognitam suam statim ad coitum impotentiam voluerunt manere, vt fratres: si postea vt ait Sotus in 4. impudicè se tangunt, aut nituntur ad frustraneam copulam, non sunt absoluendi, quia actus sunt isti fundati à suo fine, & sic non naturales.

CAPVT XXIX.

¶ *De 7. circunstantijs, & quænam earum necessario sint explicādæ in confessione: an circunstantia ieiunij quadragesimalis fracti, vbi concurrit vigilia sit explicanda: an circunstantia solum aggrauans notabiliter sit in confessione declaranda.*

IAM ad illum locum est peruentum, vbi de circunstantiis in confessione explicandis nobis occurrit agendum, & quia ad confessoris munus spectat eas omnes scire circunstantias, quæ necessario sunt confitendæ: primò aduertēdum est has circunstantias, quæ circunstare possunt actū peccati septeno numero contineri. Prima est, quis est, qui peccat. 2. quantum peccat. 3. vbi. i. in quo loco peccat. 4. quibus auxiliis peccauit. 5. quo fine peccauit. 6. modo quo peccauit, an vi surripiendo alienum, an secretò accipiendo. 7. est quo tēpore. Inter circunstantias circunstantes peccatum rursus est distinguendum: nam inueniuntur in triplici genere, quædā

enim impertinentes sunt, vtpote quæ nec aggrauant, neque minuunt peccatum, vt occidere hominem ante prandiũ, vel post prandium, quæ abscindendæ sunt à confessione.

¶ Aliæ sunt taliter pertinentes ad confessionem, & quæ taliter extenuant peccatum, quod de mortali faciunt veniale vel denudãt actum ab omni malitia, sicut occidere hominem cum moderamine inculpatæ tutelæ in sui defensionẽ, aut sicut in extrema necessitate accepisse alienum, vel furatum fuisse tantum ouum: quæ circunstantiæ necessariò sunt explicandæ in confessione, neque enim qui prędictis modis occidisset, aut accepisset alienum, fideliter confiteretur, si diceret tantum se occidisse, vel furatum fuisse, nisi istas alleuiantes circunstantias explicuisset.

¶ Aliæ sunt circunstantiæ, quæ non destruunt speciẽ mortalis faciendo actum venialem, qui de sua specie est mortalis, qualis est circunstantia metus grauis, vel penuria grauis qua fœmina pertracta est ad copulam illicitam carnalẽ, de qua circunstantia supra diximus an esset confitenda.

¶ An si quæratur in genere, quæ nam circunstantiæ necessario sint confitendæ in promptu est responsio.s.quod illæ sunt tales, quæ illa opera quorum sunt circunstantiæ, efficiunt mortalia, vel quando quæ sunt mortalia vnius speciei faciunt, vt sint mortalia etiam alterius speciei, vel quando id, quod est mortale ob vnam causam, faciũt vt sit mortale propter aliam siue mutent opera ipsa in aliam speciem, siue secus, vt fraudulenter lucrari à viro, qui ludit alienum, vbi est duplex causa malitiæ mortalis & lucrari fraudulẽter, & à perdente alienum. Item secundũ communem opinionem, & generaliter secundum D. Tho. illæ circunstantiæ in confessione sunt explicandæ, quę specialem repugnantiam ad rationem dicunt, vel secundum Scotum, quãdo diuersis, specialibusque pręceptis prohibentur, ita Nauarrus:[a] tãdem verum est secundum D.Thomam, quod non semper distincta præcepta variant speciem actuum, vt patet, actus enim furti prohibetur iure naturali, & diuino positiuo, & iure humano, & ideo variant eius species.

a *Summ. lat. cap. 6. num. 3.*

¶ An verò quando ieiunium Ecclesiasticum imperatur duobus pręceptis: duplex sit circunstantia malitiæ necessario confitenda, non caret dubitatione, verbi gratia vigilia alicuius Apostoli coincidit cum ieiunio quadragesimali, aut vigilia sancti de pręcepto ieiunanda coincidit cum aliquo

quo dierum quatuor temporum etiam de præcepto Ecclesiæ ieiunando an qui tunc violat ieiunium: sat habeat explicare in confessione fregisse ieiunium Ecclesiæ, an verò necesse habeat se explicare, dicendo fregi & ieiunium vigiliæ sancti, & quadragesimæ, quæ in vno coiere die.

¶ Pro hac dissoluenda quæstione aliqua notatu digna dicturus, dico primò, ꝙ si aliquid aliqua ratione sit præceptũ ab vno Papa, sed quia minus bene seruatus eadem ratione, & causa & non ob aliam, rursus sub eodem præcepto mandatur à successoribus Papis, non ideo qui id transgreditur, duplici circunstantia malitiæ necessariò explicanda in confessione peccat. Quia præcepta succedentium Pontificum non sunt, nisi confirmatio quædam præcepti primi à priore Pontifice indicti, sicut Metina [b] pari ratione docet notatũq; iri vult. s. quòd non ideo, quia aliquis emiserit pluries votum castitatis, verbi gratia simplex, illúdque votum fregerit, astrictus manet ad explicandum in cõfessione, ꝙ pluries illud votum vouerat: quia pluries idem emisisse votum castitatis, non fuit nouam obligationem sibi imposuisse, sed primam ratificasse, sicut si aliquis chirographis pluribus se astringeret ad idem debitum persoluendum, nõ ideo nouis titulis, & obligationibus, ad id se reddit obnoxium, sed solam priorem obligationem confirmasse videtur, quia eiusdem rationis sunt, sicut verbi gratia qui cum sit irregularis, in irregularitate celebrat, non ideo incurrit nouam irregularitatem secundum canonistas, quando sunt eiusdem rationis & quia alias esset processus in infinitum. Bene tamen si in suspensione ab ordine, vel in excommunicatione maiori, vel interdicto celebraret, incurreret irregularitate antea non contractam.

b *Instr. Conf. fol. 23. pag. 2.*

¶ Secundò dico, idem si quis voto se deuincit ad id, ad quod antea ex præcepto tenebatur. s. ad non fornicandum, si illud transgressus fuerit, vtramque circunstantiam & voti, & fornicationis explicare tenetur, quia diuersarum sunt rationum.

¶ Tertiò dico, ꝙ quando quis est transgressus ieiunium in vno die, in quo & ieiunium vigiliæ, & quatuor temporũ coiere: ita Nauarrus [c] tenetur vtramque circunstantiam in confessione explicare, tunc: quia diuersi hic concurrunt tituli obligationum. Primus est, vt sanctius se præparent fideles ad festum sancti, quod vergit in honorem sancti. Secundus

c *Summ. lat. cap. 1. num. 4.*

cundus titulus est quatuor temporum ieiuniorum, quia instituta sunt vt fideles mundius & dignius fundant preces ad dominum, vt Deus bonum spiritum suum infundat super his, qui in ministros ecclesiæ sabbatho quatuor temporum initiandi sunt sacris. Item quia istæ erant distinctæ obligationes præceptorum distinctis diebus complendæ: ergo per hoc ꝙ coincidere in vno die: nõ desinunt esse distinctę obligationes, quia coisse in vno die fuit per accidens, & id quod est per accidens non mutat naturas rerum. At verò etiam propter easdem rationes dicimus in transgressione festiui diei, vbi concurrere dies dominicus, & dies sancti de præcepto seruandus, vtraque in confessione est circunstantia explicanda: quia duæ concurrunt rationes obligationum, & hoc est probabilius, & de mente Nauar. quia id iuris est de omnibus de quibus militat eadem ratione.[d]

¶ Porrò quoniam hic mentionem fecimus de circunstantiis extenuantibus intra mortale tamen, vt cum mulier oppressa metu, vel graui fame consensit peccato carnali, vtrum istæ explicandæ sint circunstantiæ in cõfessione nobis quærendum esset, nisi iam supra id dissoluissemus dubium, vbi cum Metina diximus vtramque opinionem esse probabilẽ, & affirmatiuam Soti, quia sic explicando consulitur magis honori confitentis, & magis seruatur veritas in confessione, quæ est etiam. D. Bonauenturæ & negatiuam Paludis, quia eam explicare in fauorem est pœnitentis, cui potest renunciare, & quia magis congruit humiliationi, & recogitationi peccati seruandæ in sacramento, & quamuis propter has rationes magis inclinauimus in negatiuam, quæ est Paludis & Metinæ, sed iam hic placet sequi affirmatiuam partem, quam mutans sententiã dicit se tenere Nauarrus.[e] sed non vniuersaliter affirmatiuam sequor, nisi in casu tantum: quo accedit limitatio Nauarri. s. ꝙ tales circunstantiæ exponendæ sunt confessori, quando de eis rogat confessarius, vel quando alias si tacerentur, confessarius talis alicuius mali occasionem apprehenderet.

¶ Præterea, iam Nauarrus existimat post Concilium Triden.[f] vbi decreuit circunstantias mutantes speciem esse necessariò confitendas, non esse controuertendum, an circunstantia non mutans speciem caréns que speciali deformitate, & si aggrauet notabiliter, sit in confessione exprimenda: quia inquit non est exprimendi eam necessitas: quia hæc inquit

d *L. illud quæsitum §. si idẽ. ff. ad leg. Aquil.* Q6.1.

e *Nauar. Sum. lat. c. 6. nu. 6.*

f *Concil. Trid. Sess. 14.*

inquit eſt communior & probabilior, & cui magis fauere videtur Concilium Tridentinum. At Sotus, Victoria, Canus [g] Metinæ [h] Altiſiodorenſis [i] Alexander Alen. [k] Marſilius: [l] tenent partem affirmatiuam, ſcilicet quod ſint neceſſariò tales circunſtantię explicandæ in confeſſione. Opinio negatiua Nauarri adducit pro rationibus, ſcilicet, quod alias faceremus confeſſionem ſcrupuloſam, turbantem conſcientias, cum potius inſtituta ſit confeſsio à Chriſto ad tranquillandum animas, quia alias turbarentur confeſsi cum recordati ſunt, quod peierauerunt, aut ſollicitauerunt fœminam ſolutam, & non dixerunt tempus, quod in hoc conſumpſere, vel fecerunt hoc, vel illud quod augebat peccatum, oportet eos, inquit Nauarrus ab hac opinione ſedare: quia non ſuppetit alia ferè via: cum paſsim peccat, ratione loci, perſonæ morę, modi, pręludiorum, vel conſequẽtium, fiant maiora, vel minora notabiliter, ex quibus fiunt pœnitentes ſcrupuloſi.

¶ Fautores vero partis negatiuæ, cuius ſunt quaſi omnes Thomiſtę, ni fallor his pręcipuis rationibus partem ſuam muniunt, ſcilicet, quod explicandę ſunt tales circunſtantię in confeſsione, tum quia niſi explicarentur: non ſufficiens iudicium à confeſſore pro medela conſcientiæ ſumeretur, tum quia interdum dimidia pars malitiæ confeſſori celaretur: tum quia mutantes ſpeciem ſunt explicandæ, quia in actu principali non intelliguntur à confeſſore, ſed furtum mille aureorum non intelligitur ſatis à confeſſore in confeſſione, qua tantum confitetur quis ſe mortaliter furatum fuiſſe: quia etiam tria ſcuta ſunt ſufficiens materia peccati mortalis, immo minor quantitas ad hoc ſufficiẽs reputatur, tum quia ſecundum Metinam loco citato habere rem cum ſorore, vel matre, vel matertera ad eandem ſpeciem inceſtus pertinere videtur, & tamen qui coiſſet cũ ſorore, vel matre non ſufficienter explicaſſet malitiã ſui peccati, dicẽs peccaui cum conſanguinea, niſi explicaſſet gradum, ſcilicet an cum matre, vel ſorore vel conſobrina tum quia hac de cauſa circunſtantias mutantes ſpeciem confiteri tenemus: quatenus aggrauant peccatum, ſi enim non aggrauarent, aut malitiã notabilem non præ ſe ferrent: non diffiniret Conc. Trident. neceſſario eſſe confitendas, ſicut licet ſecundum D. Thom. diuinare per ſydera, ſiue per terram, ſiue per aquam ſpecie differunt, tamen non ſunt neceſſariò declarandæ in confeſſione

g Canus in relec. de pœnitentia.
h Inſtructione. fol. 24. pa. 2.
i In 4. lib. mater. de confeſsione c. 3.
k 4. par. q. 77. membrorum 3. art.
l In. 4. Sententia q. 12. art. 1.

sione, sed satis est accusare se fuisse culpabilem in diuinando: quia non præ se fert notabilem malitiam diuinatio per terram, quàm diuinatio per aquam, ergo si pari ratione aggrauant, & notabilem malitiam licet intra eandem speciem afferunt secum hæ circunstantiæ necessariò sunt explicandæ neque obstat diffinitio Concil. Tridentini diffinientis circunstantias mutantes species esse necessariò confitendas quia vt in sua instruct. vt antea quoque meminimus, bene ait Metin. [m] Respondendum est hunc locum concilij hunc continere sensum, scilicet illas circunstantias, quæ mutant speciem semper regulariter esse confitendas, sed non mutantes, non semper regulariter; nisi quando notabiliter aggrauarent.

¶ Igitur ad quæstionem nitar si quomodo possim componere pacem respondendo, primóque dico, q circunstãtia de numero peccatorum, vt bene ait Nauarrus [n] quia non tã est circunstantia peccati, quam multiplicatio peccatorum, ideo secundum omnes numerus explicãdus est neque propter excessiuum numerum peccatorum quantumuis gratiã gestire debet confessor, vel stupefactum, vel versus cœlum intuentem se ostendere. Si ergo explicandus est numerus secundum omnes prædicta ratione, frustrà insudat Sotus in 4. contendendo probare, q hac ratione circunstantia intra eandem speciem notabiliter aggrauans est explicanda in confessione, quia si hanc teneremur exprimere, inquit, neq; numerum volitionum, quo quis eundem hominem voluit occidere teneretur explicare.

n Summ. c. 6. nu. 2.

¶ Secundò dico, q aliquæ sunt circunstantiæ intra eandẽ speciem notabiliter aggrauantes, quę non sunt difficiles cognitu, & inuestigatu, vt verbi gratia odiũ inimici, vel amor mulieris longo tempore cõtinuatus, & tunc istæ circunstantiæ in confessione sunt explicandæ. Hoc, quasi ipsa ratione stimulante videtur cõcedere Nauarrus [o] quamuis, quia nomine Cõcilij vtitur non clarè, dicit dum sic ait, q sicut peccatum longo tempore continuatum est grauius, quam si momentaneum fuisset: sic etiam qui illud commiserit meo consilio plus de illo dolebit, & spaciũ temporis, quod in eo insumpsit, in confessione explicauit. At verò explicãdi gratia magis hanc nostram secundã assertionẽ, vtentes exemplo Naua. dicimus, q si aliquis amator ardens in fœminam primo visam, diem integrum, vel noctem, aut partẽ eorum

o Nauar. cap. 6. nu. 17.

amplecti vbi de confessario distinguit sic. Quia confessarius potest esse perfectus cōfessarius, aut tātum sufficiens. Perfectus inquit confessarius ille est, qui solus potest discernere de omnibus,& hic tanta scientia præstare debet, vt Theologiam sacramentalem, moralem, & vtriusque iuris peritiam, constitutionésque Synodales regionis, norit. Sufficiēs autem confessarius scire debet peccata, quæ communiter perpetrant pœnitētes & circunstantias necessario confitendas, & casus habentes annexam excommunicationem & restitutionē,& casus reseruatos, & si audiat clericum, scire enim oportet irregularitates, vel satis est quod sciat dubitare in his quę alij mediocriter eruditi probè intelligunt, vt possit, nouerítque consulere periclitoes & hæc sufficiens sciētia est satis. Ita D. Thomas,[k] & satis est, hoc sciat per vulgares libros. Sed ego dico satis est si intelligat eos legens scientiæ terminos, & significationes eorum. Quia alias Sotus & Canus has vulgares summas ideo exosas habent, quia aiunt eas mille causas præbere errandi etiam sacerdotibus, & confessoribus imperitis scientiæ terminos non callentibus. Quorum errorum ego sum oculatus testis, quia memini eos depræhendisse in sæcularibus eos legentibus,& præmanibus habentibus; & ex locis illarum summarum male intellectis, suam malitiam coram peritis confessoribus defensantibus.

k D. Tho. simene: a. in ex pos. litera.

¶ Adhæc quia auditio cōfessionum periculosa res est iis, quibus non satis constat an ad id muneris sint idonei, ideo illa opinione, qui sibi satis nō fidētes sunt, se soliti sunt consolari, quæ Diui Antonini dicitur esse, vbi D. Antoninus assignat differentiam inter eum, qui iussus à prælato accedit ad audiēdas cōfessiones,& inter eum, qui seipsum ad id muneris spontaneè offert. Quia inquit nō iussus, & se offerens ad confessiones, tenetur de omnibus sibi à pœnitēte propositis iudicare sed iussus à prælato audiēs cōfessiones, satis est si prędicto modo sciat dubitare. Sed hanc differentiam Nauarrus [l] non inapparenter impugnat dicens non esse iuridicam, quia si hæc differentia esset vera, pauci sæculares confessores quia se offerunt saluarentur,& quia obedientia non liberat ne scientem euidenter, & necessaria ad confessiones audiendas, & quia in aliis officiis, scilicet depositariorum tam qui accipit mercedem, quam qui se offert pro deposito custodiendo, Vterque tantum de culpa leui tenetur, non de

l sim. lat. cap. 4. nu. 3.

de leuissima & quando dicitur ꝙ depositari se offerentes tenentur de leuissima culpa, intelligitur dum præsumitur eos accipere depositum solum propriæ vtilitatis intuitu. Quia qui ratione vtilitatis vtriusq; suscipit depositum, aut init cõtractum solum tenetur de leui: sed si ratione tantum vtilitatis deponentis depositarius suscipiat depositum, solũ tenetur de dolo, & de lata culpa. Vnde quia confessor se offerens principaliter se offert intuitu pœnitentis, ideo nõ tenetur, nisi de lata, aut leui culpa non de leuissima. A qua lata culpa excusabitur, scilicet, si caueat id, quod confessarij communiter solent cauere, & vitare. Et ita in toto orbe obseruari videmus. At explicationis maioris causa adiicimus quòd confessatius qui principalius se offert intuitu pœnitentis ad audiendũ, solum tenetur de lata culpa. Quòd si æquè principaliter se offerat intuitu vtilitatis vtriusque suæ, & pœnitentis tenebitur de leui (vt credo) si quid damni ex tali audientia confessionis acciderit. ¶ Deinde verũ estnõ indigere tanta scientia confessarium, qui audit cõfessiones in villis rusticorum, sicut indiget, qui eas audit in ciuitate mediterranea, aut qui in maritima aut indica. At verò q audiunt confessiones vbi sunt multi literati quos possunt consulere non tanta scientia indigent, sicut qui audit confessiones vbi nullus est literatus secundum Nau. [m] quia ibi licet nouerit dubitare, non tamen habet consultores ad manum. m *Sum lat. ca. 4. num. 4.*

¶ Rursus quia nota communiter à confessoribus, saltẽ tenetur quilibet confessarius scire, ideò nõ excusantur à mortali confessarij expositi, neq; qui eos exponunt, si tales confessarij nesciant casus, à quibus possunt, vel non possunt absoluere, vel si nesciant differentiam excõmunicationis maioris, & minoris vel peccata mortalia communia, vel volũtatem deliberatam ad mortale esse peccatum mortale, vel si quamcunque superbiam & inuidiam iudicat esse mortalem culpam, vel de dubiis contractibus nescit dubitare secundũ Nauar. c. 4, num. 4. quia qui hæc ignorant confessarij, neque communiter nota à confessoribus nouere.

¶ Subinde si aliqua ratio, vel casus subsit excusandi imperitos cõfessores inquirendum hic nobis est. Igitur primo imperiti confessores excusari vidẽtur à culpa mortali dum audiunt peritos pœnitentes qui eos de sua ignorantia admonẽtes. Secũdò cũ audiunt pœnitẽtes regulariter tantũ peccata venialia habentes. Tertiò cum audiunt in articulo mortis

constitutum:neq; suppetit alius, qui tunc possit moriturum audire, Quartò cùm audiunt christianos inter sarracenos captiuos, vbi non est copia peritioris confessoris.

¶ Porrò ab hoc loco non abhorret & illa quæstio, cuius meminit Metina [a] Vbi inquirit Castellanus religiosus verbi gratia in Salmanticensi domo manens, qui plene Gallicam linguam non callet possit audire Gallicum in linguæ Hispaniæ expertem volentem confiteri lingua sua Gallica, & eũ absoluere casu, quo confessor ex eius confessione, nõ intelligit nisi vnũ tantum aut alterum vel tertium peccatum. Cui quæstioni ibi Metina negatiue respondet, scilicet, quod nõ est audiẽdus: neq; absoluendus talis Gallus nisi sit in articulo mortis constitutus, vbi nõ inueniatur sacerdos alius, qui eũ plene intelligat. Imo tenebitur tunc eũ audire dum talis pœnitens ostẽdit dolorẽ se habere de suis peccatis, & de ibi confessis. Sed extra istum articulum necessitatis non est audiendus: neq; absoluendus, sed remittendus ad confessorem eũ plene intelligentem. Quod si non est præsens in predicto cõuentu, alibi quæratur. Idem ait Metina esse dicendum de sacerdote: qui audit Indos in confessione, quorum nõ callet bene idioma, sic vt neq; Indi Hispanum idioma callent vt in eo possint se in confessione explicare. Quia cũ talis confessor periculo se exponat absoluendi eum, quem nescit an sit bene dispositus, neq; intellecta habet peccata, quæ fecerit, eum audire temeritate non caret. Sed in contrarium est, quòd muti & etiam surdi, qui in cõfessione nequeunt se satis explicare, per nutus & signa soliti sunt confiteri, eo modo quo possunt, confessoribus ea signa, & nutus, percipiẽtibus, & tamẽ verisimile est quod per illa signa, & nutus, nõ omnia eorum percipiuntur peccata, & circunstãtiæ necessario explicandæ, & tamen nemo hos confessores eos audientes & absoluentes damnat. Et quia necessitas caret lege Et quia satis esse videtur apud Deum, si faciat pœnitens quod in se est reuelando peccata: quorum aliqua intelliguntur à confessore, & aliqua non. Et quia secundum Sotum in 4. dum pœnitens habet plura peccata, & solum aliqua sunt, quæ periculum est confiteri prælato, qui facultatem nõ concedere renuit confitendi alteri, Nec ad superiorem patet accessus, si nulla expectatur cõmoditas, salubrius est confiteri illa, in quibus non est periculum, & potest illa confiteri celando alia ingerentia periculũ. Nã nulla ratio vult, vt ob nequitias sacerdotis

a Met. in sua instr. fol. 279. pag.

sacerdotis

sacerdotis subditus suo defraudetur commodo, atque ideo potest illa confiteri quæ sine periculo potest, quandoquidē per ipsum non stat quo minus omnia confiteretur præsertim cum accidere possit q; ex attrito fiat contritus ratione sacramenti. Et augeatur gratia, sed si est commoditas differendi quousque sit integra confessio, si id potest fieri commode, ita faciēdū est, & ita Caiet.[o] & Sylueſter[p] sed illa, quæ non confitetur, tenetur sublato impedimēto, habita opportunitate sublato periculo, confiteri, nō reseruando ad alium annum. Hæc Sotus, ex cuius doctrina quæ est etiam Syluestri. & Caiet. videor mihi elicere solutionem ad quęstionem non tam rigidam sicut tradit hic Metina. Dico ergo, & talis Gallus potest audiri, & absolui etiā extra articulum mortis à confessore semiperito in sua lingua, qui aliqua peccata eorum intelligit, aliqua nondum non patet accessus facilis ad alium plene peritum, in eorum lingua, neque expectatur cōmoditas alteri plane callenti linguam eorum confitendi, & dummodo per verba, vel signa, vel nutus bene percipiat eius dispositionē, nempe dolorem, & propositum emēdæ de suis peccatis, & dummodo aliqua eorum, licet non omnia intelligat. Quia tunc per ipsos non stat, quin sit integra, & periculū quod allegat Metina cessat: quia supponimus siue per verba siue per nutus, vel signa intelligenda est à confessore eius dispositio bona circa displicentiam peccatorum, & cauendi de cætero propositum. Idem dicendum puto de Æthyopibus nuper ad Hispaniam adductis iā baptizatis, & in lingua nostra Hispana ita balbutientibus, vt in cōfessione nō plene intelligantur omnia eorum peccata. ¶ Neque isti Æthyopes ignari doctrinæ, & mysteriorum fidei ita rigidè sunt arcendi, & abiiciēdi à confessione eo rigore cuius meminit Metina[q] quanuis de his specialiter non loquatur, dicens quod ignarus doctrinæ nō est absoluendus, & in hoc obfirmandum esse animum confessoris, ait, ne pereat medicus pariter, & æger. Sed nimis rigorose loquitur sine distinctione loquens. Quia si isti Æthyopes, quia mancipia sunt suæ libertatis expertia, non sunt in culpa, eo quod non didicerint articulos fidei; quia neq; eos teneri addiscere intellexerunt, neq; sui heri eos de rudimentis fidei edoceri curauerunt. Imò per quotidiana occupationum onera ab heris imposita, vel propter diuagationem itinerum, vel mansionē continuam in agris, & villis non potuerunt habere ad eos

o *Caiet. verb. confessio ad 10.*

p *ver. Cōfessio. 1. §. 18.*

q *Met. in Instruct. fol. 282. pag. 2.*

potentem docere recursum, tunc postquàm in culpa tanta non fuerunt, neq; per eos stetit non didicisse doctrinam, & si alias desperati abibunt, & sine remedio per multum temporis manebunt inconfessi: si hac ratione abiiciuntur, à cōfessoribus non sunt sic explodendi: sed potius iuxta Conci. Vuormaciense vt ait Canus in Relectio. de pœnit. quia confessor est pastor, & doctor, & medicus per modum historiæ diuinæ tamen, & certe eos crassa minerua in mysterio Trinitatis, & incarnationis, & in reliquis articulis fidei instituant, & intelligant confessores id sibi negotij dari, vt non modo pœnitentes audiant & absoluant, verum etiā erroribus amotis instituant neq; rem perdifficilē, & tam arduam id reputēt, sed mihi experto credant: qui in religionibus Indiarum multos sic ignaros, & desperatos, & ab aliquibus pigris confessoribus abiectos tāquam doctrinæ ignaros, paululū cū illis in confessione immoratus, ita edocui, vt iam ad mysteria articulorū fidei incarnationis, & Trinitatis interrogati bis, & ter & multoties recte responderent: cū alias ad cōfessionē veluti muta animātia accessissent. Et puto quod insolentiæ nō tribuat Dominus, plus obsequij Deo præstitisse in vna hora, vel dimidia, quibus in exandiēdo eos immoratus sum. Quàm si plures alias expertos iam & acutos pœnitentes audiuissem, & expedissem. Et simul hac diligentia adhibita admoneātur de obligatione qua tenentur sciēdi rudimenta fidei. Postquàm admonitionē & propositū eam implendi, si in culpa fuerint non discedendo, & sua culpa ignari doctrinæ ad confessionem iterum accesserint locum habere poterit rigor Metinæ.

¶ Deniq; ad consolationē subditorū qui à suis superioribus cōpelluntur fungi officio confessorū: dicimus cum Nauarro ꝙ quando dubius est subditus de sua sufficientia ad confessiones audiendas, prælato suo id munus sibi iniungenti obtemperetur tenetur [r] & ita insinuat C. Tho, [s] saltem si nouit prælatum nō ita, odio, amore vel cupiditate permotum id muneris iniunxisse: sed non tenetur parere, quando ei constat non esse idoneum secundum Nauar. [t]

r Arg. c. quid culpatur. 23. q. s 22. q. 104. ar. 5 t C. 4. n. 6.

CAPVT XXVIII.

¶ *De interrogationibus in confessione preambulis, & quo ordine & quo stilo, & quod si puella responderit non examinasse conscientiam, an sit audienda & quid de eo qui antea non explicauit numerum.*

Sed

SED iam ad inferiora materiæ confessionis accedentes, de interrogationibus in confessionibus faciendis differamus oportet. Igitur interrogandus est primo pœnitens de statu,& conditione,& modo viuendi,nisi alias sit notus cōfessori,& hoc vt nouerit ei remedia consentanea applicare. Secundò interrogandus est quantum pertransierit temporis,ex quo non fuerit confessus,vt nosceat confessor an seruauerit pœnitens præceptum Ecclesiæ de confitendo semel in anno,& quia aliter se gerere habet cum confitentib. frequentius,quàm cum tantum de anno in annum semel confitentibus. Tertiò rogitandus est an in confessionibus præteritis causa pudoris,vel crassi examinis omiserit confiteri aliquod peccatum. Quòd si dixerit sic omisisse:reiterandum illi esse confessionem de omnibus peccatis illic confessis indicat,quia valida non fuit, mittendúsque est ad faciendum omnium peccatorum in illa ficta confessione omissorum examē. Et hoc nisi sit in extremo mortis articulo constitutus: vbi periculum esset in mora examinandi conscientiam. Quòd si institerit pœnitens hic in hoc casu,vt audiatur, & absoluatur, quia ipsi pœnitet de tali fictione non est audiēdus,neque absoluendus etiam si abiuit desperatus nunquā rediturus ad confessionem ita Metina [a] contra hominem quendam doctum dicētem quia de duobus malis minus est eligendum posse audiri,& absolui in hoc casu, sed hoc inquit Metina,est valdè falsum.

a *In Instruct. Conf. fol. 725.pa.1.*

¶ At ego dico ꝙ si contingeret talis casus, vt puella nobilis, quæ per totum annum reclusa domi manet, & custodita,veniretque comitata cum matre semel in anno ad Ecclesiam ad confitendum,communionémque suscipiendam, interrogataque à confessore, an examinarit conscientiam dixerit eam crasse,& parum examinasse: ꝙ non damnarem confessorem eam audientem, & absoluentem, casu quo alias grauem notam infamiæ incurret, scandalumq; graue oriretur,si videret parentes eius,eámq; comitātes incōfessam,& inabsolutam & incommunicatam abire & quasi desperatam. Vnde aliquid sinistri contra eam suspicarentur. Quia & hoc nobilis author Adrianus posse fieri affirmat. Et quia ratio suffragatur tū quia si ratione vitandi scandali grauis secundū Sotū nō habēti copiā cōfessoris licet tēpore præcepti cōmunionis sine preuia confessione cōmunicare, quare pari ratione gratia vitandi scandali non licebit istā &

audire,& absoluere, & communicare. Tum quia etsi bene dixerit Metina quod regulariter loquendo examinatio cōscientiæ de domo ad Ecclesiam tantum non sufficit & licet bene quoque affirmauerit,confessore adeo solertem, & expertum,qui possit supplere vicem examinis à pœnitente omissi,& qui hoc prætermisso interrogando nouerit omnia peccata pœnitentis eruere. Tamen si talis examen à domo ad ecclesiam , & interrogatio confessoris vicem examinis circa mercatorem,vel de anno in annum confitentem supplere non possit regulariter,sed circa puellam hanc manentem toto anno domi reclusam,cui subtracta est materia vagandi,& multorum peccatorum , exteriorum intercisa est occasio,sat forte erit , ad supplendum solers interrogatio confessoris. Tum quia & si tantum non suppleret , tamen ratione infamiæ & scandali grauis cauendi eam audire & absoluere liceret.

¶ Præterea licet ante confessionem vt bene probant Nauarrus,& Metina in sua instruct. non sint interrogandi pœnitentes de præambulis interrogationibus,sed an sit pœnitens subditus confessori quoad id fori,vel via ordinaria,vel ex commissione confessor præsciat,oportet in confessione, vel antea. Sed tamen intra confessionem à principio , quasi præambulis interrogationibus interrogandus est pœnitens si est impeditus vt non possit absolui,puta si est excommunicatus aliqua reseruata excommunicatione. Si est vsurarius , si est perseuerans occcupator alieni seu tyrannus , seu concubinarius,nollens tollere occasionem,aut abstinere, & hoc vt optimè ait Caieta. vt non possit pœnitens conqueri dicendo , quòd voluisti audire,& scire facta mea omnia , & non vis me absoluere , & similem cautelam adhibendā esse ait,circa habentes curata incompatibilia absque rationabili causa,confitentes in bullis scriptis.[b]

b Interrogādi sunt prius de cōscientiæ examine, quo neglecto remittēdi sunt, vt sufficiēti examinatione se præueniant.

¶ Insuper licet nullatenus sit pœnitenti acquiescendum, vt prius interrogetur , vt ipse vult,& petit,quam ipse prius sua peccata . de eis se accusando narrauerit coram confessore,tamen postea iuxta Caietanum confessor tenetur interrogare pœnitentem in casu,quo putat aut rationabiliter dubitat omitti aliquod necessario confitendum , si non interroget Quia tenetur iudex interrogare omnia ea , quæ noscit esse necessaria scitu ad ferendam rectam sententiam, alias suo officio abutitur.Et patet ad hoc teneri ex iure extra-

tra. de pœnitentiis capi. omnis vtriusque sexus. vbi dicitur de confessore vt diligenter sit inquirens peccatoris, & peccati circunstantias: vbi autem sacerdos bona fide non opus esse interrogatione vider non peccat. Vt in exemplo Soti, quando pœnitens est cordatus, neque multis implicatus, dicitque pro sua facultate debitam fecisse diligentiam, nec alicuius esse oblitum. Sed hoc exemplum Soti verum habet in viribus timoratæ conscientiæ: neque negligentibus in pertinentibus ad salutẽ, sed in deprauatis hominibus parumq; curantibus de salute, & in rusticis verum habet quod docet Canus Relectio. de pœnitentia, quod interrogandi sint etiã si dicant se fecisse sufficientem diligentiam, & nullius peccati esse oblitos.[c]

c Interrogãdi sunt de his, de quibus creditur aut verisimiliter dubitatur ea eos omittere.

¶ Porrò non incommodè, aut importunæ hic sibi vendicat locum dubitatio illa quam magnam esse ait Metina:[d] Ea nempe est, pœnitens qui accedens ad confessionem & interrogatus est à cõfessore de numero peccatorum, quia solum se accusabat dicendo aliquoties peieraui aliquando fornicatus sum, interdum sum adulteratus, si responderit confessori. Pater ego sic solitus fui confiteri, nec solitus sum numerum explicare Et si aliquando explicui numerum, sed non semper, quia neque de numero sum interrogatus, an hic cogendus est ad confessiones retroactas reiterandas? Et videtur quod sic quia vrget ratio pro parte affirmatiua, quia multa peccata omisit confiteri: ad quæ confitenda tenebatur, vnde integras confessiones non confecit ex culpa sua, ac per consequẽs nec validas eas effecit, sed reiterãdas.

d Instru. fol. 286. p. 2. & fol. 287. p. 1.

¶ Igitur ad hanc quæstionem placet nobis responsio Metinæ dicentis primo, quòd si talis pœnitens ex proposito omisit illum certum numerum suorum peccatorum mortalium confiteri, plane obnoxius manet ad eas reiterandas. Secundò ait quod si talis pœnitens animo præparatus accessit vt si interrogaretur de numero, explicuisset, certe non videtur cõfessiones ante actas fuisse inualidas. Sufficiet igitur tunc se accusare de negligentia hac in illis habita, & explicasse numerũ, quo sic confessus est, item & vices quibus illa peccata cõmisit, cuius numerum omisit explicare. Hoc inquit Metina sat erit, tametsi securius remediũ esset vnam generalem confessionem, de vita retroacta superaddere, & licet ista resolutio Metinæ placuerit, & mihi in parte placet: sed non sine grano salis, aut sine hac limitatione

seu distinctione à me adhibenda.

¶ Distingo ergo, si is pœnitens qui ex proposito numerũ peccatorum suorum mortalium explicare nõ omisit, quinimo si de tali numero fuisset à cõfessore interrogatus, illum explicuisset, talis status, & conditionis sit, quod re vera crassa, & veluti affectata ignorantia, & negligentia circa hunc casum de necessario confitendo numerum taliũ peccatorũ laborasse creditur, quia clericus erat, aut scholasticus aut homo viuaciis ingenij erat, aut inter peritos conuersatus, cogendus est ad tales confessiones vtpote inualidas, ex crassa supinaque negligentia, non integre factas repetendas. Si autem talis pœnitens erat vulgaris & rudis, & de media plebe, qui citra crassam supinamque ignorantiam, & negligentiam id potuit ignorare, in hoc prædicta diffinitio Metinæ integrè locum habet vnde cum hoc faciendum est vt ipse Metina ait.

¶ Rursus de materia interrogationum sermonem exorsi vt cõfessor recte interroget aduertat oportet inter defectus quos committit pœnitens inter confitendum primum esse iam prædictum, de non explicando certo numero: sed solũ dicere se multoties, vel infinities peccasse non explicando numerum, & secundum defectum esse quando non explicat speciem eius, quod generaliter confitetur, sed dicendo tantum se peccasse peccato luxuriæ non exprimendo an tale peccatum fuerit adulterium vel fornicatio, ideóque ait Victoria vt refertur in summa de Chaues vulgares de prædictis non curare. At quanto eorum circa hoc maior est incuria tanto confessoris maior debet esse cura.

¶ Deinde interrogaturus est confessor per præcepta decalogi peccata suo ordine contra illa commissa & capitalia crimina, & omissiones circa. 12. articulos fidei, & circa sacramenta, & opera misericordiæ & circa custodiam quinq; sensuum, & alia huiusmodi pertinentia ad statutum pœnitentis. Ita tamen vt alia impertinentia ad statum, & quæ nõ est verisimile pœnitentem commisisse non interroget.

¶ At cum mulieres audit non eas directè facie contra faciem stando audiat, nec multũ proximè astare permittat: sed honestiori modo, & reuerentiori, nempe aliquantulum versis earũ vultibus ad sacerdotis latus, & aliquantulũ demissis expertisque faciebus vt verecundiam, & pudorem etiam in illo loco testentur, & post auditam earum confes-

sionem

ſionem puellas quando viderit eſſe neceſſe,tanta cautela, & tam honeſtioribus verbis interroget. Vt ſicut dixit Victoria ſi ad iſtam primam interrogationem. Quæ primo fieri debet eis,ſcilicet,an aliquid inhoneſtè cogitauerint, reſponderint,non,nō eſt vlterius procedendum, ne forte ſcandalizentur,Vel aduertentes ad ea:quæ antea non nouerant, peccare doceantur, ſi autem dixerint ſe inhoneſtas habuiſſe cogitationes,vlterius interrogādę veniunt,an in illis immoratæ fuerint aduertenter.Quod ſi dixerint non, ſed eas ſtatim abieciſſe:tunc hic ſiſtat confeſſor, neque vlterius quærat.Quòd ſi in illis cogitationibus dimoratas eſſe reſpōderint:rurſus interrogandæ ſunt an conſenſerint voluntate in opus,quod ſi reſponderint ſe illud opus cogitatum deſideraſſe:rurſus interrogentur an opere conſummauerint:ſemper tamē honeſto valde ſtilo,& ſacramento,& pudori puellari cōuenienti, ſed ſi aliqua puella accedat adoleſcentula quidem ætate:ſed grandæua malitia quæ iam prius detegerit ſuam impudentiam, ab hac liberius interrogabit cōfeſſor circunſtantias neceſſarias, ſemper tamen honeſta vſus verborum forma.

¶ Præterea cū cōfeſſarius rationabiliter inductus interrogat de pollutione volūtaria vel extraordinaria,vel de fornicati one,nō diſquirat de modo, ſed ſatis eſt ſi pœnitens explicet numerum, & ſpecies citra deſcenſum ad aliquas turpes circunſtantias peccati, quod quidem in parte videtur contra Metinam hoc quod dicimus de mente eſſe Nauarri[e] Metina[f].n.ſic ait ꝙ peccans, ſiue cū coniugata, ſiue ſoluta, ſufficit ſi explicet numerū cum ſpecie peccati non enim eſt opus narraſſe modum,vel hiſtoriam rei geſtæ, niſi modus tam extraordinarius, & exorbitans fuiſſet, ꝙ præ ſe ferret nouā circūſtantiā,vel deſhoneſtatē extraordinariam, ꝙ vel mutaret ſpeciē,vel notabiliter aggrauaret,idēque dicit obſeruandū eſſe in cogitationibus moroſis,vel verbis & tactibus,ſed quando non eſt adminiſtrata confeſſori rationabilis occaſio prædictos modos extraordinarios inquirendi dicit,ꝙ ſummatim ſunt interrogādi pœnitentes de oſculis, & amplexibus,& aliis impudicis tactibus dum non contingunt inter coniuges,neque tutum eſt ſuper his multum replicare interrogādo,ſed neq; cōiuges ſunt interrogandi de tactibus inhoneſtis, niſi quādo præſumitur de eis, ꝙ ex eis, aliqua extraordinaria pollutio ſit ſecuta, vel ad ſciēdū,ſi illi tactus

e Sum.la. cap.5. nu. 4.

f In inſtr. fo.287. pag.2.

enim impertinentes sunt, vtpote quæ nec aggrauant, neque minuunt peccatum, vt occidere hominem ante prandiũ, vel post prandium, quæ abscindendæ sunt à confessione.

¶ Aliæ sunt taliter pertinentes ad confessionem, & quæ taliter extenuant peccatum, quod de mortali faciunt veniale vel denudãt actum ab omni malitia, sicut occidere hominem cum moderamine inculpatæ tutelæ in sui defensionẽ, aut sicut in extrema necessitate accepisse alienum, vel furatum fuisse tantum ouum: quæ circunstantiæ necessariò sunt explicandæ in confessione, neque enim qui prędictis modis occidisset, aut accepisset alienum, fideliter confiteretur, si diceret tantum se occidisse, vel furatum fuisse, nisi istas alleuiantes circunstantias explicuisset.

¶ Aliæ sunt circunstantiæ, quæ non destruunt speciẽ mortalis faciendo actum venialem, qui de sua specie est mortalis, qualis est circunstantia metus grauis, vel penuria grauis qua fœmina pertracta est ad copulam illicitam carnalẽ, de qua circunstantia supra diximus an esset confitenda.

¶ An si quæratur in genere, quæ nam circunstantiæ necessario sint confitendæ in promptu est responsio. s. quod illæ sunt tales, quæ illa opera quorum sunt circunstantiæ, efficiunt mortalia, vel quando quæ sunt mortalia vnius speciei faciunt, vt sint mortalia etiam alterius speciei, vel quando id, quod est mortale ob vnam causam, faciũt vt sit mortale propter aliam siue mutent opera ipsa in aliam speciem, siue secus, vt fraudulenter lucrari à viro, qui ludit alienum, vbi est duplex causa malitiæ mortalis & lucrari fraudulẽter, & à perdente alienum. Item secundũ communem opinionem, & generaliter secundum D. Tho. illæ circunstantiæ in confessione sunt explicandæ, quę specialem repugnantiam ad rationem dicunt, vel secundum Scotum, quãdo diuersis, specialibusq́ue pręceptis prohibentur, ita Nauarrus:[a] tãdem verum est secundum D. Thomam, quod non semper distincta præcepta variant speciem actuum, vt patet, actus enim furti prohibetur iure naturali, & diuino positiuo, & iure humano, & ideo variant eius species.

a *Summ. lat. cap. 6. num. 3.*

¶ An verò quando ieiunium Ecclesiasticum imperatur duobus pręceptis: duplex sit circunstantia malitiæ necessario confitenda, non caret dubitatione, verbi gratia vigilia alicuius Apostoli coincidit cum ieiunio quadragesimali, aut vigilia sancti de pręcepto ieiunanda coincidit cum aliquo

cundus titulus est quatuor temporum ieiuniorum, quia instituta sunt vt fideles mundius & dignius fundant preces ad dominum, vt Deus bonum spiritum suum infundat super his, qui in ministros ecclesiæ sabbatho quatuor temporum initiandi sunt sactis. Item quia istæ erant distinctæ obligationes præceptorum distinctis diebus complendæ: ergo per hoc ꝙ coincidere in vno die: nō desinunt esse distinctę obligationes, quia coisse in vno die fuit per accidens, & id quod est per accidens non mutat naturas rerum. At verò etiam propter easdem rationes dicimus in transgressione festiui diei, vbi concurrere dies dominicus, & dies sancti de præcepto seruandus, vtraque in confessione est circunstantia explicanda: quia duæ concurrunt rationes obligationum, & hoc est probabilius, & de mente Nauar. quia id Iuris est de omnibus de quibus militat eadem ratione.[d] d *L. illud quæsitum §. si idē. ff. ad leg. Aquil.*

¶ Porrò quoniam hic mentionem fecimus de circunstantiis extenuantibus intra mortale tamen, vt cum mulier oppressa metu, vel graui fame consensit peccato carnali, vtrum istæ explicandæ sint circunstantiæ in cōfessione nobis quærendum esset, nisi iam supra id dissoluissemus dubium, vbi Q̃ō.1. cum Metina diximus vtramque opinionem esse probabilē, & affirmatiuam Soti, quia sic explicando consulitur magis honori confitentis, & magis seruatur veritas in confessione, quæ est etiam. D. Bonauenturæ & negatiuam Paludis, quia eam explicare in fauorem est pœnitentis, cui potest renunciare, & quia magis congruit humiliationi, & recogitationi peccati seruandæ in sacramento, & quamuis propter has rationes magis inclinauimus in negatiuam, quæ est Paludis & Metinæ, sed iam hic placet sequi affirmatiuam partem, quam mutans sententiā dicit se tenere Nauarrus.[e] sed non vniuersaliter affirmatiuam sequor, nisi in casu tantum: quo accedit limitatio Nauarri.s. ꝙ tales circunstantiæ exponendæ sunt confessori, quando de eis rogat confessarius, vel quando alias si racerentur, confessarius talis alicuius mali occasionem apprehenderet. e *Nauar. Sum. lat. c.6. nu.6.*

¶ Præterea, iam Nauarrus existimat post Concilium Triden.[f] vbi decreuit circunstantias mutantes speciem esse necessariò confitendas, non esse controuertendum, an circunstantia non mutans speciem caréns que speciali deformitate, & si aggrauet notabiliter, sit in confessione exprimenda: quia inquit non est exprimendi eam necessitas: quia hæc f *Concil. Trid. Sess. 14.*

inquit

sione, sed satis est accusare se fuisse culpabilem in diuinando: quia non præ se fert notabilem malitiam diuinatio per terram, quàm diuinatio per aquam, ergo si pari ratione aggrauant, & notabilem malitiam licet intra eandem speciem afferunt secum hæ circunstantiæ necessariò sunt explicandæ neque obstat diffinitio Concil. Tridentini diffinientis circunstantias mutantes species esse necessariò confitendas quia vt in sua instruct. vt antea quoque meminimus, bene ait Metin.[m] Respondendum est hunc locum concilij hunc continere sensum, scilicet illas circunstantias, quæ mutant speciem semper regulariter esse confitendas, sed non mutantes, non semper regulariter; nisi quando notabiliter aggrauarent.

¶ Igitur ad quæstionem nitar si quomodo possim componere pacem respondendo, primóque dico, q circunstātia de numero peccatorum, vt bene ait Nauarrus[n] quia non tā est circunstantia peccati, quam multiplicatio peccatorum, ideo secundum omnes numerus explicādus est neque propter excessiuum numerum peccatorum quantumuis gratiā gestire debet confessor, vel stupefactum, vel versus cœlum intuentem se ostendere. Si ergo explicandus est numerus secundum omnes prædicta ratione, frustrà insudat Sotus in 4. contendendo probare, q hac ratione circunstantia intra eandem speciem notabiliter aggrauans est explicanda in confessione, quia si hanc teneremur exprimere, inquit, neq; numerum volitionum, quo quis eundem hominem voluit occidere teneretur explicare.

n Summ. c. 6. nu. 2.

¶ Secundò dico, q aliquæ sunt circunstantiæ intra eandē speciem notabiliter aggrauantes, quę non sunt difficiles cognitu, & inuestigatu, vt verbi gratia odiū inimici, vel amor mulieris longo tempore cōtinuatus, & tunc istæ circunstantiæ in confessione sunt explicandæ. Hoc, quasi ipsa ratione stimulante videtur cōcedere Nauarrus[o] quamuis, quia nomine Cōcilij vtitur non clarè, dicit dum sic ait, q sicut peccatum longo tempore continuatum est grauius, quam si momentaneum fuisset: sic etiam qui illud commiserit meo consilio plus de illo dolebit, & spaciū temporis, quod in eo insumpsit, in confessione explicauit. At verò explicādi gratia magis hanc nostram secundā assertionē, vtentes exemplo Naua. dicimus, q si aliquis amator ardens in fœminam primo visam, diem integrum, vel noctem, aut partē eorum notabilem

o Nauar. cap. 6. nu. 17.

notabilẽ puta duas, aut tres horas insumpsit in mulicis cantilenis, quo mulierẽ alliceret, vel opportunitatẽ captando, qua ipsam alloqueretur, vel in aliis officiis adhoc ordinatis, tenetur istã continuationẽ in confessione declarare, & idem dixerim de aliis circunstantiis notabiliter aggrauantibus malitiam peccati, quarũ cognitio non est difficilis: quia suapte natura sunt bene perceptibiles etiã à vulgaribus vt furari tria, vel 20. vel 40 Per hanc circunstantia notabiliter aggrauantem intra eandẽ speciẽ intelligo secundũ Sot. illamque sic aggrauat, vt extimatio alia notabiliter sumeretur confitentis, si illã explicaret, alias minimè est talis, quæ necessario sit cõfitenda. Hoc nostrũ secundum dictum stabilitum satis manet per omnia argumenta pro parte affirmatiua breuiter suprà posita.

¶ Tertiò dicimus, q̃ sunt aliquæ circunstantiæ difficiles ex se extimato, & quantũ ad quantitatẽ earũ grauitatis, veluti regulariter parũ perceptibiles ad punctum, cuiusmodi sunt circunstantiæ intensionis actus peccati, & hæc nõ sunt regulariter confitendæ, siue quia vt dicit Canus in sua relect. non addunt notabilem malitiã, vel fere intelliguntur à confessore per delecti quantitatem, vel ista, circunstantia secundum alios non potest rectè cognosci, & esto innotesceret non po est rectè exprimi. Dixi regulariter, quia in casu quo nimis aggrauarent, & possent cognosci & exprimi necessario essent cõfitendæ, vt si amor fœminæ esset tantus, q̃ noceret saluti corporali, & vitæ sic amantis notabiliter. Et idẽ dicendum est de circunstantiis aliis parum perceptibilibus eiusmodi sunt illæ circunstantiæ, appẽdices, quæ possunt habere, vel non habere euentus malos, vt q̃ furans
p in 4. di. furando, in tali occasione se posuit, vt vel occideret Dñm
16. q. 3. domus, vbi furabatur, vel ab eo occideretur, idẽ de adulte-
art. 2. q. 5. rante, & de aliis similibus; quia huiusmodi circũstãtię quan-
q dist. 17 do difficile est inuestigatu, an moraliter sint causæ talium
q. 2. vlt. euentuũ, nõ oportet anxiari pœnitentem circa earum inue-
r dist. 16. stigationẽ & cõfessionem, neq; super hoc scrupulizare, neq;
q. 4. confessorem super eis importunè inquirendo pœnitendo
s dist. 17. vexare nisi in casu, quo sine anxietate, & graui labore perci-
art. 2. pere posset pœnitẽs vel cõfessor eas notabiliter grauãtes es-
t c. 6. nu. se, & in opinione, seu sententia nostra hoc tertio dicto no-
7. stro sic expressa locum videtur tenere sent. D. Tho.[p] Bona.[q] Dur.[r] Sco.[s] Nau.[t] & omnium tenentiũ partem negatiuam: quia

quia iugum dñi suaue est, & onus sacramentalis cōfessionis leue: & quia rationes Nauarri quid probāt, non vniuersaliter probant: quia in circunstantiis facilibus cognitu, de quibus in secūdo nostro dicto loquēdo exprimēdas eas esse dixim[x] rationes Nauarri nō sortiūtur locū: quia cū regulariter sint bene perceptibiles, sine difficultate in confessione, & sine anxietate sunt explicabiles. E contra vero pro circunstantiis tertij dicti difficilibus intellectu & explicatu, rationes Nauarri videntur militare, & quia ... passionis ratione modi, moræ, loci, præludiorum, vel cōsequentiū, vt inquit Nauarrus augētur peccata notabiliter, tam imperceptibili notabilitate, vt non possit extimari à confessore per regulas prudentiales, & theologicas, ideò vniuersaliter non est vera negatiua opinio Nauarri, quamuis nobiscum concodit,[x] quòd circunstantia notabiliter aggrauans est confitenda, quando sit auget peccatum, vt ratione huius sit reseruatum per synodales, quæ solent ... & damna certæ quantitatis reseruare, vel addere, quòd restitutio, vel absolutio fiat certo quodammodo, & quando talis circūstātia habet annexā excōmunicationem Papalem, vel Episcopalem, & quādo ex silentio talis circūstātiæ si interrogetur à cōfessore, sequitur periculū alicuius spiritualis incōmodi: nā in his casibus, inquit Nau. explicāda est, sed nos dicimus, q circunstantia notabilis in his casibus & in aliis, de quibus memini supra in nostro secundo dicto, est in cōfessione exprimenda. At circūstātiæ relatæ in tertio dicto nō, nisi earū notitia sine magna difficultate, & anxietate occurrat pœnitenti, aut confessori.

¶ Igitur vt apto ordine hic procedamus primò de prima circunstantia inquiramus, quæ est quis, idest, quænam persona sit, quæ committit peccatum: nā hęc circūstantia interdum mutat speciem, sæpe affert nouam deformitatem, sicut si nupta mulier rem habuerit cum alio à viro, adulterij species est, si clericus in sacris, vel religiosus, vel religiosa carnaliter peccauerunt sacrilegium est, quia contra votum.[y]

¶ Præterea huic affinis est & illa quæstio. An mulier peccans cum sacerdote religioso satisfacit, si in confessione explicet se cum sacerdote rem habuisse non nominando religiosum. Supra quā quæstionem nos cum Cord.[x] tenemus, & cum Nauarro[y] cum Caietano[z] qui idem cum Cordub. videtur sentire, scilicet, quod satis est in confessione exposuisse cum sacerdote, vel cum initiato ordine sacro se concubuisse

V. cap. nu. 7. & 8.

x Cordu-ba in tractatu de Casibus conscientiæ q. 3.
y 22. q. 186. art. 5.
z In additionibus ad c. 9. Sum. nu. 11.

concubuisse contra aliõs, & quia licet, Sotus, õppositum insimare videatur cum ait esse distinctę speciei votum solenne religiosi vouentis castitatem, ab specie voti sacerdotis in ordine suscepto illam vouẽtis, sed bene respõdet Corduba, quia de hoc non constat, & esto, ita esset, quia ista distinctio non aggrauat notabiliter, sicut neque diuinare per astra, vel terram, vt ait Caieta. ideo non est compellenda mulier ad istam circunstantiam, s. an talis sacerdos, vel diaconus, vel subdiaconus fuerit religiosus professus, vel non exprimendam, nisi ipsa velit.

a Sotus de Iust. & iure li. 8. q. 2. ar. 5. in respon. ad 1. & in 4. dist. 18. q. 2. ar. 4. conclus. 7.

¶ Rursus notandum cum Metina [b]. ꝙ licet circunstantia personæ non mutet speciẽ semper, tamen si aggrauat notabiliter: explicanda est, vt si prætor, vel gubernator, cum sit, minister iustitiæ, mulieres sibi vsurparet alienas, quod intelligo publicè, tenetur dicere hanc circunstantiam, scilicet, ꝙ cum esset iudex id fecisset, qui tenebatur similes tyrannides in aliis arcere. Sed licet ista circunstantia personæ in prædictis casibus veniat explicanda, tamen secundum Canum, quando iam est nota persona confessori, eiusq; status, scilicet, ꝙ clericus sit, vel coniugatus, non opus est eam explicare, neque est eadem ratio de cæteris circunstantiis necessario confitendis, quia etsi notæ fuerint confessori extra confessionem, in confessione tamen sunt reuelandæ, quia alias nec confessori, tanquam iudici innotescerent, nec accusatio de eis coram sacerdote pateret.

b Instru. fol. 23. p. 2.

¶ Ad hæc libet, & huic quæstioni esse factum satis, an sponsus de futuro, & sponsa talis, & cum eis carnaliter se commiscentes: licet non committant perfectum adulterium teneantur istam circunstantiam explicare. Respondetur, ꝙ licet posset pro vtraque parte disputari, crediderim magis duplici hac ratione teneri tales hanc circunstantiã explicare, tũ quia talia sponsalia quædam inchoationes sunt matrimonij, vnde licet nõ tam consummate contra matrimoniũ, tamen cõtra matrimonium futurum videtur militare, rem habuisse cũ sponsa de futuro alterius, vel ipsam habuisse cũ alio: tum quia iniuriam grauem sponso videtur inferre, cum occasionem illi præbeat, illam quasi inuitus repudiandi, ne habeat suspectam in vxorem, quam cognouerit malam in corpore, & hoc sub aliorum censura puto fore tutius.

¶ Subinde quia de circunstantia personæ, hic agitur, scitu est opus an aliquis, eo quod filius est, aut famulus, quia detrahit

trahit patri, aut domino suo, vel complacet sibi de malo illorum notabili, vel furantur ab eis furtū notabile, teneatur istam circunstantiam explicare se accusando, scilicet, quòd patri aut domino hanc iniuriam intulerit. Igitur absoluturi difficultatem eam hic responsionē amplectimur, quā Corduba[c] tradit, scilicet quod non semper tenentur isti prædicti istam circunstantiam, in confessione patefacere, sed solū quando prædicta crimina in damnum notabile, vel iniuriā insignem, & irreuerentiam grauem illorum machinarentur, quia tunc ista circunstantia est mortalis, & alias non nisi tantum venialis contingit esse, etiam si coniuncta sit cū furto, vel murmuratione mortali cōfitendis, sicut neque omnis ingratitudo contra Deum, vel contra homines est mortalis secundum D.Tho.[d] Adrianum[e] & Syluest.[f]

¶ Ad hæc circa circunstantiam personæ, in dubium reuocatur vtrum mulier, quæ cum sit in statu virginis in populo constituta, vel est religiosa, si per desiderium tantum, vel consensum interiorem consensit in actum mortalem inhonestū, in confessione teneatur detegere, vtrū tūc virgo erat vel nō, & ratio dubitādi est, quia si erat virgo grauioris malitiæ fuit eius interior consensus, & quidē Sotus pudori illarū videtur consulere dū in hoc casu ait, ꝙ si actus carnalis exterior intercessit, tenetur se fuisse virginē exponere, sed si solo actu interiori consensus, vel desiderij deliquit ad id nō tenetur. Nos tamē respondemus cū Metina[g] & Nauarro[h] scilicet, ꝙ explicare tenetur etiā in casu solius consensus à se habiti, ꝙ erat virgo: ita cōmuniter dicitur, inquit Metina, falsusque est Sotus & suamet ratione, suæ opinionis falsitas cōuincitur: quia si quādo interuenit actus exterior, tenetur ad suæ virginitatis circunstantiā declarādā, quia ex ea, grauioris malitiæ fit peccatū, ergo illum actum exteriorem desiderasse, patet maioris grauitatis esse culpā, atque perinde tenebitur hic ad eandem manifestandam circunstantiam. Quam doctrinam aduertendum esse ait Metina à confessoribus puellarum, & religiosarum. At si verum videtur: quòd iuxtà opinionem Paludis prædictam, quando mulier in statu virginis constituta confitetur consensum carnalem, aut interiorem actum desiderij, non teneri ad explicandam circunstantiam vtrum esset virgo, vel non: quia si virgo erat in tali statu communiter reputabatur, quòd si iam virginitatē carebat, talis circunstantia non videtur explicatu necessaria,

c *Cordub. in tract. de casibus conscient. q.14.*

d *22.q.12. & 103.*

e *In 4. de recidiuo in peccata.*

f *Verb. sacrileg. q.5. & ingratitudo. q.2.*

g *Instru. Conf. fol. 22. t.1.*

h *Sū. lat. c.6. nu.6.*

necessaria quia illã explicuisse, dicendo se non esse virginẽ nihil aliud est, quam suũ peccatum in parte excusasse. At circunstantiæ excusantes peccatum à tanto, aliquo modo maliciam eius diminuunt, & ideo non sunt necessario in confessionẽ manifestandæ, & ita frater Iosephus in suis floribus ait, sed tamen aliquid dico cum Metina, quòd certius est, & tutius est asserere prædictam circũstantiã declarandã esse, siue sit actus interior, siue exterior qui confessioni exponitur.

¶ Insuper, quia circunstantia scandali adhæret alicui actui ratione status & conditionis personæ, & quia nunc de circunstantia personæ cœptũ est agi, dicimus cum Metina[l] q̃ si quis paterfamilias fregisset ieiunium ecclesiæ, vel aliud perpetrasset peccatum, vnde subditi sumerent occasionẽ idem operandi, vel si quis fœminã solicitasset ad inhonestos tactus, ingerendo illi scandalum, eamq́; alliciendo ad peccatũ, in his casibus non sat est in confessione dixisse fregi ieiunium ecclesiæ, vel habui rem cum fœmina soluta, vel coniugata, sed vltra hoc explicanda est circunstantia scandali, scilicet, q̃ violando ieiunium scandalizauerit sibi subditos, & familiares; & q̃ fœminã talẽ tali affecerit scandalo. Vnde aduertendum est à confessoribus, quòd cum homines huiusmodi carnales audiunt, eos rogent an fœminas, quibus tũ se commiscuisse accusant, imparatas solicitarint, quia hæc est alia malitia, quæ non semper intelligitur in confessione actus principalis, & est distincta in abuta, scilicet scandali, quia multæ cum non sint paratæ, imo obsistant à principio, insistendo vlterius importunis precibus, præbetur eis tandem occasio ruinæ, & scandali; quod non contingit in paratis, & nutibus iã se lapsas significantibus. Eiusdem sententiæ est Sotus, licet Caiet. videatur non tã plane assentire.

¶ Secundò circa circunstantiam scandali dicimus cũ Nauarro.[k] quòd circunstantia scandali explicanda est in confessione in his casibus. Primò quando quis commisit tale peccatum cum intentione trahendi aliũ ad illud explicandumq́; est quale peccatũ. Secundò si agit ex genere suo bonũ, aut indifferens, quod tamen secundum apparentiã quandò speciem mali præsefert, dat occasionem peccati mortalis, licet desit danti animus prouocandi ad mortalem, quia secundum D. Paulum ab omni specie mali abstinendũ est.

¶ Tertiò adiicimus cum eodem Nauarro, quòd si quis peccet

l Instru. p. 23. p. 1.

k Sũ. lat. c. 6. n. 19.

peccet publicè, carens proposito etiam ad malū prouocandi, speciale peccatum est explicandum in confessione, quando committitur per talem personam, & in conspectu taliū personarum, quod verisimiliter id mali videntes, occasionem accipient peccandi mortaliter; ita affirmatiuè Adrianus, Maior & Syluester [l] & quando D. Thom. [m] videtur significare contrarium intelligitur secundum Nauar. [n] quando non fit per talem personam, nec in conspectu talium, quod prębenda sit eis occasio ruendi in mortale, vel quia viri perfecti sunt, atque ideo scandalum in eos non cadit, siue quia qui id mali fecerunt humunciones sunt, ex quorū factis talibus non solent spectantes moueri.

l Sylue ster verb. scandalū. q. 3.
m 2. 2. q. 43 art. 3.
n C. 5. Sū. la. nu. 19.

CAPVT XXX.

¶ De circunstantia scandali, vel occasionis quam quis exhibet ad peccandi quęnam explicanda est: & quando ipsi tollatur absolutionem impedit, prosicua materia.

NVnc verò de circunstantia scandali, & occasionis, quam quis alteri exhibet ad peccandum dicere cœpimus, vt absolutius, & integrius materiam expeditam relinquamus, operæpretium erit & hic eam quæstionem prosequi, quam Cordu. [a] & Nauarrus [b] latè prosequuntur, scilicet, an omnis, qui alteri occasionē præbet peccati mortalis, semper id faciat cū mortali circūstantia necessario confitenda. ¶ Igitur ad quæstionē suo ordine respondendo dicimus primò, quòd tunc tantùm ista circunstantia occasionis datæ est confitenda, & præcidenda: quando qui eam præbet occasionē eam præbēdo actiuè, mortaliter peccat, quòd si quis rogitauerit, qualis sit hæc occasio respōdeo cum prædictis, quòd omnis, & sola illa quæ præbetur cū culpa mortali, vel cum intentione principali, vel minus principali inducendi alium ad culpam mortalem; vel ad id opem ei ferendo, vel ex contemptu spiritualis proximi formaliter, vel saltem interpretatiuè datæ. Dicitur cum peccato mortali: quia scandalum actiuum mortale, neque occasio mortalis sine hoc quòd peccetur mortaliter non contingit, licet non omne peccatum mortale commissum coram alio; habeat annexam circunstantiam necessario confitendam.

a In trac. de casibus cōscientiæ.
b In additionib. ad c. 14. num. 30.

¶ Dictum est cum intentione, vt si quis eroget eleemosynam mulieri vel eam instruit vel docet; vt eam pelliciat

ad amorem carnalem. Dicitur tertio vel opem ferendo vt si fabricat idola:quibus vtantur idolatræ, vel reficit templa Mahometica. Dictũ est quartò vel ex cōtēptu salutis proximi. Vt sine causa sciens suum inimicum ex passione commouendum esse ad iram, vel odium mortale in ostio se ponens conspectui eius se repræsentat, idem de fœmina, quæ sine causa sciens se ab tali fragili deamandam vltro ei se conspicabilem exhibet.

¶ Idem dicendum de illis: qui suis choreis saltationibus, musicalibus cātibus, hora audiendi missam de præcepto detinent eos, quos sciunt missam nō audisse, nihil curantes de culpa, quam detenti committunt mortalem, prætermittendo missam. Secus si dicerent eis videte vos, quid vobis expediat, & vestræ conscientiæ. Nā nos hic interim lætamur.

¶ Dictũ est. 5. ex consensu formali vel interpretatiuo, vt quādo aliquis facit sic ex natura aliquid occasionatũ, quod plerosque eorum, qui sunt similes ei, cui talis præbetur occasio, solet cōmouere ad mortale, vel si faciat aliquid, quòd ex sua natura, vel circunstantia, non est tale: cæterum credens inde præ fragilitate, vel ignorantia aliquem commouendum ad mortale, nō præcauet. Vel quando inde peccaturum etiam ex malitia aduertens aliquem, negligit cauere talē occasionem, cũ nulla subsit causa talem rem occasionalē faciēdi, neque ex re sua sit id facere, neque ex vtilitate aliena (dictum est) alium, id est, certam personam, quia non peccat qui ludos recreabiles, & ludicra, nō ex se inhonesta, vel lasciua excogitat, vel præparat recreationis gratia, etiã si crediderit quod aliquis, nescit tamen qualis ille futurus sit, talibus ludicris vtetur male, qua ratione nō peccat mulier secundũ Victoriam, quæ decentibus graditur vestibus exculta, licet ex tali ornatu: aliquem de populo fore commouendum ad eius amorem credat, tamen id non prætendit, neque est conscia alicuius in particulari. capi. sius. de electione.

¶ Ex prædictis sequitur primò quod non peccat mulier honestē se ornans. Quando sic egreditur domum, etiam se certò sciat deamandandam à talibus lasciuis viris, qui ex malitia sua omnes mulieres, quas vident soliti sunt concu-
c 22. q piscere, & ad id sunt parati & sic cōcordari potest Caietan.[c]
43. & q cum sententia Syluestri quam tenet verbo ornatu quæst. 4.
169. ar. 2. ¶ Sequitur secundo: quod nō sit occasio mortalis, quādo quis

quis inuisit, alloquitur, veneratur domicellam non finis mortalis gratia, sed solum, quo eius honesto collo quo potiatur & aspectu eius pulchritudinis, & ornatus tātum, absque alia delectatione mortali, quando vtrinque sana est intentio, sed quia latet anguis in herba, summè cauendum est, ne talis amor vertatur in libidinosum & carnalem.

¶ Sequitur tertio absoluendum fore, qui absque sinistra intentione mutuando ballistam præstitit occasionem homicidio. Quia mutuare ballistam non est causa ex se talis occasionis. Secus est ratione circunstantiarum, vt quia petens mutuatum gladium visus est confixisse cum alio, excādensensq; accederet ad mutuò petendum gladium. Quia tunc crede debuit mutuans, ad perpetrādi aliquid mali à se mutuo peti, quia iam in hoc casu mutuando peccaret: cum tunc intercederet vel cōtemptus vitę proximi, vel consensus saltem interpretatiuus in eius necem. ¶ Itemque dicendum est prorsus de mutuantibus, vel vendentibus lanceas, [d] gladios, arma, aleas, tesseras, fucos pro mulieribus, aconitū, & id genus alia, quorum bonus, & malus potest esse vsus. Idemque dicendum est de artificibus & opificibus eorum.

¶ Quartò sequitur peccare mortaliter: qui inducit alium ad peierādum vel iniuriam alteri inferendum, vel aliquid simile, vel qui submittit clam in conclaui religioso adolescenti hospiti adolescentulam, quo eius experiatur castitatē licet submittenti desit intentio, quod peccent mortaliter. [e] Quia est occasio sua natura inducens ad mortale: quando fit sine causa iustificante. ¶ Licet ab hac culpa excusentur, qui pueris non subtrahunt occasionem furandi, quatenus comprehensi in furto corrigantur puniantur, vt resipiscant. Quia aliud est permittere occasiones peccandi & aliud lacessere, & inducere ad peccatum secundum Caiet.[d]

¶ Quintò sequitur quod nō præbet occasionem mortalem, qui petit à parato, rem, quam potest sine peccato præstare vt petere ab vsurario parato mutare sub vsuris, vt mutuet, & ab infideli parato per falsos Deos iurare, petere vt iuramento confirmet contractum. Ita Caiet. vbi suprà.[e] Secus si peterer quis ab aliquo rem, quàm sine peccato præstare non potest secundum D. Thom.[f] prædicta autē assertio. s. quòd licet petere à parato ad malum rem quam potest efficere sine peccato, intelligatur esse vera cum his limitationibus: quando petitur sine cōtemptu salutis proximi, ex-

d *Caieta. 22. quest. 78. ar. & Nauarrus in Sum. cap. 4. nu. 20.*

e *Sotus. de Iustitia. & iure lib. 6. q. 2. art. 5. & facit. caput. mouet. 22. q. 1.*

f *22. q. 78. art. 4. & cap. mouet.*

causa rationabili, sine præstita ope ad eius peccatum, & sine cōsensu in illud, & dum paratus à quo petitur, sit paratus ad id malum ex malitia, & non ex sola ignorantia, vel ex fragilitate, cum his autem modificationibus intelligūtur bene Caietan. & Sotus & rediguntur ad concordiam.

g *in 4. q. 24. q. 1. art. 5. ad 2.*

h *Syluest. verbo clericus. 8. q. 1.*

¶ Sextò sequitur secundū D. Tho.[g] & secundum Silueſt.[h] & communem, peccare mortaliter, qui credens sacerdotem implicitum culpa mortali, à qua nō resipiscet, etiā si missam sit celebraturus, si eū inducit ad celebrandum. Quæ quidem sententia intelligēda venit de sacerdote excommunicatione, vel suspensione notoria præciso ab ecclesia, vel qui non est paratus, vel nec obligatione astrictus ad talem missam dicendam, vel si talis est, quod per ignorantiam, vel fragilitatē peccat, & non ex malitia, vel de eo qui inducitur mortali, fine, vel ex consensu in eius peccatum, vel cū contēptu salutis eius animæ, & nō aliter. Vnde credibile fit ratio peccare rogantes sacerdotes pro missa dicēda, vel sacramentis sibi administrandis.

i *22. q. 88. art. 4.*

¶ Septimò sequitur ꝙ abest à mortali illa occasio multū in vsu recepta: qua quis reponit in deposito suam pecuniam apud Cābiatorem vel Telonearium, vsurariam, qui se exercent in cambiis vsurariis, quando eis alia pecunia suppetit ad exercendas vsuras iuxta D. Thom.[i] bene tamē esset occasio mortalis, si talis Cābiator careret alia pecunia, ad vsurariè Cambiandū, quia tunc coadiuuare videtur illum ad malum; pecunias illi subministrādo iuxta mētē D. Tho. & Soti vbi supradicet Caie. aliter mentē D. Thom. sit interpretatus.

¶ Octauò sequitur quòd non est occasio mortalis: quam vasallus præbet tyranno dominij vsurpatori, vel præoccupatori iurisdictionis status si ab eo postulet iustitiam, vel mercedem honestam. Quia solum inducit paratū ex malitia ad minus malum, vt postqnā peccat præoccupando dominium, non peccet subtrahendo iustitiam, vel munera, vel stipendia debita ita Caiet.[k]

k *Caieta. in Sum. vis Tyrannus.*

¶ Nono sequitur non præstare mortalem occasionē eos artifices, qui vtuntur officiis & mechanicis artibus, quorum vsus potest esse bonus, vel malus, licet plures sint, qui illis vtūtur venialiter. Quia veniale nō expellit gratiā, talia sunt torquium, armillarum, capitis mulierum pretiosorum ornamentorum. Idem dicendum est de exercentibus se in officiis, & artibus quæ sua natura vtilitatē præ se ferūt quorū

vsus

vsus potest esse potius, vel malitia licet maior pars gentium eis vtatur mortaliter secundum D. Thom.[l] ibi pro hoc facit caput negotium distin. 5. & ibidem ipse Nauarrus, Quia vna ars, vel res vtilis non est mala, quia plerique hominum mortaliter abutantur ea sicut lex naturalis & diuina, licet ea abutantur infideles, & idolatræ & mali Christiani, non est mala. — l 2.2.q. 169. art. 2.

¶ Sequitur vltimo nequaquam esse occasionẽ mortalem, quam offert qui ad bonum finem, aut recreationis gratia permittit, vel cum debita moderatione instaurat cœtus, cõgregationes, vel cõuenticula festiualia, nundinas, nuptias, conuiuia, nouas missas, prælidia bellorum, choreas, saltationes, & alia lætitiæ signa, quia opere hæc ex sua natura sunt talia: vt eis bene vti, & abuti possint homines, & licet plures sibi peccandi mortaliter occasionem accipiant, alij tamen non abutuntur; neq; si qui abutuntur talibus, eorum abusus transcendit culpam venialem. Hæc omnia, quorum pleraque ex Corduba & Nauarr. sunt decerpta, notatu valde sunt digna, quippeque ad multos decidẽdos deseruiunt. — m Vix alibi q. hec exactius, vel accuratius inuenietur suis omnibus numeru absoluta apud alios authores inquit Corduba.

¶ Item etiã ex parte personæ grauantis se aliqua obligatione voti, vel iuramenti, quod facit circunstantia hæc in confessione venit patefacienda, vt si quis cum emiserit votũ castitatis, cum alia persona carnalem habuerit accessum, declaraturus est se votũ castitatis emisisse. Quia hæc circunstantia, sfregisse votum contra virtutem religionis est.

CAPVT XXXI.

¶ Quid de interruptionibus actuum interiorum, & exteriorum: & quando in confessione sunt pandendæ.

QVONIAM materia hæc de circunstantiis in confessione explicandis lata est, vt vno cap. constringi non possit, ideo hic seorsum eam prosequentes, dicimus secundam circunstantiam pertinere ad quantitatem continuã, vel discretam. Ad circunstantiam continuæ quantitatis pertinet explicasse in confessione quantitatem furti: neque enim sufficit expressisse se furatũ fuisse, nisi expresserit furti quantitatem, pecuniarum vel rerum, & quamuis in rigore loquendo cum Nauarro prædixerimus circunstantiam numeri non tam esse circunstantiam quam reiterationem actus peccati, tamen de tali circunstantia dicimus ad eam pertinere, seu reduci numerum, idest, vices commisit peccati manifestare.[a] — a Non sat est dixisse furatus sumneque multoties furatus sum, sed oportet explicare quoties, & quantum.

¶ Secun-

¶ Secundò dicimus quòd si de numero tam ad punctum non fuerit recordatus satis est secundum omnes se dicere commisse tale peccatum tot vicibus puta. 10. vicibus, paulò plus vel minus. ¶ Sed statim consurgit dubium, quid si is, qui sub hac forma confessus est. s. paulò plus, vel minus, quia certum numerum certo non poterat attingere postea ad memoriam eius venit, quod vbi confessus est se decem vicibus fornicatum fuisse paulò plus, vel minus, dicturus erat duodecim. Quia re vera duodecim fuisse: nam recordatur an reiterare teneatur. Respõdemus ergo ad hoc cum Soto in 4. quòd re vera si quia incertus erat ad punctum de numero: bona fide, quia sic visus sibi est veritatem edicere sic confessus est fornicatus sum 10. vicibus paulò plus, vel minus. Si postea ad mentem ei venit pro certo fuisse. 12. vices, non oportet de reiterando hoc in alia cõfessione solicitum, quia sub illo paulò plus vel minus, intellexit confessor potuisse esse duas vices etiam vltra 10. Secus si cum in hoc casu sic confessus de decem paulò plus, vel minus, postea deprehendit fuisse vices quindecim, aut 20. Quia iste numerus cum sit notabiliter addens suprà 10. non videtur comprehensus in confessione sub 10. paulò, vel minus.

Qõ. 2. ¶ Si adhuc contendat aliquis percunctari, vtrum quis possit pro maiori securitate conscientiæ vbi incertus est de numero certo, addere, & explicare, in confessione plures vices, quam fortè sunt verbi gratia si quis confessurus secum istam rationem ineat, fortè non sum fornicatus nisi 70 vicibus, volo tamen ad securitatem quia incertus sum, explicare in confessione fuisse vices 80. huic respondet Sotus in 4. quòd quia confessio debet esse fidelis, non licet sic confiteri quod incertum est, pro certo. Sed quod certum est confiteatur pro certo, & quod dubiũ est pro dubio, ita vt talem se gerat ore explicando peccata in confessione, qualem se gerit corde. Secundò dico, quòd si sic confessus est bona fide putans in dubio numero, superaddere ad illum esse securius: sicut aliqui pœnitentes cum primum suo arbitrio dixerint se fornicatos verbi gratia. 50. vicibus paulò plus, vel minus, statim quasi parum securi de numero explicato quia fortè erunt notabiliter plures vices, quasi se corrigentes dicunt ego volo confiteri, & de facto confiteor eas vices pro 60. aut 70. quia malo me in confessione grauare: quã coram Deo, qui nouit deficere in numero, iste talis ad reiterãdum confessio-

confessionem, & illum numerum (ni fallor) non est cogendus, quia neque mala fide fecit, neque animo confessorem decipiendi, & quia in numero auctiori à se addito creditur totum numerum suarum fornicationum fuisse comprehensum. Quia si fuerunt pauciores vices, in numero maiori confesso inclusus est istæ numerus minor, qui sibi verisimilior videbatur.

¶ Adhuc de numero inquirere libet, an qui pluries, & cũ pluribus mulieribus est fornicatus, necesse habeat confiteri numerum mulierum: sicut & numerum fornicationum ipsum explicare necesse est. Ad hoc in promptu est responsio Metinæ, cui subscribimus in hoc, qui [b] docet satis est numerum & speciem declarasse, & vices: quibus imparatas solicitauit explicando speciem. Neque enim opus est immorari in narrando numerum personarum, quibus cum commisit peccatum. Satis est enim dixisse accuso me toties habuisse rem cum fœminis vxoratis, & toties cum solutis, & idem de consensibus. Et quamuis pœnitens replicuerit suã conscientiam nõ quietari, nisi suo assueto modo numerum mulierum permittatur narrare: non est in hoc acquiescendum ei, sed dicendum est ei satis esse sic confiteri Christianè, prout sapientes docent, neque pœnitentem venire opus esse ad recensendas impertinentes historias, nisi tantum ad confitenda peccata, & adde eis à Deo veniam postulandam. Etiam diximus explicata specie, & numero non oportet inquirere de modo nisi taliter sit extraordinarius, & exorbitans: quòd notabiliter aggrauet. Qõ. 2.

b *Met. Instr. fol. 288. p. 1.*

¶ Deinde si instet aliquis sciscitando in hoc casu de numero explicando. Quid fiet casu quando pœnitens de numero peccatorum certo, paulò plus vel minus, etiam facta solerti indagatione super hoc, non recordatur. Ad hoc dicimus primo ꝙ plana est, & communis sententia doctorum dicentium in hoc casu sufficere explicasse tempus: quo fuit in tali peccato, & consuetudinem peccandi: quam tenuit. [c] Hæc est Metinæ [c] est Cani [d] est Soti quamuis limitet illam est Nauarri [e] ꝙ meretrix publica omnibus personis cuiusuis conditionis admittendis parata, satis est si exprimat in confessione tempus, in quo in illo statu fuit vt patet ex cap. considerer: vbi ponderantur illa verba. s. quantum pœnitens in peccato perseuerauit cum eo conuenit: loco citato Metina dicens ꝙ talis mulier exposita omnibus non opus habet explicare Qõ. 3.

c *Instr. fol. 25. & 26.*

d *In Rel. de pœnit.*

e *In sum. lat. cap. 6. num. 15.*

plicare tot vices se commisisse peccatum, sed sufficit ei in confessionem dixisse per vnum annũ, vel duos in tali officio fuisse immoratam. Et horum doctorum sicut communis est sententia, sic & hæc communis est ratio. f. quia via hac facilè est intellexisse confessorem, & statum istius peccatricis & eius peccatorum numerum.

¶ Secundò dicimus ꝙ hanc sententiam communem non ita nude sed cum limitationibus admittendam esse cẽsemus ait enim Sotus, & satis sensate quidem, quòd ista sententia communis de suffugio recurrendi ad perseuerantiam temporis tantum, & consuetudinis, tantum verum habet in casu, quando numerus peccatorum adeo est excedẽs, & exorbitans, vt penè cuncta peccata computari nequeãt. Vt quãdo quis passim iurat, siue verum, siue falsum, vel quando quis quotidie cubat cum concubina, ac si cum propria coniuge, tũc enim sufficit explicare tempus & consuetudinem: cum illa tamen aduertentia, quam loco citato aduertit Metina, & satis bene, & consideratè dicens, quòd idem dicendum est de consuetudine iurandi, vel admittendi cogitatus & consensus carnales detentis, quibus quando adeo excessiuus est numerus talium peccatorum quòd percenseri cũcta nequeant satis est ad tempus, & consuetudinem, in confessione declarandam confugisse: cum hac tamen Metinæ aduertentia: quòd si tales non semper quòd malus cogitatus carnalis mentes eorum impetebant, præstabant ei consensum, quin potius aliquoties resistebant, id in confessione ab eis declarandum est etiam.[f]

¶ Si autem iuxta limitationem Soti pœnitens meminisse possit quia non est adeo numerus excẽdens de numero certo, non sufficit si tempus, & cõsuetudinem fuerit confessus. Quia numerum personarum quem quòlibet die, vel mense admittebat tunc confiteri tenetur. Vt per numerum, personarum, numerus peccatorum dignoscatur.

¶ At si alias personas non excedentes numero, atque per consequens numerabiles mutantes speciem talis mulier se venditans dicta cantonea Hispanicè admisit, explicandæ sunt. Nam alias nõ sufficiens sumetur à confessore iudiciũ. Nam accidere potest, quòd ex duabus mulieribus sic æqualiter ex animo expositis, & paratis, ad quodlibet admittẽdos, vna earum in vnaquaque hebdomada admiserit. 30. & alia eodem æquali tempore vix admiserit decem. Et potest contigisse

f Ratio est quia per talem relationem confessor explorati habebit vitam & infirmitatem pœnitentis.

giſſe, ꝙ vna earum in vno quolibet menſæ plures admiſerit clericos, & alia vix vnum, aut duos, aut nullum. Et vſu quoque euenire potuit, vt inter latrones; qui æqualiter fuere in animi præparatione ad omnia furta illis poſſibilia, & per æquale tempus. f. per id latrocinandi officium exercuere, alter eorum eodem tempore, furatus fuerit viginti millia aureorum, & alius eodem æquali tempore anni non furatus fuerit niſi duo millia, ergo nec illæ mulieres æqualiter paratæ, neq; iſti latrones æqualiter expoſiti, ſufficienter ſe explicant, ſi illæ dicant tanto tempore venales nos ad omnes expoſuimus, & ſi illi latrones in confeſſione dixerint per annum integrum latrociniis operã dedimus parati ad omnia latrocinia, & omnia quæ potuimus furta fecimus. Quia ſi ſe explicaſſent prout hic res geſta narratur, aliud diuerſum iudicium ſumeretur quo ad exteriores venereos actus de vna harum mulierum, quàm de alia, & aliam extimationem haberet confeſſor de vno latro, quàm de alio, tum quoad induſtriam furandi: tum quo ad obligationem ſic acceptum reſtituendi, & quantitatem.

¶ Nunc verò de explicanda circunſtantia continuationis peccati, quia ſupra de hoc plura diximus, hoc ſolum reſtat dicendum ꝙ continuatio retentionis alieni ſecundum Sot. g ſi g minima ſit puta vnius diei, aut triũ dierum ceſſante graui neceſſitate Domini, non eſt circunſtantia neceſſario confitenda. Secus eſt ſi continuatio fuit maior. Quia tunc non ſufficit dixiſſe accepi alienum inuito domino, ſed explicare habet ſe retinuiſſe illud eodem domino inuito per tantum tempus, quia & ſi quantitas furti, & continuatio occupationis rei alienæ parua, vel magna aggrauat notabiliter, propterea eſt talis circunſtantia tunc explicanda, vt confeſſori tanquam optimo Iudici cauſæ ſedes eluceſcat.

g *Sotus lib de Iuſtitia & iure.*

¶ Secundò dicimus cum eodẽ Soto licet reſtituere nolens cum poteſt, non ſemper peccet nouo peccato ſed maiori continuato, quam continuationem cum notabiliter eſt magna: diximus eſſe explicandam: tñ quando proponit actu non reſtituere vel cũ creditor legitimè petit aut quando videt eum graui premi neceſſitate, quia tunc nouo peccato peccat: circunſtãtia eſt quæ in confeſſione explicanda venit.

¶ Tertiò dicimus, quòd quamuis pro vtraque parte diſputari poſſit an grauius peccet, qui pluribus actionibus furatur per annum certam quantitatẽ, quàm qui per annum eadem,

eadem retinet,& licet opinio Paludani tenentis contrarium secundum Sotum probabilitate non careat, tamen probabilius censemus cum Soto,quòd grauius peccet, qui pluribus actionibus furatur per annum certam quantitatẽ,quam qui per annum eadem retinet. Quia illa multiplicatio actuum grauius qui præ se fert cæteris paribus, quàm illa tantum continuatio, quæ aliquando sine noua aduertentia contingit.

Qő.4. ¶ Ad hæc, quoniam de circunstantia quantitatis iniuimus sermonem disputationis, & quia continuatio eiusdem peccati per notabile tempus ad quantitatem continuam reducitur. Et numerus reducitur ad quantitatem discretam,& quia interruptio,& renouatio eiusdem actus peccati,ad numerum videtur pertinere. Ideò nunc proximè hæc quæstio accedit.s.circunstantia interruptionis eiusdem actus peccati siue interioris siue exterioris sit in confessione exponenda. Cuius quæstionis recta solutio præexigit hanc distinctionem, cujus meminit Canus[h] quod si aliquis actus malus,siue interior,siue exterior potest interrumpi,& renouari dupliciter. Vno modo per actum contrarium verbi gratia cum prodissem in volutionem furandi mille, si postea resipiscens de mala voluntate, actum producam contrarium.s. nolo iam id furti committere,ecce iam actus volitionis furti intercisus est per actum contrarium sibi,idest per nolitionem,qua iam nõ volo furari, quòd si post istam nolitionem rursus rediens ad vomitum,proponam sic in animo,volo id efficere furtum,ecce actus est interruptus, & renouatur per actum contrarium mediantem. Alio modo interrumpitur vtrumque opus siue interius, siue exterius non per actum contrarium,sed naturaliter. Vt verbi gratia,cum quis statuit in animo suo,alloqui fœminam ad potiendum ea, sed cum alia de nouo circumuallarent eum negotia, licet non destitit à mala sua voluntate per pœnitentiam talis propositi, tamen naturaliter distractus in aliis, oblitus est pro tunc illius mali propositi,superseditque pro tunc ab illo, si rursus quando videt se vacuum negotiis, ocacsionemque ad manum conspicit,repetit suum propositum, dicitur suam malam voluntatem interrumpisse non per actum contrarium: quia nunquam illius pœnituit. Sed habitualiter in complacentia illius mansit Sed interrupit eam naturaliter quia naturaliter non potuit ei intendere pro tunc in aliis distractus.

h *Canus in sua Relectio. de Pœnit.*

¶ Hac

¶ Hac suppofita diſtinctione ad quæſtionem reſpondetur cum Cano, ꝙ ſi interruptio actus mali facta eſt per actũ contrarium, neceſſe eſt confiteri eam in confeſſione pandendo vices, quibus eandem malam voluntatem renouauit. Si verò interruptio fuit naturalis, qualis plerumque fit, non oportebit explicare huiuſmodi renouationes actuum, ſed eius continuationem notabilem. Quia ſatis erit in hunc modum tunc confiteri tota die adamaui Mariam quia ſecundum Canum ſufficiens notitia hinc datur & ad medendum, & ad iudicandum confeſſori.

¶ Hinc iam patet quomodo intelligendum ſit quod Nauarrus [i] ex mente Adriani aſſeruit dicens: quòd in peccatis internis vt in hæreſi, vel odio, toties numerum peccatorum augetur, quoties peccatũ ipſum vel voluntas peccandi quæ fuerat interciſa renouatur. Quia Nauarrus non ſatis ſe explicuit. Cum diminutè loquutus fuerit: quia intelligitur, ꝙ toties numerus peccatorum augetur, quoties interciditur peccatum per actum contrarium, & rurſus renouatur, non verò quando naturaliter, quia ſolum eſt continuatio habitualis eiuſdem peccati.

i *In ſum. lat. ca. 6. num. 16.*

¶ Id verò quod addit Nauarrus, ſcilicet, quòd qui voluit occidere, & interim aliis occupatus eſt totũ eſſe vnum peccatum, dum poſtea habita opportunitate opere perficit voluntatem præhabitam occidendi, verum dicit, quin ibi interruptio facta eſt naturaliter, & non per actum contrarium ideſt non per pœnitentiam, quia pœnituiſſet prius de prima eius mala voluntate.

¶ Inſuper id quod ſecundò adiicit Nauarrus, quod peccatum non multiplicatur, aut iteratur etiã ſi durante opere exteriori, voluntas interior multoties interrũpatur vt renouetur verũ quoq; eſt, q̃a durãte actu exteriori, non ſolita eſt voluntas interrumpi per actum contrarium: ſed naturaliter, & licet Armilla [k] videatur diſſentire, dicens quod multiplicatio actuum voluntatis peccata multiplicat ſaltem quantum ad numerum, vt ſi vadens ad occidendum hominem, diuertat voluntatem ad alia, & poſt iterum deliberet occidere, ſemper multiplicat peccata numero, licet ſit vnũ ſpecie, tamẽ falſa eſt hæc eius aſſertio, niſi diuertet it voluntatem ad alia per reuocationẽ mali propoſiti, vt ſi dixiſſet, nolo inſiſtere machinationi mortis huius, volo diuertere voluntatem ad alia, quæ magis mihi erunt vtilia, & poſt hoc

k *Verb. peccatũ. §. 4.*

iterũ deliberaret occidere: quia in hoc casu vera esset eius sententia, in hoc sensu intelligendus est D.Tho[l] & Tabien. quos pro se citat: quia in hoc sensu interrupta est voluntas per actũ contrarium, Secus est si tantum naturaliter, vt ipse videtur significare, interrũperetur Et sic intelligendus venit Nauarrus dum loco citato subiungit, scilicet, quod prius dictum de voluntatem habente occidendi, & diuertente ad alias occupationes, & postea perficiente homicidiũ, verum est, scilicet fuisse vnũ peccatum: quia voluntas non fuit interrupta per actũ cõtrarium. Cæterum quando plures sunt actus exteriores, sed vnus est tantũ actus voluntatis, vt quãdo quis furatur, vt luxurietur, & eodem actu voluntatis vult vtrumque, idem actus voluntatis est plura peccata formaliter furti, & luxuriæ propter plures deformitates, est tamen vnus actus materialiter.

l 2. Sent. dist. 42. Tabi. q. 1. ar. 1. vers. peccatum, §. 1.

¶ Deinde pro complemento istius materiæ notandum venit, quod communis sentẽtia doctorum dictat, scilicet ꝙ omnes actus interiores, & exteriores, qui tãtummodo sunt veluti quædam via ad vnicum peccatum perpetrandũ, vnicum efficiunt peccatum, licet illi actus fuerint interrupti naturaliter per digressionẽ ad alia; quales sunt passus itineris ad occidendum, præparatio equi vna cum variis desideriis occisionis talis naturaliter interruptis verbo, somno, & renouatis quia vt via ad peccatum sunt in isto genere homicidij, & sic intelligendus venit Nauarrus [m] qui nihil explicat de interruptione per actum contrarium, vel naturaliter, neque huius distinctionis meminit.

m Nauar. c. 6. num. 16.

¶ Adde ne quis fallatur in doctrina prædicta, scilicet, quando diximus quod omnes actus interiores, & exteriores, qui sunt via ad vnicum peccatum, vnicum efficiũt peccatum, signanter diximus qui tantummodo sunt via: quia si ex se aliam continerent malitiam, aut in proximum redundarent: non solum essent vnum peccatum cũ homicidio, sed peccata etiã malitia distincta, vt si quis eundo ad occidendũ inimicum ad id in via arma furaretur aliena, vel suaderet fœminæ eius amicæ, vt illum inuitaret noctu ad eodẽ dormiendum lecto, quo ibi incautum securius opprimeret, hic qui non videt alias etiam distinctas interueuire malitias præter eam, quæ est homicidij.

¶ Præterea, quia omnibus dubitationibus hic emergentibus occurrere parati sumus, quia dubitari ab aliquibus potest:

Poteſt: vtrum ſi quis ſtatim, ꝙ lætaliter transfudit pugionẽ inimicũ, pœnitentia ductus confugit ad ſacramentum confeſsionis, coramq; confeſſore confeſſus eſt ſe lætaliter percuſsiſſe inimicum, ſi poſt hãc confeſsionẽ, ex tali lætali vulnere obiit inimicus teneatur iterum, confiteri opus mortis ſubſecutum, & videtur, ꝙ nõ, quia iã ſufficienter explicuit, & confeſſus eſt ſubſecutã mortem; quãdo antequam moreretur confeſſus eſt illũ, lætaliter pugione tranſfodiſſe: ſicut quia ſufficienter in confeſſione actus exterioris, in qua dicit quis ſe fornicatum, explicuit volitionem interiorẽ, quam habuit tunc fornicandi: nõ oportet eã volitionem ſeorſum explicare, propter hoc argumentum Sotus in ·,de reſpon. ad quæſtionẽ, circa quid ſit dicendum ſe oſtendit aliquantulum incertum, ſed tandẽ in hanc partem magis inclinat, quòd poſt confeſsionem præmiſſam de vulnere lætali inflicto inimico, ſi inimicus ex illo moriatur, tutius eſſet dicere, ꝙ ſit iterum mors poſt ſubſecuta confitenda, quia eſt actus exterior, & ſicut actus exteriores etiã poſt confeſsionẽ volitionũ eorũ, tenemur eos cõfiteri, ita & in hoc caſu. Idéque dicendũ cenſet de eo caſu vbi quis poſtquã efficacem dedit operam ad procurandam pollutionẽ in ſomnis, pœnitentia eius procurationis tactus, confeſſus eſt ante noctẽ eã dedita opera procuraſſe, ſi talis pollutio ſic antea procurata in ſomnis, poſtea accidit, non obſtãre procuratione eius antea confeſſa; tenetur dicere ſic culpabiliter, & ex procurata cauſa eam pollutionem ſibi in ſomnis eueniſſe. Secus eſt, inquit Sotus de euentu ſecuto ex adulterio, ſcilicet ꝙ ex eo genitus ſit filius adulterinus; quia in iſto caſu, niſi forte cauſa poſtulandi conſilium ad adhibendum remedium, non tenetur confiteri iſtum euentum prolis adulterinæ inde genitæ: ſed ſatis adulteria commiſſa fuiſſe ante confeſſa; quia ſecundum Sotum iſte euentus poſt præapplicatam cauſam nõ eſt iam in poteſtate adulteri, quòd ſequatur, vel non ſequatur. Sic inquit Sotus. Sed verior ſolutio eſt, ꝙ licet cauſa gignendi adulterium tamen ipſa proles ſic genita nõ eſt peccatum quare Theologi aiunt votum factum Deo, de erogando eius templo tantum ſi ex adulrera ſit filius genitus licet non obſtante voto ab adulterio abſtinere debuit, ſi tamen non abſtinuit, & de tali adulterio ſibi natus eſt filius, tenetur adulter votum implere.

¶ Inſuper de oſculis, & tactibus antecedẽtibus ad copulã Q6.6.

an sint in confessione explicandi dubium sequitur. Respondetur ergo cum opinione cõmuni, ꝙ oscula & tactus proximè antecedentes immediatosq; ad coitum non est necessarium in confessione exprimere, sed solum coitum, quia iam regulariter & moraliter loquendo, licet non explicentur à pœnitente, intelliguntur à confessore interuenisse, quia regulariter & moraliter interueniunt, interuenireque solent. Secus si duabus vicibus coiuerit: quia id explicandum est, tanquam non intellectum à confessore.

summ. p. 6.

¶ Postremò aduertendum est, ꝙ secundum Nau. [n] illicitis amorib. irretitus, persequens mulierẽ, toties peccat, quoties interrumpit voluntatem peccandi cessando ab impendendo operã exteriorem pro illo tempore, & iterum postea illam recontinuat, vt si finita illa opera exteriori, vacat aliis, quæ non sunt via ad illud peccatum, & iterum redit ad similem voluntatem, vel ad opus simile, alias si non sit interru- o non erit, nisi vnum peccatum.

Sed quia videtur hic Nau. vel sibi contradicere, vel non distinctè loqui, distinguimus nos iuxtà dist. Cani: quia ia opera ista exteriora musicæ, cantilenæ, colloquia sa ordinantur, vt via ad alliciendam mulierem ad pulã, si volitiones horum præludiorũ, quæ adhuc bant, vt via ad terminum, interruptæ sunt tantum er præoccupationem aliorum negociorũ: non isi vnum peccatum, tanto maius, quanto ma- per nouas confirmationes voluntatis, & ite- n, quæ erant via ad obtinendũ mulieris co- tia, qñ ab initio proposuit, tam diu ea præ- oquiorũ cum ea habiturum se, donec co- itus, tunc virtualiter manet ista prima , & si distractus fuerit interim ad alia, uas, & noua exercet amorum prælu- ius, licet totum videatur esse vnum copulã, tamen quia constat etiam tibus exterioribus musicæ, & col- sis tẽporibus totum fore in con- olitiones posteriores solum vi- primæ volitionis nõ intercisæ læ volitiones operáque ama- m contrarium idest per pœ- nemini dubium, quin sint plura

satis si omn illecebri carnalẽ c sinẽ specta naturaliter videtur e Te gis renouatum rationes operu pulã, vt verbi gra ludia musicæ, & ei pula eius fuisset po volitio, virtute cuius reiterat volitiones no dia. At verò non negan peccatum, quia via est ad materialiter ex diuersis ac locutionum, repetitis diuer fessione explicandum, licet deantur esse confirmationes per actum cõtrarium. Si autẽ toria reuocata fuerunt per actu nitentiã rursúsque fuere repetita

plura peccata numero, tã formaliter, quam materialiter rũç commissa, denique qui non potest de numero certo recordari satis est, si rationem ponat coram confessore quoties in die, vel hebdomada, vel mense contingebat illi peccare tali peccato.

CAPVT XXXII.

¶ *Tractã:ur circa materiã circunstantiarũ scitu digna, & curiosa.*

QVIA tam latus est campus huius materiæ de circunstantiis, vt spaciandi locus relictus sit amplus: ideo vlterius de numero, quæritur, vtrum casu, quo non patet aditus ad superiorem, quia tempus, qui sibi reseruauit casus, est absens, & instat necessitas celebrandi, vt si quis religiosus etiã iter agat sine facultate recipiendi absolutionẽ à reseruatis, quia in isto casu, potest absolui ab inferiori à non reseruatis, nisi sit excommunicatio reseruatis annexa, teneatur pœnitens tunc confiteri omnia peccata etiam reseruata inferiori [a] Respondetur cum Can. ꝙ communis opinio est tenenda, scilicet ꝙ licet inferior non possit à reseruatis absoluere, tñ omnia peccata tam reseruata quã nõ reseruata sunt ei confitenda, tum vt integrum iudicium de statu pœnitentis sumatur à confessore: tum etiam, vt medelam integram & accõmodam possit illi adhibere, tũ quia licet illa peccata in foro pœnitentiæ maneant reseruata, & cum obligatione petendi absolutionẽ deinceps reseruantes, tamen coram Deo si accessit bene dispositus, virtute absolutionis consecutiuè sunt remissa ei, At postquam semel integrã fecit confessionem de omnibus, tam reseruatis, quam non reseruatis corã inferiore, absente superiore, nam si sit præsens sine eius licentia fieri talis confessio non potest, iam inquam, quia semel integram fecit: satis est si de solis reseruatis coram reseruante, vel alio de eius licentia confiteatur; vt de reseruatis absolutionem directam obtineat.

[a] *Gersonj non videtur cõstaре ea peccata esse confitẽda quæ sacerdos non potest remittere.*

¶ Sed quid si prius vadat ad superiorem iste. Respondetur, ꝙ plana responsio est, quia si velit de reseruatis prælatus sacramentaliter absoluere secundum Sotũ, & Canũ pœnitens, tunc omnia peccata, tã reseruata, quã non reseruata tenetur ei cõfiteri, sed quid si prælatus sacramentali absolutione velit absoluere: q a sic cᵒ odius me detur subditi malo, & tã omnia peccata renuit audire, sed rantum reseruata

iubet sibi dici.Hic iā concertant inter se Canus,& Caiet. nā Caiet.ait in isto casu posse confessionem dimidiari: quia sic fit in pœnitentiaria Papę aliquādo, quia nō oportet sapere plusquam oportet sapere.Canus verò secum habens fautores Dur.Adri.contra pugnat negans hoc posse fieri: quia integritas confessionis est de iure diuino. At hic ingreditur Sotus in 4 bene, prout mihi videtur inter eos sic per istam dist.cōponentes pacē dicēdo, ꝙ si prælatus præpeditus morbo,aut aliis grauioribus negociis,nō potest totā subditi audire confessionē,& expediens est ei vt absoluatur in confessione sacramentali: tunc licita erit,& valida illa nō integra confessio,in qua solum audit reseruata.Secus si nulla subest ratio talem confessionem dimidiandi

Qō.2. ¶ Deinceps quæritur, vtrum casu quo excedens erat numerus,neque de certo numero potuit pœnitens recordari: ideo confessus est consuetudinē,& tēpus, si post recordatur aliquorum particulariū peccatorū teneatur ea iterū confiteri. Respondet Sotus in 4. pro quietatione conscientiæ istorum,quòd nō tenetur:quia in confessione consuetudinis & tēporis satis sufficiens iudiciū confessor de illis sumpsit.

Qō.3. ¶ At verò quia de integro numero peccatorum confitēdo differimus,ea hic etiam nō tā ineptè occurrit quæstio vtrum mentiri in confessione circa materiā venialiū,dicendo se tantū 10.mendacia iocosa dixisse cum vere. 20. mendacia effutiuerit eiusmodi,sit peccatum mortale. Sit igitur hæc cōclusio responsiua quæstionis,quæ est Soti in 4. mentiri in confessione circa materiā mortalē, mortale est: sed circa venialē nō est,nisi veniale,ita contra Caiet.in hac parte conclusionis vltimæ[b] hæc cōclusio est de mente Soti[c] quia contra virtutes,& cōtra præcepta diuina grauissima contingit peccare venialiter ex surreptione, vel leuitate materiæ, vt patet in furto, & in parua irreuerentia circa diuina:ergo & in confessione mentiri circa materiam venialem, ratione paruitatis materiæ non erit nisi veniale.

¶ Secundò dicimus, ꝙ dum pœnitens ministret materiā legitimam absolutioni,confitendo omnia mortalia, vel si desint mortalia confitendo aliqua venialia,licet etiā ad interrogationē sacerdotis subticeat alia venialia dicens alia nō commisisse:quia istud mendaciū est veniale, quia venialia peccata nō sunt de necessitate confessionis, & quia non grauiter, neque in materia graui decepit confessorem tale

b *Caiet. 2.2 q.69. ar.1.ad 3. & in Sū. verb.Conditio.*

c *In 4.de Iustitia & Iure lib 5.q.6. art.1.*

tale mendacium, vtpote veniale, non vitiat sacramẽtum absolutionis Secus est, si sic negaret omnia venialia cõfessori, quod nullam subministraret ei absoluendi materiã, & cum hoc peteret absolui, quia tunc mortale esset sacrilegium, sicut etiam dixit Metina sacrilegium esse patum cõmuniter animaduersum ab his pœnitentibus, qui quotidie cõfitẽtur de venialibus, sine animo tamen emendæ, quia nulla subest eis cura de emenda. Quæ censura Metinæ: quia rigida est: contemperamento eget, vt solum intelligatur vera, quando solũ de venialibus confitentur, & de omnibus venialib. cõfessis nullam prætendunt emendam: quia talis confessio veluti irrisio esset. Secus est tamen quando de venialibus, quæ confitentur, quædam proponunt cauere, alia vero solũ velleitate quadam proponunt cauere.

¶ At etiam de fictione in quam summè visus est inuehi. Q.5. Victoria, vt fertur in summa de Chaues quia aliquæ mulieres habentes confessorem quotidianum celebris opinionis grauẽ & rigidum, apud quẽ sunt in bona opinione: quia nõ ita grauia peccata, quia eis caruerant confessæ erant ei, si ex occasione, vel impulsu tentationis adactæ turpiter lapsæ sunt, possint causa cõsulẽdi honori suo, & existimationi suæ apud illum, quoties solunt habent leuia peccata, illi cõfiteri, & quoties contingit eas habere turpia, & grauia, alterũ adire confessorem apud quem sunt ignotę. Respõdet Victoria genus esse hoc fictionis, sed ego dico si aliquando id facerẽt sine animo decipiendi suum præcipuum & ordinarium cõfessorem, ne de cætero viles eas haberet, & explosas à sua audientia confessionis, non video, ꝙ ideo incurrant grauis culpæ notam ob sic rem gestam.

¶ Incidit & hic alia dubitatio circa integram confessionem peccatorum vtrum in casu, quo mulier ratione scandali vitandi ne suo parrocho fragili ingerat scandalum, & occasionem ruinę ex confessione suorum turpium actuum coram illo facta, & casu quo nõ suppetit copia alterius confessoris legitimi, qui eã audiat, possit dimidiare cõfessionem celando acta sua turpia, & confitendo alia ex quorum confessione confessori fragili non præbebit scandalum, & quia iam diximus supra in tali casu dimidiare sic cõfessionẽ non esse ei illicitum, tunc aliquid difficilius circa hoc quęritur.

¶ An solum ex hac causa, tempore necessitatis, id est, Q.6. tempore tantum annualis confessionis de præcepto

m 4 implendę

implendę id ei liceat. An vero extra istud obligationis tempus causa consolationis animæ suæ, & quietudinis conscientiæ sic dimidiare confessionem ei liceat. Et quidem in hac parte frater Iosephus in suis floribus id ei tantum in tempore obligationis præcepti licere concedit, & extra istud tempus minimè: quia inquit integram facere confessionem est de iure diuino, non ergo est dimidianda sine vrgente necessitate qualis est tempore obligationis præcepti, & non extra tempus. At Sotus in quarto, paulo plus apparet indulgentior in hac parte, dicens, quòd vbi non expectatur vlla commoditas: salubrius est illa confiteri, in quibus non est periculum, potéstque celare alia ingerentia periculum. Nā nulla ratio permittit, vt ob nequitiam sacerdotis pœnitens suo fraudetur commodo, maximè quia mediante tali confessione, & absolutione potest fieri de attrito contritus, sed si est commoditas differendi, quousque sit integra, si id fieri potest commode, ita faciendum est, ita Sotus.

¶ Sed quænam sit ista commoditas, vel incommoditas expectandi, non satis explicat. Crediderim tamen quòd si mulier hæc antea assueta erat confiteri, & communicare festis trium pascharum, vel dominæ nostræ, & si viderint eā iam non communicare, & confiteri, eam suspectam habebunt infamiæque notam sibi comparabit apud virum, consanguineos, vel populum, quod tunc poterit sic dimidiate confiteri: cum proposito se emēdandi, & alias confiteri alia, habita opportunitate, vbi cesset periculum Patet, quia hic incommoditas est non fuisse confessam, & non communicasse, & non est sibi commodū dilatasse, & quia hoc videtur comprobare Caietanus [d] melius est prouideri sic conscientiis communicantium, si sic etiam non integre confiteantur sine culpa sua, quam si communicent dilatata tota confessione. Alias extra hunc casum, vel similem, extra tempus obligationis non est sic ex prædicta causa non scandalizandi confessorem, vt prædictum est, confessio decurtanda vt bene frater Iosephus ait.

d Caiet. in Sum. Confes. 10.

CAPVT. XXXIII.

¶ *De tertia circunstantia loci sacri, & de quatuor casibus in quibus violatur ecclesia, & de concubitu cum vxore in ecclesia, de aspectibus, tactibus libidinosis ibi commissis, de choreis & cantibus inhonestis ibi exercitis.*

DE

DE tertia circunſtantia : quæ eſt loci ſacri,in quo perpetratur delictum quia ineunda eſt nobis diſputatio , prænotaſſe nobis operæpretium eſt,ſcilicet,quod circũſtãtia loci,vbi delictum committitur quatuor in caſibus declarandis in cõfeſſione mutare ſolet ſpeciẽ. Quorũ primus eſt,cũ in loco ſacrofurtum committitur. Secundus eſt , cum voluntariè iniuſteq; effunditur ibi ſanguis.

¶Tertius eſt effuſio ſeminis,vel pollutio cõmiſſa in loco ſacro.¶Quartus eſt quãdo delinquẽs [m] ab eccleſia extrahitur in caſibus,quibus priuilegio immunitatis eccleſię licitè potiebatur.

m Hoc fit propter irreuerentiam quæ fertur loco ſacro, & ideo circũſtantia loci aperit ſacrilegiũ.

¶At verò quoniã circa vnamquãq; iſtarũ ſpeciorũ,multę nobis occurrũt quæſtiones enodandæ,exordientes à primo caſu adhuc quærimus,vtrum furari rem in eccleſia , quæ nõ eſt de eccleſia,aut furari rẽ eccleſiæ extra eccleſiam, in ſpecie ſacrilegij neceſſario cõfitẽdi coutineatur, reſponſuri ad quæſtionem dicimus,primo ſecundum Can.in ſua releſt.ꝙ ſacrilegij ſpecies eſt ſurripere res depoſitas in eccleſia , vel ibi collocatas in eccleſia , etiam ſi non ſint eccleſiæ,quaudo eorum cuſtodia pertinet ad eccleſiam , ſub qua ſpecie puto cõprehẽdi res accõmodatas eccleſiæ,ad eius cultum , & ornatũ ſurripere.quia hæc pertinẽt ad eccleſiæ cuſtodiã, ſicut res ibi depoſitæ,non tamẽ puto eſſe ſacrilegij ſpeciem furari alicuimarſupiũ cum pecunia,dũ genuflexo inter alios recitat in eccleſia,neque ſi quis furetur puluinaria,quæ ſolita ſunt pro magnis dominabus quotidie afferri ad eccleſiam, ſuper quibus ſedeant inter diuina officiaaudienda, quæ ſolita ſunt reportari ſtatim ad domum , quoniam eorum cuſtodia non pertinet ad eccleſiam.

¶Secundò dicimns ſecũdũ fratrẽ Ioannẽ de la Peña , ſacrilegium eſt furari calicem conſecratum etiam extra eccleſiam,ſi ſit eccleſiæ.Secus ſi non ſit eccleſiæ , licet ſit cõſecratus:qa hoc nõ reperitur in iure,& bene ſunt reſtringẽdę.

¶Tertiò dicimus,ꝙ accipere boua poſſeſſa ab eccleſia in communi pro ſuſtentatione ſua , ſuorũq; miniſtrorum , & nõ dare legata eccleſiæ,& decimas ſacrilegium eſt ſecũdum eundem fratrem Ioannem à Peña , [n] quia eiuſdem ſpeciei eſt ſurripere,& eas detinere.

4.Dicimus cum eodem fratre Ioãne à Peña , ꝙ ſi quis accipiat à clerico aliquid iure ecleſiaſtico poſſeſſum , probabile eſt,quod ſit ſacrilegium, licet oppoſitum probabilitate

n 22. q. 4 c. Sacri. & 16. q. 7. c. decr mus.

quoque non careat, sed surripere à clerico bona eius patrimonialia palam est nō esse sacrilegium.

¶ Quintò dicimus sacrilegium est rapere ea quæ gaudēt priuilegiis ecclesiæ, & ecclesiæ custodiæ sunt tradita. 17. q. 4. quia violatur immunitas ecclesiæ in re graui.

¶ At de extracto ab ecclesia vi, vel dolo cum vere frueretur priuilegio immunitate ecclesię, vel iniuste fuit extract⁹, quomodo præterquam, quod committit sacrilegium iudex pro quo venit excommunicādus, si nō fregit fores ecclesię, nam si simul fregit, & extraxit, ipso facto est excōmunicatus, & quomodo teneatur iudex ad eius restitutionem, & secundum probabiliorem sententiam Durandi, & fratris Ioānis à Peña, & Metinæ[b] iudex eum sic extrahens teneatur ei ad omnia damna, & iniuriam flagellorum, vel similia, si ei intulit resarcienda, & ad reparandum eum in suo statu honoris, & famæ, quia fecit contra iustitiam commutatiuam: quia iure ibi permanēdi in ecclesia reus potiebatur, dicetur largius in materia de restitutione.

b *Met. in sua instructione. fol 26. pag. 2.*

Qō 2. ¶ Præterea quęritur de quacūq; irreuerētia illata ecclesię an sit sacrilegiū, vt comedere, vel dormire in ecclesia. Respondetur ꝙ secūdū fratrē Ioannē à Peña comedere, & dormire in ecclesia, & quæcunq; irreuerētia rei sacræ est sacrilegium: lege naturæ sed tamē venialia sunt, quando modica irrogatur irreuerētia rebus, & locis sacris, vt comedere in ecclesia sine necessitate aliqua, vel ibi aliquando dormire sine necessitate excusante, secluso scādalo graui, quod forte posset oriri inter Indos nouiter cōuersos, si viderēt Hispanos in ecclesiis eorū noctu cubare. Secūdò dicimus secūdū Met. loco citato, nō hinc infertur: quia irreuerētia committatur in loco sacro per omne peccatū ibi cōmissū, ꝙ omne peccatū in tēplo cōmissum, cum tali circunstātia sit necessario in cōfessione explicandū: quia si quis obmurmurauit, vel iurauit in templo, satis si hæc cōfiteatur peccata: quia solum hæc circunstantia scilicet, ꝙ talis culpa sit commissa in templo explicanda est in illis quatuor casibus, & vbicunque peccato esset directe cōtra sanctitatē, & immunitatem loci sacri, ita Canus, & Meti.

¶ Sed circa secundum casum de effusione sanguinis, per quam violatur ecclesia, quia hæsitauit aliquis: qualis esse debeat, & in qua parte ecclesiæ, respondeo dicendum, primò ꝙ effusio sanguinis, per quā violatur ecclesia, debet esse illicita

cita

cita, & voluntaria, & enormis. Etenim sanguinis effusio modica secũdũ Sylue. non violat, neq; effusio sanguinis facta à se defendente in ecclesia cum moderamine in culpatæ tutelæ: quia non fuit iniusta effusio, & qualis sit enormis effusio, arbitrio ordinariorũ, id est, episcoporũ in hoc astabitur. Pro satisfactione ad secũdã partẽ quæstionis dicimus ꝙ nõ cẽsetur violata ecclesia: si aliquis percussus extra cęmeteriũ & ecclesiam, statim introgressus ecclesiam ex illa percussione manãtẽ sanguinẽ instillauerit, vel effuderit in ecclesia: sed è contra bene violatur ecclesia, si aliquis percussus est in ecclesia vulnere statim effundente sanguinẽ, etiã si quia manu retinuit sanguinẽ nõ cecidit in solo ecclesiæ, sed statim, quia egressus est, sanguis effususs extra locũ sacrũ. Dicimus tertiò, ꝙ si talis sanguis effusus est in cryptis subterraneis ecclesiæ, vel in tecto ecclesiæ extra non violatur ecclesia, quia talis effusio non cẽsetur facta in ecclesia, per ecclesia intelligimus authoritate ep̃i locũ destinatũ ad celebrãdũ ordinarię, & in capellis vnũ corpus faciẽtibus cum ecclesia, vt mẽbra faciunt cũ corpore, si effundatur sanguis, violatur ecclesia, nõ tamẽ si in cęmeterio etiã cõtiguo ecclesiæ ne accessoriũ trahat ad se principale, deniq; notãdũ cõtra alios, ꝙ ex effusione sanguinis alicuius hominis sancti puta martyris illicite facta à tyranno intra ecclesiã violatur ecclesia: quia licet illa effusio sanguinis ex parte martyris patientis fuerit sacra, sed ex patte tyranni fuit sacrilega.

¶ Circa tertiũ casum de pollutione facta in loco sacro, quia multa perstant dicẽda, ne inculcemus quæstiones, hoc ordine procedamus. primò quærẽdo ex qua pollutione violetur locus sacer. Cui quęstioni statim facimus satis dicẽtes, ꝙ pollutio ecclesiam violans est, quæ fit in vigilia. Secus, si fiat in somnis etiam si fuit mortalis in sua causa, præsertim quoniam extra vigiliam non fuit procurata, vt obueniret postea dormienti in ecclesia.

¶ Accedit & alia præcipua quæstio, scilicet an concubitus viri cũ propria vxore in ecclesia, sit species sacrilegij necessario confitenda. Sunt igitur doctores, qui hoc absolutè nota sacrilegij dãnẽt, vt Canus in sua relectione. Sunt alij, qui hũc cõcubitũ, si fiat sine cõtemptu loci sacri, à culpa sacrilegij saluant. Sunt rursum alij intermedij intermediam sententiam tenentes: qui variè distingunt, Alij ex his astruunt, quod si reddat vir ibi debitum vxori, cum ibi diu necessario

fit

sit permansurus, ne à iustitia capiatur, vt adulterium vitet in vxore non est sacrilega redditio: quia fit ne Deus alias mortaliter offendatur, sed isti negãt hoc tali viro licere ad euadendum crimen pollutionis in se præ fragilitate: quia in se aliis remediis potest id periculi vitare, & penes illum est id cauere. Alij dicunt id illi licere multo magis ad vitandum peccatũ proprium: quando difficillimè alias vitabatur: quia magis tenetur consulere animæ propriæ quam vxoris, & qa sine contẽptu loci sacri facit, & potius ex timore offendẽdi Deum alias mortaliter, & quidem omnes apparẽter vidẽtur loqui, sed variè, sicut apparenter locutus est Victoria, qui distinxit sic, ꝙ si diutinè talis permansurus necessariò est in ecclesia, vt in necessitate obsidionis, vel confugiendi ad illã, tunc propter prædictos fines excusantes posset licitè. & reddere debitum vxori, & ab illa exigere. Alias si per parũ temporis sibi in ecclesia erat permanendum, minimè.

¶ Igitur inter varias sententias, illa Soti in quarto, quia rationabilior est, mihi magis perplacet, quæ in his consistit punctis. Primò, ꝙ nisi violatio ecclesiæ legitimè constiterit, idest per notorietatem, quæ nulla possit tergiuersatione celari, aut per legitimam, & publicam probationem, vel sententiam in conuictum auctorem violationis, non est à celebratione in ea abstinendum secundum Scotum. Secundo dico, quòd tales confugientes ad ecclesiam, ibique necessario permansuri deberent in adiacentibus turribus, vel cameris extra ecclesiam, coniunctis tamen ecclesiæ cubare, vbi si interdum rem cum vxore haberent, non esset sacrilegiũ mortale cum non pollueretur ecclesia. Tertiò dicimus cũ Soto, quòd si nullus locus superfit confugæ ad ecclesiam, ad dormiendum nisi intra ecclesiam, si aliquando secretè, aliqua nocte, de foris veniente ad illum inuisendũ sua vxore, propter prędictos fines sine contemptu loci cũ ea rem haberet, neq; esset mortale sacrilegium, nec necessario confitendũ, si autem in publico ambo coniuges in ecclesia cubarent, talis concubitus cum esset publicus, non excusaretur à sacrilegio mortali necessario confitẽdo, cũ per illũ violaretur ecclesia.

Q6.5. ¶ Cæterum, quia de copula carnali in ecclesia habita nõ est dubium, quin sit sacrilegium necessario confitendum, de aspectibus, & colloquiis ibi interuenientibus inhonestis, & libidinosis. & de osculis. & tactibus turpibus, & impudicis, quia non est de his omnimoda cõuenientia inter doctores,

à nobis

à nobis dubitari merito potest, an circunstantia ista loci sacri, quæ his actibus inhonestis accidit sit necessario in confessione aperienda. Igitur ad quæstionem cum Cano in Relect. de pœnit. præmittimus primo ꝙ qui existens in Ecclesia, vult seminare extra ecclesiam, aut furari, aut occidere talis circunstantia. s. ꝙ habuerit istam volitionem in ecclesia, non est necessario in confessione pandenda.

¶ Secundò dicimus cum Cano, ibi, quod neq; aspectum turpem, neq; sermonem turpem, in ecclesia accedentẽ non est necesse exprimere. Quia non ita apparet mutare speciẽ ratione alicuius prohibitionis ecclesiæ expresse, neq; in his talis circunstantia videtur aggrauare notabiliter, tametsi Syluester verbo confessio. 1. §. repugnare videatur.

¶ Sed quid dicendum erit de tactibus turpibus. Respondemus planè quòd tactus ij præsertim in partibus inhonestis, quia de per se ordinantur ad copulam, quæ ecclesiæ lege est prohibita, videntur ad eam speciem sacrilegij proximius accedere. Quare de his loquendo sentio cum Syluestro ꝙ si interuenerint in ecclesia est circunstantia in confessione exprimenda. Nam licet, cum comitanter se habuere isti actus cum copula habita in ecclesia sufficiat habuisse copulam in ecclesia, cum tali muliere significare, tamen illi tactus cum per se soli sine copula contingunt in ecclesia, circunstantia loci simul cum ipsis confessori significanda est. Quia licet ante ex mente Nauarri, & omnium dictum sit, oscula, & tactus antecedentes & immediatos ad coitum, nõ esse necesse confiteri, sed solũm coitum, intelligitur tamen hoc quando tales tactus, & oscula sunt via ad coitum. Quia si accidit interruptio, quia noluit consummare aut quia mutauit sententiam, & post horam, vel statim voluit iterum consummare: tunc tactus, & consummatio duo essent peccata distincta distinctè explicanda, etiam si contingerent in ecclesia cum his circũstantiis quod est quotidianũ inquit Nauar. hoc fieri etiam extra ecclesiam & à doctoribus est parũ animaduersum, ita Nauar.[c] Qõ. 6.

¶ Sed quid de choreis in ecclesia præsertim inter personas suspectas, viros, & mulieres, vbi solẽt sibi inuicem stringere manus, aliaque signa leuitatis ostendere. Dico cum Armilla [d] si fiant in ecclesia, vel in loco sacro magis videtur mortale, quam veniale propter contemptũ præcepti, aut irreuerẽtiam Dei, cuius domum decet sanctitudo. Secus esset Qõ. 7.

c *Sum. lati. cap. 6. nu. 17.*

d *Armilla verbo chorea.*

si in heremitorio rurali vbi causa deuotionis & recreationis tota cognatio cōuenit secluso scandalo & inhonestate procul pulsa, sine contemptu Dei, & loci, cessante, vel non extante præcepto prohibitiuo prælati in contrarium aliquam choream ibi ducerēt consanguinei inter se: nam tunc nō auderem id facti damnare ad mortale Sed de his plura in materia de ludo restant dicenda sicut dicemus esse mortale inter diuina officia Paschatis, Natiuitatis, in matutinis loco benedictionis effutire turpia dicteria Hispanicè dicta *pullas*. Sed de cantibus turpibus, & pulsationibus in musicis & organis lasciuū quid sonantibus, & ad inhonestatem pertinēs, quomodo sit mortale in prælatis talia inter diuina officia sustinentibus, cum ex officio talia teneantur potius arcere: dicemus postea, & de cæteris vulgarib. hæc in ecclesia exercentibus, quādo ante monitionē possint à mortali excusari, & quando non, ibi in materia ludi nobis dicendum erit copiosius & amplius. Vide circa hoc Caieta.[e] Denique nota cū Nauar.[f] In prædictis. 4. casibus de effusione sanguinis, pollutione, furto, ꝙ etsi existentes in ecclesia extra cupiunt ista facere, istam circunstantiam loci sacri, confiteri non tenentur, bene tamen tenerentur eā exprimere confitendo, quando existentes extra ecclesiam, in ecclesia voluere ista committere, vt memini me prædixisse.¶ Perpendendum est etiā quod ex sepelitione quoque hæretici, vel excommunicati etiam violatur ecclesia quare exhumandi sunt, quando ossa eorum ab ossibus aliorum fidelium possunt discerni.

e *Caieta. verbo organa.*
f *capit.6. nu.9.*

CAPVT XXXIIII.

Quibus auxiliis & mediatoribus, & mediatricibus in peccato, de circunstantia finis, de circunstantiis leuibus, de circunstantia recidiui in peccatum an sit confitenda.

IAM ad tertiam circunstantiā accessimus examinandā, quę est de auxiliis, quibus perpetratum est peccatum, de qua circunstantia quærimus primo, vtrum sic notabiliter aggrauet, ꝙ sit necessario confitenda. Igitur respondet Medina[a] ꝙ circunstantia hæc in duobus casibus peculiariter aggrauat, atque in confessione explananda est. Primò si instigauit, incitauitque aliquem ad opem sibi ferendam in peccato, & si ex tali incitatione subsequuta est ruina in tali persona, quæ ad

a *Med. in instruct. fol. 26. pag. 2.*

ad tale peccatum non erat animo præparata. Hinc sequitur quòd amasius, qui ad inescandã mulierem, cuius amore erat captus, quæsiuit mediatricis ad alloquendam eam, vt allecta colloquiis & muneribus, coitui nefario assentiret, quia gurges peccatorũ hinc solet emergere, confiteri debet Epistolas, nuncia, & munera, quæ gratia illam alliciendi misit, & quoties illa misit, & quot mediatores, vel mediatrices induxit ad similia dona & nuncia perferenda aut persuasionem faciendam. Sicut etiam ipsæ mediatrices, tenentur vices, quibus his functæ sunt officiis dicere, & ruinam fœminæ, quæ alias imparata erat & talibus intercessionibus deuicta acquieuit & statum vtriusque idest amasij, & mulieris inter quos mediauit mediatrix, etiam si mediauerit inter iam paratos, quia est fouere eorum scelus iam cœptum & malum statum. Sed aliqui confessores ex cupiditate cito finiendi, & expediendi cito pœnitentes parum curant ista percunctari etiam si probabiliter credatur pœnitens impegisse in ea.

¶ Secundò ista circunstantia notabiliter aggrauat casu quo princeps Christianus ad bellum, opẽ Maurorum infidelium, vel hæreticorum, sibi quæritauit ad delendos Christianos. Nam licet Machabæus dicatur petiuisse auxilium à Romanis infidelibus, id erat ad extirpãdos hostes infideles religionis Dei veri peruersores & non ad delẽdos veros Dei cultores, sed sine periculo eorum, & ad eos cõtra hostes protegendum. Ad hunc casum reducitur quando talibus extraordinariis industriis & viis vsus est ad peccatum, quod arbitrio sapientũ & prudentũ videntur notabiliter aggrauare.

¶ Iam sequitur agendũ esse de quinta circunstantia: quæ est circunstantia finis. Verbi gratia qualem finem respexit, qui ad actum malum perpetrandum est motus. Quoniam si aliquis huius rei gratia vtrum alicuius mulieris occiderit, quo ea potiretur, circunstãtia hæc finis in confessione venit prodenda: quia, quãuis ibi non interuenerit nisi vnus actus homicidij, reperiuntur tamen ibi duæ malitiæ distinctæ. Est etenim secũdum Aristotelem ille talis, & homicida, & adulter taliter q; præcipua malitia desumitur ex intento fine, ac perinde hic magis adulter quam homicida reputatur.

¶ Porrò ab hoc loco non videtur aliena hæc quæstio de qua dissentiunt Sotus, & Syluester vtrum qui confessus est propter inanem gloriã principaliter, ista circunstantia finis mali idest vanæ gloriæ, sit in alia confessione necessariò declaranda. Qõ. 1.

claranda Syluester affirmat quòd cõfiteri eam certè tenetur. Sed nos dicimus cum Soto, quòd ad id non tenetur.[b] Nam talis confessio valida est & fructuosa, & impletiua præcepti. Secus est inquit Sotus si propter mortalem finem confessus fuisset, quia tunc cum deesset dolor, & propositum absolutum cauendi talem malum mortalẽ finem, valida non esset.

b Sylue- ster verbo confessio. §.7.

Qõ.2. ¶ Iam de sexta circunstantia quæ dicitur modus disserendum venit, scilicet, quis modus seruatus fuit in peccando sicut verbi gratia. Si aliquis non solum præoccupauit alienum secretè sed rapiendo illud violenter, tunc non est furtum, idest, sola acceptio alieni sed est rapina, quia vi, & violentia sibi rapuit alienum. Circũstantia vero hæc necessario est in confessione detegenda, quia in contemptum & iniuriam grauem redundat Domini rei, aut eius legitimi possessoris.

¶ Rursus ad hanc circunstantiam licet nõ tam aptè quadret puto reducendum illud, quod ait Sotus in 4. quòd circunstantiæ: quæ quodammodo factæ, apparent leues, & non notabiliter aggrauantes licet ob id non sint de necessitate confessionis, tamen sepissimè consilium est vt ait Diuus August. in Cano consideret: vt quasdam ad rem pertinentes explicet, vt si in die præcipuo festi scandalosum peccatum quis fecit, vt tempore verbi gratia 6. feria sanctæ hebdomadæ, aut si occidit virum sanctitate, literis, aut nobilitate insignem, aut ex leuissima causa, eum interemit, aut si furatus est ab illo, qui egestate laborabat, & alia huiusmodi. Sicut etiam Nauarrus[c] quòd circunstantia personæ vt prælati, vel docti viri vel dignioris religiosi, non est necessariò confitenda nisi, agat talis contra votum vel cõtra statutum voto firmatum vel officium vt cum religiosus fornicatur. Secus est si religiosus blasphemet non tenetur in hoc peccato se religiosum esse explicare nisi ratione scandali.

c Sum. la. cap. 6. nu. 10.

d Canus in sua re- lect. de pænitentia.

Qõ.3. Huc etiam iuuat aduocare & illam quæstionem de recidiuo peccati quæ peculiarem difficultatẽ habet. Nam in ea non sibi satis constat doctores. Nam Canus[d] tenet recidiuũ in peccatum non necessariò esse confitẽdum, neque Diuum Thomam sensisse necessariò fore confitendum: nisi quando ingratitudo recidentis in peccatum specialis culpa est, quã quam optimum consilium est recidiuum & peccandi consuetudinem explicare sacerdoti. At Syluester[e] & Sotus partem tuentur contrariam cum certis limitationibus.

e Sylu. in rosa aurea in quæstionibus impertinentibus. Sotus 4.

¶ Igitur

¶ Igitur ordine congruo puto ſic ad quæſtionem reſpondendum primò ꝙ quando recidiuum in peccatum, & eius iteratio eſt cum contemptu ſpeciali Dei remittentis peccatum, & eius remiſſionis, neceſſario eſt tunc in confeſſione explicandum. Hæc ſententia eſt Cani & à nemine negatur, quia tunc interuenit ſpecialis ingratitudo in re graui contra benefactorē & eius beneficium vt ait D.Th. 2.2. Sed hoc peccatum nō contingit vt videtur niſi in præſcitis, obſtinatis, ac deſperatis. De quibus eſt dictū, peccator cum in profundum peccatorum venerit contemnit.

¶ Secundò addimus quòd etiā quando in conſuetudine nequam, reiterationeq́; peccati interuenit contemptus interpretatiuus eſt circunſtantia neceſſario confitenda. Verbi gratia quando voluntas ita effrænatè vult peccare, ac ſi non eſſet lex humana, aut diuina, licet formaliter non contemnat leges. De quo nemini eſt dubium quin ſit confitendus, ſcilicet, quando in affectu peccandi ita ſe habet ac ſi leges illæ non eſſent. Patet in noſtris cōſtitutionibus nō obligantibus nos ad culpā niſi ex contemptu; contingit peccare ſic, ex iſto contemptu conſtitutionis interpretatiuo neceſſario confitēdo. Secus eſt ſi religioſus noſtrarū conſtitutionum ordinis prædicatorum, tranſgreſſor aſſiduus, non ſic haberet corruptum affectum ad ea, quæ ſunt ſuæ conſtitutionis, quia vellet ea ſeruare, ſed in opere præ ſua fragilitate ex aliqua licet inſufficienti cauſa, ſed apparenti ita ſe haberet ad illa, ac ſi haberet affectū corruptū: quia tunc tantum eſſet hæc ingratitudo generalis non neceſſario confitenda.[f]

[f] *Hæc recenſent Ioh. à Pēna in ſuis ſcriptis & Bādelus,*

¶ Tertiò aſſerimus cum Soto, & Medina, ꝙ licet circunſtantia recidiui & reiterationis peccati non ſemper ſit confitenda: quia regulariter ingratitudo generalis quædā tantum eſt, tamen in caſu particulari neceſſariò venit confitenda, verbi gratia in caſu particulari, quo quis pœnitens de grauiſſimis peccatis ſæpe ſæpius repetitis, in confeſſione ſæpiſsimè à Deo obtinuit veniā, & à grauiſsimis & præſentaneis periculis, in quæ ratione illorū coniectus erat à Deo liberatus eſt, quaſi miraculosè, & ſimul cum hoc adiecit iterum, atq; iterum Deum, ac tam inſignē benefactorē offendere, profectò, vt bene ait Sotus tunc iſta circunſtantia recidiui & iterationis offenſæ grauiſsimæ Dei, confitenda eſt, quia notabiliter aggrauat: quia inſignis ingratitudo & contra inſignem benefactorē, & contra egregiū beneficium eſt,

¶ Præterea de recidiuo sciendum superest an de eo interrogatus pœnitēs à confessore teneatur respondere, an verò satis sit sit repetitū peccatum cōfiteatur absq; eo, q̄ re vellet antea fuisse à se pluries cōmissum, & pluries cōfessum,& in confessione remissum, quæstionem hanc discutit Syluester rosa autea in quæstionibus impertiuentibus per hæc dicta, quorum primum est, quod ex mente D. Tho.[g] tenetur quis cōfiteri recidiuum peccati non solum in generali, sed etiam in speciali indirectè, quantum sibi videbitur expedire, scilicet quantum ad illud sine quo non potest debitum remedium adhiberi à confessore peccatis suis assuetudine inueteratis,& hoc rationabile est prorsus.

g In 4. d. 22 q. 11. art. 4.

¶ Secundū eius est dictum, si aliquis pœnitens antea assuetus peccare,& habere rē cum aliqua fœmina,& iam omnia peccata præterita confessus est, & post hæc reincidit, si simul iā est certus, quod iterum non relabetur cū illa, ex aliqua nouitate: quia iam illa nupsit, vel illinc in aliā patriam longe discessit, vel quia aliter sufficiens remedium appositū est: nō tenetur confiteri recidiui circunstantiā, neq; antiquā peccandi consuetudinē cum illa iam confessam, quia cessat necessitas, cum remedium sit appositū, & quia licet peccatū illud iteratum post cōfessiones præteritas sit grauius in habitudine ad peccata præterita, ista tamen grauitas non est essentialis, nec notabiliter semper aggrauans, nisi in casu supradicto à Soto, vnde extra istū casum Soti, vbi alias iā cessat periculum, neq; etiā ad interrogationem confessoris tenetur pœnitens de recidiuis circunstantiam respondere.

¶ Hic etiam sciscitabitur aliquis an peccare cum fiducia obtinendi veniā per confessionem sit circunstantia aggrauans necessariò confitenda, nam certè videtur, quòd assumere bullā cum intentione se absolui faciendi à casu reseruato peccati, quod molitur facere, sit circunstantia necessario confitenda, propter grauem abusum bullæ. Respondetur nihilominus cum Nauarro[h] quod secundum Caie. contra D. Bonauent. talis circunstantia non est aggrauans, sed minuens, quia peius esset sine spe, & proposito pœnitendi, peccatum fuisse aggressum. Et ad obiectionē in contra dicitur quod ibi licet propositum absolutionem obtinendi à reseruato peccato non aggrauat, tamen est abusus priuilegii quando sumit bullam, vt occasionem ad peccandum, ideoque illam assumit alias non peccaturus vt peccet

h In Sū. lat. cap. 6. num. 4.

propter

propter abusum priuilegij priuilegium bullæ ei in hoc non valet: secus si postquam bullā sumpsit cum alias esset paratus peccare cum confidentia obtinendi absolutionem per illam peccaret, quia tunc ei valet quia peius esset secundum Caiet & Nau. si sine proposito pœnitendi & obtinendi absolutionem peccaret.

¶ *De circunstantia temporis, de circunstantijs circa peccata carnalia, de circunstantia cum filia confessionis aut cum fœmina infideli, aut cum vxore menstruata, aut cum affine sibi facta.*

CAPVT XXXV.

CIRCA circunstantiam temporis habituri iam sermonem dicimus primò cum Metina [a] quod circunstantia hæc regulariter non est necessaria explicat in confessione: nisi casus contingeret eiusmodi in insigni die, vt si in feria sexta sancta parasceue vbi Christus passus in cruce repræsentatur pro peccatoribus, tunc pœnitentibus se se flagellantibus occisus: aliquis enorme peccatum patrasset, quia in hoc casu inquit Metina circūstantia illius modi quia aggrauat: est cū tali peccato enormi cōfitenda. Similiter dum quis pœnitens pergit ad adimplendam pœnitentiā denuo offendit Deum grauissimè. Nā certè videtur hæc notabilis ingratitudo. Sed in aliis casibus secundum Metinā, circunstantia temporis non videtur necessariò confitenda. Sed ne nitamur solum in hac parte in sententia Metinæ, audiamus Nauarrum qui [b] ait, circunstantiam temporis nō esse confitendam necessariò se multis fundamentis confirmasse [c] respondendo totidem aliis oppositis: & in hoc sequutum se Caietanum ait summa verbo dies festos resolutumque Syluestrum [d] doctissimos quosque ordinis Dominicani in hanc opinionem conuenisse, quibus accessit Almainus. Excipit tamen Nauarrus ab hac opinione negatiua duos casus, primus est quando per peccatum commissum in festo intendit facere manuale opus prohibitum fieri illo die. Vt si die tali cogeret sartorem conficere vestem amicæ, quia eam inuisurus est sero in illo festo, & delaturus vestem ad illam. Secundus casus est quando per tale opus intenderet violare festum. Idem dicendum est de circunstantia diei orationi vel ieiunio consecrati, scilicet, quod non sit necessaria confitenda. Est tamen contra Scotum & Gabrielem. Sed vt ait Canus neque Origenes [e]

a *In sua Instruct. fol. 27. p. 1. & 2.*

b *Cap. 6. num. 9.*

c *In cap. consideret à nu. 17. vsque ad 40.*

d *Verbo circūstātia. q. 3. & verbo Dominica dies. q. 5. & in rosa aurea casu. 63.*

e *Orige. Homil. 18. super num.*

f Amb. in 13. c. Luc. Euang. g Hier. in Esaia, ca. 56. ar. 58. h Aug. 119. ad Ianuariũ.

neque Ambrosius [f] neq; D Hier. [g] neque D. Aug. [h] contrariantur isti sententiæ nostræ quam tenet Sotus, Canus, Metina: si sensum istorum ecclesiæ doctorum D. Aug. Hieron. Ambrosii, non verba sectemur. Sed neque frater Iosephus modernus Scotista nobis aduersatur, quia nobiscum conuenit. At si frater Antonius Cordubẽsis in suo quæstionario nobis aduersari videatur: subtrepide tamen, quia sic concludit. Forte talis circunstantia temporis festi solum constituit malitiam venialem, vt concordentur inquit doctores. Sed ratio potissima nostræ negatiuæ sententiæ est illa D. Thomæ, scilicet, quòd violatio loci sacri, est expressè prohibita per ecclesiam in supradictis casibus. At de violatione temporis per aliquod peccatum tunc commissum, nulla est ecclesiæ specialis ordinatio. Cuius differentiæ congrua ratio est quam tradit D. Thomas, scilicet, quia locus sacer cum sit magis corporalis, quam tempus sacrum, non ita violatur tempus sacrum per aliquod peccatum tunc tẽporis commissum; sicut sacer locus contaminatur. Secunda ratio est. Quia si quæ authoritates, aut sanctorum aut scripturæ de sanctificando diem festum videantur sonare in contrarium, sed vt bene aiunt nostri Thomistæ, ad finem cultus festi pertinet, scilicet, tunc à peccatis abstinere At finis non semper est de substantia præcepti, neq; secundũ veros Theologos vt ait Met. loco citato cadit sub præcepto.

¶ At verò secundam considerationem temporis quoad perseuerantiam in peccato dico, attendendam esse Quia si sit notabilis, iã diximus in confessione esse declarandam secundum Metinam vt si colloquia inhonesta habuit quis cũ fœmina per tres, vel quatuor horas, per tot explicaturus est istud continuasse peccatum. ¶ Tandem attendito lector q; secundum Nauarrum [i] peccatum operis non est circunstantia tam propriæ volitionis eius interioris. Quia potius est perfectio & consummatio impletiua malę volitionis interioris, & ideo post confessionem si accidat eius consummatio per exterius opus talis consummatio est confitenda sicut antea diximus extensius.

i Sum. la. 6. o. nu. 2.

¶ Cæterum quia multæ sunt circunstantiæ circa peccata carnalia luxuriæ; quæ mutant speciem, & nonnullæ, quæ videntur aggrauare, indebite faceremus, nisi sigillatim de singulis, quæ specialem difficultatem habent, sermonem haberemus. ¶ Præmittimus igitur primò secundũ D. Tho. [k] species

k 22. q. 54.

species luxuriæ esse fornicationem simplicem, adulterium, incestũ, stuprum, raptum, & vitiũ contra naturã. Simplex autẽ fornicatio est quando solutus cum soluta miscetur, adulterium autẽ quando alter vel ambo sunt matrimonio iuncti. Vbi aduertit Nauarrus[1] ꝙ coniugatus si rem habuit cũ alia coniugata cum altero, non satis est ei in confessione se accusasse ꝙ cõmiserit adulterium, sed explicare opus habet, quòd cum ipse esset coniugatus cum vxore alterius se commiscuerit. Quia duplex hic commissa est malitia, & cõtra propriam vxorem, & contra maritum alterius. [1] Nauar. c. 6. nu. 9.

¶ Incestus verò est concubitus, qui inter consanguineos, vel affines cõmittitur. Vnde cũ duplex sit affinitas vna carnalis, quæ contrahitur per matrimonium, & alia spiritualis, quæ contrahitur per baptismum vel cõfirmationem, siquis cum consanguinea vxoris coierit intra. 4 gradum, hæc circunstantia, & gradus explicandus est in confessione Similiter quando rẽ habuit cum consanguinea vxoris, nõ tenuit matrimoniũ, si hæc copula præcessit ad illud. Si autem post matrimonium talem copulam habuit, quia quantum est ex parte sua impeditus est propter hoc statuto ecclesiastico petere debitum ab vxore, si petat debitũ ab vxore cum ipsaq; rẽ habeat ante obtẽtam super debiti petitione dispensationem est circunstantia necessario confitenda: scilicet, ꝙ cum habuerit post matrimonium rem cũ sorore vxoris petierit ipse debitum ab vxore, quæ circunstantia videtur reduci ad speciem incestus. Secus est si in hoc casu ad petitionem vxoris innocentis redderet ei debitum.

¶ Adde verò quòd qui habet rem cum vna sorore si post ea habeat rẽ cum alia consorore, in confessione copulæ habitæ cum secunda sorore secundo cognita idest, post primã circunstantiam explicare tenetur, scilicet quòd cum habuisset prius rem cum vna sorore, cõmixtus sit eius consorori, porrò propter præuiam cognationem spiritualem. Qui iuxtà nouum decretum Concil. Trid. intra gradus paternitatis, & filiationis spiritualis, vel cõpaternitatis spiritualis cõtractæ in confirmatione, vel baptismo, se cognouerint carnaliter, tenẽtur & hanc circũstantiã in confessione ꝓpalare.

¶ At hic iam non modicum dubium occurrit, scilicet, an qui rem habuit cum filia confessionis teneatur hanc circunstantiam explicare. Respõdetur primò quòd intra confessionem confessorem solicitare fœminam accedentem ad

confitendū, iam res ipsa tam perhorrida est, & tam cōtraria sanctitati sacramenti, vt non solum sit circunstantia à confessore sic solicitante confitenda: sed si hoc denuncietur inquisitoribus, sicut sub excōmunicatione latæ sententiæ fœminæ sic sollicitatæ iussæ sunt illud inquisitioni sanctæ denunciare: punietur grauiter confessores, qui in hoc deliquerint iuxtà sui criminis enormitatē. Sed quid si confessor intra confessionē pœnitētem adolescentulum sic ad peccatū nefandum sollicitauerit, dico ꝙ grauior est hæc circunstantia. Quare in confessione similiter est explicanda. Sed an res sit, quæ punienda veniat per inquisitores: ipsi iudicent, & videant, & in dubio an eorum edictum & hunc casum rarum comprehendat, talis casus si contingat videtur denunciandus, quia similiter, imo multo magis hic sacramentum pœnitentiæ dehonestari videtur, & quia ipsi inquisitores arbitrabuntur an cognitio huius casus ad suū attineat tribunal.

¶ Secundò respondendo directè dicimus ad casum, quòd secundum omnes doctores, confessores qui suas filias confessionis carnaliter cognouerint, istā circunstantiam explicare tenentur. [m] Syluest. Papa quoq; docens admonet vnūquemq; sacerdotem, vt nullus causa fornicationis ad suam pœnitentialem accedat, quia scriptum est omnes quos in pœnitentia accipimus ita filij nostri sunt: vt in baptismate suscepti. Quapropter hoc scelus si quis perpetrauerit non solum dignitatis honorē amittat, verum etiā vsq; ad exitū vitæ suæ iugi pœnitentiæ se subdat. Et in tribus capitulis vltimis æqualis iniungitur pœnitentia, scilicet, quòd 12. annis per orbem discurrent & 16 si fuerit Episcopus & postea recludantur in monasterio.

[m] *Per pœnitētia ei indicitur, qui spiritualē filiā Baptismi & ei qui pœnitentialē filiā violare audet* 30. q. c. omnes.

¶ Affine est huic materiæ aliud dubiū, scilicet, an cognouisse fidelē nunc fœminam verbi gratia Indicam antequam cōuertatur, & baptizetur sit circunstantia necessariò confitenda, & quidem quod inter tales matrimoniū valide contrahi non possit perspicuum est, cum hoc pertineat ad impedimentum disparitatis cultus, quod est impedimentū dirimens. Sed an concubitus Christiani cum tali infideli sit circunstantia notabiliter aggrauans, & necessariò confitenda: id reuocamus in dubiū. Et licet nullum doctorē repererim de hoc casu expresè loquentem, arbitror sub aliorum iudicio quòd talis circunstantia est confitenda. Primò quia inter Indos infideles: inter quos sum etiam versatus vt

in

in nouo regno Granatenſi communis animi conceptio inter Hiſpanos illic exiſtentes eſt commixtionem illam carnalem cum fœmina Indica infideli nefandam eſſe cenſeré, quare ſi Hiſpani aliquas hiuſmodi fœminas bello, vel aliter cœperant, ſtatim eas baptizari curabant, ne ſi cum illis ante baptiſmum earum, commiſcerentur, male audirent, aut punirentur: aut vt grauius peccatum effugerent, quod cum infideli coeũdo cõmittere ſe cẽſebant. Secũdò quia cũ ex tali cõcubitu cum indica infideli generatur proles, vel abſconditur vel regulariter à matre infideli infideliter educatur, & cum periculo ſalutis prolis, & vltimo, ſi aliquis eſt quem hę rationes non conuincunt ſaltem ratione ſcãdali infideli in copula dati, talis circunſtantia eſt confitenda, nam Indi, & fœminæ infideles Indicæ tales ſunt taliſque genij vt facile fragilium patiantur à fidelibus ſcãdalum. Nam ſunt veluti quædam ſimiæ, agunt quę nos vident agere, nihil curant de offenſa Dei, de qua vident Chriſtianos non curare, & tandem propter Chriſticolas illic degentes ſic ſi ſcandaloſe viuant dicit Dominus illud prophetæ, nomẽ meum blaſphematur per vos inter gentes, & tãquam nebulones Chriſtianos reputant Indi: dum vident eos docere quòd ſecundum ſuam legem non licet fornicari: & aliunde eos fornicari vident paſſim cum fœminis infidelibus. Et circunſtãtia hæc multo acrius pungit ſacerdotes illic cum fœminis Indicis incontinentes. Quia duplo gehennæ filias eas ſuo ſcandalo faciunt, dum ad talia inhoneſta cõſentienda audaciores eas reddunt.

¶ Verũ quia iam de circunſtantia affinitatis carnalis cœptum eſt agi & quia ab aliquibus vidi dubitari an cõcubitus cum propria conſanguinea, ſcilicet, cum propria ſorore aut conſobrina taliter impediat petitionẽ debiti ab vxore, quod ſi petendo cõmiſceatur vxori, teneatur iſtã circunſtantiam confiteri. Quia iſtorum caſuum non eſt hic proprius locus perfunctoriè quatenus faciunt ad rem præſentem de eis dicimus primo cũ Soto in 4. ꝙ cõcubitus cũ propria cõſanguinea viri, nõ impedit virum à petitione debiti ab vxore.[n]

¶ Secundò perfunctoriè adiicimus de cognatione ſpirituali, ꝙ ſi quis in neceſſitate, vbi non erat alius, qui baptizaret, baptizauit propriũ filiũ periclitantẽ, aut ex ignorãtia inculpabili illũ tenuit ad baptiſmũ, non impeditur à petitione debiti, quare ſi petens ab vxore, cum ea rem habet: non eſt,

n *Ratio eſt quia per talem copulã nõ contraxit affinitatẽ cũ vxore atque hec expreſſe prohibuit ius niſi quãdo habita eſt copula cum conſanguinea vxoris in quarto gradu.*

o Hoc probatur.30. quaestio. can.ad limina. est circunstantia necessario confitenda.°

¶ Deinde ac essoriae ad praedicta inuestigare pergimus adhuc vtrū casu,quo aliqua vouit virginitatem seruare , si post votum eam per copulam iam amisit si tans iā amissa virginitate,ad viros accessus carnales habeat, illos confitēdo , teneatur istam circustantiam voti virginitatis confiteri,& videtur quod non , quia ipsa vt verba voti eius soluere,non promisit,nisi virginitatem seruare,quam iam impossibile est seruare cum illam iam amiserit. Respondetur nihilominus cum Soto , quod quia vis obligationis votorū ex intētione pendet.Si ista per illa verba, quibus virginitatē perpetuam seruare vouit,solū intendit à prima Venere violante integritatem carnis abstinere,iam post primam copulam virginitatis expultricem:si accessus vlteriores ad viros habeat:non tenebitur circunstantiam voti confiteri.

Qō 4.

¶ Secundò Sotus ait,cui accedit frater Iosephus , quod si per talia verba , & per tale votum fuit animus non solum à prima Venere abstinendi , sed ad perpetuā castitatem se voto astringendi:tenetur tunc in omnibus transgressionibus carnalibus,hanc circunstantiam voti,confitendo explicare, sed quid si anceps sit quo animo vouerit : seu qua intētione an illa prima praecisa, an hac secunda non praecisa.Respondetur,quod quia verba ista ex communi animi conceptione,scilicet voueo virginitatem, votū castitatis perpetuè sonant,indicendū est ei,quod tale votū seruet , donec dispensationē postulat super dubio hoc.

Qō.6. ¶ Iam neque obliuioni hic tradi oportuit,& illa quaestio. An reddere,& petere debitum à menstruata vxore sit circūstantia necessario confitenda.Et breuiter,quia quaestio haec alterius est loci,quatenus attinet ad praesentem quaestionē: dicimus cum Caietano,& Medina , & alijs Thomistis quòd talis circunstantia nullatenus est confitenda: quia tales cōiuges tunc reddendo & petendo suo vtuntur iure,& quia secūdum Caietanum tunc natura,seu vulua mulieris tempore menstrui vacat expellendis corruptis , aut superfluis sanguinis humoribus: quare tunc raro concipiunt foeminae dū sunt menstruatę,& quia si concipiunt non est hactenus visum detrimentum leprosae prolis inde nascentis, quod si sic aliquando nasceretur,id est praeter parentum intentionem, denique & si aliquando id noceret post , melius est prolific esse:quam omnino non generari,neque esse , quod si accessus

cessus ad mē- ruatam tam acriter in veteri lege puniebatur id erat, quia erat lex timoris, & figuralis, sicut etiam pœna mortis tunc plexus est qui collegerat ligna in die sabbathi.

¶ Postremo nec hanc quæstionem prætereundam censui, scilicet an pœnitentes, qui ex ignorātia culpabili, existimāt periurium pro seruanda vita hominis esse licitum, vnde nō confitentur illud peccatum, quia non putant se peccasse: teneantur istam circunstantiam peccati, taciti in confessione, in alia cōfessione confiteri, aut in toto confessio, vt potè inualida sit repetēda: quæstio est cuius meminit Canus in sua relectio Igitur respondemus cum illo primo, quod talis cōfessio facta ex ignorantia culpabili tali, non est inualida. Vt verbi gratia in casu posito, & in casu quo quis mercator aliquē contractum licere credebat, vel muliercula aliquam superstitionem censebat esse religionem ex culpabili quadam ignorantia, dum non sit adeo supina, & crassa, non arbitror, inquit Canus tam criticos, ac seueros iudices esse futuros, vt omnes horū anteactas cōfessiones iubeāt iterari, intrepide tenere possumus, inquit Canus cū Caie. huiusmodi confessiones repeti non oportere: nā secundū Canū cōtra Adrianum & fratrem Iosephum confessio ex negligentia etiam mortali non integra: dum talis negligentia non sit adeo supina & crassa, vt ex industria fieri videatur, non est iteranda, sed tantum defectus in alia confessione supplēdus est, & talis negligentia confitenda: quia confessio est integra ex intētione formali pœnitentis, quia & si illa ignorantia fuit mortalis, aut mortalis fuit negligētia, id tamē ipse ignorauit licet culpabiliter: non est igitur talis confessio iteranda ne iniiciamus laqueos animabus. Qō.5.

¶ Secundò dicimus ad quæstionē quòd licet in hoc casu talis confessio non sit repetenda, tamen illa peccata tunc omissa, & circunstantia talis ignorantię & negligentiæ est coram confessore exponenda.

CAPVT XXXVI.

¶ *Circunstantia de complice an sit explicanda: casu quo confessor non est alius, nisi qui eum statim cognosceret late disputatur.*

QVASI ad materię calcem illam reseruauimus celebratissimam quæstionem. Vtrum vbi non est alius legitimus confessor: nisi qui nouerit complicē, cognosceretq; Qō.1.

eum si circunstantiam complicis pœnitens, ei confiteatur, an tunc talis circunstantia sit in confessione celanda, vel detegenda. Et quidē quæstio hæc pro vtraque parte suos fautores habet,: pro parte affirmatiua habet fautores doctores antiquos, vnde videtur inter eos fuisse communis: pro parte negatiua, & suos defensores habet nempe Caietanū Metinam[a] & Nauarrum[b] Canus & Sotus inter hos mediāt, differenter tamen inter se.

a Metina in Instru. confess.
b Nau. in Sūma lat. cap 7. nu. 2.

¶ Partis negatiuæ potissima argumenta hæc sunt, primū est, quòd quādo eodem tempore duæ leges incompatibiles occurrunt: lex maior est anteferenda, sed lex de non scandalizando, vel de non infamando proximum præualet diuinæ legi positiuæ de integre confitendo, ergo cum infami complicis proximi nō tenetur quis in tali casu circūstātiam complicis etiam alias necessario explicandam confiteri.

¶ Secundum argumentum est, quia fœmina non tenetur explicare enormia peccata cum periculo probabili faciendi ruere confessorē, quando confessor peccaret non ex malitia, sed ex ignorantia, vel ex infirmitate: quia id esset cum detrimento salutis animæ confessoris. Ergo pari ratione nō licet in casu quæstionis cum detrrimento famæ proximi cōplicis, aliquem suum peccatum confiteri: quia non sunt faciēnda mala, vt eueniant bona.

¶ Tertium argumentum sit, quia secundum communem opinionem doctorum non tenetur quis in casu, quo aliter confiteri non potest, confiteri per interpretem, aut per scripturam, quia id fieret cum detrimento & periculo suę famę, quia sic posset suū peccatum cōstare apud tertium, scilicet, apud interpretem: ergo neque licitè poterit cum periculo, seu detrimento complicis circunstantiam complicis etiam mutantem speciem, seu aggrauantem notabiliter in confessione detegere: quia scriptum est, quod tibi vis, alteri facias, & quod tibi non vis, alteri non facias.

¶ Vt ergo quæstio suis numerus absoluatur primo præsupponitur, quod quando pœnitens habet alium legitimum confessorem, vel potest illū adire, vel potest confessio prolatari, nullatenus licet circunstantiam complicis alias necessariò cūfitendam cōfessori peruenturo statim ad notitiā complicis, cum iactura eius extimationis apud confessorē reuelare, quia solum in arcto necessitatis casu, vbi aliter fieri non potest, venit intelligenda quæstio, hac, præmissa,

notatione

notatione statuuntur conclusiones resolutiuæ quæstionis: quarum prima sit, reuelatio complicis in confessione fieri potest, si aliter non possit pœnitens confiteri speciem sui peccati, quando talis reuelatio creditur pro futura, & non obfutura complici. Hæc cōclusio talis est, cui credo nemo sobrius Theologus refragatur, quinimo neque ipse Caietanus qui concessit crimen graue alicuius posse personæ tertiæ prodi si talis persona peccatori prodito esset profutura, & nullatenus obfutura, immo & Nauarrus hāc tenet.[c] subiungendo rationem, quia inquit reuelatio criminis potest fieri profuturæ personæ, & non obfuturæ si præcesserit correctio, id est monitio, vel si nulla alias subsit specie correctionis criminosi, & patet, quia ista iactura est parua, & aliunde recompensatur dum ad eius profectum animæ detegitur & personæ non obfuturæ, sed perpetuo occultaturæ peccatum illud.

c Nauar. cap. 7. nu. 7.

¶ Secunda conclusio, quando complici ex tali reuelatione, si fiat in confessione de circunstantia complicis, nihil aliud incommodi sequetur, quā quod apud se tantū confessarius non tantam opinionem complice concipiet, sed tamē nō ob id aliter confessarius complici operit, poterit illā explicare. Hæc conclusio[d] pluribus authoritatibus fulcitur. Immò Nauarrus, etsi, ibi cap. 7 num. 4. & 5. videatur illam verbis negare, sed in exēplis hic à se appositis videtur quòd teneat eā cum Soto, sic eam limitante. Est in parte contra Canum hæc propositio, quatenus in relectione ait quod in articulo mortis, licet quidē in hoc casu circūstantiā complicis confiteri, non tamen in aliis cōfessionibus etiam de præcepto extra illum articulum, quem bene in hac parte redarguit Sotus, quia si secundum Canum, non licet detegere in vita, neque etiam licebit in morte, quia tunc tenebitur etiam consulere, immo multo magis honori, & famæ complicis, & quia si nulla ratio detegentē excusat in vita, neque etiam in morte excusare cum sufficiens erit. Sed iam hæc nostra cōclusio cōmunis, & antiquorū probatur primo ratione Pedracæ, quia in hoc casu talem circunstātiā complicis prodere, apud cōfessorē non obfuturum non est propriè infamare complicē, quia cū infamia, secūdū eius diffinitionem sit communis opinio sinistra de aliquo diuulgata apud multos, hæc reuelatio, quæ vni tantum fit, id est confessori celaturo non est propriè infamia, quod si aliqualis iactura est

d Hæc sententia est Soti in 4. est. Pedraca. sua Sū. est F. Ant. Cordub. in tractatu de casibus cōscien. q. 1. est tamē contra Met. fo 2. 67. Caiet. & Nauar rū c. 7. nu. 8.

ſecundo confeſſori non tantũ licet:ſicut extra. Hæc eſt Soti in 4.aſſerentis pro ratione,ꝙ propter dignitatem, & neceſſitatem confeſſionis:ne fiat odioſa, non tantum licet intra illam,quam extra illã reuelare.Quod autem id criminis extra confeſſionem,puellæ prodere liceat,probat:quia ad protegendam ſuam virtutem poteſt quis detegere crimen alienum etiam ei,qui obeſſe poteſt:nam cum iniuria mihi fit in tali caſu dum in illa perdurat mihi iniurius, ius perdit ſuæ famæ, ac perinde ius habeo me defendendi etiam cum iactura ſuæ famæ poſtquam reliqua media adhibuerim, nec ſufficiunt ad propellendam iniuriam.

¶ Iam ad argumenta pro parte negatiua perſpicuè patét ſolutiones,quoniã ad 1 reſpondetur, ꝙ non eſt propriè infamare proximum,neque id intenditur, & quòd proſequitur ius ſuum,& quia complex fuit in culpa, & præſtitit cauſam, & cum illa optione voluit cum altero peccare cum in tali occaſione eſt hic poſitus.Vnde,non violatur pręceptum de non infamando proximum.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur eſſe differentiam, quia fœminam ſollicitare confeſſorem fragilem per confeſſionem ſuorum turpium actuum eſt impellere illũ ad magnum malum.ſ ad ruinam animæ, & talis confeſſio turpium magis directè ad hoc operatur in fragili,ſed peccatum complicis ſolum ſciſſe confeſſorem alias non ob futurum illi aliter,non eſt tam magnuus malum, neque ex intẽtione ad illud operatur pœnitens.

¶ Ad exempla confirmatiua de ceſſante obligatione cõfitendi per ſcripturam, vel per interpretem dico eſſe differenriam, quia cum interpres non teneatur tam arctè ſigillũ confeſſionis ſeruare,ſicut confeſſor, liberius peccatum pœnitentis prodet apud alios, & cum ſcriptura natura ſua ſit publica,aut poſſit deperdi, aut ſurripi:incurritur inde graue periculum.diuulgandi peccata:ideo per ſcripturam, vel interpretem confiteri non obligamur. At ſciſſe confeſſorem prudentem, & ſecretum circunſtantiam complicis non eſt res,quæ parat magnum detrimentum, aut iacturam famæ, quod ſi pararet à tali tunc circunſtantia confitenda abſtinendum eſſet,iuxta tradita in tertia concluſione At ſemper mihi placuit,cæteris paribus medias ſequi opiniones: quoniam non raro magis accedunt ad verum, cum extremæ magis à vero deuient.

¶ Poſtremò

f Nauar. Sum. lat. capit. 7. nu. 9.

¶ Poſtremò nota cum Nauarro. [f] quòd non excuſat à confitendo peccatum : etiam ſi timor pœnitentiam ſubeat, quòd parrochus maiorem curam de illo ſit habiturus : nam neque ſolus pudor eſt legitima cauſa adeundi extraneum confeſſorem:niſi quando adeo magnus foret, vt pœnitētem conſtitueret in periculo tacendi aliquod peccatum, vel circunſtantiam neceſſario confitendam:ſed credo ſi intelligat Nauarrus, vt inſinuare videtur , ꝙ propter talem pudorem in tali periculo conſtitutum,liceat adire ad extraneum confeſſorem non habentem ſuper hanc pœnitētem iuriſdictionem alias,eſt intolerabile dictum & contra Sotum , Victoriam & Canum:quia pudor immo neque quiuis timor conceptus à pœnitente non dat iuriſdictionē ſupra ipſum pœnitentem ſacerdoti,vel confeſſori extraneo antea tali iuriſdictione reſpectu iſtius pœnitentis carenti : & textus , qui contrarium ſonare videntur optimè gloſſant Canus ,& Sotus.Canus enim ait , quòd loquuntur tales textus , quando iniuncta eſt pœnitentia publica per ignarum curatum, tunc poteſt adiri alius cōfeſſor ſapiens , qui eam moderetur cum fuit exceſſiua,& ſecundum Sotum loquuntur de priuilegiatis,qui ex priuilegio poſſunt eligere confeſſores,prohibentur illic,vt poſtquam eligerint vnum,non alium adeant,niſi primus electus fuerit ignarus,& indiſcretus.

¶ Aliæ ſpecificæ circunſtantiæ luxuriæ claræ ſunt , ideo illas miſſas fecimus:nam ſtuprum eſt cum virgine , quæ eſt ſub cura patris , quæ ſi violenter corrūpatur, dicetur raptus: ſed contra naturam dicitur , quando taliter fit concubitus, vel coitus,quod non poteſt fieri generatio,ſacrilegium hoc autem reducitur ad alias ſpecies luxuriæ , quia ſactilegium in hac materia nonreperitur ſine aliqua illorum. ſed vitium contra naturam , licet ſecundum Diuum Thomam ſit vna ſpecies luxuriæ , aliquando fit ſine concubitu , vt pollutio ſeorſum procurata , & aliquando per concubitum cum re alterius ſpeciei,& dicitur beſtialitas,aut per concubitum ad perſonam eiuſdem ſpeciei , ſed non ſecundum debitum ſexum,vt maſculus cum maſculo,& fœmina cum fœmina , & dicitur Sodomia. At vbi inter fœminam , & virum non ſeruatur debitus locus,aut modus,ſed taliter fit , ꝙ impeditur generatio , vel fit mixtio cum periculo effuſionis extra vas eſt peccatum innaturale & mortale , eſtq́ue in confeſſione explicandum.

¶ Sed

¶ Sed tamen inquit Sotus quòd si quis bona fide volens cōgredi cum vxore intra vas eius naturale, aliquid seminis nollens effudit extra vas, quia celerius natura operata est: non est tribuendum culpæ mortali, sed festinantiori operationi naturæ, quæ celerius quam putauerat operara est fundendo. Secus est si ipse ex culpa sua sentiens tale periculum, in tactibus impudicis est immoratus antè.

¶ Postremò aduertentia est opus circa illam doctrinam, quæ dicitur fuisse fratris Ioannis à Peña. s. quòd quando vir, seu mulier stillat, sed non perfecto semine non est mortalis talis distillatio ex incuria subsecuta, sed secundum alios est mortalis: quia nequit discerni, vtrum sit perfectum semen vel non, sed ego dico quando id esset in dubio vtrum talis distillatio esset perfectum semen vel non, cauenda esset, & appetitus illius esset mortalis, vel eius procuratio. At cum apertè constat, quòd non est semen perfectum, sed quædam humectatio, si ex incuria sequatur non erit mortalis secundum Metin.

¶ Circa circunstantias quatenus attinent ad confessionē, vel non: quia longam produximus disputationem, eam tandem absoluentes adiicimus admonere sententiam fuisse Victoriæ [g] dicentis in iniuriis inferendis circunstantiam iniuriæ personæ coniunctæ alteri tantū posse aggrauare, vt verbi gratia si quis grauiter percusserit, aut insigni iniuria effecerit vxorem alicuius egregiæ extimationis viri, aut personam ei valde coniunctam offenderit, vt talis circunstantia confitenda sit necessario explicando fœminam insignis magnatis, aut principis grauiter offendisse, præsertim quando talis offensio fuit notabiliter ignominiosa, & publica. Neque hæc Victoriæ sententia abhorret à doctrina D. Thomę. [h] vbi ait, quod quanto aliqua iniuria in plures redundat, cæteris paribus tanto grauius peccatum est, inde est quod grauius est peccatum, si aliquis percutiat principem, quam si personam priuatam, quia redundar in iniuriam totius multitudinis, & addit diuus Thomas ibi, quod pro sententia Victoriæ facit. s. quòd cum inferrur iniuria in aliquā personam coniunctam alteri, qualitercunque illa iniuria pertinet ad duas personas, vnde cæteris paribus ex hoc ipso aggrauatur peccatum, vnde bene subintulit Victoria, quod ratione strictioris coniunctionis tantum potest ista circunstantia iniuriæ illatæ in cōiunctam personam alteri aggrauare, quod sit necessa-

g Victoria scholia supra 22. Diui Thomæ edita anno domini 1535.

h 22. qu. 65. art. 4.

necessariò explicanda in confessione, quod libuit hic explicare, quia nullus Thomistarum huius tam explicitè meminit (ni fallor) sicut Victoria.

¶ Qui etiam loco citato superaddit de peccato conuitij non satis esse si pœnitens confessus fuerit se per conuitium aliquem læsisse, nisi taliter explicet, quod inde confessor planè intelligat an tale conuitium ad culpam venialem, vel mortalem attigerit: licet, inquit necesse non sit tale conuitium specificare in cõfessione, immo malefaceret auctore Victoria aliquando si specificaret illud, quam ego sententiam Victoriæ sic amplector, quatenus verum habet in casu s. quòd ex tali specificatione opinio, vel existimatio conuitium passi apud confessorem notabiliter minueretur, tunc non esset specificandum, sicut nec in aliis casibus regulariter: quia satis est dicere conuitium mortale aduersus alium protulisse, vbi explicatur species, & grauitas mortalis, nisi in casu in quo interueniret circunstantia ita notabiliter aggrauans, quæ sine hac specificatione nequiret à confessore intelligi.

CAPVT XXXVII.

¶ *De non reuelando sigillo confessionis.*

ALia secreta, quæ non sunt secreta sigilli confessionis, licet regulariter sint celanda, sed aliquando sunt reuelãda. s. cum de illis interrogatur aliquis iuridicè à suo superiore, & quando occultatio talium secretorum nocet animæ, & corpori, honori, aut rei familiari alterius notabiliter: sed sigillum confessionis nullatenus est reserandum, nisi in vno tantum casu. s. cum dederit pœnitens licentiam affectã conditionibus infra ponendis.

¶ Vt redemptor noster voluit, neque aliquid est reuelandum à confessore, vnde in notitiam leuissimi venialis peccati à pœnitente confessi possit veniri.

¶ Sub sigillo confessionis tenentur celare peccatum omnes illi, etiam si sint fœminæ: qui per confessionem sacramentalem licitè, vel illicitè, mediatè, vel immediatè audierunt, vel intellexerunt, quia sigillum confessionis est etiam secreti naturalis, sed non è contra, quia non omne sigillum secreti naturalis est confessionis.

¶ Contra Sotum reputantem oppositum probabilius tenet hic Nauarrus, cum fratre Antonio de Corduba, & communi, confessarius si non possit cõfiteri peccatum à se commissum

missum mortale in confessione sibi facta notum, sine reuelatione confessionis sibi factæ, tenetur illud tacere, vt verbi gratia, si per confessionẽ suæ sororis sibi factæ cognouit se concubuisse cum sorore dissimulata, tenetur tacere istã circunstantiam sororis, si non possit confiteri, nisi cognoscenti illam vnicã, quã habet sororem, & hoc est magis probabile.

¶ Hoc secretum confessionis etiam obseruare tenetur is, cui causa petendi consilij, vel detrahendi reuelatur: quoniam res cum suo onere transeunt.

¶ Reuelator est huius sigilli confessionis parrochus ille, qui suo parochiano conquærenti de denegatione Eucharistiæ publice respondit, ne conqueraris amice, quia habes casum reseruatum, à quo ego te non possum absoluere, ideo tibi denego sacramentum, quia perinde est, ac si diceret, ille confessus est mihi aliquod mortale, quia veniale reseruari non possunt.

¶ Confessionẽ detegit confessarius ille qui dicit hic mihi grauia cõfessus est peccata, vel ex cõfessis sibi pluribus personis, vnam laudat ꝙ non habuerit mortale, vel qui audita confessione pœnitentis, statim contulit virũ præsentem doctum de casu confessionis, & statim redit, vt eum absoluat, vel qui cõfitetur se absoluisse à peccato simoniæ aliquem in communi, quem alius facile potest conijcere quis sit.

¶ Grauiter errant confessores, secundum Hostiensem, & Nauarrum, qui inter se iocantes confessiones referunt non nominando personas, vbi per coniecturas tamen facile poterant deprehendi dicendo, quidam miles, quędam mulier, ad me venerunt & illud, aut mihi confessi sunt.

¶ Etiã Hostiensis reprehẽdit eos, qui dicũt ille mihi cõfessus est admodum bene, confessio illius non mihi satisfecit.[a]

¶ Quia non est recedendum ab antiquo iure, quando ius nouum ad id nos non compellit: ideo Concilium Tridentinum [b] dum iubet imponi peccantibus publice cum scandalo pœnitentias publicas, non intelligitur in mero foro interiori, nisi quando crederetur pœnitens voluntariè assumpsisse illam pœnitentiam publicam in ædificationem aliorum, & vbi non crederetur, quòd à confessore fuerit data; sed intelligitur in foro mixto exteriori.

a Nau. in c. sacerdos de pœnitẽtia dist. 6.

b Concil. Trid. Sess. 24. cap. 8. de reformatione.

¶ Facit contra sigillum cõfessor ille qui ait, ille confessus est mihi peccata sua publica, vel dicens, ego illũ nõ absolui: quia causa impœnitentiæ non fuisse absolutum indicat.

¶ Non reuelat sigillum curatus ille qui cum audierit vsurarios publicos subditos suos, dicit ij homines (quantum apparet) in publico peccato permanserunt, & permanent: ideo non debetur eis sacramentum Eucharistiæ publicè ministrari, tacendo, quòd audierit eos in confessione. Secus si diceret eos audisse, nec absoluisse.

¶ Non est violator sigilli, qui ait, confessus est Petrus mihi sua peccata, nisi magni referret Petrũ aliũ confessorem suũ nescire illũ illi fuisse cõfessum vt vitet suspicionẽ mali.

¶ Non est violator sigilli confessarius ille: qui ait Petrus suis minutis peccatis me enecat, neque qui dicit tale peccatum mortale in cõfessione audiui, dum absit periculum detegendi personam: atqui satius est sic non loqui, nisi propter maximam proximi vtilitatem, & leues confessarij non deberent sic loqui, quia citius veniunt in suspicionem fracti sigilli.

¶ Sacrilega est confessio multorum puerorum, quando confessarius eos simul audit, quia quasi ludicra est, & mendax forte.

¶ Responsurus est cõfessarius, si interrogatus fuerit quid egerit circa pœnitentem dicendo, functus sui officio meo.

¶ Non est fractor sigilli confessor ille, qui coram iudice denunciat, vel testificatur peccatum sibi confessum, qui alio modo illud intellexerat: dum nihil addat ex his, quæ nouit in confessione, ita D. Tho. Syluester, & omnes: dummodo, vt ait Sotus possit probare, illud scisse extra confessionem ne forte pœnitens illi obiicere possit crimen in fractione, sigilli confessionis.

¶ Malè facit confessarius, licet non sit confessionis reuelator, qui expresso nomine loci, in quo audit confessiones, ait in tali loco grauia crimina perpetrantur, quia scandalizantur simplices extimantes per hæc confessiones reuelari.

¶ Nisi consensus pœnitentis id iustificet, non est prudentis confessoris ob grauia peccata, graues pœnitentias imponere: quando in genere, vel in specie, per hoc reuelandi cõfessionem oriretur periculum, sicut nec est prudentia multa ieiunia, & graues alias pœnitentias statim à confessione, vel paulò pòst faciendas iniungere, quæ commodè secretò fieri non possunt sine suspicione aliquorum.

¶ Licitè interrogat confessor peccatũ scitũ in confessione ab alio complice postea confitenti sibi: quando non est

verisimile

veriſimile, quòd pœnitens à quo ſecundò interrogat, quia audierit prius in confeſsione à ſuo cōplice, ſed caueat confeſſor tunc, ne quid ſciſcitetur de primo complice prius ſibi confeſſo à ſecundo complice poſtea ſibi confitenti.[c]

¶ Etiā peccatum reuelatum ſub ſigillo confeſsionis, genu flexo, & ſignatione crucis (vt vulgariter fit) non cadit ſub ſigillo confeſsionis, ſecundum Nauarrum, & Sotū dicentes cauendas eſſe iſtas recommendationes ſub tali ſigillo.

¶ Marito interroganti de adulterio mulieris cōfeſſo, poteſt confeſſor: ſi opus eſt iurare nullū adulteriū ſibi confeſſum cōcipiēdo intra ſe, eo ſcilicet modo quo dicere teneat.

c *Huic ſententiæ adſtipulantur D.Anth. Armilla, & Sylue. verb.confeſſio tertio §. 16. contra. q. & futilē reſolutionem Mexici.*

¶ *De caſibus in quibus confeſſio eſt valida vel non.*

CAPVT XXXVIII.

SI enim aliquis ſit excōmunicatus ignorat ſe excommunicatum, vel nō aduertit, ſiue ignorantia, ſeu inconſideratio ſit iuſta, vel ſecus, abſolutio tunc à peccatis ei impenſa valet: dummodo quando abſoluebatur neque crederet, nec etiam aduerteret ſe peccare recipiendo abſolutionem.

¶ Excōmunicatus excommunicatione valida, ſi ſit iniuſta coram Deo, & in foro conſcientiæ, abſolui poteſt in foro conſcientiæ, quia in iſto foro non eſt excommunicatus ſecundum Adrianum, & Ricardum, & Caiet. contra Palud. & Syluestrum.[a] Secus eſt de collatione beneficij excommunicato facta, quæ quidē nihil valet, vt habetur c. poſtulaſtis de clerico. excōmuni. quia hoc ius humanū potuit ſancire, ſed circa ſubſtantialia ſacramentorū, ꝙ fiant irrita, hoc ius humanū ſancire nō poteſt, quia ſacramēta ſunt de iure diuino.

a *In verbi confeſſ. verſ. 5.*

¶ Non valet abſolutio à peccatis impenſa excommunicato ſcienti eſſe culpam mortalem recipere abſolutionem à peccatis, antequam abſoluatur ab excommunicatione. Quia hanc culpam talis, vel non confitetur, vel ſi eam confitetur, adhuc inualida eſt, quia deeſt contritio, ſiue attritio debita, quæ confeſsionem comitari debet, & hæc ratio concludit etiam de excommunicato minori idem ſcienti.

¶ Ratificatio futura non ratificat ſacramentum ſub ſpe talis ratificationis impenſum. Quia nulla ratio efficere poteſt: vt ſit ſacramentum, quod ab initio tale non fuit. Secus ſi confeſsio facta eſt extraneo ſecundum Sylue.[b] accedente probabiliter, quod id eſt gratum de præſenti proprio. Vt in exemplo de parrochis amicis ſic volentibus abſque alia

b *Syl. In verb. confeſſio. 1. § 6.*

licentia tunc valebit, quia hic est licentia præsens tacita,& præsens ratificatio quando vident,& sibi placet.

¶ Si pœnitens confessus est reseruata,& etiam non reseruata, si postea ei constiterit confessorem non potuisse illum absoluere à reseruatis, non tenebitur omnia peccata iterum confiteri, sed solum reseruata, à quibus confessarius nequiuit absoluere.

¶ Confessio facta excommunicato, vel interdicto, vel suspenso publicè denunciatis, & declaratis nihil valet. Sicut nec valet confessio facta notorio percussori clerici: qui nulla potest tergiuersatione celari, sed bene valet confessio facta publicis,& notoriis excommunicatis, suspensis, interdictis, dum nõ sunt declarati, excepto vt dixi notorio percussore clerici, & licet de hoc dubitauerit Nauarrus: sed dici potest inquit consuetudo tolerata à põtificibus excusat catholicos in Germania, & Gallia à cõmunicatione cum hæreticis, qui sunt publicè excommunicati, licet nõ denunciati. Ita Nauarrus tenet cum Soto, Caiet. & Florentino mutãs sententiam, tenet inquam quòd confessio facta talibus notoriis excommunicatis non declaratis est valida, vnde cùm excommunicato à iure, vel ab homine, vel ab statuto non nominatim denunciato facta confessio valida est.

¶ Quando pœnitens confitetur ei, quem scit excommunicatum: sed non notorium, vel denunciatum valida est talis confessio secundum Nauarrum, nisi scires esse mortale tali confiteri, & hoc mortale non confiteretur ei. Sed credo post Concilium Constantiense, non est mortale inducere tales non nominatim excommunicatos etiam publicos secundum Victoriam, nec eis confiteri. Quia id concessit Concilium ad pacandos scrupulos, ne teneamur vitare excommunicatos intus, vel extra: nisi sint publicè,& nominatim denunciati. At inducere hos publicos non nominatos absque vlla necessitate inducentis, vel sine debito, quo petenti teneretur inductus ministrare sacramenta, peccatum esset mortale secundum Nauarrum; qui insinuat hic esse mortale inducere notoriũ, licet non nominatum. Quod ego non credo, sed Sotus limitat hoc; ꝙ non licet inducere notorium excõmunicatum & non denunciatum nominatim, nisi sit curatus inducẽtis, vel nisi petens nõ subditus illi, patiatur extremã necessitatẽ. Quæ limitatio est cordata satis.

¶ Iteranda est cõfessio illius, qui etiam bona fide confessus

sus est confessario, nullum titulum nec bonum, nec malum habenti, vel etiam antea titulum babenti, sed eum notoriè iam post in tempore confessionis amiserat, licet ex ignorãtia talis pœnitens ei cõfitendo nõ peccauerit. Sed confessio facta ei, qui amisit titulũ, dum amissio non fuerit notoria, si antea titulũ habuit, valida est. [c] Et secundũ Syluestrum [d] valet confessio facta ei, qui institutionem, vel confirmationem obtinuit à superiore, sed inualidam, dum communiter ignoratur, sed si minister talis prius fuerit electus, & confirmatus per superiorem, & postea aliquid egit propter quod priuatus, & suspensus est ipso facto: vt quia incidit in hæresim, tunc si suspensio, vel priuatio esset notoria, vel præcessit superioris inhibitio, confessio ei facta non tenet. [e]

¶ Duobus casibus dignoscitur quòd confessio fit inualida: eo imperito fuit facta. Primò quando secundus confessor cognoscit eius imperitiam. Secundò quando secundus confessor eius imperitum illum confessorem audiens in confessione, ibi nouit quod nesciebat fornicationem aut omissionem communionis in paschate esse mortalia: quia tunc communissima ignoraret.

¶ Confessio sine proposito vitandi mortale: quanuis secum gerat secundum Nauar. aliquale desideriũ vitandi, inualida est, sicut inualida est confessio nõ habentis animum restituendi, aut dimittendi concubinam, qui etiam si confiteatur istud malum propositum inhabilis efficitur ad absolutionem. Secus si doleat, & proponat vitare, licet ita imperfecte vt fructuosa non sit: non tamen in hoc casu vltimò erit iteranda. ¶ At verò secundum Sotum propositum emẽdæ absolutum esse debet. Nam non sufficit istud conditionale, vellem abstinere, si commodè possem. Quare secundum ipsum licet confessio putantis habere se verum propositum si non habet nisi dolosum, valida sit quo ad validitatem sacramenti: sed tamen confessio pœnitentis scientis se habere propositum conditionale prędictum, & non absolutum, iteranda est, & hæc est vera resolutio.

¶ Non est valida confessio illius qui studiosè data opera confessus est sacerdoti, à quo non bene intelligebatur, vel quando confessio fuit obscura, neque est valida, confessarius cum dormitabat si ei dormitanti fiat.

¶ Omnia peccata confitenda sunt vni confessori: quando ratione vitandi scandali cõmunicandum est, quanuis ille

c Quadrat hic dictum Greg. ca. dudũ adiũcta. gl. verbo decepta.

d syluest. verbo cõfess. 2. §. 15.

e Hoc habentur ex Panor. c. veritatis de dolo & contumacia. cap. 6. num. 8.

non possit ab omnibus absoluere, nec supperat tunc copia prælati: qui quædam reseruauit peccata, quia postea poterit recurrere ad superiorem pro solum reseruatorum absolutione obtinenda.

f Syluest. verb. confess 1. q. 3. ¶ Non est iteranda confessio puellæ secundum Syl.[f] quæ postquam grandæua effecta est, agnouit omisisse confiteri mortale, quod omisit antea confiteri, quia ignorabat esse mortale quandoquidem ex intentione vel crassa ignorantia, non omisit.

¶ Qualis diligentia in memorando peccata ad illa confitenda sit necessaria, pensanda est prudentia humana, attēta qualitate, & conditione pœnitentis, & attenta voluntate qua cupit interrogari, & respondere ad interrogata, quæ magnā partē diligentiæ requisitæ supplet, licet Metinā in sua instructione verè vt credo dicat, ꝙ raró quantūuis diligens confessor sit in examinando, potest omnino supplere omnimodam negligentiam nullatenus examinantis conscientiam, præsertim quando multis peccatis est irretitus & post annum non est confessus.

¶ Cùm defectus notabilis pœnitentis percipitur quē habuit in examinanda conscientia remittendus est ad rememorandum peccata, nisi articulus mortis, vel belli, vel scandali, vel alia similis causa persuaserit contrarium, ita Adrianus,[g] licet Met. instruct. confess. probè satis dicat ꝙ iste talis omissor examinis conscientiæ, non ideo est audiendus quia alias ibit desperatus, nec postea creditur cōfessur⁹ si tūc nō audiatur & absoluat ꝗa ipse obicē ponit, sibi imputetur.

g Adrian. in 4. de sacramento confessionis.

¶ Confessio etiā ob satisfactionem ex contēptu omissam, non est iteranda secundum D. Thom. Caiet. Adrian Palud. contra D. Anthon. Angelum, & Syluestrum, nisi quādo secundum Nauar. ante absolutionem iniunctam pœnitentiā sibi pœnitens cōtempsit, vel tunc neglexit recordari illius, vt postea impleret. Quia si fuit oblita, satis est vt rursus ei pœnitentia imponatur, ea peccata iam semel absoluta in genere confiteri.

¶ Cum idem confessarius aditur pro iteranda confessione satis est ꝙ talis confessor meminerit peccatorum talis pœnitentis, vel iniunctæ illi pœnitentiæ, vt non teneatur illa in particulari iterū confiteri, & satis est si ei sic confessus fuerit. Dico tibi meam culpam de hoc peccato, quod omisi, & fictionem meam. Secus est si talis confessor peccatorum

vel

vel saltem, pœnitentiæ iniunctæ non recordatur, vel secundum Metinam in sua instructione si saltem status illius pœnitentis in confuso non recordatur confessor, quia tunc repetenda est cum eodem confessio ac si nusquam illi facta fuisset.

¶ *De præambulis ad confeßionem.*

CAPVT. XXXIX.

Pœnitens ignotus interrogandus est de eius conditione, & statu quia hoc interrogare præambulum est ad confessionem

¶ Præambula ad cōfessionem contra Caietanum, Vtrum pœnitens sit concubinarius, vel vsurarius, vel capitale odiū habens, vel occupator alieni, vel an sit excōmunicatus, vel retentor beneficiorum incompatibilium non sunt interroganda ante introitum confessionis eo fine, scilicet, ne conqueratur pœnitens, quòd confessor voluerit eius primùm peccata audire, & postea deneget confitenti absolutionem. Contra Caietanū ita tenet Nauarrus mutans sentētiam, ita Metina Salmaticen. in sua instructione quia periculosum est pertrahere pœnitentē ad manifestandum defectus suos extra confessionē, quia in confessione potest admonitione confessoris conuerti dignusque fieri absolutione.

¶ Per omnem confessionem à principio vsque ad finem eius attendat confessor, vtrum propter aliquem defectum præcedentē confessiones sint iterandæ. Quo inuento remittat pœnitentem ad rememorandū peccata illorū annorum, rogetque an debitam fecerit diligētiam examinis, & ad cautelam se accuset de ista negligentia.

¶ Considerationes inducētes ad contritionem quas propositurus est confessor pœnitenti sunt damna incursa propter peccatū mortale, scilicet, priuatio gratiæ, & mors animę, amissio gloriæ & patrocinij diuini, subiectio ad diabolū per peccatum, quòd si his pœnitens non sufficienter monetur, interrogetur, an doleat eo quòd non dolet & an velit huiusmodi dolorem sufficientem cōcipere, quod si annuat, satis erit: sed de his melius antea diximus.

¶ Si dolor ita sit imperfectus vt non proponat abstinere, iniungenda est illi aliqualis pœnitentia, admonendo illum non fuisse absolutum nec satisfecisse præcepto Ecclesię, ita Sotus. Et propter nouam rationem Nauarri, quia non valet talis confessio propter defectum essentialem ex parte con-

tritionis, [a] ista sententia Nauarri, est expressè sententia Cōcilij generalis Rom. est & [b] Florētini ex decreto Eugenij.

¶ Detestari debet pœnitens in dubio peccatum conditionaliter concipiendo intra se: si hoc est mortale: me pœnitet de illo vt de mortali.

a Ita decretum. Mar. c. de confess. & Adrianus, cōtra Siluest verbo confessor. 4. § 2.

b In cap omnis de pœnitētia & remissione.

CAPVT XL.

¶ De præcepto charitatis præcipue.

TRANSGREDI præcepta regulariter est mortale, nisi defectu deliberationis & surreptionis, vel paruitatis materiæ vt in furto minimo vnius assis, vel ratione defectus iudicij integri, vt in semiebriis & semidormientibus vbi tale iudiciū licet sufficiat ad veniale, sed nō ad mortale, sed hoc impugnatum est in parte contra Nauarrum.

¶ Licet peccatum commissum cōtra duo, præceptum generale, & aliud speciale quale est homicidij peccatum, quòd est contra præceptum speciale de non occidendo & contra generale de obediendo Deo, non sit nisi vnum peccatū: tamen secùs est si quis non ieiunet in vigilia sancti Matthæi, quando incidit, vel coincidit cum aliquo die quatuor temporū, quia hic duo sunt peccata in trāsgressione istius ieiunij. Quia contra duo specialia præcepta ecclesiæ. Sicut etiā duo interueniūt peccata cōtra duo specialia præcepta, quādo quis prætermittit audire missam in die Dominico, vbi etiam in illo occurrit festum obseruandum de præcepto, ita Nauarrus cuius rationem iam retuli ante vt meminit.

¶ Præcepta de fide, & charitate non numerantur inter. 10. præcepta, quia sunt prima principia per se nota, at vero in decalogo ea tantum ponuntur præcepta, quæ facile possunt deduci ex his primis principiis, vnde primum præceptum decalogi non est de diligendo Deū, nec de fide: sed præceptum primum est de religione virtute mortali, scilicet, non habebis Deos alienos.

¶ Diligendus est Deus toto corde idest, voluntate, & intentione, & tota mente, id est intellectu, & tota anima, id est appetitū sensitiuo, totis viribus & fortitudine id est, exterioribus potentiis executiuis. Et diligendus est Deus magis quo ad extimationem & appretiationem, quia plus debet extimari (licet interdū quo ad intētionē nō magis ametur. [a]

a Sum. lat. ca. 11. num. 5.

¶ Sine gratia non potest quis diligere vi naturæ Deum super omnia, vt est obiectum super naturale, sed bene

vt

vt obiectũ naturale est in natura integra,ita docet D. Tho. [b]dum ait possemus tunc sine gratia diligere Deum super omnia,quo ad substantiam actus, licet non quoad modum, idest,ex charitate,nec quoad meritũ beatitudinis.¶ Sed Metina Salmanticensis,nunc ait dilectione naturali super omnia inefficaci & imperfecta possumus diligere Deum sine gratia,sed non dilectione efficaci, & perfecta sufficienti ad omnia præcepta implenda & hoc post naturam lapsam:atq; ita intelligit D.Thom.secundum Metinam.

b distinct. 28.q.1. art.3.

¶ Secundum Sotum præceptum dilectionis Dei nos obligat.1 cum adultus suscipit baptismum, & 2. cum inceptat quis opus egregium vt martyrium,& 3.obligat cũ aliquod insigne beneficiũ à Deo recipimus.4.ad opus tantum exterius nos obligat, cum blasphematur Deus,ad respõdendum pro ipso.At Nauar.hic innuit Sotum sibi repugnare:dum in primo casu ait ꝙ ad baptismum requiritur attritio cognita tantum,& ex alia parte dicit præceptum dilectionis Dei tũc obligare,quia dilectio non est sine cõtritione mortalis peccati transacta.¶ Hæc quæstio inquit Nauar.est non satis bene inter doctores pertractata ideo addit ꝙ tale præceptũ dilectionis Dei,obligat primò,in primò vsurationis, quia tũc referre debet quis omnia sua in ipsum,vt in vltimum finem saltem in confuso,vt pueri cũ attingũt vsum rationis, præstare possunt,ita D.Tho 2.obligat tale præceptum quando habere tenemur contritionẽ de mortalibus quæ sine tali dilectione non contingit haberi.[c] 3.obligat quãdo baptismus est ab adulto recipiendus secundum Sotum qui quidem casus est restringendus ad eos qui paulo ante baptisma non habuerunt dilectionem vel contritionem quæ non est sine dilectione.4.obligat quando tenemur proximum ex charitate diligere.Quia tunc etiam tenemur.& Deũ, quia ibi in dilectione proximi,vt finis includitur.¶ Et satis est ad euitandum peccatum omissionis huius præcepti, probabiliter quis credat se illud implere tempore, quo occurrit eius obligatio

c Doctores sacra ita cẽsent ita Caiet. Canus in sua Rele. Magister sent d. 15. c 4 Gratianus de pænit.d. 3.c.vlt.& D. Thom. 1.2.quæst. 113 ar.4. ad 1. & art.5.& 8.& de veritate. q.28 art. 4. & Durand. & Gabriel cõtra Palud q. 14. q.3.& D. Aug.de vera & falsa pænit.cap 9.

¶ Hoc præceptum charitatis, vel saltẽ lex naturæ aliquã nos obligat amare Deum amore naturali, vt cum secundũ Sotum videmus blasphemari Deum,sicut etiã lex naturalis nos obligat nostros parentes diligere.Et quamuis non sit licitum diligere Deum cõparatiue minus,vel æquè,quã creaturas:sed diligere eũ absolutè æquè,vel minus absque com-

parationc non est malū. vt alij dicunt quæ quidē omnia tāquam quotidiana, & parum specificata debitè correctioni subiicit Nauarrus sicut ego etiam.

¶ Cōsensus, & volūtas interpretatiua, vel tacita in delectationem de mortali peccato mortalis est, licet non proponat facere communis.[d]

¶ Consensus vetus & expressus est: quem Caiet. positiuū vocat. Sed tacitus consensus est, quē alij interpretatiuum vocant, & alij morosam delectationem nuncuparunt Caieta. autem negatiuum consensum eū appellauit. Iste inquam tacitus consensus mortalis est: quādo quatuor concurrunt. 1. si delectatio cui cōsensus præbetur tacitus, sit de mortali, 2. ꝙ aduertat talis se delectari integra aduertentia secundū Caieta. 3, si talis non obsistat delectationi, 4. quod absq; rationabili causa excusante omittat illā à se reiicere. Quia si illā non reiicit quia adeo fortem se nouit, vt non credat ab ea fore superandum nec in eius cōsensum pertrahendum vel si ideo illam non reiicit, non quia velit ea delectatione sensua li frui. Tunc in his duobus casibus, non erit talis consensus tacitus mortalis, sicut nec mortalis erit si ideo omittit repugnare illi delectationi, ne repugnata crescat, nec etiam si omittit eam repellere, ne derelinquat occupationem vtilē confessionis audiēdæ vel studij. At his exceptis casibus, quatuor illis prædictis conditionibus extantibus consensus tacitus in delectationē mortalē mortalis est. ¶ At vero secundum Victoriā, & alios Thomistas neq; tunc talis consensus non formalis mortalis erit, nisi vltra quatuor conditiones concurrat & alia scilicet quod aduertens nolit reiicere delectationem, quando periculum est consentiendi in illam, vel in opus formaliter, alias non. Quæquidem limitatio satis cordata est & ad mentem Caiet dicentis, ꝙ non est mortale peccatum solum velle pati huiusmodi delectationes, si sine complacentia illarum fiat, & sine periculo consentiendi in illas vel in opus illarum.

¶ Erit denique mortalis tacitus, vel interpretatiuus, vel negatiuus cōsensus in delectationē, quādo est periculū probabile ex experientia cōditioneque personæ, ꝙ nisi repellat, consentiet realiter in opus, vel in delectationem ipsam.

¶ Delectatio morosa, nō ideo taliter appellatur, quia per largam moram temporis durat: sed propter moram, quam facit ratio, post aduertentiam illius, eam nō expellēdo: quia

in

d Colligitur hæc sententia ex Aug. lib. 10. ca. 11. nu. 9. de Trinitate.

in instanti eam expellere potest, quę quidem delectatio morosa, & in aliis materiis peccatorum contingere potest.

¶ Quando illa quatuor suprà prædicta concurrunt, non assistere, nec resistere delectationi peccati mortalis, mortale est, aliàs erit veniale, Sed iam hoc explicuimus q; etiam non erit mortale, nisi fiat ex consensu formali vel cum periculo consentiendi iuxta sententiam Victoriæ in opus ipsum vel delectationem.

¶ Necessarium est confiteri delectationem, quãdo credit se consensisse, vel non restitisse, vt ea frueretur, vel cum talis negligentia fuit in eam depellendo, quod fuit cum periculo consentiendi in eandem, vel in opus eius cõiuncta. Huic Vict sententiæ videtur accedere Nauar. [e] dicens non solum male operans, sed ei consentiens istis nouem modis peccat iubendo, consulendo laudando, recipiendo, adiuuando, non impediendo verbo, aut opere, aut non manifestando cum teneatur. Quamuis istis modis consentiens non semper incurrat easdem censuras, & irregularitates, nec eandem testituendi obligationem, quam principalis: nisi quando ex officio, & iustitia tenetur ista vitare, impedire aut manifestare.

e *Nauar. cap. 11. num. 12.*

¶ Surreptio iudicium præueniens in quacunque materia excusat à mortali.

¶ Non est directè contra præceptum diligendi Deum super omnia quodcunque peccatum mortale, licet in illo plus diligatur creatura: sed tantum indirectè est contra illud.

¶ Secundum Concil. Trid. non est peccatum operari ob remunerationem, extimando minoris, tacitè, vel expresse eam, quàm ipsum largitorem, vel saltem absque consideratione vnius, vel alterius, & absque eo quòd finem vltimum & principalem constituat in remuneratione creata.

CAPVT XLI.

¶ *De fide & cultu Dei.*

INFIDELIS negatiuè damnabitur ob alia peccata cõtra ius naturale, licet non peccet non credendo. Quia non est qui sibi prædicet fidem iuxta illud Ioannis, si non venissent peccatum non haberent.

¶ Hæreticus, qui verbo, vel scripto, vel opere etiam sibi soli expressit hæresim excommunicatus est, & non alias si tantum in mente retinet hæresim quia tunc ex communioni non subiicitur.

¶ Pertinax

¶ Pertinax est qui credit contra fidem animo non discedendi à sua persuasione (etiam si sit monitus) contrariũ teneri ab ecclesia, vel qui credit aliquid quod scit esse contra fidem, vel ecclesiæ diffinitionem (licet affirmet se paratũ ad corrigendum seipsum secundum Caie.) secus si ignoranter asserat si quidquid dicit ecclesia, implicitè credit.

¶ Veniale est licet graue nõ addiscere symbolũ Apostolicum, & orationem dominicã lingua latina, vel alia. At secundum Sotũ sub præcepto obligante ad mortale tenentur pueri, cũ discretionis annos attigerint nempe. 12. fœmina. & 14. masculus scire articulos fidei, quamuis crediderim satis est si addiscant substantialia articulorum: qui solennizantur in ecclesia, licet non sub eisdem verbis quibus exprimũtur in cartula doctrinæ Christianæ. Nam non plus exigimus à prouectioribus ætate & à senibus.

¶ Humana, rudisque ignorantia, & simplicitas, semper excusat vt non sint hæretici, neque excommunicati extimantes Deum esse corporeum aut generationem diuinam similem esse humanæ licet non semper tales ignorantes in his excusentur à peccato.

¶ Vulgaris traductio est pro authentica habenda, nec est interpretanda etiam scripto priuato contra declarationem vniuersalis ecclesiæ, vel contra concordem patrum sensum.

¶ Præceptum primum decalogi de cultu Dei pertinet ad religionem virtutem moralem distinctã à virtutibus Theologicis, datumque est negatiuè. s. per hæc verba, non coles Deos alienos, vt extirpetur primo cultura idolorum; & quia in prohibitione & negatione cultus deorum, includitur à contrario sensu cultus vnius Dei. sicut virtus religionis est maxima inter morales, ita superstitio ei contraria maximũ vitium inter mortalia vitia est.

¶ Quatuor sunt species superstitionis. Prima perniciosus, vel superfluus cultus Deo exhibitus, vt nunc esset cultus Iudaicus. Et superfluus cultus dicitur, qui non seruit ad Dei gloriam, vel ad subiiciendam carnem spiritui, vel spiritum Deo. ¶ Secunda species est cultus diuinus exhibitus creaturæ qui est idolatria. At tertia est cultus diuinus exhibitus creaturæ ad assequendam sciẽtiam aliquam, vel instructionem. Et hæc dicitur diuinatio. ¶ Quarta species est cultus diuinus exhibitus creaturæ, vt ab ipsa opera nostra dirigantur. Suntque species hæ mortalis culpæ, excepta prima in

super-

superfluitate, & excepta quarta: quãdo in his excusat ignorantia antequam admoneantur taliter ignorantes.

¶ Inuocatio dæmonis expressa est: dum vocatur, vel inuocatur apertè, vel fit aliquid quod creditur opera ipsius dęmonis fore perficiendum. At vero inuocatio tacita est, dum intenditur aliquid effici per causas nec virtute sua naturali, nec ex diuina, aut ecclesiastica dispositione, potentes illud efficere, vel quando adiunguntur tanquam causæ necessariæ aliis potentibus talem effectum producere.

¶ Incusat Nauarrus [f] religiosos ornantes imagines ornamentis profanis, & vanis ac meretriciis quibus etiam matronæ honestæ se vestire vererentur.

f Nauar. cap. 2. n. 2. sum. lat.

¶ Idolatria est credere imaginibus inesse virtutem præter quam ad ea: ad quæ sunt imagines repræsentanda. Et adorandæ sunt secundum Sotum, vt sunt quædã formæ repræsentatiuæ sanctorum nec insolitæ imagines debent domi haberi sine approbatione Episcopi.

¶ Peccat mortaliter vtens cærimonia infidelium significante contra nostrã fidem etiam si talem cæremoniã veram esse non credat, qui solo metu, vel ob aliam causam exterius agit, vel dicit aliquid contra fidem, si intus non dissentiat à fide secundum præsumptionem ecclesiæ est excõmunicatus in foro exteriori, sed non in foro conscientiæ.[g] At iã Thomistæ moderni sentiunt idolatras etiam sine errore, esse excommunicatos per Ioan. 21. vt patet in directorio inquisitorum, quare Indi sacrificantes idolis quia intus istud faciẽtes dissentiunt à nostra fide à se suscepta, hæretici sunt censendi, & excommunicati sunt: nisi quando sic sacrificantes excommunicationem latam ignorarunt inuincibiliter, nam tunc (licet hæretici sint) sed non excommunicati, secundum opinionem probabiliorem Soti & Nau.[h] & secundum modernos Thomistas interrogatus à particulari, de fide, & non in contemptum fidei, si taceat non peccat mortaliter, secus si interrogaretur à iudice maxime in contemptum fidei. At vero aliquibus Thomistis placet quòd si cessaret scãdalum, & vtilitas debita proximo, & honor debitus Deo non tolleretur, si aliquis Christianus non cognitus pro Christiano inter infideles ambularet non esset mortale illi, si habitum indicantem religionem infidelium portaret ad tempus dum ibi maneret.

g Hæc dicta sunt contra Caiet. & Syl. verb. hæresis. q. 9 & cum Tabiena, quia Bulla cœnæ excõmunicat hæreticos aut fautores qualis est qui intus dissentit.

h Nauar. c. 11. n. 2.

¶ Accipiens habitum, vel signum Iudæi quo suã professionem

ſionem talis Iudæus vel infidelis indicat, peccat, non autem ſi ſolum omitteret ſignum, vel habitũ Chriſtianiſſimi dum ſigna Iudæorum vel infidelium prædicta non acciperet.

¶ Licet dæmones adiurare per modum compulſionis per exorciſmos eccleſiæ. Sicut licet ab ipſis ſponte oblatis aliquid interrogare, ſine precibus, & ſine ſocietate, & pacto, ad vtilitatem aliorum. Imò loqui cum dæmonibus obſidentibus corpora nõ eſt niſi veniale quando fit tantum ob vanitatem vel curioſitatem dum abſit periculum ſubuerſionis.

¶ Habens libros Magicæ non eſt abſolnendus niſi eos comburat, nam tertia ſpecies eſt ſuperſtitionis.

¶ Licet ſoluere maleficia precibus Eccleſiæ, & præſumptionem Euchariſtiæ ſine inuocatione dæmonis, & ſoluendo vinculum capillorum, vel aliarum rerum vbi incantatio continetur, ita etiam Sotus in 4. licet non liceat vno maleficio aliud maleficium tollere, peccat qui ſecretum vel furtum ſortibus aleis vel cartis, libris, cribro, aſtrolabio tentat cognoſcere, Deut cap. 18. non inuenietur in te qui Phytones atque diuinos conſulat.

¶ Effectum ſuperſtitioſum operatur dæmon nõ per cauſas non habentes virtutes naturales, quales ſunt prædictæ aſtrolabium, aleæ, ſed per alias cauſas naturales, dæmon id efficit quod per tales cauſas naturales fieri poteſt, applicando actiua paſſiuis.

¶ Non eſt peccatum mortale percontari ab Ægyptiano de fortuna ſua, etiam ſi animo credendi id percontetur, quamuis ex curioſitate vel videndi gratia, id facit, niſi alij ex conditione perſonæ interrogantis, offendantur ex hoc, vel niſi ita pro certo credat, vel illud pro regula vitæ habeat ſine dubio.

¶ Ignorantia excuſari poſſunt aliquando qui ad ſanitatẽ conſequẽda applicant res virtute carentes, vt cingulũ meriti, vimen ſcindere, vrinare ſupra certã herbam, præſertim ſi hæc ignorantes ruſtici ſint, & ſimplices nondum admoniti per epiſcopum vel confeſſorem. ¶ Tantũ venialiter peccat, qui propter ea quæ ſomniauit, omittit facere aliquid dummodo non ſit ſaluti animę neceſſarium, & dũmodo propter tale ſomnium, non faciat aliquid ſaluti animæ contrarium.

¶ Peccant mortaliter contingentes breuia, vel portantes continentia nomina non habentia virtutem naturalem, vel ſupernaturalem ex diſpoſitione Dei, vel Eccleſiæ, ad tales effe-

effectus, quos prætendunt .i. quando per talia breuia prætendunt se non perituros aqua, vel morte repentina, vel similia superstitiosa, & vana.

¶ Breuia, seu nomina gestare non licet sine his quatuor conditionibus cõcurrentibus. s. quòd sint nomina cognita, & sancta. Secundò, ꝙ non contineant signum, nisi sacrũ, aut signum crucis Tertiò, quòd non contineant vanum aut falsum quid pertinens ad inuocationem dæmonum Quarto quòd portans ea non constituat spem in modo scribendi, vel ligandi, vel alia simili vanitate.

¶ Mulieres orationibus licitis vtentes, obtestãtes ob passionem Christi, non miscentes vana: si sint honestæ, & prudentes mulieres, & bonæ extimationis vitæ in populo, non peccãt sed debẽt ab his abstinere, si aliæ simplices mulieres hinc arriperent ansam simile faciendi superstitiosè.[1] *i Nauar. ca. 11. nu. 36.*

Qui similes vanitates obseruãt. s. quo die, vel pede exeãt domum, vel lectulum venialiter peccant tantum, antequam admoneantur a confessoribus, vel prædicatoribus, post admonitionem tales obseruationes iam mortales esse iudicãtur. ¶ Peccat qui credit musicas vel herbas posse cõtra dæmonem aliquid, sed bene valent contra passiones, & humores, quibus ad temperiem redactis non adeo potest vexare dæmon, quia non inuenit tantam dispositionem: quia dæmõ malis humoribus interdum insidiatur.

¶ Aliquando corporaliter (licet rarò) striges deductæ sunt à dæmone, de loco ad locum, sed frequenter ex illusionibus dæmonum, id illis sic contingere creditur, & propter falsam imaginationẽ, & deceptionẽ dæmonis tãtum, imaginariè tantum proferuntur non corporaliter, aut realiter.

¶ Non licet vti sortibus ad futurum, vel secretum reuelandum, nec ad electiones ecclesiasticas, sed bene ad partitionem rei in dubio, & ad capiendum consilium ingruente necessitate submittendo se fortunæ, quæ diuina prouidẽtia regitur, vel tempore belli, aut pestis, vt hij quibus obuenerit sors monachi, vel clerici, remaneãt inter tactos peste, ad administrandum illis sacramenta.

¶ Duellum illicitum est nisi in duobus casibus, primò cum rex impugnatus iniustè videns se inferiorem in viribus exercitus suo cõtrario, illud acceptat. Secundò, vt cum falso accusatus est mutilandus, aut interimendus: nisi illud accepter, & licet rex aliquando aliqua vrgenté causa, extra

hos

hos duos casus tolerare possit duellum, nullatenus tamen id concedere valet, secundũ Caie.[k] nunc vero Concilũ Trid. excõmunicat eum qui in suis terris permittit duellum, etiã si sit Imperator, & consulentes illud, & spectãtes, sed & morientes in illo priuat sepultura, & quia non est defensa vitæ: quia cum periculo illius admittitur duellum.

k Caiet. 22.q.85.

¶ Peccat, quia tẽtat Deum qui se temerè martyrio offert, irritando infideles ad occidendum se sine causa.

¶ Martyrium est in præcepto in præparatione animi, vel quando est necessarium ad conseruandam fidem, vel ad salutem animarum multorum, bonitatemque conseruandam, vel ad vitandas blasphemias. Et tamen martyrium in consilio tantum quando exinde, nihil aliud quam Dei gloria maior, vel exaltatio fidei sequitur secundum Diuũ Thom.[l]

l q.126. ar.3.ad.1.

¶ Non requiritur secundum D. Thomam perfecta charitas ad subeundum martyrium, sed bene requiritur ad illud promptè, & cum gaudio subeundum, ita D. Thomas.[m]

m Quodlib.4.art.19.

¶ Tacitè tentat Deum qui sine præuia meditatione prædicare contendit, sperando Deum inspiraturum sibi.

¶ Licet æger ad praciosissimum remedium nõ teneatur, sed peccat ægrotus respuens humanum remedium, quod facilè haberi potest. At respuere hoc sine periculo mortis, propter domandam carnem, vel ad sentiendum Christi passionem secundum Caiet. esset meritum.

¶ Magistri debentes credere, quòd decipientur discipuli, tenentur admonere illos Deos gẽtilium in libris poëtarum à se lectis & à se memoratos fuisse homines puros, cruciarique in inferno.[n]

n Nauar. cap.11. num.41.

CAPVT XLII.

¶ De Iuramento.

EXpresse iuratur cum dicitur Deus est mihi testis, tacitè verò tantum cum dicitur viuit Deus, per Deum, vel per creaturã, in qua resplẽdet diuina veritas, vel quatenus in tali creatura, per quã iuratur exercetur diuina iustitia, vt quãdo quis iurat per vitam suam, vel per vitam patris sui.

¶ Secundum Caietan. in iuramento execratorio non est amplius peccatum, quam periurij, vt cum dicitur hoc faciat mihi Deus, nisi verum sit: nam actus agentium non exten-

extenduntur vltra intentionem eorum.[a]

¶ Iurare est actus latriæ bonus, quia allegatur Deus tanquam infallibilis testis, & prima veritas

¶ Non est iuramentum per fidem meam, vel in fide mea iurare, vel in veritate, si per hæc iurans fidem, & veritatem humanam intelligat: sicut nec iuramentum est: si quis dicat per fidē nobilis hominis: secus secundū Sotum si quis dixerit per fidem religiosi, vel christiani: tunc iuramentum erit, qualis esse non censetur si quis dixerit per fidem boni, vel honorati hominis, nec iurat si quis dixerit, Deus scit, an ego verum dicam, vel si dixerit dico hoc coram Deo, vel Deus scit: si careat intentione iurandi. At verò secundum Sotum iste duæ formæ Deus scit, corā Deo loquor, si solū dicantur assertiuè: nō sunt iuramenta. Secus est, si proferuntur inuocatiuè cum intentione inuocandi Deum in testē: nam tunc iuramenta erunt. At secundum Nauarrum, contra Caiet. qui dicit Deus scit me verum dicere, secundum cōmunem sensum bene iurat, sed Victoria & Corduba aiūt excusari rusticos, qui ex ignorantia non extimantes esse iuramentum, sine intentione iurandi, dicunt per meam vitā, per meam salutem, ita Deus me adiuuet dum non sunt admoniti forte ita est, vt isti aiunt, sed dicere in meam conscientiam, vel per meam conscientiam (quia æquiuoca est locutio) dico cum Soto, q͛ si per conscientiā suam, vulgares intelligant animā suam, hoc in isto sensu iuramentum esse videtur. At si per conscientiam, intelligant id quod dictamen conscientiæ intus dictat: tunc non est iuramentum maximè si bona fide dicatur, & sine intentione iurandi, vt fit interdum inter probos, & timoratos.

a *Nō omnino. ff. de rebus creditis.*

¶ Tres sunt comites iuramenti, vt licite fiat. I veritas, vt scilicet iuretur cum veritate. Secundò iudiciū, vt cum distretione iuretur. Tertiò iustitia, vt iniustum exequendum non iuretur. Atque regulariter iuramentum mortale est cum deest veritas, vel iniustitia, sed veniale est regulariter dum deest iudicium, vel reuerentia.

¶ Dupliciter peccatur iurando, vel perperam iurando, vel male adimplendo quod rectè iuratum est.

¶ Blasphemia est iurare per dæmonem, vel per Machometum, sicut etiam iurare per creaturam, tacitè vel expressè non referendo in Deum infallibilem, sed creaturæ primam infallibilitatem tribuendo.

¶ Non est peccatum iurare per creaturam non credendo eam esse infallibilem, & sine respectu Dei tacito, vel expresso: quia in hoc casu non est iuramentum propriè, neque diuinus honor hic creaturæ exhibetur: sed christiani sic modo supradicto per Solem, & Lunam, in foro exteriori censebuntur iurare, sed in foro interiori nullo iuramenti vinculo obligarentur, sic nec actualiter, vel virtualiter inuocare Deum in testem prætendunt, sed potius ipsam creaturam (vt talis est) aduocare volent, non vt regulam infallibilem, qua forma, & intentione videntur iurare, qui iurant per has barbas, per hos pillos, per has paleas, per has vestes, & per alia vilia.[b]

b Sum. lut. c. 12. num. 4.

¶ Mortale est iurare falsum, si iurans scit illud esse falsum quod dici solet qñ iurans aduertit de dictō falso, & aduertit de iuramento, idest: quod illud iurat, quod est aduertere de dicto iuramento, tunc iurare falsum est mortale.

¶ Secundum Nauarrum iurare falsum etiam per vitam propriam, vel dicendo ita me Deus adiuuet, vel dicendo per meam cõscientiam mortale est etiam si iocandi gratia, fiat, mortale est, inquam contra glossam capitul. veniens. de iureiurando, nam communiter & merito ista glossa reprobatur. Sed iam de illis modis per meam conscientiam, & in mea conscientia distinximus supra cum Soto, & licet inter in mea conscientia, & per meam conscientiam, forte aliqui differentiam ponant dicentes per meam conscientiam maiorem speciem habere iuramenti, quam dicere in mea conscientia, sed ego non video cur vterque sic affirmans non possit excusari à iuramento: quando bona fide sine intentione iurandi facit, intelligendo bono sensu in mea conscientia, vel per meam conscientiam, idest, prout intus dictat conscientia hoc dico, vel affirmo.

¶ Quanquam communiter iurare falsum non considerando an illud sit falsum, vel an iuret non est amplius quam veniale secundum D. Thom.[c] & communem opinionem, tamen secundum Caieta. super. 2. 2. loco citato, qui iurat falsum ex consuetudine, non aduertens esse tale, qui etiam si aduerteret esse falsum, nihilominus iuraret: propter peruersam consuetudinem qua tertio quoque verbo tam falsa, quam vera iuramento confirmat, quia inconsideratio illa non fuit causa, sed comes iuramenti est mortale sic iurare, sed tamen erit veniale tantum, si adhibuit diligentiam, sed

c 2. 2. q. 79. art. 3.

non

non tantam,quantam debuit & licet hæc bona videatur resolutio,sed apertius sic resoluetur secundum Sotũ,dicendo, quod quando quis est assuetus iurare (etiam si iurauerit verum)peccauit mortaliter propter periculum,cui se exposuit iurandi falsum,quod limitat Sotus esse verum:quando non iurauit ex surreptione, & quando non iurauit veritates per se peruias,& manifestas, quæ deliberatione,& discursu non indigent,quales sunt iuro, quod Deus est,iuro quod sol est; quia iurando sic,non peccat mortaliter.

¶ Attamen his duobus casibus exceptis, sic assuetus,etiã iurando verum peccat mortaliter, quia se exponit periculo iurandi falsum, dum non retractat istam pessimam consuetudinem,quia tale periculum in sua causa, idest in tali consuetudine est volitum,sicut peccatum ebrietatis est volitum in sua nimia potatione vini potente inebriare iam scita.

¶ Sed ne alioquin valde damnabiles hos homines tantopere damnemus libet, & adhuc cũ fratre Ioanne dela Peña, & Metina hanc sentẽtiam terrificam limitare, scilicet,quod verum est, quod talis assuetus etiam iurando verum peccat mortaliter,quando solitus est, & frequenter iurare,& simul frequenter in iuramento mentiri.Secus est si iste sic assuetus iurare, aduertere curat, ne mentiatur dum iurat,itaque ex periculo probabili peierandi (si imminet) talis censura peccati mortalis sumenda est,& quamuis Metina Salmanticensis cum Soto prius in sua instructio his assuetis iurare proponentibus cauere non negandã esse absolutionem dixerit: sed postea dilatandam absolutionem eis esse ait, præsertim multum in hoc deprauatis, vt passim iurẽt temere,& in ipsa quoque confessione quã faciunt à iuramentis nõ abstinent.

¶ Veniale tantum peccatum peccat iurans credens esse falsum,etiam iocandi gratia, si aduertit dictum esse falsum, si non aduertit se illud iurare,vel è contra si aduertit se iurare, sed non falsum esse quod iurat, vel si vtrunque non aduertit, nisi forte ex contemptu consuetudinis iurandi non curaret aduertere, quia tunc esset mortale assueto quoque in iuramento mentiri.

¶ Quando archidiaconus in promotione ad ordines,respondet interrogatus ab episcopo, quod promouendus est dignus, quantum humana fragilitas nosse permittitur non mentitur.

¶ Iniustè rogatus à iudice vel à priuato per metũ iniustũ

respondere potest, quod verum secundum mentem rogati, licet sit falsum secundũ mentẽ rogantis, sicut D. Franciscus rogatus à iudice an illac transisset latro, respondit ꝙ non, intelligendo non transisse per suas manicas cũ re vera transisset per callem, ita Nau. [d] sed hoc non caret difficultate si per talem æquiuocationem respondeat: quia intelligere non transisse per manicas non est æquiuocatio recepta in vsu. At talis, vt euadat mendatium assueta æquiuocatione vti debet.

¶ Mulier in mortis articulo constitutn, noscens impedimentum matrimonij, si cõpulsa fuit excõmunicatione reddere debitum viro potest iurare se facturam, vt absoluatur concipiendo intra se, si id sine peccato fieri possit, nec erit periurij rea si cum conualuerit, non redierit ad maritum nec debitum ei reddiderit.

d *Naua. cap. 12. num. 8.*

¶ Quando quis percitus ira non addimenti iudicium sufficiens ad mortale, iurat illicitum mortale se facturum, mortale est. Secus est si iurauit se factũrũ veniale leue, quia tunc contra Caietanum cuius sententiam antea tenuerat, eã mutans tenet Nauarrus cum Soto & Metina Salmanticensi, & cum Armilla, & cum Syluestro [e] & cum D. Antonino [f] ꝙ talis iurans rem leuem, vel venialem, dum tamen dum se eam facturam iuret, non ficte iuret, sed animo implendi, & non sine illo, postea illã nõ implendo: solum peccauit venialiter ex paruitate materię, quã iurauit quæ contingit etiã in præceptis diuinis, & votis. Vnde sequitur cum communi, quòd iuramentum de re leui facienda, vt de dicendo Aue Maria tantum: si postea nõ impleatur: eius transgressio non est plusquam peccatum veniale etiam si sit de re intrinsecè mala, vt de mendatio iocoso semel non dicendo (licet frater Ioannes à Peña de hoc postremo nonnihil dubitauerit.) At secundum Canũ, qui quotidie se daturum dipondiũ pauperi iurauit, tunc erit mortale tale votum transgressum fuisse, cũ iam aduertit, vel aduertere debuit esse notabilem quantitatem arbitrio boni viri, quam per aliquos dies non dando, omisit dare. An vero idem sit de vouente quotidie vnum tantum Aue Maria, per plures dies, quando iam omisit, peccet iste mortaliter dubitant aliqui, & licet ego non videã sufficientẽ esse disparitatẽ rationis, quam assignant, tamen credo verum esse secundum Canum, ꝙ si iste habuit semel intentionem ante; per plures notabiliter

e *Syluest. Verb. iuramentu 1.*
f *Ant 2 2. parti. 10. c. 4. §. 1. col. 4.*

dies

dies, illum iuratum vel voto promissum Aue Maria dicendum omittendi, peccauit mortaliter.

¶ Qui sic iurauit Deus male mihi vettat, & non me adiuuet Deus, si amplius lusero, quia est iuramentum de re graui: licet vexetur tentatione ludendi, non potest absolui ab illo per dispẽsationẽ qñ non est causa iusta dispensandi, quia iniquus est ludus, sed tamen poterit commutari in rem meliorem, aut æquè bonam, aut in alia iuramenta bona: attamen Nauartus interroganti se respondit ne pereret talem commutationem, & hoc illi persuasit, quia erat de ludo illicito, & in magna quantitate, & Pius Quintus renuit in simili casu dispensate, & tale iuramentum virtute Bullæ cruciatæ inquit commutari quia Bulla cruciatæ tantum concedit commutationem votorum in expeditionem belli. Episcopus tamen posset hanc commutationem facere.

¶ Iuramentum de re, neq; honesta, vel nec vtili sed vana, vtpote vanum non est obligatorium.

¶ Bis peccat, qui iurat illicitum cũ animo implendi quia iurando peccat semel, & 2. contra iustitiam, quia iurauit iniustum qui vero iurat illicitum sine animo implendi vno modo tantum peccat, secundum Caieta. at S. Thomas ait, qui iurat illicitum periurus est aliquo modo iurando, sed non est periurus mutando intentionẽ, & non adimplendo.

¶ Dolosè iurans, quòd sophisticè aliter quã interrogans intelligit, si nulla intercedat causa iusta excusans, peccat mortaliter sic iurando, & secundo non implendo iuramentum iuxta mẽtem sanam, & communem intellectum illius cui præstitit iuramentum, quia quando iurans vtitur dolo, alter vero minime iuramentum impleri debet, secundum sanam mentem, & communem intentionem illius cui iuratum est. At vero promissum debet impleri secundum intentionem iurantis quando iurans fuit in bona fide & alter vsus est dolo. Vnde non tenetur iste sic iurans, quando si præuidisset dolum à principio non iurasset, quia non obligat iuramentum extra intentionem sincerè iurantis. g *Verb. furtum.*

¶ Peccat iurans ob metum cum intentione non adimplendi licitum vel absque intentione obligandi se, quia redimere suam vexationem, quam pariter per metum, vel alienam, opus est virtutis. Secus est si iurauit tunc ob metũ in aliquo sensu vero tunc non peccat iurando, necnon adimplendo ad mentẽ ponẽtis metũ. Vnde secũdũ Syluestrũ g iurans *4. quæ. 7. vers. 2. cõtra Caietanum. art. 7.*

iurans latroni dare centum aureos concipiendo intra se tibi illos dabo, si tibi illos debeo, non tenetur illos persoluere, si alias illi antea non debebat, quod defendi potest, quia hic nihil falsi iuratur. At vero hic notatu dignum est, quod adnotauit Sotus, scilicet, quod iurare ficte cum animo non implendi, dum iniuste quis iurare cogitur, mortale est si iuret personaliter in actu signato, dicēdo sic iuro, vel si diceret, dico quod Deus est mihi testis. Secus est si sic diceret dico ego iuro, vel si diceret dico Deus est mihi testis quia materialiter tunc sumitur, nullum est iuramentum.

h Caiet. in d. 7. 22. q. 89. art. 7. & alij doctores. Tho. Anthon. Nauarr. glo. in c. 1. 85. disti. Tabiensis cōtra Angelum & Syl. verbo iuramentum. 2. §. 7. cap. 12. num. 16.

¶ Si quis iurauit veniale se patraturum, & postea nō implet, nō peccat, nō implendo mortaliter sed etiā si impleat, non peccabit mortaliter, quia ex reuerentia iuramenti Deo præstiti videtur impleisse non ex contemptu.

¶ Iurare contra consilia, vt iurare se illa non facturum, nisi intelligat etiam quando occurrerit ea cadere sub præcepto non est mortale, secundum Caie.[b]

¶ Iuramentum peccandi venialiter iuxta supradicta non est, nisi veniale, nisi iurauerit quis animo non adimplendi, vel animo adimplendi in casu quo adimplere esset mortale.[i]

¶ Qui iurat redire ad carcerem nō iniuriosum etiam cū iactura vitę tenetur redire, etiam si iurauerit animo non reuertendi, secūdū Caietanū, cui non satisfacit Tabiena, respondendo ei, sed forte (vt allegat Armilla) iste talis poterit petere relaxationem iusti iuramenti in hoc casu, & post eā obtentam non redire. Nec hæc relaxatio videtur denegāda, tum propter ius naturale conseruādi vitam, tum quia citra iuramentum si fugisset, iam cum periculo mortis se offerre non teneretur carceri. Præsertim non videtur deneganda relaxatio homini, alioquin bono, qui casu veluti fortuito cōiectus est in tales angustias carceris, & mortis.

i Syl. ait. iuramentū. 3. q. 2. k Cor. in adnot. super Sot. de detegendo. super membro. 3. q. 3. fo. 150. p. 1. libel. de detractione.

¶ Peccat mulier quæ sine causa iurat carere se crimine adulterij eo, ꝙ egerit pœnitentiam illius nisi maritus iniuste ad iurandum id, eam compelleret. ¶ Item qui non tenetur ad dandam, vel cōmodandam rem quæ sibi petitur, Peccat si vt se excuset ab illa danda, iurat se rem illam non habere & si intus concipiat non habere ad illam dandā iuxta illius mentem etiam & si tenetur ad eam accommodandā, vel dandā, vel non, quia ex cōmuni conceptione hęc respōsio est mendax contra Nauarrum, ita Syluester.[i] & Corduba

quia

quia solum licet vti æquiuocatione, & non respondere ad mentem rogantis, quando secundum ius, aut vsum in tali materia talis sensus verborũ pro vero accipitur, alias non, vbi cessat coacto iniusta.

¶ Qui tẽpore pestis sanus cum sit rogatus à custodibus, an transierit per talem ciuitatem peste laborantem secundum Syluestr. est periurus respondendo, quod non, quamuis secundum præcipuam intentionem ipsorum custodum, licet remotam respõdet Et sic etiã peierat, ille scholasticus qui iustè rogatus sub iuramẽto an loquutus fuerit cum aliis scholasticis respondet, quòd nõ, cum verè locutus cum eis fuerit, quando intelligit intra se, non se locutum fuisse ad subornandum etiam quando sic loquendo non subornauit, & quia intentio interrogantis esset interrogare ad inhabilitandũ illũ si subornasset, nõ ideo excusatur à periurio cum non sit ille modus respondendi talis, qui communi conceptione hominum reputetur verus. Videtur Nauarrus alludere ad assertionẽ Victoriæ in sua lectura, dum Nauar. hic ait, quòd non licet inducere paratũ iurare falsum, vt iuret, nisi iudici ad instantiã partis, sed non licet hoc priuato, nisi iuraturus falsum ad idque paratus, spõte se offerat, adsitque rationabilis causa recipiẽdi iuramentũ ab eo, quia tunc nõ peccat, qui recipit, ita Syluest.[1]

¶ Secundum Sotum iurans sine intentione iurandi nón obligatur, licet peccet mortaliter secundum Caietanum, & omnes, & idem dicendum est de eo qui iurat sine intẽtione se obligandi, etiam si iocose iuret. Qui vero intentionem habet iurandi, vere obligatur: licet fecerit sine intentione promittendi, & se obligandi secundum Sotum contra Syl. verbo iuramentũ, quia iuramentum præ se fert intrinsecam rationem obligandi contra Naua. dicentem, quòd votum cum intentione vouendi, si non habuit intẽtionem se obligandi non obligat, sed quidquid sit de voto dico de vtroque tam de voto, quam de iuramento cum fratre Ioanne de la Peña, quando in illis defuit intentio se obligandi, credendum tunc est nec in illis interuenisse intentionem iurandi, aut vouendi, & tunc secundum Nauarrum, & Syluestrum cum communi non erunt obligatoria; quia nec cum intentione vouendi, aut iurandi sunt facta. At vero si cum intentione iurandi, aut vouendi emissa sunt vera videtur opinio Soti, quòd licet defuerit intentio ad iuramẽtum

1 Syl. verbo iuramẽtum. q. 9. iuramẽ. 3. num. 20.

vel votum se obligandi, vtrumque erit obligatorium, quia nõ videtur esse in potestate iurantium, aut vouentium, supposito, quòd cum intentione iurandi, aut vouẽdi iurant, aut vouent amouere à iuramento, & voto intrinsecam obligationem obligandi, licet hoc magis constet de iuramento, quod ex se obligat, quam de voto, quod suas vires obligandi potius sumit ex intentione vouentis.

¶ Iurare verum, sed cum intentione non iurandi, si fiat in iudicio est mortale, secundum Sotum, quãdo iuste interrogatur. At vero extra iudicium maximè dũ iniustè cogitur quis iurare, non est mortale iurare verum cũ intẽtione non iurandi contra Caiet. in sum. dicentẽ, quod in vniuersum iurare cum animo non iurandi est mortale Ad hęc sine exceptione est mortale (quando deest intentio implendi) iurare. Quia deest præsens veritas debita iuramento. At vero qui iurandi animũ non habuit, licet ex vi iuramenti non teneatur tale iuramentum adimplere, tamen ratione scandali, si immineat, aut ratione cõtractus, do, vt des, vt in sponsalibus, & matrimonio, & similibus, vt si iurauit sponsalia puellæ, vt sibi sui corporis copiam faceret etiam si sine animo iurandi fecerit, tenetur tale promissum, vel contractum adimplere secundum Sotum post factum.

¶ Non peccat paterfamilias expostulans iuramentum à familiaribus, in casibus, in quibus extranei possent furtum reuelare.

¶ Iuramentum ducendi vxorem licitum est secundum Sotum, sed non est seruandum, dum est melioris boni impeditiuum.

¶ De voto quo ad eius obligationem & validitatem.

CAPVT XLIII.

DIFFINITIO voti est, q͂ votum est promissio saltẽ interior deliberatè Deo facta de aliquo bono maiori, à superiori non reuocata. At secundum Paludem ea sufficit deliberatio ad vouendum, quæ sufficiens est ad peccandũ mortaliter. Vnde votum ex ira non absorbente iudiciũ taliter, quod excuset à mortali ira, valet Deo factum. Ex quo apparet illud proprie non esse votũ, cum quis ait homini, promitto tibi me non lusurũ cum tali homine, signanter dictum est, q͂ votum fieri debet de maiori bono, quam oppositum eius, poteftq́; emitti votum de cõsilio, immo & de re præcepta, atque per consequẽs cũ vouet quis non fornicari circun-

circunstantia voti est etiam explicanda in hoc casu in confessione talis fornicationis: dictum est à superiori non reuocata, quia vota cõsiliorum, & præceptorum à prælatis irritari possunt [a]

¶ In momento potest præcedere deliberatio actu, vel virtute ad votum, licet deliberatio, vt potè motus intellectus, cũ sit regulariter discursus requirat tempus, & satis est ista deliberatio præcedat præcedentia naturæ, seu causę, non tẽporis, & in momento, quo fit votum, aduertentia vouendi euenire potest per subitã perceptionem conuenientis.

¶ Differentia est inter vota facta magna præcedente deliberatione, & inter facta subitaneo, & repentino metu, & passione, cuiusmodi sunt, quæ fiunt ex leui cupiditate, quoniã hæc vota sic leuiter facta facilè dispensantur, commutãtur vel redimũtur, sicut etiã facta ex metu tẽpestatis maris.

¶ Propositũ religionis tantum, etiam cum habitus assumptione non efficit votum cõtra Paludem, & D. Antoninum, quoniam in illo cap. consuluisti, de regularibus fuit promissio implicitè facta, aut virtualis secundum Panormitan. [b]

¶ Promissio sine animo implendi est votum obligans ad sui impletionem. Secus si emissum fuit sine animo obligandi, quia tunc secundum Cardinalem nõ est votum, sed iam de hoc limatius, & distinctius suprà loquuti sumus iuxta mentẽ Soti, & fratris Ioannis à Peña resoluẽdo hũc casum.

¶ Votũ de re necessaria, vt de moriendo non est votum, sed de re veniali votum emissum veniale est, & de mortali, mortale: nec valet votũ de re indifferenti, vt sic, nisi apponatur circunstantia bonificans rẽ indifferentẽ: sicut si aliqua mulier voueat non nere in sabbatho, ex natura sua non est obsequium virginis, nisi fiat vt tunc recitet rosarium.

¶ Vouere contra consilia non est plusquàm veniale: nisi tale votum fieret vt notabiliter displiceret Deo, vel animo non adimplendi, tempore quo talia consilia vim præcepti haberent, vel nisi voueret contra aliquod consilium ex cõtemptu consiliantis Dei.

¶ Votum de opere propter finem vouẽtis, vel operis promissi malum, illicitũ malumque est, atque ideo non est votum, etiam si res promissa bona sit, quia totum illud cum suo malo fine, malum est, ac per consequens non est conueniens materia voti. Valet tamẽ votum de gratiarum actione, vel de euẽtu Victoriæ absolutè sine iniquitate cõsideratę:

a *Nauar. cap. 12. nume. 25.*

b *Panormit. cap. literam secundum Caietan.*

ſicut valet etiam votum rei promiſſæ Deo pro filio dato ex concubina,& pro datione abſoluta talis filij ſine fornicatione conſiderata.

¶ Si finis voti,aut boni promiſſi non eſt malus,ſola cauſa impulſiua mala,non vitiat votum,vt qui vouet religionẽ non dirigendo in finem luxuriæ,licet impellatur ſic vouere ſpe ibi reperiendi occaſiones luxuriandi , votum tale valet.

¶ Idem de voto quo,quis vouet Deo aliquid, vt cõcedat Deus ſibi filium ex non ſua.

¶ Idem de vouente aliquid ſi Deus per fas , vel per nefas ſibi concedat temporalia quia fit pro re in ſe bona, & dono Dei data abrenunciatio ſathanę in baptiſmo ſecundum Caietan.& Palud. contra Magiſtrum , & alios non eſt votum, niſi aſſumatur pro in proprio voto.

¶ Votum ſecundum D.Thom.magis obligat quàm iuramentum ex ſua natura : niſi quando ſecundum Maiorem, vtrumque ſit principaliter inhonorem Dei , vel principaliter in vtilitatem proximi,ſed communiter votum principaliter fit Deo:& iuramentum proximo.

¶ Opus ex voto factum plus meriti habet quam ſine voto ſecundum omnes quia vouens ſimilis eſt danti arborẽ, & fructus, & quia procedit ex maiori firmitate voluntatis, atque ex virtute religionis:quãuis opus conſilij cęteris paribus plus meriti habeat,quam opus præcepti ſecundũ Nauarrum,quam dicit eſſe communem:quam Codice ſuo dicit declarare Metinam. Sed non puto hanc doctrinam eſſe abſolute de mente Diui Thomæ:qui [c] ait quod conſilia ordinantur ad præcepta ſecũdum ꝙ præcepta ſunt de interioribus actibus,ſed non inquantum ſunt de actibus interioribus niſi vt faciant præcepta firmius ſeruari.

c D.Tho quodlib. 4.art.24.

¶ Qui vouit non fornicari tranſgrediens hoc, dupliciter peccat contra Tabienam:cuius opinio nec etiam habet locũ in eo,qui vouit in genere ſe nõ amplius peccaturũ : Sed tãdẽ Maioris huic aquieſcit cum antea videatur contraire. Quia hic duplex ſpecies peccati eſt , & fornicationis & ſacrilegij.

¶ Secundum Caiet. qui vouet ſe non facturum id quod eſt de conſilio, vt diſpliceat mortaliter Deo mortaliter peccet:ſecus ſi vt diſpliceat tantum venialiter.

¶ Quando quis vouet contra conſilium cũ aliqua circunſtantia bonificante promiſſum , valet eius votum:vt ſi quis

promittat

promittat nõ profiteri in claustrali religione vel nõ mutua re citra extremam necessitatem, ne ex mutuo mutuatarius ansam sumat peccandi.

¶ Vota stulta sunt non pectere capillos in die sabbathi, non lauare caput, non filare, non edere caput in honorem sancti Ioannis Baptistæ, sine honore Dei, aut proximi vtilitate. At quando quis dubitat de valore votorũ, vel credit ea valere, peccat, si ea absque vlla dispẽsatione prælati, vel sine licentia sui confessarij transgreditur.

¶ Stultum est votum, quo quis vouit se nudum per[illegible] nari Quamuis secundum D Antoniũ sit forte in a[illegible] commutandũ, peccatque qui aduertenter vouet im[illegible]ibile. Sed notato hic secũdum fratrem Ioannem [illegible] si cum sit votũ tunc est impossibile, nõ obligat [illegible] et postea fiat possibile secũdum D. Tho. At si à principio erat possibile, & post interponitur impedimentum temporale: nõ tollitur obligatio Sed suspenditur pro illo tempore impedimenti.

¶ Quamuis votum emissum sine animo se obligandi secũdum Nauarrum non valeat (nam secũdum Sotũ diximus valere si fiat cum animo vouendi, & promittendi licet non implendi) sed secundum omnes bene valet si fecit votum cum animo se obligandi, etiam si non habuerit animum illud adimplendi. Vnde bis peccat iste primo vouendo sine animo implendi, secundo non adimplendo.

¶ Qui vouit, & postea est impeditus: si postea auferatur impedimẽtum in totũ, vel in partẽ, tenebitur ad totum, vel partem. Sicut qui vouit castitatem, si postea ducendo vxorẽ cum ea consummauit, tenetur obseruare partem castitatis: quam potest non exigendo debitum, cum voluntate seruandi integre votum suum defuncta coniuge.

¶ Non liberant à voto emisso illi euentus qui si à principio oblati fuissent, qui vouit, non voluisset. Quia alias multi qui professi sunt solenniter isto modo liberarentur. Quod nõ est dicendum secundum Sotum fractio voti de aue Maria dicẽdo nõ est mortalis. De hoc copiosius dictũ est suprà de iuramẽto vbi asseruimus paruitatẽ materiæ: quæ in cæteris, præceptis diuinis excusat à mortali hic quoq; excusare.

CAPVT XLIIII.

¶ *Vbi etiam de obligatione voti.*

NON peccat mortaliter vouens non implendo votũ quando non signauit impletionis tempus quando ipsum

ipsum conscientia non remordet de dilatione, & mora quia signum est non fuisse transactum tempus secundum Caiet.

¶ Qui vouens virginitatem postea corrupta est, tenetur pœnitere, & seruare ꝙ superest implendum quando se corrumpi passa est, quia sua culpa se fecit impotentem, tenetur præstare quod superest. i. abstinere à Venere secundum Nauarrum quod limitat bene Sotus nisi quando talis virgo sic vouens præcisè voluit se obligare à primo actu venereo ne amitteret virginitatẽ: & ad nihil amplius, quia iam sic corrupta libera maneret deinceps à voto, ꝙ si absolutè vouit seruare virginitatem nihil limitãs: tunc verum est quod ait Nauarrus, quòd adhuc iam corrupta tenetur abstinere, quia adhuc tenetur præstare, quod potest sicut secũdum glossam qui absolutè sine limitatione vouit Deo missas pro salute filij, etiam si moriatur filius, tenetur suum implere votum. Secus si in mente, vel aliter apposuisset conditionem.

¶ Sed de illo qui in iuuẽtute sua vouit religionẽ, & etiam est senex effectus & vix sibi sit possibile seruare vitam illam austeram, & regularem, quia iam est destitutus viribus, consultus Victoria fertur respondisse quòd videtur iam iste de obligetur a voto, sed ad cautelam ait huic petẽdam esse dispensationem de tali voto, & non absolutè ab illo desistere licet, nam nemo est bonus iudex in propria causa.

¶ Memento hic cum Soto quòd difficultas ex natura rei promissæ orta legitima causa est dispensandi in voto. Secus si talis difficultas ex habitu prauo vouentis proficiscatur, quia tunc tollat prauum habitum & cessauit difficultas, nescio tamen an qui vitam religiosam perdifficilem, & quasi impossibilem sibi inuenit propter corruptionem, & turbulentiam affectuum malorum ad quos natura instigat propria, & improba inclinatio, quia conturbat seipsum, conturbatque cæteros religiosos & quasi præsciti, & desperati ibi in monasterio vitam agebant an sit sufficiens causa vt Papa dispenset, vt sub habitu clericali viuens, vota sibi possibilia impleat. Si papa faceret prout audiui fecisse non darem, imo tunc approbarem.

¶ Qui vouit aliquid Deo si Deus illũ seruaret à tali peccato secũdum Ricardum si ex parte sua non facit quod alias debuit fecisse: aut deliberauerat facere ad vitãdum tale peccatũ, aut si se præcipitauit in tale peccatum ne astrictus maneret tali voto adhuc manet obligatus, sed dico etiam hoc

est

est verum si occasionem non vitauit aut in illam se cõiecit, argum. ex Bartolo.[a]

¶ Vota conditionalia conditione impleta obligant ad sui impletionem. Et qui vouit religionem si fornicaretur, cum intentione vitandi fornicationem, tenetur facto voto ingredi religionem, secus est si pro fine voti acciperet illam fornicationem quia tunc votum non valeret, vt si pro fornicatione explenda voueret.

¶ Vota ista conditionalia etiam pœnalia s. voueo religionem si illud peccatum admisero, nec ante conditionem impletam, nec post, potest ea dispensare episcopus. Quia conditionalia sunt. ¶ Si autem sub forma pœnali non conditionali quis sic voueat sicuti sub pœna ingrediēdi religionem, vel eundi ad Hierosolymam, voueo non fornicari, quia sub ista forma sunt duo vota, primum absolutum, & non reseruatum. s. voueo non fornicari, & secundum conditionatum religionis, antequàm violetur primum absolutum, potest episcopus dispensare, quia qui potest in principale potest etiam in accessorium: quale est secundum votum religionis pœnale, & conditionale. At quamuis Nauarrus satis acutè videatur distinguere inter primam, & secundam formā vouendi, sed tamen Metina [c] indifferenter tenet contra Nauarrum, quòd si quis vouerit vtroque modo. s. voueo non ludere: & si lusero, ingredi religionem, vel per istam formā sub pœna eundi Hierusalem, vel profitendi religionem, voueo non ludere: tale votum quia vtroque modo emissum est pœnale, non est omnino voluntarium: ideo secundum sententiam doctorum virorum huius ætatis contra alios doctos, Sotum, & Nauarrum, etiam post adimpletam conditionem per ordinarium. i. episcopum possunt vota hæc dispensari, & virtute bullæ cruciatæ, aut Iubilei possunt per confessores commutari. Quia solum Papa reseruauit sibi illa. s. vota quando sunt voluntaria, sed in his casibus nō sunt voluntaria, sed summè exosa, & Papa reseruat sibi vota ista quando sunt vota absoluta faciendi illa quinque opera. Hęc opinio est probabilis: cui videtur accedere Metina. Quia eā vltimo loco ponit, fertur accessisse Magister Canus: placet mihi concordantia fratris Antonij Cordub.[d] quòd si taliter conditionaliter vouens. s. si filius meus luserit voueo religionem, id fecit ex aliquali affectu religionis, Papa solus dispensat tunc, at si in pœnam hoc vouit, vt arceret filium à ludo,

a Bart. in l. m. l. s ff. de annuis legatis, & l. obti nuit. ff. de conditionib. & demōstrationib.

c In instructione confessor. fol. 87.

d Cordu. in additionibus tractatum de casibus cōscientiæ.

ludo, tunc ante incursionem secundum Sotum episcopus dispensare potest.

¶ Votum eundi Hierosolymam cum buone in ore nudisque pedibus, si fecerit quis implendum est quo ad ipsam peregrinationē tantum reiectis istis conditionibus, vtpote inhonestis, & impossibilibus habitis pro nō adiectis, quia vtile per inutile non vitiari debet.

¶ Iam diximus quæ vouit virginitatem quā semel amisit, tenetur adhuc continere, nisi solum intenderit à primo venereo actu continere, quia actus agentium nō operantur vltra fines eorum.

¶ Votum non nubendi nō obligat ad continentiam, ideo qui illud vouit fornicando non peccat magis quam si illud non vouisset, ita Nauarrus & Sotus.

¶ Votum absolutè ducendi vxorem, non valet, absolutè loquendo: quia qui sic vouet descendit ad imperfectiorem statum, secus est si ob vitandam fragilitatem carnis, quam sæpe in se est expertus, sic vouit. Quia hæc circunstantia facit magis bonum, quod de se est minus bonum, ita Nauarrus & Canus contra Sotum.

¶ Qui impediuit, vel retraxit professum à religione contra Scotum, non tenetur, se pro illo religioso tradere religioni secundum Maiorem,[c] nec tenetur ad restitutionem secundum Sotum nisi fortè de persona frugi iam professa loquamur quæ ex suo statu, magnam commoditatē afferebat temporalem monasterio, qualis fortè potest esse conuersus, aut religiosus cathedraticus, qui redditus cathedræ acquirebat monasterio.

c Maior. in 4. d. 15. q. 17.

¶ Si aliquis bonis de causis motus retrahit aliquem ab ingressu religionis, non incurrit excommunicationē Concilij Tridentini, sicut etiā secundum fratrem Antoniū Cordubensem in additionib. ad tractatum de casibus consciētiæ parentes rationabiliter impedientes filiam, ne nubat quo cum vult, non incurrunt excommunicationem. Concilij Tridentini, quando non tollunt libertatē nubendi cum aliis æqualibus, honestisq́ue. Secus esset si princeps, vel pater impedirent mulierē, ne nuberet, quo cum vult, sine iusta causa, vel fraudulenter, vt nubat quibus ipsi volunt, quia hoc est indirectè compellere quod prohibet Concil. Tridenti.

¶ Inducere ad religionem, vel ingredi ad eam vbi malè contra disciplinam regularem viuitur peccatum est.

¶ Non

¶ Non est laudabile persuadere ad vouendum ingressum religionis, quia experientia teste innotescit: quòd alacriori animo, & magis perseuerant, qui liberè ingrediuntur, quam qui coacti iam voto prius facto, solẽniter postea profitẽtur, sed hæc sententia Nauarri, licet in aliquibus personis considerata conditione, & qualitate earum possit verum tenere: sed non ita absolutè est vera Nam D.Thom.[f] tenet & docet, quòd meritorium, & conueniens est hominem se voto obligare ad ingressum religionis, quia actus religionis est, & quia per tale votum firmatur voluntas, vt in perpetuum illi adhæreat. Quòd si consilium est ingressum talem vouere: quare eum expedit, non erit laudabile ad illum ingressum vouendum consulere. f 22. qu. 189. art. 2.

¶ Monasteriũ non reformatũ dicitur, vbi vnusquisq; pro sua voluntate vitam agit, & ferè omnes putantur esse malæ cõscientiæ, qui vouit ingressum istius modi monasterij, non tenetur illud ingredi, si non sit spes in breui fore reformandum, nec aliud, quia secundum Maiorẽ suum votum ratione euentus factũ est illicitũ. Cæterum si in aliquo monasterio essentialia seruantur, sed non adeo strictè circa accidentaria, vt regula exigit: si sub obedientia prælati ibi viuitur, tenetur istud monasteriũ vouẽs, illud ingredi secundũ Caie.

¶ Licet vouens religionem in genere teneatur (si non recipitur in vna) quærere aliam, secus tamen est de intendente per votum factum istam solã, vel istum solũ conuentum, ita tenet Nauarrus quòd non tenetur in hoc casu quærere aliam religionem, vel domum, si ibi non recipiatur, quia secundum Iuristas limitata causa, limitatũ producit effectum.

¶ Vouẽs certam religionem, vel monasteriũ: etiã si voucrit perseuerare, si caruit intentione obligandi se ad castitatem, quia tantum absolutè vouit religionem: poterit vxorem ducere, si nõ admittatur ad illam, imo susceptus ad habitum, postea si iste talis contraxerit, licet peccauerit contrahendo, & consummando, pòst hoc non obligatur ad continentiam, poteritque debitum etiam à coniuge postulare, sicut nec vouens ordines, tenetur ad diuinum officium, quandiu non suscepit ordines, licet peccet tales ordines non suscipiendo.

¶ Qui vouit non nubere, nupsitque, licet possit petere, & reddere durante matrimonio, debet tamen esse cum voluntate adimplendi tale votum, si aliquãdo potuerit nempe si mor-

si mortua fuerit eius nunc vxor secundum Caietanum.

¶ Si quis cum vouerit profiteri in religione, impetrans super tali voto dispensationem solum expressit Papæ, quod vouit ingredi, surreptitia est talis dispensatio sic obtenta secundum Nauar.& Caiet contra Sotum.

CAPVT XLV.

¶ *Adhuc de obligatione voti.*

QVI tantum vouit ingredi religionem, iam ingressus potest intra annum probationis, relinquere religionem, eo solum quod sibi displiceat religio. Secus est si quis vouit profiteri, quia id non potest facere nisi per dispensationem impetratam, ex causa iusta arbitrio prudentis.

Qō.1. ¶ Sed quid si quis vouit religionem nihil aduertens de perseuerantia, neque de ea cogitans an teneatur ibi perseuerare perpetuo. & quidem in hoc casu quando vouit religionem nihil cogitando de obligatione ad perseuerandum vel non, Syluest [a] asseuerat, quòd quando de intentione eius non constat, videtur obligari ad ingressum secundum formam iuris communis: quæ est vt ingredientibus detur annus probationis. Vnde nō tenetur ibi manere perpetuo, sed tenetur probare vtrum sibi expediat. Et quidem in foro exteriori sic fortè indicaretur, sed in foro conscientiæ, vrget argumentum fratris Ioannis à Peña quia idem (inquit) videtur esse vouere religionem, & vouere perseuerare in illa, quia sublata formali ratione virtutis non manet virtus, ergo nec religio manet sublata ratione formali voti eius, quæ est perseuerantia in religione, & quia qui communi lege vouit religionem, intendens esse clericum choristam sacerdotem non cogitans ad id necessariam esse peritiam grammaticæ, qua caret, tenetur illam addiscere, vel habitum laicorum sumere secundum Sotum. Ergo vouens religionem etiam si nihil cogitauerit de perseuerantia, obligādus est ad perseuerandum, sed quia de hoc dicto Soti, non est vsquequaque certus Peña, quòd teneatur fieri laicus monachus talis, & quia regula Soti est, quam etiam acceptat Peña, & Merina in sua instructi confess. scilicet, quòd in dubio vtrum aliquis sit astrictus ad votum, vel non tuendus est in sua libertate, & ad voti impletionem in hoc dubio non est obligandus: dico quòd sententia Syluestri supradicta potest teneri, licet tutius esset huiusmodi sic vouens peteret dispensationem: & dubietas hæc induceret facilē causam

[a] *Verb. relig 3. q.9.*

sam

sam dispensandi cum eo.

¶ Secundum Archidiaconum vouens religionẽ communiter si in nulla recipiatur potest vxorem ducere. Insuper si quis vouerit religionem sine limitatione tacita, vel expressa si nõ recipitur in proximis monasteriis tenetur adire remotiora ad externaq; proficisci vbi sit aliqua spes recipiendi ipsum. At verò si tacitè intellexerit, dum vouit de monasteriis suæ regionis vel regni vel linguæ: si hic non recipiatur non tenetur ad alia extranea tentanda.

¶ Non excusatur ab obligatione præceptorũ obligantiũ ad mortale qui vouit religionem, in qua licet talia præcepta sint in constitutionibus, sed tamen non seruantur, (etiam si intendat seruare tantum prout ibi seruatur) sicut suscipiens ordines sacros absque intentione obligandi se ad castitatẽ: adhuc ad illam tenetur. At quia hæc sententia Nauarri sic absolutè posita non videtur tam firma, quia ratione huius dubii, ad cautelam in religionibus, vbi collapsa est aliquantulum obseruantia regularis, solet nouitius tempore professionis moneri, ꝙ intendat profiteri constitutiones, vel secundum illas profiteri, non prout hic, vel illic obseruantur, sed prout in illis expressè continetur, voueat se illas obseruaturum: ideo Nauarrus inferius videtur illam tẽperare, sic addens: qui in monasterio laxiori profitetur, & nõ præmeditatus est præcepta illius ordinis, vel intẽdit ad illa se obligare, tenetur intentionẽ mutare, & in posterum ea obseruare, vel profiteri, quod intelligitur quoad vota essentialia, & nõ quoad obseruationes accidentarias, quæ iam sunt ablatæ vel mitigatæ, vel priuilegiis, vel consuetudine, licet non immemoriali, sed tamen rationabili, & adeo antiqua quæ sufficiat ad ita molliendas prædictas obseruationes. Ita secundum cardinalem Florent. & D. Antoni[b] Et ita in maxima parte orbis contingit Papa sciente & tolerante, & sic consequenter ipso aliquatenus dispensante iuxta gloss.[c]

¶ Non impedit votum timor non priuans ratione, qui non infertur ad extorquendum votum, etiã si sit violentus. Sed tamen bene impedit votum timor iustus mortis vio.ẽtæ, vel alterius mali ad id sufficientis ordinãti ad extorquẽdum votum, secundum Panor.[d] contra Syluestrum[e] & licet hæc resolutio Nauarri proba sit, tamen Metina[f] adhuc magis eam explicat dicens clarius quòd votum non voluntariè factum, sed metu, & non quocunque metu, sed metu grauí,

b Antho. 3. par. tit. 16. c. 1. §. 11. & 12.

c Glos. c. quia circa. de consanguinitate quæ est singularis.

d Panor. de his quæ vi. c. 1. est cõmunis. c. Abbas.

e Syluest. verb. metus. q. 8.

f Met. Instru. conf. fol. 86.

graui, hoc est secundum Theologos cadenti in virum constantem, idest, in quem meritò homo fortis & animosus incidere timeret non est votum, nec obligat ante Deum. Intelligitur autem conclusio hæc de metu illato à causa extrinseca ad extorquendum votum, idest, ab aliquo homine inferente illum ad hunc finem. Si tamen quis tale votum emittat motus ex causa intrinseca, idest, ex metu, quam concepit ex procella maris, vel ex peste grassanti, vel morbo, tale votum valebit. At tamen talis timor, causa sufficiens est eum illo facilius dispensandi.

¶ Sed ibi addit Metina quòd metus illatus ex iusta causa ad extorquendum votum, non inualidat votum, vt si maritus vxorem deprehēsam in adulterio, cum ibi posset eam occidere, minatus est ei, ego te occidam, nisi professa fueris religionē: si ipsa hoc adacta metu, & causa euitandi mortē, professa fuerit: obligata manet inquit sed ego Metinæ non credo: sed neque Syluestro, vnde hanc sententiam collegit[f] sed potius teneo cum Soto,[g] vbi hanc opinionem Syluestri & Metinæ refutat dicens hanc opinionē non esse totā sicut patet in exemplo à se ibi adducto Quia si quis furi à se deprehenso in furto, te accusabo furti minatus fuerit, nisi filiam meam duxeris vxorem, re vera metus iure hic incutitur: & tamen matrimonium non tenet.[h]

¶ At bene conuenit fere inter omnes, quòd metus illatus ad alium finem, quam ad extorquendum votum non inualidat votum, sicut nec matrimonium.

¶ Porrò nec omnes conueniunt an iste metus cadens in virum constantem illatus à causa extrinseca animata ad extorquendum votum, annullet omne votum. ¶ Et quidem frater Ioannes à Peña in scriptis suis fertur dictasse talem metum solum annullare votum solenne religionis, & matrimonium tali metu factum ex statuto ecclesiæ. Sed ipso facto annullare alia vota ecclesiam, non constat. Quia non est eadem ratio de alijs votis. Quia simpliciter voluntaria sunt, licet secūdum quid sint coacta: & simul cum hoc facit, quia si male cedant, per dispensationem ecclesiæ poterunt annullari. Et quidem differentia, & ratio est apparens pro Peña: sed nihilominus Nauarrus hic nō distinguit, sed neq; Sotus. Imo Sotus ait loco supra allegato de voto simplici religionis, & non solum de solenni quod per talem metum si est emissum: secundum dispositionem ecclesiæ est nullū:

f Sylue. verbo metus. §.

g Soto in 4. d. 2. Tomo dist. 29. q. 1. art. 3.

h Suffragatur hic lex ne timore, & Lisij quidem ff. quod metus causa.

¶ Sed

¶ Sed de aliis votis inferioribus, ait licet videantur ex tali metu facta iure esse irrita quia nec omnino voluntaria: sed tutius esse autumo, de illis petere dispensationem, praesertim quando faciliter obtineri potest. Alioquin quia Metina, & Nauarrus, & Sotus videntur sine limitatione asserere talem metum irritare votum si sit cadens in virum constantem, non adigerem poenitentem ad implenda haec vota (si nollet) nec ad petendam dispensationem seu relaxationem eorum: quia videntur ipso iure irrita: quia parum grata, & accepta Deo: quādo ex tali metu fiūt quæcūq; sint illa.

¶ Vouens non bibere vinum in die veneris, toties mortaliter peccat quoties in die bibit.

¶ Non implens votum tempore signato peccat, teneturque post implere, nisi principaliter, respexerit ad tempus, quia tunc votū reputatur onus temporis illius, propter deuotionem ad tēpus, vt qui vouit ieiunare die veneris: propter deuotionem ad passionem Christi, vel in die Sabbathi propter affectionem ad virginem matrem, si in his diebus ieiunare prætermittat, in aliis diebus supplere non tenetur ieiunium. Secus est sine affectione ad tempus, in aliquibus diebus ieiunare vouit. Quia tūc omissa ieiunia aliis diebus supplere tenetur; sed confessores iniungentes poenitentias die veneris, non respiciunt principaliter ad tempus. Vnde tunc omissam, alio tempore poenitens tenetur supplere. At ecclesia in præceptis vigiliarum principaliter respicit onus temporis, sicut etiam in recitatione diuini officij: ideo qui hæc fregit ad ea supplenda alio die non tenetur.

¶ Non est idem contra summam Angelicam poenitere voti, & nolle illud implere. Vnde neque talis poenitētia peccatum mortale est nisi sit tanta, tamque perseuerans vt periculum probabile inducat deserendi religionis statum, & obseruantiam illius.

¶ Dubitans de voto à se facto an teneatur implere, necne secundum Nauarrum respondetur, q; peccat si sine dispensatione superioris, quando eum facile potest adire, frangit votū, sed hic loquitur Nauarrus quādo cōstat sibi de voto facto, sed dubitat an obliget necne, tunc cū hac eius sententia vt memini videtur concordare D. Tho sed Metina[i] consentiēs Soto, ait quādo quis est in dubio, an fecerit votū an non, in tali dubio manens duplici ratione pronunciādus est tanquam liber à voto tali. Quia hoc cædit in fauorem

[i] *Metina. In instru. confess. §. 7. fol. 90.*

voti quòd scilicet impleatur cum summa determinatione, & non animo vacillanti & dubio, præsertim votum religionis. Secundò quia in dubio vnusquisque tuendus est in possessione suæ libertatis dum abest mala fides.

¶ Tenetur quis votum implere per alium primò, quando votum ad id videtur tacitè extendi, vt votum opitulandi pugnantibus in terra sancta, quia intelligitur tūc per alium quando per se id non potest præstare Secundò quando quis vouit quod nullatenus potest per se solum exequi. Secus est de eo qui se inculpabiliter fecit impotentem ad votū, quod solum obligat vouentem per se implere, ita cum Syluestro contra Doctorum maiorem partem.

¶ Vota defuncti realia tenetur hæres implere, sed non personalia vota defuncti: nisi, ad hæc spōte se voluerit obligare, vt verbi gratia si defunctus vouit ire Diuum Iacobum ibique offerre calicem, hæres tenebitur ad id quod est reale, idest, ad talem calicem persoluendū: sed non ad personale idest ad peregrinandum illuc. At si testator vouit tantum adire, sanctum Iacobum: tunc hæres non tenebitur ire, neque expēsas persoluere, quas facturus erat defunctus. Quia sunt hic accessoriæ ad personale votū ad quod non tenetur.

¶ Quando fit dispensatio iniustè, & sine causa rationabili in lege humana vterque dispensans, & talē dispensationem petens peccat secundum Caieta. cuius sententia est vera in datione & obtentione talis dispensationis, sed opposita est opinio Adriani, quòd vtens tali dispensatione nō surreptitia non peccat, quando post dispensationem, male impetratam, ea vtitur. Et sic concordantur isti doctores, qua concordantia multa dubia quotidiana soluuntur, sed in primo casu Caietani, neuter peccat mortaliter. Et licet vterque tunc peccet: sed grauius peccat dispensans, sed tamen venialiter tantum: nisi forte ratione scandali grauis secundū alios doctores, vt si Papa sine vlla rationabili causa dispensaret cum sacerdote, vt duceret vxorem: vterque ratione scandali posset peccare mortaliter, nō solū in datione, & in impetratione talis dispensationis, sed etiam petens in impletione illius. Sed tamen matrimonium teneret in hoc casu.

CAPVT XLVI.

¶ *De voto inter coniuges.*

PECCAT coniux quando post votū continentiæ quod vouit cum consensu comparis sui, id est vxoris, verbi gratia

gratia, si petit debitum ab ea. Similiterque secundũ Diuum Thomam. [a] peccat is, qui soluit debitum ei coniugi, quæ de consensu ipsius votum emisit, quia sic soluendo consentit mortali, quo alter exigendo peccat, sed ipse licitè potest exigere, secundum Panormitanum, & Syiuestr. verbo votum, & Innocentium, immò secundum Metinam in hoc casu potest reddere, neque tunc ex parte sua peccabit.

a *Tho. dist. 38.*

¶ Quando vterque coniux vouit continentiam, neuter licitè petere potest, sed si timeatur in hoc casu incontinentia, petenda est dispensatio à Papa, nisi timore magno tale votum esset factum, quia in hoc casu dispensaret Episcopus, secundum communẽ .c. veniens, qui clerici vel vouentes, vbi est textus singularis contra Maiorem, cuius opinio posset habere locum, qñ ad Papam non pateret recursus, secũdum Syluestrum verbo matrimoniũ. [b] Sed secundum ius canonicum, quando sic non vouerunt sed solum se abiurarunt super non petendo, tunc si non contineant, nec velint promittere continẽtiam maximè si vir petat, quia temeraria fuit adiuratio, cogendi sunt ad suum matrimonium redire per ecclesiam, At vero pactum abstinendi à copula si inter se inuicem coniuges inierunt possunt, postea ambo mutando sententiam, sibi tale pactum remittere si post tale pactum, alter periculum videret in altero, deberet ei debitum soluere. At vota continentiæ inuicem facta non possunt sibi inuicem remittere.

b *Syl. verbo matrimoniũ. §. 5. verbo dispensatio. §. 9.*

¶ Vtrum quando ambo coniuges in communi vouerunt mutuo consensu, scilicet voueo, vt voueas, in hoc casu coniux qui reddit tantum debitum alteri petenti peccat, & videtur quòd non propter rationem hanc cuiusdam viri docti, quia sicut ego non pecco reddendo depositum pecuniæ ei, qui dedit mihi etiam si petat eam ad meretricãdum, quia vtitur iure suo licet male, ita licet in hoc casu alter malè optat: quia vtitur iure suo, alter non peccat, si debitum male petenti reddat. Propter hanc rationem vir iste carpit, reprehenditque Sotum tenentem cõtrarium. Cuius Soti sententiam ego teneo magis, cuius rationem reddit: quia iam inquit per mutuum consensum renunciauerunt iuri exigendi, per quam rationem soluitur ratio in oppositum, quia qui repetit depositum ad meretricandum per hoc non renunciauit iuri exigendi illud, sed opposita sententia est vera, quando ambo seorsum vouerunt, non in cõmuni neque

cũ hac conditione voueo, vt voueas ne postea causa sic exigendo non seruandi integram continentiam, tunc non peccaret, alteri licet illicitè exigenti reddendo debitum, quia non est censendus in hoc casu renunciasse iuri suo licet ex alia parte male eo vtatur propter votum à se emissum.

¶ Votum non soluendi debitum, immo de non petendo debitum illicitum est, secundum Diuum Thom.[c] quando onerosum est, alteri in quo non solum potest episcopus dispensare, immo patiens ex hoc voto praeiudicium potest illud irritare in altero vouente Secus est si alter eorum voueret continentiã non absolutè, sed cum conditione petendi, & reddẽdi quando morem gerere expediret alteri coniugi.

c in 4. distin. 32. q. 2.

¶ Si quis coniugum profiteatur religionem sine consensu alterius, valet eius votum quoad non petendum, sed non valet, quoad nõ reddendũ debitum poscenti: quia nõ valet, nisi in eo tantum quod alteri coniugi non praeiudicat.[d]

d c. 12. num. 60.

¶ Mulier vxor vouens ieiunare, vel alia legis praecepta, tenetur implere. Quia haec non tendunt in praeiudiciũ mariti, secus si vouet peregrinationem, vel abstinẽtiam talem, quae praeiudicet marito, & gubernationi domus sine licentia mariti, quia non teneut ista adimplere, si maritus repugnauerit,[e] immo etiam si postquam consensit ei maritus repugnet ei (licet peccet in casu repugnando sine causa) tamen ipsa non peccanit non adimplendo Mulier quae impedita, exequi votum per matrimonium superueniens, quod antea emiserat, quia praeiudicat marito, & non praebet vir assensum tenebitur post matrimonium implere.

e cap. manifestum & c. noluit. 33. quaest. 5.

¶ Potest vouere vbi cessat periculũ vxoris in succursum terrae sanctae vir, sed consultius est non faciat vbi vxor non potest eum comitari. At vero nobilissima foemina poterat hoc vouere dum oppugnabatur terra sancta, dum talis foeminae non timeretur incontinentia, si posset secum multos equites ducere, qui auxiliarentur terrae sanctae.[f]

f cap. 12. num. 62.

CAPVT XLVII.

¶ De potestate irritandi vota.

IRRITATIO voti non requirit in irritante, nisi meram voluntatem, qua velit irritare, sed dispensatio requirit causam, vt dispensans dispensare possit; neque dispensans indiget, vt aliquid iniungat loco voti At cõmutans votum requiritur, commutet in melius quando ex mera voluntate

sine

fine aliqua causa rationabili commutat, sufficitque etiam in æquè bonum commutare cum causa rationabilis subest, ad sic commutandum.

¶ Qui habet potestatem ad dispensandum, & commutandum, potest partim dispensando, partim commutando relaxare votum sine causa, vt omnino iusta, ad votũ tale relaxandum commutando tunc in aliquid minus. At nota secundum fratrem Iosephum de Floribus Theologiæ, confessor cõmutans ratione Bullæ cruciatę votum non potest ibi cum commutatione adiungere dispensationem, hac ratione commutando in minus, quia ibi conceditur confessori facultas tantum commutandi & non dispensandi.

¶ Sed licet hæc sententia vera sit, tamen pia est opinio Metinæ [a] asserentis sic, quod quando commutantur vota virtute Iubilei vel Bullæ, vel ex alia facultate particulari concessa commutanda sunt mitius, & non tam rigidè, sed in minus aliqualiter quia attendenda est (inquit) gratia, quam Papa pœnitenti cõcedit, quia si tunc talia vota cõmutanda essent in melius, vel in æquè bonum, sicut non stante facultate cõmutanda erant, nihil gratiæ Papa pœnitenti concessisset, quam ego sententiam amplector in casu, quo subest causa rationabilis commutandi in minus: quia si hæc desit videtur id Papa noluerit concedere.

a *Metina in sua instructi. fol. 92.*

¶ Irritatores legitimi votorũ, qui ea irritare licitè possunt pater respectu filiorum, & patre deficiente mater susceptrix tutelæ, quando eam suscipit, & ipsi tutores, & curatores pupillorum, maritus etiam vota vxoris, & dominus vota seruorum sibi præiudicantia tantum irritare possunt, & Abbas vel alius prælat⁹ vota religiosorũ suorũ, nec valet votũ subiecti in eo in quo subijcit si dissentiat superior ei⁹.

¶ Sed vtrum vota nouiciorum possit prælatus, vel eorum magister dispensare, aut irritare, scitu opus est, & quidem frater Iosephus[b] apertè tradit, q̃ prælatus non habet authoritatem dispensandi, & multo minus irritãdi vota nouiciorum, quia nõ sunt professi, ac per consequens nec eius subditi. Posset tamen magister nouiciorum vota eorum in melius, vel in æquale cõmutare, vt si nouitius vouit recitare psalmos singulis diebus, loco eorum audiat vnam missam, & hæc æquiuoc est tutior. Puto tamen aliqualiter esse contra fratrem Antonium Cordubensem, qui in suo quæstionario libro 1. quæstio 40. tandem concludit

b *Iosephus in suis floribus Theologi.*

probabilius esse, quòd prælatus possit reseruare casus nouiciis, sicut professis taliter, quod sine prælati licentia absolui nequeant, nec absolutio teneat, quia secundum Syluestrum[c] tales nouicij manentes in nouiciatu liberi sunt, à prælatorũ, sæculi, & parentum potestate, & iurisdictione etiam ratione delicti, alioquin esset confusio iurisdictionum, quod esse nõ debet, quia vt habetur[d] cognouimus, duplici iure quis cẽleri non debet: ex quo colligitur, quod si prælatus iurisdictionem habet supra nouicium, & ad reseruandum casus ei, quare non etiã eam habebit ad dispensandum nouiciorum vota: hæc ratio apparentiam habet, sed supradicta opinio fratris Iosephi est tutior: nam secundũ Alcocerũ scholastici vniuersitatum, licet in ibi vniuersitate domicilium videantur habere dum studẽt: quia tamen r. uocabiliter id domicilium habent: si vota vouerint pro eorum dispensatione ad proprium diœcesanum sunt mittendi, consentit frater Iosephus[e] & Nauarrus etiam infra, sed tandem secundum Victoriam satis sunt commutata in opera religionis.

c Syl. religio. 2. q. 10. & 11. & 12.

d. 12. q. 2.

e c. 12, n. 64.

¶ Pater & mater cum est tutrix, curatores, vel tutores, vel prælati, taliter irritant vota sibi subiectorum filiorum, vel subditorum, aut minorum, quòd omnino obliterantur, cessatque eorum obligatio etiam si in ea denuo consentiãt, nisi vouentes ea ratificent iterum. At prædicti non possunt irritare vota personaliã filiorum, vel minorum facta post legitimam ætatem: nisi talia vota personalia post ætatem legitimam emissa, scilicet annum post. 14 in masculo, & in 12. in fœmina sint parentibus præiudicantia, sed post talem ætatem, vota personalia religionis vel castitatis, vt potè illis non præiudicantia, irritare non possunt: sed bene vota realia, immo etiam personalia, si talia personalia parentibus præiudicent, sed neque vota accessoriè realia: quale est votum religionis, vbi accessoriè post professionem, legitima filij cedit monasterio, irritare possunt, quia censentur personalia.

¶ Coniuges etiam mariti, nequeunt inter se irritare vota, nisi inquantum sibi præiudicium faciunt contra Panormitanum, secundum Angelum, & Syluestrum.[f] & propter rationem D. Thomæ.[g] quam adducit Nauarrus, quam sententiam adhuc limitat Nauarrus, nisi aliquis coniugum, qui sic vouit fornicaretur carnaliter, vel spiritualiter; quia tunc alter votum istius de non petendo, hac ratione, nec periclitaretur,

f Syl. verbo Votũ. 5. q. 1.

g 2. 2. q. 88. art. 8.

riclitaretur, posset annullare ca. 12. num. 65, & quamuis hæc opinio sit verisimilior, quam Nauarrus ait esse cōmunem. sed tamē Abulensis super Numeros. 30. ait virum posse omnia vota vxoris irritare, & in hanc suam sententiam Caietanus citatur, sed Caietanus non tam apertè, sed apertius Sotus[h] loquitur pro Abulensi, vbi ait virum posse, nullo excepto, vniuersa vxoris vota irritare, neque huic opinioni desunt suæ rationes, primo ratio Caietani hic currit, quia nullum est tempus in quo non possit vir vxorem ordinare in bonam gubernationem domus & familiæ, & secundò, quia expedit obuiare leuitatibus mulierum leuiter vouentium & quia numerorum 30 conceditur ista potestas maritis, & istud legale præceptum secūdum veriorem opinionē est morale, nunc etiam habens vim, quare opinio Nauarri non est tam certa, vt ista sententia Soti & Abulensis nō possit tute teneri, scilicet, quod omnia vota etiam non sibi præiudicialia vxoris possit maritus irritare, etiam votum non mentiendi, & seruandi præcepta, secundum Sotum & Medinam contra Caietanum, quia licet vxor non sit subiecta viro quoad materiam præceptorum Dei, sed bene quoad nouam obligationem, quam sibi imponit per votum, scilicet seruandi illud excepto voto castitatis, idest de non petendo debitum emisso ab vxore, secūdum Caietanum verbo votum, & Victoriam, & Canum, Paludem, & Durādum, & Richardum, etiam si tale votum continentiæ factum sit ab vxore, siue aute matrimonium, siue durāte matrimonio: quia adhuc magna controuersia est an episcopus possit super tali voto continentiæ vxoris dispensare, & solum conceditur ei dispensare quando non est facilis recursus ad Papam, ergo signum, quòd illud nequit maritus irritare, quia in hoc illa est iuris sui, nec marito præiudicat: Nec August. Numerorum. 3. votum continentiæ vxoris de non petēdo, computat inter ea quæ maritus potest irritare.

h *Sotus, de iustitia & iure lib. 7. q. 3. art.*

Hoc colligitur ex cap. quidā & ex c. placet de cōuersione coniugatorum.

CAPVT XLVIII.

¶ De irritatione voti seruorum, puerorum, & religiosorum.

DOMINVS vota seruorum sibi præiudicantia potest irritare reliqua verò non: hanc Nauarrus ait esse omnium doctorum[a] neque de hoc vlla est dubitatio.

a *Nauar. cap. 12. num 65.*

¶ Votum non peccandi vnquam venialiter, vtpotè

impoßibile in hac vita non valet. At vero votũ de nunquã peccando mortaliter (licet secundum Sotum sit validum) at secundum Canum, & Nauarrum adeo difficile est vt non valet, vel certe, vt hic ait Nauarrus per ordinariũ sit dispensandum, vel relaxandum facile. At transgreßio contra votũ de veniali non committendo, non est nisi venialis, nec vero voti de nunquam mentiendo (quia difficile est aliquibus obseruatu) expedit talibus emitere.

¶ Materia voti possunt esse præcepta, & ideo vouẽs præcepta dupliciter peccat ea transgrediendo, melioque apparet, sicut antea diximus opinio affirmatiua Soti, Nauarri & Metinæ contra Caietanum, quod prælatus irritare possit votum subditi factũ de non transgrediendo præceptũ Dei, & licet suprà controuertimus an prælatus possit vota nouiciorum irritare, quia Corduba videbatur affirmatiuã innuere, tamen puto esse veram negatiuã, quam tenuit frater Iosephus minorita, quãque tenet hic Nauarrus dicẽs, quòd nõ potest superior irritare vota nouiciorũ, licet possit professorum, quia nouiciorum voluntas à voluntate prælati non dependet, neque Corduba expresse huic contradicit de quo supra, sed Syluest. cum Vict. tenet, quod excusantur à voto personali, & non à reali nouicij, si quod antea emiserunt, & ita tãdẽ mihi videtur propter rationem Vict. quia sufficiẽter manent commutata talia nouitiorũ vota in opera religionis quibus exercentur, si tamen recederent a nouitiatu exinde obligarentur rursus.

¶ Omnia vota secularia commutantur in votum solenne religionis.

¶ Votum religionis emissum à filio ante legitimum ætatẽ matrimonij non potest irritari à parentibus, postquam ad illam ætatẽ peruenerit, quia irreuocabile efficitur, ita vt neque à patre, neque à tutore reuocari possit, sed credo talẽ votum nõ est irritabile, secundũ Caiet. nisi in illa legitima ætate ratificet illud sciẽter denuo hoc intelligendo de simplici religionis voto, ita tenemus.

¶ Rursus Nauarrus repetit hic ꝙ maritus vota vxoris, siue ante matrimonium emissa, siue durante matrimonio facta non potest irritare, nisi sibi præiudicent secundum cõmunem, quod ait patere ex singulari textu [b] aitque Nauar. hunc textum à paucis citari, vt credit, sed ego credo, quia ipsemet consului hunc textum, eiusque glossam, suam sententiam

b cap. nouit. 33. q. 5.

D

tētiam parum ex eo probari, quia absolute textus ait, quòd vir possit vota vxoris reuocare sine distinctione, quã apponit Naua. dicendo si sint sibi præiudicãtia potest, si non sint præiudicantia sibi, reuocare non potest, quia hic ius non distinguit, & vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus, quare oppositam opinionem non improbo, vt dixit. c cap. quidam cap. placet. de conuersione coniugatorum.

¶ Vota semel irritata, numquam reuiuiscunt, sed vota illa vxoris, vel filiorum, vel seruorũ, quæ semel legitimè irritata fuerunt, vt verius est contra Innocentiũ nõ reuiuiscunt,[c] nisi forte, quãdo aliquid expresse se facturos vouerunt postea quam ab alterius subiectione se libero inuenirent secundum omnes, sed de hoc alias. Aug. Syluest. verbo votum 4. q. 5.

¶ Vota religiosorum de rebus, neq; in genere, vel in specie prohibitis, secundum se sunt valida, quousq; irritentur per superiorem. Secus si sint de rebus ex se licitis, sed prohibitis à superioribus, quia tunc ea vota non obligant, donec prælatus probauerit ea, quia sub ista conditione fiunt, secũdum Caie. & sic textus Concil. Agatensis.[d] vbi dicitur monacho non esse licitum vouere. Caiet. 22. q. 88. art. 8. d Concil. Agat. ca. monacha 20. q. 4.

¶ Si pueri ante ætatem legitimam sufficienti polleant iudicio rationis, quæcunque vota, siue realia, siue personalia emittere possunt regulariter excepto voto solenni religionis, sed bene tunc possunt vouere simplex religionis, sed omnia vota ante istam ætatem possunt irritari.

¶ Vota religiosorum de rebus non prohibitis, pro mera volũtate, etiam sine causa possunt eorũ prælati irritare, quę quidã valida sunt dum eis non obsistitur à prælato, & licet ad excusandum monachum ab impletione voti satis sit, quod prælatus etiam non certior factus de voto cõtradicat: tamẽ ad irritandum tale votum opus est prælatus certioratus de voto, authoritate sua, illud omnino casset, & annullet, ita Caie. ar. 8. hinc liquet quid sit dicendum ad quæstionem.

¶ Vtrum quando religiosus emisit votum de re ex se licita: tamen prohibita à prælato: teneatur patefacere suum votũ prælato, vt det licẽtiã implẽdi, & quidẽ Sotus ait ad id teneri, quia nisi patefaciat prælato, cũ non possit implere sine eius consensu frustra fecisset votum, & hoc puto esse cõsultius, licet Nauarrus, & Caiet. & Canus dicant, quod satis est, quod prælatus contradicat impletioni voti rogatus à subdito, etiam si non patefecerit ei ad id se obligasse voto, sicut secundum Canum mulier quæ vouit continentiam rogata Qõ. 1.

à marito

à marito potest ei debitum reddere nihil ei significando de voto continentiæ à se facto, atque ideo opinio ista Cani Caietan Nauarti probabilis est,& apparens.

¶ Vota personalia facta in legitima ætate matrimonij, siue sint vota religionis,& similium,& orationum,quæ non obstant regimini,gubernationiue domus,aut parentum potestati, siue rei nihil nocumenti,aut iniuriæ inferãt,implenda sunt etiam renitentibus patribus, nisi fortè magnum ex tali renitentia sequatur scãdalum sed vota realia talium,nisi sint de Casttensibus,aut in subsidium terræ sanctæ (licet valida sint:) tamen à parentibus,vel curatoribus, dónec ad vigesimum quintum annum tales pueri peruenerint, irritari possunt,sed non possunt parentes, vel curatores translationem bonorum filiorum, vel minorum in monasterium per professionem factam impedire: quia nec votum religionis in ætate legitima factum irritare possunt.

¶ Votum solenne ante ætatem legitimam matrimonij emissum à filio,irritari potest à patre, antequam filius peruenerit ad illam legitimam ætatem, sed post illam ætatem, pater illud irritare non potest. [e] At vero religionis votum simplex ante legitimam ætatẽ factum irritari potest à parẽtibus, dum filius perueniens ad talem ætatem matrimonij illud ratum non fecerit, secundum Caietanum, sed ratificare illud non dicitur filius,nisi per ipsam ratificationem velit illud esse validum,etiam si prius non valuisset Hæc conclusio videtur contra Sotum,de iustitia & iure: vbi hãc mouet quæstionem: votum emissum à filio dum erat sub potestate patris,nec tunc à patre fuit irritatum, vtrum postquam talis filius emancipatus est à potestate paterna,possit à patre irritari,& ait quòd res est dubia,sed libentius (inquit) inclinarem in partem negatiuam.

[e] cap. puella. 20.q.5.

¶ Sed oppositum tenet Caiet. & dicitur esse opinio communis, quare sine scrupulo potest teneri, quòd tale votum etiam post emancipationem,potest irritari à patre,cui videtur fauere hic Nauarrus, vbi aduertit hic Caietanus, quod etiam aduertit Nauarrus, quòd si talis filius postea in tale votum iterum consensit, quia putauit non posse à patre irritari,non ideo sit inirritabile,sed irritari potest: quia secundum Peñam tale votum fuit,quasi conditionale, idest si pater voluerit,vel non contradixerit. Nec valet ratio de seruo facto libero, quam aduersus facit Sotus, quia seruus votum

factum sub domino, nec tunc irritatum, post libertatem nequit à domino irritari: quia ibi in seruo non defuit plenus vsus rationis, qui præsumitur deesse in puero, dum vouit ante legitimam ætatem, licet habuerit sufficientem vsum rationis ad validè vouēdum. Vnde etiam si post tale votum simplex religionis, ante ætatē matrimonij emissum, voueat iterum in religione putans virtute prioris voti simplicis se teneri ad vouendum solenniter, non per hoc in conscientia ratificat illud, nisi secundum præsumptionem ecclesiæ, quia vt probè Nauarrus docet[f] ad ratificandum tale votū oportet expreßè velit, valeat in posterum, etiam si antea non valuerit, & non est satis credere, quod antea valebat.

f *cap. 12. num. 71.*

¶ Hinc patet ad casum, de quo se dicit Nauarrus interrogatum fuisse, ad quem sic respondet, votum ingrediendi religionem emissum ante ætatem matrimonij non potest irritari: si filius post istam ætatem, tale votum ratum habuit. Secus si post illam ætatem non ratum habuit,[g] & vt ratificet ōpus est, expreßè velit, vt post valeat etiamsi vsque ad illud tempus non valuerit.

g *Caie. 2. 2. q. 189. art. 5.*

¶ Peccant qui habentes commissionem tantum ad commutandum, vel redimendum votum: si dispensent super illo vel irritent illud, & quia carent iurisdictione dispensatio, vel irritatio est nulla quia cōfessariis in bullis, & iubileis solum solet eis conferri facultas ad commutandum vota, sed non ad commutandum iuramenta. Vnde videant quid faciunt: neque extra concessam sibi facultatem manum, vel falcem extendant.

¶ Quādo religiosus alicuius ordinis, qui intendens transire ad canonicos regulares, & quia non credit aliter se obtenturum super hoc dispensationem, nisi habitum sui ordinis prius dimiserit, ideo illum dimittit, & tacita ista intentione, & astutia dispēsationem obtinuit, quia surreptitia est ista dispensatio, tenetur reuerti ad suam primam religionē, vel supplicare Papam expreßè, vt illa astutia, & taciturnitate non obstante, dispensationem talem ratam, & validam esse velit, idem de his qui consummarunt copulam, hac intentione obtinendi dispensationem super impedimēto matrimonij, si tacuerunt hanc intentionem coram Papa, etiam si expresserint præcessisse copulam surreptitia est talis sic impetrata dispensatio, ac per consequens inualida, ita Nauarrus.[h]

h *Nauar. cap. 12. num. 72.*

¶ Peccant

¶ Peccant prælati, & mortaliter sine causa rationabili, si irritent votum subditorum, in quod consenserunt prius, sed non peccauit subditus, si non impleat votum perperam irritatum, sicut nec prælatus peccat, quando ante approbationem voti subditi, pro sua voluntate etiam sine causa illud irritat: quia vtitur iure, sicut nec etiam peccabit mortaliter si postquam tali voto consensit, ex rationabili orta causa, illud postea irritat, secundum Caietan.

¶ Beneficiatus sine licentia sui Episcopi vouere potest omnia vota quæ non sunt in præiudicium suæ ecclesiæ, sed non potest vouere peregrinationem, vel desertionem ecclesiæ.

¶ Peccat religiosus rem prohibitam vouens sine conditione. s. si prælato qui prohibuit, placuerit, aut si vouit rem non prohibitam per prælatum sine ista conditione tacita saltem, si prælatus non contradixerit secundum differētiam subtilem Caie num. 74.

CAPVT XLIX.

¶ *Quis super voto dispensare, aut illud commutare valeat.*

SOLVS Papa, vel ab eo peculiarem potestatem habens potest super his quinque votis. s. continentiæ perpetuæ, & religionis & peregrinationis Hierusalem, & Romæ, & Sancti Iacobi dispensare, patet ex stilo curiæ Romanæ, [a] neque erit excommunicatus qui ab aliquo istorum quinque etiam sine auctoritate Papæ tentaret absoluere contra altos, nisi ex concessione eiusdem Sixti quarti absolueret.[b]

¶ De aliis votis exceptis supradictis quinque, loquendo alij prælati inferiores episcopi, vel prælati habentes quasi potestatem episcopalem, possunt ea commutare, vt ait Panormi. imo etiam dispensare contra ipsum. Et quia regulares prælati huiusmodi iurisdictionem quasi episcopalem habent, [c] possunt vota suorum subditorum irritare, immo & dispensare si sunt exempti.

¶ Licet dicat Nauarrus, quòd maior pars non dubitat Papam dispensare posse super voto solenni religionis facto, ex grauissima necessitate, sed quidquid sit de hoc salua censura catholicæ ecclesiæ, quæ de hoc hactenus nihil diffiniuit teneo cum Diuo Thoma, & eius sequacibus, quia rationes

a extrau. Sixti. ca. & si dominici. de pœnitent. & remis.

b Hæc est Syl. verb. excomm. 7. cas. 32.

c Iuxta glos sing. & receptam Clement. 1. de rebus ecclesiæ.

tiones eius sunt fortiores contra Canonistas.

¶ Licet episcopus votum continentiæ perpetuum dispensare non possit, nisi sit magnum periculum incontinentiæ, & Papa adiri non possit secundum Syluestr.[d] sed bene potest episcopus in voto castitatis temporali emisso ad tempus. s. per annum seruando, dispensare secundum. Sot. Palu. D. Anton. immo etiam votum non nubendi episcopus dispensare potest secundum Nauar. & Sot. & Angel. & Sylu. quorum opinio Nauarro, nunc magis placet, quia sic seruatur in sacro pœnitentiariæ prætorio, licet antea contraria Caie. Nauarro, vt ipse ait, magis placuerit, & Nauar. soluens argumenta Caie. in contra dicit ea potius esse subtilia, quã æquitati nitentia, & licet hæc asserat hic Nauarrus, postea infra istam sententiam inturbare videtur contrariam insinuans si satis memini, sed sic interim teneamus probabiliter cum Soto. — d Sylu. st. verbo votū 4. q. 4.

¶ Secundum Caietan. Papa non pollet tanta auctoritate circa vota sæcularium sicut circa vota religiosorum, quia vota religiosorum potest irritare, cum ratione professionis sit eorum prælatus, dominatiuam potestatem habens super eos, sed vota sæcularium, tantum potest dispensare, aut commutare

¶ Causa malæ materiæ, vel inutilis, vel impeditiuæ maioris boni si sit manifesta, sufficiens est sine dispensatione ad omittendum impletionem voti licitè, alias in dubio dispensatione opus est.[e] — e Nauar. cap. 12. num. 76.

¶ Leuitas, vel facilitas, quæ interuenit in vouendo causa legitima est dispensandi, & copia, numerositasque familiæ, eiusque nocumentum ex absentia patrisfamilias si peregrinationis, quam vouit exequatur votum. Item necessitas publica, immo etiam priuata, secundum alios, metus etiam ab intrinseco conceptus, vel non tam plena deliberatio, legitimæ causæ sunt dispensand. c. 12. 77. insuper & puerilis ætas secundum fratrem Ioseph. c vementis.

¶ Prælatus in commutando votum peregrinationis attenta qualitate personæ, & labore itineris secundum Angelum cõmutauit in ieiunia, & orationes, & expensas, vel alias similes in impletione peregrinationis faciendas, vltra illas, quas domi fecisset perpendens illas, in alia opera pia conuertet. Cæterum quando confessor virtute Bullæ Cruciatæ vota commuttat in eleemosynam dandam quæstoribus

Bullæ,

Bullæ, in expeditionem Bullæ commutabit: quia sic bulla dictat Secus si talis confessor authoritate episcopi talia vota commutasset, quia posset tūc commutare in eleemosynā in pauperes erogandam secundum fratrem Iosephum in suis floribus Theologicis. Quia tunc non virtute Bullę cruciatæ commutat.

¶ Atque secundum hunc doctorem in voto peregrinationis tantum expensæ in eundo sunt computandæ, sed nō hæ quas fecisset in redeundo quando tale votum commutatur At licet non damnarem sic commutantem, sed non puto hoc tam esse tutum. Quia etiam reuersio à peregrinatione, vt accessoria ad profectionem, videtur meritoria, & accepta esse Deo & vt religionis opus cōsummans votum. Quanquam apparentiam habet quòd ipse ait: quare eius sententia potest teneri, & seruari, quia in obseruatione votorum, non debemus ita nimis rigidi esse, quare ius ait Canonicum, quando quis vouit votum certæ pensionis quod duobus mensuris consueuit solui, si nihil de hoc cogitauit vouens non est obligandus persoluere votum in maiori mensura, quia satis si soluat in minori.

¶ Episcopus votum ieiunij emissum à paupere, minoris debet redimere quam votum tale emissum à diuite. At impedimento existente temporario tunc solum dilationem temporis aliquam concedere debet ad adimplendum.

¶ Sine consensu eius cui res promittitur voto, secundum Caietan.[f] potest dispensari aut commutari in aliud. Sed Armilla[g] ait quòd si quis facit votum determinatæ personæ, vel collegio aut ecclesiæ tali, vt dare calicem vel huiusmodi, si tali ecclesiæ vel personæ sit iam ius acquisitum, vel per instrumentum, vel testamentum, vel donationem, vel promissionem factam coram testibus, & ipse cui adquiritur ius, scit & acceptat, & habet actionem contra promittētem per votum, vel aliter non potest dispensari in hoc, nisi consentiente eo, cui est ius acquisitum. Quia nemo potest alienum donare, nisi dispensans sit superior illi ecclesiæ, vel collegio qui posset de eorum bonis disponere, tollendo ab vno, & dando alteri ecclesiæ secundum D. Antoni. Secus verò si non est acquisitum ius modo prædicto, licet promissio sit facta, vel votum ad specialem locum, vel specialem personam de re speciali poterit dispensari, & commutari tunc in aliud.

f Caiet. in opusc. q.3. de voto.

g Armil. verb. dispensatio. §.11.

¶ Vna

¶ Vna ex causis ad dispensandum in voto castitatis, est magna fragilitas quam emissor voti sentit in seipso, ob quã credit non se adimpleturum votum. ¶ Adde etiam, ꝙ quodcũq; votum potest commutari in votum religionis, etiam si sit votum Hierosolymitanum. ¶ Aduerte etiam quòd Sotus ait, ad voti dispensationem perindeq; ad commutationem: quæ in minus fit, requiritur causa. At verò ad voti cõmutationem in melius, non exigitur superioris authoritas: quãdo manifestum est id in quod mutatur esse melius. Imò nec forte ad commutationem in rem euidenter æqualem non requiritur superioris authoritas, maximè si intercedat rationabilis causa, ita Sotus cui fauet ius Canonicum.

CAPVT L.

¶ *Adhuc etiam de dispensatione voti.*

VOTVM emissum ab vxore executioni mandandum post vitam mariti, & dum votum filij explendum est post emancipationem, & pariter de seruo dum fuerit liber, secundum Syluestrum [a] irritari possunt à patre, marito, vel Domino cum sub patris, vel Domini vel mariti sunt iurisdictione At Caiet. & Nau. tenent oppositũ, quos sequitur frater Iosephus Franciscanus [b] ¶ Quia inquiunt tales superiores non dominantur actionibus impuberum personalibus tẽpore impletionis voti, & quidẽ si meum iudiciũ quicquã valet: sententiam Soti, in hoc ꝙ ait quòd pater possit irritare tale votum filij explendum post emancipationem, veram esse existimo. Nã & eius ratio eam satis probat, quia potestas hæc irritandi collata est patri, vt possit consulere non satis pleno iudicio, quo solent filij tunc vouere. Et idem de voto vxoris si post mariti vitã implendum vouit nisi sit castitatis, à marito dum sub eius potestate est: credo ꝙ possit irritari quia ista lex irritandi vota vxoris, moralis esse videtur, concessa maritis vt leuitatibus, & facilitatibus vxorum in vouendo occurrere possint, & quidẽ probabiliter hoc dicitur, licet tutius esset recurrere ad dispensationem Episcopi. Sed de voto emisso à seruo dũ erit liber implẽdo, anceps ego sum, an possit à Domino irritari, dum sub eius est potestate, & puto non posse irritari. Quia hic nulla subest ratio prædictarum: quia seruus in vouendo, non caruit pleno vsu rationis vt per huiusmodi irritationem opus sit ei subuenire neque ita est caput serui Dñs, vt vxoris caput vir

a *Syluest. verbo religio.* 11. §. 15.

b *Iosephum in libr. de floribus Theologia.*

est vt præsit ei tanquã imbecilli, si ergo seruus indiget remedio in tali voto emisso recurrat ad dispensationem prælati.

Secundum Nauarrum, qui pollet potestate ad dispensandum votum tantum, non potest illud commutare licet sit minus votũ cõmutare quã illud dispẽsare, nisi habeat istam authoritatem ex iure communi, vel tanquã ordinariam, nõ vero id potest, si ex priuilegio, & tanquam delegatus illam habeat. Quia licet priuilegium debeat aliquid operari: sed in reliquo est restringendum.[c] Nec valet ratio Soti, licet ei accedat frater Ioãnes à Peña, quod cui conceditur maius conceditur minus, quia si id habet verũ, est in his, quæ sunt eiusdem rationis. At cõmutare, & dispensare, non sunt eiusdem rationis. Sed verum est secundum Nauarrum is cui data est potestas ad dispensandum in 3. gradu consanguinitatis, conceditur ei subinde tacitè ad dispensandum, in eodẽ gradu affinitatis. Licet dispensatus in vno, non eo ipso, censeatur dispensatus in alio. Et quia Nauarrus verisimilius loquitur, quam Sotus, & quia hæc materia magis spectat ad facultatem Canonistarum, de quorũ professione est Nauar. ideo magis tenenda est hęc sententia Nauarri. Licet eius dationi posset responderi, quod priuilegia sunt arctãda quando sunt odiosa, vel ambitiosa, vel in præiudicium tertij alias fauores sunt ampliandi.

c *sic habetur c. pur. ro de priuilegiis.*

¶ Ex priuilegio Innocentij v I I I. tam Minores, quam Dominicani licitè dispensant in votis, in quibus episcopi possunt dispensare præterquam in voto peregrinationis vltra duas dietas in confess. 115.

¶ Aduertant simplices, ne decipiantur quod non eo ipso quo sumunt bullas, sunt in votis commutati, aut dispensati, sed petere debent à confessario, vt commutet, vel dispenset, si bulla vtrumq; concedit. ¶ Denique confessarius etiam si fuerit requisitus, si tamen nõ committet: manent vota sicut antea, licet absoluat à peccatis, iubileumque concedat.

¶ Aduertito tamẽ hic lector quod virtute iubilei, aut bullæ cruciatæ commutari non possunt vota post sumptionem bullæ facienda, sed tantum ibi confertur facultas ad cõmutanda vota ante receptionem bullæ facta secundum Sotum, & fratrem Iosephum, & secundum fratrem Antonium Cordubensem[d] qui in hanc sententiam mutauit oppositam quam in quæstionario tenuerat.

d *Anton. Cordu. in addition. ad tractatum d. ca. libus conscientiæ.*

¶ Etiam secundum fratrem Iosephum, causa sufficiens

commutandi

commutandi est, quando facile executionis voti obliuiscitur: & facilius illud frangit, habetq; multa impedimenta, vt votum adimpleat. Et non debet esse commutatio in æquale in indiuisibili puncto consistens quia Deus non est superstitiosus: sed potius est sibi acceptum, cæteris paribus, quòd alacriori & promptiori volūtate ei persoluitur. Quanquam semper commutans debet contendere redigere commutationem voti ad æqualitatem arbitrio boni viri. Quare bene Metina[e] consulit, vt quia res ista cōmutandi vota periculo cū summo, summaq; cum difficultate coniuncta est: confessarius imperitus non se præcipitet, sed consulat in his casibus habentes commutandi peritiam, quia defectu huius ego vidi multas huiusmodi commutationes ridiculosas, ineptasque & per consequens inualidas ab confessariis imperitis factas.

e Metin. in li. instru. confess.

¶ Secundum Sotum qui repentina deliberatione vouit vt liberaretur à Deo, & liberatus est, licet repentina huiusmodi deliberatio causa sit iusta alias petendi dispensationē: tamen ingratitudinis speciem præfefert petere talis voti dispensationem, si non subsit alia vrgens causa dispensandi.

¶ Neq; ad vota personalia, neq; ad realia defuncti obligatur hæres nisi ex vi pacti, vel contractus, vel promissionis: eo modo quo obligaret eū iuramētum alterius[f] Quamobrem populus, qui nunc est, tenetur ad adimplenda vota festorum, aut aliarum rerum populi, qui centū ab hinc annis præcessit: quandoquidem est vnus, idemque populus[g] aut ex vi voti quia idem est populus, aut ex vi contractus, & promissionis, quæ in vniuersalem successorem pertranſit.[h]

f Cap. ex parte de censibus.
g Ca. denique 7. quæst. 1.
h l. 1 & 2. de hereditariis actionib.

¶ Commutatio voti facienda est in orationes, vel ieiunia, vel alicui loco particulari pro applicanda, nisi fiat virtute cruciatæ Quia tunc (vt dictum est) in expeditionem belli contra infideles, quæstoribus dabitur.

¶ Nauarrus cū olim tenuisset cum Soto in 4. q. 2. art. 1. 2. tomo dicente quòd qui contra votum simplex castitatis ante à se emissum contraxit matrimonium, non tenetur ingredi religionem, quam non vouit antequam illud matrimonium consummet, quia satis est post consummatū matrimonium, non petere debitum: nunc verò Nauar. mutans sententiam cum Syluestro[i] contra Sotum tenet veriorem existimans opinionem quòd talis teneatur ingredi religionē, potius quàm consummare, etiam ad petitionē alterius,

i Syluest. matrimonium 7. quæst.

k In 4. dist. 38. quia inquit Ricardus & sanctus Thomas[k] tenetur quòd talis contra votum castitatis à se emissum, matrimonio copulatus consummando illud peccat. Et quia virtualiter promisit religionem, ex quo ducendo vxorem in tali statu se posuit, vt non possit implere votum castitatis, nisi ingrediendo religionem.

¶ Et quidem si censorem me velis ponere inter tantos hæroas, quænam istarum opinionum sit tenenda, dico primò, quòd vtraque est probabilis: sed probabilior mihi esse videtur opinio Soti, quæ fertur etiam fuisse Victoriæ, mihique in hoc consentit frater Antonius Cordubensis,[l] dicētis hanc Soti opinionem esse valdè probabilem, & fortè inquit opinio communis sic debet limitari, & intelligi, quia hic solum vouit castitatem, nec de religione quicquam cogitauit, aut intendit se obligare. Et quia obligatio ad religionem longè onerosior est: quàm obligatio voti ad castitatem, non est ergo ad religionem astringendus iste, quia per matrimonium se fecit impotentem ad seruandam castitatem integram, quia satis est si seruet in parte, qua potest, vel nō exigendo debitum, & quia cum debeo duo, non teneor illa restituere obligando me ad soluendum pro illis. 2 o quæ proportio videtur esse, & maior inter votum simplex castitatis & solemne religionis. Et[m] rectè diffinitur: quòd coniugatus ordinatus ante consummatum matrimonium, monendus est per diœcessanum vt religionem ingrediatur (si matrimonium nondum est consummatum) quod si renuerit, & vxor instíterit compellitur per excommunicationem ad matrimonii consummationem.

l Corduu. in tracta tu de casib. consci. q. 136. fo. 99.

m Text. de voto & voti redēptione. c. antiquæ extrauā. Ioan. 22. hanc sententiam summariæ complectitur.

¶ Ecce iste qui post coniugium ordinatus fuit, ac per consequens vouit solenne votum castitatis accessorium ad ordines sacros, nihilominus solum iubetur moneri, & non cogi ad religionis ingressum, ergo apertè colligitur hinc quòd qui post votum castitatis duxit vxorem: possit ad petitionem vxoris consummare, si illa institerit, & quòd non teneatur ingredi religionem, & sanctus Thomas potest glossari, q peccabit consummando, si ad sui petitionem consummet, non vero si ad petitionem vxoris, neque ego hic vllam inuenio differentiam, nisi quòd textus hic loquitur de eo, qui iam coniugatus, quia ordines suscepit, se videt voto castitatis implicatum, & casus Nauarri loquitur de eo qui ante matrimonium nondum consummatum,

quod

quod postea contraxit, vouerat castitatem. Sed neque hæc disparitas ostendit maiorem vim obligandi ad religionem in vno casu, quàm in alio: nisi velis dicere quòd primus magis tenetur: quia ducendo vxorem fecit iniuriam voto castitatis prius emisso. Secundus hic solum contra matrimonium contractum, sed non consummatum, in ordinibus vouit castitatem. Sed hoc parum ad rem facit quia posset vouere post matrimonium ipsum contractum, & non consummatum, votum religionis, ergo etiam votum castitatis, maximè intelligendo ex parte sua à Domino exigendum.

¶ Concludamus ergo quod opinio Soti potest tute teneri contra Nauarrum, quando tale contrahens post votum castitatis, maximè persentisceret, & onus religionis sibi graue reputaret, nec suæ inclinationi quadrare, vel quando vxor instaret, & aliàs illusam se conquereretur, & de contemptu, & suspitione contracta ex tali matrimonio, quia ex illo apud nescientes pareretur ipsa calumniam, & hæc est vera resolutio quadrans menti Pontificis.

¶ Qui post votum simplex religionis, contraxit, & consummauit, & reddere, & petere potest debitum sine dispensatione, sed qui post votum castitatis contrahens consummauit, indiget dispensatione ad petendum licet non ad reddendum post consummationem.

¶ Qui post votum castitatis contrahit, consummatque, duplex peccatum peccat. Primò contrahendo vnum, & secundo consummando ad sui petitionem, alterũ. Prima pars, scilicet, quod contrahendo peccet: est D. Thomæ & Richardi, & Syluestri contra Scotum, & contra Angelũ, & aliquos Canonistas, quia sic contrahens regulariter non potest vitare amplexus, & oscula vxoris, quæ sunt contra castitatem. Et quia etiam si fecerit animo ingrediendi religionem ante cõsummationem: exponit se periculo mutandi animum.

¶ Et quia esto nõ mutaret animum, sed ingrederetur, notam suspicionis poneret in vxore: ꝙ propter aliquã notam infamiæ reliquerit eam, & quia qui sic contraheret isto animo, deciperet puellam, & quia iste facit contra præceptum Ecclesiæ, quæ est ratio conuincens. Quia Ecclesia imò & ius diuinũ castitatis votum posuit impedimẽtum matrimonij, licet nõ dirimens. Sed Sotus ait quod solũ committit vnum peccatum, scilicet contrahendo, non vero consummando

si consummet ad petitionem alterius, & quidē ista sententia Soti contra Nau. verior est quia fundatur in illa opinione, quam veriorē esse defendimus. s. quòd talis non tenetur post votum castitatis (si contraxit) ingredi religionem sed sicut dixi papa si illa institerit, ad petitionem vxoris, sed non ad suam, poterit licitè consummare. Secus est, si post consummationem, ipse petat debitum.

n Sotus de Iustitia & Iure.

¶ Secundum Sotum[n] ignorantia difficultatis rei: de qua votum emititur si sit circa principale, excusat à voto. Non tamen excusat à solutione voti, si hæc ignorantia sit circa minutiores voti circunstantias.

CAPVT LI.

¶ De Blasphemia.

BLASPHEMIA est dicere tacite vel verbo, aliquid tribuendo Deo, quod illi non conuenit: aut auferendo ab eo, quod illi conuenit, vel tribuendo creaturæ id quod solius est Dei.

¶ Blasphemia nec interior, nec exterior secundum se non est hæresis dicenda. At blasphemia consistit in dicendo. sed hæresis in credendo contrarium fidei.

¶ Blasphemus non est absoluendus in foro conscientiæ sine graui pœnitentia. ¶ Atq, etiam si non emendetur, corrigendus est blasphemus, & etiam si emenda non speretur[a] si sine suo periculo facere potest correcturus.

a Ex decreto Côc. Lateranensis. sess. 9.

¶ Ecce modos blasphemandi, pigeat Deum vel doleat Deus, vel non credo in Deum, aut dicere Deum immisericordē, vel acceptorem personarum, aut non videre, quæ agantur in mundo: vel non curare humana, vel si dicatur aliquam creaturam nos beare effectiuè posse, vel creaturam posse ex se noscere futura contingentia, vel Deum iniustè punire etiam si ista iocosè dixerit quis.

¶ Furore iræ correptus si quis similes blasphemias protulerit, si quid verba significent minime aduertit, venialiter tantum peccat secundum D. Tho. Secus est si aduertit, quia tunc mortaliter peccaret, sed in conscientia non attenditur an subitanea ista ira nascatur ex causa iusta, vel ex ludo, vel ex ebrietate, vel ex aliqua occupatione: sed id attenditur in foro exteriori ad punitionem.

¶ Si blasphemia procedat ex quadā consuetudine deprauata cum contemptu salutis animæ: si inconsideratio sola fuit

fuit causa prolationis blasphemiæ taliter quòd si aduerteret non proferret:non erit mortalis tunc secundum Caiet. ita est & in hoc consentit Sotus,scilicet quando ex surreptione prorumpitur in blasphemiam.Sed caueãt , inquit Sotus isti sic assueti quia communiter nihil curant & istæ blasphemiæ sunt peccata in sua causa neglecta,id est, ex consuetudine:ex qua regulariter procedunt.

¶ Blasphemia non est dicere per corpus Christi vel per sanguinem eius.Secus si sanctos iniuriosè nominaret ; vel pudenda eorum suis propriis nominibus explicans & aduertens etiam si iocandi gratia id faceret. Dicere *pese à tal*, videtur non esse blasphemiam si desit malus animus prorumpendi in Deum. Sed secundum alios attendendus est modus & vultus,& furor dicentium an dicant eleuando furiosè oculos in cœlum. Quia tunc videtur per hæc verba velint blasphemare,licet id nõ faciant expresse nominando Deum,& hoc ne in foro exteriori puniantur.

¶ Insuper aduertito quòd licet Sotus asseruerit istum modum sicut Deus est veritas esse quoddã genus blasphemiæ:sed Metina[b] ait quòd si absit malus animus , scilicet, æquandi veritatem humanam diuinæ per illa verba , nõ est censenda blasphemia.Quia ista verba sicut Deus est veritas ita dico verum : non significant semper æqualitatem veritatis,sed quandam tantum similitudinem.

b *Metina in Instru. confess.*

¶ Blasphemia est maledicere alicui creaturæ vt creatura Dei est. Alias si simpliciter maledicatur sine respectu ad Deũ,vel hominẽ vana est talis maledictio & venialis tãtũ.

¶ Si aliquis rustica simplicitate putaret liceret diuino cultui recreandi animi gratia,miscere cantilenas profanas & turpes,quia videt communiter in his vsum inualuisse:excusaretur à mortali ita Nauarrus cuius sententiam esse verã iudico,si loquatur de simplicibus rusticis & vulgaribus,qui possunt tali ignorantia protegi.Sed sacerdotes, & periti vtpotè quibus incumbit scire:qua puritate sit Deus colendus & quod domum Dei decet sanctitudo , peccarent mortaliter vt ait Sotus si illic ista turpia inter diuina officia iactarem:sicut ait esse peccatum *echar alli pullas*, sicut nocte Natiuitatis Domini loco benedictionũ huiusmodi valdè turpia,& obscena dicteria proferũt.Imo nec simplices postquã essẽt admoniti de hoc,excusarẽtur in hoc casu à mortali.

¶ Addit verò Nauarrus non esse lætale crimen sic extra

diuinum officium cantare in ecclesia cantilenam turpem, & lasciuam, videturque excusare contra Sotum rithmos turpes sibi occinētes in nocte Natiuitatis Domini tempore quod petunt benedictiones licet nō apertè eos excuset. Sed dico, si hæc faciant sacerdotes quibus incumbit scire quali cultu sit Deus colendus, si loco benedictionum, quæ sunt pars diuini officij ista turpia interserunt nescio eos excusare à mortali: sicut nec Sotus eos excusat. Quia certe magna iniuria infertur diuino cultui, & Deo per hæc, estque magna irrisio.

c Nauarri opinio testimonijs Gabriel. Adriani, Paludani & Vi..een ij Iustiniani rata habetur.

d In cōm. c. humanæ aures. 22. q. 5.

¶ Tenet hic Nauarrus[c] quòd iniuste interrogatus à iudice potest respondere: ꝙ non furatus est rem de qua interrogatur, (licet vere eam furatus fuerit) intelligēdo intra se intra mentē, ꝙ isto, vel illo mense, nō fuerit id rei furatus, hæc conclusio est contra Sotum, & cōtra Genesium de Sepulueda, & ait Nauar. pro ista sua sententia, quæ est Gabrielis & Adriani irrefragabilia se adduxisse argumenta in commentario[d] & ait oppositam Soti esse sentētiam durissimam. ¶ Cæterum frater Antonius Cordubensis magis ad sententiam Soti videtur accedere, nec tutam putat istam sententiam Nauarri in omnibus casibus generaliter esse admittēdā concedere. ¶ Si aliqua persona inquit alioquin virtutibus præclara & de Republica bene merita in tales angustias esset coniecta, vt iniuste interrogata, nisi sic respōderet: sibi mors obeunda esset tunc liceret sibi, & testibus iniuste interrogatis sic respondere: quādo tunc respondere nescio, nō recordor, non prodesset, quia iudex iniquus instat dicens, non te rogo an scias, vel recorderis te fecisse furtum, sed respōde mihi, an tute ipse furatus fueris: respondere potest nō furatus sum intelligendo ad iure reuelandum tibi. Alias alus (inquit) parricidis, & latronibus etiam iniuste interrogatis, non est concedendus iste modus respondendi, quia tenemur per verba, & modos assuetos licet, æquiuocos iniuste interrogati respondere, sed quia in huiusmodi opinionibus, quæ pertinent ad pœnalia benignior opinio, & reo magis fauens est eligendo, dico cum Nauar. ꝙ sua opinio potest in hoc casu, à quibuscunque reis non iuridicè interrogatis obseruari, & sic respōdendo se protegere suáque vexationē redimere possunt.

¶ Iuramentum de actu qui illicitus est tempore emissionis iuramenti: si postea actus fiat licitus, obligat quando iuramen

iuramentum fuit generale, & aptum natum comprehēdere eundē actum etiam tempore, quo fit licitus: vt si Canonicus generaliter iurauit obseruantiam statutorum, inter quæ vnum erat illicitum, quia contra canones, si postea fiat licitū: quia dispensauit in eo papa, tunc tale iuramentum generale prius emissum obligat ad illud statutū seruādū. Sec⁹ est si tale iuramentū ex natura verborum, vel ex causis, vel ex circunstantiis taliter fuit specialiter restrictum ad actum illicitum, pro tempore quo est illicitus. Quia tunc si postea ille actus fiat licitus, ad illum non obligabit. Sicut si quis iurauit non intrare talem domum, donec mater sua ibi inhabitauerit, sine causa id iurans: si inde alio migrauerit mater sua, poterit intrare illam domum sine violatione iuramēti: quanquam se offerat causa ex qua deberet ingressum illum vitare, quia speciale fuit iuramentum, & ex speciali circunstantia emissum. Secus si generaliter quis iurauit non ingredi aliquam domum vanè, sine causa iustificante tēpore quo iurauit, si postea mortuo primo bono habitatore, succedat mulier mala ibi, & occasionata, tenebitur vi iuramēti: quia ex causa generali, & non speciali fuit emissum, talem domum non ingredi.

¶ Item[e] dicitur, quod qui iurauit licitum putans illicitū: tenetur seruare, & pœnitere de iuramento. At ibi cap ad nostram dicitur iurans vsuras non repetere, non obstante hoc ex noua causa, coram iudice repetere potest, vt sibi restituātur. Et eodem tit. cap. si vero. egregia hæc est diffinitio, scilicet, quod iuramentum per metum extortum, si seruari potest sine interitu salutis æternæ, seruandum est, sed tamen Ecclesia consueuit ab illo absoluere.

e *Extra. de iureiurando ca. quanto.*

¶ Licet dictum sit, quod peccat cōiux, quæ reddit debitū coniugi vouenti continentiam de eius consensu: quia consentit peccato alterius huic non contradicit: determinatio[f] quia cauetur quod neutri cōiugum qui malitiose filium cōmunem de fonte leuauerint, possunt ab se inuicem debitū exigere. Possunt tamen sibi reddere, quia differentia est q in primo casu ex consensu coniugis vouentis, & ex consensu alterius ei consentientis ex communi, scilicet, consensu vtriusque natum est impedimentū, ideo consentiens alteri vouenti licitè non reddit debitum: sed in casu secundo impedimentum inductum est à Canone, & non ex proprio consensu tenentium ad baptismum proprium filium, ideo

f *Cap. si vir. de cōiugio seruorum.*

licet non licite possint exigere, possunt tamen licite reddere, & sic soluitur obiectio fratris Vincentij Iustiniani: male torsit. Hostiensem & Ioannem Andræam & Panor. & alios.

CAPVT. LII.

¶ De obseruatione Festorum.

a Syluest. verb. Dominica. q. 1. verb. 7. OMNIA Christianorum festa, etiam dies Dominici contra Syluestrum[a] sunt solo humano iure, & non diuino naturali, aut supernaturali, licet in veteri lege præceperit Deus septimum diem, seu in nouo testamento Apostolorum authoritate introductum est vt ille dies septimus sit dies Dominicus, sed habent fundamentum in iure diuino.

¶ In præcepto de colendo Deū per festa nostra non præcipitur cultus diuinus interior in festo, qui in meditatione interiori de Deo consistit. Quia ista meditatio interior, scilicet, cultus interior est finis qui non est idem cum re præcepta in festo, at præcipitur cultus exterior audiēdi missam, ad quam audiēdam requiritur attentio, vt sit actus religionis, præcipiturque abstinentia ab operibus seruilibus exterioribus hoc intelligo de cultu præcepto in obseruantia diei festi de præcepto.

¶ Seruilia opera, quæ propriè seruiētibus cōueniunt: non cōmunia omnibus prohibentur in festo. ¶ Licita tamē sunt in festo opera cultus diuini, & etiam licet docere verbo, & scripto. Item licitè fiunt in festo omnia necessaria opera, ad salutem propriam, & ad salutem corporalem proximi, & ad vitandum damnū imminens, & parare comestibilia, & piscari licet & in festo per consuetudinem Ecclesiæ quandoque aliqua licent.

¶ Opera quinque licet non sint seruilia sunt prohibita in festo. 1. nundinæ. 2 indicium ciuile vel criminale. 3 iuramentum nisi pro pace, vel alia necessitate. 4. omnis processus vel strepitus iudicialis nisi pro pietate, aut necessitate vrgenti.

¶ Opera seruilia ex se pia, vt vestire nudum, alere pauperem licite fiunt in festis. Sed opera seruilia: quæ ex intētione tantum, operantis ad misericordiam sunt directa, non licite fiunt. Quia peccant qui in diebus festis ædificant pontes pro bono reipublicę, & etiam qui in diebus festis colunt seruntque terras ad subsidium Ecclesiæ præstādum: etiam si prætextu pietatis faciat, nisi faciant ex vrgente necessitate, & ex licentia episcopi in dubio. At vero præparatoria ad festum

festum vt decoquere hostias, vel ornare tēplum tapetibus, ante festum debent fieri.

¶ Quia intētio lucrādi non facit opus seruile, ideò quòd licitè fit gratis in festo: licitè & principaliter potest fieri in eodem festo ob pecunias, sicut in aliis diebus secundū Caietanum, & secundum Metinam[b]

b Met. in Instruct. confess.

¶ Secundum Concilium Tridentinū[c] religiosi etiam exempti tenentur obseruare dies festos pręceptos obseruari in suo Episcopatu ab episcopo.

c Sess. 24. cap. 12.

¶ Licet festa de iure communi obseruanda omnibus sint determinata[d] tamen quia consuetudo alia ex his festis abstulit, & alia inuexit: ideo cōsuetudo regionis, & constitutio Synodalis recepta non derogata debet seruari, & consuetudo præscripta

d Festorū obseruatio lex. cap. pronūciādum de Consecr. d. 7. & c. conquestus de ferris.

¶ Quia in hoc multum valet cōsuetudo præscripta: ideo vbi talis inualuisset consuetudo, vt seruarentur festa à media nocte vsque ad meridiē, vel vsque ad solēnia missarum per acta, postea possent opera seruilia fieri, sed iam consuetudo præscripta apud nos inuexit, vt passim fieri videmus, vt à media nocte vsque ad mediam noctē festa seruentur, & in hoc casu nō sunt seruanda à primis vesperis vsque ad secundas vesperas, quamuis ius commune hoc præcipere videatur.

¶ Vnaquæque ciuitas tenetur seruare festa, & eo modo, & tanto, quāto consuetudo præcipit obseruari. Obseruareque debet quisque festa loci illius vbi pro tunc degit & nō suę patrię, sed loci vbi se inuenit, quia axioma cōmune ait, cū fueris Romę Romano viuito more, idemq; obseruandū est in ieiuniis, ouis & carnibus comedendis: quia in his conformare se tenetur quisque cum loco, vbi se inuenerit pro tunc, c. 13 nu. 5.

Operandi gratia adeuntes, alias religiones non festa suę patriæ, sed illarum regionum seruare tenentur.

¶ Nec peccant qui eodem die festi suæ patriæ, commeāt ad laborandum in alia patria vbi non seruatur festum, dum missam audiant prius, si eodem die egrediantur. At Nauarrus vt ipse ait se putauit obligatum ad audiendam, vel dicendam missam in populis, vbi ante meridiem transibat agens iter, vbi seruabatur aliquod festum, quāuis dicat se credere solum transitum, non adeo obligare, quod confirmat Metina[e] dicens, quod viatores tenentur ad eas leges, quæ seruantur

e Met. in Instruct. confess.

ſeruantur in locis, vbi ſe inueniunt, niſi ibi ſe inueniant per modus tranſitus.

¶ Excuſant à peccato tranſgreſſionis feſti exiguitas operis tunc exerciti. 2 neceſſitas etiam corporalis. 3. detrimentum imminens rebus etiam proximi, quod non poteſt differri, aut præueniri. Hinc agricolæ, fabri ferrarij, tabernarij, macellarij, excuſari ex his cauſis poſſunt.

¶ Secundum Caietanum non excuſantur Agaſones noſtro idiomatè *recueros* dicti, qui cum poſſint ſe continere ſi proficiſcuntur his diebus feſtiuis, niſi ante, vel poſt audiant miſſam, & loquimur etiam de Agaſonibus onerata iumenta portantibus, quia conſuetudo effecit: vt audita miſſa in die feſto poſſit iter fieri.

¶ Excuſantur etiam famuli à violatione feſti, alias paſſuri damnum ab heris, niſi eis obtemperent, qui mandato domini iniunctum opus implent in die feſto, dum id operis nō iniungatur in contemptum diei feſti, maximè ſi audita miſſa id operis faciant, excuſantur. Excuſanturque in prædicto caſu à violatione feſti vxores & famuli, qui mandato maritorum, vel dominorum impediuntur.

¶ Licita eſt venditio exercita paruo tempore, vt candelarum, vbi iam extimatum eſt pretium, & negotiatio in nundinis exigua (niſi fiat non audita miſſa, aut contra iuſſum Epiſcopi) ſicut etiam ſi fiant aliqua cauſa damni vitandi, excuſantur à violatione feſti.

¶ Inſuper quando iam ſic conſuetudine præſcriptum eſt, & nulla eſt prohibitio noua à potente prohibere ſuper hoc, licet audita miſſa negociari in die feſto, etiam maiori die dominico, quia conſuetudo poteſt tollere & moderari feſti diem, & nundinarum, ſicut modifica eſt obſeruantia feſtorum, quo ad res: quæ in auctione venduntur authoritate iudicis, vel alias.

¶ Apud nos vbi feſta incipiunt à media nocte, vſque ad aliam mediam noctem, tonſores vſque ad mediam noctem poſt vigiliam, tondere poſſunt ſine priuilegio Euangelij.

¶ Nec tondere vnam barbam erit, niſi veniale maximè exiſtente cauſa contra Archidiaconum cuius ſententia eſt vera quando barbitonſor tonderet multas barbas, & pararet nam tunc eſſet pluſquam veniale.

¶ Non peccant in feſto piſcantes thunos, halecia, ſardas quando piſces ij certis diebus veniunt, & illico aufugiunt: debent

debent tamen ij erogare aliquam eleemosynam, in pauperiores propinquas ecclesias, sed hoc est de consilio.

¶ Licet molere in festis in molendinis fluminum, & ventorum, quia minimo labore indigent, maximè accedente cõsuetudine, & nulla existente prohibitione prælati in contrarium. Secus est de molitura pistrinorum, nisi excuset in hoc magna necessitas: quia hæc molitura pistrinorum magno indiget labore, & occupatione: ideo in die festo non est licita.

¶ Peccat laborans pro pauperibus in festo, etiam audita missa: nisi magna paupertas aut vltima proximi, eum laborantem excuset, nec fit hic differentia de festis: nisi quod maius festum maiorem causam requirit: vt quis ab eius obseruatione excusetur.

¶ Non licet in die festo reficere pontes ob pietatem viatorum, nisi magna vrgeat necessitas secundum Caie. & cum licentia Episcopi.

¶ Aliter non potentes se substentare licitè faciunt opus in festis, dummodo occultè faciant, vt vitent scandalum, vt dummodo audita missa faciant secundum eundem Caietanum.

¶ Qui venatur in festo etiam si quæstus gratia faciat, excusatur à violatione festi: quia non est opus seruile, dummodo audiat missam, alias non audita missa non excusatur potestque quis ex consuetudine iam introducta, audita missa in die festo conducere iumenta vacua, immò etiam onerata itinerando. Licetque doctori tali festo præbere consilium ob quæstum, & etiam informare iudicem, idque etiam licitè tunc faciunt procuratores, vel aduocati verbo, aut scripto etiam si ob pecuniam faciant, ita Nauarrus, Caiet. Metina in sua instructione contra Syluestrum[f] & contra communem, hæc tamẽ est verior, quam communis, quia ista opera ex se non sunt seruilia. *f Syluest. verb. Dominica.*

¶ Non licet iudici in die festo audire litigatores, nisi ob pietatem, & misericordiam, vel ob necessitatem: quia licet non sit opus seruile talis auditio, est tamẽ de numero quinque operum non seruilium, quæ sunt prohibita exerceri in festo per Ecclesiam, nisi excuset pietas, vel necessitas, ideo excusantur iudices rusticorum, si audiant rusticos in diebus festis quando aliis diebus, nequeunt coram eis conuenire, neque aliis diebus suppetunt eis testes. *q. 5.*

¶ Licet

¶ Licet scribere de se nō sit opus seruile, sed tamen transcribere librum, vel instrumentum ob quæstum seruile opus est: ideo est prohibitū in die festo, ideo non licet tunc transcribendo componere librum, quia hoc mechanicum est, ita tenet Nauarrus sequens opinionem Caietani dicentis. s. quòd transcribere quaternos ob quæstum non licet in festo, quia sicut pingere, est opus liberum, & non seruile, & ideo licet recreationis gratia pingere in festo, si tamen pingat ob quæstū in festo iam fit opus seruile, & mechanicum, ita in casu.

g *Metin. in sua instruct. fol. 95.* ¶ Circa quam sententiam Caietani Merina[g] ait hoc dictum Caietani esse valdè probabile, sed hoc non obstante contrarium eius potest sine periculo practicari cōformiter ad regulam generalem à se positam. s. quòd omnia opera, quæ alias licitè possunt fieri in festis, etiam si ob pecuniam fiant: non violant festum.

¶ Licet etiam conscribere literas, consilia instrumenta diebus festis etiam ob lucrum, sicut etiam licet organa tangere, & instrumenta etiam ob quæstum in die festo, contra Ang. & Syl. quia non sunt opera seruilia.

¶ Ex necessitate operans in die festo non incurreret excommunicationem Episcopi prohibentis operari in festo quia sententia generalis intelligitur solum prohibere opera non lege concessa, quia si aliud dictaret contineret errorem intolerabilem contra legem: ideo esset irrita talis censura: nunc lex Ecclesiastica huic in necessitate graui operari in festo concedit.

¶ Ex concessione Eugenij. IIII. laici operantes in festo S. Crucis, & sancti Michaëlis mensis Septembris, & in festis Innocentum, & S. Syluestri non peccant mortaliter, nisi hęc festa in dominicis incidant.

¶ Sicut quando subest causa manifesta & clara, ex tali causa excusatur quis à ieiunādo in vigilia de præcepto, ita etiam aliquis non peccat operando in festo, si vitetur scandalum, etiamsi hoc faciat sine dispensatione Episcopi: si taliter sit necessitas manifesta, ꝙ etiam si Episcopus ei præciperet ne tali festo operaretur: sufficiēs esset ad excusandum illum ab operando, sed si necessitas est dubia dispensatione Episcopi eget.

¶ Amentia est magna curatorum, qui cogunt operantes in festo publicè petere veniam in solennibus festis, præsertim

tim

tim si aliis transgressio sit secreta.[h]

¶ In diebus festiuis non est necessaria contritio, quamuis tunc temporis saluberrima sit secundum Roselam, & Caie.[i] & Syl.[k]

¶ Insuper audire missam cum mediocri attentione est præceptum. Hic verò adnotato ex Soto in de iustitia, & iure, quòd audire missam non obligat, nisi taliter audite, vt sit actus humanus, qualis esse potest, etiā si aliud adsit sinistrum propositum, & nonnulla modica misceantur colloquia, quæ ita sint breuia, vt non hanc intentionem prærumpant, sed possent voces & risus in tantum prorumpere, quod esset peccatum irreuerentiæ, & scandali, ita Sotus.

¶ Propriam verò missam diei festi nō est necesse audire, neque in audienda missa requiritur tanta attentio, sicut in recitatione horarum, sed satis est sit actus humanus. Satisq; est, vt non sit transgressio præcepti audire missam ab euangelio. At euangelium non audire non esset tutum atque qui in fine missæ post sumptionem sacramenti à sacerdote, egrediuntur in festo excusantur à mortali.

¶ Prætetea si quis audierit partem vnius missæ. s. medietatem, & medietatem alterius missæ, satisfacit præcepto, ita Sotus, cui in hoc accedit Metin. quia dicit hanc opinionem posse teneri sine peccato, quæ est peritorum virorum, licet contrarium sit planius & securius. At verò satis est præsentē esse missæ, ad impletionem præcepti, licet non audiat sacerdotem, secundum Sotum.

¶ Vnde fit, vt secundum Nauarrum, & Caietanū, & Metinam in sua distinctione, & secundum Sotum sacerdos audiens missam de præcepto, si etiam inter audiendum recitet horas de præcepto, satisfacit vtrique præcepto, & missæ, & horarum, quia si esset surdus, aut audiret missam moçaraueni completet, & ratio est quam in sua instruct. affert Metina, qua soluit rationem Scoti, Syluestri, & fratris Antonij Cordubensis[l] tenentium contrariam, quia falluntur in suo fundamento, nam negamus, quod codē actu nequeāt compleri duo præcepta, sicut patet in hoc exēplo si quis debet alteri centum, illumq; creditorem in necessitate extrema constitutum videns, largitur illi illa centum, satisfacit eadem datione & præcepto iustitiæ, & præcepto etiam charitatis, & quia attentionē ad vtrunq; præstare potest sufficiētem, inde est, ꝙ etiam pœnitentiam iniunctam à sacerdote inter

h Hoc increpat Nauarrus. c. 13. num. 16.

i Caiet. in Summ. verb. contritio.

k Syluest. verb. dominica. q. 9.

l Cordu. in suo quæstion. 4. q. 4. lib. 1.

inter audiendam missam de præcepto recitare potest.

¶ Lex naturalis quæ obligat aliquem preces ad Deum fundere,& tempore, in quo nullũ aliud remedium suæ salutis,aut proximi esse videtur,secundum Syluestrum[m] eadẽ obligat ad idem positum in tentatione impatientiæ, aut libidine, cui videtur nullum aliud suppetere remedium, nisi oratio,quæ etiam obligat constitutum in duello iusto, sicut etiam secundum Sotum lex naturalis obligat ad macerandam carnem ieiuniis,vel aliter quando nullum aliud occurrit remedium ad vincendam tentationem carnis, quia est periculum succumbendi probabile.

m *Sylue. verb.oratio.§.8.*

¶ Consuetudo offerendi à decem annis recepta, obligat ad offerendum in diebus festis,cui satisfit cõmuniter quando maior pars populi offert, neque tenetur ad talem oblationem non habens vnde offerat, quia satis est, si quod libitum sibi fuerit offerat,nisi præscriptum fuerit, quòd offeratur certa quantitas secundum Syluestrum verbo dominica.

¶ Licet teneamur orare pro eis, quos à longinquo videmus se velle occidere,quia hæc mors est iniusta,sed non tenemur orare pro euitando mortem eorum, qui iustè occiduntur à iustitia contra obiectionem fratris Vincentij Iustiniani, sicut potest iudex iustè damnare ad mortem etiam si sciat aliquem sua culpa occasione inde sumpta spiritualiter fore perdendum.[n]

n *Nauar. Sum. lat. c.13.nu. 19.*

CAPVT LIII.

¶ *De pietate erga parentes.*

PIETAS est virtus ad colendum parentes, cognatos, patriam,& amicos, tanquam principia quædam secundaria, quibus subsistimus. At verò religio virtus est, qua debemus Deo cultum,vt principio,in quo sumus,& in quo viuimus. Insuper contra vulgares idem esse extimãtes pietatem,& misericordiam, aduertito pietatem longè differre à misericordia: quia misericordia est annexa charitati, sed pietas annexa iustitiæ, pietasque etiam secundario inclinat ad honorandum filios, coniuges & ad honorandum se inuicem.

¶ Præterea obseruantia virtus quædam est annexa iustitiæ,

iustitiæ, qua veneramur viros in dignitate constitutos, vt principia non existentiæ nostræ, sed gubernationis nostræ, vt vero religio antecedit pietatem:ita pietas obseruantiam, licet religio, sæpe pietatis nomine significetur.

Quartũ pręceptum Decalogi, quod est primum secundæ tabulæ spectat ad opera pietatis,& secundario ad obseruantiam:immò ad omnia opera charitatis proximo debita.

¶ Pater obligare potest filium ad mortale, vt quando præcipit ei rem magni momenti, sub eius potestate posita. Atque verberare eos potest, licet non tam seuere eos deterrere, quin vero & vxorem ex grauissima causa verberare potest maritus,quia eius est caput,filiosque in sacris constitutos si verberet pater non ex odio, & leuiter,non ideo incurret excommunicationem.

¶ Aduertendum insuper est, quod nomine parentum includuntur parentes, patria,amici, gubernatores, magistri, pedagogi,tutores, immò,& omnes proximi qui spirituales nostri cognati sunt,& quia ab eodẽ parente Adamo descendentes,nos præcesserunt. Sicut etiam secũdũ D.Tho.fratres etiam dicuntur sanguine, cognatione, seu affinitate,patria affectu natione, & amicitia,& proximus dicitur quicunque infidelis, quia est capax beatitudinis:si velit conuerti:hæreticumque fratrem appellari posse etiam ostendit D. Paulus dicens, si quis frater ambulat inter vos Infideles etiam pagani, licet non sint membra ecclesiæ, actu tamen membra Christi dici possunt, secundum D.Thom.non in actu,sed in potentia quæ fundatur in libertate eorum, si velint conuerti;& in sufficientia passionis Christi, qui pro ei quoque passus est.

¶ Præceptum de diligendo Deum,sicut etiam pręceptum de diligendo proximum, non numerantur inter præcepta decalogi expresse, secundum D. Tho. quia dilectio Dei est finis præceptorum decalogi, sicut præceptum fidei, & præceptum spei, sunt præambula secundum D. Thom.ad præcepta decalogi.

¶ Amor honestus proximi est duplex,alius est supernaturalis, idest ex virtute infusa charitatis. Amor etenim naturalis dicitur, quo bona naturalia proximo volumus. At supernaturalis amor dicitur,is, quo supernaturalia gratiam & vitam æternam proximo volumus.

¶ Ad hæc amor humanus diuiditur in amorem concupi-

scientiæ,& amicitiæ, & amorem. Siquidem concupiscentiæ amorē dicimus, quo proximū principaliter ad aliquod bonū nostrū diligimus, non propter bonum propriū illius, sed amor amicitiæ est, quo eum in ordine ad suum commodum, vel voluptatem principaliter amamus.

¶ Insuper quamuis amoris supernaturalis proximi obiectum sit ipsemet proximus, tamē obiectū formale, seu ratio talis amoris, seu causa, est ipsemet bonitas Dei super omnia.

¶ Amor proximi supernaturalis, aut charitatiuus est ille, quo proximū in ordine ad communicationē beatitudinis, amamus: non ille quo bona solū naturalia illi volumus, sed talis actus, seu amor naturalis, seu amicitiæ naturalis. sicut quilibet alius actus virtutis, potest esse actus imperatus à charitate & raro contingit inter vulgares huius amoris charitatis vsus inter Christianos inquam vulgares, quia licet diligant amicos, vxores, & filios propter fines humanos, sed nō eo quod sunt capaces beatitudinis. Immò nec magnates hoc cogitant, scilicet, ꝙ pauperes pānosos, & squallidos debeant tantæ beatitudinis secū habere participes, & ꝙ Christus præcipiat hunc supernaturalē amorem, simul Paulus ait mutuā charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

¶ Præceptū de diligēdo proximū, sicut nos obligat in genere, ne vllum inimicū dei, vel nostrū, nisi iā perpetuo dānatum, à nostra dilectione excludamus, ita etiā nos obligat, vt cū inimicus à nobis veniā petiuerit, illum diligamus: signa specialia amoris ei ostendendo, sed existimo tūc in hoc casu satis est si illum amemus amore quodā naturali, & signa amoris naturalia, ei exhibeamus. Obligatque nos, tertiò hoc præceptū, in extrema necessitate animæ, vt verbi gratia subuenire infanti, vel mēte capto, sine sacramento baptismi iam iam morituris, vt baptizentur, vel subuenire poscenti, auxilium, vel consilium à nobis, vbi verisimile est cum alias condemnatum iri, si tali auxilio, vel consilio ei non subueniamus. Et in hoc tertio casu contra præceptum amoris supernaturalis, quia hic obligat, ageret, qui taliter subuenire renueret, sed non ageret contra hoc præceptum charitatis, sed amoris supernaturalis: qui in extrema necessitate vitæ corporalis, amore naturali tunc proximum diligeret. At aliud est in supernaturali necessitate animæ, cui nunquam nisi rarissimè contingit occurrere sine virtuali, vel expressa dilectione charitatis supernaturalis.

¶ Satis

¶ Satis facit præcepto de diligendo proximum ex charitate,qui extra statum gratiæ illud implet,putans se verisimiliter in eo statu gratię esse.Defendiq́; potest nunquam obligari quempiam ad adimplendũ hoc pręceptum de dilectione proximi in statu gratiæ,ex speciali amore charitatis : nisi cum necessitas administrandi sacramentum extrema necessitate laboranti , vel alia similis causa ad id obligat , & qui quotidiana sunt ista : ideo memoriæ sunt commendanda.

¶ Regula generalis , quam à nemine alio fuisse traditam, ait Nauarr.est , scilicet , quod peccat nouo peccato , toties quoties,quis videt proximũ constitutũ in periculo patiendi aliquod notabile dãnum,à quo non potest,vel creditur non posse liberari,nisi per se illi subueniat,modo id pręstare possit absque damno , quod vir prudens iudicaret ad excusandum à subueniendo sufficere.

¶ Vnde falsum esse,& contra Sanctũ Thomam existimo esse apertè,assertum Soti de iustitia & iure, vbi asserit duo, primum ꝙ perdere gratiam,aut minimam partem illius pro vita spirituali proximi, aut pro vita spirituali mundi non sit licitum, in quo ei consentio:tum quia hoc sine peccato fieri nequit,vt quis amittat gratiam , tum quia quoad bona animæ scilicet gratiam , & virtutes infusas non est pars reipublicæ , ideo secundum Caieta.& Sotum pro republica non licet exponere illa.

¶ Tandem quod postremo addit Soto dicens , ꝙ licet supradicta expositio, seu amissio gratiæ sit illicita , licitum est tamen eandem gratiam exponere periculo amittendi illam pro salute spirituali proximi,vt si quis certus esset de cõuertenda muliere prostituta, si accederet ad persuadendum illi viam salutis , potest, inquit accedere etiam si ex tali accessu immineat sibi probabile periculum peccandi cum illa : hoc inquam falsum est,& contra Sanctũ Thomam [a] quod homo contẽnat bona temporalia propter bona spiritualia laudabile est , sed quòd aliquis periculis spiritualibus se exponat, est valde vituperandum. Quare quando Moyses fertur dixisse, dele me de libro vitæ , aut ex perturbatione animi,sine plena aduertentia mentis id dixit , aut certè,quia certus erat quod non esset , ideo delendus dixit. At neque Paulus optauit anathema esse à Christo pro fratribus,nisi ad tẽpus, & hoc non quantum ad carentiã gratiæ , sed tantum quoad

a Tho. in quolib. 3. art. 9. in solu. ad. 3.

præsentiã personalem, si opus esset saluti animæ fratrum.

¶ Porrò secundum D. Thom. ordo charitatis exigit, vt primò Deus ametur, & se homo magis amet quo ad animam, quam proximum, Et tertiò, ꝙ magis amet quis proximum, quod animam proximi, quam corpus proprium, & ꝙ magis diligendus est pater, vt potè qui principiũ est actiuum & formatiuum in nostra generatione, quam mater, cæteris paribus, quæ solum principium est passiuum, quia subministrauit nostri corporis materiam, sicut etiam ex parte obiecti magis diligendus est pater, quam filius, quia potiora bona pura honorem, & reuerentiam, magis tenemur exhibere patribus, qui sunt quædam principia nostri, licet ex parte subiecti ex maiori intensione amoris, [b] magis diligantur filij, quam parentes.

b Rationẽ adfert Aristoteles quare magis amẽtur filij quam parentes, nimirum quia sunt aliquid de substãtia patris.

¶ Pariq; ratione magis tenetur homo diligere parentem, quam vxorem ex parte obiecti, etenim parentes (quia sunt principia vitę nostrę) quoad maius bonum tenemur eos diligere, quam vxores: licet ex parte subiecti, quia vxor fit vna caro cum viro, magis possit diligi à viro, quã pater, idest intensius potest quis vxorem amare, quã patrem proprium.

¶ Atq; inter patris amorem, & matris, & patris, & filij, & vxoris, & patris, quia in ordine eos magis, vel minus amandi paruus est excessus, non esset mortale secundum fratrem Petrum de Soto maiore siquis in extrema necessitate his constitutis non posset omnibus subuenire, si potius subueniret matri, quam patri, aut vxori, quàm patri, aut magis filio suo, quam suo patri.

¶ Similiter beneficiator noster quo ad maius bonum, est à nobis diligendus, quam per nos beneficiis affectus, licet à nobis beneficiis affectus, tanquam factura nostri magis à nobis possit diligi, quo ad intensionẽ amoris, quam benefactor noster cæteris paribus. Libet hic interserere placita curiosa Iuniorum Thomistarum, nã primo in hac materia ordinis charitatis asserunt, ꝙ quia charitas circa beatitudinem est communis, ideo magis tenetur aliquis religiosus orare pro saluatione patris sui, quam prælati dummodo non deficiat in exercitiis sui status spiritualibus, & specialibus erga fratres, & patres spirituales. Secundò aiunt ꝙ potius tenetur, quis defendere à morte boni communis cõseruatorem, quam patrem. Tertiò, ꝙ vtilis Reipublicæ non licite ab alio surripit panem, cum sunt ambo in extrema necessitate, nisi

rex

rex præcipiat, vt det aliis, ſicut neque hac ratione occidere Innocentem licet.

¶ Hæc libuit hic adnotaſſe, quia curioſa ſunt, & non offendent memoriam quia valdè ſunt compendioſa, & ad ordinem ſuccinctum redacta.

¶ Libuitq; hic etiam poſtremò aduertiſſe, ꝙ licet nos teneamur magis diligere, quam proximum in ſpiritualibus bonis, ſed non in bonis temporalibus, quare vitam noſtram temporalem pro vita etiam temporali proximi licite poſſumus exponere: quia licet in hoc caſu licitè magis videamur diligere proximũ in corporalibus: magis tamen nos diligimus in ſpiritualibus: dũ pro amore Dei, qui hæc eſt præmiaturus, obſequiũ, & iacturã noſtræ vitæ, pro vita corporali proximi exponere dignamur, quod tamẽ intelligimus, dum nos non ſimus valdè neceſſarij reipublicè, & ille proximus non ita: quia tunc pro bono reipublicæ ſi ſit neceſſe cura nobis habenda eſt noſtræ vitæ, alias maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam, id eſt vitam ponat quis pro amicis ſuis.

¶ Hinc intulit Sotus, quòd poteſt quis abſtinere à pane in extrema neceſſitate, vt eo ſubueniat proximo, eadem extrema neceſſitate famis laboranti, panem illi cedendo, licet ipſe dans periturus ſit fame. Non tamen ſecundum eundem Sotum contra Victoriam [c] licet in naufragio conſtituto, tabulam quam iam aſcendit, & in qua poteſt euadere, eam cedere alteri in naufragio eodẽ periclitanti, vt euadat, quando ambo non poſſunt in ea euadere è naufragio: quia non poteſt alteri tabulam huiuſmodi cedere, niſi proiiciendo ſe in mare, at proiicere ſe in mare eſt poſitiue ad ſuam mortem operari, quod nullatenus licet.

c *Victoria relectione de homicidio.*

¶ Si tamen antea debitor, vel vſurpator alieni aliquis, videat ſe poſtea, & ſuum creditorem in extrema neceſſitate cõſtitutos, ſi vnus eorum periclitaturus ſit, ſi ex bonis diebus illis non ſubueniatur, poteſt potius ſubuenire ſibi aut ſuæ vxori, aut patri, aut filiis ſuis extremè laborãtibus, quia pro ſua perſona reputantur, quã ſuo creditori, etiam iacturam vitæ paſſuro, quando omnibus nequit proſpicere. Secus eſt ſi pro illo tunc, ſe, & ſuis prædictis parentibus, filiis, vxore in extremis laborantibus ſimul cum hæc bona poſſidente, hæc bona ab eo vi tolleret vt ſibi ſuiſque prædictis ſubueniret, quia tunc cum periculo vitæ, & ſuorum,

 teneretur

teneretur suo domino illa bona restituere, quia in eadem extrema necessitate, melior est conditio domini, & possessoris, pro tunc, quam vi ab illo rapientis talia bona.

CAPVT LIIII.

¶ *De eadem Pietate.*

FAMVLI contra hæros, & vxor contra maritum, & filij contra parentes, & è conuerso peccando, peccant contra hoc præceptum de honorando parentes.

¶ Circunstantia necessario confitenda est graue odium erga patétes, vel damnum illis illatum à filiis. Quare etiam secundum Sotum circunstantia peccati carnalis commissi cum matre explicanda est à filio, etiam cum iactura aliquali extimationis quam patietur mater apud confessorem, quádo non occurrit alius confessor, nisi cognoscens matrem. Circunstantia quoque secundũ Cordubam de iniuria graui, vel infamia illata prælato similiter etiam in confessione explicanda est etiã cum prædicta iactura, quando aliter fieri non potest, vbi talis infamia de prælato, vel patente fuit vera de peccato infami secreto.

a Cordub. de casibus conscient. q. 14.

¶ At vero idẽ ait Corduba [a] si filius vel famulus à Patre, vel hero furatur aliquid notabile, vel murmurat de eis notabiliter infamando peccat, & qui licet non odiat parentes, toruo illos semper intuetur aspectu, & ita eis aspere loquitur, ac si eos odio haberet, & secundum Armillam, quando in nullo curat eis placere, vel consolari, alias de consolatos etiam absentes, vel præsentes verbo, vel literis, vel aliter: cum facile posśit eis in hoc præsertim morem gerere.

¶ Peccant mortaliter filij nõ obediendo parentibus in re graui, circa gubernationem domus, vel rei familiaris nisi faciant ex incogitantia, vel ex inaduertentia, absque contemptu, aut obstinatione. Sed in aliis non peccant ita mortaliter secundum Syluest. similiter peccant si tales filij non obediãt parentibus quoad bonos mores: sed potius malam societatem, meretrices, ludosque sequuntur contra præceptum patris. Idem si filij parentes leuiter etiam percutiant, vel cõtumeliis eos afficiant, vt meritò ad iracundiam notabilem eos prouocent, vel si maledicant parentibus ex animo: peccant mortaliter, sicut qui eos accusant criminis nisi sit hæresis, aut proditionis: quando non est certissimus filius quod

talem

talem patrem de his criminibus hæresis,aut proditionis,secreto emendauit vt alibi docet Nauarrus , peccat quoque mortaliter filius ille : qui ita proprios contemnit parentes: vt loco contumeliæ extimet pro filio illorum haberi.Secus si sine contemptu faceret ad fugiendum suum incommodum,vel parẽtum maximè parẽtibus tacite cõsentiẽtibus. [b]

¶ Peccat filius non subueniẽs patribus suis in necessitate magna,si id cõmode facere potest:esto possit sibi pater subuenire arte,si illa ars suo statui est indecens. Quia etiam in hoc casu pater filio subuenire teneretur.

¶ Peccatque filius,si relictis parentibus suis cõstitutis in extrema necessitate,ingrediatur religionem : vel etiam si iã sit professus:si non egrediatur ad subueniendum illis in hac extrema necessitate laborantibus,quando aliter intra suam religionem manens,illis subuenire non posset,si egrediẽdo posset.Imò peccaret si ingrederetur religionem, quando pa rentum grauis licet nõ extrema necessitatis filiũ obligaret, & non alios,ad parentibus subueniendũ,nisi secundum D. Thom.in quolib.alias salus animæ filij,periclitaretur si remaneret in sæculo.

¶ Sed in hoc casu grauis necessitatis, iam professus salua obedientia,& statu religionis,debet eis pro viribus subuenire,secundum Caiet.sic cõciliantẽ duas opiniones,scilicet, sancti Thomæ & Nicolai de Lira Matth.15.Sed nota valde cum Nauarro quòd si talis necessitas grauis patris præcessit ingressum religionis,& nõ egrediendo nõ posset patri subuenire,sed egrediendo posset,tenetur egredi,quia istud debitum præcessit contra Caietanum hoc non tangentem, ita frater Antonius Cordubensis,& frater Iosephus in hoc fere conueniunt, & parum differunt, nisi quod iste frater Iosephus cõtra Cordubam affirmat quod istè filius propter extremam necessitatem patris : cum iam est professus nõ deobligatur à voto paupertatis , sed ab obedientia tantum pro tunc temporis quando aliter subuenire nequit. Additque ibi quòd pro subueniendo graui necessitate patris, potest recedere filius iam professus à religione, est probabilis opinio,sed tamen hoc esse videtur contra Sanctum Thomã dicentem quod saluo statu religionis, & obedientia,tenetur in hoc casu patri subuenire , licet forte possit limitari quod opinio fratris Iosephi dicatur esse probabilis eo solo casu; quo ait Nauarrus quando istud scilicet debitum præcessit

b *Nauar. hanc sententiã distincte & diserte tractat. c. 14.n. 12. & 13.*

ingressum, quia necessitas grauis patris præcesserat.

¶ Corduba tamen [c] satis probabiliter ait quod si in isto casu grauis necessitatis patris, prælatus licentiã negat filio iam religioso humiliter petenti eam, non obstãte quod sub præcepto, vel sub sententia excommunicationis patri subuenire prohibeatur & potest viis non prohibitis per suam regulam, statum, & prof ssionem, secretò sine scandalo patri subuenire, sicut de licentia prælati posset facere, dum nõ faciat contra regulam, & professionem. Vnde frater minor ad hunc finem non poterit recipere pecunias, neque exire à monasterio contra voluntatem prælati, quia cederet in scãdalum, neque hæc limitatio est contra D. Thomam. Imò videtur ad mentem eius: Quia secundum D. Thom. non tenetur subditus obedire prælato in mandato iniusto, quale est præcipere ne subueniat religiosus patri suo in graui necessitate, salua regula, & statu regulari, & obedientia regulæ.

c *Cordub. in tractatu de casibus conscientiæ. q. 1. 41.*

¶ Peccat filius, si contra præceptum patris se minimè dignam vxorem accipit, aut si non accipit, quam præcipit pater, quando talem se accipere necessarium est, ad inimicitias periculosissimas sopiendas.

¶ Aduerte quòd ad hæc [d] ait filij, vel filiæ nondum attingentes. 25 annum, peccant regulariter mortaliter, si contra voluntatem parentum nubant. Quia hoc pertinet ad bonã gubernationem domus, & quia iucumbit parenti locare filias iuxta illud [e] da filiarum tuam prudenti & qui filiã locat, bene facit. Secus est quando est causa nubendi, quia transit tempus nec patres curant de matrimonio filiarum, vel quia fauent aliis filiis, vel ex cupiditate nolunt eas locare, quibus ipsæ volunt, & eas decet, vel quando eas cogũt nubere cum eis, quos odiunt, vel si eis non expedit, nec suæ conscientiæ, aut quieti cõgruit: quia est deformis maritus, vel impetuosus, vel infirmus vel claudus.

d *Cordu. in additionibus ad tractatũ de casib.*

Eccle. 7. 1. ad Cor.

¶ Secundùm opinionem communem quam sequitur Felinus, & Decius, filia nõ potest exhæredari, etiam si indignum accipiat coniugem contra voluntatem patris, & mul to minus si acceperit dignũ. ¶ Sed aduertito Corduba quid [f] hic adnotauerit, scilicet, quòd hanc opinionem communẽ Felini, & Decij, tenet Couarrubias. & Nauarrus, & Corduba ibi contra Sotum, adducentem pro se legem Hispaniæ Et tandem Corduba concludit, cũ Albornocio [g] quòd lege Hispaniæ post Concilium Tridentinum hoc prohibente non

e *Cordub. in additionib. q. 171.*

f *Albornocius in arte de cõtractib. lib. 4. tit. 8. fol. 16.*

non valent. Quia loquuntur quando contrahunt filij, vel filiæ matrimonium clandestinum sine consensu patris, & iã post Concilium Tridentinum nullum est tale matrimonium clandestinum, quia iam nõ fit sine curato. & testibus. Et hanc antea tenerant antiqui cum modernis Victoria, Syluester & veta scilicet quod non poterat pater filiã clam nubentem exhæredare, & hoc certius tenetur ait Corduba post Concil. Tridẽtinum, licet antea esset res in dubio, & in opinione. Ideo cum communi teneo maximè post Concil. Tridenti. quòd ideo filia nequeat exhæredari, teneturq; filia stare pactis patris de suo matrimonio paciscentis, nisi subsit causa rationabilis recusandi sed in nullo casu cogi potest

¶ Secundum D.Thom.[g] excusatur filius si aliquantulum prolatet impletionem legatorum piorum defuncti parẽtis pro eius anima, quando ideo impletionẽ huiusmodi prorogauit tempore exiguo ea intentione, vt boua defuncti, melius venderentur ad copiosiores eleemosynas erogãdas, quanuis huiusmodi intentio non sufficeret ad rem diutius differendam.

g *Thom. quodli. 6. art. 14.*

¶ Tenetur pater si non sit excusatus paupertate, vel alia rationabili causa prouidere filiis in necessitatibus spiritualibus, & temporalibus. ¶ Filiúmque vsque ad triennium tenentur alere mater, & post triennium filium alere incumbit patri, nisi pater sit pauper, vel nisi filio sint bona, aut ars aut officium decens, quo possit se alere vel nisi adeo sit ingratus, & criminosus, vt secundum iura exhæredari mereatur.

¶ Pater quoque secundum Cordu. filiæ spuriæ quam recognoscere debet suam, tenetur de alimentis prouidere, atque etiam de dote (cessante instãtia fisci.) Hoc ipsum asserit hic Nauartus, patrem etiam filias spurias, ad dotandum teneri.[h]

k *Panor. Decius & Valdensis hanc tuẽtur sentẽtiã ex textu singulari c. cum haberetur. de eo qui duxit.*

¶ Peccant insuper parentes, si filios post emissa vota continentiæ in ætate deliberandi, vi, vel dolo reuocant ab impletione eorum, vel consulunt, vel cogunt eos tunc ad coniugium eligendum Quia & Concil. Triden.[i] excommunicat cuiuscunque cõditionis personas, qui cogunt quamcũque mulierem inuitam, nisi in casibus iure permissis ad ingressum monasterij, vel susceptionem habitus cuiuscunque religionis, vel ad professionem. Et qui scientes ad hoc, consilium, vel auxilium dederint, vel his actibus præsentiam,

i *Concil. Trid. sess. 25. c. 8.*

vel authoritatem, vel consensum interposuerint. Similiter excommunicat eos, qui sine iusta causa sanctarum virginũ, vel aliarum mulierum, voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoque, quoquomodo impedierint non reseruatur ista excommunicatio.

¶ Peccãt parentes, si permittant, inter filiam desponsatam de futuro tantum, & inter eius sponsum tactus impudicos, sed bene possunt permittere inter eos oscula, & amplexus, quia ei licent etiam sine delectationẽ capiendi ex eis. Licet hanc sententiam quæ est hic Nauarri, & Caietani, refutet Pedraça in sua summa tanquam nouum inuentum Caietani: sed ego eam non ausim sic damnare. Sed aduertant parẽtes, q̃ quia in secretis solent tales sponsi vti talibus tactibus impudicis, absq̃ arbitris, ideo non debent eis permittere, vt soli secreto conuersentur.

k ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris.

¶ Peccat mortaliter, si atrociter percutiat vir aut verberet vxorem, quia nec sic seruum cædere debet[k] peccat insuper dicendo vxori, verbum aptum ad infamandam, si sequatur infamia, aut periculum probabile eius, licet sine animo infamandi, vel iniuriandi ei dixerit. Sicut pari ratione peccat vxor quæ marito notabiliter inobedientem se exhibet in pertinentibus ad bonos mores, & regimen domus, & familiæ.

¶ Vxor insuper tenetur sequi virum migrantem alio, nisi præcesserit oppositum pactum inter eos, quo pacto stante non tenetur eum sequi: nisi successerit iusta necessitas morbi, vel inimicitiæ capitalis: sed maritum vagabundum, ex honesta causa, non tenetur sequi, si tempore matrimonii non solebat vagari, vel si talem morem vagandi ipsa ignorabat. At maritum vagantem ex inhonesta causa, vel cum periculo mortis, & animæ sequi non tenetur.

¶ Postremò peccat vxor sciens, aut scire debens quòd litigiis: aut iracundia sua prouocat maritũ ad blasphemiã, nisi seipsam reprimat, & quæ etiam ex contemptu mariti, non præstat ei debitam subiectionem in iusto præcepto, quale est vt superflua, & vana, moresq; incompositos exuat, dixi si contemnit, quia sine contemptu non semper præceptum mariti obligat ad mortale, licet aliquando sic.

¶ De

CAPVT LV.

De obligatione dominorum erga seruos.

AD hæc peccat Dominus, vel herus, & quidem mortaliter Quia secundum D. Paulum infidelis est, & infideli deterior, si notabiliter sit negligens circa famulorum, seruorúmque conscientiam, vt puta ne assuescant iurare: vt Christianè viuant, Dei præcepta custodiant, confiteantur, & communicent, missam audiant, vel si eis notabiliter negligant procurare confirmationem, extremam vnctionem.

¶ Sed an teneatur herus ablegare famulos malè viuẽtes dubitatur. At respondetur, tenetur quidẽ expellere, nisi credat à domo expulsos deteriores futuros, quia tunc satis est si vt melius poterit saluti animæ eorum prouideat.

¶ Sed quia Nauarrus non tantopere hic se explicat vide Sotum[a] qui secundum August. tenetur inquit episcopus, qui parens spiritualis est corrigere plebem. Nam Sotus[b] asserit prælatus: qui posset plebem suam à leuibus iuramentis purgare: aut ab aliis consuetudinibus peccandi venialiter, tenetur, id facere sub reatu mortali. Quia ista etiam venialia quando sunt frequentia in republica licet notabile damnũ non inuehant in singulos, tamen magni momẽti est, illa extirpare, quia notabile damnum publicum in communi inferunt, quod prælatus ex officio sub mortali tenetur vitare, quod si verum est heu quis principatum, & prælatiam desiderat, nisi qui vt ait D. Chrysost. iudicium Dei non timet, tenetúrque episcopus non solum sermonibus generalibus sed etiam exhortationibus particularibus plebem suam super his exhortari, vt ait Sotus de iustitia & iure.

a *Sotus lib. 2. de correctione quest. 3. Cõcl. 4.*

b *Sotus eodem memb. 2. q. 2. Conclus. 3.*

¶ Additque Sotus[c] quòd paterfamilias domum, maritus vxorem, prætor prouinciam, rex regnũ corripere tenetur: & loquitur inquit D. Augustinus de correctione fraterna. Nã paterfamilias non potest corripere familiam, nec vxorem, nec filios correptione iudiciali, & coerciua, quia non potest infligere pœnas legis, quare non tenetur arcere seruum à concubina expellendo eum domo, nisi fortè propter scandalum, ita Sotus ibi. Quod videtur contra Nauarrum. Cuius dictum quia largius loquitur ego limitarẽ primò quòd istud dictum Soti habet verum, dummodo concubinã serui in domo sua non teneat hoc fine, ne seruus fugiat, quia hoc nullatenus licet, & dum vt ipse ait non sequatur scãdalum

c *Sotus Concl. 3. q. 3. mẽb. 2. de detegendo secreto.*

ex

ex tali permissione qua extra finit seruum suum concubinā habere. Sed dum causa alias vitandi grauis dāni, ne defraudetur suo seruo, aut ne deterior fiat fugiendo, concubinam extra eum habere sinit, quia cōmodè id vitare nequit, non peccat herus mortaliter.

¶ Etiam hic Sotus ait, non peccare quoque patremfamilias, si non compellat familiam ad ieiunia ecclesiæ. Quia tātum tenetur eam fraternaliter corripere maiori tamen diligentia, quam extraneos. Quam sententiam Soti ego quoq; cum Victoria limito esse veram, quando alias filij, & serui etiam potētes ieiunare, & si id prohibeat paterfamilias, non ieiunabunt, sed clanculū quæritabunt ientacula & cœnam, vel ab extraneis hæc mendicabunt, conquerentes foris de patrisfamilias miseria improperantes ei quod enecat eos fame.

d Sotus de iustitia & iure. lib.1.q.6. art.4.ad 2.arg.

e Victoria in Relect. de potestate ciuili circa finem.

¶ Accedit ad hoc quòd secundum Sotum [d] paterfamilias potest obligare liberos, imò & vxorem ad mortale in rebus eximij ponderis, an verò famulos reliquamque familiā, sic per suum præceptum possit paterfamilias ad mortale obligare, non facilè crediderim posse, ait Sotus. Cui ego accedo, nam & Victoriæ[e] non meminit aliquid de hac obligatione, an possit obligare famulos ad mortale: cum teneat cū Soto quod possit obligare filios, & vxorem ad mortale.

¶ Sed adhibet Victoria contemperamentum. s. q tales patresfamilias non semper volunt exigere meritum obedientiæ, hoc est vt debitum obedientiæ id non præcipiunt. Sicut neque semper exigentes debitum ab vxoribus, nō id petunt vt debitum iustitiæ volentes obligare vxores ad id sub mortali, sed ita præcipiendo, vel exigendo suam volunt significare voluntatem. Quando vero vxorem non reddere debitum viro poscenti sit peccatum mortale postea suo loco sumus dicturi, ne anteuertamus materias.

¶ Etiam dischólis superioribus debitus honos est impendendus, estq; illis debitus debito non solum morali, sed debito legali illis debetur impensio honoris à subditis secundum D. Tho. quare ad impendendum illis debitum honorem, subditi possunt cōpelli. Quia & si prelati vitiosi publicè careant fama, sed non ideo denegandus est illis honos, & reuerentia, contra Lutheranos. Quia aliud est honor, & aliud est fama. Nam famam habere non potest nisi qui sit virtuosus, seu potius studiosus. At honor licet debeatur virtuti: sed

quia

quia testimonium excellentiæ est exhibendus, est etiã præpositis dischólis, vt ait Paulus. Quia in excellentiori quodã loco,& eminentiori potestate sunt constituti. Quam quia non amittunt ipso facto propter peccatum, nisi coniunctì tali potestate expolientur, Hic regulariter illis debetur honos,& reuerentia. Quæ quidem reuerentia,in hoc differt ab honore.s.quod reuerentia solum exhibemus maioribus. Nõ enim rex reueretur se inferiores,sed bene dicitur eos honorare,quia honos etiam inferioribus ab superioribus, potest exhiberi.[f]

[f] Frequẽter hæc recolenda veniunt vtpote curiosa & ex doctrina D. Tho. 22. excerpta.

¶ Et peccat mortaliter secundum Nauarrum, qui non obedit suis superioribus,vt non obediat. Quodlibet limitare cum Caietano s.quòd intelligatur, quod peccat mortaliter,qui non obedit vt non obediat superiori, quando vt non obediat generaliter, vel in re graui facit, sed tamen sicut secundum Caietanum, qui contemnit tantum mandatum superioris, in aliquo minimo, alias paratus reuereri mandata eius in omnibus aliis,sic censeo ego: ꝙ non obedire superiori,vt non obediat in re tantum minima,paratus alias in omnib.aliis reuerenter obedire,non peccauit, tunc mortaliter.

CAPVT LVI.

¶ *De obligatione erga proximos.*

VLTRA hæc notatu opus est:quod obligat sub mortali præceptum de amore naturali,pro eo tẽpore:quo proximus in extrema necessitate tali amore, & auxilio indiget: nec ineptè inserimus hic quod Nauarrus in suis additionibus ait,scilicet,quod Diues Vallisoletanus, nõ tenetur mittere superflua patientibus extremam necessitatem Galitiæ sub mortali:vnde videtur elici subsequenter, ꝙ neque religiosi particulares non tenetur transnatare mare ad remotos Indos conuertendos, quanuis subsit spes eorum conuersionis. Nam cura conuersionis orbis magis principaliter spectat ad Papam,cæterosq́; prælatos succedẽtes Apostolis, id est,ad Episcopos,quibus præcipuè indicit munus prędicandi Euangelium.

¶. At an prælati ordinum.s.generales, possint religiosos sibi subditos: ab Hispania ad Indicas regiones, transmarinasque, destinare præcepto ad id sub mortali obligando, nempe vt pro conuertendis Indis ad Indos transnauigent, non est res tam facilis diffinitu. Et licet pro parte affirmatiua Qõ.1.

tiua verisimiles rationes adducere possem: tamẽ breuitatis gratia tandẽ hic cum Soto[a] concludo ꝙ quia subditum religiosum extoriẽ à suo regno naturali, vbi suscepit habitum, tam longũ mare transnatare, & inter gentes barbaras commorari, res molestissima est nimis, & difficilis, & non magno periculo etiam spirituali vacans, ideo ad huiusmodi iter non potest à prælatis obligari capessendum.

a Soto in lib. de de tegendo secreto mẽbro. 3. q. 2. conclusion. 1.

¶ Sic etiam ibi ait Sotus si enim mihi prælatus preciperet longum iter, aut rem difficilem, dubiumque esset mihi ius præcipiendi, non tenerer statim parere, quod confirmatur sententia D. Tho.[b] quod ingenuus, qui ignoranter contraxit cum serua in dubio an sit serua, etiam ad præceptum ecclesiæ, non tenetur ei reddere debitum. Quia si affectu maritali detur, quia aliter debitum illi licitè non potest dare, præiudicium sibi parat, eo ꝙ inuitus consummat matrimonium cum serua. Ecce istinc quomodo nemo constringitur parere in re dubia cum graui suo detrimento, quamuis opus, quod præcipitur sit tutum. Ita Metina. prima secundæ (vide in indice verbo dubium) huic subscribit sententiæ frater Antonius Corduben.[c] hanc propositionem Soti statuit quod in dubio vtrum prælatus aliquid nobis præcipere possit necne, licet sit licitum: tunc tenetur obedire, nisi inde nobis, vel alteri periculum, aut notabile præiudicium, aut spirituale aut temporale in persona rebus, vel honore immineat, quia neque ipse homo per votum obedientiæ intẽdit se obligare, vel obligari ad valdè difficilia vltra communem aliorum sui status obligationem, nisi specialiter aliquo iure, vel voto aliqui ad ea obligentur, quod dico propter aliquos religiosos, quales ego credo esse Minores qui ex voto ad multa difficillima obligantur. Hanc nostram sententiam vsus huc vsque in nostra religione prædicatorum receptus confirmat vbi nullus hactenus (nisi fortè me lateat) aut vnus, aut alter religiosus, missus est ad Indos, præcepto adstrictus, nisi prius consentiens. Confirmat quoque & hanc nostram sententiam nouus modus vouendi, deuotę societatis Iesu fratrum, qui has sibi similes longinquas peregrinationes, valdeq; difficiles sibi iniungendas à prælatis, subituros profitentur: nec refutaturos eas, quasi insinuantes per hoc, quòd si eas non specialiter vouissent, quasi nimis difficiles, eas recusare potuissent.

b D. Tho. in expositione Mag. sẽt. in 4. dist. 36. elicita ex. 29. q. 2. c. si quis ingenuus

c Cord. in suo quæstion. li. 3. q. 6.

Qõ. 2. ¶ Iam istinc parere incipit quid sit, quod verisimilius ad illam

ad illam quæſtionem reſponderi poſſit, de qua fui rogatus à doctiſſimo valdeque ſtudioſiſſimo Domino, patreque mihi colendiſſimo fratre *Didaco de Chaves*, nunc confeſſore regio, vtrum præcepto prouincialis, aut generaliſſimi Magiſtri, poſſit religioſus eis ſubditus aſtringi inuitus, ad ſuſcipiendum, acceptandúmque Epiſcopatum. Ad quam negatiuè reſpondi, poſtquàm omnes rationes in pro & contra ſum rimatus: quas cauſa breuitatis omitto placuitque magis hæc mea negatiua ſententia prædicto tam egregio patri. ſ. quod talis religioſus, ad acceptandum Epiſcopatum à nullo inferiore prælato, præterquam à Papa, cui ſecundum Syluestrum incumbit cura vniuerſalis boni communis poſſit cõpelli, nam alias D. Bern. axioma commune iam eſt, quòd votum meum non adaugeat prælatus ſicut valdè adaugeatur cum per acceptationem Epiſcopatus, ad altioris perfectionis obligationem & extra ordinem religioſus inuitus trahitur.

¶ At quia hæc quæſtio ſicut catena catenam alterã annectit de qua ab aliquibus religioſis ſcrupulizantibus aliquoties ſum rogitatus. ſ. an ad hunc modũ viuendi inter Indos, vbi religioſi funguntur officio Curatorum poſſint religioſi præcepto ſuperiorum inuiti aſtringi ad hoc munus ſuſcipiendum. Oportet hic eam aliquantiſper, controuertamus: quia ſcrupulizantes inquiunt modus hic viuẽdi inter indos longè diſſonus eſt à noſtra profeſſione, imò à noſtra ſacra conſtitutione abhorret, quia beneficia curata annecti monaſteriis prohibet, & curatus officium ſuſcipere interdicit: ſed dico in hac quæſtione non expedit ſapere pluſquã oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. Q. 3.

¶ Quia primo conſtat cum ex breui conceſſo à Pio. V intercedente rege Philippo religioſis concedatur, poſſe fungi officio curatus inter Indos, nihil peccare huiuſmodi religioſus in ſuam conſtitutionem. Quia eſto id contra conſtitutionem eſſet, in hoc per Papam diſpenſantur.

¶ Quod autẽ ad id muneris ſuſcipiendũ poſſint præcepto aſtringi à ſuis prælatis ex eo fit probabile: ꝙ iam eſt vſu receptũ vt in actibus capitulorũ ſub præcepto vicariis Indorũ ibi præfectis hæc acceptare officia iniungatur. Nec obſtat vt Nauarrus, & alij bene ſentientes opinantur, ꝙ religioſi ad hæc officia adminiſtrationis ſacramẽtorũ inter Indos obligatione ſtrictiori quã charitatis, nẽpe obligatione iuſtitiæ,

tenetur, prout multis rationib. quas gratia breuitatis omittimus possemus hic probare. Quia etiam ad hæc munera de iustitia subeunda videtur prælati possint subditos obligare primò, quia sibi de iustitia, & non solum ex charitate religiosi obedire tenentur. Secundò quia per hoc non subeuut nisi onera religiosa, & intra ordinem conforma statuti Dominicano, cuius ordo est institutus pro vacando saluti animarum. Sicut enim prælatus Salmanticensis, Parisiensis, Bononiensis potest obligare magistros promotos, ad legendam Theologiam in vniuersitatibus secularium vbi propter stipendia accipienda, Cathedratici hæc munera legendi tenentur præstare ex iustitia, vt sub tali obligatione iustitiæ ea officia Cathedræ acceptenr. ¶ Imò videtur etiam subditū ad prædicandum singulis annis in quadragesima in insignibus ciuitatibus pro pacto subuentionis, quam pauperi monastetio, capitula ciuitatum obligant se persoluere, posse prælatum ex iustitia obligare. Ita possunt prælati inter Indos, subditos ad hæc munera ex iustitia subeunda destinare: sicut de facto de iustitia ea subeunt cum stipendum accipiunt pro hoc anticipatum, quo clerici conrentarentur si vellemus eis cedere Indorum curam. Et quia curam hanc præoccupantes Indorum, in causa sumus quòd ministri sacerdotes laici, qui erant præficiendi inter Indos: vt ministri ex iustitia, non præficiantur.

¶ Igitur tandem concludamus hoc officio inter Indos exercito à religiosis, si eo modo quo debet, fiat, nihil est laboriosius, nihil periculosius, vel difficilius: sed etiam nihil fœlicius, & beatius, si diligentia charitateque Christo Dño, & animabus per ipsum redemptis debita, & singulari exemplo vitæ, sine nota auaritiæ, impatientiæ, vel inhonestatis geratur Inter Indos.

¶ Firmius vnusquisque suam animam amare debet: quam quamlibet aliam creaturam, sed non est necesse feruentius, aut intensius eam amet. Patet primùm ex ore Domini dicētis, quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur: aut quam commutationē dabit quis pro anima sua. Vnde secundum Sotum magis debet dolere quis appreciatiuè de peccato mortali à se perpetrato, quia animæ suæ perditionem inducit quam de morte sua, vel sibi charissimorum, licet hæc temporalia infortunia intensius possit persentire. Imò secundū Magistrum Ybañez licet

licet dilectio proximi sit in præcepto obligante aliquando, tamen potest quis saluari etiam si non dilexerit proximum in vitam æternam, distinctè scilicet, quando in vita illi non occurrit casus necessitatis distinctè ad id obligans. ¶ Adiicit tamen Ybañez ꝙ potest quis pati detrimentum in profectu spirituali pro commodo etiam temporali proximi, quod intelligendum non est: quasi liceat in hoc casu perdere gratiam aut pati minimam iacturam illius etiam pro vita mundi; nam ita sensit Sotus hoc non licere.

¶ Insuper secundum Ybañez prælati in ordine prædicatorum quia institutus est ad salutem animarum, tenentur ex præcepto exercere religiosos in doctrina, prædicationis & consiliorum spiritualium.

¶ At quia amor est proximi animæ debitus, sententia excommunicationis à prælato, à subdito, contra subditum non eo animo est obtinenda, vt anima proximi pereat, sed vt à peccato liberetur satisfaciendo. Quinimo nec pater censendus est vxorem, vel filios sibi charissimos sententia excõmunicationis, super furtis velle feriri, nisi id in literis talibus impetratis, exprimatur, vel tam notabilis sit quantitas furti commissi ab vxore, & filiis, ꝙ velle eos etiã excõmunicatione comprehendi tali, sit præsumendũ, ita Sotus.

¶ At verò rãcorem, & odiũ malum quilibet offensus tenetur dimittere, etiam si offendens renuerit petere veniam. Sed rancorẽ bonum impropriè sic dictum idest appetitũ punitionis per iudicem non tenetur dimittere. Imò aliquando tenetur cõcipere illum, & conseruare, & ostendere: quũ scilicet ad salutẽ offensoris spiritualem, vel ad Dei obsequium vel ad reipublicæ cõmune bonum: id viderit esse necessariũ.

¶ Offensus itẽ satis est si offensorẽ alloquatur, vel ei signa amoris ostendat tempore necessitatis, & vt ad hoc sit in animo suo paratus secũdũ D. Tho maximè quãdo offensor satisfacere renuit sufficienter, imò nec tunc (si satisfaciat) tenetur eum admittere in suã conuersationẽ specialẽ. At quia Nauarrus breuius quam oportuit se expediuit in materia hac tam quotidiana scituq; per quam necessaria: id ex aliis locis doctorum supplebo. Primò animaduerteris lector ꝙ moraliter loquendo, vix sine peccato fieri potest, ꝙ quis excludat inimicum à bonis communibus, & beneficiis, quia moraliter loquendo ista exclusio fieri nequit sine odio.

¶ Et quamuis ego non tenear conuenire inimicum meũ,

ad loquendum supposito quòd ego illum non offenderim per iniuriam, tamen si scandalū increscat, apud eos: qui norunt hanc inimicitiam: quia putarent adhuc inter nos geri odium & dissidium. Quia non eum alloquor, aut conuenio, teneor illum conuenire ad loquendū, quia de iure naturali tenemur vitare scandalū, secundū fratrem Petrum de Soto maior. Hanc sententiam confirmat frater Antonius Cordubensis[d] q̃ potest offensus loquelam negare offensori sine peccato mortali, nisi offensor offenderit licitè, iusteque nēpe suam causam iustā prosequendo, vel nisi offensor modo suæ personę debito illi peteret veniam, vel nisi ex tali negatione loquelæ pusillorū sequatur scandalū circa communicantē negantem loquelā, & circa confessorem id permittentem: quia in his casibus negare loquelam signáque amicitiæ cōmunia & salutationes, scandalū generat. Præsertim quando ista signa vniuersalia amicitiæ in conspectu multorum negantur, quia hoc dum vident scandalizantur, putantes veteres inimicitias nondum abiisse.

d Cord. in q. 27.

¶ Cæterum si ista signa vniuersalia amicitiæ nempe loquela, salutatio, secreto bis, aut semel negentur inter eos qui inimici fuerunt: non erit mortale. Secus quando regulariter & frequenter sic inter eos fieret.

¶ Insuper quando inimicus, petit veniam, qui læsus est ostendere debet inimico signa tam vniuersalia, quàm particularia dilectionis, quatenus opus est, vt præsentes intelligant verè offensam fuisse remissam, iuxta illud Matthæi 18. sic faciet vobis pater cœlestis: si non remiseritis fratribus de cordibus vestris, & quanuis hoc ita sit secundum fratrem Petrum de Soto maiore, tamen Corduba loco supra allegato addit, quòd si ex loquela cum offensore offensus in foro exteriori perdit ius suum ad agendum pro iniuria sibi illata, licitè differt loquelam, & negat salutationem. Nam etiam secundum Couarruuiam quando remissio offensæ generaliter fit, valet etiā quo ad forū contentiosum, & non aliter.

¶ Sed hæc supradicta exceptionem habent etiam in patre offenso. Satis enim est tunc cùm filius petierit veniam si pater dixerit obsecrantibus pro eo ego remitto ei. Nec oportet eū signa amoris ostendere filio, quia habet pater ius puniendi filium huiusmodi per negationem loquelæ iuxtà exemplum Dauidis, qui remittens iniuriam Absaloni adiecit; veruntamen faciē meā non videat. Idem dicendum est si

vxor

vxor graue peccatum commiserit aduersum maritum, vel frater minor, aduersus maiorem fratrem maleficium patrauerit, dum faciant secluso odio.

¶ Quam sententiam aliud satis bene limitat Corduba, vt intelligatur dum pater remittens negans tamen loquelam filio causa correctionis, eam non deneget ad multos annos, vel ad semper: exceptis casibus legis, sed post tempus in morte, in nuptiis, in infortuniis eorum: si pater tales filios, vel filias, à quibus est offensus non visitat: certè præstabit magnum scandalum, quod vitare tenetur.

¶ Et hac limitatione Cordubæ limitanda venit illa generalis assertio qua Metina [c] ait, ꝙ necessaria est reconciliatio exterior inter cōiunctas personas, sicuti inter virum & vxorem, inter patres, & filios, & inter fratres, maiores, & minores, & inter superiores, & inferiores vbi licet generaliter loquatur: tamen hæc eius dicta veniunt intelligenda cū limitatione supradicta. Sed cordatè ibi addit Metina, ꝙ vbi inter aliquos: quia non reconciliantur sperantur mortes, scandala, & dissensiones, necessaria est reconciliatio inter eos, vt hæc vitentur mala. Teneturq; hoc fine hanc reconciliationē inter se procurare. Idē dicendū de vicinis, de beneficiatis vnius ecclesiæ, si sic inter se dissideāt, ꝙ generetur scādalū in populo, tenentur redire ad gratiā, nisi talis gratia, idest loquela vertatur in occasionē mali, vt sic recōciliatus se intro gerat domū, sub colore reconciliationis inescaturus vxorem, vel filiam eius qui eū admisit ad gratiā, ita Met. ibi.

c *Meti. in instr. con-fiss. fol. 67. c. 13.*

¶ Quare nō ab re est, ꝙ subnotat etiā Cord. ꝙ licet benignius si petierit veniā inimicus sit tractādus, quā antea, vel ęquè bene, sicut antea tamē si ex vehemēti passione naturali vnius, vel vtriusq; immineat periculū odij, vel vindictæ ex speciali familiaritate, vel cōuersatione, vel loquela, nō tenetur hoc imminente periculo aliū cōuenire, cū satius sit dare locū irę, & se retrahere. Alioqui in duob. his vltimis etiā casibus existimo aliquē obnoxiū esse etiā pręueniēdo, suū inimicū cōuenire, etiā si nō ille conueniat. f. primò, quādo inimicus illū sine causa odit: creditq; probabiliter, si præcōueniat, alloquaturq; illū dimittet odium, & alias non dimittet, iuxtà illud verbū dñi, esto cōsentiēs aduersario tuo in via, & rursus si peccauerit in te frater tuus, ꝙ limitandū cēseo quādo hoc sine graui incommodo suo præstare posset, alioquin iugū dñi suaue est, & mādata eius grauia nō sunt. Secūdo qñ

videt seipsum aliqua amaritudine odij aduersum aliū incitatū, quā amaritudinē, & maliuolentiā putat se alias nō depositurū, nisi sibi exosum cōuenerit, tenetur illū tūc cōuenire iuxta illud Pauli ad Hebræos, contēplantes ne qua radix amaritudinis impediat, ecce quæ circa hoc dicēda habui. Itē etiā, dū inimicus nō resalutari pro cōtemptu graui haberet.

¶ Vxor & filius nondū emancipatus, seruus & religiosus etiam si velint nō possunt cōdonare satisfactionē iniuriæ, sibi illatæ[f] quoniam actio contra iniuriantem tales ad prædictos superiores prælatū, maritū, patrem, dominū pertinet, si tamen pater iniuriā ignominiæ illatā sibi remitteret: si talis iniuria redundat in filium, nō obstante tali remissione ad satisfactionē pro honore suo pōt agere filius, quādo filius honorabilis habetur in republica, & pater talē iniuriā remisit, cum alias esset infamis, & vilis. Et tandē secundum Ybañez Magist. Aliquando tenetur quis cōuenire inimicum scilicet quando tā facili medio in se, vel in tali inimico odiū vitare potest, & tenetur inimicum re salutare si habeat pro contēptu, vel pro scandalo se non resalutari cū præsalutauerit.

f *glo. in c. parochianos de sententia excōmunicationis.*

¶ Conscientia in particulari aliquid dictās, aut obseruanda est, aut deponēda. Secus si in generali aliquid dictat cōtrariū illius, q̄ in particulari rectū esse iudicat: qa tūc nō erit mortale agere, contra id quod conscientia dictat in generali.

¶ Adde, q̄ cum duplex sit cōsciētię dubium practicum, & speculatiuum, non licet agere cōtra dubium practicum: sed bene contra dubiū speculatiuum, cum est rationabilis causa deponēdi illud, alias nō. Quoniā secūdū Cordubā[g] dubitās speculatiuè debet etiā practicè dubitare, nisi iusta causa excusetur, sed circa hoc Corduba asserit, q̄ si quis valde dubitet, an id q̄ præcipit superior sit mortale, si certus sit, q̄ non agendo, vel nō obediēdo illi non peccauit, tunc obediendo peccat mortaliter. Secus est, inquit, qn̄ p̄ vtraq; parte dubitaret, an esset peccatū mortale, tā omittere obediētiā, quam eā facere, sed iste loquitur; vt videtur contra D. Aug. c. quid culpatur, vbi D. Aug. ait, q̄ in dubio belli iusti, vel iniusti, iussio principis pacare debet militū animos, iste tamē Corduba loquitur casu, vt videtur quo rationabiliter subditus non pōt deponere dubiū, aut quia lęsa est consciētia scrupulo, de facto illud dubiū nō deponit tūc bene ait, q̄ in hoc casu proposito: agēdo cōtra illud peccat mortaliter, sed quādo dubitat pro vtraq; parte an sit mortale agere, q̄ prælat⁹ p̄cipit an sit,

g *Cordub. 2. quæst. & lib. 3. q. 7.*

an fit etiam mortale illud omittere, cęteris paribus, stante vtrinq; ęquali ꝓbabilitate, vel dubitatione, & si simul ex vtraq; parte sit ęqua, vel quasi ęqua grauitas periculi, vel peccati in cuiusalterũ necessario est incidẽdum, tũc obedire tenetur prælato, cõcipiẽdo intra se, ꝙ sic obediẽdo nõ peccat.

¶ Secus est in isto dubio vbi prælatus pergit inquirere cõtra subditũ, an iustè inquirat: quia si inquirit contra subditũ alias nõ tanti nominis, nec de peccato adeo graui, aut infami nec ad eũ grauiter puniẽdum, secũdũ Sot. tenetur in isto dubio, illud deponendo obedire prælato detegendo ei veritatẽ, si autẽ prælatus male affectus erga fratrẽ de quo inquirit, apparet, imperitusq; cognoscitur esse, & cõtra fratrẽ boni nominis, & super graui crimine ꝓcedit, nõ est in hoc dubio prælato tali crimẽ fratris istius reuelãdũ: quia in hoc nõ sunt cætera paria, & quia in dubio melior est cõditio possidẽtis, & iste cõtra quẽ inquirit, possidet adhuc suam bonam opinionem, & famã secundum Sotũ de detegendo secreto.

CAPVT LVII.

¶ *Adhuc de obligatione amoris erga proximum.*

PECCAT potens impedire, ne alius peccatum mortale admittat, si non impediat quando sine verecundia, aut incõmodo, aut dedecore graui potest impedire: qa pręcepta domini grauia nõ sunt. Præterea nõ est illicitũ cencendum, permittere aliquẽ incidere in peccatũ maius, vt deprehẽsus & punitus meliúsue resipiscat, & se corrigat de illo, & de minoribus peccatis, quia potius est hic opportunũ tẽpus quærere correctione, quã occasionẽ præstare peccandi, sed machinatio illa pessima est qua quis secrero prouocat ad peccatũ nefandum, de illo infamatum hoc fine, vt si attentet illud, iam testibus de illo possit cõuinci: quia diaboli est officium, sic tentare, vt ferunt Mexici fecisse aliquos.

¶ Quia cõtra supra statutam regulam à Nauarro scilicet ꝙ peccat qui cũ possit sine incommodo, vel dedecore suo, vitare in proximo suo mortale peccatum, non vitat hęc obiiciebantur argumẽta. Primò ꝙ nõ tenetur quis vitare peccatum vsurarij parati, vel curati sui in mortali parati ministrare, nec mulier vane se ornans, peccat mortaliter cessante intentioue mortali, etiam si credat aliquos in eius concupiscentiam exarsuros, licet omnes isti sine incõmodo suo possint ista peccata mortalia in aliis impedire, ergo regula suprà posita non est vsquequaque vera. Respondetur, quod Qõ. 1.

consensus, seu auxilium in peccatũ proprium, vel alienũ nõ præsumitur, nisi his quatuor concurrentibus, & non alias. Primo, quod sit potestas impediendi tale peccatũ. Secundò, q; currat obligatio illud opus vitandi vnde peccatum sequitur. Tertiò, q; sit commoditas præpediendi, & obstandi tali malo. Quartò, q; noscatur manifestum esse delictũ, & quia in argumẽtis appositis aliqua causa harum quatuor, potest excusare: ideo in his casibus non vitantes peccata mortalia proximorum, non damnamus, sed de his casibus sigillatim nobis postea dicendum erit suis in locis.

¶ Sed nunc secundum Mag. Ybañes dicimus, q; per correctionẽ in dubio teneor vitare peccatũ proximi cũ magis probabile est, quod correctio prodesse poterit, & non nocebit. Secus est cũ magis probabile est, quòd nocebit, quia tũc nõ teneor corrigere, sicut vt probabile est, quod in dubio an prodero, an nocebo excusor à corrigẽdo, sicut cessandũ est etiam à correctione quando pro tunc fiet deterior corrigẽdus, teneturque quis docere proximum, quando ex ignorãtia tali est in periculo peccandi mortaliter.

¶ Ex iusta causa petens, quod ex se non est peccatum, vt si petat sibi mutuari ab vsurario parato, vel petat administrationẽ sacramẽti à parato in mortali ministrare, nõ peccat, licet credat suã petitionẽ alteri futurã occasionẽ peccãdi mortaliter. Sec⁹ est si sine causa facit, secũdum Caiet.[b] sed de hoc inferius dicetur explicatius. Cæterũ petere sibi ministrari baptisma è ministro malo sine contritione, res est q̃ nõ põt excusari à peccato, quia hoc de se malũ est mortale.

b *Caieta. 22.q.78. art.4.*

¶ Faciens, aut dicens, quòd de se non est mortale cum intentione inducẽdi alterum ad mortale peccat. Immò etiam si sine intentione inducendi ad tale peccatum licet de se nõ sit, si tamẽ præ se fert speciem mali taliter, quod in tali loco vel coram talibus personis, sufficiens motiuum præbet ad peccandũ mortaliter, mortaliter peccat. Signanter diximus si nõ est de se peccatum mortale: tamen cũ intentione inducendi ad mortale, si operatur, illud, peccat vnum peccatũ mortale. Nam si de se esset mortale: duplex peccatum esset necessariò cõfitendum. Cæterum quamuis de se tale peccatum mortale esset, si fieret sine intentione inducendi alterũ ad illud, vel sine periculo probabili inducẽdi tales personas vel tali loco non esset circunstantia necessario confitenda coram talibus personis non scandalizandis inde, tale pec-

catum

catum perpetrasse quando defuit animus scandalizandi, sed satis est ipsum confiteri peccatum.

¶ Secundum D. Antonium qui sine vtilitate, sed ex mera libertate suæ voluntatis agit id quo credit se proximum ad peccatum mortale illecturũ, etiam si id non intendat peccat mortaliter, vt patet in exemplo fœminæ, quę in hoc casu sine causa se conspiciẽdam exhibet ei, quem credit statim in eius concupiscẽtiam exarsurum. Secus si cum causa, vt quia vrbanitatis causa sedere eam oportuit ad ianuam cum vicinis, & affinibus.

¶ Et hanc sententiam Nauarri confirmat Metina[c] quia tenemur sub mortali vitare iniuriam proximi quando possumus sine nostro incommodo, hinc est, quod peccat mortaliter mulier, quę sine vlla necessitate, aut vtilitate, sciẽs se esse adamandam, egreditur domum, sed quibusdam, inquit hæc sentẽtia dura, & falsa videtur: dicũtq; in hoc casu tãtũ peccare venialiter, etiam si exeat ad spaciandum, sed tãdem cõcludit Met. ꝙ in casu, quo sequitur scandalũ pusillorum, tenetur mulier nõ exire in publicũ ornata, & occultare faciẽdum scit: & in tali casu, tenebitur etiã missam nõ audire.

c Met. in 1. 2. in Iudice, verbo enetus.

¶ At distinctius & limatius dicitur primò, quòd mulier habitu honesto incedẽs, ratione vitandi scãdalum alicuius fragilis, vt si scit prodeat ad audiendam missam de præcepto, aliquem ex eius aspectu, in eius amorem fore statim cõmouẽdũ, potest prætermittere missam, licet ob hoc nõ teneatur illam prætermittere, ita Sotus, Canus, quibus videtur accedere Metina, & videtur consonare doctrinæ. D. Th. docẽtis, quod propter scandalũ fragiliũ, omittẽda est doctrina, & correctio: licet non sint omittenda in hoc casu necessaria ad salutem. i. in hoc casu adhuc obligãtia ad mortale.

¶ At prædicta sententia istorum egregiorum doctorum venit limitanda prout eam fertur limitasse Canus. f. ꝙ talis mulier potest prætermittere missam de præcepto ex prædicta causa semel, aut bis: nã tunc pręceptũ de dilectione proximi, & de cauendo scandalo fragilium temperat præceptũ diuinũ de audiẽda missa, vt bis, aut semel ratione talis vitãdi scãdali possit eam talis mulier prętermitere. Imò apparet quòd bis, aut semel contra Sotũ teneatur illam missam de præcepto huius rei gratia omittere, quia pręceptum de euitando scangalo fragilium, quia naturale est: ideo maiori vi obligandi pollet, quam præceptum de audienda

missā, quod est positiuum, licet fundetur in iure diuino, sed vltra vnā vel duas vices, aūt ad summū tres iā mulier tenetur nō obstāte tali scādalo, prodire ad missā de præcepto audiendā: nā potest prodire; quia nō tenetur se priuare sua libertate prodeundi per multū tēporis, quia neq; cū incōmodo suo graui tenetur occurere tali scandalo fragilium, cuius nō est in culpa, quòd si potest audire licitè, ergò tenetur audire, quia præceptū audiendi missā potentes audire obligat.

¶ Vnde infertur, ꝙ licet nón benefaciat quis cessando ab operibus piis animæ suæ vtilibus, propter malitiam aliorū nō tamē si bis, aut ter ab eis cesset: dū nō sint in præcepto, quiā si sint in præcepto ista opera pia, & alij ex malitia scādalizātur, cuiusmodi sunt hómines, qui semper sunt in statu damnationis; quia semper diu noctúq; exardescunt in concupiscentiā quarumcunq; mulierū, ideo captāt occasiones exeundi ad videndū eas: dum prodeunt in publicum ad audiendam missam de scādalo malitiæ horum tunc non est curandū, quia de his dixit dominus, sinite illos. Alias bene, ait Nauar. ꝙ mulier si sine causa ex mera voluntate nolit cauere scandalū fragilis videtur certe peccare mortaliter, quia cū sine causa excusante præbeat occasionē fragili peccandi mortaliter, salutē animæ proximi videtur cōtēnere.[d]

d Idē visus est sentire E. suarroya in suo tractatu de casib. conscientiæ.

¶ Sed an mulier se teneatur ab hoc ornatu decenti, & Fucis priuare, ne fragilis inde eā appetendi occasionem capiat: iam diximus, non tenetur si ex causa faciat, nec enim tenetur se iam hac introducta libertate se fucandi priuare, dū malo fine non faciat, præsertim si vt se conformet vsui, ne deformior cæteris appareat, se fucat Quibus suffragatur Caieta. dicens, ꝙ sicut cōtingit sæpe mulier pulchra suo viuido colore faciei, sine fucis, & ornatu magis alliciat ad sui amorem, quam nimis fucata, & ornata: sicut naturę pulchritudine decorata non se occultando non peccat: si nec ista se ornando non lasciue, aut se fucando, non peccabit, etiam si credat aliquos ex passione ruituros, quia non tenetur per multum temporis priuare se vsitata libertate.

CAPVT. LVIII.

¶ De occasionibus datis,

HIc tractat Nauarrus de occasione, quam cauere debet pœnitens, vt licitè possit absolui, vbi inquit, ꝙ ea &

ea & sola est, quæ est peccatum mortale, aut quæ talis occasio peculiaris est, de qua credit, vel credere debet confessarius, vel pœnitens, ꝙ pœnitens nunquam, vel rarò, vtetur ea sine peccato mortali bene perpensis circunstantiis locorum, temporis, & personarũ. Hinc sequitur illum pœnitentem non fore absoluendum, qui eam occasionem dimittere non vult, quæ fere omnes qui sunt similes eius, solita est quasi semper præcipitare in peccatum mortale, vide reliqua quæ prolixè similiter & vtiliter immò necessariò pertractat Nauarrus de hac materia cõsulto hic missa facio, quia supra c. 20. & sequentibus latius ea omnia sum prosequutus examinando ad vnguem omnia corollaria Nauarri, vbi probauimus, ꝙ occasio peccandi, vt necessariò vitanda sit, nõ requiritur, quasi semper solita sit occasionaliter causare mortale, idq; denuo patet sic, quia quasi semper sic causare gignit opinionem probabilem periculi, ergo aliquoties, licet non quasi semper id causasse gignet saltem dubium de ruina peccati, quod dubium, scilicet lapsus futuri necessariò est vitandum.

¶ Peccat qui cum scandalo aliorum animaduerso à se mulieres, suspecta consuetudine vtitur, eo quod nihili facit scandalũ, peccatq; subinde mortaliter si quis habeat mulierem siue cognatã, sine non, de qua populus sinistrè suspicatur, etiam si nec re, neque cogitatu cum ea peccet.[a]

¶ Licet inducere ad minus maium paratum iã ad maius malum in procinctu secundum Caiet. vt si proponit interficere, aut adulterare quis, licet ei persuadere, vt satis esse du cat percutere, aut fornicari, contra fratrem Iosephũ,[b] qui limitat hanc sententiam ad peccata, quæ non sunt intrinsecè mala. In his, inquit, licet iã paratum ad maius malum, quod non est intrinsecè malum inducere ad minus malum non intrinsecè tale, sed in intrinsecè malis id non licet. Vnde subinfert, quod non licet paratum adulterare inducere ad fornicandum, sed censeo contra hunc, sententiã hanc generaliter esse tenendam prout eam tenet Nauarrus & Caietanus, quia illud non est inducere ad intrinsecè malum absolutè, sed ad malum prout est minus, quod licet.

a *Hoc insinuatur. cap. inter verba. 2. q. 2.*

b *F. Iosephus in li. de florib. Theologiæ.*

¶ Ad hanc sententiam satis circunspectè, & benè limitat Sotus dicendo quod licet paratum ad maius malũ inferendum inducere ad minus malũ, in eodẽ tertiò, idest quãdo eidem maius malum erat paratũ inferri, licet inducere, vt

minus malum ei inferatur, quando aliter maius malũ nequit vitare, quia tunc negotium passuri iniuriam agitur, & sic possunt solui argumenta in contra, sed non licet hoc in diuersis, nam non licet paratum inferre mortem Petro, inducere adhoc minus, vt inferat percussionem Paulo amico Petri, vt se vindicet de Petro, etiam si inducens intendat vitare maius malum in Petro, quia id non suggeritur parato, sine magno malo Pauli.

¶ Limitat Nauarrus & bene, & vt existimo ad mentẽ D. Thomæ sententiam illam generalem Soti asserentis non peccare eum qui, quod in se bonũ est petit à potente illud facere bene, etiam si sciat quem rogat non facturum illud vel dicturum, vel daturum sine peccato, quia procedit ista sententia Soti veraque est tantum, dum petendo sic non interuenit in petente consensus expressus, vel interpretatiuus, in peccatum, id est, si in peccatum alterius non consentiat, vt quando petendo mutuum à parato ex malitia sua mutuare sub vsuris, peccato illius ego qui peto, non consentio non pecco petendo : sicut secundum D.Thom.& D. Aug. non peccat fidelis qui ex causa exigit iuramentum ab infideli parato iurare per suos falsos Deos, & limitanda est sic, quia alias si is, à quo res ex se licita petitur, quale est mutuũ, peccaturus est per ignorantiã, aut infirmitatẽ mutuando, eã sub vsuris: id licitũ ex se petẽs, nõ excusabitur à peccato: sicut nec puto excusari à peccato tabernarios quæ Indis paratis ad se inebriandũ vinum in magna copia potenti eos inebriare vendunt, quia præterquam, ꝙ non tam ex malitia, quã ex fragilitate, & quadã eximia concupiscentia vini potant vsque ad ebrietatẽ, tamen simul cum hoc multa quotidiana mala, & detrimenta in tertium, puta adulteria, percussiones in vxores, & exteros, & furores solent inde contingere, testante experientia.

¶ Ex quo corollariè sequitur rarò peccare eos, qui sacerdotes alioquin malos rogant, vt pro se missa celebrent, quia sic rogantes non peccant: nisi inducant excõmunicatũ, vel suspensum nominatim, & notorium, aut nõ præparatũ, neq; ad missam obligatum, aut nisi inducant, per ignorantiam, aut per infirmitatem, & nõ per malitiam peccantẽ, aut nisi cum mala intentione, aut consensu, aut cũ contemptu spiritualis vitæ proximi, illos inducunt, quia in his casibus illos inducentes peccabunt. Pro complemento verò

doctrinæ ex Soto in quartò notato, ꝙ licet inducere ministrum non paratum dum non sit præcisus per sententiã, ad administranda sacramenta in duobus duntaxat casibus, scilicet, quando est curatus, vel prælatus petentis, à quo inducitur, quia tunc subditus postulans à tali sacramenta ministrari, vtitur iure suo, & secundò quando petens sacramentũ est in extrema necessitate, quia extrema necessitas caret lege, tunc potest petere sacramenta necessaria à non curato excommunicato, etiam præciso, quia Conc Trid. id permittens tunc de præciso, vel non præciso non distinguit. Et in casu extremæ necessitatis, neque isti tunc præcisi administrantes peccant, quia possunt pœnitere, & cum contritione administrare.

¶ Sed quod magis vrget dubium est, an extra extremam necessitatem, non subditus possit ministrum excommunicatum, vel suspensum non nominatim, & publicè, nõ paratum ad sibi administranda sacramenta inuitare, quia videtur ꝙ hoc nullo iure id possit facere: cum neque suus sit prælatus quem inducit, neque extrema necessitate cogatur. Respondetur, ꝙ licet secundum Sotum, & Caiet. inducere non paratum tantum liceat in illis duobus casibus tamen probabiliter dicitur cum Victoria, prout refertur in sum. de Chaues, ꝙ possit aliquis inductus rationabili causa, etiam extra extremam necessitatem inducere sacerdotem non proprium neque curatum, etiam suspensum & excommunicatum non denunciãtem nominatim etiam non paratum ad administranda sibi sacramenta si sit expositus, quia Concil. Const. indiscriminatim hanc indulgentiam videtur cõcessisse, dum concedit, ꝙ tam intra quam extra, non nisi nominatim denunciatos, aut notorios percussores clericorum teneamur vitare, & quia fauores sunt ampliandi, & quia nisi sic hanc Concilij indulgentiã interpretaremur, indulgentia hæc esset res plena periculis, quia semper agitaremur scrupulis vtrum tales ministri essent parati, vel non. Vtrum eos induceremus, vel non. Licet ergo eos inducere, neque ipse peccant. si ipsi cum contritione faciant rogati. Peccarēt autem si ipsi non rogati se intrugererent, quia vt inquit Cõcilium hæc indulgentia non in talium excommunicatorum leuamen, sed causa sedandi scrupulos conscientiarum, cum eis communicantium concessa est. Quare hæc opinio Victoriæ tutè potest teneri: imò postea ipsemet Sotus, [c] Victoriæ, quasi assen-

c *Sotus. in 4. 1. Tomo. dist. 22. q. 1*

assentiens,loquens de his,ait tuto non possunt eos non subditi inuitare.

¶ De casu satis dubio quæritur apud Nauarrum.f.vtrum fuit occasio mortalis, quam grauis quidam vir præbuit cuidam honoratæ fœminæ, quando sine malo animo , vrbano sermone,illi dixit,vis vt in eodem lecto, ô domina nos metiamur , & puto cum Nauarro hanc occasionem non esse mortalem,quia licet hæc verba per se ad peccatum mortale dirigantur,tamen attenta qualitate personarum, modus dicendi:& carentia mali animi , & mali finis non est occasio mortalis. Sicut nec illa propter eandem rationem , quam quidam magnates Hispaniæ , sibi mutuo præbuerunt dum alter alteram super mulam suam retro se ferret : dixit transeundo cum suo comitatu per locum secretum , aulicè loquens,qualis locus erat hic domina si tu alia fuisses , & alia respondit erat quidem valdè aptus,si tu alius fuisses, impotentiæ eum insimulans.[d]

d *Hæc sumpta sunt ex Nauar. c. 14.n.30.*

¶ Ferè idem responderi potest ad illum casum magis ancipitem,de quo diu hæsitasset,ait Nauarrus, an fuit occasio mortalis,quàm confessus est quidam sacerdos dedisse cuidã honestæ fœminæ eius pectori admouendo manus , iocoso, honestoque amore,absque mala intentione,eiusque mãmillis tangendo. Cuius diffinitionem hactenus affirmare se non fuisse ausum , dicit Nauarrus , adeo hic casus sibi visus est dubius:tamẽ iam istam prædictam occasionem sibi non videre mortalem ait,quia talis tactus ex sua natura, nõ tantum incitat ad peccatum mortale , vt quasi semper peccare faciat huiusmodi qualitatis personas,quando iocosè fit. Secus si serio fieret,quia tunc aliud esset dicendum.

¶ Atque idem dicendum est de eo , qui absque malo animo,fœminam per manum,aut brachium ducit,quãuis vterque sit iuuenis , & etiam qui manum premit,aut brachium torquet, aut eius pedem suo contingit , aut vellicat iocosè, sine malo animo,& etiam de eo,qui amplectitur , & osculatur,vbi talis est consuetudo,modo partium turpium, & obscenarum aspectus,& tactus absit,de quibus supra, dum absit in prædictis intentio mortalis,vt solet fieri in choreis,locis,saltationibus , & in aliquibus ludis ad recreationem adhibitis,maximè inter cognatos,& familiares, in quibusdam regionibus plusquam in aliis.

¶ At Nauarrus omnia ista videtur excusare à mortali, quia

quia supponit ista exerceri inter personas honestas, iocosè & non malo animo, sed puto hæc non omnibus esse tā tuta (nam latet anguis in herba) & quia adhibita stupa ignis sopitus fumigat, quid dicemus de illis miseris, qui solo aspectu, tam frequenter trahuntur ad consensum, quomodo nō ex huiusmodi osculis, & tactibus, rapientur à concupiscētia illecti ad consensum peccatorum. Hæc doctrina in timoratis viris locum habet, qui tamen ab istis summè cauent, sed in viris fragilibus fœminisque similibus, puto potius habere locum illa sententia Salomonis, quam ista Nauarri, vbi Salomon ait, qui amat periculum peribit in illo, & loquitur de periculo probabili peccati mortalis, quale contigit ex istis tactibus mammillarum, & pectorum fœminarum, in fragilibus, & quia infinitus est numerus stultorum, qui hæc non cauentes pericula per diabolum solent inescari, vnusquisque caueat, nemo sibi fidat, quia si sermo mulieris, vt cancer serpit, multo magis eius mām illarum tactus, quamuis tangi prima facie videantur honestè.

¶ Hinc iam patet quomodo ille locus actorum in capitulis prouincialibus prouinciæ S. Iacobi nouæ Hispaniæ contentus sit intelligendus, reseruamus nobis omnem tactum in tertiam personam, pertingentem ad mortale, carnalem.

¶ Non est neganda absolutio componentibus pigmenta, indusia, collaria, sudaria, mammillaria, & alia valdè operosa quibus communiter homines malè venialiter vtuntur, licet obscurent lucem monialium talia facientium.

CAPVT LIX.

¶ *Adhuc de occasionibus datis.*

INSVPER non est occasio mortalis ars illorum hominum, qui faciunt opera quæ ex se sunt talia, vt illorū vsus malus, & bonus esse possit, quamuis maior pars ementium, male etiā mortaliter, vtatur eis, vt efficaciter [a] dicit se probasse Nauarrus, sequutus mentem D. Thomæ & Caiet. [b] & præcipuè propter istam rationem, quia aliqua ars, vel alia res non est mala eò quòd plura malè etiam mortaliter vtātur ea, alioquin lex naturalis, & diuina de vno Deo solo rectè colendo, esset mala Quia maior pars mundi. s. infideles eam mortaliter transgrediendo lætaliter peccant, quod non est Catholicè

a *cap. negotium. nu. 8. de pœnitētia dist. 5.*
b *2. 2. q. 69. art. 2.*

Catholicè dictum. Nā lex sancta, & mandatum sanctum est inquit Apostolus, sicut lex festi præcepti de non adulterādo, & fornicando sancta est licet in scādalum sit acceptum, non datum multis ad peccandum mortaliter. ¶ Idem dicito de inuentantibus choreas, non ideo peccant mortaliter, quia earum potest esse bonus vsus.

¶ Tandem istam materiam quia quotidiana est vt limatius ad particularia descēdendo pertractemus, aduertas primò probè lector q licet recipere domi exercitores ludi mortalis, aleas illis, & mensam ministrādo peccatum mortale sit secundum Nauarrum in summa vbi agit de ludo, quia talis eos sic recipiens, directè cooperatur ad peccatum taliū lusorum, tamen artifices alearum, & earum venditores, etiam si sciant emptores aleatum, eis vsuros ad ludum mortalem, non peccant mortaliter eas illis vendendo secundū Caiet.[c] id docentem clarius contra Metinam.[d] & contra Nauarrū[e] & cōtraGabrielem, & Diuum Antoninum. Ad cuius probationem Caietanus egregias adducit rationes. Quarum palmaria est. s. q ista ars faciendi aleas, non est per leges prohibita, & quia illæ euentus lusus mortalis ex venditione alearum secutus, licet à venditoribus scitus, non tamen est voluntarius neque directè, neque indirectè. Ergo non imputatur venditoribus, ad culpam, eo q non directè sit voluntarius, ita supponimus q neque indirectè, patet, quia volūtarium indirectè est, quando possum, & teneor aliquid mali euitare, & non vito. Nec enim sufficit ad voluntarium indirectè posse malum vitare, nisi tenear. Isti autem alearū venditores licet possint vitare: non tamen tenentur. Quia illud mortale malum non de per se ex tali venditione alearū, sed ex eorum malo nascitur vsu. quia sic vtuntur ludentes. Et licet ista sententia Caietani vera sit: tamen non male admonet. Syluester, quòd si isti venditores harum rerum non habent aliundè vnde viuant, non sunt dissuadendi, vt hanc negotiationem dimittant. Si autem aliunde sibi commode victum parare possunt consulendi sunt, si velint hanc dimittere negotiationem

[c] Caiet. 2. 2. q. 169. art. 2. & 2. 2. q. 10. art. 4.
[d] Cap. de restitutione. q 3.
[e] Nauar. in summ. Hisp. c. 23. num. 91.

¶ Nec ex prædictis licet inferre, q pari ratione possit priuatus exigere iuramentum ab eo, quem scit iuratutum falsum, quia etiam talis iuramenti potest esse bonus vsus, quia secundum D. Thomam non licet priuato, aut parti, tale exigere iuramentum, sed solum iudici. At vero permittente le-

ge etiam priuatis licet vendere cartas.

¶ At uñ ne omnino opinionem tãtorum virorum refutemus, puto suam opinionem, ni fallor habere verum quando venditor alearum scit emptorem alearum talibus aleis vsurum nõ solum ad lusum mortalem, sed ad lusum mortalem, & præiudicium tertij. Quia lusurus est alienã pecuniam, vel alienum patrimonium, quia in hoc casu est veluti dare gladium furioso & vendere arma ei, quem scio emere ad statim improcinctu occidendũ inimicum, quod non licet, qua de causa neque licere diximus vendere vina Indis, in ea quantitate: quæ possit eos inebriare, quia inde ex peccato ebrietatis sequũtur multa nocumenta tã in vitam ipsorum, quàm etiam in domesticos, & vxores, quia interdum nõ raro sæuiunt in illos, & dare illis vinum in quãtitate, est veluti incendere domum, & subministrare gladium furioso. Vnde caueãt tabernarij nouæ Hispaniæ quia si hæc mala non cauent maximè dum in propatulo ea vident, exhibent se inabsolubiles, nec absolui possunt à cõfessoribus, nisi animum concipiant nouum hæc mala cauendi.

¶ Iam per hæc dicta liquet quid sit dicendum de vendentibus fucos, etiã meretricibus, quia fucorũ potest bonus esse vsus ex se, aut certè non mortalis. Et quia vt per leges permittuntur venditiones alearũ, ita ad maiora mala præcauẽda puta Sodomitica crimina permittũtur meretrices, quarũ aliquę quia pulchriores sunt facie, magis alliciũt ad se amasios quam quæ fucantur. Ideo non improbabiliter dicitur, sed ad mentẽ Caietani ꝙ vendere eis fucos non sit mortale. Qõ. 1.

¶ Item an liceat locare domos meretricibus, hic quoque subsequẽter, ambigitur. Ad quod pari ratione satisfacimus, dicendo, ꝙ sicut per Rempublicã permittuntur in locis secretatis meretricari, ita licitum est eis, ibi domus locare, sine consensu in illarum conuersationem turpem. Non tamẽ licet locare eis domus in locis prohibitis, & inter mulieres honestas, huic sententiæ quãuis ægrè accedit Nauar. postea. Qõ. 2.

Sed quid de tabernariis vtrum tempore ieiunij de pręcepto possint indifferẽter hospitibus aduenientibus, fercula. ie ientacula, & cœnas ministrare restat diffiniendum. Vbi sequuti Caietanum primò dicimus, quòd hæc alimenta tunc temporis ministrare, cum intentione inducendi, ad soluendum ieiunium palam est esse peccatum mortale. Qõ. 3.

¶ Secundò si quis simplici corde, & ex quadã vrbanitate, nec

nec cum intentione incitandi ad fractionem ieiunij tali tẽpore inuitat ad cœnandum, vel tentandum præsumendo quod potest habere excusationem ieiunandi is quem inuitat, non peccat mortaliter, quia licet inuitet ignorans, an excusetur inuitatus, vel nõ, sed non est inuitanti præsumendum, ꝙ inuitatus tam sit immemor salutis animæ vt velit tunc cœnare, vbi à ieiunio non excusatur. Pariquè ratione non peccãt mortaliter propinantes cibos hospitibus volentibus cœnare, quia secundum Caiet. tales tabernarij non debent esse scrutatores conscientiarum hospitum.

f Caiet. Victoria & Naua. hoc asserunt contra Gabriel.

¶ Tertiò[f] qui ministrat cibos ei, quem nouit potentem ad ieiunandum, quem iam paratum nouit ad non ieiunandum non peccat mortaliter, quia solum deseruit eius potentiæ nutritiuæ, & sustentationi naturali, & non cooperatur illi comestioni quatenus est fractio ieiunij. Et quia sic est vsus, & quia nec ex præcepto correctionis, tenetur illi negare cibos, quia si iste negauerit, aliundè sibi cibos compararet. Ita quòd de facto non obstante ista negatione alibi erant cœnaturi tales.

g Nauar. in sum. lat.

Quartò adiicimus quòd si quis inuitet alias non ieiunaturum, ad secum cœnandum, dum inuitans excusatur, & inuitãs non excusatur à ieiunio, non peccat mortaliter secundum Caietanum, & Nauarrum[g] mutantem sententiam, & adhærentem potius Caietano. Quia non inuitat illum ad malum actũ, sed solum ad societatem, secus si inuitaret non paratum, sed alias obseruaturum ieiunium. Neq; est eadem ratio de inuitante ad societatem belli iniusti alias paratum illuc ire, quia hic ad nullum bonum naturale inuitatur, sed potius ad neces & strages iniustas, quare ad bellum iniustum illuc paratum ire non licet inuitare.

¶ Præterea ob vitandum scandalum alterius qui iniustè offenditur, non tenetur quis omittere, quod subreatu mortalis culpæ efficere tenetur. Quia secundum regulam iuris capit. vtilius, scandalum nasci permittitur. At neque consilia sunt omittenda, ob malitiam vel inuidiam, vel malè dispositam voluntatem aliorum, quia scandalum Pharisæorum est, at propter vitandum scandalum aliquando dimittenda est veritas doctrinæ tacendo, & etiam iustitiæ non exercendo eam. Sed nullatenus debet dimitti veritas vitæ vt quis dimittat facere ea, quæ necessaria sunt ad salutem, vel faciat quod est peccatum vt punire innocentem vel fidem

fidem negare, aut mentiri. Nam hin est sensus illius regulæ iuris, vtilius scandalum[h] nasci permittitur quam veritas relinquatur. Hinc Sotus ait ꝙ licet particularis doctrinam, vel correctionem ad tempus propter scãdalum fragilium omittere possit, tamen prædicator tenetur puras veritates in suggesto populo annunciare: at si ob prædicationem alicuius veritatis scandalum fragilium oriretur in toto populo, vel esset dissimulandum tunc, vel tacendum, vel in aliud tempus reseruandum. ¶ Insuper secundum Ybañez in necessitate corrigendi proximum tenetur correcturus cum in peccato est scandoloso saltem cessare ab illo exterius & saltem quantum ad exteriora signa se corrigere ex charitate tenetur ne scandalizet corrigendum, sed potius corrigat cum alias eum non corriget sed potius scandalizabit. ¶ At cum periculo vitæ meæ spiritualis quia forte moriar in mortali non teneor subuenire necessitati spirituali præsenti alterius. h In 6. de re. iur.

¶ Insuper durum videtur Cordubæ in additionibus ꝙ Sotus[i] affirmauit ꝙ sic confessor mulieri laboranti, ignorantia inuincibili de aliquo impedimento matrimoniali, & sciscitanti à confessore veritatẽ illius casus, si non respondeat sed taceat, in hoc casu taciturnitas confessoris eiusque dissimulatio æquiualeat mendacio. Quia tacere inquit Corduba non est affirmare quòd illa sit in bono statu, aut quòd sint bene copulati. Sed credo certè iste Corduba iniustè carpit Sotum in hoc casu. Nam moraliter loquendo, quia secundum ius, Qui tacet consentire videtur præsertim in fauorabilibus, merito illa mulier hanc confessoris taciturnitatem, & dissimulationem in suum fauorem & securitatem conscientiæ, interpretabitur, quia sumit rationabilem causam faciendi huiusmodi discursum, ego facio quod in me est, proponendo meum scrupulum confessori, ipse cum teneatur me docere de aliis rebus pertinentibus ad salutem meam, me informat & de isto casu tacet, ergo ideo tacet quia licitus est mihi casus iste, neque in me est causa scrupulizandi, nec dictum Soti quod iste Corduba allegat pro se argumentum est ad hominem, scilicet quòd Sotus dixerit quòd si mulier renuat soluere debitum marito quo cum bona fide habitat, confessor intelligens impedimentum, quando remedium est difficile, vel sequetur scandalum ex detectatione potest tacere, & in genere mulieri respondere quòd mulieres tenentur reddere debitum viris etiam super i Sotus in 4. dist. 18. q. 2. ar. 4.

hoc ipſa intelligat ſe teneri reddere. Quomodo ergo non poterit inquit Corduba in primo caſu confeſſor tacere.

¶ Miror iſtum Cordubam alioquin doctiſſimum hoc argumentum eſſe ad hominem affirmaſſe nec aduertiſſe diſparitatem. Quia illic eſt caſus primus de muliere ex ſcrupulo ſciſcitante ad ſuam conſcientiæ ſecuritatem, quam non licet ſic ſcrupulo agitatam & quærentem medicinam taliter deluſam per taciturnitatem, & diſſimulationem relinquere. Hoc vero ſecundo caſu loquitur Sotus quando illa nullo ſcrupulo agitata de impedimento, ex alia cauſa, ſcilicet, quia exoſum illum habet, vel quia eſt onerata filiis vel aliquo alio colore renuit debitum marito præſtare, tunc cum de impedimento nihil ſciſcitetur non occurrit obligatio, quare confeſſor id impedimenti in confeſſione deprehendens illam alias inuincibiliter ignorantem de eo admoneat: præſertim vbi difficile erit remedium aut ſeparatio non fieri ſine graui ſcandalo. Vnde licet ſententia iſtius Cordubæ allegantis pro ſe ſuũ Magiſtrum Metinam Complutenſem aliquid apparentiæ habeat, ſed veriorem puto opinionem Soti moraliter loquendo, & ad mentem eſſe Iuriſtarum dicentium quòd per taciturnitatem interdum impunitas promittitur. Ergo etiam ſecuritas, & quia per eam non contradicitur, ſed potius præbetur conſenſus.

Qõ. 4. ¶ Sed an caſu quo princeps ſcandalizat populum, teneatur prædicator occurrere in publico, carpendo principem, ſicut Ioannes Baptiſta inſurrexit publice in Hærodem, quæritur & quidem hic omnia conſultiſſime ſunt agenda antequàm prædicator proditurus ſit in publicum ad publicè reprehendendum principem ſcandalizantem populum. Nam prius ſuauia media ſunt adhibenda, quia admonendus eſt ſecreto, ſi ſperatur correptio, quia forte peccat ex paſſione, & non ex malitia. Admonendus eſt etiam populus in genere, vt à vitiis talibus caueat.

¶ Quòd ſi his & omnibus aliis prudenter tentandis, iam tentatis, ruina magna ſequitur in populo: quia princeps nõ emendatur: tũc verbis cogitatiſſimis & moderatiſſimis prædicator cui ex officio incumbit, tenetur in ſuggeſto hoc vitiũ ſcandaloſum principis, ſi non ſufficit in generali, etiam in particulari carpere, ſi ſpes emendæ ſit, nec peior exitus ſit expectãdus, & nullus fructus. Nam in hoc caſu illa [k] ſententia vera eſt. fruſtra niti & nihil aliud præter odium quærere

k Salluſtius ad Cæſarem, de rep. ordi.

rere extremę dementię est, quando nec per hoc cauebit populus nec princeps correptus abibit.

¶ Ad hæc secundum D. Thom. nostra propria bona dimittenda sunt propter scandalum non malitiæ ad tempus, licet non teneamur cum graui detrimento nostrorum bonorum temporalium, hoc cauere scandalum. Quia iugum Domini suaue est. Sed bona communia vniuersitatis, vel ecclesiæ, ij quibus cura eorum incumbit, propter huiusmodi scandalum, non debēt dimittere, quia sua bona non sunt, sed aliena, licet interdum pia mater ecclesia propter commune scandalum vulgi vitandum, in aliquibus locis Italiæ relaxauit decimas dummodo de stipendio alias ministris iure naturæ & diuino debito prouideatur.

¶ Denique non est mala exceptio Victoriæ dicētis, quòd licet consilia non sunt dimittenda propter scandalum: tamen si scandalum graue immineat: neque consilium tanti momenti sit, tunc propter tale scandalum tale consilium potest omitti.

¶ Adhæc opera bona quando ex ignorantia, vel ex infirmitate animi scandalum oritur, quod est pusillorum: non debent in totum relinqui: sed occultari, aut differri quousque admoneatur proximus. Quod si post admonitionem perseueret iam scandalum Pharisæorum.

¶ Adde etiam quòd opera quæ non sunt de necessitate salutis, dimittenda sunt: quando post admonitionem admoniti non intelligunt rationem, quæ pro vitando scandalo illis redditur, aut quando antiqua consuetudo, vel alia ratio qua ipsi nituntur, persuadet illis non esse iustam illam rationem, quæ illis redditur: quia tunc secundum Caietanum scandalum tale non est ex malitia, sed ex ignorantia. Sicut etiam similiter docet Nauarrus: quòd curatus non debet negare absolutionem pœnitenti habenti opinionem contrariam, nisi talis curatus suæ opinionis, possit pœnitenti rationem euidentem & claram, qua conuincatur suam opinionem esse falsam, qua se pœnitens tueri contendit, reddere.

¶ Peccat peccato scandali, qui excusatus comedit in quadragesima carnes, si ignorantes, qui scandalizantur de sua causa excusante eum, certiores non facit, sicut pari ratione tali peccato peccat: qui ex cōcessione libros veritos hęreticorū apud se retinet, & legit: nisi ignorātes qui de hoc scādalizātur de tali concessione Papæ sibi facta admonitos faciat

 ¶ Qui

¶ Qui vi, dolo, aut fraude, alium ad peccandum induxit tenetur restituere, tollendo vim, aut ignorantiam. Secus si induxit scientem, aut voluntarium. Quia tunc etsi non ex iustitia, tamen ex charitate tenetur istum plusquàm cæteros cæteris paribus, corrigere.

1 Nauarrus respondens obiectionib. F. Vincentij Iustiniani.

¶ Nauarrus[1] inquit non est peccatum se reputare abiectũ ex eo quòd sit ex patre Iudæo. Sed peccatum est despicere taliter patrem huiusmodi inculpatum. Quia licet pauper & abiectus sit illum filius diues, & sublimis, ex quarto præcepto tenetur honorare.

¶ Putoque verum esse quod Metina in sua instructione asserit esse peccatum mortale contr charitatem, hominem alioquin bonæ extimationis in populo, cum non est periculum quod veniet in publicum, si nouit quis secretò esse de genere hebreorum de nouo conuersorum, secretum detegere cũ Iudæum compellãdo. Licet aliqui etiam docti parum de hoc scrupulo sint soliciti hoc passim euulgantes, dicendo ille est de genere Sarracenorum, vel Hebræorum, qui si excusandi sunt (inquit Metina) est forte, quia quantum sit contra charitatem non aduertunt.

CAPVT LX.

¶ *De homicidio.*

SEcundum Concilium Colonieñ. preceptum de occidendo non frangit, qui operatur detrimentum animæ, sicut neque etiam præcepto de occidendum se, non frangit latro qui exponit se periculo, vt si capiatur, suspendatur, Quia id non intendit nisi faceret vt probatam faceret suæ mortis intimiditatem.

¶ Licet occidere publica authoritate iustitiæ, & etiam ob euitandum suorum bonorum temporalium furtum: quoniã sunt vitæ suę adminicula: in eorum defensionem raptorem. Dominus potest occidere, quandiu cũ illis vadit onustus secundum Sotum. Secus est si iam in aliquam domum recepit se cum illis quia tũc custodiẽdus est, vt via iudicis sine eius occisione facta authoritate priuata reddere illa bona cogatur. Hoc autem de occidendo in flagranti raptu bonorum intelligitur, si aliter bona sua nequit tueri, sed & in sui defensionem quoque, cum moderamine inculpatę tutelę quis inuasorem occidere potest secũdum D. Thom.[a] Neque enim

a Vide D. Tho. 2.2. q 64. & eius commentatorem.

contra hoc militat illud dictum commune, scilicet, quòd tenemur magis ad diligendum vitam proximi, quàm nostras fortunas, quia hoc verum est in casu necessitatis.

¶ In extrema necessitate, quando talis extrema necessitas est ab extrinseco aliquis non tenetur secundùm fratrẽ Sotũ maiorem redimere vitam proximi cum multa iactura bonorum suorum pertinẽtium ad decentiam sui status, vt verbi gratia si tyrannus peteret regnum, aut primogenituræ alicuius redditus, ne occideret aliquem, non tenetur talis primogenitus, cũ iactura primogenituræ suæ subuenire vitæ proximi alias opprimẽdi à tyranno. Quia si ad hoc obligaretur, esset inuenta via malis opprimendi bonos, credo tamen in isto casu causa eruendi vitam innocentis à tyranno tenetur secundum Armillam de bonis suis superfluis ad statutum subuenire, nisi occurrerent aliæ necessitates in republica grauiores, si autem quis ex malitia diceret ego me occidam, nisi dederis mihi bona tua, potest ei respondere accipe funem, quo te suspendas.

¶ Si autem aliquis ægrotans propter auaritiam nolit sibi subuenire emẽdo sibi necessariam medicinam licet habeat vnde sibi subueniat, si id faciat ex passione, vel ex stultitia, tenetur vnusquisque qui potis est ei subuenire, quia postea potest id exigere in iudicio [b] & secũdum Adrianum [c] si autem faciat ex malitia ad extorquendum meam pecuniam, non teneor mea pecunia illi subuenire: sed instare apud iudicem, vt pecunia illius, cura illi adhibeatur.

¶ Etiam ob defensionem proximi, cum moderamine inculpatæ tutelæ licet aggressorẽ occidere, in hoc casu quanuis absque culpa sua fieret talis occisor irregularis. Quoniã secundum Concilium Vienens. tantum in suæ vitæ defensionẽ necessariam, occidens euaderet irregularitatem. Non tamen si occideret ob defensionem bonorum suorum, nisi casus accideret quo peruentum est ad punctum: quo vt surripiantur eius bona inuaditur à latronibus eius vita, vbi necesse est iam suam defendere vitam.

¶ Potestque quis dum sua persona non est summæ reipublicæ necessaria, secundum D. Tho. permitti se occidi ab inuasore, ne inuasorem occidat præceptim moriturum in mortali, quia opus est hoc excellentissimæ charitatis Nam maiorem charitatem nemo habet quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis, & etiam pro inimicis ponere

b *l. sed an vltrò de negotijs gestis.*

c *Adrianus 4. lib. de correctione.*

est opus insigne dilectionis. Secus est si inuasus esset summæ republicæ necessarius atque inuasor non ita, quia tunc teneretur inuasus pro bono publico, suam vitam incolumen seruare, quando aliter non posset nisi etiam inuasorem interimendo. At si è contra inuasor supremè esset reipublicæ necessarius:ita vt ex eius vita,reipublicæ vita penderet,teneretur in hoc casu, homo plebeius non tanti momenti,ei parcere.[d]

¶ Præterea non inepte hic se offert illa quæstio non satis plana, vtrum ciuitas oppressa à tyrano minanti illi excidium,nisi talis ciuitas tradat quem intra seruat innocentem à tyranno statim iugulandum, An pro redimendo suam vexationem, possit illum innocentem tyranno tradere. [e] D. Thom. 2. 2. inquit quod bonus in republica, conseruatiuus est boni communis cum sit innocens,igitur innocens non est tradendus tyranuo cum quærenti ad mortem,pro conseruatione reipublicæ, quia non est medium in hoc casu proportionatum ad conseruandam rempublicam:nisi solum ex malitia tyranni.

¶ Sed tamen Corduba probabiliter tenet cum Adriano sibi fauenti contra Nauarrum, & Sotum, scilicet, quòd in hoc casu respublica potest tradere innocentem tyranno, quia (inquiunt) ista traditio non est per se causa proxima necis,quam infert innocenti tyrannus. Nec in huiusmodi traditione intenditur à ciuitate tradenti mors innocentis, sed euasio à tytanno.Sicut bellum gerens iustum, quando expugnanda est turris, vbi nouit esse innocentes cum nocentibus,potest per accidens in ordine ad obtinendam Victoriam, quando aliter obtineri non potest, & ipsos innocentes trucidare ictu sulfuris

¶ Pariq́ue ratione excusari probabiliter possunt à mortali prout excusantur à Corduba, & ab Adriano remiges illi Christiani, qui vinculati in triremibus Turcarum, in conflictu belli,flagris,atque etiam incussione minarũ mortis,contra Christianos à turcis coguntur remigare,quia remigatio hæc non de se:sed ex malitia Turcarum, via est & causa non ita propinqua ad Victoriam, & occisiones cõtra Christianos,& sic interim teneamus ne istos alioquin remiges desperatos in bararrũ desperationis maioris proiiciam⁹, maxime quãdo renuisse remigare nihil proderit ad euasionẽ Christianorum: sed tantũ ad eorum remigũ mortes.

d Legum cõstitutio omnibus hoc confirmatur quia bonum cõmune præfertur bono priuato.

Qõ.1.

e Corduba testatur Sotũ & Nauarrũ ex D. Thome Doctrina summe reluctari huic opinioni.

¶ *De bello*

CAPVT. LXI.

¶ De bello.

Milites parati ad omne bellum sunt in statu condemnationis, sed parati ad iustum tatum bellum possunt licitè sequi principem quem sciunt esse hominem Christianum: sed secundum Ybañes milites certi quod princeps dubitat de iustitia belli non possunt bellare licitè etiam si sint subditi & stipendiarij; neque secundum ipsum duellum in aliquo casu licet; quia est inordinatam defensionem, sed potius est cum periculo vitæ cum sit per modum aggressionis.

¶ Adde quòd in bello iusto, licet occidere bellum iniustū gerentes & interficere omnes indifferenter secundum Victoriam in Relectio. de bello posteriori. quæst. 45. qui in actuali conflictu belli, vel in oppugnatione, vel defensione ciuitatis contra pugnant: quandiu res est in periculo.

¶ At quando iam parta est Victoria, rebus iam extra periculum positis, tunc non licet interficere omnes etiam nocentes solum ad vindicandam præteritam iniuriam. Sed bene quidem licet omnes illos interficere si opus sit ad parandam securitatem in futurum. Imò aliquando non solū, licet, sed expedit interficere omnes nocentes, & hoc maximè in bello contra infideles ad finem supradictum, quando aliter securitas non potest obtineri: sed in bello cōtra Christianos[a] quòd parta Victoria licitum sit interficere omnes nocentes quia alias esset redigere terras in solitudines sed pro mensura delicti, sit plagarum & occasionis modus.

¶ Imò in hoc casu non licet parta Victoria interficere nec vnum Christianum, quando bona fide præsumitur sequutos fuisse suos principes.

¶ At verò quia in bello seruandum est ius gentium videtur parta Victoria, & transeunte periculo captiui, iam nisi sint profugæ, non sint interficiendi: sed nec etiam deditii, qui in deditionibus atrium ciuitatum caueruut sibi conditionibus: vt salua manerent eorum capita, & salui mitterentur. Alioquin, non videtur iniquum vt si oppidum nihil cauendo se dedat, si mandato, principis, aut iudicis aliqui, qui fuerant nocentiores occidantur.

¶ Sed grauius dubium exurgit, scilicet, an innocentes, quibus imminet periculum in fututum in bello liceat interficere,

[a] Victoria in relectione de bello

sanguinē tenere fundendū negat pacato belli furore.

à Qō. 5.

terficere. Et quidem secundum Victoriam probabilius est quod non licet hac de causa illos innocentes interficere. Nam & nemo puniendus est pro peccato futuro nondum patrato, quoniam euitari potest, licet tamen durante bello si sit perpetuum: istos innocentes versantes inter nocentes rebus suis expoliare, si aliter commodè bellum geri non potest: qua licet debilitare hostes, expoliando alimenta eis præstantes.

¶ Vltra hoc notaueris, quòd etiam in bello contra Turcas, non licet interficere infantes. Patet quia sunt innocentes, imò nec fœminas inter infideles, quia quantum ad bellum spectat, præsumuntur innocentes, nisi constaret de aliqua fœmina quòd fuisset in culpa. Imò idem videtur iudicium de innoxiis agricolis apud Christianos, imò de alia gente togata, & pacifica, quia omnes præsumuntur innocẽtes, nisi contra constaret. Hac etiam ratione nec peregrinos, neque hospites, qui versantur apud hostes licet interficere. Quia præsumantur innocentes: neque re vera sunt hostes Nec clericos licet interficere, quia innocentes præsumuntur, nisi constet de contrario, vt cum actualiter pugnãt.

Qõ.2. ¶ Sed dato quòd non liceat interficere pueros, aut alios innocentes, An liceat illos ducere in captiuitatem, & seruitutem. Respondetur planè quòd eodem modo, licet ducere innocentes in captiuitatem sicut licet expoliare illos. Quia libertas inter bona fortunæ cẽsetur. Vnde non est dubium quin liceat & pueros & fœminas Sarracenorum ducere in captiuitatem, & seruitutem, quia sunt membra reipublicæ nocentis quæ punitur in suis membris.

¶ Sed iam ex iure gentium recepto, inter Christianos pueri, & fœminæ si opus est ad finem belli licet non fiant serui, ducuntur tamen captiui non quidem in seruitutem sed vt pro illorum redemptione recipiantur pecuniæ, quod tamen extendendum non est vltra, quàm belli necessitas postulet: & consuetudo legitimè belligerantium obtinuit. Tandem concludimus quòd obsides recepti tempore induciarum, vel peracto bello interfici possunt si hostes fidem fregerint, neque conuentis steterint: quando tales obsides, alias sunt de numero nocentum, puta quia tulerunt contra eos arma, si autem sunt innocentes vt sunt pueri, & fœminę aut alij innocentes, non sunt interficiendi.[b]

b *Superiora omnia desumpta sunt ex supradicta relectione Victoriæ.*

¶ De

¶ *D. defenſione iuſta vel non.*

CAPVT LXII.

INVASVS non ſolum poteſt licitè intendere ſe defendere,ſed licitè intendit,ſeu vt exactè loquamur licitè eligit occidere alium,vt medium neceſſarium ad ſuæ vitæ defenſionem , quando aliter non poteſt euadere , quia poteſt velle adhũc finem transfigere guttur inuaſoris , quia alias vix eſſet qui occideret aggreſſorē ſuum ſine peccato , quia fragilitas humana & tentatio ſubita non permittit in illo ſubitaneo conflictu hanc longam deliberationem , ſcilicet nolo occideret facere.[a]

¶ Quamuis ante aggreſſionem aggreſſurum non liceat occidere:tamen vbi aliquis nullum aliud effugium euadendi mortem habeat,niſi ipſe inuaſurum præueniat, poteſt eũ præueniendo occidere.Exemplum eſt de vxore , quæ certo nouit ſe occidendam à marito pugione, quem iam maritus ſuppoſuit ſub ceruicali, ad occidendam eã dormientem , ſi hæc mulier non poſſit fugere,quia concluſa eſt ianua claui poteſt maritum occidere:quia iam maritus,in hoc caſu , vt aggreſſor reputatur,& ſententia Nauarri hæc teneri poteſt, quamuis Victoria dixit ſe hũc factũ non approbaturũ ante factum,ſed neque damnaturum poſt factum.

¶ Vt autem noueris lector quis inuaſor,quis inuaſus in hac parte dicatur,aduertito cum Mercato[b] quòd innocens in hac parte dicitur inuaſus quare ei tenetur reſtituere dãnum illatum inuaſor , ſed quando iam inuaſor deſtitit , vel quando in conflictu alter eorum ceſſat à percuſſione , vel ab aggreſſione,iam ex tunc redditur innocens , licet antea inuadendo fuerit nocens , ſed hæc ſententia licet multoties ſit vera,ſed non ſemper : quia licet ſecundum Ricardum, qui dicto Mercati videtur ſubſcribere , vulneratus,aut iam cæſus alapa,non poſſit percuſſorem iam deſiſtentem, & fugientem occidere,tamen hoc limitat Nauarrus dicens , ꝙ ita eſt,quòd tenetur percuſſus percuſſorem deſiſtentem , & fugientem non perſequi,niſi talis percuſſus vulnere , vel alapa magnam ſui honoris iacturam faceret , niſi fugientem perſequeretur,poſſet enim tantum,quantum opus eſſet, ad ſui honoris defenſionem tunc eum perſequi , & percutere, quia honorem etiam occidendo,ſi opus eſt licet defendere

¶ Et quidem licet hanc Nauarri ſententiam non omnino

a *Olfacit doctrinã Soti & Nauarri hæc ſententia contra Caietani & Corduba opiniones nouas & exoſas.*

b *Mercatus in ſuo opere de tractibus & contractibus.*

damnare ausim, quia eius ratio aliqualiter est apparens, tamen negare non possum: quin sit licentiosa, nam Victoria vix audet tantum se extendere, sed solum sub trepide affirmat, quòd illico incontinenti percussus, potest repercutere suum percussorem: etiam desistentem sui tanti honoris gratia, quia illa incontinenti repercussio potius videtur defensione honoris, quam aggressio contra statim desistentem, sed quod percussus qui persequitur percussorem fugientem iam, non sit ipse aggressor, alij iudicent, quoniam defensio actualis, relationem dicit ad iniuriã actualem. Pari ratione si hoc licet: sibi percussus persuaderet, quòd per vnã post horam, vel post alterum diem, posset percussorem suum insequi: quia perstat iactura honoris, quã passus est, quam post horam, si videat percussorem eúmque repercutiat, sic aliqualiter resarciet. At puto insequi percussorem iam fugientem, non est honorem iam amissum defendere, sed aliqualiter amissum resarcire, seu recuperare quòd non licet authoritate priuata, sed ab authoritate iudicis est iniuriæ compensatio postulanda, nisi velit Nauarrus dicere, quòd illa repercussio honoris defensio sit, quia quasi incontinenti percussorem statim insequendo fit. Bene quidem, sed ante factum nõ approbo, sicut nec post factum, damnabo: quia & pro Nauarro facit dictũ Soti dicentis, quòd non solum incontinenti quo quis violenter à me rapit bona mea, possunt in defensionem bonorum meorum necessariã, raptorem percutere: sed etiã dum iã onustus aufugit cũ rapina, possum illum insequi, & vi tollere quousque in aliquam domum se receperit, quia iam non vi priuata mea; sed implorata authoritate iudicis illa bona sunt recuperanda, quãquam hic non nihil agnosco discriminis, quoniam iniuria percussionis iã in instanti transiit, & iam manet tãtum (vt aiunt in facto esse) sed rapina non ita manet in facto esse, sed adhuc est in fieri, dum onustus raptor palã corã dño vidẽte, & insequẽti fugit cũ ea, iuxta domũ. vbi rapuit.

¶ Porrò passus rapinam si illum raptorem non amisit à suo conspectu, quia adhuc inuenitur cum furto, vt aiunt in manibus, ita vt tergiuersari non possit, nec negare asse alienum, aut defendere esse suum, quod secum fert furtũ: tunc secundum Mercatum potest vi tollere, & in defensionem suorum bonorum passus illam rapinam, potest raptorem occidere, si aliter prædã ab eius manibus nequeat eripere: dum

dum talis præda magna momẽti sit Non enim licet laicis pro re sibi ablata non tanti momenti furem occidere, præsertim furem diurnum, quando corã testibus iam deprehendit illum, neque creditur fugiturus sit cum præda, quia tunc cum dominus possit statim conuincendo, talem latronem testibus coram iudice, authoritate iudicis bona sua ab illo recuperare, iniquum erit tunc ob hoc illum occidere latronem. Secus si alias semel finitur aufugere cum præda, nulla sit subinde spes recuperandi ablata: sicut frequentius cõtingere potest in fure nocturno, vbi absunt testes, nam insequi illum potest, atque si necesse sit in defensionem suorum bonorum occidere: nec tãtum licet clericis, sicut laicis ob bonorum suorum: fures occidere circumspectè, & christianè loquitur iste Mercatus, licet alij doctores non tanta limitatione in hoc casu loquantur saltem explicite, neque licet pro modicis defendendis bonis occidere.

¶ In defensione moderatio inculpatæ tutelæ seruanda est, i. est, non maiori vi, aut defensione, quam necessaria vtendum est defensori: pro iniuria sibi illata propulsanda, atque propterea inuasus, non est vsurus armis contra inuadentem se sine illis, nisi forte pugnus inuasoris alioquin inermis sit adeo validus, vel paulominus fortis, quam ensis inuasi.[c] Et idem dicendum est de eo, qui quando sine armis se defendere, iniuriam magnam, aut honoris, aut personæ pateretur, quoniam si potest ob res suas occidere, cum honor pluris extimetur, quam fortunæ bona, poterit ob illum occidere, qua propter, si aliquis non potest sine dedecore fugere non tenetur fugere, sicut Sotus[d] ait, quòd verbi gratia eques nobilis, aut alius vir tantæ extimationis in populo, quòd ignominiosa res ei esset fuga, si inuasus aufugeret, non tenetur terga vertere, secus si inuasus esset religiosus, aut clericus quibus certe talis fuga, non imputatur ad dedecus, sed potius ad honorem, quia tunc isti tenentur potius fugere, quã in sui defensionem percutere, aut occidere: quando per fugam suas possunt tutari personas, si nihilque obligatione secundum Mercatum tenetur fugere etiam nobilis homo, qui inuasus est à marito vxoris, cuius copulam ingressus erat ad solicitandum, quia tunc cum ille licitè suã tuetur vxorẽ, & domũ, & iste nobilis illicitè domũ eius sit ingressus, licet suam possit tueri vitam, sed non maritum talem innocentem occidendo, sed potius licet sibi sit igno-

c Tu verũ defensione vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ. glo. l. 1. C. Vnde vi.

d Sotus de Iustitia & iure. lib. 5. q. 1. art. 8. prope finem.

sit ignominiosum, fugiendo.

¶ Insuper & moderatio hæc inculpatæ tutelæ seruanda quoq; est, & in defensionem proximi, quare si virgo impetita carnaliter vociferetur valde, implorans auxilium, auxiliari ei potest is qui adest: quando aliter à tali vi oppressionis eripere eam nequit, etiam interimendo inuasorem: secus est si illa subtepidè clamet, nec subtantopere conqueratur de iniuria, quia præsumitur quasi eam velle.[c]

c Apte differit de hac materia Cordub. in tract. de casib. conscientiæ & ideo in q. 89. cõsulendus.

¶ Preterea aduertito tandem, quòd in conflictu dum duo iam conseruere manus, qui de foris tertius accedit, tantum contendere habet ad eorum pacem, ꝙ si in tali conflictu, vnus desistere videtur seque retrahere à pugna iam hic est innocens, in cuius defensionem ille tertius potest contra alium non desistentem astare, illumque iuuare, sed si neuter eorum se subducit à pugna, quia iam res pugnæ inferbuit, tunc iste tertius solum potest pugnare in defensionem inuasi, quando iam quasi victus ab inuasore suppeditatur, & opprimitur, quandiu inuasor non desistit, quia nemo tenetur prosequi pugnam nisi coactus.

¶ Quare frater videns fratrē in conflictu in quo aggressus est alterum, solum niti ad pacem potest, sed non potest opitulari fratri, nisi quando frater eius, quia iam se subduxit à pugna, adhuc eum insectatur alius, nolens desistere.

¶ Demum inuasus si aliter non potest vitare vulnus, aut alapam sibi incutiendam, poterit aggressorem occidere si inuasus sit alicuius momenti.

¶ Quando absque interruptione operis exterioris, actus volitionis interior multiplicatur non est, nisi vnum peccatum, vt dum quis sine interruptione operis exterioris, insistendo, inquerendo, & occidendo inimicum, renouat volitiones, quibus eum vult occidere vnũ peccat duntaxat peccatum tanto grauius, quanto magis per tot volitiones confirmatum. Similique ratione vnum duntaxat peccatum esse existimatur, quando absque interruptione actus interioris, apparatus exteriores, & præludia maleficij, multiplicātur, vt dum quis in sua voluntate occidendi, ad id mille media machinatur: dum illa media, quia detrimentosa forsitan sunt alteri tertio ex se aliam malitiam etiam distinctam non habent, sed de his clarius, & abundantius iam diximus.

¶ Non peccat, qui iustè occidit propter iustam defensionem proximi vel sui honoris, vel rei familiaris, etiā si aliter propriam

propriam vitam defendere posset, fugiendo licet irregularitatem contrahat[f] ita stylus curiæ habet contra reuerendissimum Didacum à Leyua Segobiensem, quia licet iste non peccet, sed etiã sine peccato, iusti cooperatores ad mortem iustam, vt officiales iustitiæ hanc irregularitatem incurrunt, quæ post Concilium Tridentinum, per episcopum nequit secundum Nauarrum dispensari. Est tamen contra Caiet. in summa, & contra Armillam[g] Caietano accedentem, qui tamen scripserunt Conc. Tridentinum, sed de hoc alias infra. At secundum Metinam[h] de mente plurium doctorum licitè dispensat episcopus cum occisore iusto in minoribus, & in beneficio.

f *Gloss. singularis. Clem. 1. de homicidio.*

g *Armilla verbo irregularitas. § 13.*

h *Metina. fol. 54. pag. 2.*

¶ Occidens latronem tam nocturnum, quam diurnum, peccat, quando aliter se suaque defensare potest, sed in foro exteriori occidens furem nocturnum, non punietur, sed bene si occiderit diurnum, nec peccat fœmina occidens in defensionem suæ castitatis, quam aliter saluo honore non poterat defendere. Adde quòd secundum fratrem Petrum de Soto maiore, non tenetur quis inimico suo constituto in extrema necessitate famis subuenire, quando certus est is, ꝙ si talis inimicus euadat, à tali inimico erit occidendus, quia se perdere erat, & est paratus, sicut licet subtrahere arma furioso me occisuro probabile est hoc: licet hoc nõ sit vsquequaque certum: quia videtur non sit omittenda impletio præcepti charitatis propter futurum euentum mihi noxiũ, quod aliis viis à me est euitabile, sed iste loquitur quando certus sum, quòd mortem meam nequibo euitare.

CAPVT LXIII.

¶ *De occisione casuali.*

PECCAT occidens, vel percutiens non aduertendo, vel non adhibendo diligentiam, quam mediocriter prudentes in talibus actibus, solent adhibere, vt si deiiciens tegulas è tecto, sine præmonitione transeuntium illac, faciat, vel si quis percutiat puerum cum cingulo non abstracto gladio, itaque vt quis in percutiendo, vel occidendo excusetur ab restitutione, & peccato, duæ requiruntur conditiones, tum vt debitam, quis adhibeat diligentiam dum timetur periculum: tum vt non det operam rei periculosæ. Quoniã & homicida

micida est secundum D. Antoninum: qui ob sui defensionē, cum ipse fuerit aggressor tantum percutere intendens, tandem hominem interimit. Sicut etiam secundum eundē mulierem alienam aggressus, qui vt se defenderet ab eius marito inuentus, homicida est si eum occidit, & vt ait infra Nauarrus talis fit irregularis etiam in hoc casu in suæ vitæ necessariam defensionem occidens maritum, quoniam dedit operam rei illicitæ, & quæ via erat ad tale homicidium, & huic suę opinioni suffragatum fuisse Pium V. cum ante eum hæc quæstio verteretur, gloriatur Nauarrus, ita Corduba[a] cum Nauarro, sed de hoc alibi diximus.

a Cordub. cum Nauarro. lib. 2. in suo quæstionario contra Sotū.

¶ Mortaliter peccat qui ne pusillanimis habeatur periculo vitæ se exponit, aut mutilationis membri. Secus si ex surreptione.

¶ Peccat mortaliter ioculator: si vtatur ioco cum vitæ suæ periculo probabili. vt funābulus supra funem excelsiori loco suspensum incedens. Secus est si absq; tali periculo suā artem exerceat. Pari ratione secundum aliquos à mortali peccato excusatur is, qui assumit venenum ad experiendam theriacam manifestè compositam à viro legali, perito in illa arte, quam expertus est iam in bruto animali, sed alij quibus accedit Nauarrus censent, quòd id licet, quia satis experimenti capi potuit in animali bruto, quod post factum Nauarrus non audet damnare, sed ego ad mortale saltem damnarem ante factum etiam.

¶ Huic sit appendix quæstio illa, vtrum medicus, vel obstetrix porrigere possit mulieri prægnanti, cum periculo fœtus adhuc viui potionem, quam mouet Corduba[b] cui sit satis per distinctionem: quoniam si medicinæ tales sint quæ suaptè natura magis ordinantur ad sanandum, quam ad occidendum porrigi licitè possunt tali prægnanti. Cuiusmodi sunt minutiones, balnea, salubres potiones, & hoc quando non suppetit aliud remedium ad sanandum matrem, quia tunc per accidens mors pueri, seu abortus sequitur, sicut in bello iusto mors innocentis sequitur per accidens sit iusta.

b Cordub. in additionibus & in quæstionario.

¶ Si autem medicina talis est, quæ potius sit ordinata ad occidendum, quam ad sanandum, tunc licet assumpta ea, verisimiliter credatur mater viuet: si tamen exinde credatur probabiliter fœtus sit obiturus, non licet matri, talem medicinam propinati à medico, quia secundum D. Ambr.[c] quando vni subuenire nequimus sine detrimento alterius, melius

c Ambrosiu. 14 q. 5. cap. denique.

melius est nemini subuenire, & in hoc secundo dicto concordant communiter doctores quamuis D. Aug. D. Ambrosio videatur contradicere, sed re vera non contra pugnat in epistola ad Bonifacium,[d] vbi ipse, ait, ꝙ si plurimi essent in domo ruitura, & inde saltem vnus liberari posset, atque id quia facere conaremur alij semetipsos præcipitarent, doleremus de cæteris, verum de vnius saltem salute consolaremur, quia loquitur hic D. Aug de his qui sua culpa se præcipitant, quia alius liberatur.

d *Aug. in Epistola ad Bonifacium & 23. q. 4. cap. ipsi.*

¶ Sed quid si medicina suapte natura est tam mortifera, quàm salutifera iam iamque cõstat, quòd tam mater, quam eius fœtus morietur; si tamen mater talem medicinam assumat, euentus est in dubio, vtrum fœtus vel mater saluabitur. Respondetur planè in hoc casu illicitum est prægnanti talem porrigere medicinam, quæ conclusio hæc Syluestri[e] est Cordubæ loco citato estque communis, & magis tuta, contra Almainum, & Adrianum, quia porrigens huiusmodi medicamen, in hoc casu exponit se periculo occidendi matrem, vel fœtum, vel vtrumque, sed nihilominus opinio Almaini, & Adriani[f] est satis rationabilis, quia nititur authoritati, ꝙ in extrema necessitate & in rebus desperatis, licet facere experientias. Quare ipsius dictum ad medicum est in hoc casu, interfice audacter.

Qõ 1.

e *Syluest. verbo bellum 2. q. 6.*

f *Adrian. in 4. sent. de correctione.*

¶ Sed hæc quidem opinio Galeni verum habet vbi mors tertij. i. fœtus inde non immineret, itaque dicimus, quòd postquam in hoc casu de vtriusque vita tam matris quàm fœtus, (vt supponimus) est iam desperatum, nihil iniuriæ patitur fœtus si hæc experientia fiat in matre.

g *Galenus extremis morbis extrema esse adhibenda remedia scribit.*

¶ Sed in casu dubio, vtrum scilicet puer exinde morietur, aut euadet si talis experientia fiat in matre, securiùs dicitur, quòd vbi fœtus non est animatus: talem medicinam possit assumere mater, etiam si abortus sequatur, quando tamen informatus iam creditur esse anima rationabili, tunc medicinas salubres & ordinatas licebit sumere matri, insalubres autem, & periculosas iam ordinatas ad occidendum, quam ad viuificandum, ei assumere, non licebit, quia secundum Sotum in periculo mortis, ne pereat fœtus, & vt viuus extrahatur & baptizetur, non est aperienda mater morti iam propinqua, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona, idest non est mater occidenda, vt filius euadat: nec etiam si esset mater prægnans ad mortem iam damnata, quia pro latanda

tanda est executio sententiæ, donec fœtum pariat secūdum leges, & quia si tunc huius rei gratia aperiretur mater non fieret sine periculo probabili mortis fœtus, vt Sotus insinuauit.

¶ At verò licet occidens fœtum certò non animatum sine causa, peccet mortaliter, non tamen ideo fit irregularis, si autem in dubio sit vtrum fœtus, cuius aborsus fuit causa, fuerit animatus, vel non animatus: licet in isto casu in foro exteriori liber euadat ab irregularitate, quia pœnam non subibit, tanquam irregularis, sed tamen in foro conscientiæ tenetur in hoc dubio à sacramentorum administratione, & ordinum sacrorum ministerio abstinere, & se irregularem reputare: donec ad cautelam, dispensationem obtinuerit super tali irregularitate.

h Nauar. cap. 27. nu. 235 ¶ Secundum Nauarrum[h] irregularis est clericus, qui mulieri prægnanti adulteræ, vt celaret crimen, consuluit, vt assumeret certa remedia ad expellendum iam viuum fœtum, licet postea pœnitentia ductus dixerit mulieri, ne id faceret significans ei esse atrox peccatum, quia ad effectum euadēdi irregularitatem non sufficit dissuasisse illi malum cōsilium, nisi impediat efficaciter ne malum consilium ad effectum aborsus perducatur licet satis fuerit dissuasisse verbo & animo ad euadendum postea subsequutum peccatum, ita Corduba in addit.

¶ In casu quo Petrus occultè occidit aliquem cuius occasione homicidij comprehensus est innocens Ioannes, & cōiectus in carcerem propter indicia punitus est in pecunia, nisi Petrus fraudulenter occiderit nempe, vt Ioannes innocens caperetur, & pœna plecteretur: non tenetur quidquam Ioanni restituere, nisi medicinas quas expēdit occisus, quas Ioannes coactus est soluere, sed tantum Petrus tenetur ad restitutionem pro sic percusso, vel occiso, ita Corduba in additionibus: cōcordat Sotus.[i] & Nauarrus[k] & Pedraça[l] nec Metina contradicit, vt putat Nauarrus, ratio est, quia non fuit causa directa, neq; per se Petrus damni illati Ioanni à iudice, quia nec ex animo Petrus id intendit. Secus si intendisset, quia tunc malus animus dirigens occasionem illā ad capturam, & molestiam innocentis, causa fuit illius.

i Sotus de Iust. & Iur. lib. 4. q. 6. art. 3.
k Nauar. ca. 15. num. 17. Summ. Hispan.
l Pedr. in suo confessionario 5. præcepto.

¶ Secundum Innocentium si quis mandauit homicidiū fieri, & mutilationem, & antequam fiat effectus, reuocet expressè, immò etiam tacitè, vt faciendo pacem cum occidēdo non

do non incurrit post irregularitatem. Secus si non reuocauit licet per spacium temporis non fuerit sequutus effectus, ita Armilla.[m] Quod videtur contra supradictum de clerico consulente mulieri adulteræ aborsum, sed non est hoc supradictæ sententiæ Nauarri, & Cordubæ omnino contrarium, quoniam mandans facilius, & efficacius solitus est reuocare solo verbo mandatarium ab iniquo mandato. At reuera reuocare solo verbo, mulierem adulteram semel ad procurandum aborsum persuasam, quam iam timor honoris, & vitæ ad exequendum sibi persuasum aborsum, adigit, non est facile, tenetur ergo ad euadendam irregularitatem, efficaciter talē aborsum, nec deducatur ad effectū impedire.

m *Armilla verbo irregularitas §.*

¶ Secundū Caietanum duellum duobus casibus contingit esse licitum, primò quando rex fouens iustitiam in bello credit se ab aduersario potentiori in bello fore superandum in vniuersali bello, & ideò eligit duellum sibi oblatum, & singulare certamē: secundò licitè quis ad duellū sibi oblatū procedit, quando nisi congrediatur ibi cū accusatore iniusto, per iniquam sententiam, sibi membrum est amputandum, sed de hoc iam latè diximus supra, & de prohibitione Concilij Tridentini, & de sententia lata excommunicationis contra duella acceptantes, vel ad ea prodeuntes vide ibi.

n *De duellis vide concil. Trid. Sess. 25. c. 9. de reformat.*

CAPVT LXIIII.

¶ *Adhuc de homicidio.*

Solum est veniale spectare duella, nisi fiat cum volūtate, & consensu, vel nisi intenderet talia duella spectare, casu quo spectasse ea esset peccatum mortale, quia prohibita esset illa spectatio suo peccato mortali, vel nisi quis præsentia sua personaliter, quia assistit, in causa est, vt talia duella fiant, vel nisi talis esset persona quæ assistendo his, scandalum ingeneraret, qualis esset sacerdos, vel religiosus[a] quia per supradicta, regulabis, quando sit mortale astare agitationi mortali taurorum, vbi frequenter accidunt percussiones, & mortes, & de astantibus spectaculis lascivis, & turpibus, qui in ecclesia dum celebrantur diuina mysteria miscentur.

a *Syluest. verbo curiositas*

¶ Delectari non de morte alicuius, sed de bono, & vtilitate ex ea subsecutis, non est peccatum, quia optare licet mortem, aut morbum alicui, vt resipiscat à mala vita, vel propter alium respectum sanctum, & honestum, sicut si

Turcis, & Christiani nominis, hostibus, ne nos persequantur, mortem optemus si non conuertantur, non est peccatum, quando aliud commodius remedium suppetere non videtur, immò secundum Victoriam, & Sotum dum non satiandi animum gratia, nec ex odio fiat, optare mortem inimico, à quo mihi alias si viuat, imminent ineuitabilia, & magna mala, non erit peccatum mortale.

¶ Peccat, & quidem mortaliter, qui deliberato animo mortem, aut membri mutilationem præ ira, præ impatientia, præ dedecore, præ paupertate, aut pro quouis alio sibi infortunio oblato sibi exoptat, quia non est dominus vitæ suæ, aut membrorum, & quia ingratus videtur esse Deo vitæ, & omnium bonorum largitori, neque licet his impatientibus, & desperatis, exemplis sanctorum se tutari, quia sancti si exoptabant à vinculo vitæ dissolui, non erat quia ad id ex impatientia agitati mouerentur, sed potius desiderio regnandi cũ Christo in cœlo, & euadendi laqueos mundi, quibus passim à dæmone illaqueantur homines, ideò dicebant cum Paulo, cupimus dissolui, & esse cum Christo.

b c. cõtingit de sententia excommun.

¶ Cæterùm monachus, aut clericus prædictis iniustis de causis si manus sibi iniiciat, est excommunicatus, vt Sotus si ob zelum deuotionis fecit, aut ob parentum, vel amicorum mortem, barbam sibi euellit, vel ideo alapis se cædat, quia tunc ob hanc causam non manebit excommunicatus.

¶ At secundum Syluestrum monialis solicitans aborsum non est excommunicata, quia non sibi, sed proli iniuriam irrogat.

¶ Peccat, & quidem mortaliter qui vult vitam notabiliter decurtare, aut decurtat per abstinentias, quas aduertit esse indiscretas, etiam si absque intentione decurtandi sibi vitam faciat, si aduertit, quod eam decurtat etiam si animo satisfaciendi Deo pro suis peccatis faciat. Secus si id faciat probabiliter existimans tales abstinentias non esse indiscretas.

c Victoria in relectione de homicidio concl. 33. & 34.

¶ At addimus hic pro maiori complemento doctrinæ, resolutas conclusiones Victoriæ,[c] Vitam abbreuiare ex intentione nullo modo licet, & si non teneamur omnia media etiam licita nobis procurare, quo vitam nobis longiorem reddamus. Alimentis vero insalubribus, & nocuis, vt fungis, herbis accidis, crudis tantum, & insalubribus non licet vti, quamuis non teneamur vti optimis cibis, nisi in

nfirmitate, quando saluti expedire: exceptis Cartusiensibus vbi pro bono religionis, etiam cum periculo vitæ, secundũ Victo. licet eis à carnibus abstinere, alias extra casum infirmitatis, satis est vti mediocribus cibis, vt ouis, & piscibus, licet hæc non tantum prolatent vitam: nam neque vitæ cõseruandæ ratione sunt omnia media adhibenda, sed tantùm illa, quæ ad hoc sunt necessaria & congrua.

¶ Neque multo preciosiori & exquisita medicina tenetur quis eam emendo secundum Metinam [d] conseruare sibi vitam: etiam si medicus dixerit sibi esse proficuam.

d *Metina in Instru. confess.*

¶ Sed neque infirmus qui in vltimis positus, & quasi desperatus iacet à medicis, qui præ fastidio non comedit, quia nec potest deglutire cibum, est condemnandus quasi occisor sui, si tunc non contendat comedere: quia & quod magis esse dubitabile videbatur in extrema necessitate, licet scilicet alteri panem cædere, ne periclitetur etiam si dans sit periturus fame, quia ponere pro amicis & proximis vitam, licet stultitia reputetur huius mundi, tamen sapientia est apud Deum.

¶ Porrò de illa quæst. non impertinenter hic diffiniendũ venit, vtrum iusté condemnatus à iudice ob crimina, vt fame pereat, possit à pane sibi oblato abstinere, & quidem Caietan. & Vict. [e] asseuerant, quòd talis tenetur comedere, & hanc sententiam S. Thom. esse autumant, quia dicit, [f] quòd si talis non comederet se interficeret, quia tenetur ad conseruandam vitam vti omnibus mediis à iudice non prohibitis, modo index, nec prohibuit, neque prohibere potuit, ne comederet, quia solum potest damnari ad pati, sed non ad cooperandum ad suam mortem.

e *Vict. Relect. de homicidio concl. 28.*
f *2.2.q. 69. art. 4. ad 2.*

¶ Et licet ista sententia, non parum sit probabilis, sed etiã opposita opinio, quam tenet Sotus (quia probabilis est) teneri potest, scilicet ꝙ talis à pane oblato abstinere potest, sicut etiam damnatus iustè ad mortem cum à carcere fugere possit, & sic vitare necem, potest (si subest rationabilis causa patiẽdi) ibi operiri mortem, sic & prædictus à pane sibi oblato abstinere potest, dicens, volo sic soluere quod crimina mea meruerunt, & finem imponere meis malis. neq; hęc sententia dissidet à sententia D. Th. quia tunc S. Th. glossari potest, ꝙ talis si abstineat à pane sibi oblato, se interficit, nõ quidem positiuè, & directè, sed solum indirectè, non comedendo, vel non fugiendo à carcere: quod quidem licet, dum

subest magna, & rationabilissima causa patiendi: nam multoties martyres cum possent fugiendo mortem euadere, eam in carceribus præstolabantur.

Qō.2. ¶ Sed an stante ista sententia iudicis, vt talis damnatus fame pereat, possit aliquis ei subministrare panem, consequenter dubitari iure potest. Et quidem si de ministris iustitiæ loquamur planior est responsio, quia infideliter, & contra officium agerent, si cibos ei ministrarent: sicut si etiam iustè incarcerato, limam ad infringendas catenas præstarēt.

¶ Cæterùm si extranei id faciant: an licitè faciant magis ambigitur, & quidē frater Iosephus in Floribus Theologiæ ait licere tunc dare panem tali, offerreque limam, & instrumenta quo euadat, tali incarcerato, dum tamen occultè fiat, & sine scandalo, sed tamen Sotus contrariè sentir, scilicet ꝙ damnato iustè ad mortem non licet instrumenta conferre quibus se à vinculis expediat. Cui sententiæ Soti subscribit Nauarr. eam securiorem esse astruens, quam sententiam ego magis amplector cum limitatione satis circumspecta, quam adducit Corduba, dicens ꝙ non licet tali iustè damnato ad mortem talia conferre instrumenta quia est impedire executionem iustitiæ nisi forte casus accideret: vbi optimus alioquin homo, & de republica valdè meritus casu fortuito esset in carcerem coniectus ob crimen subitum, essetque morte plectendus, huic instrumenta talia offerendo, posset subuenire: quando non esset specialiter subministrare prohibitus. Secus de pessimo incarcerato quem reipublicæ expedit morte puniri.

Qō.3. ¶ Idémque dicerem de oblatione panis, si offeratur condemnato iustè vt fame pereat. Huic inquit D.Thom. potest quis nō subuenire panem ei non exhibendo, sed an licitè ei possit subuenire quis, id D.Th. subticuit. Respōdetur ergo ꝙ si pater sit, aut mater qui sic ad mortem etiam iustam famis, sunt destinati: tunc filij licitè possunt subuenire panem occultè subministrādo. Nam Valerius [g] Maximus filiam illam maritatam egregiè laudat ꝙ matrem suam sic damnatam, nuda ingrediens carcerem, quia aliter ingredi non permittebatur, suis vberibus lactauit, pauitque matrem, sicque à nece famis eam liberauit.

g *Val. Max. lib. 5. de Pietate filiorum in parentes.*

Qō.4. ¶ Sed an extraneus posit hoc facere supposito quòd talis sententia, vt reus pereat fame, iusta sit, liciteque ferri posit dubitatur: nm quidam sæuam, & inhumanam esse autumant

sicut

ſicut Petrus de Soto maiore ſuſpicatus eſt talē eſſe, ſed ſuppoſito inquam, ꝙ licita ſit. Dico ꝙ etiam extraneus ſpecialiter non prohibitus, reo alioquin reipublicę nō nociuo bonoque alias, clanculum, & ſine ſcandalo poterit cibos porrigere iuxta ſentētiam Cordubæ: ſed peſſimo, & nociuo cuius mortem meritò exoptat reſpublica ad ſui quietem, non licet præbere cibos quia eſſet iuſtæ ſententiæ, & reipublicæ vtilis executionem præpedire. cap. 15. num. 12.

CAPVT LXV.

¶ *Adhuc de homicidio.*

AN damnatus iuſtè ad mortem, vt per cicutæ, aut veneni hauſtum pereat licitè poſsit illud venenum hautire, inter Sotum & Victoriam non parua eſt cōtrouerſia, nam Victoria [a] affirmat licere: ſed Sotus negat in de iuſt. & iure, & meritò negat licere. Quia haurire venenum non ſolùm eſt pati, ſed etiam actiuè, & poſitiuè ad mortem ſuā cooperari, quod nullatenus licet. At licet ſecundū opinionem vtriuſq; tam Victoriæ, quàm Soti, iuſtè damnato, ſcalas ſuſpendij aſcēdere, collum ictui gladij lictoris parare, quia hæc ſolum ordinantur ad pati. Non licet, vt diximus in naufragio tabulam, in qua quis eſt iam poſitus, alteri cedere, vt euadat, quādo tabula ambos non capit, ſecundū Sotū, licet videatur cōtra Victoriā allegantem pro ſe Lactantium, quia ratio Soti id ſufficienter probat, quia non poteſt in hoc caſu tabulam alteri cædere: niſi ſe detrudet in mare, quod non licet, quia eſt poſitiuè ad ſuam mortem operari, ſed antequam aſcendiſſet tabulam, potuit illam alteri conceſſiſſe, vt euaderet.

[a] *Vict. in relect. de homicidio q. 30.*

Qō. 2.

¶ At etiam contingit hic dubitari, vt nihil prætereamus. Vtrum mulier metu mortis adacta: quia cuſpide gladij, aut pugionis impetitur: coitui nefario ſi renitatur, an licitè poſſit nō reſiſtere. Reſpondet Sotus qui ſubſcribit Nauarrus ꝙ talis dum non conſentiat intus in animo ſceleri, nec probabili periculo conſentiendi ſed obiiciat, nō peccat in hoc caſu non reſiſtendo: dum tali flagitio carnali non ſe adaptet, aut accommodet: ſed ſolùm paſsiuè ſe habeat. Licet vix credat Nauarrus ſi ſit honeſta, quin aliqualiter etiam corporis motu refugiat. Præterea vniuerſalis cauſa redditur quare vita nobis propria tuenda eſt, quia non ſumus vitæ Dñi, quia Deus, q mortificat, & viuificat ipſe ſolus vitę & mortis Dñs eſt. Sed eſto ita ſit, quia tamen vitam noſtram nobis non vt Dominis ſed vt cuſtodibus cōmiſit, cū facultate, quā nobis

terficere. Et quidem secundum Victoriam probabilius est quod non licet hac de causa illos innocentes interficere. Nam & nemo puniendus est pro peccato futuro nondum patrato, quoniam euitari potest, licet tamen durante bello si sit perpetuum: istos innocentes versantes inter nocentes rebus suis expoliare, si aliter commodè bellum geri non potest: qua licet debilitare hostes, expoliando alimenta eis præstantes.

¶ Vltra hoc notaueris, quòd etiam in bello contra Turcas, non licet interficere infantes. Patet quia sunt innocentes, imò nec fœminas inter infideles, quia quantum ad bellum spectat, præsumuntur innocentes, nisi constaret de aliqua fœmina quòd fuisset in culpa. Imò idem videtur iudicium de innoxiis agricolis apud Christianos, imò de alia gente togata, & pacifica, quia omnes præsumuntur innocẽtes, nisi contra constaret. Hac etiam ratione nec peregrinos, neque hospites, qui versantur apud hostes licet interficere. Quia præsumantur innocentes: neque re vera sunt hostes Nec clericos licet interficere, quia innocentes præsumuntur, nisi constet de contrario, vt cum actualiter pugnãt.

Qõ. 2. ¶ Sed dato quòd non liceat interficere pueros, aut alios innocentes, An liceat illos ducere in captiuitatem, & seruitutem. Respondetur planè quòd eodem modo, licet ducere innocentes in captiuitatem sicut licet expoliare illos. Quia libertas inter bona fortunæ cẽsetur. Vnde non est dubium quin liceat & pueros & fœminas Sarracenorum ducere in captiuitatem, & seruitutem, quia sunt membra reipublicæ nocentis quæ punitur in suis membris.

¶ Sed iam ex iure gentium recepto, inter Christianos pueri, & fœminæ si opus est ad finem belli licet non fiant serui, ducuntur tamen captiui non quidem in seruitutem sed vt pro illorum redemptione recipiantur pecuniæ, quod tamen extendendum non est vltra, quàm belli necessitas postulet: & consuetudo legitimè belligerantium obtinuit. Tandem concludimus quòd obsides recepti tempore induciarum, vel peracto bello interfici possunt si hostes fidem fregerint, neque conuentis steterint: quando tales obsides, alias sunt de numero nocentium, puta quia tulerunt contra eos arma, si autem sunt innocentes vt sunt pueri, & fœminę aut alij innocentes, non sunt interficiendi.[b]

b *Superiora omnia desumpta sunt ex supradicti relectione Victoriæ.*

¶ *De*

¶ De defensione iusta vel non.

CAPVT LXII.

INVASVS non solum potest licitè intendere se defendere, sed licitè intendit, seu vt exactè loquamur licitè eligit occidere alium, vt medium necessarium ad suæ vitæ defensionem, quando aliter non potest euadere, quia potest velle adhuc finem transfigere guttur inuasoris, quia alias vix esset qui occideret aggressorē suum sine peccato, quia fragilitas humana & tentatio subita non permittit in illo subitaneo conflictu hanc longam deliberationem, scilicet nolo occidere et facere.[a]

¶ Quamuis ante aggressionem aggressurum non liceat occidere: tamen vbi aliquis nullum aliud effugium euadendi mortem habeat, nisi ipse inuasurum præueniat, potest eū præueniendo occidere. Exemplum est de vxore, quæ certo nouit se occidendam à marito pugione, quem iam maritus supposuit sub ceruicali, ad occidendam eā dormientem, si hæc mulier non possit fugere, quia conclusa est ianua claui potest maritum occidere: quia iam maritus, in hoc casu, vt aggressor reputatur, & sententia Nauarri hæc teneri potest, quamuis Victoria dixit se hūc factū non approbaturū ante factum, sed neque damnaturum post factum.

¶ Vt autem noueris lector quis inuasor, quis inuasus in hac parte dicatur, aduertito cum Mercato[b] quòd innocens in hac parte dicitur inuasus quare ei tenetur restituere dānum illatum inuasor, sed quando iam inuasor destitit, vel quando in conflictu alter eorum cessat à percussione, vel ab aggressione, iam ex tunc redditur innocens, licet antea inuadendo fuerit nocens, sed hæc sententia licet multoties sit vera, sed non semper: quia licet secundum Ricardum, qui dicto Mercati videtur subscribere, vulneratus, aut iam cæsus alapa, non possit percussorem iam desistentem, & fugientem occidere, tamen hoc limitat Nauarrus dicens, quod ita est, quòd tenetur percussus percussorem desistentem, & fugientem non persequi, nisi talis percussus vulnere, vel alapa magnam sui honoris iacturam faceret, nisi fugientem persequeretur, posset enim tantum, quantum opus esset, ad sui honoris defensionem tunc eum persequi, & percutere, quia honorem etiam occidendo, si opus est licet defendere

¶ Et quidem licet hanc Nauarri sententiam non omnino damnare

[a] *Olfacit doctrinā Soti & Nauarri hæc sententia contra Caietani & Corduba opiniones nouas & exosas.*

[b] *Mercatus in suo opere de tractibus & contractibus.*

damnare ausim, quia eius ratio aliqualiter est apparens, tamen negare non possum: quin sit licentiosa, nam Victoria vix audet tantum se extendere, sed solum sub trepide affirmar, quòd illico incontinenti percussus, potest repercutere suum percussorem: etiam desistentem sui tanti honoris gratia, quia illa incontinenti repercussio potius videtur defensione honoris, quam aggressio contra statim desistentem, sed quod percussus qui persequitur percussorem fugientem iam, non sit ipse aggressor, alij iudicent, quoniam defensio actualis, relationem dicit ad iniuriā actualem. Pari ratione si hoc licet: sibi percussus persuaderet, quòd per vnā post horam, vel post alterum diem, posset percussorem suum insequi: quia perstat iactura honoris, quā passus est, quam post horam, si videat percussorem eúmque repercutiat, sic aliqualiter resarciet. At puto insequi percussorem iam fugientem, non est honorem iam amissum defendere, sed aliqualiter amissum resarcire, seu recuperare quòd non licet authoritate priuata, sed ab authoritate iudicis est iniuriæ compensatio postulanda, nisi velit Nauarrus dicere, quòd illa repercussio honoris defensio sit, quia quasi incontinenti percussorem statim insequendo fit. Bene quidem, sed ante factum nō approbo, sicut nec post factum, damnabo: quia & pro Nauarro facit dictū Soti dicentis, quòd non solum incontinenti quo quis violenter à me rapit bona mea, possunt in defensionem bonorum meorum necessariā, raptorem percutere: sed etiā dum iā onustus aufugit cū rapina, possum illum insequi, & vi tollere quousque in aliquam domum se receperit, quia iam non vi priuata meas sed implorata authoritate iudicis illa bona sunt recuperanda, quāquam hic non nihil agnosco discriminis, quoniam iniuria percussionis iā in instanti transiit, & iam manet tātum (vt aiunt in facto esse) sed rapina non ita manet in facto esse, sed adhuc est in fieri, dum onustus raptor palā corā dño vidēte, & insequēti fugit cū ea, iuxta domū. vbi rapuit.

¶ Porrò passus rapinam si illum raptorem non amisit à suo conspectu, quia adhuc inuenitur cum furto, vt aiunt in manibus, ita vt tergiuersari non possit, nec negare asse alienum, aut defendere esse suum, quod secum fert furtū: tunc secundum Mercatum potest vi tollere, & in defensionem suorum bonorum passus illam rapinam, potest raptorem occidere, si aliter prædā ab eius manibus nequeat eripere: dum

dum talis præda magna momēti sit. Non enim licet laicis pro re sibi ablata non tanti momenti furem occidere, præsertim furem diurnum, quando corā testibus iam deprehendit illum, neque creditur fugiturus sit cum præda, quia tunc cum dominus possit statim conuincendo, talem latronem testibus coram iudice, authoritate iudicis bona sua ab illo recuperare, iniquum erit tunc ob hoc illum occidere latronem. Secus si alias semel finitur aufugere cum præda, nulla sit subinde spes recuperandi ablata: sicut frequentius cōtingere potest in fure nocturno, vbi absunt testes, nam insequi illum potest, atque si necesse sit in defensionem suorum bonorum occidere: nec tātum licet clericis, sicut laicis ob bonorum suorum: fures occidere circumspectè, & christianè loquitur iste Mercatus, licet alij doctores non tanta limitatione in hoc casu loquantur saltem explicite, neque licet pro modicis defendendis bonis occidere.

¶ In defensione moderatio inculpatæ tutelæ seruanda est, i. est, non maiori vi, aut defensione, quam necessaria vtendum est defensori: pro iniuria sibi illata propulsanda, atque propterea inuasus, non est vsurus armis contra inuadentem se sine illis, nisi forte pugnus inuasoris alioquin inermis sit adeo validus, vel paulominus fortis, quam ensis inuasi.[c] Et idem dicendum est de eo, qui quando sine armis se defendere, iniuriam magnam, aut honoris, aut personæ pateretur, quoniam si potest ob res suas occidere, cum honor pluris extimetur, quam fortunæ bona, poterit ob illum occidere, qua propter, si aliquis non potest sine dedecore fugere non tenetur fugere, sicut Sotus[d] ait, quòd verbi gratia eques nobilis, aut alius vir tantæ extimationis in populo, quòd ignominiosa res ei esset fuga, si inuasus aufugeret, non tenetur terga vertere, secus si inuasus esset religiosus, aut clericus, quibus certe talis fuga, non imputatur ad dedecus, sed potius ad honorem, quia tunc isti tenentur potius fugere, quā in sui defensionem percutere, aut occidere: quando per fugam suas possunt tutari personas, si nulique obligatione secundum Mercatum tenetur fugere etiam nobilis homo, qui inuasus est à marito vxoris, cuius copulam ingressus erat ad solicitandum, quia tunc cum ille licitè suā tuetur vxorē, & domū, & iste nobilis illicitè domū eius sit ingressus, licet suam possit tueri vitam, sed non maritum talem innocentem occidendo, sed potius licet sibi sit igno-

c Tu rerū defensione vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ. glo. l. 1. C. Vnde vi.

d Sotus de Iustitia & iure. lib. 5. q. 1. art. 8. prope finem.

ſit ignominioſum, fugiendo.

¶ Inſuper & moderatio hæc inculpatæ tutelæ ſeruanda quoq; eſt,& in defenſionem proximi, quare ſi virgo impetita carnaliter vociferetur valde,implorans auxilium, auxiliari ei poteſt is qui adeſt: quando aliter à tali vi oppreſſionis eripere eam nequit,etiam interimendo inuaſorem:ſecus eſt ſi illa ſubtepidè clamet, nec ſubtantopere conqueratur de iniuria,quia præſumitur quaſi eam velle.[c]

¶ Prçterea aduertito tandem,quòd in conflictu dum duo iam conſeruere manus,qui de foris tertius accedit, tantum contendere habet ad eorum pacem, ꝙ ſi in tali conflictu, vnus deſiſtere videtur ſeque retrahere à pugna iam hic eſt innocens, in cuius defenſionem ille tertius poteſt contra alium non deſiſtentem aſtare,illumque iuuare, ſed ſi neuter eorum ſe ſubducit à pugna, quia iam res pugnæ inferbuit, tunc iſte tertius ſolum poteſt pugnare in defenſionem inuaſi, quando iam quaſi victus ab inuaſore ſuppeditatur, & opprimitur,quandiu inuaſor non deſiſtit, quia nemo tenetur proſequi pugnam niſi coactus.

¶ Quare frater videns fratrẽ in conflictu in quo aggreſſus eſt alterum,ſolum niti ad pacem poteſt,ſed non poteſt opitulari fratri,niſi quando frater eius,quia iam ſe ſubduxit à pugna,adhuc eum inſectatur alius,nolens deſiſtere.

¶ Demum inuaſus ſi aliter non poteſt vitare vulnus, aut alapam ſibi incutiendam, poterit aggreſſorem occidere ſi inuaſus ſit alicuius momenti.

¶ Quando abſque interruptione operis exterioris, actus volitionis interior multiplicatur non eſt, niſi vnum peccatum,vt dum quis ſine interruptione operis exterioris, inſiſtendo,inquerendo,& occidendo inimicum, renouat volitiones,quibus eum vult occidere vnũ peccat duntaxat peccatum tanto grauius,quanto magis per tot volitiones confirmatum. Similiq́ue ratione vnum duntaxat peccatum eſſe exiſtimatur,quando abſque interruptione actus interioris, apparatus exteriores,& præludia maleficij,multiplicãtur, vt dum quis in ſua voluntate occidendi,ad id mille media machinatur: dum illa media, quia detrimentoſa forſitan ſunt alteri tertio ex ſe aliam malitiam etiam diſtinctam non habent, ſed de his clarius,& abundantius iam diximus.

¶ Non peccat, qui iuſtè occidit propter iuſtam defenſionem proximi vel ſui honoris,vel rei familiaris, etiã ſi aliter propriam

c Apte differit de hac materia Cordub. in tract. de caſib. conſcientiæ & ideo in q. 89. cõſulendus.

propriam vitam defendere posset, fugiendo licet irregularitatem contrahat[f] ita stylus curiæ habet contra reuerendissimum Didacum à Leyua Segobiensem, quia licet iste non peccet, sed etiã sine peccato, iusti cooperatores ad mortem iustam, vt officiales iustitiæ hanc irregularitatem incurrunt, quæ post Concilium Tridentinum, per episcopum nequit secundum Nauarrum dispensari. Est tamen contra Caiet. in summa, & contra Armillam [g] Caietano accedentem, qui tamen scripserunt Conc. Tridentinum, sed de hoc alias infra. At secundum Metinam [h] de mente plurium doctorum licitè dispensat episcopus cum occisore iusto in minoribus, & in beneficio.

f Gloss. singularis. Clem. 1. de homicidio.

g Armilla verb. irregularitas. § 13.

h Medina. fol. 54. pag. 2.

¶ Occidens latronem tam nocturnum, quam diurnum, peccat, quando aliter se suaque defensare potest, sed in foro exteriori occidens furem nocturnum, non punietur, sed bene si occiderit diurnum, nec peccat fœmina occidens in defensionem suæ castitatis, quam aliter saluo honore non poterat defendere. Adde quòd secundum fratrem Petrum de Soto maiore, non tenetur quis inimico suo constituto in extrema necessitate famis subuenire, quando certus est is, quod si talis inimicus euadat, à tali inimico erit occidendus, quia se perdere erat, & est paratus, sicut licet subtrahere arma furioso me occisuro probabile est hoc: licet hoc nõ sit vsquequaque certum: quia videtur non sit omittenda impletio præcepti charitatis propter futurum euentum mihi noxiũ, quod aliis viis à me est euitabile, sed iste loquitur quando certus sum, quòd mortem meam nequibo euitare.

CAPVT LXIII.

¶ De occisione casuali.

PECCAT occidens, vel percutiens non aduertendo, vel non adhibendo diligentiam, quam mediocriter prudentes in talibus actibus, solent adhibere, vt si deiiciens tegulas è tecto, sine præmonitione transeuntium illac, faciat, vel si quis percutiat puerum cum cingulo non abstracto gladio, itaque vt quis in percutiendo, vel occidendo excusetur ab restitutione, & peccato, duæ requiruntur conditiones, tum vt debitam, quis adhibeat diligentiam dum timetur periculum: tum vt non det operam rei periculosæ. Quoniã & homicida

micida est secundum D. Antoninum: qui ob sui defensionẽ, cum ipse fuerit aggressor tantum percutere intendens, tandem hominem interimit. Sicut etiam secundum eundẽ mulierem alienam aggressus, qui vt se defenderet ab eius marito inuentus, homicida est si eum occidit, & vt ait infra Nauarrus talis fit irregularis etiam in hoc casu in suæ vitæ necessariam defensionem occidens maritum, quoniam dedit operam rei illicitæ, & quæ via erat ad tale homicidium, & huic suę opinioni suffragatum fuisse Pium V. cum ante eum hæc quæstio verteretur, gloriatur Nauarrus, ita Corduba[a] cum Nauarro, sed de hoc alibi diximus.

a Cordub. cum Nauarro. lib. 2. in suo quæstionario contra Sotũ.

¶ Mortaliter peccat qui ne pusillanimis habeatur periculo vitæ se exponit, aut mutilationis membri. Secus si ex surreptione.

¶ Peccat mortaliter ioculator: si vtatur ioco cum vitæ suæ periculo probabili, vt funãbulus supra funem excelsiori loco suspensum incedens. Secus est si absq; tali periculo suã artem exerceat. Pari ratione secundum aliquos à mortali peccato excusatur is, qui assumit venenum ad experiendam theriacam manifestè compositam à viro legali, perito in illa arte, quam expertus est iam in bruto animali, sed alij quibus accedit Nauarrus censent, quòd id licet, quia satis experimenti capi potuit in animali bruto, quod post factum Nauarrus non audet damnare, sed ego ad mortale saltem damnarem ante factum etiam.

¶ Huic sit appendix quæstio illa, vtrum medicus, vel obstetrix porrigere possit mulieri prægnanti, cum periculo fœtus adhuc viui potionem, quam mouet Corduba[b] cui sit satis per distinctionem: quoniam si medicinæ tales sint quæ suaptè natura magis ordinantur ad sanandum, quam ad occidendum porrigi licitè possunt tali prægnanti Cuiusmodi sunt minutiones, balnea, salubres potiones, & hoc quando non suppetit aliud remedium ad sanandum matrem, quia tunc per accidens mors pueri, seu abortus sequitur, sicut in bello iusto mors innocentis sequitur per accidens sit iusta.

b Cordub. in additionibus & in quæstionario.

¶ Si autem medicina talis est, quæ potius sit ordinata ad occidendum, quam ad sanandum, tunc licet assumpta ea, verisimiliter credatur mater viuet: si tamen exinde creditur probabiliter fœtus sit obiturus, non licet matri, talem medicinam propinari à medico, quia secundum D. Ambr.[c] quando vni subuenire nequimus sine detrimento alterius, melius

c Ambros. 14 q. 5. cap. denique.

melius est nemini subuenire, & in hoc secundo dicto concordant communiter doctores quamuis D. Aug. D. Ambrosio videatur contradicere, sed re vera non contra pugnat in epistola ad Bonifacium,[d] vbi ipse, ait, ꝙ si plurimi essent in domo ruitura, & inde saltem vnus liberari posset, atque id quia facere conaremur alij semetipsos præcipitarent, dolceremus de cæteris, verum de vnius saltem salute consolaremur, quia loquitur hic D. Aug de his qui sua culpa se præcipitant, quia alius liberatur. d Aug. in Epistola ad Bonifacium & 23. q. 4. cap. ipsi.

¶ Sed quid si medicina suapte natura est tam mortifera, quàm salutifera iam iamque cõstat, quòd tam mater, quam eius fœtus morietur; si tamen mater talem medicinam assumat, euentus est in dubio, vtrum fœtus vel mater saluabitur. Respondetur planè in hoc casu illicitum est prægnanti talem porrigere medicinam, quæ conclusio hæc Syluestri[e] est Cordubæ loco citato estque communis, & magis tuta, contra Almainum, & Adrianum, quia porrigens huiusmodi medicamen, in hoc casu exponit se periculo occidendi matrem, vel fœtum, vel vtrumque, sed nihilominus opinio Almaini, & Adriani[f] est satis rationabilis, quia nititur authoritati,[g] ꝙ in extrema necessitate & in rebus desperatis, licet facere experientias. Quare ipsius dictum ad medicum est in hoc casu, interfice audacter. Q. 1. e Syluest. verbo bellum 2. q. 6. f Adrian. in 4. sent. de correctione.

¶ Sed hæc quidem opinio Galeni verum habet vbi mors tertij. i. fœtus inde non in mineret, itaque dicimus, quòd postquam in hoc casu de vtriusque vita tam matris quàm fœtus, (vt supponimus) est iam desperatum, nihil iniurię patitur fœtus si hæc experientia fiat in matre. g Galenus extremis morbis extrema esse dãda remedia scribit.

¶ Sed in casu dubio, vtrum scilicet puer exinde morietur, aut euadet si talis experientia fiat in matre, securiùs dicitur, quòd vbi fœtus non est animatus: talem medicinam possit assumere mater, etiam si abortus sequatur, quando tamen informatus iam creditur esse anima rationabili, tunc medicinas salubres & ordinatas licebit sumere matri, insalubres autem, & periculosas tam ordinatas ad occidendum, quam ad viuificandum, ei assumere, non licebit, quia secundum Sotum in periculo mortis, ne pereat fœtus, & vt viuus extrahatur & baptizetur, non est aperienda mater morti iam propinqua, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona, idest non est mater occidenda, vt filius euadat: nec etiam si esset mater pręgnans ad mortem iam damnata, quia pro la-

tanda

tanda est executio sententiæ, donec fœtum pariat secũdum leges, & quia si tunc huius rei gratia aperiretur mater non fieret sine periculo probabili mortis fœtus, vt Sotus insinuauit.

¶ At verò licet occidens fœtum certò non animatum sine causa, peccet mortaliter, non tamen ideo fit irregularis, si autem in dubio sit vtrum fœtus, cuius aborsus fuit causa, fuerit animatus, vel non animatus: licet in isto casu in foro exteriori liber euadat ab irregularitate, quia pœnam non subibit, tanquam irregularis, sed tamen in foro conscientiæ tenetur in hoc dubio à sacramentorum administratione, & ordinum sacrorum ministerio abstinere, & se irregularem reputare: donec ad cautelam, dispensationem obtinuerit super tali irregularitate.

h Nauar. cap. 27. nu. 235. ¶ Secundum Nauarrum[h] irregularis est clericus, qui mulieri prægnanti adulteræ, vt celaret crimen, consuluit, vt assumeret certa remedia ad expellendum iam viuum fœtum, licet postea pœnitentia ductus dixerit mulieri, ne id faceret significans ei esse atrox peccatum, quia ad effectum euadẽdi irregularitatem non sufficit dissuasisse illi malum cõsilium, nisi impediat efficaciter ne malum consilium ad effectum aborsus perducatur licet satis fuerit dissuasisse verbo & animo ad euadendum postea subsequutum peccatum, ita Corduba in addit.

¶ In casu quo Petrus occultè occidit aliquem cuius occasione homicidij comprehensus est innocens Ioannes, & cõiectus in carcerem propter indicia punitus est in pecunia, nisi Petrus fraudulenter occiderit nempe, vt Ioannes innocens caperetur, & pœna plecteretur: non tenetur quidquam Ioanni restituere, nisi medicinas quas expẽdit occisus, quas Ioannes coactus est soluere, sed tantum Petrus tenetur ad restitutionem pro sic percusso, vel occiso, ita Corduba in additionibus: cõcordat Sotus.[i] & Nauarrus[k] & Pedraça[l] nec Medina contradicit, vt putat Nauarrus, ratio est, quia non fuit causa directa, neq; per se Petrus damni illati Ioanni à iudice, quia nec ex animo Petrus id intendit. Secus si intendisset, quia tunc malus animus dirigens occasionem illã ad capturam, & molestiam innocentis, causa fuit illius.

i Sotus de Iust. & Iur. lib. 4. q. 6. art. 3. k Nauar. ca. 15. num. 17. Summ. Hispan. l Pedr. in suo confessionario 5. præcepto.

¶ Secundum Innocentium si quis mandauit homicidiũ, fieri, & mutilationem, & antequam fiat effectus, reuocet expresse, immò etiam tacitè, vt faciendo pacem cum occidẽdo non

do non incurrit post irregularitatem. Secus si non reuocauit licet per spacium temporis non fuerit sequutus effectus, ita Armilla.[m] Quod videtur contra supradictum de clerico consulente mulieri adulteræ aborsum, sed non est hoc supradictæ sententiæ Nauarri, & Cordubæ omnino contrarium, quoniam mandans facilius, & efficacius solitus est reuocare solo verbo mandatarium ab iniquo mandato. At re vera reuocare solo verbo, mulierem adulteram semel ad procurandum aborsum persuasam, quam iam timor honoris, & vitæ ad exequendum sibi persuasum aborsum, adigit, non est facile, tenetur ergo ad euadendam irregularitatem, efficaciter talẽ aborsum, nec deducatur ad effectũ impedire.

m *Armilla verbo irregularitas §.*

¶ Secundũ Caietanum duellum duobus casibus contingit esse licitum, primò quando rex fouens iustitiam in bello credit se ab aduersario potentiori in bello fore superandum in vniuersali bello, & ideò eligit duellum sibi oblatum, & singulare certamẽ: secundò licitè quis ad duellũ sibi oblatũ procedit, quando nisi congrediatur ibi cũ accusatore iniusto, per iniquam sententiam, sibi membrum est amputandum, sed de hoc iam latè diximus supra, & de prohibitione Concilij Tridentini, & de sententia lata excommunicationis contra duella acceptantes, vel ad ea prodeuntes vide ibi.

n *De duellis vide concil. Trid. Ses. 25. c. 9. de reformat.*

CAPVT LXIIII.

¶ *Adhuc de homicidio.*

Solum est veniale spectare duella, nisi fiat cum volũtate, & consensu, vel nisi intenderet talia duella spectare, casu quo spectasse ea esset peccatum mortale, quia prohibita esset illa spectatio suo peccato mortali, vel nisi quis præsentia sua personaliter, quia assistit, in causa est, vt talia duella fiant, vel nisi talis esset persona quæ assistendo his, scandalum ingeneraret, qualis esset sacerdos, vel religiosus [a] quia per supradicta, regulabis, quando sit mortale astare agitationi mortali taurorum, vbi frequenter accidunt percussiones, & mortes, & de astantibus spectaculis lasciuis, & turpibus, qui in ecclesia dum celebrantur diuina mysteria miscentur.

a *Syluest. verbo curiositas.*

¶ Delectari non de morte alicuius, sed de bono, & vtilitate ex casubsecutis, non est peccatum, quia optare licet mortem, aut morbum alicui, vt resipiscat à mala vita, vel propter alium respectum sanctum, & honestum, sicut si

Turcis, & Christiani nominis, hostibus, ne nos persequantur, mortem optemus si non conuertantur, non est peccatum, quando aliud commodius remedium suppetere non videtur, immò secundum Victoriam, & Sotum dum non satiandi animum gratia, nec ex odio fiat, optare mortem inimico, à quo mihi alias si viuat, imminent ineuitabilia, & magna mala, non erit peccatum mortale.

¶ Peccat, & quidem mortaliter, qui deliberato animo mortem, aut membri mutilationem præ ira, præ impatientia, præ dedecore, præ paupertate, aut pro quouis alio sibi infortunio oblato sibi exoptat, quia non est dominus vitæ suæ, aut membrorum, & quia ingratus videtur esse Deo vitæ, & omnium bonorum largitori, neque licet his impatientibus, & desperatis, exemplis sanctorum se tutari, quia sancti si exoptabant à vinculo vitæ dissolui, non erat quia ad id ex impatientia agitati mouerentur, sed potius desiderio regnandi cũ Christo in cœlo, & euadendi laqueos mundi, quibus passim à dæmone illaqueantur homines, ideò dicebant cum Paulo, cupimus dissolui, & esse cum Christo.

¶ Cæterùm monachus, aut clericus prædictis iniustis de causis si manus sibi iniiciat, est excommunicatus, vt Sotus si ob zelum deuotionis fecit, aut ob parentum, vel amicorum mortem, barbam sibi euellit, vel ideo alapis se cædat, quia tunc ob hanc causam non manebit excommunicatus.

b c. cõtingit de sententia excommun.

¶ At secundum Syluestrum monialis solicitans aborsum non est excommunicata, quia non sibi, sed proli iniuriam irrogat.

¶ Peccat, & quidem mortaliter qui vult vitam notabiliter decurtare, aut decurtat per abstinentias, quas aduertit esse indiscretas, etiam si absque intentione decurtandi sibi vitam faciat, si aduertit, quod eam decurtat etiam si animo satisfaciendi Deo pro suis peccatis faciat. Secus si id faciat probabiliter existimans tales abstinentias non esse indiscretas.

¶ At addimus hic pro maiori complemento doctrinæ, resolutas conclusiones Victoriæ,[c] Vitam abbreuiare ex intentione nullo modo licet, & si non teneamur omnia media etiam licita nobis procurare, quo vitam nobis longiorem reddamus. Alimentis vero insalubribus, & nocuis, vt fungis, herbis accidis, crudis tantum, & insalubribus non, licet vti, quamuis non teneamur vti optimis cibis, nisi in infirmitate,

c Victoria in relectione de homicidio conclus. 33. & 34.

nfirmitate, quando saluti expedire: exceptis Cartusiensibus vbi pro bono religionis, etiam cum periculo vitæ, secundũ Victo. licet eis à carnibus abstinere, alias extra casum infirmitatis, satis est vti mediocribus cibis, vt ouis, & piscibus, licet hæc non tantum prolatent vitam: nam neque vitæ cõseruandæ ratione sunt omnia media adhibenda, sed tantùm illa, quæ ad hoc sunt necessaria & congrua.

¶ Neque multo preciosiori & exquisita medicina tenetur quis eam emendo secundum Metinam [d] conseruare sibi vitam: etiam si medicus dixerit sibi esse proficuam. d *Metina in Instru. confess.*

¶ Sed neque infirmus qui in vltimis positus, & quasi desperatus iacet à medicis, qui præ fastidio non comedit, quia nec potest deglutire cibum, est condemnandus quasi occisor sui, si tunc non contendat comedere: quia & quod magis esse dubitabile videbatur in extrema necessitate, licet scilicet alteri panem cædere, ne periclitetur etiam si dans sit periturus fame, quia ponere pro amicis & proximis vitam, licet stultitia reputetur huius mundi, tamen sapientia est apud Deum.

¶ Porrò de illa quæst. non impertinenter hic diffiniendũ venit, vtrum iusté condemnatus à iudice ob crimina, vt fame pereat, possit à pane sibi oblato abstinere, & quidem Caietan. & Vict. [e] asseuerant, quòd talis tenetur comedere, & hanc sententiam S. Thom. esse autumant, quia dicit, [f] quòd si talis non comederet se interficeret, quia tenetur ad conseruandam vitam vti omnibus mediis à iudice non prohibitis, modo iudex, nec prohibuit, neque prohibere potuit, ne comederet, quia solum potest damnari ad pati, sed non ad cooperandum ad suam mortem. e *Vict. Relect. de homicidio concl. 28.* f *2.2.q. 69. art. 4. ad 2.*

¶ Et licet ista sententia, non parum sit probabilis, sed etiã opposita opinio, quam tenet Sotus (quia probabilis est) teneri potest, scilicet q talis à pane oblato abstinere potest, sicut etiam damnatus iustè ad mortem cum à carcere fugere possit, & sic vitare necem, potest (si subest rationabilis causa patiẽdi) ibi operiri mortem, sic & prædictus à pane sibi oblato abstinere potest, dicens, volo sic soluere quod crimina mea meruerunt, & finem imponere meis malis. neq; hęc sententia dissidet à sententia D. Th. quia tunc S. Th. glossari potest, q talis si abstineat à pane sib. oblato, se interficit, nõ quidem positiuè, & directè, sed solum indirectè, non comedendo, vel non fugiendo à carcere quod quidem licet, dum

subest magna, & rationabilissima causa patiendi:nam multoties martyres cum possent fugiendo mortem euadere, eam in carceribus præstolabantur.

Quō.2. ¶ Sed an stante ista sententia iudicis, vt talis damnatus fame pereat, possit aliquis ei subministrare panem, consequenter dubitari iure potest. Et quidem si de ministris iustitiæ loquamur planior est responsio,quia infideliter, & contra officium agerent, si cibos ei ministrarent: sicut si etiam iustè incarcerato,limam ad infringendas catenas præstarét.

¶ Cæterùm si extranei id faciant: an licitè faciant magis ambigitur, & quidē frater Iosephus in Floribus Theologiæ ait licere tunc dare panem tali, offerreque limam,& instrumenta quo euadat,tali incarcerato,dumtamen occultè fiat, & sine scandalo, sed tamen Sotus contrariè sentit,scilicet ꝙ damnato iustè ad mortem non licet instrumenta conferre quibus se à vinculis expediat. Cui sententiæ Soti subscribit Nauarr.eam securiorem esse astruens,quam sententiam ego magis amplector cum limitatione satis circumspecta,quam adducit Corduba,dicens ꝙ non licet tali iustè damnato ad mortem talia conferre instrumenta quia est impedire executionem iustitiæ nisi forte casus accideret: vbi optimus alioquin homo,& de republica valdè meritus casu fortuito esset in carcerem coniectus ob crimen subitum, essetque morte plectendus,huic instrumenta talia offerendo, posset subuenire: quando non esset specialiter subministrare prohibitus. Secus de pessimo incarcerato quem reipublicæ expedit morte puniri.

Quō.3. ¶ Idémque dicerem de oblatione panis, si offeratur condemnato iustè vt fame pereat. Huic inquit D.Thom.potest quis nō subuenire panem ei non exhibendo, sed an licitè ei possit subuenire quis,id D.Th.subticuit.Respōdetur ergo ꝙ si pater sit,aut mater qui sic ad mortem etiam iustam famis, sunt destinati:tunc filij licitè possunt subuenire panem occultè subministrādo. Nam Valerius [g] Maximus filiam illam maritatam egregiè laudat ꝙ matrem suam sic damnatam, nuda ingrediens carcerem, quia aliter ingredi non permittebatur, suis vberibus lactauit, pauitque matrem, sicque à nece famis eam liberauit.

g *Val. Max.lib. 5.de Pietate filiorum in parentes.*

Quō.4. ¶ Sed an extraneus posit hoc facere supposito quòd talis sententia,vt reus pereat fame, iusta sit,liciteque ferri posit dubitatur:nm quidam sæuam,& inhumanam esse autumant

sicut

ſicut Petrus de Soto maiore ſuſpicatus eſt talẽ eſſe, ſed ſuppoſito inquam, ꝙ licita ſit. Dico ꝙ etiam extraneus ſpecialiter non prohibitus, reo alioquin reipublicę nõ nociuo bonoque alias, clanculum, & ſine ſcandalo poterit cibos porrigere iuxta ſentẽtiam Cordubæ: ſed peſſimo, & nociuo cuius mortem meritò exoptat reſpublica ad ſui quietem, non licet præbere cibos quia eſſet iuſtæ ſententiæ, & reipublicæ vtilis executionem præpedire. cap 15. num. 12.

CAPVT LXV.

¶ *Adhuc de homicidio.*

AN damnatus iuſtè ad mortem, vt per cicutæ, aut veneni hauſtum pereat licitè poſsit illud venenum haurire, inter Sotum & Victoriam non parua eſt cõtrouerſia, nam Victoria [a] affirmat licere: ſed Sotus negat in de iuſt. & iure, & meritò negat licere. Quia haurire venenum non ſolùm eſt pati, ſed etiam actiuè, & poſitiuè ad mortem ſuã cooperari, quod nullatenus licet. At licet ſecundũ opinionem vtriuſq; tam Victoriæ, quàm Soti, iuſtè damnato, ſcalas ſuſpendij aſcẽdere, collum ictui gladij lictoris parare, quia hæc ſolum ordinantur ad pati. Non licet, vt diximus in naufragio tabulam, in qua quis eſt iam poſitus, alteri cedere, vt euadat, quãdo tabula ambos non capit, ſecundũ Sotũ, licet videatur cõtra Victoriã allegantem pro ſe Lactantium, quia ratio Soti id ſufficienter probat, quia non poteſt in hoc caſu tabulam alteri cædere: niſi ſe detrudet in mare, quod non licet, quia eſt poſitiuè ad ſuam mortem operari, ſed antequam aſcendiſſet tabulam, potuit illam alteri conceſſiſſe, vt euaderet.

a Vict. in relect. de homicidio q. 30.

¶ At etiam contingit hic dubitari, vt nihil prætereamus. Vtrum mulier metu mortis adacta: quia cuſpide gladij, aut pugionis impetitur: coitui nefario ſi renitatur, an licitè poſſit nõ reſiſtere. Reſpondet Sotus qui ſubſcribit Nauarrus ꝙ talis dum non conſentiat intus in animo ſceleri, nec probabili periculo conſentiendi ſed obiiciat, nõ peccat in hoc caſu non reſiſtendo: dum tali flagitio carnali non ſe adaptet, aut accommodet: ſed ſolùm paſsiuè ſe habeat. Licet vix credat Nauarrus ſi ſit honeſta, quin aliqualiter etiam corporis motu refugiat. Prӕterea vniuerſalis cauſa redditur quare vita nobis propria tuenda eſt, quia non ſumus vitæ Dñi, quia Deus, q mortificat, & viuificat ipſe ſolus vitę & mortis Dñs eſt. Sed eſto ita ſit, quia tamen vitam noſtram nobis non vt Dominis ſed vt cuſtodibus cõmiſit, cũ facultate, quã nobis Qõ. 2.

 conceſsit

conceſſit exponendi eam:quando expediret pro eius honore,& dilectione proximi,& pro bono virtutis,hinc eſt quòd licet auxiliari iuſtè amico etiam cum quantocunque vitæ diſcrimine, in licitis alias. Ideo non eſt damnanda mulier, imò potius laudanda quæ etiam cum magno periculo vitæ marito peſte laboranti aſſidet,etiam ſi eius officiũ non eſſet marito vllo pacto profuturum, ſed ſolum,vt pereunti marito officium,& conſolationem præſtaret Quanquam ſi amicus id faceret ſine fructu, non careret temeritate amico tacto peſte aſſiſtendo exponere ſe tali periculo. Quanquàm hoc ipſum ſcilicet, amicitiam & fidem amicis ſeruare, magnus fructus eſt, quare amicum amico ſic aſſiſtentem cauſa ſolius conſolationis iam morituro,non damnarem.

¶ Ex eadem regula ſequitur,quòd licet nauigare,&artem militarem exercere: etiam cum magno vitæ periculo, ſeruatis circunſtantiis,quę magis vt in plurimum contingunt, quia pro bono communi hæc exercitia licent, quamuis periculoſa ſint: ſed tamen in exercitiis bellicis quando exercitiis minus periculoſis, ſcilicet, equeſtribus ſufficit, vt ſe exerceant milites,tunc aliis multùm periculoſis vti illicitum eſſet.

¶ Sed & nauigatio dum non eſt tam periculoſa vt plures, vel maior pars in ea pereant:quãdo valde refert ad bonum commune: cum tali periculo eſt ſuſtentanda. Sed ſi maior pars, vel ferè omnes in tali nauigatione perirent, vrgentiſſima deberet eſſe cauſa boni communis regni, vt tunc eſſet licitè toleranda.

Qõ.2. ¶ At tãdem ne quid diſſimulemus aut intactum relinquamus:quęritur an vita ſit in diſcrimine pro bonis tẽporalib⁹ ponenda?Inter quæ bona tẽporalia gloria,& honor,& fama reponuntur.Et quidẽ ꝙ liceat occidere inuaſorem in neceſſariam defenſionem horum bonorum,doctores non negãt. Sed an pro his bonis tuendis liceat periculo probabili exponere vitam, hoc magis in cõtrouerſia eſt.Nam Armilla exiſtimat bonã famam pretioſiorẽ eſſe vita. motus authoritate Salomonis dicẽtis:Curam habe de bono nomine,hoc enim

Eccle.30. permanebit tibi magis quàm mille theſauri, &,Melius eſt nomen bonum,quàm diuitiæ multæ, & quia inquit vita eſt temporalis, ſed fama eſt æterna:modo æternum longè præſtat temporali,& ſic facilè conceder, quòd licitum ſit exponere vitam periculo pro tuenda bona fama.

¶ Cæterùm

¶ Cæterùm Victoria [b] hanc cõfutat Armillæ sententiam sentiẽs, ex opposito, maius bonum esse vitam, quàm honor sit, & fama, quæ inter bona temporalia reponuntur, quia inquit hoc significatur Ecclesiast. 30. vbi dicitur non est census supra salutem corporis: ideo tenet non esse licitum ponere vitam pro fama, aut gloria temporali.

b *Relectione de homicidio dist. 36.*

¶ Et quidem mea sententia quicquam valet, existimo istos doctores sic posse concordari, quia si fama nostra necessaria nobis est ad honorem Dei, & ad salutẽ spiritualem nostrã, aut proximi conseruandam, & procurandam: sic pro ea tuẽda licet vitam corporalem exponere, Quia vt sic pretiosior, quàm vita corporalis reputatur, ratione necessitatis, & finis altioris ad quem ordinatur. Et hec puto ad mentem D. Tho. dictum, qui 2. 2. ait in tãtum nobis appetenda est fama, & honor, seu gloria temporalis humana, quatenus inde nobis via paratur ad honorem Dei, & salutem spiritualem procurandã. At si q faciunt sicut isti ingenui equites faciunt qui multi eorum finem suum vltimum cõstituisse vidẽtur, in gloria, & fama, & honore temporali, & humano, de his dicendum est cum Victoria quòd nequeũt pro tali fama, & gloria vt sic exponere vitam, quia vt sic talis fama inferior est vita. At verò quoniam secundum D. Augnst. fama nobis necessaria est pro bono spirituali proximorum, & quia sępè bona fama frænum est nobis abstinendi à peccato, absolutè credo posse dici: quòd liceat pro tuenda fama exponere vitam, quia fama de se fit bona, testimonium est virtutis bona fama pollentis: nec bona fama debetur, nisi studiosis, & virtutibus prædictis, secus de honore temporali: qui indifferenter etiam principibus discholis est exhibendus atq; ideo non est tam ineffabile testimonium virtutis honorari honor: sicut fama est testimonium benefamati.

¶ At quia in mentem alicui venire, potest, vtrum Brutus, Cato, Decius & alij innumeri qui sibi mortem consciuerũt [c] excusationem habebunt eo q putabãt in hoc se fortiter, & laudabiliter agere, & quid de Samsone, Rasia, & Saule: ad primum suo ordine respondendo dico, q licet pagani laborauerint ignorãtia aliquorum præceptorum diuinorum vt de non fornicando, de non se vindicando de iniuria: tamẽ eorũ ignorantia non fuit inculpabilis, quia vt testatur Paulus in pœnam perfidiæ suæ tradidit illos Deus in reprobũ sensum. Vnde de morte quàm sibi conscinere nõ excusantur. [d]

c *Paul. 1. ad Rom.*

d *Hoc mortis genus Cicero Aristot. 3. Ethicorum damnant.*

¶ Sed de Samsone dicimus quòd secundùm Augustinum necessariò est excusandus, quia in historia Iudicum dicitur Dominum tempore mortis orasse, vt sua sibi fortitudo restitueretur, quò se de inimicis vlcisceretur. Quanquam etiã alia ratione posset excusari, quia ex intentione id non fecit: sed ad oppressionem inimicorum, quam molitus est, sua de per accidens mors subsequuta est. Qua quoque ratione. D. Ambros.[d] Eleazarũ nõ solũ excusat, sed miris laudib. effert qui bestiæ ruina oppressus præclaram mortem inuenit. 1 Machabæorum, quia non intentione se occidendi, sed causa obsistendi inimicis fecit, sicque potest excusari Samson, sine recursu ad instinctum cœlestem. Sed Saulem, cum à gratia Dei iam repulsus id fecerit: excusare à desperata morte non est necesse, sed & Rasiam D. Thomas non excusat, tamen Victoria ait excusari posse à desperata morte. De qua re longa est concertatio inter Nicolaum & Burgensem.

d *Amb. 1. de fortitudine. 1. de officijs.*

CAPVT. LXVI.

¶ *De defensione vitæ propriæ licita, vel non.*

AD carceres condemnati iustè tenentur ibi manere, nisi immineat illis periculum mortis, aut corporalis supplicij. Quare ad carcerem, & ad mortem simul obligando reum ibi manere: donec suspendatur, nemo obligare potest. Et carcer perpetuus veluti morti comparatur. Et quia incarcerare ad iurisdictionem publicam pertinet: carceri mancipare duntaxat principi, & reipublicæ est licitum. Licet ad horam quis ne vadat fornicãdum, vel ad lusum mortalem, possit pro bono suo impediri, sicut paratum ad perpetrandum peccatum damnosum reipublicæ aut tertiò notabiliter: si aliter non possit quis impedire, potest vi detinere donec renunciet iustitiæ, quod statim vt commodè potest tenetur facere.

¶ Et quanuis communiter dicatur, quòd cõiectus in vincula, propter debita, cui periculum vitæ, aut supplicij corporalis inde non imminet, à tali carcere fugere nõ possit. Nauarrus tamen, hoc temperat dicens quòd si aliquis miserrimus, incompos omninò ad soluẽda debita, carcere detinetur, vbi fame, & situ conficitur, nec in toto mundo subest spes facultatis ad soluendum, potest inde fugere, sana intentione dandi operam, vt conquirat suo labore, vel aliter, vnde suis creditoribus soluat. Quæ quidem opinio pia est & apparenti

apparenti suffulta ratione, quia frustra ibi tūc in carcere detinetur, & quia hoc rationabiliter debent velle eius creditores, quia sic melius eorum negotium liberatus à carcere geret. Si quis condemnatus insuper à legitimo iudice sit iustè, & iuridicè non licet sibi defendere. At licet condemnato iniustè secundum Diuum Thomam licitum sit iudici resistere vt euadat citra scandalum tamen, & taliter quòd grauis perturbatio reipublicæ inde nō oriatur. Quare condemnatus legitimis testimoniis iniustè tamen, quia coram Deo vere est innocens, si non possit se defendere nisi inflictis vulneribus officialibus iustitiæ, tenetur obedire sententiæ iudicis potiusquàm in hoc casu officiales innocuos vulneribus ferire. ¶ Sed nec est hic lōgius repetere opus quod iam ante diximus quod à iusto carcere sub iuramento redeundi laxatus, tenetur redire etiā si ex reditu sit sibi mors obeunda secundum Nauarrum, & Caietan. licet Tabiena in hoc casu dicat propter ius naturale vitæ conseruandæ, talis iuramenti relaxationem peti posse.[a]

a Ius naturale conseruādi vitam maxima vi pollet.

¶ Porrò dubitatum est à quibusdam, vtrum pro cōseruanda vita, vbi cancer in mēbro cœpit serpere, aliquis compelli possit ad talis mēbri mutilationē, cui quæstioni Sotus facit satis per distinctionē respondendo, scilicet, quòd à republica, quia res grauissima est mutilatio mēbri, ad illā hac sola ratione, cogi non potest. Sed si esset religiosus, ratione præstitæ obedientiæ ad talem mutilationē pro conseruāda vita à prælato cogi posset: cui nomine Dei, suam mancipauit vitam.

¶ Ex hoc iure naturali conseruandi vitam innascitur, ꝙ si quis fugiens equitādo inimicum, arcto calle, inueniat obuium prostratum infantē, licet opprimendo infantem, non possit illac transilire vt euadat mortem quia non licet cum occisione infantis suam vitā protegere, pōtest tamen secundùm Cordubam licitè aliquantulum girando, vel obliquè inflectēdo equū ad parietē, cū bona fide nō nocēdi, licet nō sine aliquali periculo pueri non tā probabili illac transilire. Qō. 15

¶ Ex eodem iure quoq; naturali conseruandi vitam secundū Sotū pro nascitur ꝙ nemo possit obligari, tanquàm exequutor ad pœnā mortis, vel mutilationis mēbrorū, aut supplicij corporalis, vel ad aliā pœnā corporalē, nisi exilij, vel quę talis sit, quę causa religionis solita sit imponi in pœnitentiam secundum Sotum, de iustitia, & iure.

 ¶ Præterea

ſit ignominioſum, fugiendo.

¶ Inſuper & moderatio hæc inculpatæ tutelæ ſeruanda quoq; eſt, & in defenſionem proximi, quare ſi virgo impetita carnaliter vociferetur valde, implorans auxilium, auxiliari ei poteſt is qui adeſt: quando aliter à tali vi oppreſſionis eripere eam nequit, etiam interimendo inuaſorem: ſecus eſt ſi illa ſubtepidè clamet, nec ſubtantopere conqueratur de iniuria, quia præſumitur quaſi eam velle.[e]

e Apte differit de hac materia Cordub. in tract. de caſib. conſcientiæ & ideo in q. 89. cōſulendus.

¶ Preterea aduertito tandem, quòd in conflictu dum duo iam conſeruere manus, qui de foris tertius accedit, tantum contendere habet ad eorum pacem, quod ſi in tali conflictu, vnus deſiſtere videtur ſeque retrahere à pugna iam hic eſt innocens, in cuius defenſionem ille tertius poteſt contra alium non deſiſtentem aſtare, illumque iuuare, ſed ſi neuter eorum ſe ſubducit à pugna, quia iam res pugnæ inferbuit, tunc iſte tertius ſolum poteſt pugnare in defenſionem inuaſi, quando iam quaſi victus ab inuaſore ſuppeditatur, & opprimitur, quandiu inuaſor non deſiſtit, quia nemo tenetur proſequi pugnam niſi coactus.

¶ Quare frater videns fratrē in conflictu in quo aggreſſus eſt alterum, ſolum niti ad pacem poteſt, ſed non poteſt opitulari fratri, niſi quando frater eius, quia iam ſe ſubduxit à pugna, adhuc eum inſectatur alius, nolens deſiſtere.

¶ Demum inuaſus ſi aliter non poteſt vitare vulnus, aut alapam ſibi incutiendam, poterit aggreſſorem occidere ſi inuaſus ſit alicuius momenti.

¶ Quando abſque interruptione operis exterioris, actus volitionis interior multiplicatur non eſt, niſi vnum peccatum, vt dum quis ſine interruptione operis exterioris, inſiſtendo, inquerendo, & occidendo inimicum, renouat volitiones, quibus eum vult occidere vnū peccat duntaxat peccatum tanto grauius, quanto magis per tot volitiones confirmatum. Similique ratione vnum duntaxat peccatum eſſe exiſtimatur, quando abſque interruptione actus interioris, apparatus exteriores, & præludia maleficij, multiplicātur, vt dum quis in ſua voluntate occidendi, ad id mille media machinatur: dum illa media, quia detrimentoſa forſitan ſunt alteri tertio ex ſe aliam malitiam etiam diſtinctam non habent, ſed de his clarius, & abundantius iam diximus.

¶ Non peccat, qui iuſtè occidit propter iuſtam defenſionem proximi vel ſui honoris, vel rei familiaris, etiā ſi aliter

propriam

propriam vitam defendere posset, fugiendo licet irregularitatem contrahat[f] ita stylus curiæ habet contra reuerendissimum Didacum à Leyua Segobiensem, quia licet iste non peccet, sed etiã sine peccato, iusti cooperatores ad mortem iustam, vt officiales iustitiæ hanc irregularitatem incurrunt, quæ post Concilium Tridentinum, per episcopum nequit secundum Nauarrum dispensari. Est tamen contra Caiet. in summa, & contra Armillam[g] Caietano accedentem, qui tamen scripserunt Conc. Tridentinum, sed de hoc alias infra. At secundum Metinam[h] de mente plurium doctorum licitè dispensat episcopus cum occisore iusto in minoribus, & in beneficio.

¶ Occidens latronem tam nocturnum, quam diurnum, peccat, quando aliter se suaque defensare potest, sed in foro exteriori occidens furem nocturnum, non punietur, sed bene si occiderit diurnum, nec peccat fœmina occidens in defensionem suæ castitatis, quam aliter saluo honore non poterat defendere. Adde quòd secundum fratrem Petrum de Soto maiore, non tenetur quis inimico suo constituto in extrema necessitate famis subuenire, quando certus est is, ꝙ si talis inimicus euadat, à tali inimico erit occidendus, quia se perdere erat, & est paratus, sicut licet subtrahere arma furioso me occisuro probabile est hoc: licet hoc nõ sit vsquequaque certum: quia videtur non sit omittenda impletio præcepti charitatis propter futurum euentum mihi noxiũ, quod aliis viis à me est euitabile, sed iste loquitur quando certus sum, quòd mortem meam nequibo euitare.

f *Gloss. singulari. Clem. 1. de homicidio.*

g *Armilla verbo irregularitas. § 13.*

h *Metina fol. 54. pag. 2.*

CAPVT LXIII.

¶ *De occisione casuali.*

PECCAT occidens, vel percutiens non aduertendo, vel non adhibendo diligentiam, quam mediocriter prudentes in talibus actibus, solent adhibere, vt si deiiciens tegulas è tecto, sine præmonitione transeuntium illac, faciat, vel si quis percutiat puerum cum cingulo non abstracto gladio, itaque vt quis in percutiendo, vel occidendo excusetur ab restitutione, & peccato, duæ requiruntur conditiones, tum vt debitam, quis adhibeat diligentiam dum timetur periculum: tum vt non det operam rei periculosæ. Quoniã & homicida

micida est secundum D. Antoninum: qui ob sui defensionẽ, cum ipse fuerit aggressor tantum percutere intendens, tandem hominem interimit. Sicut etiam secundum eundẽ mulierem alienam aggressus, qui vt se defenderet ab eius marito inuentus, homicida est si eum occidit, & vt ait infra Nauarrus talis fit irregularis etiam in hoc casu in suæ vitæ necessariam defensionem occidens maritum, quoniam dedit operam rei illicitæ, & quæ via erat ad tale homicidium, & huic suę opinioni suffragatum fuisse Pium V. cum ante eum hæc quæstio verteretur, gloriatur Nauarrus, ita Corduba [a] cum Nauarro, sed de hoc alibi diximus.

a Cordub. cum Nauarro. lib. 2. in suo quæstionario contra Soto.

¶ Mortaliter peccat qui ne pusillanimis habeatur periculo vitæ se exponit, aut mutilationis membri. Secus si ex surreptione.

¶ Peccat mortaliter ioculator: si vtatur ioco cum vitæ suæ periculo probabili, vt funãbulus supra funem excelsiori loco suspensum incedens. Secus est si absq; tali periculo suã artem exerceat. Pari ratione secundum aliquos à mortali peccato excusatur is, qui assumit venenum ad experiendam theriacam manifestè compositam à viro legali, perito in illa arte, quam expertus est iam in bruto animali, sed alij quibus accedit Nauarrus censent, quòd id licet, quia satis experimenti capi potuit in animali bruto, quod post factum Nauarrus non audet damnare, sed ego ad mortale saltem damnarem ante factum etiam.

¶ Huic sit appendix quæstio illa, vtrum medicus, vel obstetrix porrigere possit mulieri prægnanti, cum periculo fœtus adhuc viui potionem, quam mouet Corduba [b] cui fit satis per distinctionem: quoniam si medicinæ tales sint quæ suaptè natura magis ordinantur ad sanandum, quam ad occidendum porrigi licitè possunt tali prægnanti. Cuiusmodi sunt minutiones, balnea, salubres potiones, & hoc quando non suppetit aliud remedium ad sanandum matrem, quia tunc per accidens mors pueri, seu abortus sequitur, sicut in bello iusto mors innocentis sequitur per accidens sit iusta.

b Cordub. in additionibus & in quæstionario.

¶ Si autem medicina talis est, quæ potius sit ordinata ad occidendum, quam ad sanandum, tunc licet assumpta ea, verisimiliter credatur mater victura: si tamen exinde creditur probabiliter fœtus sit obiturus, non licet matri, talem medicinam propinari à medico, quia secundum D. Ambr. [c] quando vni subuenire nequimus sine detrimento alterius, melius

c Ambrosius. 14 q. 5. cap. denique.

melius est nemini subuenire, & in hoc secundo dicto concordant communiter doctores quamuis D. Aug. D. Ambrosio videatur contradicere, sed re vera non contra pugnat in epistola ad Bonifacium,[d] vbi ipse, ait, q; si plurimi essent in domo ruitura, & inde saltem vnus liberari posset, atque id quia facere conaremur alij semetipsos præcipitarent, dolemus de cæteris, verum de vnius saltem salute consolamur, quia loquitur hic D. Aug de his qui sua culpa se præcipitant, quia alius liberatur.

d *Aug. in Epistola ad Bonifacium & 23. q. 4. cap. ipsi.*

¶ Sed quid si medicina suapte natura est tam mortifera quàm salutifera iam iamque cōstat, quòd tam mater, quam eius fœtus morietur: si tamen mater talem medicinam assumat, euentus est in dubio, vtrum fœtus vel mater saluabitur. Respondetur planè in hoc casu illicitum est prægnanti talem porrigere medicinam, quæ conclusio hæc Syluestri[e] est Cordubæ loco citato estque communis, & magis tuta, contra Almainum, & Adrianum, quia porrigens huiusmodi medicamen, in hoc casu exponit se periculo occidendi matrem, vel fœtum, vel vtrumque, sed nihilominus opinio Almaini & Adriani[f] est satis rationabilis, quia nititur authoritati, g q; in extrema necessitate & in rebus desperatis, licet facere experientias. Quare ipsius dictum ad medicum est in hoc casu, interfice audacter.

Qō r.

e *Syluest. verbo bellum 2. q. 6.*

f *Adrian. in 4. sent. de correctione.*

¶ Sed hæc quidem opinio Galeni verum habet vbi mors tertij. i. fœtus inde non immineret, itaque dicimus, quòd postquam in hoc casu de vtriusque vita tam matris quàm fœtus, (vt supponimus) est iam desperatum, nihil iniuriæ patitur fœtus si hæc experientia fiat in matre.

g *Galenus extremis morbis extrema esse dāda remedia scribit.*

¶ Sed in casu dubio, vtrum scilicet puer exinde morietur, aut euadet si talis experientia fiat in matre, securiùs dicitur, quòd vbi fœtus non est animatus: talem medicinam possit assumere mater, etiam si aborsus sequatur, quando tamen informatus iam creditur esse anima rationabili, tunc medicinas salubres & ordinatas licebit sumere matri, insalubres autem, & periculosas tam ordinatas ad occidendum, quam ad viuificandum, ei assumere, non licebit, quia secundum Sotum in periculo mortis, ne pereat fœtus, & vt viuus extrahatur & baptizetur, non est aperienda mater morti iam propinqua, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona, idest non est mater occidenda, vt filius euadat: nec etiam si esset mater prægnans ad mortem iam damnata, quia pro la-

tanda est executio sententiæ, donec fœtum pariat secũdum leges, & quia si tunc huius rei gratia aperiretur mater non fieret sine periculo probabili mortis fœtus, vt Sotus insinuauit.

¶ At verò licet occidens fœtum certò non animatum sine causa, peccet mortaliter, non tamen ideo fit irregularis, si autem in dubio sit vtrum fœtus, cuius aborsus fuit causa, fuerit animatus, vel non animatus: licet in isto casu in foro exteriori liber euadat ab irregularitate, quia pœnam non subibit, tanquam irregularis, sed tamen in foro conscientiæ tenetur in hoc dubio à sacramentorum administratione, & ordinum sacrorum ministerio abstinere, & se irregularem reputare: donec ad cautelam, dispensationem obtinuerit super tali irregularitate.

h Nauar. cap. 27. nu. 235 ¶ Secundum Nauarrum[h] irregularis est clericus, qui mulieri prægnanti adulteræ, vt celaret crimen, consuluit, vt assumeret certa remedia ad expellendum iam viuum fœtum, licet postea pœnitentia ductus dixerit mulieri, ne id faceret significans ei esse atrox peccatum, quia ad effectum euadẽdi irregularitatem non sufficit dissuasisse illi malum cõsilium, nisi impediat efficaciter ne malum consilium ad effectum aborsus perducatur licet satis fuerit dissuasisse verbo & animo ad euadendum postea subsequutum peccatum, ita Corduba in addit.

¶ In casu quo Petrus occultè occidit aliquem cuius occasione homicidij comprehensus est innocens Ioannes, & cõiectus in carcerem propter indicia punitus est in pecunia, nisi Petrus fraudulenter occiderit nempe, vt Ioannes innocens caperetur, & pœna plecteretur: non tenetur quidquam Ioanni restituere, nisi medicinas quas expẽdit occisus, quas Ioannes coactus est soluere, sed tantum Petrus tenetur ad restitutionem pro sic percusso, vel occiso, ita Corduba in additionibus: cõcordat Sotus.[i] & Nauarrus[k] & Pedraça[l] nec Medina contradicit, vt putat Nauarrus, ratio est, quia non fuit causa directa, neq; per se Petrus damni illati Ioanni à iudice, quia nec ex animo Petrus id intendit. Secus si intendisset, quia tunc malus animus dirigens occasionem illã ad capturam, & molestiam innocentis, causa fuit illius.

i Sotus de Iust. & Iur. lib. 4. q. 6. art. 3.
k Nauar. ca. 15. num. 17. Summ. Hispan.
l Pedr. in suo confessionario 5. præcepto.

¶ Secundum Innocentium si quis mandauit homicidiũ, fieri, & mutilationem, & antequam fiat effectus, reuocet expressè, immò etiam tacitè, vt faciendo pacem cum occidẽdo non

do non incurrit post irregularitatem. Secus si non reuocauit licet per spacium temporis non fuerit sequutus effectus, ita Armilla.[m] Quod videtur contra supradictum de clerico consulente mulieri adulteræ aborsum, sed non est hoc supradictæ sententiæ Nauarri, & Cordubæ omnino contrarium, quoniam mandans facilius, & efficacius solitus est reuocare solo verbo mandatarium ab iniquo mandato. At re vera reuocare solo verbo, mulierem adulteram semel ad procurandum aborsum persuasam, quam iam timor honoris, & vitæ ad exequendum sibi persuasum aborsum, adigit, non est facile, tenetur ergo ad euadendam irregularitatem, efficaciter talē aborsum, nec deducatur ad effectū impedire.

m Armilla verbo irregularitas §.

¶ Secundū Caietanum duellum duobus casibus contingit esse licitum, primò quando rex fouens iustitiam in bello credit se ab aduersario potentiori in bello fore superandum in vniuersali bello, & ideò eligit duellum sibi oblatum, & singulare certamē: secundò licitè quis ad duellū sibi oblatū procedit, quando nisi congrediatur ibi cū accusatore iniusto, per iniquam sententiam, sibi membrum est amputandum, sed de hoc iam latè diximus supra, & de prohibitione Concilij Tridentini, & de sententia lata excommunicationis contra duella acceptantes, vel ad ea prodeuntes vide ibi.

n De duellis vide concil. Trid. Sess. 25. c. 9. de reformat.

CAPVT LXIIII.

¶ Adhuc de homicidio.

SOlum est veniale spectare duella, nisi fiat cum volūtate, & consensu, vel nisi intenderet talia duella spectare, casu quo spectasse ea esset peccatum mortale, quia prohibita esset illa spectatio suo peccato mortali, vel nisi quis præsentia sua personaliter, quia assistit, in causa est, vt talia duella fiant, vel nisi talis esset persona quæ assistendo his, scandalum ingeneraret, qualis esset sacerdos, vel religiosus [a] quia per supradicta, regulabis, quando sit mortale astare agitationi mortali taurorum, vbi frequenter accidunt percussiones, & mortes, & de astantibus spectaculis lasciuis, & turpibus, qui in ecclesia dum celebrantur diuina mysteria miscentur.

a Sylnest. verbo curiositas.

¶ Delectari non de morte alicuius, sed de bono, & vtilitate ex ea subsecutis, non est peccatum, quia optare licet mortem, aut morbum alicui, vt resipiscat à mala vita, vel propter alium respectum sanctum, & honestum, sicut si

Turcis, & Christiani nominis, hostibus, ne nos persequantur, mortem optemus si non conuertantur, non est peccatum, quando aliud commodius remedium suppetere non videtur, immò secundum Victoriam, & Sotum dum non satiandi animum gratia, nec ex odio fiat, optare mortem inimico, à quo mihi alias si viuat, imminent ineuitabilia, & magna mala, non erit peccatum mortale.

¶ Peccat, & quidem mortaliter, qui deliberato animo mortem, aut membri mutilationem præ ira, præ impatientia, præ dedecore, præ paupertate, aut pro quouis alio sibi infortunio oblato sibi exoptat, quia non est dominus vitæ suæ, aut membrorum, & quia ingratus videtur esse Deo vitæ, & omnium bonorum largitori, neque licet his impatientibus, & desperatis, exemplis sanctorum se tutari, quia sancti si exoptabant à vinculo vitæ dissolui, non erat quia ad id ex impatientia agitati mouerentur, sed potius desiderio regnandi cũ Christo in cœlo, & euadendi laqueos mundi, quibus passim à dæmone illaqueantur homines, ideò dicebant cum Paulo, cupimus dissolui, & esse cum Christo.

b *e.cũtingit de sententia excommun.* ¶ Cæterùm monachus, aut clericus prædictis iniustis de causis si manus sibi iniiciat, est excommunicatus, vt Sotus si ob zelum deuotionis fecit, aut ob parentum, vel amicorum mortem, barbam sibi euellit, vel ideo alapis se cædat, quia tunc ob hanc causam non manebit excommunicatus.

¶ At secundum Syluestrum monialis solicitans aborsum non est excommunicata, quia non sibi, sed proli iniuriam irrogat.

¶ Peccat, & quidem mortaliter qui vult vitam notabiliter decurtare, aut decurrat per abstinentias, quas aduertit esse indiscretas, etiam si absque intentione decurtandi sibi vitam faciat, si aduertit, quod eam decurrat etiam si animo satisfaciendi Deo pro suis peccatis faciat. Secus si id faciat probabiliter existimans tales abstinentias non esse indiscretas.

c *Victoria in relectione de homicidio concl. 33. & 34.* ¶ At addimus hic pro maiori complemento doctrinæ, resolutas conclusiones Victoriæ, c Vitam abbreuiare ex intentione nullo modo licet, & si non teneamur omnia media etiam licita nobis procurare, quo vitam nobis longiorem reddamus. Alimentis vero insalubribus, & nocuis, vt fungis, herbis accidis, crudis tantum, & insalubribus non, licet vti, quamuis non teneamur vti optimis cibis, n si in

infirmitate,

nfirmitate, quando saluti expedire: exceptis Cartusiensibus vbi pro bono religionis, etiam cum periculo vitæ, secundũ Victo. licet eis à carnibus abstinere, alias extra casum infirmitatis, satis est vti mediocribus cibis, vt ouis, & piscibus, licet hæc non tantum prolatent vitam: nam neque vitæ cõseruandæ ratione sunt omnia media adhibenda, sed tantùm illa, quæ ad hoc sunt necessaria & congrua.

¶ Neque multo preciosiori & exquisita medicina tenetur quis eam emendo secundum Metinam [d] conseruare sibi vitam: etiam si medicus dixerit sibi esse proficuam. d *Metina in Instru. confess.*

¶ Sed neque infirmus qui in vltimis positus, & quasi desperatus iacet à medicis, qui præ fastidio non comedit, quia nec potest deglutire cibum, est condemnandus quasi occisor sui, si tunc non contendat comedere: quia & quod magis esse dubitabile videbatur in extrema necessitate, licet scilicet alteri panem cædere, ne periclitetur etiam si dans sit periturus fame, quia ponere pro amicis & proximis vitam, licet stultitia reputetur huius mundi, tamen sapientia est apud Deum.

¶ Porrò de illa quæst. non impertinenter hic diffiniendũ venit, vtrum instè condemnatus à iudice ob crimina, vt fame pereat, possit à pane sibi oblato abstinere, & quidem Caietan. & Vict. [e] asseuerant, quòd talis tenetur comedere, & hanc sententiam S. Thom. esse autumant, quia dicit, [f] quòd si talis non comederet se interficeret, quia tenetur ad conseruandam vitam vti omnibus mediis à iudice non prohibitis, modo iudex, nec prohibuit, neque prohibere potuit, ne comederet, quia solum potest damnari ad pati, sed non ad cooperandum ad suam mortem. e *Vict. Re. lect. de homicidio concl. 28.* f *2.2.q. 69. art. 4. ad 2.*

¶ Et licet ista sententia, non parum sit probabilis, sed etiã opposita opinio, quam tenet Sotus (quia probabilis est) teneri potest, scilicet quòd talis à pane oblato abstinere potest, sicut etiam damnatus iustè ad mortem cum à carcere fugere possit, & sic vitare necem, potest (si subest rationabilis causa patiẽdi) ibi operiri mortem, sic & prædictus à pane sibi oblato abstinere potest, dicens, volo sic soluere quod crimina mea meruerunt, & finem imponere meis malis. neq; hęc sententia dissidet à sententia D. Th. quia tunc S. Th. glossari potest, quòd talis si abstineat à pane sibi oblato, se interficit, nõ quidem positiuè, & directè, sed solum indirectè, non comedendo, vel non fugiendo à carcere quod quidem licet, dum

x 2 subest

sicut Petrus de Soto maiore suspicatus est talẽ esse, sed supposito inquam, ꝙ licita sit. Dico ꝙ etiam extraneus specialiter non prohibitus, reo alioquin reipublicę nõ nociuo bonoque alias, clanculum, & sine scandalo poterit cibos porrigere iuxta sententiam Cordubæ: sed pessimo, & nociuo cuius mortem meritò exoptat respublica ad sui quietem, non licet præbere cibos quia esset iustæ sententiæ, & reipublicæ vtilis executionem præpedire. cap. 15. num. 12.

CAPVT LXV.

¶ *Adhuc de homicidio.*

AN damnatus iustè ad mortem, vt per cicutæ, aut veneni haustum pereat licitè possit illud venenum haurire, inter Sotum & Victoriam non parua est cõtrouersia, nam Victoria [a] affirmat licere: sed Sotus negat in de iust. & iure, & meritò negat licere. Quia haurire venenum non solùm est pati, sed etiam actiuè, & positiuè ad mortem suã cooperari, quod nullatenus licet. At licet secundũ opinionem vtriusq; tam Victoriæ, quàm Soti, iustè damnato, scalas suspendij ascẽdere, collum ictui gladij lictoris parare, quia hæc solum ordinantur ad pati. Non licet, vt diximus in naufragio tabulam, in qua quis est iam positus, alteri cedere, vt euadat, quãdo tabula ambos non capit, secundũ Sotũ, licet videatur cõtra Victoriã allegantem pro se Lactantium, quia ratio Soti id sufficienter probat, quia non potest in hoc casu tabulam alteri cædere: nisi se detrudet in mare, quod non licet, quia est positiuè ad suam mortem operari, sed antequam ascendisset tabulam, potuit illam alteri concessisse, vt euaderet.

a Vict. in relect. de homicidio q. 30.

¶ At etiam contingit hic dubitari, vt nihil prætereamus. Vtrum mulier metu mortis adacta: quia cuspide gladij, aut pugionis impetitur: coitui nefario si renitatur, an licitè possit nõ resistere. Respondet Sotus qui subscribit Nauarrus ꝙ talis dum non consentiat intus in animo sceleri, nec probabili periculo consentiendi sed obiiciat, nõ peccat in hoc casu non resistendo: dum tali flagitio carnali non se adaptet, aut accommodet: sed solùm passiuè se habeat. Licet vix credat Nauarrus si sit honesta, quin aliqualiter etiam corporis motu refugiat. Prętetea vniuersalis causa redditur quare vita nobis propria tuenda est, quia non sumus vitæ Dñi, quia Deus, q mortificat, & viuificat ipse solus vitę & mortis Dñs est. Sed esto ita sit, quia tamen vitam nostram nobis non vt Dominis sed vt custodibus cõmisit, cũ facultate, quã nobis Qõ. 2.

concessit exponendi eam: quando expediret pro eius honore, & dilectione proximi, & pro bono virtutis, hinc est quòd licet auxiliari iustè amico etiam cum quantocunque vitæ discrimine, in licitis alias. Ideo non est damnanda mulier, imò potius laudanda quæ etiam cum magno periculo vitæ marito peste laboranti assidet, etiam si eius officiũ non esset marito vllo pacto profuturum, sed solum, vt pereunti marito officium, & consolationem præstaret Quanquam si amicus id faceret sine fructu, non careret temeritate amico tacto peste assistendo exponere se tali periculo. Quanquàm hoc ipsum scilicet, amicitiam & fidem amicis seruare, magnus fructus est, quare amicum amico sic assistentem causa solius consolationis iam morituro, non damnarem.

¶ Ex eadem regula sequitur, quòd licet nauigare, & artem militarem exercere: etiam cum magno vitæ periculo, seruatis circunstantiis, quę magis vt in plurimum contingunt, quia pro bono communi hæc exercitia licent, quamuis periculosa sint: sed tamen in exercitiis bellicis quando exercitiis minus periculosis, scilicet, equestribus sufficit, vt se exerceant milites, tunc aliis multùm periculosis vti illicitum esset.

¶ Sed & nauigatio dum non est tam periculosa vt plures, vel maior pars in ea pereant: quãdo valde refert ad bonum commune: cum tali periculo est sustenranda. Sed si maior pars, vel ferè omnes in tali nauigatione perirent, vrgentissima deberet esse causa boni communis regni, vt tunc esset licitè toleranda.

Q 2. ¶ At tãdem ne quid dissimulemus aut intactum relinquamus: quęritur an vita sit in discrimine pro bonis tẽporalib⁹ ponenda? Inter quæ bona tẽpotalia gloria, & honor, & fama reponuntur. Et quidẽ ꝙ liceat occidere inuasorem in necessariam defensionem horum bonorum, doctores non negãt. Sed an pro his bonis tuendis liceat periculo probabili exponere vitam, hoc magis in cõtrouersia est. Nam Armilla existimat bonã famam pretiosiorẽ esse vita, motus authoritate Salomonis dicẽtis: Curam habe de bono nomine, hoc enim

Eccle. 30. permanebit tibi magis quàm mille thesauri, &, Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ, & quia inquit vita est temporalis, sed fama est æterna: modo æternum longè præstat temporali, & sic facilè conceder, quòd licitum sit exponere vitam periculo pro tuenda bona fama.

¶ Cæterùm

¶ Cæterùm Victoria [b] hanc cōfutat Armillæ sententiam sentiēs, ex opposito, maius bonum esse vitam, quàm honor sit, & fama, quæ inter bona temporalia reponuntur, quia inquit hoc significatur Ecclesiast. 30. vbi dicitur non est census supra salutem corporis: ideo tenet non esse licitum ponere vitam pro fama, aut gloria temporali.

¶ Et quidem mea sententia quicquam valet, existimo istos doctores sic posse concordari, quia si fama nostra necessaria nobis est ad honorem Dei, & ad salutē spiritualem nostrā, aut proximi conseruandam, & procurandam sic pro ea tuēda licet vitam corporalem exponere, Quia vt sic pręciosior, quàm vita corporalis reputatur, ratione necessitatis, & finis altioris ad quem ordinatur. Et hec puto ad mentem D. Tho. dictum, qui 2. 2. ait in tātum nobis appetenda est fama, & honor, seu gloria temporalis humana, quatenus, inde nobis via paratur ad honorem Dei, & salutem spiritualem procurandā. At si q faciunt sicut isti ingenui equites faciunt qui multi eorum finem suum vltimum cōstituisse videtur, in gloria, & fama, & honore temporali, & humano, de his dicendum est cum Victoria quòd nequeūt pro tali fama, & gloria vt sic exponere vitam, quia vt sic talis fama inferior est vita. At verò quoniam secundum D. August. fama nobis necessaria est pro bono spirituali proximorum, & quia sępè bona fama frænum est nobis abstinendi à peccato, absolutè credo posse dici: quòd liceat pro tuenda fama exponere vitam, quia fama de se sit bona, testimonium est virtutis bona fama pollentis: nec bona fama debetur, nisi studiosis, & virtutibus præditis, secus de honore temporali: qui indifferenter etiam principibus dischollis est exhibendus atq; ideo non est tam ineffabile testimonium virtutis honorati honor: sicut fama est testimonium benefamati.

¶ At quia in mentem alicui venire, potest, vtrum Brutus, Cato, Decius & alij innumeri qui sibi mortem consciuerūt [c] excusationem habebunt eo q putabāt in hoc se fortiter, & laudabiliter agere, & quid de Samsone, Rasia, & Saule: ad primum suo ordine respondendo dico, q licet pagani laborauerint ignorātia aliquorum præceptorum diuinorum vt de non fornicando, de non se vindicando de iniuria: tamē eorū ignorantia non fuit inculpabilis, quia vt testatur Paulus in pœnam perfidiæ suæ tradidit illos Deus in reprobū sensum. Vnde de morte quàm sibi consciuere nō excusantur. [d]

[b] Relectione de homicidio dist. 36.

[c] Paul. 1. ad Rom.

[d] Hoc mortis genus Cicero Aristot. 3. Ethicorum damnant.

 ¶ Sed

¶ Sed de Samsone dicimus quòd secundùm Augustinum necessariò est excusandus, quia in historia Iudicum dicitur Dominum tempore mortis orasse, vt sua sibi fortitudo restitueretur, quò se de inimicis vlcisceretur. Quanquam etiã alia ratione posset excusari, quia ex intentione id non fecit: sed ad oppressionem inimicorum, quam molitus est, sua de per accidens mors subsequta est. Qua quoque ratione. D. Ambros.[d] Eleazarũ nõ solũ excusat, sed miris laudib. effert qui bestiæ ruina oppressus præclaram mortem inuenit. I Machabæorum, quia non intentione se occidendi, sed causa obsistendi inimicis fecit, sicque potest excusari Samson, sine recursu ad instinctum cœlestem. Sed Saulem, cum à gratia Dei iam repulsus id fecerit: excusare à desperata morte non est necesse, sed & Rasiam D. Thomas non excusat, tamen Victoria ait excusari posse à desperata morte. De qua re longa est concertatio inter Nicolaum & Burgensem.

d *Amb. 2 de fortitudine. 1. de officijs.*

CAPVT. LXVI.

¶ *De defensione vitæ propriæ licita, vel non.*

AD carceres condemnati iustè tenentur ibi manere, nisi immineat illis periculum mortis, aut corporalis supplicij. Quare ad carcerem, & ad mortem simul obligando reum ibi manere: donec suspendatur, nemo obligare potest. Et carcer perpetuus veluti morti comparatur. Et quia incarcerare ad iurisdictionem publicam pertinet: carceri mancipare duntaxat principi, & reipublicæ est licitum. Licet ad horam quis ne vadat fornicãdum, vel ad lusum mortalem, possit pro bono suo impediri, sicut paratum ad perpetrandum peccatum damnosum reipublicæ aut tertiò notabiliter, si aliter non possit quis impedire, potest vi detinere donec renunciet iustitiæ, quod statim vt commodè potest tenetur facere.

¶ Et quamuis communiter dicatur, quòd cõiectus in vincula, propter debitã, cui periculum vitæ, aut supplicij corporalis inde non imminet, à tali carcere fugere nõ possit. Nauarrus tamen, hoc temperat dicens quòd si aliquis miserrimus, incompos omninò ad soluẽda debita, carcere detinetur, vbi fame, & situ conficitur, nec in toto mundo subest spes facultatis ad soluendum, potest inde fugere, sana intentione dandi operam, vt conquirat suo labore, vel aliter, vnde suis creditoribus soluat. Quæ quidem opinio pia est & apparenti

apparenti suffulta ratione, quia frustra ibi tūc in carcere detinetur, & quia hoc rationabiliter debent velle eius creditores, quia sic melius eorum negotium liberatus à carcere geret. Si quis condemnatus insuper à legitimo iudice sit iustè, & iuridicè non licet sibi defendere. At licet condemnato iniustè secundum Diuum Thomam licitum sit iudici resistere vt euadat citra scandalum tamen, & taliter quòd grauis perturbatio reipublicæ inde nō oriatur. Quare condemnatus legitimis testimoniis iniustè tamen, quia coram Deo vere est innocens, si non possit se defendere nisi inflictis vulneribus officialibus iustitiæ, tenetur obedire sententiæ iudicis potiusquàm in hoc casu officiales innocuos vulneribus ferire. ¶ Sed nec est hic lōgius repetere opus quod iam ante diximus quod à iusto carcere sub iuramento redeundi laxatus, tenetur redire etiā si ex reditu sit sibi mors obeunda secundum Nauarrum, & Caietan. licet Tabiena in hoc casu dicat propter ius naturale vitæ conseruandæ, talis iuramenti relaxationem peti posse.[a]

a Ius naturale conseruādi vitam maxima vi pollet.

¶ Porrò dubitatum est à quibusdam, vtrum pro cōseruanda vita, vbi cancer in mēbro cœpit serpere, aliquis compelli possit ad talis mēbri mutilationē, cui quæstioni Sotus facit satis per distinctionē respondendo, scilicet, quòd à republica, quia res grauissima est mutilatio mēbri, ad illā hac sola ratione, cogi non potest. Sed si esser religiosus, ratione præstitæ obedientiæ ad talem mutilationē pro conseruāda vita à prælato cogi posset: cui nomine Dei, suam mancipauit vitam.

¶ Ex hoc iure naturali conseruandi vitam innascitur, quod si quis fugiens equitādo inimicum, arcto calle, inueniat obuium prostratum infantē, licet opprimendo infantem, non possit illac transilire vt euadat mortem quia non licet cum occisione infantis suam vitā protegere, potest tamen secundùm Cordubam licitè aliquantulum girando, vel obliquè inflectēdo equū ad parietē, cū bona fide nō nocēdi, licet nō sine aliquali periculo pueri non iā probabili illac transilire. Qō. 15

¶ Ex eodem iure quoq; naturali conseruandi vitam secundū Sotū pro nascitur, quod nemo possit obligari, tanquàm exequutor ad pœnā mortis, vel mutilationis mēbrorū, aut supplicij corporalis, vel ad aliā pœnā corporalē, nisi exilij, vel quę talis sit, quę causa religionis solita sit imponi in pœnitentiam secundum Sotum, de iustitia, & iure.

¶ Præterea ex eodem iure conseruandi vitam, aliud dubium oritur an reus pro conseruanda vita dum alias, quia non iuridicè interrogatur, in conscientia respondere nõ tenetur de crimine occulto à se perpetrato, possit, vt euadat tormenta terribilia quæ sibi iudex minatur nisi crimen con fiteatur, illud crimen prodere iudici, à quo statim post confessionem ad suspendium mortis est rapiendus: & quidem licet in hoc casu Sotus, & Nauarrus contrarij sint, quia Nauarrus ait, ꝙ tenetur tueri vitam nõ respondendo etiam cũ perpessione illorũ tormẽtorum, & Sotus ait nõ teneri cum tã sæuo cruciatu vitã tutari: quia satius est semel quãuis innocenter mori, quam tot mortes, tot subeũdo cruciatus tolerare, tamen sic videtur mihi aliquomodo pòsse eos cõcordare. Vt sententia Soti vera sit, quando in hoc casu torquen dus est valdè debilis, aut senio confectus, aut sic viribus destitutus, vt credat, vix posse sine periculo probabili mortis tam sæuã torturam sustinere, poterit iste in hoc casu de plano fateri. At sententia contraria Nauarri locũ habeat cum in hoc casu, est viribus vigens, sanus, & robustus ad talia tor menta toleranda: nisi fortè quando quia alias est sibi legitimis testibus probatum crimen nõ iuridicè tamen quia sine infamia, & accusatore iudex processit, ideo se scit alias certo se esse morte plectendum, etiam si crimen tale occultum non confiteatur.

Q. 5. 1. ¶ Sed & illud vrget dubium, scilicet, quando cum iactura vitæ teneatur quis secretum celare, neq; detegere Et vt suo ordine procedatur, dico primo, quod omnibus doctoribus est in professo, quòd [a] sigillum confessionis adeò sanctum est, tantoque vinculo ligat, vt mors sit prius obeũda: quam modo aliquo reueletur in quo casu nec papa, neque tota ecclesia potest dispensare. Sub sigillo autẽ confessionis claudi dicimus omne peccatum detectũ in confessione siue præsens, siue futurum, siue qui cõfitetur, vere pœniteat, siue nõ est conclusio S. Thomæ & omnium. At vt sit confessio, satis est sit accusatio secundum Sotum. Quare etiam interpres, quando per ipsum sit confessio, morte constringitur seruare sigillum antequàm violet. Sic etiam laicus qui in defectu copiæ sacerdotis, audit confessionem mori potius quã peccata audita detegere tenetur: sic etiam prælatus, à quo petũ tur casus, si fortè in personæ pœnitentis notitiam inciderit, quia maiori vinculo celare tenetur quàm personę præd. etiã mori

a Hoc sigillo confessionæ commendatur. dis. 6. de pœn. & in Cõcil. Lateran. 21.

mori potius obligatur, quàm reuelare. Præterea ille doctor, qui consulitur à confessore super peccatis pœnitentis, mori potius debet, quam secretũ pandat. Imò & qui reperit papyrũ, vbi peccata pœnitẽtis erant conscripta, fine ea confitendi, celare talia peccata strictissimè tenetur. Horũ omniũ ratio est quia Christus Dominus qui præceptũ iniungit confessionis obligauit ad omnia media, quibus tale sacramẽtũ institutũ pro salute generis humani possit sustentari, quale medium est vt omnes tales (ne pœnitentes à cõfessione arceantur) etiam cum vitæ iactura, tale secretum teneãtur celare, si quidem ad confessionem ordinatur.

¶ Deinde de secretis sæcularibus an cum dispendio vitæ aliquando debeant celari non est tam incomperto, quare & de his primo dicimus: quòd qui locum tenent, & officiũ publicum, tenentur ex genere rei fidem seruare secreti: si opus fuerit etiam cum dispendio vitę, vt sunt senatores, consiliarij, & scribæ aliique id genus: quia si reuelatio secreti vergit in graue malum reipublicæ: tunc non solum isti, sed & quicunque priuatus ciuis tenetur vitam exponere: antequã id detegat. Sed id quod hic asserimus est, quod ij quibus ex officio publico incumbit, tenentur sæpius mori, pro celando secreto reipublicæ: quando priuati homines non tenẽtur: quia seruatio secretorum reipublicę est propter salutẽ reipublicæ, & quia istis specialiter committuntur, & quia adhoc se iuramento astringunt, & ideò recipiunt stipendia. At in rebus minoris momenti, pro secreto illarum celando, non tenentur dare vitam, tenentur tamen pro rei cuiusque qualitate. Qõ. 4.

¶ At hic iam quæritur quid de per iniuriam exprimere hominis secretum. De hoc planè affirmamus quòd si res sit magni momenti, etiam cum mortis discrimine, tale secretũ sit celãdũ, sicut secretum Samsonis quod per importunitatẽ extorsit Dalida, cũ iactura vitæ tenebatur celare. Quoniã & secundum Sotum potius tenetur quis oppetere mortem, quam famã valdè magnam & pretiosam auferre, ergò potiori iure tenetur quis potius mori, quam secretum iniuriose à se extortum prodere dum magni momẽti est, eo vel maximè si periculum imminet vitæ, vnde qui obsignatas literas mala fide aperiunt maiori vinculo tenentur secretum illarum seruare. Qõ. 5.

¶ Sed quid de secretis, quæ quis sua fide ea seruandi Qõ. 6.
recipit

recipit. Respondetur q; talia secreta recipiens, cũ dispendio vitæ, aut alia grandi iactura honoris, aliorúmve bonorum non tenetur ea seruare quia secundum Sotum, nemo præsumitur promittere id, ad quod alias non tenebatur cum tãta iactura, & dispendio. ¶ At & de eo, qui casu nouit alienum secretum, disputandum se offert an cum aliquali suo detrimento teneatur illud celare: ad quod facilè respondetur q; licet in hoc casu qui secretũ à casu, nouit: si alicuius sit momenti: teneatur illud sub mortali contegere, non tamen tenetur grauia pati, vt illud celet. Quia solum ex charitate hic celare tenetur: quæ obligat nos seruare res proximorum quando id possumus sine graui damno nostro.

Qõ. 7. ¶ Denique hic tandem mentio incidit, an teneatur homo mortem pati aut immania tormẽta, antequàm dum iniustè interrogatur, crimina propria prodat. Sed ne tandem prolixius immoremur, super hoc responsum accipe negatiuum, quia vita caput est omnium bonorum temporalium, iuxta illud Iob. 2. Vniuersa quæ habet homo dabit pro anima sua: idest pro vita, vnde cum vita maius bonum sit quàm fama, non videtur licitum esse exponere vitam morti, aut torturæ graui pro fama. Nam cum Salomon astruit, melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ non est locutus respectu vitæ, sed respectu diuitiarum, quibus nomen bonum comparauit, sed de his satis.

Vita est omnium bonorum fundamẽtum. Sotus. lib. 5. q. 1. ar. 5. de iustitia & iure.

CAPVT LXVII.

¶ *De obligatione subueniendi proximo cum iactura vitæ, vel non.*

QVIA huius genij sum, vt cum aliquam materiam susceperim pertractandam, nolim quiquam intactum relinquere, quod in aliis libris necesse sit indagari, ideo pro complemento quæritur, vtrum persona priuata teneatur cũ periculo mortis, aut amissionis notabilis famæ corrigere proximũ: vbi correptio nõ est simpliciter necessaria, quamuis sit profutura. Et quidem in hoc casu duæ sibi inuicem obsistunt opiniones contrariæ. Prima Soti[a] tenentis negatiuam & alia est cõmunis affirmatiua, cuius meminit Corduba in annotationibus super tractatum de detegendo Soti. ¶ Cuius resolutio tribus non explicanda est dictis, primò quòd in casu quo probabiliter creditur, fratrem in peccato mortali, tandem esse periturum nisi per meam correctionẽ, aut instructionem eius finali saluti prouideam, tunc teneor, etiam

a Sotus. 2. mebro de detegendo secre. q. 2. concl. 6.

etiam cum periculo vitæ meę illum instruere, aut corrigere: dum per se, vel per alium nequit sibi prouidere, quia hæc simpliciter necessitas talis est vbi ex ordine charitatis illud. 1. Ioannis cap. 3. locum habet, sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ita & nos pro fratribus. At hoc intelligitur secundum Cordub. & fratrem Petrum de Soto maiore, quando talis alias nisi instruatur, vel corrigatur est in æternum periturus & est iam constitutus in articulo mortis: ita vt nullus sit locus dilationis.

¶ Secundò dicitur quòd etiam extra articulum mortis tenemur sub mortali corripere eum, quem credimus non nisi per correctionem nostram à peccato recessurum: si sine notabili detrimento famæ rerum, aut vitæ, efficere possumus.[b] Quia etiam patienti magnam iacturam status sine notabili rerum nostrarum detrimento succurrere tenemur sub mortali. Tertiò vbi tota difficultas est dico, si aliquis sit extra mortis articulum constitutus, qui nō nisi per correctionem nostram creditur probabiliter à peccato mortali recessurus, si timore mortis nostræ, aut famæ, aut notabilis iacturæ rerum temporalium interueniente, ei non succurrimus, non peccamus mortaliter, hæc est Cordubæ loco supra allegato. Est Soti in sexta conclusione. Et patet, quia in isto casu talis non est constitutus in extrema necessitate simpliciter, aut quasi, vbi probabiliter de eius salute animæ finaliter desperetur, quia adhuc suppetit ei tempus se emendandi, & corrigendi. Sed ait Corduba talis omissio correctionis in hoc casu solùm est venialis quia est præter charitatem, probatque id ex August.[c]

¶ Vide tandem Nauarrum[d] cum Adriano tenentē contra alios, ꝗ etiam cum iactura vitæ secundum Adrianum tenetur vnusquisque corrigere etiam per ignorantiam affectatam, vel imbecillitatem, vel occasiones moriturum alias in mortali, quando iam constitutus in extremis est, quia cū iactura vitæ tenemur vitare peccatum mortale in proximo in extremo articulo mortis laboranti, quomodocunq; peccet dum non peccet ex malitia.

¶ Qua etiam ratione multo magis cum periculo vitæ, eiúsque iactura, subuenire tenemur infanti non baptizato in extremis laboranti: secundum probabiliorem opinionem cum tunc baptizandoo. Quamuis Sotus[e] improbationē festæ conclusionis oppositum afferat sic dicens, quòd secun

dum

b Hanc tenentur opinionē Thomas & Medina cum Soto.

c Aug. li. 1. de Ciuitate Dei c. 9.

d Nauar. sum. lat. 24. n. 23. in fine Thomas & Caiet. 22. q. 28. & 72.

e Sotus in detegendo secreto membro 2. q. 2.

dum doctores nemo obligatur baptizare puerum cum periculo propriæ vitæ,saltem quando periculum est ab extrinseco puta ex malitia tyranni prohibentis me baptizare puerum, sed cõclusio nostra supraposita est Armillæ verbo homicidium.§ 7 vbi habet quod puero peste laboranti,qui sine baptismo esset moriturus quilibet potest, teneturq; succurrere eumq; baptizare etiam si baptizans subiturus sit, & ideò mortem,& licet forsitan sit vera excepto Soti. f quòd si ideo tyrannus minetur mortem , tunc non tenetur quis cum tali periculo huiusmodi puerum baptizare,tamen magis credo quòd conclusio nostra absolutè sit vera, siue illud periculum mortis inferatur à tyranno, siue veniat aliundè, quia quamuis pro Soto faciat ꝙ vitæ expositiò non sit medium tunc per se ordinatum ad salutem pueri procurãdam, sed ex malitia tyranni sub pœna mortis baptizare prohibẽtis, sed ex alia parte ordo charitatis qui iubet vitam corporalem pro salute spirituali proximi in extrema necessitate simpliciter,exponere, videtur hãc limitationem Soti in hoc casu nõ admittere. Quia simpliciter positus est puer in hac extrema necessitate baptismi postquam in hoc casu non potest aliter saluari:& sine culpa sua talem iniuriam à tyranno patitur:quam nullatenus potest vitare. ¶ Vtrumque igitur est probabile(nisi fallor) ꝙ minante tyranno mortem, baptizare teneatur tunc puerum cum iactura vitæ, & quod non teneatur.

¶ At verò de baptismo adulti,& de confessione eius in extremis laborantis audienda,forsitan quis hæsitabit. An cum discrimine vitæ nostræ, in extremo articulo ei impertire hæc sacramenta teneamur. Et quidem distinguendum est. Nã episcopi,curati & prælati,qui ex officio tenentur, etiam extra necessitatem extremam:tenentur vitam exponere pro subditis,tempore pestis visitando infirmos,& administrãdo eis sacramẽta, præsertim quæ sunt de necessitate salutis cuiusmodi sunt sacramentum baptismi,& pœnitentiæ.

¶ Sed alia sunt sacramenta quæ sic non sunt tam de necessitate salutis,vt extrema vnctio.cõfirmatio, quæ nõ sunt in præcepto,& pro his administrãdis non puto prælatos teneri exponere vitam vt insinuat D.Tho.¶ Sed an pro communione administranda tẽpore pestis teneantur prælati discrimen vitæ subire dico,non audeo apertè cũ tali periculo, eos ad hoc obligare. Quia sine tali cõmunione subditi possunt

sunt saluari, si habeatur in voto. Quia hæc communio (licet tẽpore mortis) in obligatione sit, sed non est tam ad salutem necessariã re, sicut baptismus: qui est ianua sacramentorum, per quem Christo Dño incorporamur & sacramentum pœnitentię: quia est secunda tabula post naufragium vt Conc.[f] Tridẽ tradit. ¶ Porrò de priuatis sacerdotibus, restat dicendum an isti cum discrimine vitæ in extremis constitutis ea teneantur administrare, & quidem quia non tenetur ad id ex obligatione iustitiæ. sed solum ex charitate, sicut & alij priuati baptizare tenentur in extrema necessitate, ideò primò dico. Ij priuati sacerdotes, sicut & quilibet alius Christianus in articulo mortis constitutum infidelem petentem edoceri de sibi necessariis ad salutem, quæ ignorat, & cupit edoceri, & saluari: tenentur etiam cum discrimine propriæ vitæ ad eum accedẽdo, de his quæ sunt simpliciter de necessitate salutis: illũ instruere, vt si fide etiam implicita Christi careret, & dolorem de peccatis præteritis necessarium esse ignoraret: secundum Nauarrum. ¶ Sed si iam de his sit edoctus, & catechizatus & habens baptismum in voto quia petit baptismum in re sibi dari, in hoc casu, an gratia solius baptismi conferendi, ad cathecumenum iactum peste sacerdos priuatus, aut alius laicus si non sit sacerdos, cũ propriæ vitæ dispendio accedere teneatur. Respondeo ꝙ si fratri Petro de Soto maiore olim Cathedratico Salmanticensi esset in suis scriptis adhibẽda fides, planè secundũ ipsum in hoc casu tales priuati talẽ cũ discrimine suæ vitæ tenẽtur baptizare: q̃a inquit sacerdos priuatus tenetur, & tũc ita baptizati, & Christiani petentis confessionẽ, cũ suæ vitæ periculo confessionẽ audire. Sed quia hanc opinionem rigidam esse puto, ideò cõtra eam teneo quia in tali casu baptismus in voto, & sufficit ad salutem: quando copia baptismi in re non datur. Qõ.2. Qõ.3.

¶ Et similiter de sacramento confessionis aio, ꝙ si secundum communem opinionem talis infirmus in tali articulo per interpretem, aut scripturam confiteri, non tenetur, quia id vergit in detrimentum suæ famæ, quare, ego qui sum priuatus sacerdos tenebor cum dispendio vitæ illũ audire? Hęc ratio adeo valida est, vt propter eam fortè, & proprius curatus ab audiendo confessionem eius, cum periculo vitæ probabili esset excusandus, sed hoc non ausim affirmare, sed dico cum cõmuni, ꝙ quia curatus tenetur ex iustitia secũdum fratrem Petrum de Soto maiore, & secundum Metinã: ideò

[f] Concil. Trid. sess. 14. c. 1.

[g] Metina in su a inst. fol. 114. pag. 2 §. 16. circa s. manda. tum.

curatus, & prælatus etiam extra extremam necessitaté subditorum, interdum tenentur subuenire cum periculo vitæ monendo,& subducendo eos à peccato mortali, & quia tenentur vitam spiritualem subditorum assecurare prout possunt, quia contritio, quæ cum solo voto sacramenti saluat, quando sacramenti confessionis in re non est copia,non est tam peruia & facilis habita peccatoribus, sicut attritio per quam cum sacramento absolutionis in re, talis infirmus fit ex attrito contritus ad salutem, si tamen talis attritio, secundum Metinam, & vt insinuat Concilium Tridentinum, ex speciali auxilio Dei sit,& supernaturalis, quia alias cõtra Sotum, & Canum, attritio naturalis cum sacramento non facit tali attritione attritum contritum, ideo eos in confessione audire tenentur. Tandem cum Metina loco supra citato aduertito, quòd si aliquis constitutus in extremis esset deceptus ab hæreticis,vel si secundum Petrum de Soto maiore, aliquis hæreticus peruerteret multos prædicando hæreses,& insæminando errores, tunc in his casibus Theologus,seu quibus alius priuatus idoneus occurrere tenetur,[h] etiam cum discrimine vitæ hæc mala, subueniendo propellere,instruendo infirmos,& fidem tutari contra hæreticos.

h *Tho. 2. 2. q. 29. 24. q. 3. can. si habes.*

CAPVT LXVIII.

Qualiter vitæ alienæ sit subueniendum.

NAVARRVS contra Sotum tenet quod reus tenetur, quando non iuridicè interrogatur de complicibus eos non detegere etiam si quia eos non detegit torturę sit subiiciendus, quando ex tali detectione complicibus sequetur iactura vitę,vel mutilationis membrorum. Secus si tantum complicibus inde sequeretur damnum pecuniæ, vel exilij, ita Nauarrus summa Hispanica Existimo tamen hanc Nauarri opinionem non esse omninò contra Sotum acceptandam,nisi fortè cum limitatione, scilicet, quando leue tantum genus tormenti, cum esset robustus, & fortis ad tolerandum,talis reus,esset subiturus: tunc teneretur cum hoc detrimento leuis torturæ peccata complicum in hoc casu non detegere,sed cum graui torturæ discrimine,nõ tenetur reus, qui criminis aliorum per iniuriam non extorsit secretum,tale secretum iudici iniustè inquirenti celare, quia solum

lum vi charitatis tenetur in hoc casu illud subiicere, quæ cum grauissimo torturę detrimento, (vt puto) non obligat ad vitam alienam tuendam, quia vix in hoc casu, nisi (vt supra distinguimus) obligaretur ad tuendam propriam. Demũ nequid desit ꝙ meritò possit desiderari, scito Nauarrum,[a] vt ipse de seipso testatur, mutasse sententiam, quam antea tenuerat cum Felino,[b] & nunc tenere scilicet, quòd cum detrimento honoris, & extimationis nostræ si aliter fieri non potest, tenemur subuenire vitæ proximi, quãdo est in extrema vitę necessitate constitutus, quod ex D. Ambros. habetur relatum[c] si cum rapitur quis ad mortem plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri non est leue peccatum, sed existimo hanc etiam sententiam non esse absolutè tenẽdam: nisi iuxta distinctionem suprà habitam, cuius frater Petrus de Soto maior meminit, scilicet, quòd sententia hæc Nauarri sit vera quando illa extrema vitæ necessitas proximi venit ab intrinseco, scilicet ab fortuna, fame, vel infirmitate: tunc videtur quòd cum detrimento pertinentium ad decentiam status subuenire teneamur, quia necessitates intrinsecè extremę paruę sunt, quia natura paucis contenta est. At si talis extrema necessitas redimendi vitam à causa extrinseca sit, id est à malitia tyranni proueniat: non tenetur quis tunc cum supradicto detrimento, vitæ proximi subuenire, quia sic via malis daretur opprimendi bonos, & ita tyrãnus posset petere sibi regnum, ne occideret aliquem innocentem, sed in isto casu de superfluis ad statum tenetur vitæ proximi oppressæ à tyranno subuenire, secundum Armillam, nisi essent aliæ grauiores necessitates in republica, quibus magis oportet subuenire: at de necessariis ad statum in hoc casu nõ teneretur subuenire, quia secundum Petrum de Soto maiore substentari status in republica est maius bonum, quia publicum, quàm vita priuati aliàs perimendi ex malitia tyranni, & de his satis.

a *Nauarrus sum. lat. c. 24. num. 17.*

b *Felin. de heretic. c. 2. & de senten. excom. c. quanta.*

c *Cap. non satis. 86. dist.*

¶ Peccat qui ob aliquod infortunium se nũquam natum esse cupit, quia ingratum se exhibet Deo largitori vitę. Præterea comedens, vel comedendum alteri propinans, quòd intelligere debuit sibi, vel alteri fore in vitæ perniciem, seu graue detrimentum, præsertim si id medicus interdixit peccat mortaliter (si damnum sit graue) inde innatum. Secus si exiguum damnum subsecutum est, nec credidit magnum subsequuturum.

¶ Tenens in lecto infantem cum periculo probabili eum suffocandi, peccat mortaliter, sicut etiam malè afficiens fœminam grauidam impellendo eam in graue periculum abortus: peccat quoque mortaliter. Secus si sine tali probabili periculo mulierem malè pertractauit, etiam si postea abortiatur, sed casu quo fœtus caret anima rationali, quæ masculo infunditur 40. die, fœminæ verò 80. non fit irregularis, qui vndecunque malè afficiens mulierem prægnantem peccauit mortaliter. ¶ Ipsa quoque mulier quæ per latam culpã negligens fuit in cauendo aborsum, non caret culpa mortali, tunc abortiendo.

¶ Peccat insuper mortaliter ille, qui siue subditus sit principis indicentis bellum, siue non solius stipendij intuitu, pgit ad bellum, non attendens an bellum iustum sit an iniustum si tamen talis miles subditus sit, aut iam antea stipendiatus, si imperio domini sui vadat ad bellum, non peccat si vadat ad bellum, etiam si non præmeditetur an bellum sit iustum, vel iniustum: dum tamen iustum esse credat, [d] nec in hoc est differentia inter subditum, & externum qui ante belli exordium principi indicenti bellum inseruiebat.

d Hoc habetur ca. quid culpatur. 22. q. 1.

CAPVT LXIX.

¶ *Qualiter teneatur quis subuenire proximo per correctionem aut per testimonium, aut criminis reuelationem.*

AD hæc nota quòd inuaso ab inimico tenetur quis suppetias ferre, si commodè verbis, aut opere, sine suo periculo opitulari potest. At verò officiarius publicus, etiã armata manu defendere debet eum: quem sibi videtur defendere posse, secundùm D. Antoninũ. Tenetur insuper testificari, etiam non iussus à iudice homo, vel denunciare potenti prodesse, pro liberando aliquo ab iniusta morte, vel damno, vel infamia, nisi id delictum nouerit, per confessionem.

¶ Deinde nullus tenetur spontè se offerre ad testificandũ, vt aliquis condemnetur, nisi secundùm iuris formam constrictus à iudice, idest quando iudex eum interrogat, iam præcedente probata infamia contra reum duobus testibus. Et hoc via inquisitionis, vel nisi præcedente legitimo accusatore accusante, & iam habita per vnum legitimum testem de visu testificantem semiplena probatione, vel nisi sufficientia indicia probata per duos testes præcesserint simul cum accusatione,

accuſatione præuia, & in his duob. caſibus loquimur, quãdo proceditur via accuſationis. Igitur in tribus præcedentibus caſibus, tenetur tam teſtis, quã etiã reus, quia legitimè interrogantur iudici reſpondere: etiam ſi ob reuelationem, & cõfeſſionem veritatis, reus ſit ad mortem rapiẽdus. His autem ceſſantibus, quando de reo ſolum inquiritur ad pœnam non tenetur teſtis ſua ſponte ad teſtificandum ſe offerre: etiam ſi accuſatori ex defectu probationis periculũ immineret, quia accuſatori id imputetur, quia ſua ſponte in id periculi ſe ingeſſit, niſi qudo accuſator, quia ad id obligatur in cõſcientia, pro bono communi, velaliter ad accuſandum procedit quia tunc teſtis ſi opus ſit, vt illi faueat ad teſtificandum ſe offerre, tenetur, ſecundum Diuum Thomam, [b] ꝙ tenetur teſtis etiam non requiſitus à ſuperiori, teſtificari propter damnum vitandum tam reipublicæ, quam tertiæ perſonæ, alias ſecretum de iure naturæ eſt ſeruandum. b 22 q. 70. art. 1.

¶ At verò, quia ſecundùm eundem D. Tho. [c] ordo charitatis exigit, vt quis bono particulari proximi præferat bonum commune. Item vt quis velit bonum proximi, & conſcientiæ, & famæ, & in his magis, velit bonũ conſciẽtię, quã famę quãdo vtrumq; haberi nõ poteſt, & ideò his cõſideratis credo, inquit D. Tho. ꝙ ſi eſſet aliquod peccatũ carnale, vel ſpirituale, ꝙ vergeret in detrimentum multitudinis ſtatim eſt reuelandum cum proponderet bonum commune ordine charitatis, & articulo decimotertio, quolibeti 12. adiicit D. Thomas regulam tenendam circa correctionem fratris nobis tradens, ſcilicet, ꝙ in hoc caſu ſeruanda eſt charitas in reuelãdo via correctionis proximi peccatũ, & quod magis expedit attendatur, & intendatur, emenda & non fiat ex malitia, vt proximus confundatur. Ex qua doctrina liquet, qua ratione ſe gerere debeat religioſus, cum religioſo fratre, quãdo deprehendit eum ſecretò ſepta monaſterij noctu ſaltare, ſi enim ſperat ſe eum per ſecretam correctionem correcturum, tenetur correctionis euangelicæ ordinem ſeruare, niſi periculum ſit in moca. Si autem probabiliter creditur, ꝙ inde ex tali inſultu extra monaſterium, grauis infamiæ ſcandalum conuentui. & ordini paratur, cui aliter occurri melius non poteſt quam prælato reuelando ſtatim eſt crimen ei ſecreto aperiendum, vt patri, vt ſic ſecreto, malo cõmuni imminenti, poſſit obuiare. Quod ſi ſecreto, vt pater tãto malo nequeat occurrere, ratio boni communis exigit, c Thomas quodl. 12. art. 13.

vt id propaletur ei, vt iudici.

Q. 1. ¶ Sed quid de religioso suspecto circa ingressum domus vbi habitat mulier, suæ personæ nota laborans. Respondet Sotus in de detegendo prius est monendus semel, atque iterum, & tertiò, quòd si non emendetur, prius adhibeatur vnus testis: deinde si non emendatur adhibeatur tertius, antequam denuncietur prælato, quia tandem prælato est denuncianda culpa, etiam si non sit mortalis, si sit contra famã & honorem proximi, præuia tamen monitione. Quare ait Sotus si quis intraret domus suspectas, non esset illicò proclamãdus sine præuia monitione, vt est exemplum D. Aug. de oculi petulantia: consilium autem est D. Aug. vt antequã testis inducatur aliquis, per quem possit conuinci crimẽ, reueletur prælato tãquam patri, vt minori iactura emẽdetur, sed hoc D. Aug. consilium est, non præceptum, vt sic possit secretius correctus non innotescere cæteris, scilicet testibus si autem quis extimaret commodius per alium quam per prælatũ posse corrigere fratrẽ, iustè reuelabit prius alteri.[d]

¶ Nec cordata est consideratio eorum qui ignoranter putant se non diffamare proximum, quando secreta illius peccata secretò reuelãt eius amico, quia vnusquisque secundũ Metinam multoties magis optaret peccata sua nota esse tribus, aut quatuor, quã vni grauissimo, & coniunctissimo viro sibi amico. Consonáque videtur hæc Soti sententia doctrinæ D. Tho.[e] ꝙ magis verecundamur si homines honesti, & sapiẽtes, & cõiũcti nobis, & nobiscũ diu versati, & adiutores, etiã à quibus opẽ expectamus peccata nostra dephenderint.

¶ Et tandem concludimus ꝙ si tale peccatum ingressus religiosi in domos suspectas vergat in damnum multitudinis, idest in infamiam publicam conuentus, est reuelandum prælato, quando non aliter posset remedium commodè adhiberi sine detectione tali. Secus si per secretam monitionẽ iam esset correctus, nisi adhuc correctus maneret in periculo verisimili peccandi, vel infamandi ordinem, vel conuentum, & hoc est quòd cautè intellectus voluit significare Ricardus dum dixit etiam per secretam monitionem correctũ fratrem, denunciandum esse prælato, vt obseruetur à recidiuo, nempe quando manet adhuc in periculo & non alias: hæc omnia egregiè Sotus[f] diffusè satis, quæ ego hic ad breuitatem redegi, quia materia est scitu necessaria.

¶ Etiam cum periculo vitæ quis tenetur operam dare, vt illum

d Metina in sua instruct. 5. precepto.

e 22. q. 114. ar. 4.

f Sotus. mẽb. 2. q. 4. de detegendo secreto.

illum eripiat à periculo reuocãdo testimonium, quo cõiecit eum in periculum perdendæ vitæ, peccat insuper iniuriatus, qui non vetuit expressè cognatos suos pro se parantes vindictam sumere de aliquo suo offensore.

CAPVT LXX.

¶ *Super agitatione taurorum.*

QVONIAM super agitatione taurorum & ferarum Pius V. extrauagantem, quæ incipit de salute gregis a dominici ediderat, vbi talem agitationem, videtur damnare sub grauibus pœnis: Nauarrus super hac quęstione olim rogatus, salua sedis apostolicæ censura, eandem sic interpretatur, vt talis extrauagantis prohibitio non procedat, in ea agitatione taurorum, ferarumque: quę exercetur moderate, talique cautela adhibita, vt probabiliter credi possit eam nõ consecutura notabilia nocumenta personalia, puta mortes, vulnera, ossium rupturas, & id genus alia, quia propter hæc vitanda pericula, data est lex. Cessante autem ratione, & fine legis cessat eius dispositio, & quia iuxta limites rationis legis, debet restringi, vel extendi lex, b & quia ex prohemio legis solet causa legis coniici finalis. l. fin. ff. de hære. instit. & c. quia propter. de elect.

¶ Igitur si ea moderatione qua domina Isabella prima regina Catholica permittebat agitari tauros nempe cornuum cuspidibus præcisis, & nimia agitantium temeritate coercita, tutisque refugiis opportunè constitutis: non esset sic agitare tauros peccatum mortale, & hæc satis circunspecta & cauta resolutio est contra Metinã c vbi aliquantulum licentiosè contra prædictã prohibitionẽ Pij V. loquitur absolutè sine limitatione asserens agitationem taurorũ culpa mortali carere, etiam si aliquando ei dantes operam se exponant periculo, quia inquit respublica hos lusus elegit: quo equites exerceantur ad bellũ pro bono communi. Igitur cũ bonum commune præferendum sit particulari, agitare tauros non erit mortale, sed certè cum alia sint commodiora, & minus periculosa præludia belli, quam agitationes istæ taurorum, quibus ad prædictum finem communem se possunt milites exercere, præsertim cum quidam strenuus expertusque dux, asseuerauerit quasi experientia teste huiusmodi agitationem taurorum magis docere fugere hostes quam eos aggredi, non debuisset, tam audacter sine limitatione Metina id affirmare perstante tali Pij V. extrauaganti, vt videtur

a Egloge bullarum & motis propriorũ fol. 89.

b Lex amplia-tur vel restringitur ratione legis duce l. cum pater. §. dulcissimis. ff de legatis 2. & l. adigere. §. quãuis. ff. de iure patronatus c. Sugestum & c. meminimus.

c Metina in instructione cõfess pag. 1. col. 150. §. 18. de Ludis.

videtur in cõtra. vbi Pius V. clericis tam regularibus, quam sæcularibus beneficia ecclesiastica obtinentibus, vel in sacris ordinibus cõstitutis sub excommunicationis pœna, ne eisdem spectaculis intersint prohibet & siquis ibi mortuus fuerit, siue miles sit, siue alia persona congrediendo cum bestiis, vt ecclesiastica careat sepultura decernitur.

CAPVT. LXXI.

¶ De satisfactione agenda pro vita hominis liberi.

SINGVLAREM contra Scotum, & Adrianum, & maiorem, alióśque Theologos puto esse hanc sententiam Nauarri, vbi hic aperte asserit percutientem hominem liberum propter deformitatem ex vulnere relicta, nullatenus teneri ei quicquam recompensare dummodo medicationis expensas ei persoluat, & damna incursa totius vitæ quatenus ex percussione inhabilis effectus est ad lucrifacienda, quæ alias posset lucrari, superaddẽdo, ꝙ neque pro vita hominis liberi occisi quidquam est restituendum, nisi expensas medicaminis & dãnata illata filiis, & hæredibus ex morte iniusta occisi, & quia est contra communem sentẽtiã doctorum non puto eam esse omninò veram, quia est etiã contra Victoriam, & quoniam absurditatem, quam ex sua opinione sequi doctores communiter asserunt, licet eã Nauarrus paruifaciat, non oportet sic dissimulare, scilicet, ꝙ absurdum sit, & stultum putare eum, qui bouem proximi necat, teneri ad restitutionem, non autem qui proximũ ipsum occidit. Nam & leges quas pro sua opinione Nauarrus citat parum puto suæ sententiæ commodare, quoniam l. liber homo. ff. ad legem Aquil. & l. fi. de his qui eiiciũt: vel effundũt parum ad rem faciunt. Prima etenim solum concludit hominem liberum nullo pretio posse extimari At hæc lex solũ concludit, ꝙ quia hominis liberi vita inextimabilis est: non possit fortè pro ea, ad æqualitatem fieri recompẽsatio, quia pellem pro pelle, & omnia quæ habet domo dabit pro anima sua, id est, vita sua, non tamen concludit, ꝙ ideò occisor excusetur à restituendo pro posse, atque hæc videtur sententia aperta D. Tho [a] scilicet, ꝙ non sit necessarium ad salutem restituere, quod ablatum est, quia aliquando impossibile est restituere illud, puta cum aliquis alicui abstulit membrum, vel vitam, respondet, quòd tunc licet non possit recõpensari æquiualens sufficit, quod recompensetur, quod possibile

[a] Thom. 2.2. q. 62. artic. 2. in solut. ad 1 argum.

sibile est sicut de honoribus, qui sunt ad Deum[b] vel parentes patet, vt Philosophus dicit & ideò quando id quod est b Arist. ablatum non est restituibile per aliquod æquale, debet fieri 8. Ethic. recompensatio, qualis possibilis est, vt cum aliquis alicui abstulit membrum debet ei recompẽsare in pecunia, vel in aliquo honore considerata conditione vtriusque personæ secundùm arbitrium boni viri. Cùm ergo hæc sit D. Thom. sententia, & communis non puto, ab ea forte discedendum quidquid dicat Nauarrus. Nam & secunda lex solùm loquitur de deformitate quam causabit ex vulnere qui percussit deiiciens è tecto tegulas, siue intentione vulnerandi transeuntem, quia illa cicatrix sic illata, non fuit ex data opera, nec tam detrimentosa corpori, secundùm fratrem Iosephũ, sed solum nocet decori corporis. Secus est, si quis abstulit vitam, vel membrum abscidit, aut debilitauit, quia tunc in pecunia, vel in alio arbitrio boni viri secundum D. Tho illud restituet. ¶ At verò etiam libenter concedimus, ꝙ si quis culpabiliter tamen deformitatem solam, in seruo alicuius induxisset percutiẽdo illum, tenetur, vt ait Nauarrus dño compẽsare, in eo quod seruus, ideò sibi minus in pretio valet, sicut optimè ait Nauarrus. Sicut etiam si quis liberam puellã fœdasset in facie, eius faciem deformãs, tenetur ei aliquid pro tali deformitate resarcire, quãdo illa deformitas in causa fuit, quod ad suas nuptias maiori dote indigeret, vt mihi videtur. ¶ Igitur secundum Sotum[c] contra Maiorem,[d] c Sotus de & alios & secundùm D. Thom. in his quæ secundùm speciẽ Iustitia reparari nequeunt, restitutio ad arbitrium boni viri est fa- & iure. li. cienda. In hoc autem arbitramento habenda est ratio per- 4. q. 6. ar. sonarum, tam occisi, quàm occidentis, atque hæredum, quia 3. hic magis deseruit prudentium sententia, quam Theologo- d Maior rum scientia: nam si homicida est diuitiis præpotens maior 4. dist. 15. est ei restitutio iniungenda quam si egeret: etsi occisus inuti q. 19. dulis erat suis, minor, quàm si erat eis proficuus. Consideran- bio postreda est etiam qualitas occisi ex vtilitate ipsius, indigentiaq; ma. suorum etiam ex valore, & dignitate personæ, contra Nauarrum, nam qui virum ingenuum, literisve, aut alia ratione insignem occidit ad maiorem multò restitutionem tenetur, quam si personam inferioris ordinis interemisset, & qm̃ persona occisa quando insignis erat, multò pluris erat, quã alia, etiã si nõ reliquerit familiã inopẽ cõtra alios in hoc deceptos dico cũ Soto ꝙ eius hæredib. restitutio est faciẽda.

Pensandus quoque est & etiam occidendi modus, an fuerit per insidias vel fraudem vel notabilem atrocitatẽ occisus.

¶ Hęc igitur omnia sunt pensanda in tali restitutione, dummodo iniurius, hęc omnia possit soluere etiã cũ graui detrimẽto suorum bonorum. Licet verum sit quod propter restitutionẽ hanc in foro conscientię nõ est aliquis, nec etiã in grauem necessitatem inducẽdus. Consideranda quoq; est & illa circunstantia, scilicet, quod occisus poterat citius mori, aut languere, ita non posset familiam sustentare.

¶ Idem prorsus dicendũ est de mutilatione membri, nam qui manum alteri abscidit, tenetur soluere operas medici, & damna cessantesque labores in integrum ad arbitrium tamen sapientum[e] virorum.

e Non debet æstimari pretium huiusmodi læsionum ad libitũ illius qui damnum accipit.

¶ Præter dãna quoque, iniuria mutilati occisi est restauranda non quidem exponendo se bello iusto, vt ait Scotus, contra inimicos ecclesiæ, cui subscribit Adrianus: sed per orationes, & precationes fusas pro occiso, quãuis secundum Sotũ hæc restitutio iniuriæ per orationes, sub iustitiæ obligatione non cadit. Sed tantum sub saluberrimo consilio, quando interfectus indiget.

¶ Igitur hæc nota contra Nauarrum solum obligantẽ occisorem hominis liberi aut eius mutilatorem ad medicationis expensas, & ad stipendia ab ipso lucranda, si vixisset per vitã, & ad expensas funeris, & ad dãna hæredũ restituẽdum sed non pro vita, addentẽ cũ Maioris quod licet magis peccet occisor nobilis, quam artificiis mechanici, tamen magis tenetur restituere occisor mœchanici, quã nobilis: quod tamen contra Sotũ & contra veritatẽ esse censeo, si omnia alia sint paria. Vnde ad maiorem, vel minorem indicendam super hoc restitutionem prædicta regula cum omnibus suis circunstantiis circunstantionata est obseruanda.

¶ Itaq; nostra sententia à sententia Nauarri in hoc planè differt in hoc casu, quod secundùm Nauar. si liber homo occidatur qui suis hæredibus nihil adferebat emolumenti, vel lucri, vel eius mors nihil intulit dãni, quia forte filios & vxorẽ leuauit, eius mors ab onere eũ curãdi, vel sustẽtandi: tũc eius occisor tali vxori, & filiis pro tali occisione, nihil tenetur recõpẽsare: quia pro eius defuncti vita nihil eis debet: quia vita hominis est inappreciabilis. Hanc opinionẽ ego existimo parũ tutam & falsam, atq; ideo oppositã communem esse nobis tenendam censeo cum D. Thom.

De

CAPVT LXXII.

¶ *De restitutione occisionis, & quibus est facienda.*

AT quibus restitutio occisionis iniustè occisi sit facienda restat quærendum. De qua quæstione Mercatus [a] ait, quod non est tam constans quid sit dicendnm, sed tamẽ ipse censet satisfactionem pro vita occisi solùm esse faciendam parentibus, & filiis. Quia debitum hoc nõ est reale, sed personale. Quare filiis tantum, & parentibus facienda est, qui repræsentant personam occisi: quippe in naturali bus reputabantur tantum vnum cum mortuo, & quidẽ sententia hæc satis firmo nititur fundamento, & rationabilis est, cui accedit Sotus[b] & frater Iosephus in suis floribus, & ideo circa restitutionẽ vitæ tantum. i. pro vita solum, hac senrentiam censeo auscultandã, quia vita patris est aliquid filij, & filius est veluti quædã pars de substantia patris, quare restitutio pro vita defuncti quæ quodammodo erat sua, illis debetur, etiam si ex morte tali nulla pertulerint dãna.

a Mercatus lib. de tractibus c. 6. de restitut. homicidæ fol. 181.

b Homo est quoddam bonũ non solum suum sed vxoris & proliũ & parẽtum. Qõ. 1.

19 ¶ Sed quid de dãnis incursis, aut lucris impeditis ex morte occisi, quibus sit restitutio facienda, & quidem Sotus de iustitia & iure contra Scotũ, & Adrianum, & Nauarrũ dicentes etiã ꝙ cognatis occisi, & non solùm parentibus, & filiis quæcunq; iactura est resarcienda, quam ratione illius necis perpessi sunt ait hanc tẽperandam esse sententiam, scilicet, ꝙ de necessitate iustitiæ solùm facienda est restitutio pro substentatione vxori, & marito, parẽtibus, & filiis, quia hos tenebatur pater substẽtare si egerent, ideo in hoc succedũt in ius defuncti. Alij verò sunt solùm hæredes ab intestato, qui tamẽ nõ sunt necessarij, vt fratres, & inferiores cognati, ideo his de rigore iustitiæ nõ tenetur homicida, licet defunctus illos aleret, quia id faciebat ex liberalitate. Alioquin deberet, & homicida alere amicos defuncti, eiúsq; famulos, & quoscunque in domũ receperat, & quidem rationabilis est hæc limitatio Soti, sed quatenus excludit fratres dubia esse videtur: nam secundum Mercatum fratres defuncti, quia res propria videntur esse defuncti illis restitutio facienda est sicut propriis filiis, & parentibus, quod ego non credo, sed potius existimo in hoc casu distinguendũ: nam si defunctus per iustitiã, his fratribus iussus erat suppeditare alimẽta, quę propter mortis fratris amiserunt, tenebitur tũc homicida de iustitia pro his alimẽtis aliquid recõpensare,

& in hoc Mereatus bene ait. At si ex liberalitate tantum defunctus huiusmodi fratres alebat in hoc casu verum habet sententia Soti. s. quòd tunc istis fratribus nihil de iustitia est restituendum.

¶ Homicida, vel latro, vel aliquis alius, quē iudex puniuit ob sua crimina, cōtra aliquam partem commissa, vltra talem pœnam etiam si sit mortis, tenetur ad soluendum damnum quòd parti intulit, quia lex naturalis, & diuina, tales obligat ad cōpensandum damnum, antequam à iudice pœna plectantur, quàm opinionem, quia res est quotidiana, & à paucis declarata: sic limitat Nauarrus, scilicet, quòd vera est, nisi quando pars læsa vellet, vt delinquens per pœnam corporalem non solùm reipublicæ, sed sibi etiam satisfaceret contra olim meū magistrum, sed hanc Nauarri sententiam sic limitatam credo veram, & ideo hæres suspensi in patibulo propter delictum, tenetur parti lęsæ resarcire damnum. Credo tamen filij nobilissimæ progeniei licet expectant summopere vindictam occisoris pro morte patris, tamen aliquid recipere pro iactura vitæ patris dedignantur: indignum valde id esse censentes: quia videntur sibi venalem fecisse sanguinem patris & quasi pretium pro ea capere, sed alij non tantum suæ extimationi cauentes bene cupiunt, sibi resarciri quodcunque damnum. Quare secūdum Sotum loco citato, non solùm parentes, & filij, sed etiam fratres, & reliqui agnati, quia ius habent agendi de iniuria: solent pro ea remittenda, & pro non accusando pretium pecuniæ licitè recipere, non tamen quòd pro damno dato, scilicet, pro morte defuncti fratribus, & agnatis inferioribus quicquam debeatur.

¶ Qui debitum modum defensionis iustè excedit, saltem si culpa ex cæsus lætalis existat: tantæ restitutioni est obnoxius secundum Nauarrum contra alios, ac si voluntariè occidisset. Licet minus peccarit cōtra Sotum. Quia hæc mors non solùm est iniusta ex ipsa intentione, sed ex ipso opere exteriori, secus si occidat quis in bello iusto ex iniquo tamen animo: quia tunc licet intentio sit mala, tamen opus exterius materialiter iustum est.

¶ Adde quòd qui ex intimiditate, vel audacia temeraria se exponit periculo mortis, peccat mortaliter. Cæterùm ex hoc non sequitur contra fratrem Vincētium Iustinianum, quòd latro furando peccet duplici peccato. Quia primus, directè,

directè, & per se exponit periculo vitæ, dum ex intimiditate id facit, latro autem nec directè, & per se: sed solum per accidens: quod non diuersificat speciem, neq; multiplicat speciem peccati, se tali periculo exponit Secus est si latro ne iudicaretur à sociis timidus, aggrederetur furtum quia tunc peccaret duplici peccato & furti, & periculi mortis.

¶ Satis insuper ingeniosa est illa distinctio Nauarri, qua studuit ad concordiam reducere Caietanum & fratrē Vincentium Iustinianū. Nam Caietanus in summa verbo duellum damnat milites tēpore belli acceptantes singularia certamina. At prædictus frater Vincentius visus est de hoc dubitasse, sed optimè distinguit Nauarrus, nam si acceptēt talia particularia certamina non causa ostentationis vanæ, sed gratia commodandi Victoriæ respectu principali, non peccant mortaliter sic acceptando, & in hoc sensu vera est sententia fratris Vincentij. Si autem acceptent solo intuitu ostentandi vires, & gloriæ vanæ, peccant acceptantes: & in hoc sensu vera est sententia Caietani.

CAPVT LXXIII.

¶ *De fornicatione vitanda & de speciebus luxuriæ.*

HÆRESIS est affirmare simplicem fornicationē esse licitam. [a] quia secundum Diuum Thomam. 2. 2. talis fornicatio quæ est copula soluti cū soluta, peccatū mortale est, quia per eam impeditur bona educatio prolis, tā in moribus, quàm in spiritualibus, quod est contra charitatem debitam proli in re graui. Nec ignorantia ab hoc excusat, nisi fortè secūdum Victoriam in paganis postquam peruenerūt ad vsum rationis per breue tempus. Nam post hoc, lumen naturale potens est talē ignorantiam expellere, sicut etiam existimantes non esse peccatū rem habere cū publicis meretricibus, ignorantia inuincibili non excusantur. Quia est ignorātia iuris naturalis, & diuini adeò manifesti, quare nec mortis metus, aut pudor vociferandi, neq; timor infamię in fœmina, quæ secundum suam extimationem sequeretur, ab culpa fornicationis excusat, quia consensus licet coactus in fornicariam copulam, sufficit ad mortale ¶ Excusat tamen in hoc casu vis absoluta, si consensus in actum, vel delectationem non interueniat. Nec in hoc casu vi absoluta, coacta

a *Concil. Vien. clc. ad nostrū. de hæret. Guido Carm. de errore Græcorū. Martinus de magist. l. de temperantia. q. 2. Alph. Tit. cōtra hæres.*

coacta tenetur manuum iniectione irata, vel clamore se defendere dum mors alias si clamet sibi intentatur, quia tunc non tenetur suis mēbris resistere, dum sceleri nō se accommodet secundum Sotum, & Nauarrum quamuis Nauarrus credat ꝙ difficile sit factu,ꝙ sit honesta & sic non resistat.

¶ Dominus signanter in materia furti, & luxuriæ vetuit propositum, & desiderium, dicens. Non concupisces rem alienam,aut vxorem proximi tui,eo ꝙ in his materiis delectatio,quæ ex sola cogitatione nascitur, est quoddam apparens bonum,adsui desiderium inuitans secundum D.Tho.[b]

b 1.2. q. 100.art. 5.

¶ Præterea species cogitationum, & operum & delectationum luxuriæ hæ sunt.s.fornicatio soluti cum soluta:quę dicitur fornicatio simplex. Secunda adulterium cum aliena coniuge,vel cum alieno viro. Tertia incestus qui contingit cum consanguineis,vel affinibus,quia debetur cognatis reuerentia secundum D.Thomam,& quia alias si coitus inter cognatos liceret, daretur nimia occasio commixtionis Venereæ,& quia exinde minueretur multiplicatio amicorum: dum nuptias inter extraneos non contraherent, sed secum. Ad hanc speciem incestus reducitur, quando alter est religiosus professus: aut ordine sacro insignitus, aut si ambo sunt cognatione spirituali coniuncti[c] aut si peccatum carnis fuit commissum in loco sacro.

c Cap.fin. 30.q.1. d 2. 2. q. 134.ar.6. Scotus & Rich.l.4. d. 15. Ang.ver. stuprum

¶ Quarta species est stuprum quando fœmina est virgo & coit:est enim peccatum speciale ratione fractionis sigilli virginalis,vt docet D. Thom.[d] non sufficit autē quoad hoc vt vir sit virgo,vt notauit eius commentator artic. 6. quare Sotus ait, quòd vir virgo cum primum prima vice cognouit fœminam,quia virginitatis amittit aureolam,consilium est in confessione istam circunstantiam explicet: licet non sit necessarium.Atque secundum D.Tho.2.2.q.1 5 stuprum est propriè cum ea virgine,quæ est sub cura parentum, quia iniuria fit patri, & quia ipsa per hoc præparatur ad meretricium.

Syluest. verb.luxuria.De adulterijs cap.1.Panorm. ibi. e 36.q.2. c, Raptores.C.l.si quis non dicā. Isidorus.l.5. Ethymol. cap. 24. f Concil. Trid. Seß. 24.c.6.

¶ At quinta species luxuriæ est raptus, quando fit violētia virgini, vel viduæ,quo ad copulam:& præsertim quando virgo contra voluntatem patris,vel ipsius, extrahitur à domo,causa copulę, quamuis id fiat ad ducēdam eam in vxorem post habitam copulam:& etiam vt dixi quando violenter extorquetur copula,siue sit virgo, vel non[e] lataque est nunc excommunicatio à Concilio Tridentino[f] contra raptores

ptores prohibenturq; tales raptas posse ducere vxores, nisi ipse separatæ prius & in sua libertate positæ, liberè consenserint. Communiusque tenetur secundum ius Canonicum contra ius ciuile, quòd raptor virginum, si confugiat ad ecclesiam, gaudet immunitate ecclesiæ.

¶ Sexta species luxuriæ est peccatum contra naturam cuius 4. sunt species. Prima enim eius species est mollities, siue immunditia, quæ est pollutio alicuius se polluentis secum, sine concubitu vllo procurata. At secunda species est bestialitas quando cum re alterius speciei quis coit.

¶ Tertia verò est Sodomia quæ est concubitus ad sexum indebitum, vt masculi cum masculo, fœminæque cum fœmina. ¶ Quartus modus est seu species quando inter virum & fœminam non seruatur naturalis modus concumbendi, vel coëundi, quantum ad instrumentum debitum, vel quantum ad alios monstruosos coitus inter se repugnantes ordini naturali, per quos inter fœminam, & virum sic coëuntes impeditur generatio. Et hæc planè sunt celebratiores species luxuriæ & si quæ sunt aliæ, reducuntur ad has, sicut luxuria cum religiosa, ad speciem adulterij, & incestus quodammodo reducitur, nam religiosa sponsa est nostri spiritualis patris. i. Dei.

¶ Insuper aliquod est sacrilegium, quod etiam est species luxuriæ: vt cum per seminis effusionem illicitam, & in vigilia violatur locus sacer. Sicut etiam aliqua species luxuriæ est sacrilegium, vt cum habetur res ꝟ cum moniali vel religioso, vel initiato sacris. Vnde sacrilega est copula etiam inter coniuges quando quia fit in loco sacro est illicita, per eamq; violatur ecclesia: quando talis copula inter coniuges in ecclesia fuit publica, nec dubitatur tunc esse peccatũ mortale. Secus dum est secreta, & ne contemptu loci fit, nam tunc an sit mortalis culpa ambigitur inter doctores, præsertim quãdo non tantum causa voluptatis fit: sed causa vel in se, vel in alio vitandæ fornicationis. Deberent ergo secundum Sotum coniuges dum maritus ob delicta confugit ad ecclesiã ibique ideo manent non in ecclesia, sed in adiacentib. turribus, vel cameris habitare extra corpus ecclesiæ. At qui secũdùm Nauarrum summa Hispanica quãdo per synodales, vel aliter Episcopi reseruant sibi peccatũ sacrilegij: non intelliguntur per hoc sibi reseruare coitũ cum moniali, aut religioso, aut cum initiato ordinibus sacris nisi expresserint.

g *Thom. 2. 2. q. 154. art. 10. Alex. Alens. l. 3. 6. præcept.*

¶ Ad

Q. 1. ¶ Ad quæstionem verò de qua Nauarrus hic dicitur interrogatus, dicitur, ꝙ monasterium, vel dormitorium religiosorum non sunt loca ita sacra, vt in eis commissum peccatū carnis sit sacrilegium. Quoniā hæc loca sunt de quarta specie rerum sacrarum. Sicut nec etiam per seminationē supra tectum ecclesiæ, aut intra loca subterranea intra corpus ecclesiæ, non violatur ecclesia, sicut neque etiā per violationem eius cœmeterij etiam contingui. Bene tamen si violetur ecclesia, violatur cœmeterium, quod est contiguum ad illam, quia est accessorium ad illam.

¶ Præterea accedit ad prædicta ꝙ peccat monialis, quæ cum esset sæcularis ante professionem fornicata e… occultè, si post suscipit velum consecrationis absque dispensatione, vel alia honesta cautela. Ita Syluester verbo consecratio virginum, & idem de ea quæ voluntariè se polluit, ob ꝙ fortsitan paucæ grandiorū sine cautela licitè consecrari possunt.

¶ Deinum circa hoc præceptum de nō fornicando satius est contra Angelum, & alios confessor percunctetur omnia quæ pertinent ad ipsum, & ad 10. præceptum coniunctim quàm diuisim.

¶ Ex prædictis consequenter illucescit ꝙ species luxuriæ sunt explicandæ in confessione, & cum quibus personis in communi vt confessarius noscat, an fornicatio simplex fuerit, an raptus, stuprū, vel incestus, vel adulterium. ¶ Tantum vero peccat quis cum vna eademq; persona decies copulam habendo, quātum peccaret: si eam cum diuersis 10. eiusdem status personis, copulā habuisset. Quare cum quis cum decē solutis mulieribus fornicatus est satis est in confessione se dixisse decies fornicatus sum, licet non exprimat an cū vna sola, vel cum pluribus: nisi forsitan aliquā non parata solicitando induxit, quia hæc species scandali, & inductionis secundum Sotum explicanda est, & hoc est securius quidquid dixerint alij & Caietanus.

¶ Ad hæc peccatum mollitiei constat esse mortale. Nam secundum Paulum [h] molles regnum Dei non possidebunt. Et licet mollities fiat peccatum grauius, quando cū alterius opera contingit, propter participationē in alterius peccato, nō tamen ideò fit alterius speciei, nisi copula sodomitica accedat, & nisi quādo inter procurandā mollitiē accederet alicuius personæ memoria, vel voluntas qua cū, tunc vellet se polluens, coire. Atque cū pœna mortis, & ignis in Hispania imposi-

h *Paulus. 1. ad Corinth. 5. Lyra. 1. Cor. 6. Caiet. 2. 2. q. 154. Nau. Mā. Conf. cap. 16. nu. 6.*

imposita sit per legem, nixum facienti ad coëundum sodomiticè: licet impeditus opus non consummauerit: hæc eadẽ lex secundum Antonium Gomez [i] locum habet etiam in mulieribus, quando coëunt inter se non simpliciter fricando: sed imponendo aliquod instrumentum materiale, puta ligneũ, vel vitreum, vt coëant. Vbi refert quasdam moniales sic coëuntes inter se fuisse combustas, quando vero simplex fricatio solum interuenit, debent secundum ipsum puniri citra mortem. Ita in ciuitate Granatensi in facti cõtingentia fuit iudicatum. Quæ opinio tanquam mitior Iulio Claro satis placet, ꝙ libuit hic interserere: vt qui legunt possint hinc has impudicas deterrere mulieres, estq; per legem his sodomiticis imposita ipso facto confiscatio bonorum.

i Anton. Gomez. super. l. 8. Taurinũ. 34.

¶ Verùm licet pollutio procurata mortalis culpa sit, tamen si ex audientia confessionum confessori, vel ex lectione ad prædicandum prædicatori, pollutio consequatur, licet possit eam vitare, ab his exercitiis abstinendo, dum nõ consentiant in huiusmodi pollutionem: nec periculum probabile consentiendi sibi pareat: non tenentur ab his sanctis exercitiis abstinere, ideò non peccant Secus si periculũ probabile cõnsentiendi immineret: quia tunc habita ista experientia, etiam præcepto instigante eos prælati adhæc exercitia non tenerentur talia exercitia, cũm tali probabili periculo subire. Quia secundum Diuum Thomam vt superius diximus contra Sotum periculis spiritualibus probabilibus [k] se exponere valdè vituperabile est, etiam si sit pro vita saluanda spirituali proximi. Quia secundum Dominum quid prodest homini, si totum mundum lucretur. Et quia secundum Sotum ille qui turbulentis corruptus est affectibus, cum periculo ruendi in mortale, probabiliter non tenetur acceptare Episcopatum, etiam superiore præcipiente. Nam & prælatus suæ propriæ ouis debet curam gerere, nec eam probabilibus periculis spiritualibus exponere.

k D. Tho. 3. part. q. 80. Turre cremat. dist. 6. ca. Testamẽtũ & ca. Pensandũ Caieta. l. 17. quæs. q. 16. & in summ. vers. Pollutio. Nau. d. 7. ca. si quis autem.

¶ Hinc etiam est quod secundum Metinam in instructione sua confessorum quod notatu ipse dignum censet homines spirituales, qui honestè [k] conuersantur cum mulieribus, cum quibus, dum interdum loquuntur, patiuntur in carne propria quasdam titillationes, & destillationes humiditatũ inuoluntariè, non peccant mortaliter, neque tenentur ideò abstinere à talibus honestis conuersationibus: si nihil aliud

inter-

interueniat. Quia regula generalis hic stabilitur, quòd si causa pollutionis est peccatum mortale,& ipsa quoque pollutio inde sequuta culpa mortalis erit,sin autem fuerit causa eius venialis:ipsa autem culpa tantum venialis erit.

CAPVT LXXIIII.

¶ *De pollutione contingenti in somnis aut aliter.*

Qō. 1. IAM hic illa occurrit quæstio solutu nō facilis vtrū liceat complacere de pollutione contingenti in somno nō propter se, sed ob vitationem morbi,vel exonerationem naturæ inde subsequutā, vel an liceat alicui cupere, vt sibi dormienti,quo leuetur natura, cōtingat pollutio per solā viam naturalem,nullam ad id causam præbendo, cui satisfacere inter tam varias opiniones grauium doctorum non ita est in promptu,quia hic Nauarrus, & Caietanus [a] tenent partē affirmatiuam ꝙ licet ita cupere, & ita complacere ea ratione,sub qua quæstio proponitur. Cuius potissima ratio est, quia talis pollutio naturaliter contingens in somno ex se peccatum non est,& malus non apponitur finis, sed bonus quo leuetur à grauedine, & morbo natura. Quare ergo illā cupere,vel de illa complacere, hoc fine erit peccatum mortale.Quod si de præterita in somno naturaliter contingenti pollutione,licet complacere ob talem finem quare ob eundem finem non licebit futuram per viam naturalem, contingentem desiderare.

¶ Cæterùm Sotus, & frater Antonius Cordubensis [b] & Sotus & Adrianus & Metina in sua instructione tenent negatiuam asserentes non licere complacere de tali naturali pollutione in somnis,neque eam hoc fine desiderare, vt leuetur natura. Huius opinionis quam loco citato Corduba tanquam magis probabilem,& veram eligit, potissima ratio est illa regula communis doctorum,scilicet,quod quando actio ob ignorantiam, vel ob aliam quamuis causam à culpa excusatur, consensus in illam actionem nō est licitus nisi simul cum consensu,eadem causa excusans præsentialiter concurrat.Cùm ergo quādo iste complacet de pollutione naturali in somno, tunc nō cōcurrat præsentialiter somnus qui est causa excusans : sequitur quod talis complacentia nō excusatur à culpa,licet concurrat bonus finis, & quia vt

a Hæc est scholastica opinio. Caiet. 22. q.154.ar. 5 Syluest. verb.pollutio. Anton 3. part. 6. ca.5.

b Cord.in suo quest. li.2.q.30.

c Sotus in 4.dis.12. q.1.ar.7.

d Adrian. in 4.q. 4. de Eucharistia. & 10.quodl. art.2.

vt Metina ait si de pollutione in somnis liceret complacere,quia nō est peccatum in se:sequitur liceret complacere de trucidatione, qua taurus trucidauit puerū,quia ista trucidatio non est peccatum tunc in se,& sequitur,secundum Cordubam liceret complacere de fornicatione naturaliter contingenti in somno , quæ bona sunt argumenta consequens est falsum,ergo & antecedens.

¶ At quamuis istam opinionem,propter prædictas rationes reputem probabiliorem (licet suarum rationum mihi occurrat solutio)tamen sub eadem censura sub qua Nauarrus eam asserit affirmatiuam eius opinionem probabilē esse censeō , nec damnandam: si loquamur de complacentia in pollutionē nocturnam ob bonum finem , quia pollutio nocturna non est actus humanus ex se nec actus hominis, sicut nec sudor, aut fluxus sanguinis naturalis, quia est actus potētiæ vegetatiuæ:quæ quia vt ait sanctus Thomas, non subditur rationis imperio, rationis culpa ex se carere potest.Ideò ob finem bonum de pollutione cōtingenti via naturali, quis cōplacere potest.At verò fornicatio , & homicidiū, etiāsi sint per ignorantiā ,vel per somnum excusata,non licet de illis ob finem aliquē cōplacere. Quia suò genere difformes sunt rectæ rationi Ideò ex se mali sunt atque prohibiti actus,quia ex se illiciti , & quia ex se sunt impotentia rationali, & potentiæ executiuæ ,& voluntati subiecti Ideò per ignorantiam vel violentiam,non possunt à sua malitia expoliari. Atq; ideò licet de pollutione naturali, vel in somnis probabile sit, quod quis ob bonum finem,& non absolutè possit complacere: tamen de homicidio,vel fornicatione in somnis,non licet ob aliquā etiam honestam causam,complacentiam captare.Atque tandem omnes cōueniunt, quod nullum istorum nec pollutionem naturalem in somnis,seù homicidium , vel fornicationem in somnis,vllatenus licet procurare.

¶ At verò liceat se ob sanitatem vino inebriare.Respōdeo dum certum esset inde sanitatis,& vitæ remedium , & vbi aliud remedium non suppeteret,liceret quidem secundū Caieta.Cuius opinio est probabilis,sicut secūdùm Sotū hac ratione ad vxorem accedere,nullum esset,nec veniale peccatū:si certum esset hoc esse remedium certissimū,nec aliud superesset, sed hoc nusquam potest tā certò cōstare. Qō.1.

¶ Addimus non esse peccatū mortale comedere nimis,

aut calida edere edulia: ex quibus pollutio solita est euenire, dum non eo fine quis ea comedat: vt pollutio eueniat. ¶ Et quamuis pollutionem in somnis iam ex se dixerimus non esse peccatum, tamen in sua causa si mortalis sit, mortalis esse potest. Et si venialis fuit, venialis erit. ¶ Si quis anté taliter sedens equitaret, aut ea corporis parte, se somno daret: vt eueniret pollutio, aut ideò ouis vesceretur, vel potũ aquę frigidę potaret, peccatũ esset mortale. Quia talis causæ prauæ vsus esset via ex intentione ad executionẽ peccati, Sicut percussio sagittæ ex eius culpabili eiectione. Secus est si ista faceret nihil tale intendens, tunc pollutio inde sequens non esset mortale: quia neque istas causas de se non malas tenetur cauere.

¶ Accedit ad hoc, quod nõ est mortalis pollutio incœpta in somno etiã si post excitationẽ finiatur secundũ Nauarrum, dummodo non adsit cõsensus deliberatus in illã. Et etiam secundùm Sotum in 4. ad sedendas conscientias scrupulosorum si sine complacentia illius postquam est decisa, sinatur suum cursum peragere: nec tales curent eã retinere: causa alleuiãdæ naturæ vel morbi vitandi id permittendo non est mortale, quamuis argumentum, valdè timoratæ & bonę conscićtię sit tunc repẽte cursui obstare. Quia in repeptinis cognoscitur habitus tam bonus quam malus.

¶ Imò si contingat semiexcitato pollutio ante plenam suscitationẽ non erit talis pollutio mortalis. Quia nõ contingit sine iudicio integro perpetrari peccatum mortale.

¶ Præter hæc peccat mortaliter plenè expergefactus, si deliberatè complaceat de pollutione sibi inter dormiẽdum accidẽri, ob delectationem carnalem quam inde percepit. Secus si pręterita pollutio eum iubet, aut futurã in somnis cupit ad tentationes carnis sedendas, non procurando, vt eueniat, quia tunc secundùm probabilẽ opinionẽ Caietani, D Antonini, Syluestri, & Nauarri nõ erit peccatum, sed secundùm probabiliorem Cordubæ, Adriani, Metinæ & Soti id non caret peccato.

¶ Cùm tentationem carnis D. Thomas peccatũ esse dixerit, Corduba in suo quæstionario illum non intelligens illi aduersatur, quia D. Thomas intelligit esse peccatum ad minus veniale. Cùm talis tẽtatio est motus secũdò primus, idest, aliqualiter (licet non plene) deliberatus, vel secundùm Metin. D. Thomas id ideò dixit, quia tentatio carnis de se

est

est dissona rationi ideò de se est peccatū, nisi per subreptionem vel indeliberationem excusetur. ¶ Neque ab aliquali culpa abest idemmet Corduba dum in quæstionario asserit, opinionem Martini de temperantia in aliquo casu esse probabilem, quòd consensus in delectationē solam carnis non sit mortale, neque explicat in quo casu. Quia hoc est præbere ansam ignorantibus. Nec sat est dixisse vt dixit, quod opposita opinio sit verior & communior, & prędicāda. Quia non solùm puto eam esse veriorem, sed verissimā: atque ideò non esse tutum opinionem Martini oppositam dicere esse probabilem, nec in aliquo casu, maximè nō assignādo casum: sicut re vera nō est assignabilis, nisi talis cōsensus deliberatus in delectationem solam carnis de per se fortè in aliquo non satis adulto excusetur per ignorātiam.

¶ Vnde infertur, quod motus sensualitatis deliberati, de mortali obiecto, quatenus placent voluntati, sunt mortales etiā si contingant sine voluntate [e] consummandi exterius opus, est Syluestri contra Ricardum. Quam sententiam videtur cōfirmare Nauarrus, dum ait consensum in delectationem, quæ oritur ex turpi cogitatu in appetitu sensitiuo, deliberatè fruendo, & consentiendo in illam peccatum esse mortale ¶ Ac perinde, etiam mortalis est talis cōsensus in talem delectationem carnalem, & sensualem, etiam si talis consensus sit tacitus & non illi repugnans, quando per talē delectationem quis aduertenter videt se duci in periculū probabile consentiendi, si non nitatur expellere. Secus est quando abest istud periculum probabile, & est iusta causa, excusans ab expellēdo illam. Suntque huiusmodi delectationes eiusdem speciei, cum actibus cogitatis.

e Delectatio luxuriæ etiam absque cōsensu in peccatum mortale est. Caietan. tom. 2. de delectatione morosa c. 1. & 2. Nauarrus cap. 16.

¶ Sed ne aliquis hæsitet in quo sensu de delectatione loquamur sensuali, libet hic cū sancto Thoma distinguere quando quæritur an consensus in delectationem sit peccatū mortale, distingo, aut talis cōsensus est in delectationem quę sumitur de cogitatione speculatiua fornicationis vt cum prædicator ista carnalia gaudet speculari, vt eorum malitia plenius intellecta, in suggesto cōtra ea proclamet, & tunc non est peccatum. ¶ Imò si quis de miris modis & inuētionibus fornicandi speculetur sola quadam nouitate, & curiositate intelligēdi hos modos adductos, nō erit mortale. Dummodo inde aduertenter non videat se duci (quia fragilis est) in periculū ꝓbabile cōsentiēdi in delectationē

Qō. 1.

carnis sensualem, vel in opus exterius carnale.

¶ Atsi consensus sit in delectationem de cogitatione rei venereæ non speculatiua, sed practica, quia tunc talis consensus, insinuat voluntatem per affectum in tale venereum opus in eiusque delectationem inclinatam, erit planè talis consensus in delectationem huiusmodi, culpa mortalis etiamsi absit voluntas opus consummandi.

CAPVT LXXV.

¶ *De complacentia in delectatione carnis, licita, vel non.*

IAM ex prædictis pullulant hic mille quæstiones de quarum aliquibus, quia difficiles sunt, parum conuenit inter doctores. ¶ Et primò quæritur an alicui licitum sit cõplacere de copula carnali, quàm habiturus esset cũ aliqua fœmina, sub hac conditione si esset vxor sua, ad quam quæstionem respondet Caiet. [a] cum quo conueniũt in hoc casu cõmuniter omnes doctores, scilicet, quòd licet hæc voluntas mala non sit, scilicet, vellẽ habere rem cum fœmina hac si esset vxor mea: tamen delectatio præsentialis de tali copula habenda, illicita est. Quia licet volũtas illa, quia cõditionalis est, nihil ponat in esse, ac propterea mala nõ sit: tamẽ prædicta delectatio quæ præsentialiter habetur ex tali cogitatione, & volitione orta, quæ absoluta & nõ conditionalis delectatio est, ideò mortaliter mala est.

a Caiet. in 2. tomo de delectatione morosa.

Qõ. 1. ¶ Sed maius dubium hic premit, an mortale sit delectari de actu futuro, vt de actu cum vxore, quam sperat ducere, id est, de actu quẽ habiturus est cũ illa, quando facta fuerit sibi vxor, & certè de hac quæstione non satis constat quid sit dicendum. Nauarrus hic istam delectationem damnat. Quia putat esse hanc delectationem absolutã ex volitione conditionata ortã, sicut illa de qua in priori quæstione At verò Metina in sua 12. apertè docet licitam esse talem delectationem, de actu futuro, quando talis fuerit vxor sua. Neque ratio qua hanc suam sententiam fulcit, est contemnẽda. sed satis apparens, quia cum ista volitio sit licita, quia eius obiectum non est illicitum, scilicet, velle habere rẽ cũ aliqua pro tempore, quo iam sibi facta sit vxor sicut licitũ est etiam velle habere rem cũ vxore iam propria, quia obiectum est bonũ, ergo si talis volitio bona est, quare delectatio, quæ inde sequitur naturaliter mala erit nõ ergo tenetur eam habens vitare: ita Metina. Quàm opinionẽ ipse ait

ait fuisse Victoriæ, nam Caietanus & Syluester de hoc inquit, nihil meminere, ecce cōtrouersiam vbi mallem certè me esse b discipulum, quàm doctorem: sed videor mihi eos tandē aliqualiter posse ad concordiam reducere. Quia sententiam Nauarri veram esse iudico primò quando ideò talis imaginaretur, & vellet imaginari talem fœminam, vel fœminæ copulam habendam cum illa quando facta sit sibi postea vxor hac ratione, & animo, quia impræsentiarum eam cupit delectationē capere & talis delectatio sic quippe quæ ex tali volitione licita principaliter est intenta, est culpa mortalis. Et in hoc conuenit etiam Metina, conuenítque Syluester dicentes quòd non licet viduæ imaginari virum vt præsentem iam mortuum, hac intentione vt inde delectetur, ergo nec licet imaginari, vel velle copulam fœminæ quando facta iam sit sibi vxor eo animo principaliter, vt inde sibi voluptatem carnalem capiat.

b Authorus modestia in malorū suorū scrutinandis controuersiis.

¶ Secundò vera est sententia Nauarri, etiā quando quis talem volitionem habens aduerteret, ex delectatione inde subsequuta semper trahi in cōsensum alicuius peccati mortalis, scilicet, se polluendi, vel illam fœminā ante matrimonium cum illa, ad copulam solicitandi. Quæ quidem pericula in corruptis, & deprauatis apta nata sunt sequi.

¶ Tertiò, habet verum moraliter loquendo, quicquid sit metaphysicè in hominibus perditis, & carnalibus prędictas volitiones & imaginationes habētibus. Nā quādo sic imaginantur, sicq; volūt. s. volo istā cognoscere, quādo sit vxor mea timendū est illis: ꝙ sic velint & imaginētur: quia practicè summopere sunt affecti delectationibus carnalibus quas inde cupiunt sumere. Et huic sentētiæ Nauarri suffragatur timor ille, quē timoratæ cōscientiæ personæ solēt cōcipere quando titillationem talium delectationū, in se percipiunt, quia illico saltagunt illas intercidere.

¶ Ad sentētiā Metinæ speculatiuè loquendo dico quòd locū habet ipsa in aliquibus viris nō tam perditis: & etiam practicè locū habere potest in personis timoratę cōsciētię, quarum intentio in his principaliter nō tendit ad malum: nā si hi bona fide, sanaq; mēte has volitiones licitas habē̄, scilicet volo cognoscere talem, quando facta sit vxor mea etiam si aduertant delectationem pręsentē sequi, dum eam non acceptent nec prędictū periculū sequatur, non tenentur, postquam naturaliter ex licita volitione sequitur, talē

delectationẽ repellere: nam & Caietanus ait plerique consentiunt ꝙ nõ tenetur quis cessante periculo consensus, molestas commotiones sensuales carnis repellere: sed potest eas pati, quãdo difficiles sibi sunt ad repellendũ, dũ caueat sibi ne ex complacentia illarum velit eas in se permittere. Secùs si quia securus est à ruina eas à se propulsare negligit, quia nihili eas facit, ideò eas permittit.

¶ Hinc perspicuum euadit quid sit dicẽdũ ad eas quæstiones, quæ de vidua delectante se de copula cum viro ante habita, & de vxorata in absentia viri de memoria copulę cum ipso se delectante tractatur. Atque de vi sua Nauarrus hic ait Caietani esse sententiã cui subscribit opinio communis, ꝙ non licet viduæ in præsenti delectationẽ sensualẽ habere ex memoria copulæ præteritæ cum viro defuncto. Idemque censet dicendum ob easdem rationes de coniuge cui ex recordatione copulę licitę præteritę aut futurę coniugis absentis delectatio, aut cõmotio sensualis carnis nascitur, quia illicita est talis delectatio, & quidẽ communis scrupulus honestarũ coniugatarum, huic opinioni Nauarri fauet, quia huiusmodi delectationes dũ in se persentiũt contendũt propellere, quasi instigante conscientia, & si in eis immoratæ fuerint, in confessione se solẽt de his accusare, quamuis dicat Nauarrus, ꝙ hoc coniugata quantũ ipse sciat, nemo expresſit. Et miror viros istos Nauarrũ, & Metinam cum super quæstione de vidua sic se delectãte contrarias sentẽtias teneãt, pro sua sentẽtia Caietanũ auctorẽ citare. At vera resolutio eos cõcordãs est supradicta. s. ꝙ tã coniugatis, quàm viduis, non licet hoc fine sic se delectãdi in præsenti, de talibus copulis, etiã licitis recordari sicut neque recordari virorũ præsentiã, vt delectẽtur, sed si aliquãdo præter istam intentionẽ ex tali recordatione, vel approbatione copulę licitæ talis delectatio surrepat, si absit periculũ consentiendi in illicitũ, non peccabũt mortaliter si eas non curauerint euitare. Itaque principaliter non licet tales delectationes inde pullulãtes velle, sed accessoriè negatiuè, & hoc est, quod ait Metina ꝙ non requiritur, cum displicẽtia inde subsequẽtis naturaliter delectationis vidua, & vxorata has licitas copulas & velint, & approbent vide resolutionem nescio an satis me explicauerim, tamen hic loquor de delectatione libidinosa & sensuali, seu sensibili.

¶ Delectatio sine aduertentia, de malo obiecto peccatũ non

non est, etiam si per diem duret, quando alias in eam non paratus est consentire secundum Metinam,[c] quam sentētiā probè limitat, scilicet, ꝙ hoc documentū verum sit: quādo inaduertētia est subita, & naturalis, & in hoc cōcordat cū Corduba in suo quæstionario lib. 1. ꝙ talis delectatio cum tali inaduertentia si subit animum, nō est in potestate nostra tunc deliberare, quo possimus eam repellere, sed certè bene addit, & resoluit melius Metina dicens, quòd si in hoc casu homo esset negligens, ita quòd talis eius inaduertētia esset affectata, vel si talis homo sæpè esset suam inaduertētiā, & inconsiderationem expertus, & cum hoc daret causam tali inconsiderationi, sine dubio talis inaduertētia esset peccatū, & libido inde subsequuta, vt cum quis aduertit ex lectione impertinenti librorum huiusmodi delectationes sæpè sibi obrepsisse, si nō tollit causam immò studet huiusmodi impertinentibus lectionibus vacare, etiā delectatio inde subsecuta etiā cum inaduertentia à culpa aliqua nō erit vacua. Cæterùm quia ad mortale requiritur aduertētia plena, quia non satis est imperfecta, quæ ex prȩualente impetu passionis solet causari, libido cū tali inaduertentia imperfecta non erit mortalis, quando sic eius cōplacentia impetit mentem.

c *Metina rim. secund. & Cordub. in suo q. lib. 1.*

¶ Immò vt ex mēte Caietani, & Metinæ dixi si aduertat huiusmodi delectationem quis, dū non consentiat, etiam si eā non reprimat, quia nihil curat, quia nō subest periculū in opus, vel in illam, si vult pati illos sensualitatis, & carnis motus: dum non velit eos pati ex complacentia illorū, quia re vera in eis non intendit delectari,[d] talis passiua cōplacētia materialis, & non formalis in illis (vt more scholastico loquamur) nō erit mortalis. Et hoc est, ꝙ Nauarrus ait licet aliquantulum differēter, quia loquitur etiam in casu, in quo non interuenit deliberatio, ait enim ꝙ appetitus sensualitatis non deliberatus, vel ante consensum volūtatis accidens, aut etiam post aduertentiam non expulsus, cum abest periculū consentiēdi in delectationem, non est mortale peccatum.

d *Innuit sana cautione aliud esse cogitare simpliciter de copula carnali & aliud delectari de illa.*

¶ Adde etiā ꝙ delectari delectatione honesta: de amplexandis puellis cognatis, non est peccatum: sicut etiā delectari non libidinosè de visione mulieris puchrȩ, & de aspectu eius pompæ curiosæ & ornatus non est mortale, sicut nec delectari in modo operandi scelus aliquod: licet non in

ipso scelesto opere, vt in modis occupandi regnum, licet iniustè non moliatur illud occupare, sicut etiam in speculatione variorum modorum coituum, dũ absit periculum consentiendi.

¶ Actus verò impudicos non solum committere: sed neque pati tactus impudicos licitum est fœminæ, quando sine scandalo potest eos vitare,

• ¶ Et etiam non tam inhonestos, quãdo sentit malo animo fieri, etiam vitare sub mortali tenetur, nisi tales sint qui iuxta consuetudinem patriæ liceant, vt amplexus, quando alias quia fiunt in publico ex tali vitatione nota scandali oriretur. Secus est si secretò vel in locis suspectis fierent, quia tunc sub mortali non sunt tolerandi: sed neque in secreto, vel in publico tolerandi sunt tactus in locis pudendis, nisi medicinæ applicandæ causa. Adhæc secundũ Nauarrũ licet videre & alloqui mulierem pulchram, ob honestum amorẽ mala intẽtione cessante, & dum periculo peccandi non se exponat videndo eam eiusque curiositates.

¶ Contrà Pedraçam in sua summa qui hanc doctrinam Caiet. vitandam vt nouam ait dico, q̃ sponsi de futuro secundum Caiet, & Nauar. licitè se osculantur, & amplectuntur, & se tangunt tactibus non impudicis. & licitè fruuntur voluptate orta ex his tactibus, sine volũtate tamen amplio-ri, si fiant hæc sine periculo pollutionis, aut cõsentiendi in eã vel in copulã, sed rarò contingit hæc fieri sine periculo, dũ in secreto fiunt. At tactus verendorum inter sponsos de futuro, nullatenus debent consentiri, immò tunc si necesse sit, cum clamore esset petendum auxilium non obstãte infamia vni sponsorũ, vel vtriq; nata, ita Caiet.[c] cui in parte aduersatur Sotus[f] dicens, q̃ vi absoluta mortis coacta satis est si nõ consentiat, vt nõ peccet corã Deo mortaliter, neque tenetur manus iratas inicere in eũ, qui vim inferre nititur, nec clamore se defendere: quamuis quoad forum exterius præsumeretur illa consensisse, si cõtingeret id intra ciuitatem, si tunc neque clamauit, neque petiit opem ad sui defensionem cum posset. vt habetur Deut.[g] & satis est nõ se præparet vi absoluta coacta, licet nõ resistat, sed Nauarrus, vt antea dixit, ait vix reperietur honesta quæ aliquo modo, licet sine clamore hoc non resistat.

c Caiet. 22 q. 154. art. 5.
f Sotus. li. 5. q. 1. art. 5. de iustitia & iure.
g Deuter. cap. 22.

¶ Peccat insuper fœmina illa, quę se ponit in fenestra animo, vt videatur à quo scit se carnaliter adamãdã, secũdũ D. Antoninum

D. Anton.[b] peccatque quoties id facit, licet nõ cõsentiat in opus peccati. Idémque dicendũ esse videtur de fœmina ornante se, vt mortaliter ametur secus si ob finem, vt in matrimonium honestè ametur, licet carnaliter.

b 34. q. 2. c. odi Anton 2. part. tit. 5.

CAPVT LXXVI.

¶ *De insequutione mulierum & maxime virginum.*

PECCAT insuper insequens mulierem honestam, & eò grauius quo maiori tempore eam insequitur, obligatúrque ad ei restituendum iniuriam, cõtumeliámve, aut infamiã si quã incurrit, eo, q eam est insequutus,[a] modo honesto habitu, ipsa incedat alioquin minime.[b] Neque excusatur à peccato locans alicui mulieri domũ quã credit probabiliter ibi meretricaturam: nota demumque secũdũ Metinam[c] etiã pollutio contingens in somnis esse potest peccatum mortale si culpa præcedens in vigilia vnde causata est, fuit mortalis, & alias non, & de hoc mollitiei peccato cautè interroget cõfessor. Nã alij pre simplicitate, vt pueri huiusmodi peccatum mollitiei ignorant, alij sunt qui præ pudore ab eius confessione abstinent, ideo cautus sit cõfessor in interrogando pueros de hoc peccato talibus verbis, vt confessionem ab eis extorqueat si in illud inciderint, & taliter ne doceat eos hoc peccatũ, si alias innocentes forte sint. Si autem aliquis peccato valdè sit inquinatus, ieiunia sunt illi indicenda, & disciplinarum pœnitentia est illi imponenda, & ad deuotionem beatæ virginis, & ad frequentẽ confessionem, & alia congrua remedia est exhortandus.[d]

a l. item apud. Labeonem. §. appellare. ff. de iniuris.
b l. ead. §. si quis virginem. ff. eod.
c Met. in sua instr. fol. 120.
d Ex consil. Metin. in sua inst. confess. c. 16. nu. 15.

¶ Deinde nõ tenetur quis mulieri putatæ virgini se offerẽti, vel leuiter rogatæ cõsentienti, aliquid restituere, etiã si dũ esset reuera virgo, eã volentẽ cõstuprauerit[e] quia scienti, & volenti nõ fit iniuria. Hæc est Soti & Nauarri hic qui bus contradicit Metina[f] dicens hoc esse falsum, quia inquit vsus cõtradicit, immò puella nõ est domina integritatis suę nec mẽbrorum suorum, vnde sicut si consentienti puellæ quis abscidat brachium, tenetur ei restituere brachium, ita quoque si quis eã etiam spontaneam compresserit, tenetur ei pro signaculi virginalis dissipatione, vel violatione aliquid etiam voluntariè si consenserit, restituere.

e De reg. iur. lib. 6.
f Met. in sua instr. confess. 122. §. 18.

¶ Sed miror Metinam virum alioquin doctissimum tam superficialibus rationibus persuasum, à Nauarro, & Soto discessisse. Nã primæ eius rationis, q vsus sit in contrarium

Nauarrus solutionem innuit dum ait id habere locum tantum in foro exteriori, vbi puellaetiam voluntariè consentiens, quia præsumitur decepta: deflorator eius eã dotare, vxoremq; e ducere cõpellitur, g itaque in foro exteriori est iste vsus in contrariũ sed non in foro conscientię, quia virgini volẽti, & consentiẽti, neque deceptę non tenetur violator eius quicquam restituere, nisi forte, ꝙ certus est secundùm Cordubam, & Nauarrum, ipse virgo consentiens erat sub cura parentis, quia tunc quicquid reclamat Sotus tenetur parẽti eius aliquid recompẽsare pro infamia, inde & filiæ suæ & sibi subsequuta, quæ etiã infamia in causa est, vt difficilius, & ampliori dote prouidere habeat talis pater, tali filię de nuptiis. At fortè secũdùm fratrẽ Iosephum sentẽtia Soti vera est in casu Victoriæ, scilicet quãdo stuprũ tale fuit omnino secretũ, taliter ꝙ ignorãti patri, puellęq; consentiẽti nulla inde parata est infamia, nec patri cui incũbit filię ꝓuidere de nuptiis, vlla inde subsequuta est necessitas plus erogandi pro dote filiæ, vt digno eã locaret in vxorẽ.

g Panor. de adulte-rijs. c. 1 & 2. Armil. sum. con-fess. 2. tit. 3. Syluest. verb. lu-xur. q. 5.

¶ Cęterùm si talis virgo importunis precibus fuisset rogata, tunc etiã consentiẽti in foro quoque conscientíæ esset recompẽsatio faciẽda quia satis dicitur tunc fuisse coacta secundùm Syluest. & Nauarrum & Cordubam, & communẽ quãdo importunis precibus sollicitata, præstitit consensum, nec in hoc dissentiret Metina. Nam reliquũ, quod ipse affirmat, ꝙ licet ipsa omnino voluntariè consenserit, ipse eius compressor teneatur repẽdere ei, quia inquit ipsa non est domina mẽbrorũ, nec signaculi virginalis falsum esse videtur. Nam hæc ratio eius id parũ probat, quia etiam homo aliquis cum non sit dominus vitæ, nec membrorum suorũ dominus est, ita vt possit sine peccato, nisi iusta causa infirmitatis, vel aliter iustè, in eorũ mutilationem consentire, tamen nullus est qui neget non teneri quicquam resarcire mutilatorem pro damno mutilationis illato, voluntariè in sui membri abscissionem consentienti.

¶ Ergo sicut iste mutilatus, post mutilationẽ potest, in-

Qõ. 1. iuste se mutilanti damnum remittere, ita dum consensit in mutilationem, videtur damnũ remisisse, & suo iuri cessisse quoad restitutionem.

¶ Ambigi forte poterit an si virgo quæ importunis precibus agitata consensit, cũ tamẽ nomine tenus, & existimatione sola vulgi virgo esset, sed nõ re, ei aliq. d in hoc casu, recom-

recompẽsandũ sit. Respondetur secũdùm Nauarris qui dolo, fraude, aut precibus importunis habuit rem cum aliqua iam ab alio corrupta, sed pro virgine in populo reputata, ac habita, licet in foro consciẽtiæ nihil teneatur ei resarcire, ob virginitatẽ ereptã, quia secretò virgo non erat, ob famam tamen ereptam, quia illa in hoc casu est potitus si in causa fuit, vt illã perderet, bene ei secundum Maiorem aliquid arbitrio boni viri recompensare tenetur. Cæterùm in foro exteriori etiã si talẽ communiter reputatã, virginem cum ea rem habens virginem non reperisset,[h] iubetur eam durare, vxoremque sibi ducere, quia etiam in casu, quo vltrò consensisset præsumitur fuisse decepta.

h Ant. 2. part. tit. 5. c. 6 Pano. de adult. c. 1 & 2.

¶ At adhuc indagandum restat, quid si aliquis importunis precibus, aut appellationibus, aut falsis promissionibus, virginẽ decepit, deflorauitq́; sine promissione tamẽ eã ducẽdi, quia de ea ducẽda nihil ei pollicitus est, an ei in vtroque foro teneatur, & ad quantum. Respondetur plane, ꝙ talis in vtroq; foro tenetur ei satisfacere, & in foro exteriori condemnabitur ad eã dotandã, ducendãque in vxorem vt supra c. de adulteriis, dictum est, in foro autẽ interiori, idest conscientiæ, etiã ante condemnationẽ in iudicio, tenetur ad eã ducẽdam in vxorem, secundum Metinã si ipsa velit dum sint pares statu, quia si sic importunis precibus, aut magnis muneribus, eam virginẽ pertraxit ad copulam non potest ei aliter recompensare, quam eã in vxorem ducendo, & hoc est tutius, sed secundum Nauarrũ solum tenetur ad ducendam, vel ad eam contentandam, vel ad omne damnum resarciendum quantò magis indiget, ad adipiscendum virum, qualem si maneret virgo adipisceretur, & aliquid amplius ob verecundiam, quam passura est apud maritum, & ob molestiam qua afficienda est à marito, per totam vitam eò quod non reperit eam virginem. Sed in hoc casu non obligatur ad omnino eam dotandã, sed solum secundum Nauarrũ, tenetur ei arbitrio boni viri, quatenus opus est ad totum damnum resarciendum recompẽsare, quia in hoc casu eam, dotare pœna exterioris fori est c. 1. de adulteriis, quæ ante condemnationem non obligat.

Qõ. 2.

i Arg. de sponsal. c. requisiuit Anton. 2. parte

¶ Porro adhuc reliquum est peruestigare, ad quid obligetur qui animo vero, seu ficto, ad decipiendã virginem, promisit se eam ducturũ, sub qua pollicitatione, & fide ipsa illi sui corporis copiã fecit Respõdetur quod proculdubio Qã. 3.

iste

iste talis in casu proposito, tenetur eã ducere, & multò magis si eam ducere iurasset, nisi valdè inæquales genere, vel diuitiis essent.[k]

k Syluest. verb. luxuria.

¶ Iam huic annexa quæstio succedit, an esto ita sit, quòd qui decepit puellam, dans ei fidem ducendi eã ficto animo tantum fine potiundi ea: quando sunt impares genere, vel diuitiis non teneatur ducere illam, quia ille est nobilis, & illa mechanici filia, teneatur ei aliquid repēdere pro damno, & iactura virginitatis amissæ.

¶ Respondetur (vt antea diximus) & in hoc etiam casu tenetur ei recõpensare tantũ quãtum magis opus habet, ad adipiscēdum maritum, qualē si nõ esset sic infamata & delusa adipisceretur, vel ad ponendum eam in statu honesto, si illum amplecti velit. Et ratio huius obligationis est, quia licet in hoc casu non præsumatur decepta, ad finem ducēdi eam, quia id illa credere non debuisset vidēs disparitatē generis: tamen quia promissio & fides sibi data ducendi eã vim habet importunarũ precum, ideò prædicto modo illi resarcire damnum tenetur.

¶ Atque hoc quod immediatè dictum est, dicēdum prorsus iudico de eo casu, quãdo promissio fuit vera, & ex animo facta etiam si sint pares, si est probabile, quòd ex tali matrimonio grande aliquod scandalum orietur, aut si qui promisit iam initiatus est sacris, aut aliam iam duxit vxorem, aut pater renuit illam illi omnino tradere, quia in his casibus quãtò magis opus habet ad matrimonium, vel statum sui dignum tantum illi recompensabit arbitrio boni viri resarciendo damnum.

Qō.3. ¶ Sed quid iam ad illam quæstionem dicemus, vbi cum nosset aliquis aliquam non esse virginem, ficto animo sub spe copulam extorquendi, eam ducendi fidem fecit, qua iã sub hac conditione potitus est. Respõdetur, quod in hoc casu secundùm Sotũ in 4. in suam sententiam, citantem Scotum & Adrianum tenetur talis eam ducere, propter solam deceptionem etiam si non fuerit virgo, quia solida sunt faciēda verba in contractibus do, vt des, hæc est D.Thom. in 4. vbi ait, quòd si iste deceptor iam transiuerit ad secundas nuptias tenetur prouidere priori isti deceptę de nuptiis, facit duas exceptiones quas omnes admittunt: prima est si sponsus sit multò melioris conditionis. Secũda si ex verbis eius dicta mulier decepta facilè potuit deceptoris deprehendere

hendere fallaciam, quæ quidem duæ exceptiones, etiã locum habent, antequam deceptor secundas nuptias celebrauerit, scilicet, quòd in his duobus casibus exceptis, illã ducere non tenetur, sed post celebratas nuptias compensare illi tenetur, arbitrio boni viri etiam si fuerit virgo, vel nõ, pensato ex vna parte damno, & ex alia parte, quod ipsa cẽsetur sua spõtè voluisse se decipi, in qua sentẽtia cordatius hic loqui videtur Sotus, & limatius, quam Nauar. quia Nauarrus solum respiciens ad damnum illatum, totum docet esse resarciendum damnũ. At verò Sotus, quia acutius spectauit ad aliam causam, scilicet quia illa se spõtè voluit decipi, non insinuat totum damnum illi forè restituendum, sed arbitrio boni viri fore taxandum illis duobus pensatis, scilicet non solum damno, sed quod ipsa quasi sciẽs, & volens consenserit notæ deceptioni. Et quando Nauarrus ait, ꝙ illa deceptio vim importunarum precum habet, quare obligat ad resarciẽdum totum illud quo magis indiget ipsa decepta ad matrimoniũ se dignum: dico, Nauarrus verum asserit quando deceptio illi fœminæ non fuit sibi tam nota, quia rationem habuit sufficientem ad illi adhibẽdam fidẽ, quia nec ipse deceptor superior genere erat, & talibus verbis est vsus in promittendo, vt quælibet etiam non leuis fœmina meritò se non decipi, sibi persuadere inde potuisset, & debuisset. At secundum Armillam qui putauit aliquã virginem, quæ certè non erat non tenetur ducere, etiam si promiserit.

¶ Offert se quoque hic & difficultas illa quam agitauit doctissimus ille Victoria, vtrùm qui dolo, vel precibus importunis virginem corrupit, iam in eo casu, in quo ipsa æquè tam bene nupsit ac si virgo fuisset, eius deflorator teneatur illi pro signaculi virginalis fractione aliquid repẽdere. Respõdetur, quòd quamuis Victoria in hoc casu talẽ cõstupratorẽ à restitutione absolutè non excusauerit, tamẽ Nauarr. meditatius hanc Victoriæ sententiam sic limitandam duxit, vt vera esse intelligatur in eò dũtaxat casu, quã do etiã si æquè benè fuit nupta tamen maritus id defectus, quia deprehendit in illa tempore matrimonium consummandi, eam relinquendo, peregrè est profectus, aut quãdo eam asperè nimis, ob id tractat, tũc secundum Nauar. à restitutione illi faciẽda non excusatur. Secus est si illa sic decepta, & constuprata æquè digne nupsit, ac si virgo esset, Qõ 4.

quando

quādo in consummatione copulæ id nō deprehendit maritus: immo existimauit eam virginem reperisse, quia tunc secundum Nauarrum ad nihil ei recompensandum in cōscientia tenebitur. Quia recompēsatio exigitur ad recompensandum damnū, cum igitur in hoc casu, vt supponimus nullum perpessa sit damnum probabile est, quòd nihil ei sit recompensandum.

Qō. 5. ¶ Præterea cōsequēter de illa quæstione meminisse nō erit abre cuius meminit Cordu. in tractatu de casibus cōsciētiæ, an ad aliquam restitutionē teneatur fœmina quædam nobilis, quàm duxit diues quidā viduus existimās esse virginem, sed secretò virgo non erat, cui cōtulit in dotem duo millia aureorum, quàm dotē in matrimonio pepigit illi fœminæ dare. Respondetur proculdubio, si viduus ille hac sola intentione, quia ipsa erat virgo, illam dotauit, & in copula nō percepit defectum virginitatis, quia alias illā nō dotasset, tenetur restituere totū hæredibus illius vidui defuncti. Secus est si alias etiā nihilominus si sciisset defectū, eā dotasset, quia ingenua erat, & pulchra, sed si ratione iacturæ, & defectus virginitatis non tantū eam dotasset, tunc non totum, sed tātum excessum illum illa restituet, in quo probabiliter creditur auxisse ei dotem: quia credidit illā esse virginem. Talísque restitutio facienda est hæredibus tātum necessariis, vel quibus alias reliquisset vel his deficiētibus pauperibus verecundis, vel hospitalibus.

Qō. 6. ¶ Hic patet quid sit dicendum ad illam quæstionem, de qua sum rogatus, an potuit quædā fœmina quę vidua erat, atque subinde corrupta, sed in cōmuni opinione vulgi virgo reputabatur recipere bona cōscientia dotem, quā ipsam volēs ducere assignabat sibi, sub hac fide ꝙ virgo erat, ipsa autē in cōsummatione copulæ, illum eludere parabat, fingēdo se esse virginem, quibusdā sibi applicitis remediis ad intercludendū & arctandū sibi fœmineū vas, quo suus defectus virginitatis ab sponso accipiendo nō perciperetur. Nam iuxta responsum datum dicitur, quòd nec bona conscientia talem dotem accipere, sed neque retinere potest, quia per fraudem eam obtinet, nec per stat causa, idest virginitas, ob quam est dotata.

Qō. 7. ¶ Insuper subsequēter quæritur an mulier quam solicitās eius amore captus nihil ab ea, (quia honesta erat) potuit obtinere, si causa alliciendi eā, & inducendi in suum cōsensum

sum 10.aureos illi erogauit nihil aliud dicẽs, nisi accipe tibi pro tuis vsibus, an si postea illi sui corporis nõ fecerit copia, teneatur illos.20.aur. 50.aureos.sub hac spe sibi erogatos in cõscientia restituere pr[...] tectò quæstio est anceps, & quæ me olim dubiũ tenuit, & nũc quoque tenet, quia secũdùm Hugonẽ de Celso in suo repertorio legũ talis mulier nõ tenetur, sic acceptũ restituere: quia in pari causa turpitudinis, melior est causa possidẽtis, cui videtur accedere Sotus in de iust.& iur. quia in casu quasi eiusdẽ rationis sic diffinit si homo habẽs amicã quæ ex alio amasio habuit filiũ, putãs talẽ esse suũ filiũ inscribit eũ in hæredẽ, cũ nõ habeat filios alios legitimos, iste illegitimus etiã si sciat se nõ esse filiũ illius, potest non discedere ab hereditate, quia ipse nec nocuit, nec decepit eũ ascribẽtẽ se in hereditatẽ, sicut potest qs accipere bona ab eo, qui sibi ea largitur, quia putat ea dare homini nobili cum ipse donatarius, qui ea accepit nobilis nõ sit. Ergo pari ratione predicta honesta fœmina 'icitè accipit & retinet sibi collata dona.20 aureorũ ab eã solicitãte causa alliciẽdi eã, licet nefario coitui nõ cõsentiat, quia ipsa huic danti, nec nocuit, nec ipsum decepit, quæ est ratio Soti. Sed quia credo hã. sententiã Soti, & Hugonis de Celso solum in foro exteriori forte verum habere: puto in cõscientiæ foro aliter esse dicẽdũ cum fratre Iosepho in suis floribus, materia de donatione vbi hanc statuit cõclusiõ ẽ: puella quæ accepit munuscula, vt alliceretur, si nõ cõsenserit turpitudini donãtis ad restitutiõnẽ tenetur, quia defuit voluntas donantis, & quia secundùm Metinam Complutẽsem datum ob turpẽ causam causa non subsequuta, nec impleta restituendum est danti, in cõscientia, quia deficit voluntas dantis, quæ est radix donationis: quia deficit causa.

CAPVT LXXVII.

¶ *De insequutione mulierum maxime virginum.*

PRAETEREA nequid desit, ꝙ tã per modernos, quàm antiquos dictũ sit, quod desiderari possit in hac materia, Quæritur ad quid teneatur qui rem habuit cũ fœmina & post copulam, spopondit ei se illa ducturũ ipsa autẽ affirmat suam virginitatem ab illo fuisse sublatam. Ipse verò pernegat eã virginem reperisse. Respondetur secũdũ Cordubam [a] talẽ esse obnoxium pro se [...]itate conscientię, sub pœna peccati mortalis ad promissam illi fidem implendũ. Qõ. 1.

a *Cordub in tractatu de casibus consc. q. 47.*

cam

aut calida edere edulia: ex quibus pollutio solitaest euenire, dum non eo fine quis ea comedat: vt pollutio eueniat. ¶ Et quamuis pollutionem in somnis iam ex se dixerimus non esse peccatum, tamen in sua causa si mortalis sit, mortalis esse potest. Et si venialis fuit, venialis erit. ¶ Si quis auté taliter sedens equitaret, aut ea corporis parte, se somno daret: vt eueniret pollutio, aut ideò ouis vesceretur, vel potũ aquę frigidę potaret. peccatũ esset mortale. Quia talis causæ præuiæ vsus esset via ex intentione ad executionẽ peccati, Sicut percussio sagittæ ex eius culpabili eiectione. Secus est si ista faceret nihil tale intendens, tunc pollutio inde sequens non esset mortale: quia neque istas causas de se non malas tenetur cauere.

¶ Accedit ad hoc, quod nõ est mortalis pollutio incœpta in somno etiã si post excitationẽ finiatur secundũ Nauarrum, dummodo non adsit cõsensus deliberatus in illã. Et etiam secundùm Sotum in 4. ad sedendas conscientias scrupulosorum si sine complacentia illius postquam est decisa, sinatur suum cursum peragere: nec tales curent eã retinere: causa alleuiãdæ naturæ vel morbi vitandi id permittendo non est mortale, quamuis argumentum, valdè timoratæ & bonę consciẽtię sit tunc repẽte cursui obstare. Quia in repentinis cognoscitur habitus tam bonus quam malus.

¶ Imò si contingat semiexcitato pollutio ante plenam suscitationẽ non erit talis pollutio mortalis. Quia nõ contingit sine iudicio integro perpetrari peccatum mortale.

¶ Præter hæc peccat mortaliter plenè expergefactus, si deliberatè complaceat de pollutione sibi inter dormiẽdum accidisse, ob delectationem carnalem quam inde percepit. Secus si pręterita pollutio eum iubet, aut futurã in somnis cupit ad tentationes carnis sedendas, non procurando, vt eueniat, quia tunc secundùm probabilẽ opinionẽ Caietani, D Antonini, Syluestri, & Nauarri nõ erit peccatum, sed secundùm probabiliorem Cordubæ, Adriani, Metinæ & Soti id non caret peccato.

¶ Cùm tentationem carnis D. Thomas peccatũ esse dixerit, Corduba in suo quæstionario illum non intelligens illi aduersatur, quia D. Thomas intelligit esse peccatum ad minus veniale. Cùm talis tẽtatio est motus secũdò primus, idest, aliqualiter (licet non plene) deliberatus, vel secundùm Metin. D. Thomas id ideò dixit, quia tentatio carnis de se

est

est dissona rationi ideò de se est peccatū, nisi per subreptionem vel indeliberationem excusetur. ¶ Neque ab aliquali culpa abest idemmet Corduba dum in quæstionario asserit, opinionem Martini de temperantia in aliquo casu esse probabilem, quòd consensus in delectationē solam carnis non sit mortale, neque explicat in quo casu. Quia hoc est præbere ansam ignorantibus. Nec sat est dixisse vt dixit, quod opposita opinio sit verior & communior, & prędicāda. Quia non solùm puto eam esse veriorem, sed verissimā: atque ideò non esse tutum opinionem Martini oppositam dicere esse probabilem, nec in aliquo casu, maximè nō assignādo casum: sicut re vera nō est assignabilis, nisi talis cōsensus deliberatus in delectationem solam carnis de per se fortè in aliquo non satis adulto excusetur per ignorātiam.

¶ Vnde infertur, quod motus sensualitatis deliberati, de mortali obiecto, quatenus placent voluntati, sunt mortales etiā si contingant sine voluntate [e] consummandi exterius opus, est Syluestri contra Ricardum. Quam sententiam videtur cōfirmare Nauarrus, dum ait consensum in delectationem, quæ oritur ex turpi cogitatu in appetitu sensitiuo, deliberatè fruendo, & consentiendo in illam peccatum esse mortale ¶ Ac perinde, etiam mortalis est talis cōsensus in talem delectationem carnalem, & sensualem, etiam si talis consensus sit tacitus & non illi repugnans, quando per talē delectationem quis aduertenter videt se duci in periculū probabile consentiendi, si non nitatur expellere. Secus est quando abest illud periculum probabile, & est iusta causa, excusans ab expellēdo illam. Suntque huiusmodi delectationes eiusdem speciei, cum actibus cogitatis.

e *De'electatio luxuriæ etiam absque cōsensu peccatum mortale est Caietan. tom 1. de delectatione morosa c. 1. & 2. Nauarrus cap. 16.*

¶ Sed ne aliquis hæsitet in quo sensu de delectatione loquamur sensuali, libet hic cū sancto Thoma distinguere quando quæritur an consensus in delectationem sit peccatū mortale, distingo, aut talis cōsensus est in delectationem quę sumitur de cogitatione speculatina fornicationis vt cum prædicator ista carnalia gaudet speculari, vt eorum malitia plenius intellecta, in suggesto cōtra ea proclamet, & tunc non est peccatum. ¶ Imò si quis de miris modis & inuectionibus fornicandi speculetur sola quadam nouitate, & curiositate intelligēdi hos modos adductos, nō erit mortale. Dummodo inde aduertenter non videar se duci (quia fragilis est) in periculū ꝓbabile cōsentiēdi in delectationē

Qō. 1.

carnis sensualem, vel in opus exterius carnale.

¶ Atsi consensus sit in delectationem de cogitatione rei venereæ non speculatiua, sed practica, quia tunc talis consensus, insinuat voluntatem per affectum in tale venereum opus in eiusque delectationem inclinatam, erit planè talis consensus in delectationem huiusmodi, culpa mortalis etiamsi absit voluntas opus consummandi.

CAPVT LXXV.

¶ De complacentia in delectatione carnis licita, vel non.

IAM ex prædictis pullulant hic mille quæstiones de quarum aliquibus, quia difficiles sunt, parum conuenit inter doctores. ¶ Et primò quæritur an alicui licitum sit cõplacere de copula carnali, quàm habiturus esset cũ aliqua fœmina, sub hac conditione si esset vxor sua, ad quam quæstionem respondet Caiet. [a] cum quo conueniũt in hoc casu cõmuniter omnes doctores, scilicet, quòd licet hæc voluntas mala non sit, scilicet, vellẽ habere rem cum fœmina hac si esset vxor mea: tamen delectatio præsentialis de tali copula habenda, illicita est. Quia licet volũtas illa, quia cõditionalis est, nihil ponat in esse, ac propterea mala nõ sit: tamẽ prædicta delectatio quæ præsentialiter habetur ex tali cogitatione, & volitione orta, quæ absoluta & nõ conditionalis delectatio est, ideò mortaliter mala est.

a Caiet. in 2. tomo de delectatione morosa.

Qõ 1. ¶ Sed maius dubium hic premit, an mortale sit delectari de actu futuro, vt de actu cum vxore, quam sperat ducere, id est, de actũ quẽ habiturus est cũ illa, quando facta fuerit sibi vxor, & certè de hac quæstione non satis constat quid sit dicendum. Nauarrus hic istam delectationem damnat. Quia putat esse hanc delectationem absolutã ex volitione conditionata ortã, sicut illa de qua in priori quæstione. At verò Metina in sua 12. apertè docet licitam esse talem delectationem, de actu futuro, quando talis fuerit vxor sua. Neque ratio qua hanc suam sententiam fulcit, est contemnẽda, sed satis apparens, quia cum ista volitio sit licita, quia eius obiectum non est illicitum, scilicet, velle habere rẽ cũ aliqua pro tempore, quo iam sibi facta sit vxor sicut licitũ est etiam velle habere rem cũ vxore iam propria, quia obiectum est bonũ, ergo si talis volitio bona est, quare delectatio, quæ inde sequitur naturaliter mala erit nõ ergo tenetur eam habens vitare: ita Metina. Quàm opinionẽ ipse ait

ait fuisse Victoriæ, nam Caietanus & Syluester de hoc inquit, nihil meminere, ecce cõtrouersiam vbi mallem certè me esse [b] discipulum, quàm doctorem: sed videor mihi eos tandẽ aliqualiter posse ad concordiam reducere. Quia sententiam Nauarri veram esse iudico primò quando ideò talis imaginaretur, & vellet imaginari talem fœminam, vel fœminæ copulam habendam cum illa quando facta sit sibi postea vxor hac ratione, & animo, quia in præsentiarum eam cupit delectationẽ capere & talis delectatio sic quippe quæ ex tali volitione licita principaliter est intenta, est culpa mortalis. Et in hoc conuenit etiam Metina, conuenitque Syluester dicentes quòd non licet viduæ imaginari virum vt præsentem iam mortuum, hac intentione vt inde delectetur, ergo nec licet imaginari, vel velle copulam fœminæ quando facta iam sit sibi vxor eo animo principaliter, vt inde sibi voluptatem carnalem capiat.

[b] *Authoris modestia in maiorũ suorũ trutinandis controuersiis.*

¶ Secundò vera est sententia Nauarri, etiã quando quis talem volitionem habens aduerteret, ex delectatione inde subsequuta semper trahi in cõsensum alicuius peccati mortalis, scilicet, se polluendi, vel illam fœminã ante matrimonium cum illa, ad copulam solicitandi. Quæ quidem pericula in corruptis, & deprauatis apta nata sunt sequi.

¶ Tertiò, habet verum moraliter loquendo, quicquid sit metaphysicè in hominibus perditis, & carnalibus prędictas volitiones. & imaginationes habẽtibus. Nã quãdo sic imaginantur, sicq; volũt. s. volo istã cognoscere, quãdo sit vxor mea timendũ est illis: ꝙ sic velint & imaginẽtur: quia practicè summopere sunt affecti delectationibus carnalibus quas inde cupiunt sumere. Et huic sentẽtiæ Nauarri suffragatur timor ille, quẽ timoratæ cõscientiæ personæ solẽt cõcipere quando titillationem talium delectationũ, in se percipiunt, quia illico saltagunt illas intercidere.

¶ Ad sentẽtiã Metinæ speculatiuè loquendo dico quòd locũ habet ipsa in aliquibus viris nõ tam perditis: & etiam practicè locũ habere potest in personis timoratę cõsciẽtię, quarum intentio in his principaliter nõ tendit ad malum: nã si hi bona fide, sanaq; mẽte has volitiones licitas habẽt, scilicet volo cognoscere talem, quando facta sit vxor mea etiam si aduertant delectationem pręsentẽ sequi, dum eam non acceptent nec prędictũ periculũ sequatur, non tenentur, postquam naturaliter ex licita volitione sequitur, talẽ

delectationē repellere: nam & Caietanus ait pleriqúe consentiunt ꝙ non tenetur quis cessante periculo consensus, molestas commotiones sensuales carnis repellere: sed potest eas pati, quãdo difficiles sibi sunt ad repellendũ, dũ caueat sibi ne ex complacentia illarum velit eas in se permittere. Secùs si quia securus est à ruina eas à se propulsare negligit, quia nihili eas facit, ideò eas permittit.

¶ Hinc perspicuum euadit quid sit dicẽdũ ad eas quæstiones, quæ de vidua delectante se de copula cum viro ante habita, & de vxorata in absentia viri de memoria copulę cum ipso se delectante tractatur. Atque de vidua Nauarrus hic ait Caietani esse sententiã cui subscribit opinio communis, ꝙ non licet viduæ in præsenti delectationē sensualē habere ex memoria copulæ præteritæ cum viro defuncto. Idemque censet dicendum ob easdem rationes de coniuge cui ex recordatione copulę licitę præteritę, aut futurę coniugis absentis delectatio, aut cõmotio sensualis carnis nascitur, quia illicita est talis delectatio, & quidē communis scrupulus honestarũ coniugatarum. huic opinioni Nauarri fauet, quia huiusmodi delectationes dũ in se persentiũt contendũt propellere, quasi instigante conscientia, & si in eis immoratæ fuerint, in confessione se solēt de his accusare, quamuis dicat Nauarrus, ꝙ hoc coniugata quantũ ipse sciat, nemo expressit. Et miror viros istos Nauarrũ, & Medinam cum super quæstione de vidua sic se delectãte contrarias sentẽtias teneãt, pro sua sentẽtia Caietanũ auctorē citare. At vera resolutio eos cõcordãs est supradicta. s. ꝙ tã coniugatis, quàm viduis, non licet hoc fine sic se delectãdi in præsenti, de talibus copulis, etiã licitis recordari sicut neque recordari virorũ præsentiã, vt delectētur, sed si aliquãdo præter istam intentionē ex tali recordatione, vel approbatione copulę licitæ talis delectatio surrepat, si absit periculũ consentiendi in illicitũ, non peccabũt mortaliter si eas non curauerint euitare. Itaque principaliter non licet tales delectationes inde pullulãtes velle, sed accessoriè negatiuè, & hoc est, quod ait Metina ꝙ non requiritur, cum displicētia inde subsequẽtis naturaliter delectationis vidua, & vxorata has licitas copulas & velint, & approbent vide resolutionem nescio an satis me explicauerim, tamen hic loquor de delectatione libidinosa & sensuali, seu sensibili.

¶ Delectatio sine aduertentia, de malo obiecto peccatũ non

non est, etiam si per diem duret, quando alias in eam non paratus est consentire secundum Metinam,[c] quam sentētiā c probè limitat, scilicet, ꝙ hòc documentū verum sit: quādo inaduertētia est subita, & naturalis, & in hoc cōcordat cū Corduba in suo quæstionario lib. 1. ꝙ talis delectatio cum tali in aduertentia si subit animum, nō est in potestate nostra tunc deliberate, quo possimus eam repellere, sed certè bene addit, & resoluit melius Metina dicens, quòd si in hoc casu homo esset negligens, ita quòd talis eius inaduertētia esset affectata, vel si talis homo sæpè esset suam inaduertētiā, & inconsiderationem expertus, & cum hoc daret causam tali inconsiderationi, sine dubio talis inaduertētia esset peccatū, & libido inde subsequuta, vt cum quis aduertit ex lectione impertinenti librorum huiusmodi delectationes sæpè sibi obrepsisse, si nō tollit causam immò studet huiusmodi impertinentibus lectionibus vacare, etiā delectatio inde subsecuta etiā cum inaduertentia à culpa aliqua nō erit vacua. Cæterùm quia ad mortale requiritur aduertētia plena, quia non satis est imperfecta, quæ ex prevalente impetu passionis solet causari, libido cū tali inaduertentia imperfecta non erit mortalis, quando sic eius cōplacentia impetit mentem.

c Metina 1. rem. in eund. & Cordub. in suo q. lib. 1.

¶ Immò vt ex mēte Caietani, & Metinæ dixi si aduertat huiusmodi delectationem quis, dū non consentiat, etiam si eā non reprimat, quia nihil curat, quia nō subest periculū in opus, vel in illam, si vult pati illos sensualitatis, & carnis motus: dum non velit eos pati ex complacentia illorū, quia re vera in eis non intendit delectari,[d] talis passiua cōplacētia materialis, & non formalis in illis (vt more scholastico loquamur) nō erit mortalis. Et hoc est, ꝙ Nauarrus ait licet aliquantulum differēter, quia loquitur etiam in casu, in quo non interuenit deliberatio, ait enim ꝙ appetitus sensualitatis non deliberatus, vel ante consensum volūtatis accidens, aut etiam post aduertentiam non expulsus, cum abest periculū consentiēdi in delectationem, non est mortale peccatum.

d Innuit sua cautione aliud esse cogitare simpliciter de copula carnali & aliud delectari de illa.

¶ Adde etiā ꝙ delectari delectatione honesta: de amplexandis puellis cognatis, non est peccatum: sicut etiā delectari non libidinosè de visione mulieris pulchræ, & de aspectu eius pompæ curiosæ & ornatus non est mortale, sicut nec delectari in modo operandi scelus aliquod: licet non in

ipso scelesto opere, vt in modis occupandi regnum, licet iniustè non moliatur illud occupare, sicut etiam in speculatione variorum modorum coituum, dũ absit periculum consentiendi.

¶ Actus verò impudicos non solum committere: sed neque pati tactus impudicos licitum est fœminæ, quando sine scandalo potest eos vitare.

¶ Et etiam non tam inhonestos, quãdo sentit malo animo fieri, etiam vitare sub mortali tenetur, nisi tales sint qui iuxta consuetudinem patriæ liceant, vt amplexus, quando alias quia fiunt in publico ex tali vitatione nota scandali oriretur. Secus est si secretò vel in locis suspectis fierent, quia tunc sub mortali non sunt tolerandi: sed neque in secreto, vel in publico tolerandi sunt tactus in locis pudendis, nisi medicinæ applicandæ causa. Adhæc secundũ Nauarrũ licet videre & alloqui mulierem pulchram, ob honestum amorẽ mala intẽtione cessante, & dum periculo peccandi non se exponat videndo eam eiusque curiositates.

¶ Contrà Pedraçam in sua summa qui hanc doctrinam Caiet. vitandam vt nouam ait dico, ꝙ sponsi de futuro secundum Caiet. & Nauar. licitè se osculantur, & amplectuntur, & se tangunt tactibus non impudicis. & licitè fruuntur voluptate orta ex his tactibus, sine volũtate tamen amplio- ri, si fiant hæc sine periculo pollutionis, aut cõsentiendi in eã vel in copulã, sed rarò contingit hæc fieri sine periculo, dũ in secreto fiunt. At tactus verendorum inter sponsos de futuro, nullatenus debent consentiri, immò tunc si necesse sit, cum clamore esset petendum auxilium non obstãte infamia vni sponsorũ, vel vtriq; nata, ita Caiet.[e] cui in parte aduersatur Sotus[f] dicens, ꝙ vi absoluta mortis coacta satis est si nõ consentiat, vt nõ peccet corã Deo mortaliter, neque tenetur manus iratas inijcere in eũ, qui vim inferre nititur, nec clamore se defendere: quamuis quoad forum exterius præsumeretur illa consensisse, si cõtingeret id intra ciuitatem, si tunc neque clamauit, neque petiit opem ad sui defensionem cum posset, vt habetur Deut.[g] & satis est nõ se præparet vi absoluta coacta, licet nõ resistat, sed Nauarrus, vt antea dixit, ait vix reperietur honesta quæ aliquo modo, licet sine clamore hoc non resistat.

¶ Peccat insuper fœmina illa, quę se ponit in fenestra animo, vt videatur à quo scit se carnaliter adamãdã, secũ iũ D. Antoninum

e Caiet. 22 q. 154. art. 5.
f Sotus. li. 5. q. 1. art. 5. de iustitia & iure.
g Deuter. cap. 22.

D. Anton.[h] peccatque quoties id facit, licet nō cōsentiat in opus peccati. Idémque dicendū esse videtur de fœmina ornante se, vt mortaliter ametur secus si ob finem, vt in matrimonium honestè ametur, licet carnaliter.

h 34. q. 1. c. odi Anton 2. part. tit. §.

CAPVT LXXVI.

¶ De insequutione mulierum & maxime virginum.

PECCAT insuper insequens mulierem honestam, & eò grauius quo maiori tempore eam insequitur, obligatúrque ad ei restituendum iniuriam, cōtumeliámve, aut infamiā si quā incurrit, eo, ꝙ eam est insequutus,[a] modo honesto habitu, ipsa incedat alioquin minime.[b] Neque excusatur à peccato locans alicui mulieri domū quā credit probabiliter ibi meretricaturam: nota demumque secūdū Metinam [c] etiā pollutio contingens in somnis esse potest peccatum mortale si culpa præcedens in vigilia vnde causata est, fuit mortalis, & alias non, & de hoc mollitiei peccato cautè interroget cōfessor. Nā alij prę simplicitate, vt pueri huiusmodi peccatum mollitiei ignorant, alij sunt qui præpudore ab eius confessione abstinent, ideo cautus sit cōfessor in interrogando pueros de hoc peccato talibus verbis, vt confessionem ab eis extorqueat si in illud inciderint, & taliter ne doceat eos hoc peccatū, si alias innocentes forte sint. Si autem aliquis peccato valdè sit inquinatus, ieiunia sunt illi indicenda, & disciplinarum pœnitentia est illi imponenda, & ad deuotionem beatæ virginis, & ad frequentē confessionem, & alia congrua remedia est exhortandus [d]

a l. item apud. Labeonem. §. appellare. ff. de iniuriis.
b l. ead §. si quis virginem. ff. eod.
c Met. in sua instr. fol 120.

¶ Deinde nō tenetur quis mulieri putatæ virgini se offerēti, vel leuiter rogatæ cōsentienti, aliquid restituere, etiā si dū esset reuera virgo, eā volentē cōstuprauerit[e] quia scienti, & volenti nō fit iniuria. Hæc est Soti & Nauarri hic quibus contradicit Metina[f] dicens hoc esse falsum, quia inquit vsus cōtradicit, immò puella nō est domina integritatis suę nec mēbrorum suorum, vnde sicut si consentienti puellæ quis abscidat brachium, tenetur ei restituere brachium, ita quoque si quis eā etiam spontaneam compresserit, tenetur ei pro signaculi virginalis dissipatione, vel violatione aliquid etiam voluntarie si consenserit, restituere.

d Ex consil. Metin. in sua ins. confess. c. 16. nu. 15.
e De reg. iur. lib. 6.
f Met. in sua instr. confess. fol. 122. § 18.

¶ Sed miror Metinam virum alioquin doctissimum tam superficialibus rationibus persuasum, à Nauarro, & Soto discessisse. Nā primæ eius rationis, ꝙ vsus sit in contrarium

Nauarrus solutionem innuit dum ait id habere locum tantum in foro exteriori, vbi puellaetiam voluntariè consentiens, quia præsumitur decepta: deflorator eius eā dotare, vxoremq; e ducere cōpellitur,g itaque in foro exteriori est iste vsus in contrariū sed non in foro conscientię,quia virgini volēti,& consentiēti,neque deceptę non tenetur violator eius quicquam restituere,nisi forte, ꝙ certus est secundùm Cordubam,& Nauarrum,ipse virgo consentiens erat sub cura parentis,quia tunc quicquid reclamat Sotus tenetur parēti eius aliquid recompēsare pro infamia,inde & filiæ suæ & sibi subsequuta, quæ etiā infamia in causa est,vt difficilius,& ampliori dote prouidere habeat talis pater,tali filię de nuptiis. At fortè secūdùm fratrē Iosephum sententia Soti vera est in casu Victoriæ, scilicet quādo stuprū tale fuit omnino secretū,taliter ꝙ ignorāti patri,puellęq; consentiēti nulla inde parata est infamia, nec patri cui incūbit filię ꝓuidere de nuptiis,vlla inde subsequuta est necessitas plus erogandi pro dote filiæ,vt digno eā locaret in vxorē.

g Panor. in c. adulterii. 1 & 2. Raym. sum. conf. T. 2. tit. 3. Syluest. verb. luxuri. q. 5.

¶ Cęterùm si talis virgo importunis precibus fuisset rogata, tunc etiā consentiēti in foro quoque conscientiæ esset recompēsatio faciē da quia satis dicitur tunc fuisse coacta secundùm Syluest.& Nauarrum & Cordubam,& communē quādo importunis precibus solicitata,præstitit consensum.nec in hoc dissentiret Metina.Nam reliquū, quod ipse affirmat, ꝙ licet ipsa omnino voluntariè consenserit, ipse eius compressor teneatur repē dere ei, quia inquit ipsa non est domina mēbrorū, nec signaculi virginalis falsum esse videtur.Nam hæc ratio eius id parū probat,quia etiam homo aliquis cum non sit dominus vitæ,nec membrorum suorū dominus est,ita vt possit sine peccato,nisi iusta causa infirmitatis, vel aliter iustè, in eorū mutilationem consentire,tamen nullus est qui neget non teneri quicquam resarcire mutilatorem pro damno mutilationis illato,voluntariè in sui membri abscissionem consentienti.

¶ Ergo sicut iste mutilatus, post mutilationē potest,in-
Qō.1. iuste se mutilanti damnum remittere, ita dum consensit in mutilationem,videtur damnū remisisse, & suo iuri cessisse quoad restitutionem.

¶ Ambigi forte poterit an si virgo quæ importunis precibus agitata consensit,cū tamē nomine tenus,& existimatione sola vulgi virgo esset,sed nō re, ei aliquid in hoc casu, recom-

recompẽsandũ sit. Respondetur secũdùm Nauarris qui dolo, fraude, aut precibus importunis habuit rem cum aliqua iam ab alio corrupta, sed pro virgine in populo reputata, ac habita, licet in foro consciẽtiæ nihil teneatur ei resarcire, ob virginitatẽ ereptã, quia secretò virgo non erat, ob famam tamen ereptam, quia illa in hoc casu est potitus si in causa fuit, vt illã perderet, bene ei secundum Maiorem aliquid arbitrio boni viri recompensare tenetur. Cæterùm in foro exteriori etiã si talẽ communiter reputatã, virginem cum ea rem habens virginem non repetisset,[h] iubetur eam dotare, vxoremque sibi ducere, quia etiam in casu, quo vltrò consensisset præsumitur fuisse decepta. h Ant. 2. part. tit. 5. c. 6 Pano. de adult. c. 1 & 2.

¶ At adhuc indagandum restat, quid si aliquis importunis precibus, aut appellationibus, aut falsis promissionibus, virginẽ decepit, deflorauitq; sine promissione tamẽ eã ducẽdi, quia de ea ducẽda nihil ei pollicitus est, an ei in vtroque foro teneatur, & ad quantum. Respondetur plane, ꝙ talis in vtroq; foro tenetur ei satisfacere, & in foro exteriori condemnabitur ad eã dotandã, ducendãque in vxorem vt supra c. de adulteriis, dictum est, in foro autẽ interiori, idest conscientiæ, etiã ante condemnationẽ in iudicio, tenetur ad eã ducẽdam in vxorem, secundum Metinã si ipsa velit dum sint pares statu, quia si sic importunis precibus, aut magnis muneribus, eam virginẽ pertraxit ad copulam non potest ei aliter recompensare, quam eã in vxorem ducendo, & hoc est tutius, sed secundum Nauarrũ solum tenetur ad ducendam, vel ad eam contentandam, vel ad omne damnum resarciendum quantò magis indiget, ad adipiscendum virum, qualem si maneret virgo adipisceretur, & aliquid amplius ob verecundiam, quam passura est apud maritum, & ob molestiam qua afficienda est à marito, per totam vitam eò quod non reperit eam virginem. Sed in hoc casu non obligatur ad omnino eam dotandã, sed solum secundum Nauarrũ, tenetur ei arbitrio boni viri, quatenus opus est ad totum damnum resarciendum recompẽsare, quia in hoc casu eam, dotare pœna exterioris fori est c. 1. de adulteriis, quæ ante condemnationem non obligat. Qõ. 2. i Arg. de sponsal. c. requisiuit Anton. 2. part.

¶ Porro adhuc reliquum est peruestigare, ad quid obligetur qui animo vero, seu ficto, ad decipiendã virginem, promisit se eam ducturũ, sub qua pollicitatione, & fide ipsa illi sui corporis copiã fecit Respõdetur quod proculdubio Qõ. 3.

iste

hendere fallaciam, quæ quidem duæ exceptiones, etiã locum habent, antequam deceptor secundas nuptias celebrauerit, scilicet, quòd in his duobus casibus exceptis, illã ducere non tenetur, sed post celebratas nuptias compensare illi tenetur, arbitrio boni viri etiam si fuerit virgo, vel nõ, pensato ex vna parte damno, & ex alia parte, quod ipsa cẽsetur sua spõtè voluisse se decipi, in qua sentẽtia cordatius hic loqui videtur Sotus, & limatius, quam Nauar. quia Nauarrus solum respiciens ad damnum illatum, totum docet esse resarciendum damnũ. At verò Sotus, quia acutius spectauit ad aliam causam, scilicet quia illa se spõtè voluit decipi, non insinuat totum damnum illi forè restituendum, sed arbitrio boni viri fore taxandum illis duobus pensatis, scilicet non solum damno, sed quod ipsa quasi sciẽs, & volens consenserit notæ deceptioni. Et quando Nauarrus ait, ꝙ illa deceptio vim importunarum precum habet, quare obligat ad resarciẽdum totum illud quo magis indiget ipsa decepta ad matrimoniũ se dignum: dico, Nauarrus verum asserit quando deceptio illi fœminæ non fuit sibi tam nota, quia rationem habuit sufficientem ad illi adhibẽdam fidẽ, quia nec ipse deceptor superior genere erat, & talibus verbis est vsus in promittendo, vt quælibet etiam non leuis fœmina meritò se non decipi, sibi persuadere inde potuisset, & debuisset. At secundum Armillam qui putauit aliquã virginem, quæ certè non erat non tenetur ducere, etiam si promiserit.

¶ Offert se quoque hic & difficultas illa quam agitauit doctissimus ille Victoria, vtrùm qui dolo, vel precibus importunis virginem corrupit, iam in eo casu, in quo ipsa æquè tam bene nupsit ac si virgo fuisset, eius deflorator teneatur illi pro signaculi virginalis fractione aliquid repẽdere. Respõdetur, quòd quamuis Victoria in hoc casu talẽ cõstupratorẽ à restitutione absolutè non excusauerit, tamẽ Nauarr. meditatius hanc Victoriæ sententiam' sic limitandam duxit, vt vera esse intelligatur in eò dũtaxat casu, quã do etiã si æquè benè fuit nupta tamen maritus id defectus, quia deprehendit in illa tempore matrimonium consummandi, eam relinquendo, peregrè est profectus, aut quãdo eam asperè nimis, ob id tractat, tũc secundum Nauar. à restitutione illi faciẽda non excusatur. Secus est si illa sic decepta, & constuprata æquè digne nupsit, ac si virgo esset, Qõ 4.

quãdo in consummatione copulæ id nõ deprehendit maritus: immo existimauit eam virginem reperisse, quia tunc secundum Nauarrum ad nihil ei recompensandum in cõscientia tenebitur. Quia recompẽsatio exigitur ad recompensandum damnũ, cum igitur in hoc casu, vt supponimus nullum perpessa sit damnum probabile est, quòd nihil ei sit recompensandum.

Qõ. 5 ¶ Præterea cõsequẽter de illa quæstione meminisse nõ erit abre cuius meminit Cordu. in tractatu de casibus cõsciẽtiæ, an ad aliquam restitutionẽ teneatur fœmina quædam nobilis, quàm duxit diues quidã viduus existimãs esse virginem, sed secretò virgo non erat, cui cõtulit in dotem duo millia aureorum, quàm dotẽ in matrimonio pepigit illi fœminæ date. Respondetur proculdubio, si viduus ille hac sola intentione, quia ipsa erat virgo, illam dotauit, & in copula nõ percepit defectum virginitatis, quia alias illã nõ dotasset, tenetur restituere totũ hæredibus illius vidui defuncti, Secus est si alias etiã nihilominus si sciffet defectũ, eã dotasset, quia ingenua erat, & pulchra, sed si ratione iacturæ, & defectus virginitatis non tantũ eam dotasset, tunc non totum, sed tãtum excessum illum illa restituet, in quo probabiliter creditur auxisse ei dotem: quia credidit illã esse virginem. Talísque restitutio facienda est hæredibus tãtum necessariis, vel quibus alias reliquisset vel his deficiẽtibus pauperibus verecundis, vel hospitalibus.

Qõ. 6. ¶ Hic patet quid sit dicendum ad illam quæstionem, de qua sum rogatus, an potuit quædã fœmina quę vidua erat, atque subinde corrupta, sed in cõmuni opinione vulgi virgo reputabatur recipere bona cõscientia dotem, quã ipsam volẽs ducere assignabat sibi, sub hac fide ꝙ virgo erat, ipsa autẽ in cõsummatione copulæ, illum eludere parabat, fingẽdo se esse virginem, quibusdã sibi applicitis remediis ad intercludendũ & arctandũ sibi fœmineũ vas, quo suus defectus virginitatis ab sponso accipiendo nõ perciperetur. Nam iuxtà responsum datum dicitur, quòd nec bona conscientia talem dotem accipere, sed neque retinere potest, quia per fraudem eam obtinet, nec per stat causa, idest virginitas, oa quam est dotata.

Qõ. 7. ¶ Insuper subsequẽter quæritur an mulier quam solicitãs eius amore captus nihil ab ea, (quia honesta erat) potuit obtinere, si causa alliciendi eã, & inducendi in suum cõsen-

sum

sum 20. aureos illi erogauit nihil aliud dicẽs, nisi accipe tibi pro tuis vsibus, an si postea illi sui corporis nõ fecerit copia, teneatur illos. 20. aur. 50. aureos. sub hac spe sibi erogatos in cõscientia restituere pr. . dictò quæstio est anceps, & quæ me olim dubiũ tenuit, & nũc quoque tenet, quia secũdùm Hugonẽ de Celso in suo repertorio legũ talis mulier nõ tenetur, sic acceptũ restituere: quia in pari causa turpitudinis, melior est causa possidẽtis, cui videtur accedere Sotus in de iust. & iur. quia in casu quasi eiusdẽ rationis sic diffinit si homo habẽs amicã quæ ex alio amasio habuit filiũ, putãs talẽ esse suũ filiũ inscribit eũ in hæredẽ, cũ nõ habe . filios alios legitimos, iste illegitimus etiã si sciat se nõ esse filiũ illius, potest non discedere ab hereditate, quia ipse nec nocuit, nec decepit eũ ascribẽtẽ se in hereditatẽ, sicut potest qs accipere bona ab eo, qui sibi ea largitur, quia putat ea dare homini nobili cum ipse donatarius, qui ea accepit nobilis nõ sit. Ergo pari ratione prędicta honesta fœmina licitè accipit & retinet sibi collata dona. 20 aureorũ ab eã solicitãte causa alliciẽdi eã, licet nefario coitui nõ cõsentiat, quia ipsa huic danti, nec nocuit, nec ipsum decepit, quæ est ratio Soti. Sed quia credo hãc sententiã Soti, & Hugonis de Celso solum in foro exteriori forte verum habere: puto in cõscientiæ foro aliter esse dicẽdũ cum fratre Iosepho in suis floribus, materia de donatione vbi hanc statuit cõclusionẽ: puella quæ accepit munuscula, vt alliceretur, si nõ cõsenserit turpitudini donãtis ad restitutionẽ tenetur, quia defuit voluntas donantis, & quia secundùm Metinam Compluten sem datum ob turpẽ causam causa non subsequuta, nec impleta restituendum est danti, in cõscientia, quia deficit voluntas dantis, quæ est radix donationis: quia deficit causa.

CAPVT LXXVII.

¶ *De insequutione mulierum maxime virginum.*

PRAETEREA nequid desit, quod tã per modernos, quàm antiquos dictũ sit, quod desiderari possit in hac materia, Quæritur ad quid teneatur qui rem habuit cũ fœmina & post copulam, spopondit ei se illa ducturũ ipsa autẽ affirmat suam virginitatem ab illo fuisse sublatam. Ipse verò pernegat eã virginem reperisse. Respondetur secũdũ Cordubam [a] talẽ esse obnoxium pro se utitate conscientię, sub pœna peccati mortalis ad promissam illi fidem implendũ. Qõ. 1.

a *Cordu. in tractatu de casibus consc. q.* 47.

cam

eam in vxorem ducendo, (si ipsa velit) nisi ex tali matrimonio grande inconueniens timeatur subsequẽdum, quia tunc pro dubio quo tenetur, dum ambigit an illi eripuerit virginitatem vel non in conscientia ad illi satisfaciendam hãc iniuram, manet astrictus, & ad nuptias, vel ad aliquem modum viuendi honestum aliquid subministrandum, nec ad amplius tenetur.[b]

¶ Hinc corrolariè sequitur secundum eũdem Cordu. q. 48. quòd si quis iurauit mulieri se illam ducturum si ipsa sui corporis copiam illi faceret, si illam virginem reperiret quàm non reperit virginem, eamq́ue multoties postea cognovit, non tenetur eam ducere in vxorem, quia ipsa apud amicam testata est secretò se illum illusisse fingendo se virginem, sed in foro ecclesiæ propter ius iurandum, & quia illã pluries cognouit post, aliter iudicaretur, ita doctores.[c]

¶ Hinc emergit etiã solutio ad aliud dubium à Corduba tractu citato. q. 49. vẽtilatum, de illo qui mulieri cuidã sub iuramento pollicitus est, quòd si sibi sui corporis gratiam faceret, illam in vxorem sibi foret ducturus: sub qua fide, & confidentia ipsa illi multoties sui corporis copiã fecit: quę tamen ea nota infamiæ laborabat, q̃ ipsa plures ante dies alterius amasij amore, & consuetudine tenebatur, dico in hoc casu tenetur iste, quia ista post Concil. Trid. sponsalia de futuro fuerũt illã ducere, quia absolutè hoc illi sine cõditione pollicitus est, si antequam hæc sponsalia pollicitus fuisset eã non virginem esse nouit, vel si postquã virginem eam nõ esse resciuit, eam cognouit animo fornicario, quia sic post hanc notitiam cognoscendo eã, visus est cõfirmasse promissam, licet postea pœnituerit illius, sic Sylu. verbo matrimonium. 3. q. 7. & Nauar. in sum. c. 18. licet non clarè, nec Sotus aut Nauar. num. 19. aduersantur huic sententiæ quando dicunt eum non teneri ad eam in vxorem ducendam, quia hoc verum esse intelligunt in casu quo ipse illã virginem esse credebat, quia ipsa tali fama pollebat: in ore ntione carens ducendi eam, si cogitasset eam non esse virginem. Cęterùm si fictè id ei pollicitus est causa dũtaxat fornicandi cum ea, tãtum tenebitur illi aliquam pecuniam refundere pro iniuria secus est si verè promisit & iurauit casu quo eam non virginem esse nouerat, quia tunc vt prędictũ est tenetur stare promissis, sed in foro ecclesiæ iudicabitur, sicut in quæstione præcedenti, ita Cordu. loco allegato.

b Probus fulcitur hæc sententia authoritatibus nimium Nauarri in Sum. c. 16. nu. 18. & Sylu. ver. matrimoniũ. 4. q. 7. 3. q. 9. & Soti. in 4. dist. 29. q. 2. art. 3. & dist. 27. q. 1. articu. 3. quamuis Adrianus videatur aliter sentire.

c Syluest. verb. matrimoniũ. 3. q. 8 & Sot. in 4. dist 29 q. 2. art 3.

¶ Hinc

¶ Hinc iam etiam liquet, quid sit dicẽdum ad dubium q. 50. illius tractatus, propositũ à Cordub. de eo qui fictè pollicitus est fœminæ, quæ cõmuni opinione virgo reputabatur se ducturum illam, sicque ex illa filios suscepit, suntque paris conditionis, ipsa autẽ postulat illum in maritum, ipse vero renuit matrimoniũ sed tantũ vult illam dotare. Quia planum est, ꝙ tenetur eam ducere Nec facit satis illi, illam dotando, quia licet fictè id spoponderit, nõ potest tamen resarcire iniuriã, vel damnum aliter, & quia secundum Sotum solida sunt faciẽda pacta, sic Nauarrus,[d] licet Ecclesia in foro iudiciali nõ eum coget per sententiam ad eam ducendã, vt habetur c. præterea de sponsalibus, idq; insinuat Sotus.[e]

¶ Sed grauius hic iam dubiũ occurrit an si Petrus sub iuramento desponsauit sibi de futuro Mariã, sicque post sponsalia huiusmodi, libere eũ admisit in domum suam, licet nõ intercessit inter eos copula, tamen reputati sunt in vulgo vt desponsati, sicque communiter credebatur inter eos intercedere res communiter contingẽtes inter sponsos, possit ne Petrus in hoc casu ingredi religionem. ¶ Respondetur sanè si non esset circunstantia infamiæ, quod ipsa maneret læsa in fama, bene ipse posset ingredi religionem postquam non cognouit eam secundum D. Tho. at si notam inde contraxerit ipsa, ꝙ non manserit virgo, vel eam cognouerit sponsus profecto res est dubia an stãte hac infamia, ad religionẽ possit cõuolare, ipse, & secundũ D.Tho. & Syl.[f] si parua mora tẽporis intercessit post sponsalia potest ingredi religionẽ ipse, quia non præsumitur tam cito eam reliquisse violatam.

¶ At verò secundũ supplementum, & Gabrielem & Metinam de restitutione. q. 1. in 7. casu tenetur non ingredi, aut satisfacere, neque hoc menti D.Thom. refragatur, & tutius est hoc inquit Corduba[g] propter rationes doctorum, nec potest in hoc casu ratione paupertatis, aut disparitatis status petere relaxationem iuramenti, vt ingrediatur religionem, vel vt ducat alteram, neque sibi est cõcedenda sine satisfactione præuia, & voluntariè ab ipsa acceptata autem si eam duxit de præsenti, statimque exemplo diui Alexij eam missam faciens ingrederetur religionem cum persuasione tali, quòd sibi persuasissent omnes, nõ intercessisse inter eos copulam: tunc licite ingrederetur.[h]

¶ Ad hæc qui animo vero vel ficto promisit virginẽ ducturũ, quam deflorauit tenetur vltra dicta secũdum Nauar.

d *Nauar. in sum. c. 6. nu. 17.*

e *Sotus in 4. dis. 29. q. 2. art. 1. & art. 3. & dist. 27. q. 1. art. 5. Q õ 2.*

f *Syluest. verb. religio. 2. q. 57.*

g *Corduba in additionib. q. 182.*

h *Syluest. verb. matrimoniũ 7. q. 5. §. 5. & Iuramentũ. 4. q. 1. q. 20. & Sotus in 4. d. 27. q. 2. ar. 5. Corduba q. 181.*

imo secundùm D. Tho.[i] placare patrem puellæ, eique pro iniuria illata in conscientia satisfacere.

Qō.3. ¶ Sed hæc quæstio aliam grauiorem exsuscitat. Casu quo filia virgo voluntariè in stuprum consensit, constuprator postquam in hoc casu, in conscientia nihil ei puellæ debet, quia nō decepit illam nec importunis precibus inflexit illā. An patri puellæ aliquid refundere teneatur, sed quia iam de hac quæstione peregimus ante, nihil restat dicendum: nisi quod certe tenetur patri aliquid refundere: præsertim quando violatio non fuit secreta, sed iam prodit in publicum cōtra Sotum non distinguentem, ita teneo cum communi: Si autem res ageretur secreto, secretáq; maneret, fortè in hoc casu haberet locum, secundùm fratrem Iosephum in suis floribus contraria sententia Soti, eiusq; ratio tunc vigeret, scilicet, quod ius quod habet pater in filiam est principaliter in fauorem filiæ, cui vltrò cōsentiens secreto stupro, potuit filia renunciare: licet cum peccato. Et tunc dum res stupri peracta est secretò, in secretoque manet non diuulgata, non infamatur pater, nec redditur impotens pater ad eam matrimonio locandam, si ipsa matrimonio se coniungere audet, alioquin postquam sic vltrò consentiens, fuit in culpa sumat alium statum.

i D. Tho. & Caiet. ar. q. 154. art. 6.

Qō.4. ¶ Postremò quo finē tot quæstionibus imponamus quæritur, quid dicendum in casu quo Petrus, & Maria (cum esset virgo) ex amore coïerunt, vnde susceperūt filium: sed ad reficiendū honorem Mariæ se illam ducturū in vxorē cum iuramēto corā vno teste emisso, stipulatus est Petrus & post sponsalia de futuro inter se conflata, deprehensa est in fornicationis crimen incidisse. Respōdetur secundum Cordub.[k] quòd Petrus in hoc casu non tenetur eam ducere, quia nec res in eodem statu iam permanent postquam fornicata est cuius infamia iam euulgata est: sed neque quidquā tenetur Petrus Mariæ pro virginitatis amissione, postquam ipsa libere consensit in copulam, vnde sibi id culpæ ascribat. Ceterùm in foro iudiciali propter suspicionem præsumptæ vis, aut deceptionis ad aliquam pœnam soluendam damnabitur. At verò parentibus Marię aliquid in conscientia contribuere tenebitur pro illius nuptiis, licet in foro exteriori ad id non condemnetur. Sed satius esset quo honori Marię imposterum consulatur, litesque euitentur: vt sibi inuicem, relaxando sponsalia, iuramentumque, tunc Petrus parentibus Mariæ

k Cord. in additio. ad tracta tū de casib. consc. q. 193.

Mariæ, aliquid contribuat arbitrio boni viri.[l]

CAPVT LXXVIII.

¶ *De concubinariis non absoluendis.*

IN SVPER notandum, cauendumque confessoribus venit, quod cohabitans concubinæ non est absoluendus, ante quam separetur cum proposito non redeundi, quia alias rarissimè contingit inter se sine peccato habitare. ¶ Idemq; dicendum esse videtur de his quos populus credit esse concubinarios, licet reuera tales nō sint, donec veritas publicetur, manifestaque fiat: quoniam iuxta mandatum Apostolicum ab omni specie mali abstinendum est. ¶ Idémq; dicendū est de ea persona, quæ creditur nō aliter vitatura peccatū: licet sit pater respectu filiæ. ¶ Idē de ancilla quæ resistere non potest domino suo se inuadenti nisi fugā arripiat. ¶ Sicut vxor etiā discedere potest à marito solicitāte eam & attrahente ad peccatum, [a] quinimo secundum Nauarrum, talis ancilla, quæ resistere non præualet hero, aut præ fragilitate se incōpotem putat ad resistendum, posset dominum compellere quo eam vendat alteri, qui ea non sic abutatur. Tamē si hoc nemo alius exprimit, siquidem ob asperum & crudelē corporis cruciatum, qui longè minor est animæ cruciatu.[b]

¶ Addimus autem ex Concil.[c] quod concubinarij, siue soluti, siue vxorati cuiusuis conditionis, & status sint si post trinam monitionem ex officio ab episcopo factā cōcubinas non eiecerint, seque ab earum consuetudine non seiunxerint excommunicationis sententia feriendi sunt, & non absoluendi nisi monitioni paruerint. Quòd si per annum censuris neglectis permanserint in concubinatu, sæuerè contra eos episcopus procedat, pro qualitate criminis. ¶ Mulieres verò siue coniugatæ siue solutæ: quæ cum cōcubinariis, siue adulteris publice viuunt si ter admonitæ non paruerint, ab ordinariis locorum, nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpę, puniantur & extra oppidum vel diœcesim, si id eisdem ordinariis videbitur, inuocato (si opus fuerit brachio seculari) eiiciantur. Aliis pœnis contra concubinarios, & adulteros inflictis in suo robore permanentibus.

l Syluest. verb. spōsal. q. 10. §. 7. & q. 2 & Nauar. in sum. Hisp. c. 16. nu. & 19. & Cord. q. 13 fol. 133.

a c. si inferdeir, & cadolatria & seq. 28. q 1.

b l iustissima. ff. de adil. edic. c præcipimus. 12. q. 1.

c Concil Trid. sess. 24. c. 8.

CAPVT LXXIX.

¶ *De redditione debiti inter coniuges.*

LICET cæteris paribus maius sit peccatum mariti adulterantis, quam vxoris adulteræ. Quia vir maiori viget vsu rationis, & quia magis ad resistendum est compos, etenim vxorẽ debet antecellere virtute: tamẽ maius est peccatũ vxoris, eo respectu, quo facit prolem de suo patre incertam maiusque scandalum ingenerat, & maiorẽ infamiæ notam tam sibi, quam marito filiisq; inurit. ¶ Peccat etiam coniux non reddens debitum loco, & tempore idoneis petitum, secundũ omnes, nisi petẽti precibus contrariũ suadeat, quæ tamen non debent esse nimium importunæ, secundùm Nauarrum, ueque ab eo excusat quadragesima, neque dies quamlibet festus etiam paschatis, neque voluntas se à pluribus liberis habendis excusandi. Non tamen tenetur reddere cum periculo abortiendi, aut grauis infirmitatis. ¶ Teneturque mulier arcta secundùm Sotum in quarto pati dolorẽ etiã grauẽ, sed non grauissimum contra fratrem Iosephũ, vt potens fiat ad reddendũ debitum, neque enim tenetur grauissimum morbi incommodum pati præsertim cum magno periculo læsionis magnæ maximè si diuturna timeretur.

¶ Dubio de quo sum rogatus hic satisfacere volens dico, ꝙ si post matrimonium contractum consummando cum vxore intra vas eius, quis deprehendit vxorem eius semen bene recipere: sed statim illud extra vas effundere, hoc non arguit inualidum fuisse matrimonium, neque ideò impeditur à licitè petendo debitum [a] quia matrix mulieris solet retinere semen necessarium & emittere aliquando superfluum ad generationem.

a Syluest. verb. debitum. & verb. matrimoniũ. 4.

¶ Atque quando impotentiæ impedimentum præcessit matrimoniũ, notoriumque est tale impedimẽtum esse naturaliter, sine miraculo ineuitabile, (quia tunc nullum est matrimonium) non potest coniux conari ad copulam congrediendo cum tali impotente. At si post matrimonium semel iam cõsummatum, tale superuenerit arctitudinis, vel impotentiæ impedimentum: potest coniux non impeditus conari ad copulam cum vxore arcta effecta, vel impotente reddita etiã cum periculo effusionis seminis, quia ipse vtitur iure suo cum vera vxore sua, & quia talis effusio præter intẽrionem eius accidit, secundùm Caiet. & Nauar, à quibus in hoc

postremo

poſtremo diſcordat Sotus,[b] quòd imò verò licet iſta perpetua impedimenta in vaſe ſeminandi, poſt conſummatum matrimonium viro acciderint, non poteſt vxore vti cũ periculo ſeminãdi extra vas, & multò minùs poteſt ad ſeminãdum cum vxore conari, ſi modo legitimò certus fuerit, minimè id poſſe in vaſe perficere. Secus ſi poteſt ibidem ſeminare licet ſit ad generandum debilis, & impotẽs. Quæ quidẽ opinio Soti verior mihi apparet, nam natura abhorret ſic ſeminationem à ſuo fine naturali, & vaſe naturali fruſtrari, licet oppoſitam opinionem Nauarri, & Caietani, non auſim damnare.

b *Sotus in 4.2.ſo. diſt. 34. q.1. art.2. in fin.*

¶ Quare tales coniuges bona fide conantes ad copulã, in ſua ſincera ſanáque fide relinquerẽ, neque ſcrupulũ iniicerẽ in caſu quo Nauarrus [c] loquitur, quando maritus verè eſt, & non poteſt copulari perfectè, quia non poteſt fundere ſemẽ licitè poteſt niti, & vti vxore ad habendam perfectã copulã, vt Caietanus [d] conſentit loquens de marito quæ ex prima genuerat, & cum ſecunda vxore concũbens per multos annos non potuit ſeminare, & tandẽ poſt ſex annos genuit ex illa, re vera non peccauit. Quia ſemper actum naturalem conſummare intendebat. Accedit ad probationem huius, ꝙ eccleſia repertis impotentibus poſt matrimonium cauſa experiendi copulam, & conſummationem matrimonij triennium concedit, vt tali conſummationi dent operam. Quòd non concederet Eccleſia ſi talis niſus ad copulam cum ſpe conſummandi eſſet culpa mortalis. Sed in caſu quo iam quis ſatis certus eſt, ꝙ ſemper propter arctitudinẽ irremediabilem vxoris poſt matrimoniũ cõtingentem, extra vas eius totaliter effudit ſemen neque ſpes probabilis ſubeſt, vnquã intra vas vxoris ſeminandi: tunc ſententiæ Soti magis accedo. Quia tunc peccatum eſt contra naturam, etiam ſi ad cõtactum membri viri fœmina ipſa ſeminet, vt Caie. inibi ait.

c *Nauar. in Summ. Lat. c. 22. num. 60.*
d *Caiet. 22. q. 154. art. 1. col. 6.*

¶ Neque diſplicet mihi in hoc caſu aſſertio fratris Ioſephi in ſuis floribus dicẽtis, ꝙ habens vxorem arctam remediabilem naturaliter, quæ quia ipſa renuit accipere remedium propterea ad copulam non eſt apta, eam maritus ſine mortali etiam libidinosè poteſt tangere. Sed hæc aſſertio limitanda eſt prout eã limitat Sotus loco citato, ſcilicet, quãdo ſine periculo extra ſeminandi, vel ſe polluendi, fiunt iſti tactus. ¶ Addit verò Sotus, ꝙ ſi quis vir bona fide volẽs cõgredi in vaſa vxoris feſtinantius, extra vas ſeminat, non eſt

vitio dandum:sed naturæ festinationi tribuendum:vnde nõ est culpa lętalis.¶ Cæterũ effusio seminis extra vas si sit notabilis,lætale crimen est,secus est si tantum sit destillatio.

CAPVT LXXX.

¶ Negatio debiti inter coniuges quale peccatum sit.

Qō.I. QVIA verò hactenus Nauarrus peccare coniugem quando compari debitum petenti non reddit asseuerauit;sed an talis negatio debiti peccatum mortale sit, & an omnis negatio debiti culpa lætalis sit, non explicuit,libuit hanc quæstionem ex aliorum sententia decidere,igitur authore Victoria in suis scriptis,non erit mortale vxorem viro suo petenti negare debitum semper. Quia nec maritus semper sub tali debito peccati mortalis petit.¶ Imò etiamsi maritus dixerit illi se petere ab illa debitum in conscientia volẽdo illam obligare ad persoluẽdum sibi debitum:quãdo ipse nimis frequenter petit:non erit mortale illi debitũ tũc denegasse.Imò nec veniale erit quando meritò ipsa marito indignatur,eò quòd videt eũ infrenem in hoc, & intẽperatum:ideóque negat vt maritus temperet sibi, & caueat sibi inde à nocumento,Nec etiã peccatum est tale debitum negasse quãdo ipsa laborata infirmitate.Sicut neque mortalis videtur talis negatio:quãdo ipse remissè petit,vel tacet rogatus.¶Imò secũdũ Sotũ in 4 2.tomo,recusatio solutionis debiti si in altero cõiuge nõ timeatur pollutionis periculũ non est culpa mortalis dum tales coniuges abundãt filiis & tanta paupertate premũtur,quod tãtã sobolẽ alere nõ possunt.

a *Constit. Apostolic.l.6. c. 28.& Clẽ.Epist. 4.ad Iuliã & Iulian.*

¶Igitur resolutoriè dicitur, quod quando ipsa cognoscit ex denegatione tali non imminere periculũ voto,quãuis maritus dicat, se petere sub debito non erit mortale illi debitũ denegasse,quando ipse frequenter debitum exigit.¶ Relinquitur ergo in duobus casibus coniux non caret culpa mortali,denegãdo debitum.Primò quando petentem sub debito coniugẽ redditionem copulæ ipsa denegando in periculo se polluendi,aut peccandi cum aliena constituit. Secũdò etiam mortaliter peccat negando petenti,quando rarissimè vel nunquam petenti vult reddere.Adde tertiò credo etiam culpam esse mortalem talem negationẽ debiti:quando maritus tale debitum exigens,cum non sit intemperãs,nec nimis frequenter petat, vice quam petit valdè indignatur,& meritò,indéque grauis discordia emergit ex denegatione

quæ

quę causa est contumeliarum,& odij,licet,quia ille timoratæ conscientiæ alias est,peccati carnalis,nō inde subeat periculū.Et hoc videtur supra insinuasse Nauarrus , ꝙ preces vxoris in auertendo virum à copula,non debent esse nimis importunę. ¶ Verùm licet debitum exigere ab vxore prius quam cōmunicent[b] venialis tantum culpa sit , tamen quocunque tempore petat coniux aliū , quia alter sui corporis potestatem nō habet,tenetur ei obtēperare reddēdo. Quāuis si cras sit communicatura vxor honestis precibus possit virū admonere , & persuadere ne id petat,illum depellēdo. Quod si adhuc importunè insistat,etiamsi illi debitum reddiderit post communicando non peccat : nec venialiter ita videtur,elici ex epistola D. Gregorij ad episcopos Angliæ. Itaque habens actum coniugalē sine culpa:sicut qui habuit pollutionem inculpabilem , vt colligitur ex prædicto loco D.Gregorij , & ex D.Thoma,melius faceret abstinēdo . sed non peccat communicando , ita Armilla inquit post redditionem debiti potest coniux communicare.

b *Concil. Elibertē. & de Cōse. d.2.omnis homo.*

¶ Vt autem reliqua quę de materia debiti reddendi se offerunt,persequamur notato,ꝙ vxor petit tripliciter debitū verbis , sed hoc rarò expressè facit si sit pudica. 2. signis. 3. suo genio seu conditione per quam cognoscit maritus copulam desiderare:sed præ verecundia dissimulare.

¶ Id ipsum dicendum est de marito illo qui ob pusillanimitatem suam,vel ob vxoris duram conditionem, aut insignem eius authoritatē,non audet expressè sine aliquo metu petere,ob eandem rationem:quamuis nemo id exprimat vt ait Nauarrus.

¶ Sed connumerare placet hic primò eos cōiuges qui iure petēdi priuantur.Et primò quidem debitum exigere nō potest coniux ille,qui vt affinitatem contraheret cum vxore,propriam prolem baptizauit.cano.de eo.3.q.1. Sed quia canon hic in pœnam non coniugis innocentis , sed nocētis conditus est ideò existimo , ꝙ quando coniux innocēs præ verecundia,quæ genuina est fœminis, nō peteret debitum, ipse tunc teneretur petere : quando persentit in muliere id ipsam appetere,ne quod in pœnā coniugis nocētis inflictū est, in grauamen innocentis retorqueatur. Secundò nō potest petere debitum licet teneatur reddere incestuosus cum consanguinea vxoris intra 4.gradum,super cuius petitione debiti, vt talis incestuosus petere possit,dispēsat. Episcopus

dum difficilis eſt acceſſus ad Papam, periculumque eſt in mora.

Qõ.1. ¶Sed an modo ſtante diſpoſitione bullæ Cruciatæ, quæ ſuper hac diſpenſatione ſtatuit recurrendum eſſe ad commiſſarium Cruciatæ,cui committitur poteſtas ſuper hoc caſu diſpenſandi,ſuper erogando certam taxam,vel in pœna, vel in eleemoſynam, pro expeditione belli contra Turcas poſſit diſpenſare in hoc epiſcopus. Reſpondetur, quod quia de ſe hæc diſpenſatio de iure eſt Papalis pertinens ad Papã, niſi in caſu quo difficilis eſt ad eum recurſus:ideò nõ puto eſſe tutum,diſpenſet epiſcopus cũ facilis ſit aditus ad commiſſariũ Cruciatæ habẽtẽ ad diſpenſandum in hoc vices papæ. Niſi fortè commiſſarius papę nolit diſpenſare:niſi ſuper erogata ſibi prius taxa pecuniæ,quam conſtat petentẽ talẽ diſpenſationẽ,quia pauper eſt nõ poſſe præſtare. Nam tunc ordinarius cum illo poſſet diſpenſare. Nã nõ eſt cordi Papæ has animas illaqueatas ſine remedio dimiſſas facere. Quãuis Corduba in ſuo quęſtionario licet non tã clare videatur inſinuare: quod quia epiſcopi ex quadam iã conſuetudine, præſcripſerunt in vſu ſuper hoc diſpenſandi,ipſi poſſint, vt ordinarij ſuper hoc diſpenſare: & quod neceſſe non ſit recurrere ſuper hoc ad Papã nec ad commiſſarium Cruciatę.

¶Et quidem licet tutius putem ſuper hac petitione debiti recurre ad cõmiſſarium papæ,ſed ſi diſpenſet in tali caſu epiſcopus,vbi ex pręſcripta conſuetudine in hoc diſpenſare habet, non damnarem. Nã bulla cõcedens cõmiſſario hanc diſpenſandi facultatem, eã ordinario qui iam in hoc præſcripſit,non interdicit:ſed quia credo,quod hanc licentiam quam epiſcopi diſtantes à Papa habuerunt, & inquam præſcripſerunt eſt ratione difficilis acceſſus ad Papã,& quãdo periculũ eſt in mora, & non abſolutè,ideò ſtante commiſſario,& delegato præſente non puto eſſe tam tutum recurrere ſuper hoc ad epiſcopum niſi in excepto caſu ſupra.

Qõ.2. ¶Sed de inceſtuoſo cum propria conſanguinea an prohibitus ſit iure,ab vxore debitũ petere,in cõtrouerſia eſt. Nã Nauarrus quod amplius eſt contra Sotum & ſanctum Tho. tenet in materia de matrimonio, huiuſmodi cum propria conſanguinea inceſtuoſum,impediri quoque à contrahẽdo matrimonio:quod pluribus nititur probare textum citationibus,ſed tandem concludit quod licet ita ſit de iurè,ſed iã ſuper tali impedimẽto petere diſpenſationem, neque etiam

ab

ab episcopo, nō est in vsu. Sed an talis incestus cum propria consanguinea petitionē debiti à propria vxore præpediat, de hoc non satis inter doctores constat. Panor. quem Angelus sequitur, affirmatiuā tenet. At verò Sotus[c] cum D. Tho. in prædicta distin. & cum Syluestro,[d] & cum Ricardo & cū omnibus Theologis sic docentibus contra Angelum, & Panormitanum tenet. Quia vt ait Archidiaconus cum huiusmodi impedimenta potius sint restringenda, quam ampliāda: nullibique reperiatur in iure, neque ille textus quem Panormitanus glossat tale insinuet, fit vt talis incestus cū propria consanguinea, nullum sit impedimentum existimandum ad petendum debitum.

c *Sotus 4. dist. 37. q. vnica. art. 2.*
d *Syluest. verb. matrimoniū. 7. §. vlti.*

CAPVT. LXXXI.

¶ *Adhuc de prædicta petitione debiti in dubio.*

ADDE ꝙ secundum Armillam verbo debitum ex D. Thoma[a] vxor post votū simplex castitatis emissum à marito, nō tenetur ei reddere debitū, sed de hoc in materia de voto supra quomodo sit intelligēdum satis exactè explicui, sed superaddit ad hoc Nauarrus summa Latina, quod nec potest coniux licitè in hoc casu reddere debitum alteri coniugi qui de consensu eius, cōtinentiam vouit, quia esset cooperari eius peccato, licet possit ipse qui consensit petere licitè, quia per talem cōsensum, nō est visus cessisse iuri suo petendi, nisi in casu, vt ait Sotus in quo ex cōmmuni cōsensu vouerunt ambo, cum conditione, voueo vt voueas continentiam: ne mihi molestus pergas esse in petendo debitum. Qō. 1. Sed de his enucleatius in materia de voto dixi supra.

a *Tho. in 4. dist. 13. ar. 1. ad 1.*

¶ At hic dubium illud suum locum non inconcinnè sortitur. Vtrum coniux dubius de morte prioris cōiugis reddere possit debitum, an exigere. Et quidem si de secundas nuptias bona fide contrahente loquamur, quia certum habuit nuntium, priorem coniugem obiisse, ideo secūdo cōtraxit, de hoc Sotus[b] palam ait, quod si postea scrupulo non leui sed morali, & probabili opinione, incipit dubitare de vita coniugis primi propter rumores nouos de eius vita venientes, tunc[c] reddere quidem debet, exigere tamen nequit quādiu diligentem nouam examinationem negotij, non peregerit. Si tamen tali adhibita arbitrio sapientum, nihil com-

b *Sotus. in 4 sent. dist. 37. q. vnica ar. 5.*
c *C. dominus. de secūdis nuptys & c. inquisit. de senten. excomm.*

perti habuerit de vita prioris mariti, manens adhuc in eodem dubio: & æquilibro iam deinceps licebit illi sua vti petendi possessione, quam bona fide ingressa est: & ex tunc non solum reddere: sed & licitè exigere valebit.

Q̃ő. 2. ¶ At verò de eo qui mala fide contraxit: quia hæsitãdo de vita, aut morte prioris secũdas nuptias adiuit: maius nos dubium torquet, nam Nauarrus[d] qui nouam se resolutionẽ huius quæstionis excogitasse, & eruditis in Hispania placuisse se gaudet, ibi clarius quam Sotus casum sic resoluit. Quæ contrahit cum secundo credens probabiliter suũ primum maritum mortuum esse, & postea per nuntium, cõperit illum viuere, licet non debeat reddere, dubitãdo an peccet, reddendo vel non, si tamẽ rationes dubitãdi sunt adeò fortes, ꝙ in neutram partem credere debet, tunc neque reddere, nec petere debet. Quando verò rationes ingenerãtes ei scrupulum, sunt leues, id scrupuli deponendo, & reddere, & petere potest. Quãdo vero rationes quibus inducitur, ad credendum priorem viuere, tantum mediocres rationes sunt: reddere potest, & debet, quia alias esset in præiudiciũ secundi coniugis. Non tamẽ in hoc casu petere potest, quia hoc solum est in præiudicium suum. Sed hic Nauarrus videtur loqui de eo qui bona fide contraxit: nam loquitur de eo, qui contraxit cum secundo: quia probabiliter credidit fuisse mortuum primum.

d Nauar. c. 22. sum. lat. n. 54.

Q̃ő. 3. ¶ Sed quid si mala fide contraxit: vt quando secundum Sotũ res erat dubia de morte prioris taliter, quod pendebat coniux nõ habens assensum, vel dissensum: nec magis inclinans in vnam partem, quam in aliam. Tunc aiunt aliqui quod etiam in hoc casu si dubitatur de vita prioris probabiliter, tenetur reddere, & non petere: quia inquiunt pontifices loquuntur, vt apparet in ca. dominus de secund. nuptiis & cap. inquisitioni de sententia excommunicationis: de eo qui contraxit cum secundo mala fide. Et mihi quidem sic visum est: qui prædictorum textuum verba curiosius perpendi. Nam cap. dominus summarium sic summat, dubitãs de morte coniugis, nisi prius certificetur, contrahere nõ debet, & si contraxit, reddat, sed non exigat debitum. Et verba textus certa hæc sunt, quidam ex vobis non habita obeũtis coniugis certitudine, contraxerunt: & addit Papa infra, si de morte prioris coniugis adhuc sibi existimat dubitandum, sed dat debitum: sed non exigat, ecce quomodo talis textus

de contrahente cũ dubio,ac per consequens cum mala fide loquitur. Quia ait si adhuc sibi existimat dubitãdum. Quasi dicat,si adhuc dubium quo contraxit in eo perseuerat reddat,& non petat. Quare nõ condemnandã,neq; improbabilẽ censeo quam in hoc casu tenet opinionẽ frater Iosephus minorita in suo lib.de floribus Theologiæ. Vbi sic ait,si maritus iam mortuus fuerat:& ipsa dubia de hoc nubere voluit: nupsitque reddere quidem tenetur: quia matrimonium valuit. Quia nihil eius essentiæ defuit: si tempore contrahendi habuit animum verum matrimonium perficiendi, quia putauit non obstante illo dubio validè se contrahere.

¶ Oppositam ad istos prorsus opinionem tenet Sotus[e] quia qui mala fide,primo vinẽte in secundũ matrimonium se immersit, ius petendi nõ acquisiuit:quia mala fides nemini suffragatur:ideò neq; reddere, neq; exigere potest:quia matrimoniũ fuit claudicans ex parte iniquè cõtrahẽtis: ob id neque ipse,neque alter coniux possessionẽ exigẽdi acquisiuit. Quia decreta inquit intelliguntur de eo qui bona fide non dubitans,sed secundum arbitrium prudentium cõtraxit. Cui videtur accedere Syluester[f] licet non tam clare quãdo ait,quòd si contraxit mulier dubia de morte viri existẽs sine probabili causa de se inducente firmam credulitatem, est adultera:& repelletur à primo. Igitur si est adultera, & venit repellenda à primo,peccat debitum reddendo in hoc casu. Quia si reddendo non peccasset,non vt adultera repelleretur,& hæc opinio Soti mihi quidem magis placet ac tutior est,ac proinde obseruanda nisi forte quãdo ex eius obseruatione,& ex tali denegatione debiti in hoc casu magna scandala,& grauia odia & implacabilia resultarẽt, maximè si ecclesia censuris eam ad reditionem debiti cogeret: quãdo coniux petens debitum bona fide cum illa contraxit,talis dubij nescius. Quia tunc bona fide contrahens ex sua parte possessionem illius acquisiuit, secus esset si ambo mala fide contraxerunt: quia ambo ante contractum secundum matrimonium, de morte prioris coniugis dubitauerunt.

¶ Sed bene hic aduertit nos Nauarrus[g] scilicèt, quòd vnus testis fide dignus, & iuratus, vel proprius parochus, si post matrimonium bona fide contractum asserat interuenisse impedimentum: non tenetur tales coniugati ad

e *Sotus in 4.dist.38. q.vnica ar.5.*

f *Syluest. verb.matrimoniũ 8.q.12.§.2.*

g *Nauar. sum lati. i.12.num. 82.*

ei

ei credendum, quia licet dictum vnius testis fide digni sufficiat,[h] vt iustè ei quis credere possit, non tamen sufficit ad inducendam necessitatem credendi, ad id enim oportet esse duos.[i]

h Glos. in Tirio fundus. & ff. de cód. & demonst.

i C. cum nobis de Testibus.

CAPVT LXXXII.

¶ De petitione debiti ab vxore menstruata.

AT vt omnia disputatione discutiantur quæritur, quale quantumque peccatum sit mulieri menstruatę eiusque viro debitum, aut petere, aut reddere, ad quam quæstionem Metina ait in sua instructione confessorum, si cũ ipsa vxor patitur menstruum, petit debitum, non caret peccato, si autem tunc temporis post admonitionem petenti marito debitum reddit: nullum est peccatum, ita Metina[a] Scotus[b] vtrumque tam petere, quàm reddere existimat mortale. At Syluester[c] concedit in hoc casu peccatum mortale esse spõte petere: nullum tamen peccatum esse exactum debitum reddere. At verò Sotus[d] dicit obseruentur circunstantiæ, quas D. Thomas in ista distinctione, explicat. s. q; si vir petat scienter, illum precibus, & monitis mulier auertat: nisi periculum pollutionis in ipso timeat, si autem vir petat ignorãter, aliquam occasionem, vel infirmitatem obtendat nihil ei de causa menstrui allegando, ne horrorem illi obiiciat. Hæ inquam circunstantiæ si obseruentur, sicut reddere petenti nullum est peccatum: ita nec petere erit mortale: ita tenent Paludes, & Caiet.[e] & hanc esse mentem Diui Thomæ hinc patere potest, quia vbicũque ipse peccatũ mortale agnoscit, id certè expressè profert. Hic autem non ait nisi simpliciter esse peccatũ, petere tẽpore menstrui, & quia certè si mortale esset petere, non tam facilè esset concedenda alteri licentia reddendi, sicut D. Tho. concedit, & quia illud præceptũ de non accedendo ad menstruatam Leuitici. 20. quia parte ceremoniale erat, habens annexum suppliciũ mortis ex hac parte ratione significationis iam cessauit. At quatenus erat morale præceptum, vt cessauit supplicium, ita eius trãsgressio desiuit esse mortalis, quia secũdùm D. Thomam, melius est proli, sic cum infectione esse, & nasci, quàm simpliciter non esse, & quia istud damnum, non est ita certum: quia secundùm aliquos, quia tunc vulua mulieris purgationi naturali dat operam, tunc rarò concipit, q; si aliquãdo demus id

a Metin. inst. conf. fol. 212. § 13. de cõiugatis.

b Scotus dist. 3[illegible].

c Syluest. verb. debitũ cõiugale. §. 6.

d Sotus dist. 32. q. 1. art. 2.

e Caiet. in sum. de vsu matrimonij.

id contingere, vt proles infecta nascatur, non tenentur coniuges id dãnum non omninò certum cauere, vt iuri suo cedere debeant, sicut nec etiã leprosi, & perpetuã passionẽ fluxus sanguinis, aut menstrui patiẽtes nõ propterea causa vitandi infectionẽ prolis tenẽtur à copula maritali abstinere.

¶ Quæstio hæc quia inter modernos parum agitata est, & aliquando non raro inuenitur in contingentia hic decisione digna visa est. An à mortali peccato excusari possint vxores quando assentiunt morem gerendo viris suis reddẽdo illis debitum, per superegressionem ipsarum, incubando suprà viros suos, vel per retro accessionem, quando consentiunt, ꝙ viri sui retroaccedendo in proprio tamen vase eas cognoscant, & quidem ad hanc quæstionẽ S.Thomas[f] apertè docet, ꝙ quando vas debitum prætermittitur semper est mortale, quia impeditur generatio, quia totaliter intentio naturæ frustratur, quando vero prætermittuntur debitus modus secundum Sixtum non semper est mortale, vbi superegressionem D.Tho. non distinguit ab aliis modis. Qó. I. f D. Tho. in 4. dist. 31.

¶ Igitur loquendo de superegressione mulieris super virum, sic vt antea dixi mihi videor (ni fallor) posse distinguere, nam aliquæ sunt mulieres à natura frigidæ, quæ vt ipsæ testantur, paruam vim habent attractiuam ad attrahendum ad matricem semen viri, his igitur quãdo iam expertæ sunt, ꝙ super cubando super viros suos (omnia mũda mũdis) statim effundunt, neque attrahunt ad matricẽ virile semẽ, non licet propter vllã causam, sub pœna mortali superegrediẽdo viros reddere eis debitum. Nec desunt mulieres qui sibi sic cõtingere cum viris suis testatæ sunt. Aliæ vero sunt mulieres, natura calidiores, ac magis vigentes ad recipiendum, & retinendum, & ad attrahendũ ad matricem virile semen, ac proinde iam sunt expertæ huiusmodi varios accessus superegressionis, & retro accessionis, & alios similes in propriis vasis cum suis viris habuisse & semen attraxisse, nec effundisse: ideò hæ mulieres, si ad instantiam virorum sic coëant secundùm D.Tho. & Archidiaconum non erit mortalis talis coitus. Immo neque fortè veniale nimis graue, si timore verberum, aut incõtinentiæ virorum, eis assentiũt in huiusmodi, quia secundùm Albertũ isti modi non sunt illiciti, si sine periculo effusionis seminis fiãt, quãd ratione infirmitatis, vel periculi aborsus, aut naturalis indispositionis, aut huiusmodi sic fiant. Immò etiam si vxoribus de his causis non

constet

eam in vxorem ducendo, (si ipsa velit) nisi ex tali matrimonio grande inconueniens timeatur subsequẽdum, quia tunc pro dubio quo tenetur, dum ambigit an illi eripuerit virginitatem vel non in conscientia ad illi satisfaciendam hãc iniuram, manet astrictus, & ad nuptias, vel ad aliquem modum viuendi honestum aliquid subministrandum, nec ad amplius tenetur.[b]

¶ Hinc corrolariè sequitur secundum eũdem Cordu. q. 48. quòd si quis iurauit mulieri se illam ducturum si ipsa sui corporis copiam illi faceret, si illam virginem reperiret quàm non reperit virginem, eamque multoties postea cognouit, non tenetur eam ducere in vxorem, quia ipsa apud amicam testata est secretò se illum illusisse fingendo se virginem, sed in foro ecclesiæ propter ius iurandum, & quia allã pluries cognouit post, aliter iudicaretur, ita doctores.[c]

¶ Hinc emergit etiã solutio ad aliud dubium à Corduba tractu citato. q. 49. vẽtilatum, de illo qui mulieri cuidã sub iuramento pollicitus est, quòd si sibi sui corporis gratiam faceret, illam in vxorem sibi foret ducturus: sub qua fide, & confidentia ipsa illi multoties sui corporis copiã fecit: quę tamen ea nota infamiæ laborabat, q̀ ipsa plures ante dies alterius amasij amore, & consuetudine tenebatur, dicò in hoc casu tenetur iste, quia ista post Concil. Trid. sponsalia de futuro fuerũt illã ducere, quia absolutè hoc illi sine cõditione pollicitus est, si antequam hæc sponsalia pollicitus fuisset eã non virginem esse nouit, vel si postquã virginem eam nõ esse resciuit, eám cognouit animo fornicario, quia sic post hanc notitiam cognoscendo eã, visus est cõfirmasse promissam, licet postea pœnituerit illius, sic Sylu. verbo matrimonium. 3. q. 7. & Nauar. in sum. c. 18. licet non claré, nec Sotus aut Nauar. num. 19. aduersantur huic sententiæ quando dicunt eum non teneri ad eam in vxorem ducendam, quia hoc verum esse intelligunt in casu quo ipse illã virginem esse credebat, quia ipsa tali fama pollebat: intentione carens ducendi eam, si cogitasset eam non esse virginem. Cęterùm si fictè id ei pollicitus est causa dũtaxat fornicandi cum ea tãtum tenebitur illi aliquam pecuniam refundere pro iniuria secus est si verè promisit & iurauit casu quo eam non virginem esse nouerat, quia tunc vt prędictũ est tenetur stare promissis, sed in foro ecclesiæ iudicabitur, sicut in quæstione præcedenti, ita Cordu. loco allegato.

¶ Hinc

b Probis fulcitur hæc sententia authoritatibus nimium Nauarri in sum. c. 16. nu. 18. & Sylu. ver. matrimoniũ. 4. q. 7. 3. q. 9. & Soti in 4. dist. 29. q. 2. ar. 3. & dist. 27. q. 1. articu. 3. quamuis Adrianus videatur aliter sentire.

c Sylvest. verb. matrimoniũ. 3. q. 8. & Sot. in 4. dist. 29. q. 2. art. 3.

¶ Hinc iam etiam liquet, quid ſit dicēdum ad dubium q. 50. illius tractatus, propoſitū à Cordub. de eo qui fictè pollicitus eſt fœminæ, quæ cōmuni opinione virgo reputabatur ſe ducturum illam, ſicque ex illa filios ſuſcepit, ſuntque paris conditionis, ipſa autē poſtulat illum in maritum, ipſe vero renuit matrimoniū ſed tantū vult illam dotare. Quia planum eſt, ꝙ tenetur eam ducere Nec facit ſatis illi, illam dotando, quia licet fictè id ſpoponderit, nō poteſt tamen reſarcire iniuriā, vel damnum aliter, & quia ſecundum Sotum ſolida ſunt faciēda pacta, ſic Nauarrus,[d] licet Eccleſia in foro iudiciali nō eum coget per ſententiam ad eam ducendā, vt habetur c. præterea de ſponſalibus, idq; inſinuat Sotus.[e]

¶ Sed grauius hic iam dubiū occurrit an ſi Petrus ſub iuramento deſponſauit ſibi de futuro Mariā, ſicque poſt ſponſalia huiuſmodi, libere eū admiſit in domum ſuam, licet nō interceſſit inter eos copula, tamen reputati ſunt in vulgo vt deſponſati, ſicque communiter credebatur inter eos intercedere res communiter contingētes inter ſponſos, poſſit ne Petrus in hoc caſu ingredi religionem. ¶ Reſpondetur ſanè ſi non eſſet circunſtantia infamiæ, quod ipſa maneret læſa in fama, bene ipſe poſſet ingredi religionem poſtquam non cognouit eam ſecundum D. Tho. at ſi notam inde contraxerit ipſa, ꝙ non manſerit virgo, vel eam cognouerit ſponſus profectò res eſt dubia an ſtāte hac infamia, ad religionē poſſit cōuolare, ipſe, & ſecundū D. Tho. & Syl.[f] ſi parua mora tēporis interceſſit poſt ſponſalia poteſt ingredi religionē ipſe, quia non præſumitur tam cito eam reliquiſſe violatam.

¶ At verò ſecundū ſupplementum, & Gabrielem & Metinam de reſtitutione. q. 1. in 7. caſu tenetur non ingredi, aut ſatisfacere, neque hoc menti D. Thom. refragatur, & tutius eſt hoc inquit Corduba[g] propter rationes doctorum, nec poteſt in hoc caſu ratione paupertatis, aut diſparitatis ſtatus petere relaxationem iuramenti, vt ingrediatur religionem, vel vt ducat alteram, neque ſibi eſt cōcedenda ſine ſatisfactione præuia, & voluntariè ab ipſa acceptata autem ſi eam duxit de præſenti, ſtatimque exemplo diui Alexij eam miſſam faciens ingrederetur religionem cum perſuaſione tali, quòd ſibi perſuaſiſſent omnes, nō interceſſiſſe inter eos copulam: tunc licite ingrederetur.[h]

¶ Ad hæc qui animo vero vel ficto promiſit virginē ductorū, quam deflorauit tenetur vltra dicta ſecūdum Nauar.

d *Nauar. in ſum. c. 6. nu. 17.*

e *Sotus in 4. diſ. 29. q. 2. art. 1. & art. 3. & diſt. 27. q. 1. art. 5. Qō 2.*

f *Sylueſt. verb. religio. 2. q. 57.*

g *Corduba in additionib. q. 182.*

h *Sylueſt. verb. matrimoniū 7. q. 5. §. 5. & Iuramentū. 4. q. 1. q. 20. & Sotus in 4. d. 27. q. 2. ar. 5. Cordu. q. 181.*

imo secundùm D. Tho.[i] placare patrem puellæ, eique pro iniuria illata in conscientia satisfacere.

Qō.3. ¶ Sed hæc quæstio aliam grauiorem exsuscitat. Casu quo filia virgo voluntariè in stuprum consensit, constuprator postquam in hoc casu, in conscientia nihil ei puellæ debet, quia nō decepit illam nec importunis precibus inflexit illā. An patri puellæ aliquid refundere teneatur, sed quia iam de hac quæstione peregimus ante, nihil restat dicendum: nisi quod certe tenetur patri aliquid refundere: præsertim quando violatio non fuit secreta, sed iam prodit in publicum cōtra Sotum non distinguentem, ita teneo cum communi: Si autem res ageretur secreto, secretáq; maneret, fortè in hoc casu haberet locum, secundùm fratrem Iosephum in suis floribus contraria sententia Soti, eiusq; ratio tunc vigeret, scilicet, quod ius quod habet pater in filiam est principaliter in fauorem filiæ, cui vltrò cōsentiens secreto stupro, potuit filia renunciare: licet cum peccato. Et tunc dum res stupri peracta est secretò, in secretoque manet non diuulgata, non infamatur pater, nec redditur impotens pater ad eam matrimonio locandam, si ipsa matrimonio se coniungere audet, alioquin postquam sic vltrò consentiens, fuit in culpa sumat alium statum.

i *D. Tho. & Caiet. ar. q. 154. art. 6.*

Qō.4. ¶ Postremò quo finē tot quæstionibus imponamus quæritur, quid dicendum in casu quo Petrus, & Maria (cum esset virgo) ex amore coïerunt, vnde susceperūt filium: sed ad reficiendū honorem Mariæ se illam ductūrū in vxorē cum iuramēto corā vno teste emisso, stipulatus est Petrus & post sponsalia de futuro inter se conflata, deprehensa est in fornicationis crimen incidisse. Respōdetur secundum Cordub.[k] quòd Petrus in hoc casu non tenetur eam ducere, quia nec res in eodem statu iam permanent postquam fornicata est cuius infamia iam euulgata est: sed neque quidquā tenetur Petrus Mariæ pro virginitatis amissione, postquam ipsa libere consensit in copulam, vnde sibi id culpæ ascribat. Cęterùm in foro iudiciali propter suspicionem præsumptæ vis, aut deceptionis ad aliquam pœnam soluendam damnabitur. At verò parentibus Marię aliquid in conscientia contribuere tenebitur pro illius nuptiis, licet in foro exteriori ad id non condemnetur. Sed satius esset quo honori Marię imposterum consulatur, litesque euitentur: vt sibi inuicem, relaxando sponsalia, iuramentumque, tunc Petrus parentibus Mariæ

k *Cord. in additio. ad tracta tū de casib. consc. q. 193.*

Mariæ, aliquid contribuat arbitrio boni viri.[l]

CAPVT LXXVIII.

¶ *De concubinariis non absoluendis.*

INSVPER notandum, cauendumque confessoribus venit, quod cohabitans concubinæ non est absoluendus, ante quam separetur cum proposito non redeundi, quia alias rarissimè contingit inter se sine peccato habitare. ¶ Idemq; dicendum esse videtur de his quos populus credit esse concubinarios, licet reuera tales nō sint, donec veritas publicetur, manifestaque fiat: quoniam iuxta mandatum Apostolicum ab omni specie mali abstinendum est. ¶ Idémq; dicendū est de ea persona, quæ creditur nō aliter vitatura peccatū: licet sit pater respectu filiæ. ¶ Idē de ancilla quæ resistere non potest domino suo se inuadenti nisi fugā arripiat. ¶ Sicut vxor etiā discedere potest à marito solicitāte eam & attrahente ad peccatum, [a] quinimo secundum Nauarrum, talis ancilla, quæ resistere non præualet hero, aut præ fragilitate se incōpotem putat ad resistendum, posset dominum compellere quo eam vendat alteri, qui ea non sic abutatur. Tamē si hoc nemo alius exprimit, siquidem ob asperum & crudelē corporis cruciatum, qui longè minor est animæ cruciatu.[b]

¶ Addimus autem ex Concil.[c] quod concubinarij, siue soluti, siue vxorati cuiusuis conditionis, & status sint si post trinam monitionem ex officio ab episcopo factā cōcubinas non eiecerint, seque ab earum consuetudine non seiunxerint excommunicationis sententia feriendi sunt, & non absoluendi nisi monitioni paruerint. Quòd si per annum censuris neglectis permanserint in concubinatu, seuerè contra eos episcopus procedat, pro qualitate criminis. ¶ Mulieres verò siue coniugatæ siue solutæ: quæ cum cōcubinariis, siue adulteris publice viuunt si ter admonitæ non paruerint, ab ordinariis locorum, nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpę, puniantur & extra oppidum vel diœcesim, si id eisdem ordinariis videbitur, inuocato (si opus fuerit brachio seculari) eiiciantur. Aliis pœnis contra concubinarios, & adulteros inflictis in suo robore permanentibus.

[l] Syluest. verb. spōsal. q. 10. §. 7. & q. 2 & Nauar. in sum. Hisp. c. 16. nu. & 19. & Cord. q. 13 fol. 133.

[a] c. si infidelis, & cadolatria & seq. 28. q 1.

[b] l in fisc. sima. ff. de adil. edic. c praecipimus. 12. q. 1.

[c] Concil Trid. sess. 24. c. 8.

CAPVT LXXIX.

¶ *De redditione debiti inter coniuges.*

LICET cæteris paribus maius sit peccatum mariti adulterantis, quam vxoris adulteræ. Quia vir maiori viget vsu rationis, & quia magis ad resistendum est compos, etenim vxorẽ debet antecellere virtute: tamẽ maius est peccatũ vxoris, eo respectu, quo facit prolem de suo patre incertam maiusque scandalum ingenerat, & maiorẽ infamiæ notam tam sibi, quam marito filiisq; inurit. ¶ Peccat etiam coniux non reddens debitum loco, & tempore idoneis petitum, secundũ omnes, nisi petẽti precibus contrariũ suadeat, quæ tamen non debent esse nimium importunæ, secundùm Nauarrum, ueque ab eo excusat quadragesima, neque dies quamlibet festus etiam paschatis, neque voluntas se à pluribus liberis habendis excusandi. Non tamen tenetur reddere cum periculo abortiendi, aut grauis infirmitatis. ¶ Tenetur que mulier arcta secundùm Sotum in quarto pati dolorẽ etiã grauẽ, sed non grauissimum contra fratrem Iosephũ, vt potens fiat ad reddendũ debitum, neque enim tenetur grauissimum morbi incommodum pati præsertim cum magno periculo læsionis magnæ maximè si diuturna timeretur.

¶ Dubio de quo sum rogatus hic satisfacere volens dico, ꝙ si post matrimonium contractum consummando cum vxore intra vas eius, quis deprehendit vxorem eius semen bene recipere: sed statim illud extra vas effundere, hoc non arguit inualidum fuisse matrimonium, neque ideò impeditur à licitè petendo debitum [a] quia matrix mulieris solet retinere semen necessarium & emittere aliquando superfluum ad generationem.

a *Syluest. verb. debitum. & verb. matrimoniũ.* 4.

¶ Atque quando impotentiæ impedimentum præcessit matrimoniũ, notoriumque est tale impedimẽtum esse naturaliter, sine miraculo ineuitabile, (quia tunc nullum est matrimonium) non potest coniux conari ad copulam congrediendo cum tali impotente. At si post matrimonium semel iam cõsummatum, tale superuenerit arctitudinis, vel impotentiæ impedimentum: potest coniux non impeditus conari ad copulam cum vxore arcta effecta, vel impotente reddita etiã cum periculo effusionis seminis, quia ipse vtitur iure suo cum vera vxore sua, & quia talis effusio præter intẽtionem eius accidit, secundùm Caiet. & Nauar, à quibus in hoc

postremo discordat Sotus,[b] quòd imò verò licet ista perpetua impedimenta in vase seminandi, post consummatum matrimonium viro acciderint, non potest vxore vti cũ periculo seminãdi extra vas, & multò minùs potest ad seminãdum cum vxore conari, si modo legitimò certus fuerit, minimè id posse in vase perficere. Secus si potest ibidem seminare licet sit ad generandum debilis, & impotẽs. Quæ quidẽ opinio Soti verior mihi apparet, nam natura abhorret sic seminationem à suo fine naturali, & vase naturali frustrari, licet oppositam opinionem Nauarri, & Caietani, non ausim damnare.

b *Sotus in 4. 2. to. dist. 34. q. 1. art. 2. in fin.*

¶ Quare tales coniuges bona fide conantes ad copulã, in sua sincera sanáque fide relinquerẽ, neque scrupulũ iniicerẽ in casu quo Nauarrus [c] loquitur, quando maritus verè est, & non potest copulari perfectè, quia non potest fundere semẽ licitè potest niti, & vti vxore ad habendam perfectã copulã, vt Caietanus [d] consentit loquens de marito quæ ex prima genuerat, & cum secunda vxore concũbens per multos annos non potuit seminare, & tandẽ post sex annos genuit ex illa, re vera non peccauit. Quia semper actum naturalem consummare intendebat. Accedit ad probationem huius, ꝙ ecclesia repertis impotentibus post matrimonium causa experiendi copulam, & consummationem matrimonij triennium concedit, vt tali consummationi dent operam. Quòd non concederet Ecclesia si talis nisus ad copulam cum spe consummandi esset culpa mortalis. Sed in casu quo iam quis satis certus est, ꝙ semper propter arctitudinẽ irremediabilem vxoris post matrimoniũ cõtingentem, extra vas eius totaliter effudit semen neque spes probabilis subest, vnquã intra vas vxoris seminandi: tunc sententiæ Soti magis accedo. Quia tunc peccatum est contra naturam, etiam si ad cõtactum membri viri fœmina ipsa seminet, vt Caie. inibi ait.

c *Nauar. in Summ. Lat. c. 22. num. 60.*
d *Caiet. 22. q. 154. art. 1. col. 6.*

¶ Neque displicet mihi in hoc casu assertio fratris Iosephi in suis floribus dicẽtis, ꝙ habens vxorem arctam remediabilem naturaliter, quæ quia ipsa renuit accipere remedium propterea ad copulam non est apta, eam maritus sine mortali etiam libidinosè potest tangere. Sed hæc assertio limitanda est prout eã limitat Sotus loco citato, scilicet, quãdo sine periculo extra seminandi, vel se polluendi, fiunt isti tactus. ¶ Addit verò Sotus, ꝙ si quis vir bona fide volẽs cõgredi in vasa vxoris festinantius, extra vas seminat, non est

vitio dandum: sed naturæ festinationi tribuendum: vnde nō est culpa lętalis. ¶ Cæterū effusio seminis extra vas si sit notabilis, lætale crimen est, secus est si tantum sit destillatio.

CAPVT LXXX.

¶ *Negatio debiti inter coniuges quale peccatum sit.*

Qō. 1. QVIA verò hactenus Nauarrus peccare coniugem quando compari debitum petenti non reddit asseuerauit; sed an talis negatio debiti peccatum mortale sit, & an omnis negatio debiti culpa lætalis sit, non explicuit, libuit hanc quæstionem ex aliorum sententia decidere, igitur authore Victoria in suis scriptis, non erit mortale vxorem viro suo petenti negare debitum semper. Quia nec maritus semper sub tali debito peccati mortalis petit. ¶ Imò etiamsi maritus dixerit illi se petere ab illa debitum in conscientia volēdo illam obligare ad persoluēdum sibi debitum: quādo ipse nimis frequenter petit: non erit mortale illi debitū tūc denegasse. Imò nec veniale erit quando meritò ipsa marito indignatur, eò quòd videt eū infrenem in hoc, & intēperatum: ideóque negat vt maritus temperet sibi, & caueat sibi inde à nocumento, Nec etiā peccatum est tale debitum negasse quādo ipsa laborata infirmitate. Sicut neque mortalis videtur talis negatio: quādo ipse remissè petit, vel tacet rogatus. ¶ Imò secūdū Sotū in 4 2. tomo, recusatio solutionis debiti si in altero cōiuge nō timeatur pollutionis periculū non est culpa mortalis dum tales coniuges abundāt filiis & tanta paupertate prēmūtur, q̄ tātā sobolē alere nō possunt. ¶ Igitur resolutoriè dicitur, q̄ quando ipsa cognoscit ex denegatione tali non imminere periculū voto, quāuis maritus dicat, se petere sub debito non erit mortale illi debitū denegasse, quando ipse frequenter debitum exigit. ¶ Relinquitur ergo in duobus casibus coniux non caret culpa mortali, denegādo debitum. Primò quando petentem sub debito coniugē redditionem copulæ ipsa denegando in periculo se polluendi, aut peccandi cum aliena constituit. Secūdò etiam mortaliter peccat negando petenti, quando rarissimè vel nunquam petenti vult reddere. Adde tertiò credo etiam culpam esse mortalem talem negationē debiti: quando maritus tale debitum exigens, cum non sit intemperās, nec nimis frequenter petat, vice quam petit valdè indignatur, & meritò, indéque grauis discordia emergit ex denegatione

a *Constit. Aposto-lic. l. 6. c. 28. & Clē. Epist. 4. ad Iuliū & Iulian.*

quæ

quę causa est contumeliarum, & odij, licet, quia ille timoratæ conscientiæ alias est, peccati carnalis, nō inde subeat periculū. Et hoc videtur supra insinuasse Nauarrus, ꝙ preces vxoris in auertendo virum à copula, non debent esse nimis importunę. ¶ Verùm licet debitum exigere ab vxore prius quam cōmunicent[b] venialis tantum culpa sit, tamen quocunque tempore petat coniux aliū, quia alter sui corporis potestatem nō habet, tenetur ei obtēperare reddēdo. Quāuis si cras sit communicatura vxor honestis precibus possit virū admonere, & persuadere ne id petat, illum depellēdo. Quod si adhuc importunè insistat, etiamsi illi debitum reddiderit post communicando non peccat: nec venialiter ita videtur, elici ex epistola D. Gregorij ad episcopos Angliæ. Itaque habens actum coniugalē sine culpa: sicut qui habuit pollutionem inculpabilem, vt colligitur ex prædicto loco D. Gregorij, & ex D. Thoma, melius faceret abstinēdo. sed non peccat communicando, ita Armilla inquit post redditionem debiti potest coniux communicare.

b Concil. Eliberte. & de Cōs. d. 2. omnis homo.

¶ Vt autem reliqua quę de materia debiti reddendi se offerunt, persequamur notato, ꝙ vxor petit tripliciter debitū verbis, sed hoc rarò expresse facit si sit pudica. 2. signis. 3. suo genio seu conditione per quam cognoscit maritus copulam desiderare: sed præ verecundia dissimulare.

¶ Id ipsum dicendum est de marito illo qui ob pusillanimitatem suam, vel ob vxoris duram conditionem, aut insignem eius authoritatē, non audet expressè sine aliquo metu petere, ob eandem rationem: quamuis nemo id exprimat vt ait Nauarrus.

¶ Sed connumerare placet hic primò eos cōiuges qui iure petēdi priuantur. Et primò quidem debitum exigere nō potest coniux ille, qui vt affinitatem contraheret cum vxore, propriam prolem baptizauit. cano. de eo. 3. q. 1. Sed quia canon hic in pœnam non coniugis innocentis, sed nocētis conditus est ideò existimo, ꝙ quando coniux innocēs præ verecundia, quæ genuina est fœminis, nō peteret debitum, ipse tunc teneretur petere: quando persentit in muliere id ipsam appetere, ne quod in pœnā coniugis nocētis inflictū est, in grauamen innocentis retorqueatur. Secundò nō potest petere debitum licet teneatur reddere incestuosus cum consanguinea vxoris intra 4. gradum, super cuius petitione debiti, vt talis incestuosus petere possit, dispēsat. Episcopus

dum difficilis eſt acceſſus ad Papam, periculumque eſt in mora.

Qō. 1. ¶ Sed an modo ſtante diſpoſitione bullæ Cruciatæ, quæ ſuper hac diſpenſatione ſtatuit recurrendum eſſe ad commiſſatium Cruciatæ, cui committitur poteſtas ſuper hoc caſu diſpenſandi, ſuper erogando certam taxam, vel in pœna, vel in eleemoſynam, pro expeditione belli contra Turcas poſſit diſpenſare in hoc epiſcopus. Reſpondetur, quod quia de ſe hæc diſpenſatio de iure eſt Papalis pertinens ad Papā, niſi in caſu quo difficilis eſt ad eum recurſus: ideò nō puto eſſe tutum, diſpenſet epiſcopus cū facilis ſit aditus ad commiſſariū Cruciatæ habētē ad diſpenſandum in hoc vices papæ. Niſi fortè commiſſarius papę nolit diſpenſare: niſi ſuper erogata ſibi prius taxa pecuniæ, quam conſtat petentē talē diſpenſationē, quia pauper eſt nō poſſe præſtare. Nam tunc ordinarius cum illo poſſet diſpenſare. Nā nō eſt cordi Papæ has animas illaqueatas ſine remedio dimiſſas facere. Quāuis Corduba in ſuo quęſtionario licet non tā clare videatur inſinuare: quod quia epiſcopi ex quadam iā conſuetudine, præſcripſerunt in vſu ſuper hoc diſpenſandi, ipſi poſſint, vt ordinarij ſuper hoc diſpenſare : & quod neceſſe non ſit recurrere ſuper hoc ad Papā nec ad commiſſarium Cruciatę.

¶ Et quidem licet tutius putem ſuper hac petitione debiti recurre ad cōmiſſarium papæ, ſed ſi diſpenſet in tali caſu epiſcopus, vbi ex pręſcripta conſuetudine in hoc diſpenſare habet, non damnarem. Nā bulla cōcedens cōmiſſario hanc diſpenſandi facultatem, eā ordinario qui iam in hoc præſcripſit, non interdicit: ſed quia credo, quod hanc licentiam quam epiſcopi diſtantes à Papa habuerunt, & inquam præſcripſerunt eſt ratione difficilis acceſſus ad Papā, & quādo periculū eſt in mora, & non abſolutè, ideò ſtante commiſſario, & delegato præſente non puto eſſe tam tutum recurrere ſuper hoc ad epiſcopum niſi in excepto caſu ſupra.

Qō. 2. ¶ Sed de inceſtuoſo cum propria conſanguinea an prohibitus ſit iure, ab vxore debitū petere, in cōtrouerſia eſt. Nā Nauarrus quod amplius eſt contra Sotum & ſanctum Tho. tenet in materia de matrimonio, huiuſmodi cum propria conſanguinea inceſtuoſum, impediri quoque à contrahēdo matrimonio: quod pluribus nititur probare textum citationibus, ſed tandem concludit quod licet ita ſit de iurè, ſed iā ſuper tali impedimēto petere diſpenſationem, neque etiam

ab episcopo,nõ est in vsu. Sed an talis incestus cum propria consanguinea petitionẽ debiti à propria vxore præpediat, de hoc non satis inter doctores constat. Panor. quem Angelus sequitur, affirmatiuã tenet. At verò Sotus[c] cum D.Tho. in prædicta distin.& cum Syluestro,[d] & cum Ricardo & cũ omnibus Theologis sic docentibus contra Angelum,& Panormitanum tenet. Quia vt ait Archidiaconus cum huiusmodi impedimenta potius sint restringenda,quam ampliãda:nullibique reperiatur in iure,neque ille textus quem Panormitanus glossat tale insinuet,fit vt talis incestus cũ propria consanguinea, nullum sit impedimentum existimandum ad petendum debitum.

c Sotus 4.dist.37. q.vnica. art.2.

d Syluest. verb.matrimoniũ. 7.§. vlti.

CAPVT. LXXXI.

¶ Adhuc de prædicta petitione debiti in dubio.

ADDE ꝙ secundum Armillam verbo debitum ex D. Thoma[a] vxor post votũ simplex castitatis emissum à marito,nõ tenetur ei reddere debitũ,sed de hoc in materia de voto supra quomodo sit intelligẽdum satis exactè explicui,sed superaddit ad hoc Nauarrus summa Latina, quod nec potest coniux licitè in hoc casu reddere debitum alteri coniugi qui de consensu eius,cõtinentiam vouit,quia esset cooperari eius peccato,licet possit ipse qui consensit petere licitè,quia per talem cõsensum,nõ est visus cessisse iuri suo petendi,nisi in casu,vt ait Sotus in quo ex cõmmuni cõsensu vouerunt ambo,cum conditione,voueo vt voueas continentiam:ne mihi molestus pergas esse in petendo debitum. Sed de his enucleatius in materia de voto dixi supra.

a Tho. in 4.dist.13. ar.1.ad 1.

Qõ.1.

¶ At hic dubium illud suum locum non inconcinnè sortitur. Vtrum coniux dubius de morte prioris cõiugis reddere possit debitum,an exigere. Et quidem si de secundas nuptias bona fide contrahente loquamur,quia certum habuit nuntium,priorem coniugem obiisse,ideo secũdo cõtraxit, de hoc Sotus[b] palam ait, quod si postea scrupulo non leui sed morali,& probabili opinione, incipit dubitare de vita coniugis primi propter rumores nouos de eius vita venientes,tunc[c] reddere quidem debet,exigere tamen nequit quãdiu diligentem nouam examinationem negotij, non peregerit. Si tamen tali adhibita arbitrio sapientum,nihil com-

b Sotus in 4 sent. dist.37. q. vnica, ar. 5.

c C. dominus.de secũdis nuptijs & c. inquisit. de senten. excomm.

perti habuerit de vita prioris mariti,manens adhuc in eodem dubio:& æquilibro iam deinceps licebit illi sua vti petendi possessione,quam bona fide ingressa est : & ex tunc non solum reddere:sed & licitè exigere valebit.

Qō.2. ¶At verò de e eo qui mala fide contraxit:quia hæsitãdo de vita,aut morte prioris secũdas nuptias adiuit:maius nos dubium torquet,nam Nauarrus[d] qui nouam se resolutionẽ huius quæstionis excogitasse, & eruditis in Hispania placuisse se gaudet, ibi clarius quam Sotus casum sic resoluit. Quæ contrahit cum secundo credens probabiliter suũ primum maritum mortuum esse,& postea per nuntium,cõperit illum viuere,licet non debeat reddere,dubitãdo an peccet,reddendo vel non,si tamẽ rationes dubitãdi sunt adeò fortes,ꝙ in neutram partem credere debet, tunc neque reddere,nec petere debet. Quando verò rationes ingenerãtes ei scrupulum,sunt leues,id scrupuli deponendo,& reddere, & petere potest. Quãdo vero rationes quibus inducitur, ad credendum priorem viuere, tantum mediocres rationes sunt:reddere potest,& debet, quia alias esset in præiudiciũ secundi coniugis.Non tamẽ in hoc casu petere potest, quia hoc solum est in præiudicium suum. Sed hic Nauarrus videtur loqui de eo qui bona fide contraxit : nam loquitur de eo, qui contraxit cum secundo : quia probabiliter credidit fuisse mortuum primum.

d *Nauar. c.22.sum. lat.n.54.*

¶Sed quid si mala fide contraxit : vt quando secundum

Qō.3. Sotũ res erat dubia de morte prioris taliter,quod pendebat coniux nõ habens assensum,vel dissensum:nec magis inclinans in vnam partem, quam in aliam. Tunc aiunt aliqui quod etiam in hoc casu si dubitatur de vita prioris probabiliter,tenetur reddere,& non petere:quia inquiunt pontifices loquuntur,vt apparet in ca.dominus de secund. nuptiis & cap.inquisitioni de sententia excommunicationis : de eo qui contraxit cum secundo mala fide. Et mihi quidem sic visum est:qui prædictorum textuum verba curiosius perpendi.Nam cap.dominus summarium sic summat, dubitãs de morte coniugis,nisi prius certificetur,contrahere nõ debet,& si contraxit,reddat,sed non exigat debitum.Et verba textus certa hæc sunt,quidam ex vobis non habita obeũtis coniugis certitudine,contraxerunt:& addit Papa infra,si de morte prioris coniugis adhuc sibi existimat dubitandum, sed dat debitum:sed non exigat, ecce quomodo talis textus

de

de contrahente cũ dubio,ac per consequens cum mala fide loquitur. Quia ait si adhuc sibi existimat dubitãdum. Quasi dicat,si adhuc dubium quo contraxit in eo perseuerat red dat,& non petat. Quare nõ condemnandã,neq; improbabilẽ censeo quam in hoc casu tenet opinionẽ frater Iosephus minorita in suo lib.de floribus Theologiæ. Vbi sic ait,si maritus iam mortuus fuerat:& ipsa dubia de hoc nubere voluit: nupsitque reddere quidem tenetur: quia matrimonium valuit. Quia nihil eius essentiæ defuit: si tempore contrahendi habuit animum verum matrimonium perficiendi, quia putauit non obstante illo dubio validè se contrahere.

¶ Oppositam ad istos prorsus opinionem tenet Sotus [e] quia qui mala fide,primo vinẽte in secundũ matrimonium se immersit, ius petendi nõ acquisiuit:quia mala fides nemini suffragatur:ideò neq; reddere, neq; exigere potest:quia matrimoniũ fuit claudicans ex parte iniquè cõtrahẽtis: ob id neque ipse,neque alter coniux possessionẽ exigẽdi acquisiuit. Quia decreta inquit intelliguntur de eo qui bona fide non dubitans,sed secundum arbitrium prudentium cõtraxit. Cui videtur accedere Syluester [f] licet non tam clare quãdo ait,quòd si contraxit mulier dubia de morte viri existẽs sine probabili causa de se inducente firmam credulitatem, est adultera:& repelletur à primo. Igitur si est adultera, & venit repellenda à primo,peccat debitum reddendo in hoc casu. Quia si reddendo non peccasset,non vt adultera repelleretur,& hæc opinio Soti mihi quidem magis placet ac tutior est,ac proinde obseruanda nisi forte quãdo ex eius obseruatione,& ex tali denegatione debiti in hoc casu magna scandala,& grauia odia & implacabilia resultarẽt, maximè si ecclesia censuris eam ad reditionem debiti cogeret: quãdo coniux petens debitum bona fide cum illa contraxit,talis dubij nescius. Quia tunc bona fide contrahens ex sua parte possessionem illius acquisiuit, secus esset si ambo mala fide contraxerunt: quia ambo ante contractum secundum matrimonium, de morte prioris coniugis dubitauerunt.

e *Sotus in 4.dist.38. q.vnica ar.5.*

f *Syluest. verb. matrimoniũ 8.q.12.§.2.*

¶ Sed bene hic aduertit nos Nauarrus [g] scilicèt, quòd vnus testis fide dignus, & iuratus, vel proprius parochus, si post matrimonium bona fide contractum asserat interuenisse impedimentum: non tenetur tales coniugati ad

g *Nauar. sum lati. c.22.num. 82.*

ei

ei credendum, quia licet dictum vnius testis fide digni sufficiat,[h] vt iustè ei quis credere possit, non tamen sufficit ad inducendam necessitatem credendi, ad id enim oportet esse duos.[i]

h *Glos. in Titio fundus. & ff. de cōd. & demonst.*

i *C. cum nobis de Testibus.*

CAPVT LXXXII.

De petitione debiti ab vxore menstruata.

AT vt omnia disputatione discutiantur quæritur, quale quantumque peccatum sit mulieri menstruatę eiusque viro debitum, aut petere, aut reddere, ad quam quæstionem Metina ait in sua instructione confessorum, si cū ipsa vxor patitur menstruum, petit debitum, non caret peccato, si autem tunc temporis post admonitionem petenti marito debitum reddit: nullum est peccatum, ita Metina[a] Scotus[b] vtrumque tam petere, quàm reddere existimat mortale. At Syluester[c] concedit in hoc casu peccatum mortale esse spōte petere: nullum tamen peccatum esse exactum debitum reddere. At verò Sotus[d] dicit obseruentur circunstantiæ, quas D. Thomas in ista distinctione, explicat. s. ꝙ si vir petat scienter, illum precibus, & monitis mulier auertat: nisi periculum pollutionis in ipso timeat, si autem vir petat ignorāter, aliquam occasionem, vel infirmitatem obtendat nihil ei de causa menstrui allegando, ne horrorem illi obiiciat. Hæ inquam circunstantiæ si obseruentur, sicut reddere petenti nullum est peccatum: ita nec petere erit mortale: ita tenent Paludes, & Caiet.[e] & hanc esse mentem Diui Thomæ hinc patere potest, quia vbicūque ipse peccatū mortale agnoscit, id certè expresè profert. Hic autem non ait nisi simpliciter esse peccatū, petere tēpore menstrui, & quia certè si mortale esset petere, non tam facilè esset concedenda alteri licentia reddendi, sicut D. Tho. concedit, & quia illud præceptū de non accedendo ad menstruatam Leuitici. 20. quia parte ceremoniale erat, habens annexum suppliciū mortis ex hac parte ratione significationis iam cessauit. At quatenus erat morale præceptum, vt cessauit supplicium, ita eius trāsgressio desiuit esse mortalis, quia secūdùm D. Thomam, melius est proli, sic cum infectione esse, & nasci, quàm simpliciter non esse, & quia istud damnum, non est ita certum: quia secundùm aliquos, quia tunc vulua mulieris purgationi naturali dat operam, tunc rarò concipit, ꝙ si aliquādo demus id

a *Metin. inst. conf. fol. 212. § 13. de cōiugatis.*

b *Scotus dist. 3.*

c *Syluest. verb. debitū cōiugale. §. 6.*

d *Sotus dist. 32. q. 1. art. 2.*

e *Caiet. in sum. de vsu matrimonij.*

id contingere, vt proles infecta nascatur, non tenentur coniuges id dãnum non omninò certum cauere, vt iuri suo cedere debeant, sicut nec etiã leprosi, & perpetuã passionẽ fluxus sanguinis, aut menstrui patiẽtes nõ propterea causa vitandi infectionẽ prolis tenẽtur à copula maritali abstinere.

¶ Quæstio hæc quia inter modernos parum agitata est, & aliquando non raro inuenitur in contingentia hic decisione digna visa est. An à mortali peccato excusari possint vxores quando assentiunt morem gerendo viris suis reddẽdo illis debitum, per superegressionem ipsarum, incubando suprà viros suos, vel per retro accessionem, quando consentiunt, ꝙ viri sui retroaccedendo in proprio tamen vase eas cognoscant, & quidem ad hanc quæstionẽ S. Thomas[f] apertè docet, ꝙ quando vas debitum prætermittitur semper est mortale, quia impeditur generatio, quia totaliter intentio naturæ frustratur, quando vero prætermittuntur debitus modus secundum Sixtum non semper est mortale, vbi super egressionem D. Tho. non distinguit ab aliis modis. Qõ. 1. f D. Tho. in 4. dist. 31.

¶ Igitur loquendo de superegressione mulieris super virum, sic vt antea dixi mihi videor (ni fallor) posse distinguere, nam aliquæ sunt mulieres à natura frigidæ, quæ vt ipsæ testantur, paruam vim habent attractiuam ad attrahendum ad matricem semen viri, his igitur quãdo iam expertæ sunt, ꝙ super cubando super viros suos (omnia mũda mũdis) statim effundunt, neque attrahunt ad matricẽ virile semẽ, non licet propter vllã causam, sub pœna mortali superegrediẽdo viros reddere eis debitum. Nec desunt mulieres qui sibi sic cõtingere cum viris suis testatæ sunt. Aliæ vero sunt mulieres, natura calidiores, ac magis vigentes ad recipiendum, & retinendum, & ad attrahendũ ad matricem virile semen, ac proinde iam sunt expertæ huiusmodi varios accessus super egressionis, & retro accessionis, & alios similes in propriis vasis cum suis viris habuisse & semen attraxisse, nec effundisse: ideò hæ mulieres, si ad instantiam virorum sic coëant secundùm D. Tho. & Archidiaconum non erit mortalis talis coitus. Immo neque fortè veniale nimis graue, si timore verberum, aut incõtinentiæ virorum, eis assentiũt in huiusmodi, quia secundùm Albertũ isti modi non sunt illiciti, si sine periculo effusionis seminis fiãt, quãd ratione infirmitatis, vel periculi aborsus, aut naturalis indispositionis, aut huiusmodi sic fiant. Immò etiam si vxoribus de his causis non

confstet

conſtet, quando ad petitionem virorum, ſic his modis debitum eis reddunt, non peccant mortaliter, quia ipſe non habent de intentione exigentium iudicare, neq; de facili præcipitanda eſt ſententia, ꝙ talis modus ſuperegreſſionis ſit

g *Syluest. verb. debitum. §. 6. & 7.* mortalis de ſe. Sic Albertus magnus, & Syluester g & ſumma Roſela & Angelica tenent contra Palud. & Henricum, & Raymundum, ſed tu adnotato diſtinctionem dictam per quam forſitan concordari poterunt.

¶ Præterea vxor viro adultero poteſt denegare debitum & è contra vir vxori adulteræ, ſed melius eſt vxor viro adultero non deneget debitum: quia tantò magis abſtinebit ab aliena quantò magis morem geſſerit ei ſua coniux. Cæterũ propter ſolam ſuſpicionem adulterij: neuter alteri debitum negare poſſunt, qui ſuſpicio ſola non tollit ius petendi. Inſuper debitum reddere tenetur: non tamen illud petere licitè poteſt, qui poſt votum ſimplex caſtitatis contraxit matrimonium, ſed an iſte teneatur ingredi religionem pro cuſtodia caſtitatis voto promiſſæ, vel an poſſit ad inſtantiam ſponſæ de præſenti conſummare, in materia de voto abũdè diffinitum reliquimus.

Qõ. 2. ¶ At verò de redditione debiti in loco ſacro multum cõtrouertitur inter doctores an peccatum mortale ſit, & vltra prædicta profectò Nauarrus, & alij viri docti magno, & merito, loci ſacri reuerentiæ affecti zelo, nullam prorſus inueniunt cauſam rationabilem excuſantem à peccato coniuges ſe cõmiſcentes in eccleſia, etiã ſi alij hos excuſent, quãdo diutina eſt eorum in eccleſia, & neceſſaria habitatio, vel quando abſq; contemptu loci ſacri faciũt, cauſa vitãdi pollutionem in ſe, vel in compari. Nauarro viſus eſt accedere

h *Metina inst. conf. fol. 232. §. 12. de cõiugatis.* Canus: inſuper & Metina h docet non eſſe licitũ matrimoniale actũ in loco ſacro, vel publico exercere, ſed inter tam varias ſentẽtias, nõ parum mihi illa Sori placet vbi in quarto ait, quod debitum exigere, ſeu reddere in loco ſacro, vbi concubitus eſt publicus, vt ſi ambo coniuges in eccleſia cubent, mortale eſt peccatum, quia violatur eccleſia, ſi tñ ſit ſecretus talis concubitus, quia tunc ſecundum Scotũ & Theologos non indiget reconciliatione Eccleſia, fortè inquit Sotus non eſt peccatũ mortale, cui ego aſſentio maximè ſi cõcurrant prædictæ cauſæ ſupra memoratę, contemptum irreuerentiæ tollentes, & per conſequens à culpa mortali excuſantes, deberẽt ergo tales cõiuges vbi neceſſitas eos vrget,

in

in sacro loco manere, extra corpus Ecclesię in turrib. vel adiacentibus locis cubare, nec eos excusat ibi in loco sacro diutina necessariaque commoratio: nec huic sententiæ Soti aduersatur D. Thom.[i] quando ait ꝙ concubitus cum quauis vxore est sacrilegium, quia licet sit sacrilegium, sed dū talis concubitus cum vxore est secretus, excusatur à mortali ratione non tantæ irreuerentiæ, & quia per talem actum non violatur locus sacer, neque generatur scandalum, nec contemnitur Deus, quando fit pro necessitate, & præsertim pro eius cauenda offensa ¶ Ad hæc furioso, aut amenti coniugi, reddere debitum per se non tenetur coniux, nisi per accidēs, cum sentit periculum in illo, ne se polluat per se, aut cū alia, neque licet copulare duos amentes, quia licet ipsi non peccent: fit tamen iniuria proli.

i *D. Tho. 2.2. in materia de relig*ione.

¶ Insuper in c. prouinciali Cobam prouinciæ Guathimalæ vbi conuenerunt satis docti religiosi patres, declaratū fuisse fertur, ꝙ Indis bona fide accedentibus ad vxores, quibus cum mala fide contraxerunt, quia post 10. annos nihil scientes de morte vxorum suarum priorum raptarum, secundas duxerunt vxores, non est imponendus scrupulus de petitione debiti, ꝙ si determinatio hæc tuta est, (prout videtur) idē iudicium esse censeo ferendum de mancipiis Æthiopibus, vel aliunde à longinquo euectis: nam licet ij permittendi nō sint secundas ducere vxores, dum certum nuntium non habuerint de morte suarum vxorum priorum, quas in sua infidelitate in sua patria duxerunt: si tamen iam post multum temporis putantes priores mortuas, secundas vxores duxerint, licet secundas ducēdo peccarint non sunt agitādi scrupulis, quando bona fide accedunt, quia fortè ignorantia inuincibili, circa petitionem debiti. s. ꝙ non possint licitè petere, laborāt. ¶ Pariq; ratione visum est doctis illis, & expertis religiosis patribus, ꝙ Indis, qui post matrimoniū contractum incestum cōmisere cum cōsanguineis suarū vxorum, si ignorent huiusmodi impedimentum ecclesiasticum circa petitionem debiti, non est istud secretum detegendum, sed relinquendi sunt cum sua inuincibili ignorantia, vt petant. Nec ego ab hac sententia omnino sum alienus, præsertim quando dispēsatio super petitione debiti, aut eam obtinere non curabunt, & interim ablata bona fide, peccandi obiiciētur periculo. ¶ Idē de censuris cœnæ dn̄i, aut iuris cōmunis, Indi præsertim in confessione non sunt admonendi, quādoquidem

quidem

quidem circa eas laborant ignorantia inuincibili, quæ eos ab earum incursione, secundùm probabiliorem opinionem excusat quando non ideò magis cauebūt, sed quia difficilis est eis impetratu solutio, & quia parum sunt suæ salutis animæ memores absolutionem talem non procurabunt, quia vt inquit D. Augustinus si scirem tibi non prodesse, non te docerem, non te admonerem.

CAPVT LXXXIIII.

¶ *De redditione debiti in festis, & alijs casibus.*

FORTE veniale est, inquit Sotus in diebus festiuis quibus solemnizantur articuli fidei à coniuge petere debitum, & secundùm Diuum Thomam [a] petitio debiti in die festiuo venialis est, sed magis grauis si causa delectationis fiat, quam si causa lubricitatis carnis vitandæ, quod tamen limitant alij habere verum: quando ex tali petitione debiti, & copula in illis temporibus tam distractior mente fieret, vt ineptus, & valdè distractus ad celebranda festa talia, audiendamque rem diuinam redderetur: nisi alia occurreret magis excusans causa nempe vitandi in se, vel in compari pollutionis, aut alterius peccati periculum. At reddere tunc petenti, peccatum nullum erit, quia quocunque tempore coniux petat, quia alter sui corporis potestatem non habet debitum ei reddere tenetur, quamuis (vt diximus) si vxor cras sit communicatura, honestis precibus possit illum monere, & dissuadere depellendo.

a D. Tho. in additionibus. q. 64. art. 7.

¶ Sed an viro leproso debitum reddendum sit, hic quoq; discernere oportet. Per distinctionem hanc igitur respondemus. s. quòd si de contagione non timetur viro leproso reddendum est debitum: nam tenetur coniux coniugi debitum reddere sine periculo graui sui indiuidui. Itaque reddere viro leproso debitum tunc tenetur vxor, quando non tam certum est periculum infectionis, sed leuis tantum suspicio. Verùm si moralis certitudo esset infectionis, tunc ei reddere debitum, non teneretur: sicut nec etiam reddere teneretur, vbi morbus esset adeò horribilis, vt morbus leoninus vbi membra computrescerent, & deciderent: nam hic licet nullum esset periculum, natura illud abhorret, ideò non tenetur.

¶ Cæterùm

¶ Cæterum circa petendum debitum,par ius,seu æquum est in vtroque coniuge. At neque reddere debitum tenetur coniux coniugi ante benedictiones nuptiales, licet peccatũ mortale nõ sit ante tales benedictiones,& reddere,& copulam consummare, quia etiam non tenetur reddere tale debitum per duos menses,post nuptias, vt interim inducias has habentes possint deliberare: an malint ad religionem conuolare,ꝙ si mulier simpliciter coacta ante istud temporis,compressa fuerit, & vi compulsa sit matrimonium consummare iam ex tunc temporis,licet priuilegio duorũ mensium potita non fuerit contra alios, non poterit ad religionem commigrare,vt certius tradit Sotus, quia iam ex tunc iniuria infertur proli,quæ fortè ex tali compressione,& copula manet in ventre concepta.

¶ Porrò tempore puerperij licet licitum sit, & petere, & reddere vxori debitum, sed peccatum esset veniale secundùm Sotum cum recenter enixa concumbere, vel ab ipsa debitum petere.

¶ At hic incidit dubitatio, an si vxor fornicata est,quia maritus noluit sibi reddere debitũ,ideòpossit à viro dimitti. Ad quam quæstionem probabiliter contra alios,ait D.Tho. in Paulum,ꝙnon ideò dimittenda est,sed licet ista sententia D.Thom.sicut reliqua eius doctrina semper mihi suspicienda sit,tamen video(ni fallor)cap.significasti,de diuortiis diffiniri contrarium: patet ibi de muliere allegante pro se, ꝙ etsi adulterium commiserat: non ideò dimittenda erat à marito,quia asserebat,ideò adulterasse,quia à marito fuerat iniustè dimissa:ideò eundem materiam adulterandi dedisse, sed credo sententia D. Thomæ moraliter est vera, quando non semel, sed sæpe denegat vxori vir debitum præsertim illa si deformis non sit, quia ideò id videtur denegare,quia cum alienis soliti sunt tales viri commisceri, quod non vacat peccato adulterij: quare si hac occasione ipsa sæpius repulsa in peccatum adulterij ruit digna est venia, & non est dimittẽda. Alioquin vt ibi ait pontifex nõ tenetur dũ notorium est adulterium illam recipere, nisi constaret, & ipsum adulterium cum alia commisisse, sed hic loquitur pontifex de ad cohabitionem receptione, sed D. Thomas loquitur de redditione debiti, quod non videtur à marito denegandum,quando per denegationem debiti vxori tuẽdi in adulterium occasionẽ præbuit, sed in diffinitione horũ censuræ

ecclesię, & vsui me subiicio eiusq; decreto. At q dimitti possit mulier, quando ideò adulterata est, quia vir de necessariis ad victum, & vestitum non prouidit ei, doctorum quasi communis est consensus. [b] Secus si ipse maritus tradidisset ad adulterandum.

Qō.I. ¶ Potest hic quoque dubitari meritò an vxori adulteræ teneatur vir debitum denegare, nec ab ea aliud exigere, quia secũdùm doctores textui iuris innitẽdo, eam quoque causa vitandi scandali dimittere tenetur, sed de hoc alias, At interim pro complemento materiæ dicimus, quòd quia solùm causa correctionis eius, aut causa vitandi scandali, ne eius peccato maritus videatur consentire, per ius canonicũ eam dimittere iubetur, & quia vitare scandalum potest eã arctius custodiendo, vel verberando, ita vt intelligãt vicini tali sceleri non præstare patrocinium, & quia eam dimittere non semper est certum medium ad adulteræ correptionem, quia exinde fortè liberior redderetur, & quia quanuis repulsio vxoris medium esset ad eius correctionem, tamen vir cum periculo graui incontinentiæ suæ, & detrimento suo, non tenetur tantum malum cauere, ideò si alias faciat, q in se est atcendo vxoris adulterium, & cauendo scandalum secundũ Sotum, & Victoriam, & alios bene sentientes: non tenetur eam dimittere à domo, ac per consequens potest licitè debitum ab ea petere, quia cessat scandalum quod cauet, dum eam custodit notoriè, & zelat, quia cessante causa, cessat & obligatio legis.

b Non ignoscendũ est qui prætextu paupertatis turpissimam vitã ducit. ff. de ritu nup. §. nõ est.

¶ At consequenter diffiniendum nobis occurrit. An vir vxori adulteræ reddens debitum efficiatur irregularis, & vt clara, à iam non claris prius secernamus, dicimus si talis vir cum vxore euidẽter probata adultera, post adulterium rem habuit irregularis efficitur. Sed quod magis in quæstionem vertitur, idest verũ si maritus ignorans adulterium vxoris ei debitum reddiderit, aut ab ea petiuerit, fiat irregularis taliter, q postea, dum resciet, inhabilis ad suscipiendos ordines remaneat si vxor præmoriatur. Huic quæstioni satisfacit frater Iosephus in suis floribus, cuius sententiam magnifacio, quia D.Tho. pro ea allegat, ait enim, q probabile est, q vir ignoranter accedens ad vxorem adulteram, fit irregularis, quia ista irregularitas, quamuis iure positiuo incurratur, magis incurritur, quia talis copula cum adultera ignorata, etiam fuit contra significationem sacramenti ordinis,

quam

quam propterea, quod ibi interuenerit culpa. Accedit huic sententiæ Nauarrus in sua summa latina, quam ipsum ibi tenere adnotaui, sed & D.Thomas [c] docet, q̄ si vir per iudicem ante condemnationem adulteræ, cogatur ei reddere debitum, licet de hoc sint opiniones tamen probabilius est, q̄ etiam in hoc casu si adulteræ reddat debitum, fiat irregularis eam cognoscendo, quia hic non requiritur, q̄ sit peccatum talis copula, sed q̄ sit contra significationem sacramenti tantum.

c D.Tho. in additionib. ad 3 partem q.66.art. 3.

¶ Demum quia iā expeditam reliquimus illam quæstionem, vtrùm qui contraxit dubius de morte prioris coniugis possit reddere, aut petere. Ad instar istius, & ista similis ei quęstio illucidanda est Vtrùm reddere teneatur coniux: qui dubitat an matrimonium sit validum, vbi vt supra sic hic distinguimus de bona, aut mala fide contrahente. Qō.3.

¶ Quia vtrùm coniux altero absente possit transire ad secundas nuptias, vel non casus frequentissimus est, idemque perplexissimus, & quia communiter dicitur, q̄ cum bona fide potest talis ad secundas nuptias transire, accipito documentum Soti [c] contra canonistas asserentes nō requiri certum nuntium respectu cōtrahentis, vt contrahat, sed his nūcius certus requiritur, inquiunt ex parte ecclesiæ, vt contrahendi secundò facultatem præbeat, quia satis est inquiūt in contracturo, moralis quædam probabilitas. Credo inquit Sotus in hoc casu non minorem certitudinem requiri in persona, quam in Ecclesia, igitur, vt huiusmodi fides bona sit, & ad secundas nuptias transeuntem liberet à culpa, exigitur moralis certitudo secundùm arbitrium, & iudicium prudentum per nuncium, aut per æquiualens testimonium vt habetur capite.in præsentia.de sponsalibus. vbi Clemens ait, q̄ si certus nuntius de morte prioris, id est absentis coniugis non habeatur quantumuis præ iuuenili ætate talis cōiux continere nō possit, & quantumcunque prior vir absens fuerit, an non cum huiusmodi fœmina dispensandum, vt ad secundas nuptias transeat, itaque quandiu res est dubia, non licet illi ad secundas nuptias commigrare, neque verò sufficit tenuis opinio de morte cōiugis, sed requiritur tanta, aut per nuntiū, aut saltē per testes, vt iudicio prudentū non solū probabile, sed certum iudicetur. Quare Sotus loco citato existimat, neque coniecturam, aut famam sufficere, nisi forsanre diligenter exquisita: longitudo absentiæ, vel vniuer-

c Sotus in 4.dist. 37.art.5.

salis fama, vbi coniux morabatur obitum eius contestetur, eadémque certitudo requiritur, quando fertur esse religionem professus, ante consummatam copulam.

Qō.4. ¶ Reliquum est nosse, an debitum possit adultera à viro innocenti, bona conscientia petere, quia videtur fracta fide tale ius perdidisse, nihilominus si Soto [d] & Caiet. in opusculo quodā authoribus credamus, potest inquam adultera licitè petere, quia quandiu crimen latet possessionem habet iuris petendi, quia nec sui debet esse accusatrix, aut suū prodere crimen, sed maritus, vel iudex debet eam suo iure expoliare. Si tamē per censuram ecclesiæ compellatur vir vxori secreto adulteræ, apud iudicem deponenti quærelam, reddere debitum, potest ei quidem reddere debitum, sed non tenetur ad id reddendum, neque in cōscientia vir eius adulterij conscius tali censura ligabatur, sed debet exteriora iudicia, & molestias patienter tolerare, potest tamen compelli, vt eam domi retineat, & alat.

d Sotus in 4. dist. 36 q. vni. ca. art. 3.

¶ Ingressurus etiam religionē, vt supra meminimus ante consummatū matrimoniū habet tempus bimestre ad ingrediendum, si vult. Porrò licet mulier bigama nō fiat: maritus tamē bene bigamus fit ob copulā habitā cum vxore: etiā si ignorauerit eā adulteratā fuisse, etiā si iudice id sub censuris iubēte, faceret, vt supra latiùs memini me dixisse. Nec refert an possit probare, necne se ignorasse, aut adulteratam fuisse, vel non, quo ad forum cōscientiæ si postea re vera cū adultera coniuge, se copulā habuisse compererit, & hoc conformius est D. Tho. Nec peccat vt dictum est si vir non dimiserit vxorem secretò adulteratā, vel quando iam se emendauit ipsa, vel ab ipsa petit debitum, ne ipse ruat quoque in adulterium dum caueat scandalum ne putetur vxoris leno.

Cap. si cuius. 34. distinct.

¶ Adhæc vir vxorem de adulterio accusare non potest, quādo ipse quoque est adulteratus, vel quādo ipsa vim simpliciter passa est in copula cum alieno, vel quādo quia probabiliter credidit suum priorem maritū obiisse, ideò secūdo cui nupsit, debitum reddidit, nec si quis, cum ea sub mariti specie rem habuisset, neque si maritus occasionē adulterādi ei præbuisset, nec etiam si postea quam maritus eam adulteratam resciuit, eam tolerauit, vel secundùm Sotum eam per copulam sibi reconciliauit. Immò vero antequàm de diuortio agatur, aut reconcilientur nihil refert vter illorum prius adulterauerit, sed si vnus accusat alterum, & alter etiam probat

bat crimen adulterij alteri, absoluendi sunt ambo. Immò vir qui post vxorem adulteratus est eam relinquere prohibetur sed de reliquis casibus . quibus diuortium celebrari potest nobis ineundus est sermo.

¶ Inter peccata verò nubentium istud solet quoque adnumerari, scilicet peccatum quo peccat ille. qui post votum continentiæ & castitatis, vel post votum non nubendi, nubet. Peccat nunquam . etiam si non consummet, & iterum qui votum castitatis, iam contraxit consummando prima vice, saltem si ad sui petitionem consummet, peccat. Immò secundùm omnes toties quoties post consummationem petit debitum, sic Nauarrus contra Angelum, & alios secundum omne ferè., sed id quod addit Nauarrus idem censens esse de vouente non nubere, quod iste peccet contrahens facilè concesserim, sed quod peccet consummando, præsertim ad petitionem alterius, id non facilè crediderim, quia id vt supra dixi est contra Caietanum, & Sotum (vt videtur) asserentes votum non nubendi, suaptè natura votum castitatis nõ includere, quod si non includit, quare post nuptias licite contractas, postquàm validè sunt non poterit licitè consummare nisi velis dicere, quod iste vt seruet votum, ante consummationem, tenetur ad religionem transmigrare ad quam vouẽdo non nubere, nullatenus somniabat se obligare. Immò etiam si castitatem vouisset, in tali casu ad religionis ingressum, nullatenus secundùm Sotum censemus esse cogendum.

¶ At ista sententia Nauarri de vouente non nubere, quòd etiam peccet non solùm contrahẽdo sed etiam consummãdo si verum habet est quando vouendo nõ nubere implicitè intendit etiam obligare se ad castitatem secundùm fratrẽ Iosephum, nam tunc ad sui petitionem consummando peccaret mortaliter, sicut etiam toties quoties copulam exigeret, non tamen si redderet, sed de his satis, quia diffusius supra hanc eandem quæstionem ventilauimus. At addit Nauarrus bene, quod iste qui iam post votum continentiæ contraxit, semelq; consummauit, secundùm omnes poterit habere copulam cum vxore, quoties expresśè, vel tacitè signis, vel ingenio, aut cõditione, sua vxor petierit, poteritque cũ illo ob graue periculum peccandi difficultatémque continendi Episcopus dispensare, vt possit petere debitum, quia hic similis est ei qui valdè sitiens à potu præsenti aquæ, iussus esset abstinere, quæ est maxima difficultas.

¶ Libetq; etiam hic cum Nauarro epilogare, quæ supra materia de voto asserta longius sumus prosequuti, addendo ꝙ qui post votum castitatis, animo etiam non consummandi, sed ante consummationem matrimonij, ingredi religionem in animo habens sic vxorem ducit, peccat quidem ducendo, secundùm Sotum, & secundùm Syluest.[f] & secundũ Sotum[g] quia decipit vxorem, quam ducit, & quia infert ei graue damnum, quippè quæ non ita facilè alij nubet ob suspicionẽ copulę cum illo habitæ. Secus si talis metu mortis adactus, aut alio quouis metu infamiæ, licet non sufficienti ad dirimendum matrimonium, ad contrahendum cum ea fuisset impulsus, quia tunc contrahendo cum ea post votum castitatis, animo non consummandi, sed ingrediẽdi religionem, non peccaret mortaliter, dũ satageret ne culpa sua tali sponsæ de præsenti quicquam detrimenti eueniret, quo casu opinio Calderini & Angeli intelligi posset, vt haberet locũ.

f Syluest. verb. matrimoniũ.
f Sotus in 4. dist. 38. q. 2. art. 1.

CAPVT LXXXIIII.

¶ Vbi epiloganiur dicta supra de debiti redditione.

NEC piget hic epilogare, vt breuitas rei repetitæ magis memoriæ subseruiat, quæ de voto supra diximus nempe ꝙ peccat coniux, qui cum consensu alterius iam vouerit castitatem, si post hoc ab eo petit debitum. Peccatque itidem ille coniux, qui etiam si continentiam ipse nõ vouerit, si postquam voto alterius præstitit cõsensum, iam ei qui ex eius consensu vouit petenti, reddit debitum contra Medinam, quia tunc reddere est consentire, & cooperari peccato alterius, sed tamen si iste qui non vouit, consensit tãtum voto alterius coniugis vouentis, non peccat si ipsemet à iam vouente petat: tum, quia ipse consentiendo voto alterius, nõ vouit, tum quia per hoc, ꝙ alteri præstitit facultatem & cõsensum vouendi, non visus est renunciasse suo iuri petendi, nec per hoc alium vouentem ab obligatione sibi reddendi debitum, si vellet petere, absoluit, nisi ambo communi consensu continentiam vouerunt, quia tunc secundùm etiam Sotum ambo petendo peccarent mortaliter. Immò etiam reddendo, vt sentire videtur Sotus, quando ex cõmuni consensu, scilicet voueo, vt voueas vt integrè nostrã cõtinentiã Deo promissam seruemus, vouerũt: nam in hoc casu: etiam omni iuri, & petendi, & reddendi inter se inuicem, vt appa-

ret.

ret renunciare vouerunt [a] Secus si non vouerunt continentiam, sed inter se pacti sunt tantùm non reddere, neq; petere, quia sic ambo cognoscentes, quod vterq; peteret si posset si coniunguntur habendo copulam, quia tũc pacto tali videntur renuntiare, non peccant, sed istud pactum, quãdo etiam cum adiuratione fuit factum: non est seruandum, quando inest periculum, quia fuit temerarium, ideò ad cautelam talis adiuratio est relaxanda, & ea non obstante, si ipse non contineat, petátque debitum, ipsa per Ecclesiam compellenda est ad reddendum.

a *Cap. quod De pari. 33. q. 5.*

¶ Porrò quia hic Nauarrus rursum repetit quæstionem de à menstruata debitum petendo, memini me dixisse cum Soto, & Caietano iuxta mentem D. Thomę contra Scotum non esse mortale petere, aut reddere. Sed an peccatũ veniale sit saltem tam reddere, quã petere restat diffiniendum, Et an in aliquo casu, ex aliqua excusante causa tam petẽs, quã menstruatæ reddens à tali veniali excusetur. Et quidem Nauarrus in hac parte dicit se tenere cum Palude [b] contra D. Thomam [c] & contra alios nempe, quod non peccat etiam venialiter, si eo fine petit à mẽstruata, aut si menstruata eo fine reddit debitum, ne cõsorti sit odio, vel vt fornicationẽ eius, vel propriam euitet, sed mortaliter inquit nusquã peccant, etiam si monstrum sciant inde esse gignendum, secundùm D Anthon. Palud. & Castrum. [d] An verò si mens mea quidquã valet. Sic existimo respõdẽdũ. Si loquamur de reddition debiti, qua mẽstruata viro exigẽti reddit, ex sua parte nullũ erit, nec veniale peccatũ: si circunstãtias supra à D Tho. notatis, & à me relatas seruauerit, aut si secundũ Metinam in sua instructione, si post suã admonitioni suæ inualitudinis præmissam viro adhuc instanti, aut alias periclitãti debitum reddat.

b *Palud. in 4. dist. 32. q. 1. col. 4.*

c *D. Tho. in 4. dist. 32.*

d *Cast. li. 1. c. 12. de lege pœn*

¶ At id quod Nauarrus tam audacter cõtra D. Thomam asseuerat, scilicet, quod nec petere virum à menstruata debitum ad euitandam fornicationẽ eius, vel propriam, non fit illicitum & veniale saltem nõ satis possum mihi persuadere propter plures causas. Tum propter authoritatẽ D. Thotum quia quando, inter duas extremas opiniones datur aliqua media, ista media magis videtur accedere ad veritatẽ. Cùm igitur Scotus teneat hoc extremum, quod petere à menstruata sit mortale. Nauarrus teneat non esse veniale, si prædicto fine petatur, in quo casu, etiam Scotus asserit

esse mortale, igitur via media, vera est, scilicet, quod petere etiam ob fornicationam vxoris, vel suam vitaudã, erit saltē veniale. Primò quia natura tunc à tali coitu abhorret. Secundò quia aliqualiter est contra ordinem naturæ, eo quod inconuenientem actionem fini suo reddit. Et quia iste coitus cum mēstruata, fini commodæ generationis aliqualiter est inconueniens. Tertiò, quia tunc natura mulieris naturaliter vacat consuetæ purgationi: ergo aliqualiter est innaturale petere coitum cum tunc vacet receptioni seminis, & simul & semel expellat, & recipiat, expellat menstruum, semenq; virile recipiat. Quartò quia periculum istud se per illam paruulã moram aliter per orationem, vel macerationẽ carnis, vel vitando occasiones potest cauere. Sed periculum vxoris tunc raro contingit, quia tunc temporis cum seipsas suo sanguine corrupto, & fœtido cõspurcatas videant: quasi natura refugiente tunc temporis refugiunt cõgressum viri, nisi forte sit aliqua meretrice prostituta magis impudica, magisque lasciua: quę tunc ardore in solito insaniat, quod si ita tentatur aliis antidotis sibi subueniat, scilicet, spiritualibus, siue orationibus, seu macerationibus corporalibus.

¶ Ecce nisi id, iam supra cum Soto diffinissemus, hic nobis dubium de redditione in loco sacro, an esset licita, vel illicita diffiniẽdum occurrebat, nam hic Nauarrus absque vlla limitatione redditionem debiti in loco sacro, vel tantum benedicto astruit esse peccatum, siue fiat ad vitandam fornicatiõnẽ in se, vel in vxore. Etiam si per multũ temporis ibi in sacro illis necessariò sit commorandum contra Angelũ, secundum Caiet. verbo matrimonialis vsus, & secũdum D. Antoninũ & Ioan. de Turrecremata: sed rursus dico placet mihi in hac quæstione resolutio Soti supra memorata, scilicet quod talis concubitus mortalis sit. Non tamen si aliquibus vicibus secretò, sine nota scandali causa vitandę lubricitatis inter cõiuges talis concubitus, sine cõtẽptu loci intercessit propter rationẽ qua in hãc sententiã inductus est Sot⁹.

CAPVT. LXXXV.

¶ *De debito reddendo & matrimonio clandestino.*

SI diuo Antonino authori, prout par est, fides adhibenda est, ipso docente, dicimus quod propter vitandam multitudinem prolis, quando eam alere non possunt coniuges

mutuò

mutuo consensu à copula coniugali abstinere possunt: nisi aliquis eorum probabiliter formidet, consortem fornicaturum fore, nisi ipse debitum petierit, secundum Angelum cu ius determinatio satis bene procedit: quando alter videt consortem ob verecundiam non petere verbo, sed tacitè satis opere petere.

¶ Præterea si coniux teneat proprium filium ad baptismum, vel confirmationem vt comparem defraudet coniugali debito. licet in hoc casu non possit petere, tamen reddere tenetur. Quod si ambo malitiosè communis filij fiant patrini, non possunt mutuò à se debitum absque peccato petere: Tenetur autem alter alteri petenti adinuicem debitum reddere. Si autem errore, vel necessitate, aut ignorantia facti, vel iuris fiat hujusmodi proprij filij patrinus, ius petēdi nullatenus perdit. a ¶ In casu vero, quo ambo mal… ipsę cōsenserunt in eo quod vnus eorum proprij & communis amborum filij fieret patrinus, & susceptor, si ambo, vel alter nequeunt se abstinere, ab episcopo dispensationem petant Nam in hoc episcopum dispēsare posse D. Antoninus & Syluester.[b] apertè docent.

a Hæc omnia eliciū tur ex c. de cogn. spiritua-li, & ex simul adiūctis glossis.

¶ Cęterùm si quis in extrema necessitate absente clerico proprium filium baptizauerit natum sibi ex amica, nō potèrit contrahere cum amica. Nam per talem baptizandi actum, compaternitatem spiritualem dirimentem matrimonium cum amica, contraxit. In hoc tamen casu licite posset habere rem cum vxore propria cuius filium, & suum in tali casu extremæ necessitatis, vel ignorantiæ probabilis iuris, aut facti baptizauit.

b Syluest. verb. matrimoniū. 8. q. 7. Qō. 1

¶ An verò copula cum propria cognata impediat debitū petere à propria vxore, quid circa hoc sit dicendum, colligendum esse ait Nauarrus ex dictis ab ipso c. 2 .. numero. 5. sed quia ibi contra S Thomam tenet, quòd talis incestus cum propria consanguinea impediat, quod est maius, matrimonium contrahere cum alia, videtur licet subobscure loquatur tenere, quòd etiam incestus cum consanguinea propria debitum à propria vxore petere præpediat, sed hoc est contra sanctum Thomam, & contra veram rationem, vt ibi cum Soto, & aliis probauimus, & ideò meritò illum reiicimus, quia tandem in fine, se inturbare videtur: dicens quod non est in vsu, super isto impedimento matrimonij dispensationem peti, ergo neque super petitione talis debiti di-

ſpenſationem neceſſe peti.

c *Antoni. 3. part. tit. 14. c. 9. §. 1. sub fine.* ¶ Aduertitio tandem ſecundùm D. Antoninum [c] peccat mulier præſtans conſenſum viro vt ſecum aliis domi manentibus fœminis miſceat, aut ſi cum commodè poteſt, nõ impedit huiuſmodi comixtionem. ¶ Præterea peccat qui clandeſtinà matrimonium contrahit, niſi iuſta cauſa ſit ſic contrahendi. Nam lex præcipiens aliquid ob aliqua inconuenientia illis ceſſantibus non obligat, ſecũdùm Caietanũ, & Panormit. At verò ſecundum Caiet. [d] lex non propterea definit obligare ſubditos, ad id quod præcipit quia finis ille legis alia via habeatur. ¶ Authore autẽ Caietano iuſta cauſa contrahendi matrimonium clandeſtinè dicitur eſſe, quãdo poſt matrimonium publicè contractum inualidè tamẽ, poſtea habita impedimenti diſpenſatione, rurſus contrahũt clandeſtinè. Nec ob hoc in aliquas pœnas incidunt.

d *Caieta. 22. q. 110. art. 3.*

¶ Porrò quamuis Nauarrus ſufficiẽter ſignificet poſſe in hoc caſu clandeſtinè, id eſt, ſine Bannis publicis, habita diſpenſatione impedimenti inter ſe iterum contrahere, an id poſſint facere ſine parocho, & teſtibus, de hoc nõ meminit. Cæterùm Corduba [e] hanc quæſtionem excitat, duas proponens opiniones, primam affirmatiuam, quam pluriũ doctorum eſſe ait, ſcilicet, quod in tali caſu poſſunt inter ſe ſine teſtibus, & parocho, ſecretò contrahere quando alias ex publicitate contrahendi coram teſtibus, & parocho graue ſcandalum, aut malum oriretur. Secundam opinionem proponit negatiuam etiam in caſu quo graue malum, aut ſcandalum impendeat ex publicitate contrahendi coram curato, & duobus teſtibus negantem poſſe aliter licitè fieri quã magis veram & tutam practicandam eſſe ait.

e *Cordu. in tract. de caſib. conſciẽ. q. 51.*

¶ Sed tandem reſolutoriè affirmat, quòd ſecluſo graui ſcandalo, vel aliquo impendenti magno malo reualidari nõ debent talia matrimonia antea inualidè contracta in facie eccleſiæ, poſt ſine parocho, & teſtibus, niſi in caſu quo matrimonium in facie eccleſiæ publicè contractum fuit nullũ, non ratione alterius impedimenti, ſed ratione defectus conſenſus de præſenti, quando tunc vnus eorum non verè cõſenſit, ſed fictè, & fallaciter, quia tunc perſeuerante alio in ſuo primo cõſenſu à ſe ante habito poſſet ſecretò qui ante diſſenſerat in ſuo animo confirmare matrimonium ſine curato, & teſtibus, intra ſe veraciter de nouo præſtando cõſenſum, ſuo compari nihil inſinuando. Sic eſt ſecundùm

Conc.

Conc. Trid & secũdùm, ꝙ plures doctores in hoc casu ante Conc. Trid. in c. ex literis. de spõsalibus docuerũt. Sed tamẽ in casu quo ex alio impedimento publice matrimonium in facie ecclesiæ contractum fuit inualidum, conualidandum denuò non est secretò sine curato, aut duobus testibus, nisi iuxta priorem opinionem ex publicitate contrahendi iterũ coram curato, & testibus, notabilis infamia, vel scandalum grande succrescat, quia tunc si huiusmodi mali, infamię, vel scandali timor immineat, poterunt inter se secretò sine curato, & testibus post habitam dispensationem impedimenti contrahere: quando vnus contrahentium tali impedimenti dum contraxit passus est ignorantiam, ita Cord & pater Vera† suo speculo coniugiorum dubio 10. conclusione. 5. Si tamen ista mala cessent, quia iam tale impedimẽtum in publicum venit, vel dispensatio impedimenti talis est iam obtenta, quæ tollat scandalum nemini dubium quin in hoc casu coram parocho, & testibus teneantur iterum cõtrahere.

¶ Pius insuper quintus in suo Cruciatæ diplomate commissario Cruciatæ facultatẽ facit dispensandi secretè, vt qui affinitatem illicitè contraxere secretam in primo, vel secundo gradu. & deinde inter se publicã in facie Ecclesiæ cõtraxerunt vno istorum contrahentium id ignorante, possint inter se secretò, post contrahere: si alias timeatur scandalũ: post primum matrimonium in facie Ecclesiæ inualidè contractum. Sed tamen secundum veriorem opinionem, vt docet Cordub.[f] sponsalia de futuro etiam sine testibus, & curato celebrata, etiam post Conc. Trid. in vtroque foro sunt valida: quia Conc. Trident. eorum non meminit, sed de solo matrimonio de præsenti.

f Cordu. q. 52. eius dẽ tract.

CAPVT. LXXXVI.

¶ *Adhuc de matrimonio clandestino.*

AD hæc ille qui clandestinè, sine Bannis contrahit cum concubina, ex qua iam suscepit filios, quando, quia iam grauiter percussus est gladio, est iamiam moriturus clandestinè talem cõcubinam ducit vxorem, quò eos faciat legitimos, & quò, quia periculum est in mora, securiorem transitum ex hac vita sibi tunc patet, non peccat. ¶ Excusatur quoque pupilla si contraxit clandestinè, sine Bannis cum aliquo, quãdo alias para batur nuptui tradi à curatore alicui viro parum congruenti sibi.

¶ Præterea

¶ Præterea Sotus in 4. Sent. numerat casus, in quibus Episcopus potest d ſpensare, vt sine Bannis publicis contrahatur. Imò si ipse Episcopus iniustè diſpensare renuerit, vel si copia Episcopi præſentis nō adfuerit, ipſi ſponſandi priuata authoritate, citra culpam, coram curato tamē, & teſtib. post Concil. Trid. sine Bannis publicis poterunt licitè contrahere. Primò vt iam dictum manet: quando matrimonium publicè celebratum ratione impedimenti fuit nullum, quia tūc obtenta diſpenſatione non debet iterum publicitus contrahi ratione ſcandali. Secundò ratione repentini caſus, & periculi euadendi, vt ſi concubinarij ob concubinatus pœnam euadendam contraherent ſine Bannis. Tertiò quando parentes, vel tutores cauſa conſumendi patrimonium nollent puellam nuptui tradere. Quartò quando aliquibus maximè expediret matrimonio iungi, elapſoq; opportuno tempore metuerent fore ſe impediēdos, ij omnes cum animo poſtea publicandi poſſent ſecreto coram curato tantum & duobus teſtibus contrahere, ſed iam poſt Concilium Tridentinum, non licet contrahere ſine curato, aut ſine alio ſacerdote, de eius licentia, & ſine duobus teſtibus ſaltem. Alias talia matrimonia ipſo facto ſunt irrita, quia illegitimæ redduntur perſonæ ad ſic contrahendum ſecundùm Conc. Trident.[a] etiam ſi alias publicè contrahant, abſente curato, talia matrimonia ſunt nulla: licet quia tunc fuerunt publica clandeſtina non videantur. Huic ſententiæ, licet antea inter dubitaſſet aliqualiter tandē accedit Nauarrus ſumma Latina ca. 25. n. 144. vbi ait etiam ſufficere, q̧ aſſiſtat cum teſtibus parochus mulieris, quando in parochia mulieris contrahitur, vel ſatis eſt aſſiſtat parochus viri quando in parochia viri contrahitur ſecundùm Gregorium decimumtertium.

a *Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. p. 176.*

¶ Vndecunque ſine Bannis contrahentes, quando ſic ex iuſta cauſa contrahunt, excuſantur à mortali & excuſantur ab excommunicatione ſynodali lata contra clandeſtinæ cōtrahentes ſine Bannis. Imò etiam ſi ſic contrahentes nulla excuſati fuerint cauſa, licet peccauerint, ſi tamen talem cenſuram probabiliter ignorauerunt, eam nō incurrerunt. Imò ſi quia talis cenſuræ conſcij fuerunt, ideo contrahentes ſic in eam inciderunt virtute Bullæ Cruciatæ à ſuis confeſſoribus in confeſſione in foro conſcientiæ abſolui poterunt.

¶ Incurrent autem ſecundùm Nauarrum, & hanc cenſuram ſynodalem, vbi contra clandeſtinè contrahentes eſt poſita,

etiam

etiam illis qui ſic inualidè clam contraxerunt coram curato & teſtibus, quia conſanguinei, aut cognati erant, præter eam, quam etiam ex iure incurrunt, clementin. 5. de conſanguinitate, & affinita. cap. eos, ibi qui in gradibus prohibitis, aut cum monialibus ſcienter contraxerunt excommunicantur.

CAPVT LXXXVII.

¶ *De vſu matrimonij clandeſtini.*

AT de vſu matrimonij clandeſtini quale peccatũ ſit tacuit Nauarrus ſolum aſſerens [a] quòd talis vſus ſecundum Caietanum non ſolùm eſt vetitus, ſed etiam malus. Ad hanc ergo quæſtionem puto dicendum, quod quamuis matrimonium clandeſtinum ſine bannis ex cauſis prædictis licitum ſit, ſicut etiam banna videntur diſſimulanda fore: quando alias inde exurgent ſeditiones, vel quando inter valdè magnates venit contrahendum: quia ipſi ſoliti ſunt cauere, ne intercedat impedimentum, vel quando nobilem cum ignobili, nimis diuitem cum paupere, ſenem cum puella, contingit velle inire cõiugium, vel ex alia ſimili, & rationabili cauſa: tamen vſus matrimonij clandeſtini cum intentione, vt maneat ſecretũ matrimonium, eſt culpa mortalis, vt ſi quis vtitur coniugali copula illius, cum qua contraxit ſecreto: nec matrimonium vult publicari: propter publicam profugiendam infamiam, quæ ſententia eſt Caiet. & Victoriæ, tunc quia hic interuenit expreſſa prohibitio iuris, regulariterque inde naſcitur ſcandalum, per ſe & mortaliter. Immò ſecundùm Caietanum etiam ſi ceſſaret ſcandalum, quia tamen tam ſtrictè prohibetur matrimonium clandeſtinum in iure, & quia talis vſus eſt contra bonam educationem prolis, in damnumque prolis vergit, quia reputabitur illegitima, priuabiturque hæreditate, ideo mortalis eſſe talis vſus videtur, vnde vſus matrimonij clandeſtini hac intentione, vt tale matrimonium perpetuò, aut per multum temporis maneat ſecretum, à mortali culpa excuſari nequit quod rationes ſufficienter probant ſupradictæ.

[a] Nau. c. 16. n. 38.

¶ Cæterùm ſi clandeſtine contrahentes coram curato, & duobus teſtibus ſecretò ſic vellẽt manere per breue tempus poſtea opportuno tempore illud manifeſtare volentes ſi ca-

uerent

uerent scandalum: non esset mortale si aliquoties secretò se cōmiscerent, secundùm Victoriam, nec secundùm alios talis vsus esset mortalis, si sufficientes testes puta decem interfuissent matrimonio: licet in ecclesia non fuisset euulgatum, quando intentionem publicandi habēt, quia cessant inconuenientia, quia cum sciunt decem, moraliter est publicum, quia moraliter per eos euulgatur in viciniam, nisi sint de secreto seruando astricti, & sic cessabit scandalum, dum etiam interim dum non plenè detegitur, coniuges se copulātes id scandali caueant, ne per viciniam reputenrur concubinarij.

¶ Vsus verò copulæ cum vxore propter vitandam in se

b Tho. in 4. dist. 31. q. 2. ar. 2. tentationē carnis, secundùm D. Tho.[b] veniale est peccatū, quæ opinio secundùm cōmunem sententiā doctorum ferè omnium sanctorum est, super illud 1. ad Cor. 1. hæc autem secundum indulgentiam dico, & licet ista sententia D. Tho. limitationem Paludis possit recipere. s. ꝙ talis copula etiam ob vitandam fornicationem sit venialis, quando alia possunt adhiberi orationum, & ieiuniorū remedia: tamen contra Paludem, & Albertum puto (licet non semper) talē sæpè copulam venialem esse, & ꝙ opinio sanctornm communis, & D. Thom. sit regulariter vera, quia regulariter suppetunt alia remedia, & quia regulariter ij qui causa vitandæ fornicationis, & tentationis accedunt, solùm de hoc cogitantes, nimio ardore delectationis ad vxores accedunt.

Qō. 1. ¶ Sed quid, ne aliquid intactum prætereamus, erit dicendum si postquam quis clandestinè cōtraxit, nec vult vti tali marrimonio, neq; vult etiam illud euulgare, an peccet mortaliter etiam in hoc casu? Respondetur sanè ꝙ si pars alrera petit, vt publicetur, aut periculum incontinentiæ imminet peccat mortaliter non publicādo, etiam si copula illius matrimonij non vtatur, nam secundùm Victoriam si aliquis coniugum periclitetur de incontinentia: statim alter coniux occurrere tenetur debitum reddendo, alias non est mortale differre per breue tempus. Immò si ambo consentiant occultationi sui matrimonij, peccabunt mortaliter occultando si ea damna timeantur, quæ ex clandestino matrimonio solita sunt sequi.

¶ Porrò si aliquo post matrimonium clandestinum cum priore viro, contrahit publicè cum posteriori, peccat si cum scandalo habeat rem cum priore, secus si sine scandalo in casibus supra tactis cum illo coeat. Teneturq; talis mulieri iuben-

iubente ecclesia conuiuere cum posteriore, si absque periculo habendi rem cum illo ei conuiuere potest, alias cum tali sibi imminenti periculo non potest licitè ei cõuiuere neque tenetur tunc parere etiam si sententia excommunicationis ob id feriatur.

¶ Iam verò nisi ab hac quæstione nos supra expediuissemus, rursus immorandum in ea nobis esset, quia hic Nauar. nobis eam rursus obiicit, ad quam breuiter respõdetur sicq; singular: resolutione ab eo resoluitur non differenter à nobis, sed quod forsitan aliquid clarius Nau. hic addit dicens sic, sciẽtia, vel credulitate, vel dubietate durãte de morte prioris coniugis, reddentes, vel petentes debitum peccant, quia contra conscientiam practicã agunt (vt supponimus) Quia tenẽtur talem deponere dubietatẽ vel credulitatem si licitè reddituri sunt, sed differentia est, quod qui certò scit priorem coniugem viuere, non potest deponere scientiam istam, neque ad petendũ, neque ad reddendum. At verò qui probabiliter dubitat, vel credit primũ mortuũ esse, potest deponere suã dubietatẽ, vel credulitatem, credendo mortẽ prioris, ad effectum debitũ soluendi saltẽ iudice præcipiente. Qui verò ex leui tãtum causa credit, aut dubitat de morte prioris, aut de eius vita potest, quoad vtrunque effectum tam petendi quam soluendi debitum, deponere credulitatẽ, quia ex leui causa, credit eũ viuere, credendo quod verè mortuus fuerit, & eodem modo ex tali leui causa conceptum dubium deponere valebit, quæ est singularis resolutio à Nauarro.[c] Qõ. 2.

¶ Facesseret quoque nobis hic negotium, quod hic interserit Nauarrus de modis extraordinariis concũbendi cum vxoribus, nisi supra huic dubio fecissemus satis. Ait enim Nau. quod copula (dum sit intra vas naturale vxoris,) ita vt vxor possit suscipere semẽ, & retinere nõ est peccatum mortale: quãuis fœdus sit modus habendi eam, est tamen venialis, venitque grauiter obiurgandus talis, quia in hoc bestialior est bestia, sed iam clarius, distinctiusq; per distinctionẽ hanc quæstionẽ dum de superegressione mulieris super virum ageremus expeditam reliquimus, videto ibi: nam quædã mulieres sunt quæ his fœdis modis coëuntes inter vas attrahunt, quæ excusari tunc possunt à mortali, quædã sunt verò vasis laxioris, aut frigidioris matricis, quę nõ attrahũt, sed perceptibiliter semẽ virile omnino effundũt, quas excusare à mortali nulla ratione possum[9] si sic cõcubuerint, quãuis intra vas, si

c In c. si quis de poen. dist. 7. nu. 81. & 14. 16. num. 40. & 41.

ex

ex modo concumbendi, & ex sua natura semen statim extra effluit. Peccat insuper mulier quamuis coniugata, quæ tactibus se polluit, vel cum periculo probabili se polluendi se tangit, aut id intendens.

CAPVT LXXXVIII.

¶ *De satisfactione circa adulterinum partum.*

CIRCA peccatum adulterini, vel supposititi partus primùm dicimus, quòd ex iure canonico cap. officij, de pœni. & remissio. constat, ꝙ mulier quæ supposuit alienum partum suo marito dolosè, vel quæ etiam supposuit marito partum adulterinum, quem ipsa ex adulterio suo suscepit, absoluenda est, quæ quidem decisio canonica secundũ Panormitanum procedit, & secundum etiam communem: quando ex detectione talis criminis timor mortis, vel odij, vel propriæ famæ amittendæ pullulat, quia ista bona altiora sunt, atque adeo cum eorum iactura, detrimento temporalis substantiæ à se illato illator subuenire non cogitur. Cęterùm si iam mulier ipsa de hac re laboraret infamia, periculumque ei abesset, profuturaque crederetur, teneretur tũc reuelare, si aliter damnum esset irreparabile, teneretur insuper reuelare filio adulterino, si tantæ virtutis esse crederetur, ꝙ secretò persuasus à matre, ei fidem esset adhibiturus, totamque hæreditatem aliis fratribus legitimis & vterinis relicturus, alias non.

Qõ. 1. ¶ Sed consequenter hic se offert nobis obuia illa dubitatio. An filius hic illegitimus teneatur matri de sua illegitimitate reuelanti secretum, credere, & quidem ad hanc quęstionem Metina [a] audacter ait, quòd talis filius valdè stultus erit, si id velit credere, postquàm natus est in domo patris sui, sic inquit consulendus à confessore ne matri credat, nam si id crediderit, scilicet se esse illegitimum obnoxius erit in conscientia, ad hæreditatem aliis filiis legitimis restituendam, quòd si solùm dubitarit de dicto matris, non tenebitur restituere semel aditam legitimam hæreditatis, quia in dubio melior est conditio possidentis, hæc ibi Metina. Cæterùm Sotus [b] quamuis concedat cum Metina, quòd filius spurius nullam tenetur matri quamlibet iuranti adhibere fidem, sed in iudicio extimandus est legitimus [c] tamen quando

a *Metina in Instru. Conf. fol.* 121. §. 18.
b *Sotus de Iust. & iure. li.* 4. *q.* 7. *ar.* 2.
c *L. filium ff. de his qui sui vel alieni iuris sunt.*

quando filius spurius sciens conuincitur tempore cõceptus sui absuisse suum patrem putatiuum, quia id est euidens, vel alia via constat spurio tempore quo est conceptus; suam matrem nõ fuisse ab illo putatiuo patre cognitam, vel quando tam vehemens est matris persuasio, q adulterinus intus in mente credere conuincatur, tenetur tunc hæreditatem abdicare à se in conscientia, etiam si in foro exteriori sibi adiudicetur, quia tunc sententia fori exterioris fundaretur in falsa præsumptione.

¶ Dicamus ergo resolutiuè primum quòd non tenetur secundùm omnes talis adultera se prodere, quando aliunde sibi suppetit restituendi copia. Secundò: quòd constantissimum est inter doctores, quòd ipsa, si non habet vnde restituat, nec probabiliter credit, quòd se ipsam prodendo proficiet, tunc nullo modo se reuelare tenetur, quia esset vanum opus. Tertiò, q nemini dubium est, q si adultera nõ habeat, vnde restituat, probabiliter tamen credit, q seipsam prodendo proficiet fietque debita restitutio, si fieri possit sine vitæ & famæ detrimento, soli filio vel aliis paucis, occultè reuelando, vtique reuelare tenetur.

¶ At licet hæc omnia extra controuersiam sint: in hoc tamen tota difficultas versatur: vtrum in casu quo vnde restituat caret, credit tamen se profuturam, fietque debita restitutio si adulterium reuelet, an teneatur illud prodere casu, quo sine notabili & verisimili famæ suæ & vitæ periculo, & detrimento id criminis nequit pandere, & quidem Sotus [d] & Couarruuias [e] & Metina in sua instruct. confess. Maior & Adria. & Victoria tenent limitantes decretalem c. officij. de pœnit. & remissio. decernentem, q talis adultera est absoluenda, quia non tenetur cum notabili detrimento famæ aut vitæ se prodere, quòd hoc intelligatur regulariter ita fore obseruandum, nisi in casu, quo ipsa non esset tanti nominis & primogenituræ ius locupletissimum, ideò transiret ad extraneum: tunc inquiũt ij, teneretur, si esset profutura prodere se, cum notabili detrimento suæ famæ, nã per extimationem hominum per quam in rebus temporalibus fit adæquatio iustitiæ, fit sæpe, vt fama inferioris hominis adæquetur pecuniæ, sicut licet aurum genere suo sit præciosius argento nihil vetat magnum pondus argenti præponderet in valore minimo ponderi auri, & quia nulli licet suum protegere honorem & famã cum detrimento, & iniuria bonorũ

d *Sotus de Iust. & Iure. lib. 4. q. . ar. 2. in resp. ad 1.*

e *Couar. in reg. pec cati ũ part. te 1 §. 1. 40.*

temporalium alterius, ergo nec id licebit adulteræ cum detrimento legitimorum. Tenebitur ergo adultera, quādo ipsa non est tanti nominis & ex suo facto præclarissima primogenitura pertransibit ad alienum, si non habet aliunde, vnde tantum damni recompenset, si est profutura, cū iactura sui honoris, & famæ, tale crimen prodere, & hoc est probabilius contra Caietanum, & Nauarrum, absolutè sine limitatione docentes, quòd cum iactura famæ, quia altioris ordinis est, non tenetur quis resarcire damnū bonorum temporalium, idest pecuniæ. At sententiæ oppositæ Soti, & Couarruuiæ in isto casu excepto accedit Corduba [f] cui accessit Victoria, Metina quoque in sua instructione confessorum, quamuis opposita Caietan. & Nauarri quæ est communis extra istum casum exceptum regulariter sit vera.

f Corduba in suo quæstionario lib. 1. q. 31.

¶ Sed adiicit Sotus, & Couarrubias, quòd etiam adultera si esset profutura, cum periculo vitæ crimen detegere teneretur in egregio casu, quo regnū aliquod ex eius adulterio, transferendū esset ad adulterinum, & extraneum, & quamuis hæc eorum assertio apparentia verisimili non careat: tamen quoad periculum vitæ, (teste Corduba loco citato) omnes doctores oppositum tenent, quod & veriùs existimat Corduba, quia neque cum vitæ iactura tenetur quis resarcire detrimentum in fama aliena iniustè illatum, nisi ex tali infamatione infamatus, ob id subiturus esset detrimentum vitæ, cui aliter obuiari non potest, ergo neque ob bonorum temporalium damnum regni, scilicet amissi, cum iactura vitæ regina adultera teneretur detegere crimen, etiam si esset profutura, nisi quando pacificaretur regnum, vitarenturque cædes, & bella, quæ alias ex successione adulterini succrescerent, alias extra istum casum duriuscula sententia est reginam adulteram alias boni nominis, nulla laborantem infamia, cum iactura vitæ ad suum crimen detegendum adigere.

¶ Sed illud quoque non dissonum à ratione mihi apparet quod loco citato ait Corduba, scilicet, quod cum detrimento soliùs famæ adultera profutura, tunc crimen reuelare tenetur quando legitimus qui propter eius adulterium hæreditate fraudatur, non est filius ipsius adulteræ, sed mariti ex alia coniuge defuncta. Nam si esset filius suus ille, qui ob id cum legitimus sit hæreditate fraudatur non teneretur tunc ipsa cum notabili famæ suo detrimento se prodere, etiam si

magna

magna fit hæreditas: qua filius suus legitimus exinde venit defraudandus. Neque enim in hoc iste suus filius defraudandus est rationabiliter intuitus. Quia pro matris honore, res temporales postponere tenetur vti doctores aliqui communiter tuentur, quod rursum limitandum adhuc hoc esse reor, scilicet, nisi prçclara esset primogenitura, qua filius legitimus fraudaretur, ipsa autem ex obscuro genere esset prognata, vbi consanguineas, sororesque habuit non tanti nominis, neque ipsa tanti nominis aut reputationis fuit reputata, neque habita præsertim si maritus eam ante matrimonium fornicariè cognouit, eiusque magis amore captus quam generis, eem duxit vxorem.

CAPVT LXXXIX

¶ Quomodo adultera recompensabit.

AT nunc nobis quærendum restat, quomodo casu quo adultera pro recompensando damno se prodere non tenetur, recompensare aliis viis poterit aut tenebitur. Cui quæstioni facit satis [a] Scotus dicens, quòd tenetur inducere filium adulterinum, ad ingressum religionis hæreditatis incapacis, vel etiam capacis, dummodo ante ingressum nũc iuxta Conc. Trident. placitum tempore signato renunciet suam legitimam in legitimos. Et quamuis Sotus [b] dicat quod non est cur ad hunc ingressum religionis persuadendum de iustitia teneatur: sed Cordubæ loco citato videtur, quod teneatur, nam de iustitia tenetur facere quantum potest, vt hæredes legitimi sint indemnes, siue per hunc, vel illum modum, & non per alium id efficere potest, vel inducat illum ad sacros ordines suscipiendos taliter, quod victum sibi quærat ex beneficio, & legitimam legitimis impertiat. Quod si hoc ab adulterino mater precibus, nequeat obtinere ex bonis parapherналibus habitis extra dotem, legitimis hanc partem recõpenset, & etiam marito de damno illato. Quod si sic recompensare non possit, tunc pro damno recompensando filiis legitimis, & marito, abstineat à victu & vestitu immoderato, & à pompa, solum contenta necessariis, & laborando pro posse bona mariti augere satagat.

Qõ. 1.

a *Scotus in 4. d. 15. q. 2. post art. 4. in eius resp.*

b *Sotus de iustitia & iure lib. 4. q. 7. art. 2. in resp. ad 1.*

¶ Quòd si nec hoc præstare possit relinquat legitimis filiis in morte, partẽ illam quam in animæ suæ, vel extraneorum gratiã relinquere posset, seu secundùm Metinam in sua instructione (si ad hoc op⁹ sit) inter legitimos poterit de tertio & quinto, vt in Hispania pmittitur, facere meliorationẽ

vel in aliis regnis, pro vt in eis liberè relinquere filiis permittitur. Si tandem omnibus his ſit deſtituta remediis: quod nihil præſtare poſſit ſecundùm Scotum ſufficit ei contritio.

¶ Ad illam quæſtionem autem de qua Nauarrus dicit ſe interrogatum, quia antecedenti eſt annexa quando quæritur an mulier genitum ex adulterio ſuo ſi teſtatur, poſſit in teſtamento ſuo appellare legitimum. Reſpōdetur ſecūdùm Nauarrum poſſe quidem ſic appellare tum primò intelligēdo legitimum ſecundùm extimationem vulgi, tum ſecūdò, quia multum intereſt legitimorum eam teſtari, quo exoneret conſcientiam, quantum plus poterit eis relinquendo.

CAPVT XC

¶ An adulter recompenſare teneatur marito adulteræ.

SED iam hic in illam arduam quæſtionem incidimus, vbi de adùltero diſquiritur: an ipſe quoq; ad aliquam reſtitutionem teneatur. At primò quidem ambigere quis hic poſſet. Verùm pro ſolo actu adulterij, quia iniuſtus eſt, & iniurioſus marito, teneatur adulter marito adulteræ aliquid reſtituere Reſpondet Metina[a] quod licet talis actus verè ſit iniuſtus, quia mulier illa non adulteri ſed mariti eſt, ſed non iſta iniuſtitia eſt talis, quæ ſolita ſit recompenſari, niſi ex illa aliud emergat damnum. Nam nec omnis iniuſtitia ſolita eſt compenſari, vt patet, baptizare aliquem contra ſuam voluntatem actus iniuſtus eſt, quia Deus ſpontaneos, & non coactos voluit baptizari tamen pro hac coactione nihil ei eſt rependendum.

a *Meti. in ſua Inſtr. fo* 119. § 18.

¶ Quod ergo hic potiſſimùm vertimus in quæſtionē eſt an adulter pro damno ex adulterio teneatur ſubſequuto: quando filius adulterinus inde genitus patri putatiuo alendus ſupponitur & legitimam obtēturus eſt inter legitimos.

¶ Dicimus ergo primò vt à clariorib. exordiamur, quod adulter ille non eſt à confeſſore in conſcientia cogendus, ad reſarciendum patri putatiuo, & filiis legitimis prędictum damnum: quando non credit, neque credere debet, quòd talis adulterinus ſit filius ſuus.

¶ Quibus autem caſibus id credere non tenetur: reſtat explicandum, ſecundùm Nauartum primò quando ipſa mater præ ſe fert ſpeciem leuitatis, ſolitaque eſt cum alio, vel aliis adulterari, ſiue quando ipſa quoque dubitat an ſit mariti, vel adulteri, ſiue quando ipſe reputat eam ad ſe obligādum mentiri, tunc adulter, quia non tenetur ei adhibere fidem,

dem, neque etiam quicquam resarcire tenetur & in hoc ve- niunt omnes & Nauarrus, & Sotus.

¶ Sed quod magis vrget est, quid si credat, vel credere debeat adulter illum adulterinum esse suum, quia tempore conceptionis maritus aberat, & illa, quia alioquin erat ho- nestissima, & præclara pollens fama, & si habuit rē cum illo fuit vi, aut minis, terroribus adacta, & posthac, nusquam si- nistra laborauit fama timorataq́; cōscientiæ esse reputatur. Si his, aut aliis vehementibus signis suum esse ipsa quoque confitente, cōuincatur in hoc stat tota vis difficultatis. Nam in hoc casu Sotus [b] ait re vera se non videre cur adulter in hoc casu ad aliquam restitutionem teneatur Primò quia [c] nemo cuius patris filius sit satis probare potest. Secundò quia si ei, vel ex facie, vel aliqua alia via constiterit esse suū filium, tamen ipse adulter ipsum non supposuit marito, nec ei suasit, vt supponeret. Tertiò quia ipse adulter causa remo- ta fuit illius suppositionis, & damni Quia postquam ipsa li- berè adulterio consensit, ipsi adulteræ incumbebat quid de filio suscepto esset disponendum. Propter has ergo rationes adiicit Sotus ibi, quod etiam si certissimum sit adulterum illum filium genuisse, ad nihil tenetur de iustitia restituere filiis, aut marito si nolit, sed solùm de honestate, & decentia citra periculum, & scandalum, si prędiues sit, tenebitur, si ve- lit filiis legitimis & patri putatiuo aliquid contribuere, adulterinum filiumq́ue nutrire, hæc Sotus.

Qō. 1.

b *Sotus li. 4. q. 7. art. 2.*

c *L. Lucius scri- prū. est. ff. de con. & demonst.*

¶ Nauarrus vero cap. 16. nu. 4. contrarium prorsus sen- tit, scilicet, quòd si adulter credit, vel credere debet eum esse filium suum tenetur patri putatiuo soluere impensas, quas in nutriendo eum fecit: & etiam hospitali si apud il- lud expositus fuit: nisi paupertas adulterum adulteramúe excuset. Insuper & prædicto patri restituere tenetur dotem aut sponsalitiam largitatem, si quam dedit ei. Imò & filiis legitimis id quod de patris putatiui hęreditate adulterinus adeptus est: sic D. Anto. [d] Hanc quoque Syluester, & opinio communis probant. Cui subscribit Metina [e] dicens, quod adulter in hoc casu obnoxius ex adiumentum præstare ad resarciendum damnum: si talem filium, ex tali adultera cre- dit se genuisse.

d *Anton. 3. part. ti. 2. c. 7. sub fine.*

e *Met. in sua instru- cti. 121. §. 18.*

¶ Nec debiliter, sed satis neruosè hanc suam & opinio- nem communem (quæ etiam fertur fuisse Victoriæ) corro- borat Nauarrus his rationibus contra Sotum. Primò quia

hæc est communis quæ videtur longè verior. Secundò, quia adultera, secūdùm Sotum tenetur, ergo adulter quare excusabitur: nec enim propinquor causa damni fuit adultera, quàm adulter, quia id damni non consequitur immediatè ex adulterio, vel ex partu, sed ex vita eius, quem peperit ipsa, quē ipse quoque adulter genuit. Tertiò quia adulter est causa satis propinqua licet nō proxima. Nec oportet causam esse omninò proximam qua de damno quis teneatur.[f] Quartò quia adulteriū suapte natura ordinatur ad generandum, & medium & via est ad illud damnum quod eo ipso quo genitus est filius infert, & cum adulterium sit res illicita, obligat ad id damnum, quòd ex ipso consequitur, vt effectus eius quo casu etiam causa remota nocet.[g]

f Iuxtà notata in ca. fin. de iniurijs.

g Cap. fi. de homicidio.

¶ Iam cogitanti mihi quid ad hanc quæstionem sit dicendum, quomodo Sotum, & Nauarrum, in hoc ad concordiam redigam, non occurrit. Dico ergo primò, quòd certè ista opinio communis Nauarri, Diui Antonini, Syluestri, Victoriæ, & Metinæ, tanquam verior est tenenda. Secundò dico, ad temperandum aliqualiter eius rigorem, quod quia rationes Soti incōtra aliqualiter sunt apparētes: & præsertim illa, cuius vi non satis per suas solutiones satisfacit Nauarrus. quia licet, adulter fuit causa geniti, sed non causa suppositionis tali, quia adulteræ non suasit. Et quia vix contingit & raró tanta certitudo: vt ad omne damnum integrum adulter sit de iustitia obliganda, & quia si ipsa adultera cum persensit se concepisse, statim procuraret aborsum, ad occultandum suum crimen, sicut aliquæ virgines in stuprum consentientes, cum primum sentiunt se grauidas ad protegendum suum honorem, solitæ sunt recurrere ad aborsum, qui cum eis rem habuere, non tenentur de homicidio aborsus, si tale homicidium non persuasere, quare adulter tenebitur de suppositione filij adulterini, quem ipsa non persuasa supposuit marito? nisi dixeris, quòd magis de per se sequitur ex adulterio istud damnum supposititij adulterini fœtus, quam eius aborsus aut occisio.

¶ Igitur resolutoriè sub censura melius sentientium, dico, quamuis contra Sotum, secundùm Nauarrum & communem, de iustitia cùm credit, vel credere debet, adulter quòd talis filius sit suus ad recompensationem damni teneatur, sed nō in integrum, sed arbitrio boni viri secūdùm

iudicium

iudicium prudentũ magis vel minus restituet : quanta maiori, vel minori certitudine tenetur, quòd talis fili' sit suus, & attento, quòd poterat illa ante animationem illum licet cum culpa mortali abortiri, & sic non supponere marito, sicut neque sine culpa graui, supponit illum. ¶ Huic meę sententiæ si quicquam valet videtur accedere Corduba[h] adulter tenetur in conscientia, si certus est sit suus, erogare alimenta, quibus educetur, & nutriatur. Tantoque magis, vel minus pro alimentis erogare tenetur, quanto magis, vel minus certus est, ꝙ suus sit ille. Neq; enim ista certitudo, quia moralis est, consistit in indiuisibili, tenetur inquam illum in hoc casu alere magis, vel minus contribuendo iuxtà talem maiorem vel minorem certitudinem, & iuxtà facultatem suam non subtrahendo legitimis necessaria alimenta quo adulterium istum nutriat. Quod si hoc verũ est, quòd iuxta mentem Cordubæ huic adulterino non sunt integrè semper alimenta præstanda, sed aliquando magis, aliquando minùs, secũdum quòd magis vel minus est certus, quod sit suus filius, sequitur quòd neque etiam in integrum teneatur adulter patri putatiuo, & aliis eius filijs legitimis restituere totum damnum etiam in casu quo neque adultera suam partem possit resarcire. At circa integrum tenetur ad magis, vel minùs restituendum secundum quòd est magis certus, vel minùs certus, quod ille sit suus filius & attentis etiam aliis causis præallegatis. Quia ego certè inter non integra alimenta præstanda, & non totum integrum damnum restituendum nullam persentio disparitatem. Huic meæ sententiæ videtur accedere Metina in sua instructione loco allegato, licet non tam clarè, vbi ait quod adulter tenetur adiuuare ad recompensandũ id damni: quando intelligit ex adultera suscepisse hunc filium, tenetur inquit adiuuare, quasi dicat tenetur aliquid in damnum recompensandum conferre, sed non ipse totum in integrum resarcire, sed adiuuare. Ecce de ista perplexa quęstione quid habui dicendũ. Ignoscat pius lector prolixitati, nec enim clarius putaui me posse explicare.

h *Cordu. in tract. de casib. conscien. q. 102. ad fin.*

¶ At in dubio cùm adulter aliquam certitudinem moralem non habet, aut debet habere, quòd sit suus ad nihil omninò nec tali filio, nec aliis censeo fore obligandum: & puto omnes in hoc conuenire, quia in dubio melior est conditio possidentis suam pecuniam.

CAPVT XCI.

¶ Adulter quomodo in vita, vel morte restituet.

AT iam constito, quod adulter cum credit, vel credere debet: quòd filius adulterinus sit suus: restituere debet de iustitia, licet non in integrũ. Refert scisse restitutio hæc quomodo in vita aut quomodo in morte facienda sit. ¶ Nauarrus autem sic hanc resoluit quæstionem Persona inquit obligata ad restituendum ratione filij adulterini, primo restituet omnes expensas, & alimenta, quæ subministrauit pater putatiuus adulterino, excepto inde, si quid mercedis meruit filius adulterinus, & putatiuus per suum laborem, & industriam rem familiarem patris putatiui augendo.

¶ Sed iam circa hoc rigorem sententię Nauarri limitantes, diximus, quòd alimẽta, & expensas has secundùm Cordubam sicut non tenetur adulter erogare ad integrum: ita si pater putatiuus eas fecerit, non tenetur pro eis recõpensare ei ad integrum, sed aliquid citra integrũ magis, vel minus, secundùm quod magis, vel minus est certus, quod sit suus filius pensatis quoque aliis causis quæ interueniũt, vel solitæ sunt interuenire. ¶ Ipsa autem adultera, quia omninò est certa quod adulterinus sit, & quia illum supposuit, ad integrum tenetur resarcire omnia dãna, & expensas: dũ ad id adulter nihil restitutionis confert. ¶ Debétque gerere propositum talis adultera, vel adulter obligatus, restituendi cũ oportuerit id quod adulterinus filius de patris putatiui bonis, acquisiturus est si superuixerit illi patri putatiuo, sed iã diximus de hoc adulteram teneri omninò si ipse adulter nõ in integrum: sed pensatis causis arbitrio bono viri.

¶ Si autem personæ ad restitutionem obligatæ, adulteri, scilicet, in articulo mortis sint iam cõstituti, filius legitimis læsis relinquere habent non quidem tantam partem nec in tanto valore, quãdo legitima iam acquisita à filio adulterino, post acquisitionem, ei valeret, sed multò minus arbitrio boni viri.

¶ Si autem in articulo mortis restituat adultera suã partem multominus tunc restituturus est adulter attentis causis supra dictis & attenta ista causa, quæ quia communis est adulteræ, & adultero in mortis articulo ab integre restituendo potest excusare vtrumq;: attenta, scilicet, ista causa, quod bona patris putatiui acquirẽda post eius mortẽ à filio

adulterino, minus adulterino, valent propter dubium quod in futurum impendet, quia dubium est quis nam sit prius obiturus mortem, pater putatiuus, aut filius adulterinus, nã si contingat quod filius adulterinus præmoriatur patri putatiuo tunc filius adulterinus nihil acquiret, tuncque pater putatiuus superstes, filiique legitimi nullo afficientur detrimento adulterinum.

¶ At contra Scotum eumq; sequentes, superaddit Nauarrus quod adulter pater antequã confiteatur, restituturus est damnum: quod patri putatiuo, fratribúsque legitimis antequam succedat patri putatiuo, adulterinus intulit: quando huiuscemodi damnum iam actu est illatum. Sed dico bene quidẽ, sed nõ integrè: sed cũ moderamine supra memorato.

¶ Sed quid iam tãdem vtrum restitutio iam facta in hoc casu ab adultero liberet adulteram, & è contra Nauarrus videtur tenere, quod quilibet eorum, altero non restituẽte suam partem, teneatur in solidum restituere, sed puto dicẽdum cum Nauarro, quod sicut restitutio alterius integra alterum liberat à restitutione: ita altero nolente, aut non potente restituere alter obligatur ad restituendum damnum. Sed in hoc diffidemus à Nauarro, quia ipse putat vtrumq, tũ adulterũ, quã adulteram teneri in solidum. Ego autem cẽseo, ipsum propter prædictas rationes insolidũ nõ teneri. Qõ. 1.

¶ Sed quid si adulter prius, vel adultera prius insolidũ restituerit, an qui nõ restituit iam restituenti teneatur aliquã partẽ refundere, sicut fit in simul cõcurrentibus ad furtũ, ita quòd vnus sine alio, furatus aliquam rem non fuisset, cuius rei ad vtrumq; nulla pars peruenit. Nã in hoc casu, secundũ Cordub vno in solidum restituente, sicut tenetur, alius post restitutionem tenetur ei suam refundere partem, an ita dicendum sit in casu præsenti. Sed certè existimo hanc regulam restitutionis hic integre, & ad amussim non posse seruari. Nã ipsa adultera si quid patri putatiuo pro adultero restituit, totũ hoc incõmodum etiam suorum filiorum legitimorũ cædit, qui patri restituto sunt successuri. Quare ergo tunc tenebitur adulter ad aliquã partẽ adulteræ, sed si prius restituerit adulter, præsupposito, ꝙ non est restiturus insolidũ, quia integrè restituere nõ tenetur, & supposito quod vt regulariter fit, ipsa adultera persuasa ab adultero id criminis adulterij cõmisit, non tenebitur ei ipsa aliquam partẽ refundere, satis ergo erit si coret, in hoc casu, vt defectum Qõ. 2.

restitutionis suppleat cõpensando ꝙ vsque ad arbitriũ boni viri recompensandum restat de damno. Ecce iam satis prolixam arduamque quæstionem nescio (an prout par erat) suis numeris absolutam expeditámque relinquimus.

CAPVT. XCII.

¶ *De furto, & de eius quantitate.*

DE furto dicturi præsupponendum est quòd circunstantia licet non semper mutet speciem, illa tamen circunstantia quæ facit moralem actum, sine qua actus ille talis non esset, mutat quidem speciem in genere moris. Atque ideo in genere mortis furtum paruum, quod non est culpa mortalis, differt specie à furto magno, quòd attingit speciem mortalem.

Qõ.1. ¶ Cæterum quia iam hic materiã de furto aggredimur explicare, & quia furtum licet ex se & suo genere sit peccatum mortale, tamen ex paruitate materiæ contingit fieri veniale, excusarique à mortali, obuia primò hic sit difficultas. Quæ nam sit paruitas quantitatis, quæ in furti materia excuset à mortali solúmque tale furtum efficiat veniale.

¶ Et quidem Nauarrus satis scrupulosè in hac parte, vt timoratæ conscientiæ est philosophatur. Ait etenim quod iuxtà suũ consiliũ consuleret sibi cõfitenti, seu se consulẽti, ꝙ reputaret pro notabili quantitate quoad effectum constituendi culpã mortalem. Primò summam duorũ regaliũ, vel Iuliorum, imò vnius & etiam dimidij, & quod non haberet pro tali minorẽ quarta parte regalis, vel Iulij, in hac regione, nec in alia quæ pecunia æquè, atque hæc abundaret. Nec damnarem inquit eum qui teneret mediã, inter quartam, & dimidiam, nõ esse notabilẽ. Secundòq; pro tali haberet vnũ hædum, caponẽ, & etiam vnã gallinam mediocrem, etiã in regione vbi illa dimidio regali, vel Iulio non valeret, etiam duodecim ouorum ablationẽ, & idẽ inquit dicerẽ de quarta tritici & quarta vini. Sed certè quis nõ videat quã scrupulosa res sit dimidiũ argenteũ extimare materiã esse peccati mortalis, insuper & vnã gallinam in regione vbi dimidiũ regalẽ valeret, vt in aliquibus regionibus Indiarũ ex abundantia earum valet, licet ibi non multũ abundet pecunia, vt beneuolæ, cõstituere materiã furti mortalis. Quasi pro tam minimis nisi aliæ maioris nocumenti interueniant circunstãtiæ paratus sit Deus detrudere homines in infernũ quos tam

tam chara vita, tam pretiosoque redemit sanguine.

¶ Igitur licet non in omnibus primò conuenio cum Nauarro, nam hæc quoque sententia est Soti & communis. s. q. si quis rem minimam, quæ licèt in se sit minima, causa tamẽ erit notabilis inde subsequendi damni, furatur peccat mortaliter, vt verbi gratia, mortale furtum est non ratione materiæ sed ratione grauis adiũcti damni, si quis sartoris acum furetur, dum credit, aut credere debet: quod exinde damnũ notabile sartori paratur, quia carebit acu ad lucrandum victum quotidianum pro se, & pro filiis: quia damni causam dat talis subreptio. Idem dicendum est de furante rẽ paruulam, ex quo tamen furto nouit dominum magna molestia, & perturbatione afficiendum. Vt quia, verbigratia, dominus frugem alicuius arboris secundùm Metinam, ad suum solatium, & ad alteri domino præsentandum magni faciebat, sciuitque subreptor ideo magnopere fore perturbandum.

¶ Dico insuper cum Soto [a] quod aliqua pecuniæ quantitas tanta est, quæ per se absque vllo personæ respectu causa est in furto peccati mortalis, vt verbi gratia, duo vel três aurei ducati. Quare etiamsi à rege surripiantur licet eos videatur floccipendere, nihilominus est mortale. Quia rex & si prædiues sit, plurib. quoque indiget ad sustentationẽ regni. a Soto de iust. & iur. lib. 5. q. 3. ar. 3.

¶ Rursus alia est, iã exigua materia furti, quæ ex seipsa videtur carere tanta culpa mortali, vt verbi gratia, argenteus numus, vel duplus, quẽ secũdum Sotũ, si quis surripiat, non cõmitteret mortale nisi ob paupertatem illius, à quo surripit. Vt si à misero illum surriperet. Quia auget damnum id quod per se parum est, dum est causa maioris, ita hic contra Nauarrum, non tantum se restringens tenet Sotus docẽs ex se nummum argenteum, vel duplum non esse materiam sufficientem ad constituendum peccatum mortale in materia furti. Et quando Nauarrus pro se allegat Institut. de rerũ diuisione §. gallinarum, dicens, quod ibi pro acceptione vnius gallinæ possit dari actio, respondet Sotus, quod ius ciuile ibi nihil aliud habet nisi quod acceptum domesticarum auiũ sit furtum, sed tam parum esse potest vt ridiculus haberetur, qui de illo ageret in iudicio.

¶ Adde tertiò ex mente Soti, quòd qui furatur minima ab homine pusillanimi qui in minimis maximè offenditur, atque animo perturbatur, & affligitur & fortè ad iracundiam concitatur; si habeat animum nocendi per illa minima

minima peccatum erit mortale, quia violatur charitas, & amicitia. Sotus dicit minima illa esse quib. homines augusti cerebri vehementer offendi consueuerunt, nam tam pusilla possent esse furta, sicut tam modica offensa etiam verboru ut ludibrio haberetur: qui in se putaret offensum, & tunc huiusmodi læsio non esset culpa mortalis, ita Sotus, cui accedit in sua instructione Metina. ¶ Accedit quoque, quod peccatum mortale est etiam nocere in minimis. Quando sic hic est animus nocendi in maioribus, & sic intelligitur D.
b 14. q. 6. cap. si. Hieronymus.[b] Imò secundùm Caietanum sic interpretantem Diuum Thomam, in calce solutionis qui habet animū iurandi, & inferendi nocumentum proximis, etiā in talibus minimis, potest peccare mortaliter sicut in solo cogitatu per consensum ¶ Sensus igitur D. Thomæ est ut ipse putat qui habuit animum nocendi simpliciter etiam si noceat in minimis peccat mortaliter, propter animum se ad maiora extendentem.

¶ Quartò assero sub timidè tamen, non tñ sine aliquali apparentia ꝙ furari duos argenteos in noua Hispania ab homine non omnino paupere, sed potius indigente, quam abundante qui die quo non laborat, non manducat ipse, nec sua familia licet alias domum, & aliqualia suppellectilia habeat, est peccatū mortale, na si secundùm Nau. furari ab his in Hispania argenteū est mortale: quare in noua Hispania ab huiusmodi conditionis hominibus furari duplum argēteum numū non erit mortale. Nec enim (licet in sæculis aureis aliud esset) est iā tantus excessus inter veterē Hispaniā & nouam, vbi hæc noua toties expoliatur, vt vetus, Hispania dicetur, & quia tollere ab his duos argenteos est ab eis tollere per diem sustentationem propriam, & familiæ ꝙ est notabiliter eos tribulare & aggrauare. Et quia licet ij cum sint officiales mœchanici, maius stipendium quotidianum lucrentur, sed ita quoque pro victu, & vestitu, & necessaria sustentatione domus maioribus sumptibus indigent.

c Sylu. verb. furtum. q. 4. ¶ Vltimò dixerim planè quòd illa regula Syluestri[c] quam super hanc materiam tradit apparet mihi summè cordata, scilicet, quòd inter iudicandum de quantitate furti sufficiē-
d Naua. sum. lat. c. 17. nu. 3. ti ad constituendum peccatum mortale stabiliri nequit infallibilis regula, sed arbitrio boni viri de hac quantitate est iudicandum. Nam vt ait Nauarrus[d] in aliquibus episcopatibus statutum est per constitutiones synodales, ne sententia

excom-

excommunicationis pro quantitate minori duorum regalium feratur quasi illic per tales synodales sit declaratum ꝙ cum excommunicatio maior ferri non possit nisi pro quantitate furti mortalis, quod tale furtũ duorum argenteorum sit mortale,&non minor quantitas.Sed Nauarro non placet dicere,ꝙ licet synodales illam quantitatem duorum argenteorum pro sufficienti furto,ad excommunicandum signauerint quod ideò minor quantitas,quam duorum regalium non sufficiat ad constituendum furtum mortale.

¶ Igitur inter tantam varietatẽ sententiarũ:illa regula ad iudicandum hoc in hac materia potissima est, vt secundum Syl.pensentur omnes circunstantiæ cõditionũ personarum, regionum, locorum.An multa copia auri, & argenti regio abundet.Quæ persona sit quæ patitur furti spoliũ an diues, vel minus diues an pauper.Quia his libratis circũstantiis,si apparet ex quantitate sibi surrepta personã notabiliter grauari:illa quãtitas respectu istius personæ sufficiẽs erit ad cõstituẽdũ furtum mortale:nec excusabitur à mortali si surripuit talẽ quãtitatẽ licet modicã.Et patet ex ratione Syl.quia aliquando pauperi argenteus vnus plus præstat, quando inde se alit,& totam familiam,quam duplus argenteus diuiti, & si persona sit diues surreptio duorũ regalium,vt ait Sotus non erit mortalis respectu illius.Et licet ista regula sit valdè consona rationi,tamẽ,quia est vniuersalis, & secundùm D. Tho.sermones vniuersales non tantũ prosunt:aspiciendum est ad assertiones superiores vt per eas nos regulemus.

¶ Præterea secundùm Nau.actio doli forte nõ datur contra decipientẽ citra quãtitatẽ duorũ ducatorũ,sed certe tale furtũ,est mortale respectu cuiuscunq;.At an in noua Hispania quãtitas argentei quadrupli,*toston* nũcupati,ꝙ sufficiens materia si. ad constituendũ mortale dubitatur. Sunt qui affirmãt,quod in Indiis,vel in noua Hispania,nisi furetur aliquis vltra argenteũ quadrupiũ,idest,*tostonem* nõ erit furtum mortale,ꝙ ex sententia Soti fortè sibi videtur probare,quia secundùm Sotũ in Hispania absolutè loquẽdo, non restringẽdo ad furtum factũ à paupere spoliato,furari duplum argenteum non est mortale:ergo in noua Hispania vbi magis abundat pecunia nõ erit mortale furari argenteum quadruplum, idest, *tostonem*. Sed dico,quia experientia teste noua Hispania est euacuata,& vetus Hispania inde locupleata,& quia regulariter exceptis quibusdã prædiuitibus mercatoribus,

ribus, alia vulgaris gens non minorem patitur pecuniæ penuriam quam in locis Hispaniæ immò excepta carne : quæ venit in macello, cæteræ res, & merces pro victu & vestitu, & sustentatione familiæ necessariæ cariùs illic veneunt, idq; non, quia illic sit tantus excessus pecuniæ, sed quia inopia est illic mercium, vel quia ex Hispania vehuntur magnis expensis, & tributis persolutis, vnde incolæ nouæ Hispaniæ, ad sui sustentationem maiori pecunia indigent, vnde clamant passim viri, atque fœminæ conquerendo se esse summè egenos, vbi ergo in arcis nouæ Hispaniç tam tenuis est copia quomodo ausit quis affirmare, quòd regulariter loquendo furari illic quadruplum argenteum, idest *tostonem* non sit mortale, nisi fortè furetur illum ab eo, quem nouit prædiuitem.

CAPVT XCIII.

¶ De furantibus minima diuisim, vel coniunctim.

IAM supradictis confines fiunt hæ quæstiones tres, prima quando ex multis, quilibet suum modicum diripiendo de fructibus horti, aut vineæ deuastant hortum, aut vineā quali peccato peccent mortali, aut veniali. Secunda est qua quçritur idem de vno eodemque furante modicum sigillatim, multoties tamē, ab eadem hæreditate, vel vinea. Tertia quçstio est qua quæritur idem de furante à pluribus, à quolibet tamen modicum, igitur ad primam quæstionem secundum Cordubam [a] differentem optimè dico, quòd si tales cōiunctim se contulerunt ad inuadendam vineam, fructusq; diripiendos eius, taliter associati, ꝙ vnus non pergeret sine alio, & sic vnusquisque modicum quid fructus, dum dicerpit, tandem vastarunt vineam, peccarunt mortaliter, quia quilibet fuit in causa, quod alius, vel alij etiam pergerent, & inferrent damnum stragemque notabilem, teneturq; quilibet eorum insolidum restituere totum damnum, ꝙ si vnus eorum iam restituerit insolidum, cæteri huic tenentur restituere suas partes. nisi aliquis eorum fuerit principalis inductor, quia eos exhortatus est, & deduxit, excitauitque ad tale furtum, quia iste tenetur insolidum recompensare dānificato, sed cæteri damnificato non tenentur insolidū, sed pro suis tantum partibus, sicut pro suis tantum partibus tenentur principali iam si soluit insolidū, sed de hoc vltimo correctiùs dicturi sumus & limatius cum Soto.

[a] *Cord. in tract. de casibus conscient. q. 70.*

¶ Secundò circa eandem quæstionem distinguimus, quia si tales

si tales prædicti deuastatores vineæ vel hæreditatis, perrexerunt seorsum, & sigillatim, tamen non erant ignari furtorũ modicorum, quæ singuli committebant, vnusquisque & in hoc casu, & peccauit mortaliter, & tenetur ad restitutionẽ, non tamen singuli insolidum, sed vnusquisque tantum pro sua modica parte Peccarunt (inquam) mortaliter surripiẽdo minima, quia quilibet eorum in causa fuit, quòd illatum fuerit notabile damnum, & quia cum communiter fertur, ꝙ furtum minimum non est mortale, intelligitur esse verum quando non est causa inferendi graue damnum.

¶ In casu autem, quo quilibet prædictorum eũtium seorsum, nesciuit, neque debuit scire, quia non erat verisimile, quòd alij similia modica furta perpetrarent: tunc licet non peccarint mortaliter quilibet surripiendo pusillum fructus tenentur tamen cum primum resciuerint, tam graue detrimentum per eos illatum, id resarcire, & si fulminata esset postea excommunicatio contra tales vastatores ea ligarentur, nisi satisfacerent, quod concedit Nauarrus licet pernegat eos in hoc casu peccasse mortaliter, alias ad suam modicam exsoluendam partem, quilibet tenetur.

¶ Ad secundùm verò quæstionem. Respondet Sotus [b] simul cum Corduba primò si à principio concepit animum surripiendi in notabili quantitate minutatim, & pluribus vicibus, ne perciperetur magnæ quantitatis furtum, tunc à principio istum cõcipiendo animum, peccauit lætaliter. ¶ Si autem bona fide non intendens notabilem quantitatem semel, atque iterum diuersis temporibus modicum quid tantum furari voluit, ex tunc, & non ante tale furtum incipiet esse mortale: licet modicum, quando coassumptum cũ aliis præteritis modicis furtis incipit esse notabilis quantitas, aut inferre graue damnum. Vnde istud furtum cum præteritis modicis simul restituendum est, quia istud postremum furtum licet modicum, operatur notabile damnum, in virtute furtulorum præcedentium, sicut gutta postrema cauat lapidem, virtute præcedentium, quia vt ait D. Hieronymus nihil refert, an paulatim, vel simul aliquem interimas, vel spolies, sine damnifices: accedit Metina Complutensis de restitutione cui tamen hic Nauarrũ [c] habemus aduersum quia licet consentiat, quòd in hoc casu minimorũ furtorũ sigillatim diuersis temporibus cõmissorum, sicut diximus etiam in casu quæstionis præcedentis vltimò, sub mortali eorum

b *Sotus in de Iust. & Iur. li. 5. q. 5. art. 3. ad 3. arg.*

c *Nauar. sũ. hisp. c. 17. nu. 139. & 140.*

facienda est restitutio cum peruentũ iam fuit ad notabilem quantitatem: tamen id refutat. s. quod vltimum furtum fiat mortale virtute priorum, sed omnia illa modica prima, & postrema & intermedia furta non fuerunt plusquam venialia. neque est inquit Nauar. inconueniens, q̃ ex peccatis merè venialibus nascatur obligatio restituendi illa furtula venialia sub peccato mortali, sicut etiam ex re commodata, vel credita quæ accepta fuit sine peccato, oritur obligatio restituendi illam sub mortali, sicut sub tali obligatione tenetur, ablata bona fide, qui ante bona fide, putans esse suum retinebat alienum. Cæterùm in hoc vltimo Metina Compu. & Sotus tenentes contra Nauar. veracius sentiunt, vt postea nobis probandum erit.

¶ Ad tertiam verò quęstionem de furante à pluribus minima, licet circa eã versentur opiniones plures omissa prima Angesti asserentis sic à multis modicum furantem non peccasse mortaliter, etiam si peruenisset ad notabilẽ quantitatem, neque tenere eam restituere sub culpa mortali &
d *Nauar. c.17. n.3. & 140.* omissa opinione Nauarri,[d] consentientis cum Angesto in primo. s. quòd omnia talia modica furta sint venialia, sed dissentientis ab illo in hoc, q̃ contra Angestum Nauarrus ait, q̃ non obstante, q̃ sint venialia ingerunt obligationem sub mortali restituendi, sic acceptũ dominis diuersis, omissa quoque opinione quæ visa est pia Metina Complu qua visus est sibi concordare duas priores per distinctionem, qua dicit scilicet, quod hic surripiens minima à pluribus, sicut qui in area à cumulis plurimorum dominorum à quolibet surripiens vnum pugillum triticum, confecit magnum cumulum pro sua alimonia si est pauper, & indigens, nec peccauit mortaliter, nec tenetur illud restituere quãdo aliunde laborando, non potuit sibi subuenire, quia tunc præsumitur in hoc casu dominos non esse inuitos, secus est inquit Met. si sic surripiens, non indigeret, vel si egeret, si sibi laborando posset opem ferre, hac inquam etiam opinione omissa, quia nec solida est, nec solidis fundamentis fulcitur, quia sola necessitas extrema furtum quod alias esset quantitatis notabilis excusat à culpa, quia talis acceptio tunc furtum esse desinit, sed extra extremam necessitatem, sicut acceptio aliena inuito domino, non desinit esse furtum, sic quantitas si sit notabilis non desinet esse mortalis neque constat de voluntate dominorum, quòd sic velint illis minimis expoliari,

vt alius sic in magna quantitate congerens decenter viuat, quia solum præstant cõsensum pauperibus ad colligendum spicas, post messuram, dicimus quòd his reiectis vltima opinio quæ Soti est in de iustit. & iure quæ videtur potior mihi tenenda est subscribit Cordub. loco citato. Igitur Sotus ait, quòd furari minima à pluribus cum intentione coaceruandi in notabili quantitate, & mortale est, & sub tali peccato mortali obligat sic furantem ad restitutionem. Primò quia omnis quantitas notabilis furti mortalis, restituẽda est, estq; peccatum mortale, licet nõ damnificet multum, sicut furari duos aureos à rege, & peccatum est mortale, & restitutio illorum facienda est sub mortali regi, licet non multum damnificet tale furtum regem. Secundò confirmatur, quia si omnes vicini vnius populi, propter metum hostium omnes suos cumulos tritici existentes in area coaceruassent in vnum cumulum, tunc si quis ex illo omniũ communi cumulo furaretur in magna quantitate, profectò & peccaret mortaliter, & teneretur restituere: ergo sic etiam si à singulis cumulis seorsum quid modicũ surripiendo a quolibet in notabili quantitate surripuisset, quia alias tabernarius, seu quilibet negociator posset ditescere sine mortali, & statum decentem fundare, & singulos emptores in modico mensuras curtando defraudare, & totam ciuitatem sic depilando, quod certe si quis concedere velit, & contra rationem, & contra omnes doctores hoc concedet, quia videtur error manifestus, & intolerabilis.

¶ Porrò quamuis furantem acum sartoris peccasse mortaliter asseruimus: quando in causa fuit maioris dãni: tamen si excommunicatio lata esset propter furtum, & alia damna, talis furator acus, licet causauerit furando detrimẽtum graue, tali excommunicatione non comprehenderetur, quia tale furtum in se non fuit graue, vt tradit Nauarrus.

¶ Quia in excommunicatione generali pro furto, illi tãtum comprehenduntur, qui mortaliter furati sunt, aut sub mortali huiusmodi furti restitutionem facere tenẽtur, quia intentio excommunicatoris est animas à peccato mortali eripere, ita sub tali excommunicationis sentẽtia omnes isti tales intercipiuntur, nisi per constitutionem synodalem, vel aliam viam excipiantur illi, qui maiorem quantitatem ibi signata non subripuerint.

¶ Excusat quoque à veniali furto ignorantia probabilis

qua quis credit rē quā occupat esse suā, nō verò alienā esse.

¶ Excusatio quoque magna, & arbitrio boni viri valde vrgens, etiā à veniali furto excusare interdum poterit. Item etiam excusat præsumptio probabilis, qua accipiens rationabiliter præsumit, quod dominus rei æquo animo sit id laturus, non autē excusat dubitatio aut temeraria præsumptio sicut neque excusare potest præsentia, aut patientia domini patientis acceptionem rei suæ, aut retentionem præ timore, aut pudore secundùm Adria. & Sylue. verbo furtum, quamuis secūdùm Syl. si debitor creditori scienti, & non petenti, cum possit petere, nō soluit statim debitū excusatur à mortali ex bona fide, quia tūc creditor videtur in dilationē consentire.

e luxtà ea quæ notantur. l. interpositas C. de transact. & l. metū. 1. & 2. ff. quod metus causa.

¶ Cæterùm in foro conscientiæ transactio, & donatio valida non sunt, quoties animo libero non fiunt, etiam si non intercedat tantus metus: quātum forum exterius ad inualidandum eas requirit.[e] Excusat quoque à furti peccato voluntas, proficiēdi per talem acceptionem domino rei quoad salutem suam spiritualem, vt si quis furetur pigmenta, fucos vel folia lusoria, his rebus male vtenti, vel ad tempus retineat pecuniam lusuro mortaliter ne ludat.

CAPVT XCIIII.

¶ *De re empta à latrone.*

AT iam in materia furti sese insinuat illa quæstio scitu digna vtrum qui bona fide rem emptam à latrone alteri iam vendidit, puta equū domino postea apparente, aut emptori cum rescierit esse alienum teneatur quicquam restituere. Quæstio planè non tam patens est, quia circa eam Nauarrus[a] Metina à Soto[b] dissentire videtur: Nam Sotus apertè defendit, quòd ille qui à latrone rē mercatus est etiā si alteri bona fide vendidit, si postea resciuerit esse alienam: etiam si ex tali venditione nō factus sit locupletior, licet domino rei nō maneat obligatus restituere, quia neq; ratione iniustæ acceptionis, quia bona fide excusante eam rē iniustè nō acceperat, neque etiā ratione rei acceptæ, quia iam eā apud se nō retinet, nec ratione lucri, quia ex tali venditione vt supponimus nō est factus locupletior, quæ rationes conuincunt domino rei non teneri, tamē quia tàlis tenetur emptorem suū indemnem seruare: cum sciat per venditionem huiusmodi nullum in suū emptorem transtulisse dominiū, sed iure restituendi periclitari, iure cogitur in conscientia suum

a Nauar. c. 19. nu. 8. & fol. 161. §. 3. sum. lat.
b Soto de iust. & iure. lib. 4. q. 7. ar. 2.

suũ ei restituere pretiũ, perinde ac si à latrone bona fide vitrũ pro preciosa gemma emisset, eodemq; pretio bona fide rursus venderet, sciens namq; postea rei falsitatẽ teneretur contractum rescindere, ex quo inquit Sotus sequitur, ꝙ si emptor ille secundus non comparet, nec vllus sit metus, ꝙ ab illo sit exigenda res illa: tunc ille qui bona fide illi vendiderat, licèt tunc resciat esse alienam, ad nullam restitutionem tenetur, quia à domino rei liber est, postquam nec rem habet, nec factus est per eam ditior, & alteri nullum dedit damnum, hæc Sotus.

¶ At Nauarrus loco citato ait, in quo conuenit cum Soto, & cũ omnibus, quòd talis tenetur restituere domino rei, id in quo ex venditione rei factus est locupletior.[c] Secundò, quòd si rem non vendidisset, sed emisset, haberetque eã apud se, teneretur eã statim suo domino apparenti reddere etiã nõ reddito sibi pretio pro ea dato vt[d] ait ibi Nauar. in quo discrepat à Soto, ꝙ si talis rem alienam emit bona fide eadẽque bona fide eam vendit, solùm eodẽ, vel minori pretio, quam emit, quia in hoc casu in nihilo factus est locupletior, nõ solùm domino rei, sed neque ei cui bona fide vẽdidit ad aliquid restituendum tenetur,[e] quia in hoc casu nihil aliud quàm quod suum est habet, & si pluris venderet, quam emisset ad illud plus tantum teneretur: quia quo ad aliud alienũ retinet, vel aliud pro eo secundùm Caiet. sed liberabitur cædendo actionem de euictione emptori suo cõtra venditorem suũ, à quo bona fide emit, quia in ea factus est locupletior, ad quam cessionem faciendam tenebitur in conscientia. Soluitque Nauarrus argumenta, dicens ꝙ aliud longè est, quando aurichalcum, pro vero auro, aut gemma falsa bona fide empta, pro vera venditur, quia hic, quia defectus est intrinsecus mercis, & cõmuniter hic committitur culpa dando, vel accipiendo huiusmodi res falsas pro veris: constito de veritate rescinduntur tales contractus, sed in præsenti in casu nostro, vt supponimus venditur, & emitur bona fide res intrinsicè bona, & vera, & ita communiter nõ est in culpa, nec emptor, neque vẽditor, si bona fide fiat. Accedit Metina loco citato, dicens, quòd iste talis bonæ fidei venditor alieni eodem pretio, quo emit ad nihil restituendum tenetur quia nihil retinet alienum.

c l. Etsi §. 1. & l. item veniunt. §. 1. de petit. hered.

d l. mater & l. mancipiu. c. de rei vendicat. 3.

e l. in creditore. & l. cũ ea. ff. de euictionibus.

¶ Ecce perplexitatem, vbi quid dicam vix mente consequi queo. Dico igitur primo sententia, Soti tutior est, &

tenenda primo in casu, quo scripto venditor bonæ fidei, indemnem emptorem seruare stipulatus est. Secundò videtur hæc sententia Soti habere locum ptè, casu quo cędere actionem cõtra venditorem esset frustraneum, quia emptor per talem actionem, nihil posset recuperare à primo venditore iam mortuo, vel iam in pauperiem lapso. Tertiò si talis venditor ignorans aliqualiter fuit in culpa emendo, vel vendẽdo rem alienam, quia licet nesciuit rem alienam esse, tamen debuit scire, sed iam in hoc casu careret bona fide, quòd est contra casum de quo peragimus. His exceptis casibus sententia Nauarri, quia magis iuridica apparet, nobis tenenda esse videtur, quia nemo citra culpam ad restitutionem est damnandus, quando re vera alienum non retinet, quòd si secundum Sotum, secundus emptor est indemnis seruãdus, quia est sine culpa, ita quoque primus emptor, qui bona fide emit à latrone, & bona fide vendit secundo emptori: est indemnis seruandus postquã etiam fuit absque culpa, & est prior in bona fide, & adhuc possidet pretium, ergo non obligandus est illud restituere secundo emptori, quia esto hæc opinio Nauarri non esset verior, si res esset dubia, quæ nam opinio esset verior, an Nauarri, an Soti, in dubio melior est conditio primi venditoris possidentis pretium, quare non prorsus absq; aliqua æquitate, quidam iudex arbiter, in hac noua Hispania constitutus, in hoc casu, censuit litem hanc dirimendam diuidendo pretium, quod bona fide primus emptor vendendo acceperat à secũdo emptore, inter ipsum & hunc secũdum emptorem, sed quomodo in foro exteriori iudicabitur bene patet, quia si secundus emptor tempore litis euictionis citauit primum emptorem condemnabitur primus emptor de euictione in foro exteriori, sed id est, quia ius fundatur in præsumptione, quòd primus emptor vendendo & emendo, caruerit bona fide, fueritque in culpa, sed ego hic loquutus sum in conscientia, & inspecta rei veritate, quòd bona fides, & nulla culpa vel dolus intercesserit, de his satis.

CAPVT XCV.

¶ *De bona fide alienante alienum.*

PRAETEREA communis celebrisque sententia doctorum est & iuridica, ꝙ bona fide acquirens rem alienam, si durãte bona fide, qua credidit esse suam talite, eã cõ[illegible]plit

psit ꝙ ex tali cōsumptione nullatenus factus est locupletior ad nihil restituendum tenetur: secus si factus est locupletior in aliquo: quia illud tantum restituere tenebitur, vt adhiberi solet in hac parte exemplum Caiet. de eo qui inuitatus ad cœnam hædi furtiui, quem nesciuit furtiuum esse: postea si id ei constiterit, ad nihil restituendum tenetur, nisi ad sumptus, quos ipse domi suæ fecisset cœnando, si non inuitatus fuisset ad cœnam, quia in his sumptibus quos ideò omisit facere, factus est locupletior.

¶ At illa quæstio hic nobis fit obuia vtrùm bona fide emens rem alienam, cū resciuerit postea esse alienam, possit illam restituere venditori, vt recuperet pretium pro illa datum, an teneatur eam reddere apparēti domino. Circa quæstionem hanc licet Sotus & Nauarrus videantur aliquantulum dissentire: sed tandem in sententia consentiunt. Consentiunt enim, primò Nauarrus, [a] & Sotus, [b] & Metina, [c] in hoc, & est cōmunis quòd res sublata ab eo qui eam possidebat titulo mutui, aut titulo alicuius legitimi contractus, aut pignoris, aut depositi, aut custodiæ, restituenda est, non domino, sed huic possessori, quia & huic ius fauet, vbi dicitur ꝙ etiam prædo dum nō constat esse talem, immo etiam in dubio est in sua possessione tuendus, sed aliud esset secūdùm Metin. loco allegato, si secundus latro à primo latrone surripuit rem quàm pro certo compertum habet esse Petri, tunc secundus latro tenetur eam restituere nō primo latroni, sed Petro domino, admonito tamen primo latrone de restitutione facta, ne cogatur iterū restituere, vel ad id grauatum in conscientia se sentiat. Sed si secūdus latro dubitat de primo possessore, à quo rem surripuit, an bona fide eā possidebat licet esset aliena, quia tūc possessori, & nō domino est restituēda, quia cum tali obligatione custodiēdi & reddendi prædictam rem acceperat, & hic etiam omnes conueniunt.

Qō. 1.

a Nauar. Sum. Lat cap. 17. num. 9.

b Sotus lib. 4. de Iustitia & iure. q. 7. art. 1.

c Metin. inst. conf. fol. 169.

¶ At hic maioris difficultatis est punctus, vtrùm qui bona fide rem emit à latrone, quàm postea resciuit esse Petri, cum magno suo detrimento teneatur illā restituere proprio domino, id est Petro, & videtur quòd sic vt argumētatur Sotus, quia restitutio faciēda est proprio domino de iustitia, & ea quæ tenemur ex iustitia, & nō ex sola charitate, tenemur secundùm doctores implere cum detrimento graui. Hac tamen nihil obstante ratione statuitur communis conclusio Nauarri, Soti, & Alex. Alentis in 4 & Gabrielis in 4. dist. 15,

& aliorũ non tenetur qui bona fide rem emit à latrone constito postea esse alienam cum graui suo detrimento eam restituere proprio domino, vt si restituturus timeat latronem, vel alium à quo ob id grauè damnũ accipiet immo sola hac ratione, vt bonæ fidei emptor suũ pecuniæ pretiũ recuperet à latrone, potest licitè eam restituere latroni, & nõ domino contra fratrẽ Vincẽtium dubitãtem, & contra Met. Cõplut. tenentem contrarium, in eo qui credit venditorem à quo emit bona fide, si ei eam reddat, nunquã restituturũ eam vero domino. Hoc nõ obstante est vera supra statuta cõclusio. Fauet partim Hugo de Celso[d] res subrepta dũ nõ petitur in judicio reddẽda est ei à quo accepit si sit in bona radicatus, & quia qui ob suũ recuperandum pretium illam mercẽ reddit latroni: nõ cooperatur peccato latronis, si latro eã nolit restituere, & quia latronẽ recipere illã rem, eámq; ei reddere de se nõ est peccatũ, quia potest fieri sanctè ad finẽ restituendi eam dño: tũ quia cum latro teneatur illã restituere domino, qui eam illi reddit hoc fine, adiuuat eũ vt restituat, & liber fiat à peccato tum etiam, quia negamus secundùm Nauarrum contra Medinã quòd talis bonæ fidei emptor teneatur magis vitare damnum domini, quã propriũ, immò magis tenetur prouidere suo detrimento postquam non est in culpa, quam detrimento domini,[e] & reddendo rẽ non domino: sibi prouidet, recuperato pretio, faciendo actũ iustum, & si ob id per accidens culpa nõ sua, neque domini contingat damnum domino, quia nulla lege iustitiæ obligatur ad aliud, & quod per accidens contingit non est attendendum,[f] argumentum verò suum in contra positum soluit Sotus, quia illa regula doctorũ, scilicet, quod ea quæ quis tenetur implere ex iustitia, tenetur implere cum graui detrimento, procedit verè in casu, quo quis ex iustitia tenetur restituere ratione iniustæ acceptionis, quia iniustè rem accepit, tunc ratione culpæ & iniustitiæ: tenetur eam cum graui detrimento suo restituere. Secùs verò est quãdo licet teneatur ad rem restituendam ex iustitia, vt qui habet rem commodatam, vel mutuatam, tamẽ solùm ratione rei acceptæ tenetur, & non ratione iniustæ acceptionis, quia rem sibi commodatam iniustè non accepit: ideò cum graui suo detrimento, rem sibi commodatam restituere non tenetur. Immo secũdùm Sotum quamuis extra hunc casum restitutionem fieri ei à quo facta est ablatio, nẽpe dño necessum sit si

d Hugo de Celso in suo rep. verb. deposituũ. versi. 6.

e argum. l. si Præses C. de seruit. & aqua & can. nõ licet 23. q. 5.

f l. si quis nec causam ff. de reb. credit.

fti: si tamen quis quia simplex, & rusticus est quia non calluit subtilitate legis, ideo bona fide putans se non malè facere, reddit eam furi non tenetur ad amplius domino, sicut etiam si sine detrimento suo magno non potuit verò domino date, aut non satis ei constabat esse illius domini rem sicut præ...ssionum est, sed de his satis.

¶ Qui mala fide recepit, aut retinet rem alienam quando iam penes se perijt, quoniam pretio teneatur eã restituere quæritur. Et quidem Nauar.[g] apertè tradit, quòd qui mala fide recepit, aut retinuit rem alienam, tenetur eandem restituere, sin autem minus, tenetur tantum quantum pluris valuit à tempore iniustæ acceptionis, vel retentionis quamuis sine culpa sua perierit, quia qui mala fide contrectat, & retinet rem alienam semper in mora est, & suo damno perit[h] mora sua vnicuique nocet, & licet ista sententia Nauatri communis sit, scilicet, quòd res furtiua restituenda est secundum maiorem valorem currentem toto tempore morę, de rigore iuris, atq; subinde secundum Metin. Complut. suo codice materia, de restitutione res furtiua etiam nõ seruanda, sed statim vendenda à domino, tempore quo fuit ab ipso surrepta, si tempore quo eius vsurpator noluit eam restituere creuit in valore: in tali valore aucto restituenda est domino, si domino tũc restituta tali pretio aucto ab ipso domino tũc venderetur, ne peioris fiat dominus conditionis.

Qð. 2.

g Nauar. sum. la. c. 17. n. 10.

h L. in re furtiua. ff. de condict. furt. cap. mora, & de reg. iuris li. 6.

¶ Addit tamen ibi Metina, ꝙ secundùm approbationem doctorum res vsu consumptibilis surrepta, si tempore furti erat à domino vendenda, & non seruanda in aliud tempus, vbi plus posset valere, siue postea valeat magis, vel non, in valore quo valebat tempore furti, id est quo vendẽda erat, soluenda est de æquitate, quicquid sit de rigore iuris. Immò ex eadem æquitate in conscientia, secũdùm aliquos graues doctores, si equus verbi grat a surreptus, certò cõstat, quòd à domino non erat vendendus, sed ꝙ certè apud dominum perinde erat moriturus, quia egrotabat, vel aliter, si dum esset penes furem sine culpa eius perijt, nihil tenetur pro eo restituere domino, quia nihil minus quam debebat habere, dominus habet, quicquid sit in foro exteriori, sed quando id non constat an apud dominũ perinde esset periturus, an non si apud furem, vel vsurpatorem malę fidei perit etiam sine culpa sua, si perijt, eius valor restituendus est domino, quia præsumitur, quòd dominus vendidisset illum.

CAPVT XCVI.

¶ *De diffinitione restitutionis.*

AT quoniam materiam restitutionis aggredimur eius diffinitionem præmitti oportet, quam apertius & breuiùs, quã hactenus se diffinire hoc modo ait Nauarrus. Restitutio est actus iustitiæ specialis cõmutatiuæ, quo redditur alteri, quod suum est, aut quod ei debetur lege veræ iustitię formaliter, vel virtualiter de bonis animę, corporis, vel honoris, vel pecuniæ, sed certè licet Nauarrus de breuitate sibi applaudat, breuiùs tamẽ D. Tho. restitutionem diffinit dicens: Restitutio est alicuius in sua possessione iterata statutio, vel in eius dominio, & licet propriè sit in rebus exterioribus, sed etiam ad actiones, vel illationes iniuriæ infamiæ, vel damni extenditur éstque actus iustitiæ commutatiuæ. Vnde quia actus religionis, & aliarum virtutum potentialium iustitiæ. s. obseruantiæ, pietatis, quibus redditur debitum, sed non lege verè iustitiæ, quæ simpliciter est inter æquales, & cuius debitum simpliciter est debitum, & nõ sicut debitum liberalitatis, aut gratitudinis, ideò in defraudatione horum actuum, non interuenit restitutio.

D. Thom. q. 62. art. 1.

¶ Et vt prætermissis clarioribus, quæ vnicuique peruia sunt, & nota ad difficiliora accedamus. Primò quæritur an qui per metũ aliquid extorsit ad eius restitutionem teneatur, & qualiter in foro conscientiæ, & qualiter in foro exteriori. Respondemus autem per distinctionem, quòd duplex est metus iniustus, alius grauis, vtpote cadẽs in virum constantem quem vir constans meritò timet, alius est metus iniustus, sed tamen leuis. Igitur si loquamur in foro exteriori quicquid datum est, vel receptum per contractus initos, vel extortos metum cadentem in virum constantem puta per metũ grauẽ, restituendũ est cõtrahenti, & dãti ex tali metu, secus est loquendo de eodem foro exteriori si in talibus contractibus tantum intercessit metus leuis, quia tunc in foro exteriori, nec concedetur actio ex metu leui contrahenti, neque irritabuntur contractus.

¶ Cæterùm in foro conscientiæ secũ tùm Adrian. [b] obligat in conscientia ad restitutionem metus leuis iniustus, licèt non cadat in virum cõstantem: quando coram Deo talis metus leuis fuit causa principalis consensus illius contractus, vel sic dati vel accepti. Hinc excusatum habui in casu à me perquisito, quendam qui metu reuerẽtiali paterno, vel

b Adria. in 4. de restit. ut. q. 2. c. 4.

vel materno, patri in vltimis ægrotanti ad ipsiusmet patris instantiam, ne ex negatione in articulo mortis molestia eum afficeret, pollicitus est de suo soluere quoddã debitũ alias per alios soluendum. Excusatum illum habui à debito soluendo, quia alias bona communia remanebãt, vnde posset solui & quia illo metu prædicto se addactum esse ad id pollicendum soluere, est fassus, quod alias nullatenus soluere aut soluere fuisset patri, aut matri pollicitus.

¶ Accedo quoque sententiæ Nauarri [c] quam habet contra Caietanum in summa verbo restitutio. §. quia vero, vbi Caietanus ait paria reputari quo ad forum conscientiæ cõsentire metu aut blanditiis quo ad restitutionem. Nauarrus vero contra ipsum tenet, quod mulieres perditæ nõ tenentur restituere, quæ ab amasiis blanditiis extraxerunt, absq; dolo, mendacio, vel fraude, quia secundùm D Thomam, [d] passio amoris, non inducit inuoluntarium, sed benè tamen inuoluntarium inducit passio timoris. Igitur quia metus consensum minuit, & blanditiæ consensum augent, ideò ex blanditiis extractum per mulierem ab amasio, non est amasio restituendum.

c *Nauar. c.17. nume. 16.*

d *Thom. 12. q. 6. art. 6.*

¶ Accedit Sotus [e] de iustitia & iure ad secundũ argu. vbi asserit, quòd mulier etiam si superfluum recipiat, dũ tamen fraus absit, & dolus, nulla est illi necessaria restitutio. Fraus autẽ est, si diceret se viro incognitam, aut nõ nisi semel, idq; à magnate, qua fraude, si plus extorqueret, restituere profecto teneretur. Sed si falso dicat se illũ perdite deamare, aut facetiis, aut illectamentis quidpiam extorserit fraus, ista nõ obligat ad restitutionem. Quoniam probè omnes norunt, illas esse meretricum technas.

e *Sotus de iust. & iure, lib. 4. q. 7. art. 1.*

¶ Et quamuis istam tam Soti, quã Nauarri sentẽtiam cũ iste blanditiæ tantũ sunt communes, acceptandam esse censeo, vtpotè veram, sed tamen sententiam oppositam Caietani non omnino refutandam esse puto. Quia veram esse censeo quando blanditiæ sunt nimis exorbitãtes, & importunæ. Nam tunc cuiusdam violentiæ licet leuis locũ habẽt, si enim importunæ preces importunæque blanditiæ, quibus inescata est virgo ad consentiendum in stuprum inducunt obligationem restitutionis. Quare etiam istæ blanditiæ importunæ mulieris, talem obligationem non inducent. Item quia blanditiæ exorbitantes subuertunt mentes amantium, & illa sententia Caietani sic intellecta, certum fundamentũ

habet in doctrina D. Thomæ, quia D. Thomas expresse ait quod passio antecedens diminuit volũtarium pro vt est in nobis, id est, in nostra libertate, & potestate, Et licèt passio consequens augeat voluntarium, sed antecedens passio minuit liberum. ¶ Cùm igitur istæ exorbitantes, & importunæ blanditiæ, quæ solent interdum (vt aiunt) amasios fascinare soleant passionem antecedentem amoris, & affectionis causare quæ solita est, vt ait D. Thomas diminuere voluntarium pro vt est in nobis, & in nostra potestate, nihil mirum si tā exorbitantibus, vel importunis interuenientibus blãditiis huiusmodi mulieres sic extorquentes, obligemus ad superflui restitutionem, quia nisi forsitã sic fascinatus fuisset, parentibus aut fratribus pauperibus amasius, maluisset dare.

¶ Addit verò Nauarrus, quod nullus est qui non approbet, scilicet, quod quando b ãditiis, aut precibus mi[illegible] talē tacitæ [illegible]nessent: tunc certè ad restitutionem obligarēt. Sicut rectè exemplificat in dominis, qui soliti sunt suos subditos suis blanditiis, & precibus non obtemperãtes male pertractare, certè domini huiusmodi sic per tales preces, aut blanditias à subditis obtentum tenetur illis in conscientiæ restituere. ¶ Tandem quia iniustus metus est qui obligationem inducit restituendi, non verò metus ille qui alias iustè, vel per iustitiam incurritur, hinc est quod secundum Nauarrũ f non potest repeti datum ab aliquo, timore ne accusetur ab eo, à quo iure accusari potest allegãdo, quod causa metus sit datum.

f Nauar. c. 17. nu. 14.

CAPVT. XCVII.

¶ *Quando magister nauis & stabularius teneatur restituere*

a Nauar. in sum. la. c. 16. n. 16.

PRAETEREA Nauarrus [a] tradit magistrum, & exercitorem nauis teneri de furto, & de maleficio per alium facto, & caupo & stabularius etiam de re sibi ab hospite cõmendata tenetur. §. item 16. & §. item exercitor instituta, de obligat. quæ ex quasi delicto, & is ex cuius domo aliquid eiectum damnificauit. Accedit Hugo de Celso in suo repertorio, verbo nauis id allegans ex 5. par. l. 26. tit. 8. tenetur inquit magister nauis quando ipso sciente aliquid in eius naui impositum est, vel sciẽtibus curam gerentibus nauis persoluere id si fuerit surreptum. Idem stabularij tenentur de amissione rei sibi traditę pro custodia: nisi dederint capsam, cum claui, vbi eam custodiat hospes, vel nisi dixerint se nolle

le teneri de custodia, vel nisi in casu pure fortuito vbi abfuit culpa.

¶ Armilla[b] tamen docere videtur contrarium dicens, quod si quid deponatur in taberna, vel naui, & perdatur, pro eo nō tenebitur tabernarius, vel nauta, nisi res fuerit ei cōsignata, & hoc est, quòd ait Nau. teneri hos de re sibi cōmēdata, id est, cōsignata ad custodiā vnde in sententia non differūt, ita Cardin. post Spec. in Clem. in agro de statu monachorū. Et si sic pecunia, quę cōsignetur in bursa, vel taliter quod nō videatur, nō creditur deponēti aliqua periisse, nisi probet secū dū Mat. in eadē clemētina. § sanè. Neq; stabitur eius iuramē to de iureiurando c. fin. Quia iuramentum non datur nisi, quādo semiplena probatio præcedit vt in c. fin. quod metus causa. Secus quādo ad oculū rem ostēdisset, vt pecuniā. Idē dicas erga bedellum de libro relicto in scholis & aliis. Et si res perierit argentario, custodi, aut depositario, cui tradita est incūbit, probare, qđ casu fortuito, siue culpa sua perierit.

b *Armil. verb. deposit. §. 9.*

¶ At in naui omnes tenētur pro rata, pro rebus proiectis in mare, ad euadēdam mortem, procella seuiēte. Sed homo liber quia non capit extimationem pro se solo ad soluendum nihil tenetur. Eodem pacto tenentur nauigantes si gratia euadendi tempestatem, malū nauis concidissent aut aliquid in damnum magistri nauis ex naui hac ratione confregissent.[c]

¶ Aduertito tamen, quòd periculum rei commodatę, aut locata non vsu ipso consumptibilis, perstat apud commodantem locantem, & in re deposita apud deponentem, si casu fortuito pereat: dū commodatarius, vel depositarius, locatarius non est in culpa, nec in mora, neq; aliquid aliud ex rationabili causa, cōuentum fuerit. ¶ Sed de quali culpa isti teneātur postea materia de locatione sumus dicturi. ¶ Vnde isti per nuntiū satis fidelem cōmuniter reputatū rē locatā, vel cōmodatā vel depositā tēpore debito remiserint ad dominū, immunes & liberi fiunt in cōscientia à restitutione si talis nūcius cum tali re aufugerit. Secus est in mutuo rei vsu consumptibilis vt pecuniæ, cuius in mutuatarium, quia transfertur dominium: ideò siue per nuntium cum ea fugientem, siue aliter pereat mutuatario perit, tenetúrq; eam soluere etiamsi sine culpa sua, & casu fortuito pereat, quia res vsu cōsumptibilis, qualis est res mēsurabilis, & ponderabilis, quando in pondere, & mensura datur, transfertur in deposita

c *l. 4. tit. 12. lib. 6. ordinat. Hispan.*

depositarium pro custodia accipientem mercedem e[illegible] minium. Vnde licet depositarius re deposita vtens sine [illegible]tia domini habita, vel credita dari si petiisset, furtum cu[illegible]mittat[d] sed fallit in his quæ, pondere, numero, & men[illegible] deponuntur, nisi pecunia daretur in saculo signata, vel d[e]ponens diceret nolo hoc frumentum, vel huiusmodi distrahi,[e] quia in hoc casu non debet distrahere.

d Qui furtum de cond. fur.
e de poss. l si. sacculum.

CAPVT XCVIII.

¶ De 9. modis obligantibus ad restitutionem.

PORRO secundum Nauarrum, licet qui consentit facienti, seu delinquenti, aliquo istorum nouem modorum puta simpliciter, vel iubendo, consulendo, laudando, recipiendo, participando, tacendo, non impediendo, aut non manifestando peccet, vt delinquens, & faciens delictum non tamen semper eodem modo tenetur ad restitutionem, sicut faciens delictum qui semper & in totum tenetur.

¶ Ex his verò isti 6. puta iubens, consulens, consentiens simpliciter, recipiens, laudans, aut participans, non ten[illegible] nisi ad restitutionẽ eius, quod ad eos peruenit, & cu[illegible]erunt causa, sine qua delictum non fuisset factum secu[n]dum Nauarrum, sed de his postea distinctiùs, & clarius.

¶ Illi autem tres vltimi tacens non obstans, non ma[nif]estans solùm tenentur, quando ad id ex officio ob[l]iga[illegible], quamuis fraudulenter, & mala voluntate tacuissent, au[t] [illegible]stare, aut manifestare prætermisissent, iuxta [illegible] communem opinionem secundum Sylue.[a] & Sotum [illegible]tra Angelum, & Ricardum & contra Caiet.[c] Imo [s]ecun[dum] alios etiã si talis tacẽs non obstans, vel nõ manifestãs quando ex officio non tenetur obstare, manifestare, pa[illegible]e acceperit mercedem pro non obstando, non ma[illegible], non tenetur ad restitutionem furti illati, quia non [illegible] stauerit. Et licet ista sententia Nauarri sit cõmunis, ac propterea communiter tenenda, quando tacens, vel non [mani]festãs habet se merę negatiuè, casu quo ex offic[i]o re[illegible], manifestare nõ tenetur, si tamen aliquid animi ad[illegible] [illegible]pidanti latroni, ad faciendum insultum, expresse dicẽdo ei, vide ne timeas, quia ego non obsistam, non te prodam, aut tacitis signis exterioribus latroni rectè intelligenti id significaret, profecto iste talis quia non solùm negatiuè, sed positiuè se videtur habere tacendo, & non manifestando, maximè

a Syluest. verbo restitut. 3. q. 6.
b Sot. lib. 4 q. 7. ar. 3. de iust. & iure.
c Caiet. verbo restit. §. manifestaut.

ximè quando sic animum addit latroni alias non audenti, nec facturo, nisi promissa sibi ac securitate, & hoc animo addito, restituturus est, nã tunc locum haberet opposita sententia Caiet. licet ex officio non teneretur obstare, teneretur furtum recompensare.

d Caieta. 22.q.61. art.7.

¶ Nec excusatur famulus. v. g. à restitutione, qui domini iussu ob eius solam vtilitatem, pecuniam dedit ad vsuram secundum Caiet.[d] contra Paludanum[e] nec excusatur ex eo quòd si ille famulus ad vsuram non dedisset, alius eam dedisset. Sicut nec excusatur percussor ex eo quòd si ille non percussisset, quia alius percussisset satis est ipsius effectus fuerit efficax causa.

e Palud. in 4 dist. 15.q. 2.

Qõ. 1.

¶ Sed de iuuante ad delictum, quẽ Nauarrus ait includi in participante ex mente D. Thomæ & communi, an teneatur ad restitutionem totius, vel partis furti, vel damni illati non satis liquet inter doctores. Nam Nauarrus[f] sic videtur sibi sufficienter hanc quęstionẽ resoluisse dum ait quod adiuuãs facientẽ delictũ aliquando, tenebitur ad restitutionẽ totius dãni per facientẽ illati, puta quando fuit causa sine qua, nisi ipse iuuaret, nihil dãni esset illatum. Aliquando verò nõ tenetur nisi ad restitutionẽ partis eius, cuius est causa, sine qua non fuisset illa pars damni illata, reliquũ licet dãnum etiã se non adiuuante esset illatum, & aliquando non tenebitur ad restituendũ, nisi quod ad ipsum peruenit, puta cum non fuit causa sine qua non fuisset totum damnũ illatũ, & aliquando ad nihil restituendũ tenebitur, puta quando sine illius ope totum damnum inferretur, & nihil ad eum peruenisset.

f Nauar. Sum. Lat. cap. 12. num. 20.

¶ Hinc infert Nauarrus se rectè consuluisse eũ qui ita interfuit cum Borbonio Duce in capienda, & diripienda vrbe Romana anno 1527 quod si sine eius ope Borbonius non fecisset teneri ad restitutionẽ omniũ dãnorum, cũ vero sine cuius ope id factum fuisset, nõ teneri nisi ad id quod ad se peruenisset, vel eius partis dãni, quæ sine illo non fuisset illata, & ad nihil teneri casu quo ad eũ nihil peruenit, nec fuit causa sine qua non totius, vel partis illius, ita Nauarrus secundum Innocentiũ, & Ricardũ[g] & Syluestrum[h] & secundum Adrian.[i] qui tenet auxiliatorẽ & opem maleficio, & damno pręstantem solum teneri ad restituendũ, quod ad eum peruenit & non plus, si delictum factũ fuisset vel damnum datũ etiam si ille illam opem non tulisset. Quam sententiam gloriatur Nauarrus. 7. argumẽtis validis muniisse respondendo ad

g Ricar. in 4. dist. 15.

h Sylu**e**st. verbo restitutio. 3.q. 6.

i Adria. in 4. de restit. §. de currentibus cum furi.

ad totidemque pro Caietano, & Soto contrarium tenentibus ait se adduxisse.

¶ Profectò vt verum fatear anceps hæc quæstio est, nec vnquã mihi persuadere potui, vt hęc opinio Nauarri in omnibus pro vera habenda sit, quia licèt sibi distinctè loqui videatur maiori (nisi fallor) distinctione opus est, nã sua opinio exẽplo concurrentiũ cũ Borbonio Duce, in direptione vrbis exẽplificata vix sit intelligibilis, loquendo de concurrentibus in illo exercitu simul, & semel quinquaginta millibus. Quomodo inter hos tot innumeros simul cõcurrentes discerni poterit, vt vnumquemq; horũ sigillatim, quia causa fuerit totius, sine qua non vel partis, ad partẽ, vel totũ dãnũ possimus obligare. Quia cum omnes simul concurrerint ad dãnum, nõ est maior ratio, q̃ vnus fuerit causa sine qua non totius, vel partis ad damnũ, postquam indiscriminatim non magis adiutorio horum militum, quam aliorum concurrẽtium. & offerentium se simul, & semel patrauit illud facinus.

¶ At forsitan Nauarri sententia distinctiùs, hic posset intelligi, si postquam exercitus Borbonij sufficiens iam, & animatus iam, & paratus erat ad inuadendam, vastandamq; ciuitatem aliqua copia militum de nouo superueniẽs se vltro in adiutorium priori exercitu copioso, & parato, & sufficiẽti ad victoriam & prædam diripiẽdam se offerret: nam sic postremi tantum tenerentur ad partẽ maiorẽ damni, quæ sine eis illata nõ fuisset, & ad id dãni resarciendũ quod per ipsos perpetratum est, & ad partes, quę ad ipsos peruenerint.

¶ Dicamus igitur primo cum Soto, & Caietano in hac parte distinctiùs loquentibus. Quod quando actio illatiua damni ad quam omnes simul concurrerunt, indiuisibilis, & impartibilis erat, scilicet, quia succenderunt domum, succenderunt segetes, Omnes domino passo damnum tenentur insolidum restituere. Quia licet omnes partialiter concurrerint, tamen cõcausæ fuerunt totius actionis illatiuæ damni. i. incensionis domus, & eius dirutionis. Et quia agẽtes, & consentientes, pari pœna apud Deum puniuntur, quando consentientes fuerunt causæ efficaces, vel paulò pœna minori Et quia idem est ius fori, & ius poli, quando sententia non fundatur in falsa præsumptione sicut hic non fundatur, & in foro exteriori omnes prædicti condemnabũtur singuli in solidum si alij nõ sunt soluendo. Et quia leges sic dictant. Alias esset cæcutire inferenda sententia, quia nõ poterit diuinare

uinare, si fuit causa sine qua nõ partis, sicut neq; potest pierunque diuinari in foro conscientiæ an sufficiens fuerit adiutorium ad inferēdam partem dāni, vel totū & an sine isto adiuuāte factum fuisset totum damnum, vel solùm sine illo illata esset pars tanta, vel tanta & nõ minus, ꝙ etiam si arbitrio prudentum relinquatur, magnum facessit negotium & est res valdè inaccessibilis. Huic prædictæ nostræ sententiæ quæ est Caietani, & Soti accedit Metina [k] dicens si quatuor concurrere ad perpetrandum furtum mille aureorum velad occidendum aliquem, quilibet eorum tenetur restituere insolidum damnifica totaliter, quod si tres eorum nõ satisfecerint ille quartus tenebitur id damni restituere insolidum, licet ab aliis tribus fuerit inductus, hæc Metina.

k *Met. in sua instruct. fol. 159. §. 50.*

¶ Secūdò dico, ꝙ licet illa opinio Cordubæ q. 70 de casibus conscientiæ apparentiam præ se ferat, vbi ait, ꝙ si consulente vno, plures rapiant committantque furtum, tūc rapientes tenebuntur restituere pro suis partibus tātum, & his non soluentibus cõsulens obligatur insolidum. In qua opinione suum sequitur præceptorem Complutensem Metinam, tamen opinio contraria certior est, scilicet, quod tam consulens, quam ex eius consilio patratores damni respectu damnificati omnes singuli tenentur ei insolidum damnum resarcire: dum alij desunt in suis rependendis partibus, hæc est Caiet. Soti, est Metinæ Salmāticensis [l] quod etiam quartus si fuerit inductus à tribus tenetur damnificato satisfacere in solidum. Hanc sentētiam sequitur Frater Iosephus Minorita sequens Caietanum in suis floribus Theologiæ, patet, quia tam consultor, quam damnificatores persuasi siue inducti, in foro exteriori, etiam rescita condemnabūtur insolidum. Et quia in actione illatiua damni, non minus efficaces & immediatè causæ sunt ipsi damnificatores, licet persuasi quam ipse persuasor, etiam ad damnum concurrens, loquor respectu damnificati, licet aliud sit vt statim dicemus si considerentur damnificatores persuasi respectu persuasoris damni.

l *Metin. in sua instruct. fol. 159.*

¶ Tertiò dico, & in hoc mihi bene dixisse videtur Nauarrus, quod si concurrentes ad damnum non se induxerunt, neque ad malum patrandum non pertexerunt adunati sub vno principali, ita quod vnus eorum non fuit causa, quod alius ad damnū inferendū pergeret, sed quilibet per se seorsum iens & quilibet deuastās vineā, verbi gratia, suā partem

intulit

intulit damni etiamsi conscius fuerit, quòd alij suas partes inferebant damni, hi omnes singuli nō tenentur damnificato recompensare insolidum, sed quilibet pro rata, i. pro sua tantum parte, quia non fuit causa nisi partialis damni. Ita Corduba, loco citato. quæst. 70. licet. s. illum nō lateret furta partialia aliorum peccauerit furanda mortaliter, etiam si minimum sit furatus secundùm Cordubam, quia in hoc casu illud minimum furtum adiunctum cum aliis est causa grauissimi damni licet si per se sumeretur non esset tale.

CAPVT XCIX.

¶ *Quomodo sit restituendum iam primo restituenti.*

VT distinctiùs procedamus, visum est mihi seorsum diffinire: quomodo, & quādo primò, qui iam restituit damnificato cæteris restituturi sint. Pro cuius decisione statuitur prima conclusio, in casu quo vnus ex participantibus in damno, vel furto, iam soluerit totum, si res acceptæ penes participantes in furto, vel rapina, extent, vel si tales acceperunt partem prædæ, sed iam illam consumpsere: tenentur pro rata restituere iam socio insolidum restituēti prius, patet, quia cum isti participes furti restituere teneantur, & nō domino, quia iam ei insolidum satisfactum est, ergo tenebuntur pro rata ei, qui iam domino satisfecit insolidum, est Soti, Caietani, & fratris Iosephi, in suis floribus, est Metinæ.[a]

a Metin. instit. fol. 159.

¶ Sed quid si ex illatione damni iniusta nullum lucrum concurrentes ad illam reportarunt, quia, v.g. combusserunt domum, vel deuastauerunt segetes?

¶ Pro huius decisione, sit secunda cōclusio si qui restituit insolidum fuit ab aliis participibus ad damnificandum inductus cæteri ei pro rata, idest, suas partes restituere tenentur, considerato valore totius damni iam soluto hæc est Caietani, & Fratris Iosephi Minoritæ in suis floribus. Et patet ex ratione Caietani, quia licet iste qui fuit ab aliis inductus. & iam damnificato restituit insolidum, sponte commiserit delictum cum participibus, sed non sponte contraxit obligationem restituendi insolidum domino, in qua damnificatus est. Et cum iam satisfecerit domino damnificato insolidum, loco illius, tanquam cessionarius constituitur, vt isti restituatur, quod domino restituendum erat

pro

pro rata tamen tantum huic prius insolidum restituenti restituendum est.

¶ Tertia conclusio si qui primò iã integrè restituit damnificato, non fuit ab aliis inductus, imò ipse fuit principalis alios inducens, reliqui pro rata ad restitutionem ei nõ obligantur, hæc conclusio est Caietani & Fratris Iosephi in suis floribus & Metinę[b] & probatur, quia ipsi inducti potius sunt damnificati per huiusmodi inductionem, quia si ipse principalis, idest, inducens non soluisset insolidum, in obligatione restituendi illos constituerat. Hanc conclusionem limitat Sotus loco supra citato, & non male, dicens, quod si ille qui primo restituit insolidum, sic alios prorsus induxit vt sine suo suasu illi non fecissent, existimo inquit Sotus secundùm Caie. reliquos nihil ei debere, tamen si hoc negandum non est, quod si ille absque sociorum comitatu rem illam non aggrederetur, teneantur ei de aliqua portione, licet non in integrum.

b Metin. inst. fol. 159.

¶ Quarta cõclusio, quando omnes sponte concurrere ad damnum, ita quod nec vnus fuit inducens, vel alij inducti, si qui primus horũ restituit in solidum, non erat facturus sine aliis adiuuantibus, omnes alij tenentur ei refundere suas partes. Sed si qui primò restituit, facturus erat furtũ sine illis totum, alij non tenentur ei vi iustitiæ, sed gratitudinis recõpensare, hæc est Caiet. patet quia quando sine aliis adiuuantibus, qui primò restituit, non erat facturus, tunc alij adiuuantes concausę fuere damni, tenentur ergo suas partes pro rata huic iam restituenti restituere, sed quando sine illis adiuuantibus erat facturus, tunc non fuerunt concausæ damni respectu illius, ergo illi primò restituenti non tenebuntur tunc pro rata restituere.

¶ Sed in hac parte cauendum est à modo loquendi Fratris Iosephi dicentis, quod quando potuit primus restituens insolidum, maleficium se solo committere alij se sponte offerentes, ei ad nihil tenentur: quia hoc non est vsquequaque verum semper. Quia bene stat, quod primo restitucẽs potuerit operari flagitium se solo, & quod etiam, & si se solo posset perficere damnum, tamen quia meticulosus erat alias sine adiuuantibus damnum non esset facturus, quia sine sociis adiuuantibus maleficium adoriri non auderet, quia multa interdum per nos solos possumus, quæ sine sociis adiuuantibus, de facto moliremur nusquam.

¶ Ideò in tali casu nõ est verum, quod si maleficium posset perpetrare sine sociis, non teneantur ei socij, si alioquin non fecisset sine illis, sed tantũ bene sequitur, potuit se solo flagitiũ consummare qui primò restituit & simul cũ hoc de facto aggressurus erat illud scelus sine illis, ergo tunc alij adiuuantes, illi non tenentur de damno illato à se iam restituto, quãdo inde nullas partes sibi acceperunt. Quia in hoc casu concausæ damni, vt damnum sequeretur non fuere: postquam illud solus erat causaturus totum.

¶ At animo aduersos nos efficit Sotus quod in casibus supradictis in quibus omnes dãnificato tenentur insolidum, si dominus partem donauit alicui eorũ, reliqui iam non tenebuntur insolidũ, sed pro rata tantũ, quia secundum Fratrem Iosephũ licet dãnificatus in iudicio exteriori, vt actor, possit conuenire ditiores debitores insolidũ, singulos, remittẽdo etiã quam habebat actionẽ cõtra pauperes. Quia ex pluribus debitoribus in solidũ electio est creditoris, ita vt quẽ maluerit conuenire possit, non tamen potest creditor extraiudicium remittere debitum aliquibus, ita vt soluenti insolidum non teneantur, quia soluens insolidũ respectu participantiũ loco veri domini damnificati succedit. ¶ Atque secundùm Metinam per hoc, quod remittit actionem solum quam habebat contra vnum, non censetur dominus illi remittere debitum, vt non teneatur soluere pro rata sibi primo insolidum restituenti.

CAPVT C.

¶ Quomodo non obstantes furto teneantur restituere.

QVI non tenetur ex officio ad clamandum manifestandumq; furtum etiam si pro tacendo, à fure aliquid accipiat, non tenetur restituere ab alio ablatum, nisi forte illi dixerit, habeto animum, ego nõ te prodam, dum aliquid super eroges mihi, & sic addit animum ad furtum alias vacillanti, quia tunc videtur nõ solum non obstare, aut non manifestare, sed etiam auxiliari. ¶ Imò secundum Nauarrum si quis à fure acceperit aliquid ne furem prodat, dominoque interroganti nunquid vidisset, dicat se non vidisse, non tenebitur restituere rem furtiuam ablatam ab alio.

¶ Verum, quia non manifestantes, vel non obstantes furto, aut damno, quando ex officio tenentur obstare, teneri ad restitutionẽ asserimus, consequenter nosse opus est, qui sunt isti

isti qui ex officio tenentur. Respondetur, quòd ij planè sunt imprimis iudices, & domini, ob id stipendia accipientes.

¶ Deinde secundũ Nauarrũ patres & tutores, & curatores quo ad bona protegenda & conseruanda suorum filiorum, pupillorũ, & minorum. ¶ Neq; iudex semper tenetur obstare nisi quando sine temeritate id facere potest, quia secundùm Syl.[a] non tenetur officialis cum periculo probabili suæ vitæ, aut status seruare personam, aut statum alterius particularis, sed bene secundum Nau. sententiam, teneretur seruare ipsam rempublicam cum periculo probabili vitæ suæ. Adde etiam quod authore D. Tho[b] si ex negligentia principis latrones, aut raptores increscant, ad restitutionem eis, qui damna inde incurrunt princeps tunc tenetur. Quia redditus sui sunt quasi stipendia sibi deposita quatenus iustitiã seruet, & protegat, vnde secundùm Nauarrum licet talia dãna non teneatur rex de suo maioricatu regni aliquid deme͂do restituere, bene tamen sumptus superfluos resecando, & diminuendo, vt restituat, tenetur restituere. Principes insuper in casu particulari cum periculo vitæ non tenentur obuiare latronibus. At bene ad hoc tenentur ministri iustitiæ, quando copia raptorum grassatur si probabiliter credunt se profuturos.

a Syl. in rosa aurea c. 50.

b Thom. 2.2.q.62. ar. 7.

¶ Pari quoque ratione depositarij & custodes itide͂ tene͂tur dãno rei depositæ, aut custoditę obstare. Et custos quide͂ qui sine mercede custodit & gratis, sicut & depositarius qui gratia deponentis custodit, tenentur de dolo, & lata culpa. At custos qui accepit mercedem, sed non specialiter pro custodia, tenetur de dolo, & lata culpa, & de leui. Sed qui pro custodia specialiter accipit mercedem, idest, specialiter pro custodia rei, tenetur de leuissima[c] sed contrariũ prorsus defendit Nauar.[d] quod accipiens merce͂de͂ pro custodia depositi de leui tantũ culpa tenetur, non de leuissima, quia cum depositũ gratia deponentis regulariter fiat, depositarius de leui non tenetur nisi accipiat mercedem. Quia tunc tantum de leui non de leuissima tenebitur, sed non de casu fortuito, nisi fuerit in mora, vel pactum intercesserit.

c Gloss. l. qui mercedem. ff. locat.

d Nauar. sum. lat. c. 17. nu. 181.

Qõ. 1.

¶ Cùm autem inter obnoxios ad restitutionem consentientes, maleficio, & damno computentur, quando efficaces fuerunt causæ delicti, & damni oportet, & de his diffinisse qualiter, & quando ad restitutione͂ teneantur. Et præmittamus interim, quod secundum D. Th. omnes qui directè, vel

indirectè tenentur ad restitutionem continĕtur his versibus

Iussio,consilium,consensus,palpo,recursus,
Participans,mutus non obstans,non manifestans.

At tamen adulatio,atque consilium non semper ad restitutionem obligant homines, sed tunc quando probabiliter extimari potest, quod ex eis actio iniusta, & detrimentosa subsequitur. Sicut neque ex causis indirectis,scilicet, nō obstare,non manifestare non oritur obligatio restitutionis nisi in effectu subsequutum sit damnum.

¶ At de consensu dicimus, q; consentiens delicto quanuis peccet, secundùm innocentium: tamen non tenetur ad restitutionem damni, quando causa damni non fuit,scilicet quando quamuis non consensisset ipse, sed contradixisset, nihilominus subsequutum esset damnum (vt contingit) vbi publicè suffragia feruntur, & pauciores maioris partis sententiam sequuntur secundùm Caiet. [c] & hæc sententia est vera,quando qui suffragantur non possunt lata suffragia reuocare, & quando qui suffragatur, credit, q; propter suum suffragium,pars alia maior non est mutatura,quod suis suffragiis semel conclusit, nam si crederet,q; propter suam cōtradictionem alij suam sententiam mutarent,&non contradiceret,cum id facere deberet,diceretur consentire,& ita teneretur ad damnum,cum ex suo officio ad id obligaretur.

[c] *Caiet. verb.rest. c.1.par.5.*

¶ Sed aduerte quid dixerit circa hoc Cordub. in additionibus ad tractatum de casibus cōscientiæ.q.191. quod ego plane nō satis intelligo quomodo principiis restitutionis cohæret sed & Nauarro videtur aduersari,ait enim ibi Corduba rectores reipublicæ peccare mortaliter,& teneri ad restitutionem si damna sint subsequuta in reipublica, si consenserint in impositionem iniustam : etiam si nossent, quòd plures suffragati erant, vel suffragaturi erant in fauorem illius impositionis iniustæ quando auctoritate omniū & nomine omnium illa iniusta impositio in republica executioni mandata est,quia tunc causa fuere totius damni,licèt sine ipsis fieret damnum, quia dico si sine illis fieret damnum quia iam suffragia publica maioris partis præcesserant, quæ ad damnum inferendum sufficiebant,& iam efficacia erant, quomodo ipsi posteriùs suffragātes sunt causa dāni,quod iā ex consensu maioris partis efficaciter ortum erat,& virtute illius præcedentis consensus maioris partis, poterat mādari executioni,& de facto etiā si nō suffragati fuissent posteriores

res executioni mandandum erat: quia tunc cõsensus posterioris & minoris partis non est causa efficax damni, sicut solet esse causa efficax socius adiuuans, posterius veniens, manus dans adiutrices ad damnum, ante completionẽ damni.

¶ Dicamus ergo ꝙ Nauarri sententia prædicta communiter est vera, sed ista sententia Cordubæ vera non est: nisi in casu, quo illam sententiã, de iniusta impositione imponẽda in republica, suffragiis maioris partis iã præcedentis cõclusam, tales rectores non auderent executioni mãdare: nisi authoritate omniũ suffragantiũ executioni mandaretur. Secundò in casu quo princeps videns nõ omnes suffragatores suffragatos esse, & præsertim talis, & talis authoritatis, apud principem eam cassaret, & aboleret. Tertiò quando vt ait Nauarrus qui prius malè suffragati sunt possunt suffragia reuocare, & qui vltimò suffragatur, credit ꝙ pars altera maior mutauit quam suis suffragiis conclusit sententiã iniquã, & hæc (ni fallor) est concinior concordia inter doctores in hac parte dissidẽtes quã ea quæ excogitata est supra à Cord.

¶ Superaddit verò idem eadem q. 19. ꝙ iudices, & rectores licet iurauerint consulere bono communi si notabiliter in hoc nõ exhibeant se negligentes, nec peccabunt mortaliter, neque tenebuntur ad restitutionẽ. Cæterùm iudices, aut rectores iurati nisi causa impositionis iusta sit, etiam si ad mandatum superioris per sua suffragia talis iniustæ impositionis, in causa fuerunt: ad damnum tenentur eum sciuerint, vel scire debuissent esse iniustam.

¶ Præterea secundùm eundem Cordubam senatores, seu rectores ij tenẽtur tollere technas fraudesque, & partialitates quibus aliis nituntur tollere libertatem eligendi, vt ipsi eligant: teneanturq; restituere si quid receperint vt nominẽt aliquẽ in procuratorẽ ad curiã, quod secũ Cordubam, quia est turpe lucrum restituẽdum est pauperibus, secundũ communem doctrinam doctorum, ita Syl.[f] & Sotus[g] & Nau. in sum. Caiet.[h] Syl.[i] & Cordub.[k] ita Corduba in additionibus ad tractatum de casibus conscien. q. 177. sed an sit restituendum necessariò pauperibus, iterum redibit sermo, sed interim post impletam conditionem turpem ob quam datum est sic teneto eum communi.

f Syluest. rest. 2. §. 2. & rest. 4. q. 1.
g Sot. lib. 3. q. 6. ar. 4. & lib. 4. q. 6. ar. 3.
h Caiet. ca. 17. nu. 37.
i Syl. ver. concussio. q. 1.
k Cordu. in q. li. 1. q. 32. in 4. opinione.

¶ Et quia etiam inter non obstantes contineri videtur aliquo modo confessarius restitutionem necessariam pœnitenti non indicens, ideò dicimus secundùm Nauar. quòd si con-

confessarius per ignorantiam crassam, aut affectatam non præcepit restitutionẽ pœnitenti ad eam parato si sibi à confessario præciperetur, manet obligatus ipse ad restituẽdum, quod procedit quando certò noscit, aut credit, ꝙ nisi restitutionem iniunxerit sibi confesso non restituet, & si præcepisset, restituisset sanè. Secus est si propter incogitantiam id nõ præcepit, vel quia extimauit confessor id curæ esse, sicut secundum Vict. cum confessarius curatus etiam communiter peritus est, idoneamq; adhibet diligentiam, si in aliquo casu in confessionis officio errauerit, nisi intercedat lata, aut leuis culpa quam euitat euitando, quod communiter confessarij solent euitare, & cauere excusabitur, quia cum confessarius se offerat principaliter intuitu pœnitẽtis, secũdum Nauar. c 4 nu. 3 solum tenetur de lata culpa, & si etiam ratione vtilitatis suæ se offerret teneretur de leui. Adiicit Nauarrus quid cauere debeat, vel iubere debeat pœnitenti qui ex India diues rediuit, dicens respondendo quod id ipsum quod aliis, qui similia in bellis iustis, vel iniustis, vel in pace tyrannicè, vel fortiter commiserunt contra ius naturale, aut diuinum, quod nulla recta monarchia, nec vlla tortuosa tyrannis euertere potest: super quo quidam nostrates pij, & eruditi ediderunt aliqua, quæ timorem aliquem futurorum malorum præsentis, & futuræ vitæ incutiunt.

CAPVT CI.

¶ *Quomodo res fructifera restituenda est quoad fructus.*

PORRÒ quoniam de restitutione agimus dicendum est, ꝙ si res iniustè retenta est fructifera, restituendi sunt domino omnes fructus, & emolumẽta,[a] exceptis necessariis expensis in illis colligendis, & acquirẽdis habitis, habita tamen ratione bonæ, vel malę fidei, quia stante bona fide non tenetur bona fide possidens, eos fructus quos durante bona fide consumpsit restituere domino: nisi in eo quo ex eis factus est locupletior, sed mala fide consumptos restituere tenetur, quamuis secundùm Couarruuiam, si mala fide possidens fecit fructus in re aliena, communi cura hominum perceptibiles, etiam casu quo dominus non erat percepturus, reddendi sunt, si extent. Secus si sunt consumpti, sed credo Nauarrum huic opinioni non assentiret, quia etiam si illam terram non esset culturus dominus, nec ex illa illos fructus alias percepturus tamen, quia fructus sunt terræ suæ de-

[a] *cap. grauis. de rest. spol.*

deductis expensis, sibi secundùm ius cedunt: vnde etiam si consumpti sunt deductis expensis, domino reddendi sunt in tali casu, sed forsitan quamuis Nauarri sententia sit magis vera de rigore iuris, sententia tamen opposita Couarruuiæ cui accedit Sotus de æquitate loquendo est vera, quòd malæ fidei possessor fructus non extantes, sed iam consumptos nō tenetur domino restituere, quia alias dominus nō erat eos percepturus. Addendo quòd procedat hoc quando ex consumptione illorū fructuum ille malæ fidei possessor in hoc casu nō factus est locupletior, quia in hoc casu dominus videtur, nihil habeat minus de eo, q deberet habere, quia illos fructus non erat percepturus, nec habiturus, quāuis hæc ratio non careat cōtradictione, sed hoc interim tāquā æquū teneamus, licet tutius esset ad aliquid pro illis fructibus recompensandum domino in hoc casu obligare licet non integrum sed arbitrio boni viri.

¶ Verum vsurarius aut latro, quod pecunia vsuraria, vel aliena lucrati sunt restituere nō tenetur domino, quia secūdùm D Tho.[b] fructus pecuniæ, aut alicuius rei vsu cōsumptibilis, vt vini, olei, non est fructus istarum rerum vsu consumptibilium, quia ex se vsumfructum nō habent: ideò industriæ cum eis negotiantium tale lucrum debetur, tenētur tamen damnum si quod ex tali acceptione, vel retentione domino euenit, resarcire, & etiā lucrū cessans, si quod cessauit, tamen accipiens res non vsu consumptibiles iniustè, vt domum, vel possessionem nō solùm eas, sed earū fructus, vt dictum est tenetur restituere deductis expēsis necessariis. At domum emptam pecunia aliena non oportet restituere, secundùm D. Tho licet talis domus, sit obnoxia restitutioni & vendenda sit, vt restitutio fiat, quando aliundè nō suppetit facultas ad restituendum.

b Thom. 2.2.q. 77. art. 3.

¶ Hinc ait Nauarrus patere iam solutionem ad dubium 15 patris fratris Vincentij Iustiniani, an qui torquem aureū à non domino emptum, sępius locauit, an pretium locationis restituere teneatur. Respondendum inquit Nauarrus est negatiuè, quia tunc torquis æquiparatur pecuniæ cuius lucrum, & si sit aliena, non est restituendum. Etiam sequitur q quia equus non est res ipso vsu consumptibilis, qui equū solitū locari, iniustè per dimidiū annum retinet tū equum tū etiam pretiū locationis, restituere domino tenetur, quin etiam si equus vel furto sublatus, aut retentus est, & periit in

in potestate eius qui rapuit, subtulit aut retinuit iniustè, tenetur soluere quanto maioris valuit à tẽpore quo male accepit, donec illum domino, loco, & tempore ad recipiendũ cõuenientibus obtulit, & si dominus legitime oblatum noluit accipere, tunc satisfacit restituendo tantum quantũ valuit tẽpore quo accepit, de hoc locupletiùs diximus supra

CAPVT CII.

¶ *Quantum restituetur.*

SECVNDVM regulã receptissimã inter doctores, restituendũ est tantum quanti extimatur damnum certum, aut arbitrariũ. Quantitas verò incerta est iniuriæ, vulnerũ, fructuum speratorum, seminum satorum interesse amissi dãni emergentis, aut lucri cessantis, & similium. l. 1. C. de sententia quæ pro eo quod interest. Vnde D. Thomas[a] ait, ꝙ licet res quam alius actu habebat, si sibi ablata est, ad çquale restituenda est: sed res quæ est in potentia, vel quæ est in via, vt si quis verbi gratia semina agri alterius effodiat, aut pecuniam vltra terminum præfixum retineat, qua dominus paratus erat negociari, & lucrari nõ æqualẽ recompensationẽ, sed tamen aliquam secundum exigentiã rei, tẽporis, loci, & personarum, & negotiorum facere debet pro damno, aut lucro cessante, & quia his pensatis arbitrio boni viri quantũ sit restituendum relinquitur, ideò vir bonus secundùm Nauarrum tantum arbitrari debet, quantum ad çqualitatem requiritur, si poterit, si minus: quod proprius ad eam accedat[b] habita ratione bonæ vel malæ fidei, quia si bona fide accepit bonáque fide durante consumpsit, non tenetur, nisi in aliquo factus sit locupletior.

¶ At verò, memini me legisse circa hoc quandam aduertentiã in quibusdam scriptis, quæ circũferebantur nomine Soti, quæ non mala mihi visa est, scilicet, quod quãdo quis iniustè, & per violẽtiam, vel fraudem in sua segete, & seminibus damnificatus est licet nõ ad æquale quantũ inde sperabat fructus, sibi recompensandum sit, sed prædictis circunstantiis pensatis & periculi & laboris, etiã arbitrio boni viri aliquid contribuendũ sit, sed aliquid magis ei hac contẽplatione restituendũ est, scilicet, quia inuitus, & per violẽtiam passus est id dãni, & quia rationabiliter malet cum suo periculo, & labore expectare integros colligendos fructus, quam accipere tantum quantum in potentia considerata illa

a *Thom. 22. q. 62.*

b *C. veniens de iureiurãdo arg. l. fideicom. §. quamquam. ff. de leg. 3.*

illa semina tempore deuastationis valent.

CAPVT. CIII.

¶ *Cui restituendum.*

IN primis illa praiacienda est regula, quod res aliena regulariter est domino restituenda siue sit absolutus dominus, siue dispensator dũtaxat, quales sunt prælati ecclesiarum, & quatenus attinet ad restitutione sibi faciendã, domini censentur esse creditor respectu pignoris sibi sublati, & depositarius depositi sibi ad custodiã traditi, & sator vestis fingẽdæ, & lotor respectu vestimenti lauandi, & commodatarius rei commodatæ,[a] verum tamen est, quòd in foro conscientiæ secundum Nauarrum veris dominis prædicta restitui possunt cum cautione habita, ne prædicti custodes damno denuo restituendi afficiantur, aut alia molestia, néve incurrant iacturam extimationis fidelitatis, diligentiæ, & probitatis, & modo illud sine scandalo, & sine alterius iniuria fiat maximè autem hoc fieri potest, quando aliquis prædictorũ custodum haberetur suspectus, quòd nõ restituet domino, aut non sine magna difficultate, aut damno: quia est versutus fur talis custos, aut opulentus, aut prodigus, aut alia simili praua qualitate affectus iuxtà omnium sententiam, immò in istis casibus domino restituẽdum esse videtur, nisi timeatur aliquod damnum personæ, honoris, aut alia molestia, vt rectè sentiunt Nauarrus.[b] & Sotus.[c] At verò domino furioso res nõ est restituẽda, nec domino, id est pupillo, vel minori habenti curatorem, sed curatori eorum.

a Arg. l. itaque fullo in principio. §. sed & si res pignori. ff. de furt.

b Sum. lat. c. 17. nu. 28.

c Sotus li. 4. q. 71. art. 1. de iust. & iure.

¶ At iam hic à Caietano[d] & à reliquis recentioribus eius sententiam tenentibus discedit Nauarrus, dicẽs,[e] quòd prælato dissipatori etiam disperdenti bona ecclesiæ restituendi sunt fructus, & prouẽtus ecclesiæ, & bona ecclesiæ, quorum ipse est dispensator, nisi sit suspensus à dispensatione, aut nisi ei sit coadiutor datus, & quidem hæc sententia Nauarri dura esse videtur, nisi salis grano condiatur. Etenim si illi fructus & prouentus ad illum prælatum dissipatorem principaliter, & propriè, & distinctè pertinent fatemur ei possunt restitui: quia tunc secundùm D.Th. quoad illã suam partẽ dominiũ habet illorũ, ita D.Tho.[f] licet dissentiat Nau. Secundò sententia Nauar. in foro exteriori verum habet: quando per sententiam ipsa administratione non est priuatus, quia

d Caiet. in summ. resti. c. 4.

e Nauar. c. 17. nu. 29. sum. lat.

f Tom. quol. 6. ar. 1.

tunc in foro exteriori illi debitor ecclesiæ compelletur reddere. Tertiò vera est sententia Nauarri, quando de ipsa lapidatione esset suspectus non tamen certo constaret. Quartò quando si tali prælato non restitueret, scandalum oriretur, aut damnum graue sibi pararet, tunc illi licet dissipatori, postquam sustinetur, posset licite restituere.

¶ At verò casu quo prædicta cessant. & certum est, quod restituendum est non ad se, sed ad ecclesiam puta ad eius fabricã, vel ad aliquam ecclesiam particularem pertinere, certúmque est confestim, vt acceperit, dilapidauit, neque restituet, quia impotens est soluendo, tunc sentẽtia Caietani, & recentiorum est verior, & efficaciori suffulta ratione, quia Nauarrus solum oppositam probat à negatione, quo argumento & alias solet vti, quia inquit nullibi contrarium statuitur, quod quidẽ argumentũ nõ est multum vrgens, quia statuta stabilentia bona ecclesiæ restituenda prælatis, fundatur in bona præsumptione quia de bona fidelitate eorũ ecclesia fidit. At quãdo notoriè cõstat, aut certò constat restituturo, talẽ prælatum secretum furem esse & latronẽ, ratio naturalis dictat, licèt nullibi statuatur, quod illi statim dissipandum ab ipso, cum sit alienum, non sit restituendum sicut neq; in isto casu restituendum esset administratori laico dilapidaturo certo. Nostram sententiam sic intellectam amplectitur frater Iosephus in suis floribus, & Metina[g] ait bona ecclesiæ prælato non sunt restituenda quando est dilapidator, sed sufficit ponantur in deposito quousque succedat alius, neque desunt ad eã probandam bonæ rationes. primò quia cessante causa restitutionis cessat effectus. sed restitutio bonorũ ecclesiæ fit, vt damnũ eius vitetur: sed damnum ecclesiæ non vitatur, dũ bona ad se pertinentia prælato statim dilapidaturo certe, ea restituuntur, ergo tali nõ sunt restituenda. Igitur in casu isto bona restituenda sunt fideliter ea dispensaturo, vel vt ait Nauar. ex licentia ipsius prælati subticendo esse ecclesiæ ne prælatus ea sibi statim surripiat ad dissipandum in bona alia proficua ecclesiæ & necessaria quasi ea restituens donet, conuertat: adhibita cautela, ne alia sequantur inconuenientia, aut si prędictis modis restitutio fieri nequeat commodè ecclesiæ, secundùm cõsiliũ fratris Iosephi si restitutio est magni momenti fiat in immobilibus proficuis ecclesiæ, quæ non ita facile à prælato dissipatore prodigi possunt.

g Metin. in sua instru. fol. 166.

¶ Quia

¶ Quia verò restitutio, vt prædictum est ad dãnum vitãdum & resarciendum, ordinatur in vtilitatem restituendi, hinc fit vt hominibus perditissimis de quibus certo cõpertũ est, lusibus, & ebrietatibus, & scortationibus eũ meretricibus, & alijs id genus vitijs, res suas statim obligurituros esse & consumpturos, nõ est statim restitutio facienda, sed cõmodum tempus erit expectandum. Hinc sequitur, ꝙ qui lucratus est pecunias à filiofamilias non emancipato, si certò scit, ꝙ facta ei restitutione iterum lusui eas exponet, nõ ei, sed patri eius eas debet restituere, quòd si pater absit, deponat pecuniam sic lucro partam, apud aliquem. Hinc infert frater Iosephus, quòd pecunia in magna copia debita principi gerenti iniustum bellum non est restituenda ei, dum tali bello intendit, quia esset iniuriam iniusto bello opprimẽdorum, sicut neq; licet restituere gladium suum parato, ad iniustam inferendã necẽ. Item si dominus præsertim si est habens familiã, rem sibi restitutam, est dissipaturus restitutio potest protrahi, in hoc autem casu sicut in supradictis, vbi dominus statim est inlusibus luxibusq; dissipaturus, ꝙ ei restitutio sit differenda, intelligitur cessante scandalo, ne alij existimẽt debitorem nolle soluere ex aliqua causa mala non excusante, & nisi creditor, id est dominus cui restituendum est minas, ideò incutiat, aut quia sibi quod suum est non soluitur, non vitabit peccatum, sed potiùs constituitur in periculo peccandi, & fortè grauiùs.

¶ Atque licèt non tenear rem restituere domino cũ detrimento meo, vt diximus quando latro qui furatus est eã, me cõueniet in iudicio pro ea, nam egomet sum proximus mihi, tamen qui rem furatam, latroni rursum dedit, quãdo sine detrimento suo domino dare potuit domino eam restituere tenetur, patet, quia in foro exteriori sic compellitur restituere eã domino, quia idem est ius fori, & ius poli, quæ sentẽtia, quę est fratris Iosephi in suis floribus, licet vera sit, sed non absolutè, sed limitata cũ supradictis Nauarri, & Soti limitationibus. Primò nisi faciat ad recuperandũ à latrone pretium pro ea datum secundũ Nauar. etiã si nullũ aliud pręter hoc restituendi accidat detrimentũ, pro hoc vitando poterit eã restituere latroni. Secũdò quando secundũ Sotũ Ignarus, & rusticus ex simplicitate putans se non malè facere, quia non callebat subtilitates legis, cũ debet illam restituere domino, restituit eã latroni à quo eã acceperat, nã

tunc

tunc iste non tenebitur eam rem iterum domino restituere. Denique licet restitutio commodati commodatario,& non domino facienda sit,si facta iam fuerit domino,expensæ tamen, quas commodatarius fecit in inuestigando sibi rem surreptam à fure,fur commodatario soluet.

¶ Quod si quis non facta prius indagatione veri domini, incerto existente domino res pauperibus restituit: postea apparenti domino secundam tenetur facere recompēsationem,& si dura sibi videatur hæc obligatio,sibi imputet, qui sic in culpa lata fuit,vt sine indagatione domini, quæ communiter ab omnibus solet fieri ipse se in iniuriam domini præcipitauit restituendo res aliena pauperibus.

CAPVT CIIII.

¶ *De restitutione bonorum incertorum.*

LICET secundùm D.Tho.res incertæ,quarum post indagationem non inuenitur dominus authoritate episcopi in pios vsus sint applicandæ, atque secundum Scotū, quoniam emergunt graues necessitates pauperum, illis sint tribuendæ, tamen quando pauperes non sunt ita egentes & ecclesia eget, eius fabricæ applicabuntur. Quoniam verò scitur res esse debita in communi,& non in particulari,quia scio rem quam habeo esse Socratis,vel Ciceronis,vel Platonis,inter illos est distribuenda,vel illis non extantibus,inter eorum hæredes est dispartienda, neque sine illorum consensu est aliquid de huiusmodi bonis agendum, ita Sotus,& frater Iosephus,neque remissio vnius in hoc casu.i. Platonis liberauit à parte rēstituenda Socrati,vel Ciceroni.

¶ Adde quòd victoria [a] diffinit,quod si res, incertum sit, cuius sit,vt inter principes stāte hac incertitudine, ad quem ciuitatis alicuius dominium pertineat,stantem in possessione non potest alius princeps spoliare, nec armis impetere, quia in dubio melior est conditio possidentis, sed si talis ciuitas,vel prouincia,de qua dubitatur ad quem pertineat, sit deserta morte legitimi domini:nec habet legitimum possessorem facienda est compositio,ita vt diuidatur,vel aliter recompenset pars alteri, quia in pari causa nullus facit iniuriā petendo æqualem partem, insuper dubitans de iure suo(licet pacificè possideat)tenetur examinare causam diligenter, & audire patienter rationes alterius partis, vt si fortè possit certum scire pro se,vel pro alio, patet quia alias si non examinaret,veniente dubio,fieret iam malæ fidei possessor,ꝙ si iam

a *Victoria in relect. de iure belli.* §. 27.

iam examinata causa rationabiliter perseuerat dubium, tūc legitimus possessor non tenetur cædere possessioni, sed potest licitè retinere, patet, quia in hoc casu non posset iudex eum spoliare, ergo nec ipse tenetur cædere in toto, vel in parte, ita Victoria loco citato.

¶ Deinde secundum Diuum Thomam,[b] in bello iniusto depilantes ciuitatem si post diligentiam exhibitam in inquirendo, particulares domini non inueniantur, illi ciuitati, vel eius curam gerenti, vel eius episcopo restituendum est, vt in bonum commune ciuitatis cedat. At verò hanc doctrinā magis explicans Sotus de iustitia & iure, libro quarto, quæstione septima, ait hic per distinctionem esse respondendum, etenim dum exercitus communi nomine ciuitatem fuerit deprædatus, tunc fortè si ignoti sint domini, facienda est vrbi restitutio, vt respublica ipsa distribuat, quando verò non illo modo per iniuriam toti ciuitati illatam contractum est debitum, sed per iniuriam singularium ciuium non est necessarium restitutionem in eodem oppido fieri.

b *D. Tho. in 4. dist. 15. art. 5. q. 4. ar. 3.*

¶ Porrò quamuis Diuus Thomás incerta per arbitrium episcopi in pios vsus esse eroganda, dixerit in quarto sententiarum[c] vel per gerentem curam ciuitatis, & quamuis Scotus, quem sequitur Ricardus, eadem distinctione, quæstione 2. articulo quinto, teneat contrarium negans id esse necessarium, immò ait per se quēquam id exequi posse. Sotus tamen ad componendos eos, ait se credere, quòd vbi modica est restitutionis quantitas, per se quēlibet restituere posse, cum verò res est cumulatioris pretij, consilium est, vt arbitrio prudentis confessarij fiat, immo posset tam ingens esse, vt consulendus esset episcopus, vt eius prudentia commodiùs restitutio fiat, sed iam superius memini dixisse Nauarrum ad componendos doctores in hac parte dissidentes, quòd licèt episcopus non possit impedimento esse occupatori bonorum incertorum, quominus per se ipse eorum restitutionem exequatur tamen de ordine seruando inter restituendum, bene potest se intromittere dum non seruatur & secundùm fratrem Iosephum casu quo debitor incerti malè distribuit, quia restituit nō indigentibus, episcopus se potest intromittere, & casum moræ cùlpabilis in restituēdo incerta sibi potest reseruare, præsignando tempus, sed ꝙ fiat de arbitrio episcopi dum episcopus hoc arbitrium quo id ordinem,

c *dist. 15. q. 1. art. 5.*

ordinem,& modum restituendi non reseruauit, non est de necessitate,neque secundùm Sotum D.Thom.diuersum docuit maximè cum in summa de hac re siluerit.

Qō.1. ¶ At vtilior hic se offert quęstio, vtrum si is quis pecuniā habet ignoti incertique domini, possit sibi partem capere dummodo sit pauper,vel suis consanguineis,& familiaribus elargiri, Caietanus quidem id absolutè affirmat licitè fieri posse,Sotus verò [d] id non audet sine contemperamento cōcedere, quia si hæc licentia fiat illicitò sibi quilibet arripiet ansam sibi suisque pro ratione sui status paupertatem fingendi(vt aiunt) igitur vbi necessitas non fuerit patētissima, & patenter clara nemo tuto potest sibi vsurpare bona incerta, quæ restituere debet licet possit restitutionem differre.At si cogitat sibi capere, id debet facere authoritate episcopi,aut sui Parochiani curati,aut confessarij si prudens est & sapiens idque fieri licebit quando grauiores aliæ miseriæ pauperum non se oculis obiiciant, quamuis crediderim, quòd si in hoc casu consilio confessarij iam partem borum bonorum incertorum,elargitus fuerit, quamuis fuerint alij pauperes grauiùs egentes,quibus potuit dare,si pauperibus verè consanguineis eam partem erogauerit,factum tenebit. Nam secundùm Cordubam exequutor testamenti qui in testamento iussus est dare certa legata pauperioribus in generali,si pauperibus verè dedit,prætermissis pauperioribus, dummodo in testamento non fuerint signati, & nominati, licèt malè fecerit, tamen factum tenet, ita vt non teneatur amplius ad restitutionem.

d Sotus de iust. & iure.li. 4. q.6.ar.1.

¶ Quando verò bonorum incertorum debitor,quia pauper authoritate prælati aliquam eleemosynam sibi ex his quæ debebat applicauit,verè fit eius dominus,neq; veniens in pinguiorem fortunam,tenetur id ampliùs restituere.

Q. 1 ¶ Libet quoque hic sciscitari si occupator incerti, qui restituturus est,est quidem fur, & licet sit pauper, flagitiosus est tamen,an sit ei id debitum incertum applicandum. Respondet Metina [e] quòd reuera haud bonum est applicare ei quando scelestus est & latro Cæterùm si aliquo alio iustificato titulo sibi id acquisiuit post indagationem,incerto existente domino, bene potest id sibi indigenti applicari. Verùm si confessor iam hanc restitutionem incerti recuperasset à fure, tunc bene posset tali furi vsurpatori incerti, id applicare,si indigeat,si confessarius eius, vel prælatus id velit

e Metin. vbi s. 167.

lit, ita Metina in sua instructione, quæ omnia menti mãdato optimè lector. ¶ Et tandem licèt frater Iosephus in suis floribus, dicat quòd pauper, qui tenetur ad restitutionem incertorum, sine fraude, & dolo sibi applicare potest, quia non est peioris conditionis, & quamuis Nauarrus, summa latina cap.17.n.92. audacter affirmet, quod restitutioni obligatus incertorum sine episcopo, & confessario restituere potest, ita quod episcopus contrarium iubere non potest, neq; regulariter in hoc voluntati talis debitoris contrauenire, nisi quando non rectè distribuit, vt debet, tamen quia nemo bonus iudex in propria causa est, cordata est valdè regula, seu distinctio Soti supra posita, quod licèt non sit de necessitate tamen dum quantitas est magna consilium est de arbitrio episcopi, aut confessoris fiat, & ꝙ sibi, aut suis parentib. non applicet bona incerta, nisi de authoritate episcopi, vel curati, vel cõfessoris: nisi necessitas sit patentissima, & clarissima, sed de his satis, quia postea de his incertis redibit sermo.

CAPVT CV.

¶ *Vtrum turpe lucrum sit restituendum.*

QVIA etiam postea de incertorum compositione c.17. nu.92. an licita sit, an & omnis compositio incertorũ sit valida habendus est sermo, ideò quamuis Sotus hic eam ventilet, ab ea supersedeo. Et quia de eo cui restitutio faciẽda est adhuc differimus, quod scito extortum metu graui. i. ex metu cadenti iam virum constantem in foro exteriori domino à quo extortum est iubetur reddi, non tamen exactũ per contractũ initũ ex metu leui. ¶ At verò in foro consciętię eatenus est inualidus cõtractus per metũ leuẽ factus, quatenus ille metus leuis fuit causa, sine qua nõ illius actus.

¶ Sed iam hic non subterfugere possum illam quæstionẽ Qõ.1.
in qua quot capita tot sententiæ, & in qua mallem me esse discipulum, quã docere, & de qua Nauarrus in summa Latina ait nusquam vsque ad illam editionem alicuius doctoris sibi fecisse satis super hac materia sententiam. Sed neque habitam in summa Hispanica à se hactenus sententiam, sibi nunc omnino placere. Sed putat quàm in summa Latina, nunc denuo, & postremò excogitauit, magis satisfacturam, sed reuera quidquid sit de aliis mihi plenè non satisfacit.

¶ Quæstio igitur est, an accepta, vel data ob turpem causam, sint restituenda, & quomodo & cui.

¶ Igitur circa istã quæstionem vtrũ omne turpe lucrum

licitè detur, promittatur, & recipiatur, & restituendum sit, & cui, & circa primum articulum (nam hic continentur tres) vtrum lucrũ turpe licitè promittatur, & promissio obliget, respondet Corduba[b] quod talis datio illicita non est quando nullo iure est prohibita, vt datio facta meretrici, post obtentam ab ea copulam. Nec illa receptio est illicita. Nam bene stat, quòd fuerit promissio turpis, & tamen post causam subsecutam sit debita, & licita eius adimpletio. i. datio, & receptio promissi, vt patet in meretrice. Vnde quando illa promissio est modalis, id ẽst, ob causam turpem licèt nõ inducat obligationem adimplendi, quia in malè promissis rescindenda est fides data, sed tamen post causam subsequutam obligatoria est promissio, ad seruandam veritatem, & fidelitatem ad proximum, maximè, si fuit iuramento firmata. Quia licèt promissionis causa finalis fuerit fornicatio sperata, tamen talis fornicatio, non est causa finalis dationis pretij, sed impulsiua, quia causa finalis hic post factum non est, neque debet esse, nisi fidelitatem seruare. Quam nõ seruaret nisi promissum impleret vt patet in exemplo Iudæ cum Thamar. Genesis. 38. & quia[c] conditio turpis habetur pro non adiecta & à contractu reiicitur, ac si sine illa conditione turpi facta fuisset promissio, ergo in casu nostro tenet promissio etiam in conscientia, post factum ac si sine illa conditione turpi promissio facta fuisset. Hæc est Cordubæ, Metinæ, Soti quæstio. 7. quarto libro vbi ait, quod meretricibus imò maritatis, & puellis in foro conscientiæ post habitam cum eis copulam tenetur soluere qui eis promisit aliquid nisi excessus extimationis iustæ pro ratione personarum immodicus esset. Hæc est D. Thom. cuius rationem affert quia licet ista flagitia sint vetita, datio tamen non est prohibita.

b Corduba in suo quæst. lib. 1. q. 32.

c cap. fin. de cond. apposit.

¶ Non est repugnãtia, vt Nauarrus autumat dicere, quòd sit turpe meretricari, & quod sit licitum & nõ turpe, aliquid accipere, causa turpi iam impleta. Primò quia non accipitur pro causa turpi. i. fornicatione quatenus turpis, & illicita est, sed quatenus iure naturali extimabilis est pecunia, & quatenus est vsui humano accõmodus, & voluptatem corpori afferens talis fornicationis actus. Neque Nauarrus arguit à simili quando instat quod pari ratione liceret àliquid accipere pro re spirituali, quia etiam vsui humano potest esse vtilis. Quia est differentia, quòd pro re spirituali nihil pretij

pretij poteſt accipi, quia iuſſa eſt à domino talis res dari gratis iux a illud, gratis accepiſtis gratis date. ¶ At actus fornicationis vt delectabilis eſt, non eſt prohibitum, quòd ſi fiat, fiat non gratis, licet prohibitum ſit ſub mortali ne fiat.

¶ Sed qui hoc prohibuit dominus non prohibuit, tranſlationem dominij, in dato pro tali actu.

¶ Neq; valet obiectio ſecunda Nauarri, ſcilicet, quod ſecundùm iura diuina, & humana iſti actus fornicationis turpes magis conſiderantur in genere moris, quam in genere entis, ac per conſequens, quod non licet pro illis aliquid accipere. Non inquam valet, quod iura humana, & diuina cõſiderant iſtos actus magis in genere moris quod bene verũ eſt, quo ad eorũ prohibitionẽ, ſed iſti peccatores cũ pro eis dant, vel exigunt pretium, magis conſiderant iſtos actus, vt ſunt voluptuoſi & vſui humano pro delectatione corporali ex eis capienda accommodi. ¶ Nec valet rurſus replica Nauarri, ſcilicet, q̃ illa malitia illi actui fornicationis eſt intrinſeca, & inſeparabilis, quia licet quo ad culpam, & à parte rei ita ſit, vt ipſe ait, tamen intellectu, & conſideratione, eſt ſeparabilis iſta ratio actus delectabilis, ſub qua datur pro fornicatione, & accipitur pretiũ. ¶ Neque enim (vt bene ait Corduba) fornicatio per hoc, q̃ eſt prohibita vt intrinſecè mala, amittit ſuã naturalẽ voluptatem ſub qua ratione pretiũ accipitur pro ea, & datur ſicut mulier coniugata ſi poſtquam ſatisfecit debito coniugali reddendo iam ſatis debitũ marito, ſi in caſu quo nõ teneretur reddere, quia nimius eſt in exigendo maritus pro concedendo marito rurſus voluptatem nouæ copulæ, vel iteratæ ſtatim copulæ exigeret à marito aliquid pro ſuo ornatu ſuperfluo licitè poſſet accipere illud, poſtea conuertẽdi in bonos vſus cum propoſito.

¶ Igitur ſit concluſio generalis contra Metinam in toto, & contra Nauarrum in parte nõ ſolũ meretrices publicitus proſtitutæ, ſed etiam maritatæ & puellæ, quæ ſemel aut bis, collabũtur poſſunt accipere pretiũ ſibi promiſſum. Imò poſt obtentum coitum tenebitur qui illis promiſit, ſoluere in foro conſcientiæ licet in foro exteriori ſolum publicitus meretrices proſtitutæ poſſint illud repetere non [illegible] aut puellæ, hæc Soti eſt loco citato, & Diui Thomæ, & Cordubæ, eſt Metinæ Salmanticenſis,[d] eſt communis: eſt tamen contra Nauarrum[e] dicentem cum Metina Complutenſi, peccare meretrices recipiendo mercedem tanquam

d *Metin.* [illegible] *l.* 170.

e *In ſum. lat c.* 17. *nu.* 38. 37. & 40. 41.

debitum operæ suæ fornicariæ. Et quia iam rationes quibus Nauarrus suam tutabatur contrariam opinionem infregimus eneruauimúsque, parum negotij suæ nobis facessunt rationes. Probamus autem & hanc nostram. Primò ratione D. Thomæ, quia licet hic causa per legem sit prohibita, sed non datio, aut acceptio. Secundo quia absurdũ est prorsus dicere, quod leges exteriores, prout ipse Nauarrus & omnes concedunt, & ita est, concedant meretrici publicè repetitionem illius pretij & in foro exteriori cogant, promissionem, id ei persoluere, si ita est, quod ipsa petendo, & recipiendo peccat mortaliter. Quia cum istæ leges non fundentur in falsa præsumptione, dum id iubent, viderentur compellere ad illicitum, & ad petitionem, & receptionem pretij mortale, si talis petitio, & receptio est mortalis. Et iam quia in genere delectabilis vt supra insinuauimus vendibilis est talis actus. ¶ Vnde superflua est illa cerimonia quam obseruandam ait esse Nauarrus, scilicet, quod talis mulier siue honesta, siue inhonesta non exigat illam mercedem sibi promissam tanquam pretium sibi debitum, sed solum blandis precibus, sibi gratuito donari illud promissum deprecetur. Item secundùm Sotum loco citato nomen meretricis, quia dicitur à mẽrdo insinuat loco mercedis debitę ad illã recipere & non loco donationis, & ita intelligunt ipsæ meretrices.

¶ Falsa insuper est illa imaginatio Nauarri dicentis, quòd licet istæ mulieres non possint exigere vt debitam mercedẽ sibi promissam, nihilominus sic acceptum non tenentur restituere, quia gratis inquit sibi confertur. Quia licet verum sit secundùm cõmunem opinionem, contra Metinam quod non tenẽtur illud restituere, sed idest, propter rationes prædictas quia sibi est debitum, & non quia gratis donatũ, quia re vera non gratis confertur id meretrici regulariter, sed pro actu illo non vt turpi, sed vt delectabili cui consentit ita Corduba.

CAPVT CVI.

¶ *De eo lem.*

SEd iam peregimus de datione ob turpem causam sic tenentem ex vtraq. parte tam dantis quam recipientis cuius causa solum est prohibita, vt de datione, & receptione ob operam meretritiam, superest nũc de cæteris dationibus aut receptionibus ob turpem causam disseramus, & a ne- tionib.

tioris procedamus. Porrò harũ quæ illicitæ sunt dationum triplex est differentia. Vno modo datio potest esse mala ex parte recipientis, vt si tu alicui pecuniam porrigas, ne peccatũ cõmittat. Secundo modo quando tã datio, quam receptio ex vtraque parte tam dantis, quam recipientis est contra iustitiam, vt si quid detur, aut recipiatur pro ferẽda iniusta sententia aut pro homicidio perpetrãdo, aut aliqua iniuria, vel damno inferẽdis. Tertio modo quãdo datio ex vtraque parte dantis, & recipientis est illicita non quia est actio, quæ emitur, iniuriosa, sed qa nõ est pretio extimabilis, qualis est datio Simoniaca. exordiamur igitur à primo membro.

¶ Quæritur ergo primò an datum alicui ne committat aliquod peccatum, possit repeti in iudicio, & an in conscientia ante repetitionem hac causa receptum sit danti restituẽdum. ¶ Pro expeditione quæstionis, sit prima concl. quando aliquis dat aliquid propter vitandum peccatum siue istud peccatũ, quod per dationẽ pretii intendit in alio vitare, cui pretium ideò confert sit contra iustitiam, vt quando aliqui aliquid confert ne furetur, aut occidat, siue nõ sit contra iustitiã vt enim alicui aliquid impendit ne fornicetur, ne sacrilegiũ carnis in ecclesia committat habet ius repetendi illud in foro exteriori & dabitur ei repetitio. Hæc conclusio est Nauar.[a] & in parte est contra Sot. dicentem[b] ꝙ si detur ob vitandum peccatum contra iustitiam datur repetitio, si autem daretur ob euitandum peccatum non contra iustitiam, vt si aliquis aliquid daret amico, ne amicus scortaretur, profecto inquit credo in hoc casu non daretur danti repetitio, quoniam lex pœnalis solum restringẽda est ad solum ipsius exemplum quod non profert nisi in vitiis habentibus iniuriam annexam. — Qõ. 1. · a Nau. c. 17 nu. 33. · b Sotus, li 4. q. 7.

¶ At profectò bona venia dixerim tãti doctoris ipse hoc non satis aduertit, quia Nauarrus[c] in hoc optimè Sotũ impugnat. Imò etiam expugnat multas citando leges vbi datur repetitio etiam in casibus, vbi aliquid datum est ob vitandũ peccatum, ꝙ nõ est in iniuriam tertii. Vide ibi citatas leges. Insuper & Cor.[d] probatione secũdæ dicti aduersarius in hoc Soto esse videtur dicens ꝙ facit expressè contra Sotũ quod habetur c. quam pio. 1. q. 2 ꝙ tenetur homo restituere, quod accepit ne fornicetur vt continenter viuat, sed certe huiusmodi textum perlegi, sed nihil facit contra Sotum. At benefaciunt contra Sotum, citationes iurium quas Nauarrus — c Nauar. vbi sup. c 17 nu. 33. · d Cord. in quest. lib. 1. q. 32 in 2.

citat dicens hanc moderationem Soti esse nouam, [illegible] iure fundatam, vbi Sotus ait, solùm in datis ob [illegible] iniuriosum vitandum, datur repetitio. Quia (inquit [illegible] rus) quod eadem ratio turpitudinis videtur militare [illegible] qui capit aliquid ob id quod tenetur facere legibus [illegible] virtutū. Sicut in eo qui accipit vt faciat aliquid, quod [illegible] tur facere lege iustitię. Turpitudo enim consistit [illegible] accipit mercedem pro eo quod sine mercede, tenet [illegible] re. Quæ ratio per æquè militat in omnibus quæ debito [illegible] li tenentur, quare Nauarrus optimè moderationem So[illegible] bitratur esse tenendam solum in his qui accipiunt vt [illegible] id, ad quod tenentur solo debito honestatis, & [illegible] est debitum liberalitatis, & gratitudinis, & [illegible] li. Itaque si aliquid alicui datum esset ab aliquo vt non [illegible] ingratus, & illiberalis erga amicum, non posset [illegible] liberalitatem exhibere non tenetur debito legali. [illegible] satis. ¶ Secunda conclusio, si alicui sit datum aliquid [illegible] tandum peccatum in ipso, ne committat peccatum [illegible] iustitiam, ne furetur, ne occidat vel ne committat [illegible] contra alias virtutes, scilicet contra continentiam, [illegible] cetur ante repetitionē in conscientia, nō tenetur illud [illegible] tuere. Hæc est Soti loco citato. est Nauarri vbi supra cap. [illegible] num. 33. vbi ait Nauarrus nu 34. qui accepit aliquid [illegible] lefaciat, non tenetur ad restituendum in foro conscientiæ donec qui dedit repetat illud, qa potest tenere illud ex [illegible] dam dantis consensu, quia lex non prohibet translationem dñij rei datæ ne malefi[illegible]ium fiat: sed tantum concedit conditionem, quæ est actio personalis, quales sunt omnes [illegible] ctiones, vt notatur in rubrica de cōdictione indebiti P[illegible] eā etiam Sotus quia licet ille qui accepit gratis à malefic[illegible] tenebatur abstinere, quia in gratiam ei aliquid dan[illegible] nuit à maleficio, quod alioquin erat facturus. potest [illegible] turæ pro sua illa voluntate, cui renunciauit, pretium [illegible] re. Nec enim lex huiusmodi translationē pretij impedit. [illegible] solùm in odium huius facti, repetitionem concessit.

¶ Sed in hac conclusione habemus nobis repugnantem Cordubam in suo quæstionario [c] vbi cum suo [illegible] Merina Complutensi sic distinguit. Quia is qui aliquid [illegible] cepit, ne aliqua mala faciat: si ob gratiam dantis fecit [illegible] quia om. sit fornicari cum Berta, vt tibi morē geret, qui [illegible] solus cū Berta vis consuetudinē habēdo, ei commiscet [illegible] aliqu[illegible]

c Cordu. in suo quæstionario. 32. secundo dicto vsque ad quarti dictū inclusiue.

aliquid pecuniæ ei cõtulisti, licet turpe lucrũ sit, tamen quia tibi delectabile fuit quod ille omisit fornicari: quia istud veniale est, non est necessariò restituendum. Secus est inquit si alius propter Deum, aut propter suam vtilitatem principaliter, à fornicando cum Berta abstineret, quia tunc esset restituendum, quia omnia ista siue sint de præcepto, siue de consilio, gratis & non pro pretio principaliter sunt faciẽda. Hoc etiam dictat Metin.[f] quamuis Sotus[g] & Nauarrus[h] teneãt oppositum, sed minus probabiliter hæc Corduba. f Met. de restit. q. 26. & q. 27.

¶ Sed profectò licèt ibi cum suo Metina non inapparenter in hac re locutus sit, & distinxerit, sed nihilominus sententiam Nauarri, & Soti supra positam moraliter, & vt regulariter contingit, censeo esse veram. Quia regulariter loquendo, qui tantum intuitu pretii sibi dati, & nõ alias paratus est abstinere à maleficio, quod perficere conabatur: non tam motus principaliter propter Deum, aut propter salutẽ animæ suæ omittit, quam propter gratiam alterius, vt morẽ gerat danti sibi pecuniam ob pecuniam, quare regulariter in istis perditis hominibus illa distinctio Cordubæ si faciãt principaliter propter Deum, vel non habet locum. Secundò dico quod nihil valet eorum consequentia, ego teneor hoc facere principaliter, & facio principaliter hoc propter Deũ, & vtilitatem animæ meæ, ergo non possunt accipere mihi datum pro eo, & retinere, sicut medicus dum medicatur indigenti medicina, potest si est in gratia mereri apud Deum, quia potest facere principaliter propter Deum, & salutem suæ animæ & tamen simul cum hoc pôtest sibi accipere datam mercedem. g Sotus de Iusti. tia & iu. lib. 4. q. 7. art. 1. h Nauar. Sum. Lat. c. 17. n. 3.

¶ Quod si Corduba replicet, quod non est eadem ratio, quia medicus non tenetur gratis medicari, sed iste gratis tenetur à maleficio abstinere. Respondetur, quod quãdo fit in gratiam alterius illa omissio peccati, secundũ Cord. sic accẽptum non est restituendum, sed etiam si sic accipiens faciat abstinentiam à peccato propter salutem animæ suæ, & propter Deum principaliter, cum hoc stat, quod faciat abstinẽtiam à peccato propter gratiam dantis, vt illi morem gerat, ergo poterit sic acceptum retinere. Sicut canonicus qui assistit horis diuinis principaliter facit propter Deum, & salutẽ animæ suæ, tamen hoc non obstat, vt si non pro horis, tamẽ pro obligatione frequentandi quotannis chorum, & pro libertate qua se priuauit assistendo horis, possit pretium acci-

pere, ergo sic similiter quia ille se priuauit libertate, [illegible] la, committẽdi illud peccatum, & hoc in gratiam ei [illegible] dantis. Et quia ratio Soti, & Nauar. palmaria est, scilicet, [illegible] non sit restituendum, quia ex consensu dãtis retinet & [illegible] lex non impedit translationem dominij sic accepti sed tantum concedit repetitionem in foro exteriori, ideò ante repetitionem sic acceptum non est restituendum.

¶ Accedit & suo ordine quæstio altera de secundo [illegible] trimembris distinctionis iam positæ, scilicet, quando [illegible] tio quam receptio ex vtraque parte tam dantis, quam recipientis, est contra iustitiam, quæritur ergo an si aliquis [illegible] qui tradat pretium seu pecuniam pro perpetrando [illegible] contra iustitiam. v.g si aliquis largitus est iudici numos ad corrumpendum ipsum, vt ferat sententiam iniustam, aut [illegible] testi, vt homicidium patraret, aut simile damnum contra iustitiam molitetur teneatur restituere, igitur, ne quid [illegible] dicamus per suas conclusiones respondendum nobis est.

¶ Sit igitur prima cõclusio vniuersaliter loquendo, [illegible] do aliquis accipit aliquid pro committendo peccatum contra iustitiam Nempe pro alterius inimico occidendo [illegible] comburendo domum alterius, pro incutiendo alteri ala[illegible], & pro similibus iniuriosis dãnis perficiendis, secũdùm probabiliorem opinionem, & communem non potest [illegible] recipere, neque in consciẽtia retinere, sed tenetur illud [illegible] restituere, etiam ante repetitionem & condemnationem [illegible] in iudicio latam. Ista est Soti[i] est Cordubæ[k] est Metinæ Salmanticensis,[l] est Mercati in suis contractibus, est [illegible] sephi Minoritæ, est Adriani, est tamen contra Nauarrum[m] est contra Syluestrum[n] & contra D. Antoninũ[o] est contra Angelum.[p] Hæc cõclusio optimis innititur rationibus prima Cordubæ, quia ad eandẽ virtutem iustitię pertinet opera iustitiæ pręcipere, & opera opposita iustitię prohibere. Nam sicut ad iustitiam pertinet ius suum vnicuiq; reddere ita ad eam pertinet ne inferatur damnum, vel iniustitia alicui prohibere. ¶ Vnde iudex iniquam ferẽs sententiã corruptus pro munere, licet non faciat aliquid debitum, secundum iustitiam id fieri præcipientem, facit tamen contra iustitiam id fieri prohibentem, vnde sicut tenetur facere iustitiam gratis, ita quoque vitare iniustitiam gratis: sicut qui debitor est ex iustitia 10 talentorum, sicut eadem iustitia tenetur illa talenta restituere gratis, nihil acipiendo à duo pro restitutione

Qō. 2.

i *Sotus de Iustit. & iur. lib. 4. q. 7.*

k *Card. in suo quæstionario. q. 32. vbi agitur de opinione. 3. lib. 1. fol. 257.*

l *Metin. Sal. Instr. fol. 169. 4. cap. de restit.*

m *Naua sum. lat. c. 17 n. 30.*

n *Syluest. verb. restitutio. 2. §. 3. & ver. Eleemosyna. § 4.*

o *Anton. par. [illegible] c. 5 in princi.*

p *A[illegible]el. verb. rest. versi. turpe.*

tione illi debita, ita gratis tenetur abstinere ab iniustitiæ ea retinendi. ¶ Sed Nauarrus rectè soluisse hanc rationem se autumat sic dum soluit argumẽtũ Adriani, quia inquit, ꝙ non valet ista consequentia, iudex accipiẽs aliquid, vt rectè iudicet, tenetur illud restituere, ergo multò magis tenebitur restituere idemmet iudex quod accepit, vt malè iudicet, seu quod accepit aliquis, vt iniurietur, quia hoc lõgè peius est, quia solutio est in prõptu, inquit Nauarrus, quia primus dãs non peccat, & dat quasi coactus, timẽs quod alias iudex sibi non seruabit iustitiam, intendens, vt iudex sibi eã seruet, sed secundus peccat dando, quia dat vt corrumpat iudicem inducendo eum muneribus, ad ferendam iniquam sententiã sine timore patiendi iniustitiam, ideò in hoc casu secundo non est sic acceptũ, restituendum ei.

¶ At hæc solutio Nauarri non est tam solida, vt ipse putat, quia Sotus, contra Cordubam tamen expressè tenet legem quæ prohibuit has largitiones cohibuisse litigantibus per munera redimere suas vexationes. Hoc enim palliamento multę fierent corruptiones, quæ litibus afferũt perniciem maximam. Dum vnaquæque pars contenderet alteram superare, faciẽdo sibi propitiũ iudicẽ, muneribus, quia interdum vnaquæque putat se bonam tueri iustitiam.

¶ Secundò probatur conclus. ex celebri sententia D. Aug. in epistola 54. ad Macedonium iustiùs dicitur inquit ibi aduocato redde, quod accepisti quando contra veritatem extitisti, iniquitati affuisti, iudicẽ fefellisti, de falsitate vicisti, nisi fortè restituendum est alienum quod per furtum clanculum aufertur, & non est restituendum alienum, quod in ipso foro vbi peccata puniuntur, legibus circumuentis obtinetur. Ecce quid clarius sit sententia D. Aug quicquam valet. At valere plurimum debet apud quoslibet.

¶ Tertiò probatur nostra conclusio quia habetur clarè cap. non sanè. 14. q. 4. vbi sic habetur. Vbi autem iudicia, & testimonia quæ neque iusta, nec vera vẽdenda sunt iniqua & falsa venduntur, multò sceleratius vtique pecunia sumitur, quam scelerate, quamuis à volentibus datur. Vbi patet intentum ꝙ tales non de obligatur à restitutione, etiamsi leges ciuiles dantibus denegent actionem & repetitionem, vt ibidem ait D. Augustinus.

¶ Quartò probatur etiã qui lex illa. ff. de verborũ obligationibus, hoc dictat dicens, generaliter nouimus turpes

stipulationes nullius esse momēti,& loquitur lex ista, vt lex proxima statim declarat,quādo vtrumque iniusta est stipulatio,veluti si quis homicidiū,& sacrilegiū facturū se promittat , quorum vtrúmque est contra iustitiam vt fit sancitum ab ecclesia.¶ Sed & l.iuris gētium. §. si ob maleficium. ff.de pactis habetur,quod titulus quo aliquid ob maleficiū datur est ipso iure nullus.

¶ Et quamuis loca istarum legū plurimū vrgere Nauarrus fateatur.tamen vim istarum legū eludere conatur dicens,quod licét conuentio,vel pactū ob maleficium non tenet : sub illa forma quā partes prætendunt,valet tamen vt donatio quædam virtualis,vel vt quidā actus habendi pro derelicto , vel donato adhoc,vt necessariò restituēdū nō sit At profecto, vt recte ait Corduba in loco citato,quando lex irritat , vel annullat aliquē contractū , vel pactū, ratione talis contractus, vel pacti obtentum non potest retineri,& restituendum est,vt cōstat,quia tūc deficit iustus titulus,nec satis tranquillat conscientias sic accipientiū munera pro corrumpenda iustitia,recurre ad presumptas donationes,vel ad hoc,quod ita illud dominus habeat pro derelicto , quia donatio gratis datur,sed illud datū pro iniustitia cōmittenda, non fuit (vt patet)gratis datū Et quia non habetur pro derelicto ꝗ dominus mallet sibi restitui,vel quod lex ait pauperibus adiudicandū.Quia sicut dans pretiū pro spirituali , mallet illud spirituale sibi dari gratis vt dominus dicit,gratis accepistis, gratis date , ita iste qui dat aliquid pro iniustitia ab altero cōmittēda,mallet alius gratis in sui gratiā id iniuste ageret, quia huiusmodi iniusta opera vendēda nō sunt,sicut neque spiritualia,sed quia aliter nō faciet,pretio eū ad id inducit, aliquo tamen modo nolens,& inuitus,& rationabiliter aliqualiter,quia pro re pro qua pretiū per legem alias prohibitū est dari,nollet dare.¶ Cùm ergo ius alias annullet actionem,videtur tales accipientes donatio præsumpta,vel ratio derelicti ab restitutione non excuset.

¶ Itē vltimò probatur,quia videtur ꝙ eadē iura quæ annullant acceptionē istam,annullant & retentionē ¶ Et quia cōtra ius naturę esse videtur inde aliquis accipiat mercedem, & ex eadē actione , vnde oritur obligatio restituēdi damnum alteri illatum.Sicut monstruosum videretur , ꝙ ex eodem fonte simul,& semel emanarent contraria,scilicet dulce & amarū licet dulce,& amarū postea per varias vias dispensentur

centur

tenetur. Ita q ex eadem actione qua tenetur quis de damno vni, reportet mercedem ab alio, absurdũ videtur dicere. Et quia sicut alienum q debetur alteri non videtur esse vendibile, sic percussio iniuriosa illata alteri quæ alteri fuit damnosa non videtur esse vendibilis: nam & Iudas & Pharisæi scrupulo agitati licet in minori culpa, & hi in maiori, pretium sanguinis Christi retinere non passi sunt.

¶ At licèt hæc conclusio probabilior sit, ac proinde iuxtà eam sit consulendum. Si tamen aliquis pœnitens (dum non sit iudex in Hispania) velit opinionẽ Nauarri, & Syluestri, Angeli & Diui Antonini, sequi, & ea se tueri non est neganda ei absolutio præsertim si adeò indigens sit, ita, vt non tam facile sit ei restituere, vel quando qui pro committenda iniustitia ei dedit, & iam iniustitia commissa est, extra iudicium, vel in iudicio, non repetit, quia hæc opinio Nauarri probabilitate non caret. Et quia tunc in retentione videtur qui dedit consentire.

¶ At de his quæ accipiuntur pro his quæ ex iustitia quis facere tenetur, restat discernendum, circa quam quæstionẽ duæ sunt cõclusiones. Quarum prima sit pretium quod recipitur pro eo, quo quis gratis facere tenetur, vel ex iustitia restituendum est, ideoque neque iudex pro iustitia, neque testis pro vero testimonio, neque illi officiales, qui sunt stipẽdiati sufficiẽter possunt amplius exigere pro eo ad quod ratione stipendij obligati sunt. Hæc est Cordubæ[q] Metinæ[r] Nauarri[s]. Et quia in hac conclusione, secundum Cord. omnes doctores concordant in eius probatione non est valdè immorandum.

¶ Sed addit ibi Corduba, quod etiam tenetur restituere quis quod pro omittendo, quod ex iustitia, vel officio tenebatur facere accepit. Quia alias iniusta concussio esset, & fateor verum assereret loquendo de iudicibus, & officialibus quibus ex officio & iustitia, quia ideo accipiunt stipendium, tueri iustitiam incumbit. ¶ Cæterùm hoc non est contra nostram sententiam supra diffinitam, vbi authores sequendo Nauarrum & Sotum contra Cordubam diximus. Quod pro vitando peccatum contra iustitiam etiam acceptum est, quando in gratiam dantis, tale peccatum accipiens munera vitauit, & omisit, non est restituendum ante repetitionem, licet pro eo leges actionem concedant. Quod limitandum nunc esse nobis videtur quando priuata persona

q Cord. in suo quæst. q.32. in 4. opinio.

r Met. in sua instr. fo.169.

s Nauar. c.17. nu. 34.

cui ex officio tueri iustitiam non incumbebat, id datum accepit: secus si ministri iustitiæ quibus tueri iustitiam, & esse executores, incumbit pro vitando peccatum contra iustitiam, scilicet, pro executione iniusta non faciẽda, vel pro sententia iniusta non ferenda acceperunt quid datiũ. Quia id in conscientia ante repetitionem restituere tenentur. Et sic fortè, inter Nauarrum, & Sotum ex vna parte, & Couarrubiam ex alia, per hanc limitationem, & distinctionem concordiã componimus, & huius distinctionis, & differentiæ possem, satis congruam rationem reddere nisi breuitati studens ad alia properarem.

¶ Vnde opinio illa Nauarri pari ratione nõ omnino mihi placet, vbi summa Lati c. 5. n 34. ait quòd custodes [illegible] noctu, & custodes etiam syluarum, siue exportandarũ mercium extra regna, prouincias, vel ciuitates, sicut non accusando ꝓpter pretiũ acceptũ, nõ tenẽtur restituere pœnas, quas accusati incurrissent, ita etiã neq; quod receperunt, [illegible] tacent, vel denunciarent, tenentur restituere, sed tantũ tributa in quibus defraudatus est rex. Quæ quidẽ opinio [illegible] vera sit in primo, & vltimo a se asserto: scilicet, quod ante condẽnationem nõ tenentur custodes restituere tales pœnas, & quod tenẽtur restituere defraudata tributa, quæ [illegible] sunt, sed quod nõ teneãtur custodes restituere quod [illegible] accusando, & pro non denunciando acceperunt, falsum esse videtur. Quia contra cõmunem opinionẽ esse videtur, quam pro patrando peccatũ contra iustitia acceptũ, restituendum esse abundè probauimus contra D. Antoninũ, Syl. Angelum, & Nauarrũ. At quod isti custodes accepere pretium [illegible] nõ accusando, & dissimulando, pro peccato [illegible] acceperunt, vt patet: quia tacere, & nõ denũciare [illegible] est contra iustitiã. Quia ex iustitia, & officio de[illegible] tenebantur, quia ad id stipendiati, & præfecti [illegible] conscientia ante repetitionem est sic ab ipsis [illegible] stituendum.

¶ Sed quia oppositam opinionem Nauarri, D. Antonini, Syl. & Angeli, tunc propter authoritatem [illegible] rum, eorũmque rationes, non omnino [illegible] dam, sed confessi communem esse probabiliorem [illegible] cunq; probabilẽ admisimus: [illegible] potẽti ad restituẽdũ, & restituere renuẽti nõ est [illegible] solutio quãdiu ab ipso in iudicio, vel extra nõ repetitur [illegible] accep-

acceptum, quia sequitur opinionem probabilem.

¶ Nunc iam denique de membro tertio quando datio, & receptio ex vtraque parte est illicita, non quia actio quæ emitur sit iniuriosa, sed quia non est extimabilis pretio qualis est datio Simoniaca ponitur conclusio ab omnibus receptissima hæc quod acceptum, vt pretium pro re spirituali, statim in conscientia ante condemnationem est restituendum, & ratio huius conclusionis fundamentalis est duplex, tum quia res spiritualis inextimabilis pretio est, tum quia iussa est dari gratis iuxta illud mandatum domini, gratis accepistis, gratis date, & quia cap. de hoc de Simonia sancitum est, quod acceptum per Simoniam non potest retineri, quia ex vtraque parte turpitudo est, extrauaganti secunda de Simonia.

¶ Sed quid quando turpitudo se tenet tantum ex parte accipientis, vt in accipiente vsuras. Respõdetur perspicuum esse sic acceptum statim in conscientia ante repetitionem danti fore restituendum. Qõ. 2.

¶ Sed adhuc ambigere quis possit an sicut promittere vsuras, aliter nisi sub illis volenti mutuare non est illicitum an etiam pecunia, licet redimere suam vexationem quam quis patitur à Iudice. In hac verò quæstione sibi inuicem aduersantur Corduba, & Sotus locis citatis, ait enim Sotus, quod lex quæ vetuit huiusmodi largitiones, vetuit per illas atque redimere suam vexationem, vt caueantur palliare corruptiones iustitię, quia nullus est bonus iudex in propria causa, sed Corduba obiicit doctores communiter tenentes, quòd benè stat non turpiter dare & turpiter accipere, vt contingit in hoc casu, sed ego (si sententiæ librandæ sunt rationibus) dico sententiam Soti videri veriorem maximè in Hispania vbi in vsu receptũ est huiusmodi redemptores vexationis, vt ipsi aiunt, puniri cum deprehenduntur iudici dedisse munera, ni simul, ac dederint munera, superioribus iudicibus id est regis consulibus denunciarint, quia non præsumitur iudex malus, & quia remedium suppetit per recusationem, vel appellationem, & quia alias si hoc liceret aperiretur via iustitiæ corrumpendæ. Qõ. 3.

CAPVT CVII.

¶ *De re turpiter accepta.*

AT postquam de restitutione in datis ob turpem causam, quando sit facienda expeditum reliquimus, cui

sit facienda oportet illucidemus per conclusiones ... rum prima sit. Quando est aliquid datum ob turpe ... si causa turpis non est subsequuta, tunc ipsi danti ... sic datum restituendum est ante condemnationis sententiam. hæc est Cordubæ lib. 1. q. 32. in suo quæstionario ... litur in hoc, quod ait, quòd si per legem ipso facto applicatum est fisco, quòd fisco applicandum vel restituendum ... in conscientia, quia id non habet verum, nisi post sententiam declaratoriam iudicis Supradicta conclusio est Metinæ Complutensis [a] est Metinæ [b] cui applaudit Navarrus [c] est tamen contra Couarruuiam, & probatur, quia nemo ... est re sua, nisi per iudicis sententiam, ergo licet ... Cordubam huic negetur actio in iudicio, quia turpiter ... dit, tamen in conscientia potest recipere, & eam retinere, & patet ratione Metinæ, quia non donauit, nisi ob illam causam principaliter, ergo causa illa non subsistente non abdicauit a se rem ita donatam, ergo est sibi debita, & in conscientia illi reddenda est, & quia licèt dignus sit talis, ... sua priuetur, non tamen ideo est priuatus, quo vsque per iudicem condemnetur secundum glossam cap. si aterruitas ... quæst. 2.

¶ Secunda conclusio si datum est ob causam turpẽ si causa sit iam subsequuta, in casu, quo vt prædiximus restitutio facienda est, vt in dato pro corruptione iustitiæ, pro inferendo damno, committendo homicidio, pro vẽditione rei spiritualis iam subsecuta, & traditione rei spiritualis facta, ... do in iure naturali restitutio facienda est ei, qui dedit, ... uendo isti qui restituit danti, ne si delictum postea venerit in notitiam fisci, vel ecclesiæ iterum condemnetur denuo. Hoc dicimus ante condemnationem, nam post condemnationem, restituendum est his quibus per sententiam condemnatoriam fuerit applicatum, siue fuerit applicatum pauperibus, siue causis piis, siue personæ iniuriam passæ. Hæc conclusio est Metinæ, [d] & Soti [e] qua conclusione reducimus ad cõcordiam Adrianum de restitutione, quæstione 19. dicentem, quod non est restituendum tunc in casu isto ... neque pauperibus, sed alternatiue, vel dantibus, vel pauperibus quibus maluerit dare restituens sic dans satisfacit. & Cordub. & Met. tenentes oppositum. l. quod ... restituendum est dantibus.

¶ Porrò: vt probabiliùs sibi videtur dicit ibi Cord. ...

a Met. in li. de rest. q. 2. & 3. in causa 10.

b Met. in sum. instr. fol. 169.

c Nauar. sum. lat. ca. 17. nu. 30. & 31.

d Met. instr. fol. 168. col. 1.

e Sotus de iust. li. 4. q. 7.

cessariò pauperibus esset erogandum in cuius gratiam citat D Th 2 2.q.62 & Palu.in 4.& Couar.sed quia D Th.potest interpretari,vt illum alij Thomistæ interpretantur sic, quod secundum D. Tho. necessariò restituendum est pauperibus. s. post condemnationem iudicis factam in qua illis pecunia est applicanda, & non antea: ideò non cogimur hanc Cordubæ sententiam sequi,quia licet ratio eius vrgeat sed non euincit, vbi ibi ait sic quod si adimpleta est iam causa turpis, pro qua res data est iam qui turpiter dedit nullum ius habet in ea,ex quo liberè dedit,& ita non debetur illi magis quam alteri qui non dedit,quia primò respondemus,q. hæc nostra sententia est D Aug. vbi supra,vbi ait expressè, quod aduocatus debet reddere clientulo, quod ab ipso accepit pro iniusto patrocinio,quia ibi Aug. loquitur de causa iam subsequuta etiam,nam ait quando iniquitati affuisti iudicem fefellisti,contra veritatem stetisti, redde quod accepisti. Ecce loquitur de causa iam completa, neque pars, quæ dedit ad fallendum iudicem potuit se excusare. Quare Cordub. non satis apparenter gloss. D. August. ne videatur suæ sententiæ contraire, nec valet ratio eius,quod iam ex quo libere dedit nō est sibi magis debita res quam alteri: primò, quia vt rectè ait Syluester non debent dominia manere incerta,illa igitur pecunia data aliquem habet dominum,& non recipientem, quia in odium delicti lex fecit eum inhabilem ergo postquam non translata est ipso facto ante sententiam in alium dominum,ipsemet qui dedit mansit dominus, vel certè habet maius ius ad illud datum quam quilibet alius, igitur ei res sic data est reddenda qua nequiuit spoliari ante iudicis sententiam, cum lex pœnalis sit respectu illius neque tam liberè dedit eam,quin maluerit, quòd alius ea non accepta, rem pretio fieri prohibitam, pretio non faceret, sed aliter, scilicet gratis.

¶ Sed quia non coniurauimus in verba alicuius doctoris præter D.Tho.cuius doctrinam sic vereor, vt prius à me, quā ab ipsa recessero, dico quod si quis in materia de Simonia Simoniacè pecuniam acceptam,vēditione iam impleta, vel in datione pro iniustitia cōmittenda iam impleta causa,ante iudicis condemnationem,sic acceptum pauperibus,& nō domino danti restituisset non esset culpandus post factum, nam secutus est opinionem probabilem,quę videtur D.Th. in loco supra citato vbi in gratiam suæ opinionis citauit eū

Corduba,

Cordoba, quia dans, quia voluntariè dedit fortè [illegible] naturali misit dominiũ, & illa res data mansit, sicut [illegible] bona incerta, quia per eorũ possessorē possunt in p[illegible] [illegible]sas, vel in pauperes expendi: ita videtur colligi ex doctrina doctorũ in materia, de Simonia & ex fundamẽtis præclarè à fratre Ioanne de la Peña, olim cathedratico Salmaticensi.

¶ Prȩterea falsum est quod Syluest. ait, q quia in pari causa turpitudinis melior est conditio possidentis, ideò illa pecuniam acceptam pro occisione hominis homicida potest retinere, quia ista maxima in pari causa turpitudinis melior est conditio possidentis, intelligitur, secundum Cordubã in foro exteriori, vbi titulus possessionis est fauorabilis, vbi nõ cogitur possidens restituere danti, sed in conscientia nõ potest eam retinere, sed ante sententiam dabit eam danti, post condemnationem autem cui iudex applicauerit, & sic intelligitur, l. in pari delicto. ff. de cond. ob turpem causam.

Qõ.1. ¶ Ne quid intermittamus ad hanc materiam pertinẽs, quæstionem faciamus satis an maritata teneatur pretium sui corporis viro suo reddere. Respondet Sot. lib. 4. potest maritata etiam marito, & filia clam patre pretiũ istud vertere in suos vsus, nisi amplam suppellectilem illa via acquisiuisset, quæ idcirco in vsum mariti venire deberet, quia vt iam dictum est huiusmodi mulieres ad pretium sic acceptum restituendũ non tenentur, nisi ab eo receperint qui nõ erat sui iuris, vt posset amplam pecuniam in tales vsus inhonestos expendere. Etenim si res est modica, pro qualitate personæ, etiã si à filio familias recipiat, fœmina retinere potest, [illegible] præsumitur pater scire, ratasque habere huiusmodi expensas.

Qõ.2. ¶ An verò viceuersa, qui puellã vitiauit teneatur in conscientia in totã dotem, respondetur, quod si ipsa vltro consensit sine importunitate notabili solicitationis, & precum molestarum, non tenetur de rigore iustitiæ ad aliud, nisi ad id quod ei pollicitus est, nã scienti & volenti non fit iniuria: tamen si æquitas honestatis sit, vt si ob illam causam nuptui tradi non potest aliquid ei elargiatur. Neque verò si sit sub cura parentum tenetur illam dotare, vt ait Sotus, sed iam in isto casu diximus cum Nauar. quod tenetur patri eius, in tantum, aliquid resarcire in quo magis eget ad suam filiam in matrimonio locandam eo, quod noscitur fuisse corrupta & aliquid pro paterna iniuria satisfacere patremque placare etiam si inuitam non rapuerit.

¶ S[illegible]

¶ Sed quid si quis huiusmodi mulierib. amatricib. aliquid superfluum polliceatur, an teneatur illud eis exsoluere, respondetur, quod tenetur in conscientia, quia ius naturale hoc docet, vt promissa seruentur, nisi tantus esset excessus, quod promissum implere tantum prodigalitatis vitium contineret, nam tunc esset malè promissum, in quo rescindenda est fides, etiam si iuramento esset promissum: nam iuramẽtum de re illicita non obligat. Q. 3.

¶ Neque simile est de eo qui iuramento pollicitus est latroni aliquid ad redimendam vitam, quoniam illud licitè potuit iurare. Consultius est tamen in huiusmodi euentibus relaxationem iuramenti procurare, ita Sotus eleganter, prout omnia differit, at de inuentorum restitutione, atque etiam de incertorum compositione, virtute diplomatis, quæ hic ab aliquibus doctoribus disputari sunt solita malui ad materiam, de restitutione incertorum reseruare.

CAPVT CVIII.

¶ *Quo ordine restitutio sit facienda*

PRAETEREA iam quæstio illa, vbi restitutio facienda sit suo ordine hic discutienda occurrit. Igitur primò pro comperto habendum est, quòd restitutio ex contractu, vel quasi contractu debita, fieri debet in loco expressè, vel tacitè solutioni destinato, aut vbi petit, hac lege vt extra locum præstitutum solutio, nec creditori, neque debitori dãno sit [a] & si locus præstitutus non fuit, restituendum est, vbi coram iudice competenti petetur. a l. 1. ff. de eo quod certo loco.

¶ Insuper vbi res restituenda venit eo solùm quod est aliena, restituenda est vbi sita est, cum qui bona fide, & sine culpa sua possidet nihil perdere debeat [b] at quando restitutio debetur ex delicto, vel quasi delicto, quia per iniuriam aliquid acceptum fuit, tunc creditor seruãdus est indemnis, ita vt talis creditor damnificatus nulla impẽsa, vel alio onere grauetur, quam si damnum datum non fuisset. & cu. delicti de foro competenti. b cap. 2. de const. & l. si possess. ff. de petit. hære.

¶ Explicationis maiora causa solet hic distingui, quia aut id quod restituendum est per contractum licitum in ius debitoris venit, si creditor ante tempus solutionis à loco solutionis recessit, tunc nullas iste debitor tenetur facere expensas ad restituendum, quia non plus debet quã acceperit, ita Sotus [c] quare in suo casu debitor iste si sine expensis restituendum transmittere nequit, vel custodire debet, vel apud iudicem deponere, nam in pios vsus non licet in hoc casu c Sotus 4. lib. de iust. q. 7.

expen-

expendere, nisi longo tempore expectet, & tunc si fieri potest commode per epistolam est sibi significandum, prius ait frater Iosephus quando difficilis est missio. Si autem quod restituendum est per furtum, vel iniuriam fuit ablatum & debitor ante solutionem a loco iniustè acceptionis est peregré profectus sine dubio, quia in mala fide est, suis sumptibus restituendum mittere debet, quia tunc creditor indemnis seruandus est.

¶ At quod difficilius vrget est in casu isto, quo vsurpator iniustus alieni ratione iniustæ acceptionis, aut malæ fidei tenetur debitum domino absenti mittere suis expensis, cum quantis expensis tenetur mittere. Respondet Caiet. in hoc casu, quod cum suis expēsis etiam in quadtuplo, magis quam res restituenda valeat, domino transmittenda res est, quando minoribus expensis transmitti non potest. At Scotus teste fratre Iosepho, ait non esse maiorem sumptum faciendum in mittendo, quam valor rei mittendæ valeat, sed expectandam esse ait tunc domini præsentiam, sed dico opinio Scoti hæc est mitior, sed Caietani opinio est tutior, & qui tenuerit medium inter ambas non errabit, si satis memini Victoria in suis scriptis cum dupla expensa, quàm res mittenda valeat mittere non obligauit.

¶ At quid si dominus à loco vbi iam sibi sua res ablata est discessit. Respondet Metina, quia dominus in isto casu seruandus est indemnis, hinc est, quod occupator iniustus suis expensis rem illi restituendam, illi mittere debet, nisi tempore acceptionis suis sumptibus illam secum dominus deferre debebat, quia tunc non tenetur iniustè accipiens suis sumptibus transmittere, si tamen dominus suis sumptibus rem secum delaturus erat, sed non tantis, sed minoribus tunc iste restituturus, tantū illud sumptus, quo magis nunc mittenda est transmittendo, & de propriis supplendo persoluat.

Qō. 2. ¶ At verò quid si possessor bonæ fidei, vt qui ratione mutui, aut commodati, aut emptionis aliquid debet, dum non fuit in mora soluendi, quia nondum aduenerat tempus solutionis, migrauit à loco, vbi à creditore pecuniam accepit, an teneatur suis expensis ad dominum mittere, & quidem licet aliqui dicant, quod in hoc casu, quando debitor non bona fide, fraude secl[illegible] ante tempus solutionis à loco solutionis, se absentauit, solutionem suis expensis procurare

nt[illegible]

mittere nõ tenetur, attamen Sotus[d] & Iosephus in suis floribus, quorũ sententia tenẽda est, quia iuridica est dicunt, ꝙ tunc talis bonæ fidei debitor qui ante solutionem peregere profectus est, quia in mala fide ex tũc incipit esse, suis sumptibus tenetur restitutionẽ debiti mittere ad solutionis locum, quia suum creditorẽ tenetur seruare indemnem, quia absque culpa sua, suo caret iure. Idem tenet frater Iosephus: quia regula iudicialis est, vt quicunque debet aliquid ex aliquo contractu, in certo loco de facto, in eodem loco soluere teneatur, nisi alius locus solutioni sit designatus.

d *Sotus de iust. & iure. lib. 4. q. 7.*

¶ Si verò in casu acceptionis bonæ fidei ante tempus solutionis creditor abiit, iam vt diximus debitor suis expensis mittere debitum non tenetur, quia in foro iudiciali, ita iudicabitur. Hinc in casu isto creditor ante tempus solutionis discedens, si non mittat nuntiũ in tempore præfixo solutioni, debitor nec mittere solutionẽ, neque damnum ex nõ solutione sequutum, restituere tenebitur, immò sicut dictũ est ex Syl. verbo, mora, creditor quando sciens & potens post moram, debitum non repetit, tunc debitor non censetur esse in mora, quia creditòr sciens, & volens, & potens repetere, non repetendo videtur consentire dilationi.

¶ Hinc debitor bonæ fidei, si credit, quòd creditor qui se ante tempus solutionis absentauit, expensas missionis non soluet, nec ex iustitia, neque ex charitate admittendum illi prædictum debitum est obnoxius. At si probabiliter credit, quòd creditor tales expensas soluet, si tunc mitiẽdo debitũ minores expensæ fient, quam si creditor mittat nũtium pro eo, tunc ex charitate, ad mittendum illud tenebitur. Qõ. 3.

¶ Sed quid de debitore qui iniustus occupator debiti non fuit, tamen in mora fuit soluendi, respondetur quòd idem omnino iudicium est de illo, sicut de malo possessore, & iniusto occupatore.

¶ At quid si res missa domino debita casu fortuito pereat vel malitia portitoris, erit ne debitor à restitutione liber, respondetur quod si bonæ fidei possessor, idest depositarius, rẽ eandem numero quam deposito accepit cum nuntio communi opinione iudicato fideli, mittat creditori, si casu fortuito, vel malitia portitoris pereat, à restitutione depositarius liber manet, idẽ de locatario, quia negligẽtia hic, & dolus abest quibus deficiẽtib. res locata, vel depositata, vel cõmodata in damnum proprij domini perit. Sed si debitor Qõ. 4.

etiam si sit bonæ fidei non eandem rem numero, sed æquivalentem transmittit quocunque modo pereat, tali debitori perit, quia ipse, & non creditor, dominus illius erat, siue pecunia sit, siue quicquam aliud At si talis debitor malæ fidei possessor erat, quomodocunque siue missa, vel nō missa pereat in suum detrimentum peribit, fuit enim in mora restituendi. At si creditor nuntiū miserit ad debitum sibi portandum, postquam debitum semel est nuntio traditū, qualecunque illud sit debitum, creditori peribit, est perspicua cō-
e c. signif. de pigno. clusio, quam & probat Panorm.[e] sed quid si locans equum destinauit nuntium cui esset dandus à conductore, vt reduceret ad dominum, qui tamen famulus cum eo aufugit cui talis equus peribit an domino an conductori postea in materia de locatione sumus dicturi.

Qō. 3. f Thom. 2.2.q. 62. ar. 5. ¶ At quid si in mittendo debitum, expensæ summā debiti excedunt quid agendū? & quidem D.Tho.[f] facile se expedit in hac quæstione dicens, q̄ si est absens dominus, mittenda est sibi sua res, si cōmodè potest mitti, alioquin seruanda est pro tempore, sed tamen ait Scotus in hoc casu talem rē debitam hæredibus esse dandam, aut pauperibus, desint hæredes, idem Ricardus, idem Syluester, sed Caietanus, vt diximus ait quando ratione iniustæ acceptionis, quia iniustè fuit acceptum, domino absenti est restituendum cum expensis in quadruplo excedentibus valorem debiti tale debitum ad dominum est trāsmittendum.

¶ Sed hæc sententia Caietani quamuis tutior sit vt diximus, quia tamen rigida est duximus eam sic temperandam, & conciliandam cum Scoto, Ricardo, & Sylue. scilicet, quòd quando creditor creditur, quòd habiturus est pro rato, tunc eius hæredibus, vel pauperibus restitui poterit, quando nisi cum excedentibus expēsis aliter mitti non potest, tunc autē ista ratihabitio præsumi potest, quando res illi restituenda parui momenti est, & ipse alioquin non est indigens, & in hoc casu vera est sententia Scoti, Ricardi, & Syluestri. Si autem res maximi momenti sit, & creditor maximè illa indigeat, tunc vera videtur sententia Caietani, q̄ cum expensis in quadruplo excedentibus, est ei mittenda, quia fraus possessori malæ fidei in damnū proprij domini fauere non debet. Si autē creditor illa re nō maximè indiget, tunc secūdū D.Tho. reseruanda est pro tempore, & creditori per epistolam renuncianda, vel secundùm fratrē Iosephum tribuenda

est

eſt monaſterio, cum proteſtatione, & cautione, vt ſi petierit dominus illi reddatur, & in his caſibus ſine arbitrio boni viri, & ſapientis nihil eſt intentandum.

¶ Hic libet annectere caſum de quo dicitur Nauar. fuiſſe rogatus, an mille mutuata in India hac conditione, vt elapſo certo termino, ea à mutuatario, vbique inuento poſſint repeti, an vbicunque repetantur ſoluẽda ſunt integra. Reſpondetur ſecundùm Nauarrum, q; ſi illa mille ſoluantur in India ſoluenda ſunt integra, ſi autem ſoluantur in Hiſpania in aliqua vrbe ſoluenda ſunt deductis cambiis traductionis ab India in vrbem Hiſpaniæ, quoniam l. 1 & totus titulus. ff. de eo quod certo loco, non ſolum habent locum in debitis aliarum ſpecierum, ſed etiam in pecunia numerata, text. eſt in l. 4. ff. de eo quod certo loco. Qõ 4.

CAPVT CIX.

¶ *Quomodo ſit reſtituendum.*

CIRCA aliud caput reſtitutionis, ſcilicet quomodo ſit reſtituendum, Nauarrus in ſummario ait, q; reſtitutio facienda eſt eo modo, quem cauſa cur debetur, poſtulat & remiſſio, & cõdonatio partis ſufficit ſine oblatione, ſeu præſentia reali, vel verbali rei ſoluendæ, quia ſatis eſt debitum ſolo verbo offeratur, & etiam ſatis eſt ſi ſine tali oblatione, creditor precibus partis vel alterius, remittat ex animo, vt remiſſio teneat, ſi ſit creditor perſona quæ donare poſſit, & ſemper ſecundùm Caie. & Nauar. creditor credendus eſt remittere ex animo, niſi contrarium arguant coniecturæ, quales cõiecturas interueniſſe in caſu de quo fuit rogatus, fatetur Nau. in quo quidam auſterus dominus, qui ſuos ſubditos, ſuis precibus non obtẽperantes per ſe, aut per alios vexabat à quibus certam conditionẽ petiit. [a] Cantelaq; Caietani ſingularis eſt, ſcilicet quod pauper diuiti debens, non offerat diuiti, quod petit ab ipſo ſibi remitti, quia rei præſentia difficiliorem reddit donationem illius, quia multo facilius, quod non habemus, quam quod poſſidemus remittimus, & condonamus.

[a] *Arg. l. 1. § quæ onerãdæ. ff. quam rerũ actionẽ detur.*

¶ At hæſitare fortè quis poterit an ille cui remittitur per creditorem debitum, quia illum rogauit, ſi non habuit animum reſtituendi ſit abſoluendus. Ad hoc dicendum eſt planè abſoluendum eſſe dum pœniteat de propoſito non reſtituendi, quia liber manet, poſtquam dominus libere remiſit. Qõ. 1.

¶ An qui non eſt ſoluendo teneatur petere dilationem Qõ 2.

 Reſpon-

Respondetur aliqui insinuant ꝙ sic: sed ego puto distinguẽdum, aut enim constat debitori de sua impotentia, idq; omnibus constat, & tunc de necessitate non existimo esse obnoxium ad petendum à domino dilationem, quia cum in hoc casu sit omninò nõ compos ad soluendum, nemoque obligetur ad impossibile, videtur ad id nõ teneri secus est in casu quo esset anceps an posset soluere, vel non. Adde secundũ Nauarrum.[b] si aliqua persona proba tractat cum creditore dicens, ego curabo, vt Petrus tuus debitor soluat tibi tãtum si tu liberali voluntate reliquum remiseris, idque faciat sine fraude, nullo iniecto metu, aut diffidentia, nũquam debitum recuperandi, immunis manet debitor à restituendi necessitate, etiam si restituendi caruerit animo.

b Nauar. c. 17. nu. 78.

¶ Admonet insuper in hac materia Mercatus[c] quòd non potest debitor obtinere remissionem partis debiti, eò ꝙ soluit anticipatè pecuniam ante aduentum præfixi termini cõtra Nauarrum, nisi in duobus exceptis casibus: primò quãdo debitor euidenter deceptus esset in pretio diceretque creditori, quia me decepisti in pretio, en tibi dũ soluo ante tẽpus præfixum, subtraho tibi hanc debiti partem, vel quãdo, quia soluit ante tempus præfixum, quod nõ tenebatur tunc ideò cessat lucrari, aut incurrit damnum, tunc admonito de hoc creditore, illoque consentiente potest ob hoc, ei subtrahere aliquam debiti partem.

c Mercatus in lib. de tract. & contr. c. 12. de anticipata pecunia emendo, fol. 53.

¶ Circa verò mercatores excoquẽtes, & nostro idiomate Hispanico dicuntur, *los que quiebran dico*, si ij cum soluendo sint, licet difficulter, excoctionem bonorum, *quiebra* fingũt, vel facultates suas abscondunt, vt se componant cum suis creditoribus, vt per talem compositionem dilationem solutionis vel remissionem alicuius partis debitorũ, obtineant, quod communiter contingit teste Mercato, præterquam ꝙ mortaliter delinquunt, obnoxij manent ad integrè restituẽdum principale debitum insuper & damna creditoribus hac de causa succrescẽtia, sicut qui cum posset soluere, licet permanendo in egestate, dum non sit tanta, vt perueniendum sibi sit ad hospitalia: si vt obtineret dilationem trium annorum se retraxit ad sacrum, tenetur recompensare lucra parienda, quæ sibi creditores illa pecunia, sibi si persoluta fuisset, sibi negotiando per illos tres annos dilationis, quasi inuite concessos parere possent, etiam si ostenderit certam continentem protestationem voluntariæ remissionis: quia

illa

illa non est voluntas, sed violentia.

¶ Secùs est si defecit in soluendo, quia amplius non potuit, quia tunc licitè vtetur dilationibus sibi cõcessis, neque tenebitur tunc ad aliquam satisfactionem, poteritq; cum capitali illo modico sibi remanenti negociando lucrari, atque illo ęre recompensare postea principale debitũ, sed si in hoc casu iniuit compositionem cum creditoribus, vt sibi aliquã remitterent partem, non satis liquet, nec satis constat quid in hoc casu sit peragendum, sed tutius probabiliusq́ue est dicere ꝙ integrè creditoribus satisfacere teneatur quando cõmodè poterit, si venerit ad pinguiorem fortunam, quia illa non videtur fuisse realis donatio, neque liberalitas, sed quædam condescensio qua creditores condescendere voluerũt, cum necessitate præsenti: quia etiam. C. qui bona cędere possunt soluendo Oduardus, & l. is quis. ff. de ceß. bon. & l. qui bonis. & l. si delictores. ff. de re iudi §. sunt qui id quod facere Hęc iura cedentes bonis, nolunt manere liberos: quin teneantur integrè soluere debita, si peruenerint ad pinguioré fortunam postea, quanto ergo magis qui non sunt vsi hac ceremonia infami, sed particulariter se composuerunt, tenebuntur integrè soluere, cum ad pinguiorem fortunam peruenerint: satq́ue erit illis, tam longis dilationibus spectationibusq́ue fuisse potitos: hanc sententiam tenet Mercatus eãdem prorsus frater Iosephus sequutus est in suis floribus Theologiæ, vbi ait, ꝙ Mercatores frangentes fidem cũ creditoribus cõuenientes, vt soluta sibi certa debiti parte reliquum dimittatur ad pinguiorem fortunam venientes, tenẽtur ad restitutionem, quia non fuit libera remißio.

CAPVT CX.

¶ *De restitutione iudicum, & de ordine restituendi.*

LICET causę excusantes à restitutione, sint postea seorsum pertractandæ: tamen interim hãc quæstionem hic suo loco obuiam præterire non possum. An aliquando etiã creditore remittente debitũ, restitutio sit facienda. Respondetur ergo, ꝙ debiti remißio facta à minori sub tutore, vel curatore existente, & ab vxore, & ab aliis carentibus administratione non tenet restituendaq́ue est, quia nõ est libera, idest, non est facta à potentibus liberè donare, licèt talis debiti domini sint. Hinc sequitur, ꝙ neque etiã valet remißio ex verecundia mediatoris facta, & ratio fundamentalis est, Qõ.1.

quoniam nulla harum remissionum libera est.

a Cap. statutum. §. Insuper. de rescriptis. in 6.

¶ Insuper delegatus si receperit à partibus præter esculentum, istúdque esculentum non debet esse exactum, sed liberè oblatũ, vt possit recipi, vel poculentum paucis diebus consumendum, paucis inquam pensata qualitate dantis & recipientis arbitrio boni viri, vel vltra moderatas expẽsas si non sint eas pauperes daturi, & quãdo pro necessitate, vel vtilitate causæ sibi commissæ non malitiosè extra domicilium pergeret: vel si participat lucrum cum assessore, atque notario suis, ad restitutionem integram tenetur, nulla corũ quibus restitutio faciẽda fuerit remissione vllatenus profutura eidem.

¶ Sed quid si postquam restituit iudex: pars sibi illud doner Respondetur secundùm glossam, quod poterit tunc iudex retinere Quia hoc nõ hic prohibetur dũmodo in fraudem non fiat, quia tunc talis iudex delegatus nõ maneret absolutus. Tũc autem meo videri fieret in fraudem, si quãdo nulla inductus noua causa rationabili iam sibi solutã à iudice ea sola ratione, rẽ donaret rursus illi, qua iã propter quam iubetur restituere iudex, ei donauerat.

¶ Sed glossa rursus quęrendo hic instat textu allegato, an iste pœnæ habeãt locum in aliis iudicibus, propterea, quod hic loquitur ius de delegatis à Papa, ait tamen quod vtilis esset declaratio, pro eo quod pœnæ non videntur excedere propriũ casum [b] ¶ Sed ne indecisa maneat quæstio dico primò, Iudices Hispanię, vt postea sumus dicturi propter leges peculiares Hispaniæ quibus munera accipere prohibentur & secundùm communem sentẽtiam doctorum pręstito iuramento inhabiles fiunt ad recipienda ea, non obstante solutione munerum ab eis acceptorum facta partibus, si rursus à partibus eis donentur, neque secunda, neque tertia donatio repetita à partibus, eis valebit, quia nulla eis facta munerum donatio valet à partibus facta.

b De pœnis. c. fi. §. 1. pene in fi. de reg. iu.

¶ Secundò dico, quòd delegatus ordinarij ad vniuersitatẽ causarum ecclesiasticarum, quia ei ordinarius prouidere habet, ideò nihil accipere, neq; retinere poterit: sed delegatus ordinarij ad specialem causam, si ordinarius ei causam non malitiosè committat si contra constitutiones ca. statutum in sexta de rescriptis recipiat, similiter restituere integrè tenetur. Sed facta iam restitutione si iterũ sibi à parte donetur sine fraude legis, sed ex alia causa, forte poterit retinere, ne-

que

que eam damnarem si non restitueret pro eo,quod canō loquitur de delegato tantum Papæ & pœnæ proprium casum non videntur excedere.Itaque existimo contra fratrem Iosephum in suis floribus, ꝙ virtute huius cōstitutionis quæ declaratiua est iuris naturalis,& æquitatis rationis quicūq; iudex ecclesiasticus,vel sęcularis si contra istam constitutionem munera accipiat,tenetur ea restituere, quando titulo exercendi rectam iustitiam accepit,& quidem ante cōdemnationem, vel causam impletam iuxtà nostram sentētiam restituet parti.Post vero condemnationem,restituet cui adiudicauerit iudex. Quod si ante cōdemnationem pars rem eam recipere noluerit eamque ei remiserit, hoc non obstante eam restituet pauperibus. Sed si pars semel acceptam suam rem eis rursus donauerit poterit iam ex alia causa retinere.

¶ Idémque dicendum superest de visitatore diœcesis,qui si aliquam pecuniam in visitatione præter stipendium sibi concessum receperit,[c] restituere tenetur danti,quo nolente recipere,vel remittēte restituet pauperib.Sentētia est cōmunis,& Syluestri,[d] contra visitantes, & eorū familiares recipientes munera, vbi ait glossa ecce casum vbi rem meam vel mihi debitam remittere non possum,quia videtur impediri translatio dominij contra Iosephum, [e] ita Corduba apertè contra Ioseph.loquitur.

¶ Accedit etiam consequenter disputatio de ordine in restitutione seruando, atque dum suppetit vnde omnibus creditoribus soluatur nullum ordinem necesse est seruari, quādo vero non suppetunt bona debitoribus,omnibus soluendis debitis, prius debita certa,quorum creditores sunt noti quam incerta, quorum creditores ignorantur,soluenda sunt. ¶ Vnde secundùm Syluest. [f] & secundùm Caiet. [g] patens est eorum error debitorum, qui cum omnibus non sint soluendo,componunt se super incertis cum prelatis ecclesiæ,vt id quod eis remittitur tāquam proprium possideāt certos creditores defraudando.Verum est tamē,ꝙ si res incerta adhuc in sua specie permanet,puta quidam calix consecratus repertus,aut ablatus,& adhuc integer, & nō potest haberi eius dominus,neq; inueniri potest dari Christo pro eius pauperibus,vel in pios vsus,siquidem debitor,nō tenetur ex alieno,creditori satisfacere,& constat:quòd ille calix nunquam eius fuit.[h] Imò semper alienus.

c *Cap. fœlices. de Censibus in 6.*
d *Sylue. verb.concussio & ca. exigit de censib. in 6.*
e *Cord. in quæst. li.1.q.21. pag. 26.*
f *Syluest. verb. rest. 6.q.4.*
g *Caiet. verbo restitu.c. 8.*
h *§ Sacro Inst. de reium diuis.*

¶ Præterea dico in debitis certis seruandū esse ordinem Baldi cõmuniter recepti in l. pro debito C. de bon. iud. aur. possi. scilicet, q̃ primùm suo domino suum restituatur, vt commodatum, depositum, furto subtractum, aut raptum, q̃ adhuc in sua forma & specie reperitur, quia hoc in bonis eius, qui restituere debet nõ numeratur, cum eius dominiũ, nunquam ad illum translatum sit. Imò semper penes eum cuius erat remansit. Et ideò ante omnia alia illi restituendũ est.[i] ¶ Secundo loco, soluendum est pretium venditori eius, quod vendidit emptori, penes quẽ res empta est. Quia quãuis illius dominium in emptorem transierit[k] illud tamẽ remansit obligatum solutioni, quam diu in sua forma, & specie penes emptorem inuenitur iuxtà dictum Baldi, & eos qui eũ referunt, vbi supra, pro quibus facit l. 2 §. quibus causis pig. vel hypothec. cont. per argumentũ à fortiori, deinde quod hoc videtur equũ, & rationi consentaneum saltem ad hunc effectum. quòd in hoc cæteris creditoribus præferatur quando omnium solutioni debitoris bona non sufficiunt.

i l. si ventri vers. si tamen. ff. de priuil. creditor.

k l. traditionibus. C. de pactis.

¶ Metina[l] ait qud res empta non soluta prius soluenda est, quando de præsenti empta est, secus si empta ad creditum, secundùm Caiet. in hoc stabitur specialibus statutis. Quando res empta non soluta stat in propria specie. Syl.[m] tenet quod verus est si extat indistinctè est tradenda venditori pro pretio nõdum habito, siue habita fide de pretio, sit tradita siue non.

l. Metina instr. 8. c. restit. fol. 174. p. 2.

m Syl. restit. 6. q. 5.

¶ Atque idem pari ratione dicendum videtur de omni illo, quod titulo oneroso datum fuit. Cæterùm si res empta plures valeat quam pretiũ pro ea promissum, eo pretio soluto venditori, residuum cedet aliis debitis soluẽdis. Aduerte item quod venditor non habet hoc priuilegium in pecunia habita ex re vendita, neque emptor in pecunia habita ex noua eius rei vẽditione, neque in eo quod pro permutatione illius habuit. Quia neque pretium, neque habitũ per permutationem in singùlaribus actionibus in eius locum succedit.[n]

n Iuxtà glos. Bart. in l. Labeo. ff. de verb. sig.

¶ Tertiò loco, seruanda sunt statuta regionis, si qua inueniuntur specialia super ordinẽ restituendi, vt dicũtur esse in aliquibus regionibus de numulariis fraudatoribus.

¶ Et si talia statuta non sint, seruetur ius cõmune iuxtà quod ij quibus bona fuerunt expressè obligata aliis præferũtur, & postea in sua dote vxor, & fiscus aliis creditoribus quibus

quibus non sunt bona prius expressè hypothecata. Quamuis tacitè sint l. assiduis. c. qui potior. in pig. habeantur: & l. quamuis de priuileg. fisci.

¶ At dubium est quod hic nos interpellare posset. si quãdo maritus constituit se debitorem dotis per certam quam edi fecit publicam, non fuit sibi numerata dos, an tunc dos talis in solutione eius præferenda sit habentibus hypothecas expressas posteriores dote. Respondet Hugo de Celso [o] quòd non obstante hoc, si postea vir recepit dotem, prius soluenda est quam obligationes reliquę quas post ista obligationem dotis contraxit, quibus sua obnoxia fecit bona, antequam à sua coniuge recepisset solutionem talis dotis. Qõ.2.

o Hugo de Celso in suo repertorio leg. verb. obligatio. vers. 13.

¶ Et quamuis debita dotis, & fisci sunt priuilegiata, tamẽ inter istas obligationes attendendam esse prioritatem, quæ nam sit prior insinuat Hugo de Celso. Secundum quẽ loco citato versiculo. 10. si contradixerit mulier expressè, vel nõ consenserit expressè eius bona non manent obligata regi, quando eius maritus collector est vel conductor tributorum, vel reddituum regis.

¶ Quarto loco secundùm Nauarrum sequuntur, quibus tacitè sunt hypothecata bona debitoris suo ordine, postea depositarij, nisi quando deposita fuit pecunia ad negociandum, & vt soluerentur vsuræ aut interesse. [p]

¶ Quinto loco subsequũtur qui habent priuilegium personale, quo pręferantur aliis sine obligatione reali.

p l. si hominum. §. fin. ff. de deposi. & l. si vetri. de priuil. creditur.

¶ Postremum locum tenent alij creditores qui non habent hypothecam, neque obligationem bonorum expressam, neque tacitam, neque priuilegium personale, sine consideratione quis eorum sit prior, aut posterior, ita, vt quod prædictis satisfactis supererit, pro rata parte nominum inter hos diuidetur amittendo & recipiendo solidum pro libra vt dicitur, deductis tamen ante omnia impensis necessariis, sed non pomposis, ac superfluis funeris & exequiarum debitoris mortui, & publicationis & copiæ testamenti, & aliis ad additionem hæreditatis necessariis iuxtà Paludem communiter receptum [q] & Sanct Antoninum: [r] hæc omnia Nauarrus optime iuridicè differte ait pro vt reliqua omnia, ideo consultum duxi hic eius doctrinam notare.

q 4. dist. 15. q. 3.
r 3. part. tit. 2. c. 7. §. 1.

CAPVT. CXI.

¶ *Adhuc de ordine restituendi.*

AT ne quid scitu necessarium desit nota, quòd qui mutuauit pro reficiēda domo, naui, aut talia re simili pręfertur omnibus, qui habent hypothecam bonorum domini illius in solutione ex pretio eius consequenda.[a]

a l. 2. ff. qui potior in pignor. habeātur.

¶ Secundùm Syluestrum[b] vbi non vigilauit creditor exigendo debitum, & etiam vbi non sunt priuilegiati si debitor gratificet vni quod datum est sic in iudicio, vel extra reuocatur & diuiditur pro rata, in hoc tamen casu iure poli & si non fori excusaretur debitor vt creditur si pietate motus gratificaret plurimum indigenti, ita Syl. ita Metina[c]

b Syluest. verb. restit. 6. q. 8.

c Meti. in suo codice de restit. fo. 9. q. 2.

¶ Sed quid si debitor in soluendo hunc ordinem non seruet, an satisfecerit conscientiæ suæ, respondet Nauarrus, ꝙ non secundùm Hostiensem & Syluestrum[d] si ignorantia iuris aut facti eum non excusat[e] nisi quādo creditor aliquis in petendis suis creditis in iudicio, vel extra illud, fuit alijs diligentior: quia tunc non solum potest, sed etiam debet prius illi, quā aliis soluere. l. pupillus. ff. de iis quæ in fraud. creditorum secundùm Syl. vbi supra. q. quod intelligitur modo non sit alij magis priuilegiati.

d Syluest. verb. rest. 6. q. 7.

e Arg. c. ea te. de iureiurando.

¶ Quod autem diximus de debitore soluente idem prorsus dicendum est de creditore petente, nempe quod nō peccat accipiendo suum debitum, quod diligentiùs petiit, si nō sint alij magis priuilegiati, alioquin sic violādo iniustitiam.

¶ Vnde cōsequitur peccare generos, aut nurus recipiētes, aut retinentes de bonis socerorum, quod eis debetur, scientes eorum bona alias magis priuilegiatis deberi.

¶ Vnde secundùm Nauarrum peccant retinentes etiam post factum, & hoc apparet verum Quod si peccant retinentes, tenentur restituere, licet Frater Iosephus dixerit in suis floribus, ꝙ creditor qui erat post habēdus non tenetur ad restitutionem si prius illi facta fuerit solutio, quia inquit non tunc alienum, sed quod suum est retinet. Quia hoc potest intelligi secundum quod intelligit Nauarrus, quando non sunt alij magis priuilegiati.

Qō. 1. ¶ Instat iam quasi in suo loco adapta quæstio. An debita licita, id est, debita ex contractibus licitis, sint prius soluēda, quam debita ex contractu illicito, id est, quam vsurę, quia Caiet. cū limitatione tenet, affirmatiuè contra Metinā

Complu-

Complutensem, ideò pro indagatione veritatis.¶ Sit prima conclusio, vsurarius prius debet soluere,quod debet per cõtractus licitos,quibus non est pauperior factus quales sunt emptionis,& mutui,quã vsuras iniquè extortas,etiamsi ante illos cõtractus fuissent extortæ,nisi res,vel pignora data vsurario remanerẽt apud vsurarium in propria specie, quia hęc suo domino,cum eorum non sit translatum dominium in vsurarium statim sunt restituenda : si autem ex contractibus licitis post vsuras extortas factis factus est impotẽs, & pauperior ad soluendas priores vsuras in eo tantum,quo factus est impotens inde,præferenda sunt debita vsuratum in solutione & non in residuo,hæc est Caiet.rest.t.cap.8.est Nauarri[f] est fratris Iosephi in suis floribus , est Metinæ Salmanticensis.[g] Est tamen contra Metinam Complutensem[h] hanc aliter probat Caiet. cuius probationem non inapparenter reiicit Metina. Quia inquit Caietanus ex quo licita debita, non prius soluerentur quã vsuræ extortæ.Iam ex tunc inciperent detineri aliena inuito domino. Hoc pernegat Metina , quod talia sint aliena,vel fiant tunc aliena.Quia non sunt propria creditorum,sed debitoris.

f *Nauar. cap.17. sum.lat. num.52.*
g *Instru. § 33.cap. 7. restit.*
h *De restit. fol.9. q.2.*

¶ Igitur ratio Nauarri potior est,scilicet , ideò debita licita,quam illicita vsurarum prius sunt soluenda , quia magis constat quod tibi debeo,quod mihi mutuasti , aut vendidisti,quam quod per vsuram mihi soluisti. Quia de mutuo nemo dubitauit quin sit soluendum , & restituendum, sed de vsuris aliqui dubitauerunt licèt malè.

¶ Sed fortè ratio Fratris Iosephi non inepta est , scilicet, quod ideò non tenetur vsurarius restituere vsuras priusquã alia debita licitè contracta , quia mutuarius ex mutuo sibi dato sub vsuris ab vsurario consequutus est aliquam vtilitatem , quam illuc vsque non sunt consecuti cæteri creditores,quibus cum licitè vt supponimus vsurarius cõtraxit res eorum emendo,vel mutuum ab illis accipiendo.

¶ Nec ratio Metinæ , aut alterius quidquam valet, quòd ideò restituendæ sunt prius vsuræ, quia bona quæcunq; vsurarij sunt pro vsuris restituendis hypothecata. Quia hoc negat Syluester,& Hostiensis & Archidiaconus dicunt non esse hypothecata,imo ait Ioannes Andreas,quod de ista hypotheca nõ habemus textũ expressum.¶ Nec etiã ratio alia Metinę cõcludit vbi ait, ꝙ qa in vsuratũ extortione maior illata est iniuria ideò sint prius restituẽdę. Quia nõ sũt cętera

paria

paria propter rationes Caiera.Nauarri,& Fratris Iosephi.

Q6.3. ¶Subinde dubitare & hic contingit,an fur debitum furti, priusquā alia debita licitè contracta, ex bonis à se licitè acquisitis teneatur restituere, neque tam prompta est solutio debita quęstioni huic.Nam Syluester restitutio.6.q.5.in fine illius insinuat in ordine restituendi non esse seruandā prioritatem inter debita ex cōtractu licitò,aut ex maleficio puta ex furto, aut quasi maleficio,quia sic ibi inquit, nec distinguo an aliquid debeatur ex contractu vel quasi aut ex maleficio, vel quasi cū hoc nullo iure probetur,vnde restituendum est secundum ordinem prædictum.

¶Pro decisione quæstionis, sit responsiua conclusio: debitum ratione furti contractum fur ex bonis licitè acquisitis,prius restituere tenetur quam alia debita licitè acquisita. Hæc est Metinæ[1] est Seraphici doctoris vt ibi ipse ait, est Fratris Iosephi in suis floribus quam probant duplici, aut triplici ratione:primò quia oportet prius recedere à grauiori peccato,quam à leuiori, & grauiùs est peccatum retentio furti,sicut grauiùs fuit furtum, quam retentio rei licitæ acceptæ,vt rei commodatę,aut mutuatę,ergo prius restituendum est furtum,quam res licitè acquisita.s.mutuata,locata, aut commodata. ¶ Secundò, quia secundùm Fratrem Iosephum ad furtum restituendum tenetur fur ex duplici capite.s.ex iniusta acceptione,& ex iniusta retentione,sed ad debita licitè acquisita solùm tenetur ex illicita retentione, ergo prius restituendum est furtum quam debitum licitè contractum. ¶ Et quia magis iniuriosa est acceptio alieni per rapinam,quam per furtum, ideò Metina prius rapinā quam furtum restituendum esse ait. Et licèt prædicta ista cōclusio sic probata tutior appareat,si quis tamen eius ordinem bona fide,aut ignorantia excusatus non seruauit quia prius restituit debita licitè cōtracta quam furta,non est culpandus, nam grauissimum doctorem Syluestrum sequutus est, qui factum eius non damnat, & quia istæ rationes conclusionis non videntur concludere istum ordinem prætermisisse fuisse culpam lætalem.

1 Met. C. de rest. q. 2.fol.9.

CAPVT CXII.

¶ De bonis hæreticorum restituendis.

NE turgescat continuata, prolixaque lectio ac lectori sic fastidium pariat, & quia aliundè cogimur materias inabsolutas non relinquere,compellimur eas succidere:& quę conti-

continuatim essent disputanda seorsum illucidare.

¶ Quæritur ergo an ille cuius, ratione maleficij ipso facto per legem confiscata sunt bona, qualia sunt bona hæreticorum,& bona committentium crimen læsæ Maiestatis,& per peculiares leges Hispaniæ, bona nefandi peccati patratoris, etiamsi iste actus nefandus non probetur in actu perfecto,& consummato, dũmodo probentur actus propinqui ad conclusionem illius,possit sua bona donare,legare,& debita prius ex aliis maleficiis contracta soluere. Qõ. 1.

¶ A clarioribus igitur responsuri procedamus primam statuentes conclusionem. ¶ Sit prima conclusio debita ex contractu licito prius sunt soluenda, quam debita ratione maleficij,vt homicidij,aut hæresis,aut peccati nefandi:ratio est plana,quia debitum pœnæ maleficij est pœnale, & leges per pœnas suas non puniunt scelera in detrimentum creditoris Et quia obligatio maleficij est tantũ personalis, obligatio ex contractu licito, est realis, & personalis præsertim quando debitoris bona sunt expresse, aut tacite creditoribus obligata.

¶ Secunda conclusio, obligatio onerosa licet posterior tempore,præferenda est liberali obligationi, vt verbi gratia si quis donasset alicui aliquem rem, & ante traditionem illius tradidisset eam ex obligatione dotis, quæ est onerosa, genere suo in dotem filiæ. Imò si obligasset se eam traditurum genero in dotem, iam ex tunc tenetur eam magis tradere genero quam donatario. Hæc est fratris Iosephi in suis floribus, & ratio huius est quia magis damnificatur creditor ex contractu oneroso secum inito si non impleatur, quã donatarius ex priuatione rei donatæ sibi & promissæ dari. Adhibet moderationem æquitati consonam. s. ꝙ ita est vt dictat conclusio nisi alias graue detrimentum pateretur donatarius,si donatio de facto executioni non mandaretur.

¶ Tertia conclusio quæ est Syluestri, [a] prius persoluenda sunt debita creditoribus, quam legata legatariis, quia ista debita sunt necessaria,sed legata sunt gratiosa, neque excusabitur in conscientia hæres, qui hunc ordinem non seruauerit, nisi hoc fecerit ignoranter reputans hæreditatem ad omnia soluenda sufficere. At in hoc casu seruatur creditoribus,vt potioribus ius contra legatarios, ideò tales creditores non debent hæredemqui bona fide distribuit, inquietare nisi illi de hæreditate aliquid remanserit. ¶ Excusatur etiã hæres

a Syluest. verbo hæreditas.3. q.11.

hæres qui dedit creditori posteriori nesciens alium esse potiorem, neque etiam inquietādi sunt à prioribus, seu potioribus creditoribus. emptores qui emerunt res, quarum pretia in legata, vel fideicommissa, vel in alios posteriores creditores processerunt. Ita in l. sancimus. de iure delib. quia vt ibi patet creditoribus potioribus seruatur ius contra legatarios, & alios creditores inferiores, quia ab hærede prius acceperunt secundum Syluest.

b *F. à Victoria in relect. de Indis 1. con l 15. 16. & 17.*

¶ Quarta conclusio, quæ est Victoriæ,[b] hæreticus ante sententiam condemnationis potest licitè viuere de bonis suis, potestque ea titulo gratioso transferre, puta donando, potest etiam titulo oneroso, transferre, puta vendendo, aut dando in dotem, sed in hoc casu onerosi contractus, si crimen possit venire in iudicium non licet transferre. Quia deciperet emptorem exponendo eum periculo perdendi rem, & pretium si venditor condemnetur. Et hæc conclusio potest intelligi pari ratione de omnibus quorum ipso facto confiscata sunt bona propter delicta ab ipsis commissa. Hæc conclusio patet, quia secundùm Victoriam, & secundũ Syluestrum[c] & secundum Adrianum quodlib. 6 q. 2. & secundùm Caieta. in summa verbo pœna. contra Conradum, & direct. & Ioan. Andr. hæreticus dominus est in conscientia, antequam condemnetur. Quod si hoc est probabile, probabilis quoque est nostra conclusio Quòd hæreticus, prædicta ante condemnationem possit facere. ¶ Vnde sequitur secundum Victoriam hæreticus si non esset periculum confiscationis, quia non esset periculum, quod sua hæresis veniret in publicum ad aures fisci, posset & titulo oneroso sua bona transferre. Quia alias graue esset quod modo in Germania, vel Gallia, Catholicus non posset emere agrum ab hæretico, nec vendere illi. Quod tamen necessario est dicendum, si hæreticus non est dominus in foro conscientiæ.

c *Syluest. ver. hære. §. 8.*

d *Sot. de Iusti. & Iure. li. 1. q. 6. ar. 6.*

¶ Quum Sotus[d] dicat hæreticum ante sententiam aliquo modo ipso facto puniri in eo quod alienare non potest bona. Sed quia pœnæ sunt restringendæ potest intelligi ista sententia Soti mitiùs temperata iuxta sententiam Victoriæ, quando eius crimen credibile est non manebit occultum, sed ad aures iudicis vel fisci perueniet tunc alienare non poterit, alias secundùm Victoriam poterit.

¶ Vnde sequitur potiori iure, quod alienatio, vel donatio facta

facta per eum qui commisit crimen tale, quod bona pro tali crimine non sunt ipso facto confiscata, dum talis donatio, vel alienatio fiat ante sententiam valida est.[e]

e *Cod. de bon. dan. l. si quis post hanc.*

Sed quid si ex suspicione pœnæ hæc bona sua in hoc casu alienauerit ante sententiam. Respondetur quod alienare ea poterit titulo gratioso, per donationem, quia si postea hæc bona publicentur, à donatarioque subtrahantur, non fit iniuria donatario, sed titulo oneroso, per venditionem aut donationem non posset alienare, quãdo quia creditur quòd crimen veniet in publicum, aut quod ratione suspicionis pœnæ alienauit, molestiam à fisco, cum eo contrahentes titulo oneroso sunt perpessuri. Ita colligitur. ff. de dona. causa mor. lege si aliquis, secus si talis molestia non timeretur. Quia iste malefactor, multo magis quàm hæreticus, ante sententiam suorum bonorum est dominus.

CAPVT CXIII.

¶ *Quando est restituendum.*

QVONIAM secundùm D. Thom.[a] communiter receptum, statim facienda est restitutio, quia præceptum restituendi quamuis in forma sit affirmatiuum, est tamẽ negatiuum, quatenus tacitè præcepit non retinere alienum: præceptum autem negatiuum semper & ad semper obligat.

a *2.2.q. 61. art. fi.*

¶ Iam isthinc pullulat primum dubiũ quando & quoties quis ob retentionem alieni, nouo peccato peccet. Respõdetur communiter iuxta sententiam Soti, & Nauarri, & Fratris Iosephi in suis floribus, in his casibus retinendo quis alienum contingit vt nouo peccet peccato, primò quando post acceptionem iniustam proponit actu non restituere eliciendo nolitionem nolo dare, quamuis Victoria, & Caietan. in quolib. videantur contraire, quia ista conceptio noui propositi, non videtur nisi confirmatio præteriti status peccati, & volitionis habitualiter manẽtis præteritę, sed certè si quoties quando habet opportunitatem elicit hoc propositum & nolitionem actualem restituẽdi nouũ videtur repeti peccatum, quia non tam confirmatio est præcedentis mali status, quàm iteratio mali propositi, tempore quo se offert opportunitas, quia est negatiuum obligans nõ solum semper, sed ad semper, quod opportunitas se offert. ¶ Vnde peccat secundò nouo peccato, quando creditor legitimè petit secundum Sotum ¶ Item 3. secundum eundem quando retentor alieni, videt suum creditorem graui necessitate premi. Qõ. 1.

¶ Item

¶ Item. 4. secundùm Nauar. & Caietan. quando & quoties
b Caiet. vtitur alieno, quamuis de restitutione non cogitet.
2.2.q.66. ¶ Item. 5. secundùm Canum in sua relectione de pœni-
art.3. tentia, & secundùm alios peccat denuo quoties commodè restituere valens, non restituit, si animaduertit, quamuis non statuat illud non restituere. Et non alias siquidem illud potius est status peccati quam de nouo peccare.

Qō. 2. ¶ Verùm si continuatio retentionis alieni minima sit per vnum diem, aut tres dies tantum, secundùm Sotum in de iusti. & secundùm fratrem Iosephum in suis floribus cessante necessitate graui domini quòd dominus re illa sua magnopere non indigeat, non inducit obligationem culpæ mortalis, neque est circunstantia necessariò confitenda. Secus si continuatio maior sit. Quia quantitas furti etiam si sit eiusdem speciei maior cum minore, sed est alia in genere moris, sic perseuerantia in retentione alieni maior vel minima. ¶ Quamuis statim sit restituendum, intelligitur tamē habita opportunitate. Vnde secundum Metinam, & Sotum, qui noctu in lecto, media nocte, aut nocte tempestuosa recordatur debiti non tenetur statim surgere, sed potest expectare vsque ad mane ad illud restituendum.

Qō. 3. ¶ Sed grauiùs insurgit, licèt curiosum dubiū. An grauiùs peccet qui pluribus actionibus furatur per annum certam quantitatem, puta mille, quam qui eandem quantitatem, nempe mille per totum annum retinet.

¶ Circa hoc dubium eiusdem sententiæ sum cum Soto in de iusti. qui reputat probabiliùs esse contra Paludem grauius peccare qui pluribus actionibus furatur per annū mille aureos, quam qui mille aureos per totum annum retinet. Quia illæ volitiones, ac actiones repetitæ furtorum magnā præ se ferunt malitiam, quamuis opposita opinio Paludis probabilitate non careat vt videtur Soto.

Qō. 4. ¶ Concurrit etiam & in hoc loco illa quæstio, cuius veritatis neglectus multos deiecit in baratri præcipitium.

¶ Vtrùm ante mortem non restituens sit absoluendus?
c Nauar. A qua quæstione Nauarrus [c] facilè se expedit dicens, quòd
sum.lat. qui statim restituere potest, & non restituit, quamuis in te-
cap.17. stamento relinquat, vt restituatur, securus non discedit ex
num.68. hac vita, nisi aliqua causa ex his quæ à doctoribus solent legitimè, & sufficientes reputari ad excusandum ab statim restituendo eum excuset, vel nisi ante mortem in illo articulo

culo, ideò omisit restituere, quia probabiliter credidit, quòd suus hæres melius præstabit restitutionẽ, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret secundùm Angelum [d] huic addit Nauar. ꝙ qui non potest in hoc casu restituere statim debet dilationem petere Prædictus tamen non est absoluendus, si propositum habuit non restituendi in vita, etiam si posset, nisi mutet propositum.

d *Arg. verb. restitutio. 3. §. 2.*

¶ At quamuis secundùm Scotum quando hęredes ex statim facienda restitutione paterentur magnam iacturã, quia res hæreditariæ, ideò subhastatione, vel alias vilissimè essent vendendæ, & creditores parum detrimenti caperent ex parua dilatione quo res commodiùs venderentur, posset tunc in mortis articulo constitutus restitutionem differre, quia secundùm Scotum creditor hic rationabiliter debet esse cõtentus, tamen secundùm Syluest. maiori rigore vtendum est cum eo qui non habuit propositum restituẽdi in vita, quam cum eo qui habuit, sed impeditus non restituit, etiam si dominus in dilationẽ consentiat, & cum maiori iactura etiam bonorum consulendus est statim restituere, vt securitati suæ animæ consulatur, pręsertim, quia illi semper tĩmendum est habere propositum non restituendi si superuixerit, quando sic timetur illũ esse affectum animo, & dispositum, & quãdo creditur eius hæredes eadem obliuione oblituros esse post mortẽ eiusdẽ restitutionis, quia ipse oblitus est per suã vitã.

¶ Verùm est tamen, ꝙ omnis causa à restitutione statim facienda, quæ excusat in vita excusat etiam in morte. Absoluendusq́; est in articulo mortis si ab statim excusatur, nisi tunc pręsumatur habere propositum non restituendi sicut in vita, quod pręsumendum est quando per totam vitã contempsit restituere, nisi aliunde tunc oppositum abundè demonstret, sicut ait Sotus, ꝙ qui perditè vixit in vita tota non est multum præsumendum in morte de sua salute animæ, nisi appareat tunc egregiè compunctus. Quod si in morte dixerit infirmus se non teneri ad restituendum statim cum tanta iactura bonorum, tunc regulet se confessor per regulas supra positas Nauarri, Scoti, Syluestri eas quæ cum infirmo ob seruet.

CAPVT CXIIII.

¶ *Quæ impotentia excuset à non restituendo.*

PORRÒ commoditas ista restituẽdi pensanda est in ordine ad tẽpus, & ad facultatẽ restituẽdi, & sicut ignorãti

probabilis iuris, aut facti quandiu durat à restitutione excusat.[a] sic multo magis ab statim restituendo excusabit, sicut etiam excusat voluntaria dilatio creditoris. Dicitur autem non posse restituere, non solum ille, qui est in extrema necessitate, aut nullo modo potest, sed etiam qui commodè non potest.[b]

¶ At vt singula sigillatim examinentur, problema in vtranq; partē probabile censet Sotus esse [c] an parenti meo, & creditori meo simul in extremā necessitatē coniectis potiùs tenear, ex debito subuenire patri, aut creditori, & qui dixerit creditori bona ratione tuebitur se, nā eorum ius seruādi vitā debitori vsum rei alienæ in sua extrema necessitate cōcedit tantū. Qui verò in hoc casu potiùs patri extimauerit esse subueniendū, officium in patrē sibi prætexere poterit. Nā perinde est in ea ipsius vnā, ac paternam seruare. Idem credunt frater Petrus de Soto maior, & frater Dominicus de Soto, de filio & vxore, sed an idē ius extendendū sit ad fratrem quod liceat ex debito in extrema necessitate potiùs fratri, quam creditori subuenire frater Dominicus de Soto, ait nequaquam, sed potiùs creditori esse soluendum quia istud ius ad fratrem non extenditur, sed frater Petrus de Soto maior ait, quòd quia de hoc est dubium, ideò non fratri, sed potiús creditori in hoc casu est subueniendum.

¶ Sed an debitore & creditore simul & semel in extremā necessitatē coactis, creditori teneatur potiùs subuenire debitor, quā sibi? Sotus in hac quæstione amplectitur sententiā Caietani, quā dicit esse veriorē & amplectendā, quia videtur esse D. Tho. licet, non tam expressè, quia sine exceptione D. Tho. ait in casu extremæ necessitatis potiùs debitor deberet esse præsidio parentibus, & à fortiori sibi contra Ricardū, & Scotū, quia in extrema necessitate melior est conditio possidentis, vnde vndecunq; ante illū articulū peruenerit ad possessionē debitoi, illud debitū, siue iustè, siue iniustè per furtū occupauit potest tūc potiùs subuenire sibi, quam creditori, seu rei domino. Neq; obstat, quod illa res sit aliena, quia accedente extrema necessitate omnia fiunt iure naturali cōmunia. Cui iure naturali nō derogat iusgentiū, ex quo iure bona fuerūt appropriata & diuisa: si ergo omnia tunc fiunt cōmunia quo ad vsum, ergo potest vsum illius rei antea alienę suæ extremæ necessitati prospiciēdæ applicare: potiùs quam extremæ necessitati creditoris. Nec ex hoc sequitur quod possit

a l. quod te. ff. de rebus credit.

b l. nepos. ff. de ver. sig. & à faciat. 22. q. 2.

c Sotus li. de iust. & iur. q. 7. art. 1.

possit iã tẽ, ab extremã patiẽte necessitatem surripere è manibus, vt suæ extremæ subueniat, quia tunc melior conditio domini suam rem possidentis, quod si à constituto in extremæ necessitatis articulo, rem quis surripuisset, vt subueniret extremæ necessitati suæ, etiam cum iactura periculoque vitæ suæ teneretur eam illi restituere.

CAPVT CXV.

¶ *An in extrema necessitate fas sit mutuare.*

IN magnam iam paulatim incidimus quæstionem, an qui in extrema necessitate aliquid accipit, vt se ab ea liberet. Veniens ad pinguiorem fortunam teneatur restituere.

¶ Et quidem in hac quæstione Scotus per distinctionem huic quæstioni videtur sibi facere satis, scilicet, quod si id quod cõstitutus in extrema necessitate, pro ea expendit, antea ratione alicuius cõtractus debebat, tenetur id perueniẽs ad pinguiorem fortunam restituere, quia superueniens extrema necessitas, non abstulit obligationem prioris contractus, at si tunc accipiat, non fit restitutioni obnoxius. Adrianus verò cuius opinionem amplexus est Nauarrus, tenet ꝙ in omni casu vbi aliena res consumpta est in extrema necessitate, nisi tã parui momenti sit, ꝙ ex probabilibus coniecturis censeatur donata, restituenda est domino, à consumẽte cum postea fuerit soluendo: hanc corroborat Nauarrus mile argumentis: primò, quia opinio contraria nulla videtur probari lege neque efficaci ratione, sine quibus non est affirmandum aliquid contra ius regulare, & quia lex [a] non habet res fieri communes per necessitatẽ: sed esse communicãdas, alias accumulat rationes multas. Quæ detectis fundamentis opinionis contrariæ videntur futiles: quia per ea fundamenta soluuntur. Qõ.1. a *ff. ad l. Rhodiam de iactu. §. cum in eadem.*

¶ Opinio igitur Soti, quã licèt ipse de pulchritudine commendat tamen male vellicat, verisimilior mihi videtur, tum quia cõmunior est, tũ quia inter Adrianum, & Scotum per limitationes adhibitas mediat igitur opinio Soti, ac tenẽda hæc est quæ consistit in his punctis, primò quod quãdo res parui momenti est, secundum omnes nulla restat restituẽdi obligatio. Secundò si res, qua ille extremè indiget est maioris extimationis, & ille cõstitutus in extrema necessitate simpliciter est indigens, nempe qui nullibi habeat vnde soluere possit, tunc citra cõtrouersiam nulli manet obnoxius restitutioni, si rem qua extremè indigebat insumpsit. Tertiò si

ille talis non est simpliciter indigens, quia licèt hic nõ habeat forsan alibi habet, vel ei debetur, quia hic non est simpliciter indigens extremè, sed tantum pro isto loco, obnoxius manet ad restituendum, quod insumpsit pro sua extrema necessitate, quia sat est huic mutuum accepisse.

¶ At ratio Soti quam contendit Nauarrus eneruare, maioris vigoris est, quam ipse putat, quia secundùm ius naturę omnia sunt communia quoad vsum seu secundùm Nauarrum non omnia sunt actu communia, sed benè sunt cõmunicanda quoad vsum. Tunc sic arguitur, sunt communicanda quoad vsum ergo in vsu consumptibilibus, scilicet in victualibus pane, tritico, pecunia, vbi non distinguitur vsus à dominio, postquam res in extrema necessitate semel communicata est quoad vsum etiã communicata est quoad dominium, quia ius naturæ communicandas esse res statuens in extrema necessitate quoad vsum, non subtraxit dominiũ ab vsu quemadmodũ fratres Franciscani accipientes vsum, per votum in Papam dominiũ transtulere, séque à dominio illarum rerum retraxere. Neque obstat, quòd Nauarrus replicat, scilicet, ꝙ mutuarius accipiens vsum pecuniæ mutuatæ accipit etiam dominium, & tamen nõ sequitur, ꝙ pecuniã mutuatam non teneatur restituerę. Non inquã obstat quia priuilegiũ naturale est concessum extremæ necessitati simpliciter, vt ei concessa non sint danti restituenda, quòd si hoc ore tenus pernegeт Nauarrus, tamen prout est piùs in pauperes, & rationi subditus, mente negare nõ poterit, quin concedat, quòd præceptũ eleemosynæ, maximè in patiente extremam necessitatẽ simpliciter, tanquam in potissima sua materia, locũ habet. Quod si indigenti extremè simpliciter, ex præcepto, eleemosyna danda est, & secũdùm omnes doctores eleemosyna datio gratuita est, & irreddibilis, ergo acceptũ in extrema necessitate, quod ex præcepto eleemosynæ est dandũ quomodo dicitur esse reddendum, tanquam si fuisset mutuatum, nisi mutuum abutendo terminis appellaueris eleemosynam, quod est contra cõmunẽ regulã doctorum, quia in præceptis diuinis nisi aliud dictet fidęs non debemus verba in improprios sensus retorquere. At magna retorsio est præceptum eleemosynæ in extrema necessitate præceptum esse mutuandi interpretari, intelligendo tunc mutuum esse eleemosynam.

¶ Et per hoc fundamentum, cætera eius argumenta, & Adriani

Adriani soluuntur primò dico, quòd nõ ipso facto extrema necessitas facit indigẽtes extremæ, simpliciter dominos rerum, quibus extremè indigent, nisi postquã sunt traditæ, & in ipsa cõsumptione. Quare si superflua illis tradita fuerint, quæ non consumpserint quibus iam non indigent, ad suos dominos reuertuntur etiam si sint vsu consumptibilia, sicut etiam domus, aut vestis aliena quia quis extremè indiguit post transactam necessitatem, restituenda est domino, hinc est, ꝙ qui tenebatur communicare escam extremè indigenti si non communicauit, & propterea obiit, non tenetur restituere Incursam mortem, quia ex iustitia non tenebatur, & quia illi extremè indigenti non abstulit, quod suum erat, quia ante vsum, & consumptionem illius cibi, ille cibus non factus est suus.

¶ Sed quia doctores graues alioquin magnifacio, neque puto eorũ rationes aliqua apparentia carere, dico vltimò ꝙ opinio Nauar. & Adrian. aliqualiter potest admitti, vt vera, si loquamur de extremè indigẽti, qui licèt nec in toto mundo, neque apud se vel alibi habet facultates actu, vnde restituat, habet tamen eas in potẽtia propinqua: quia verbi gratia est miles stipẽdiatus, qui licèt modo extremè egeat, post mensem vel annum recuperabit vnde compos sit ad soluendum, vel artifex mechanicus est qui sperat postea lucrum, & in potentia suæ artis id lucri habet, quia hic non potest dici quod egestatem extremam simpliciter patiatur.

¶ Secundò, secundum Mag. Ibañez, potest admitti in leuioribus, & communibus necessitatibus, vbi diues de superfluis ad statum, quia non tenetur dare eleemosynã in particulari huic potest illi mutuare cum animo erogandi gratis aliis egentibus sic sibi superflua secundùm ipsum meliùs, est verecundis egentibus abundantius dare, secus mendicis, & meliùs est vnam virginem integre dotare, quam dispertiri dotem inter multas sic sine remedio manentes.

¶ Et sic soluitur argumentum Nauarri de exercitu militũ qui coactus extrema necessitate deuastauit hortum, aut vineam, quia iste exercitus tenentur postea restituere, quia facultatẽ restituendi in potentia propinqua habebat, nempe ex stipendiis recuperandis ex sua arte militari, vel aliter. At sententia cõmunis, & Soti verum habet in extremè indigẽti tã misero qui nec actu, neque in potentia morali propinqua moraliter creditur, vnquã veniet ad tam pinguiorẽ for-

tunam quin ſemper laboret inopia, quia licèt iſte (quod rarò contingit) perueniat ad pinguiorē fortunā, vel eſto non rarò contingat, quia id fuit præter fidē moralē præſentem, & quia pro tunc tempore extremæ neceſsitatis reputabatur nō eſſe potens in actu, nec in potentia reputabatur propinqua cōpos ad reſtituendū, tunc ſi peruenerit ad pinguiorem fortunam non tenetur de iuſtitia reddere, niſi fortè de honeſtate, quia euentus per accidens non mutat naturam rei, ideſt eleemoſynæ, quæ debet tunc gratis dari.

CAPVT CXVI.

¶ *Quæ incommoditas excuſet ad ſtatim reſtituendum an iactura in bonis altioris ordinis ad longum.*

QVONIAM is dicitur non poſſe reſtituere etiam (vt diximus) qui commode non poteſt: quando aliquem non commodè poſſe reſtituere extimandum, dicendum ſupereſt. Igitur is dicitur non commodè poſſe reſtituere, qui nō poteſt ſine damno ſuorum bonorū altioris ordinis, ſiue vitæ vel ſalutis reſpectu famæ, aut rei familiaris reſpectu, ſiue famæ etiam reſpectu rei familiaris, quia ſicut vita, & ſalus altiores ſunt quā fama, & ideò regulariter cū diſpendio vitæ, aut ſalutis non eſt fama reſtituenda, ita quia fama altior eſt quā res familiaris, ideò res familiaris, ſcilicet pecunia & domus cū iactura famæ nū eſt regulariter reſtituēda.

¶ Item commodè non poſſe, ac proinde excuſari ab ſtatim reſtituendo dicitur, qui ſine magno damno eorum, quæ ſunt eiuſdem ordinis reſtituere non poteſt, in caſu quo dilatio per aliquod tēpus, parum noceret creditori ſecundùm D. Antoni. [a] itaque ſi quis non poteſt ſoluere centum aureos, niſi domum minoris vendat notabiliter, non tenetur ad ſtatim reſtituendū, dū dilatio non nocet multū creditori, quòd ſecundū Nauarrū nō ſolū locū habet in debito, quod ex contractu licito naſcitur, ſed etiam in eo debito, quod ex furto, aut alio delicto naſcitur, ſecundùm Diuum Antoninum, quia licèt hic ſit differentia in origine debiti, quia aliud fuit iuſtè, & licitè contractum, aliud verò iniuſtè, & illicitè, tamen in conſcientia cū mediocris eſt importantia, tā iniuſtè accipiente, quā in iuſto acceptore; vterque excuſabitur à ſtatim reſtituendo. Sed quia hoc vltimum, vbi nullam differentiam ponit inter furem, iniuſtumque occupatorē, & inter iuſtū acceptorē videtur cōtra Sotū & Cordubā, & alios: ideò poſtea pro cōcordia hoc dictū limitabimus.

[a] Anton. 2. par. tit. 2. cap. 8. col. 4.

¶ Oportet

¶ Oportet singula supradicta hic à Nauarro quid veritatis contineat examinare discernendo prius an vniuersaliter absque vlla exceptione verum sit, quod cum dãno seu dispendio bonorum altioris ordinis, scilicet vitæ,& salutis non teneamur recompensare debita bonorum ordinis inferioris, scilicet rei familiaris, & an verùm sit semper quòd cum iactura famæ, pecunia, aut aliud debitum tẽporale inferius non sit necessario restituẽdum. Circa quã quæstionẽ Nauarrus mordicitùs tenet opinione Caietani, [b] dicentis, quod quemadmodũ bona vitæ,& salutis sunt altioris ordinis, quã famæ, sic bona famę altioris ordinis sunt, quam pecuniaria, & quod nemo ad restitutionẽ bonorum inferioris ordinis tenetur cum iactura bonorum altiotis.

¶ Porro Sotus [c] Couarruuias [d] & Maior [e] & Adrianus [f] & Metina [g] Salmanticensis tenent, quòd opinio Caietani & Nauarri est communis & regulariter est vera, sed tamen ea non obstare, aliquando potest accidere casus, vbi cum famæ detrimento, immò etiam cum dispẽdio vitæ teneatur aliquis restituere, vt quando regnũ pertransiturũ esset ad extraneum hæredem, adultera tunc regina, si est profutura, prodere se tenetur etiã cum vitæ iactura, sicut etiã adhibet exemplum Metina, si aliquis ingenuus, quia occultauit adulterium, scit adulterinum, nõ esse filium regis, scit tamen suppositum esse regi, ipsúmque adulterinum adire principatum regni, atque ideò propriumlegitimumq́ue hæredem regni excludi, tenetur cum iactura vitæ suæ talis, si est profuturus detegere suppositiuũ adulterinũq́ue partũ, quia regnum vitæ istius occultatoris præualet. Contra hãc exceptionem licet ratam Nauarrus omnes intẽdit neruos, vt euincat, contra eam regulam nullam dandam forè exceptionem, neque etiam in præsignatis casibus Soti, in quibus teneatur quis cum periculo famæ, aut vitæ, inferiora his bona restituere, & quidem innumera argumenta congerit, tũ ex authoritatibus iuris, tũ etiã ex authoritatib. doctorũ, & præsertim D.Tho. quasi Sotus & Metina quib. contrariatur, cũ Thomistę sint, sensum D.Tho. in authoritatib. allegatis à Nauar. nõ calluerit. Fateor argumẽta hæc Nauar. in cõtra innumera sũt, & nõ parũ fortia, sed vno fũdamẽto theologico pręiacto ex illo fere oĩa illa argumẽta diluũtur [h]

b *Caiet. lib.17. respons. resp. 14. & 2. 2. q.62. art. 2.*
c *Sotus de iust. & iure. lib 4. q. 7. art. 2. in resp ad 1. & q.6. art.3. ad 4.*
d *Couarruuias in reg. peccatũ. par. 1. fol.4.*
e *Nauar, in 4. dist. 15. q. 17.*
f *Adrian. in 4. de restit.*
g *Metin. Sal. in sua const. 7. ca. rest. fol. 173.*
h *Nauar. sum. lat. num. 8.*

¶ Dicam ergo interim meam sententiam, postea ad argumenta Nauarri breuiter responsurus. Pro qua sit prima

conclusio,nō est dubiū quod cum famæ propriæ detrimento,teneatur quilibet famā alterius iniustè læsam si eam sic læsit,regulariter reparare,hæc est Cordubæ in suo quęstionario libro primo, q.31. dicto.1.vbi quia dixit regulariter adducit statim exceptionem Soti,vbi supra quęstio.6.artic. 3.vbi excipit,quòd si magnus vir,aut prælatus summę extimationis famam priuati hominis læserit iniustè, is non tenetur cum maiori iactura suæ extimationis famā illius reparare dicendo se esse mentitum,& huiusmodi, sed sufficit si alias in ęquiualenti,scilicet in pecunia,vel fauore,vel aliis huiusmodi bonis recompenset,& hæc cōclusio inquit Corduba,quæ est Soti est valdè rationabilis quamuis Nau.[k] irrationabiliter dicat oppositum.Nec enim Sotus huiusmodi infamatorem omnino liberum esse à restitutione docet:sed quòd non tenetur cum maiori suæ famæ detrimento : sed satis esse in aliis bonis compensare dicit.

k Nauar. Sū. Hisp c.18. nu. 47.

¶Secunda conclusio,nullus tenetur famam tantum alterius cum suæ vitæ detrimento resarcire. Hæc est Cordubæ[l] quā conclusionem ait communiter teneri à doctoribus excepto Adriano & Soto,quia Adrianus,& Sotus hanc cōclusionem exceptionē pati docent quando aliquis illustrem familiā,aut eminentissimā personam de crimine hæresis, aut læsæ maiestatis adeò infamasset,vt nisi mendaciū retractet, illa familia maneret labe infecta,quando nullis aliis remediis in vita humana possibilibus adhibitis fama posset reparari,conseruando infamatoris vitā, teneretur cum dispendio vitæ, si esset sic profuturus illam famam resarcire , sed nostra cōclusio patet,quia primò secundùm Nauarrum noua,& dura videtur prædicta exceptio Soti:& sine aliquo authore excepto ipso.Hanc conclusionem probant argumenta Nauarri si quid probant,& patet,quia inter iura suprema naturalia supremum est ius conseruandi vitam,vtpote,quæ fundamentum est tamē cæterorumque bonorum, ergo nullo casu teneor iniustè læsam famam alterius reparare cum dispendio vitæ, quia summè insitus est appetitus naturalis conseruandi vitam,neque à natura est amissio vitæ ad restaurationem famæ alienæ , aut bonorum inferiorum ordinata,quia pellē pro pelle,& omnia quæ habet homo dabit pro anima sua,idest pro vita sua.

l Cordub. in suo quæstion. li.1.c.31 2.dictio.

¶Sed quia ista exceptio Soti , & Metinæ Salmanticensis non mala omninò esse videtur, dico cum ista limitatione

potest dimitti,& concedi,scilicet,quando ex tali diffamatione grauius aliud malum sequeretur.scilicet scandalum spirituale in toto populo cum infamatus esset magnæ extimationis prælatus de hæresi,quando alioquin strages,cędes ex tali diffamatione hæresis , aut criminis læsæ maiestatis sequeretur,aut ideò aliquis iniustè accusatus esset comburendus rogo tunc infamator,si esset profuturus cum iactura vitæ.si aliter nequiret tenetur tanto malo subuenire.

¶ Tertia conclusio,cum suæ vitę detrimēto tenetur quis iacturam vitæ alterius reparare , quando iniusta causa fuit necis alterius,scilicet , quia falso testificatus est contra illū. Si iactura vitæ alterius,adhuc pendet in futurum,si est profuturus,& aliter falsus testis,vel calumniator non potest cauere,quin innocens ille occidarur tenetur cum vitę periculo testificari se esse mentitum. Secus est si iam creditur non profuturus.Hæc conclusio quæ est Cordubæ patet , quia vt vitam meā protegam,non possum alterius innocentis mortem procurare,ergo neque infamator falsus potest vitā suā protegere permittēdo mori eū cuius mortis causa est, quia imminet alteri mors ex eius falsa testificatione,sed hāc cōclusionē rectè limitat Corduba dicens esse veram,casu quo quis fraudulenter,aut malitiosè falso testificatus est contra illum morti ob id damnandum,secùs si præter intentionē credēs se non omninò falsum testificari , aut propter suum testimonium qui non aduertit alium fore morti damnādū sic testificatus est, & non eo animo,vt talis occideretur,sed ex alia causa.At in omni casu quo causa quis iniusta fuit illicitæ occisionis iam perpetratæ,non tenetur cum dispēdio suæ vitæ damnum restaurare

¶ Quarta conclusio,cum iactura,& amissione suæ libertatis , in nullo casu tenetur homo bona inferioris ordinis id est damna rei familiaris alteri illata recompensare Hanc conclusionem probant argumenta Nauarri,quia ius ciuile, aut ius diuinū,quod suaue est neminē obligat, vt se vendat quo restituat debita : immò iura vetant hominē liberū dari in pignus debiti .Itē secundò patet , quia sicut ius conseruandi vitā(quia talis inclinatio insita est à natura potissimū ęst , ita quia appetitus libertatis à natura insitus est,quia eo ipso quod auctor naturæ fecit hominem suaptè natura rationalem ac discursiuum,fecit hominem liberum. Qualem libertatem significauit sacer sermo Eccl.13. Deus ab initio

constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Si igitur appetitus libertatis, quia à natura ingenitus tantam vim naturam habet sequitur, ꝙ sicut propter summum appetitum conseruandi vitam neminem in conscientia obligamus ad subeũdam mortem pro satisfactione rerum peculij temporalis etiam si aliter non posset recompẽsare ita in conscientia nullus cũ iactura libertatis obligãdus est vt se vendat, & subeat seruitutem perpetuam: quo hæc debita inferiora recõpenset, nam appetitus cõseruandæ libertatis proximè accepit, ad appetitum naturalẽ cõseruãdi vitã.

¶ Vnde (ni fallor) non tantum ob id quòd libertas sit ex se inextimabilis, eius iactura non est subeunda pro recompensatione inferioris ordinis rerum, sed quia summè genuinus, & naturalis est appetitus fouendæ libertatis.

¶ Nam alias quis negabit quin quãdo homines alioquin liberi aliquo iusto titulo ad seruitutẽ redacti sunt, quòd tã ex tunc eorum seruitutem quis iusto pretio emat pretio seruorum, foro communi currenti, & si aliquis alioquin liber pro tritemmbus se vendit, aut ludit, quis dixerit eius libertatem quam vẽdit non posse certo pretio pecuniario taxari, sicut & aliorum seruorum.

¶ Quinta conclusio, vt sententiam Metinę Salmãticensis modificemus, licet communis opinio sit, quòd cum detrimento vitæ nullus tenetur restaurare damnum temporale quodcunq;, sed in casu Metinæ dico, ille nobilis qui occultauit adulteriũ, vnde adulterinus succedit in regnum, & hęres legitimus, ideò exhæredatus manet, propter hanc solam rationem, scilicet, ꝙ legitimus amittat regnum etiã si sit profuturus, nõ tenetur cum dispendio suæ vitæ, crimẽ prodere ad restituendum illi regnum, nisi alia causa grauior & vrgẽtiór subsit, hæc cõclusio liquet ex supradictis fundamentis.

¶ Sed opinio Soti & Metinæ, & aliorum in ista sua exceptione haberet locum, quãdo vltra iacturam, quam pateretur hætes legitimus regni, spurius secretus, quia est male morigeratus creditur si pręficiatur in regnũ erit in perniciẽ regni, vel quando, quia res est in suspicione, & ideò ad acceptandum hunc, vel illum in regem simultates grauissimę in regno excitarentur, quæ vt verisimile est, sopirentur, cessarentq; si iste nobilis adulterij, & fasti conscius, & author, secretũ detegeret. Nã tunc dũ esset profuturus, si aliter prædictis malis prospicere nõ posset, etiã cũ dispendio vitę certo

ad id tenetur hęc exceptio Soti,& Metinæ,quę etiam intelligitur obligare in his casibus,& reginam adulteram, probatur, quia licet iste, & regina adultera non teneantur se prodere pro solo restaurando dãno particulari legitimi exhæredati,tamen esto in causa non fuissent tanti mali: quia partes sunt regni,& partes cum necesse est, se tenẽtur exponere pro conseruatione totius boni communis, postquã in casu fuere tanti mali commuuis videtur,quòd etiam de iustitia pro eo vitando teneantur exponere vitas.

¶ Pro argumentis Nauarri soluẽdis,quia operosum esset ea omnia hic referre,& quia ferè omnia,eodẽ, parive passu currunt,non libuit hic ea trãsumere, quia sat erit hic fundamenta iecisse ex quibus eorum patens sit solutio, sit igitur primum fundamentum Loquẽdo de vita,& libertate, quia non eo tantum,quòd inextimabilia bona sint ex se, sed etiã quia appetitus,tum conseruandi vitam,tum etiam tuẽdi libertatem,maximè insitus est nobis à natura,nam & auiculę suam naturaliter cupientes libertatem summè renuunt capiolis detineri,dicimus cum Nauarro, & cum communi in nullo casu bona inferioris ordinis,cum dispẽdio vitę teneri quem restituere, neque in hoc casu, neque in alio admittimus limitationem Soti de diffamatione pręclaræ familiæ, aut de peruentione regni ad adulterium, nisi adhuc cũ alia noua limitatione etiam,scilicet,quãdo inde grauiora mala redũdantia, in simultates reipublicæ, aut cędes sequerẽtur. Nam tũc,quia hæc sunt grauiora,aut ęqualia mala,quia eis præstitit illator dãni causam:quando aduertit,vel aduertere debuit inde potuisse venire,tenetur profuturus,si aliter nõ posset in illis duobus casibus sic limitatis cum dispendio vitæ succedere.

¶ Identidem concedimus Nauarro,quòd bona pecuniaria,quia inferiora sunt libertate,cum iactura perpetuę libertatis non sunt soluenda, quia si parui momenti sint non est pro eis soluendis subeunda seruitus, quòd si pretiosissima sint moraliter loquendo,etiam si vendat se inde ad recompensandum non comparuit sufficiens pretium neque si recuperaret sufficiens pretium,propter naturalem appetitum conseruandi libertatem ad id non teneretur vnde in his argumenta Nauarri,contra nos non militant.

¶ Secundùm fundamẽtum est,quòd omnes authoritates siue iuris ciuilis, seu doctorum, seu sancti Thomæ quas in

in contra allegat Nauarrus solum probant quòd fama ex se bonum fit inextimabile, ac per consequens ꝙ moraliter & regulariter cum iactura famæ, bona inferioris ordinis restituenda non sint. Sed tamen sicut D. Tho. & cæteri doctores communi animi conceptione asserentes ꝙ furtum ex se, suaq; natura, & genere, seu specie, peccatum mortale sit, non subinde negant, ꝙ furtum in indiuiduo ratione paruitatis materiæ veniale possit fieri, & in genere moris, quod ex sua specie est mortale, & quandam infinitatem malitię habet ea parte, qua diuertit à bono infinito incommutabili. i. à Deo, non negant in indiuiduo posse esse veniale, quod in genere moris differt à mortali, & non habet tantæ malitiæ infinitatem. Quia secundum doctores in actibus moralibus dissoluitur species ratione paruitatis materiæ vt id quod ex sua specie erat mortale, ratione paruitatis materiæ solùm contingat esse veniale: ita fama quæ de se & ex suo genere asseritur esse inextimabile bonum, non impedit quod ratione paruitatis materiæ. i. non tantæ famæ posset extimari pretio aliquo modo, neque enim fama cōsistit in indiuisibili. Quia fama præclarissima aliquorum longè præpōderat famę alicuius homuncionis, vel vulgaris personæ. ¶ Et quis nam audebit dicere ꝙ si homuntio onerum baiulus *ganapam* Hispanicè dictus, vel cloacarum expurgator si furatus fuerit ducenta millia aureorum, non teneatur illa restituere cum dispendio suæ famæ allegans suam famam esse inextimabilem præponderareq; ducentis mille aureis. Cùm ferè nullus sit huiusmodi hominum nisi rarus, qui suam famā non prodigeret pro mille aureis aut pro paulo in plus præter quàm quòd istud genus hominum penè infame reputatur.

¶ Adde ꝙ etiam fama aliorum qui sunt de media plebe, quia aliquo modo est recuperabilis, quia Diua Magdalena famam quam amiserat dum erat in ciuitate peccatrix, satis superque resarciuit per vitæ emēdam: & sanctitatem, etiam apud homines, ideò non tanti existimant eius amissionem sicut amissionem vitæ quæ prorsus est irrecuperabilis. Ideò non tam rigidè & superstitiosè debet Nauarrus sententiam Caietani & suā tutari, vt non velit admittere exceptionem & casum in quo si damnificator non sit tāti nominis & hæreditas sit pretiosissima vt Ducatus, Marchionatus non teneatur cū famę suæ iactura hæc damna profuturis reparare.

¶ Nam argumentum Nauarri quod alicuius apparentiæ esse

eſſe videtur parum vrget dum arguit ꝙ alias in reſtituendo non ſeruaretur iuſtitia commutatiua quæ conſtituit qualitatem inter reſtituentem,& reſtitutum,quia reſtituere debitum cum iactura famæ eſſet ſoluere debitum, & perdere famam etiã pro ſolo debito,quæ eſt magna inæqualitas, quia reſpondetur Nauarro,ꝙ non eſt, nam Caietanus cuius ſententiam hic ipſe tuetur, aſſeuerat quod iniuſtus vſurpator rei alienæ quando aliter eam nequit Domino abſenti mittere tenetur eam illi mittere, & reſtituere, cum quadrupla expenſa,imò alij doctores mitiùs loquentes non audẽt negare ꝙ cum dupla non teneatur ſi res ſit maximi momenti, & creditor ſua re maximè indigeat. Immò in hoc caſu cum Caietano tenet Frater Ioſephus. ſ. ꝙ cum quadrupla expẽſa ſit res mittenda,quod tutius videtur. Ergo nihil mirũ quòd iniuſtus occupator magni ſtatus cum iactura ſuæ famæ quæ non eſt tanta quia ipſe non eſt tanti nominis teneatur reparare tam grauiſſimum damnum, accedit frater Ioſephus qui in ſuis floribus ait quando res reſtituenda eſt magna, cum detrimento propriæ famæ reſtituenda eſt quando non expectatur commodius tempus ſibi ſine detrimento famæ fieri poſſit, & hæc quidem ſententia minus eſt Metaphyſica quàm ſententia Caietani imò in principiis Philoſophiæ & Theologiæ moralibus nititur, vt diximus quia hic ratione paruitatis famæ modicæ in indiuiduo caſu ſoluitur eius ſpecies licèt ex ſua ſpecie,alias fama ſit inextimabilis,& hęc ſufficiant pro præſenti, nam in reliquis bene ait Nauarrus cum Caieta. ꝙ fama parta ex aliis rebus præclaris qualis eſt fama ingenij, ſcientiæ non ita eſt inextimabilis ſicut fama bonitatis virtutem moralem ſequens, quæ licet valdè extimetur à bonis, ſed tam parum extimatur à perditis iuuenibus vel ab aliis vt de defloratione virginum, de ſcortis, & ſceleribus,prôh dolor!glorientur.

CAPVT CXVII.

¶ *Quale damnum excuſat à reſtituendo ſtatim.*

IAM illa doctrina Nauarri examinãda venit vbi ait quòd qui ſine magno damno ſuorum bonorum non poteſt reſtituere ſtatim ſuo creditori,poteſt differre ſolutionẽ quando talis dilatio non multum creditori nocet. Et quidem hanc

hanc doctrinam habere maximè locum, in eo qui ex iusto contractu aliquid debet, nemo est qui ambigat, sed an etiam in iniusto debiti corruptore habeat locum, vt Nauarrus ait, idest, quod controuertimus. Nam Sotus [a] videtur contra tenere vbi in casu posito in quo ex restitutione emergit damnum notabile in propriis bonis debitoris quia. s. ea venditoris est vilissimo pretio ait quòd hæc causa prorsus rē non conuincit, quia nemo tenetur iuri suo cedere ad euitandum alterius damnum, nisi in extrema necessitate aut tam graui, vt deberet id quod haberet porrigere, & ideò graue debitoris detrimentum iure stringit creditorem solutionem expectare. Ratio si vlla est prolatandi tunc restitutionem aliundè sumenda est, inde videlicet, quòd debitor pro illo temporis articulo non est simpliciter soluendo quia moraliter quod fieri nisi cum tanto detrimento non potest, non reputatur possibile. Quia verò pluribus vestienda est circunstantiis prorogatio vt sit iusta, animaduertenda est in primis acceptio fuerit iniqua, an iusta, nam si per latrocinium aut per vsuras aliásve iniurias, debitor ille in ære est alieno, profectò qualecunque citra extremam necessitatem patiatur detrimentum, tenetur illico restituere. Ecce hoc quod ait Sotus hic videtur contra Nauarrum: sed addit Sotus si per acceptionem iustam debita contraxit, & sine culpa sua, aduersa reflante fortuna nudatus est bonis, qua via in pauperem incidit, tunc faciliùs indulgenda est illi restitutionis prorogatio, dummodo creditor ferre dilationem possit neq; inopia laboret. Quia citra extremam necessitatem melior est multo creditoris conditio, quam debitoris, hæc Sotus, cuius doctrina grauis est & magni pensi, sed in contra est quia etiam si restituturus iniustus fuerit occupator alieni, videtur postquam non nocet multum creditori (vt supponit Nauarrus) non debeat pati grauem iacturam in propriis bonis vt restituat etiam iniustè accepta.

a Sot. de Iust. & iure. li. 4. q. 2. ar. 4.

¶ Igitur pro expeditione totius quæstionis statuuntur conclusiones. ¶ Quarum sit prima, etiam si debitor patiatur graue detrimentum ex eo, ꝙ substantia restituenda est ingens, non ideò hac ratione potest prorogare restitutionem hæc est Caietan. est Soti, est Cordubæ [b] est Metinæ est communis & patet perspicua ratione, quia alias melior esset conditio eorum qui æs alienum ingentiùs per iniuriam cōtraxerunt, quam qui minora debent, & quia hoc non est iactura,

b Cord. in tract. de casib. Cōscien. q. 68.

ctura, vel damnum propriorum, sed dimittet aliena.

¶ Sed quia secundò potest debitori prouenire damnum ex eo qꝫ non lucrabitur ex alieno si statim restituat, ideò statuitur secunda conclusio propter hoc detrimentum, scilicet, ex eo quod lucrum cessabit debitori grande, si statim restituat, non excusatur ab statim restituendo, hæc cõclusio est Caiet. & Soti, locis citatis, est Cordubæ, nam secundum Sotum nemo ius habet lucrandi pecuniam alienam inuito Domino, & quia secundùm Cordubam hoc non est perdere suum sed non vti alieno. Et hæc conclusio patens est in eo qui iniustè vsurpauit aliena ex quibus vult negotiando parare sibi lucrum.

¶ At quid si iam cum esset possessor bonæ fidei antea, exposuit pecuniam sibi mutuatam negotiationi, quæ soluẽda erat tali termino, vnde emit iam merces, quæ si statim vendantur non solum cessat ei lucrum, quod inde sperabat, sed & patiatur grauem iacturam? Pro huius elucidatione. Qõ. 1.

¶ Sit tertia conclusio quando aliquis est debitor ex iusta acceptione, non tenetur cum detrimento graui suorum bonorum aut cum detrimento decentiæ status restituere quãdo ex dilatione suæ rei, creditor non patitur detrimentum, quando non dilapidauit bona aliena, neq; ex culpa sua debitor se fecit impotentem ad restituendum. Est Nauarri, Soti, Cordubę, fratris Iosephi, patet quia sicut casus fortuitus quia est sine culpa excusat iustum possessorem à restituẽdo, iam amissio bonorum sine culpa, excusat debitorem ex iusta acceptione, ab statim restituendo. Et quia secũdùm Cordubam & omnes doctores vt ipse ait, valdè diues tenetur de superfluis ad statum subuenire egenti, ne decidat à decẽtia suæ personæ, ergo etiam iste creditor nihil detrimenti patiens tenetur debitori bonæ fidei hanc concedere dilationem. Et quia est regula Scoti quam laudat Syluester, & citat multos doctores eam amplectentes & Ricard. art. 5. quæst. 5. scilicet, detentio rei alienæ est licita, quando Dominus rei rationabiliter debet velle eam retineri. Quæ regula ex principiis legis naturæ constat.

¶ Hinc aliquis non tenetur restituere statim regulariter cum detrimento suæ famæ neque restituere gladium furioso, neque pecuniam creditori, quando eam petit ad bellum iniustũ vel ad expugnãdum iniustè patriã. ¶ Hinc secũdum Nauar.[c] restitutio nõ est faciẽda cũ dãno animæ, & corporis c Nauar. in n. lat. 17. n. 62. & 64.

credi-

creditoris, quia furiosus est vel pecunia sibi restituta iniustè litigabit neque si magnum dãnum inde ex restitutione reipublicæ obtineret. ¶ Hinc non sunt condẽnandi reges aliive principes retinentes iudicio suo aliena, quando credũt probabiliter, ꝙ ex eorum restitutione sua regna passura sunt magna incommoda & bella iniusta, [d] quæ quidem licentia non procedit nec conceditur principi quando probabiliter creditur æqualia, vel multa maiora mala euentura esse ex retentione alieni, quam ex restitutione.

d *Arg. l. si quis. ff. ad l. Aquil.*

¶ Hinc ex regula Scoti secundum D. Anton. & Adrian. restitutio potest licitè differri quando probabiliter creditur ꝙ ex restitutione statim facta sequẽtur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia quæ indigentia statim restituentis eius filiis aut filiabus suaderet. Quia hæc mala sine comparatione sunt maiora quam damnum, quod creditor ex dilatione sui debiti patitur. Imò sunt bona altioris ordinis, quàm bona fortunæ quæ creditori debentur.

¶ Hinc inquit D. Antonius ꝙ non tenetur quis restituere cum iactura decentiæ status statim, & satis est proponat restituere & interim solum decenter viuat superfluas expẽsas amputãdo, sed quia hæc vltima sententia D. Antonini multo moderamine indiget de quo postea dicemus, ne nostri instituti obliti videamur, diffiniamus hic, an cum cessatione lucri teneatur quis semper restituere

¶ Sit quarta conclusio limitatiua superioris conclusionis secundæ Soti Caieta. & Cordubæ: quando possessor bonę fidei ex iusta acceptione puta mutuarius bona fide pecuniam sibi mutuatam exposuit negotiationi putans antè aduẽtum solutionis, inde, aut aliundè habiturum lucrum vnde debito termino solueret, non tenetur cessare à lucro, quando alias res emptas vilissimè de præsenti venderet. Quia satis est postquam bona fide fecit, si creditori exinde ex dilatione emerserit damnum, aut cessauerit lucrum, ꝙ ipsum illi resarciat: patet ex regula Scoti, quia rationabiliter debet esse contẽtus, ꝙ bona fide debitor negotiatus, tam grauem non patiatur iacturam lucri cessantis postquã ipsi creditori aliũdè non indigenti resarcitur damnum, aut lucrum cessans si aliquam iacturam circa hæc est passus. ¶ At illam quæstionem hactenus videmur dissimulasse quæ præcipua erat, & à nobis ad examinandum suscepta. An iniustus occupator alieni, cùm magno detrimento bonorum propriorum, quia

ea

ea est vilius venditurus, teneatur statim restituere pro hoc.

¶ Sit quinta conclusio, quando creditor ex dilatione rei iniustæ à se acceptæ graue de præsenti patitur damnum, aut æquè graue, sicut passurus est debitor si statim illi restituat, tunc cũ tali graui detrimento, tenetur etiam res suas viliùs vendendo creditori suo restituere statim. Hæc Soti est & Cordubę locis citatis, hæc tamen non est contra Nauarrum quia Nauarrus solùm loquitur casu quo talis dilatio iniustè accepti parum nocet creditori, sed probatur nostra conclusio ratione Soti, quia extra extremam necessitatem multò melior est conditio creditoris, quam debitoris ¶ Sed quid in casu Nauarri quando dilatio iniustè accepti parum nocet creditori.

¶ Pro hoc sit sexta conclusio licet conclusio Soti esset de rigore iuris tenenda, tamẽ loquendo de æquitate, quæ præfertur rigori non scripto, opinio Nauarrri securè teneri potest in conscientia, scilicet, ꝙ etiam occupator iniustus alieni, quando dilatio rei debitæ parum creditori nocet, non tenetur cum graui detrimento suorum bonorum vendendo sua vilissimè statim restituere, sed expectare commoditatem potest. Hęc cõclusio, pro parte Soti probatur, quia iste postquàm fuit iniustis vsurpator alieni stando in rigore iuris nemo tenetur iuri suo cedere ad euitandum iniusti vsurpatoris dãnum nisi in extrema necessitate, aut tam graui vt deberet, id quod habet ei porrigere. Sed pro parte Nauarri cõclusio persuadetur sic, quia æquitas dictat vt etiam iniusti vsurpatoris graui iacturæ cõpatiatur creditor, quando id sine nocumẽto suo potest facere. Quia dum creditor indemnis seruetur non est per rigorem de eo sumenda vindicta, neque sine causa addenda est afflictio afflicto, & de tali dilatione, credimus rationabiliter creditorem ex quadã æquitate rationis debere cõtentari, sed iã euasimus ex ista quæst. cui sic fecimus satis, vtinam & lectori satisfaciamus.

CAPVT CXVIII.

¶ *An cum iactura decenti status sit restituendum.*

IAM verò cum ab vna nos extricauerimus quęstione rursum alia inuoluimur, quæ parum distat à præcedenti, ideò non tantam ingeret nobis difficultatem licèt non omninò facilis sit solutu inter doctores. Quæstio inquam est vtrùm teneatur debitor cum magna iactura decentiæ sui status restituere totum & integrè debitum. Et quidem in hac quæ-

stione diuersi diuersa dicunt. Nam Metina Complu.[a] & Richardus, Raimundus Hostiensis, Archidiaconus. Bern. Innocentius, Guillielmus vt refert Syluester [b] tenent quòd in hoc casu quæstionis non potest prolatare restitutionem debiti, duplici motu ratione. Quia iste talis debitor iniustè retinet alienum nullo bono titulo, vnde sicut rem furatam ita tenetur omne debitum restituere statim Domino, quia Dominus ex tali re, sibi debita non tenetur sustentare eius statum: sed satis est si illi impertiat eleemosynam sicut alteri pauperi. Secundò quia cap. si quis de furtis, statuitur vt qui causa famis adactus, idest, necessitate furatus est restituat etiam si in eandem necessitatem famis relapsurus sit. Et c. cum tu de vsuris, compellitur vsurarius integrè restituere etiam si in egestate maneat summa, alij verò doctores vtpote magis pij cuius modi sunt Syluest.[c] & D. Antoni. 2. parte. tit. 2. cap. 8. & Ioann. Neapoli. & alij multi doctores & Nauarrus[e] sunt qui aiunt nisi in casu quo creditor sit in simili necessitate perdendi statum, potest debitor etiam ex acceptione iniusta secundùm Nauarrum differre solutionem ne decidat à suo statu. Quia satis est se restringat solum insumendo necessaria, vt de residuo paulatim possit restituere. Quod si non potest iste talis locare filias matrimonio æqualibus, eas locet minoribus. Ratio qua ij fulciunt suam opinionem est, quia cessante æquali necessitate creditoris, iactura decentiæ status censentur facere debitorē simpliciter impotentem ad restituendum, & quia cap. si quis. de furtis. glossa ait ideo illi furi furanti pro necessitate famis impositam fuisse pœnitentiam, quia illa necessitas famis nō fuit grandis. Nam si grandis fuisset, quia non peccasset, illi pœnitentia imposita non fuisset, at necessitas decidendi ab status decentia grauis esse videtur.

a Metin. de restit. q. 5.
b Syluest. restit. 5. q. 1. q. 3. q. 4.
c Syluest. rest. 5. q. 1. q. 3. q. 4. & in sua rosa aurea.
d Anton 2 par. tit. 2. c. 8.
e Nauar. Sum. Hisp. c. 17. nu. 72.

¶ Ecce quam cordatè nos oportet loqui neque præcipitare inter tam varias opiniones sententiam, sed quia mediū tenuere beati, & quia media sententia inter dubias minus creditur à veritate distare, ideo puto hic mediam sententiā esse tenendam. ¶ Igitur pro resolutione quæstionis præmissa distinctione, quòd tripliciter debitor alieni se potest habere, vno modo ita quod rectè, & iustè rem alienam acceperit, vt per mutuum. Secundo modo ꝙ licet iustè à principio rem alienam obtinuerit, postea tamen illam dilapidauit, aut dissipauit. Tertio modo quando per iniuriā eam occupauit.

¶ Sit

¶ Sit prima conclusio, si debitor per fraudem, vel iniustitiam bona aliena occupauit, vt per vsuram, rapinam, vel furtum, vel esto à principio iustè acceperit, seu per mutuum, vel aliam iustam acceptionem, si nihilominus postea culpa sua, prodigè, vel per ludos, vel scortationes, vel aliter, bona illa deuastauit, tunc etiã cum iactura decẽtiæ status, tenetur statim, integrè restituere. Hæc conclusio est Soti loco citato. Est Cordubæ quæst.illa.68.de casibus conscientię in qua cõcordat cũ prima, scilicet, quando acceptio fuit iniusta, vel dissipatio culpabilis intercessit. Hæc cõclusio quæ, vt inquit Corduba, est multum iuridica, probatur rationibus primæ opinionis, & insuper patet Quia huiusmodi iniusti dissipatores, & vsurpatores non sunt digni quibus ista dilatio concedatur à creditoribus, & quia non multum immerito, indignantur contra eos creditores sui dicentes illud Euangelij, quid audio de te redde rationẽ debiti, nã te expectare, cũ bona mea dissipaueris, & ex eis pompaticè profaneque vixeris indignũ est. Probatur insuper, quia & istis præberetur ansa, & occasio magna vsurpandi, & dissipandi aliena, si scirent licere sibi non statim restituere, cum iactura status, quem fortè non sustentassent, nisi iniustè accepissent, & abligurissent aliena nã hæc aliena si defecissent ad profanos sumpt⁹, propria quibus sustentant statũ cõsumpsissent, distraxissentque.

¶ Secunda conclusio, quando debitor est quis bonæ fidei ex licito, scilicet, contractu, neque talia bona aliena male insumpsit, sed quia in suis gestis negotiis, fortuna parum secũda, faustáque fuit, ideò nihil aliud potuit de se præstare, quã fecit, tunc non tenetur restituere iste, cum iactura decentiæ status, sed potest differre solutionẽ dummodo creditor possit differre solutionem, neque inopia laboret, hæc est Soti,[f] est Cordubæ loco citato & hæc inquit est multum iuridica, & in hac secunda cõclusione sic limitata concordamus cum secunda quę erat Syluestri, & Nauarri, & aliorũ, sed nõ quatenus sine ista limitatione eã asserebant, quia hoc non licet iniusto occupatori, aut dilapidatori, sed iusta ex acceptione possessori. Et hæc conclusio patet, iste enim cum iusto titulo retinuerit, acceperitque, non tenetur cum graui detrimento statim restituere. quia postquam non est in culpa impossibilitatis restituendi statim, non videtur esse in mora culpabili. Facit Syluester[g] & patet, quia si cõtractus bonæ fidei in casu fortuito, vbi abfuit oĩs culpa, vt in contractu cõmodatę rei,

[f] Sot.lib. 4 de iust. q.7.ar.4.

[g] Syluest. ut. mora. q.1.& verb. excommun. 3.dub.12. 13.

vel locatæ, vel depositæ, excusat ab restitutione, ratione talis inculpabilis casus, ergo etiam debitum pecuniarium licitè contractum, vbi debitor inculpa non fuit, deobligabit ab statim restituendo, si sine detrimento iacturaque status, restitutio de præsenti impossibilis est.

¶ Tertia conclusio, vsurarius, & si quis est alius iustus vsurpator alieni, qui cũ antea tali statu careret, iniustis, extorsionibus, & exactionib rei alienæ, id status sibi comparauit, is secundum omnes tenetur restituere statim, etiam cum iactura talis status. Hæc est omniũ & patet, quia ille status nõ est suus, sed iniquis modis acquisitus est. Hinc frater Iosephus in suis floribus ait ꝙ nulla est est ratio quare excusentur à restitutione statim facienda, qui nõ habent statum, fingentes statum. Igitur his vsurariis nullum superest remedium nisi petere à creditoribus spontaneam dilationem, vel si facta diligenti indagatione, incerti sint creditores quibus ea debent, se componere cum summo Pontifice.

¶ Sed quæritur vt omnia enucleatiùs aperiamus nec aliquid dissimulemus, an debitor bonæ fidei id est ex iusta acceptione, quia alias nõ fuit dilapidator bonorũ alienorum, neque in culpa est impotentiæ, quã nunc ad restituendũ habet casu, quo creditor suus patitur notabile detrimentũ, citra tamẽ amissionẽ status cum iactura suæ status restituere, ei statim teneatur, & videtur ꝙ non teneatur ad statũ. Quia status aliquando æquiualet famæ, sed cũ iactura famæ, quia altioris ordinis est, non tenetur quis restituere regulariter creditori etiam graue damnum temporale ex dilatione patienti: ergo neq; iste debitor postquam nõ est in culpa, cum iactura status tenetur ad statim restituendum creditori alias patienti notabile damnum. Et confirmatur quia tales debitores omnino inculpabiles, nõ tenentur secundum fratrem Iosephum cum maiori detrimento restituere, quam sit rei restituendæ pretium, sed cadere ab statu, est maximum detrimentum, ergo non tenentur restituere statim creditori notabile damnum patienti, cum iactura sui status etiam si creditor omisit lucrari millia vel aliter.

¶ In contrarium est, quod ait Sotus ꝙ citra extremam necessitatem melior est conditio creditoris, quam debitoris, sed iactura status nõ ponit hominem in extrema necessitate, ergo cum iactura status tenetur statim restituere.

¶Pro

¶ Pro expeditione quæstionis sit quarta conclusio vt à clarioribus procedamus, quando creditor ex dilatione patitur similem iacturam status, vel patitur similem indigẽtiã ex dilatione debiti, tunc debitor inculpabilis & bonæ fidei tenetur potiùs subire illam iacturam, vel æqualem indigentiam, & restituere statim, quam quod suus creditor illam patiatur. Hæc est Cordubæ, est Soti, est Nauar. locis citatis. est Metinæ[h] (vt verbi gratia) si creditor est mendicaturus, quia quod sibi debetur, nõ soluitur, potius debitor etiã alias inculpabilis tenetur restituere, etiã si alias sit mendicaturus. Probatur ex regula Soti, quia extra extremam necessitatem cæteris paribus, id est, in paribus status iacturis vel indigentiis, melior est conditio creditoris, quàm etiam cuiuscũque debitoris etiam ex iusta acceptione, quia res restituenda ad creditorem magis attinet tanquam res sibi debita.

h Metin. instruct. 6. cap. fol. 172.

¶ Quinta cõclusio, quãdo debitor bonæ fidei, & inculpabilis patitur ex restitutione statim facienda iacturam totalem status, non tenetur statim restituere etiam si creditor alias ex dilatione notabile passurus sit damnũ, dũmodo, illud non passurus est de præsenti, quia nõ imminet id damni de præsenti, si talis debitor paratus sit resarcire id dãni pendentis in futurum dum venerit, vt verbi gratia modo creditor habet vnde suo statui, domui, & familiæ subueniat, sed tamen pecuniã illam sibi debitam si illo termino solueretur destinaturus erat eam in clasi in Hispaniam pro mercibus emendis transuehendam, sperat que subinde, ex tunc ad annum & dimidium se recepturum lucrum illius, tunc satis est debitor sit paratus pro illo tẽpore recuperationis lucri soluere creditori lucrum deductis deducẽdis arbitrio boni viri. Similiter si hinc ad annum creditor indiget pecunia nunc sibi debita, ad soluenda chirographa, & quia suo tempore non est soluta, accepit ad vsuram, vt chirographa soluat, satis est debitor sit paratus suo tempore occurrere ne hoc damnum eueniat aut sit paratus huiusmodi vsuras, postquam solutionis earum causa fuit, ipse soluere.

¶ Sed quid si creditor damnum notabile citra tamen iacturam status patiatur de præsenti ex dilatione debiti, quia patitur in familia notabilem indigentiam, vel patitur à suis creditoribus notabilem molestiam. An tunc debitor alias inculpabilis, teneatur cum iactura status. Respondetur ꝙ in casibus moralibus sermones, quo magis descendimus ad

 particularia

particularia minus sunt certi, quia varij, ideò nõ possumu punctualiter omnia diffinire: sed regulã generalem tradere arbitrio sapientum dum opus fuerit moderandam, sit igitur pro hac regula.

¶ Conclusio sexta. Quando damnum imminet de præsenti notabile creditori quia de præsenti, ex dilatione sibi debiti graui laborat indigẽtia in familia sua, vel graues sustinet molestias ipse à suis creditoribus, quibus ipse quoq; est debitor. si damnum huius indigentiæ æquiualens sit, vel esto æquiualens non sit, proximè aut quasi proximè conferri possit, cum damno amissionis status, tunc debitor suus licèt sit debitor ex iusta acceptione, & inculpabilis, tenetur cum iactura status si aliter non potest hoc damnum graue, & præsentaneum à suo creditore tollere, & restituere ei statim patet quia citrà extremam necessitatem, melior conditio creditoris, quam debitoris. At verò Victoria in casu cõclusionis dixit quòd secundùm meliores doctores magis probabile est quòd si creditor patiatur iacturam ex dilatione pecuniæ à se mutuatæ mutuarius licèt fuerit iustus acceptor teneatur illi soluere aliquid cum amissione aliqua sui status, sed non cum amissione totius status nisi creditor perdat totum suum statum quia alias non seruaretur æqualitas, placetque mihi ista limitatio Victoriæ.

¶ Septima conclusio, si arbitrio boni viri notabiliter prępõderet iactura status damno licet notabili, quod creditor de præsenti patitur, quod nõ satis restauratur per hoc quod postea resarciatur, quia interim sua domus indigentia notabili vexatur in hoc casu debitor malæ fidei non obstante iactura status sui credo tenetur restituere statim, patet per regulam generalem, quia citra extremam necessitatem, melior est conditio creditoris, quæ regula potissimum verùm habet, vbi debitor fuit iniustus vsurpator aut dilapid tor.

¶ Hinc patet quòd duo asserta fratris Iosephi in suis floribus nõ sunt vsquequaque vera, primum quòd debitor ex iusta acceptione, non tenetur statum mutare, vt restituat. Secundùm ꝙ quando creditor ex dilatione aliquod detrimentum patitur, non ideò cum mutatione status compellendus est debitor ei restituere statim, etiam si culpa sua, in restituendi inciderit potentiam, quia satis est si postea illud dãnum resarciat, quia primum eius assertum limitandum est iuxta præstitutas à nobis hic conclusiones, & secundum

cundùm etiam iuxtà vltimam moderandum venit.

¶ Sed quæritur vtrùm vera sit illa sententia vel opinio fratris Iosephi quam suis floribus Theologiæ materia de restitutione asseuerat, scilicet, quod debitor bonę fidei cum mutatione status restituere non tenetur, etiam si creditor ex dilatione, statum quoque mutare compellatur. Et videtur quòd sic, quia sicut in pari causa turpitudinis secundùm ius melior est conditio possidentis, ita in pari causa necessitatis melior est conditio debitoris possidentis, & confirmatur quia videtur in hoc casu sat sit debitorem creditori damnum ex dilatione subsequutum resarcire, sed quia iam sententia istius sugillata manet exclusaque per quartā conclusionem potissimè, & per quartæ subsequētes, non est hic amplius immorandum, quàm solutio suorum argumentorum postulat, quia sua sententia apertè est contra Nauarrum, Sotum, Metinam, Cordubam, igitur antequam argumenta fratris Iosephi soluamus, ne interrumpatur materia.

¶ Sit octaua conclusio, cæteris paribus faciliùs proroganda est dilatio restituendi iusto possessori, nec dilapidatori, quam iniusto vsurpatori, vel dilapidatori, hæc est Soti, quia ratio id dictat.

¶ Nona conclusio, quando debitor est inculpabilis, & bonæ fidei si damnum iacturæ sui status in duplo præponderat debito restituendo, aut damno, quod de præsenti suus creditor patitur, videtur tūc cum iactura sui status non teneatur statim restituere: patet hæc conclusio in qua conuenio cū fratre Iosepho, quia possessor bonę fidei non tenetur restituere cum maiori detrimento, quam sit rei restituendę pretium, & per hanc conclusionem satisfacimus huic argumento antea posito, quia satis est postea debitor resarciat damnum si quod creditori ex dilatione accreuit.

¶ Nunc ad argumenta fratris Iosephi & Victoriæ suprāposita superest respondere: ad. 1. quando sic obiiciebatur ꝙ status æquiualet famæ. sed cum iactura famæ non tenetur quis soluere creditori etiam patienti graue damnū rei familiaris, ergo neque etiā iniustus vsurpator cū iactura sui status æquiualentis famę. Respondetur primò ꝙ non est verū regulariter, ꝙ status æquiualeat famæ, quia fama, vt pote quæ consequitur virtutē, quæ propriè dicitur fama est de se inextimabile bonū. At verò fama status nō est propriè fama bonitatis, sed est veluti fama ex rebus aliis pręclaris parta,

vt fama ingen j, scientiæ, virium, solertiæ, altium diuitiarũ, & aliarum rerum similium, quæ non est inextimabilis. Ideò fama status licet videatur altior diuitiis, tamẽ quia diuitiis sustentatur, parum excedit, aut nihil, aut non multum ordinẽ diuitiarũ, quia sicut fortuna diuitiis dominatur, ita etiã sæpè adimendo diuitias homines ab huiusmodi statibus deturbat. Neq; recta existimatio est, secundum moralem philosophiã, aut theologiã, statum adæquare famę, quæ quandam immortalitatem sortitur, vndę negatur antecedens, ꝙ status regulariter adæquetur famæ; sed si detur casus in quo status tanti valoris esset, quòd æquaretur famæ, tunc sicut non teneretur cum amissione famę, neque etiam cum iactura status æquiualentis tali famæ statum restituere.

¶ Ad aliud fratris Iosephi argumentum respondetur, ꝙ falsum assumit dicens, scilicet, quod in pari causa necessitatis, melior sit conditio debitoris possidentis, quia prçterquã quod in foro exteriori contra suam maximam istam iudicatur, quia non est eadẽ ratio de ea & de pari causa turpitudinis, in conscientia tamen & in iure naturę stando verior est maxima Soti, scilicet ꝙ citra ęxtremam necessitatem, vbi omnia veniunt communicanda, melior est conditio creditoris, quàm debitoris, ac per consequens, non sat est in casu quo creditor ex dilatione ab suo statu lapsurus est, postea ei resarcire dispendium, quia hoc perinde est ac si quis vngat vulnus, semel à se percussi.

¶ Hinc ex dictis patet, ꝙ secũdùm Sotum, & Cordubam nobilis non debet manuales operas exercere, neque mendicare, vt restituat, sed satis est, vt viliùs viuat, & abiectiùs, denique miserè, atque omnem deponat pompam: nã si tali necessitate non possit aliena rapere non inde sequitur, vt non possit particulã illius retinere, vt viuat, quod bona fide acquisiuit. Hinc sequitur secundùm fratrem Iosephum, ꝙ nobiles detinentes villas, vel alias possessiones, ne à magnitudine status decidant in statu damnationis sunt, nisi aliunde excusentur ipsi, & eorum confessores huius delicti conscij, quia de alienis non debent tam pomparicè viuere.

¶ Hinc sequitur, ꝙ licet non semper cum totali iactura status teneatur debitor restituere, tamẽ semper se debet restringere ne superfluat in superfluis, vnde nunquã caterua famulorũ, & equorũ, cũ dispendio creditoris, à restitutione excusat, quia sine ita magna familia status nobiliũ conseruati

uari potest Vnde patet ꝙ ij in hoc casu retinent alienũ sine iusta causa inuito domino. Hinc consulendum est nobilibus, vt statum minuant, quod est ab illorum confessoribus maximè aduertendum.

¶ Hinc secundum Metinam [i] qui accedit ad confessionẽ cum debitis sic implicatus, fateturque se non esse soluẽdo, si rogatus à confessore vtrùm illud debitũ fuerit contractũ per furtum, vel vtrùm sine culpa inciderit in illud debitum, si fatetur id se debere ex furto à se commisso, si habet duo pallia, vel duo lectisternia, ex his vendat vnum pro restitutione facienda. Si vnum tantum, estque pretiosum, vẽdat illud, induátque se viliori, vt restituat, quod si causetur se habere filios replicetur ei, ꝙ postquã id furatus est sibi id culpę ascribat, & id soluat. Si autem iniustè illud cõtraxit debitũ, sed aduersante fortuna, sine culpa in illam impotentiã incidit, mitiùs & æquiùs iuxtà conclusiones suprapositas tamen cum illo agendum est. *i Met. in sua instr. fol. 174. 7. c. restit.*

¶ At etiam quæritur cum iniusta fuit acceptio, si res restituenda est parua, licet quia parua est, sic accipiens non teneatur illam restituere cũ iactura totius status, an teneatur illam restituere cum iactura medietatis status. Qõ. 1.

¶ Respondetur, conclusio rationabilis fuit visa Victoriæ, ꝙ quando quantitas restituenda non est magna, & iniuria iniustè acceptionis fuit parua, & creditor parum detrimentum ex dilatione patitur non tenetur, patet, quia licèt non omnis status tamen aliquis status æquiualere potest famæ alicuius mediocris hominis, ergo si ille homo cum iactura suæ famæ nõ teneretur soluere notabilem maiorem quantitatem, ergo neque in isto casu, cum iactura medietatis status istam paruam quantitatem.

CAPVT. CXIX.

¶ *An cedentes bonis licitè retineant alimenta.*

QVAERITVR subsequenter vtrum qui secũdùm leges cessit bonis, possit bona cõsciẽtia sibi retinere ea, quibus indiget ad solã suã necessariam sustentationẽ, ne cogatur mẽdicare. Super qua quęstione, nec omnino cõueniũt doctores. Nã Nauar. sum Hispanic. c. 17. n. 86. tenet partem negatiuã, sed modo in sum. lat c. 17. nu. 86. idẽ Nau. ait, ꝙ in foro exteriori excusabitur tantũ, si de acquirẽdis solùm retineat, quæ sibi necessaria sunt ad victũ, vel etiã acquisitis Qõ. 1.

ſed in foro conſciētiæ, nō excuſabitur, niſi quatenus neceſſitas eũ ſine ceſſione excuſaret, quia lex ciuilis in foro conſcientiæ nō poteſt cōcedere retentionē alieni cōtra ius diuinũ, vel naturale. Aliorũ tamē opinio contrariũ ſuſtinet hoc nō eſſe contra ius diuinũ, quia inquiunt res publica eſt quę per ſuas leges concedit hoc priuilegium bonorum ſuorum ceſſoribus, ſed res publica aliquo modo habet facultatem ſupra bona temporalia, vt pro vtilitate communi aliquid parum iſtis miſerabilibus poſſit applicare.

¶ Igitur pro deciſione quæſtionis, quia iā ferè ſupra deciſa manet. Ponitur concluſio prima, ſi qui ceſſuri ſunt bonis iniquis viis, per fraudes, vel technas, talia bona extorſere, potiri nō poſſunt beneficio legis, neq; retinere ſibi neceſſaria ad ſuſtentationem, cuiuſmodi ſunt negociatores quidā qui à pluribus mutuò accipientes ingentē vim pecuniæ corradunt, quo extimationē locupletum, & potentium aucupentur in populo, & interim indulgent genio ex alieno pōpaticè viuentes, cumq; excoxerint ſubſtantiā ad ſacra ſe recipiunt inde quæritātes cōpoſitionē cum partibus, & remiſſionē alicuius partis, quibus nec talis remiſſio valet, quia vi extorta eſt, vel fraude, ſicut ſecūdùm Sotũ, nec remiſſio obtenta ab illis qui falſis cauſis vel precibus, mentiuntur corā creditoribus ad obtinendā eam cauſantes, ꝙ nō ſuppetit ſibi vnde ſint ſoluendo, vel ꝙ decepti fuerint in pretio, vel in ſubſtantia, vel qualitate mercis, mentientes ꝙ non erat tam bona ne tantæ menſuræ, aut ponderis, neque tale genus raptorum in republica venit ſuſtinendum, ſe eliminandum longe

¶ Secunda concluſio qui bona fide negociātes, in fortuniis quibuſdam, infauſtiſq; ſucceſſibus pauperiem prolapſi ſunt, licitè in conſciētia poſſunt potiri beneficio legis, dum cædunt bonis, ne carceribus mancipentur[a] ita vt poſſunt retinere ſibi aliquid pro victu diei vel menſis, vel anni,[b] & ne patiantur grauem neceſſitatem,[c] vnde ſine mala conſciētia inde ſecundũ exigentiam decentiæ perſonę ex bonis poſtea à ſe partis ſe alere poſſunt, nam id ſignificauit lex, dũ prohibet huiuſmodi bona poſtea parta, ne venalitati exponātur iterũ. Quæ quidem leges & in conſcientia videntur excuſare, quia tũ reſpiciunt vtilitatē communē, tũ etiam creditorũ, quia ſi illi ex neceſſario ſibi retinēdo victu, & inſtrumentis artis, ſeu ſui officij omninò nudarētur manerēt omninò

ſicut

a l. 1. C. qui bonis ced. poſſ. bonis ff.
b l. qui bonis. ff eod tit.
c l. in condemnatione. ff. de reg. iuris.

sicut auiculæ denudatæ omnibus plumis, quæ omninò ad quærendum sibi victum volare non possunt, ita nec istis superesset remedium perueniendi, seu conuolandi iterum ad pinguiorem fortunam, ad quam si peruenerint, illis non suffragatur lex, quia teneantur tunc residuum soluere: nam l. cum & filij. C. qui bonis statuitur, vt si quid pinguiùs eis postea accesserit hoc iterum vsque ad modum debiti potest à creditoribus legitimo modo auelli, idem l. is qui bonis. ff. eodem titulo sancitur. Et hoc non minus in vtilitatem creditorum videtur vergere, quam si simul & semel, illo modico residuo pro suo victu necessario expoliari, sine spe respirandi ad pinguiorem fortunam, vbi possent integrè soluere, relinquentur.

¶ Vnde bene ait Nauarrus, quòd licet lucrum cessans nō excuset debitorem ab statim restituendo, bene tamen carētia instrumentorum artis, quibus sibi debitor victum patet, eum excusat ab statim restituendo, quia ea vendere non debet, vt restituat, ita Nauarrus.[d] Sed tamen prædictæ duæ conclusiones sunt Soti, & Cordubæ locis citatis quibus assentitur frater Iosephus, licèt non apponat distinctionem, & ideò confusè loquitur, & quia secundùm Adrianum, Gabrielem, Syl.[e] leges hæ iustæ sunt, quia respublica facultate pollet sanciendi pro bono communi super bonis subditorū, quibus legibus subditi consentiunt, vel saltem consentire tenentur. Ideò iste cessor bonorum quod virtute harum legum, retinet contra ius diuinum, vel naturale non retinet.

d *Nauar. sum. lati. num. 59.*
e *Syluest. rest. 7 q. 2. & q. 7.*

CAPVT CXX.

¶ *An debitor compos licitè possit colorare dilationem restitutionis.*

ACCEDIT & difficultas illa hic suum locum habitura, circa quam & doctores dissident. s. si aliquis cū compos sit ad restituendum alienum simul, & semel, totum integrè, citra aliquod inconueniens, & absque detrimento decentiæ status, & tamen restituere renuit totum simul, paratus est tamen restituere paulatim, tantum tali tempore, & tantum tali, vtrùm hoc citra mortalem culpam efficere possit, dignúsve sit absolutione.

¶ Hic congladiantur inter se duæ opiniones contrariæ prima Syluestri restitutio. 5 q. 5. & in rosa aurea. & summæ Angelicæ, & Gabrielis, & Nauarri in summa Hispanica cap, 17. nu. 63. & in summa lati. c. 17. nu. 65. nam ibi Nauar. sic ait

non

non potest confessor concedere dilationem restituẽdi pœnitenti, quando certò scit eum, soluere posse, nisi concurrat aliqua causa prædictarum excusantium ab statim restituendo, nisi pœnitens renueret soluere statim totum, ob aliquod emolumentum inde sibi proueniens, & creditor nollet concedere dilationem parum sibi nocuã. & alias nunquam aut non tam citò recuperabit debita, quæ se astringit pœnitens, ad certum tempus soluendum, quia tunc confessor secundũ Angelum his concurrentibus potens est dilationem & absolutionem concedere, credens ꝙ creditor, illo contentus foret, si sciret, vt ipse, intimum secretum conscientiæ creditoris, prima igitur opinio, vt diximus quæ erat Syluestri, Gabrielis, Angeli huic expressæ Nauarri sententiæ videtur accedere. Addunt tamen omnes, hanc conditionem ad prædicta, ꝙ prædicta sunt vera, dum in tali casu debitor putet se bona conscientia posse tunc debitum differre, talisque sit animi, vt nisi extimaret se bona conscientia, sic posse prolatare restitutionem, statim se paratum offerret fideli animo, ad statim totum debitum persoluendum.

a *Sotus de Iustit. & iur. li. 4. q. 7. art. 4.* ¶ At verò Sotus[a] & Metina[b] & Adrianus[c] & Maior[d] aliique doctores tenent oppositum. s. quòd stando in conscientia, si debitor statim compos est ad soluendum debitũ totum, sine hoc, ꝙ ab sui status decentia decidat, renuitque id facere, quia extra statum bonæ conscientiæ sic se cõstituit

b *Met. de resti. q. 2. fol. 8. & q. 5.* inabsolubilem se cõfessori exhibet, nisi creditor huiusmodi dilationi præbuerit assensum, neque cõfessor hanc debitori tali indulgere valet facultatẽ, vt paulatim soluat, cũ debitor statim sit soluendo, nisi tacitè saltem tali dilationi creditor

c *Adria. in 4. de restit.* consentiat. ¶ Igitur pro illustratione quæstionis, statuuntur hæ conclusiones quarum prima sit conclusio, in rigore verior est opinio negatiua Soti, Metinæ, Adriani, Maioris, quã

d *Maior. in 4. dist. 15. q. 28.* secunda. s. quòd talis debitor in prædicto casu cum statim soluẽdo sit totum, renuente creditore concedere dilationẽ, non potest debitor ex licentia confessarij prolatare restitutionem soluendo paulatim. Hæc conclusio est fratris Antonij Cordubensis quæst. 68 hæc conclusio in rigore apparet verior, primò secundùm Sotũ, quia confessarius non est creditoris procurator vt nomine creditoris hanc indulgere debitori dilationẽ possit, sed tantũ nomine Dei, expurgator est conscientiæ, quare ad hoc sibi est inuigilandum vt perpẽdat causas, aut merita: si quæ sint quæ propter impotentiã excusent

ſent ad ſtatim reſtituendũ. Nã ſi ad ſoluendum ſtatim compos eſt, nullatenus inuito creditore eſt abſoluendus, niſi reſtituat: quamuis periculum immineat, vt nunquam ſit facienda reſtitutio. Ipſe enim pœnitens ſibi viderit.

¶ Secundò patet quia creditor grauem patitur iniuriam ſecundùm D. Thomam dum inuitus, ſine rationabili cauſa qualis hic nulla eſt, priuatur vſu bonorũ ſuorũ, nec apparet excuſari à mortali ex eo ꝙ talis dilatio creditori, non multũ nocumẽti inferat. Nam neque videtur excuſari à mortali is, qui cum potis ſit ſtatim ad ſoluendum, non ſoluit regi debitum, licèt ex tali prorogatione ſolutionis debiti, rex non multum capiat nocumenti, ſi debitum ſit magni momenti.

¶ Item patet quia ſi aliqua ratio excuſans eſſet hic, eſſet quam aſſignat opinio contraria, ſcilicet, quando quidẽ Dominus probabiliter creditur tali dilationi aſſentiri tacitè ſaltem, quia Dominus, vel creditor, ſi intimiùs exploratam habuiſſet mentem debitoris ratam habuiſſet moram, quam confeſſarius debitori huiuſmodi concedit, ſed hæc ratio nõ excuſat, imò debitorem accuſat. Quia tunc creditor, ſi tali prorogationi ſolutionis aſſentiret, eſſet non vltroneus, ſed inuitus, eò ꝙ quaſi deſperatus amiſſa ſpe aliter recuperandi, niſi dilationi tali annueret, inuitus rationabiliter pręſtat inuoluntarium conſenſum.

¶ Denique accedit ad rationes prædictas, ſcilicet, ꝙ ſuppoſito, debitor potis eſt ad ſoluendum ſtatim, non tenetur creditor hanc illi indulgere dilationem, vnde ſicut rem furtiuam, ſeu alienam, quando aliquis non iuſto titulo poſſidet ſtatim eam reſtituere tenetur, ſic & prædictus debitor, neq; ei creditor, ad aliquid relinquendum, eſt obnoxius, neque rationes contrarię opinionis multum vrgent, neque faceſſit aliquid lex pro illa adducta, l. ſoluendo. ff. de negotiis geſtis. Quia iſta regula ꝙ vtiliter geratur negotiũ creditoris ſecũdùm Sotum licèt in foro exteriori iuuet, tamen in conſciẽtia nulla eſt. Pręterquàm ꝙ in hoc decipiuntur multi pręſertim magnates, qui cum ſoluẽdo ſtatim ſint, malunt reſtituere paulatim, quos experiẽtia docuiſſe debuit huiuſmodi debita, quæ iam poſtquam prolixas moras, comittentur in teſtamentis ſoluenda, quomodo tandem maneant inſoluta in perpetuum interdum. Nam huiuſmodi teſtamenta, vel occultantur, vel diſparent, vel hæredes creditoribus mille machinantur technas litium. Vnde falſo autumant hæredes

ſuos

suos fideliores se illus exhibituros, quam ipsi suæ conscientiæ fideles se præstiterunt.

¶ Secunda conclusio si aliquis pœnitens protectus opinione contraria Nauarri & Syluestri, & Gabrielis, & Angeli bona fide eam probabilem esse putans, & veram absolutionem efflagitet à confessario absoluendus est. Hæc conclusio elicitur ex Metina[e] & liquet ex eius ratione, aut opinione quam ibi tuetur. s. quod confessor pœnitenti probabilem opinionem doctorum sectanti negare absolutionem nõ potest, licèt confessor ipse contrariam opinionem probabiliorem esse censeat, quia cum pœnitens eo q́ opinionem probabilem sit amplexus non peccauerit, nulla subest ratio negandi ei absolutionem. Hãc suam doctrinam non solùm in proprio curato pœnitentis, sed etiam contra alios in aliis confessariis siue curatis siue nõ curatis habere locum astruit ibi Metina: sed quidquid sit de hac extẽtione, quam facit ad confessores etiam nõ curatos, quam etiam sub aliqua limitatione concedemus postea, tamen istinc sequitur plana nostræ conclusionis probatio, quia si pœnitens sufficienter dispositus accedit ad sacramentum, sequutus opinionem probabilem doctorum, cum istam oppositam opinionem Nauarri, Syluestri, Angeli, Gabrielis, tum propter grauitatem doctorum, tum propter aliquam quam præ se fert apparentiam probabilem censeam, non puto negandam fore absolutionem pœnitenti eam amplexanti, dum de hac re sit edoctus. s. q́ sequendo opinionem probabilem qualis ista est, non peccat. Nam secundùm Metinam ne confessio fiat exosa, potest debetq; cõfessarius mitiorem opinionem magisq; æquitati fauentem quàm rigidiorem in fauorem pœnitentis sectari, ne alias præcipitando sententiam cauterizet alioquin sanas conscientias.

e Met. Inst. confess. fol. 264. ca. 3. de prud. confess. 6. reg.

¶ Scio communem esse sententiam Soti, Cordubæ, Caiet. Conradi, Nauarri tenentium non sat esse probabilem opinionem sequi. sed probabiliorem opinionem esse sectãdam contra Metinam. 1. 2. dicentem satis esse sequi probabilem. At Ybañez cordatè satis tenet probabilem licere eligere in actionibus vt in contractibus, sed non in dubio, an domus sit mea vel non, neque in rebus magni ponderis vt saluationis, quia hic probabilior est eligenda. Sed antequam hanc causam examinemus quam postea suo loco, ducimus examinandam interim tamen, quia hæc opinio Nauarri, Syluestri,

ſtri, probabilis eſt, neque multum in detrimentum tertij. i. creditoris vergit, vt omnes fatentur, ideò pœnitenti ea ſe protegenti bona fide, non puto abſolutionem fore denegandam.

¶ Tertia concluſio, pœnitens qui fluctuans inter has duas opiniones, dubius ad confeſſionem accedit, dum dubiam conſcientiam non deponit, non eſt abſoluendus, niſi deponat aut reſtituat ſtatim. Hæc concluſio patet, quia contra conſcientiam dubiam præſertim practicā, ſecundùm omnes doctores nō licet agere, niſi prius deponatur cū ſubeſt cauſa rationabilis eam deponēdi, ſecundū Cord. in ſuo quęſtiona.

¶ Sed quæſtio non contemnenda ſtatim ſe hic oportunè offert, quid ſi pœnitens dubius cum audierit quæſtionem prædictam de dilatanda reſtitutione in caſu ſupradicto inter opiniones verſari, vel fortè nihil de hoc cum audierit, rogat dubius pro conſcientiæ ſuæ tranquillitate cōfeſſarium quid ſibi hic ſit agendum, ān poſſit cōfeſſarius illi pœnitenti cōtra ſuam opinionem quam probabiliorem reputat cōſulere. Qō. 1.

¶ Et quidem nō ſatis in facie apparet quid ſit dicendum, nam Sotus in 4. ſent. materia de confeſſione negatiuā partē tenet. At Metina in ſua inſtructione confeſſorum loco allegato. contrariæ ſententiæ fauere videtur, Sotus ait non licèt conſulere pœnitenti dubio, & roganti: quādo confeſſarius arbitratur ſuam opinionem probabiliorem, vt pœnitens contra eam agat quia conſulendo pœnitenti contrariā opinionem licet probabilem, eſſet dogmatizator falſi quia eſſet dogmatizator opinionis, quā magis reputat eſſe falſam. At Metina loco allegato in ſua inſtructione confeſſorum [f] oppoſitum ait. ſ. quòd pœnitēs & poteſt, & debet monere pœnitentem vt ſemper ſequatur opinionem mitiorem & fauorabiliorem, dum talis opinio ſit probabilis. Verùm ſemper inquit admonendus eſt pœnitens, ꝙ ſequendo opiniones probabiles non peccat, igitur poteſt ſecundum Metinam conſulere pœnitenti confeſſor contra opinionem ſuā quam putat probabiliorem.

[f] Cap. 3. 6. re[illegible] 264.

¶ Ecce doctores aſſerentes contraria, ſed tamen vti reor concordari poſſunt ſic, quia ſi tunc confeſſarius pœnitenti ſciſcitandi ſic, ſic reſponderit, ſcilicet, meam opinionē contrariam veriorem puto, & probabiliorem, ſed opinionē oppoſitam, quia probabilis eſt (vtpote quę grauium doctorum opinio eſt) & apparens poteris tutè ſequi, ſi verum dixiſſe

oteas.

credas,eiſq; fidem magis adhibeas. ſic nullius falſi eſt dogmatizator,neque in contra mentem, & pœnitentis dicendo verum conſcientia pacatur, & tranquillatur admonendo illum, ꝙ ſequendo opinionem oppoſitam probabilem dum probabilis ſit,non peccat,nec ſe exponit periculo peccandi, dum dimittat dubium, taliq́ue opinioni dictamen ſuæ conſcientiæ conformet. Et quidem licèt Metina regulariter iſtã regulam ad pacandas conſcientias tradat,tamen multò magis de hac ſententia.ſ. ꝙ non peccent ſequendo opinionem probabilem admonendi ſunt pœnitentes illi, quibus alias valdè difficilè,& operoſum eſt dictamini contrariæ opinionis licèt magis tutè aſtare, quia pauperes ſunt, aut debiles adimpletionem neque tam potentes

¶ Hanc autem regulam. ſ. quòd pœnitenti præ ſe ferenti probabilem opinionem contra probabiliorem quam pro ſe habet confeſſor, non eſt neganda abſolutio probè limitat Nauarrus dicens:quòd verum habet, excepto, niſi quando confeſſor etiam curatus luce clariùs,ac euidenter poteſt demonſtrare pœnitẽti falſitatem opinionis, qua innititur pœnitens, & veritatem opinionis quam confeſſarius pro ſe tenet. Quia tunc ſecundùm Nauar. pœnitens tali confeſſori non parens etiam ſi mandet contra opinionem pœnitentis non eſt abſoluendus.

¶ Sed tamẽ exiſtimo & in hoc caſu quando pœnitentem ignorantia inuincibili cõfeſſarius videt poſſe excuſari, quia innititur opinioni aliorũ doctorum, quam putat bona fide eſſe probabilem,non eſſe bene conſultum illum tunc pœnitentem admonere, quando ex tali admonitione etiam euidenter declaratiua illius ignorantiæ nullus ſequeretur emẽdæ fructus, neque tunc,neque poſtea,aut ſi remedium eſſet intolerabile ſecundùm Canum,& Sotum. Quia ſecundùm hos confeſſor licèt teneatur etiam interrogare, dum ignorantia pœnitentis eſt inuincibilis, ſed tamen loquendo de ignorantia inuincibili intelligitur quando confeſſor credit ſe profuturum,tenetur admonere pœnitentem,ſi autem non ſit profuturus,non tenetur admonere, etiam ſi talis ignorãtia inuincibilis ſit contra ius diuinum,ſiue contra humanũ, ſiue ſit contra detrimentum proximi,ſiue non. Quia ſecundùm Canum in ſua relectione contra Metinam Complutenſem in ſuo lib.de pœnitentia,magis teneor in ſacramẽto pœnitentiæ,conſulere bono ſubditi pœnitentis, quàm alterius,

rius,tunc nō admonendo pœnitentem iuxtà illud D. Aug. de pœnitentia dist. 7 c.si quis. Vbi ait do tibi pœnitentiam, quia nescio , nam si scirem tibi nō prodesse,non tibi darē, non te admonerem. Secùs est de doctrina publica quæ ad publicum ordinatur,de hac supra dictum est propter malū priuatum , non est intermittēda, sed neque dicimus hic ꝙ pœnitens cuicunque confessori idiotæ in perplexis casibus teneatur credere

¶ At verò quia inter medios fines nos incedere oportet, ita vt occasionatis, & cupidis ansa retinendi aliena auferatur, & in simplicitate bona ambulantibus æquitatis beneficium non subtrahatur : ideò puto opinionē Nauar. & Sylnestri,Angeli fore moderandam, vt tāquā in cum probabili opinione possit conniuere confessor , taliq; pœnitenti differre paranti solutionem paulatim faciendā impēdere absolutionē,scilicet, ꝙ talis opinio possit tolerari quādo creditor parū aut nihil detrimenti ex tali dilatione capit, quia tali pecunia sibi debita nullatenus indiget,quia non erat eā expensurus, sed recōditurus & reseruaturus in arca, veluti in thesauro, sicut & aliam pecuniam habet,& quādo simul cum hoc debitor ex statim facta solutione,non mediocrem iacturam subit, aut magnum emolumentū inde sibi desistit comparare, præsertim quando bonæ fidei debitor est, non ex furto,aut ex rapina. Alioquin non reputo eam tam probabilem vt ea opinione pœnitens se possit tueri ad retinen dum alienum renitente Domino. Præterquam quòd & sic succiditur occasio præoccupandi & retinendi aliena , quia qui statim potest soluere totum,in quocūque debito, & nō soluit,nō est capax absolutionis,etiam si velit soluere partialiter per singulos menses partem tantum.

CAPVT·CXXI.

¶ *An excusetur debitor soluens per nuntium habitum pro fideli.*

DEBITVM solutum per personam pro fideli communiter habitam liberat debitorem à debito rei , quæ in eius dominium non est translata, dum nō fuit in culpa, vel mora. Alias,vt verbi gratia res locata, vel commodatus equus, etiam si pereat per infidelitatem nuncij communiter habiti pro fideli perit Domino,& nō mittenti Secùs est in solutione pecuniæ mutuatæ,quia hic transfertur dominiū.

Vnde quomodocunque pereat ante traditionem factã mutuatori, mutuatario eam mittenti perit.

¶ Vnde vt consulit Nauarrus non fidant in hoc pœnitẽtes, quibuslibet prędicatoribus, aut cõfessoribus pecuniam potiùs quam salutem animarum quærentibus. Et cõsultum fuerit, vt quum consulant honori occultè per mediatores, restituunt mediatores huiusmodi recipiant singrapham à creditore, vbi confiteatur tantam summam se accepisse pro solutione eius, quod alius sibi debebat sine expressione nominis. & eam pœnitenti tradant.

¶ At verò quoniã D. Thomas impotentem ad restituendum statim petere debere à creditore, vel remissionis debiti schedulam, aut dilationem docet, nisi sequatur scandalũ, aut detectio peccati. De hac doctrina meritò quis ambigere potest. ad quid refert istam postulasse dilationem, quia si potis non sit ad soluendum, impotentia eum habet excusatum. Respondetur secundùm Sotum ꝙ dum impotẽtia est manifesta & omnibus clara, nequaquã opus est tali supplicatione dilationis. Igitur dictum D. Thom. secundum Sotũ suum planum habet sensum vt intelligatur petendam esse solutionis dilationem, quando non tantum clarescit ꝙ debitor sit omninò impotens ad statim soluendum. Quia tũc ratione dubij an possit, vel non possit, vel ratione scandali vitandi, ne putetur debitor inuito Domino velle retinere alienum, petenda est à Domino dilationis mora ¶ Adnotatu opus est hic, & repetitu, ne piæ viduæ cõpassione maritorũ mortuorũ, suis bonis dotalibus expilẽtur quod quęsitũ est à multis. An defunctus detineatur in purgatorio do-
a D. Tho. nec eius debita soluantur? Respondet D. Thom. [a] negatiuè.
quod lib. 6. Imò, cum iã purgatę fuerint animæ euolant in cœlũ, etiam
arti. 13. si per incuriã executorũ debita persoluta nõ sint. Ita Sotus in de iustitia & iure, ita Adrianus in quolib. 8 contra Angelum, qui deceptus est, dum non bene perpendit caput ex literis de rapt. vbi dicitur, vt à peccatis suis valeat liberari, quia secundùm Nauar. loco verbi valeat quod refertur ad defunctũ, debet legi valeant, quod referatur ad hæredes, sed licet liberari à peccato suæ negligẽtiæ aut germaniùs intelligitur textus quod intelligatur de ope tribuenda mortuo ac idẽaliter per preces creditorũ, vel pauperũ bene satisfactorũ, nam vt ait D. Tho. vbi supra solutio debiti parum prodest defuncto, nisi accidentaliter modo prædicto Vnde,

secundùm Nauar. potiùs est compatiendum filiis notabiliter solutionem debitorum patris defuncti negligentibus, quàm parentibus, quibus eo solent eo quod existimant ex dilatata solutione in purgatorio detineri.

CAPVT CXXII.

¶ *De impediente à consequutione officij an teneatur restituere.*

SVPERERST nunc illam agitare quæstionem præcipua difficultate constantē, an qui alium à consecutione officij, aut beneficij, aut alterius boni impedit restituere teneatur. Pro cuius expeditione, quia inter doctores summus est circa eā dissensus, vt est videre per Adria.[a] & per Caiet.[b] ad nubes eam efferentem, libet primò Nauarri in sua Summa Latina præiacere regulam. Et nempe est, omnis & solus ille impediens regulariter restituere impedito, & damnū passo tenetur, qui impedit alium à consequēdo officio aut beneficio, aut alio bono, ita ei debito, vt habeat iā in eo ius perfectum, quod appellant ius in se acquisitum per dispositionem inter viuos, aut vltimam volūtatem, aut collationem, confirmationem, aut alium modum legitimum, aut erat ei de iustitia debitum, ita quod habebat acquisitum aliquod ius imperfectum, quod appellant ad rem per iustā promissionem, emptionem, stipulationem, electionem, præsentationem, oppositionem, siue concursum, expectatiuam, regressum, accessum, coadiutoriam, primogenium, legitimā, aut alium titulum, qui non dat ius perfectum, per quod acquiritur bonum, sed quoddam imperfectum, per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua actio, vel officium iudicis ad iure petendum, nisi impediatur per modos iustitiæ contrarios, videlicet vim, metum, dolū, mendacium, aut aliā fraudem, etiam si alias odio, vel mala intentione impediat. Ratio primæ partis regulæ est diffinitio restitutionis ex qua elicitur q̄ vbi non est debitū legale, non est quod restituatur, at nemini, cui non est ius in re, vel ad rem, vel officium iudicis ad petendū, est debitū aliquod vt legale, licèt fortè sit debitū vt morale, vel antidorale. Atque ideò aliis quibus nihil iuris est, per impedimētū seclusis dolo, metu, vi, fraude, nihil iuris aufertur, quia priuatio præsupponit habitum, & restitutio seu redditio præsupponit ablationē, ita Nauar.[c] c. 17. num. 9.

¶ Iam hic emergit illa quæstio. s. an intētio nocendi, aut malum iniustum inferendi in foro conscientiæ necessitatē Qō. 1.

a Adria. in 4. de restit. q. 10.
b Caiet. 22. q. 62. art. 2.
c Nauar. c. 17. num. 9.

inducat restituendi. In qua quæstione Scotus & Palu. cum communi in 4.q.6.artic.3. parti accedunt affirmatiuè, quatenus dicunt, intẽtionem malam sine opere iniurioso obligationẽ inducere restituendi. Quibus videtur accedere D. Thom.[d] quòd impediens aliquem ne habeat prębendam si impediat propter odium, vel vindictam, vel aliquid huiusmodi, tenetur ad recompensationem secundùm arbitrium sapientis, iuxta qualitatem personarum, & negotij secus si intẽderet honorem Dei, vel vtilitatem Ecclesiæ, vbi totam vim restituendi vel non, videtur D. Tho. in mala vel bona intentione collocare, nam distinguit vtrũ mala intẽtione, vel bona præpedierit. Huic sententiæ accedit Ricardus & Caiet. in dubio supradicta quæstione & articulo, videtur ei subscribere. Citant autem in eius probationem. l. 1. ff. de aqua pluuiali arcenda. §. Idem Labeo, vbi habetur apertè, quod qui animo non nocẽdi aquæductum qui per suũ fundũ, ad vicini possessionẽ diriuatur rumpit, nõ est iniurius, si vero id faciat, nõ vt sibi prosit, sed vt obsit vicino iniurius est illi.

d D. Tho. 2.2.q.62. arti. 2. ad 4. arg.

¶ At Nauarr[e] & Sotus[f] apertè tenent, quod solus animus nocendi, quia potest esse actus solùm contra charitatẽ, non inducit obligationem restituendi, quam nõ inducit nisi sit actus cõtra iustitiam. Nam Nauarrus ait intentionẽ malam sine opere iniurioso, nullatenus inducere restituendi obligationem. Et Sotus asserit quòd malus animus ex odio, vel vindicta non grauat aliquem onere restituendi. Sed facere iniustè, scilicet nullo iure suo, sed violando alienum. Facere autem ex odio, signum est interdum, quod id faciẽs, nullo suo iure vtatur.

e Nauar. sum. lat. c. 17. nu. 70.
f Sotus de iustitia & iu. e lib. 4 q.6. arti. 3 in solut. ad 8. arg.

¶ Ecce controuersiam suscitatam: vbi vt quid dignum dicamus, implorandum est diuinum auxilium. Igitur quo planius procedamus conclusiones has statuamus à minus controuersis exordiendo.

¶ Prima conclusio. Vbi alias iustum quis exequitur, & iustè à parte rei, nullam inferens iniuriam, sola intentio nocendi licèt peccatum inducat, nullam tamen necessitatem inducit restituendi in foro conscientiæ. Hæc est Nauarri loco citato, vt patet in exemplo lictoris mala intentione suspendentis iustè damnatũ. Patet etiam, nam miles in bello iusto occidens hostẽ, diripiénsvè ciuitatem malo animo, & fine, licèt peccauit ob malum animum, non est tamen astrictus in conscientia, ad restituendum quicquam, & huiusmodi

modi potissima ratio est, quia isti licèt ob malum animum transgrediantur leges charitatis, vel aliarum virtutum, non tamen transgrediuntur leges iustitiæ specialis, quarũ trãsgressio sola est iniuriosa, & obligat ad restituendum secundùm Nauarrum, & patet etiam ex glossa celebri & recepta, vt tradit Felin. in cap. significasti. de foro compet. corroborata optimo textu, in cap. à nobis. secundo de sent. excom. & secundùm omnes intentio mala sine opere iniurioso nõ obligat ad restituendum damnum.

¶ Secunda conclusio, quando is qui alicuius officij, seu beneficij collator est, potest conferre tale officium, vel beneficium, huic vel alteri si quis blanditiis, sine vi, metu, mendaciis & dolo, apud istum collatorem officij vel beneficij, vel gratuiti legati, satagit impedire, ne tali, aut tali, cui alias collator cõstituerat conferre, tale officiũ aut beneficiũ, aut legatũ cõferatur, ab restitutione excusatur, etiã si istud impedimentũ malo præstiterit animo. Hæc conclusio est Soti & Nauarri locis citatis. Verbi gratia, exemplis hanc suam conclusionẽ illustrant: sicut qui blanditiis sine vi, metu, aut mendacio, aut dolo, facit apud testatorem testamentũ mutari, aut legatum in alium trãsferri: restituere nõ tenetur, g atque pari ratione subinferunt aliud exemplum, quod neque qui impedit, ne collocator, aut præsentator, aut elector conferat aut præsentet, aut eligat illum, aut illũ, vt rex, vel alius, qui potest cõferre aliquod officium, vel aliud ius, illi vel illi tenebitur illi, aut illi restituere.[h] Et probatur. Quia si ipsi collatores, præsentatores, testatores, eo quod mutauerint sententiam sua sponte, non tenẽtur aliquã recompensationem facere, omissis eo quòd eos præterierunt, & loco illorum alios prçfecerunt, ergo neque qui simplicibus verbis & precibus, sine vi, & fraude, aut molesta importunitate in causa fuerunt reuocandi collatorum, aut testatorum propositum, ad aliquam restitutionem obnoxij erũt, neque sic impeditis quicquam recompensare tenentur

g l. fin. C. si quis ali- quẽ d testa ment. pro- hib.

h arg. l. il- lud. ff. ad l. Aquil.

¶ Hinc sequitur corollariè ad nouẽ quæsitũ à Nauarro, quid sit dicendum, scilicet an qui odio alicuius efficit, vt herus eius ab se eiiciat eum, qui nõ potest inuenire alium, qui tantum salarij ei soluat, quantum herus eum abiiciens, dabat, teneatur restituere. Respondetur planè, non tenetur, nisi in causa fuerit ille instigator, ꝙ herus contra iustitiæ legem ante lapsum temporis conuenti, eum dimitteret vel

nisi vi, aut fraudibus, vel mendaciis institisset apud herum, vt cum ab se legaret mentiendo esse furem, aut de aliquibus maleficiis suspectum.

¶ Hinc etiam infertur, quòd nō tenebitur restituere, qui sine vi, mēdacio, aut fraude, prohibuit alicui profectionē ad episcopum, cui erat propositum beneficiū alicui digno conferendi, ne illum sic ire prohibitum episcopus cognosceret, qui si illum cognouisset, illi beneficium illud contulisset, huius rationem affert Nauarrus. Quia illud beneficium non erat istius sine fraude, aut vi, ad episcopum accedere prohiberi, neque illi debebatur, neque ab eo per modos iustitiæ contrarios fuit prohibitus, sicut diximus antea.

¶ Sed iam hic controuerti solet illa quæstio, quæ aliquid specialis difficultatis præsefert, an si aliquis impedimēto sit ne officium cathedræ conferatur legitimis oppositoribus, teneatur restituere.

Qō. 2. ¶ Pro decisione quæstionis sit suo ordine tertia conclusio, quādo beneficia vel officia cathedræ dantur per oppositionem, seu cōcursum digniori, stāte statuto ꝙ necessario debeant conferri cādidatis tempore præstituto concurrentibus & competētibus, si satis sint in id qualificati: si aliquis impediendo obstitit, ne conferrentur legitimis oppositoribus, seu cōcurrentibus candidatis, sed aliis, restituere tenetur. Hæc est Nauarri loco supra allegato, quam ait nō esse contra Sotum, quia Sotus loquitur de suffragantibus non dignioribus candidatarum, & Nauarrus hic loquitur de impedientibus dari cādidatis, vt detur cathedra illegitimis oppositoribus: patet autem conclusio, quia iam illi candidati, & legitimi oppositores per tale statutum, ius quoddā perfectum acquisierant ad petendū, vt alicui ex ipsis conferrentur hæc officia, vnde quemadmodū qui iniustè ab opere agricolam, ab scribendo scribam impedit, tenetur restituere quia impedit ab eo, quod ipsi iure conuenit scilicet, laborare aut scribere, sic qui huiusmodi candidatis legitimisq; oppositoribus obstitit, ne assequerentur cathedram, præpediendoq; in causa fuit, vt illegitimis oppositoribus, & non candidatis sit collata, tenetur illis restituere.

¶ Quarta conclusio, vocales suffragia præstantes, in cathedrarum vacationibus, qui per suas voces & vota suffragantur dignis prætermissis dignioribus, dū eligantur ex numero cādidatorum, & legitimorū oppositorum, ad nullam

restitutio

restitutionem tenetur pretermissis dignioribus, neque ipsi vniuersitati. Hæc conclusio est Soti & Nauarri locis citatis probatque eam Sotus à simili sicut collator præbendarum, si prouideat promoueatque ad eis dignos non tenetur Ecclesiæ neque dignioribus omissis aliquid restituere, sed tãtũ illorũ, in aliis prouisionibus tenebitur habere rationem: cuius ratio assignatur, quia licet suffragatores isti, vt rectè probat Sotus nõ sint meri testes, sed potius electores, quia si testes tantũ essent, sufficerent pauciores, atque ideò quia electores sunt, possunt renunciare iuri eligẽdi, nisi propter paucitatẽ, vel rescindẽdas fraudes per cõsiliarios, vel rectores eligere compellantur tamen supposito, quod sua præstantes suffragia, dignum eligunt: licèt prætermittendo digniorem contra iustitiam distributiuam peccent tamẽ de rigore iustitiæ restituere nòn tenentur, quia vniuersitati dant quod ei de rigore iustitiæ debent commutatiuæ.

¶ Quinta conclusio. Si tales suffragatores in cathedra eligant indignon prætermisso digno, restitutioni tenentur non illi digno pretermisso sed vniuersitati, si id modo possint restituere. Hæc est Soti, & Nauarri, & patet nam stipẽdia vniuersitatis non sunt instituta in rem ipsarum personarũ, sed mera stipendia sunt quæ vniuersitas consignat suis ministris. Vnde sicut rex, qui preficit indignum ad munus reipublicæ præterito digno, nõ tenetur tali omisso digno, quidquam recõpensare, sed reipublicæ, ita qui elegit indignum cathedrancũ, digno aut digniori repudiato restituere non est obnoxius: nisi vniuersitati tantum, qui suũ soluit stipendium. Et hæ duæ vltimæ conclusiones stabilitæ sunt pro malè suffragantibus, Q.3.

¶ Sed quid de impedientib. de his sit sexta cõclusio, qui impediret legitimũ oppositorẽ à cathedræ consecutione, quã certũ erat alioquin obtẽturũ per vim, vel fraudẽ arcẽdo eũ à petẽda cathedra, vel decipiẽdo electores, ne illũ eligãt, asserẽdo falsè, eũ esse imperitũ, aut ignarũ, vel aliter, tenetur ei vel in partẽ, vel in totũ pro ratione fraudis, aut vis, recõpẽsare. Hæc cõclusio est Soti loco citato petesciq́, ex inde, quia sic impediẽdo spoliat ipsum eo iure, ꝙ ad petẽdam cathedram habet, ergo tenetur ei sic remitti iniuriam, Q.4.

¶ Sed quid vtrùm qui prohibiti sunt suffragari, per statuta vniuersitatis, si suffragentur, iniustitiam committant, restitutioni obnoxiã premissa distinctione ꝙ aliqui de facto

 suffra-

suffragantur, qui nō sunt electores, quia neque illius cathedræ auditores. Alij electores sunt, sed prohibiti suffragari propter ambitum subornationis.

¶ Sit septima cōclusio, si aliqui cū auditores illius cathedræ non sint, furtim se ingerunt ad suffragandū damnum, si quod per sua suffragia dederint, restituere tenentur. Hæc cōclusio est Soti loco citato, patet ex eius ratione, quia isti re vera iure eligendi omninò carēt, ergo si per eorū voces, aliquis electus euadat, quia eligendo intulere damnū, quia illi vidētur surripuisse cathedram illi iacturam reparare tenentur.

¶ Octaua conclusio. Ambitores, in cathedris, vel munera accipientes pro electionibus, & violatores statutorū vniuersitatis, qui ideò inhabilitantur per talia statuta ad electiones & nō ascripti albo scholariū, si introgerendo se ad electionem quid iacturæ per sua vota causati fuerint, alias eligendis restituere tenentur ante condemnationē, hęc conclusio est Merinæ Salmanticensis in sua prima secūdæ materia de legib. Hanc etiam dicit ibi tenere alios contra Sotum loco citato, quorum opinio (inquit Merina) semper sibi placuit, & mihi certè magis applaudit, quia re vera cum inhabiles per statuta reddantur non sunt veri electores, & quia non sunt statuta pœnalia, sed inhabilitantia: vnde sicut excōmunicatio maior latæ sententiæ, & suspensio ab officio, secum trahunt executionē, ideo annullāt electionem de se, ita huiusmodi priuationes staturorū vniuersitatis veluti quædam inhabilitationes sunt ipso facto, quia executione sententiæ iudicis non est opus ad priuandū tali voce eligēdi, quia priuationes vocum in electionibus, veluti quędā suspensiones sunt, & inhabilitationes, hæc mihi probabilior est, quamuis oppositam nón ausim omnino damnare, vellem tamen ad melius arbitrā 'um ipsos tenores statutorum vniuersitatis vidisse, interim tamen consuetudini standū censeo: quæ est optima legum interpretatrix, nam seclusa opposita consuetudine præualet apud me Merinæ sententia.

CAPVT CXXIII.

¶ An mala intentio actum alioquin non iniustum faciat restitutioni obnoxium.

NE succidamus seriem materiæ & conclusionum appendicum ad quæstionem, de qua præcipuè quærebatur, & ne institutæ potissimè quæstionis videamur obliti ad eam

eam rursum regredimur, ne videamur eam pre difficultate quam præsefert dissimulasse.

¶ Igitur quæstio, vt apertiùs proponatur est, an sola mala intentio, & malus animus nocendi actum alioquin non iniustum faciat iniustum, & restitutioni obnoxiũ, nam D. Tho.[a] exprefsè ait quod impedire aliquem à præbenda dupliciter stat, vno modo iustè, putà cum bona intentione honoris Dei & vtilitatis Ecclesiæ, alio modo iniustè putà cum intentione mala nocendi, ergo secũdum ipsum, quia iustũ vel iniustum præbendæ impedimẽtũ exemplificat, & commonstrat per malam, vel bonã intentionem dicendo putà iniustum est si male intendat, sed non est iniustum impedimentum, si bonum intẽdat, videtur insinuare solam malam intentionem facere iniustum, quod alias bona intentione factum esset iustum. Certè quæstio est intricatior, quam vt Thomistæ exactè se expediant.

a D. Tho. 2.2.q.62. artic. 2. ad 4. arg.

¶ Igitur rursus pro expeditione quæstionis.

¶ Sit prima conclusio de damnificante præter intentionem, ne aliquid omittamus, si aliquis sine culpa sua, & præter intentionem, sed fortuito, damnum intulit alicui, ad restitutionem non tenebitur. Hæc conclusio patet, quia iste non est causa damni, ergo non tenetur obligatione restituendi, quia non dicitur aliquis causa damni, nec alium damnificare, quando illud neque ex intentione, neque ex culpabili negligentia infert. Hinc corollariè deducitur, quod qui absque mala intentione dando operam rei licitæ combufsit segetes, omnem cautelam debitam adhibẽdo ne id eueniret damni in foro cõscientiæ, ad nihil restituẽdum tenetur, quidquid sit in foro exteriori, quia in præsumptione interdum fundatur.

¶ Secunda conclusio, quæ est S. Thomæ euentus sequẽs ad aliquem actum interiorem, seu volitionem animi, quando est præcogitatus aliquid addit malitiæ, vel bonitatis ipsi volitioni interiori: si autem talis euentus, seu successus non fuit præcogitatus, & sequitur de per se, id est, vt implurimum ex tali causa præcedenti intenta vel volita etiam talis euentus, si malus sit aliquid malitiæ addit: si tamen talis casus, seu euentus sequitur de per accidens, & raro, & non fuit præcogitatus, neque debuit præcogitari, quia nulla suberat ratio præcogitandi, tunc talis successus malus nihil malitiæ addit ad suam volitam causam, hac supposita con-

clusione, seu doctrina Diui Thomæ quæ viam sternit ad plures percallendas veritates.

¶ Quæritur nunc, si Petrus interfecit hominem occultè animo maligno nocendi inimico Ioanni vt Ioanni tanquã authori homicidium ascriberetur si Ioãnes propter suspicionem talis homicidij comprehendatur in carceremque coniiciatur, vexetur per ministros iustitiæ, an verus homicida, qui fuit Petrus teneatur hęc damna, etsi quę alia Ioannis est passus Ioanni resarcire.

¶ Et quidem sententia Soti & Nauarri asserentium est quod sola mala intentio nisi quis committat actum iniustum, qualem non commisit Petrus circa Ioannem interficiendo illum hominum non facit obnoxium ad restitutionem. Oppositam sententiam, in hoc casu tuetur Frater Iosephus minorita in suis floribus eius authores referens esse Ricardum, & Scotum. Pro extricanda veritate quæstionis quæ satis perplexa est.

¶ Sit tertia conclusio, quando quis mala intentione nocendi exercet actum, licèt per illum non pertingat directè, vel immediatè ad euentum illius nocumenti, vel damni quod intendit per talem actum, tamen si per talem actum, sufficientem, & efficacem causam damni dedit, quia ille actus ex dispositione negotiorum præsentium sufficiens erat, & aptus natus ad illud damni causandum, tunc tenebitur iste ex mala intentione operans restaurare damnum illud, etiam indirectè ex suo opere illatum. Hæc conclusio patet, quia secundum regulam iuris, qui causam damni dat, iure super hoc eum satisfacere oportet, at hic sufficientem causam damni dedit, ergo astringitur ad satisfaciendum. Et patet ex doctrina Diui Tho. quia iste euentus cũ sit præcogitatus addit nouã malitiã qua voluit exercere actum aptum natum cooperati ad illum nociuum euentũ.

¶ Hinc sequitur, quod in hoc casu conclusionis vera est sentẽtia Ricardi, & Scoti, quod malus animus inducit obligationem restituendi, licèt nullus actus iniustus exterior directè commissus sit contra alium, cui voluit nocere. Sed contra, quia in casu cõclusionis istius tertiæ, videtur etiam si caruisset animo nocendi teneretur ad id damni resarciẽdum, sed de hac obiectione postea dicemus, quam nunc omninò negamus.

¶ Et hac conclusione corollariè sequitur satisfactio ad prædictam

prædictam quæstionem.s.quod in casu prædicto, vbi Petrus animo nocendi Ioanni, vt Ioanni imputaretur mors, ideò occidit hominem & iam inter hominem occisum, & Ioannem, quem Petrus homicida à principio intendit haberi homicidij authorem, aliquæ inimicitiæ, rixæ, vel minæ antea intercesserant, tunc quia stante ista præsentanea dispositione negotiorum, & inimicitiarum, & dissentionum illa occisio alterius hominis, apta nata fuit causare istam molestiam inferendam Ioãni per ministros iustitiæ. Petrus, qui animo hoc nocendi occidit, tenetur ad id damnũ reparandũ Ioanni iniustè passo, nec hoc credo Nauarrus, aut Sotus, aut quisquam cordatus doctor negaret.

¶ Sed quid si talis Petrus sine animo nocendi Ioanni interfecisset hominem, vt sese de homine illo vindicaret, inde tamen propter suspicionem raptus est Ioannes, expositusq; ad torturam coniectusq; est in carcerem. Respondetur per quartam conclusionem

¶ Sit igitur quarta cõclusio, casu quo Petrus occultè occidit aliquem, cuius occasione comprehensus est Ioannes, propter indicia, punitusq; est in pecunia si Petrus non occiderit hominem malo animo nocendi Ioanni: neque fraudulenter, vt Ioannes caperetur, non tenetur quidquam Ioanni restituere: sed tantum ad restitutionem occisi vel percussi. Hæc est fratris Iosephi in suis floribus quam ait esse Ricardi, & Scoti: est fratris Antonij Cordubens. [b] qui ait concordare Sotum de iustitia & iure lib.4.& ita est, quia ego hisce oculis legi ibi. Addit verò in ea concordare Nauarrum in summa, capite decimoquinto numero decimoseptimo, sed hanc concordantiam ego ibi non inuenio, & ait elatiùs quam omnes, hanc tenere Pedraçam in suo confessionario quinto præcepto. Et secundùm eundem Cordubam Metina huic conclusioni non contradicit, vt imponit illi Nauarrus.

b Cord. in addit. ad tract. de casib. consi. q 175.

¶ Et hæc conclusio intelligitur etiam si ex dispositione negotiorum precedenti, indicia essent contra Ioannẽ, quia occisus ante mortem commiserat manum cum illo, irreconciliabilisq; cum Ioanne manserat. Probatur autẽ conclusio, quia ille actus occisionis hominis suapte natura nõ erat natus inferre illud incommodũ Ioanni, neque ex fraude Petrus illam occisionem per suam intentionem positiuam direxit, vt cooperaretur occasionaliter ad incutiendas mole-

molestias quas ob id à ministris iustitiæ passus est Ioannes quin potius, aliquomodo iste euētus Ioanni tam molestus, scilicet quod propter indicia præcedentia coniectus sit in carcerē pecuniáque mulctatus sibi acceptus est ferēdus, & aliquomodo tribuendus, quatenus talium indiciorū & suspicionis imminentis contra se, antea causam dederat per conflictum, quem habuerat cū occiso. Igitur Petrus fuit homicida occultus, illi quicquam restitutionis non debet.

¶ Ecce quomodo vera est aliquo modo opinio Scoti, scilicet quod sola mala intentio non absolutè considerata, sed quatenus dirigit actum, eúmque applicat vt mediante dispositione negotiorū, stante de præsenti suspicione efficaciter, seu occasionaliter cooperetur ad dānū, potest obligationem restitutionis inducere. Patet, quia illa intētio illū actum, respectu etiā Ioannis, cui inde malus euentus accidit inde iniustum fecit, quia si illum actum occisionis per suam intentionem ad inferendam molestiā Ioanni Petrus nō destinasset, neque illam occisionem, vt medium ad hoc machinatus fuisset. Quòd si hoc fine illam necem molitus non fuisset neque id damni Ioanni subsequutum fuisset.

¶ Hinc sequitur ꝙ si quis occultè edens libellū infamatorium illum secretò appendit in publico animo solo nocēdi ibi in libello infamato, si alij inimici sic infamati ꝓpter suspicionem odij, vel alia indicia fuere cōprehensi, in carcerémque coniecti aliísque pœnis plexi innocenter tamē, nō ideò iste occultus libelli infamatorij author tenetur his reparare incursum damnum. Quia propter adductas rationes satis est si in libello diffamatoriè diuulgato satisfaciat.

Q5.1. ¶ At scrupulo dubij forte exagitabitur aliquis si is qui nō animo nocendi alteri, idest Ioanni, sed in suę iniurię vltionē, agressus est occidere hominē. dúmque id in animo suo destinaret subiit mentē ꝙ inde Ioannes quia inimicus erat occidēdi, quia illi minatus mortem fuerat, in suspicionem illius mortis posset venire & illius reus extimari atque ideò malè vexari. An si cum aduertentia istius euētus, quē tamen non intendit, quia solùm intēdit iste intētator mortis de suo inimico se vindicare, si sic occiderit, istéque pręcogitatus, & animaduersus antea euentus euenerit, tūc teneatur ad resarciendū Ioanni molestias & dāna, quæ inde est passus. Nā videtur certè ꝙ teneatur, quia iste euētus fuit præcogitatus, vt supponimus, & stante dispositione pręuia odij,

odij,& dissentionis inter occisum,& Ioannē,moraliter loquendo,talis occisio imputanda erat Ioanni.¶ Igitur satisfacturi quæstioni subtrepidè statuimus quintam cōclusionem.¶ Quinta conclusio,non est certū quòd in casu quæstionis vbi Petrus solo animo vindicandi se & non animo officiēdi Ioanni,occidit inimicum Ioannis,etiam si præcogitauerit talem necem adscribendam Ioanni, quod Petrus teneatur reficere Ioanni pro molestiis & dānis inde præter intentionem Petri subortis Ioanni Qu re non auderē Petrum ad aliquid restituē . ā Ioanni de rigore iustitiæ obligare.Rationes quæ me mouent sunt hæ Prima,quia doctores de hac materia loquentes, Petrum saluant à restitutione ob mortem à se illatam attributam falso Ioanni,quando mala intentione , & fraudulenter non occidit hoc fine vt Ioanni imputaretur:hic autem licèt Petrus id præcogitauerit euenire posse:sed omnis circa hoc abfuit fraus , & mala intentio,ergo excusandus est à restitutione Petrus facienda Ioāni postquam doctores eum vt reum talis restitutionis non pronunciant.

¶ Accedit & alia ratio,scilicet, quia occisio illa hominis intenta à Petro,gratia se vindicandi de necato tātum, non est causa directa de perse molestiæ & grauaminis inde emergentium Ioanni , ergo non inducit obligationem restituendi Ioanni.

¶ Tertiò,quia tā moraliter sequitur ex non reuelatione & manifestatione furis furtum aliquādo, sicut ex nece inimici occultè procurata à Petro,imputatio illius Ioānis,cuius occisus etiam inimicus notus erat : sed non reuelator, aut nō manifestator furis,quia ex iustitia furē detegere nō tenebat r,non tenetur de tali furto restituēdo,ergo neque Ioanni.Quia vt videtur non tenetur de iustitia Petrus vitare illum euentum,ergo respectu illius non tenebitur quicquam Ioanni resarcire.

¶ Item tertiò quia licèt euētus indirectè volitus sit culpabilis,quādo eius aduertimus causam, intelligitur quādo pote amus,& tenebamur eius vitare causam,est tūc culpabilis, imputatúrque ad culpam, & ad pœnam, si talis causa positiuè,& de se apta nata erat cooperari ad talem euentū, Alioquin non imputatur ad restitutionem.Sicut verbi gratia mulier procax aduertens,& præcogitans ꝙ ex eo quod se cōspicuuam ponit ad transænam, vel ianuam publicam

inde

inde scit se forè adamandam, de quo sibi complacet, præcogitauit etiam inter procos eius intercessuras ex tali conspectu rixas, vulneraq; futura, hoc autem non intēdit, nec sibi placet, si postea huiusmodi vulnera subsequuta sint licet mulier peccauerit, quis eam ob id ream restitutionis pro talibus vulneribus in foro conscientiæ pronūtiabit? Quia illa causa. s. tali prospectui se exponere non tā causa quam occasio illius euentus percussionis, & vulnerū fuit. Qui euentis licèt præcogitatus, non tamen intentus fuit.

c Sot. de iust. et iu. 4. q. 6. ar. 3.

¶ Accedit præterea quod secundùm Sotum[c] restitutio in foro conscientiæ nō obligat nisi in illis casibus in quibus si veritas publicè cōstaret obligatio secundum leges oriretur in foro exteriori. At verò si costaret in foro exteriori, ꝙ Petrus solùm se vlciscendi causa hominē occiderit, sine intentione imputandi mortem illius Ioanni, constita hac veritate Petrum solùm pro tali homicidio rēum eum pronunciaret lex, & iudex, nec quicquam de restituendo Ioanni curaret, sed causa inimicitiarum, & suspicionis, & non immeritò tales molestias & incarcerationem Ioānem substinuisse lex iudicaret Nam lex nusquam intendit punire sine culpa aut sine causa, ꝙ si nulla subesset causa inditiorum contra Ioannem, tunc iudici, qui eum illegitimè vexauit, imputanda est culpa, ita & restitutionis obligatio, sub aliorū censura hæc dicta sint.

CAPVT CXXIIII.

¶ *De casibus aliquibus in quibus intentio vel eius defectus causat restitutionem*

IAM ex prędictis aliqualiter innotescit quid sit dicendum ad hanc quæstionem, quid si Antonius existens Venetiis scribit Petro existenti Placentiæ, ꝙ Venetiis multum valet frumentum. At verò Petrus his literis fidem adhibens magnam copiam tritici transmisit Venetia, vbi compețiens literam falsitatem continuisse, magnam iacturam passus est, an hoc casu Antonius Petro talem teneatur reficere iacturam & damnum. Ad hanc quæstionem dico primum, quod in casu quæstionis (prout iacet) palàm est Antonium Petro ad restitutionem teneri damni, quia cum in culpa fuerit, maliciosè & falsè scribendo Petro, sufficiētem causam damni ei dedisse conuincitur

¶ Secundò dico ꝙ huiusmodi literæ ipsi Petro directè nō fuissent,

fuissent, sed alteri, si Petrus eas aperiendo legisset, & credẽs eis, fuisset dãnificatus, licèt Antonius mortaliter peccasset, non tamen teneretur restituere damnum ipsi Petro. Nã ipsi Petro damnum suum imputandum venit, eò quod leuis fuit ad credendum. Non enim Antonius dedit efficacem causam damni ipsi Petro.

¶ Deinde huic præcedenti affinis videtur & hæc quæstio, si Petrus fingit literas, in quibus cõtinetur, quod hoc anno non est oleum in *Axarca* vel *Riparia*, vel in *Alxarawa Hispalensi* easque literas proiicit, vt inueniantur. Ioannesque cum inuenit illas, id verum esse credẽs omnem copiã olei, quã ibi reperit, sibi comparauit, spe adductus multi lucri. Cæterùm magnam iacturam inde subiit, an Petrus id damni, teneatur reparare Ioanni. Cui quæstioni satisfacturus dico primò, quod Petrus contra fraternam charitatem deliquit, si decipiendi illum mercatorem, vel alium habuit animum per proiectionem literarum illatum. Atque ideò non valet à mortali excusari. Qõ. 9

¶ Secundò dico non auderem in hoc casu Petrum ad aliquam restitutionem faciendam Ioanni obligare, quia Ioãnes leuiter videtur esse motus propter tales literas, ad huiusmodi oleum emendum. Et ideò sibi ascribat id damni quod est passus, nec enim si mens eius leuis non fuisset sufficiens causa damni ei oblata est.

¶ Sed quid si Ioannes inueniat literas apertas vel laceratas missas Petro, continentes ꝙ in tali loco non sunt tales merces: puta oleum, vinum ꝙ quærat emere, si Ioãnes festinat emere ante Petrum, an Petro iniuriam dignam restitutione faciat. Dico planè, quod non, neque enim Ioannes tunc peccat neque ad aliquid tenetur, sed prudenter fecisse D. Antonius autumat. Qõ. 10

¶ Hinc si quis det literas generales ad aliquem dicens, præsentium latori adhibeas fidem [a] non derogant scribenti, nec lator per hoc aliquid potest intentare in præiudiciũ scribẽtis: quia potius sunt literæ commendatitiæ nisi addit aliquid dicẽs, detis quod petit sub periculo meo, vel sub fide mea, & huiusmodi. Addit verò Panormitanus quod ego vix crediderim quòd quando dolosè, id est, cum decipiẽdi animo miserit literas generales dicendo, latori harum literarum adhibeatis fidem, quia tunc tenebitur ad restitutionem sic decepto si aliquid nomine illius contulerit

a Panor. ca. 3 fratr.

literarum

literarum latori. Sed potius hanc quæstionem sic censeo librandam, scilicet, quando literæ generales, adeò vniuersaliter loquimur, vt meritò leuis corde debeat reputari, qui talibus verbis persuasus est, ad latori aliquid dandum: quādo ex forma loquendi, tantum videntur literæ commēdatitiæ, tunc profectò & si mala intentione fallendi tales literas miserit, restitutioni nō sit obnoxius, quia illa sententia Soti, & Nauarri hic locum habere videtur, scilicet, quod sola intentió nocendi obligationē restituendi non infert, quando iniustitiæ non dat sufficientem & efficacem causam.

¶ Vnde etsi aliquid in hac parte restituendum venit, existimo non integrum fore restituendum, sed arbitrio boni viri, pensato ex vna parte, ꝙ aliqualis data est occasio decipiendi præsertim potius simplici & rudi quam peracuto, & pensato ex alia parte, ꝙ ipse etiam sua culpa, & non tam ex verbis literarum solùm quàm ex sua leuitate videtur se voluisse decipi. Quemadmodum Sotus ait de subficta pollicitatione nuptiarū, obtinente copulam à puella inferioris status & generis, ꝙ hic puellæ deceptæ teneatur recompēsare aliquid ad nuptias, nō integrè, sed arbitrio boni viri, attenta ex vna parte iniuria violationis illata illi, & attēto ex alia parte, ꝙ ipsa leuiter persuasa videtur se voluisse decipi, postquàm potuit, & debuit deprehendere fallaciam.[b]

[b] Panor. arg. l. quod vēd. tio. ff. de dolo.

¶ Quòd si tales literas generales missor miserit bona fide, sine dolo, quæ ex se sufficientes nō erāt ad decipiēdum, maximè quādo missor sua simplicitate verè se tueri potest si quid damni subiit, qui eis leuiter adhibuit fidem, quia literæ tantum commendatitiæ poterant censeri, sibi est imputandum.

¶ At verò quando literæ sunt magis speciales, vt cum dicitur tali qui de mēte mea est informatus fidem adhibeatis plenam, tunc tenetur scribens ad subsequutum inde damnum & ille cui scribitur aget contra eum, Non tamen credere debet ei in aliquo, quod ei approprietur[c]

[c] Facit lex si verò remunerādi. ff. manda. de hoc vide Panor. in cap. frater. & Bartol. in l. Lucius. ff. de fideiusso.

¶ Hinc iam quoque patescit & illa huic affinis difficultas quando Petrus Ioanni summam pecuniæ dedit, dicēs, accipe, nihil addens ex quo de sua intentione an dederit causa depositi, aut custodiæ, aut gratia donationis irredibilis, innotescere posit Ioanni, an tunc Ioannes in conscietia citra scrupulum eam pecuniæ summam posit sibi retinere, nihil rogans propter conscientiam. Cuius quæstionis cum me-

mi ner

minerit Armilla[d] ſic quæſtionem abſoluit, ſcilicet,ſi Petrus ſoluit Ioanni eam ſummam pecuniæ credens Ioannem ſuũ verum eſſe creditorem, tenetur Ioannes cum verus non eſt creditor Petri,à Petro ſic acceptũ reſtituere, quia per ignorantiam id ſibi ſoluit Petrus. Si autem non ſciebat Petrus, Ioannem eſſe ſuum creditorem,nõ tenetur reſtituere.Quia ex quo ſcienter fecit,videtur donaſſe & ſic Ioannes non tenet alienum, quia ex præſumpta donatione factum eſt ſuũ, ſed profectò niſi fallor in dubij inſufficienter reſoluit. Quia in contrarium ſtat regula,ſeu axioma Iuriſtarum dicentium quòd in dubio nemo ſuum iactare præſumitur, aut renunciare iuri ſuo.Quia natura eſt auara.

d *Armilla verb. reſ.§.49.*

¶ Igitur ſic exactiùs mihi hanc quæſtionem decidere poſſe videor ſi circunſtantias caſus expẽderim priùs, quemadmodum fit in materia de Simonia,aut de vſura,cum an aliquid ſit donatum,gratis,aut collatum ratione mutui,aut ratione rei ſpiritualis contingit dubitari. Nam ſicut in his caſibus,ſic & hic,licèt nos regulare.Hoc pacto, ſcilicet, quòd ſi dator pecuniæ illius alias munificus ſit, qui in alios magnificus & liberalis ſolitus eſt eſſe, ſimilia largiendo, nec quantitas eſt adeò magna, vt pręſumendus ſit noluiſſe donare,ſed cauſa cuſtodiæ dediſſe, & is cui contulit amicus ſibi,& gratus erat,tunc cenſendus illi donaſſe gratis.Alias ſecùs,quia prædictum axioma perſtat,ſcilicet,quòd in dubio nemo ſuum iacturę præſumitur, præſertim vbi coniecturæ, & præſumptiones, nõ flectunt animum ad donationẽ fuiſſe credendum.Ideò ſtante tali dubio, opus eſt,ſi fieri poſſit cõſulere animum dantis, an gratis dederit, an cauſa cuſtodię. Alioquin ad coniecturas probabiles pro parte qua fuerint inclinãdum eſt.Quòd ſi res in ancipiti ſit,adhuc perſtat ſententia,ſcilicet,quòd nemo quod ſuũ eſt iactare præſumitur.

¶ Hinc etiam illuceſcere poteſt & dubium illud huic non omninò abſimile, ſcilicet, ſi Petrus Ioanni aliquid donet creditori ſuo,cui debitor eſt, nõ tamen debitis iſtius actualiter meminit,an cenſendus ſit dediſſe pro debito.Cui ſit ſatis per diſtinctionem breuiter, nam ſi loquamur in foro exteriori, in dubio dum de oppoſita intentione non conſtat. Petrus cenſebitur id dediſſe Ioanni cauſa compenſandi debitum,dum oppoſitum non explicuerit. At in foro conſciẽtiæ ſecundum fratrem Martinum de Ledeſma: dum Petrus Ioanni id donare ſe dixit, non poterit iam ex tunc illud

datum computare pro debito, hac consideratione sola ductus, quòd si actualiter cum dedit, meminisset, non donasset Ioanni, sed id dari dedisset in solutionem debiti, quia illa donatio vt supponimus fuit absoluta & ista conditionalis est, si meminisset dedisset pro debito, & non donasset, quæ conditionalis nihil ponit in esse.

Qō.3. ¶ Accedit & dubium, si quis contraxit obligationem cum minore intra 25. annos sine auctoritate eius curatoris, si minor aliquid donarit, licèt non via donationis, an ratione talis contractus possit retinere Et videtur, quod non, quia filij sub cura parentum ineuntes tales contractus, sine consensu parentum, ratione legis Macedonianæ, eorum parentes nō manent obligati, ergo neque prædicti filij, & per consequēs, nec tales minores, ergo ratione talis contractus per minorem initi data non potuerunt bona conscientia retineri.

¶ Huius quæstionis meminit Corduba, quàm quia aliqualem seriem habet cum præcedētibus libuit hic attexere.

¶ Igitur Cord.[e] respondet quod talis minor. 25. annorum sub curatore cōstitutus, quando non intercedente authoritate curatoris: se alteri per contractum deuinxit, licèt ciuiliter per talem contractum alteri non maneat obligatus, tamen quadam obligatione naturali in conscientia illi alteri manet astrictus secūdùm Syluestrum.[f] Quia etsi iam soluerit minor istud naturale debitum, iam solutum licitè in cōscientia repetere non poterit Vnde ista obligatio minorum non est tam omninò nulla sicut donatio minorū. & Velleiana, & aliæ alienationes prohibitæ Secundum Victoriam authore Panormitano, filius familias in conscientia per legem Macedoniam non tenetur reddere. 10. aureos sibi mutuatos viuente patre si velit vti tali lege, sicut idem dicitur de muliere si velit potiri Velleiana lege dum fideiussit.

¶ Si autem talis minor authoritate iustitiæ, & curatoris se obligasset, & naturaliter, & ciuiliter manet tali obligationi obnoxius: tamen si minor huiusmodi, euidenter persentit se prægrauatum ex contractu, si quia probatio, vel scriptura contractus deest in foro exteriori, ad soluendum cogi non potest, etsi sine magnis expensis & iurgiis restitutionem in integrum impetrare non potest, tunc pro ea parte qua fuit clarè defraudatus retinere debitum potest, quia in re debita, vel sua potest, quis sibi dicere ius quando non est qui iudicet.[g]

e Cord. q. 156. in suis additionib.

f Syl. tit. pactū. q. 4. & q. 5. & verb. restitutio. 2. q. 14.

g Gloss. in cap. inter gentium 1. & vt habetur 23. q. 2. c. & 2. & ff. quæ in fraudem creditorū. l. ait prætor. §. si debitore.

¶ Hinc

¶ Hinc est quod inter iuristas si agamus de foro exteriori in debitum per exceptionem perpetuam odiosam, scilicet ex Macedonia lege, si iam sit solutum non repetitur: si autē id quod solutum est, indebitum erat per exceptionem fauorabilem, idest, ex Velleiana lege, potest repeti, quia ista exceptio fauorabilis, est perpetua.

¶ Secùs si alia ex exceptione fauorabili temporali esset in debitum, quia iam solutum non potest repeti.

¶ At qui allegat se soluisse indebitū, quia nemo præsumitur suum iactare velle, tenetur probare fuisse indebitum, nisi sit persona priuilegiata, qualis est minor non attingens 25. annos & milites, & mulieres & agricultores, & simplicitate gaudentes personæ, quia ab his accipiens pecuniam, sibi debitam esse probare tenetur, parcat lector si curiositatis causa hæc pertinentia semel ad forum exterius immiscui, alias rarò facturus nisi id poscat materia.

CAPVT CXXV.

¶ *Vtrùm impediens à beneficio sine vi & dolo teneatur restituere.*

EXPEDITA iam illa quæstione, vtrùm sola intentio inducat necessitatem restituendi, si mala est, atque cum animo nocendi, iam cogimur rimari mentem D. Thom. in hac parte, quia ex doctrina eius elici videtur sentētia quam Sotus, Nauarrusque reprobant, scilicet, quod sola intentio mala nocendi ingerat necessitatem restituendi: nam [a] apertè docuit quod si quis iniustè puta animo nocendi impedimento fuit alicui circa adipiscendā præbēdam, tenetur ei recōpensare. Hic iam Nauarrus cum valdè alioquin sit propensus in amorem D. Thomę eiusque authoritatem veneretur nescio quomodo aliquantisper hic oblitus fuit sui. Nam more insolito D Thomam notat tanquam ignarum. Quia inquit ibi Nauarrus quia D. Tho. videtur legisse prædictum §. deniq; l. 1. ff. de aqua pluuial. arcend. & quia inquit non occurrit illi sufficiens responsio, tentauit aliqua parum firma. a 2. 2. q. 62. art. 2. ad 4.

¶ Sed antequam à nota sibi adscripta à Nauarro D. Tho. vindicemus priùs mentem eius aperiamus. ¶ Vnde primò dico, quòd licèt aliqualiter dubia sit mens D. Tho. in solutione illius quarti argumenti, & quamuis ibi eius verba cōtenta in gratiā sententiæ Soti, & Nauarri, asserēdo quòd qui impedit iniustè puta animo nocendi ne aliquis assequatur

præbendam, tenetur recompensare possimus interpretari, tamen germaniùs verba ibi D. Thom. sonant pro contraria sententia Caietani, quæ est etiam Metinæ in sua instructione confessorum [b] vbi agit de his, qui alteri obstaculo sunt circa aliquid boni, aut commodi obtinendum.

b Metin. fol. 195.

§.4. ¶ Igitur cum duæ hic sententiæ contra se militent altera Nauarri, & Soti, tenaciter defendentium quod impediens absque vi, vel dolo, vel fraude dignum à beneficio consequendo Ecclesiastico, si impediat sic vt detur beneficium æque digno ad nihil resarciendum digno sic impedito tenetur. Si autem sic sine fraude, vi, vel dolo prępediuit dignũ, vt promoueretur indignus, tunc quia nec in primo casu neque in isto non fit contra debitũ ex aliqua iustitia principaliter distributiua, ideò tunc nihil est recompensandũ digno, aut digniori sic prætermisso. Quia nihil illis ex iustitia distributiua principaliter debebatur, sed solùm quando hac ratione indignus est promotus ad beneficium ecclesiæ, cui præfectus est, censent esse restituendum. Quia violando iustitiam commutatiuam contra illam actum est pro stipendio, quod soluit, assignando illi indignũ ministrum. Hæc est sententia Soti & Nauarri expressa. Cuius fundamentum an solidum satis sit statim exquisitius examinabimus.

¶ Alia est sententia cuius fauor præcipuus est Caietanus, scilicet, q̃ etiàm si sine fraude, vel mendacio, vel sine vi, vel sine metu, aliquis præpediuerit dignũ ab assequutione præbendæ sibi conferendæ, tenetur ei pro qualitate negotij resarcire damnum talis impeditor. Quia dum sic interpellauit pro alio non digniori huic digno cui obstitit, circa illi ex iustitia distributiua debitam iniuriam intulit. Sicut restitutioni obnoxius est, qui impedimento est alicui reipublicæ mẽbro, ne sibi applicandũ vt parti de bonis cõmunibus reipublicę distribuendis applicetur, ecce sententiam Caietani contrariam suffultam fundamento contrario fundamento Soti, & Nauar. Nã ij duo pro fundamento solido stabiliunt q̃ præbendæ seu beneficia ecclesiastica, quia instituta sunt principaliter propter officia & ecclesiastica munia ministris ecclesiæ dignis, & etiam dignioribus ex nulla iustitia distributiua propriè sunt debita. Quare ab impedientibus illos sine iniuria, idest, sine vi dolo, mẽdacio, metu, vel fraude, nihil venit illis restituendũ Sicut neq; à collatore beneficij si ob id mutans voluntatem, & dignũ vel digniorẽ prætermittat.

¶ At secundũ Caiet. quia contrario nititur fundamento scilicet, ꝙ huiusmodi beneficia ecclesiastica ministris dignis sunt applicanda est iustitia distributiua dum dignior de pręsenti non comparet, ideò si in hoc casu iam erat applicanda vel statuta, vel firmata per collatorem præbenda alicui digno, eum ab assecutione talis præbendæ, etiam sine vi, vel mendacio præpediens tenetur reparare damnum iuxta qualitatem, & dispositionem negotiorum.

¶ His sic excussis si quis meam mentem roget super hoc, primò dico ꝙ sententia Soti, & Nauarri, suis conclusionib. supra à nobis retrò digestã probabilẽ esse censeo, nec omnino alienã, aut aborrentẽ à mente D. Tho. quia neque eorum fundamentũ debile est ꝙ & idẽ Sotus [c] latè corroborando prosequitur. Vbi cũ in prima conclusione dixerit, ꝙ negari non debet, quin sacerdotia, & ecclesiasticæ præfecturæ specimen habeant distributiuæ iustitiæ pro eo quod honorificentiora & pinguiora illis debentur qui præstantiores sunt meritis, ideoq; in electionibus his dignior est anteferendus, statim in secunda conclusione, ibi adiicit de sacerdotalibus beneficiis ecclesiasticisque muneribus, ac ecclesiasticis dignitatibus, quæ ad ecclesiarũ obsequia pertinent per iustitiæ cõmutatiuæ regulas præcipuè iudicandũ esse, quia decimæ non sunt ministris eccclesię debitæ pręcipuè ex iustitia distributiua: Quia non conueniunt illis vt pręmia meritorũ suarum personarũ, nec instat bonorũ, quæ in reipublicæ deposito existunt pro meritis personarũ, & dignitate ex iustitia distributiua appropianda ciuibus, sed beneficia ecclesiastica præcipuè sunt propter exhibendum officium Quã cõclusionem ait non solum ratione manifestã esse, sed & sacris oraculis cõprobari, pro vt ipse ibi multa congerit loca scripturę sacrę tam noui, quam veteris testamenti, quibus eam tibi videtur abũdè probasse. Vt patet Num. 18. filiis Leui dedi omnes decimas in possessionem pro ministerio, quo seruiũt mihi in tabernaculo fœderis. Et paulo inferiùs dicitur quia pretium est pro ministerio quo seruitis in tabernaculo testimonij. Et Luc. 10. dignus est operarius mercede sua. Merces autem per iustitiã cõmutatiuam redditur. Et in hãc sententiã. 1. ad Corin. D. Paulus ait, quis militat suis stipendiis vnquã. In cuius gratiã illud Deu. 25. nõ alligabis os boui triturãti citat D. Paul. Ac illud asserit, ꝙ si vobis spiritualia ministramus, quid mirum, si vestra carnalia metamus.

[c] *Sotus de iustitia & iure. q. 6. ar. 2.*

¶ Quod autem sententia D. Tho. ab hac nõ omnino dissideat, hinc apparet, ꝙ ita potest glossari vt isti sententiæ Soti, & Nauar. non aduersetur. Quia quando loco supra allegato ait D. Tho. scilicet ꝙ si quis impediat iniustè, puta si intẽdat eius nocumentũ, quẽ impedit propter odiũ, vel vindictã, vel aliquid huiusmodi, tunc si impedit, ne præbenda detur digno consulens quod non detur, antequã sit firmatũ quod ei detur, tenetur quidẽ ad aliquam recõpensationem pensatis conditionibus personarũ, & negotij secundum arbitriũ sapientis, non tamen tenetur ad æquale, quia ille nõdum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si verò iã firmatũ sit quod alicui detur prębenda, & aliquis propter indebitã causam procuret, quod reuocetur, idem est ac si iam habitam auferret, & ideò tenetur ad restitutionẽ æqualis tamen secundũ suam facultatẽ, hæc D. Tho. quę omnia interpretari possunt pro Soto & Nauarro sic, scilicet ꝙ intentio nocendi non præcisè considerata, sed quatenus vt ait D. Tho. impedit propter odiũ vel vindictam causat iniustam, iniuriosamque impeditionẽ. Et sic iuxta Nauarrũ, & Sotũ sola mala intentio non causat obstaculũ dignum restitutione. Sed quatenus talis intẽtio ex vindicta, vel ex odio procedens, in causa est iniuriosum præstandi impedimentũ per vim vel fraudẽ consulendo, ne præbenda digno, cui cõstituta erat dari, detur. Nam D. Tho. vtpote consummatissimus Theologus cum accedit ad pertractãdas morales materias, eas moraliter pertractat, scilicet, prout regulariter, & vt plurimum talibus materiis contingit. At verò cum materia hæc moralis sit, & in materia morali, cũ interuenit odiũ, vel vindicta, iustitia tũc pereat, regulariterque iniuria fraudis, vel vis, vel mendacij, causari inde sit solita, nõ mirum, si D. Tho. ibi per causam, scilicet, per intentionem nocendi ex odio, vel vindicta exemplificarit effectũ ipsum, scilicet, iniustè iniuriose que impedire. Nã filiam odij nemo negabit esse sæpe iniuriam, sicut & fraudẽ & vim. Nam sicut ex amore omnia bona erga amatum innascuntur, ita ex odio inimici, iniuriæ possunt præsumi pullulare & hoc consonat doctrinæ D. Thom.[d] quòd ita in hoc differt ab odio: quia ira admiscet misericordiam, & vult alium aduertere malum, sed odiũ nihil curat, sed appetit malũ alteri inquantum malum inimici & solum curat mala infligere. Si igitur odium venenum est adeo lætale, quid mirum si passim in iniuriosam

d D. Tho. 1. 2. q. 46. art. 6.

iniurioſam actionẽ nẽpe per fraudem mendacium, & vim ſolitũ ſit proſilire. Ecce quanta concinnitas eſt in doctrina D Tho. Nam & hunc ſenſum forte iterũ explicuit per illa verba paulò inferiùs à ſe poſita. Vbi ait ſi iam erat firmatũ vt digno daretur præbenda & aliquis propter indebitam cauſam procuret quod reuocetur. Vbi per indebitam cauſam videtur ſignificare non qualitercunque cauſam indebitam, ſed indebitam, id eſt, contra debitum iuſtitię, vbi vis ſolet eſſe reſtitutionis, quam hic docet eſſe faciendam. Nã non latebat D. Thomam indebitum contra ſolam charitatem carere vi per ſe ſolùm inducendi reſtitutionem. Igitur ſecundùm hanc ſententiam moraliter vera eſt doctrina D. Thom. ſcilicet, quod intentio nocendi ex odio, ſolet cauſare actum iniuſtum, inductiuum reſtitutionis. Licèt in caſu particulari aliter poſſit contingere.

¶ Porrò licèt hoc pro probabili opinione Soti & Nauarri dixerim tamen id quod ſentio magis, inficiari nõ poſſum, ſcilicet quod verba Diui Thomæ, & eorum genuinus ſenſus magis videntur facere pro ſententia oppoſita Caietani. Quare quo rectius id percipiatur, animadnerſione primò opus eſt, ſcilicet, quod fundamentum Soti, & Nauarri etſi in parte verùm ſit ſcilicet, quòd beneficia eccleſiaſtica principaliter inſtituta ſint propter officia miniſteriaque eccleſiæ, tamen ſimul cum hoc, à ratione abſonum nõ videtur quod minus principaliter ex quadam iuſtitia diſtributiua ſint appropriãda dignis miniſtris Eccleſiæ & multo magis dignioribus, & hoc tanquam vi rationis coactus Sotus in illa prima concluſione [e] confeſſus eſt. Licèt quod inde ſtatim illaturi ſumus, concedere ſubterfugiat.

¶ Quod autem minus principaliter beneficia eccleſiaſtica ex quadam iuſtitia diſtributiua miniſtris eccleſiæ veniãt applicanda ex eo perſuadetur. Quia clerici vt habetur diſtinctione. 21. cap. clericos [f] à cleros dicuntur, cleros verò Grçce ſors Latinæ, vel hæreditas dicitur. Propterea ergo dicti ſunt clerici: quia de ſorte Domini ſunt, vel quia Domini partẽ habẽt. Hæc textus, vbi adiicit gloſſa partẽ Domini habent, id eſt, decimas, & primitias: quæ dicuntur Dei. Ergo videtur iſta pars & ſors Domini à qua clerici dicuntur eis minus principaliter ex iuſtitia diſtributiua cõueniant, quia licèt lex vetus in cęremonialib. & iudicialib. ceſſauerit. Tamẽ quia Deu. 18. Dominus dixerat non habebũt ſacerdotes

e Sotus, lib. 3. q. 6. art. 2 de Iuſt. & iure.

f κλῆρος ὁ. ſors ſiue hæreditas vel portio quæ ſorte obtigit. ἐπὶ τὸν κλῆρον πορεύεσθαι adire hæreditatem Plato de legibus.

& leuitæ parte.i.hæreditariam portionem glossat Dion. Cartusianus super istum locum, Dominus enim ipse hæreditas est eorum.i.ea quæ Deo immolantur ipsis sunt deputata ꝓ sustentatione, & hæreditaria parte secundum eundē Dionysiũ, sic ergo in lege gratiæ Christus Dominus ministros ecclesiæ, quia nō minus largus & magnificus est erga illos peioris cōditionis esse noluit, vnde sequitur, ꝙ & nunc, clericorum, noui testamenti Christus Dominus hæreditas sit, & decimæ quæ Christo Domino offeruntur, ipsis sint deputatæ, non solùm pro sustentatione, sed & pro hæreditaria parte. Nunc verò pars, & hæreditas innuunt beneficia ecclesiastica; vt bona communia pro clericis, licèt principaliter propter officium ex iustitia cōmutatiua, minùs tamen principaliter ex iustitia distributiua dignis forè appropiãda. Vt pars sibi est ex tali iustitia distributiua debita, licèt minus principaliter ratione ecclesiastici status.

¶ Hinc est quòd secundũ iura canonica, si quis initiatus fuit sacris, si vnde viuat victu caret: recursum habet iuridicè ad ordinatorem episcopum, vt de aliquo beneficio sibi ecclesiastico prouideat. Imò ad titulum talium beneficiorum solent initiari. Quæ omnia arguunt aliqualē iustitiæ distributiuæ respectum.

¶ Hinc vitio acceptionis personarum arguitur episcopus qui consanguineus minus dignis pinguiora confert beneficia, vtpote quæ ex iustitia distributiua, dignioribus debeantur. Quod si quis arguat, quod contra hoc est, ꝙ electio de digno, prætermisso digniori in iure valida habetur, venitq; confirmanda, dicitur ꝙ hoc sic decernitur: quia ex quo electoribus placuit, ille tunc habetur vt cōueniẽtior, & dignior ad tollendas discordias & lites, licèt electores peccauerint eo quòd prætermiserint digniorem.

¶ His fundamentis iactis, clarescit opinionem Caietani nō minùs, sed fortè magis esse probabilē. Quã & verisimilibus exēplis his possumus & illustrare. Primò sic sicut secũdum doctores graues Durãdũ, & fratrē Ioannē de la Peña olim Cathedraticum Primarium Salmanticensem, quia ius immunitatis ecclesiæ circa malefactores, principaliter est propter reuerentiã ipsius loci sacri, & minus etiã principaliter propter malefactores confugientes ad ecclesiam hinc est quod iudex laicus iniustè inde à loco sacro malefactorē extrahens, eúmq; puniens corporaliter, nō solum ecclesiæ

cuius immunitatẽ violauit: sed etiã ipsi reo inde iniustè extracto, vt satisfaciat oportet. Pari quoq; ratione quia ius beneficiorũ ecclesiasticorũ licèt principaliter sit propter ministerium præstandũ ecclesiæ: tamen quia minùs principaliter, est etiam propter digniores ministros, aut dignos, dum digniores ad petendum non concurrunt, ideò qui impedit dignum etiam sine vi, fraude, vt detur indigno, tenetur ex iustitia distributiua, prętermisso digno recompensare, secùs digno sic obstitit vt digniori tribueretur.

CAPVT. CXXVI.

¶ *Vbi de impedientibus à donis & legatis an teneantur restituere differitur declaratúrque mens Caiet. exemplo.*

HIs itaque constitutis iam sententia Caietani magis clarescit quam adhuc iuuat, & alio exemplo clarificare magis ac magis. Quemadmodum ius curæ paternæ, quod habet pater ad curam habendam de filia sub sua potestate cõstituta, principaliter est incommodum ipsius filiæ vt Sotus ipse fatetur, tamẽ secundùm opinionem communem, quia idemmet ius minùs principaliter est etiam propter respectũ commodumq; patris, hinc est quod violator filiæ violẽtus non sat est, si satisfaciat filię aut quod hanc iniuriam illi remiserit filia, sed vt communiter tradunt doctores opus est satisfaciat patri eius. Ita licèt ius præbendarum sit principaliter propter ministerium Ecclesiæ, quia tamen minùs principaliter est propter dignos ministros, qui his impedimento est etiam sine vi, & fraude, vt dentur præbendæ indignis: non solum Ecclesiæ iniuriatæ, sed & ipsis dignis prętеritis, ex iustitia distributiua tenetur recompensare, & multò magis ipse beneficij collator, qui in hoc deliquerit, quia vt inquit Caietanus sunt dispensatores bonorum communium Ecclesiæ, id est, distributores.

¶ Iámque etiam ex prædictis palam fit, quam concinnius verba D. Th. sine vlla torsione, vel violentia huic sententiæ Caiet. magis consonent quãdo in solutione ad 4. dicit quod si aliquis impediat aliquẽ ne habeat præbendam iustè, puta intendens honorẽ Dei, & vtilitatem Ecclesiæ in hoc quod alteri detur procurando quod digniori detur, tunc nullo modo tenetur ad aliquam restitutionem, vel recompensationem facienda, verba sunt D. Thom. ibi, & in hoc nihil planius

potuit dicere, quia hic non factũ est contra iustitiã communitatiuam, cum impediuit dignũ vt digniori daretur, neque contra distributiuã, cum ex tali iustitia distributiua digniori tunc debeatur. Aliter est si impedit iniustè intendendo eius nocumentum, quem impedit propter odium, vel vindictam, vel aliquid huiusmodi, tunc tenetur satisfacere impedito iuxtà distinctionem ibi à D. Tho assignatã. Et hoc etiã nihil difficultatis habet, quia si impedit dignum, consulens quod ei non detur non concurrente tunc alio digniori ad petendum, tunc quia ex iustitia distributiua, licet minùs principaliter debebatur digno, tenetur ei recompensare, etiam si per vim, vel fraudem vel mendacium non præpediuerit eũ. Et hoc insinuat D. Th. dum ibi ait, si impediuit ne præbenda detur digno, consulens quod non detur, vbi simpliciter dixit impediendo consulens, & non addit consulẽdo per dolum mendaciũ, vel fraudem, ergo tale impedimẽtũ etiam sine vi, fraude, sed simpliciter consulẽdo iniustum est & nõ aliter, nisi quia impedit ex iustitia distributiua debitum illi digno. Ecce quam concinnè cum sententia Caietani videtur consentire D. Thom.

¶ Sed iam antequam Nauarro respõdeam, super eo quod ait D Tho. parum firma dixisse non erit ab re per cõclusiones edigere, quæ in hac materia iuxtà hanc sententiã sunt edicenda. Circa igitur impedientes alios, ne aliquid boni nanciscantur sit prima conclusio, qui citra beneficia ecclesiastica de quibus postea dicemus in aliis donis, vel legatis, vel huiusmodi datis gratuitis, impedimẽto sunt, ne alij quibus erant largienda ea obtineant, dummodo præpediuerint eos per media licita, & nõ per media iniusta, immunes sunt à restitutione, nec enim quicquam tenentur pro tali impedimento recompensare. Hæc conclusio est omnium Soti,
Metin. instr. conf. fol. 163. §. 31. Caiet Nauarri, Metinæ, vt verbi gratia, si aliquis in suo testamento statuerat Petrum suorum bonorum hæredem instituere, Ioannes vero accedẽs ad huiusmodi testatorẽ, eum est exhortatus, vt potiùs monasterium, vel hospitale hæredem suorum bonorũ instituat, eo quod legatum hoc pium longè sit gratiùs Deo furtum, hísque inductus verbis, si testator reuocans animum, id legatum reuocat ab eo, cui decreuerat dare iã hospitali sua bona relinquendo, in tali casu Ioannes, nihil recompensationis, tenetur præstare ob id legatario reuocato.

¶ Hęc

¶ Hæc conclusio patet ex ratione Caiet. quia nihil huic instituendo hæredi, aut legatario ex aliqua iustitia, siue cōmutatiua, seu distributiua debebatur, sed gratis instituebatur, & voluntas testatoris adhuc erat ambulatoria, ergo sicut idem testator potuit talem institutionem reuocare citra obligationem restitutionis: sic & alius illam reuocationem licitis medis persuadere illi. Quia hoc secundùm Metinam tantum fuit ei testatori optimum exhibuisse consilium, integrum illi relinquendo, an illud vellet sectari nec ne.

¶ Secunda conclusio, si quis impedimento fuerit, ne aliquod datum gratuitum alias verbi gratia Petro conferēdū Petro conferatur, perque iniusta media, puta apud largitorem paratum dare, aliqua mala per fraudem, vel mendaciū euomendo cōtra Petrum, vel vim vel minas incutiendo Petro ne id peteret, aut volenti largiri, ne id Petro largiatur, adstrictus manet in consciētia ad reficiendū Petro id quod ob tale iniustum impedimentum destitit adipisci, & in integrum quidem tenetur recompensare Petro, quādo citra dubium certissimum erat Petrum illam largitionem habiturū nisi sic, iniurię impediens, impediendo obstitisset: ne Petro daretur. Quod si non adeo constitutissimū erat id dati gratuiti Petro forè conferēdum, erat tamen licèt non omninò certum, tantum in proxima dispositione, vt id Petro esset largiendum, tunc non restituturus est totum, sed aliquid modicum ex tali restitutione facienda demere poterit. Quę conclusio est Metinæ, quam probat ex fundamento Aristotelis allato à D. Thoma, quia quod parum distat nihil distare videtur.

¶ Hanc Philosophi regulam, quatenus ad propositum adducta est à D. Tho. in argumento 4. multis argumentis nititur debilitare, & instantiis eneruare conēdit Dominus Caietanus. Primò, quia non valet parum adfuit quia Petrus occiderit Ioannem, ergo quia quod parum distat nihil distare videtur, ideò tenebitur de morte Ioannis. Item parum abfuit vt Petrus percuteret clericum, ergo Petrus manet excommunicatus, vel obnoxius ad satisfaciendum clerico. Sed certè non immeritò ex aduerso Sotus cōtra Caiet. ait. Laborasse hic Caietanū amphibologia, nec mentē D. Th satis fuisse speculatū. ideò in meritò regulam hanc Philosophi est inficiatus, quia longè certè aliud est secundum Sotum parum abesse, vt damnum des, quā damnū

dare,

dare, in eo quod parum abest vt sit, & D. Thomas nõ somniauit, quod qui parum abest, vt damnum det, teneatur ad restitutionẽ vt Caietanus putat, sed qui re vera dedit damnum in re quæ parum abest, vt sit, exempli gratia, est vinea, aut sata cuius fructus iam maturescent, si parum abfuit, vt venator cum suo commitatu illac circumcurrens illa pessundaret, ad nullam tenetur restitutionem: quia nihil dedit dãni, sed si medius transiens illa calcando deuastauit, tenetur in totum, quia damnum dedit in fructu qui parum aberat vt esset, pariter in proposito, si parum abfuit, vt impedires Petrum iniustè à legato sibi constituto, certè nulli esses restitutioni obnoxius, quia nullum dedisti damnum, si tamen re vera impedimento fuisti per iniuriam ne Petrus assequutus sit legatum sibi iam certò constitutum dari. i. relinqui, quia damnum ei dedisti in re, quæ parum aberat vt ipse haberet: secundùm tuam facultatem teneris in totum. Addit verò prudenter D. Tho. secundùm suam facultatẽ, quia profectò in huiusmodi impeditionibus vix potest contingere, vt fieri possit in integrum restitutio.

¶ Vnde sequitur, quod in casu conclusionis istius secũdæ sic impediẽs quasi in totum tenetur restituere, v. g. vt si quis articulo mortis constitutus spontanea voluntate decreuerat legare Ioanni 100. aureos, Petrus tamen, qui tunc ibi præsens aderat: suasit testatori; nequid tale faceret, quia Ioãnes inquit talibus vitiis deprauatus est, nec adeò probatus est moribus, vt existimas de illo, hæc effutiendo aduersum Ioannem mendaciter: tenetur Petrus tunc Ioanni ad illos 100. aureos rependendos, quia licèt Ioannes careret iure vt sibi darentur, tamen inerat sibi ius, quatenus Petrus per media iniusta, illos sibi aureos, non auferret.

¶ Ex qua conclusione rectè sibi elicit Metina Salmanticensis quod si aliquis vt pluries contingit cum proximus sit morti velit bona sua vel bonam partem illorum legare alicui hospitali vel personæ alteri, & ex vocibus, clamoribus, eiulatibusque importunis, quibus à consanguineis, vel cognatis in lectulo iacens obtunditur, enecatus tædio sic ob clamantium, reuocauerit animum legandi quatenus legitimè prædicto hospitali, vel alteri in animo suo parauerat legare, tunc huiusmodi cognati, aut consanguinei qui sic occlamando animum testatoris à suo instituto auerterunt, tenentur ad id restituendũ, quia mortaliter loquẽdo, quoddã

genus

genus violentię hoc est,quo infirmus cogitur reuocare animum à dando,quod constituerat.

¶ Caueant tabelliones, qui dum conficiunt infirmi testamenta nimis importunè iterum,atque iterum instāt, donec violenter mutent voluntatem infirmi, vt non quibus volebat sed magis quibus ipsi tabelliones volunt, legata relinquat,quia in eadem damnatione culpæ,& restitutionis sunt, quia sæpè vt quæruntur infirmi soliti sunt hanc molestissimam importunitatem inferre eis.

¶ Tertia conclusio,quando quis iniustè auocat officiales à suo officio.s.agricolā ab agricultura,fabrū lignarium, vel sartorē à suis laboribus qui victū sibi parabant inde,tenetur eis resarcire id lucri quod ex prædicta iniusta auocatione lucrari desiere. Aduerte etiā quod non solū impediens iniustè,aliquem impediendo à suo munere,tenetur illi amissum lucrū reficere,sed etiam mādans tenetur mādatario de omni dāno subsequuto, ex casu fortuito sine mandatarij culpa, ꝙ mandans cogitare potuisset, & quod propter executionē mandati,ꝙ sine mercede, sed gratis implere voluit cuenit[b] secus est si exequitur mandatū causa pietatis, vel parentelæ vel mercedis, vel ex debito.[c] De eo autem quod contingit inexcogitabile verisimiliter,mandans non tenetur.

¶ Mandans quoque fieri aliquod delictum, quod post lōgum tempus perpetratur,si non reuocauit expresse, vel tacitè sufficienter tenetur de illo,authore Innocentio.

¶ Quarta conclusio,quādo aliquis in causa est ne debitor soluat debitū suo creditori, reus efficitur talis restitutionis sicut v.g.vt exēplificat Metina Petrus coniectus erat in carcerem,quo centū aureos debitos solueret.Si Ioannes ei opē tulerit,vt elabatur à carcere,aufugiatq; tunc Petro fugiente Ioānes in obligatione manet restituendi illos aureos centū.[d] Patet,quia qui causam damni dat,&c.& quāuis hęc conclusio,quæ est Metinæ regulariter vera sit:tamen quia secundū piam opinionē Nauarri, quando miser & miserabilis valdè propter debita immodica coniectus est in carcerē, ibiq; situ,pedore,famę,in carcere sine vlla spe remedij soluēdi, aut satisdandi conficitur,& perit, quia sub toto cœlo ei refugiū nec possibilitas inest,sicut iste cū spe acquirēdi, vnde creditori soluat, pro bono creditoris non malè fecit effugiēdo à carcere. Ita neq; qui hoc ei consulit bona fide, vt inde euadens deludet in labore,quo aliquid sibi suo labore cōquirat, vnde

b *Panor. & Innoc. in c.sicut. de iureiu.*

c *Cap.si dominus. 2.q.3. & 13.q.2.ca. non inferenda.*

d *Cap. ad audientiā de homic. ita Bart, concordat cum gl. l. 3.§.fi.ff. de adulc.*

vnde tali creditori faciat satis non tenebitur ad restituẽdum quicquam: quãdo debitor eo quod maneret in carcere, non erat restituturus, sed ibi moriturus.

CAPVT CXXVII.

¶ Quomodo & quando distributores bonorum communium teneantur restituere.

IAM post hæc de his qui munere distribuendi bona communia funguntur, agamus oportet. Quomodo inquam bonorum communium distributores. s. beneficiorum Ecclesiasticorum, dignitatum, cathedrarum, se gerere debeant in harum rerum dispensatione, edocturi, has statuimus conclusiones.

¶ Quarum prima sit. Prima conclusio. Quando distributor bonorum communium, quæ ex iustitia distributiua partibus reipublicæ appropiare tenebatur, sibi aliquid distribuendum retinuit ipsis partibus iam deficientibus, quia iam obiere, tenetur hæredibus eorum, quos sic defraudauit, si supersunt, & non communicari restituere.

¶ Eadem ratione si aliquam partem bonorum communitatis quæ distribuenda erat pauperibus reipublicæ, distributor sibi vindicauit, tenetur eam prædictis pauperibus restituere, quibus iam non super viuentibus, eorum hæredib. restituat, necesse est, quod si nec tales pauperes, aut eorum hæredes sint superstites super terram, tunc an talis pars bonorum à distributore sibi retenta distribuenda sit in alios pauperes qui in futuro tempore inuenientur, an communitati restituenda sit hæsitare quis posset. Sed puto dicendum quod si signanter pro talibus specialiter expressis & nominatis pauperibus præsentibus, distributori sunt concessa distribuenda huiusmodi bona communia: eis & eorum hæredibus iam non extantibus, communitati sunt reddenda, vt ipsa quibus oportuerit distribuat. Si autem indeterminatè pro pauperib. siue huius temporis siue futuri sunt iusta distribui, potest distributor, & tenetur, si non distribuit præsentibus pauperibus futuris pauperibus applicare quando nulli fuerunt distributori specificatim signati.

¶ At si latro bona communitatis distribuenda in pauperes sibi surripuerit, satis est secundùm Caieta. si iste latro ea communitati restituat, quia latro hic non tenebatur ea pauperibus distribuere: sed communitas aut eius dispensator.

¶ Idem prorsus dicendum venit de distributionibus spoliorum

liorum in bello quæ distribuēda erant militibus, si distributores aliquid vltra debitam sibi partem retinuere, tenētur in milites inter quos distribuenda erant dispartire, quibus postea in bello succumbentibus eorum hæredibus, quibus deficientibus erūt in pios vsus pro eorū animab. impartienda.

¶ Secunda conclusio quando sana mente, sanoq; consilio benefici, Ecclesiastici, vel præbendæ prouisor, vel collator, eam contulit indigno prætermisso digno existimans se secundùm Deum bene dispensare, quia digniori æstimauit se contulisse, comperta postea deceptione, alicuius restitutionis obligatione non tenetur, quia neq; ratione rei acceptæ, quia rem alienam apud se non retinet, neque ratione iniustæ acceptionis, quia rem alienam formaliter, & ex intētione non distribuit iniustè, ergo ad nihil tenetur.

¶ Tertia conclusio qui beneficium vel præbendam ecclesiasticam indigno contulit prætermittens dignum quem intelligit eum esse bene meritum, duplici nomine ad restitutionem est obnoxius Primò, quia iniurius fuit plebi, ei ministrum indoctum præficiendo. Secundò, quia digno, & bene meritò ministro plebem priuauit, Vltimò, quia ipse quoque bene merito prætermisso præiudiciū intulit eum à suo iure abdicando. Hæc conclusio est Caietani, & Metinæ, & in parte est contra Sotum, & Nauarrum, in hoc quod asseueramus. Quod quia collator iniurius fuit in dignum aduertenter omissum, illi quoque hanc noxam seu læsionem resarcire tenetur. Hæc conclusio probatur ex fundamēto iam præiacto, & supra probato, quia si verum est, quod licèt minus principaliter propter dignos, ex iustitia distributiua beneficia ecclesiastica sunt constituta, tunc quia ista iustitia distributiua, hic respectu digni omissi est violata: sibi restitutio est quoque facienda.

¶ Sed qualiter & quantum recompensandum sit, Metina vbi supra allegatus docet, quia in huiusmodi casu restituere habet beneficium illud, ꝙ si iam hoc nequiuerit efficere, inæquiualenti ad beneficium ablatum restituat necesse est, vel quòd viri prudentes, peritiq; censuerint fore illi restituendum pensando prouentus, ex dignitate ablata illi verisimiliter obuenturos, hanc opinionem probabiliorem puto, quamuis pœnitenti opposita opinione Nauarri & Soti seruenti denegare absolutionem non auderem.

¶ Quarta cōclusio, quādo collator, vel prouisor beneficij vel

vel dignitatis ecclesiasticæ huiusmodi beneficium confert digno, prætermisso aduertenter digniori magis illud merēti saluo meliori iudicio, tenetur ad restitutionē digniori præterito præsertim quando excessus maioris dignitatis fuit notabilis & communiter non latens. Hæc est Metinæ in loco supra allegato, patetque ex eodem fundamento Caietani, est quoque Caietani. Sed admonet ibi Metina, & satis cōsideratè quod veritas huius conclusionis clariùs ostenditur in his qui per examen huiusmodi beneficia & dignitates consueuerunt obtinere, vbi lex vel statutum, vt tales præbendæ, vel dignitates digniori dentur indicendo præcipit expresè. Ergo si huiusmodi lex, vel statutum extat, vt digniori fiat prouisio, haud dubium quin necessitatem inducat, vt digniori præterito fiat restitutio, & ad hanc illi tenetur collator, cum legem, vel statutum contra iustitiam violauerit præterquam quod peccauit mortaliter quòd omnibus malis dispensatoribus in re graui lædentibus conuenit, & in hac limitatione. s. quod stante statuto dictante, quod cathedra, vel beneficium ex competentibus oppositoribus detur digniori, subscribit nobis Nauarrus, quòd teneantur collatores dignioribus sic præteritis, pro hac noxa dānum resarcire. ¶ Animaduersione hìc opus est, quod si Episcopus vel eius generalis vicarius quibus incūbit ad hæc promouere beneficia accersit examinatores pro promouendis examinandis, nisi sciscitatus fuerit ab examinatoribus, quis dignus quísve dignior sit, peccati mortalis reus habetur, quia per hoc quòd Episcopus, vel eius ad hoc munus vicarius, vult tantum sibi significari, qui sint digni, nec audire vult, qui nam ex his sint digniores satis innuit se velle promouere ad huiusmodi beneficium non digniorem, sed quē maluerit, & non iuxtà legis decretum. Examinatoresque huiusmodi, præstare animo oportet, quatenus Episcopo, vel eius vicario super hoc veritatem respondere possint. Nam hoc hodie deplorandum est quod magis obtemperare parati sint Episcopo, quam Deo, qui punitor est rectus delictorum, præmiatorque bonorum. ¶ Neque in hoc principes sæculares à culpa excusare valeo, qui indiscriminatim ad munia publica præficiunt quoscunque, parum curantes indagare, an sufficientes sint, idoneique ad huiusmodi officia nec etiam excusantur si cum insonant clamores, & querelæ contra hos præfectos ad iudicia oppressorum, cum tyrannides

des sint irremediabiles postea, ac irremediabilia mala quæ exercent in subditos, ipsi principes, vel pro reges si dissimulant, eosque tolerant vsque ad residentiæ tēpus quod perinde est, ac si pastor audiens lupum inuadere, deglutireque oues interim sileat, & cōniueat ad malum. Nam si regula iuris est celebris, quòd nulla excusatio est pastoris, si lupus oues deuoret, & ipse ignoret: multò miɥ excusabitur si clamoribus conquerentiū oppletis auribus, dissimulet princeps quod dissimulandum non fore lege secunda patriæ, septimo titulo decernitur, vbi licet iudices durante officio accusandos non fore decernatur, tamen licèt non ob alia delicta, sed ob oppressionem qua iudicandos opprimunt tyrannicè, vel ratione officij, si grauarent alterum, & super his interpelletur ad principem habita sufficienti informatione, compertaque veritate, tales iudices deponendi sunt iuxtà legem ab officiis aliisque pœnis plectendis iuxtà exigentiam casus, & delicti. Sed de his abundantiùs, postea dicetur cum de statu regum & principum inciderit disputatio. ¶ Præterea prolixitatis vitandæ gratia lectorem hic admonitū esse cupio de aliquibus adnotamētis cōmendatione dignis, quorū primū sit, quod conclusiones supradictæ quæ de collatoribus, prouisoribusque beneficiorum ecclesiasticorum loquuntur locum quoque habent suo modo iuxtà distinctionem Diui Thomæ, in illo quarto argumento, & in impedientibus iniustè etiam si sine vi, aut fraude, impedierint digniores, vt promouerentur minus digni, aut si obstiterunt dignis, quo præficerētur indigni, ideò pro his impeditoribus peculiares non assignauimus conclusiones. Quia per prædictas cōclusiones pro collatoribus traditas possunt regulari, licèt aliquantisper differenter: quanto secundùm Caietanum maior est culpa ac per consequens restitutionis maior est obligatio iniustè beneficia dispensantiū quā iniustè impedientium. Igitur obseruato distinctionem Diui Thomæ super hoc, scilicet quod si beneficium erat iam firmatum dari, iniustus impeditor recōpenset tunc impedito in totū. Si alias non erat firmatum, recompenset non in totum, sed arbitrio prudentum iuxtà magis proximam, vel minus proximā dispositionem, in qua erat ad beneficium sibi appropiandum.

¶ At hic non quiescit animus, donec inuestiget, quid intelligat D. Thomas per huiusmodi verba, quando iam firmatū erat, vt beneficiū huic digno daretur. Respōdetur non

illo § denique, quia ibi legislator non tantum animum non nocendi, sed suum agrum meliorem faciendi pro causa, cõditionéve affert excusante ab actione nec etiam de dolo intentanda contra in suo fundo fodientẽ, sieq; vicini fontem auertentem. Nec animum solum non nocendi vicino ostendit ibi legislator excusare ab actione cõtra talem fossorem, sed etiam animum quem simul habuit suum agrum meliorem faciendi. Vnde non infertur à contrario sensu, vt putat Nauarrus, ꝙ solus animus nocendi, inducat restitutionẽ, sed simul cum animo sibi non proficiendi, & non in quocunque casu sed in casu legis inducit actionem contra sic agentem, id est fontem auertentem.

a Caieta. 2.2.q. 62.ar.2. in solut. ad 4. in fine omniũ suarũ adnotationum.

¶ Et adnotauit satis peracutè hoc Caietanus [a] quod aduertisse debuit Nauarrus, nam sic ait Caietanus quod in §. denique in casu praecisionis aquae de qua ibi agitur, quia aufertur proximo aqua propria, dependens tamen à fundo alterius, ideò oportet auferentem ex legitima causa auferre. At legitima causa abest cum non facit animo sibi proficiendi, sed tantum animo vicino officiendi, & hoc ibi apertè insinuat glossa super §. denique. sic dicens nota ex hoc §. in suo licere facere, quod vult, item quod alij noceat, & sibi non prosit, non licèt. Et in hoc concordant inquit leges, quas ibi citat. Quod si casus istius legis sic intellectus est particularis dissimilisque à casu de quo D. Thom. in illo 4. arg. agebat, quia illic agebat D. Thom. de impedientibus ab assecutione beneficiorum ecclesiasticorum, quae ante collationem non sunt aliquorũ propria, sed lex illa §. denique loquitur de aqua, quae secũdum Caiet. erat propria illius vicini, dependens tamen à fundo praecidentis venas, & ideò non est simile, quid necesse habuit D. Tho. meminisse aut respondisse ad §. denique, postquam doctrina D. Thom. longè aliis, vt explicuimus fundata est principiis. Quod si D. Tho. ad §. denique recurrere, non habuit opus, quare Nauar. illi impingit, illi ad §. denique responsionem non occurrisse.

¶ At quod authoritati D. Thom. minus consonat, adiicit Nauarrus ibi exinde D. Thomàm aliqua parum firma tentasse, de quibus vnum inquit est, quod D. Thom. ait teneri quem aliquo casu ad restitutionem, sed non secundùm aequalitatem, cum restitutio sit inquit actus iustitiae commutatiuae, quae obligat ad aequale secundùm eundẽ D. Tho. Miror virum alioquin eruditissimum tam parum mentem D Tho.

D.Tho.& veritatem calluiſſe. Quia ſicut,qui deuaſtat ſegetes non permaturas ſecundùm D. Thom. & ipſum Nauarrum,tenetur reſtituere ex iuſtitia commutatiua, inclinante ad ęquale,etiam hic,non ad ęqualem valorem quo valerent fructus ſi iam perueniſſent ad maturitatem,ſed ad æqualem valorem,quo valebant ſegetes tempore deuaſtationis,quarum fructus ex inclementia temporum, vel aliter poterant multipliciter impediri. Quæ æqualitas moraliter eſt attingibilis per arbitrium ſapientum.Sic in præſentiarum D.Th. intelligit eſſe reſtituendum æquale, cum impeditur quis iniuſtè à beneficio in proxima potentia, & diſpoſitione ſibi dando,dum non erat firmatũ. Eſt inquam in hoc caſu reſtituendum æquale, non æquale ad beneficium quatenus valet in re acquiſitum, aut firmatũ. Sed quatenus valet ſecundùm arbitrium prudentum, vt habetur in potentia proxima,& aliquali ſpe probabili,nec enim tantũ valet res etiam diſpoſitione propinqua quantum res habita in actu, neque iura litigioſa, quæ difficilia ſunt & periculoſa recuperatu, valent tantum ſicut certa iura.

¶ Secundùm parum firmam quod D. Thomam intentaſſe ait Nauarrus eſt,quod D.Thom. (inquit) æquiparat in hoc collationem beneficij cum propoſito firmo conferendi quod nullo iure, vel ratione probari poteſt. Et reprobatur inquit manifeſta ratione. Quia qui propoſuit firmiter alicui conferre beneficium ſi mutata voluntate, alteri contulerit,valet collatio, & non tenetur reſtituere, neque peccat,ſi æquè dignus eſt.At qui iam contulit vni ſi mutata voluntate,conferat alteri peccaret,& nõ valeret collatio,& teneretur reſtituere etiam ſi ſecundus eſſet lõge dignior.Hæc Nauarrus contra S.Thomam quibus ſigillatim,reſpondetur quoad primum. Quod documentum D. Thom.ſcilicet, ꝙ impeditus iniuſtè à beneficio ſibi iam firmato, reſtituendus eſt in integrum, non eſt contra ius & legem, neque contra rationem manifeſtã. Quia fundatur in axiomate Ariſtotelis [b] quod pro vt illud explicuit Sotus moraliter eſt verum, ſcilicet, quod parum diſtat ſeu quod modicum deeſt quaſi nihil deeſſe videtur. Doctrina autem hæc Philoſophi iuribus, aut legibus non eſt contraria, cum conſenſu omnium communi ſit pro vera in hac parte accepta.

[b] *Ariſto. 2. Phyſicorum.*

¶ At quam probationem cõtra D. Thomam machinatur dicens,ex manifeſta ratione procedere, infirmam eſſe inde

¶ Quod autem sententia D. Tho. ab hac nõ omnino dissideat, hinc apparet, quod ita potest glossari vt isti sententiæ Soti, & Nauar. non aduersetur. Quia quando loco supra allegato ait D. Tho. scilicet quod si quis impediat iniustè, puta si intẽdat eius nocumentũ, quẽ impedit propter odiũ, vel vindictã, vel aliquid huiusmodi, tunc si impedit, ne præbenda detur digno consulens quod non detur, antequã sit firmatũ quod ei detur, tenetur quidẽ ad aliquam recõpensationem pensatis conditionibus persõnarũ, & negotij secundum arbitriũ sapientis, non tamen tenetur ad æquale, quia ille nõdum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si verò iã firmatũ sit quod alicui detur prębenda, & aliquis propter indebitã causam procuret, quod reuocetur, idem est ac si iam habitam auferret, & ideò tenetur ad restitutionẽ æqualis tamen secundũ suam facultatẽ, hæc D. Tho. quę omnia interpretari possunt pro Soto & Nauarro sic, scilicet, quod intentio nocendi non præcisè considerata, sed quatenus vt ait D. Tho. impedit propter odiũ vel vindictam causat iniustam, iniuriosamque impeditionẽ. Et sic iuxta Nauarrũ, & Sotũ sola mala intentio non causat obstaculũ dignum restitutione. Sed quatenus talis intẽtio ex vindicta, vel ex odio procedens, in causa est iniuriosum præstandi impedimentũ per vim vel fraudẽ consulendo, ne præbenda digno, cui cõstituta erat dari, detur. Nam D. Tho. vtpote consummatissimus Theologus cum accedit ad pertractãdas morales materias, eas mortaliter pertractat, scilicet, prout regulariter, & vt plurimum talibus materiis contingit. At verò cum materia hæc moralis sit, & in materia morali, cũ interuenit odiũ, vel vindicta, iustitia tũc pereat, regulariterque iniuria fraudis, vel vis, vel mendacij, causari inde sit solita, nõ mirum, si D. Tho. ibi per causam, scilicet, per intentionem nocendi ex odio, vel vindicta exemplificarit effectũ ipsum, scilicet, iniustè iniurioseque impedire. Nã filiam odij nemo negabit esse sæpe iniuriam, sicut & fraudẽ & vim. Nam sicut ex amore omnia bona erga amatum innascuntur, ita ex odio inimici, iniuriæ possunt præsumi pullulare & hoc consonat doctrinæ D. Thom. [d] quòd ita in hoc differt ab odio: quia ira admiscet misericordiam, & vult alium aduertere malum, sed odiũ nihil curat, sed appetit malũ alteri inquantum malum inimici & solum curat mala infligere. Si igitur odium venenum est adeo lætale, quid mirum si passim in iniuriosam

d D.Tho. 1.2 q. 46. art. 6.

iniuriosam actionē nēpe per fraudem mendacium, & vim solitū sit prosilire. Ecce quanta concinnitas est in doctrina D Tho. Nam & hunc sensum forte iterū explicuit per illa verba paulò inferiùs à se posita. Vbi ait si iam erat firmatū vt digno daretur præbenda & aliquis propter indebitam causam procuret quod reuocetur. Vbi per indebitam causam videtur significare non qualitercunque causam indebitam, sed indebitam, id est, contra debitum iustitię, vbi vis solet esse restitutionis, quam hic docet esse faciendam. Nā non latebat D. Thomam indebitum contra solam charitatem carere vi per se solùm inducendi restitutionem. Igitur secundùm hanc sententiam moraliter vera est doctrina D. Thom. scilicet, quod intentio nocendi ex odio, solet causare actum iniustum, inductiuum restitutionis. Licèt in casu particulari aliter possit contingere.

¶ Porrò licèt hoc pro probabili opinione Soti & Nauarri dixerim tamen id quod sentio magis, inficiari nō possum, scilicet quod verba Diui Thomæ, & eorum genuinus sensus magis videntur facere pro sententia opposita Caietani. Quare quo rectius id percipiatur, animaduersione primò opus est, scilicet, quod fundamentum Soti, & Nauarri etsi in parte verùm sit scilicet, quòd beneficia ecclesiastica principaliter instituta sint propter officia ministeriaque ecclesiæ, tamen simul cum hoc, à ratione absonum nō videtur quod minus principaliter ex quadam iustitia distributiua sint appropriāda dignis ministris Ecclesiæ & multo magis dignioribus, & hoc tanquam vi rationis coactus Sotus in illa prima conclusione [e] confessus est. Licèt quod inde statim illaturi sumus, concedere subterfugiat.

¶ Quod autem minus principaliter beneficia ecclesiastica ex quadam iustitia distributiua ministris ecclesiæ veniāt applicanda ex eo persuadetur. Quia clerici vt habetur distinctione. 21. cap. clericos [f] à cleros dicuntur, cleros verò Grçce sors Latinæ, vel hæreditas dicitur. Propterea ergo dicti sunt clerici: quia de sorte Domini sunt, vel quia Domini partē habēt. Hæc textus, vbi adiicit glossa partē Domini habent, id est, decimas, & primitias: quæ dicuntur Dei. Ergo videtur ista pars & sors Domini à qua clerici dicuntur eis minus principaliter ex iustitia distributiua cōueniant, quia licèt lex vetus in cęremonialib. & iudicialib. cessauerit. Tamē quia Deu. 18. Dominus dixerat non habebūt sacerdotes

e Sotus, lib. 3. q. 6. art. 2 de Iust. & iure.

f. κλῆρος ū. sors siue hæreditas vel portio quæ sorte obtigit. ἐπὶ τὸν κλῆρον πορεύεσθαι adire hæreditatem Plato de legibus,

& leuitæ parté.i.hæreditariam portionem glossat Dion.Cartusianus super istum locum, Dominus enim ipse hæreditas est eorum.i.ea quæ Deo immolantur ipsis sunt deputata ꝑ sustentatione, & hæreditaria parte secundum eundē Dionysiū, sic ergo in lege gratiæ Christus Dominus ministros ecclesiæ, quia nō minus largus & magnificus est erga illos peioris cōditionis esse noluit, vnde sequitur, ꝙ & nunc, clericorum, noui testamenti Christus Dominus hæreditas sit, & decimæ quæ Christo Domino offeruntur, ipsis sint deputatæ, non solùm pro sustentatione, sed & pro hæreditaria parte. Nunc verò pars, & hæreditas innuunt beneficia ecclesiastica; vt bona communia pro clericis, licèt principaliter propter officium ex iustitia cōmutatiua, minùs tamen principaliter ex iustitia distributiua dignis forè appropiāda. Vt pars sibi est ex tali iustitia distributiua debita, licèt minus principaliter ratione ecclesiastici status.

¶ Hinc est quòd secundū iura canonica, si quis initiatus fuit sacris, si vnde viuat victu caret: recursum habet iuridicē ad ordinatorem episcopum, vt de aliquo beneficio sibi ecclesiastico prouideat. Imò ad titulum talium beneficiorum solent initiari. Quæ omnia arguunt aliqualē iustitiæ distributiuæ respectum.

¶ Hinc vitio acceptionis personarum arguitur episcopus qui consanguineus minus dignis pinguiora confert beneficia, vtpote quæ ex iustitia distributiua, dignioribus debeantur. Quod si quis arguat, quod contra hoc est, ꝙ electio de digno, prætermisso digniori in iure valida habetur, veniťq; confirmanda, dicitur ꝙ hoc sic decernitur: quia ex quo electoribus placuit, ille tunc habetur vt cōueniētior, & dignior ad tollendas discordias & lites, licèt electores peccauerint eo quòd prætermiserint digniorem.

¶ His fundamentis iactis, clarescit opinionem Caietani nō minùs, sed forté magis esse probabilē. Quā & verisimilibus exēplis his possumus & illustrare. Primò sic sicut secūdum doctores graues Durādū, & fratrē Ioannē de la Peña olim Cathedraticum Primarium Salmanticensem, quia ius immunitatis ecclesiæ circa malefactores, principaliter est propter reuerentiā ipsius loci sacri, & minus etiā principaliter propter malefactores confugientes ad ecclesiam hinc est quod iudex laicus iniustè inde à loco sacro malefactoré extrahens, eúmq; puniens corporaliter, nō solum ecclesiæ

cuius immunitatẽ violauit:sed etiã ipsi reo inde iniustè extracto, vt satisfaciat oportet. Pari quoq; ratione quia ius beneficiorũ ecclesiasticorũ licèt principaliter sit propter ministerium præstandũ ecclesiæ: tamen quia minùs principaliter, est etiam propter digniores ministros, aut dignos, dum digniores ad petendum non concurrunt, ideò qui impedit dignum etiam sine vi, fraude, vt detur indigno, tenetur ex iustitia distributiua, prętermisso digno recompensare, secùs digno sic obstitit vt digniori tribueretur.

CAPVT. CXXVI.

¶ *Vbi de impedientibus à donis & legatis an teneantur restituere disseritur declaratúrque mens Caiet. exemplo.*

HIs itaque constitutis iam sententia Caietani magis clarescit quam adhuc iuuat, & alio exemplo clarificare magis ac magis. Quemadmodum ius curæ paternæ, ꝙ habet pater ad curam habendam de filia sub sua potestate cõstituta, principaliter est incommodum ipsius filiæ vt Sotus ipse fatetur, tamẽ secundùm opinionem communem, quia idemmet ius minùs principaliter est etiam propter respectũ commodumq; patris, hinc est quod violator filiæ violẽtus non sat est, si satisfaciat filię aut quod hanc iniuriam illi remiserit filia, sed vt communiter tradunt doctores opus est satisfaciat patri eius. Ita licèt ius præbendarum sit principaliter propter ministerium Ecclesiæ, quia tamen minùs principaliter est propter dignos ministros, qui his impedimento est etiam sine vi, & fraude, vt dentur præbendæ indiguis! non solum Ecclesiæ iniuriatæ, sed & ipsis dignis pręteritis, ex iustitia distributiua tenetur recompensare, & multò magis ipse beneficij collator, qui in hoc deliquerit, quia vt inquit Caietanus sunt dispensatores bonorum communium Ecclesiæ, id est, distributores.

¶ Iámque etiam ex prædictis palam fit, quam concinnius verba D.Th. sine vlla torsione, vel violentia huic sententiæ Caiet. magis consonent quãdo in solutione ad 4. dicit quod si aliquis impediat aliquẽ ne habeat præbendam iustè, puta intendens honorẽ Dei, & vtilitatem Ecclesiæ in hoc ꝙ alteri detur procurando quod digniori detur, tunc nullo modo tenetur ad aliquam restitutionem, vel recompensationem facienda, verba sunt D.Thom. ibi, & in hoc nihil planius

potuit dicere, quia hic non factũ est contra iustitiã commu nitatiuam, cum impediuit dignũ vt digniori daretur, neque contra distributiuã, cum ex tali iustitia distributiua digniori tunc debeatur. Aliter est si impedit iniustè intendendo eius nocumentum, quem impedit propter odium, vel vindictam, vel aliquid huiusmodi, tunc tenetur satisfacere impedito iuxtà distinctionem ibi à D. Tho assignatã. Et hoc etiã nihil difficultatis habet, quia si impedit dignum, consulens quod ei non detur non concurrente tunc alio digniori ad petendum, tunc quia ex iustitia distributiua, licet minùs principaliter debebatur digno, tenetur ei recompensare, etiam si per vim, vel fraudem vel mendacium non prępediuerit eũ. Et hoc insinuat D. Th. dum ibi ait, si impediuit ne præbenda detur digno, consulens quod non detur, vbi simpliciter dixit impediendo consulens, & non addit consulẽdo per dolum mendaciũ, vel fraudem, ergo tale impedimẽtũ etiam sine vi, fraude, sed simpliciter consulẽdo iniustum est & nõ aliter, nisi quia impedit ex iustitia distributiua debitum illi digno. Ecce quam concinnè cum sententia Caietani videtur consentire D. Thom.

¶ Sed iam antequam Nauarro respõdeam, super eo quod ait D Tho. parum firma dixisse non erit ab re per cõclusiones edigere, quæ in hac materia iuxtà hanc sententiã sunt edicenda. Circa igitur impedientes alios, ne aliquid boni, nanciscantur sit prima conclusio, qui citra beneficia ecclesiastica de quibus postea dicemus in aliis donis, vel legatis, vel huiusmodi datis gratuitis, impedimẽto sunt, ne alij quibus erant largienda ea obtineant, dummodo prępediuerint eos per media licita, & nõ per media iniusta, immunes sunt à restitutione, nec enim quicquam tenentur pro tali impedimento recompensare. Hæc conclusio est omnium Soti,
Metin. instr. cōfess. fol. 163. §. 31. Caiet. Nauarri, Metinæ vt verbi gratia, si aliquis in suo testamento statuerat Petrum suorum bonorum hæredem instituere, Ioannes vero accedẽs ad huiusmodi testatorẽ, cum est exhortatus, vt potiùs monasterium, vel hospitale hæredem suorum bonorũ instituat, eo quod legatum hoc pium longè sit gratiùs Deo furtum, hisque inductus verbis, si testator reuocans animum, id legatum reuocat ab eo, cui decreuerat dare iã hospitali sua bona relinquendo, in tali casu Ioannes, nihil recompensationis, tenetur præstare ob id legatario reuocato.

¶ Hęc

¶ Hæc conclusio paret ex ratione Caiet. quia nihil huic instituendo hæredi, aut legatario ex aliqua iustitia, siue cõmutatiua, seu distributiua debebatur, sed gratis instituebatur, & voluntas testatoris adhuc erat ambulatoria, ergo sicut idem testator potuit talem institutionem reuocare citra obligationem restitutionis: sic & alius illam reuocationem licitis medis persuadere illi. Quia hoc secundùm Metinam tantum fuit ei testatori optimum exhibuisse consilium, integrum illi relinquendo, an illud vellet sectari nec ne.

¶ Secunda conclusio, si quis impedimento fuerit, ne aliquod datum gratuitum alias verbi gratia Petro conferẽdũ Petro conferatur, perque iniusta media, puta apud largitorem paratum dare, aliqua mala per fraudem, vel mendaciũ euomendo cõtra Petrum, vel vim vel minas incutiendo Petro ne id pereret, aut volenti largiri, ne id Petro largiatur, adstrictus manet in consciẽtia ad reficiendũ Petro id quod ob tale iniustum impedimentum destitit adipisci, & in integrum quidem tenetur recompensare Petro, quãdo citra dubium certissimum erat Petrum illam largitionem habiturũ nisi sic, iniustę impediens, impediendo obstitisset: ne Petro daretur. Quod si non adeo constitutissimũ erat id dari gratuiti Petro forè conferẽdum, erat tamen licèt non omninò certum, tantum in proxima dispositione, vt id Petro esset largiendum, tunc non restiturus est totum, sed aliquid modicum ex tali restitutione facienda demere poterit. Quę conclusio est Metinæ, quam probat ex fundamento Aristotelis allato à D. Thoma, quia quod parum distat nihil distare videtur.

¶ Hanc Philosophi regulam, quatenus ad propositum adducta est à D. Tho. in argumento 4. multis argumentis nititur debilitare, & instantiis eneruare comẽdit Dominus Caietanus. Primò, quia non valet parum adfuit quin Petrus occiderit Ioannem, ergo quia quod parum distat nihil distare videtur, ideò tenebitur de morte Ioannis. Item parum abfuit vt Petrus percuteret clericum, ergo Petrus manet excommunicatus, vel obnoxius ad satisfaciendum clerico. Sed certè non immeritò ex aduerso Sotus cõtra Caiet. ait. Laborasse hic Caietanũ amphibologia, nec mentẽ D. Th satis fuisse speculatũ. ideò in meritò regulam hanc Philosophi est inficiatus, quia longè certè aliud est secundum Sotum parum abesse, vt damnum des, quã damnũ dare,

dare, in eo quod patum abest vt sit, & D. Thomas nō somniauit, quod qui parum abest, vt damnum det, teneatur ad restitutionē vt Caietanus putat, sed qui re vera dedit damnum in re quæ parum abest, vt sit, exempli gratia, est vinea, aut sata cuius fructus iam maturescent, si parum abfuit, vt venator cum suo comitatu illac circumcurrens illa pessundaret, ad nullam tenetur restitutionem: quia nihil dedit dāni, sed si medius transiens illa calcando deuastauit, tenetur in totum, quia damnum dedit in fructu qui parum aberat vt esset, pariter in proposito, si parum abfuit, vt impedires Petrum iniustè à legato sibi constituto, certè nulli esses restitutioni obnoxius, quia nullum dedisti damnum, si tamen re vera impedimento fuisti per iniuriam ne Petrus assequutus sit legatum sibi iam certò constitutum dari. i. relinqui, quia damnum ei dedisti in re, quæ patum aberat vt ipse haberet: secundùm tuam facultatem teneris in totum. Addit verò prudenter D. Tho. secundùm suam facultatē, quia profectò in huiusmodi impeditionibus vix potest contingere, vt fieri possit in integrum restitutio.

¶ Vnde sequitur, quod in casu conclusionis istius secūdæ sic impediēs quasi in totum tenetur restituere, v. g. vt si quis articulo mortis constitutus spontanea voluntate decreuerat legare Ioanni 100. aureos, Petrus tamen, qui tunc ibi præsens aderat: suasit testatori; nequid tale faceret, quia Ioānes inquit talibus vitiis deprauatus est, nec adeò probatis est moribus, vt existimas de illo, hæc effutiendo aduersum Ioannem mendaciter: tenetur Petrus tunc Ioanni ad illos 100. aureos rependendos, quia licèt Ioannes careret iure vt sibi darentur, tamen inerat sibi ius, quatenus Petrus per media iniusta, illos sibi aureos, non auferret.

¶ Ex qua conclusione rectè sibi elicit Metina Salmanticensis quod si aliquis vt pluries contingit cum proximus sit morti velit bona sua vel bonam partem illorum legare alicui hospitali vel personæ alteri, & ex vocibus, clamoribus, eiulatibusque importunis, quibus à consanguineis, vel cognatis in lectulo iacens obtunditur, enecatus tædio sic ob clamantium, reuocauerit animum legandi quatenus legitimè prædicto hospitali, vel alteri in animo suo parauerat legare, tunc huiusmodi cognati, aut consanguinei qui sic occlamando animum testatoris à suo instituto auerterunt, tenentur ad id restituendū, quia mortaliter loquēdo, quoddā genus

genus violentię hoc est,quo infirmus cogitur reuocare animum à dando,quod constituerat.

¶ Caueant tabelliones, qui dum conficiunt infirmi testamenta nimis importunè iterum,atque iterum instāt, donec violenter mutent voluntatem infirmi, vt non quibus volebat sed magis quibus ipsi tabelliones volunt, legata relinquat,quia in eadem damnatione culpæ,& restitutionis sunt, quia sæpè vt quæruntur infirmi soliti sunt hanc molestissimam importunitatem inferre eis.

¶ Tertia conclusio,quando quis iniustè auocat officiales à suo officio.f.agricolā ab agricultura,fabrū lignarium, vel sartorē à suis laboribus qui victū sibi parabant inde,tenetur eis resarcire id lucri quod ex prædicta iniusta auocatione lucrari desiere. Aduerte etiā quod non solū impediens iniustè,aliquem impediendo à suo munere,tenetur illi amissum lucrū reficere,sed etiam mādans tenetur mādatario de omni dāno subsequuto, ex casu fortuito sine mandatarij culpa, q̄ mandans cogitare potuisset, & quod propter executionē mandati,q̄ sine mercede, sed gratis implere voluit euenit [b] secus est si exequitur mandatū causa pietatis, vel parentelæ vel mercedis, vel ex debito.[c] De eo autem quod contingit inexcogitabile verisimiliter,mandans non tenetur.

¶ Mandans quoque fieri aliquod delictum, quod post lōgum tempus perpetratur,si non reuocauit expresſè, vel tacitè sufficienter tenetur de illo,authore Innocentio.

¶ Quarta conclusio,quādo aliquis in causa est ne debitor soluat debitū suo creditori, reus efficitur talis restitutionis sicut v.g.vt exēplificat Metina Petrus coniectus erat in carcerem,quo centū aureos debitos solueret.Si Ioannes ei opē tulerit,vt elabatur à carcere,aufugiatq; tunc Petro fugiente Ioānes in obligatione manet restituendi illos aureos centū. Patet,quia qui causam damni dat,&c.& quāuis hęc conclusio,quæ est Metinæ regulariter vera sit:tamen quia secundū piam opinionē Nauarri[d], quando miser & miserabilis valdè propter debita immodica coniectus est in carcerē, ibiq; situ,pedore,famę,in carcere sine vlla spe remedij soluēdi, aut satisdandi conficitur,& perit, quia sub toto cœlo ei refugiū nec possibilitas inest,sicut iste cū spe acquirēdi, vnde creditori soluat, pro bono creditoris non malè fecit effugiēdo à carcere. Ita neq; qui hoc ei consulit bona fide, vt inde euadens deludet in labore,quo aliquid sibi suo labore cōquirat,

vnde

b Panor. & Innoc. in c.sicut. de iureiu.

c Cap.si dominus. 2.q.3. & 13.q.2.ca. non inferenda.

d Cap. ad audientiā de homic. ita Bart. concordat cum gl. l. 3.§.fi.ff. de adulc.

vnde tali creditori faciat satis non tenebitur ad restituẽdum quicquam: quãdo debitor eo quod maneret in carcere, non erat restituturus, sed ibi moriturus.

CAPVT CXXVII.

¶ Quomodo & quando distributores bonorum communium teneantur restituere.

IAM post hæc de his qui munere distribuendi bona communia funguntur, agamus oportet. Quomodo inquam bonorum communium distributores. s. beneficiorum Ecclesiasticorum, dignitatum, cathedrarum, se gerere debeant in harum rerum dispensatione, edocturi, has statuimus conclusiones.

¶ Quarum prima sit. Prima conclusio. Quando distributor bonorum communium, quæ ex iustitia distributiua partibus reipublicæ appropiare tenebatur, sibi aliquid distribuendum retinuit ipsis partibus iam deficientibus, quia iam obiere, tenetur hæredibus eorum, quos sic defraudauit, si supersunt, & non communicari restituere.

¶ Eadem ratione si aliquam partem bonorum communitatis quæ distribuenda erat pauperibus reipublicæ, distributor sibi vindicauit, tenetur eam prædictis pauperibus restituere, quibus iam non super viuentibus, eorum hæredib. restituat, necesse est, quod si nec tales pauperes, aut eorum hæredes sint superstites super terram, tunc an talis pars bonorum à distributore sibi retenta distribuenda sit in alios pauperes qui in futuro tempore inuenientur, an communitati restituenda sit hæsitare quis posset. Sed puto dicendum quod si signanter pro talibus specialiter expressis & nominatis pauperibus præsentibus, distributori sunt concessa distribuenda huiusmodi bona communia: eis & eorum hæredibus iam non extantibus, communitati sunt reddenda, vt ipsa quibus oportuerit distribuat. Si autem indeterminatè pro pauperib. siue huius temporis siue futuri sunt iusta distribui, potest distributor, & tenetur, si non distribuit præsentibus pauperibus futuris pauperibus applicare quando nulli fuerunt distributori specificatim signati.

¶ At si latro bona communitatis distribuenda in pauperes sibi surripuerit, satis est secundùm Caieta. si iste latro ea communitati restituat, quia latro hic non tenebatur ea pauperibus distribuere: sed communitas aut eius dispensator.

¶ Idem prorsus dicendum venit de distributionibus spoliorum

liorum in bello quæ distribuēda erant militibus,si distributores aliquid vltra debitam sibi partem retinuere,tenētur in milites inter quos distribuenda erant dispartire, quibus postea in bello succumbentibus eorum hæredibus,quibus deficientibus erūt in pios vsus pro eorū animab.impartienda.

¶ Secunda conclusio quando sana mente, sanoq; consilio benefici, Ecclesiastici, vel præbendæ prouisor, vel collator, eam contulit indigno prætermisso digno existimans se secundùm Deum bene dispensare, quia digniori æstimauit se contulisse,comperta postea deceptione, alicuius restitutionis obligatione non tenetur, quia neq; ratione rei acceptæ, quia rem alienam apud se non retinet, neque ratione iniustæ acceptionis,quia rem alienam formaliter, & ex intētione non distribuit iniustè,ergo ad nihil tenetur.

¶ Tertia conclusio qui beneficium vel præbendam ecclesiasticam indigno contulit prætermittens dignum quem intelligit enim esse bene meritum, duplici nomine ad restitutionem est obnoxius Primò,quia iniurius fuit plebi, ei ministrum indoctum præficiendo.Secundò,quia digno, & bene meritò ministro plebem priuauit,Vltimò,quia ipse quoque bene merito prætermisso præiudiciū intulit eum à suo iure abdicando.Hæc conclusio est Caietani,& Metinæ,& in parte est contra Sotum,& Nauarrum,in hoc quod asseueramus.Quod quia collator iniurius fuit in dignum aduertenter omissum, illi quoque hanc noxam seu læsionem resarcire tenetur.Hæc conclusio probatur ex fundamēto iam præiacto,& supra probato,quia si verum est, quod licèt minus principaliter propter dignos, ex iustitia distributiua beneficia ecclesiastica sunt constituta, tunc quia ista iustitia distributiua,hic respectu digni omissi est violata: sibi restitutio est quoque facienda.

¶ Sed qualiter & quantum recompensandum sit, Metina vbi supra allegatus docet,quia in huiusmodi casu restituere habet beneficium illud,ꝙ si iam hoc nequiuerit efficere,in æquiualenti ad beneficium ablatum restituat necesse est,vel quòd viri prudentes, peritiq; censuerint fore illi restituendum pensando prouentus, ex dignitate ablata illi verisimiliter obuenturos, hanc opinionem probabiliorem puto, quamuis pœnitenti opposita opinione Nauarri & Soti seruenti denegare absolutionem non auderem.

¶ Quarta cōclusio,quādo collator, vel prouisor beneficij vel

vel dignitatis ecclesiasticæ huiusmodi beneficium confert digno, prætermisso aduertentet digniori magis illud merēti saluo meliori iudicio, tenetur ad restitutionē digniori præterito præsertim quando excessus maioris dignitatis fuit notabilis & communiter non latens. Hæc est Metinæ in loco supra allegato, patetq́ue ex eodem fundamento Caietani, est quoque Caietani. Sed admonet ibi Metina, & satis cōsideratè quod veritas huius conclusionis clariùs ostenditur in his qui per examen huiusmodi beneficia & dignitates consueuerunt obtinere, vbi lex vel statutum, vt tales præbendæ, vel dignitates digniori dentur indicendo præcipit expressè. Ergo si huiusmodi lex, vel statutum extat, vt digniori fiat prouisio, haud dubium quin necessitatem inducat, vt digniori præterito fiat restitutio, & ad hanc illi tenetur collator, cum legem, vel statutum contra iustitiam violauerit præterquam quod peccauit mortaliter quòd omnibus malis dispensatoribus in re graui lædentibus conuenit, & in hac limitatione. s. quod stante statuto dictante, quod cathedra, vel beneficium ex competentibus oppositoribus detur digniori, subscribit nobis Nauarrus, quòd teneantur collatores dignioribus sic præteritis, pro hac noxa dānum resarcire. ¶ Animaduersione hîc opus est, quod si Episcopus vel eius generalis vicarius quibus incūbit ad hæc promouere beneficia acersit examinatores pro promouendis examinandis, nisi sciscitatus fuerit ab examinatoribus, quis dignus quísve dignior sit, peccati mortalis reus habetur, quia per hoc quòd Episcopus, vel eius ad hoc munus vicarius, vult tantum sibi significari, qui sint digni, nec audire vult, qui nam ex his sint digniores satis innuit se velle promouere ad huiusmodi beneficium non digniorem, sed quē maluerit, & non iuxtà legis decretum. Examinatoresq́ue huiusmodi, præstare animo oportet, quatenus Episcopo, vel eius vicario super hoc veritatem respondere possint. Nam hoc hodie deplorandum est quod magis obtemperare parati sint Episcopo, quam Deo, qui punitor est rectus delictorum, præmiatorq́ue bonorum. ¶ Neque in hoc principes sæculares à culpa excusare valeo, qui indiscriminatim ad munia publica præficiunt quoscunque, parum curantes indagare, an sufficientes sint, idoneiq́ue ad huiusmodi officia nec etiam excusantur si cum insonant clamores, & querelæ contra hos præfectos ad iudicia oppressorum, cum tyrannides

des

des sint irremediabiles postea, ac irremediabilia mala quæ exercent in subditos, ipsi principes, vel pro reges si dissimulant, eosque tolerant vsque ad residentiæ tẽpus quod perinde est, ac si pastor audiens lupum inuadere, deglutireque oues interim silcat, & cõniueat ad malum. Nam si regula iuris est celebris, quòd nulla excusatio est pastoris, si lupus oues deuoret, & ipse ignotet: multò min⁹ excusabitur si clamoribus conquerentiũ oppletis auribus, dissimulet princeps quod dissimulandum non fore lege secunda patriæ, septimo titulo decernitur, vbi licet iudices durante officio accusandos non fore decernatur, tamen licèt non ob alia delicta, sed ob oppressionem qua iudicandos opprimunt tyrannicè, vel ratione officij, si grauarent alterum, & super his interpelletur ad principem habita sufficienti informatione, compertaque veritate, tales iudices deponendi sunt iuxtà legem ab officiis aliisque pœnis plectendis iuxtà exigentiam casus, & delicti. Sed de his abundantiùs, postea dicetur cum de statu regum & principum inciderit disputatio. ¶ Præterea prolixitatis vitandæ gratia lectorem hic admonitũ esse cupio de aliquibus adnotamẽtis cõmendatione dignis, quorũ primũ sit, quod conclusiones supradictæ quæ de collatoribus, prouisoribusque beneficiorum ecclesiasticorum loquuntur locum quoque habent suo modo iuxtà distinctionem Diui Thomæ, in illo quarto argumento, & in impedientibus iniustè etiam si sine vi, aut fraude, impedierint digniores, vt promouerentur minus digni, aut si obstiterunt dignis, quo præficerẽtur indigni, ideò pro his impeditoribus peculiares non assignauimus conclusiones. Quia per prædictas cõclusiones pro collatoribus traditas possunt regulari, licèt aliquantisper differenter: quanto secundùm Caietanum maior est culpa ac per consequens restitutionis maior est obligatio iniustè beneficia dispensantiũ quã iniustè impedientium. Igitur obseruato distinctionem Diui Thomæ super hoc, scilicet quod si beneficium erat iam firmatum dari, iniustus impeditor recõpenset tunc impedito in totũ. Si alias non erat firmatum, recompenset non in totum, sed arbitrio prudentum iuxtà magis proximam, vel minus proximã dispositionem, in qua erat ad beneficium sibi appropiandum.

¶ At hic non quiescit animus, donec inuestiget, quid intelligat D. Thomas per huiusmodi verba, quando iam firmatũ erat, vt beneficiũ huic digno daretur. Respõdetur non

est intelligendum quando iam dedit. Nam tres gradus discernit his Diuus Thomas.

¶ Primus est, quando elector nondum constituerat animo huic dare, sed tamen erat in via, & tunc restitutio, vt diximus facienda est ad arbitrium prudentis.

¶ Secundus gradus est, quando iam contulit beneficium, & de hoc nihil meminit D. Thomas, quia hoc non esset impedire beneficium, sed tollere.

¶ Tertius gradus & casus est, de quo loquitur D. Th. quãdo prælatus constituerat illi dare, tunc tenetur impediens in totum, quia iam tunc collator (vt ait Caietanus) non apparente digniore petente tenebatur illi digno applicare, sed quia hoc non placet Soto, scilicet quod in isto puncto teneretur collator illi beneficium appropiare saltem, quia authore Soto constituerat iam illi dare, si impeditus est tunc dignus per vim, & fraudem in integrum restituendus est seu quod magis verũ apparet dignus tunc præteritus restituendus est, licèt per vim, vel fraudem non fuerit præpeditus, quia ex iustitia distributiua licèt minùs principaliter secundùm Caietanum tenebatur collator illi illud ascribere.

¶ Vnde contra Sotum, & Nauarrum satis circunspecta est differentia quã assignant Caietanus & alij inter impedientẽ à consecutione beneficij, & inter impedientem legatarium à legato. Quia legatio facienda legatario est gratuita, & procedit à voluntate testatoris, quæ secundùm Caietanum est ambulatoria. Vnde mutans voluntatẽ legantis per simplices persuasiones, & preces, nisi admisceat vim, mendacia, aut fraudes legatario prætermisso, nihil tenetur. At verò digno præterito ex iustitia distributiua collatio debebatur: vnde passus est iniuriã quomodocũq; nõ sana intẽtione à suo iure est exclusus, sed de his satis, cur in re iam toties explicata immorabor. ¶ Secundum notamentum memoriæ dignum commendari est, quod discrimen satis agnoscibile est inter beneficia ecclesiastica, & officia secularia publica. Quia beneficia ecclesiastica propter rationes, considerationesq́ue prædictas, puto minus principaliter ministris dignis ecclesiasticis ex iustitia distributiua fore appropriãda. At officia publica ministrorum iustitiæ censeo cum Soto & Nau. absque dubio instituta esse principaliter propter seruitium reipublicæ sine vllo respectu minus principali, quo ex iustitia vlla distributiua veniunt adiudicanda illis, nec enim sunt

iusta

instar bonorum communium debita ministris, quia nulla lex naturalis diuináve, aut ciuilis id insinuat. Imò ipsi principes in quos circa hoc translata est potestas reipublicæ, quia semper voluere suam libertatem in hoc tueri: nullis legibus ciuilibus se voluerunt esse deuinctos adhęc officia ex iustitia distributiua asserẽda cíuibus. Vnde in hac prouisione officiorum sæcularium, & magistratuum libenter annuimus tam Soto quam Nauarro, quod princeps præficiens indignos & inidoneos officiales, solum ob id tenetur recompensare reipublicæ suum soluenti pro ministris dignis stipendium, sed præteritis dignis aut dignioribus ad nullam restitutionem tenetur.

¶ Atque consequenter dicimus de impeditoribus, circa hæc officia ꝙ nisi per vim, iniuriam, mendacium, aut fraudẽ impedierint dignum, aut digniorem ad nihil eis tenẽtur: sed solum tenentur illibatam seruare iustitiam reipublicæ, ei damnum resarciendo, pro eo quod ministrum incapacẽ in ea præfecerunt. Et hæc omnia ideò dicimus, quia officialibus siue dignis, vel dignioribus, sine vi, vel fraude impeditis nihil ex iustitia, nec etiam distributiua saltem minus principaliter debebatur. Ad reparandam autem lęsionem reipublicæ huius, impeditores obligamus etiã si sine vi, & fraude fecerint, quia per sua iniusta consilia quodammodo authores fuerunt damni illati reipublicæ per promotionem indigni ministri, cuius ipsi causa fuere.

CAPVT CXXVIII.

¶ *Vbi defenditur D.Th.& sensus legis ciuilis explicatur.*

DENIQVE quia instituti mei non sum immemor, nunc in consideratioñe, qua ductus Nauarrus D.Tho. taxat de multis, necesse habeo parefacere, nõ animo carpẽdi alias virum egregiũ, & merito laudibus omniũ celebratum, quia præter suã egregiam eruditionem, & conspicuam modestiam omnes alios egregios doctores in suis scriptis solitus est commendare, sed animo D. Th. ab hac nota liberãdi, nam notat primo D. Thom. Nauar. isto cap. 17. suæ summæ Latinæ num. 71. de eo quòd videtur legisse prædictum §. neniuae. l. 1 ff. de aqua pluui. arcenda, & ꝙ non occurrerit D. Tho. sufficiens ad illud responsio Ad quam primam notam respódeo, primò ꝙ nec forte ipse Nau. attingit mẽtẽ legis in

 illo

illo § denique, quia ibi legislator non tantum animum non nocendi, sed suum agrum meliorem faciendi pro causa,cõditionéve affert excusante ab actione nec etiam de dolo intentanda contra in suo fundo fodientẽ, sicq; vicini fontem auertentem.Nec animum solum non nocendi vicino ostendit ibi legislator excusare ab actione cõtra talem fossorem, sed etiam animum quem simul habuit suum agrum meliorem faciendi.Vnde non infertur à contrario sensu, vt putat Nauarrus, ꝙ solus animus nocendi, inducat restitutionẽ, sed simul cum animo sibi non proficiendi, & non in quocunque casu sed in casu legis inducit actionem contra sic agentem, id est fontem auertentem.

a Caieta. 2.2.q. 62.ar.2. in solut. ad 4. in fine omniũ suarũ adnotationum.

¶ Et adnotauit satis peracutè hoc Caietanus [a] quod aduertisse debuit Nauarrus, nam sic ait Caietanus quod in §. denique. in casu præcisionis aquæ de qua ibi agitur, quia aufertur proximo aqua propria, dependens tamen à fundo alterius, ideò oportet auferentem ex legitima causa auferre. At legitima causa abest cum non facit animo sibi proficiendi, sed tantum animo vicino officiendi, & hoc ibi apertè insinuat glossa super §. denique. sic dicens nota ex hoc §. in suo licere facere, quod vult, item quod alij noceat, & sibi non prosit, non licèt. Et in hoc concordant inquit leges, quas ibi citat. Quod si casus istius legis sic intellectus est particularis dissimilisque à casu de quo D. Thom.in illo 4. arg.agebat, quia illic agebat D. Thom.de impedientibus ab assecutione beneficiorum ecclesiasticorum, quæ ante collationem non sunt aliquorũ propria, sed lex illa §.denique loquitur de aqua, quæ secũdum Caiet.erat propria illius vicini, dependens tamen à fundo præcidentis venas, & ideò non est simile, quid necesse habuit D. Tho. meminisse aut respondisse ad §.denique, postquam doctrina D.Thom.longè aliis, vt explicuimus fundata est principiis. Quod si D. Tho.ad §.denique recurrere, non habuit opus, quare Nauar. illi impingit, illi ad §.denique responsionem non occurrisse.

¶ At quod authoritati D.Thom.minus consonat, adiicit Nauarrus ibi exinde D. Thomàm aliqua parum firma tentasse, de quibus vnum inquit est, quod D.Thom.ait teneri quem aliquo casu ad restitutionem, sed non secundùm æqualitatem, cum restitutio sit inquit actus iustitiæ commutatiuæ, quæ obligat ad æquale secundùm eundẽ D.Tho. Miror virum alioquin eruditissimum tam parum mentem

D Tho.

D.Tho.& veritatem calluisse. Quia sicut,qui deuastat segetes non permaturas secundùm D. Thom. & ipsum Nauarrum,tenetur restituere ex iustitia commutatiua, inclinante ad ęquale,etiam hic,non ad ęqualem valorem quo valerent fructus si iam peruenissent ad maturitatem,sed ad æqualem valorem,quo valebant segetes tempore deuastationis,quarum fructus ex inclementia temporum, vel aliter poterant multipliciter impediri. Quæ æqualitas moraliter est attingibilis per arbitrium sapientum.Sic in præsentiarum D.Th. intelligit esse restituendum æquale, cum impeditur quis iniustè à beneficio in proxima potentia, & dispositione sibi dando,dum non erat firmatū. Est inquam in hoc casu restituendum æquale, non æquale ad beneficium quatenus valet in re acquisitum, aut firmatū. Sed quatenus valet secundùm arbitrium prudentum, vt habetur in potentia proxima,& aliquali spe probabili,nec enim tantū valet res etiam dispositione propinqua quantum res habita in actu, neque iura litigiosa, quæ difficilia sunt & periculosa recuperatu, valent tantum sicut certa iura.

¶ Secundùm parum firmam quod D. Thomam intentasse ait Nauarrus est,quod D.Thom. (inquit) æquiparat in hoc collationem beneficij cum proposito firmo conferendi quod nullo iure, vel ratione probari potest. Et reprobatur inquit manifesta ratione. Quia qui proposuit firmiter alicui conferre beneficium si mutata voluntate, alteri contulerit,valet collatio, & non tenetur restituere, neque peccat,si æquè dignus est.At qui iam contulit vni si mutata voluntate,conferat alteri peccaret,& nō valeret collatio,& teneretur restituere etiam si secundus esset lōge dignior.Hæc Nauarrus contra S.Thomam quibus sigillatim,respondetur quoad primum. Quod documentum D. Thom.scilicet, ꝙ impeditus iniustè à beneficio sibi iam firmato, restituendus est in integrum, non est contra ius & legem, neque contra rationem manifestā. Quia fundatur in axiomate Aristotelis [b] quod pro vt illud explicuit Sotus moraliter est verum, scilicet, quod parum distat seu quod modicum deest quasi nihil deesse videtur. Doctrina autem hæc Philosophi iuribus, aut legibus non est contraria, cum consensu omnium communi sit pro vera in hac parte accepta. b *Aristo. 2. Physicorum.*

¶ At quam probationem cōtra D. Thomam machinatur dicens,ex manifesta ratione procedere, infirmam esse inde

apparet, quod ex parum propriis principiis Nauarrus suas effingit hic probationes. At D. Thom. causas & principia speculatur propria, & proxima ad suas deducendas veras moraliter conclusiones, igitur vis, & basis documenti D. Tho. in hoc consistit. Vt in causa vera & proxima, scilicet, quòd tunc cum firmatum erat idest firmiter statutum vt huic digno præbenda daretur, si propter indebitam causam procuret quis vt reuocetur, idem est, ac si iam habitam ei auferret, ideò ad restitutionem æqualis tenetur secundùm suam facultatē, si potest, quia moraliter loquendo nisi indebita illa reuocationis procuratio interuenisset tam efficax, & proficuū esset sibi firmum statutum in animo, & in perfectam determinationem iam deductum conferendi beneficiū ac si sibi collatū iam fuisset. Et nisi per iniuriā esset præpeditus tandē moraliter loquendo illud beneficium efficaciter, & in effectu virtute illius obfirmati animi obtinuisset.

¶ Quod autem Nauarrus obiicit de differentia inter collationem iam factam, vel solùm animo cōstitutam, & determinatione de se efficaci firmatam id D. Thom. neque ignorabat, neque inficiatur, neque id eius sententiæ obstat, quia præsupponit, quod verè, nisi esset præstitum impedimentum, illa determinatio efficax de se erat, & in effectu suam efficaciam produxisset.

¶ Ad id quod addit quod si mutata voluntate conferret eam digniori collator, non teneretur restituere collator, ergo nec impediens. Hoc non est contra D. Thom. imo pro ipso est, quia in primo membro distinctionis dixit quod nō tenetur, quando reuocat iustè, at quando procurat pro digniori, aut dat digniori apparenti, quia non iniustè, neque propter indebitam causam reuocat. At verò quando reuocat affirmatam determinationē dandi huic digno, vt detur alteri æquè apparenti digno, & petenti, tunc si interpretemur, sicut fecimus doctrinam D.Tho. in gratiā Nauarri, dicimus quod tunc impediens non tenetur nisi indebitè peccando contra iustitiā impediuerit nēpe per vim, mendaciū, vel fraudē, sed si secundū sententiā Caietani interpretandus sit D. Th. prout verisimilius pro illa illū interpretati sumus rectè, & in hoc casu, circa hanc obiectionē illū defendit Caietanus dicens, quod si iam obfirmato beneficio pro hoc digno, nisi appareat alius dignior, si reuocetur pro illo beneficio dando alteri æquè digno, iniustè reuocatur. Quia secundùm

cundùm Caiet. quandiu decreta est iam ista distributio pro hoc digno, habet rationem iusti ideò præbenda decreta, & firmata pro hoc digno, erat huic debita quasi propria, ex iustitia distributiua, & non desinit habere ius ad illam, nisi per aduentum dignioris, ideò apparente digno altero stat primus dignus cui iam decreta erat in suo robore, vel iure quasi proprio, ac proinde tunc æquiualent propriũ, & quasi proprium quo ad damnum, & cõsequẽter quo ad restitutio nem Hæc Caietanus per quæ sufficienter fit satis Nauarro Neque firmiora sunt, quæ ipse asserit quam hæc.

¶ Nec satis considerato obiicit D.Tho. quod parum firmum tentauit dum ait quod odium, vel malus animus sine opere iniurioso obligat ad restitutionem. Nam iam abundè insinuauimus, quod siue glossemus D. Thom. in fauorem. Nauarri siue Caietani D. Thom. nusquam intelligit solum malum animum restitutionis necessitatem inducere nisi quatenus efficaciter causat iniustum

¶ Vt autem hanc quæstionem suis numeris absolutam relinquamus, vltimò quis forsitan dubitabit. Si procurantibus multis pro se beneficium, dignior id non assequatur, An teneatur, ille qui assequutus est ad restitutionem. Quæstio est quam agitat Caietanus loco supra allegato, nec ratio dubitandi hic deest, quia videtur, quilibet potest licitè pro se ipso procurare, & nemo damnum facit nisi qui facit illud, quod faciendi ius non habet, vt ait regula iuris: in hac quæstione pro parte affirmatiua astat Scotus, & Ricardus,[c] Petrus verò de Palude[d] affirmatiuam defendit. Caietanus verò per distinctionem ad concordiam sic eos reducere nititur, scilicet, quando dignus voluntariæ procurando pro se impedimento est digniori, hoc est quando procurando pro se mauult se consequi, cum dignioris impedimento, quam se non consequi vt dignior non impediatur: tunc quia procuratio pro se minus digno, sic tendit ad consequendum, vt non curet de impedimento dignioris, ad restitutionem tenetur iuxta arbitrium tamen boni viri cuius rationem adducit Caiet. scilicet, quia huius procuratio est iniusta, vt potè contra iustitiam distributiuam.

c Ricardus in 4. dist. 15.
d Petrus de Palude in 4. dist. 15.

¶ Si verò impedimentum non sit voluntarium, quod tũc accidit, quando quis petit pro se, vel pro alio, sine cuiuscunque iniuria, & si hoc quidem exprimit palam est, aliquid iniustè non petere, & si sibi dari contingat tunc à distributore

posthabito digniori: quia ipse qui petit in causa non fuit, non tenetur ad restitutionem. Si autē id non explicuit, quia de more petentiū id explicare nō est, dum absolutè pro se procurauit nihil de dignioris impedimento aduertēs, quod si aduerteret se digniorē præpedire desisteret, aut suam intētionem exprimeret, si de hoc rationabiliter dubitaret, nō tenetur ad restituendum in aliquo, si sibi minus digno datū est. Quia nō iniustè procurat, & hæc via Caietani, quia media est, & rationi consona magis visa est mihi digna maiori commendatione. Quamuis Sotus, & Nauarrus, quorum opinio contraria probabilis est, facile ab hac quæstione se expedient dicētes quod quicquid sit de peccato, quia de iustitia distributiua præbenda ecclesiastica digniori non est debita, minus dignus, qui illam sine vi fraude, vel sine metu digniorem impediens vllatenus pro se procurauit ad nullam restitutionem digniori faciendam manet astrictus, quę probabiliter sunt dicta.

CAPVT. CXXIX.

¶ *Quæ causæ non restituētem à peccato excusent, vbi defenditur, opinio D. Thomæ contra Medinam Complutensem.*

QVONIAM in materiā restitutionis incidimus, omnia pertinentia dubia, absoluisse operæpretiū est, inter quæ non vltimum tenet locum dubium illud, scilicet quænam sint causæ, quæ à restitutione debiti excusare possint.

¶ Excusat igitur primò necessitas de qua supra abundè dictum est, nisi quod pro complemento materiæ nequid desit illam quæstionem prætermissam huc accersimus. An impotentia illa qua quis restituere non potest, nisi famulatui alicuius se subiciat vnde sibi aliquid ad restituendū cōparet, illum à culpa nō restituendi reddat liberū. Circa quā quæstionem duæ versantur opiniones, quarum prima est affirmatiua, scilicet, quod hæc impotentia excusat, quia satis est sua bona cessisse si quæ habuit, neque seruire cogendus est quis, vt restituat. Alia est opinio prorsus contraria, vt igitur conciliari possint aliquomodo.

¶ Sit prima conclusio, persona nobilis quæ nemini inseruiuit vsquā, non est adigenda ad tantam miseriam, vt ad seruiendum cogatur, vt restituat. Nam si bona tēporalia quia inferioris ordinis sunt, non sunt restituenda cum detrimēto famæ

famæ ergo nec nobilis cum tali detrimento honoris,vt alteri inseruire cogatur tenetur restituere.

¶ Conclusio. Persona quæ solita est famularum præstare aliis inde sibi stipendiũ comparando, si potest ad tẽpus inseruire,vt sibi paret,vnde debita restituat,tenetur quidem si aliter non potest,hoc munus famulãdi, vnde restituat subire, vt restituat. Patet quia si aliis mediis sibi conueniẽtibus tenetur sibi parare vnde restituat,quare isto medio sibi non absono,non tenebitur quamuis huius rei gratia per totam vitã huic famulatui perpetuò velle hunc adicere per difficile est.& durum.Esset enim fere ad amittendam totam libertatem,illum obligare,quod durissimum esse videtur.

¶ Quæstio supradicta hæc veluti cathenę annulus annulum annectit,sic hanc sibi veluti colligatam aduocat. Qui alicuius officij est artifex peritus, cui insulando paulatim, vnde sit soluendo debita, lucrum reportare potest an hoc omittens de se præstare,religionem ingredi possit,cum præiudicio insoluti creditoris. Huius quæstionis meminit Pedraza[a] qui cum opinionem Gersonis[b] contra positam opinioni D.Tho.citet, & argumenta fortia quæ commẽtus est Metina Complutensis[c] aduersum D.Thomam referat,ea insoluta relinquit. Igitur vt clarius difficultatis veritas illucescat,ea argumenta primò hic quasi bellum excitatura,repræsentare libet.¶ Primò aduersus D.Thomam arguit Metina,quia si ius naturale dictat debita esse soluenda,hoc ius naturale votum religionis infringere nõ poterit,neque per votum religionis se poterit debitor inhabilitare ad id debitum soluendum. Qõ.1.

¶ Secundò arguit quia nemini datum est ditescere cum iactura alterius.ergo neque ingredi religionem cum dispendio creditoris.Antecedens patet de pœnitentia ca. suam. & consequentia probatur,quia professio solemnis in præiudicium creditoris emittitur.

¶ Tertiò arguit quia nullatenus mandata præsertim grauia, scilicet, de soluendo debitum sunt omittenda propter consilia,quale est consilium per professionis votum religioni se addicere.

¶ Quartò arguit quia inter Parisienses conclusum est, ꝙ qui adeò perspicacissimi esset ingenij vt expectatione omniũ,insignissimus Theologus futurus speraretur si in exercitiis literalibus persisteret, etiam si incompos esset ad

a *Pedraza in sua summula mandato. 7.fi.100.*
b *Gerson. 2.par.nu. 39.*
c *Metina Compl. C. de rebus restituẽd. q.3.octaua causa:*

prosecutionem studii, eo quòd inopia laboraret, non ... posset huius rei gratia, vt se in studio conseruaret, ... oc cupare inuito Domino, ergo neque iste inuito suo creditore, religioni se potest dedicare, qua non licet ration[e] a[s]census ad altiorem statum alicui quod suum est surripere.

¶ Quintò arguit, quia ideò mancipium religioni se mancipare non potest inuito Domino, quia Dominus inuitus, suis bonis spoliari non potest. Sed hic eadem militat ratio, quia Dominus vitus, id est, creditor debita sibi re spoliatur per debitoris religionis ingressum, ergo non licèt.

¶ Sextò arguit, quia secundum eundem D. Th 2 2. quæst. 101. art. 4. cum commentatore filius in conscientia ingredi religionem prohibetur, quando patrem suum graui necessitate videt oppressum, cui permanēdo in sæculo, opē potest præstare. Quia alias ius naturale violaret, ergo simili iure quoque naturæ, obnoxius erit debitor ante ingressum religionis, ad persoluenda debita suo creditori.

¶ Septimò denique arguit, quia [d] posterior obligatio priori præiudicare non potest.

¶ Si quis superficie tenus, hæc argumenta aspexerit impugnasse & expugnasse contrariam sententiam Diui Th. arbitrabitur, sed facile bene intelligenti erit videre quomodo omnia eodem pede claudicent & eadem fere solutione soluantur.

¶ At D. Thom.[e] oppositam tuetur sententiam pro cuius illucidatione duas præmittamus differentias oportet, quas ibi Caietanus inducit: prima differentia est, quod est differentia inter debitum certū id est alicuius rei certæ speciei stantis, & inter debitum indeterminatum, id est in cōmuni quale pecuniarium vbi satis est, si ista pecunia, vel illa soluatur, quia obligatus ad primum debitum certum, tenetur illud exsoluere, antequam disponat de se ipso. Obligatus autem ad debitum indeterminatum, id est in communi non tenetur, sed satis est faciat quod potest, cedendo bona sua, si quæ habet suo creditori. Secunda differentia est iuret leges nostri & antiqui temporis. Nā apud veteres, pro debitis persona liberi hominis in pignus obligabatur, vt patet 4. regū. 4. vbi mulier vidua conqueritur apud Eliseum quod creditor accepturus erat filios suos in seruos pro pecunia sibi debita. At iura disponunt personam liberi hominis non posse in pignus obligari pro debito pecuniario.[f]

¶ Igitur

[d] c. venien̄s & c. intellecto de iureiurando.

e D. Tho. 2. 2. q. vltima. art. 8. in solu. ad 3.

f cap. 2. de pignorib. l. ob æs alienū C. de actionibus & obligatio. & l. 2. quæ res pigno. obliga. l. 1. ff. de pig. & c. 2. de vsuris. ad iuncto. c. cōstitutus de religio. domi.

¶ Igitur pro quæstionis aperiẽda veritate duas præiaciamus conclusiones quas videor mihi elicere ex D. Thom.[g] g D.Tho. 2.2.q. 189. in sol.ad 3.

¶ Prima conclusio D.Thom.est si aliquis sit obligatus ad ratiocinia, vt alicui rationem ponat, vel certum debitũ reddat, non potest hoc licitè prætermittere, vt religionem ingrediatur, & hanc cõclusionem probant sufficienter omnia argumenta præaddućta ex Merina.

¶ Secunda conclusio D.Tho si aliquis debitor debet aliquam pecuniam, & non habeat vnde reddat, tenetur facere quod potest, vt scilicet cedat bonis suis in fauorem creditoris, hæc conclusio innititur fundamento iuris solido, scilicet vt prędictis allegationibus iuris patet, quia propter pecuniã persona liberi hominis secundùm prædicta iura ciuilia non obligatur vt pignus, nec pro tali debito pecuniario potest impignorari, sed solùm res. Egregiámque iuris istius ciuilis, & canonici affert hic D.Tho. rationem, qua etiam suã firmat stabilitq; conclusionẽ, quia persona liberi hominis superat omnem extimationẽ pecuniæ, vnde licitè potest (inquit) D.Tho. exhibitis rebus suis religionem intrare, neque tenetur in seculo remanere, vt procuret, vnde debitum reddat. Filius autem non tenetur ad aliquod speciale debitũ patri: nisi forte in casu necessitatis, cuius in articulo meminit D.Thomas.

¶ Et hæ licet conclusiones veræ sint, tamen pro complemento doctrinæ adiicitur tertia si quis debitor pecuniarius alias de præsenti carens substantia vnde soluat, si in breui tempore labore manuum cum sit officialis potest acquirere vnde se expediat à debito, suóque persoluat creditoris, tenetur tunc non intrare religionem, sed satagere illo breui tẽpore scilicet vnius anni, vt sibi ex suo labore pariat, vnde soluat, maximè si creditor indigentia laborat. Hæc conclusio decerpta est ex lectura Victoriæ anno Domini 1535 dictata, neque hæc cõclusio est contra D.Th. quia ne hoc inficiaretur D.Tho. quia iam iste non censetur impotens impræsentiarum ad persoluẽdum debitum, à quo in tam breui tempore se potest expedire. Est tamen hæc conclusio moderatrix illius opinionis quam Maioris[h] absolutè tenet affirmando teneri talem ad labore manuum quæritandum vt sit soluendo, quia alias iniuriam irrogat creditori. h Maior. in 4.dist. 8.q.17.

¶ Si autem non potest debitor talis conquirere, vnde soluat, potest statim ad religionis statum confugere, maximè si creditor

si creditor alias non tantopere indiget, hæc est Victoriæ consonaque est doctrinæ D. Tho. & accedit ei Palude[1] qui indistinctè tenet cum D.Thom.quod statim cedendo bonis potest ad religionem conuolare nec potest detineri à prætore nec ab alio secundum Victoriam, quia cum impotens sit ad soluendum, non decipit alterum dum potitur libertate suæ personæ religioni se deuouendo.

1 Palud. in 4. dist. 38.

¶ Iam superest argumenta contraria diluisse, quæ omnia obligationem iuris naturalis cui inquiunt non potest derogare professio solēnis pro suo Achilli assumūt, cui vno fundamento vno verbo additus occluditur, quia etiam cum ex iure naturali, persona liberi hominis omnem superet extimationem pecuniç,quia non bene pro toto libertas vēditur auro,iure suo ciuili sic modificare principes temporales potuerunt qui ex causa legitima trāslationem dominij possunt indulgere , sicut faciunt in præscriptione legitima ex bona fide, vbi per suas leges transferunt dominium alienæ rei in præscribentem eam bona fide, sicut etiam in donationibus minorum sine authoritate curatorum suorum , è contra interdicunt translationem dominij interpretantes & moderātes ius naturale de suo vnicuique reddendo, & aliud ius naturale dictans quod nihil est naturalius quā dominium suæ rei per suam voluntatem,in alium transferre dominum,potuerunt per sua iura ciuilia declarasse, quod indebitis pecuniariis persona debitoris cedendo bonis, maneat libera ad disponendū de suo statu.Sicut etiā de iure naturali, est persoluere debita pecuniaria,quæ sunt inferioris ordinis,sed ad id non obligatur debitor saltem regulariter cum iactura,seu dispendio bonorum superioris ordinis libertatis personæ, famæ,& vitæ,secundum omnes.¶ Neque est eadem ratio de seruo,qui inuito domino,ad religionem se transferr,quia illius persona non est libera sed domini est.At persona libera, dum religionem adit cedendo bonis, dum subtrahit suam personam liberam creditori,alienum non subtrahit,quia illa persona,non erat creditoris, neq; ei pro debito pecuniario,secundùm ius ciuile potuit impignorari, aut sic obligari,vt ad instituendum de suo statu non maneret libera. ¶ At ad illud argumentum de filio non potente adire religionem laborante inopia patre abundè satisfecit D. Thom. quia leges non ita personam liberam filij eximunt à iure naturali, quo tenetur patri in inopia subuenire.Nam & leges permittunt

tunt parentibus extremè egentibus, vt filios possint venalitati exponere pro sua supplenda extrema necessitate, nec mirum si iure naturali obligentur subuenire vitæ illorum à quo acceperunt vitam, & ne nouam instituant vitam, aut statum prohibeantur, dum in statu penuriç grauis relinquũt parentes, à quibus post Deum sortiti sunt vitam.

¶ Ad aliud argumentum tertium respondetur, quod dum quis amplectitur consilium de ingressu religionis non prætermittit præceptũ tunc de debito soluendo, quia tale præceptum cum iactura libertatis personæ, vt non possit disponere de suo statu, non obligat, quia persona in obligatione contractus, in hoc manet libera ex rationibus iam dictis.

¶ Ad vltimum & septimum tandem dicitur quod obligatio posterior non dicitur præiudicare priori, quando in secunda obligatione, obligatur persona quæ sub prima obligatione obligata, & impignorata non erat, sic contingit in status religionis assumptione, cætera sunt satis plana.

¶ Inter causas, quæ non restituentem à peccato possunt excusare, prima est remissio seu condonatio seu alia satisfactio, qua creditor cõtentus maneat quæ si est perpetua, perpetuo liberat, si autem temporalis sit, pro tempore quo perdurabit, à tali peccato excusabit: si tamen duo concurrerint prius quod fiat per eum qui donare potest, & liberam suorũ bonorum administrationẽ habeat.[k] Posterius, ꝙ scienter & sponte fiat, sine vi, metu, dolo, aut fraude aliqua.

[k] *Arg. c. veniens de test.*

¶ Hinc infertur primò non prodesse satisfactionem illam quotidianam, qua creditor sit contentus aliqua parte debiti propter diffidentiam quam concipit recuperandi totum, quia creditor minatur quod si pro centum, quæ debet illi, nolit esse contentus quinquaginta pro integra solutione, nihil vnquam habiturus sit secundum Caieta. in art. 8. & secundum Syluest.[l] quia non est spontanea remissio secus est tamen de diffidentia recuperandi, quam creditor cõcipit ob alias causas, vt rectè Syluest. vbi supra, neque onus est secũdũm Caiet. vt vera sit cõdonatio, vt diximus quod pecunia præsentialiter offeratur, quia satis est creditor spontè, & scienter remittat, ita Syluest. restit. 7. quæst. 2.

[l] *Syl. rest. 7. q. 1. & 2.*

¶ Vltimò sequitur pro quotidianis casibus, vt diximus quod si inter mediator probus sic agit negotium apud creditorem, dicendo ego id agam apud Petrum debitorẽ tuum, vt soluat tibi tantum, si tu spontanea voluntate reliquum condo-

condonaueris idque faciat sine fraude, nullo iniecto metu aut diffidentia debitum recuperandi & debitor paratus sit ad quidquid potest, si creditor illi remittit immunis est à peccato, & restituendi necessitate, si autem caruit tali voluntate restituendi, quamuis in isto casu peccato non caruerit, tamen ex ista remissione sic obtenta obligatione amplius restituendi caret, cum illam partem conuentam exsoluerit statim, & internuntio fide digno de facta prædicta remissione nuntianti si debitor adhibuerit fidem excusatur quoad

m arg. c. contrarium resciuerit.[m]

cum ces-
sat. e de
Appell.

¶ Itē non excusatur debitor à peccato non restituendi eo quod creditor ab eo non exigat debitum, quādo ob timorē etiā reuerentialē, aut ob ignorantiam debiti omittit petere, si iudicio boni viri debitor soluendo erat, quia in hoc casu non interuenit scienter spontanea remissio, aut dilatio in-

n Angel. dulta à creditore. Quamuis authoribus Angelo[n] & Sylue-
verb. mo- stro excusaretur debitor, quando creditor scit sibi deberi
ra. §. 1. & non petit sine aliquo metu, aut sine alio respectu qui eum inuoluntarium faciat, de quo etiam supra meminisse sum memor Cuius ratio est, quia tunc probabiliter credere potest sibi à tali creditore dilationem dari.

¶ An etiam interitus earum rerum quæ debentur liberet à restitutione debitorem aptè hic vt in suo loco in quęstionem vertitur. Quam quæstionem compendiosè per hanc distinctionem absoluimus. s. aut aliquis est debitor in genere, aut aliquis est debitor in specie puta istius vel illius equi, aut bouis. Nam qui aliquid debet in genere puta hominem,

o l. incen- bouem, aut equum, aut tot modios frumenti, aut amphoras
dium C. si vini, à solutione vel restitutione non excusatur, quāuis spe-
cert. peta. cie quas ad soluendū destinatas habebat incendio, aut quo-
& l. quod uis alio casu fortuito perierint, imò neque si omnia eius bo-
te mihi. ff. na absumerentur, pessumq; issent quia[o] debitor in genere
de reb. non liberatur speciei peremptione. At verò debitor in spe-
credit. cie puta illius vel illius hominis, vel bouis, aut vestis regu-
p l si ex lariter excusatur illius speciei peremptione si absque dolo,
legati cau fraude, & culpa, & ante moram perierit, imò verò neque
sa. ff. de etiam post moram saltem in foro conscientiæ si innotesce-
verb obl. ret quod perinde apud creditorem, ac apud eum erat peri-
q Syluest. tura, secundum Nauar. in huius gratiam citantem l. fi. § fi. ff.
verb. rest. ad l Rhod. de iactu. siue ex contractu, siue ex delicto debe-
3 §. 5. retur.[p] Ita Syluest.[q] secus tamen est si constaret, aut dubitaretur,

retur, quod antequam res perisset eam dominus vendidisset aut ea vsus fuisset.[r] r l. cū res

¶ At declarat Sylnester verbo restitutio 7. quęst. 7. quis nā sit, & dicatur esse in mora restituēdi: est autem in tali mora, primò qui tenetur ex delicto [s] & etiam qui tenetur ex contractu, & non restituit ad diem præfixū, vel non statim cum primum noscit, vel scire debet rem esse alienam [t] si eam tūc retinet sine iusta causa retinendi. Nam si eam retineret ratione aliquarum expensarum quas bona fide, circa eam fecisset aut credendo iusto errore suā esse, cēseretur in mora.[v] §. fin. de legat. s l. 1 ff. de cond. fur. t l. quod te & arg. cap. fin. de Præscrip.

¶ At in foro exteriori pro lege habetur quod à puncto contestationis litis qui bona fide possedit euictus teneatur restituere fructus, quia à contestatione litis, videtur desiisse bona fides. ¶ Porrò quoniam debitorem in genere interitu rerum à restitutione non excusari diximus non erit ab re casum ad hoc principium pertinentem, de quo sum rogatus hic enodare: his autem casus est, quidam dominus gregis mille ouium fuit qui accepta statim, & numerata sibi pecunia solutionis, vendidit ex eodem grege mille ouium centū tres oues, quas illi remisit emptor custodiendas, vsque ad certū tempus, indeterminatasq; tercentū oues ex prædicto grege millium cū emerit sic in genere, neque earum possessionem acceperit. An in hoc casu venditor, ex earū interitu, liberetur ab earū traditione & à pretij accepti pro eis restitutione Et si tales oues superstites fuerint fructificauerintq; cui illarum tercentarum ouium fructus cedent, an venditori an emptori, & videtur, quòd si ille tercentum oues pereāt quòd venditori pereant, etsi fructus innati fuerint, eidem venditori sint obuenturi, nam qui subit periculum, & commodo fructuum potiri ipsum oportet. At inter casus in quibus periculum extat apud venditorem vnus, & potissimus est casus incertitudinis, vt si vēdatur vnus seruus, vel æquus ex multis, sed non hic determinatè, & patet ex principio iuridico supra allegato, vbi habetur, quod debitor in genere non liberatur speciei peremptione, ergo in hoc casu iste in genere venditæ tercentum oues stant periculo venditoris. Certè casus non est omninò peruius, sed qui præ se fert non mediocrem difficultatem, quia Syluester verbo emptio. q. 3. vsque ad 4. inclusiuè citat Hostiens. in summa astruentem periculū illarū tercentū ouiū extare apud venditorem, quia si pereant suum pretium potest repetere emptor, & si adhuc non

u l. Illud ff. de peti. hæred. & l. 15. qui rem. ff. de furtis.

non soluisset emptor, aduersum venditorem petentem pretium haberet exceptionem. Et si inquit ad emptorem periculum non expectat. ¶ Ipse autem Syluestr. cuius opinio est rationabilior & tenenda oppositum tenet.s.q̄ illarum tercẽtarum ouium emptarum in genere ex grege millium si absolutè nulla adiecta conditione contractus fuit initus pretiumque fuit solutum, aut fides data fuit de illo, periculum illarum tercentarum ouium est apud emptorem. Quia per istam emptionem vt ait Syluester translatum est dominium illarum tercentarum ouium ex illo grege millium in emptorem, licèt indeterminatè, siue per indiuisum, res autem Domino suo perit nec illud pretium erat apud venditorem sine causa, sed cum causa.s.emptionis. Vnde negat Syluester contra Hostiẽsem, quod in hoc casu liceat emptori pretium repetere, neque excipere vt non soluat, nisi venditor fuisset in mora.

¶ Ex quo iam patet solutio ad secundã partem quęstionis ad quam Syluester.q.4.verbo emptio respondens, ait, quia est hic perfecta emptio, qualis est, illa vbi solutum est pretium, aut data fides de illo, & in tali perfecta venditione nisi alia apponatur conditio, periculum interitus rei emptæ seu eius deterioratio stat apud emptorem, ad illum quoq; attinet fructus illarum tercentum ouium: tenebitur tamen pro custodia aliquid refundere emptor, si obligauit venditorem per notabile tempus ad custodiendum illas, & pro hac sua sententia allegat Syluester notabilem (vt ipse ait) textum in l.quod si pendente.ff.de peri.& commod.rei venditæ.

¶ Ad obiectionem in contra, respondetur, quando regula iuris dictat, quod periculum stat apud venditorem ratione incertitudinis rei venditæ hoc intelligitur, quando venditur in genere, ita quòd genus non est determinatum, hoc est, quando venditur incertum de incertis, vt quando, verbi gratia, vendit quis equum de isto grege, vel illo ex duplici grege, quem habet, tunc periculum ratione incertitudinis, ante traditionem spectat ad venditorem, sed quando genus est determinatum, seu quando venditur incertum de certo, vt exemplificat Syluester, quando venditor ait, vendi tibi. 10.sextaria ex hoc dolio, vel asinum vnum de his quos possideo, sicut etiam in nostro casu, si dixerit, vendo tibi tercentum oues ex hoc grege millium ouium quem possideo, tunc nisi venditor sit in mora, ad emptorem, & non ad ipsum

ipſum ſpectat periculum, quia ad emptorem hic tranſlatum eſt dominium.

CAPVT CXXX.

¶ *An vendens officia ſecularia teneatur reſtituere.*

NON erit ab re & hic quęrere, an cauſa principalis à reſtitutione excuſans ſit debitorē dediſſe, aut procuraſſe creditori aliquod beneficium eccleſiaſticum. Nã exiſtimant aliqui iuris periti id ſatis eſſe pro ſolutione debiti recõpenſaſſe, igitur per hæc dicta quæſtionis difficultatem extricat Nauarrus [a] primus illius dictum eſt contra aliquos iuriſtas, falſum eſſe, quòd tradendo debitor beneficium eccleſiaſticum procuratum creditori in recompenſationem debiti, per hoc extimatur à reſtitutione debiti, quia[b] per ſpirituale non poteſt ſolui temporale, & ideò datio beneficij talis non excuſat epiſcopum abſoluendo id, cuius propter obſequia ſibi præſtita, eſt debitor. Secùs eſſet ſi poſt datum, vel procuratum beneficium tale gratis à debitore, tunc creditor cauſa gratitudinis condonaret debitum. Nam tunc debitor liber à reſtitutione maneret.

a *Nauar. ſum. lat. c. 17. n. 81.*

b *c. quam pio 1. q. 2. & in c. cũ ſecundũ de præbẽdis.*

¶ Secundò ait Nauarrus idem dicendum eſſe de officiis, quæ ſine Simonia, aut peccato emi, aut vendi non poſſunt, quia per hæc officia creditori debitũ licitè recompenſari nõ poteſt. ¶ Sed quid de officiis, aliis quæ licitè emũtur, aut vẽduntur. An hęc officia in ſolutionem debitorum dari poſſint reſpondet Nauarrus affirmatiuè poſſunt inquam licite dari. Quia horum officiorum datio, aut procuratio impenſa debitoris facta idonea ſolutio eſt, arg. c. totum. 1. q. 3. ¶ Conſequenter etiam ambigi poteſt, an officia ſecularia, quæ ſine peccato vendi nequeunt in recompenſationem debiti à debitore præſtari poſſint. Reſpondetur, quòd licèt in venditionibus huiuſmodi officiorum ſecularium nonnunquam ſoleat interuenire peccatum, tamen quandocũq; titulus tranſlationis eſt validus, idonea eſſet ſolutio debiti, quæ fieret dãdo hæc officia in ſolutionem. Nam ſi venditiones factæ à regibus vel ab aliis facultate regia ad id munitis validæ ſunt quia titulus, quem transferunt eſt validus, quare ſi ſimili facultate regia dentur in ſolutionem debiti, ſolutio non erit idonea.

c *Cord. in q. 134. de caſibus conſcient.*

¶ Propter quod Cord.[c] tradit, ꝙ frater maior, cui à parte per renuntiationẽ factã, rectoris ciuitatis officiũ dimiſſum

est in morte, quia huiusmodi officium cum licentia regis, obtento facili, venūdari potest, & solet, ad diuisionem, cum cæteris suis fratribus tenetur adducere, secundum doctissimum Couarru.[d] & secundùm Gomentium Arias, & secundùm Auendañum & Antonium Gom.[f] Etiam si à partitione non facta bonorum xxx. annorum spatium fuerit elapsum, adducendum est ad cumulum partititionis officium tale ad taxam valoris, & pretij quo valebat tempore mortis patris. At ter millia, vel quatuor millia aureorū, quæ vt præsupponitur frater Maior sibi lucratus est rationes officij, munus procuratoris obeundo in curia, quia suæ industriæ debentur ad partitionem conferre non cogitur, ita prædicti.

d Couar. de varijs resolutionibus lib. 2.c.19. num.6.
e l.27. Taurina num.75.
f In responsione 9.

¶ Item nō est hæc incompetens ad præsentem materiam quęst. si aliquis se nouit secretum debitorem alterius an huiusmodi secretum debitum recompēsare poterit, per negotia vtiliter gesta in commodum creditoris, verbi gratia, Petrus secretus Ioannis debitor, pro Ioanne sibi commendante impetrauit dispensationem à Papa, vel priuilegium à rege sibi collatum gratis, quia amici Petri amicabiliter pro Petro, vt impetraret gratis egerunt quod alias sine immodicis expensis non obtinetur. An poterit in recompensationem debiti secreti hāc sibi impetrationem gratuito factam dare, aut sibi secretò pro ea recompensare, casus est contingibilis, & dubitabilis cuius meminit Corduba.[h]

g l.29. Taurina.
Qō.3.

¶ A qua quæstione se facilè expedit dicens, quod si intercessit pactum inter eos, vt Ioannes Petro impetratuto solueret, quod pro impetratione solitum est insumi, & tantum quantum huiusmodi obtentio priuilegij constare solet, tunc certè illud pro solutione debiti Ioanni offerre potest. Quia licèt gratis obtinuerit per intercessionē amicorū: cæterum amicis subeuntibus hāc curā, atq; laborē licèt gratis deuinctus manet ad similē solicitudinē laboris, curamque cum se obtulerit casus, pro illis subeundā. Quod quidē vtiq̄ue pecunia extimabile est. Sed hoc est verū inquit nisi Ioānes pro quo Petrus gratis sic obtinuit priuilegiū, in alis æquiualentibus beneficiis obsequiisq́ue vtilibus Petro recompensauit dispēsationis, aut priuilegij negotiū gestū. At si nihil secretò debeat Ioāni, ait publicè, poterit occultè pro huiusmodi negotiis gestis sibi recompensare qn̄ aliter sine iactura amicitiæ, vel sine aliis dispēdiis debitā super hoc recōpensationē nō posset obtinere à Ioāne. Cōcordat Metina de restitut. q. 3. in

h Cord. in q.99. de casibus consc.

3. in 12. causa liberāte à restitutione fol. 24. & hoc est verum in foro conscientiæ: consonat Sotus[i] & Nauar.[k]

¶ Sed quia adhuc animus lectoris pēdebit si quæst. partim hic indecisam relinquamus, quamuis suus locus genuinus huic quæstioni manet alibi, scilicet an vendita hæc officia publica, & sęcularia sine authoritate regia, valido, aut nullo titulo per huiusmodi venditionem in ementes transferantur; cogimur hic eam aliquo modo prælibare. Nec agimus nunc de peccatis, & abusibus, qui ex huiusmodi venditionibus solent in republica redundare, sed id agimus, an valido legitimoque titulo vendantur.

¶ At quod princeps, vel rex possit valido, legitimoque titulo, hæc officia tabellionatus, aut rectorum vendere, post responsionem D. Tho. ad ducissam Brabantiæ non multum controuertitur inter doctores, quia nō multum ambigitur.

¶ Sed an domini temporales scilicet magnates, qui sub dictione regia sunt habeant ex iure naturali facultatem eadem officia vendendi, scilicet duces, marchiones, comites maius dubium nobis facessit.

¶ Nam Sotus[l] videtur sentire huiusmodi magnates non ita pollere authoritate vendendi huiusmodi officia nisi prętium inde comparatum ad bonum commune ad reparationem murorum aut pontium, aut huiusmodi applicent, quia eorum respublica non est perfecta, sed dependens.

¶ At Cor.[m] hoc huiusmodi magnatibus videtur permittere speculatiuè loquēdo. In quo sensu omnes doctores authorem sequentes D. Th. in epistola ad Ducissam Brabantiæ asserunt hęc officia esse vendibilia. Nam practicè ea sunt ingentia incommoda quæ interdum exinde in republica pullulant, vt renuant expediens esse ea venalia fore concedere.

¶ Hanc verò suam sententiam hinc fulcit Cord. Quia iam huiusmodi magnates expressam, vel tacitā licētiam regis ad hoc videntur habere postquam iam huiusmodi vsus vendendi hæc officia, quem iam obtinuere optimates, rex satis conscius, cum obstare huic vsui possit, & pugnare, dissimulatur. Accedit adhæc quia & ipse rex id ipsum agit, & quia iam sic est in vsu apud omnes magnates vt testatur Pau. in l. omnimodo §. imputari C. de inofficioso testamento, vbi ait tabellionatum, vsu receptum est vendi. At officia scribarum ab ecclesiasticis prælatis vēndi iniustum esse ac fœdum fatetur Sotus. ¶ Quare sententiam Cordub. iam

i Sotus de instit. & iur. lib 5. q. 3. ar. 7. in resp. ad 1. arg.
k Nauar. sum. Hisp. c. 17. nu. 107. & 118. 109. & 110.
l Sotus li. 3. de iust. & iur. q. 6. art. 4.
m Cor. q. 117. de casibus conscient.

vsu recepta si sic est, non ausim damnare præsentem, quia Nauar.[n] ei subscribit licèt subobscurè loquens, sed clariùs in sum.Hisp.eodem cap.25.num.7.vbi ait quod licèt secundum Panor.sit sordidū lucrū hæc vendere officia, tamen intelligitur vbi legere obligante ad mortale esset vetitū agnoscētibus superiorem, nisi consuetudo præscripta contra talem legem inoluerit vel licentia potentis concedere interuenerit ad vendendum ea pretiò honesto personisque idoneis.

n Nauarrus in Sum. La. cap 25. num.7.

Qō.5. ¶ Sed de his satis. ¶ Sed si perueniamus ad personas priuatas maius accrescit dubiū,nā Sotus expresse sic ait,si quis à rege facultatem transferēdi locum sui officij petierit non explicando per venditionem, arbitror sic peccare vendendo,vt ad restitutionem pretij teneatur, quia nemini inquit, fas est vendere, nisi regi vbi autem rex eandem largiretur vendendi facultatem, cessaret restitutionis obligatio, non tamen ratio peccati postquam venditio non fit in bonum publicum.Hæc Sotus vbi persanctè loquitur.

¶ At verò Corduba,& Nauarrus quantum attinet ad restitutionem accepti pretij à priuatis hæc vendentibus officia contrarium insinuant.Nam Corduba ait,quod non sunt facilè dānandi domini tēporales, imò neque alij priuati qui sine expressa licentia regis iuxta consuetudinē receptā vendunt huiusmodi officia, si seruauerint requisitas conditiones reliquas.Et Nauarrus[o] addit.cap.25.nu.7. dicens quod sicut nō sunt damnādi reges,& principes,qui ea officia dant pro pecunia in dotem, vel mercedem obsequiorum, ita neque etiam ipsi officiarij illa vendentes tam honesto pretio talibus personis vt probabiliter credatur eas illis non malè vsuras,quo pretium malè datum peius extorqueant.

o Nauar. Sum. La. cap.25. num.7.

¶ Sed iam tandem dicta ad aliquam resolutionem redigamus. Quare dico primo quòd si rex aliquo huiusmodi officio donat aliquem puta equitem,vel ingenuū,quē optimè nouit tali officio personaliter non functurū, aut si aulicæ domicellæ illud donat,palam est eis dari,vt de pretio taliū officiorū,sibi prospiciant,vnde si vendant,ex licentia regis censentur vēdere, vnde neq; pretium restituere tenētur.

¶ Secundò dico, quia in dubio non est præcipitanda sententia si priuati officiarij sine expressa licentia regis venderent hæc officia si pretio honesto venderent, quia licèt ob prætermissas alias cōditiones, si aliquid damni causauerint in republica teneantur illud resarcire,nō tamen est clarum,

quod

quod pretium sic acceptum teneātur restituere. Primò quia leges illæ, prima authentici aurei Iustiniani, vbi persanctè iubetur, vt personæ quæ publicis officiis addicuntur singula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes, neque occasione suffragiorum, lex quoque illa hæc lex. ff. ad legem Iuliam de ambi. quæ eadem edicit, p solum prohibent talem actum seu contractum venditionis officiorum secularium fieri, non tamen irritant illum. Cuius modi est etiam lex, quæ solum prohibet ne fiat ludus alearum, vel non vltra tantam quantitatem, vel ne mercatus fiat tali tēpore, vel loco, aut ne contractus fiat cū hęreticis, aut excommunicatis, vel ne taliū rerum venditio fiat puta ne vendantur talia officia sæcularia, taxilli, vel fuci muliebres, & quod ad statim reuendendū, ne emantut frumenta. Nam tunc sic acceptum ratione talis actus, vel contractus prohibiti tantum, & non irritati non semper necessariò est restituendum, quamuis Syluester titulo lex videatur dicere oppositum.

p Cordub. quæst. lib. 1. q. 32.

¶ Secus est vbi alias annullat aliquem contractum, vel pactum. Nam tunc ratione illius contractus irriti, acceptum non potest retineri & restituendum est hæc Corduba ait.

¶ Cæterum Frater Iosephus in suis floribus in materia de restitutione apparenter, non tamen adeò tutè. Hoc dictum Cordubæ sic limitat, scilicet, quod quando lex irritat duntaxat contractum, & non prohibet expressè, siue ex cōsuetudine, dominij translatioem, nec præcipit fieri restitutionem, talis contractus in conscientia est validus. Vnde infert sic, igitur quantumcunque lex requirat aliquam solennitatem, qua deficiente cōtractus annulletur est intelligendum, ne virtute illius contractus aliquis possit in iudicio agere, vt habet glossa in l. non dubium. C. de legib. & consti. vbi interserit, ꝙ ex inutili traditione, vel contractu, quādoq; dominium transfertur, vt ff. de dolo. & eleganter. §. 1. sed tamen qui actionem habet ipsam rem habere videtur. Quæ limitati fratris Iosephi, si vera est magnos scrupulos, perplexitatesque vitat, tamen apparenter loquitur. Quia leges odiosæ non sunt tam strictè interpretandę, & quia leges, vbi voluit legislator, sic verbis expressis solent dominij translationem prohibere, & impedire. Vbi ergo id expressè non prohibent. Neque de dominij translatione impedienda meminere, quare eas in austerum magis sensum quā in begninum interpretabimur, nisi consuetudo trāslationis dominij,

impeditiua in aliquibus casibus eas aliter interpretetur.

¶ Igitur post ista vtilia fundamenta iacta, concludamus tandem, quòd si leges de non vendēdo hæc officia, non irritant hos contractus, secundùm Cordubam, & Nauarrum postquam per huiusmodi venditiones traduntur veri tituli non est restituendum quidquid acceptum est pretij pro illis à priuatis ea officia vendentibus.

¶ Quamuis crediderim rectores ciuitatum seu magistratus, si aliquid acceperint pro suis suffragiis præstandis in electione functionis scribarum, tenentur in conscientia restituere, vt satis aduertenter loco citato ait Sotus, tum quia pragmatica regni prohibetur, ne electiones officiorū, & potissime scribarum pretio fiant. Eademq; pragmatica authoritate inuictissimi Cæsaris Caroli 5 confirmata est, tū quia tales senatores, quia sunt meri dispensatores, & ex priuilegio simpliciter electores, iure optimo sunt cohibiti sua suffragia vendere, sed iussi sunt ea præstare gratis. Sicut etiam pragmatica iam citata regni, prohibiti sunt stipendia, iuraque scribarum per modum pensionis dispartiri, aut cogere scribam, vt tantum alteri soluat.

¶ Prohibitum est etiā lege.7.lib.7.tit.3. recompilationis nouę legum ne de cętero officium iurisdictionis vllum possit vēdi, aut emi in domo regia, vel curia, vel extra sub pœnis contentis in legibus regni, & vltra hoc infamis fiat, & inhabilis perpetuo ad hæc officia, vel alia obtinenda tā venditor, quā emptor. ¶ Libro quoque. 7. eiusdem recōpilationis tit.3.l.8. stabilitur ne officia iurisdictionum, vel editorū seu executorum, *alguaziles*, nuncupatorum possint locari sub pœna amissionis eorum, & sub pœna quod eorum locator, seu potius conductor eis vti non possit, nisi eas incurrēdo pœnas, quas incurrere sunt soliti, qui officiis publicis vtuntur ad se non attinentibus.

Qō.6. ¶ Sed iam vt sedetur legentis animus in rem fore extimo, ad obiectionem circa prædicta, cuius meminit ibi Cor duba respondere. Nam non parum dubij ingerit, quod in foro contentioso homines priuati de huiusmodi vēditione officiorum delati apud iudices, cum parum fauoris obtinēt soliti sunt puniri, pretioque accepto mulctari, contractusq; tales irritari, vel irritos nunciari. Quiquidem rigor arguit nec tales venditores officiorum priuatos posse vsu defendi, neque ex tacita regis licentia excusari. Cui obiectioni sic

ibi

ſibi facit ſatis Corduba dicens. Primò quod non ſiniſtrè faciunt, ſi iudices in aliquos horũ ſibi delatos animaduertũt. Nam non parũ grauia inconuenientia emergerent, ſi indiſcriminatim quibuſcunque hæc officia publica venalitati exponere permitteretur. Secundò ait quod leges quæ in foro contentioſo ſolitæ ſunt executioni mandari, non circa omnia genera perſonarũ, ſed circa tale, vel tale genus hominũ ſolum cenſentur obligare ad pœnã poſt iudicis ſententiã adiudicantis fiſco pœnã, & non ante. Quia conſuetudo, interpretamur mẽtem regis, vel eius interpretatiuam, vel ſic interpretatam licentiam.

¶ Ecce aliqualem ſolutionem, quam etiam innuit Nauartus ex quibus omnibus iam profusè dictis conſtat quid dicendum ſit, an priuatus officiarius poſſit in ſolutionem debiti mille aureorum, quos debet, officium tabellionatus ſui exhibere creditori. Reſpondetur vt inſinuat Nauarrus poſſet quidem ex licentia regis expreſſa, vel tacita id facere per collationem regis transferendo officium. At ſi miſer eſt, & miſerabilis, qui ſtatim cũ fecerit etiam rege inſcio venditionis conferente creditori titulum accuſandus eſt de hac occultatione venditionis, vel ſolutionis pro debito, quod ſoluit illo officio, & in iudicio ſuus creditor tali officio in pretiũ ſibi debiti dato creditur per iudicẽ ſpoliandus, quidquid ſit de peccato, nec etiam idonea erit ſolutio in hoc caſu, quæ cum tali periculo probabili ſit creditori, ſecus alias.

CAPVT. CXXXI.

¶ *Verùm ignorantia excuſet à reſtitutione exemplificatur in multis caſibus.*

IGNORANTIA inſuper probabilis facti, qua credit quis id quod reſtituendum erat, ſuum eſſe, aut ignorantia iuris obſcuri, præſertim, quando viri ſcientia & conſcientia præditi conſulunt ei quod ad reſtituendum non tenetur. Argument. eſt gloſſæ ſingularis, & receptæ in ea capellanus de feriis excuſat. Secus eſt de conſulente eos, quos credit ſibi placita reſponſuros, & niſi hoc crederet, eos non conſuleret, quia non excuſatur à peccato. Reſtituereque minus excuſantur, qui conſulentes multos dicentes ſibi ad reſtituendũ teneri, ab aliis conſulendis non deſiſtunt, donec inueniant vnũ ſuo beneplacito non reſtituendi fauentem, cui magis volunt fidem adhibere quam reliquis, quia ſolus dicit placentia iuxtà Adrian.a

a *Adrian. in 4. de reſtitut. col. 88.*

¶ Nó ab re dictum putes, ꝙ ignorantia probabilis dũ du tat excuſat à reſtitutione tantum,quia craſſa, & ſupina non excuſat,qualis eſt illa,qua quis emit à milite miſſale, aut, ca licẽ,aut à famulo orbem,aut ſalinum argenteum, aut ab aliquo iuuene pannoſo ſericũ, aut alterius generis pannum quæ credere,aut dubitare debebat,per rapinam, aut furtũ ab his vendentibus fuiſſe habitam.

b *Cord.in q.108.de caſib.conſcientiæ.*

¶ Hinc Corduba[b] pertractans caſum de Mauritana Granatenſi quæ cum eſſet de gente pacifica, nec rebelli inuaſa eſt à militibus dum pergeret itinere, & in mancipium eſt vendita,inquit emptor poſt comperiens eam eſſe liberã, in conſcientia liberam eã tenetur dimittere, reſtituendumq; ſibi eſt pretiũ à venditore,licèt ſi probaretur in iudicio mala fide emiſſe,ibi nõ ſibi cõcederetur,repetitio pretij. Et licèt Ioannes ſocius Martini exhortatus fuerit Martinum alias paratũ ad illã liberam emendam, vt illã emeret:obnoxius nõ erit reſtitutioni,ſed ſolus Martinus,quia alias paratus erat emere, eámq;, mala fide emit tenetur eã in ſuã ſtatuere libertatẽ. Sicut & quilibet alius qui mancipium emit mala fide quia increbruerat fama eſſe liberũ, ſi examinata re,adhuc perſtat dubiũ de eius libertate tenetur dimittere li berũ,quia illud mala fide acquiſiuit.Sécus ſi bona fide illud emiſſet.Nam ſtante dubio melior eſt conditio bona fide illucúſque poſſeſſoris,poſt factam examinationem.

c *c. ignorantia de reg.iuris. lib.6.& arg.c. Apoſtolicæ de clerico excomm.*

¶ Multóq; minùs excuſat à reſtitutione rei, ignorantia iuris clari,qualis eſt illa quas quis ignorat rẽ furto ablatam non iuſtum eſſe emere,vt quis ſibi eam retineat. [c] Syluester verbo reſtitutio.3.quæſtione 7.quamquam, vt ſupra dictũ eſt latius,quia quiſq; arctiùs obligatus eſt ſibi,quã alteri,ſic emptũ,aut acceptum venditori,aut permutatori reddere licèt,& pretium recuperare,aut quod pro illo dedit ſi deprecatus ſit eum qui male accepit,& male dederat,vt illud domino ſuo reſtituat,de quo latiùs ſupra eodem.

Qõ.1.

d *Cord.q. 75.de caſibus conſciẽs.*

¶ Deinde quæritur an ſi quis cauſa cuſtodiæ,alteri tradidit centum aureos,qui cum debita diligentia illos in cuſtodia haberet,inuaſus à latronibus, illis centũ aureis cũ aliis ſimul rebus ſuis ſpoliatus eſt inculpabiliter,furtúmque tale cum probare non valuiſſet,domino petenti ſuos centũ aureos ſententia iudicis,compulſus eſt ſoluere, an poſſit dominus ſentẽtia iudicis ſe protegere ad illos centum aureos recuperandos, & retinendos, reſpondet Corduba [d] hunc

dominium

dominium licitè,& citra iniustitiam,per sententiam iudicis suos cētum aureos recuperare posse,nisi rescierit esse inculpabilem custodem qui illorum furtum est passus. ¶ Sed an qui sic inculpabiliter compulsus est illos soluere, possit sibi secreto recompensare de illis centum aureis,aut de eorum valore posset quis dubitare Sed nemini dubium quin possit de bonis illius domini cui iam centum aureos prędictos soluit,sibi pro eis recompēsare secreto,sicut qui cum sit innocens secundum allegata,& probata,tamen damnatus est ad aliquam pœnam,potest secretò subterfugere pœnam sibi recompensando iacturam. Qō.2.

¶ Qualis verò culpa,vel negligētia excuset custodem pecuniarum,super hoc consule Syluestrum titulo custos,& titulo depositum,nam solum tenetur de dolo, aut lata culpa, si gratia solius domini pecunię,suscepit custodiēdam pecuniam,neque pro custodia mercedem accepit.

¶ Nec puto ab instituto me discedere,si quia cœpimus disputare,an ignorantia excuset a restitutione,hic quoque id dubij inseratur cuius meminit Corduba quæstione. 104 de casibus conscientiæ.An Mariā excuset à restitutione ignorantia illa,qua à Ioanne decepta est,ab ipsa mutuum quindecim millium dispondiorum petente sub nomine census, cui illa clarè respondit se nolle mutuare,sed an censum dare. Cæterùm per fraudem edita est scriptura contractus nō census,sed mutui,ipsa nesciente.An si quid in hoc casu receperit Maria præter sortem teneatur restituere. ¶ Licèt nonnihil intricationis contineat casus propter fraudem admixtam ,sed quia nemini suus dolus patrocinari debet, neque alicui sua simplicitas , & bona fides nocere , licèt talis contractus non fuerit contractus census , quia caruit conditionibus census , & ita nec ratione contractus census, aut mutui Ioannes teneatur Mariæ nisi ad solutionem prædictorum quindecim millium , tamen propter interesse lucri cessantis tenetur Ioannes Mariæ exsoluere pensionem census quindecim millium dipondiorum sortis ad taxam mille dipondiorum pro quatuotdecim millium sorte.Quia ipsa clarè protestata est se dare ad censum,neq; simplicitas muliebris eam obligat ad plures percallendas subtilitates:si ad instantiam Ioannis per tabellionē decepta est,tenetur Ioānes pensionē census soluere,vsq; dū redimat censum,& in redēptione census redditurus est Ioānē, Marię Qō.3.

ſua quindecim milia diſpondia integra vltra penſiones.

¶ Hoc autem intelligendum eſſe verum, puto, licèt non tantopere ſe exprimat Corduba quando ipſa Maria in rei veritate parata erat illa quindecim millia dipōdia exponere ad cenſum, & re vera expoſuiſſet, nā ſi parata erat exponere ad negotiationē ex qua minus ſperabatur lucri, deductis expenſis, & periculo, quā penſio eſt cenſus: neſcio quidquid ſit de foro exteriori, quare in conſciētia ſit condēnandus Ioannes illi ad reſtituendā penſionem cenſus quamuis ſit obligatus ad intereſſe lucri ceſſantis ex negotiatione.

¶ Quanquā etiam probabilitate non careat, ꝙ in tali caſu vbi Maria negotiatura erat, quia iā negotiata eſt bona fide ſuam pecuniā exponēs ad cēſum illū, ratione cōtractus, quia ſeruanda ſunt pacta ſecundùm D. Ambr. etiā hoſtibus, & quia ſolida ſunt faciēda pacta do vt des, ideò tale lucrum ceſſans cenſus nō ſolum in foro conſciētiæ, ſed etiā in foro iudiciali ſi probetur ſecūdùm cōmunem doctrinā doctorū, licèt aliqui contradicant, eſt ſoluendū, vt refert Syl.[e] Felin. & Iaſon, & Palatius Rubeus in repetitione c. per veſtras de dona. & Adrianus in 4. vbi agit de intereſſe ex mutuo.

¶ Neque diſſimilis huic emergit hic & alia quæſtio ex eodem Cordub. 2. q. 104. de caſibus conſciētię, vbi quæritur an ignorantia cuiuſdā cenſus ficti excuſet quendā equitem à reſtitutione penſionis cenſus annualis recuperatæ à mercatore, qui per literas miſſas eidem equiti exigenti ſuā pecuniam, quā nomine illius ipſe mercator recuperauerat ab equitis debitore, conuenit cum eodem equite, volens eius pecuniam detinere, quod pro illa ſe deuinciebat obligatione cenſus ad ſoluendam penſionem cenſus mille, pro quatuordecim millibus eques autem quaſi inuitus tali conuentioni aſſenſit, quia malebat ſibi ſuos ſolui numos, quibus parabat, & redimere cenſum ſub ſuis poſſeſſionibus impoſitū, & augere ſuos redditus nouum emendo cenſum.

e *Sylu. ti. vſura & q. 19. ſi Abbas.*

Qō. 4.

¶ Cui quæſtioni primò reſpondetur, quod ratione cenſus in hoc caſu non potuit eques hic illas penſiones cenſuales annuales vltra ſortem ſibi debitā à mercatore exigere, niſi ſuper hoc edita fuerit ſcriptura cenſus cū ſolēnitate debita iuris imponēdo cenſum ſuper hypothecā fructuoſam. Quia ſi aliter fiat cenſus eſt fictus. Nec ratione cambij illos reddi tus eques poteſt ferre, quia reuera nō erat ꝑ cābiū negotiatur', ſolo igitur ꝓpter intereſſe mutui coacti poteſt ꝓpter deten-

detentionem suæ pecuniæ à prædicto mercatore, vltra sortem sibi debitam, aliquid recuperare Quia pro dãno emergenti quod passus est eques à die, qua mercator illius detinuit pecuniam, eo quod soluerit annuales pensiones cẽsus, quem ea pecunia si sibi esset reddita, verè parabat redimere statim, potest integrã, vltra sorté, recõpensationem exigere.

¶ At verò pro lucro cessante, quia propter pecuniam suo termino non solutam inuitus patiens dilationem, destitit emere nouum cẽsum, quem re vera ex parte illius pecuniæ constituerat emere, ex quo lucrum pensionis censualis reportasser, nõ poterit tam integram satisfactionem exigere, quia non tam certo cõstare potest de isto lucro cessante, sicut constare potest de damno emergente, & quia de hoc eques tam certus esse nequit, quod intermedio tẽpore quo sibi inuito detenta est pecunia, inuenisset iura censualia ad emendũ ea, neque si pro votis successisset talis emptio, quia res quæ pendet ex euentibus futuris contingentibus, nihil satis certi aut tuti pollicetur Ideò tutius est sic cõuenire cũ tali mercatore, vt sibi statim persoluat sortem recuperatam & redditus omnes, quos verè eques persoluit cẽsuales à die, quo mercator tenebatur sibi mittere numisma recuperatũ, & hoc propter interesse damni emergẽtis. Cæterùm pro lucro cessante iurium censualium, quæ eques emisset, & ob dictam inuitam detentionem, non emit, conueniat cũ mercatore, vt sibi soluat aliquid arbitrio boni viri minus in proportione quam redditus quo ex iure censuali si illud emisset, inde percepisset, & hoc magis amicabili quadam, & liberali conuentione expetens, quam exactione quadam rigorosa iustitiæ. Expediret autem si vellet, hoc applicare ad aliquod opus pium, sicq; eques manebit tutus, & huiusmodi mercator gratia beneficij affectus.

¶ Sed quoniam à restitutione ignorantiam probabilem, quam Theologi vocant inuincibilem diximus excusare, nõ autem affectatam, crassam, aut supinam, quid inter has intersit è re erit explanasse. Igitur affectata est, qua quis quæ tenetur scire, nõ vult, quo liberiùs, sine remorsu peccet: quę solita est culpam augere. Qõ. 5.

¶ Supina autem ignorantia est: qua quis ignorat id quod communiter omnes sui ordinis, & conditionis homines sciunt, quæ ignorãtia crassa alio nomine appellari solet, quę contingit per latam culpam, quæ excusat à tanto: sed non

à toto

à toto. ¶ Inuincibilis autem secundùm Theologos, quæ secundùm iuristas probabilis nuncupatur, est qua communiter homines eiúsdem ordinis adhibita diligentia laborant, qualis est hominis consulentis viros scientia, & conscientia sufficienti ad id præditos & pro talibus habitos, qui falsè illi consuluerunt. [f] Et hæc omninò excusat quando est causa actus. s. quando actus non fieret nisi ignoraret. Sed ignorantia comes est quando esto sciretur actus esse malus, nihilominus fieret & hæc non est causa peccati, neque excusat à peccato.

f arg. cap. Capellanus iūcta gloss 3. de feriis.

¶ His præmissis crediderim, quod quia ignorantia non imputatur ad culpā, nisi propter negligentiam sciendi scienda ex obligatione, ideò talis ignorātia quæ habet annexam negligentiam latam nullo casu excusat à restitutione.

¶ At verò ignorantia quæ annexam habet culpam, seu negligentiam leuem secundùm iuristas excusat à restitutione etiam in conscientia contrahentes in contractibus, qui gratia alterius contrahentis tantum initi sunt, vt in depositis, & custodiis rerum, quia ignorantia hæc coniuncta cum culpa leui excusabit depositarios, & custodes custodientes gratis nulla accepta mercede, quia isti quia tantum gratia deponentis custodiunt depositum, tantum de dolo & lata culpa tenentur non de leui aut leuissima.

¶ Ignorantia autem ex leui culpa causata, à restitutione non excusabit contrahentem in contractibus, qui solùm ipsius vtilitatis gratia sunt conflati. Quia hæc ignorantia à restitutione non excusabit commodatarium qui tantum gratia suiipsius solet accipere ex natura contractus rem commodatam, quia iste etiam commodatarius de leuissima culpa tenetur.

¶ At ignorantia ex leuissima culpa causata excusabit à restitutione contrahentes in contractibus gratia vtriusque contrahentis confectis. Quare excusabit locatarios, officiales, sartores, fabros reliquosque ministros reipublicæ, qui accepta mercede operantur. Ideò de leui tantum culpa tenentur, non de leuissima, nisi fortè (vt excipiunt aliqui doctores) isti fabri in materia pretiosissima laborantes, vt argentarij, & aurifices, in gemma pretiosissima pollienda errauerint vel huiusmodi.

¶ *An*

CAPVT CXXXII.

¶ *An dubium excuset à restitutione exemplificatur in multis casibus.*

QVIA ignorantiam inuincibilem, seu probabilem excusare à restitutione docuimus an ignorantia illa qua quis credit cum sit hæres, aliquem non iustè petere legatum quia non nisi cum vno teste, tantum probat fuisse sibi à testatore relictum, excuset illum in conscientia ab hoc restituendo legato. Super quam quæst. liberiùs quam par erat frater Iosephus in suis floribus Theologiæ asseuerat, quòd si hæredi constet per vnum testem omni exceptione maiorē testatorem huiusmodi legatum legatario legasse, tenetur illud in conscientia soluere, quia nihil tā naturale est inquit, quam vt dominia sola domini voluntate, quando non prohibetur à lege transferantur, quod vix possum mihi persuadere vt absolutè hoc verum sit, nam Nauar.sum Lat.expressè asserit ꝙ licèt possit quis deponere scrupulum consciētiæ ad dictum vnius testis fide digni, vt potest mulier secundò nubere ad testimonium certum vnius testis asserentis testificantisq; morti sui mariti se præsentem exhibuisse, tamen non tenetur, nec necessitatur ad vni duntaxat fidem præstādam testi, præsertim quando inde sequitur detrimētum notabile suum aut tertij. ¶ Vnde dum legatum est magni momenti: dum aliter non sibi certò constat, legatario petēti sibi debitum esse propter testimonium vnius testis etiam omni exceptione superioris testificantis de voluntate testatoris, non tenetur hæres tale legatum sibi adimere, illiq; reddere. Nam iuxtà Euangelicum dictum, in ore duorum, vel trium stabit omne verbum, sed fortè sententia fratris Iosephi habet verum, quando res legata parui esset momenti, & legatarius adduceret in testem voluntatis testatoris testem adeò fidem dignum, ꝙ pro valore tam modici legati, neque ipse, nec legatarius petens, censerentur se velle peierando mentiri, sed hoc habet verum magis dum creditor peteret debitum sibi à testatore, quam si legatarius petat legatum in casu modici & defectus integræ probationis.

¶ Hinc patet, quod pari passu lapsus est idem frater Iosephus in suis floribus materia de restitutione dum audacter astruit, ꝙ filius tenetur renuntiare restituereq; aliis suis fratribus

tribus legitimis suam legitimam, quando mater cum non sit suspecta ex maleuolentia in ipsum,& ex amore, erga legitimos, illi renuntiauerit esse illegitimum, & adulterinum, quia inquit ex lege naturali non suspecto eredẽdum est, sed certè est hæc sua opinio contra Sotum,& Nauarrum,& cõtra Metinam Salmanticensem in sua instructione confessorum vt antea diximus fol. 173.7. capite restitutionis & contra præsumptionem iuris. Vnde in de iustitia & iure Sotus ait adulterinus non semper tenetur matri credere, vt dimittat hæreditatẽ: nisi tam vehemens sit persuasio, quod mente conuincatur, sed de his plura supra,& abundè diximus.

¶ Neque ab hoc loco abortet quęstio illa quam disceptat Corduba in quæst. 159. additarum ad tractatum casuũ conscientiæ s. an bona fides,& ignorantia excuset iuristam, qui suo nomine subscripsit sententiæ alterius iuristæ assessoris qui eam signare non potuit, quia fuerat aduocatus in causa, sine inspectioneque processus, dans fidem iuristæ assessori eam secretò sibi exhibenti sentẽtiam formatam in eo quod dixit sibi, ꝙ iuxta ordinem processus talis erat sententia formata, absque scrupulo ei subscripsit, Circa quam suam proferens sententiam ait, quod si industrius vir, ac bonus, timorataq; conscientiæ sibi visus est ille iurista assessor, qui sibi obtulit sententiam firmandam cui ideo adhibuit fidẽ, quatenus dixit iuridicè esse formatam, tunc non malefecit ad illius preces firmans sententiam inconsulto, inuisoq; processu. Vnde elicitur planè licèt huius Corduba ibi non meminerit, quod licet postea ex aliquo falsitas, vel nullitas iuris in sententia, vel processu deprehensa fuerit quæ in damnum alicuius partis vergat non tenebitur iste iurista bona fide deceptus, sed iurista decipiens id damni resarcire.

¶ Neque absimilis casus huic est, sed probatio est & confirmatio istius prædicti quem protulit Nauar. [a] de quo ait esse noue quæsitum. s. an testis testatus aliquid pro affirmãte illud esse verum, teneatur restituere, quod ob id condemnatus soluit. Respondet Nauarrus non teneri ad restitutionem licet peccauerit grauiter, si affirmans esset tantæ probitatis, vt ei confitenti, communicanti, & Christianè viuenti merito credi possit quia iustè credere potest se nemini iniustitiã fecisse [b] alioquin tenetur restituere: si affirmans esse verum tantæ opinionis non erat, vt ei merito credere debuisset, aut si resciuit contrarium. s. falsum esse, quòd rogabatur testificari.

[a] Nauar. c. 18. n. 1. Sum. Lat.

[b] arg. l. Iustitia. ff. de Iust. & iure.

cari. Quia contrarium credere debuit, & quia in claris non est locus coniecturis.[c] c l. contin. §. cũ ita. ff. de verb. sig.

¶ At etiam hanc dubitatiunculã præterire nolo, quia dubium quoddam genus ignorantiæ est, quæritur an qui emit censum vel iura ab vsuratio dubitans an talia iura acquisita fuerint per vsuram restituturus sit. Hæcq. proponitur hic discutienda pro his qui hæc iura emunt ab alienigenis contrahentibus cum Hispaniæ rege, qui præsumuntur hæc iura regia à rege per cõtractus vsurarios acquisiuisse. Quęstio est inquã, an dubiũ hoc tales emptores deobliget à restitutione, aut eos inducat in necessitatẽ restituendi. Et quidẽ quæstio est, quæ nõ est tam perspicua, sicut apparet in superficie. Nã Metina Cõplutensis C. de restitut. fol. 66. expresè tenet quod qui occultè accipit ꝙ dubitat, an suum sit ad illius restitutionẽ non tenetur quãdiu probabiliter, an sit suũ dubitat. Hoc autem Nauar.[d] refutat dicens non esse satis tutum. d Nauar. sum. lat. c. 17. num. 117.

¶ Igitur pro eruenda veritate quæst. sit prima conclusio, accipiens aliquid occultè, dubitans, an sit suum iniustè illud retinet, donec restituat, aut certum suum esse sciat, & sic tenetur ad restituendum illud, huius rationem reddit Nauar. s. quia quamuis dubitetur ansit eius qui habebat, an eius qui recepit, quo ad proprietatem, certum tamen est possessionẽ eius fuisse illius, qui eam ante habebat, & sic iniustè eam detinet arg. est cap. sæpè de restitutione spolia. & l. 1. ff. de furt. quæ habet furtum fieri quoad possessionem. ¶ Secunda conclusio, qui bona fide acquisiuit rẽ, de qua postea dubitat an fuerit acquisita iustè, licèt vt antea diximus teneatur indagare, an sit sua, vel aliena, si iam hac indagatione sufficienti facta, adhuc manet in equilibrio, & dubio potest eam sibi retinere, patet quia in dubio melior est conditio bona fide possidentis.

¶ Tertia conclusio, quando res de qua dubitabatur an pertineret ad Petrum, vel ad Ioannem, à neutro illorum erat illucúsque possessa: quia verbi gratia erat in tertio, qui hoc perstante dubio eius accepit possessionẽ, si dubiũ, adhuc perseueret, tenetur pro ratione, dubij teneturque eam partiri cum alio, qui etiam dubium ius habebat ad illam. Hęc est Victoriæ in relectione de bello de qua iam diximus supra. Sed pro serie & complemento doctrinæ, id rursus hic repetimus. Est Soti in de iust. & iur. materia de præscriptione, vbi ait debitorẽ certum de debito, sed incertũ de creditoribus,

an scilicet id debeat Petro, vel Ioanni, cum certò sciat id debitum, vbi illorum se debere, teneri inter illos illam quantitatem debiti dispartiri. Patet, quia sic ratio poscit, & satisfacit, nemini faciens iniuriam.

¶ Quarta conclusio, si aliquis certò sciēs se aliquod debitum alicui puta defuncto debere, tamē ex labilitate memoriæ dubitat an soluerit necne, si per nullam factam diligentiam neque aliter per probabiles & sibi sufficienter persuadentes rationes potest deponere dubium, tenetur id debitū soluere, quia cum constet sibi se debitum debuisse, & per dubium non constat soluisse, tenetur illud soluere.

¶ Quinta conclusio quæ est Metinæ[c] Salmanticensis qui emerit iura certò sciens acquisita fuisse per vsuram ea restituere tenetur. Patet, quia alienum retinere non potest. Hæc cōclusio est Metinæ in sua instructione quæ eò initur fundamento. s. quod vsurarius, qui illa iura vendidit, illorū per contractum vsurarium non acquisierit dominium, quę opinio est probabilior, ac per consequens neque eorum transtulit dominium in emptorem.

[c] Metin. Salmā. in sua Inst. confes. fol. 137. §. 23. de vsuris penes finē.

¶ Sexta conclusio, qui dubitans an iura quæ emit ab alienigenis his suspectus de vsura, essent vsuraria, ea emit licèt ea emendo peccauit mortaliter ratione periculi tamen non tenetur stante hoc dubio ea iura restituere. Hæc conclusio est Metinæ Salmanticensis, & in via Nauarri & Canonistarū tenentium per contractum vsurarium transferri dominium caret quidem difficultate. Sed in via Sancti Thomæ qui videtur tenere contrarium, non transit sine difficultate, nisi ratione dubij, quia dubitat emptor an ea iura sint vsuraria ideò à restitutione excusandus veniat accedente probabilitate opinionis canonistarum, licèt opinio opposita. s. quod per contractum vsurarium non traducatur dominium sit probabilior vt suo loco dicemus.

CAPVT CXXXIII.

¶ De præscriptione & an ipsa excuset à restitutione.

IAM occurrit & alia legitima causa excusandi à restitutione nempe canonica præscriptio, aut vsucapio quæ est bonus modus acquirendi dominium vtile, aut directum alicuius rei, aut exceptionem ad retinendū eam, quod competit

petit ex eo quod eam legitimo tempore, modo ad id legitimo, bona fide poſſederit: [a] admonet tamen hic Nauarrus: quod licèt iuxtà vulgarem opinionem commentatorum vtriuſque iuris, modus acquirẽdi mobile per poſſeſsionẽ dicatur vſucapio, & modus acquirendi immobile dicatur præſcriptio, verius tamen videtur, quod omnis talis modus appelletur vſucapio, & exceptio quæ ex ea naſcitur pſcriptio.[b]

¶ Non immerito canonicam præſcriptionem à reſtitutione excuſare prædiximus. Nam legalis præſcriptio iuris ciuilis, quæ à ſacris canonibus diſſentit non excuſat, atque ideo nulla præſcriptio quæ inhoata fuit, & continuata mala fide, ſeu à ſciente rẽ eſſe alienam excuſat, neque etiã quæ cæpta eſt bona fide, ſi poſtea antequã finiretur, mala ſucceſſit, c. vigilanti. & c. fin. de præſcriptione, & capit. poſſeſſor. de regul. iuris lib. 6. Vnde neque leges particulares regnorum, vel ſtatuta ciuitatum, quibus ſtatuitur nec poſt aliquod annorum lapſum debitũ peti poſſe, debitorem ſcientem ſe debere, & non ſoluentem in foro conſcientiæ excuſant iuxtà cõmunem. Quam tenet Anchar. [c] quemadmodũ ſunt præſcriptiones triennales contentæ in recopilatione noua legũ vbi rex Philippus anno Domini 1567. Matricij ſanxit famulos ſtipendiarios poſt triennium, quo deſiere ſeruire alt cui hero, non poſſe in foro iudicario ab illo repetere ſtipendiũ, neque pharmacopollas lapidarios iocaliũ artifices, aurifices vel fabros mechanicos, pigmentarios ſpecierum venditores, ex ſaccaro cupediarum confectores, officinas quoque comeſtibilium habentes triennio tranſacto in iudicio poſſe repetere pretia rerum, vel ſuæ artis ſi quas ex ſuis officinis vendidere, vel earum fabrefactiones leg. 9.

¶ Porrò quoniã nullus aptior locus ad peragẽdũ de præſcriptione nos manet, ne nihil ad nauſeam de ea dicamus, libuit hic aliqui dediſerere de illa, reliqua iuriſtis reſeruãdo.

¶ Primò ergo quæritur an inter ea quæ requirũtur ad præſcriptionem requiratur poſſeſsio continuata. Reſpondetur planè ad legitimam præſcriptionem requiritur continuata poſſeſsio per totum tempus ſtatutum à lege, vt verbi gratia ſi lex decennium ſtatuat ad rem præſcribendam per 10. annos poſſediſſe neceſſe eſt præſcribentem taliter, quod ſi finito quinquennio rem alienaret, poſteaque per alium quinquẽnium rurſus eius poſſeſsionẽ fuiſſet adeptus, nullatenus eam præſcriberet, & minus in Hiſpania, quia recopilatione

a *l. 1. ff. de vſucapione. & toto titulo de præſ.*

b *l. 1. C. de vſucapione transfor. & gloſſ. 16. q. 13. in ſumma.*

b *Hoc elicitur ex multis legibus ff. de vſuca. vt Alciatus doctiſſimus in l. vt ſunt ff. de verborũ ſignificatione. & alij recentiores in alijs locis commonſtrãt.*

c *Ancha. in c. nec a tu de reg. iuris. lib. 6.*

noua legũ sic habetur titu.15.de præscriptione.l.1.& 2.quod interruptio possessionis ciuilis, aut naturalis interrupit præscriptionem, interruptio autẽ naturalis est, scilicet per quẽcunque modum possessionem si quis amittat etiã per deiectionem violenti ab ipsa, vel si habuit animum deserendi.

¶ Ciuilis verò possessionis interruptio fit per litis contestationem & coram suo iudice[e] & valet in omnibus actionibus. Interrumpitur etiã ciuiliter in omnibus etiam actionibus per litis quasi contestationem in iudicio, vel per querelam iudici factã, & secutam rei conuentionem, quæ valet in omnibus actionibus, vel tandẽ vbi aliquis litem cõtestari nõ potest, si, vt alij dicunt, ex aliqua causa præpeditus aliquis rẽ suam petere nõ potest, tunc per libellum oblatũ iudici cõtra absentem vel eum qui aliquã de causa conueniri nõ potest, deducendo ius suum in querimoniam coram iudice ordinario, vel etiam coram publicis personis, de officio ordinarij.c.pastoralis, & de appellat.c.si iustus. vbi etiã dicitur, quod prædicta protestatio si iudex haberi non potest, potest fieri coram bonis viris, nec distinguitur vtrũ sint personæ publicæ, vel non: & hoc est æquiùs, vel etiam hoc casu proponat ad domicilium rei, & est interrupta præscriptio.26.quæst.3.c.potest. ¶ Quoad conscientiã autem interrumpitur quotiescumque aliquis in rei veritate est in mala fide, aut deficit aliquid de substantialibus præscriptionis, ita Syl.[f]

e l.si ædes.ff.de seruitut.vrb.præd.e l.penul.C.ve de statu def.

f Sylvest. præscript.1.q.12.

¶ Interruptio autem possessionis interrumpit præscriptionem quoad proprietatem, & è contra vt recopilatione noua legum continetur tit.de præscriptione.l.7. Vbi decernitur li.4.tit.15.l.3.quòd qui possederit rem, domum, vel vineã, vel possessionem per annum & diem, nullatenus excusetur a respondendo super possessione illius in iudicio nisi titulo, & bona fide per annũ & diem iam possederit illam. ¶ Sed quæritur vtrum qui succedit in re possit cõplere præscriptionem apud anteriorem possessorem, inchoatã, neque consummatã computando sibi annos anterioris possessoris. Huius quæst. perspicua diffinitio continetur.l.19. titulo.29.partita.3.& l.1.titul.51.lib.2. vbi stabilitur quòd si quis inchoauerit præscriptionem, neque consummare potuerit, eo q̃ præuentus est morte vt si cessit ius alteri illius rei, tũc successor eius in illa, poterit sibi cõputare tempus, quo suus prædecessor possederit eam, ad suam consummandam præscriptionem. Vnde secundùm Mercatum de contractibus siue ab vno siue à pluribus

Qõ.2.

pluribus res successiuè possideatur bona fide, sufficit vt postremus anteriorum possessorum, cōputādo tempus ex quo cœpere præscribere si bona fides duret ipse præscriptionem legitimam possit possidendo perficere.

¶ Deinde quæritur an requiratur bona fides ad præscribendum? respondetur in re clara breuiter, q̄ licèt olim possessor malæfidei præscriberet secundū iura ciuilia cōmunia, correctum est tamen istud ius antiquū.c.vigilāti,de præscriptionibus.& per Innocentium tertium c.fi.eodem titulo. Vt non habeat locum nisi in possessoribus bonæ fidei. Vnde est expresse asserta sententia in regula iuris, quod possessor malæ fidei non præscribit. Qō.3.

¶ Quis autem dicatur possessor malęfidei: necesse est explicetur. Dicitur autem possessor malęfidei: qui conscius est, aut dubius rē quam possidet non esse suam. Accipitur enim hic fides pro conscientia secundùm illud D. Pauli q̄ non est ex fide, id est cōscientiæ inconcors, peccatum est: peccatum autem est cum dubio retinere alienum nullam faciendo indaginem veritatis. Peccatum autem nemini suffragatur, ergo huiusmodi possessori malæ fidei nullum patrocinatur ciuile ius.

¶ Postquam autem bonam fidem ad præscriptionem necessariam esse conclusimus, superest & aliam sibi appendicem quæst. diffinire, ea nempe est, quænam sint illa, & quot, quæ ad legitimam præscriptionem exiguntur. Respondetur exacta esse quatuor. ¶ Primò requiritur substantia ipsa fidei bonæ, hoc est scientia, vel credulitas, q̄ res sit sua: vbi enim principium hoc non adest, tota præscriptionis ruit machina. ¶ Secundò requiritur possessio, nam vt habet regula iuris.3. sine possessione pręscriptio non procedit Neque etiam sine possessione nō procedit vsucapio vt ff. de vsucapione. l. sine possessione vnde quia laicus respectu decimarum non est possessionis capax, ideò decimas præscribere non potest. Vnde eadem ratione serui & religiosi mendicantes, quia possidere iure non possunt, inde neque præscribere. Loquimur de religiosis in singulari, non quatenus ex priuilegio monasteria & conuentus possident in communi. Qō.4.

¶ Tertiò exigitur titulus vel naturalis vel iure legitimus, vel præsumptus. Qua ratione fur, vel vsurarius nullo tempore præscribit, quia possidet sine titulo per vim, eadem ratione neque mutuatarius, neque locatarius, aut

commodatarius, nam licèt titulo mutuationis, locationis, commodati acquisierint res, illo tamē pacto, vt illas redderent. Et quia non suo nomine proprio, sed nomine alieno possident. ¶ Obuiat hic, & illa quęstio, an qui bona fide à latrone rem emit possit illā præscribere, supra quem quæstionem g affirmatiuam partē sequitur, dicens re vera talem emptorem præscribere, in cuius corroborationē citat. l. si aliena ff. de vsuca & rationem adiicit, quia licèt iste titulus non sit vere naturalis, est tamen lege præsumptus. At vero frater Iosephus minorita in suis Theologiæ floribus agens de præscriptione contrariam sectatur sententiam, nec immeritò, neque satis claret, quid sit dicendum. Sed tandem videor mihi cum scrutatus fuerim leges de vsucapione pro emptore earum quoque glos. veritatem quæ se exserit in his conclusionibus consistere. ¶ Sit igitur pro enucleanda veritate prima conclusio, emptor bonæ fidei non potest præscribere rem emptā à latrone. Hæc cōclusio patet lege ex instituta. §. furtiuæ de vsucapionibus. vbi glossa in confirmationē huius plures allegat textus, & probatur ex l. vitia. de acquirenda, & retinenda posse. vbi habetur quòd vitium reale, quale est rem esse furtiuā vel vi possessam violentia ablatā, in personā authoris cōtractus descēdit in omnē successorē, secundū Bald. & videtur contineri expressè. l. sciens, de vsucapion. pro empto. Vbi dicitur, quòd sciēs seruū esse alienū citra domini voluntatem venūdans furtū committit, quod rei viciū, priusquam ad dominium eius reuertatur possessio, non permittit vsucapionem fieri, licèt bona fide possideatur scilicet ab emptore, vt ibi ait glossa. Ecce qui clariùs, vbi etiam Baldus legē sic summat, vitiū furtiuitatis officit possidenti, non ratione malæ fidei, sed ratione vitij quod non est purgatum. ¶ Possem plures huc accersire textus, sed in re quam puto claram nolo immorari. Et ni fallor Sotus deceptus est in intelligentia illius. l. si aliena. ff. de vsucapio. quia glos. in leg. vitia de acquirenda hæred satis clarè insinuat, quod potest intelligi illa lex si aliena. de re commodata, vel deposita, vel precario accepta, quæ etiam est aliena, & non de furtiua, quia licèt commodatariùs, depositarius nequeant istas res præscribere, benè tamen titulo emptionis, eas bona fide emens à commodatario, vel depositario.

g Sotus de iust. & iure. li. 4. q. 5. ar. 4.

¶ Secundò potest intelligi glossarique illa lex si aliena, vt intelligatur forte in casu, quo tam vendens quam emens

licet

licèt re vera esset furtiua, ac aliena, tamen vterque bona fide vendens, & emens id ignorarũt, nec valet ratio Soti, quia non sufficit titulus præsumptus ex parte ementis, sicut nec sufficit ei bona fides quando res empta est vitiosa vitio reali, qualiter est res furtiua empta à latrone.

¶ Secunda conclusio, hæres etiam si bona fide acquisierit rem furtiuam à testatore mala fide eam possidente, qui eam inuasit, eam licitè non præscribit, & quidẽ intelligendo hãc conclusionem de successore vniuersali succedenti testatori possidenti mala fide etiam sine violentia, planum est, secundùm ius ciuile, nõ posse præscribere, patet secundũ Panor.[h] propter vitium reale, quod sequitur quemlibet possessorem, & quia censetur eadem persona cum defuncto, neque secundùm ius canonicum talis potest præscribere, vt melius dicitur.

h *l. Vitia, C. de acquiren. possess.*

¶ Si autem loquamur de successore singulari succedenti tantũ in aliqua parte furtiua bona fide, neque in casu conclusionis potest præscribere, nisi à se inchoet præscriptionẽ, & sit bonæ fidei successor, & currat per spaciũ 30. aut 40. annorum, ita Syluest. verbo præscriptio. 1. q. 18. & probat ex instit. de vsucap. §. furtiue. vt notat gloss. in dicto §. furtiue, hoc est in parte contra fratrem Iosephum non distinguentem, sed absolutè cõcludentẽ non posse præscribi, ita Sylue. At in hoc vltimo de successore singulari stabimus vsui recepto in foro contentioso, credo Syluest. accedet.

¶ Tertia conclusio, si hæres rei furtiuę, rem cum bona fide per hæreditatẽ adierit, si bona fide alteri vendit, emptor illius bonæ fidei spacio 30. aut 40. annorũ eam præscribere potest, & quidem hæc conclusio est fratris Iosephi, sed maiori authoritate pollet quã fratris Iosephi, quia videtur esse Sylnestri, & Panorm. cap. nihil eodem titulo si loquamur de successore singulari, quia iste si bona fide à se incipiat præscriptionẽ, licèt non præscribat per 10. annos inter præsentes, aut 20. inter absentes, præscribit autẽ per spaciũ 30. aut 40. annorũ, ergo multo magis præscribet emptor bonæ fidei, qui ab eo bona fide vendente emerit talem rem à testatore inuasam. Imo si emptor emat ab hærede vniuersali vẽdente mala fide, si bona fide emerit non interdicitur posse præscribere, quia vt aduertit Syluester, licèt mala fides defuncti noceat hæredi, non tamen nocet ementi ab hærede secundùm Bart.[i] & Domin. Franc. de Aret. in cap. diligenti,

i *l. fin. ff. de vsura.*

 ¶ Vltima

¶ Vltima conclusio, hæres bonæ fidei defuncto bonam fidem, seu titulum habenti succedens, præscribere legitim potest, vt si defunctus bona fide possidebat rem alienā dominuentam. Probatur quia licèt hic testator caruerit titulo, tamen eius hæres quando bona fide eam possidet, quia titulo successionis eā possidet, eam licitè præscribere potest.

¶ Hinc corolariè sequitur, quod qui mala fide per sententiam, quam sciuit esse iniustam rem acquisiuit non sibi debitam, non potest eam præscribere magis quam latro, si tamen per sententiam quam bona fide credit esse iustam acquisiuit rem alienam, post completum legitimum tempus præscriptionis durante bona fide, si postea resciuerit esse, aut fuisse sibi adiudicatam per iniustam sententiam, titulo præscriptionis in conscientia potest eam sibi retinere, & non antea, ita Sotus.

¶ Secundò sequitur, quod quia ad præscriptionem requiritur saltem titulus putatiuus licèt non fuerit verus si aliquis possideat mobile etiam per 3. annos putans se illud emisse non præscribit illud, secus est si credidit suum œconomum, quia id ei mandauerat, eam emisse, quia in primo casu caruit titulo, quia non certus fuit eam emisse, sed dubitanter putauit eam emisse, in secundo autem casu verè credidit, à suo œconomo fuisse emptam. Vnde licèt verè non emerit potest præscribere eam, quia habuit titulum saltem putatiuum, quod sufficit.

¶ Ita Hugo de Cels. in suo reporto. legum, verbo. præscriptio. versiculo 20. vbi addit quod legatarius per triennium præscribit legatum, etiam si appareat testamentum fuisse reuocatum, quia habuit titulum putatiuum. Vnde etiam ipso authore eodem reportorio, verbo possessio ver. 36. si aliquis proprio nomine possedit in ciuitate rem immobilem per annum & diem, si eius dominus intrans, & exiens non petiit eam, neque eius impediuit possessionē, iā talis possessor annualis secundū leges Hispaniæ præsertim in recopilatione noua legum lib. 4. tit. 15 l 3. vbi corriguntur leges forenses aliquarum ciuitatū, licèt antea non posset impeti in iudicio de possessione, sed pro proprietate, sed iam per istam leg. 3. recopilationis, non excusatur à respondendo pro tali hæreditate, vel possessione etiam si pro eius possessione fuerit impetitus, nisi per diem & annum eam iā possederit cū titulo & bona fide, sicut supra meminimus, nā

tunc

tunc pro sola proprietate respondebit post id temporis.

CAPVT CXXXIIII.

¶ *An contra non negligentem dominum possit legitime praescribi.*

PORRÒ quia non omnia, quæ ad materiam præscriptionis attinent, sed magis substantiales quæstiones de quibus magis controuertitur inter doctores, duximus hic disputandas, ideò quia hæc potissima est. Quæritur an in casu quo dominus negligens non fuerit in suam rem petẽdo, qui bona fide durante per totum præscriptionis tempus eã possederit maneat tutus in cõsciẽtia, quãuis transacto præscriptionis tempore resciuerit alienam esse rem, quam possedit, Quæstio est, cuius negatiuam partem tenuit summa Rosela verbo præscriptio, huic quoque accessit Antonius quoque de But. cap. vigilanti, vt refert Syluester. verbo pręscriptio § 13. aiunt insuper hanc esse opinionem Theologorum cumque Theologorum opinionem super hoc non indagauerint, nihil mirum si in hoc verbo lapsi sunt. Nec putant sibi deesse rationes. Nam primò hanc sibi partem sic persuadent, quia alias durum illis videtur, & contra ius naturæ suo vero dominio aliquẽ propter leuem negligentiæ culpã priuari posse. Itẽ probat eam Adrianus, quia dũ culpa non repetendi non fuit mortalis cessat causa pręscribendi. Quia inquit, axioma est commune, quod cessante causa legis, cessat subinde eius vis, & obligatio. At causa priuandi aliquem dominio suæ rei, per legem præscriptionis est culpa domini negligentis rem suam petere, ergo illa cessante, quia dominus rei non fuit negligens, cessat præscriptionis causa, atque adeò possessor bonæ fidei tunc non pręscribet: At vero D. Thom.[a] & Scotus[b] & Sotus[c] & Victoria[d] & omnes oppositam opinionem sequuntur.

a D. Thom. quodlib. 12. ar. 15.
b Scotus, in 4. dist. 15.
c Sotus de iust. & iure. lib. 4. q. 5. art. 4.
d Victoria in publica lectione habita. an. 1535.

¶ Quare sit certa receptissimaque conclusio, qui bona fide præscripserit siue dominus fuerit negligens siue non, tutus manet in conscientia quamuis transacto pręscriptionis tempore cõpererit rem esse alienã, quã bona fide possedit, hæc est Scoti D. Thom. Soti, & Paludis, quæstio. 2. & Syluestri verbo præscriptio. §. 13. est Victoriæ dicentis esse ferè omnium Theologorum, & iuristarum, & esse communem opinionẽ, & veriorem. Imo Metina Cõplutensis in suo codice restitutio quæst. 1. de resti tutione prius in ipso. §. his

tamen non obſtātibus cum opinioni oppoſitæ videatur adhærere tandem §.ſequenti vbi ait, in hoc igitur articulo, idem nobiſcum videtur cōuenire, propter ipſius rationem, quia hic conueniunt omnia neceſſaria ad legitimam præſcriptionem.& patet concluſio,quia canones Gelaſij & cōcilij Toletani.16.q.3.& Aug.canone ſi virgo.14.q.vnica.& de præſcript.canone ſanctorū,& multis aliis hanc concluſionē ſanciunt,& quod non ſolum in foro exteriori, ſed in foro conſcientiæ talis approbetur præſcriptio ſolidiſſimum ſumitur argumentū ex c.vigilanti, & ex c.finali de præſcriptionibus. Nā cum illic conſultiſſimi pōtifices præſcriptionem duntaxat malæfidei irritauerint, à contrario ſenſu illā videntur cōfirmare,quæ bona fide fulcitur.¶ Patet inſuper, quia etiam reges tanquam pacis cuſtodes, vt poſſunt criminoſus ſuis bonis mulctare:ita etiam ab ipſis inuitis pro bono pacis ſuorum dominia in alios transferre.¶ Et clareſcit inſuper,quia ſi huiuſmodi præſcriptionis leges conſciētias poſſidentiū non peccarent,potius eas conturbarent.Imò tū fruſtraneæ,tum etiam iniquæ eſſent,quādoquidem eis rem adiudicarent, quam tuta conſcientia poſſidere non valerēt, idemque per ſententiam quæ non ex falſa præſumptione, ſed ex certa ſcientia procederet.

¶ Antiquique legiſlatores, has leges præſcriptionis condendo,magis aſpiciebant ad ſupremū reipublicæ finem, ad pacem cōmunem,liteſque tollendas, iuxta illud conſilium domini dicentis, ſi quis vult tecum cōtendere de tunica relinque ei pallium: quàm de huiuſmodi ſcrupulis, quibus agitantur modo iudices.

¶ Illuceſcit.inſuper(etiam nō negligente domino)talem in conſcientia currere,& vigere concluſionem. Primò quia pontifices qui cauſa conſulendi conſcientiis hæc iura edidere,huius exceptionis nō meminere,quam tamē, nō prætermiſiſſent ſi neceſſariā eſſe duxiſſent, dixiſſentque validā eſſe in conſcientia præſcriptionem:niſi quādo dominus fuit non negligens.¶ Itē inde pateſcit,quia exactè explorāti iura liquido inde conſtabit, non illā quæ vulgo circunfertur, ſcilicet,culpabilem domini negligentiā, ſed potius hanc eſſe potiſſimam præſcriptionis legitimæ cauſam,bonū publicū,vt certa ſint dominia,& error lōgi tēporis tollatur,& trāquilla ſit rerū poſſeſſio.Quod apertè teſtatur lex prima de vſucapione,vbi continetur,q bono publico introducta eſt vſu

vsucapione scilicet quarundã rerũ diu, & fere semper dominia incerta essent, cũ sufficeret dominis ad quęrendas res suas statutum temporis spacium, & c. vigilanti de præscriptionibus: idem prorsus insinuatur, nõ ergo lex præscriptionis punitiua tam est alienæ culpæ, quam consultiua boni communis. ¶ Atque ideò non punitio culpæ domini, sed bonum prędictũ cõmune est finis potissimus legis. Quapropter cessante culpa domini, etiam lex præscriptionis ius tribuit in conscientia.

¶ Itẽ quia negligere sua bona cũ regulariter aliis inconueniẽtibus cessantibus, scilicet præiudicio vxoris, filiorum, familiæ, & creditorũ nõ sit nisi peccatũ prodigalitatis, quod citra mortale regulariter est, nõ esset satis iusta lex præscriptionis, si pro hac sola veniali culpa dominũ dominio suarũ rerũ nudaret. Nõ ergo negligẽtia domini puniẽda est finis potissimus præscriptionis contra ipsum. Imò si iste esset finis, cessante isto fine in particulari, nõ cessaret lex præscriptionis: quia non cessat lex nisi cesset finis eius in cõmuni, & per supradicta sufficienter manant diluta argumenta aduersariorum, inter quos etiam est Raymundus.

¶ Sed quid remedij in casu quo dominus non fuit negligens, sed fuit iustè impeditus. Respõdet Syl.[c] dicens, ꝙ talis si legitimo impedimento detentus fuit, comuniter dicũt doctores, eũ posse petere restitutionẽ in integrũ vsq; ad 4. annos sequentes, qui incipiunt à die sciẽtiæ post cessationem dicti impedimenti, neq; propterea talis præscriptio est inutilis, quia secundũ Innocẽtiũ in c. quia plerıq;, de immunit. ecclesiæ valet in foro conscientiæ ad hoc quod non tenetur restituere rẽ præscriptã nisi petatur, & si nõ petitur intra tẽpus debitũ iã amplius nõ tenebitur etiã si petatur, nisi fuerit impeditus ex facto iudicis, vel aduersarij, vt vult gloss. clementi. vnica. de restitutione in integrum. Ita dicit Metin. Complut. Sed ego dico licet hoc videatur legitimum quidquid sit de hoc in foro exter. etiam in hoc casu præscriuit in cõsciẽtia, vt communis opinio tenet Theologorum dũ non reperitur in iudicio tempore debito.

[c] Sylvest. verb. præscriptio. §. 14.

CAPVT. CXXXV.

¶ *An dubium tollat bonam fidem ad præscribendum.*

INTER præcipuas quæstiones huius materiæ illa est potissima, scituq; necessaria. An dubiũ quo quis dubitat an res sit sua, vel nõ, tollat bonã fidẽ requisitã ad præscribẽdũ,

circa quã quæstionem duæ versantur opiniones prima negatiua gloss.c.fin.de præscriptione asserentis, q dubitans etiã si habeat iustam causam dubitandi, nihilominus est bona fide sufficienti ad præscribẽdũ, & citat pro se.ibi bona fid.l.qui scit.ff.de vsuris.accedit glos.Panor. qui ait hanc opinionẽ glosæ ad literã probari ex prædicto c.vlt.gc. 34.q. vnic vbi ait Aug.q quamdiu quis ignorat se alienũ possidere rectissimè bonæ fidei possessor dicitur, cum verò sciuerit tunc malæ fidei dicitur.Sic hinc arguit,qui dubitat,ignorat, nesciatq; rem esse alienã,ergo secũdùm Aug.bonæ fidei possessor est censendus.¶ In gratiamq; huius opinionis sic arguitur,qui dubitat rem,quẽ possidet,sit sua, necne potest in iudicio illam bona conscientia tueri donec per sententiam iudicis,ea expolietur:ergo dubium bonam fidem nõ tollit.

¶ Igitur vt veritas pateat sit responsiua conclusio licèt solus scrupulus tenuis quo quis agitatur,an res,quam possidet sit aliena,quia non tollit bonam fidem nõ interrumpat præscriptionem,tamen dubium probabile quo quis ex probabili cõiectura inductus dubitat,an res à se possessa sit sua legitimum tempus præscriptionis interrumpit, atque ideo ipsam quoq; præscriptionem intercidit.Ita frater Iosephus: rationes verò,quibus hæc conclusio fundatur sunt. Primò quia istæ cõsciẽtiæ vulnere percutitur, quia caret bona fide quę idem est q fides sana,& quieta,atq; ideò istè licèt certò nesciat rẽ esse alienã habeatque ignorantiã, non tamen excusantem,qualis est ignorantia puræ negationis,quã ait D. Aug excusare,neque tollere bonam fidem, habet tamẽ iste qui dubitat probabiliter,ignorãtiã prauę dispositionis,quæ quidem cum non excuset,bonam fidem tollit, & ideò quia ignarus dialecticæ Panor deceptus est, quia distinctionis istius duplicis ignorantiæ nescius fuit.¶ Igitur is solus dicitur ignorãtia excusabili ignorare, qui certò credit rem esse suam,id enim sonat bona fides,id est illæsa conscientia,qua quidem bona fide carere dicitur is,qui certò scit, aut opinatur,aut probabiliter dubitat rem esse alienam. Nec huic conclusioni aduersatur ius bonæ fid. l. qui scit.de vsur.quia hic solum decernitur, quòd si quis emerit fundum ab vsurario bona fide, & antequam collegerit fructus innotuerit sibi esse alienum per probabiles coniecturas, potest quidẽ fructus percipere quo ad vsque fundus euictus sit idest publica sententia à se ablatus.¶ Ad rationem verò in contrarium

trarium allatam dicimus solùm probare licitum esse possidenti sub dubio, tueri in iudicio possessionem, quam habet rei, licèt sub eodem dubio an sua esset necne, non posset illam ab alio eripere.

¶ Quare falsa est iuríq; aduersa regula Adriani, scilicet, quod sicut non licèt priuata authoritate alicui pręoccupare rem, de qua ambigit an sit sua, ita neque cum isto dubio licèt eam retinere, quia si bona fide rem semel possideam, emergatq; dubium sitne mea licèt dubiũ hoc inducat mihi obligationem examinandi veritatẽ, sed non ingerit statim necessitatem dimittendi eam. Sed post inuestigationem veritatis, si adhuc non comperta veritate perstet dubium, in casu quo primò acquisiuerit quis bona fide, secundũ Victoriã relectione de bello, potest talis possessor sibi eã totaliter retinere: nisi mauelit cũ bona fide acceperit eã à tertio, aut à domino, stante isto dubio partiri eam cum domino, si notus sit dominus de quo dubitat ipse, aut cũ pauperibus, iuxtà mẽtẽ Soti in isto loco, si incertus sit penitus de domino.

¶ Igitur ratio quare dubium tollit bonam fidem non est, quia sub illo dubio non possim rem in iudicio defendere, aut illa vti, sed quia tunc saucia manet conscientia: ideò interrumpit vim præscribendi, quia si in foro exteriori, vt diximus ciuilis possessio interrũpitur per litis contestationẽ, multòmagis in cõsciẽtia intercidetur pręscriptio per dubiũ.

¶ Sed hic Medina [a] quærens an cum conscientia dubia, currat præscriptio ait Panormitanum tenere partem negatiuam, scilicet, quod conscientia dubia non interrumpit præscriptionẽ, & Adrianũ, & D. Antoninum tenere affirmatiuam scilicet, ꝙ eam interrumpit, sed tandem ait hanc cõtrouersiam ex nominis æquiuocatione pendere. Nã ibi, sic distinguit duplicem bonam fidem aliam speculatiuã, aliam practicam, ita sibi distinguit duplex dubium aliud speculatiuum, quo quis dubitat an res à se possessa sit sua, vel aliena. Aliud est dubium practicum, quo dubitatur an teneatur illã reddere alteri, vel possit eã retinere. ¶ Consciẽtia prima, idest, dubium speculatiuum non interrumpit, secundùm ipsum præscriptionem, quia per se reddit retentionem rei illicitam. Sed secundùm dubium, id est practicum quo dubitat res sit à se retinenda, vel reddenda, hoc vt ipse insinuat licèt non clarè, interrumpit pręscriptionẽ. Sed clarè dicit interrumpit eam ea conscientia, qua putat quis esse reddẽdã

[a] *Met. in suo. C. de rest. q. 17.*

¶ At

¶ At ego existimo istam distinctionem, hanc litem non dirimere. imò (ni fallor) censeo, quòd etiam dubium speculatiuum, quo solùm possessor dubitat, an res sit aliena, vel non, bonam fidem, ac per consequens præscriptionem intercidit.

¶ Quia requiritur ad præscriptionem titulus saltem præsumptus, aut putatiuus, secundùm omnes. At quod iste doctor non satis aduertit qui scit speculatiuè, aut dubitat speculatiuè etiam an res sit aliena, an non, certè non habet titulum præsumptum, aut putatiuum, quia non præsumit tunc, aut putat, imò dubitat an possideat eam aliquo titulo, quia præsumens magis credit aut assentit, quòd res sit sua & se habere illam titulo legitimo. At qui dubitat speculatiuè an sit sua, non credit se habere titulum illius. Imò de hoc est dubius.

¶ Secundò patet, contra istum, quia dubium speculatiuũ, scilicet, an res sit mea vel aliena, statim infert dubium practicum. s. dubito an sit reddenda, vel retinenda: nisi sit ratio probabilis, quæ dictet tunc speculatiuum dubium deponendum, patet hoc ex Corduba in suo quæstionario libr. 3 q. [illegible] vbi statuit hanc conclusionem, ꝙ qui dubitat speculatiuè, tenetur & practicè dubitare: nisi ex aliqua causa excusetur, id non practicè credendo, & id elicitur ex cap. inquisitioni. de sententia excommuni. vbi habetur, quòd mulier probabiliter dubitans de validitate matrimonij, an sit matrimonium, vel non, quod est dubium speculatiuum, non potest petere debitum, debitum quamuis possit & debeat reddere exigenti. Vbi concluditur, ꝙ illo dubio, probabili speculatiuo manente, non potest petere, sed potest reddere alteri bona fide possessionem habenti. Ergo si iste stante isto speculatiuo dubio an sit matrimonium, vel non, vel illa coniux sit sua, vel non, peccat si exigat debitum, quia illud dubiũ quo ad se interrumpit bonam fidem quo ad petendum, ita etiam dubium speculatiuum probabile in præscriptione interrumpit bonam fidem quo ad se. s. ad retinendum alienum titulo præscriptionis: vnde sicut stante tali dubio speculatiuo probabili, an sit matrimonium, vel non, non potest præscribere petitionem debiti, ita neque iste dubitans an res sit sua, vel non, non potest præscribere dominium illius rei.

¶ Quæ

CAPVT CXXXVI.

¶ *Quænam sint quæ præscribi possunt, vel non, & de temporibus præscriptionum.*

IAM ne quid, quod necessarium scitu sit, omissum faciamus, duo supersunt illucidanda dubia. Primum de temporibus legitimis ad præscribendum tam in rebus mobilibus quàm immobilibus, tam inter præsentes, quàm absentes, inter seculares in foro ciuili quàm etiam circa bona ecclesiastica in foro ecclesiastico, siue inter præsentes, siue inter absentes. Secúdò, quænam sint illa quæ impræscriptibilia sunt. Igitur tempus ad præscribendum in bonis mobilibus secularibus, si dominus sit præsens in eodem loco, est trienniũ: si autem dominus rei præscribendæ est absens in diuerso loco, in prædictis bonis mobilib. sæcularibus, requiritur quatriennium ad præscribendum.

¶ At verò in bonis radicalibus, seu immobilibus sæcularibus inter præsentes. 10. anni exigũtur ad ea præscribendũ. Contra autem absentem dominum in his bonis præscribẽdis requiruntur iam nunc triginta anni, secundùm legem Hispaniæ. lib. 2. tit. 11. de legibus fori. l. 4. per quam reuocata est lex. 18. & 19. partitæ 3. tit 29. qua statuebatur sufficere ad præscribendum 20. annos inter absentes.

¶ Cæterùm loquendo de bonis ecclesiasticis immobilibus non præscribitur contra ea inter præsentes, id est, in eadem ciuitate, nisi per triginta annos & inter absentes, nisi per quadraginta annos completos. ¶ Præscriptio autem alia dicitur longi temporis, scilicet, 10. annorum inter presentes, & 20. aut 30 annorum inter absentes, alia dicitur longissimi temporis videlicet. 30. vel 40. annorum, intellige contra laicos, quia contra Ecclesiam laicus non præscribit, istaque præscriptio longissimi temporis requirit spacium 30. annorum inter præsentes, & 40. annorum inter absentes, quæ in rebus Ecclesiasticis est necessaria, de qua ideò præscriptione plura extant capitula. 16. q. 3. & C. de vsucap. l. quas actiones. Romana autem Ecclesia modo sola gaudet tempore cẽtum annorum, itaque breuius contra illam non præscribitur. In rebus autem aliarum Ecclesiarum non habet locum, vt prescribatur contra ipsas inter absentes nisi quadragenalis preceptio. Neque contra iurisdictionem regalem, siue ciuilis sit,

sit,aut criminalis non potest præscribi nisi annorum centenario.[a]

¶ De secundò autem dubio dum quæritur, quęnam sint quæ præscribi non possunt, pro hoc vide Syluestrum verbo præscriptio secundò,dico ergo primò contra peccata, vt sicut peccata sunt pręscribi non potest. Secundò contra obedientiam,visitationem,& procurationem, quæ debetur ratione visitationis præscribi non potest,vt patet de censibus. c.cũ instãtia, & intelligitur de subdito qui talia debet pͣ̃ato.

¶ Tertiò contra neruum Ecclesiasticæ disciplinæ nõ pręscribitur: vt quod quis possit celebrare tempore interdicti pulsatis campanis,alta voce.de consuetudine,ca.inter. Et de sent.excommunicationis.cap.alma.lib.6.

¶ Quartò laicus præscribere nequit Ecclesias, loca religiosa,ius decimarum,primiciarum,oblationũ, aut alia spiritualia iura,quia ea possidere non possunt laici, extra eod. tit.cap. causam etiam si mille anni transierint. Quintò laici præscribere non valent annexa spiritualibus,vt ius patronatus,si sint laici sæculares, secus si sunt laici conuersi, glossa cap.ex eo.de electione.

¶ Sextò non potest præscribi limes, seu finis, vel quod adhęret limiti Episcopatuum prouinciarum,vel parochiarũ extra de paroch.super eo.iuncta glos.& 16 q 3.c.licèt.& ca. inter.& secundum Panormitan. intelligitur hoc de finib. de quibus iam constat, quia præscribi non possunt etiam quacunque præscriptione etiam cum titulo.Vbi tamen de finib. legitimè non constat,pręscriptio valet. At limites prædiorũ benè pręscribi possunt,sed non ducatuum,aut comitatuum, aut huiusmodi.

¶ Septimò pręscribi non potest liber homo 16 q.4.§.potest. Pręscribi non possunt deputatę res ad vsum populi vt vię,platee,pontes,& huiusmodi, nec in toto, vel in parte,[b] etiam si populus non vtatur.

¶ Octauò nõ possunt pręscribi publicæ functiones, idest, pensiones agrorum, siue ciuilis canon qui solui debet reipublicę pro agris.dict.§.potest.¶ Similiter, neque possessiones agrorum à colonis.[c]

¶ Nonò non præscribuntur reseruata principi in signum subiectionis,vt tributum,& similia.[d]

¶ Decimò,neque res vitiosæ,vt furtiuę pręscribi possunt, neq; etiam à bona fide illas emente,nisi iste bona fide emés bona

a L.6.tit. 13.lib. 3. ordinationum.

b l.Vsucapionem.ff de vsucapio.l.viã. ff. de via publica. c l.malè agitur. C. de prescr. 30.vel 40.annorum.

d l.Cũpetit.C. de præsc 30. annorum.

bona quoq; fide possederit per 30. annos. Vnde infert Syl. ꝙ emēs a fure breuiariū, & possesū 29. annis tenetur emptor restituere, quia res furtiua nō nisi 30. annis prǽscribi potest.

¶ Vndecimò, præscribi non pōt res quam lex, aut canon prohibet alienari, vt in rebus sacris respectu laicorū, & etiā in alienatione fundi dotalis, cuius prǽscriptio nō potest inchoari [e] sed si erat inchoata antequā fundus esset dotalis nō impeditur vsucapio. textus in d. l. si fundū. ¶ Idē dicendū est q̄ñ res peruenit ad personā priuilegiatam contra quam prǽscribi non potest: si ignorat prohibitionē iuris probabiliter, aliter non. Sed aliter est de pupillo succedenti alteri contra quē durante pupillari ætate præscriptio nō currit licèt ante fuisset cępta, sed differetur vsque ad post pupillarē ęratem [f] sed in alienatione prohibita nō simpliciter: sed sub certa solennitate, vt in rebus minorum, & Ecclesię error facti non excludit prǽscriptionem, vt si putauit se emere non à minori, sed à maiore, aut si à prǽlato, sed credidit capitulū cōsensisse. At error iuris bene excludit prǽscriptionem si credidit, prǽlatū sine capitulo aut minorē sine decreto posse alienare.

e l. si fundum ff. de fun. dot.

f l. sicut. de præscr. 30. annor.

¶ Item præscribi non potest res prohibita alienari à defuncto, quia idem est sicut de prohibita alienari per legem.

¶ Neque etiam res prohibita alienari per pactum, sed credit Syluester alius à prǽdictis paciscēcibus bene potest eam præscribere.

¶ Nec etiā potest prǽscribi res præcario possessa. [g] ¶ Nec etiā prǽscribit possidens nomine alieno. de restitutione spoliatorum. c. cum venisset, nec pignoratarius, neque colonus.

g l. certè § is qui rogauit. ff. de præs. 30. annor.

¶ Neque prǽscribitur res empta à prodigo, vel luxurioso, vel lusore alienante, distinguendo cum Panor. c. si diligenti. eo. tit. s quòd non valet, quando illis interdicta est administratio, & non valet contractus, neque infertur vsucapiendi conditio. [h] vide Syluest. in reliquo.

h l. qui fundū. §. sciens. ff. pro empt.

¶ Et licèt contra ignorantem currat prǽscriptio in conscientia, vt diximus, sed in foro exteriori ei subuenietur in ignorātia facta per quatriennij restitutionem in integrum. [i] Hic Syluest. inturbare videtur quæ antea dixerat, dicens, ꝙ quia prǽscriptio principaliter inducta est in pœnam neglīgentię, ideò dicit sibi placere magis opinionē Petri de Peru. quam tenet contra Panor. ꝙ vbi ignorantia nō fuerit crassa vel supina non prǽscribi potest contra ignorantem, sed tu sine scrupulo teneas propter egregias rationes Soti supra adductas,

i Text. l. antepen. ff. de acquirenda hæreditate.

adductas. f. quòd in isto casu in conscientia contra quēcunque ignorantem præscribitur, quia fallitur in hoc Syluester, quod præcipua causa legis præscriptionis fuerit punit negligentiam domini.

¶ Item nullus possidens nomine alieno præscribere potest,[k] sed is cui iste tradiderit præscribere poterit. ¶ Neque potest præscribere censuarius, aut emphyteota, neq; fundū, neque libertatem non soluendi pensionem etiam per 4. annos. secundum Metinam codice suo loco allegato, præscribere potest, quia non potuit habere bonam fidem toto illo tempore non soluēdo Sed si alius emptor bona fide emeret fundum ab emphyteota, tūc posset præscribere iste emptor.

k l. possideri. §. quod si seruus de acquirenda poss.

¶ Neque secundùm Metinā eundem religiosus conuētus potuit præscribere, etiam per consuetudinem, de cuius initio nulla sit memoria, libertatem eximendi ab examine episcopi, præsentādos episcopo, vt eos instituat in certis ecclesiis vacantibus, quia iure diuino conuenit episcopis ad beneficia, & ordines promouendos examinare, idque ius non tam in vtilitatem episcopi, quàm in commodum ouiū commissarum est illi concessum. Ideò contra illud pręscribi non potest, quia esset in perniciem spiritualem ouium.

¶ At verò secundùm Syluest verbo restit. 7. hæredes per 30 annos bene præscribere potuerunt bona, quæ per 30 annos bona fide possederunt, nescientes testatorem ea legasse pauperibus pro bonis incertis quæ per vsuras vel aliter illicitè acquisierat, quia episcopus illo tēpore ad complendum legata pro pauperibus non compulit hæredes, & hæc quidē opinio probabilis est, sed magis pia est opinio contraria quam sequitur Metin. Complut. loco citato, ac proinde cōsulenda, quia fauet pauperibus, quibus videtur ꝙ negligentia episcopi non veniat imputanda. Et quia talia legata non implere, vergit in notabile præiudicium animæ testatoris, quia suam animam prætendebat exonerare, & quia videtur quod talis præscriptio non debeat currere contra pauperes, sicut neque currit contra minorem, & pupillum, aut filium sub patria potestate existentem.

¶ Porrò neque hic prætereundus est casus, qui teste Victo. suo tempore contigit Parisiis, vbi cum monialis peperisset apud domū sororis suæ nuptæ, soror illa quo cōsuleret famæ suę sororis monialis, illum partū suo marito supposuit, fingens se illum peperisse, qui secus iā perueniens ad ætatem

ætatem adultã bona fide per legitimũ præscriptionis tempus, legitimam inter alios legitimos adeptus possedit: reuelata postea veritate, & probata in foro exteriori, inter parlamenti consules magna disceptatio orta est an iste legitimè præscripsisset vel non, tandem in hoc est cõuentum, vt legitima suppositio illi contingens inter ipsum & alios filios legitimos diuideretur, quia non satis constabat de iure.

¶ Vltimò Medina in suo codice hoc vnũ addit q illa 16. scilicet, q si interrupta possessione, ante eius interruptionem, & post recuperatam rem, bonam fidem ipse possessor habeat: tunc in hoc casu interruptio possessionis non impedit quo minus currat præscriptio, vt cõmuniter tenent doctores, sed credo ipse fallitur, quia secundum doctores requiritur continuata possessio sine interruptione vsque ad finem præscriptionis. & quia interruptio in possessione interrumpit in proprietate, & è cõtra, vt dictum est. Sed fortè illius dictum habet verum, quando reliquit possessionem, non colendo eam, sed non animo deserendi eam.

¶ Et tandem præscriptio 20 annorum & infra non currit contra minores 25. annor. tempus nondum adeptos secundum leges Hispaniæ, nisi ante eorum natiuitatem, vel nisi ante eorum successionem in rebus quibus successio inchoata esset. sed tunc possent petere restitutionem tẽporis currentis contra eos, dum in illa minori ætate essent. Sed præscriptio 30. annorũ & supra benè illis nocet, si iam 14. annum fuerint adepti licet & in hoc casu permissum sit eis prædictam restitutionem petere, dum tamẽ intra quatriennium postquam nacti fuerint complementum 25. annorũ eã petãt, vt habetur l 9. tit. vlt 6. partit ¶ Demq; & insanus si ante insaniam cœpit præscribere potest cõtinuare huiusmodi præscriptionẽ, licet cõtra insanos neq; incipi, neque cõtinuari possit præscriptio. Neque fructus rei furto sublatæ, sicut neque ipsa præscribi possunt, sed de his satis. ¶ Neque contra bona dotalia currit præscriptio secundũ leges Hispaniæ durante matrimonio, nisi vir sit prodigus, & dissipator, & ipsa coniux non petat. l. 8. tit. 29. part 3.

¶ Præter prænarratas causas alia quoque excusans causa à culpa restituendi est cessio bonorum, de qua Nauarrus ait non aliter excusare in foro conscientiæ, nisi quatenus necessitas cũ sine cessione bonorũ excusaret. Hoc est quod ei instrumẽta suæ artis, & ad victũ necessaria arbitrio boni viri. l Nauar. man. c. 17. n. 87.

viri tali cessori bonorum relinquantur, sed quia de hoc satis supra diximus nihil super addendū videtur. ¶ Alia vero excusans causa est, impotentia restituendi sine vitæ, & salutis periculo. Atque etiā impotētia restituendi sine amissione libertatis, & sui ipsius venditione ¶ Et etiam impotentia restituendi sine famæ amissione, de quibus omnibus, quia affatim disputabimus supra, inter opinionem Soti, & Nauarri aliqualem concordiam ponentes nullum verbum hic addidisse duximus necessarium.

¶ *De bonorum incertorum restitutione.*

CAPVT CXXXVII.

SVo ordine sequitur, vt agamus de bonorum incertorū restitutione, & ne de ignotis ad ignota ꝓcedamus, præmittamus hic primo prędiffinitionē bonorum incertorum Quænā bona incerta dicantur, igitur bona incerta dicimus quæ sunt debita alicui homini, qui vel quorum quantitas ignoratur secundùm Nau etiam post inquisitionem debitam, iuxtà communem sententiam. in c. cum sit. de Iudæis.

a l. 1. ff. de acq. rer. dominio. ¶ Vnde sequitur quòd ea quæ in nullius bonis sunt, & ea quæ habentur pro derelictis quæ occupantis fiunt [a] nō sunt propriè bona incerta, quia alicui non sunt debita.

¶ Neque incerta bona dicuntur quorum domini sciūtur, vel iusta inquisitione sciri possunt.

¶ Sacra quoque & religiosa, incerta bona dici non possunt, quę licet nullius in bonis hominis sint. sunt tamē Dei, nō solum illo titulo generali, quo omnia sunt eius, sed et á

b Glo. §. 1. & §. nullius. instit. de rer. diuis. alio speciali humano. [b] Neque incerta dicuntur bona illius quorum hęredes saltem per inquisitionis examen cognosci possunt.

¶ Sed iam rursus hic reincidit illa quæstio de qua supra

Qō. 1. meminimus, an debitor incertorum sine episcopo & cōfessario restituere possit bona incerta Supra quam difficultatē

c Nauar. sum. lati. c. 17. nu. 92. contra Hostiēsem cum Nauarro[c] secundùm Angelum [d] & Roselam & Pisanam restit. 3 & Gabriel.[e] & secundum Pe

d Angel. verb. restitutio. 2. §. 14. draçam in sua summola, & secundum alios quos refert Sylverb. restit. 5. quæst. 5 diffinimus huiusmodi incertorum bonorum debitores seu quemlibet alium, qui restitutioni est obligatus per seipsos sine episcopo, & etiam confessario re-

e Gabr. in 4. dist. 15. q. 2. stituere posse, quod adeo verū esse ait Nauarr. vt episcopus contrariū iubere nō possit, neque regulariter in eo cōtra voluntatē debitoris se interponere. Imò consuetudo cōtraria

non

non valeret, siue quia cõtra legẽ naturalem esset, siue quia irrationabilis, quia vnicuique incumbit debitori suam exonerare conscientiam.

¶ Sed quæritur, hic iam an illa consuetudo aliquorũ episcoporum cuius meminit glos. cap 2 de pœnit. & remis. lib. 6. qui restitutionem horum bonorum soliti sunt reseruare sustineri possit in aliquo sensu. Respondeo dicendũ secundùm Nauarrum: primo, quod defendi potest intelligendo quod episcopus reseruat sibi peccatum commissum ob illorum bonorum incertorum non restitutionem, moramq; habitã in restituendo, quia hoc peccatum dilationis potest sibi episcopus reseruare. 2. potest episcopus de ordine restituendi hæc bona se intromittere, & prohibere potest confessariis, ne absque consilio suo absoluant aut distribuant bona hæc, licèt non possit prohibere parti, vt si per se velit, non restituat, neque vt suam consciẽtiam prout debet exoneret, & sic per hanc distinctionem Nauarrus author eius sibi videtur diuersas inter se opiniones conciliare, & constitutiones synodales multorum episcoporum defendere posse, & optimè quidem. Qō. 1.

¶ Deinde. Quia diffinitum est episcopum tali restitutioni incertorum per debitorem faciẽdę non se posse regulariter opponere, subsequenter venit inquirẽdum, an in aliquibus casibus prædicta diffinitio patiatur exceptionem,

¶ Ibi Nauar. huic satisfacit quæstioni quatuor assignans exceptos casus. primus est quando restitutioni obligatus moritur absque hærede & executore.

¶ Secundus cum qui restituere tenetur, non vult id facere, & contra illum in iudicio proceditur.

¶ Tertius est cum qui restituere debet, non rectè distribuit.

¶ Quartus est cum huiusmodi res ab eo, qui est, aut fuit manifestus vsurarius possidentur secundum communem.

¶ Quod si restitutioni incertorum obnoxius est pauper, potest totũ, aut aliquã partem sibi capere maximè ex consilio episcopi, & confessarij, quando indigentia eius est tam patens, aut pars sibi applicanda alicuius notabilis est momenti, vt diximus secundum Sotum, quia aliàs nullus censetur bonus iudex in propria causa, quæ licèt supra copiosius dicta fuerint non piget hic repetere vt memoriæ, & cõplemento doctrinæ succurramus.

f Sotus de iust. & iure. lib. 4. q. 7. art. 1.

¶ Iámque supra diximus ex mente Soti [f] quod quando subdubio compertum fuerit illi, aut isti certò deberi tem, inter illos si supersint, aut inter suos hæredes dispertiendum est tale debitum.

¶ Neque necesse est secundùm eundem Sotum loco certo debitorem, qui certus est cuius ciuitatis fuerit ille ignotus, cui restitutionem debet facere pauperibus eius loci: sed quando exercitus communi nomine ciuitatē est depredatus, tunc fortè si ignoti sunt domini, facienda est vt ibi restitutio, vt respublica eam distribuat. Quando vero nō illo modo per iniuriam illatam toti reipublicæ contractum est debitum, sed per iniuriam singularium ciuium, non est necessarium in eodem oppido fieri. Quare consului iuxta hác doctrinam Soti, quendam cauponem, qui vēdendo vinum, & metretas curtando, quosdam de quadā ciuitate sibi ignotos defraudauerat, posse in pauperis alterius oppidi, vbi se inuenit, illam quātitatem restituendo dispartiri pro animabus defraudatorum.

¶ Addimus etiam quod quando ista incerta distribuenda sunt pauperibus, licèt magis pium esset pauperiores eligere, & ex his cæteris paribus meliores. cap. est probanda. & c. non satis. 86. dist. non tamen est necesse, quia nulla ratione, aut lege id conuincitur ait Nauarrus. Vnde benè Corduba [g] ait, quòd si quantitas legata sit à testatore suis cognatis pauperibus, propinquiori consanguineæ tribuenda est, propinquiorq; minus propinquæ prętereunda est in hoc casu, licèt minus propinqua pauperior sit, atque prouectioris ætatis, quia propinquior censenda est à testatore magis dilecta, neque cō-tradicit lex vnum ex familia. §. si de falcidia verbo [illegible] unc. ff de legat. 2. iuncta glosa in verbo vnico, vbi dicitur dandum alicui de familia sufficit [illegible] indiscriminatim huic vel alteri, sed hoc intelligitur secundum glosam in solo casu istius textus, vbi distributorum [illegible] est electio cui velit dandi, de hoc Anton Gomez latius super l. Tauri 40. num. 41. & 42. & 43. & 44. Et doctores communiter huius temporis Nuñes de Auendaño, doctor Enriquez, & doctor Leon, & doctor Peralta. ¶ At licèt regulariter hoc sit verum, si tamen sint duæ æquæ pauperes propinquè, quæ se opponunt huic legatæ quantitati, sed non sunt æqualiter propinquæ, quia vna in quarto gradu, alia in quinto, si hæc quæ remotior est in gradu, pepigisset antea pro suo matri-

g Cor. lib. 1 de casibus conscien. q. 72.

mo-

monio cum spe huius legatæ quantitatis sibi dádæ in dotē quę si sibi negetur inicóclusum manebit pactū matrimonii irremediabilisque perpetuo manebit, cū iam sit prouecta, vt pote.33.annos iā nacta, & circa cognatā propinquiorem in 4.gradu hæc absunt pericula, & circunstantiæ tunc in hoc casu, hęc secūda vno gradu minus propinqua alteri propinquiori in quarto gradu pręferri potest, illaq; illi tribui quātitas. Quia ambę in gradibus cū sint remotiores, parū maior affectio testatoris pręsumitur erga vnā, quā erga aliam, & quia loco huius parui excessus propinquitatis, supplet necessitas secundæ non tam propinquæ, eò quòd si sibi nō subueniatur manebit perpetuò innupta, atq; irremediabilis, quare huic fauet magis. pręsumptio volūtatis testatoris, qui si supervixisset huic maluisset secūdę prospicere, ne remaneret absq; remedio, côcordat S.Tho. 2.2.q.3.art.9.vbi ait q sanctiori vel meliori magisq; indigēti, magisq; remedio carēti dāda est eleemosyna, potiusquam propinquiori qui nō multū cōiūctus esset. Hoc intelligitur si sine fraude pacta esset de matrimonio illa parum remotior, & prouectior, sed neq; in hoc casu posset pręferri multū cōiūctiori.
¶ Quod si in casu discordij executorū electio cōmissa esset à testatore alicui. s. Petro, tūc Petrus ex his propinquis pro legato obtinédo, posset incōsultis iurisperitis, eligere quā maluerit non habita ratione maioris vel minoris propinquitatis, vel paupertatis. Quia hoc videtur voluisse testator ad tollendas lites, atq; litigia. Ita ibi Corduba licèt hæc tā libera optio eligendi cōcessa à Corduba in hoc casu nō careat scrupulo, nisi testator dixisset quācūq; velit pro libera sua volūtate, possit eligere ac ego possem. Secus autē si testator dixerit, eligat istā vel illā quā maluerit, prout sibi videbitur. & placuerit. quæ hęc verba importāt arbitriū boni viri.[h] ¶ Sed nisi aliter se explicuerit testator, dcs hæc potest etiam assignari etiam propinquis ex suo genere descēdentibus, si sint ex legitimo matrimonio natæ, licèt procedant ex tali stipite per parentes illegitimos, sic Corduba.

h l.Than. §.sorore sua.ff.de fideico. missis.

¶ At hæsitare hic quis posset, si testator ad quis legauerit certam copiā pecunię pro locandis matrimonio puellis parentibus orbatis taliter q pauperioribus subueniatur inde, si executores sint adhoc electi à testatore, & iurati pro eligendis pauperioribus, & pro nō admittendis precibus, vel subornationibus in hoc casu, an si contra fecerint execu-

 tores

tores ij peccauerint, an ad aliquam restitutionem maneant obnoxij, quæstio est hæc cuius meminit Corduba [i] quam sic dicidimus, dicẽdo primò quod quãuis vt dictũ est, eleemosyna generaliter legata in testamento vt pauperibus erogetur, satis est erogetur pauperibus, nec necesse est pauperioribus erogari, nisi aliud testator explicuerit vel nisi interuenerit circunstantia quæ aliud dictet agendum, tamẽ isti sic iurati executores si precibus inducti, relictis pauperioribus elegerint pauperes, licet peccauerint cõtra præstitum iuramentum, immunes tamen manẽt & liberi à restitutione. Secùs si non indigẽtes elegissent. Sic Metina, quia talis fuisse videtur mens legislatoris, vt non indigentibus nullatenus sua bona tribuerentur.

i Cordub. in q. 37. de casibus conscien.

Qõ. 4. ¶ Sed restat indagãdum quid per pauperes intelligamus, Respondet Nauarrus [k] per pauperes intelligimus non solùm personas pauperes, sed etiã ecclesias, Xenodochia, & monasteria ornamẽtis, luminaribus, ædificiis, & aliis, similibus indigentia, secundũ Ioan. Andr cõmuniter receptum in ca. 1. de testam. lib. 6. aut alia opera pia, quia redditus ecclesiastici æquè, aut magis quã hæc incerta pauperibus debentur, cap. Aurũ. 12. quæst. 2. & cap. fin. 16. quæst. 1. & certũ est illos in alia opera pia insumi posse. Sed opinio contraria Petri Perusini in tractatu de Cano. portione episcop. c. 7. in legatis factis pauperibus locũ habere posset scilicet ꝙ huiusmodi legata in alia opera pia non sint insumenda. Imò secundùm Nauarrum pauperes intelliguntur esse non solùm mendicantes sed etiam alij egentes iis quæ sunt eis ad decentiam necessaria. [l]

k Nauar. cap. 17. sum. lat. num. 93.

l Ita tenent Nauar. in Apologia quæst. 1. monit. 28. nu. 1. & Caiet. 2. 2. quæst. 100. art. 1. ad. 3.

CAPVT CXXXII.

¶ *An compositio de incertis per bullam Cruciatæ facta excuset à restitutione.*

IAM instat quæstio illa celeberrima quam consultò ad hunc locum sibi aptissimum reseruauimus, an iustè retineat quis illud quod per compositionem factam, cum camera Apostolica super incertis retinet, modo sint incerta iuxta prædiffinitionem datam. Nam incerta nõ sunt, quorum dominus per indagationem potest inueniri antequam illius fiat diligens inuestigatio. Quæstio est quam exactius ventilandam suscepit Corduba [a] an res sibi pro votis successerit nescio, nã ibi duas citãs opiniones primã negatiuã, scilicet quod talis non manet tutus in conscientia à restitutione

a Cordub. in suo quæstionario lib. 5. q. vltima de indulgentiis.

tutione, si compositio fuerit indiscreta, vt quia 20. millia pro 3. vel. 4 millibus sunt ei remissa. Cuius sententiæ author est Nauarrus [b] secus si compositio fuit ex causa discreta. b Nauar. sum. cap. 17. num. 93.

¶ Secundam adducit opinionem affirmatiuam asserentem quod quidquid sit de peccato, quomodocunque fiat remissio à Papa illorū bonorū incertorū, tutus manebit assequutus hanc gratiā restitutione illorum. Et quia propter rationes quas Corduba adducit in cōprobationem secundæ opinionis affirmatiuæ, ait suo videri esse tenendam, quamuis primaopinio negatiua sit consulenda, licèt non vt omnino necessaria dogmatizanda, & quia puto ego è conuerso negatiuam esse tenendam, affirmatiuam autem saluā sanctæ Romanæ Ecclesiæ censura non esse adeo tutam. Ideò Cordubæ rationes postea dissoluendas primò præmittam.

¶ Arguitur igitur primò quia talis cōpositio, vel remissio, quomodocunque facta in nullius est præiudicium, neque ecclesiæ, neque creditorum ignotorum, neque pauperum, quia Papa remittit illa bona loco dominorum.

¶ Et confirmatur, quia rex applicat suo fisco, & Thesauro regio bona incerta certo domino, seu possessore vacantia post debitas proclamationes, si domini eorum non appareant, & potest hæc bona condonare, cui voluerit pro libito, & remittere, ita vt remissio sit valida, ergo id ipsum poterit Papa efficere de bonis incertis multè ablatis.

¶ Item secundò arguit, quia Papa est liber administrator istorum bonorum sicut & aliorum ecclesiasticorū, ergo si faciat talem remissionem indiscretam cum per nullum ius diuinum, aut naturalē inualidetur talis remissio etiam prodiga erit valida, sicut validæ sunt aliæ donationes quas Papa fecerit ex aliis ecclesiasticis, & mobilibus bonis, etiam si de sit causa rationabilis.

¶ Et confirmatur, quia institutio indigni ministri per Papam facta vbi nulla subest rationabilis causa faciendi, est valida, ergo hæc remissio per compositionem etiam si sit prodiga erit valida.

¶ Et tandem arguitur, quia in ipsa bulla compositionis dicitur expressè quod prædicta compositione facta maneāt in conscientia tuti, & liberi à restitutione residui taliter compositi.

¶ At dicere istum esse abusum Papæ, aut reprobare istam consuetudinem Papæ temerarium, videtur, & periculosum

in foro conscientiæ & ecclesiæ, propter hæc argumenta ait Corduba multos doctores hãc tenere opinionem affirmatiuam excusantem à restitutione, quia tuti manent in conscientia, inter quos refert Alexand.[c] & Nauarrum tractatu de indulgentiis notabi. 29. eiusdem esse sententię ait, eidemque accedere Couarruuiam dicẽtem esse opinionem probabilem, dummodo quando apparuerit verus dominus illi reddantur, ideò Corduba saluo meliori iudicio eam sibi ducit probabiliter tenendam.

c Alexan. Alen. 4. parte. q. 86. memi. 4. art. 3.

¶ Igitur salua sedis Apostolicæ censura cui omnia in hoc opere collimanda corrigendaque subiicimus, ad quæstionem responsuri stabilimus sic responsionem.

¶ Prima ergo conclusio sit, compositio bonorum incertorum ex causa rationabili, ex causaque discreta inita cum Papa & tuta est in cõscientia, & debitorem ab obligatione restituendi residuũ remissum sibi, liberat. Hanc tenent fere omnes & argumẽta allegata à Corduba pro opinione negatiua si quid probant. Hanc conclusionẽ maximè probãt, quia vt ait Caiet.[d] Papa habet administrationẽ generalem omniũ quæ debentur pauperibus, & ita potest iusta de causa applicare in alia pia arg. c quia cõtingit de religios. dõ. & condonare aliqua iusta de causa, qualis est recuperandi pro illis quod alias non recuperaretur vel tardè ita Nauarrus. Probaturque ratione Soti, quia iure naturæ ista bona sunt reipublicæ, quæ cum iure naturę omnia fuerint communia diuisaque fuerint per ius gentium, si postea inquisitus dominus non appareat, iterum in vsum communẽ reipublicæ cedunt Igitur si ista bona incerta sunt reipublicę, Papa, qui est reipublicę Christianæ administrator spiritualis poterit ea validè in ordine ad pios vsus dispensare.

d 2. 2. q. 160. ar. 1.

¶ Secunda conclusio, non puto esse temerarium asserere postquam ius conceditur Papæ ad faciendas validè huiusmodi cõpositiones, quod in aliquo particulari casu ex deficiẽti rationabili causa, aliqua compositio corã Deo verè sit inualida, hæc conclusio videtur esse Nauarri[e] dicentis compositum cum summo Pontifice super incertis iustè retinere eo modo compositio nõ sit indiscreta. vt quãdo. 20 millia pro 3. vel 4. millibus remittuntur, vbi apertè insinuat, quod illud sibi remissum per compositionem cũ ista conditione, vt discreta fuerit compositio retinere possit iustè iste debitor, alias non, quia si alias non iustè retinet vt prodigat

e Nau Sũ. cap. 17. nu 93.

prodiga est remissio, ergo quia fuit inualida non potest illud retinere, & quia Papa, licet potuerit diffinire quomodo, & in quibus bonis operibus talia bona incerta sint distribuenda, tamen dispensare nō potest super iure naturali dictante eorum distributionem taliter esse faciendam, vt cedat in vtilitatem spiritualem ipsorum creditorum, ergo si in aliquo casu quasi pro nihilo faceret condonationem, eorum videtur non sit valida.

¶ Quod autem distributio horū bonorum iure naturali debeat cedere in vtilitatem suorum dominorum asserit D. Tho.[f] q. si ille cui debet fieri restitutio est omnino ignotus, debet hoc restituere secundum quod potest dando in eleemosynas pro salute ipsius, siue mortuus sit, siue viuus, hæc D. Thomæ, idē ibi Caiet. & idem D. Thom. in epistola ad Ducissam Brabantiæ. Item dicit de restitutione incertarum vsurarum à Iudæis debitarum, & habetur in c. cum tu. de vsuris & capit cum sit. de Iudæis. & Scotus in 4. dist. 15. quęst. 2. in respōsi. ad 2 arg. & Syluester titu. restit. 8. quæst. 2. & 3. & tit. inuenta. q. 1. vbi & latè de hoc agit, & ita communiter doctores. ¶ Et patet, quia alterius opinionis fautores aiūt si appareat postea Dominus illi, illa res incerta est reddenda, ergo non omiserat dominium illius, ergo nisi in illius vtilitatem non poterat distribui validè.

f *D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 5. in solut. ad 3.*

¶ Item quia absurdum videtur esse asserere quod Papa valide possit profanè, & prodigè remittere ista incerta bona (cum nō sint sua) ergo neq; magnam eorum partem potest prodigè remittere, ita vt valida sit remissio, Quia si non potest Papa gratis, & sine causa à toto debito alieno liberare, ergo neque ab excessiua parte. Neque sat est dixisse quod Papa recompensat ignoto domino per indulgentias, quia non sunt indulgentiæ adhoc intentæ, nequæ vero domino prodesse possunt sine causa pia, & rationabili ad sic eas concedendum.

¶ Et confirmatur, quia in ista compositione vt ait Sotus[g] agitur de consumptione æris alieni, quod propriis dominis licèt incertis debetur: ergo si Papa quasi pro nihilo, & sine causa rationabili illud remittat, coram Deo non erit ex se tunc valida remissio, quidquid sit de ignorantia, quæ fortè excusabit compositum talem.

g *Sotus in 4. 1. Tom. dist. 21. q. 2. art. 4.*

¶ Item etiam probatur secundùm Sotum quia has remissiones non facit Papa tanquam verus Dominus

 sed

sed tanquam dispensator. At dispensator: si quid profundat quasi pro nihilo, & gratis, non acceptatur tanquam valida eius dispensatio.

¶ Sed quia cum omni obedientia & reuerentia de tam sanctissimo patre loquendum est.

¶ Sit tertia conclusio, quando per bullam Cruciatam, vel alias, taxationes seruandæ in compositionibus incertorum dimanant à Papa, credendum est eum qui eas conditiones seruauerint, taxationesq; soluerit pro incertis, pro residuo manere tutum in conscientia, & remissionem fuisse validá ac per consequens à restitutione resid.... manere liberum. Hæc conclusio patet, quia hæc reuerentia debetur summo pastori vt neque in facto credendum sit errasse, quippe qui omnia solitus est gerere maturo consilio neque temerè.

¶ Quarta conclusio, quod si in facto aliquando per impossibile loquendo in taxatione tali pontifex summus non tantopere coram Deo attigisset scopum, tamē tāta authoritas pastoris, quia omnia creditur gerere valde maturo cō silio, sufficiens causa est ad excusandum talem debitorē incertorum sincere, & bona fide cum tanto pontifice tractātem, quia si opinio grauium doctorum aliquem securum facit in cōsciētia in re alias dubia quanto magis authoritas vicarij vniuersalis Christi poterit hūc debitorē incertorū à restitutione excusare, quādo pronūtiat illū manere securū.

¶ Secùs esset si ista quantitas taxanda quæ soluēda sit arbitrio alicuius cōmissarij taxanda relinquatur à Papa: & ipse cōmissarius, quia videt huiusmodi debitores incertorū valdè auaros, quia amplius ab eis, neque iustū extorquere potest, inconsulto Papa pro libito eorum, tam modicum recuperat quod quasi prodigè videtur reliqua remisisse. Nam tunc non videtur valida remissio.

h Syluest. tit. Restit. 3. q. 8.

¶ Nostram secundam conclusionem suprapositam Floren. tenet. 2 p titu. 2 c. 6. in fine. & Syluest.[h] eidem nostrę secundæ conclusioni videtur accedere, licèt non clarè, & etiā in de iustitia & iure lib 4 q. 7. art. 1 Has compositiones, & remissiones magnas pro contributione modici nō videtur à culpa excusare, sicut neque Corduba aut alij eas excusant quia parum conferunt bono publico inquit Sotus & multum pauperibus detrahitur licèt cum 3. & 4. nostra conclusione videatur tenere in fine.

¶ Compositio

CAPVT CXXXIX.

¶ *Compositio per bullam solutis duobus argenteis quantum sibi remittatur de debito.*

SED antequam ad argumenta in contra dissoluẽda nos præparamus illa primò à nobis inuestiganda est dubij veritas, an dũ in diplomate compositionis habetur, vt pro duobus argẽteis liberetur quis ab ære alieno vsque ad summam. 12 aut. 13 ducatorum qui 24. debet aut plures quam 13. an liberetur à toto ære aliena soluẽdo, si bis aut ter duos argenteos conferat, quasi duas vel tres faciens compositiones. Hanc quæstionem tam Sotus quam Corduba referẽtes negatiuè respondent, id est, fieri id nõ posse, nisi secundum Cordubam Papa in bulla id exprimeret, nec esset talis sic compositus liberandus, neque bulla ad id valeret, quia cum sit materia vel concessio odiosa in præiudicium creditorũ est stricti iuris, atque ideò strictè secũdùm rigorem & proprietatem verborum (dum aliud non constiterit) interpretanda est, & intelligẽda est. Et ita practicatur, quod de alio debito vltra quinque millia ipsi debitores cum cõmissariis Cruciatæ se componunt, quia alias secundùm Sotum esset intentioni, & diplomati põtificis fraudem annectere. Imò secundùm eũdem, qui maiorem summam quam quæ taxatur in diplomate debet, neque pro toto, neque pro parte se potest pretio duorum argenteorum componere.

¶ Dubium porrò annexum quæstioni quoque est, cuius vterque tam Corduba quam Sotus meminerũt. Verùm qui illo pretio diplomatis compositionẽ fecit, maneat de toto debito 12. vel 13. ducatorum tutus in conscientia & in foro exteriori. Vterque respondet ad quęstionem conuenienter licèt aliqualiter differẽter, nam Sotus ait Papam posse quidem facere, vbi causa legitima manifesta esset, & æquiori pretio fieret compositio, attamen inquit cũ tam crebrò, tãque vili pretio, compositiones, fiant, satis est si maneãt tuti in foro conscientiæ, nam in foro iudiciario arbitror pontificem non intendere eos liberare Imò si postea creditores comparerent, qui sua debita legitimè comprobarent nõ reciperetur debitoris exceptio dicentis se fuisse compositum pretio in diplomate Cruciate taxato. Quia esset hoc, latissimam viam fraudibus aperire, hæc ibi Sotus. Qõ. 1.

¶ Adiicit

¶ Adiicit Corduba quod apparentibus postea dominis talium incertorum, post talem compositionem debitores tenentur illis restituere ea duntaxat quæ existunt in sua forma, vel substantia, licèt alterata, vel si iam consumpserint illa bona incerta, tenebuntur in eo in quo ex tali consumptione bona fide facta, facti sunt locupletiores, non tamen id quod bona fide consumpsere, neque inde locupletiores euasere. Cuius rationē reddit Corduba, quia neque Papa intendit, neque debuit consentire quod apparētibus cōmunis quorum talia bona erant non restituantur, neque enim apparens dominus iure suo, dominio priuatur ad rehabendum quæ extāt in se, vel in suo æquiualenti, scilicet, in quantum debitor ex eis ditior factus est, vt de hoc latiùs Syluest. tit. restitut. 8. q. 4. secūdùm communiter doctores.

¶ Restat nobis & alia discutienda quæstio, ea nempè est, an alius à Papa, puta rex aut princeps possit per viā compositionis prædictam remissionem efficere. Huic quęstio Sotus, a respondens ait se non videre cur si id commode fieri posset, respublica, vel rex, ex vrgente necessitate, puta bello grauissimò ingruēte reipublicæ, pro propulsando hoc bellum, esset necessarium non possit facere in subsidium reipublicæ debitores incertorū, si bona fide contribuant medietatem, vt maneant liberi à reliquo debito, dummodo summa super quam sit compositio non excedat 20. ducatorum summam aut paulò maiorem, sed inquit, quia hoc nunquam factum est, neque ita commodè per ciuilem rēpublicam agi potest, non id dixerim, quo ansa sumatur vt fiat, sed ad maiorem iuris explicationem, quo id Papa facere consueuit. Hæc Sotus.

a Sotus in 4. dist. 21. q. 2 art. 4.

¶ At Corduba Soto apertè reclamat dicens quod nullus alius à Papa nisi de consensu & licentia Papæ. potest huiusmodi compositiones bonorum incertorum illicitè acquisitorum facere. Primò quia prædicta incerta censentur esse iam in Thesauro Ecclesię temporali communi, cuius solus Papa est dispensator.

¶ Item secundò, quia contra ius Ecclesiasticum disponens, quod talia bona non nisi in pauperes distribuantur nullus inferior Papa agere aut disponere potest, nisi aliquis Episcopus ex cōsuetudine legitima deroganti legi, nō reclamante Papa præscripsisset in huiusmodi compositionibus faciendis. Et hæc opinio Cordubæ est certior & rationabilior

nabilior, atque tenenda, nam licet secundùm Cordubam principes sęculares de solùm incertis, quæ non sunt illicitè acquisita sed perdita, vel errantia, siue vacantia, quæ Hispa. dicũtur *mostrencos*, Gallicè *Espaue*, quia hæc ad Thesaurum pertinent reipublicæ secularis se intromittere possint: tamẽ de incertis illicitè acquisitis, se introgerere non possunt.

¶ Nam in illicitè iniustéque acquisitis est reordinanda conscientia coram Deo, ad quod sicut neque ad Thesaurũ spiritualem, vel temporalem Ecclesiasticum, potestas laica non se extendit, sed solùm Ecclesiastica, quia & in hoc ipsi domini incerti actu debito consentiunt, quod Papa eorum sit dispensator, debitorumq́; exoneret conscientias.

¶ Et licèt ita sit quod D. Thom. [b] latiùs quæst. 100. art. 2. & ibi Caiet. dicant quòd finis reipublicę vt temporalis est, est fœlicitas naturalis, puta pax, & politia, & in ordine ad hunc finem princeps sæcularis possit res temporales, & personas disponere, sed his nihilominus non obstantibus quatenus attinet ad cõscientiam in omnibus incertis, & iniustis etiam non illicitè habitis quæ ad ius, vel dominium alterius pertinent Papa se intromittere, & disponere potest modo sint iniustè acquisita, modo non, quia secundùm D. Thom. ad ipsum spectat conscientiis subditorũ prospicere, quia in ordine ad salutẽ spiritualem, ad finemq́; supernaturalẽ beatitudinis in omnibus personis bonisq́; temporalibus eorũ Papa potestatem habet.

[b] *D. Thr. 1.2.q. 99. artic. 2 & 3. & 4.*

¶ Iam argumenta in fronte quæstionis obiecta nobis dissoluenda supersunt.

¶ Ad primum quando arguitur ꝙ talis quasi prodiga, & pro nihilo compositio facta, & remissio in nullius est præiudicium, negatur istud antecedens, quia licèt non sint pauperum, aut quam sint illis tradita illa bona, tamẽ cum ex lege illis essent applicanda nõ caret graui culpa illa prodigè remittere, & pauperibus, aut operibus piis illa subtrahere. Secundò respondendo dico ad rem est in præiudicium dominorum, in quorum vtilitatem, vt iam probauimus iure naturali illa bona incerta cedere debet, neque actu debito in talem quasi prodigam remissionem cõsenserunt, neque consentire tenentur.

¶ Et ad confirmationem dicitur ꝙ esto concedamus de bonis vacantibus, id est, *mostrenco*, quasi prodigas remissiones possit facere rex validè, non inde apertè concluditur, ꝙ

Papa de bonis incertis illicitè acquisitis huiusmodi remissiones excessiuas, & quasi prodigas, & quasi per nihilo, facere possit valide. ¶ Primò, quia rex faciẽs huiusmodi remissiones non tam apertè reipublicæ, aut creditoribus incertis videtur irrogare iniuriã, quia ex suis redditibus regiis solitus est supplere in ordine ad finem, ad quem bona incerta vacantia seu *mostrenca* sunt ordinata, nẽpe ad defensam reipublicæ eiusq; bonum commune. ¶ At Papa cum remittit prodigè, aut excessiuè, & sine rationabili causa, nihil supplet de suis in ordine ad finem spiritualem: ad quem ex cõsensu debito creditorum incerta bona sunt destinata.

¶ Secũdò non valet cõsequentia, quia potestas regis nõ est distincta à potestate tẽporali reipublicę. Imo est ipsamet potestas reipublicæ absolutè trãslata, vnde sicut respublica posset validè quamuis non sine peccato facere remissiones prodigas validas: ita & rex, quamuis peccet grauiter. Quia secundùm Sotum iam illa bona incerta nõ apparẽtibus, dominis cedũt in bonũ reipublicæ. ¶ At Papa super huiusmodi bonis incertis potestatem nõ acquisiuit directè, vt rex temporalis eandem potestatẽ reipublicæ non limitatã habens, sed indirectè in ordine ad bonũ spirituale conscientiarum, & in ordine ad finẽ spiritualẽ. Vnde quãdo sine causa rationabili, hęc bona incerta profũdit, nõ videtur (salua eius cẽsura) validè facere Quia nõ facit in ordine ad finẽ spiritualẽ per respectũ ad quem hæc bona tẽporalia, thesauro Ecclesiæ potuit applicare pro vtilitate spirituali dispensenda.

¶ Ad secundũ vbi arguitur, ꝙ Papa est liber administrator istorum bonorum, ergo etiam sine causa rationabili potest validè ea donare Respõdetur primò negãdo cõsequentiam, quia licèt habeat liberã administrationem horum bonorum Papa sed tamen non omnis prælatus habens liberã administrationem potest donare, & multò minus prodigè insumere, quia secũdum iuristas aliquos, & secũ sũ Io. And. cap. 15. cui de electione licet prælato concedatur libera administratio, sed non posse donare nisi ex consuetudine in aliquibus casibus iuris, ex rationabili causa, & quia etiam secundùm ius administrator liber dicitur is, qui potest omnia quæ dominus rei posset, & deberet agere, & solitus est agere. At nullus dominus debet, aut solitus est sua bona profundere & prodigere.

¶ At doctores egregij vt ait Victoria relectione de potestate

ſtate & concilij propoſitione 23 & magni defenſores authoritatis pontificiæ in ordine ad cõcilium cuiuſmodi ſunt Syluester verbo Papa § 4 & Caiet. in opere de ſuperioritate Papæ ſupra concilium.cap 27. aiunt quod ſi Papa nollet dare beneficia eccleſiaſtica,niſi pro pecunia aut commutatione officij, aut ſi ſecũdum Syluest.ibi totum Theſaurum eccleſiæ, aut patrimonium beati Petri daret parẽtibus eius, non eſſet ei permittendum,ſed reſiſtendum eius executoribus, ſemper eius authoritatem & reuerentiam venerando, & ſuſpiciendo, & recognoſcendo, eſſet reſiſtẽdum inquam per modum defenſionis, non authoritate priuata, ſed gubernatorum eccleſiæ, & principum, non quaſi iudices ſint tunc in Papam,nec vt authoritatem ſuper ipſum habentes, ſed per modum cuiuſdam defenſionis: ergo ſignum eſt, quod Papa non ſit dominus abſolutus ad prodigendum Theſaurum Eccleſiæ, ergo neque ad prodigendum validè hæc bona incerta, quæ iam ſunt adiudicata Theſauro Eccleſiæ.

¶ Hoc ipſum confirmare videtur Nauarrus in opere de redditibus eccleſiaſticis quæſt.1.in ſummario quarti principalis.nu. .vbi ex mente Caiet.2.2.q.43.art.8.ait quod Papa non eſt dominus bonorum eccleſiaſticorũ, & prout inquit Nauarrus eſt textus optimus in cap. non liceat Papæ.1.q.2. quod ibi ſentit Archidiaconus & Decius in cap. Epiſcopus. colum.2.de præbend.imò etiam Panor. & Decius.cap.conſtitutus.

¶ Sed & ipſe Nauarrus eodem opuſculo de redditibus.q. 3.num.1 concludit Papam de redditibus eccleſię nõ poſſe teſtari ad vſus prophanos, quia eſt inquit contra ius naturale incluſum in 7 præcepto,quod videtur approbaſſe Pius V. vt refert idem Nauarrus in eodem opuſc. q.1 nu.66. qui veritus ne eſſet prodigus de bonis eccleſiaſticis, de quibus ſe cenſebat diſpẽſatorem,& non dominum,cuidam conſobrinæ ſuæ in dotem tantum contulit mille & quingentos aureos precibus importuniſſimis eos adaugẽs ad duo mille tantum,exemplum rariſſimum,mirum,& digniſſimum tam ſanctiſſimi Papæ.

¶ Quæ omnia ſupradicta hinc inde ex tam grauibus doctoribus congeſta arguunt Papam nõ tam abſolutum eſſe dominũ,vt ex bonis his incertis prodigas,& profuſas remiſſiones,aut donationes quaſi pro nihilo, validas poſſit facere,

&

& quia esto illi concedendum esset ex aliis bonis Ecclesiæ prodigas donationes valide posse facere in excessiua quantitate, de qua quæstione nūc nostræ opis & authoritatis cō est diffinire, sed potius eam eidē vicario vniuersali Christi diffiniendam remittimus, tamē videtur quod in his casibus incertorum bonorum, vbi dominiū non est absolutè in potestatem Papæ trāslatum, sed adhuc pendet à dominis quibus reddendum est, si appareant, & qui adhuc præsumuntur multi illorū superstites pro tunc esse licèt nō appareant, & tales remissiones suorum bonorū sine rationabili causa factas, neque habere, neque debere habere ratas, nō tam probabiliter asseritur eas esse validas.

¶ Et ad confirmationē concedo antecedens, quia secundùm Sotum, institutio indigni ministri per Papā facta est valida, quia alias nisi valida esset, vergeret in periculū animarum reipublicæ, cui præficeretur ille indignus, quæ soluit illi suum stipendium, quia si nulla esset institutio & sine titulo & iurisdictione data in foro exteriori, & pro tali existimata communiter, irrita quoque essent & sacramenta præsertim pœnitētię ab illo inualidè instituto, & quasi manifestè intruso suscepta quod in perniciē vergeret animarum.

¶ At hic in dispensatione bonorum sine causa nihil tale sequitur: sed potius ex eò quòd validè Papa tales remissiones prodigas velit facere, sequitur præiudiciū non mediocre creditorum & dominorum. ¶ Ad postremū argumentum ex authoritate bullæ Cruciatæ expressè continētis, ꝙ tales debitores persoluta ibi assignata parte, de residuo in conscientia, maneant tuti à restitutione, respondetur quod huic argumēto iam est à nobis factum satis per tertiam, & quartam supra præmissas conclusiones, neque enim inficiamur taxationes in bullis Cruciatæ vel alibi, quia consilio mâturo dimanant à Papa si eas persoluerint ipsi debitores de residuo manere tutos iuxtà limitationes Soti & Cordubæ à nobis supra adductas, sed de his satis.

CAPVT CXL.

¶ *An beneficiarij donantes profane de redditibus ecclesiæ teneantur restituere, vel ipsi donatarij.*

QVIA exactè hanc restitutionis materiam dilucidandam suscepimus, & hác quæstionem quę peculiariter

ipsos beneficiarios ecclesiasticos tangit, hinc intermiscendã non abre fore duximus beneficiarij fructus suorum beneficiorum, si in prauos, vanos aut profanos vsus expendant an sic ab eis hos fructus accipientes per donationes profanas non solum peccent, sed etiam ad restituendum eos obnoxij maneant.

¶ Et quidem Nauarrus [a] licèt etiam in aliis locis prout exactè lateque hanc quæstionem disputauerit: tamen insigniter, & elucubratè valdè in tractatu de redditibus beneficiorum ecclesiasticorũ de ea disseruit. Et licèt ibi huiusmodi acquisitores bonorũ ecclesiasticorũ ex redditibus ecclesiæ promanantium ad restitutiõnẽ eorũ damnet, quãdo per prodigas profanasq; donationes illis factas acquisiere: sed tamen summa Latina [b] admonitos esse vult confessarios, & consultores beneficiariorum ne facilè peccati mortalis & restitutionis damnent, vel absoluant beneficiarium confitẽtem malam bonorum suorum impensam, seu distractionem: sed potiùs considerent si bona personæ ecclesiasticæ, scilicet beneficiarij sunt patrimonialia, & tunc si ea prodigè expendat ecclesiasticus siue beneficiarius siue non, non est iudicandus magis peccare mortaliter quam laicus.

a Nauar. sum lat. c. 17. n. 94.

b cap. 27. num. 94.

¶ At quia hæc diffinitio Nauarri præexigit cognitionem eorum bonorum quæ inter patrimonialia clerici computantur, Scito quod secundùm Nauarrum de numero bonorum patrimonialium clericorum dicuntur esse, quæ ratione dignitatis clericalis missando, prædicando, confessiones audiendo & alia sacra administrando acquisierint.

¶ Inter patrimonialia hæc bona connumerantur etiã bona ecclesiastica ex redditibus ecclesiæ beneficiariis pro sustentatione decenti sibi assignatis, si fuerunt relicta ex illa parte reddituum: quæ illis ad decentem vitam erat conueniens, etiam si auarè hæc bona ecclesiastica residua isti beneficiarij sibi subtraxerint à suo decenti victu & vestitu & à decentia sui status.

¶ Tertiò inter bona patrimonialia clerici computantur etiam ea bona: quæ ipse commeritus est, & lucratus propter obsequia ecclesiæ præstita vltra ea quæ tenebatur præstare inseruiendo mediocriter suo beneficio.

¶ Item tantum de bonis ecclesiasticis potest beneficiarius computare inter bona sua patrimonialia quantum ecclesiæ suæ vel pauperibus ex bonis patrimonialibus vel quasi

f Sotus de iusti. & iu re. lib. 4. q. 7. art. 1.

¶ Iamque supra diximus ex mente Soti[f] quod quando sub dubio competrum fuerit illi, aut isti certò deberi rem, inter illos si supersint, aut inter suos hæredes dispertiendũ est tale debitum.

¶ Neque necesse est secundùm eundem Sotum loco c... eo debitorem, qui certus est cuius ciuitatis fuerit ille ignotus, cui restitutionem debet facere pauperibus eiusdē l...: sed quando exercitus communi nomine ciuitatē est depredatus, tunc fortè si ignoti sunt domini, facienda est vrbi restitutio, vt respublica eam distribuat. Quando vero nō illo modo per iniuriam illatam toti reipublicæ contractum est debitum, sed per iniuriam singularium ciuium, non est necessarium in eodem oppido fieri. Quare consului iuxta hác doctrinam Soti, quendam cauponem, qui vēdendo vinum, & meretrices curando, quosdam de quadá ciuitate sibi ignotos defraudauerat, posse in pauperis alterius oppidi, vbi se inuenit, illam quãtitatem restituendo dispartiri pro animabus defraudatorum.

¶ Addimus etiam quod quando ista incerta distribuenda sunt pauperibus, licèt magis pium esset pauperiores eligere, & ex his cæteris paribus meliores. cap. est probanda. & c. non satis. 86. dist. non tamen est necesse, quia nulla ratione, aut lege id conuincitur ait Nauarrus. Vnde benè Corduba[g] ait, quòd si quantitas legata sit à testatore suis cognatis pauperibus, propinquiori consanguineæ tribuenda est, propinquiorq; minus propinquæ prçferenda est in hoc casu, licèt minus propinqua pauperior sit, atque prouectioris ætatis, quia propinquior censenda est à testatore magis dilecta, neque cõtradicit lex vnum ex familia. §. si de falcidia. verbo ... ne. ff de legat. 2. iuncta glos. in verbo vnico, vbi dicitur dandum alicui e fam... fortiter ... etur indiscriminatim huic vel alteri, sed hoc intelligitur secundum glos. in solo casu istius textus, vbi distributur ... est ele... ctio cui velit dandi, de hoc Anton. Gomez latius super l. Tauri. 4... num. 41. & 42. & 43. & 4... Et doctores communiter huius temporis N... ñes de Auendaño, doctor Enriquez, & doctor Leon, & doctor Peralta. ¶ At licèt regulariter hoc sit verum, si tamen sint duæ æquæ pauperes propinquæ, quæ se opponunt huic legatæ quantitati, sed non sunt æqualiter propinquæ, quia vna in quarto gradu, alia in quinto, si hæc quæ remotior est in gradu, pepigisset antea pro suo matrimo-

g Cor. lib. 1 de casibus consc. q. 72.

monio cum spe huius legatæ quantitatis sibi dādæ in dotē quę si sibi negetur interclusum manebit pactū matrimonij irremediabilisque perpetuo manebit, cū iam sit prouecta, vt pote.33. annos nata, & circa cognatā propinquiorem in 4. gradu hæc absunt pericula, & circunstantiæ tunc in hoc casu, hęc secūda vno gradu minus propinqua alteri propinquiori in quarto gradu pręferri potest, illaq; illi tribui quātitas. Quia ambę in gradibus cū sint remotiores, parū maior affectio testatoris pręsumitur erga vnā, quā erga aliam, & quia loco huius parui excessus propinquitatis, supplet necessitas secundæ non tam propinquæ, eò quòd si sibi nō subueniatur manebit perpetuò innupta, atq; irremediabilis, quare huic fauet magis pręsumptio volūtatis testatoris, qui si supervixisset huic maluisset secūdę prospicere, ne remaneret absq; remedio, cōcordat S. Tho. 2.2.q.3.art.9. vbi ait ꝙ sanctiori vel meliori magisq; indigēti, magisq; remedio carēti dāda est eleemosyna, potiusquam propinquiori qui nō multū cōiūctus esset. Hoc intelligitur si sine fraude pacta esset de matrimonio illa parum remotior, & prouectior, sed neq; in hoc casu posset pręferri multū cōiūctiori. ¶ Quod si in casu discordij executorū electio cōmissa esset à testatore alicui. s. Petro, tūc Petrus ex his propinquis pro legato obtinēdo, posset incōsultis iurisperitis, eligere quā maluerit non habita ratione maioris vel minoris propinquitatis, vel paupertatis. Quia hoc videtur voluisse testator ad tollendas lites, atq; litigia. Ita ibi Corduba licèt hæc tā libera optio eligendi cōcessa à Corduba in hoc casu nō careat scrupulo, nisi testator dixisset quācūq; velit pro libera sua volūtate, possit eligere ac ego possem. Secus autē si testator dixerit, eligat istā vel illā quā maluerit prout sibi videbitur. & placuerit. quæ hęc verba importāt arbitriū boni viri.[h] ¶ Sed nisi aliter se explicuerit testator, dos hæc potest etiam assignari etiam propinquis ex suo genere descēdentibus, si sint ex legitimo matrimonio natæ, licèt procedant ex tali stipite per parentes illegitimos, sic Corduba.

h l.Tham. §.sorore sua.ff.de fideico-missis.

¶ At hæsitare hic quis posset, si testator ad quis legauerit certam copiā pecunię pro locandis matrimonio puellis parentibus orbatis taliter ꝙ pauperioribus subueniatur inde, si executores sint adhoc electi à testatore, & iurati pro eligendis pauperioribus, & pro nō admittendis precibus, vel subornationibus in hoc casu, an si contra fecerint execu-

 tores

tores ij peccauerint, an ad aliquam restitutionem maneant obnoxij, quæstio est hæc cuius meminit Corduba[i] quam sic dicidimus, dicẽdo primò quod quãuis vt dictũ est, eleemosyna generaliter legata in testamento vt pauperibus erogetur, satis est erogetur pauperibus, nec necesse est pauperioribus erogari, nisi aliud testator explicuerit vel nisi interuenerit circunstantia quæ aliud dictet agendum, tamẽ isti sic iurati executores si precibus inducti, relictis pauperioribus elegerint pauperes, licèt peccauerint cõtra præstitum iuramentum, immunes tamen manẽt & liberi à restitutione. Secùs si non indigẽtes elegissent. Sic Metina, quia talis fuisse videtur mens legislatoris, vt non indigentibus nullatenus sua bona tribuerentur.

i Cordub. in q. 37. de castibus conscien.

Qõ. 4. ¶ Sed restat indagãdum quid per pauperes intelligamus. Respondet Nauarrus[k] per pauperes intelligimus non solùm personas pauperes, sed etiã ecclesias, Xenodochia, & monasteria ornamẽtis, luminaribus, ædificiis, & aliis, similibus indigentia, secundũ Ioan. Andr cõmuniter receptum in ca. 1. de testam. lib. 6. aut alia opera pia, quia redditus ecclesiastici æquè, aut magis quã hæc incerta pauperibus debentur, cap. Aurũ. 12. quæst. 2 & cap. fin. 16. quæst. 1. & certũ est illos in alia opera pia insumi posse. Sed opinio contraria Petri Perusini in tractatu de Cano. portione episcop. c. 7. in legatis factis pauperibus locũ habere posset scilicet ꝙ huiusmodi legata in alia opera pia non sint insumenda. Imo secundùm Nauarrum pauperes intelliguntur esse non solùm mendicantes sed etiam alij egentes iis quæ sunt eis ad decentiam necessaria.[l]

k Nauar. cap. 17. sum. lat. num. 93.

l Ita tenent Nauar. in Apologia quest. 1. monit. 2°. nu. 1. & Caiet. 2. 2. quæst. 100. ar. 1. ad. 3.

CAPVT CXXXII.

¶ *An compositio de incertis per bullam Cruciatæ facta excuset à restitutione.*

IAM instat quæstio illa celeberrima quam consultò ad hunc locum sibi aptissimum reseruauimus, an iustè retineat quis illud quod per compositionem factam, cum camera Apostolica super incertis retinet, modo sint incerta iuxta prædiffinitionem datam. Nam incerta nõ sunt, quorum dominus per indagationem potest inueniri antequam illius fiat diligens inuestigatio Quæstio est quam exactius ventilandam suscepit Corduba[a] an res sibi pro votis successerit nescio, nã ibi duas citãs opiniones primã negatiuã, scilicet quod talis non manet tutus in conscientia à restitutione

a Cordub. in suo quæstionario lib. 5. q. vltima de indulgentiis.

tutione, si compositio fuerit indiscreta, vt quia 20. millia pro 3.vel.4 millibus sunt ei remissa. Cuius sententiæ author est Nauarrus[b] secus si compositio fuit ex causa discreta. b Nauar. sum. cap. 17. num. 93.

¶ Secundam adducit opinionem affirmatiuam asserentem quod quidquid sit de peccato, quomodocunq; fiat remissio à Papa illorũ bonorũ incertorũ, tutus manebit assequutus hanc gratiã restitutione illorum. Et quia propter rationes quas Corduba adducit in cõprobationem secundæ opinionis affirmatiuæ, ait suo videri esse tenendam, quamuis primaopinio negatiua sit consulenda, licèt non vt omninò necessaria dogmatizanda, & quia puto ego è conuerso negatiuam esse tenendam, affirmatiuam autem salua sanctæ Romanæ Ecclesiæ censura non esse adeo tutam. Ideò Cordubæ rationes postea dissoluendas primò præmittam.

¶ Arguitur igitur primò quia talis cõpositio, vel remissio, quomodocunque facta in nullius est præiudicium, neque ecclesiæ, neque creditorum ignotorum, neque pauperum, quia Papa remittit illa bona loco dominorum.

¶ Et confirmatur, quia rex applicat suo fisco, & Thesauro regio bona incerta certo domino, seu possessore vacantia post debitas proclamationes, si domini eorum non appareant, & potest hæc bona condonare, cui voluerit pro libito, & remittere, ita vt remissio sit valida, ergo id ipsum poterit Papa efficere de bonis incertis multè ablatis.

¶ Item secundò arguit, quia Papa est liber administrator istorum bonorum sicut & aliorum ecclesiasticorũ, ergo si faciat talem remissionem indiscretam cum per nullum ius diuinum, aut naturalẽ inualidetur talis remissio etiam prodiga erit valida, sicut validæ sunt aliæ donationes quas Papa fecerit ex aliis ecclesiasticis, & mobilibus bonis, etiam si desit causa rationabilis.

¶ Et confirmatur quia institutio indigni ministri per Papam facta vbi nulla subest rationabilis causa faciendi, est valida, ergo hæc remissio per compositionem etiam si sit prodiga erit valida.

¶ Et tandem arguitur, quia in ipsa bulla compositionis dicitur expressè quod prædicta compositione facta maneãt in conscientia tuti, & liberi à restitutione residui taliter compositi.

¶ At dicere istum esse abusum Papæ, aut reprobare istam consuetudinem Papæ temerarium, videtur, & periculosum

in foro conscientiæ & ecclesiæ, propter hæc argumenta ait Corduba multos doctores hãc tenere opinionem affirmatiuam excusantem à restitutione, quia tuti manent in conscientia, inter quos refert Alexand.[c] & Nauarrum tractatu de indulgentiis notab. 29. eiusdem esse sententię ait, eidemque accedere Couarruuiam dicẽtem esse opinionem probabilem, dummodo quando apparuerit verus dominus illi reddantur, ideò Corduba saluo meliori iudicio eam fatetur ducit probabiliter tenendam.

c Alexan. alen. 4. par. q. 86. m. mb. 3. art. 3.

¶ Igitur salua sedis Apostolicæ censura cui omnia in hoc opere collimanda corrigendaque subiicimus, ad quæstionem responsuri stabilimus sic responsionem.

¶ Prima ergo conclusio sit, compositio bonorum incertorum ex causa rationabili, ex causaque discreta inita cum Papa & tuta est in cõscientia, & debitorem ab obligatione restituendi residuũ remissum sibi, liberat. Hanc tenent fere omnes & argumẽta allegata à Corduba pro opinione negatiua si quid probant. Hanc conclusionẽ maximè probãt, quia vt ait Caiet.[d] Papa habet administrationẽ generalem omniũ quæ debentur pauperibus, & ita potest iusta de causa applicare in alia pia arg. c quia cõtingit de religios. dom. & condonare aliqua iusta de causa, qualis est recuperandi pro illis quod alias non recuperaretur vel tardè, ita Nauarrus. Probaturque ratione Soti, quia iure naturæ ista bona sunt reipublicæ, quæ cum iure naturę omnia fuerint communia diuisaque fuerint per ius gentium, si postea inquisitus dominus non appareat, rerum in vsum communẽ reipublicæ cedunt. Igitur si ista bona incerta sunt reipublicę, Papa, qui est reipublicę Christianæ administrator spiritualis poterit ea validè in ordine ad pios vsus dispensare.

d 2. 2. q. 100. ar. 1.

¶ Secunda conclusio, non puto esse temerarium asserere postquam ius conceditur Papæ ad faciendas validè huiusmodi cõpositiones, quod in aliquo particulari casu ex deficiẽti rationabili causa, aliqua compositio corã Deo verè sit inualida, hæc conclusio videtur esse Nauarri[e] dicentis compositum cum summo Pontifice super incertis iuste retinere eó modo compositio nõ sit indiscreta. vt quãdo. 20 millia pro 3. vel 4. millibus remittuntur, vbi aperte insinuat, quod illud sibi remissum per compositionem cũ ista conditione, vt discreta fuerit compositio retinere possit iustè iste debitor, alias non, quia si alias non iustè retinet vb

e Nau sũ. lat. c. 17. nu 93.

prodigai

prodiga est remissio, ergo quia fuit inualida non potest illud retinere, & quia Papa, licet potuerit diffinire quomodo, & in quibus bonis operibus talia bona incerta sint distribuenda, tamen dispensare nõ potest super iure naturali dictante eorum distributionem taliter esse faciendam, vt cedat in vtilitatem spiritualem ipsorum creditorum, ergo si in aliquo casu quasi pro nihilo faceret condonationem, eorum videtur non sit valida.

¶ Quod autem distributio horũ bonorum iure naturali debeat cedere in vtilitatem suorum dominorum asserit D. Tho.[f] q̃ si ille cui debet fieri restitutio est omnino ignotus, debet hoc restituere secundum quod potest dando in eleemosynas pro salute ipsius, siue mortuus sit, siue viuus, hæc D. Thomæ, idẽ ibi Caiet. & idem D. Thom. in epistola ad Ducissam Brabantiæ. Idem dicit de restitutione incertarum vsurarum à Iudæis debitarum, & habetur in c. cum tu. de vsuris & capit cum sit. de Iudæis. & Scotus in 4. dist. 15. quæst. 2. in respõsi. ad 2 arg. & Syluester titu. restit. 8. quæst. 2. & 3. & tit. inuenta. q 1. vbi & latè de hoc agit, & ita communiter doctores. ¶ Et patet, quia alterius opinionis fautores aiũt si appareat postea Dominus illi, illa res incerta est reddenda, ergo non omiserat dominium illius, ergo nisi in illius vtilitatem non poterat distribui validè.

f D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 5. in solut. ad 3.

¶ Item quia absurdum videtur esse asserere quod Papa valide possit profanè, & prodigè remittere ista incerta bona (cum nõ sint sua) ergo neq; magnam eorum partem potest prodigè remittere, ita vt valida sit remissio, Quia si non potest Papa gratis, & sine causa à toto debito alieno liberare, ergo neque ab excessiua parte. Neque sat est dixisse quod Papa recompensat ignoto domino per indulgentias, quia non sunt indulgentiæ adhoc intentæ, nequæ vero domino prodesse possunt sine causa pia, & rationabili ad sic eas concedendum.

¶ Et confirmatur, quia in ista compositione vt ait Sotus[g] agitur de consumptione æris alieni, quod propriis dominis licèt incertis debetur: ergo si Papa quasi pro nihilò, & sine causa rationabili illud remittat, coram Deo non erit ex se tunc valida remissio, quidquid sit de ignorantia, quæ fortè excusabit compositum talem.

g Sotus in 4. 1. Tom. dist. 21. q. 2. art. 4.

¶ Item etiam probatur secundùm Sotum quia has remissiones non facit Papa tanquam verus Dominus

sed tanquam dispensator. At dispensator si quid profundat quasi pro nihilo, & gratis, non acceptatur tanquam valida eius dispensatio.

¶ Sed quia cum omni obedientia & reuerentia de tam sanctissimo patre loquendum est.

¶ Sit tertia conclusio, quando per bullam Cruciatam, vel alias, taxationes seruandæ in compositionibus incertorum dimanant à Papa, credendum est eum qui eas conditiones seruauerint, taxationésq; soluerit pro incertis, pro residuo manere tutum in conscientia, & remissionem fuisse validã ac per consequens à restitutione residui manere liberum. Hæc conclusio patet, quia hæc reuerentia debetur summo pastori vt neque in facto credendum sit errasse, quippe qui omnia solitus est gerere maturo consilio neque temerè.

¶ Quarta conclusio, quod si in facto aliquando per impossibile loquendo in taxatione tali pontifex summus non tantopere coram Deo attigisset scopum, tamẽ tãta authoritas pastoris, quia omnia creditur gerere valde maturo cõsilio, sufficiens causa est ad excusandum talem debitorẽ incertorum sincere, & bona fide cum tanto pontifice tractãtem, quia si opinio grauium doctorum aliquem securum facit in cõsciẽtia in re alias dubia quanto magis authoritas vicarij vniuersalis Christi poterit hũc debitorẽ incertorũ à restitutione excusare, quãdo pronũtiat illũ manere securũ.

¶ Secùs esset si ista quantitas taxanda quæ soluẽda sit arbitrio alicuius cõmissarij taxanda relinquatur à Papa: & ipse cõmissarius, quia videt huiusmodi debitores incertorũ valdè auaros, quia amplius ab eis, neque iustũ extorquere potest, inconsulto Papa pro libito eorum, tam modicum recuperat quod quasi prodigè videtur reliqua remisisse. Nam tunc non videtur valida remissio.

¶ Nostram secundam conclusionem suprapositam Floren. tenet. 2 p titu. 2 c. 6. in fine. & Syluest.[h] eidem nostræ secundæ conclusioni videtur accedere, licèt non clarè, & etiã in de iustitia & iure lib 4 q. 7. art. 1. Has compositiones, & remissiones magnas pro contributione modici nõ videtur à culpa excusare, sicut neque Corduba aut alij eas excusant quia parum conferunt bono publico inquit Sotus & multum pauperibus detrahitur licèt cum 3. & 4. nostra conclusione videatur tenere in fine.

h Syluest. in. Restit. 3. q. 8.

¶ Compositio

CAPVT CXXXIX.

¶ *Compositio per bullam solutis duobus argenteis quantum sibi remittatur de debito.*

SED antequam ad argumenta in contra dissoluẽda nos præparamus illa primò à nobis inuestiganda est dubij veritas, an dũ in diplomate compositionis habetur, vt pro duobus argẽteis liberetur quis ab ære alieno vsque ad summam. 12 aut. 13 ducatorum qui 24. debet aut plures quam 13. an liberetur à toto ære aliena soluẽdo, si bis aut ter duos argenteos conferat, quasi duas vel tres faciens compositiones. Hanc quæstionem tam Sotus quam Corduba referẽtes negatiuè respondent, id est, fieri id nõ posse, nisi secundum Cordubam Papa in bulla id exprimeret, nec esset talis sic compositus liberandus, neque bulla ad id valeret, quia cum sit materia vel concessio odiosa in præiudicium creditorũ est stricti iuris, atque ideò strictè secũdùm rigorem & proprietatem verborum (dum aliud non constiterit) interpretanda est, & intelligẽda est. Et ita practicatur, quod de alio debito vltra quinque millia ipsi debitores cum cõmissariis Cruciatæ se componunt, quia alias secundùm Sotum esset intentioni, & diplomati põtificis fraudem annectere. Imò secundùm eũdem, qui maiorem summam quam quæ taxatur in diplomate debet, neque pro toto, neque pro parte se potest pretio duorum argenteorum componere.

¶ Dubium porrò annexum quæstioni quoque est, cuius vterque tam Corduba quam Sotus meminerũt. Verùm qui illo pretio diplomatis compositionẽ fecit, maneat de toto debito 12. vel 13. ducatorum tutus in conscientia & in foro exteriori. Vterque respondet ad quęstionem conuenienter licèt aliqualiter differẽter, nam Sotus ait Papam posse quidem facere, vbi causa legitima manifesta esset, & æquiori pretio fieret compositio, attamen inquit cũ tam crebrò, tãque vili pretio, compositiones, fiant, satis est si maneãt tuti in foro conscientiæ, nam in foro iudiciario arbitror pontificem non intendere eos liberare. Imò si postea creditores comparerent, qui sua debita legitimè comprobarent nõ reciperetur debitoris exceptio dicentis se fuisse compositum pretio in diplomate Cruciate taxato. Quia esset hoc, latissimam viam fraudibus aperire, hæc ibi Sotus. Qõ, 1.

¶ Adiicit

¶ Adiicit Corduba quod apparentibus poſtea dominis talium incertorum, poſt talem compoſitionem debitores tenentur illis reſtituere ea duntaxat quæ exiſtunt in ſua forma, vel ſubſtantia, licèt alterata, vel ſi iam conſumpſerint illa bona incerta, tenebuntur in eo in quo ex tali conſumptione bona fide facta, facti ſunt locupletiores, non tamen id quod bona fide conſumpſere, neque inde locupletiores euaſere. Cuius rationē reddit Corduba, quia neque Papa intendit, neque debuit conſentire quod apparētibus dominis quorum talia bona erant non reſtituantur, neque enim apparens dominus iure ſuo, dominio priuatur ad rehabendum quæ extāt in ſe, vel in ſuo æquiualenti, ſcilicet, in quantum debitor ex eis ditior factus eſt, vt de hoc latiùs Syluest. tit. reſtitut. 8. q. 4. ſecūdùm communiter doctores.

¶ Reſtat nobis & alia diſcutienda quæſtio, ea nempè eſt, an alius à Papa, puta rex aut princeps poſſit per viā compoſitionis prædictam remiſſionem efficere. Huic quæſtio Sotus, [a] reſpondens ait ſe non videre cur ſi id commodè fieri poſſet, reſpublica, vel rex, ex vrgente neceſſitate, puta bello grauiſſimò ingruēte reipublicæ, pro propulſando hoc bellum, eſſet neceſſarium non poſſit facere in ſubſidium reipublicæ debitores incertorū, ſi bona fide contribuant medietatem, vt maneant liberi à reliquo debito, dummodo ſumma ſuper quam ſit compoſitio non excedat 20. ducatorum ſummam aut paulò maiorem, ſed inquit, quia hoc nunquam factum eſt, neque ita commodè per ciuilem rempublicam agi poteſt, non id dixerim, quo anſa ſumatur vt fiat, ſed ad maiorem iuris explicationem, quo id Papa facere conſueuit. Hæc Sotus.

[a] Sotus in 4. dist. 21. q. 2 art. 4.

¶ At Corduba Soto apertè reclamat dicens quod nullus alius à Papa niſi de conſenſu & licentia Papæ. poteſt huiuſmodi compoſitiones bonorum incertorum illicitè acquiſitorum facere. Primò quia prædicta incerta cenſentur eſſe iam in Theſauro Eccleſię temporali communi, cuius ſolus Papa eſt diſpenſator.

¶ Item ſecundò, quia contra ius Eccleſiaſticum diſponens, quod talia bona non niſi in pauperes diſtribuantur nullus inferior Papa agere aut diſponere poteſt, niſi aliquis Epiſcopus ex cōſuetudine legitima derogante legi, nō reclamante Papa præſcriptiſſet in huiuſmodi compoſitionibus faciendis Et hæc opinio Cordubæ eſt certior & rationabilior

nabilior, atque tenenda, nam licet secundùm Cordubam principes sęculares de solùm incertis, quæ non sunt illicitè acquisita sed perdita, vel errantia, siue vacantia, quæ Hispa. dicũtur *mostrencos*, Gallicè *Espaue*, quia hæc ad Thesaurum pertinent reipublicæ secularis se intromittere possint: tamẽ de incertis illicitè acquisitis, se introgerere non possunt.

¶ Nam in illicitè iniustéque acquisitis est reordinanda conscientia coram Deo, ad quod sicut neque ad Thesaurũ spiritualem, vel temporalem Ecclesiasticum, potestas laica non se extendit, sed solùm Ecclesiastica, quia & in hoc ipsi domini incerti actu debito consentiunt, quod Papa eorum sit dispensator, debitorumq; exoneret conscientias.

¶ Et licèt ita sit quod D. Thom. [b] latiùs quæst. 100. art. 2. & ibi Caiet. dicant quòd finis reipublicę vt temporalis est, est fœlicitas naturalis, puta pax. & politia, & in ordine ad hunc finem princeps sæcularis possit res temporales, & personas disponere, sed his nihilominus non obstantibus quatenus attinet ad cõscientiam in omnibus incertis, & inuentis etiam non illicitè habitis quæ ad ius, vel dominium alterius pertinent Papa se intromittere, & disponere potest modo sint iniustè acquisita, modo non, quia secundùm D. Thom. ad ipsum spectat conscientiis subditorũ prospicere, quia in ordine ad salutẽ spiritualem, ad finemq; supernaturalẽ beatitudinis in omnibus personis bonisq; temporalibus eorũ Papa potestatem habet. [b] *D. Th. 1.2. q. 99. artic. 2. & 3. & 4.*

¶ Iam argumenta in fronte quæstionis obiecta nobis dissoluenda supersunt.

¶ Ad primum quando arguitur quòd talis quasi prodiga, & pro nihilo compositio facta, & remissio in nullius est præiudicium, negatur illud antecedens, quia licèt non sint pauperum, aut quam sint illis tradita illa bona, tamẽ cum ex lege illis essent applicanda nó caret graui culpa illa prodigè remittere, & pauperibus, aut operibus piis illa subtrahere. Secundò respondendo dico ad rem est in præiudicium dominorum, in quorum vtilitatem, vt iam probauimus iure naturali illa bona incerta cedere debet, neque actu debito in talem quasi prodigam remissionem cõsenserunt, neque consentire tenentur.

¶ Et ad confirmationem dicitur quòd esto concedamus de bonis vacantibus, id est, *mostrenco*, quasi prodigas remissiones possit facere rex validè, non inde apertè concluditur, quòd

Papa de bonis incertis illicitè acquisitis huiusmodi remissiones excessiuas, & quasi prodigas, & quasi per nihilo, facere possit validè. ¶ Primò, quia rex faciēs huiusmodi remissiones non tam apertè reipublicæ, aut creditoribus incertis videtur irrogare iniuriā, quia ex suis redditibus regiis solitus est supplere in ordine ad finem, ad quem bona incerta vacantia seu *mostrenca* sunt ordinata, nēpe ad defensam reipublicæ eiusq; bonum commune. ¶ At Papa cum remittit prodigè, aut excessiuè, & sine rationabili causa, nihil supplet de suis in ordine ad finem spiritualem: ad quem ex cōsensu debito creditorum incerta bona sunt destinata.

¶ Secūdò non valet cōsequentia, quia potestas regis nō est distincta à potestate tēporali reipublicę. Imo est ipsamet potestas reipublicæ absolutè trāslata, vnde sicut respublica posset validè quamuis non sine peccato facere remissiones prodigas validas: ita & rex, quamuis peccet grauiter. Quia secundùm Sotum iam illa bona incerta nō apparētibus, dominis cedūt in bonū reipublicæ. ¶ At Papa super huiusmodi bonis incertis potestatem nō acquisiuit directè, vt rex temporalis eandem potestatē reipublicæ non limitatā habens, sed indirectè in ordine ad bonū spirituale conscientiarum, & in ordine ad finē spirituale. Vnde quādo sine causa rationabili, hęc bona incerta profūndit, nō videtur (salua eius censura) validè facere Quia nō facit in ordine ad finē spiritualē per respectū ad quem hæc bona tēporalia, thesauro Ecclesiæ potuit applicare pro vtilitate spirituali dispensenda.

¶ Ad secundū vbi arguitur, ꝙ Papa est liber administrator istorum bonorum, ergo etiam sine causa rationabili potest validè ea donare Respōdetur primò negādo cōsequentiam, quia licèt habeat liberā administrationem horum bonorum Papa sed tamen non omnis prælatus habens liberā administrationem potest donare, & multò minus prodige insumere, quia secūdùm iuristas aliquos, & secūdū Io. And. cap. 15. cui de electione licet prælato concedatur libera administratio, sed non posse donare nisi ex consuetudine in aliquibus casibus iuris, ex rationabili causa, & quia etiam secundùm ius administrator liber dicitur is, qui potest omnia quæ dominus rei posset, & deberet agere, & solitus est agere. At nullus dominus debet, aut solitus est sua bona profundere & prodigere.

¶ At doctores egregij vt ait Victoria relectione de potestate

state & concilij propositione 23. & magni defensores authoritatis pontificiæ in ordine ad cócilium cuiusmodi sunt Syluester verbo Papa.§ 4 & Caiet. in opere de superioritate Papæ supra concilium.cap 27. aiunt quod si Papa nollet dare beneficia ecclesiastica,nisi pro pecunia aut commutatione officij, aut si secúdùm Syluest.ibi totum Thesaurum ecclesiæ, aut patrimonium beati Petri daret parétibus eius, non esset ei permittendum,sed resistendum eius executoribus, semper eius authoritatem & reuerentiam venerando, & suspiciendo, & recognoscendo, esset resiſtédum inquam per modum defensionis, non authoritate priuata, sed gubernatorum ecclesiæ, & principum, non quasi iudices sint tunc in Papam,nec vt authoritatem super ipsum habentes, sed per modum cuiusdam defensionis: ergo signum est, quod Papa non sit dominus absolutus ad prodigendum Thesaurum Ecclesiæ, ergo neque ad prodigendum validè hæc bona incerta, quæ iam sunt adiudicata Thesauro Ecclesiæ.

¶ Hoc ipsum confirmare videtur Nauarrus in opere de redditibus ecclesiasticis quæst.1.in summario quarti principalis.nu.:.vbi ex mente Caiet.2.2.q.43.art.8.ait quod Papa non est dominus bonorum ecclesiasticorũ, & prout inquit Nauarrus est textus optimus in cap. non liceat Papæ.1.q.2. quod ibi sentit Archidiaconus & Decius in cap. Episcopus. colum.2.de præbend.imò etiam Panor. & Decius.cap.constitutus.

¶ Sed & ipse Nauarrus eodem opusculo de redditibus.q.3.num.1 concludit Papam de redditibus ecclesię nō posse testari ad vsus prophanos, quia est inquit contra ius naturale inclusum in 7 præcepto,quod videtur approbasse Pius V. vt refert idem Nauarrus in eodem opusc.q.1 nu.66. qui veritus ne esset prodigus de bonis ecclesiasticis, de quibus se censebat dispésatorem,& non dominum,cuidam consobrinæ suæ in dotem tantum contulit mille & quingentos aureos precibus importunissimis eos adaugés ad duo mille tantum,exemplum rarissimum,mirum,& dignissimum tam sanctissimi Papæ.

¶ Quæ omnia supradicta hic inde ex tam grauibus doctoribus congesta arguunt Papam nō tam absolutum esse dominũ,vt ex bonis his incertis prodigas,& profusas remissiones,aut donationes quasi ꝓ nihilo, validas possit facere,

&

ipsos beneficiarios ecclesiasticos tangit, hinc intermiscendã non abre fore duximus beneficiarij fructus suorum beneficiorum, si in prauos, vanos aut profanos vsus expendant an sic ab eis hos fructus accipientes per donationes profanas non solum peccent, sed etiam ad restituendum eos obnoxij maneant.

¶ Et quidem Nauarrus [a] licèt etiam in aliis locis prout exactè lateque hanc quæstionem disputauerit: tamen insigniter, & elucubratè valdè in tractatu de redditibus beneficiorum ecclesiasticorũ de ea differuit. Et licèt ibi huiusmodi acquisitores bonorũ ecclesiasticorũ ex redditibus ecclesiæ promanantium ad restitutionẽ eorũ damnet, quãdo per prodigas profanasq; donationes illis factas acquisiere: sed tamen summa Latina [b] admonitos esse vult confessarios, & consultores beneficiariorum ne facilè peccati mortalis & restitutionis damnent, vel absoluant beneficiarium confitẽtem malam bonorum suorum impensam, seu distractionem: sed potiùs considerent si bona personæ ecclesiasticæ, scilicet beneficiarij sunt patrimonialia, & tunc si ea prodigè expendat ecclesiasticus siue beneficiarius siue non, non est iudicandus magis peccare mortaliter quam laicus.

a Nauar. sum lat. c. 17. n 94.

b cap. 17. num. 94.

¶ At quia hæc diffinitio Nauarri præexigit cognitionem eorum bonorum quæ inter patrimonialia clerici computantur, Scito quod secundùm Nauarrum de numero bonorum patrimonialium clericorum dicuntur esse, quæ ratione dignitatis clericalis missando, prædicando, confessiones audiendo & alia sacra administrando acquisierint.

¶ Inter patrimonialia hæc bona connumerantur etiã bona ecclesiastica ex redditibus ecclesiæ beneficiariis pro sustentatione decenti sibi assignatis, si fuerunt relicta ex illa parte reddituum: quæ illis ad decentem vitam erat conueniens, etiam si auarè hæc bona ecclesiastica residua isti beneficiarij sibi subtraxerint à suo decenti victu & vestitu & à decentia sui status.

¶ Tertiò inter bona patrimonialia clerici computantur etiam ea bona: quæ ipse commeritus est, & lucratus propter obsequia ecclesiæ præstita vltra ea quæ tenebatur præstare inseruiendo mediocriter suo beneficio.

¶ Item tantum de bonis ecclesiasticis potest beneficiarius computare inter bona sua patrimonialia quantum ecclesiæ suæ vel pauperibus ex bonis patrimonialibus vel quasi

patrimonialibus dederit. ¶ Porrò illa bona ecclesiastica seu ex redditibus ecclesiasticis cõportata, bene fuisse insumpta à beneficiariis sunt censenda, si sunt insumpta in opera pia vel in eleemosynas pauperum etiam alienigenatum, & etiã impensa locis piis etiam extra suam parochiam & episcopatum sitis, etiã si nõ fuerint data in necessitatẽ naturæ, sed tantũ decentiæ personæ, & etiã si talia bona fuerint insumpta in decentiam & vtilitatem ecclesiæ immediatã vel mediatam, vt hospitio recipiendo reges, proceres, iudices eius, literatos & alios amicos, & aliquando inimicos vt loco & tempore opportunæ prosint & non noceant ecclesiæ.

¶ Item nõ censentur malè distracta si prædicta bona fuerint impensa in remunerationem obsequiorum à cognatis, amicis, vel famulis præstitorum. Neque si sint donata irreuocabiliter ad quæuis opera pia.

¶ Neque illa superflua, quæ beneficiarius reseruat in opera pia futura etiam non censentur male esse reseruata dum probabiliter sperẽtur: & vrgentes necessitates pauperum de præsenti non ingruant contra Medinam Salmaticensem sine distinctione hanc reseruationem condemnantem.

¶ Item non sunt malè insumpta talia bona eo solum quod alias malè viuat nisi in prophanos vsus dissipet, si alias beneficium canonicè possideat.

¶ Idemque iudicium ferendum est de quæsitis per distributiones quotidianas & de quæsitis per pensiones sicut de aliis redditibus beneficiorum ecclesiasticorum.

¶ Hactenus de bonis quę censentur benè expensa dictum est, superest quæ male expendi dicantur declarare.

¶ Igitur pro male expenso iudicanda est retentio superfluorum ex decentia ad statum de redditibus ecclesiæ sine iusta causa & sine proposito impendendi operibus piis saltem futuris probabiliter speratis.

¶ Insuper secundùm Nauarrũ opusculo de redditibus ecclesiæ tenetur beneficiarius soluere dotẽ etiã male promissam, quia prodigè promisit locãdo matrimonio puellas cognatas: quando eas ducturi in matrimonium iam duxerint eas, neque participes fuerunt fraudis aut doli, quæ aduersus pauperes & opera pia sunt commissa. Et ita huiusmodi viri cognatarum beneficiarii, quia titulo oneroso sic contraxere in casu quo nescierẽ, neque scire debuerẽ, sibi tantum dotis suppeditari non posse licitè, tunc bona conscientia, & tales dotes

dotes promissas exigere & retinere poterunt citra noxam restitutionis secundùm Nauarrum prædicto opusculo quæstione 2 num. 36.

¶ Post hæc summa Latina [c] statuit duas conclusiones pro confessariis horum beneficiariorum, quarum prima est, si beneficiarius fuerit confessus se impendisse notabilẽ quantitatem de redditibus ecclesiasticis malè, vanè aut profanè extra casus & modos in supradictis comprehensos, vt diximus bene esse insumpta aut in locum patrimonialiũ cedere & computari illa bona impensa, & peccauit mortaliter & ad restitutionem tenetur illius distractionis & impensæ profanæ eo modo quo poterit, pro piis operibus illã restituendo. *c Cap. 17. num. 94.*

¶ Secunda eius conclusio est, diues qui gratuito cõtractu recipit à beneficiario aliqua sciens non esse patrimonialia vel quasi patrimonialia neq; ob causas prędictas excusantes fuisse sibi largita & mortaliter peccat, manetq; obnoxius ad procurandum quod donans restituat. Quod si ille non fecerit: ipse donatarius tenetur restituere. Et quidẽ hæc doctrina & sancta & tuta semper mihi visa est in quarum conclusionum probationem totum insumpsit Nauarrus opusculũ quem de redditibus ecclesię edidit, vbi persanctè & copiosè omnia differit, & nisi authoritas D. Tho. quem ipse etiam in gratiam huius suæ sententiæ glossat mihi obsisteret: qui oppositum videtur insinuare quantum ad obligationem restit. 22. & quolibeto allegando infra à nobis, cuius verbis vim videtur inferre glossa Nauar. ergo quidem facile oppositam sententiam damnassem maluissemque adhærere huic sententiæ piæ Nauarri.

CAPVT CXLI.

¶ *An episcopi & beneficiarij superflua sibi ad decentiam sui status de iustitia teneantur dare pauperibus.*

SIMONIA quæ hactenus pro illucidatione huius quæstionis dictata sunt à doctoribus huc aduocanda essent & referenda, integer conficiendus esset liber, tantum abest vt liber hic vbi de innumeris agimus materiis, & in quo breuitati studemus tot de prædicta materia diffusè à doctoribus dicta possit capere. Ideò hanc materiam perstringendo, succinctè nos & breuiter expediemus.

¶ Igitur totum quæstionis pondus huc pendet. An tam

episcopus, quam beneficiarij ex redditibus ecclesiasticis, atque etiam decimalibus suis vsibus applicatis si quid superfluat eis quod ad sui status decentiam sustentandam non sit necessarium, teneantur ex iustitia & sub obligatione restitutionis pro operibus piis applicare.

¶ Hinc iam emergit quæstio cuius decisio putant aliqui principalis quæstionis huius quod sit totum fundamentum & basis, scilicet an episcopus quam reliqui beneficiarij sint domini partis ex decimis pro suis vsibus deputatæ. Nam si huius partis domini sint, iam putant ex hoc fundamento palam euadere, etiã si hos redditus beneficiales ex sua parte sibi contingentes profundant ad nullam teneri propter hoc restitutionẽ. Sed nihilominus licèt hoc interim eis largiamur quod aliquomodo partis sibi applicatę domini sint non inde apertè conclusum esse videtur quod ad talem restitutionem non teneantur, scilicet de superfluis ad suam decentiam status.

¶ Igitur si Cordubæ ascultãdum sit in suo quæstionario. lib. 1. quæst. 18. in probatione secundæ propositionis secundum magis probabilem opinionẽ (vt ipse ibi ait) in hoc tẽpore quando non currit distinctio quotæ assignatæ pauperibus aut piis vsibus facta per ecclesiã olim, quia ista quota distincta iam non apparet, quia quidam in præstimoniales præbendas conuersam esse autumant pro pauperibus scholasticis studentibus olim destinatas, tam episcopus quam alij beneficiarij ecclesiastici quotæ ibi assignatę & fructuum suarum præbendarum domini sunt licèt non tam absoluti, sed dominio quodam limitato & restrictiuo, & Nauarrus licèt fortiter dimicauerit ad expugnandam hanc magis probabilem opinionem nostram dicens quod nullatenus sunt domini, neque etiã quotæ pro suis præbendis assignatæ sed dispensatores. Tandem pro nihilo ducere videtur in quæst. 2. num. 17. de redditibus ecclesię in solutione ad argumenta contrariorũ concedere esse dominos, sed nõ absolutos sicut sæculares, sed restrictos grauatosq; cum onere distribuendi sibi ad suam decentiam superflua in pauperes seu pios vsus.

¶ Sed & Sotus [a] apertè astruit quod post factam ecclesiasticorum fructuum diuisionem verè est dominus episcopus portionis, quæ sibi contingit neque vllo vinculo iustitiæ quicquam illius pauperibus aut cuius alteri debet, hæc Sotus. Sed & Diuus Thomas huic opinioni videtur accede-re

a Sotus de iust. & iure lib. 1. q. 4. ar. 3. 6. conclusione.

b D. Tho. 22. q. 185. art. 7.

re quod de bonis ecclesiasticis quæ sunt specialiter vsui episcopi deputata videtur esse eadem ratio quæ est de proprijs bonis quando distincta sunt bona: ergo si secundum D.Th. est eadem ratio sicut de propriis bonis. Ergo sicut propriorum bonorum sunt domini, ita & istius portionis suæ partis sibi deputatæ specialiter ad vsum, & id etiam potiori iure fateretur D. Tho. de reliquis beneficiariis qui non tam copiosis redditibus abundant sicut episcop. Idem D.Th. quodlib.6.art.12. licèt ibi clericos non esse verè dominos bonorum ecclesiasticorum esse affirmet, sed dispensatores iuxtà illud 1.ad Corin.9. dispensatio autem mihi credita est tamē in solutione ab 3. ibi vbi videtur loqui post distinctionē talium bonorū addit quod si episcopus bona hospitalibus & aliis assignata per ecclesiā profuderit tenetur ad restitutionē tanquā defraudator rei alienę & tanquam is qui assumit in suos vsus quod est alterius. In secūdis autē bonis, quæ principaliter sunt attributa vsibus ministrorū sicut sunt præbendæ clericorū & alia huiusmodi non committitur peccatum nisi per abusum sicut de bonis patrimonialibus dictum est. Vnde nō tenetur quis ad restitutionem. Sed solùm ad pœnitentiam peragendam. Hæc ibi D. Thom. & cum ista resolutione D. Tho. hic in quolibeto isto.6. art.12. concordat Abulensis super Matth. 6. quæst.74. & Adrianus in 5. quolib. arg.1. & in 4. de restitutione in quæst. Vtrùm clericus prodigè cōsumens teneatur restituere quæst.3. & in quæstione Vtrum pluralis in præbendis teneatur fructus restituere alterius, & in quæstione vtrum habens bona patrimonialia possit viuere de bonis ecclesiæ. & idem Beatus Thom. 22.q. 145.art.7 & q 43.arg.8 & ibi Caiet. Licèt Caieta. excipiat episcopus nimis vberes habentes fructus. Et Alexand. Alensis [c] & Gerson. [d] & Florentinus [e] & Gabriel [f] & Ricard. [g] & Maioris [h] Syluester [i] Panor. [k] & D. Tho. 22.q.87.ar.1.ad 4. ait tertiæ aut decimæ quas cum pauperibus sacerdotes comedere debebant in veteri lege, augentur in noua per hoc quod dominus nō solum decimam partē sed omnia superflua pauperibus iubet exhibere Luc.2. quod superest date eleemosynā vbi insinuat D. Tho. obligationē charitatis quā habent beneficiarij ad largiendum superflua ad statum pauperibus. Hos omnes Corduba citat in gratiam opinionis S. Thom. scilicet quod beneficiarij de parte sibi applicata, id est de sua præbenda tenentur superflua ad suam decentiam

c Alexā. Alen.3. par. sum. q.63. memb.5.
d Gerson. Alph. 429.& Alph 39.
e Antho. 3.p. sum. tit.14.ca. 1.§.19.
f Gabriel in 4.dist. 25 q.8. conclu.5.
g Richar. in 4.d. 45.ar.3. q.1.
h Maior. dist.24. q.6.
i Syluest. tit.clericus 4 q. 19.& q. 15.&16.
k Panor. cap.de ecclesijs ædificādis & c. Episco. & cap. cum secundum de præbend.

largiri pauperibus obligatione charitatis, non ex iustitia obligante ad restitutionem nisi fecerint.

¶ Sed miror Nauar.q.2.de redditibus eccles. num. 8. etiā multos horū doctorū prædictorū pro sua opinione contraria citare nā pro ea citat D.Anton.& Alexand.Alensem, & Ricardū,& Gabrielē & Maiorē & pro parte D. Th.à Cord. iā citatos, sed opinor ideò tā Corduba quam Nauarrus pro suis sentētiis diuersis,eos citare,quia diuersimodè dicta eorum interpretantur & mentes,& in æquiuocatione aliqua laborant sic diuersimodè interpretantes,vt vnusquisq; eorū pro sua sententia eosdē citet authores,sicut & in hac quæstione contingit Nauarro & Soto. Nam Nauarrus illud dictum D.Thom.scilicet quod de bonis ecclesiasticis specialiter deputatis vsui episcopi eadē est ratio sicut de propriis bonis,vt alliciat D. Th.in suam sentētiā, interpretatur restricte,de bonis solū necessariis ad suum decentē statum seruandū.At Sotus è conuerso in gratiā suæ sententiæ idipsum dictū D.Tho.2.2.q 185 ar.7. interpretatur de bonis omnibus attributis episcopo separatis à mensa capitulari, de his omnibus inquit Sotus intelligit D Th.ibi quòd sunt specialiter suo vsui deputata,atque de his si eadē ratio sicut de propriis bonis. Ecce differentiā sicut etiam hic Nauarrus carpit Syluestrum dicentem quod Diuus Antoninus tenuerit contrariam sententiam, scilicet ad sententiam Nauarri.in 2.parte.tit.2.ca.2 § final.

¶ Præter hos indifferenter citatos à Nauarro & ab assertore contrariæ sententiæ, scilicet à Corduba, citat Nauarrus ibi in gratiam suæ sententię Archidiaconum & Dominicum,Ioan.And.Ioā.de Lignano,Felinum, Decium,Antonium de Burgos,Angelum de Claua summam Pisanam Caiet.[l] & Enricum de Gandauo,& Vlricum.

l Caieta. 2.2.q.11. 195.art. 7. & q. 119.

¶ Pro captu igitur quæstionis distinctionem illam præmittamus oportet ab omnibus relatam,scilicet quatuor esse bonorum temporalium genera quibus clerici fruuntur.

¶ Prædia & alij agri,bona scilicet à fidelibus tradita ecclęsiis ¶ Alia verò sunt bona quæ sunt tanquam stipendiū alicuius perpetuæ capellanię,quæ dicuntur in ecclesiis collegialibus anniuersaria,vbi nullius oneris habetur mentio, aut pauperum,aut fabricæ, quibus adiunguntur, quæ episcopalibus sedibus denotata sunt nempe castra & vasalli.

¶ Tertium genus bonorum ecclesiasticorum est quotidianæ

dianæ pitantiæ oblationes vel pro sacris celebrandis, vel quæ ad pedē altaris fiunt. ¶ Quartum genus bonorū est q̄ solennissimū est decimarū quota iuri clericorū addicta vt habetur canone decimas, 16.q.1.& extra de decimis per totū Et quando olim in nascenti ecclesia clericorū, ista omnia possidebantur in cōmuni, ad episcopū pertinebat eorū dispensatio.¶ At partitio bonorū ecclesiæ facta est anno domini quadrigentesimo septuagesimo, vbi vna pars episcopo,r. liqua verò clero altera, & fabricę necessitatibusq; ecclesiæ tertia, ac denique quarta pauperibus applicatæ sunt, sedēte, Simplicio Papa cuius est ille canō.de redditibus. 12. q.2.vbi hæc habetur diuisio secundū Sotū.¶ Sed secundùm Cord, præter illa quatuor genera bonorum sunt destinata alia ad eleemosynas & ad aliis certos vsus pios ex dispositione instrumentorū,& ea donātiū vt contigit in bonis hospitaliū,aut capellis pro dotationib.puellarū,aut studētiū.Additq; ibi Corduba q̄ licet olim illa facta fuerit in quatuor partes diuisio bonorū ecclesiæ,nunc autē à lōgo tēpore immemorabili non sit prædicta distinctio quartæ specialiter pro pauperib.neq; pro fabrica nisi solū pro episcopo,& pro clericis diuidūtur bona ecclesiastica, & aliquādo seu alicubi aliquid assignatur pro fabrica, & pro ornamentis & aliquando & alicubi nihil.sed relinquitur arbitrio, & obligationi ad quam ex iure diuino episcopus & clerici tenentur.

¶ At in Hisp.de decimis fiunt aliquando tres, aliquando plures partes,quarū vna est pro regibus ex causa rationabili assignata ex priuilegio papali, & consuetudine legitimè præscripta,ideò inquit Cord.iā nō est illa obligatio iuris ecclesiastici quoad quotā,quoad quartā partē pro pauperib. & pro fabrica Sed clerici quo ad hoc remanēt in sola obligatione iuris diuini supradicta vt tēpore primitiuo de prouidendo pauperibus & de reparatione fabricæ & ornamētorū & de expēdēdo bona ecclesiastica in pios vsus vt patet specialiter quoad fabricā extra,de eccle.ædif.cap. de his & quoad pauperes.16.q.1.c.decimę,vbi dicitur decimę tributa sunt egentium animarum secundùm D.Aug.

CAPVT. CXLII.

¶ Vbi adhuc disputatur de obligatione qua episcopi & beneficiarij tenentur superflua sibi expendere in pios vsus.

His itaque præiactis fundamentis pro notitia dicendorum per quam necessariis, puto distinctius me

processurum si prius ea dicta in quibus fautores harum cõtrariarum opinionum moderni, nẽpe Nauarrus ex vna parte, Sotus & Corduba ex alia conueniunt proponantur vt postea totus pondus disputationis literariæ super punctum in quo potissimum discordant conuertatur. Igitur circa omnia illa bona quę superius Nauarrus inter bona patrimonialia, vel quasi patrimonialia numerauit Sotus & Corduba sibi non repugnant, quia pro illis ibi facit Nauarrus dicens quod si illa prodigè expenderint beneficiarij ad nullã restitutionem astricti manent.

¶Igitur quæstio non controuertitur inter Nauarrum & Sotum & Cordubam vtrũ bona destinata ad eleemosynas & alios certos vsus pios ex dispositione instituentium, vel ea donantium: qualia sunt relicta pro hospitalibus, pro dotationibus puellarum, pro certo genere pauperũ, aut studentiũ si prodigè in alios vsus distrahantur à clericis, an ad restitutionem eorum clerici teneantur, nam de hoc nemo ambigit, sed totus difficultatis neruus is est bona decimalia suis præbendis addicta, vel redditus aliarum possessionum, agrorũ, castrorum, villarum, vassallorum ecclesiis relictorũ si expendant profanè vltra suo decenti statui necessaria, episcopi vel beneficiarij an teneantur ad restitutionem.

¶Et quidẽ de possessionibus, agris, Castris, vasallis, quãdo constat ex instrumẽto donationem expresse quod cum isto onere dandi superflua ad statum pauperibus sunt illis relicta, nõ controuertitur inter prædictos doctores, nã eiusdem sententiæ sunt in hoc casu quod prodigi eorum expensores teneãtur ad restitutionẽ quatenus superflua profundere & hoc ex vi expressi pacti & oneris in ipsis donationibus impositi.

¶Sed in hoc totius dubij difficultas pendet quando non constat cũ huiusmodi onere expresso dandi superflua pauperibus, ecclesiæ fuisse collata à fidelibus, an tunc obligatione iustitiæ, ecclesiastici teneantur ex his decimalibus bonis illis superflua superfluè consumpta & nõ in pauperes & causas pias, restituere, aut ipsis cessantibus restituere, eorũ donatarij. Igitur neq; id agitur an ipsas præbẽdas, vel agros possint prodigè donare, nã cõstat q̃ nõ sub pœna restitutionis.

¶Sed præcipuam istam difficultatẽ expedituri statuimus has conclusiones prima sit, de supradictis bonis mobilibus tam possessionum, quã agrorum, castrorum, vassallorũ sedi

episcopali

episcopali vel collegio canonicorũ annexorũ seu de aliis redditibus decimalibus aut ecclesiasticis tenẽtur ipsi clerici specialiter præ aliis Christianis in pauperes, & pios vsus distribuere, idque iure diuino sed ecclesiastico iure olim ad quartam tenebantur, nunc autẽ nullo iure est aliqua signata quantitas.

¶ Quod iure diuino de his sibi superflua in pauperes & pias causas distribuere teneantur. Probatur ex excellentia status clericalis, quia sunt ministri Christi domini, quia Christus loculos dicitur habuisse pro sustentatione etiam pauperũ in quo dedit ecclesiæ formam, similiter se habendi ad imitationem eius. Hanc conclusionem clamant sacræ literæ & dicta sanctorum & sacrorum canonum. vide Cord. & Nauarrum & Sotum latè eam probantes ne tædio lectorem enecemus, est omnium.

¶ Sed quotuplici nomine teneantur ad id clerici plusquã sæculares? Respondet Corduba loco citato secundùm Abulensem duplici, scilicet nomine. Primò quia laici non tenentur ex officio vel statu suo quærere qui sint pauperes: neque eorum talem curam habere sed sufficit eis si occurrentibus dent opportunè. Clerici autem ratione status ad id tenẽtur specialiter & maximè prælati, vt habetur. 16.q.1.cap. quoniam.

¶ Secundo nomine, quia secularibus pro familia, vxore, cognatis licèt thesaurizare ad mutuandum subleuãdumq; se, & suos in statum altiorem, atque ideo pluribus indigent: at beneficiarius non potest sic mutare statum per diuitias: neque potest thesaurizare sibi neq; suis consanguineis, idq; iuxtà sanctionem concilij Tridentini.[a] Vide Nauarrum de red. ecclesiast. quæstio.1.n.28.& 29. non potest vti episcopus nisi mensa frugali. Nam Concilium Tridentinum ait vt mores suos sic componant vt reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ atque quæ nos tantopere cõmendat Deo sanctæ humilitatis exẽpla petere possint. Quapropter exemplo patrum nostrorum in concilio Carthaginensi nõ solũ iubetur vt episcopi modesta supellectili ac mensa ac frugali victu contenti sint. Sed addit verò concilium Trid num ibi omninò vero eis interdicit Sancta Synodus ex redditibus ecclesiæ consanguineos familiarésve suos augere, cum & Apostolorum canones prohibeant ne res ecclesiasticas, quę Dei sunt consanguineis donent, sed si pauperes sunt, iis vt

[a] *Concil. Trid. sess. 25.c.1. de reformatione.*

pauperibus distribuunt, illas autem non distrahant, neque dissipent aliorum causa.

¶ Quæ verò de episcopis dicta sunt eadem non solùm in quibuscunque beneficia ecclesiastica tam sæcularia, quam regularia obtinentibus, pro gradus sui conditione obseruari, sed ad sanctæ ecclesiæ Romanę Cardinales pertinere decernit, hæc per sanctè concil. Trident. decernit idem canon Apostolo. 39. & 75.

¶ Ex quibus colligitur quam differente nomine beneficiarij in dispensatione redituum ecclesiasticorum, differant à sęcularibus in distributione suorum bonorũ. Et quomodo per concilium restrictas habeant manus quo ad suæ decẽtię superfluentia nisi in ordine ad pios vsus & pauperes.

¶ Quod autem nullo iure beneficiarius signata quota id est quarta danda pauperibus quod alia postrema parte conclusionis supradictæ continetur patet, quia iam à longo tempore immemorabili prædicta distinctio quartæ pro pauperibus in desuetudinem abiit.

¶ Igitur conclusio est quod in hoc tempore quando non currit distinctio quotę assignatæ pauperibus aut piis vsibus facta olim per ecclesiã, clerici de suis redditibus ecclesiasticis quorum dominium iam acquisierint, modò habeant curã animarum, modo nõ, omnes tenentur iure diuino & ecclesiastico erogare pauperibus, & in alios pios vsus distribuere totũ residuũ eorum excepta sua suæq; familiæ decẽti sustentatione, quod si notabiliter omittant, peccant mortaliter. Hæc conclusio est Cordubę, & est Nauarri locis citatis videtur esse D. Tho loco citato vbi ait quod beneficiarij de his bonis ecclesiasticis suo vsui specialiter deputatis, si immoderata sibi retineant, & aliis nõ subueniãt, sicut requirit debitũ charitatis peccãt, & in hoc quod insinuat eos sic immoderata sibi retinendo agere cõtra debitũ charitatis significat eos in hoc peccare mortaliter Quod autẽ inde possint sibi sumere decentem substentationem patet 1. ad Corint. 9. quis militat suis stipendiis vnquam & qui altari deseruit. &c. & in re clara non immoremur.

¶ Nota secundùm Cord. sub decentia sustentationis comprehenduntur recreationes etiam & amicabilia conuiuia moderata & donationes moderatæ gratia gratitudinis non quidem parasitis, sed aliis personis rationabiliter exhibitæ secundùm qualitatem & conditionem gradus, & dignitatis, vel

vel status sui, & regionis, vbi tales clerici commorantur nō ad pompam,& voluptatem,quia plura requirit Archidiaconus quam simplex beneficiatus & plura Episcopus vt sic debitè, & honorabiliter, & amicabiliter vitam degant. In quibus omnibus modicus excessus non vitiat,nisi fortè venialiter,notabilis autem excessus mortalis est secundùm D. Aug.dist 25.c.vnum orarium,concordat Caiet. [b] Adrianus & communiter doctores. Videtur tamen esse contra Sotum in de iustitia & iure.q.4.art.4.vbi non obligans Episcopum ad erogandum omnia superfluentia ad suum statum in pias causas,vel pauperes,affirmat φ si 20.aut eo plura Episcopus habet ducatorum millia,si quartam partem in pauperes,aut pios vsus erogauerit,ab omnibus censebitur suo debito fecisse satis Vnde infert quod licèt nō possit Episcopus largiri consanguineis, vnde locupletia creent primogenitorū iura: sed bene quatenus illi statum mutare possint, vt absque necessitate deinceps vitā ducant.¶ At hoc de mutatione status, consanguineorum,quod huius gratia possit Episcopus consanguineis donare,licentiosè docet Sotus aliquantulum, & contra mentem & verba Concil. Trid. supra allegata, vbi omninò eis interdicit ne ex redditibus ecclesiæ suos cōsanguineos augeant. Aut suppeditare eis ad mutandum statum videtur sic eos augere φ prohibet concilium, quia solum concedit eis,vt si paupetes sunt sui consanguinei, vt pauperibus tribuant Et dictū Soti,hoc est contra D.Ambr. dicentem c.probanda, dandum est consanguineis in subsidiū necessitatis,non vt illi ditiores fieri velint,& est expressè cōtra Maiorem.[c] At hoc dictum Soti licèt sit licentiosius: tamen non multum abhorret ab assertione Nau.in li.de redditibus eccles.q. 1.nu. 66. vbi ait φ prælatus seu Episcopus erogare potest suo fratri,vel consobrino aliquid plus,vt taliter se gerat decenter,φ oculis prudentum, & religiosorum virorum indecentior non appareat:eò quod frater eius prouectus est ad dignitatem Episcopalem, quia antea nō erat sibi indecēs indui rusticano indumento si rusticus erat, sed iam apparere coram fratre Episcopo cum tam vili habitu indecens, & aliquantulum ignominiosum sibi, & suo fratri Episcopo videtur,& sic iste post promotionem fratris ad Episcopatū pluribus indiget ad decentiam suæ personæ quam antea, & sic non habet modo necessarium ad decentiam sui status, licèt id haberet antea. Vnde infert Nauar. quòd pauper sit aliquis

b Caiet. 2.2. q. 106.ar.3. & q.185. art.7.

c Maior. in 4. dist. 24.q 19.

aliquis eo solùm ꝙ suus frater ad sublimen ascenderit dignitatem. Ideò si assertum Soti iuxtà istam assertionem, & explicationem Nauar.limitemus, & restringamus tolerari potest. Quoad aliam partem conclusionis. s. quod superflua ad decentiā status teneātur in pios vsus, & in pauperes erogare ex mille locis canonū & sanctorū patet,& sic D. Ambr. docet super illū locum.1.ad Thim.5.qui benè præsunt presbyteri,inquit non vt abūdent,sed vt non desit eis,& D.Hieron & habetur.14.dist.c.1. sic ibi ait tibi sacerdos permittitur de altari viuere non luxuriari.i.abundare,& ca.10.16.q.1.ex D.August.dicitur quidquid excepto victu mediocri, & vestitu rationabili superfluerit, non luxuriæ reseruetur sed in thesauro cœlesti per eleemosynam pauperum deponatur. Quod si non dederimus,res alienas inuasimus. Item id docet glossa Hieronymi super illud Isaiæ 3. Vos enim depasti estis vineam meam. Rapina pauperum in manu vestra loquens de sacerdotibus ait. In quorum domibus rapina pauperum est,dum ecclesiæ opes sibi thesaurizant, & in deliciis abutuntur,quæ ad sustentationem pauperum dantur,& sibi reseruant,vel propinqnis distribuunt, & cum aliorum inopia sua,vel suorum diuitias faciunt.

¶ Idem probatur c decimę.16.q.1.&13.q.2.c.oblationes. vbi non solutores decimarum, pauperum necatores dicuntur,ergo multò magis clerici earum profusores. Vide Nau. & Cord.latè hanc probantes.

Qō.2. ¶ Sed nondum ad id de quo maximè quæritur peruenimus. s. an huiusmodi beneficiarij residua ad decentiam sui status, peccent solùm peccato mortali contra charitatem si sibi retineant,aut ea prodigè donent, vel an sic detinentes vel prodigentes peccent contra iustitiam nempè peccato inducente restitutionis obligationem.

¶ Cui satis sit per tertiam conclusionem.

¶ Tertia conclusio sit non improbabilis opinio est, sed apparens imò conformis dictis S Tho.esse videtur, quod tā Episcopus, quam ipsi etiam beneficiarij ecclesiastici de bonis ecclesiasticis,aut de possessionibus relictis ecclesiæ, aut de redditibus decimalibus suis vsibus specialiter etiā deputatis, si superflua ad suam decentiam status prodigè distraxerint,aut in profanos vsus,aut si sibi retinuerint, peccant, mortaliter contra debitum charitatis & non contra debitū iustitiæ:ac per consequens quod debito iustitiæ ea pauperibus,

bus, aut pro piis causis restituere non teneantur. Hæc conclusio videtur esse S. Tho. 2 2 q. 1 8 5. ad 7. vbi ait de his autē quæ sunt suo vsui specialiter deputata, videtur esse eadem ratio quæ est de propriis bonis: vt propter immoderatum affectum vel vsum peccet quidem talis si immoderata sibi retineat & aliis non subueniat, sicut requirit debitum charitatis. Ecce vbi per hoc, quod ait quòd eadem sit ratio de his bonis: sicut de propriis bonis, insinuat ꝙ beneficiarius si in his residuis ad suam decentiam defraudet pauperes, non tenetur ad restitutionem, sicut neq; si sua propria patrimoniaiia bona illis denegasset: & per hoc quod adiicit, quod ex illis si non subueniunt aliis non faciunt sicut requirit debitum charitatis, innuit apertè quod tales beneficiarij peccant peccato mortali, quia in re graui contra debitum charitatis faciunt Idem D Tho. ait illo quolibeto 6. art. 1 2. neq; istam non probare aut reprobare consilium ausus sum, quia video eam insonare D. Thom.

¶ Porrò non consonat D. Tho. dictis glossæ Nauarri, qua sic D Thom. in his locis contendit glossare, vt pertrahat doctrinam eius in suæ sententiæ confirmationem: vbi in opere de redditibus ecclesiæ quæst. 2. num. 2. ait quod sanctus doctor pro parte deputata specialiter beneficiariis pro suis vsibus, intelligit solùm illam partem præcisè sibi necessariā ad suæ familiæ decentem sustentationem, & non intelligit de omnibus pronentibus præbendæ, si sit superabundans. Nam duplici ratione hæc glossa violenta est, & deuastat textum. Primò quia D. Thomas loquitur ibi. 2 2. vt ibi est apertè cernere de bonis deputatis beneficiariis post distinctionem bonorum ecclesiæ, & de deputatis sibi per diuisionem præbendarum & palam est per talem diuisionem non sunt deputata eis præcisè bona ad sui status decentiam sustentandam: sed etiam vnicuique sua præbenda integra siue abundans, siue tenuis: & quia D. Thom. ibi expressè ait, quod si beneficiarius sibi immoderata retineat, idem est ac si si de propriis bonis immoderata retinuisset, nec de eis pauperibus subuenisset, & quod agit contra debitum charitatis tantum ergo falsa imponit D. Thom. sensisse partem specialiter beneficiorum, illam præcisè partem esse quæ non excedit suos sumptus necessarios, quia de ista parte præcisè illis necessaria, nihil possunt sibi retinere immoderatum, tamen inquit D. Tho. quod si de parte suis vsibus specialiter deputata retineant

neant immoderata: agunt contra debitum charitatis. Ergo per talem partem vsibus eorum specialiter deputatam intelligit totam præbendam. De qua nempè si sit pinguis & superabundans illicitè potest beneficiarius contra debitum charitatis retinere sibi immoderata, pauperibus non tribuēdo Vnde ruit ista glossa Nauarri, neque sibi fauet in hoc D. Thom.conclusio prædicta est Cordubæ loco allegato in suo quæst.l.b.t.quæst.18.vbi ait quod tenentur beneficiarij illis supereffluentia erogare pauperibus, non quidem de iustitia, ita quod aliter distributum restituere teneantur, sed ex misericordiæ potiusquam alij sæculares.

d *Sot.de Iustit. & iur.li.* 10. *q.*4.*art.*3. *&* 4. ¶ At quamuis Sotus [d] dicat quod solo iure ecclesiastico ad talem misericordiam tenentur, est inquit Corduba hoc contra meam sententiam, nisi fortè intelligat Sotus quod ad id ex iure diuino stricto & indispensabili non obligantur. Nam hoc modo intelligendo Sotus consentit planè nobiscum, ait Corduba.

¶ Iam hæc conclusio roboratur aliquibus etiam nouis rationibus. Et primò ex principio D.Tho.in illo quol 6.in solutio ad 3 vbi ait quod præbendæ sunt principaliter institutæ, & attributæ vsibus ministrorum: sed secundum iuristas accessoriū sequitur naturam principalis: cū ergo tales præbendæ sint principaliter propter pauperes.i.accessoriè, ergo ius accessorium quod habent pauperes ex debito charitatis non tollit ius iustitiæ quo illi præbendarum suarum prouētus sunt illis debiti, ergo non agunt contra debitum iustitię, sed contra debitum charitatis si ea bona profundāt residua, aut retineant nec dent pauperibus.

¶ Item secundò, quia hęc bona relinquentes & conferentes ecclesiæ nullum onus, aut vinculum obligationis iustitiæ erogandi residua pauperibus, in eorum donationibus apparet imposuisse, ergo non sunt obligandi obligatione iustitiæ beneficiarij ad superfluentia sibi, erogandum pauperibus.

¶ Et confirmatur, quia fideles absolutè, & sine cōditione hæc bona ecclesiæ videntur contulisse, nempè ad exaltationem, & authoritatem ecclesiæ, nihil specificando ꝙ relinquerent pro pauperibus, quare ergo Nauarrus imponit beneficiariis istud grauamen iustitiæ imponendi ea pauperibus, cuius collatores horum bonorum non meminere.

¶ At inquit Nauarrus eo ipso quod ecclesiæ talia bona de-

dedicauere, consensu tacitò sufficienti ad eum finem, ad quē cætera bona ecclesiæ ab initio sunt destinata, suā donationē direxere, nēpe vt ex superfluis ad ministros, pauperes alerētur. Sed cōtra in prōptu est replica, quia neque de hoc tacito aut expresso consensu donantiū in hanc obligationē iustitię constat. At dum de aliquo onere an sit impositum vel non constat, absoluendus est qui impetitur in iudicio reus. Ergo etiam absoluendi sunt ab hoc onere beneficiarij postquam non cōstat eis fuisse impositū. Imò non desunt cōiecturæ, q̄ dotatores ecclesiarum nihil de hac obligatione iustitiæ meminerint. Quia tunc cū tantum arderet charitas à principio thesauros ecclesiæ dispensandi pauperibus, pro quibus dispensandis Martyr Lauren. sicut incensus charitate, ita concrematos incendio ignis obiit, non respiciebant bonorum suorū donatores nisi ad charitatē: qua talia bona solita erāt dispensari: nullum debitum iustitiæ eis imponentes. Sicut v.g. quidat pauperibus confidens se eorum orationibus fore adiuuandū: si absolutè eis eroget eleemosynā nihil eis significando, aut iniungēdo obligationis orandi aliquibus tēporibus, pro eleemosynæ illius largitore: licèt teneantur ex charitate pro illo effundere preces, non tamē ex iustitia. Ergo pari ratione ministri ecclesiæ ex charitate: sed nō ex iustitia tenebuntur dare residua pauperibus: postquā licèt sub spe hac fuissent bona data ecclesiæ, vt darentur superflua pauperibus, hæc obligatio à donatoribus sub debito iustitię insinuata non est. ¶ Item arguitur, quia creduntur decimatores, dotatoresq; ecclesiarum eo cōsensu, & intentione interpretatiua, hæc bona ecclesiæ contribuere, & contribuisse, dū nihil aliud expressere, quo & qua solet ecclesia præbēdas instituēs diuidens suis ministris ea deputare pro suis vsibus principaliter, & ex cōsequēti pro pauperibus, aut operib. piis. sed ecclesia hactenus nō insinuauit se imponere hanc obligationē iustitiæ, imò per hoc q̄ distinxit bona ecclesiæ in quatuor partes attribuēs pauperibus suā, ministris quoq; suā, liberos eos ab obligatione iustitiæ, dādi superflua pauperibus videtur reliquisse: licèt nō liberos à debito charitatis, quo superflua sunt largienda pauperib. & multò magis bona ecclesiastica, quę iure charitatis ad hoc multò magis sunt destinata. Igitur si neq; diuino iure nec iure ecclesiastico, nec iure naturali, quia nō cōstat donatores hoc grauamen obligationis iustitiæ imposuisse, constat beneficiarios debito iustitiæ esse

altr.ctos

astrictos ad superflua impartienda pauperibus, quare sine certo motiuo eos ad hanc obligationē subeundā adigemus

¶ Item arguitur, quia si præter victum & vestitum, & necessaria ad decentiam suę vitæ, reliqua non sunt sua, sed debita pro operibus piis ex debito iustitiæ, sequitur vt bene arguit Sotus episcopum respectu suorum bonorum nihil aliud esse, quam conuiuam sedentem ad alienam mensam: cui comedere licebit quantum indiguerit, sed nihil amplius percipere. Quod profecto quantum ad rigorem iustitię, nescio quis concesserit. Nam de officio misericordiæ nihil modo loquimur.

¶ Pręterea, si ad superflua suæ præbendæ subministranda pauperibus tanquam aliena & non sua teneretur ex iustitia, sequitur quod strictioris sint conditionis sacerdotes, & ministri legis gratię quam veteris legis ministri quibus vnum tantum habentibus templum tota integra decimarum pars addicta erat sine grauamine iustitię impendendi residua sibi pauperibus, cum in lege gratię tot sint ministri, tot hostię, & sacrificia, tam ingens cultus, & solennitas cantus ecclesiastici, totq; templa, de quibus decimis partes sibi subtrahuntur pro regibus & aliis portionibus, & pensionibus. Quod si sacerdotes veteres solùm præceptum charitatis circa hoc astrinxit, quare euangelicos astringet pręceptum iustitiæ, cum sat eos obliget præceptum charitatis ad hoc.

¶ Insuper hoc appatet, quia vt ait Couarruuias lex Hispaniæ vt habetur in recopilatione noua legum.tit.8.l.13.de hereditatibus & successionibus dicit, quod quia in regnis Hispaniæ antiqua consuetudo inoleuit quod bonis clericorum sacris initiatorum siue parta sint intuitu ecclesiæ, vel ecclesiarum, vel ex beneficiis, vel ex redditibus ecclesiasticis acquisita sint aliquis possit succedere ab intestato siue ex testamento, sicut in reliquis bonis patrimonialibus succedere potest, seruetur, ergo hęc consuetudo in illis. Ex qua lege hoc effigit Couarrubias argumentum, consuetudo vel interpretatur legem, vel derogat legi si sit pręscripta, at hoc iuxtà hanc legem consuetudine receptum est, vt de his bonis beneficiatij possint testari, & superflua indifferenter donare, & consuetudo magno vigore authoritate qua solet pręstare igitur non tenētur de iustitia hęc superflua dispensare pauperibus

¶ Porrò responsio Nauarri non euacuat vim argumenti vbi

vbi in illo opusc.q.2.nu. 5.respondet quod cõsuetudo hęc, vtpote quæ contra ius naturale & diuinũ inducta est præualere, in conscientia nõ potest. Quia hoc est petere principium, quia non cõstat vt ex dictis probauimus eam esse contra ius naturale & diuinũ, & quia si cõtra tale ius esset, introducta non esset, neque robur ab hac lege ciuili accepisset. Nec valet euasio Nauarri, quod est permissiua lex ad succidendas lites, quia licet lèx ad succidendas lites soleat negare repetitionẽ, sed nõ solita est mãdare quod aliquid obseruetur cõtra iuris naturalis inhibitionẽ, at hic lex hæc hanc iubet consuetudinẽ obseruari, vt patet ex eius verbis.

¶ Denique illa pars pauperũ, quæ iam disparuit forsitã in præstimonialia beneficia à principio pro studẽtibus instituta trãslata est, & fortè modò tam pinges præbẽdæ effectæ sunt, cum ante essent tenuiores, quia succedentibus secundioribus tẽporibus fructus succreuerunt, vel valor eorum, sicut & aliarum rerum. At asserere quod res donata, & deputata vsui ministrorum absolutè principaliter pro stipendio sustentationis sine expresso vinculo ad restituẽdũ superflua de iustitia, per hoc quod creuerit, nouam induxerit obligationem iustitiæ ad restituendum, cuius ante mentio non est habita, non est res satis persuasibilis. Sicut neq; persuasibile videtur quod res, vel possessio absolutè & sine grauamine ex iustitia aliquid soluẽdi pauperibus donata, per hoc quod postea adacta est in valore, & fructibus, talem obligationẽ iustitiæ inducat, quia quod postea de per accidens vel præter spem accidit non videtur mutare naturam præteriti contractus, quia cùm ius accipiendi illos fructus sit ministrorum, illis crescunt.

CAPVT CXLIII.

¶ *Hic supradictam quæstionem aliqualis ponitur concordia inter Sotum & Nauarrum ad mentem D.Thom.*

SED iam inter tam discordes opiniones Nauarri & Soti, vtrum aliquod medium inueniri possit tentandũ nobis hic est. Ita tamen vt mentem D.Thomæ, & sensum in suis verbis sincerè interpretãtes nõ violemus. Igitur duo asserta mihi occurrunt verisimilia, quę si acceptatione doctoribus digna visa fuerint : tum censui, & menti D.Thom. nos

accommodabimus:tum etiam sanctorum,& sacrorum cõciliorum præsertim Tridẽtini nos adaptabimus, & ab opinione Soti & Cordubæ nõ tantopere discedẽtes,piæ & per quam sanctæ opinioni Nauarri fauebimus.

¶ Primum à me assertum sit,verisimile est quod beneficiarius cum per donationẽ prodigam transmittit superflua danda pauperibus in donatarios,scilicet cõsanguineos,vel amicos, tunc licet ipse beneficiarius iam ad restituendum illud sic profanè tributum secundùm D. Tho.non maneat obnoxius, quia solo præcepto charitatis illud tenebatur erogare pauperibus;tamen ipsi donatarij casu, quo superflua ad suum statum à beneficiariis de bonis ecclesiasticis superfluis ad decẽtiam statuum ipsorum beneficiariorum receperunt,duplici nomine ea tenẽtur pauperibus, aut piis causis debito charitatis reddere, & sub culpa mortali primò ex præcepto diuino Christi domini, scilicet, quod superest date eleemosynam ipsos donatarios,ipsa sibi superflua accepta habentes obligante.Secundò,quia ipsi beneficiarij cum isto onere ex debito charitatis distribuendi pauperibus ea superflua habentes, ea quãdo profanè donarũt, cum eodem onere in donatarios transtulere; quia res cum suo onere transit, maximè hic,quãdo ecclesia voluit,cum isto onere transiret:Sicut verbi gratia, quando quis de superfluis ad statum obligatus ex debito charitatis erogare indigẽti, iam id superfluum prodigè largitus est super flua iam ad statum habẽti, iam ipse manet liber ab isto debito. Qui tamen illa superflua danti & superflua sibi recipienti recepit, obnoxius manet ad ea debito charitatis eroganda indigentibus. Sic & in hoc casu, quia si beneficiarius talia sibi superflua bona, tribuit eis indigẽti ad suam decentiam status sustentandam,tunc secundùm opin.Nauarri & opinionem omnium, quia opus pium fuit, neque beneficiarius donans, neque talis donatarius manent obnoxij ad restitutionem. Si autem illa superflua elargitus est superfluè, quia ea amico,vel cõsanguineo iam habẽti necessaria statum præbuit iam exonerato,aut liberato tali ab isto debito, duplici respectu talis donatarius manet obnoxius ad ea reddenda pauperibus ex debito charitatis.Tum quia superflua iam habet, tum quia superflua à beneficiario accepit,quæ debito charitatis dispensanda erãt pauperibus. Atque ideò cum illo debito & onere charitatis quod nõ tantum

eum personæ beneficiarij inerat, sed etiam ipsis superfluis bonis, sic transierunt.

¶ Sed dicet aliquis si ratione prædicta ad ea dispensanda pauperibus in hoc casu obligamus donatariũ, esset iam eũ obligare debito iustitię, respõdetur ex duplici capite apparet non esse debitum tale, tum quia in beneficiario sibi dãte non erat tale debitum iustitiæ, ergo neque in secundo accipiente. Tum quia vt existimo si iste donatarius illud superfluè acceptum non dispensasset, prout tenebatur pauperibus, quando sibi superfluebat, si postea peruenerit ad tenuiorem fortunam, vbi iam eo ad suam decentiam personæ indigeat, quia venit ad statum, in quo piè poterat sibi dari, poterit iam ex tunc sine obligatione dandi illud pauperibus pro sua decenti & necessaria sustentatione retinere. Quod non posset si debito teneretur iustitiæ. Et sic saluamus D. Tho quod in hoc casu beneficiarius liber sit à restitutione, ac si sua patrimonialia propria superflua sibi prodegisset. Et Nauarri quærimoniis satisfaciamus, dum pauperes à bonis sibi debito charitatis debitis non defraudamus, dum donatarios ipsos ad ipsa dum sibi superfluunt sic accepta, debito charitatis, & sub peccato mortali dispensanda pauperibus obligamus.

¶ Secundum assertum meũ est, quod puto verisimile, & verisimilius fortè est, quod iam saltem post cõcilij Tridẽtini sanctionem, tales donationes profanè & prodigè factæ de bonis superfluis ecclesiasticis irritę & nullæ sint. Primò eo ꝙ D Tho. in 2.2.q.43.ar.8. id videtur insinuasse, vbi sic ait, omnis donatio rei ecclesiasticæ pietate, vel necessitate vacua, nõ est distributio, sed dissipatio à dispensatore vsurpata, & loquitur de rebus etiam, quæ solent distribui quales sunt decimales, & hæc distributio si est vsurpata dissipatio pro vt hic docet D. Th. ergo est nulla, quia vsurpata authoritate fit. Hanc doctrinã D. Tho. cõmẽdans Nauarrus. q.2. illius opusculi nu.25. ait esse etiam D. Clementis *a* & quasi omnium doctorũ. Confirmatur etiã ex D. Tho quolib. illo 6. art.12 vbi improbationem huius, scilicet quod ministri ecclesiastici facientes expẽsas superfluas sciẽter voluptuosis, & aliis huiusmodi superfluitatibus peccent mortaliter, adducit illud Matth. 14. si dixerit malus ille seruus in corde suo moram facit dominus, & manducet, & viuat cũ ebriosis, si ergo ministri & beneficiarij hic à D. Th. comparãtur,

a *Clem. Rom. de Ist. Apostol lib. 2. & 8.*

seruis, & serui dissipatio qua dissipat bona superfluè, quæ erant danda aliis non habetur à Domino rata: ergo neque ratæ sunt huiusmodi donationes superfluæ.

q Concil. Trid. Sess 25. cap. 1.

¶ Denique roboratur ex Concilio Tridentino [b] sic stabiliente de episcopis & beneficiariis. Sancta Synodus omnino eis interdicit, ex redditibus ecclesiæ consanguineos, familiarésue suos augere. Vbi has donationes supetfluas interdicit sub emphasi illius dictionis omninò, inquit, interdicimus. At omninò nō interdiceret: si validas eas donationes esse permitteret. Ergo huiusmodi rigorosa verba, scilicet omnino interdicimus arguuntur illas donationes interdici vt inualidas. Item confirmatur. Quia secundū iuristas vbi in legibus prohibitiuis adduntur ista verba nullomodo, nullatenus hoc, vel illud fiat in ipsa prohibitione, contractū est nullū ipso facto, si fiat. Atque id quod ait concilium Tridētinum omninò interdicimus consanguineos, vel familiares augere, æquiualet huic interdicimus omnino augere id est nullomodo, vel nullatenus augere, ergo sicut illa aduerbia nullomodo, nullatenus, in lege prohibita annullant contractum, ita & istud aduerbium omninò hic eis æquipollens in sensu.

¶ Neque alicui ambigendum est concilium Triden. tali rigore vt inualidæ essent huiusmodi donationes superfluę, eas potuisse beneficiariis interdicere, quia cū ecclesia horū bonorū sit dispensatrix, potest sub hac conditione has prębendas retinendas concedere Et sicut annullat ipso facto retētionē fructuū in beneficia curata suscipiētibus, postquā sine causa rationabili excusante, intra annū ad sacerdotalē ordinem nō ascenderint. Ita & huiusmodi donationes fructuum vel bonorum potuit inualidare sicut inualidat retentionem fructuum factam à diuinum officium non recitantibus.

¶ Quod si hoc verum apparet in hoc conuenimus cum Nauarro, quod huiusmodi donatarios propter inualiditatē donationis, ad hæc superflua à se accepta reddenda pauperibus obligamus, & saluamus dictum Diui Thomæ, quod licèt donatio fuerit inualida, ipsum beneficiariū, qui donauit immunem à restitutione prout vult D. Thom. manere astruimus, & ratione inualiditatis donationis ipsum donatarium ad reddenda ipsa bona pauperibus, quibus erant ex debito charitatis debita oneramus. Sed quare sic non onerabimus

rabimus beneficiariũ(vt vult Nauarrus) dicitur quod quia ille(vt probauimus) solùm ex debito charitatis illa superflua dispartiri pauperibus(dum ea apud se habebat) & non debito iustitiæ(vt probauimus)tenebatur.

¶ At qui ex debito solo charitatis,quia diues est, valdè superflua sibi,tenetur erogare pauperibus,quocunque casu iam illa superflua desinat habere, ab illa obligatione liberatur. Sic in beneficiario, qui illa superflua malè distraxit in amicos vel familiares. Et tandem in hac disputatione placet mihi sententia Magistri Bañes asserentis in Hispania non absoluendos esse episcopos,qui saltem quartã partem non erogant in cõmunes necessitates ex suis ecclesiasticis redditibus.Nam tutiùs videtur loqui quam Sotus,qui asseruit episcopum ex redditibus ecclesiasticis,sibi contingentibus erogantem pauperibus quintam tantum aut sextam partem præcepto eleemosynæ satisfacere.

¶ Sed iam tandem quo tanto operi finem debitum imponamus,quæritur vtrum papa possit huiusmodi bona ecclesiastica superflua concedere beneficiariis, vt expendant ea etiam in non pios vsus alias licitos.Respondetur, quod vbi indulgentiam expendendi talia bona concedit Papa,si nihil aliud exprimat intelligitur vt sic licita,quòd illã concedit in ordine ad pios vsus. Sed secundùm alios talis indulgentia papæ, dum eam non restringit papa intelligẽda est (vt verius existimat Corduba) quod extendatur ad largiendum ea bona etiam in profanos vsus,quod salua reuerentia tanti pastoris, eiusque censura cum duplici limitatione fieri debet, puta quod fiat ex causa rationabili, puta quia est vir nobilis, & de ecclesia benemeritus, vel à quo vtilitas ecclesiæ speratur, vt honorabiliter sustentetur, vel ratione gratitudinis, quia olim ab eo beneficia recepit ecclesia & huiusmodi.Secunda limitatio est quod non cõcedatur eis de redditibus ecclesię in notabili quantitate,ita ꝙ sit onerosa ecclesiæ talis concessio,aut in notabilem diuini cultus diminutionẽ, & taliter ne beneficiarij inde maneãt impotentes ad subueniendum pauperibus valde egẽtibus, vt de iure diuino quamuis dispensabili eos teneri dictũ est. Ita Corduba & patet quia istud debitũ charitatis quo onerantur beneficiarij superflua dare pauperibus,aut est de iure tantum ecclesiastico, vt ait Sotus,aut est de iure diuino dispẽsabili per ecclesiam:ergo vtroque modo cũ prædictis Q5.1.

 limitatio-

limitatiónibus valebit Papa beneficiariis prædictam indulgentiam concedere. Et tandem absoluimus alioquin difficillimam quęstionem an satis exactè aliorum sit iudicium. Deus tandem nostrum à se largitum animum bonum omnibus sanctè morem gerere cupiétem & potissimè sibi acceptet, nam ad legem ciuilem sufficiens est responsio Nauarri, scilicet, quod est permissiua ad tollẽdas lites, quia talis testatio non constat an sit superflua, aut de superfluis ideò iubet in foro exteriori iure succedenti non priuari ꝙ attinet ad conscientiam hæredum conscientiis, & eorum confessoribus reseruando,

CAPVT CXLIIII.

¶ *De aliquibus sacrilege acceptis restituendis & epilogantur quæ dicta sunt de impedientibus ab bonis assequendis.*

IAm cætera persequamur quæ tam materiam furti, quã restitutionis contingunt, nam neque excusatur etiam à culpa, qui rem suam in quam aliquod ius alius habebat, contra eius voluntatem contrectat, vt pignus traditum, aut equum locatum vel commodatum.

¶ Rapina insuper ratione violentiæ adiunctæ, quia ista violentia est circunstantia mutuans speciem necessariò est confitenda, & hic etiam pro honore vi ablato satisfactio necessaria est.

¶ Similiter speciem furti nouã inducit furari rem sacrã de loco sacro, aut non sacro, aut re nõ sacra de loco sacro, quando secundùm Canum in sua Relectione, ad ecclesiam pertinet eius custodia, vt quando quis furatur ibi in ecclesia res non sacras causa custodiæ ibi depositas.

¶ Sicut etiam accipere bona ecclesiæ possessa in cõmuni, quæ sunt statuta pro sustẽtatione ministrorum ecclesiæ vel pro fabrica ecclesiæ sacrilegium est necessario cõfitendum, sicut etiam retẽtio decimarum & legatorum ecclesię. 12. quęstione. 4. cap sacrilegium. & 16. quęstione 7. Si autẽ quis acceperit à clerico aliqua bona iure ecclesiastico possessa. vt à curato pecunias sibi assignatas pro anniuersariis, vel à canonico bona cõtributionum ecclesiasticarum probabile est vtrumque & sacrilegium commisisse, vel à culpa sacrilegij vacare, quia iam an sint illa sacra, vel nõ, dubitatur inter doctores, ita frater Ioannes de la Peña. Sed neque calicem

calicem consecratum furari extra ecclesiam, dum non attineat ad aliquam ecclesiam, secũdum ipsum, est sacrilegiũ, quia nõ reperitur in iure, nisi quod furari bona ecclesiæ sit sacrilegium.

¶ Præterea secundum Nauarrum si quis commisit furtum furando rem sacram de loco sacro, aut rem non sacrã de loco sacro effringendo fores, fenestras, seras, tectũ, aut parietem ecclesiæ, aut impellendo violentia fores, excommunicatus est ipso iure c. conquesti. de sent excom. ita Nauarrus [a] quamuis ob solam fractionem quam furtum non sequitur, vel ob solum furtum sine fractione, (licèt vtrunque sit peccatum graue) non incurratur excommunicatio ipso facto, sicut neque iudex qui sine prędicta fractione extrahit casu iure non concesso sibi, confugientem ad Ecclesiam, & immunitate eius gaudẽtem, non est ipso facto excommunicatus, sed venit excommunicandus per iudicem. Quamuis vt alibi diximus secundum opin. F. Ioannis de la Peña Cathedratici Salmanticensis, & Durandi rigidã, sed tamen probabiliorem talis iudex talem ab Ecclesia iniustè extrahens si illum aliqua pœna plectat, aut iniuria afficiat, tenetur etiam tali reo extracto hæc damna recompensare, nam & iudicium hoc fuit vsurpatum postquam super iam confugientem reum ad ecclesiã iurisdictione carebat, quia immunitatẽ ecclesiæ, quę secundariò est in fauorem eorũ, qui ad eam confugiunt, eum iniustè priuauit.

[a] Nauar. sum. lat. nume. 95. c. 17.

¶ Consequens etiam ex prædictis fit secundum Maiorem in 4. d. 15. furẽ, qui effracto sacrario sanctissimũ eucharistiæ sacramentũ furatur, excommunicatum quoque esse.

¶ Sed quis dicatur locus sacer ad hoc, scitu opus est, sed satisfacit Nauar. c. 17. nu. 95. dicens quod locus sacer quo ad hoc, dicitur quælibet ecclesia, Xenodochium, basilica, eremitoriorum auctoritate Papæ, aut episcopi ædificata. c. constitutus, de relig. dom. aut cœmeterium per illos sacratum. cap. 1. de consecr. eccles. lib. 6.

¶ Porrò contra septimum præceptum non furandi, delinquere certum est iudicem qui pro ferenda iusta sententia aliquid accipit, aut si testis pro dicendæ veritate, aut accusator pro accusatione iusta ad quam tenetur, aut vt desistat ab ea, aliquid accipiat.

¶ Tenenturq́; huiusmodi restituere accepta sic, modo, & quibus supra abundè diximus, scilicet, ipsis dantibus

ante condemnationē iudicis, quamuis Cord. de casib. conscientiæ. q. 67. asserat non improbabiliter testem, qui de iustitia testificari non tenetur, quia à iure excusabatur à testificando, licitè posse recipere sibi promissum pro testificãda veritate, alias non Quia extra hunc casum, neque qui promisit tenetur dare, nisi iurasset se daturum, quo casu sic acceptum accipiens teneretur restituere. Ita supradicta inhibentur. c. non sanè. 14. q. 5. c militare. 23. quæst. [b]

b l. 1. & 2. ff. de cond. ob turp. caus.

¶ Si autem aliqui pro peccando, & perpetrãdo peccatū contra iustitiam aliquid receperint secundùm opinionem cõmunem, quam probabiliorē esse asseuerauimus dicimus teneri ad restitutionem ante sententiam iudicis ipsis dãtibus, tametsi præsertim in aliquo casu, oppositam opinionē Nauarri non omninò refutauimus.

Vide supra, nam circa iudices Hispaniæ opinionem Nauarri in hoc casu verum tenere negauimus ne fallaris.

¶ Hęc per modū recopilationis ante, & supra diffusè disputata & exactè discussa hic accipe. Ad illum locum pro maiori intelligẽtia recurrito. Sicut etiã modo per modum recopilationis libet referre, & antea diffusè dicta, quomodo prælatus aut dominus, cui est ius cõferẽdi beneficiū ecclesiasticū, aut officiū publicū, si conferat illud indigno secundum omnes, in c. graue. de præbend. restituere tenetur secũdum probabiliorē opinionem Caiet. & magis ad mentē D. Th. etiã ipsi digno prætermisso, quia in iustitia distributiua beneficiorum ecclesiasticorum læsus mansit, aut secundum probabilem opinionē Soti, & Nauarri tenetur tãtum restituere ecclesiæ ex promotione indigni dãnū passę. Qui curiosius disputata ista velit videre, recurrat ad supradicta. At si fuit officiorum secularium distributor in omni casu quo indignum præfecit officialem reipublicæ, tãtum reipublicæ damnum tenebitur reparare.

¶ Sed iam de bono vel malo animo impedientibus, ab assecutione alicuius boni officij vel beneficij, diximᵘ quod si erat iã sic impedito ius quæsitū in re, vel ad rem, tūc siue impedierint illū vi, vel metu, vel dolo, vel sine illis, tenẽtur planè ad restitutionē illi. Si autē impedito non erat tale ius acquisitum impeditusq; est vi, vel fraude, secundum omnē opinionem iuxta dispositionē negotiorū arbitrio boni viri facienda est recompensatio sic præpedito. Si autē in donis & legatis gratuitis sine iniuria violẽtiæ, vel fraudis est præpeditus:

peditus, secũdùm omnes nihil sibi venit restituendũ. In beneficiis autem ecclesiasticis, si aliquis dignior sine vi, & fraude sit præpeditus ab assequutione beneficij, an illi facienda sit restitutio, hæsitatur inter doctores. Caiet affirmat fore illi restituendum, Sotus & Nauar. negant. Vide de hoc latam & exactam disputationem, vbi expressiùs in hoc vltimo nostram insinuauimus sententiam.

CAPVT CXLV.

¶ *De restitutione bonorum naufragantium.*

SED circa materiã furti, & restitutionis cum versemur, culpæ nobis daretur, si de in mari bonis amissis, vel in mare iactatis hic non meminissemus. Peccat igitur cum restitutionis obligatione qui sibi capit aliqua eorum quæ in mari amittuntur, neque sunt pyratarum, neque infidelium, siue ex naui, siue ex mari, siue ex litore accipiat,[a] quãuis illa perirent nisi ipse acciperet: qualia sunt farina, saccarum, papyrus, quia ex charitate in his proximis suis opem ferre tenebatur. c. excommunicationi.

¶ Et si fuerit in mora restituẽdi, etiam ante admonitionem ipso facto est excommunicatus, quoad Deum, licet quoad ecclesiam debeat præcedere monitio, vt ibi declarat Panormitanus.

¶ Si autem periculo mortis se obiecit quo prædicta seruaret, licèt illud periculum mortis non fuerit adeò probabile secundùm Nauarrum,[b] tunc posset sibi illa retinere si periissent alias, eo quod in tali casu ad opẽ ferendã cum tali periculo non tenebatur. Si verò in prędicto casu dominus iustè sperat suũ recuperaturũ per aliud mediũ, quia mare ad litus eiiceret, aut inueniret alios qui mercede illud periculũ subirent: tunc restituere tenetur is qui accepit, cum vitę suæ periculo, soluta sui laboris mercede, arbitrio boni viri, secũdùm D. Antoninum,[c] & Syluestr.[d] licèt simplex simpliciter accipiens, quia credidit sibi esse licitum accipere per statuta regionis, aut per aliquam aliam rationem, sicut in hoc casu excusaretur à culpa mortali, ita etiã ab excommunicatione lata à iure, licèt respondere teneretur, si ob id eum iudex excommunicaret.

¶ Sed quia inter omnes Doctores conuenit omninò derelicta vel pro derelictis habita, nõ esse restituẽda, quæritur quid dicatur haberi pro derelicto. Victoria loquendo de mineralibus repertis in terris Indorũ, in Relectione Indorum

a *c. excommunicatio de rapto. l. si quis. ff. de incend. ruin. & naufra. & l. deprecatio. ff. ad l. Rhod.*

b *Nauar. sum. lat. c. 17. nu. 98.*

c *Anton. 2. part. tit. 1. cap. 15.*

d *Syl. eod. verbo Naufrag. q. 12.*

tradit ista mineralia tunc haberi ab Indis pro derelictis, quando venientibus, & suffodientibus inde argentum peregrinis ipsi Indi non ægreferunt, nihil curant neque cōquerun tur tanquam res suas vsurpent.

¶ Item etiam habitum pro derelicto dicitur secundùm Nauarrum quando dominus sic quod suum est deserit, eo quod extimat quod licèt recuperari sine probabili periculo vitæ posset, neminē tamē id periculi subiturū.[e] Idē dicēdum est secundùm Nauarrum de accipiētibus ab iis quorum domus & bona igni deflagrant, qui grauius peccant quam qui simpliciter furantur secundùm Gabr.[f] non tamē putatur habitum pro derelicto quod in mare ob procellā ad nauim exonerandam proiicitur secundum glossam Panorm & communem. c. cum dilecti de accus. Neque censetur haberi pro derelicto, quod Dominus præ pudore, aut timore ab occupante non defendit.

e l. si quis necesse. ff. pr derel.

f Gabr. in 4. d. q. 5.

CAPVT CXLVI.

¶ De restitutione inuentorum.

DE inuentis quoque subsequēter hic nobis venit agendū, quomodo alicuius rei inuentor peccet, si dominū rei inuentæ vt quærat debitam non adhibet diligentiam.

¶ Et in primis pro cōperto habendū est, quod neque peccatū veniale est ea capere, quę in nullius sunt dominio quēadmodū sunt lapides pretiosi litoris maris, instit. de rer. diuis. §. item lapilli. & quæ inuenientium, & occupantium fiunt, qualia sunt etiam quæ aliquando fuerunt aliquorum, sed desierunt esse illorum, quorum fuere, neque sunt effecta aliorū, vt thesauri de quib[9] plura sunt nobis dicēda, quales etiam sunt res quæ à suis dominis pro derelictis habentur.

¶ At vltra ea quæ supra diximus de his, quæ habentur pro derelictis, pro derelicta suā rē perditā habere quis præsumitur ex cōiecturis. Ex quibus vna est quod tacet, & nō quærit perit per se, vel per alium, secundùm Nauar.[b] aut si proiicit librum apertum in mare, vel fluuium. gloss in § si iactum quāuis id faciat tempore tempestatis. Si tamē tempestatis saltem tēpore illud iaceret clausum pro derelicto nō haberetur[c] & minus pro derelicto habetur quod vi fluminis fertur. arg. l. nauigia, de furt. c. excommun. de raptor.

a l. falsus. §. si iactu. ff. de furt. & l. interdum. ff. de acq. n. pos. & §. pen. instituta de rer. diuis.

q Nauar. sum. lat. c. 17. n. 176.

c l. qui leuandæ. ff. ad legem Rhodiā de iactu.

¶ At

¶ An autem omnia ad hanc materiam attinentia dubia ordinatim examinentur, primò quæritur de auibus domesticis & primo de columbis columbariorum, an licitè possint capi à quibuscunque absque noxa restitutionis. Cuius quæstionis meminit Cord. in suo tractatu de casibus conscientiæ q. 121. cuius sequẽdo doctrinam per has quæstionem absoluimus propositiones.

¶ Prima propositio sit, magis probabile est, & magis certum quod vltra leucam aucupantes in Hispania columbas alicuius columbarij alieni, tenẽtur eas restituere dũ assuetudinem reuertendi ad suum columbarium non amiserũt. Patet, quia hoc est magis conforme iuri communi, & quia tunc non amittitur dominium quando columbæ cõsuetudinem reuertendi non amittunt, nisi cõstaret ex visu, quòd post duos vel tres dies iam retrolapsos non regrediuntur ad suum assuetum columbarium, neque lex aliter excusat etiam eas extra leucam aucupantes in cõscientia à restitutione, sed solùm ista lex quę concedit extra talem leucę periodũ posse quemuis eas aucupari, videtur permissiua concedens istis aucupantibus impunitatem, & dominis negans earum repetitionem in iudicio.

¶ Secunda propositio, probabile est, ꝙ aucupantes colũbas columbarij alieni extra leucæ periodum, etiam in magna copia, nisi alliciant, easque attrahant arte aliqua, licèt contra legem egerint, contra legem eas capiendo instrumentis vetitis, non fiunt obnoxij ad earum pretium restituendum dominis, hæc est Cordubæ, hæc est Soti opinio[d] quod in aucupatione colũbarum, stãdũ est municipalibus legibus sicuti de aluearibus, nempè quod si lege præscripta est periodus, vt intratot passus nemo illas capiat, extra illos potest quis illas capere, quia vsque ad illam lineam cẽsentur essa domesticæ Si autem intra spacium lege præscriptũ capiantur, fortè captores non sunt à restitutione immunes licèt non tanto rigore ad eas restituendum sint cogendi, ac si easdem, de ipso columbario forati essent. Ad hancque restitutionem tenentur, quia vsque ad illum limitem factæ sunt columbæ domesticę. Vnde secũdum Cordubam intra illam distantiam aucupantes videntur captare, aliena, non verò extra illam.

d *Sot. de Iusti. & iur. lib. 4. q. 6 ar. 4. penes fin.*

¶ Tertia propositio, aucupantes columbas intra limites legis puta vnius leucæ: vbi sita sunt columbaria, si talibus

causta-

constaret euidenter columbas,quas contẽdunt capere esse alterius columbarij distantis vltra leucam, & quod iã amiserint vsum redeundi ad illud,non essent damnandi neque ad restitutionem obligandi :sed quia perdifficile est, impossibiléque moraliter id tali certitudine clara posse constare, regulariter huiusmodi aucupium illicitum esse est censendum, tum quia aut captatur alienum hic, aut surripiendi alienum periculo non vacat.

¶ At quia aucupium auium siluestrium licitum esse,neque defendi posse,etiam in fundo proprio,nemini est dubium quia iste syluestres aues nullibi per modum transiens commorantur, iniquitas esset earum aucupium vetare, nisi forte prætiosissimæ essent aues,vt accipitres. Sed neque ad restitutionem in hoc casu inquit Sotus obligarem venantes.

¶ At quia cicures & domesticas aues vel gallinas,&c.surripere absque vlla controuersia furtum est, hic superest id nosse, capiens columbas seu alias aues laqueis irretitas alienis,ad quid teneatur.

¶ Respondetur,quòd fera seu præda piscationis,aut venationis laqueis aut retibus,vel aliis instrumentis deprehẽsa,vel canibus alicuius venatoris eam insequentis iam impetita,capta,aut vulnerata, secundùm Couarruuiam in regula peccatum. parte 2 §. 8.& secundùm alium Couarruuiam in contractu de remediis lusorum.parte 1.cap.19.est eam capientis,& non eam ferientis vel irretientis suis retibus, vel instrumentis, vt elici videtur ex Instituta de rerum diuisione §.illud quæsitum:& ff. de acquirẽdo rerum dominio. l.naturalem.§.illud.& Bartolus in l.quo minus, quæstio. 5.§.de fluminibus. & in tertia partit.titulo vigesimooctauo.l.vigesima, sed aduertit tibi Couarruuias quod in aliquibus partibus regni in praxi receptum est contrarium,scilicet,quòd talis præda est eam ferientis vel irretiẽtis suis laqueis aut retibus,hanc praxim confirmat lex fori libro tertio, titulo quarto.l.17 glossa quoque in dicta l.naturalẽ.& §.illud.instit.de rerum diuisione, huic praxi prædicta fauet,quare secundùm Cordubam[e] praxis & consuetudo hæc in obseruantia tenenda est. Sicque resolutoriè dictum puta in vtroque foro cõsuetudini præscriptę legitimæ terrę standum esse in hoc quia huiusmodi consuetudo,legis non pœnalis,sed dispositiuæ vim obtinet vbicunque

e *Cordub. in tractatu de casi. Conscientiæ.q. 119.*

que

que introducta est. Per talémque consuetudinem discernẽdum est cui nam attineat talis præda, eiusque sortiatur dominium, huic resolutioni suffragatur speculum conscientiæ, lib. 1 cap. 7.

¶ Porrò de structione columbarij an licita sit iuxtà sata aliarum proposita, multi multa dicunt, nam Sotus[f] docet vbi nullæ extant leges ciuiles prohibentes, stando in iure naturali licitum esse extruere columbaria si sata prope habentes non reclament, & si domini pabulum sufficiens, pro numero columbarum suppeditent, non tantum agnoscit criminis

f *Sotus de Iustit. & iur. lib. 4. q 7. art. 4.*

¶ Alij autem (vt Syluester etiam, verbo Restitutio. 3. §. 4. insinuat) requiri existimant vnum de duobus ad licitam constructionem columbarij, vel quod ædificantes prouideant eis sufficienter de pabulo, vel habeant in giro fundũ ex quo sufficienter pascantur, vt in plurimum, & hoc nisi fiat recompensatio damnorum, quia vicinus similiter tenet ipse, vel nisi damnum sit modicum, quod semper præsumẽdum est, nisi de contrario constet, quia stercorizando, & effodiendo mala semina, tãtum prosunt quantum nocent secundùm Asten. referentem quosdam ita tenere. Quare concludit ibi Syluester dominum & in exiguo agro posse eas tenere: modo paratus sit emendare notabilia damna, dum constiterint.

¶ Armilla quoque, verbo columbarium censet, nec patronũ habere magnum terræ circuitum, vbi pascantur, esse necessarium cum ab ecclesia, & principibus tolerantur, & licèt benefacerent patroni pascendo columbas, & claudendo tempore, quo possunt damnificare agros. Non tamen credit eos ad hoc teneri, tunc quia non sunt aues domesticæ, vt gallinæ, cum possint interfici si damnum inferãt, & nõ resarciatur. Et quia alias etiam, nõ deessent imò in crescerent columbi aggrestes turmatim volãtes, agros deuastantes, ideò (inquit Armilla) non est præcipitanda sententia de mortali.

¶ Frater autem Iosephus in suis floribus materia de restitutione ait sine consensu tacito, vel expresso sata prope habentium columbaria non esse extruenda, etiam si de pastu prouideant. Quia non obstante tali pastu finitimas segetes solitæ sunt deuastare, quod si post consensum tacitũ extructa fuerint, tenetur dominus columbarij satisfacere,

vel destruere colũbarum nisi cõsuetudo regionis, vel præscriptio illi suffragetur. Quod si expressè consenserunt nõ erit tũc diruendum columbarium, quia consensus expressus fuit veluti donatio, & tributum, seu seruitus super finitimos agros iam constituta. Addit verò tales columbariorum dominos teneri ad eis subministrandum pabulũ, alioquin finitimis illatum damnum, quia illius sunt authores reparare tenentur, hæc frater Iosephus. ¶ Ideò varia asserta doctorum recẽsere libuit, quia alter meminit eius, quod alter dicere omisit, & vt detur optio lectori iudicandi quod rationi conformius est, illudque eligendi.

¶ Inter reliquas sententias doctorum circa hanc materiã illa quam tradit Nauar.[g] vt potè resoluta & compendiosa, rationisque conformior magis mihi applaudit, vbi sic ait iudicio suo non peccare regulariter qui columbaria habent, vbi non est lex, quæ ibi prohibeat, & est consuetudo, quæ id permittit, & populus non conqueritur neque damnum notabile apparet, attento ꝙ ad populi victum pertinent, & æquè ferè prosunt stercorando, quam noceant pascendo, & eas reges tolerant, & si non essent columbæ domesticæ, essent palumbæ syluaticæ vt sunt coturnices, & aliæ aues, ꝙ optimè Syluest. verbo. Restit. 3. q. 4. insinuauit. Hęc Nauar. qui adiecit fratre Iosepho ꝙ qui in suo columbario certa semina spargit, aut aliqua arte vsus est, qua artificiosè columbas ab aliis columbariis ad suum pertraheret, peccat quidem & cum obligatione restituendi, si paruitas eum non excusat secundùm Metinam in C. de restit. de rebus restituendis. col. 12. quod tamen limitandum censet Nauar. procedat in eo hoc qui per hoc intendit alienas inescare, non autem in eo qui principaliter intendit suas pascere & retinere ne alio euocetur.[h]

g Nauar. sum. ca. c. 17. num. 227.

h l. si quis nec causã ff. de reb. credit.

CAPVT CXLVII.

¶ De restitutione circa venationem.

AT iam de venatione verùm princeps, rex possint eam reseruare quæstio prolixior nos hic maneret, nisi curaremus hic eam sub compendiosis sententiis verbisque restringere. De rege autem, aut de principe independente primò loquendo secundùm Sotum de iustitia & iure libro quarto, quæstione sexta, articulo quarto, palam est regem & principem loca etiam communia reipublicæ posse aliquot

quot propio vsui dicare, neque ad hoc vt quidam autumãt requiritur consensus populi, iustũ quippe est vt pro sua dignitate gratia recreandi animi venationem habeat paratam præterquam quod apros, & ceruos, & id genus bestias nõ concedat à plebeis venatu impeti, vt reseruẽtur ingenuis, qui præliorum simulachra aduersus eas meditentur.

¶ Animaduersosq; in hoc nos vult Sotus quod quia venatio est de iure gentium, non tanta suppetit facultas magnatibus ad custodiẽdam vetandamq; sui gratia venationem quãta est in principe, etiam si cum suis iuribus fuerit ea ipsis largitus, quia res verbi gratia in toto regno posset sibi decẽ aut duodecim loca reseruare, & forsitan nõ posset bis aut ter centum Si autem magnatum singuli in suis oppidis aut territoriis plura haberent loca custodita sibi graue regno fieret onus intollerabiliusque, sunt enim de iure gentium feræ, & aues, & pisces communes vt Instituta, & ff. de rer. diuis. habetur. Quare non est nimium populus à venatione cohibendus, quandoquidem illo modo libertatem habet, tum animũ recreandi tum & quæritandi victũ. Hac graui doctrina Soti præmissa.

¶ De magnatibus & optimatibus regni in præsentiarũ incidit aptè disputatio an venationem maiorem in suis territoriis sui animi recreationis gratia sibi pro libito vendicare possint, cui quæstioni expeditiorem responsionem nõ inuenimus quam ea quæ à Corduba traditur in suo tractatu de casibus cõscientiæ. quæst. 119. vbi sic ait. Primò quod causa vitandi litigia inter subditos, & causa cõseruandi venationem ne funditus vastetur, vel ex alia iusta rationabiliq; causa possunt domini in oppidis suis pro tempore, & modo vetare venationem, sine fraude, & ea moderatione, ne totaliter facultas venandi auferatur, quatenus & quantum id vtilitati communi populi cõducens esse videtur, & hoc in professo est omnibus. Qõ. 1.

¶ Addit 2. per quod quæstioni fit satis quod de licentia regis expressa, vel tacita, vel virtute priuilegij proprij, aut vi alicuius contractus liberè initi, cum oppidis suis, vel de cõsensu libero, vel legitimæ iam præscriptæ cõsuetudinis titulo, & non aliter possunt magnates, propriæ vtilitatis & recreationis animi gratia omne genus, vel tale genus venationis vetare, in mõtibus, syluisve, aut locis communibus suorum populorum, atque in nemoribus, vel pascuis

propris

propriis peculiaribusq́, ipsorum dominorum quatenus ipsi soli domini, vel tantum illi, quibus impertierint licentiam possint ibi venari.

¶ Tertiò dicit, quod iam aliquo ex supradictis titulis, Castellæ venandi ceruos, apros, aliaq; animantia fera ius addictum esse videtur magnatibus, eo quod huiusmodi venatio, prędą regia esse videatur plus magnatibus quam plebeis accommodata secundùm Sotum.[a] Et secundùm Couarr.[b] & sic possunt interdicere huiusmodi venationẽ sub pœnis moderatis

a Sot. de iust. & iur. lib. 4. q. 6. art 4

b Couar. in reg. peccatum. 2. par te 2. § 8.

¶ Quartò nulli magnati licèt prohibere populi incolis, ne deprehẽsam in suis possessionibus, vel agris venationem venari possint instrumentis lege regni non vetitis, nisi dominus istius generis venationis, scilicet ceruorum aprorum cõtractu libero conuenisset cum incolis populi: ne etiam in suis possessionibus id genus venationis sibi capere, aut venari possent, nisi solus dominus sub pœna moderata, dum modo dominus persoluat damna, vel nisi liberum præstitit populus assensum de tali venatione in suis agris non occidẽda. Nam tunc huiusmodi prohibitionem dominus illis indicere potest authoribus Soto & Nauarro[c] & licèt isti doctores huius non meminerint, credit Corduba quod licentia regia ad sic appropriandum eis hoc genus venationis, & hoc modo prædicto sufficeret. Sufficeretq́; etiam ad hoc consuetudo si legitimè præscripta esset, quia pręsumeretur ea iusto dimanasse principio, vel aliquo pacto iusto inito cum incolis fuisse innixa. s. cum practica Castellæ hoc arguat, sed non videtur fuisse talis cum semper populi conquerantur & reclament.

c Nauar. in summa c. 17. num. 2.

¶ Quintò dicitur, quod in casibus supradictis in quibus iustè dominus venationem interdicit sibi in montibus, locisq́; communibus vel priuatis ad vnum de duobus astrictus talis dominus manet quia vel tenetur ad omnia damna persoluenda, quæ venatio intulerit in possessiones particularium, vel plebis: vel indulgere facultatẽ tenetur, vt occidi tales feræ possint instrumentis lege regni non vetitis. Manet inquam obnoxius (hac licentia negata) ad persoluẽda damna popularibus in hanc remissionem damni non consentientibus liberè, etiam si metu, vel minis intra se conceptis, id non petierint. Ideò sub iactura animę tenetur dominus summè cauere, ne hęc dãna maneant irreparata:

sed

fuit solutum [illegible].

¶ Sexto dicitur adhibenda est cautela a domino, ne [illegible] interdicens venatione pœnas [illegible] excelsas, & exorbitantes. Sat enim [illegible] transgressio in vice multa certæ pecuniæ contra transgressores [illegible] fuisse, & pro secunda vice duplum dixisse, & pro [illegible] super addidisse [illegible] quod [illegible] culpa venandi contra vetitum pœna homicidii vel [illegible] cationis [illegible] vel verberis sit vindicanda. Saltem non pro prima vice [illegible] lationis pœna infligenda est, etiam si lex [illegible] istam pœnam decernat, quia legis [illegible] non [illegible] nisi contra contemptores ex contemptu, & consuetudine [illegible] huiusmodi leges venandi in vetitis [illegible] prohibentes.

¶ Dominus autem licet iuste vetuerit venationem, si tamen moderationes in quatuor his supra immediate signatis [illegible] sibi is prægnatas non seruauerit, & delinquit mortaliter, & obnoxius sit ad restituendum quidquid damni intulerint feræ venatiles, & ad resarciendum quoque emolumentum quod præpediuit iniuste verisimiliter percipiendum ab his: quibus iniuste obstitit ne venarentur, ut [illegible] ita Nauarrus[d] & Couarruuias in reg. peccatum parte 2. § [illegible] ita communiter super adictis astipulantur doctores Sylu. tit. [illegible] tio & restit. §. 16. & 14 & restit. [illegible] quæst. 3. in fin & quæst. 4 & quæst. 12. § 4 & 5. & restit. [illegible] q. 2 [illegible] 8. [illegible] 2 & 3. & Medina de rest. q. 12 fol 45 & Sotus[e] & Gabriel[f] Nauarrus & Couarruuias vbi supra, & Speculum conscientiæ [illegible] 68. [illegible]

CAPVT CLI.

¶ *Adhuc de venatione, & restitutione facienda [illegible] damnis venationis quam à venantibus vel piscantibus in alieno.*

IAM ad difficiliorem accedimus [illegible] an casu quo dominus vetuisset venationem iuste, [illegible] copia succreuerit, quod magnum negotium facessit subditis ad suos à venaticis feris tutandum agros & possessiones, quia eas tueri non valent, nisi magnis expensis, & occupationibus noctes & dies pro eas custodiendo ducendo insomnes, neque satis potentes [illegible] feras has arcendum [illegible] non vetitis, [illegible] est eas [illegible], aut tenere, quin possessio [illegible] depopulentur, & [illegible] agrorum cultores [illegible]

F.L. [illegible] Consi. [illegible]

ei in regno Castellæ non licet, vbi populi vassalliq; nō sunt [illegible] aut coloni terrarum domini earumque conductores [illegible] sunt liberi adeò, v[illegible] montes, terræ plorum po[illegible] fint vassalli [illegible] quid pro [illegible] rege [illegible] [illegible] debitam [illegible] gubernationem [illegible] atque [illegible] præstare tenentur. ¶ Idem dic [illegible] vel [illegible] [illegible] bus citra culpam priuari, aut [illegible] possunt, [illegible] dominia principatuique [illegible] non verò e contra populi in [illegible] & superfluam.

¶ Si tamen rex huiusmodi vassallis, huiusmodi possessiones, domus aut [illegible] aliquas æque dignas domus, possessionesque commutaret, tunc [illegible] nō tantopere videretur illis [illegible] ab illa terra. ¶ Sed quod possint inrentare magnates hoc sine licentia regis, [illegible] meliori iudicio inquit Corduba asserendum est non posse [illegible], licèt nullum repererim doctorem in casu huius quæstionis distinctè loquentem.

¶ Capit hic iam suū locum illa quæstio, an venari possit dominus in agris subditorum [illegible] Respondeo dicendu non potest in terris, vel agris etia si sint subditorum venari, quando nō potest adhibita diligentia cōpertam habere cuius sint, vt possit soluere danum, damnū passis dominis, quæ ingeruntur illis conculcando segetes, vel aliter vastando semina, aut possessiones eorum. ¶ Sed in [illegible] etiam non subditorum possunt magnates venationi vacare dum damna soluenda, si quæ intulerint potentes sint soluere, quia rationem tam damni illati, quam damna passorum in particulari habere possunt, ita Couarruuias.[b] Q[illegible]. 1

¶ Potissima iam quæstio hic fit obuia, scilicet ad quid teneantur qui locis vetitis, aut piscantur, aut venantur.

¶ Circa quam dicendum duc imus primo ad pœnam nunquam tales tenentur nisi post quam per sententiam iudicis ad eam persoluendam iudicialiter sint adacti. Hinc subragantur omnes doctores. Q[illegible]. 2.

¶ Sed maius vrget dubium etiam si iam fuerint pœnam post sententiam, an casibus intra decidentis in quibus ad restitutionem venationis [illegible] tenentur, immunes tunc a restitutionis obligatione maneant. Respondet Corduba id Q[illegible]. 3.

b Couar. in reg. pec [illegible] par. 2. §. 28.

[illegible] Me[illegible] a [illegible] tenetur [illegible] quam ad pr[illegible] recompensationem [illegible] solutione c[illegible] sicut [illegible] poen[illegible] sed animaduersione [illegible] his [illegible] vi[illegible] quis inuad[illegible] loc[illegible] [illegible] vbi venatio[illegible] nu[illegible] ad[illegible]

¶ [illegible] ad poe[illegible] qua[illegible] [illegible] venatis [illegible] pr[illegible]

¶ Prima conclu[illegible] v[illegible] c[illegible], & qui [illegible] ur cuius e[illegible] ad [illegible] ce[illegible] aliqua culpa [illegible] Est [illegible] Sot[illegible], & [illegible] qu[illegible] a cum ve[illegible] to[illegible], no[illegible] pr[illegible] mitur lex obligare ad [illegible] d[illegible] ¶ Secunda conclusio, [illegible] su[illegible] venatio[illegible], est pr[illegible] d[illegible] est [illegible] c[illegible]us tantei, quod venatio nullum est [illegible] d[illegible] h[illegible] b[illegible] capitur a suo domino, [illegible] restitutionem damni, est [illegible] Sot[illegible], C[illegible] M[illegible] quoddam veluti genus furti committitur, quia [illegible] vel [illegible] sic occ[illegible] est, & eius p[illegible] cet inde egredi[illegible] , vel [illegible] capi non [illegible] d[illegible] an[illegible] veluti ad suam [illegible] c[illegible] consuetudinem [illegible] a[illegible] consue[illegible] tu[illegible] quam[illegible], quando bis, hora, a[illegible] a[illegible] h[illegible]

¶ [illegible] colomb[illegible] em [illegible] u[illegible] conspe[illegible] cont[illegible] p[illegible] 28. [illegible] c[illegible] quod [illegible] cupari ab eo [illegible] stantes, & [illegible] I[illegible]a secunda conclusio [illegible] ex [illegible] §. [illegible] r[illegible] quod [illegible] occ[illegible] [illegible] & [illegible] in suis c[illegible] [illegible] se [illegible] [illegible] a[illegible]

¶ Tertia conclusio, [illegible] p[illegible] v[illegible] c[illegible] [illegible] v[illegible], ve[illegible] [illegible] emerg[illegible] hæc est So[illegible] [illegible]

[illegible] ver [illegible], & [illegible] arbores [illegible] tamen [illegible] quia dominatur. Habere [illegible] quæ illic nutriuntur, [illegible] atque arbores [illegible] nascuntur, quia [illegible] fructus, sed ipsæ animantes se progignunt.

¶ Item, quia huiusmodi animalia vaga sunt, & ad quocumque divagandum libera, ita habetur leg. 16. part. 3. tit. 28 [illegible], quod qui in alieno fundo fuit venatus, [illegible] domino [illegible] fuit [illegible] sibi quod cepit acquirit [illegible] fuerit monitus, & prohibitus [illegible] reperit bestiolam, non sibi sed domino fundi obveniat [illegible] præ[illegible] lex. Quamvis credat Sotus quod ante condemnationem ad nihilum teneatur.

¶ Quarta conclusio, pisces piscinarum & feras nemorum vbi [illegible] est clausura, & septum, non tamen [illegible], quia liberum egressum inde habeant, vbi [illegible] voluerint, qui inde venatur, aut piscatur, aut inde abiit venatione aut piscatum, vel arte inde educit, via [illegible] ad [illegible] restitutionem manet obnoxius. Hæc conclusio est [illegible] & Covarru. vbi supra. Hæc conclusio patet ex lege 3. ff de acquirend. possessio. & ex leg. 16. part. 3. tit. 28 vbi habetur tunc [illegible] venationem esse eam capientis neque est vetitum contra alios dominos fundorum habere dominium venationis [illegible] tamen possessione.

¶ Si tamen [illegible] tempore dominus nemoris [illegible] non tantum [illegible], iturus erat ad venandum aliquis abegerit, vel vastaverit venationem, tunc non via [illegible], [illegible] reparationis damni, tenebitur ad aliquam recompensationem non integram, sed arbitrio boni [illegible] pensata [illegible], quæ est [illegible] possessionem, vel quam [illegible], in qua [illegible] respectu venationis.

¶ Si autem, vt inquit Sotus, quia dominus damna bona [illegible], & tributorum remissione [illegible] nonnulla fecit, quo iuri venandi renunciet, & nulli [illegible] venationi nocendi, vt [illegible] domino, tunc si [illegible] ab omnibus in huiusmodi conuentionē assensus præstitus est, forsitan tenetur ad restitutionem [illegible] quam extra suos fundos bestiolas [illegible] occidentes [illegible] alis vetitis [illegible] venatus [illegible] restitutionem [illegible] post [illegible], [illegible] Covarru. [illegible] Sotus, & Navarrus.

 ¶ Quæ

¶ Quare concludamus tandem cum Nauarro [c] peccat qui occidit, aut grauiter percutit animal domesticum [illegible] dn suo damnum inferens, quia solum ius [illegible] habebat, & includendi, donec de damno dato, [illegible] monitus satisfaciat. § cæterùm. Institut. de l. [illegible] & lege quintus Mutius ff. eodem, & glossa iuncto textu [illegible] si [illegible] de iniuri. & damno dat. nisi consuetudo, [illegible] gium, vel aliquod statutum contra disponeret [d].

¶ Secundo quod custodes auiũ, cuniculorum [illegible] iurati vel sola fide astricti ad ea fideliter custodienda, [illegible] ad custodiendas syluas cæduas, aut pascua, aut [illegible] cant dissimulantes nisi scirent eos, quos contra [illegible] inuenissent fecisse [illegible] necessitate, quæ eos a peccati [illegible] bat & nõ permittunt eis plura quam talis necessitas exigat. Diximus nisi scirent, quia dubitatio non excusat. In [illegible] bus enim tutiora sunt eligenda, [e] excusaretur [illegible] si inuenit esse consanguineos, aut amicos domini [illegible] ctorum iurium, vt probabiliter credat illi [illegible] placiturum, non tamen sufficit inuenire tales esse qui si [illegible] cultatem a domino peterent, obtinerẽt, sed eã non [illegible]

¶ Ex quo sequitur huiusmodi custodes teneri ad [illegible] tutionem damni, cum dissimulant se videre venantes, [illegible] cædentes, piscantes in prohibitis locis propter munera [illegible] quia sui sunt amici, aut consanguinei, quia tenentur [illegible] num præseruare a damno, propter iuramentum præstitum, licet probabile sit quod acceptum pro dissimulatione resti tuere non teneatur, secundum Nauar. licet probabilius sit oppositum de quo plura supra. At custodes positi a dominis tyrannice possidentibus etiam iurati dissimulantes immunes manent a restitutione.

¶ Atque secundum Nauarrum contra alios, qui [illegible] sententiam rigidam esse censet custodes [illegible] ab [illegible] ne videantur ab ingredi volentibus loca vetita, vt [illegible] intercipiant et puniri deinceps abstineant à [illegible] magnum damnum tunc eis permitti ut [illegible] a restitutione [illegible] omnes custodes hoc faciunt, [illegible] omnibus [illegible] nemo deceptum dicere [illegible]

¶ [illegible] vtilitatem populi [illegible] tempore [illegible] partus, aut nutritionis [illegible] venatur venatio [illegible] immunes manent a restitutione, si venerunt tunc [illegible]

c Nauar. sum. lat. cap. 17. nu. 120.
d cap. fin. de [illegible] & cap. priu. legia.
e cap. ad audientiã. de homicidio. & ca. si quis autem. de pœnit. dist. 7
f [illegible] scien. de reg. iur. lib. 6.

v[illegible], quia solum ad pœnam teneantur post condemnationem, non ante.

¶ [illegible] restitutionis rei sunt qui profecti ad venandum [illegible] suos permittunt nocere auibus domesticis, gallinis, [illegible], aut [illegible]. Idem si equos, famulosue suos permittant inferre damnum notabile prædiis aut satis aliorum.

¶ [illegible] aduertit Nauarrus g id quod nemo hactenus attigit [illegible] confessarij aduertunt, [illegible] quod reges, & magnates prohibentes [illegible] palantes quæ non sunt inclusæ, occidantur à dominis prædiorum, quibus nocent, non excusantur à peccato per propositum restituendi damna magis, quam excusatur fur, aut raptor per propositum restituendi, quod rapuerit, aut furatus fuerit, quia per restitutionem subsequutam, nõ excusatur à peccato quis quod admittit dãnificando, aut capiendo aliena [illegible] domino. Vnde contendenda est hæc malitia & hoc ad prædicatores spectat prædicare, & confessores mem[illegible].

g *Sum. c.at. cap. 17. n. 125*

¶ Peccat reusque restitutionis habetur, qui [illegible] aut accipit animalia aliena domestica, etiam fugitiua, [illegible] lanam, plumas, oua, in suam vtilitatem conuertat, aut eis vtatur secundum Ioan. Maio. quia ob fugam non desinunt esse cuius erant § [illegible] Instituta, de rerum diuis.

¶ Idem dicendum est de accipiente animalia domum [illegible] sunt [illegible], apes, paui, cõlũbę, cerui, [illegible] & redeunt, & de illo, qui accipit, aut occidit ea, [illegible] consuetudinem reuertendi [illegible] § pauonum & § apium Instituta de rerum diuis. [illegible] & [illegible] rerum dominio. At vt supra dictum est hanc redeundi consuetudinem amisisse videtur, cum ad horas & dies consuetas vix redire desinunt, [illegible] accepta capient [illegible][h]

h *Glos. l. de quibus. ff de leg. [illegible]*

¶ Sed tandem [illegible] secundum Nauar. quod examina apium antequam in alueariis [illegible], & aliæ aues ex arboris arbo[illegible] acceptæ fiunt accipientis [illegible] nisi [illegible] capiendo, [illegible] à domino prohibeatur [illegible] si postea, [illegible] [illegible] est [illegible]

i *l. natural. § pauonum. & ceruos. ff de acquir. rer. dom.*

¶ R[illegible] quomodo [illegible] dam[illegible] ex [illegible]

 ad

ad [illegible] Card. hanc quæstionem pertractet. q. 1 [illegible] consilio [illegible] facit quia de particularibus non [illegible] Socinum hic admonuisse iubet, quo si domini [illegible] propter [illegible] venationem in locis communibus [illegible] consensu communi, & etiam particulari [illegible] gros [illegible] fieri debet, non aliter. Tuncq; [illegible] dominus, & ad recompensandum [illegible] partem tributorum per personam [illegible] consciente [illegible] pro rata & [illegible] petibus [illegible] sive agris, quia licet [illegible] nullam [illegible] quia eis carent [illegible] tate & iure gentium venandi minuta [illegible] copia sufficiens frumenti recondatur in horreo [illegible] ueniat.

¶ Supradicta conuentio debet fieri libere [illegible] non consentienter. Sed non præsumitur [illegible] conuentio [illegible] inter subditos respectu domini, [illegible] suo aliquarum remunerationum, [illegible] mittuntur. Vnde cauant [illegible] ne [illegible] pictionis pro [illegible] V d [illegible] quæ sunt circa taxationem damnorum & [illegible] conuentiones super venatione sibi appropriandas quas cum [illegible] possent domini, sed nos præcipua diximus ex [illegible] possunt elici reliqua.

CAPVT. CXLIX.

¶ *De [illegible] ne [illegible] venda, re[illegible] [illegible] a [illegible]*

DE [illegible] cædis hic [illegible] [illegible] omnia [illegible] materia [illegible]

[illegible]

in hoc casu Hæc conclusio est Soti, Cord. & fratris Iosephi in [illegible] materia de restitutione. Et patet, quia reipublicæ [illegible] interuit, quia talem stragem faciendo [illegible] videntur habere, ac si magnam partem syluæ [illegible] commisissent.

¶ [illegible] doctores per magnam stragē, & [illegible] si quis oppidanus pro sua tantū construenda domo [illegible] cædat, an stragem fecisse dicendus sit. Et quid [illegible] qua non tam explicite loquuntur doctores, nā Cord. [illegible] astruit, si quis de sylua sibi communi cædat ligna pro [illegible] construenda domo ad restitutionem teneri, sed puto fore distinguendum.

¶ Quare sit tertia conclusio. Oppidanus qui a sylua cōmuni [illegible] præcidit ligna ad fabricandam domum, vbi [illegible] sylua e[illegible] & [illegible] oppidanis ad huiusmodi vsus [illegible] ratione domus propriæ non superbæ, sed pro necessitate & qualitate personæ cædentibus solet con- [illegible] tantum solutione pœnæ, [illegible] ad nullam aliam restitutionem talis est inducendus. Hæc est [illegible] non distinguentem, sed [illegible] esse ad [illegible] Soti dicentis non teneri ad restitutionem [illegible] stragem commiserit, hic non videtur magnam [illegible]. Et patet, quia si hoc est receptū & est [illegible] domorum suarum, persoluta pœna, [illegible] nemini fit iniuria in ratione [illegible] supponimus sylua est [illegible] patris, [illegible] quæ a [illegible] omnes suos vsus sufficit ne [illegible] [illegible]

¶ [illegible] qui [illegible] ex sylua [illegible] [illegible] & etiā [illegible] damnum [illegible] pœna [illegible] conscientia [illegible] doctores [illegible] sylua [illegible]

excessu, etiam ad vsus domus suæ, sed eo modera[illegible] cæteris oppidanis populi sui conceditur, poterit [illegible] re. Item secundò, quia etiam cæteri oppidani ha[illegible] siluam communem cæduam, ergo notabili[illegible] inde sibi ligna tollens, cæteros videtur notab[illegible] fraudare, patet. c. si culpa tua. de iniuriis, & dam[illegible] dato. Ex[illegible] fertur reum esse restitutionis, sicut restitutionis [illegible] distributor, qui de cumulo communi frumenti à [illegible] buēdo vicinis populi, vendicaret sibi, vltra partem, q[illegible] contingeret. Sicut si mulier ex bonis mult[illegible] matrimonio, quorū administratio pertinet ad ma[illegible] mortem mariti, vltra med etatē præcaperet sibi, [illegible] ad id excessus restituendum, sic & ille cum e[illegible] ligna ex sylua etiam sibi communi.

¶ Sed iam agēdum restat de his, qui ex alienis [illegible] furantur ligna, an ad aliqualem teneantur restitu[illegible]

¶ Pro decisione quęstionis sit prima propositi[illegible] rantur ligna ex speciali sylua, vel prędio alicuius [illegible] pertinentia ad propria ciuitatis, & non ad commun[illegible] bus, notabile ingerētes damnū, nexi restitutionis [illegible] & ad lucrū cessans, conditionibus lucri c[illegible] cundùm Syl.[c] quā[illegible]o ex successione illorum a[illegible] quod ex illis sperabatur, si succreuissent pra[illegible]

c Syl. tit. emptio. q. 6.

¶ Secunda conclusio, qui suff[illegible] ligna ex [illegible] p[illegible]lorum siluis, cum etiam ipsi habeant suas [illegible] nas finitimas, tamen quod sibi inuicem ex [illegible] syluis solent suffurari ligna, & culpæ mo[illegible] stitutione non sunt [illegible]. Hæc [illegible] & fratris Iosephi, & patet, [illegible] reco[illegible] pœna contenti [illegible] con[illegible] in dan[illegible] tus.[d]

d Sotus de iust. & iure lib. 4. q. 6. ar. 4.

¶ Tert[illegible] populi [illegible] [illegible]

¶ Idemque est [illegible] cendum de furantibus à syluis proximo [illegible] populorum licet habeant syluas, si tamen illas habent [illegible] quod nihil, aut parum ab his oppidanis alternis [illegible], de quorum syluis furantur accipiunt damni, [illegible] populus, vel dominus in suis syluis perpessi damnum in hoc casu sola pœna captorum in furto, essent contenti, nam tunc à restituendi obligatione liberi manerent. Hæc [illegible] etiam includit religiosos qui syluas alienas hac ratione nequeunt inuadere ad ligna inde cædenda, quia putent satisfacere satis dominis suis orationibus. Hæc est Soti, Cordubæ, fratris Ioseph. Patet, hæc conclusio primo, quia illi extraneres ligna in syluis alienis nullum ius habent ad v- [illegible] rum, quia [illegible] syluæ sunt alienæ.

¶ Secundò patet, quia populus cuius syluam inuadunt [illegible] iuris habet supra syluam suã superque fructus eius, [illegible] arbores, & ligna, sicut super cętera prędia sua, fructus [illegible] que pomeriorum suorum, quia per diuisionem terrarum illic pro populo dominiũ illius syluæ ascriptum est.

¶ Item vltimò patet, quia si dominus illius syluę, aut populus qui illius dominus est, per viam contractus illam syluam transferret in particularẽ, eã illi vẽdẽdo, planum est ꝙ qui inde surriperet ligna ad restitutionẽ teneretur domino ementi, ergo etiam tenetur restituere ipsi populo ante venditionem.

¶ Sed quia hoc est quoddam genus furti, furtum autem restituendum est ad placitum personæ furtum passæ si dominus sola pœna sit contentus, vel cum illa recompensatur damnum, fur liber euadit tunc à restitutione. Duo autem [illegible] argumenta solùm sufficere in his casibus [illegible] pœnam [illegible] quando ex [illegible] clarè exprim[illegible] Cordubã [illegible] sunt [illegible], quæ id [illegible] clarè ex[illegible]

¶ [illegible] id arg[illegible] licet [illegible] non tam [illegible] sic [illegible] generaliter in vsu receptum, quia nó est in vsu [illegible] restitutione exigi, sed [illegible] pœnam [illegible] qui per [illegible] pendere [illegible] ante [illegible] apparet [illegible] dominus [illegible] populus hac sola contenti [illegible] pœna Consuetudo autem [illegible] sit, [illegible] voluntatem populorum, & domin[illegible] [illegible] ad [illegible] pericula conscientiarum [illegible] [illegible], [illegible] ligna ad [illegible]

¶ [illegible] ligna ab [illegible]

[illegible]

alienatum sylvarum. Respondetur planè in casibus [illegible] huiusmodi fures lignorum immunes sunt a rest[illegible] etiam & talium lignorum emptores.

¶ Si autem ligna emerint a venditoribus, casu [illegible] stituere sint obnoxij tales venditores: & ipsi quoque [illegible] res restituere tenentur eadem ligna, vel [illegible] quando venditores soluendo non sunt, [illegible] ptoribus quia si venditores soluendo sunt, [illegible] consumptibilia, sicut sunt etiam, quę ipso vsu [illegible] iusmodi sunt ligna dum ad ędificia ponuntur, aut [illegible] titulo onerofo, v.g. vt venditionis compa[illegible] non sunt in se obnoxia. Et de his habetur. [illegible] præto[illegible].§. præterea ff. quæ in fraudem & [illegible] uocandis his quæ in fraud. [illegible] poss. l. & dicta [illegible] & § [illegible] in fraud. instru. de actionib. facit Nauar. in tractatu [illegible] ditibus ecclesi. q. 2. nu. 31. & 33 Syluest. restit[illegible] in conscientia poterunt exigere pretium à ven[illegible] furatæ vide Syluestrum, verbo, Emptio. q. 2 [illegible] & q. 9. & Metinam de restitutione quæ[illegible]

¶ Nec contra prædicta licèt arguere caus[illegible] materiam furti, ligna nemorum, pis[illegible] nem, ideò non inducere restituendi obligati[illegible] occupationes rerum prædictarū furta nuncupant[illegible] inuasiones harum rerum pœnam furibus d[illegible] idest, propter temperamentum benignitatem[illegible] pter harum rerum quotidianam indigentiam, [illegible] que vnaquæque gẽs indiget, sicut neque [illegible] hortorum ad grauem culpam solent imputari. [illegible] est de sylvis, dicendum est de pascuis gregem

e Inst. de rerū diui-si r. §. gall naru. § fin. in & ff ar-borum furtimce-sarum. l. 1

CAPVT CL.

¶ De in pascuis alienis pa[illegible]entium [illegible] rum [illegible] restit[illegible]

SVPRADICTIS co[illegible] sequitur quæstio [illegible] populorum præoccupare [illegible] possint, [illegible] [illegible] [illegible] in pascuis [illegible] [illegible] bus [illegible] Pro cuius [illegible] [illegible] sit [illegible] non licet [illegible] gregem palea[illegible] pro [illegible]

tibus po... ... applicitis, in cuius applicationis gratiā ve... astringunt populo carnes præbere venales. Quia ... bono communi cui ... particulari, & populari ... suum gregem est interdictum, quare id licebit domino popul... reipublicæ, quæ hoc emolumento priuatur.

¶ Sed procedit vlteria quæstio an in casu hoc, quo domino Qō. 1. ... id faceret (vt asserimus) teneatur id restituere damnum.

¶ In promptu solutio quæstionis habetur. Palā est enim, tunc si domini prædictis pascuis vetitis suum gregem pauerint, tenentur restituere senatui populi id reipublicæ illatū damnum, si constiterit, sciri que poterit solitos macellarios, qui pro benigniori pretio, populo se deuinciebant ad suppeditandum prouisionem carnis, iam causantes, quia grex domini prædicta pascit pascua, sibi parum inde lucri parari, ideo ... tam infimo pretio carnē populo subministrare.

¶ Teneturq; insuper dn̄s ea resarcire damna, quæ in priuatorum fundis, agris q; per suum gregem sunt illata tenetur qui dominus, non obstante ꝙ metu cohibiti subditi hæc damna nō exigant, ipse ea restaurare, & per proclamationes publicas, vel per iuramenta pastoribus suis delata, vt sincerius, fideliusque, negotium geri possit, quænam sint irrogata damna popularibus explorare, cogereq; pastores si in culpa fuere, vt id damni soluant, aut dominus ipse tenetur hoc reficere damnum, si suo iussu, aut instinctu commissum est.

¶ At pergimus adhuc inquirere an si domini prædicti, Qō. 2. populorum ligna secuerint in syluis communibus suorum populorum non extante suorum prædecessorum consuetudine legitime præscripta de tali lignorum cæsione, rei sint restitutionis, quatenus mulcta indicta est pro cædentibus: sed ex metu, contra ipsos executioni mandata non est. Cui subsequenter dicendum apparet dominum licitè non posse syluis huiusmodi communibus suorum oppidorum ligna cædere, nisi priuilegio vero, aut nisi consuetudine immemoriali tali priuilegio æquipollenti; se protegat ad id licitè faciendum, excepto casu, quo distributio lignorum inter oppidanos per rempublicam faciendam venit. Nam tunc dupla pars inde impartienda est domino qua ea pars maior quæ maiori potior ... in republica detur.

¶ Sed ... Castella vsus inoleuisse ..., ꝙ dominus

nus proprius populi, in suo populo dum commoratur [illegible] copiam lignorum, in se a sylua communi possit [illegible] tare, qua pro vsu suæ domus sine fraude, sine [illegible] puli indigere est solitus. Quod si plus excessit, cædendo in communibus syluis vetitis, licet nō tenetur [illegible] nam, quæ ante condemnationem [illegible] non solet, [illegible] tabilem si commiserit stragem graue reipublicæ [illegible] spēdium, communitati sui populi hanc iacturam te[illegible] restaurare, hæc omnia Corduba rectè docet q. 1 [illegible] bus conscientiæ. Cui consentit Gabriel in 4. dist [illegible] Syluester etiam titulo dominium. q. 4. & rest. [illegible] uarrus summa Hispanica. c. 25 num. 6. & c. 17 num. 12 [illegible] que 128. & Couarru. in quæst. practicis. cap. 37. trad [illegible] num populi posse in pascuis publicis pascere grege[illegible] numero, quo duo populi insigniores incolæ po[illegible] greges pascere vbi dominus cōmoratur ita speculum con[illegible] scientiæ lib. 1. c 68

Qō. 3. ¶ Sed illic. q. 118. interserit Corduba quæstionem [illegible] fortasse alicui grata erit, neque inutilis, ideò nolui eam [illegible] præterisse, scilicet an populorum domini primas instan[illegible] in iudiciis concessas populis sibi asserere præoccu[illegible] possint.

¶ Quam liberè dissoluit dicēs non posse licitè domin[illegible] populi sibi ascribere, iudicibusque ordinariis primas instan[illegible] tias præcipere nisi priuilegio regali, aut possessione im[illegible] e-morali æquiualenti priuilegio & titulo, se possit in hac [illegible] te tueri, & ad hoc in conscientia à suis confessoribus [illegible] constringendus.

¶ Sed an ad stipendia semel accepta pro iudicando, [illegible] sententiam ferendo in primis instantiis restituend[illegible] in conscientia cogendus sit, dubitari fortè potest, sed videtur di[illegible] dum ad id non teneri. Tum quia rarò for[illegible] huiusmodi iura stipendiorum recuperauit, tum quia sui laboris stipendium videtur recepisse fungendo officio iudicis, præterquam [illegible] tali officio functus est quia [illegible] iura administratu[illegible] debebantur, siue præficeretur per populum, siue per [illegible] num, nec satis certi haberi potest quis prætorum illam [illegible] pediturus foret causam.

Qō. 4. ¶ An dominus possit certum numerum venat[illegible] mere a tribubus qui intēdant venationi [illegible] [illegible] que eius nemoribus. Cuius quæstionis [illegible]

bus.q. 146 de casibus conscientiæ. Et quia populus non est propter dominum, sed dominus propter populum institutus est, ideo tales venationis præfectos, id est, *montero*, à tributis immunes reddere non potest grauando populum vt soluat tributa ab illis persoluenda. Non enim domini sua recreationum solatia cum grauamine populi debent quæritare, nisi eximerent populum à tributorum oneribus, quæ isti eximendi erant domino pensuri, sed si dominus sic ex aliqua iusta & rationabili causa, maiora populo posset imperare tributa, vellet que populum ab eorum onere releuare hac contemplatione, vt tales venationis ministros eximeret, posset quidem tunc tot numero, & in ea proportione eximere quanti valent iusta tributa, à quibus populum releuat sic Gabriel in 4. dist. 5. q. 5. dubio 2. sic Sotus de iust. & iur. libr. 3. quæst. 6. art. vltimo, & Syluest. tit. dominium, exactio, & Naua. summa c. 25. nu. 6. & 7. cætera peccata pertinentia ad dominos postea referenda erunt.

***

PRIMÆ PARTIS
Instructorij Conscientiæ.

FINIS.

